

GRÖNLANDS

HISTORISKE

MINDESMÆRKER,

UDGIVNE

AF

DET KONGELIGE

NORDISKE OLDSKRIFT-SELSKAB.

TREDIE BIND.

KJØBENHAVN.

TRYKT I S. L. MÖLLERS BOGTRYKKERI.

1845.

INDHOLD AF TREDIE BIND.

Nærværende tredie Bind, hvormed dette Værk sluttes, er med Undtagelse af Artiklerne XXXII—XXXIV bearbeidet og redigeret af de samme to Medlemmer af Selskabets islandske Oldskrift-Committee, Finn Magnusen og C. C. Rafn, som have affattet Værkets to förste Bind, og har den förstnævnte særskilt bearbeidet Uddragene af de islandske Annaler samt de. grönlandske og Grönland angaaende Diplomer ligesom ogsaa den chronologiske Udsigt over Grönlands ældre Historie og den sidstnævnte en Deel af Middelalderens geographiske Optegnelser om Grönland og dets Omgivelser. Beretninger om de efter Selskabets Foranstaltning i Aarene 1832 til 1841 i Grönlands mærkeligste Fjorde foretagne antiquariske Undersögelsesreiser bleve efterhaanden redigerede af Dr. C. Pingel og meddeelte i Annaler for nordisk Oldkyndighed. Efter dette Forarbeide, og afbenyttende tillige de fra Grönland modtagne originale Meddelelser saavelsom forhen i forskjellige Skrifter trykte Beretninger om tidligere foretagne Undersögelser, har Hr. J. J. A. Worsaae udarbeidet den her indförte antiquariske Chorographie af Landet. Den udförligste Beskrivelse af de i historisk Henseende vigtigste Fjorde Igalikko og Tunnudluarbik, de Gamles Einarsfjord og Eriksfjord, skyldes Pastor J. F. Jörgensen, nu til Thisted, Binderup og Durup i Aalborg Amt. Ogsaa have flere Medarbeidere i selve Landet, hvis Navne ere i Beretningen anförte, givet værdifulde Meddelelser saavel til Beskrivelsen over de forefundne oldnordiske Mindesmærker, som ogsaa til de tvende Korter over de Districter, der have udgjort de Gamles Östrebygd og den vigtigste Deel af deres Vestrebygd. Den paa Sammenstilling af Oldskrifternes Beretninger og Landets antiquariske Beskrivelse grundede Udsigt over Grönlands gamle Geographie er udarbeidet af C. C. Rafn.

UDSIGT OVER AFBILDNINGERNE.

J. Aröe, J. F. Gram, J. F. Jörgensen, O. Kielsen, J. P. Lund, V. Müller og flere.

Tab. XII. Kort over den Deel af Godthaabs District, som antages fornemmelig at have udgjort de Gamles Vestrebygd af H. P. C. Möller. Paa begge disse Kort ere de forefundne Ruiner af oldnordiske Bygninger ved særskilte Mærker antydede.

I Texten findes S. 861 Grundtegning af Ruiner af Kaglut i Igalikkofjorden, muligen af Bygden paa Löngunes, og S. 869 Grundtegning af Klippebygningen blandt Ruinerne i Igalikkos nordre Arm, rimeligviis Laugmandsboligen i Brattahlid.

XXVII. UDDRAG AF MIDDELALDERENS ISLANDSKE ANNALER,

VEDKOMMENDE GRÖNLANDS HISTORIE.

Blandt Islands historiske Skrifter ere dets i Middelalderen forfattede Annaler, næst efter Sagaerne, hvis Fortsættelse de for en Deel ere, af stor Vigtighed. Vi have her ovenfor (II, 576—579) sögt at udvikle, at Are Frode har skrevet de ældste islandske Annaler, som vi endnu have tilbage. Dog synes han, ved de saaledes af ham optegnede Efterretninger, at have mest taget Hensyn til Islands, især de ham bedst bekjendte eller nærmest liggende Egnes, og tillige hans egne Forfædres eller Slægtninges vigtigste Begivenheder. Om Grönlands ældste Historie (i det 10de og 11te Aarhundrede) indeholde disse Annaler intet, med Undtagelse af den særdeles vigtige Tidsbestemmelse for Begyndelsen til Landets förste Beboelse ved Erik Röde, som stemmer overeens med Ares egen Angivelse i hans Schedæ og maa antages som den rimeligste. Vi have oplyst at Are Frode især har interesseret sig for sine Stamförvandte, efter de gamle Nordmænds og Islænderes Viis; deres Genealogie udgjör en betydelig Deel af den ældste Landnama, og den ommelder blandt andre (i 1ste Bogs 13de Capitel) Erik, Grönlændernes Biskop (*Eirikr Grænlendinga biskup*). Efter samme Beretning var denne for os mærkelige Mand uden Tvivl en födt Islænder; baade han og Are nedstammede i 10de Led fra Björn Buna, en norsk Herser, Stamfader til adskillige islandske Landnamsmænd og vidtlöftige

af dem udsprungne Slægtrækker; denne Kjendsgjerning er nöiagtig oplyst i den 6te Stamtavle til Antiquitates Americanæ. Da Biskop Erik ogsaa var Ares Samtidige, er det let at see, hvorfor han i sine annalistiske Bemærkninger har optegnet Datum (1121) for denne Reise. End meer begribelige ere dog Aarsagerne til hans Antegnelser om Grönlands Biskop Arnold (ved 1124 og 1126), da Præsten Are, som nævner ham i Forening med sine Venner, de islandske Biskopper Thorlak og Ketil, vistnok har gjort hans personlige Bekjendtskab. Den titnævnte Forfatter döde först 21 Aar derefter, men har intet videre meddeelt os vedkommende Grönland i det 12te Aarhundrede.

Foruden de Efterretninger, der umiddelbar angaae Grönlands Historie, meddele vi nogle som vedkomme den middelbar, nemlig: Regjeringsforandringerne i og over Norge fra den Tid af at Grönland (hvilket vi her for förste Gang komme til at oplyse) med Rigets övrige saakaldte Skatlande, skiltes fra dette under en séregen Regent 1350; den grönlandske Biskop Jon Skalles Resignation og længe hindrede Bestræbelser for at tiltræde og beklæde Holums Bispesæde paa Island, hvoraf det foraarsagedes at Grönland ingen Biskop havde i hele 19 Aar, — og endelig om de tvende, foregivne eller virkelige, i al Fald medvirkende Aarsager til den gamle Nordisk-Grönlandske Colonies Undergang: den sorte Död og Bergens förste Udplyndring af tydske Fribyttere, om hvilke mærkværdige Begivenheder vi ellers ikke have nogen samtidige Beretninger[1].

[1]) I Bergens Beskrivelse ved Sagen og Foss, 1824, forekommer kun Fölgende herom S. 82: „1393 til 1429 kom Rostokske og Wismarske Fribyttere til Bergen, sidste Gang under Anförsel af en Bartholomæus Voet, satte Ild paa Byen og plyndrede og dræbte for Fode. Bergens Borgere geraadede herover i den ynkeligste Forfatning, og formaaede ei længere at fortsætte Handelen paa Island, Færöerne, Örkenöerne og Grönland." Hvidtfeld bemærker ved 1393, at

Om disse Annaler overhoved behöve vi ikke her vidtlöftig at handle, og henvise, angaaende de ældste og vigtigste af dem, til Antiquitates Americanæ S. 255—258, — og ligeledes til den udförligere Undersögelse om dem alle overhoved i den Udgave af dem som nu snart er færdig fra Pressen ved den Arnæmagnæanske Commissions Omsorg. Dog ville vi kortelig nævne dem blandt disse Annaler, af hvilke nærværende Uddrag ere tagne, for at vise, ved hvilke Bogstaver (de samme som i den trykte Udgave) de her betegnes:

A) Flatö Annaler, fra den berömte ovenfor tit omhandlede Flatöbog i det store Kgl. Bibliothek fra Aar 809 til 1394.

B) De saakaldte *Annales vetustissimi*, AM 415, 4to udgivne af Langebek i *Script. rer. Dan. medii ævi* (til 1313). Membr.

C) *Annales regii* (AM 413, 4) ogsaa udgivne af Langebek. Mbr. De naae til Aaret 1320.

Fetalibrödrene da „brændte og rövede Bergenby udi Norge" — og ved 1429 at Bart. Voet af Wismar med hans Selskab anfaldt Bergens By og Contoir (hvorfra de Engelske flygtede), og at disse „Fribyttere sparede hverken hellige eller uhellige Steder, men toge til Bytte hvad de fandt". Hvidtfeldt har endvidere ved 1439 en langt vidtlöftigere Beretning om den samme Bart. Voets Plyndring af Bergen efter et vundet Söslag mod de Norske. Dette Tog har Holberg bemærket, men modsiges af Sagen og Foss (l. c.) paa Grund af Freden mellem Kong Erik og Hansestæderne 1434; — vist er det derimod at de Norske (hvoriblandt Biskopperne Olaf af Bergen og Gregorius af Grönland) i Opsigelsesbrevet til Kong Erik 1440 (som vil blive meddeelt paa sit Sted i det Fölgende) beklagede sig over Hansestædernes Overlast; dog er det vel muligt, at en Beretning med feilskrevet Aarstal (MCDXXXIX for XXIX) er faldet Hvidtfeldt i Hænderne, og saaledes er blevet indskudt paa et urigtigt Sted. Suhms temmelig udförlige Beretning om Overfaldet 1393 i Hist. af Danmark 14 Deel S. 308 o. f. synes næsten blot at være hentet fra disse Annaler, men trænger i et og andet til Berigtigelse.

D) De gamle Skalholts Annaler (til 1356) Mbr. AM. 420, c. 4.

E) Membranfragmenter af de saakaldte Laugmands Annaler til 1392, AM. 420, d, og deres Fortsættelse, de saakaldte nye Skalholts Annaler (til 1430), 425.

F) De efter Biskop Thorlak Skulesens Foranstaltning afskrevne gamle Annaler AM 410, 4.

G) En Papirs-Afskrift af gamle Annaler, som nu ellers ikke haves, AM Nr. 411, 4.

H) De saakalte Odda-Annaler, hvis förste Part man har tilegnet Sæmund Frode, fortsatte til 1369. Haves kun i en slet Papirsafskrift AM. 429, 4.

I) Annaler af unævnte Forfattere, som naae til 1494. Haves i en Papirsafskrift, AM 412, 4.

K) De saakaldte Resenske Annaler (til 1303), der tabtes i Kjöbenhavns Ildebrand 1728, i en af Arne Magnussen tagen Afskrift, AM, 424, 4.

L) Annaler af uvisse Forfattere, naae til 1427, i en Papirsafskrift, AM, 417, 4.

M) AM, 429, 4. Nogle Pergamentsblade, indeholdende Fragmenter af gamle Annaler foruden de ovenanförte E.

N) Fragment af Annaler fra 1328 til 1372, afskrevet ved Arne Magnussen, formodentlig efter en nu tabt Membran, 423, 4.

Originalernes mange særskilte Afskrifter udtrykke Aarstallene med romerske Taltegn eller gothisklatinske Bogstaver paa meget forskjellige Maader, og selv efter forskjellige Regler. For at undgaae den deraf flydende Forvirring og Vildledelse for Læserne, have vi her foretrukket de kortfattede og bestemte saakaldte arabiske Chiffere, saavel i Text som i Oversættelse, hvorved ogsaa Tidsbestemmelsernes Oversigt og Eftersögelse meget lettes.

I Texten have vi ikke anfört noget af de saakaldte

Grönlands-Annaler (i egentligst Betydning) ved *Björn Johnsen* paa Skardsaa, da disse hans chronologiske Optegnelser ere blotte Uddrag af de ældre Aarböger, af hvilke vi her have benyttet alle som nu haves. Meget enkelte, dog tildeels urigtige, Tillæg hos ham til de her indförte Efterretninger have vi optegnet i Anmærkningerne. Ellers fattes hos den nævnte Forfatter meget af det, som vi her have samlet, og hans egentlige annalistiske Notater om Grönland sluttes med Aaret 1387. Om Björn Johnsen og hans mærkværdige större Værk om Grönland, der ogsaa er bekjendt under det uegentlige Navn af *Grænlands Annálar*, have vi især handlet ovenfor I, 79—149. Ligeledes annalistiske Optegnelser om Grönland ved Arngrim Johnsen (hans bekjendte Skrift), af Biskop *Th. Thorlacius* (aldrig udgivne) og af *Th. Torfæus* (trykt i hans *Grænlandia*) have vi ligeledes paa samme Maade efterseet og benyttet. Endelig have vi og gjennemseet samme Slags Noticer af Matth. Henr. Schacht i hans, saavidt vi vide, ikke udgivne Værk: *Enarrationum historicarum de Groenlandia, tam veteri quam nova, Collectanea.* Vi vide ikke om denne Forfatter har, forsaavidt de nærværende Annaler eller vore diplomatiske Samlinger naae, brugt nogen bedre Hjælpemidler, end dem som vi have kunnet overkomme, — et Par af hans ellers ubekjendte Beretninger have vi dog, paa sine Steder, antegnet i Anmærkningerne. — Det er vel muligt, at den 1728 opbrændte Deel af Arne Magnussens Haandskriftsamling har indeholdt enkelte Efterretninger om Grönland, som nu ikke meer umiddelbar kjendes, men dog noget för kunne være blevne benyttede af samtidige Literatorer. Ellers findes der hos Thorlacius og Schacht forskjellige aabenbar feilagtige Angivelser af Aarstal m. v., som vi ikke her have fundet det Umagen værdt udtrykkelig at berigtige.

986 ABDIKL. Bygging Grænlands (af Eiríki, *till.* H). CF, Eiríkr rauði bygði Grænland. L, þá fór Eiríkr rauði til Grænlands ok bygði Eiríksfjörð.

1112 E, 1113 A. Ferð Eiríks biskups.

1121 ACEFIL, 1123 E. Eiríkr biskup (upsi *till.* EL) af Grænlandi fór at leita Vínlands[1]. H. Vígðr Eiríkr Grænlendínga biskup fyrstr.

1124 ACFIKL, 1123 G, 1125 E. Vígðr Arnaldr biskup til Grænlands.

1126 AC. þrír biskupar á Íslandi (á alþíngi FHIL), 1123 G, 1124 L, 1125 E. þorlákr, Ketill ok Arnaldr Grænlendínga biskup. Steingrímr í ísum, C (usum, *feilskrevet*, AF) í Noregi, *till* F.

1150 ACF. Vígðr Jón kútr (ILM, knútr, *samt, ligesom ogsaa* C, *till.* biskup til Grænlands[2]).

1152 ACFHIL. Var settr biskupsstóll í Hamar kaupángi, ok var Arnaldr þar biskup fyrstr yfir, af Grænlandi.

1185 ACDFHIKL, 1186 G. týndist Grænlandsfar.

1186 A. þrír biskupar á Íslandi. 1188 D, 1189 CEFH.

1187 ACDFIHL, 1188 E. Andaðist Jón knútr[3], Grænlendínga biskup.

1188 (*alle, paa* E *nær*). Vígsla Jóns Grænlendínga biskups.

---

[1]) *fra* [Eiríkr biskup (upsi) leitaði Vínlands, *Biskop Erik sögte (opsögte eller tyede til) Vinland, H, K, L.* [2]) *H till. urigtig:* Vigðr Arnhaldr Grænlendinga biskup. [3]) kútr, *C, F, L.*

986 (alle overeensstemmende med Hensyn til Aarstallet).
6 Grönlands Bebyggelse.
1 till. ved Erik.
2 saaledes: Erik den Röde bebyggede Grönland.
1 saal.: Da drog Erik den Röde til Grönland, og bebyggede Eriksfjorden[1].

1112 1, 1113 et andet. Biskop Eriks Reise[2].

1121 6, 1123 1. Biskop Erik (kaldet Upse, 2 Exp.) af Grönland drog ud, for at opsöge (eller tye til) Vinland[3]. 1. Erik, Grönlændernes förste Biskop, blev viet[4].

1124 6, 1123 1, 1125 1. Arnald blev viet til Biskop over Grönland[5].

1126, 6. Tre Biskopper (paa een Gang) i Island (alle tilstede paa Althinget, 4 Ex.); 1: 1123, 1: 1124, 1: 1125, nemlig Thorlak, Ketil og Arnald Grönlændernes Biskop.
4: Steingrim stædtes i Havis, (1 till. i Norge[6]).

1150, 6. Jon Knud (eller Kut) viet til Biskop over Grönland[7].

1152, 6. En Bispestol blev stiftet i Kjöbstaden Hammer, og Arnald af Grönland blev den förste Biskop derover[8].

1185, 8; 1186, 1. En Grönlandsfarer forliste[9].

1186, 1. Tre Biskopper (paa een Gang) i Island[10].

1187, 6; 1188, 1. Jon Knud, Grönlændernes Biskop, döde[11].

1188 (alle, paa 1 nær). Jon blev viet til Biskop over Grönlænderne[12].

1189 ACFH, 1188 D. Týndist (fórst) Stángarfolinn.
— ACFKL. Ásmundr kastanrazi[1] kom af Grænlandi or Krosseyjum, ok þeir XIII saman á skipi því, er seymt var trèsaumi einum nær[2]; þat var ok bundit seymi. Hann kom á Breiðafjörð á Íslandi. Hann hafði ok verit í Finnsbúðum.
CEFH 1188, AD. Þrír biskupar á Íslandi.
1190, ACFKL. Þá fór Ásmundr kastanrazi utan, ok hvarf skipit. DK, Fórst skip Ásmundar.
1194 ACFIKL, 1195 H. Svalbarðs fundr. D, Svalbarði fundinn. EL, Þrír biskupar á alþíngi.
1197 ACDFHI. Andaðist Hermundr Koðránsson.
1200 ACDFL. Fannst Íngimundr prestr Þorgeirsson[3] ófúinn í óbygðum á Grænlandi.
1202 ACDFHIL, 1200 G. Jón Grænlendínga biskup kom [annann tíma[4] til Íslands.
1203 ACFL. Þá fundust þrír biskupar í Austfjörðum: Páll biskup (af Skálholti, L), Guðmundr b. (af Hólum, L), Jón Grænlendínga biskup. ACDFHIKL; 1204 E. Berjavín fyrst gert á Íslandi.
1209 ACDF. Þá týndist Hörfargrepprinn[5] ok Þjóttargrepprinn[6], en tvö skip önnur rak til Grænlands, skip Jóns ríka ok Ketils stama. CDFHI, Andaðist Jón Grænlendínga biskup[7].

---

[1]) Kastandrazi, *C;* -ratti, *F.* [2]) nær *udel. af F, L.* [3]) fóstri Guðmundar biskups, *Biskop Gudmunds Fosterfader, till. L alene.* [4]) *udel. D, H;* annat sinn, *C, L.* [5]) Hörfargarprinn, *C, F;* Hörnargarprinn, *D.* [6]) *ell.* þjóttarkeptrinn, Þjóttarkjöptrinn. [7]) *A urigtig:* erkibiskup, *Erkebiskop.*

1189, 4; 1188, 1. (Skibet) Stangfolen forliste. Asmund Kastanraste kom fra Grönland og Korsöerne, 13 Mand i Fölge, paa et Skib, som næsten alene var sammenföiet med Trænagler; det var tillige omviklet (eller fastbundet) med Fiskebeen[13] (eller Dyresener). Han ankom til Bredefjorden paa Island[14]. Han havde ogsaa anlöbet (eller opholdt sig i) Finsboder[15].

4, Tre Biskopper (paa een Gang) i Island[16]. 1188, 1.

1190, 4. Asmund Kastanraste afseilede til Udlandet, men Skibet blev borte. 2, Asmunds Skib forgik[17].

1194, 6; 1195, 1. Svalbards Opdagelse. 1, Svalbarde blev opdaget[18].

2, Tre Biskopper paa Althinget[19].

1197, 6. Hermund Kodransön döde[20].

1200, 5. Præsten Ingemund Thorgeirsöns Liig blev fundet, uforraadnet, i Grönlands Ubygder[21].

1202, 7; 1200, 1. Jon, Grönlændernes Biskop, kom anden Gang til Island[22].

1203, 4. Da kom tre Biskopper sammen i Östfjordene, Biskop Paul (af Skalholt), Biskop Gudmund (af Holum) og Jon, Grönlændernes Biskop. 9, 1204, 1. Vin af Bær blev förste Gang lavet i Island[23].

1209, 4. Da forgik Horfargreppen og Thjottegreppen, men to andre Skibe dreve til Grönland, som tilhörte Jon den Rige og Ketil den Stammende[24].

5, Jon, Grönlændernes Biskop, döde[25].

1212, ACDFHI; 1210, L. Helgi biskup kom til Grænlands. K. Helgi biskup við Fl.... ACF, Ketill stami kom af Grænlandi.

1230 ACFHIL. Andaðist Helgi biskup [af Grænlandi[1].

1234 ACDFL. Vígðr Nicolás[2] biskup til Grænlands.

1239, ACFL. Nicolás biskup fór til Grænlands.

1242, CDFI; 1240, A. Deyði Nikulás [Grænlendínga biskup[3].

1246, ACDFGHI. Vígðr Ólafr biskup til Grænlands.

1247, ACDFHKLM. Ólafr biskup fór til Grænlands.

1262, ACFHIKLM. Ólafr Grænlendínga biskup kom til Íslands í Herdísarvík. 1261, DG. Ólafr Grænlendínga biskup braut skip sitt, árinu fyrir, við Ísland í Herdísarvík, ok var hèr tvâ vetur.

1263, CDEFGHI. Þrír biskupar á Íslandi, Sigurðr, Brandr ok Ólafr.

1264, ACDFHIL. Utanferð Ólafs Grænlendínga biskups.

1265, AE; 1264, GLAE. Týndist Grænlandsfar, 1260, H, ok þarmeð XL manna.

1266, ACFHI; 1267, L. Þá braut Grænlandsfar á Hítarnesi; XII[4] menn lètust þar.

1267, ACF. Kom Síra Jóhannes[5] de curia, kórsbróðir af Niðarósi, til Hákonar erkibiskups[6] með pallio 12ta dag jóla. Kom Magnús konúngr at pálma-

---

[1]) *fra* [Grænlendínga biskup, *Grönlændernes Biskop, C, D, F.*
[2]) *ell.* Nikulás. [3]) *fra* [biskup á Grænlandi, *B. paa Grönland, A.*
[4]) *ell.* XLI, *C, F, L.* [5]) Jón, *C, F.* [6]) *saal. H, I (ellers kortere)*

1212, 7; 1210, 1. Biskop Helge kom til Grönland[26]. 3. Ketil den Stammende kom fra Grönland.

1230, 6. Helge, Biskop af Grönland, döde.

1234, 5. Nicolaus blev viet til Biskop over Grönland[27].

1239, 4. Biskop Nicolaus reiste til Grönland.

1242, 4; 1240, 1. Döde Nicolaus, Grönlændernes Biskop.

1246, 7. Olaf blev viet til Biskop over Grönland[28].

1247, 8. Biskop Olaf reiste til Grönland[29].

1262, 8. Olaf, Grönlændernes Biskop, kom til Island i Herdisarvig. 1261, 2. Olaf, Grönlændernes Biskop, havde lidt Skibbrud i det næstforegaaende Aar ved Island, i Herdísarvig, og opholdt sig her to Vintre[30].

1263, 7. Tre Biskopper tilstede i Island, Sigurd (til Skalholt), Brand (til Holum) og Olaf fra Grönland.

1264, 7. Olaf, Grönlændernes Biskop, seilede bort fra Landet[31].

1265, 2; 1264, 4. Forgik en Grönlandsfarer med 40 Mand.

1266, 5; 1267, 1. En Grönlandsfarer led Skibbrud paa Hitarnes. 12 Mænd omkom der[32].

1267, 3. Sira Johannes, Korsbroder af Nidaros (Trondhjem), kom til Erkebiskop Hakon med Pallium, den 12te Dag i Julen. Kong Mag-

---

biskups (*urigtig*, *de fleste*). *Kort efter ommelde næsten alle Annalerne (i samme Aar) den samme Hakon som Erkebiskop.*

sunnudegi í Niðarós, en á skírdag lögðu þeir Pètr biskup af Björgyn ok Þorgils biskup af Stafángri pallium yfir Hákon biskup; þar var við Magnús konúngr ok Íngibjörg drottníng ok Ólafr Grænlendínga biskup ok Gauti Færeyja biskup. Þetta gjörðu biskuparnir eptir boði Clementis páfa.

1271, ACFLM. Þá fór Ólafr biskup annat sinn til Grænlands.

1280, ABCDFGHILM; 1281, E. Andaðist Ólafr Grænlendínga biskup.

1285, ABHI. Fannst land (I, nýja land) vestr undan Íslandi. CF. Fundu Helga synir nýja land, Aðalbrandr ok Þorvaldr. DG. Fundust Dúneyjar.

1286, A. Andaðist Aðalbrandr prestr.

1288 (*Alle*). Vígðr Þórðr[1] biskup til Grænlands. D E G *till.* á sama degi ok Herra Jörundr erkibiskup tók pallium. DG, ok voru þar við fjórir biskupar: Árni b. af Skálaholti, Árni b. af Stafángri, Eyvindr b. af Oslu, Þorsteinn b. af Hamri.

1289, *Alle (med Undtagelse af* EM): Þórðr biskup fór til Grænlands. A, Eiríkr konúngr sendi Rólf til Íslands at leita Nýjalands.

1290, A. Fór Rólfr um Ísland, ok krafði menn til Nýjalandsferðar.

1295, A. Andaðist Landa-Rólfr.

1309, AFHI. Fór Þórðr biskup af Grænlandi[2].

---

[1]) Jörundr biskup af Hamri tok pallium ok erkibiskupstign í Niðarósi ok vigði Þórð, *B.* [2]) til Noregs, *tilf. F, H, I.*

nus kom Palmesöndag til Nidaros, men paa Skjærtorsdag lagde Biskopperne Peter af Bergen og Thorgils af Stavanger Pallium over Erkebiskop Hakon. Tilstedeværende vare Kong Magnus og Dronning Ingeborg, tilligemed Olaf, Grönlændernes Biskop, og Gaute, Færöboernes Biskop. Biskopperne foretoge denne Handling efter Pave Clemens's Befaling[33].

1271, 5. Biskop Olaf reiste anden Gang til Grönland.

1280, 10; 1281, 1. Olaf, Grönlændernes Biskop, döde[34].

1285, 4. Opdagedes et Land (1, Nyland) i Vester fra Island. 2. Adalbrand og Thorvald, Helges Sönner, opdagede Nyland[35]. 2. Dunöerne opdagedes[36].

1286, 1. Præsten Adalbrand döde[37].

1288, alle: Thord blev viet til Biskop over Grönland (3) den samme Dag som Erkebiskoppen Herr Jörund anlagde Pallium (2), og derved vare fire Biskopper tilstede, nemlig Arne af Skalholt, Arne af Stavanger, Eyvind af Oslo, Thorstein af Hammer[38].

1289, alle, med Undtagelse af 2: Biskop Thord reiste til Grönland. 1, Kong Erik sendte Rolf til Island, for at opsöge det nye Land.

1290, 1. Rolf drog omkring i Island, for at opfordre Folk til Nylandsreisen[39].

1295, 1. Lande-Rolf döde[40].

1309, 4. Biskop Thord reiste fra Grönland[41].

1310, FHI. Þórðr biskup kom af Grænlandi til Noregs.

1314, ADFGHI. Andaðist Þórðr biskup af Grænlandi. FGHI, 1313. Vígðr Árni biskup til Grænlands.

1315, CEFGL. Fór Árni biskup til Grænlands.

1343, ADEGN; 1342, LM. Vígðr Jón biskup skalli (Eyríksson, *tilf.* DGN) til Grænlands, (ok komst eigi, *tilf.* DG), AEG, 1342 LM, ok lifði Árni biskup á Grænlandi at óvitanda Páli erkibiskupi.

1346, DFGI. Kom knörrinn af Grænlandi með heilu ok harðla miklu fè.

1347, ADFGHI. Þá kom skip af Grænlandi[1] í Straumfjörð enn ytra[2], akkerislaust, þat er [sótt hafði[3] til Marklands, en síðan orðit híngat hafreka, ok XVIII[4] menn á.

1348, FI. Dæmdr Jón Guttormsson undir konúngs miskun. Utanferð Jóns Gutthormssonar ok Grænlendínga.

1349, FHI *o. fl.* Í þenna tíma kom drepsótt svâ mikil [í Noregi ok Hjaltlandi[5], at aldri kom slík fyrr, síðan löndin bygðust. DG. Eyddust bæði borgir ok bæir, kastalar ok kauptún, svâ skjótt at nær enginn fèkk gjört reikníng sinn[6]... Fyrst kom sóttin upp í Serklandi í Afríka, þaðan fór hún í Jórsalaland. Þaðan fór hún norðr um Jórsalahaf ok um alla Romaniam[7], ok svâ norðr

---

[1]) *D, G tillægge:* minna at vexti enn smá Íslandsför, *af mindre Störrelse end smaa Islandsfarere.* [2]) *Ell.* Straumfjarðarós, *Indlöbet til Strömfjorden.* [3]) hafði farit. [4]) XVII, *D, G.* [5]) *fra* [í út-

1310, 3. Biskop Thord kom fra Grönland til Norge.
1314, 6. Biskop Thord af Grönland döde[42]. 4, 1313. Arne blev viet til Biskop over Grönland.
1315, 5. Biskop Arne reiste til Grönland[43].
1343, 5; 1342, 2. Jón Eriksön Skalle blev viet til Biskop over Grönland, men kunde ikke komme dertil; og Biskop Arne levede da endnu, hvilket Erkebiskop Paul ikke vidste[44].
1346, 4. Knaren fra Grönland ankom i god Behold med overmaade meget Gods[45].
1347, 6. Kom et Skib fra Grönland til Strömfjorden; det havde seilet til Markland, men var senere blevet fordrevet hertil over Havet, med 18 Mands Besætning[46].
1348, 2. Jon Guthormsöns Sag henstilledes til Kongens Naade (eller Unaade). Jon Guthormsön og Grönlænderne seilede bort fra Landet[47].
1349, 10. I denne Tid kom en saa ödelæggende Pest (3) over Norge og Hetland[48], at ingen saadan havde rammet disse Lande, siden de först bebyggedes. 2. Baade Borge og Gaarde, Kasteller og Kjöbstæder ödelagdes saa pludselig, at ingen kunde faae sit Regnskab opgjort. Först opkom Sygdommen i Saracenernes Land i Afrika[49]; siden vandrede den til Jerusalems Land, og derfra drog den mod Norden, over Jerusalems Hav og gjennem hele Romanien, samt

löndum, *i Udlandene (udenlands) D, G*; um alla Norðrálfu heimsins, *over den hele nordlige Verdensdeel (Europa), A, E, N.* [6]) þartil, *derover, G.* [7]) *andre:*-Italiam.

eptir löndum, ok um páfagarð. Síðan fór hún um Fránkaríki ok Saxland, ok svâ til Englands, ok eigi lifði meir eptir í borginni Lundúnum enn XIV [þúsundir manna[1], AEGN (1348, L). Í þann tíma sigldi kuggr einn af Englandi, ok var á mart fólk, ok lagði inn við Björgynarvog, ok var lítt ruddr. Síðan andaðist allt fólk af skipinu; en þegar upp kom gótsit í býinn af skipinu, þá dó þegar bæjarfólkit. Þá fór sóttin um allan Noreg, ok eyddi, svâ at eigi lifði eptir einn priðjúngr fólks í landinu. Gekk svâ ótt mannfallit í Björgyn, at áttatygi líka komu til einnrar kirkju einn dag, ok voru þarí XIV prestar ok VI djáknar. Englands kuggr sökk niðr með nær öllu gótsinu ok dauðum mönnum, ok varð eigi ruddr. Fleiri[2] skip ok bússur sukku niðr, með farmi, ok urðu eigi rudd, ok rak víða vegar. En sama sótt fór um Hjaltland, Orkneyjar, Suðreyjar ok Færeyjar. Þat var kyn sóttarinnar, at menn lifðu eigi meir enn [eitt dægur eða tvö[3] með hörðum stínga. Eptir þat setti at blóðspyja, ok fór þar öndin með[4]. AEFGILN. Úr þessari sótt andaðist Árni erkibiskup ok allir kórsbræðr í Niðarósi, utan einn lifði eptir er Loðinn hèt, ok hann

[1]) *saaledes G. De övrige (i den Henseende meget urimeligere) enten ved Udeladelse af Taltegnet M, eller (hvilket vi ansee for rimeligere) en feilagtig Læsning af dette Bogstav, som egentlig betyder* mille (millia) *eller Tusender,* — m(anns) *eller* m(anna), *Mennesker.* [2]) mörg önnur, *mange andre.* [3]) þrju, *tre (Dögn), N.* [4]) sinn veg, *sin Vei, till. E, G.*

videre nordpaa over Landene og den pavelige Residents[50]. Derfra udbredtes den over Frankrige og Tydskland, samt siden til England[51], hvor der i Staden London ikke levede flere, efterat den var overstaaet, end 14000 Mennesker[52]. 4; (1, 1348). Paa samme Tid seilede et Kjöbmandsskib fra England, hvorpaa der vare mange Folk, ind paa Bergens Vaag, og kun lidt blev udskibet derfra, thi snart uddöde alle Folkene paa Skibet; da Godset derefter blev bragt op i Staden, blev Dödeligheden stor blandt Indbyggerne. Derefter hærgede Pesten hele Norge, og ödelagde det saaledes, at ikke mere end en tredie Deel af Indbyggerne blev tilbage i Landet[53]. I Bergen var den saa dræbende, at 80 Liig kom til en Kirke paa een Dag, hvoriblandt 14 Præster og 6 Diakoner[54]. Det engelske Kjöbmandsskib sank med næsten hele Godset og de döde Mennesker. Mange andre Skibe og Fartöier sank til Bunds med Lasten, som ikke blev udlosset, men drev vidt og bredt omkring. Den samme Pest rasede paa Hetland, Örkenöerne, Syderöerne[55] og Færöerne. Den var af den Beskaffenhed, at Folk levede ikke længer end eet eller to Dögn; de betoges först af et haardt Sting, derefter angrebes de af en Blodstyrtning, og med den opgave de Aanden[56]. 7. I denne Pest döde Erkebiskop Arne og alle Korsbrödre (Kanniker) i Nidaros, med Undtagelse af een, som hed Lodin; —

gjörði electionem, kjósandi Ólaf ábóta af Hólmi[1] til erkibiskups. Þá andaðist Þorsteinn biskup af Björgyn.... Runólfr ok fjöldi manna annara af Þorlákssúðinni, svâ at hún mátti eigi gánga til Íslands. AEGL. Þessi sótt kom eigi á Ísland. ADFGHIL (1350 E). Vígðr Gyrðir[2] Ívarsson, ábóti af Jónskirkju, til biskups í Skálholti ok herra Gilbrikt, enskr at kyni, til Björgynar, af Salamoni í Oslo. AEL. Voru þeir astantes Ormr ok herra Jón skalli, því at þeir einir biskupar lifðu eptir í Noregi; voru þeir áðr confirmati af Árna erkibiskupi.

1350, AEG (1349 L). Þat sumar kom Magnús konúngr ok drottníng Blanz[3] til Björgynar; gaf hann Eiríki syni sínum Svíaríki, en Hákoni Noreg, með handlögum, ok setti þá í konúngasæti, ok skipaði þeim hirð; A, en sjálfum sèr ætlaði hann til ríkis Hálogaland, Ísland, Færeyjar ok Hjaltland. AFGHI (1349 L) Kom ekki kaupskip [af Noregi[4] til Íslands. A. Sigldu þeir Páll ok Valdi af Grunnasandsnesi ok III skip önnur af Íslandi; sáluðust menn af öllum skipunum, svâ at eigi urðu eptir meir enn IV eða V á sumum.

1357, AE; 1356, FHIN (1353, DG). Jón biskup skalli Eiríksson, er vígðr hafði verit til Grænlands fyrir mörgum (XIII, N) vetrum, [var kjörinn til Hóla[5], ok fór á páfagarð [at impetrera

[1]) Hanm, *F, I.* [2]) Gyrðr *eller* Gyrður, *andre.* [3]) *egentlig* Blanca.
[4]) *fra* [*tillægges af F, H, I.* [5]) *fra* [*till. D, G.*

han foretog Valget, og udnævnte derved Abbed Olaf af Holm til Erkebiskop. Da döde endvidere Biskop Thorstein af Bergen.... Runolf og en stor Mængde andre Folk af (Skibet) Thorlakssuden[57], som derved blev forhindret fra at afgaae til Island. 4; Denne Pest kom ikke til Island[58]. 7; 1350, 1. Gyrd Ivarsön, Abbed til St. Hans Kirke, blev viet til Biskop i Skalholt[59] og Herr Gilbrekt, af engelsk Herkomst, til Bergen af (Biskop) Salomon af Oslo. 3. Tilstedeværende vare Orm[60] og Herr Jon Skalle, som vare de eneste efterlevende Biskopper i Norge. Forhen vare de blevne confirmerede (i Embederne) af Biskop Arne.

1350, 3; 1349, 1. Den Sommer kom Kong Magnus og Dronning Blanka til Bergen; han gav sin Sön Erik Sverrig, men Hakon Norge, med Haandtag, og satte dem i Kongesædet, samt anordnede Hofholdninger for dem; 1. dog forbeholdt han sig selv Regjeringen over Halogeland, Island, Færöerne og Hetland[61]. 5 (1349, 1). Intet Handelsskib kom fra Norge til Island. 1. Paul og Valde afseilede fra Grunnasandsnes og 3 andre Skibe fra Island. Stor Dödelighed herskede paa alle Skibene, saa at der paa nogle ikke var flere Mennesker tilbage, end 4 eller 5.[62]

1357, 2; 1356, 4 (1353, 2). Jon Eriksön Skalle, som var bleven viet til Biskop over Grönland for mange Aar siden[63], blev valgt til Holum, og

biskupsstólinn á Hólum á Íslandi[1] með ráði ok boðskap erkibiskups. N. Þá var Innocentius sextus; fèkk hann ekki at sinni skilríki af páfans curia, en var heitit at brèf skyldi koma í Flandur ok þar útleysast með peníngum, hvat svâ gjörðist. Ok er hann kom til Björgynar, tók hann transseriptum svâ hljóðanda af því, með tveggja ábóta innsiglum, og þessi klausa stóð þar í: „Vèr felum yðr á hendr, erkibiskup!" segir páfinn, „at þú fyrirskipir Hóla kirkju þá persónu til biskupssætis, hver vilji, viti ok megi þá sömu kirkju vitrliga stýra, eða veitit honum vígslugjöf, eða látit veita fyrir annan biskup, hafanda náð ok samsæti(?) postoligs sætis, ok at þessu embætti atstandandum II eða III rèttkristnum biskupum, ok skrifi oss aptr venjuligan eið skuldbundins trúnaðar, eptir því formi, sem vèr sendum yðr undir vâru bulla inniluktu".

1358, AEN; 1357, FIL (1353, G). Útkoma Síra Eyjólfs Brandssonar, kórsbróður af Niðarósi, ok bróður Eysteins Ásgrímssonar. Voru þeir skipaðir af Ólafi erkibiskupi visitatores á Íslandi; tóku við þeim allir menn nema Eyfirðíngar. [Þeir báru út boðskap[2] at Jón biskup skalli væri aptr kominn af páfagarði, ok Ólafr erkibiskup gaf honum ok skipaði með spe-

[1]) *fra* [*andre:* til at taka leyfi at vera Hóla biskup, *for at faae Tilladelse til at maatte blive Biskop til Holum.* [2]) *fra* [*andre:* sögðu þeir, *de sagde.*

drog til Pavens Hof, for at söge om Bispestolen i Holum paa Island, med Erkebiskoppens Raad og Budskab. (1) Da var Innocentius den 6te Pave. For den Gang erholdt han ingen Beviisligheder fra Pavens Curia, men det blev ham lovet at Brevene skulde sendes til Flandern og indlöses der med Penge, hvilket ogsaa siden fuldbyrdedes. Men da han kom til Bergen, tog han en saaledes lydende Afskrift deraf, med tvende Abbeders Segl, og denne Passus stod deri: „Vi overdrage eder, Erkebiskop!" siger Paven, „at du sætter en saadan Person over Holum Kirke paa dens Bispesæde, som vil, veed og kan styre den samme Kirke med Viisdom, og yder ham da Vielsens Gave eller lader ham erholde den ved en anden Biskop, som har Apostlernes Sæders Naade og Bemyndigelse, ved hvilken Handling 2 eller 3 ret christelige Biskopper bör være tilstede, — hvorimod han bör skriftlig afgive sin sædvanlige Ed til os for pligtig Troskab, efter den Form som vi sende indsluttet under vor Bulla."

1358, 3; 1357, 3 (1353, 1). Sira Eyolf Brandsön, Korsbroder (Kannik) af Nidaros, og Broder Eystein Asgrimsön[64] ankom til Island. De vare blevne beskikkede af Erkebiskop Olaf til Visitatores over Island. Alle modtoge dem vel, med Undtagelse af Öfjordsboerne. De bragde det Budskab at Biskop Jon var kommen tilbage fra det Pavelige Hof, og at Erkebiskoppen, efter

ciali mandato domini pape biskupsstólinn á Hólum, ok hann var confirmatus ok því[1] lýst á kór í Krists kirkju í Niðarósi.

1358, FILM (1359, AEN). Útkoma Jóns biskups skalla, annars með því nafni, til Hóla. Braut skipit Benediktsbátinn, í spón er hann var á; varð mannbjörg, týndist allt gótsit nær svâ. Reið hann heim til Hóla, gaf Þorsteinn Hallsson upp officialatum, ok lagði í hönd honum officialatus innsigli án lærðra manna ráði. Var engis skilríkis krafit af honum fyrir biskupsdæmi af lærðum mönnum, enda sýndi hann engin, (ok) var ekki upplesit á kór. A. Gáfu allir menn sik, lærðir ok leikir, undir hans hlýðni; N. þvíat þat var orðfleytt bæði í Noregi ok á Íslandi, at hann væri löglegr Hóla biskup. ELM. Tóku allir Norðlendíngar sem bezt við honum, ok saung hann fyrstu messu á allraheilagramessu á Hólum, ok var honum offrat stórfé. FI. Var litla síðar kur í Norðlendíngum, at Jón biskup mundi þar eigi lögliga til stóls kominn, síðan þeim tjáðist ekki skilríki páfans vegna þarum.

1360, FILM (1361, AEGN). Sundrlyndi mikit í Norðlendíngafjórðúngi, mest meðal [Eyfirðínga ok Jóns biskups[2]. Þetta sama haust reisti Þorsteinn prestr Hallsson sik í móti Jóni bisk-

[1]) *andre:* hans confirmatione. [2]) *fra* [kennimanna ok eigi siðr leikmanna, *Geistligheden og ikke mindre Lægfolk, N.*

Herre Pavens specielle Befaling, gav og overdrog ham Bispestolen paa Holum, samt at han var confirmeret i Embedet, og at dette var blevet forkyndt i Nidaros Domkirkes Chor.

1358, 4 (1359, 3). Biskop Jon, den anden af det Navn, kaldet Skalle, kom udenlandsfra til Holum; det Skib, hvorpaa han var, kaldet Benediktsbaaden, forliste ganske; Folkene bleve reddede, men næsten hele Godset tabtes. Han red hjem til Holum, hvor Thorstein Hallsön fratraadte Officialatet og overgav dets Segl i hans Hænder, uden lærde Mænds (Geistlighedens) Samtykke. Ingen Beviisligheder bleve krævede af ham for hans Bispedömme; han foreviste heller ingen, og intet sligt blev oplæst i Choret. 1. Alle Mænd, baade læge og lærde, gave sig under hans Lydighed, 1. fordi det blev almindelig sagt, baade i Norge og paa Island, at han var lovlig Biskop til Holum. 3. Alle Nordlænderne toge mod ham paa bedste Maade, og han sang den förste Messe paa Holum paa Allehelgens Fest, da han fik en betydelig Sum til Offer. 2. Kort efter opkom den Mumlen blandt Nordlænderne, at Biskop Jon neppe paa lovlig Maade havde besteget Bispestolen, da man ikke forkyndte dem mindste Beviislighed derfor fra Pavens Side[65].

1360, 4 (1361, 4). Stor Tvedragt i Nordlændernes Fjerding, dog mest mellem Öfjordsmændene og Biskop Jon. I dette samme Efteraar opsatte Præsten Thorstein Hallsön[66] sig mod Biskop Jon,

upi ok lèt alla presta meðal Öxnadalsheiðar ok Reykjadals handleggja sèr hlýðni ok koma til Hóla Katrínarmessu, [því at biskup hafði vænt Síra Þorsteini at skilríki lægi at Hólum[1] ok afsögðu Jóni biskupi hlýðni allir nefndir prestar[2] ok leikmenn or Eyjafirði; ok er þeir komu til Hóla, vildi hann ekki tal eiga viðr þá; kölluðu þeir hann Grænlendínga biskup, en ekki Hóla biskup, en tóku Þorstein prest sèr til yfirmanns. [Síra Þorsteinn fór uppá herbergi þat er biskup sat í ok krafði hann þrisvar skilríkis til þess at hann væri lögligr Hóla biskup[3]. EGH (1356, M). Að þessu ráði með þeim voru allir bændr af Eyjafirði. Tóku þeir prestar síðan undir sik allt góts Hóla staðar í sögðu takmarki ok Möðruvalla stað[4]. Stóð Síra Einar Hafliðason fyrstr ok fremstr með Jóni biskupi ok allir prestar um Skagafjörð, ok vestr til Rútafjarðarár; tók Jón biskup af öllum þessum prestum messu-embætti, en þeir súngu á einn veg sem áðr; gripu þeir boðskap biskups, hvar sem þeir kunnu að fá, svâ af lærðum mönnum nauðgum, brjótandi kistu á Silfrastöðum í heilagri kirkju. EG. Grípandi þar brott úr vín, er þángat hafði gefizt frá Hólum.

---

[1]) *fra* [*tillægger blot N.* [2]) *Andre till.* fyri norðan heiðar til Ljósavatnsskarðs, *norden for Hederne til Ljosavatnsklöft.* [3]) *fra* [*till. blot af N.* [4]) *Andre* staðar (ɔ: *alt det Gods som tilhörte Mödrevalle-Kloster, inden de samme Grændser*).

samt lod alle Præster mellem Öxnedalsheden og Reikjadal aflægge det Löfte, at de skulde vise ham Lydighed og komme til Holum paa Catharines Dag[67], thi Biskoppen havde yttret for Sira Thorstein at de fordrede Beviisligheder laae paa Holum. Alle ovenmeldte Præster og Lægmænd fra Öfjorden opsagde Biskop Jon al Lydighed. Da de kom til Holum, vilde han ikke tilstede dem nogen Samtale med sig. De kaldte ham Grönlændernes Biskop, men ikke Biskop til Holum, og valgte Præsten Thorstein til deres Overmand. 1. Herr Thorstein gik op i det Værelse, hvor Biskoppen opholdt sig, og krævede tre Gange af ham Beviisligheder for at han var lovlig Biskop til Holum[68]. 3 (1356, 1). I dette deres Anslag vare alle Bönder fra Öfjorden enige. Disse Præster bemægtigede sig siden hele Holums Bispestols Gods inden de ovenmeldte Grændser, og ligeledes Mödrevalle Kloster. Til Biskop Jons Parti hörte först og fremmest Herr Einar Haflidesön[69], samt alle Præster i Skagefjorden, vesterefter til Rutefjords-Aaen[70]. Biskoppen suspenderede alle disse Præster fra Messetjenestens Udövelse, men de forrettede den ikke destomindre ligesaa fuldt som forhen; de bemægtigede sig, hvor de kunde, Biskoppens Mandater, i det de toge dem fra de Geistlige med Magt. De opbröde endog en Kiste paa (Gaarden) Silfrastade i den hellige Kirke (2) og ranede af den en Deel Viin, som var blevet skjenket dem fra Holum.

1361, LM; 1362, AEG. Fundr á Hólum Tiburtiusmessu; komu norðan Eyfirðíngar allir, lærðir sem leikir. Þar kom Smiðr ok officialis af Skálholti; varð engi sætt á því þíngi. Fóru Eyfirðíngar utan til Noregs á ferju, er þeir keyptu at Þverárstað, Þorsteinn Hallsson, Stephán, Guðmundr lágr, prestar; Þorsteinn Eyjólfsson, Ólafr Pètrsson, leikmenn; tóku Hálogaland; greip Hreiðar (Einarr, GL) darri bæði skip ok góts, ok færði leikmenn til konúngs í haldi, en Síra Þorsteinn andaðist á því ári ok allir hans kumpánar.... FILN; 1362, AEG. Utanferð Jóns biskups; sat hann í Þrándheimi um vetrinn, ok fèkk eingan lètta af Ólafi erkibiskupi í sínum málum. FI. Biskupslaust á Íslandi.

1362, FILMN; 1363, AEG. Kom út Þórarinn biskup, vígðr til Skálholts, ok svá Jón biskup Eiríksson; stigu þeir á land næsta dag fyrir Michaelismessu.... Jón biskup fór heim til Hóla, eigi með meira skilríki enn áðr; AE GL. hèldu Eyfirðíngar samt óhlýðni við biskup, sem áðr.

1363, FHI. Frelsaði Magnús konúngr Þorstein Eyjólfsson á Vaðbergshús í Hallandi, í brullaupi Hákonar sonar hans ok Margrètar dóttur Valdimars konúngs, ok gjörði hann öldúngis kvittan af öllum málum ok reikníngi.

1364, FHIN. Útkoma Þorsteins bónda Eyjólfssonar

1361, 2; 1362, 3. Tiburtiusdag[71] afholdtes et Möde paa Holum; nordfra kom alle Öfjordsmændene, saavel lærde som læge. Der kom Smed[72] og Officialis fra Skalholt; dog kom intet Forlig i Stand ved denne Sammenkomst. Öfjordsmændene begave sig ud af Landet til Norge paa et Skib, som de kjöbte af Tveraa Kloster, nemlig Thorstein Hallsön, Stephan, Gudmund den Lave, Præster; Thorstein Eyolfsön[73] og Olaf Petersön, Lægmænd. De landede ved Halogeland. Der anholdt Reidar Darre baade Skib og Gods, samt förte Lægmændene, som Fanger, til Kongen[74], men Herr Thorstein og alle hans Colleger döde inden et Aars Forlöb[75]. 4 (1362, 3). Biskop Jon reiste ogsaa ud af Landet; han opholdt sig i Trondhjem Vinteren over, men erholdt ikke af Erkebiskop Olaf nogen Hjelp til sin Sags Fremme. 2. Ingen Biskop var da tilstede i Island.

1362, 5; 1363, 3. Thoraren, viet som Biskop til Skalholt og Biskop Jon Eriksön, ankom til Island; de kom i Land den næste Dag för Mikkelsdag[76]. Biskop Jon reiste hjem til Holum, uden yderligere Beviisligheder, end dem som han havde forhen. 4. Öfjordsmændene fremturede i den samme Ulydighed mod Biskoppen, som forhen.

1363, 3. Kong Magnus befriede Thorstein Eyolfsön fra Vadberghuus i Halland[77], i sin Sön Hakons og Margretes, Kong Valdemars Datters Bryllup, og gav ham fuldkommen fri fra alle Sager og Regnskab.

1464, 4. Thorstein Bonde[78] Eyolfsön og Olaf

ok Ólafs Pètrssonar fyrir sunnan land með völdum; hafði Þorsteinn af Magnúsi konúngi lögsögn um Norðlendínga fjórðúng ok Vestfirðínga, en hann skyldi skipa lögmann fyrir sunnan. Þaráofan var honum skiput hirðstjórn ok sýsla um [hálft landit[1], en Ólafi var skiput hirðstjórn fyrir norðan ok þarmeð sýsla um [hálft landit[2]. N. Engi letr eða brèf komu af páfans curia, nè af erkibiskupi, til styrkíngar Jóni biskupi, því voru Eyfirðíngar hinir sömu ok fyrr í sínum skilníngi, at þeim sýndist Jón biskup úlöglega halda stólinn, en Jón biskup kallaðist með öllu löglega til stólsins kominn; því rak hann sýslu vestr í sveitir; tóku flestir menn viðr honum, nema Sigurðr bóndi á Silfrastöðum.

1365, AFI. Utanferð Orms Snorrasonar ok Andresar Gíslasonar, Ólafs Pètrssonar, Magnúsar Jónssonar ok Þorgeirs Egilssonar. N. Vígðr Herra Álfr biskup til Grænlands. FHIL; 1366, AEG. Magnús konúngr handtekinn í stríði af mönnum Albrekts, ok færðr til Stokkholms ok innkastaðr ok haldinn í þröngasta varðhaldi[3].

1366, FI. Útkoma Orms Snorrasonar ok Andresar Gíslasonar, Þorgeirs Egilssonar, Magnúsar Jónssonar með vald um allt land, N. ok með svâ

[1]) *fra* [Sunnlendínga fjórðúng ok Austfirðinga, *paa Sönder- og Österlandet, F, I.* [2]) *fra* [um Norðlendinga fjórðung og Vestfirðinga, *paa Nord- og Vesterlandet, F, I.* [3]) *H till. urigtig:* til dauðadags, *til hans Dödsdag.*

Petersön[79] ankom til Islands Sönderland med Övrighedsbestallinger. Thorstein havde erholdt af Kong Magnus Laugmandsembedet over Nordlændernes Fjerding og Myndighed til at udnævne Laugmanden over Sönderlandet. Desuden var han blevet udnævnt til Hövedsmand og Sysselmand over det halve Land, men Olaf ligeledes til Hövedsmand over Nordlandet og Sysselmand for Landets anden Halvdeel. Ingen Buller eller Breve kom fra Pavens Hof eller fra Erkebiskoppen til Bekræftelse for Biskop Jon; derfor vedbleve Öfjordsmændene deres forrige Paastand, da de ikke kunde forstaae rettere, end at Biskop Jon var i ulovlig Besiddelse af Bispestolen[80], hvorimod han paastod at den var fuldkommen lovlig; derfor reiste han paa Embeds Vegne til Stiftets vestlige Districter, hvor ogsaa de fleste erkjendte ham med Undtagelse af Bonden Sigurd paa Silfrastade.

1365, 3. Orm Snorresön, Andreas Gislesön, Olaf Petersön, Magnus Jonsön og Thorgeir Egilsön reiste ud af Landet[81]. 1. Herr Alf blev viet til Biskop over Grönland. 4; 1366, 3. Kong Magnus blev i Krigen fanget af Albrekts Mænd[82], fört til Stokholm og indkastet i Fængsel under den strængeste Bevogtning.

1366, 2. Orm Snorresön, Andreas Gislesön, Thorgeir Egilsön og Magnus Jonsön ankom til Island med Embedsmyndighed over hele Landet, 1, og

hljóðandi brèf, úttekin af Síra Vínalda, er þá geymdi konúngs innsigli, at hverr sá leikmaðr, sem eigi hèldi Jón biskup Eiríksson rèttan Hóla biskup, skyldi lúka konúngi XIII merkr ok átta ortugar, en bændr höfðu þat at engu. FHI. Dæmt[1] Hákoni konúngi land allt. Höfðu þeir hirðstjórn um land allt, undir Hákonar konúngs skipun, Ormr ok Andres. FI. Búinn knör til Grænlands, ok var formaðr Sigurðr af Bautahlutanum.

1367, FHI. Utanferð Þorsteins Eyjólfssonar, Andresar ok Odds Gíslasonar. Forgekk knörrinn norðr fyrir Björgyn.

1368, N. Herra Álfr biskup kom til Grænlands; hafði þar þá biskupslaust verit um XIX ár.

1369, N. Grænlands-knörrinn sökk niðr við Noreg, en menn komust allir lífs til lands. FH. Útkoma Þorsteins Eyjólfssonar með lögsögu yfir öllu Íslandi. FIHLN; 1370, EG; 1371, A. Utanferð herra Jóns biskups; fór hann til Róms, ok fèkk styrktar brèf af Urbano páfa með hans bulla til biskupsstólsins á Hólum.

1370, EG; 1369, LM; 1371, A. Síra Einar Hafliðason var officialis ok ráðsmaðr at Hólum, meðan Jón biskup var brott. (1371, EGN; 1372, FI. Hákon konúngr leysti út Magnús konúng föður[2] sinn af fángelsi, ok fór hann inn um Noreg ok allt til Björgynar.

[1]) svarit, *beediget, II.* [2]) *rettet for* frænda, *Frænde, som dog her til Nöd kunde siges i den ældste Tids Stiil.*

med et saalydende Brev, udfærdiget af Herr Vinalde, som da var Kongens Seglbevarer, at enhver Lægmand, som ikke erkjendte Biskop Jon Eriksön for retmæssig Biskop til Holum, skulde böde 13 Mark og 8 Örtuger til Kongen; men Bönderne agtede det for intet[83]. 3. Hele Landet blev, med Dom, tilkjendt Kong Hákon. Statholderskabet over hele Landet, under Kong Hakons Regjering, forvaltedes af Orm og Andres. 2. Knaren (et stort Handelsskib) blev udrustet til Grönland, og Sigurd af Bautaluten blev dets Förer[84].

1367, 3. Thorstein Eyolfsön, Andres og Odd Gislesön reiste (fra Island) til Udlandet. Knaren forgik norden for Bergen[85].

1368, 1. Biskoppen Herr Alf kom til Grönland; da havde ingen Biskop været i Landet i hele 19 Aar[86].

1369, 1. Grönlands-Knaren sank til Bunds ved Norge, men alle Folkene kom levende i Land[87]. 2. Thorstein Eyolfsön kom til Island med Laugmandsbestalling over hele Landet[88]. 5; 1370, 2; 1371, 1. Biskoppen Herr Jon reiste ud af Landet; han drog til Rom[89] og udvirkede Pavens Confirmationsbrev med hans Bulla paa Biskopsembedet til Holum.

1370, 2 (1369, 2; 1371, 1). Herr Einar Haflidasön var Officialis og Godsforvalter paa Holum i Biskop Jons Fraværelse[90]. (1371, 3; 1372, 2.) Kong Hakon udlöste sin Fader Kong Magnus af Fængslet, hvorpaa han reiste, gjennem Norge, til Bergen[91].

1371, E; 1370, FILMN; 1372, A. Útkoma herra Jóns biskups skalla Eiríkssonar með brèfum pávans, ok hafði fengit full skilríki á páfans curia meðr bulla. [Gengu til sætta allir Eyfirðíngar, leikir ok lærðir[1].

1372, N. Sást úr Fljótum ok enn víðar annarstaðar fyrir norðan land nýkomit upp land út af Grímsey, til útnorðrs.

1374, EGFI; 1373, L; 1375, A. Lèzt Magnús konúngr Eiríksson, fyrsta calend. Decembris, í sjó með sínum mönnum, hálfum þriðja týgi; kom lík hans eins á land af þeim öllum er þar lètust, ok kalla menn hann helgan. EFGI; 1373, L. Utanferð Jóns biskups at Hólum ok Norðlendínga (FI á því skipi er þeir lètu sjálfir gjöra) EG, á Maríubollanum, er hann hafði reisa látit.

1378, FI. Andaðist Álfr biskup á Grænlandi.

1379, FI. Skrælíngjar herjuðu á Grænlendínga ok drápu af þeim XVIII menn, ok tóku tvo sveina ok þrælkuðu.

1380, AEG; 1379, LM. Andaðist Hákon Noregs konúngr, en tekinn til konúngs Ólafr úngi son hans ok Margretar yfir Noreg.

1381, FI. Sökk Ólafsbollinn.

1382, A; 1381, E; 1380, LM. Svarit Ísland Ólafi konúngi Hákonarsyni í lögrèttu. AEFIG; 1380,

---

[1]) *fra* [toku menn hann allir meðr samþykkilegri ok skuldbundinni hlýðni, *alle antoge ham med eendrægtig og skyldig Lydighed, N.*

1371, 1; 1370, 5; 1372, 1. Biskop Herr Jon Erikssön Skalle ankom fra Udlandet med Pavens Breve og havde faaet fuldkomne Beviisligheder fra Pavens Curia, med hans Bulle. Alle Öfjordsmændene, Lærde og Læge, indgik derfor Forlig med ham[92].

1372, 1. Fra Fljotene og fra mange andre Steder paa Nordlandet, saae man et nylig opkommet Land i Nordvest fra Grimsö[93].

1374, 4; 1373, 1; 1375, 1. Kong Magnus Erikssön omkom den 1ste December med 25 af sine Mænd paa en Söreise[94]; hans Liig var det eneste som opdrev paa Strandbredden (1), og man anseer ham for at være en Helgen. 4; (1373, 1) Biskop Jon til Holum og Nordlænderne reiste ud af Landet paa et Skib, som han selv havde ladet gjöre.

1378, 2. Biskop Alf döde paa Grönland[95].

1379, 2. Skrælingerne gjorde fjendtlige Anfald paa Grönlænderne, dræbte 18 Mænd af dem, men fangede 2 Drenge og gjorde dem til Trælle[96].

1380, 3; 1379, 2. Hakon Norges Konge döde, (1) og man anseer ham for en god Mand[97]; (1) men den unge Olaf, hans og Margretes Sön, blev Konge over Norge.

1381, 2. (Skibet) Olafsbollen sank[98].

1382, 1; 1381, 1; 1380, 2. Hyldingseden aflagdes for Island i Laugretten til Kong Olaf Hakonsön. 1380, 2; 1382, 3. Skalholts Bispe-

LM; 1382, AFI. [Forgekk skip staðarins í Skálholti; komst fólk í báti til Grænlands, með miklum jarteinum, ok dóu margir síðan[1]. Láu þeir þar fyrir á Ólafssúðinni er þángat rak hit fyrra sumarit, ok svâ hinn næsta vetr þar eptir, ok fluttu þá í braut.

1383, A; 1381, LM; 1382, G. Kom skip af Grænlandi til Noregs, EG, er þar hafði verit II vetur, ok í nokkurir menn þeir er komust af Þorlákssúðinni, ok sögðu andlát Álfs biskups af Grænlandi[2], ok hafði hann þá andazt fyrir VI vetrum.

1385, AFI; 1383, L; 1384, EG. Þá rak undan IV Íslandsför[3] til Grænlands; þar voru á Björn Einarsson ok Sigurðr hvítkollr, ok voru þar tvo vetur, með heilu ok höldnu.

1387, (1389, FI). Vígðr Henrik biskup til Grænlands. AFI (1385, L; 1386, G). Fjögur skip komu til Íslands, inn í Hvalfjörð, er verit höfðu tvâ vetur í Grænlandi. Þar voru á Björn Einarsson ok Sigurðr hvítkollr. FI. Hvarf Ólafs konúngs Hákonarsonar. 1388, FI (1389, A). Utanferð Bjarnar Einarssonar.

1388 (A, 1389) tók Margrèt drottníng ríkisstjórn í Noregi ok Danmörku.

1389, FI; 1388, EG; 1391, A. Tekinn til konúngs yfir allan Noreg, á Eyra þíngi, sá maðr er Eiríkr heitir, barn at aldri; gaf honum kon-

---

[1]) *fra* [rak Þorlákssúðina til Grænlands ok sökk þar niðr; komust allir menn í bát; *Thorlaksuden fordreves til Grönland og sank der, men hele Besætningen reddede sig paa Baaden, F, I.*
[2]) Görðum, *Garde, E, G, L.* [3]) skip, *Skibe, F, I.*

stols Skib forgik; Mandskabet undkom i en Baad til Grönland som ved et stort Mirakel; mange döde dog kort derefter. Besætningen af Olafssuden, som i den næstforrige Sommer fordreves dertil, var der i Forveien, samt opholdt sig der den næstpaafölgende Vinter, hvorefter de medtoge de sidstankomne fra Landet[99].

1383, 1; 1381, 2; 1382, 1. Et Skib ankom fra Grönland til Norge, som havde ligget der to Vintre over, og dermed nogle Mænd, som havde reddet sig fra Thorlakssuden; de fortalte Biskop Alfs Dödsfald, som da var indtruffet for 6 Aar siden[100].

1385, 3; 1383, 1; 1384, 2. Da dreve 4 Islandsfarere til Grönland; derpaa vare Björn Einarsön og Sigurd Hvidkold; de bleve der 2 Vintre over i god Behold[101].

1387, 2 (1389, 1). Henrik blev viet til Biskop over Grönland[102]. 3 (1385, 1; 1386, 1). Fire Skibe kom til Island, ind i Hvalfjorden[103], som i 2 Vintre havde opholdt sig paa Grönland. Derpaa vare Björn Einarsön og Sigurd Hvidkold. 2. Kong Olaf Hakonsön forsvandt[104]. 2 (1389, 1). Björn Einarsön reiste (fra Island) til Udlandet[105].

1388 (1389, 1) kom Dronning Margrete til Regjeringen over Danmark og Norge[106].

1389, 2; 1388, 2; 1391, 1. En Mand, som hedder Erik, Barn af Alder, blev tagen til Konge over hele Norge. Hakon Jonsön gav ham Kon-

úngsnafn Hákon Jónsson. Var þessi maðr sagðr systurson drottníngar Margrètar, en faðir hans væri í þýðversku landi. Fannst öllum Noregsmönnum lítit um þá breytni, ok einkanlega í skattlöndunum.

1391, A. Kom út Vigfús Flosason, ok hafði ekki farit til Róms, sem hann var skyldugr, því hann hafði tekit lausn allra sinna mála af Henriki Grænlands biskupi.

1392, AEFI. Sótt mikil í öllum Noregi ok manndauði. A. Andaðist Páll Grænlendíngr. E. Ófara–ár mikit í skipbrotum ok byrleysum.

1393, AFI. Spurðust úr Noregi mikil tíðindi, at Þýðverskir höfðu komit inn í Björgvin um vorit [í páska viku[1] með XVIII höfuðskip af Vismar ok Rostock, frændr konúngs Albrekts, ok köllaðu konúng Albrekt allan Norveg, en hann var í fángelsi í Danmörku með drottníngunni ok Eiríkr sonr hans. Fóru þeir með hernaði enn ok gengu upp á fimta daginn eptir, næsta dag fyrir Jóns messu Hólabiskups, en bæjarmenn hrukku við ok börðust; fèll margt manna af hvorutveggju .... fengu bæjarmenn ósigr. Höfðu Þýðverskir níu hundruð skytta; hèt sá Enis er fyrir þeim var, skyldr Albrekt, annar hèt Mækinborg, einn herra náinn Albrekt, ok fèll hann í bardaganum, ok var jarðaðr inn at Bræðra(kirkju), ok gjörði Enis hans útför

[1]) *fra* [eptir páska, *efter Paaske, F, I.*

genavnet. Man sagde at denne Mand var Dronning Margretes Söstersön, men at hans Fader var i Tydskland. Nordmændene vare overhoved kun maadelig fornöiede med denne Handling, dog allermindst Folk i Skatlandene[107].

1391. Vigfus Flosesön ankom til Island, men havde ikke reist til Rom, hvortil han var forpligtet, fordi han havde erholdt Absolution for alle de Sager, i hvilke han var falden, af Henrik, Grönlands Biskop[108].

1392, 3. Heftig Omgangssyge og Folkedöd over hele Norge. Paul Grönlænder döde[109]. Et særdeles uheldigt Aar med Hensyn til Skibbrud[110].

1393, 3. Fra Norge spurgtes de vigtige Tidender, at de Tydske vare löbne ind i Bergen i Paaskeugen[111] med 18 store Krigsskibe af Wismar og Rostock, samt Kong Albrekts Frænder[112], og gjorde Fordring paa hele Norge for Kong Albrekt, men han var da, tilligemed hans Sön Erik, i Fængsel hos Dronningen i Danmark. De fore frem med Hærværk, og gik i Land Torsdagen efter Jons, Holum Biskops, Dag[113], men Bymændene satte sig hurtig til Modværge, og sloges. Mange faldt paa begge Sider.... Byens Folk bleve tilsidst overvundne. De Tydske havde 900 Skytter; deres Anförer hed Enis[114] og var een af Albrekts Frænder; en anden Herre hed Mækinborg[115], nærbeslægtet med Albrekt; han faldt i Slaget og blev jordet inde ved Brödrekirken[116]; Enis lod hans Begravelse skee med stor Pragt,

harla sæmilega, en lèt taka allt annat sitt fólk, þat er fallit hafði, ok róa met út á voginn ok sökkva þar niðr .... Jón darri var fyrir bæjarmönnum, því at hann var fèhirðir ok dugði harðla karlmannliga ok varð fángaðr af Þýðverskum ok særðr til ólífis .... Þessir fèllu af landsmönnum: Heinrikr Áslaksson, hann bar merki þeirra ok barðist ágæta vel; var hann skotinn í andlitið ok út um hnakkann, er hann lypti frá blikinu sakir hita, ok var þá mjök úti bardaginn. Ívar treyja .... ok fjöldi manns annat nær ... Hèt sá Eirík, er skaut Mækinborg, norðrfaramaðr. Varð þar hit mesta mannfall. Gjörðu enir þýðversku menn þar hit mesta hervirki bæði í ránum ok manndrápum. Svâ röskuðu þeir bæði kirknarètt sem kvenna; rændu allar kirkjur um býinn, ok tóku allt þat er fèmætt var[1].... Þat sem þeir komust eigi með, söktu þeir í sjáfardjúp; höfðu brott skip ok akkeri sem þeir komust með, utan Lángbein, akkerit er Ólafr konúngr hefir átt; þat gátu þeir hvergi úr stað hrært. Lèt herra Enis sverja landit Albrekt ef hann væri rèttr konúngr; svóru þessir menn .... Fengu margir menn örkyml ok stór sár, þó eigi fèlli, ok höfðu dugat harla vel, sem Þórðr bjarki, Eiríkr spaðfótr.... Settu þeir þýðverska yfir konúngsgarðinn í Björgyn, ok sigldu burt innan átta daga.

[1]) ok brendu býinn í Björgvin, *og brændte Staden Bergen, till. F, I.*

men han lod alle sine Folk, der vare faldne, bringe i Baade og före dem ud paa Vaagen, hvor de bleve nedsænkede... Jon Darre var, som Skatmester, Bymændenes Anförer, og viste stor Tapperhed, men blev af de Tydske dödelig saaret og tagen til Fange. Disse faldt af Landets Indbyggere: Henrik Aslaksön; han bar deres Banner, og forsvarede sig særdeles tappert; han blev skudt gjennem Ansigtet og Nakken, i det han skjöd Viziret op formedelst Hede; da var Træfningen mestendeels forbi; Ivar Treya... og en Mængde andre... næsten.... Den Mand hed Erik, en Nordfarer, som skjöd Mækinborg. Der faldt mange Folk. De Tydske udövede der et forfærdeligt Hærværk, baade ved Ran og Manddrab. De udplyndrede alle Kirker i Byen, og borttoge alt hvad der var af nogen Værdi. Hvad de ikke kunde bringe med sig, nedsænkede de i Havets Dyb; de medtoge ogsaa alle de Skibe og Ankre, som de kunde overkomme, undtagen Langbeenankeret, som Kong Olaf havde eiet; det kunde de ikke engang rokke. Herr Enis tog Hyldingsed af adskillige til Albrekt som Landets rette Konge; disse Mænd aflagde Eden .... (I Træfningen) havde mange faaet svære Beskadigelser og store Saar, endskjönt de ikke faldt, og havde holdt sig tappert, som Thord Bjarke, Erik Spadfod.... De satte Tydske (Befalingsmænd) over Kongsgaarden i Bergen, og seilede bort efter 8 Dages Forlöb.

1406, EG; 1405, L. Þetta ár fóru þeir til Grænlands Þorsteinn Helmíngsson, Snorri Torfason ok Þorgrímr Sölfason á einu skipi; lètu þeir út af Noregi ok ætlaðu til Íslands; voru þeir í Grænlandi IV vetur.

1407, EG; 1406, L. Var brendr einn maðr í Grænlandi er Kolgrímr hèt, fyrir þá sök at hann lá eina manns kvinnu er Steinunn[1] hèt, dóttur Hrafns lögmanns, er lèzt í skriðunni norðr í Launguhlíð; átti hana þá Þorgrímr Sölfason. Fèkk Kolgrímr hennar vilja með svarta kvonstr[2]; var hann síðan brendr eptir dómi; var kvinnan ok síðan aldrei með jafnri sinnu ok áðr, ok deyði þar litlu síðar.

1410, EG; 1408, L. Brúðkaup Gísla Andresarsonar ok Guðrúnar Styrsdóttur; var þá Snorri Torfason, bóndi hennar, lifandi, ok hafði verit fjögur ár á Grænlandi. Þetta ár sigldu þeir burt af Grænlandi Þorsteinn Helmíngsson ok Þorgrímr Sölfason ok Snorri Torfason ok aðrir þeirra skipmenn til Noregs.

1411, (1413, EG). Braut Íslandsfar lítit fyrir Síðunni, ok varð mannbjörg, en tapaðist mestr hluti gótsins; þar kom út Snorri Torfason. Reið Guðrún Styrsdóttir, kona hans, á hans fund; hann tok henni með blíðskap. L. 1408 Tók Snorri aptr konu sína, ok voru litla stund ásamt áðr hann andaðist, en hún giptist þá aptr Gísla.

[1]) Sigriðr, *L.* [2]) konstr, *G;* konstum, *Konster, L.*

1406, 2; 1405, 1. Dette Aar kom til Grönland Thorstein Helmingsön, Snorre Torfesön og Thorgrim Sölvesön[117] paa samme Skib; de seilede ud fra Norge og agtede sig til Island. De opholdt sig 4 Vintre paa Grönland.

1407, 2; 1406, 1. En Mand paa Grönland, som hed Kolgrim, blev brændt der for den Gjerning, at han besov en Mands Hustru som hed Steinun, en Datter af Laugmand Rafn, som omkom i Fjeldskredet paa Langelid[118]; da var hun gift med Thorgrim Sölvesön. Kolgrim[119] lokkede hende med den sorte Konst; han blev derpaa brændt efter Dom; siden var Konen aldrig, som forhen, ved sin fulde Forstand, og döde kort derefter.

1410, 2; 1408, 1. Gisle Andreasöns[120] og Gudrun Styrsdatters Bryllup holdtes; da var hendes Mand, Snorre Torfesön, endnu levende, og havde været 4 Aar paa Grönland. Dette Aar seilede Thorstein Helmingsön, Thorgrim Sölvesön og Snorre Torfesön fra Grönland til Norge, tilligemed deres övrige Skibsfolk.

1411, 1; 1413, 2. En lille Islandsfarer forliiste ved Sida; Folkene bleve reddede, men en Deel af Godset tabtes. Med den kom Snorre Torfesön tilbage. Gudrun Styrsdatter, hans (forrige) Kone, red derhen for at tale med ham; han tog meget kjærlig mod hende. 1. Snorre tog sin Kone til sig paa ny, men de levede kun sammen en kort Tid, indtil han döde[121], men da giftedes hun igjen med (den ovennævnte) Gisle.

1412, EG (1410, L). Kom engi frètt af Noregi til Íslands. Á þessum tíma andaðist frú Margrèt Valdimarsdóttir drottníng; hèlt hún sinni ríkisstjórn til dauðadags yfir Danmörku, Noregi ok Svíaríki; L. hafði hún áðr kjörit Eirík í sinn stað, systurson sinn.

ANMÆRKNINGER.

[1]) Are Frode henförer i sine Schedæ Grönlands Bebyggelse til det 14de eller 15de Aar, för Christendommen blev ved Lov indfört paa Island, altsaa til 986 eller 985. Saavel Landnama, som Erik den Rödes og Olaf Tryggvesons Sagaer henföre denne Begivenhed til det sidstnævnte Aar. Imidlertid maa man efter andre angivne Data antage 986 for det sandsynligste Aar; jfr. ovenfor I, 170—173, 178—79, 189, 206—207. II, 222—24. Da nu den historiske Rigtighed af denne Tidsbestemmelse maa antages som vis, have vi ikke i Texten anfört fölgende upaalidelige Beretninger nemlig: H. „Grönlands Opdagelse" (*Grænlands fundr*) 808, samt L. „Grönlands Beboelse fra Island" (*bygðist Grænland af Íslandi*) 970 (hvor dog mulig Gunbjörnskjærene menes; see ovenfor I, 71 o. f.). Jfr. Indledningen til Afdelingen XXVIII angaaende forskjellige andre Angivelser om Grönlands Beboelse i disse og end ældre Tidslöb.

[2]) Det er upaatvivleligt at den Biskop Erik menes her som ellers 1121 siges at have draget ud for at opsöge Vinland (i Amerika); dog er det uvist om denne hans Reise 1112 blot har gjeldt Grönland. Dette kan maaskee antages for sandsynligt, og at han altsaa har opholdt sig 9 Aar i Grönland, mulig efter Overeenskomst med Hövdingerne og Præsterne (som et Slags Provst eller Kirke-Visitator) uden egentlig Bemyndigelse af Pave eller Erkebiskop, endskjönt Biskopstitelen baade kan være bleven brugt af ham selv og tillagt ham af andre. I det gamle Skrift *Rímbegla* (Kjöbenhavn 1780, 4 S. 320) kaldes han den förste Biskop i

1412, 2; 1410, 1. Kom ingen Efterretninger fra Norge til Island[122]. Paa denne Tid döde Dronning Fru Margrete, Valdemars Datter; hun haandhævede lige til sin Död sin Regjering over Danmark, Norge og Sverrig. 1. Forhen havde hun valgt i sit Sted sin Söstersön Erik.

Grönland, og navnlig til Garde. Ellers vide vi intet om denne Biskop Erik, med Undtagelse af det i Indledningen (ovenfor S. 1—2) af Landnama anförte. Der berettes ellers at han var en Sönnesön af Birning, en Sön af Gnup, (Söstersön til den berömte Hörd, de saakaldte Holmverjers Anförer), og nedstammede fra den christne Landnamsmand Örlyg af Esjuberg og hans Sön Valthjof af Medalfell, som udregnede deres Herkomst fra Sogns gamle Hersere i Norge. See ellers Rafns *Antiqvitates Americanæ*, S. 258—59, 261—62, 452—53 samt Münters Kirchengesch. von Dänem. und Norvegen 1 Th. S. 562—63, hvor dog en ældre formeentlig Missionsreise til Vinland 1054 af en irsk Biskop John eller Johannes, kun beroer paa en aabenbar Misforstaaelse af Húngurvaka S. 31, da *Vindland* der betyder „Vendernes Land". Selv Torfæus har feilet paa en lignende Maade; det hele er udförligt oplyst i *Antiqvitates Americanæ* S. 461—62. Ogsaa Langebek nævner vor Erik som Grönlands förste Biskop i hans *Series Episcoporum Grænlandiæ*, Script. Rer. Dan. medii ævi T. II. p. 126.

[3]) See ovenfor Anm. 2. Biskop Eriks her forekommende Tilnavn *Upsi* er ellers egentlig Benævnelsen for en Fisk, *gadus virens*, der kaldes Sei eller Graasei, afbildet i Eggert Olafsens Reise gjennem Island Tab. XXV. Björn fra Skardsaa har i sine Grönlandsannaler Aaret 1122 som et Slags Middeltal for Biskop Eriks Reise til Vinland.

[4]) Om eller hvor Erik da blev viet til Biskop, er os ellers ubekjendt (jfr. Anm. 2). Var det maaske baade over Grönland og Vinland, eller tildeels *in partibus infidelium*,

d. e. hedenske eller halvhedenske Lande, hvis Indbyggere han paa sin da forestaaende Reise agtede at omvende? Til Biskop kunde han da ellers neppe vies paa lovlig Maade, nærmere end i Lund, hvor et Erkebispesæde for de tre nordiske Riger med deres Bilande allerede var blevet oprettet 1104; herimod protesterede dog Erkebiskoppen af Hamborg, som vedblev at tilegne sig den tabte Myndighed det hele Aarhundrede igjennem, efter hvad der nærmere vil blive oplyst i vor diplomatiske Samling. Det er da muligt, at han, i Kraft deraf, og for at udvide sit virkelige Herredömme til nyomvendte Folk, har viet denne Grönlandsk-Vinlandske Biskop Erik. At Vinland og dets lykkelige Clima da var vel kjendt i Hamborg, er klart af Adam af Bremens Værker.

[5]) See ovenfor II, 672—73, 676, 682—85. I Rimbeglas Fortegnelse over Grönlands Biskopper S. 320 siges denne Biskop at have været den anden sammesteds og kaldes (urigtig) Harald istedenfor Arnald.

[6]) Herom kunne vi henvise til nærværende Værk II, 696—97, 721—22, 710—711, 716—717, 722—23.

[7]) Björn fra Skardsaa har her Aarstallet 1149.

[8]) See ovenfor II, 672—673.

[9]) Jfr. ovenfor II, 758—759. Biskop Thorlacius anförer i hans chronologiske Optegnelser over Grönlands Historie, at et grönlandsk Skib forliiste ved Island 1177, hvorom vi ellers intet vide; jfr. Anm. 11. Björn Jonsens Grönlands Annaler bemærke ogsaa udtrykkelig at Grönlandsfarere ved Island ommeldes förste Gang (saaledes) i det af os ovenanförte Aar.

[10]) Det kan vel være at Biskop Jon Knud, efter at have opholdt sig 36 Aar i Grönland, har villet see sig om og derfor draget hjem til Norge, da det Skib, hvormed han var, kan have anlöbet Island, men kun opholdt sig der i en kort Tid. Jfr. Anm. 10.

[11]) See ovenfor II, 760—761. Af Sturlunga Sagas og

Annalernes Udtryk lader det til at Biskop Jon Knud er död i Norge. Jfr. Anm. 9. Denne Biskop gives i Rimbegla l. c. det rimeligviis kun ved en feilagtig Læsning fremkomne Tilnavn *Knare* eller *Krare*, ellers kaldes han undertiden Jon den Förste (*Jón hinn fyrri*). Biskop Thorlacius ansætter (l. c.) hans Dödsfald, vistnok meget urigtig, til 1177; jfr. Anm. 9.

[12]) Her handles om Jon den Anden (*hinn síðari*) ogsaa kaldet *Sverrisfóstri* eller Sverrers Fostersön. See ovenfor II, 760—761, 763.

[13]) Ordet *seymi* maa vel her snarest oversættes paa denne Maade, endskjönt Islænderne ved det betegne alskens Syegarn af animalsk Oprindelse overhoved, især dog de större Huusdyrs Sener, som af Almuen bruges til Læders og Skotöis Syning. De nærværende Grönlændere have overhoved intet andet Syegarn end Sener af Hvalfiske eller vilde Dyr, som ogsaa anvendes til deres Fartöiers Skindbeklædning eller Overtræk. Her er dog vel især Talen om Fiskebeen (eller Hvalfiskebarder), som de paa Vestkysten anvende paa fölgende Maade: „Deres störste Fartöier kaldes Konebaade (undertiden 9 Favne lange), sammensættes af lette Lægter, *tilbindes med Fiskebeen* og overdrages med Sælskind; Bjelker, Stolper og Bænke ere ikke gjorte fast med Jernnagler, som let kunne ruste og gnave Huller i Skindet, men *tildeels med Trænagler og overalt tilbundne med Fiskebeen.*" Crantz Beschr. von Grönland, 1 Th. S. 197. Jfr. Anm. 15. En vidtlöftigere, med Afbildninger oplyst Forklaring findes i Graahs Opdagelsesreise, S. 31—33. Pl. 1, 2.

[14]) Jfr. nærværende Værks II, 754—55, (jfr. 762—63 hvor Asmunds Tilnavn *Kastanrasti* eller *Kastandrasti* efter vor Mening findes rigtigst skrevet).

[15]) Vi have allerede ovenfor, II, 239, yttret den Mening, af Finsboder (*Finnbúðir* eller *Finsbúðir*) laa paa Grönlands Östkyst. Saavidt vi vide, fandtes der ingen Skrællinger eller

Eskimoer paa Vestkysten i det 12te Aarhundrede; derimod have de vel da, og rimeligviis i större Mængde end i det 11te (see ovenfor II, 100—101, 108—109, 199, 203—207) opholdt sig paa Östkysten. Det bliver derfor sandsynligt at Asmund Kastanraste tildeels har lært sin Skibsbygnings- eller Reparationsmaade af Östkystens Eksimoer eller vilde Indvaanere. Björn Jonsen forandrer, vist nok blot ved en meget uheldig Conjectur, *Finnsbúðir* til *Finnmörk* eller *Finmarken* (*Msc. AM.* 768, 4to).

[16]) Björn Jonsens nyere Grönlandske Annaler, i egentligste Forstand (d. e. nemlig hans særskilte korte chronologiske Optegnelser), som ere grundede paa de ældre, men neppe indeholde noget, fra ægte Kilde, som ellers er ubekjendt, tillægge her: *þorlákr, Brandr ok Jón*, Thorlak (af Skalholt) Brand (af Holum) og Jon (af Grönland). Herved menes Biskop Jon den Anden, hvis Fartöi da, paa hans förste Reise fra Norge til Gröhland, anlöb Östfjordene i Island, hvor han opholdt sig til Vinterens Udlöb 1190. See Uddraget af Gudmund den Godes Saga her ovenfor II, 760—763. Hertil sigter vistnok de gamle Annalers egen Bemærkning ved Aarstallet 1202. See ellers Anm. 12, 19.

[17]) Jfr. ovenfor II, 762—763.

[18]) Originalens Udtryk *fundr* er meget tvetydigt, da det almindelig betyder 1) et Fund, Finding, 2) En Opdagelse, (især af et nyt Land). 3) et Möde eller Sammenkomst og 4) en Træfning o. s. v. Udtrykket i *O* viser aabenbart at Forfatteren her har tillagt Ordet den under 2 anförte Betydning. Talen maa da her være om Öster-Grönlands sydlige eller sydostlige Kyststrækning, kaldet *Svalbarð* eller *Svalbarði*, f. Ex. i Landnama 1ste Bogs 1ste Kap. En Deel af denne Kyststrækning er i vore Dage blevet beskrevet af Scoresby. Herom mere paa sine Steder i det fölgende.

[19]) Denne Efterretning have vi ikke kunnet finde i nogen af Membranerne, men kun i en nyere Afskrift (E). Vi kunne heller ikke antage den for rigtig, da der ingen

Biskop var i Skalholts Stift i det heromhandlede Aar (1194). Jfr. Anm. 16 og 22.

[20]) Denne Hermund Kodransön havde selv været i Grönland, og ham skylde vi formodentlig adskillige vigtige Underretninger om dets Historie; see ovenfor II, 674—675, 692—93, 718—719.

[21]) See dette Værks II, 754—761. Jfr. herovenfor Varianttillægget S. 8, som tildeels viser denne mærkelige Præsts Forhold til Holums berömte Biskop Gudmund, kaldet den Gode, hans Brodersön.

[22]) Jfr. Anm. 16 og 19. See ellers ovenfor II, 764—65. Schacht bemærker til dette Aar at to grönlandske Skibe da forliiste ved Island.

[23]) See ovenfor II, 764—66.

[24]) Disse to Skibes Eiere have rimeligviis været norske Kjöbmænd; om dem have vi ellers ingen Oplysninger kunnet finde; jfr. Aarstallet 1212.

[25]) Denne Biskop kaldes i Rímbegla l. c. *Jón smirill* (ellers en Benævnelse for Spurvehögen eller *falco lanarius*).

[26]) Denne Biskop Helge var efter Gudmund den Godes Saga en Sön af den norske eller grönlandske Kjöbmand og Skibsförer Ögmund Rafakol; see ovenfor II, 756—58. At Biskoppen selv i nogen Tid har opholdt sig i Island, erfares af Anhanget til Landnama, l. c. S. 785—787.

[27]) Denne Biskop Nicolaus kjende vi ellers ikke (uden forsaavidt at han, i samme Orden, nævnes i Rímbegla) med mindre han skulde have været den Erkedegn i Bergen af samme Navn, som var nærværende der ved Forliget mellem Kong Hakon Hakonsön og Hertug Skule i Aaret 1223. Björn Jonsen ansatte, uden nogen os bekjendt Grund, hans Vielse til 1240.

[28]) Om Biskop Olafs Herkomst og foregaaende Levnet vide vi ligesaalidet; dog nævnes han ligeledes, efter samme Orden, i Rímbegla l. c.

[29]) Det blev ham overdraget af Kong Hakon, at formaae

Grönlænderne til at underkaste sig Norges Krone, i Anledning af Legaten Cardinal Vilhelms Erklæring paa Pavens Vegne, at det var uvedbörligt, at Island, (og da vist ogsaa tillige Grönland), ikke vare undergivne en Konges Overherredömme; see ovenfor S. II, 774—777. Björn Jonsens Annaler ansætte Grönlændernes Hylding af Norges Konge til 1261.

[30]) Jfr. nærværende Værks II, 782—86.

[31]) See her ovenfor II, 784—785.

[32]) Björn Jonsen fra Skardsaa beretter i hans Grönlandske Annaler, at der endnu i hans Dage pleiede af og til at opdrive af Söen ved Hitarnes (Myresyssel og Vesteramtet) i Island en Deel af de Hvalrostænder, der forhen havde hört til Lasten af et stort grönlandsk Skib, (tilhörende Biskoppen af Garde), som forliiste der ved Kysten i Aaret 1266. Præsten Nicolaus Narfesön, som da boede paa Hitarnes (henved eller förend 1604), havde forsikkret Björn Jonsen, at han selv undertiden havde fundet bemeldte Hvalrostænder, forsynede med röde Mærker i de saakaldte Maalruner (*málrúnir*), hvorved Tændernes (samt mulig ogsaa Narhvalshornenes) forskjellige Störrelse og Beskaffenhed (som Handelsvare) tilkjendegaves. Man undredes mest over Varigheden af den röde Farve, som henved 3¼ Aarhundreders Omtumling af Bölgerne ikke havde kunnet udslette. Jfr. *Antiqvit. Americ.* S. 269—270, hvor det hele hertil hörende Sted af Originalen er indfört. Der bemærkes endvidere at der ved Hitarnes er et Skjær eller Grund, jevnlig underkastet Havets Brænding, kaldet *Biskupsboði*, fordi den grönlandske Biskops Skib forliiste der, samt at en Dam i Nærheden af Stranden da ogsaa kaldtes *Líkatjörn*, Ligdammen, fordi de Druknedes af Söen opdrevne Legemer efter hin Stranding vare blevne vaskede deri. Biskop Th. Thorlacius har i sit uudgivne Skrift om Grönland læst Navnet paa Strandingsstedet feilagtig, nemlig *Hvitárnes* istedenfor *Hitarnes* og kalder det *isthmus orientalis Islandiæ*,

en Landtunge i det östlige Island (formodentlig dog ved Udlöbet af den store Elv *Hvítá* eller *Ölvesá*, som almindeligst regnes til Sönderlandet), hvor han siger at de saakaldte Hvaltænder (*dentes balænæ*), rettere Hvalrostænder, af og til drive op; — dette kan mulig have passet til *Hvítárnes*, formedelst et ellers ubekjendt Forliis af en Grönlandsfarer i ældre Tider; det kan og vel være at en fra Spitsbergen og de tilgrændsende Farvande tilbagevendende Hvalfanger i nyere Tider er sjunket eller forliist i Nærheden af denne for Söfarende farlige Kyst. Thorlacius knytter hertil en Beretning om Biskop Arnalds af Traditionen foregivne Stranding her m. m., som mangler al historisk Grund; kun skal her og findes en *biskupsboði*, men det maa bemærkes derved, at Biskopperne fra Skalholt meget tit indskibede eller udskibede sig paa det her liggende Handelssted *Eyrar*, senere Eyrarbakki eller Örebak, som den nærmeste og for dem beleiligste Havn, saa at hiint Skjær, ved een eller anden dermed sammenhængende Hændelse, kan have faaet en saadan Benævnelse.

[33]) Man seer heraf, at Biskop Olaf har reist til Norge 1267; dersom det nysommeldte store Skib med dets kostbare Ladning har tilhört ham, er det sandsynligt at Efterretningen om dets Forliis og Bestræbelse for saavidt muligt at formindske den derved foraarsagede Skade, har foranlediget denne hans Reise, paa hvilken han og sees at have opholdt sig hele 4 Aar, formodentlig i Norge.

[34]) Jfr. ovenfor II, 788—789.

[35]) Disse Præster vare Sönner af Helge Lambkars Sön, i Förstningen særdeles höit anskrevne hos Hierarchiets kraftige Udbreder i Island, Biskop Arne Thorlaksön til Skalholt; Thorvald var i lang Tid een af hans ivrigste Tilhængere, og blev af ham beskikket til det gode Kald Holt i Önundarfjorden, og tillige til Provst over Vestfjorden. Derfra blev han dog fordrevet 1284 i Kong Erik Præstehaders Navn,

af Laugmand Rafn Oddsön, Biskoppens heftigste Modstander. Det samme Efteraar maa Præsten Thorvald og hans Broder have reist fra Island til Norge, men tilbage 1285, da de rimeligviis af Modvind ere blevne fordrevne saa langt vester paa, at de kom til det ubekjendte Land; de kom dog til Island i Efteraaret, og da overdrog Biskop Arne Thorvald paa ny det ovennævnte Kald og Provstedömme. Snart efter kom Thorvald — fordi han havde indgaaet et nödtvunget Forlig — i vidtlöftige Stridigheder med Biskoppens heftigste Modstander Laugmand Rafn Oddsön. Desuden nægtede Thorvald, som da forfulgtes af Biskoppen med Gjeldsfordringer, tildeels for anden Mand, af en aldeles privat Beskaffenhed, at udlevere til en vis Njal, efter Biskoppens Kjendelse, et meget kostbart Narhvalshorn af meer end 4 Alens Længde, hvilket Thorvald havde erholdt af en Bonde i Vestfjordene. Thorvald blev meget misfornöiet herover, og foregav siden at han havde skjenket Kong Erik det omtvistede Klenodie. Fra Biskoppens ivrigste Tilhænger blev han saaledes hans aabenbare Fjende. Derom haves udförlige Efterretninger i Biskop Arnes Saga (i hvis trykte Udgave Navnet paa et Par Steder urigtig skrives *þorvarðr*), men ingen angaaende den her omhandlede Opdagelsesreise. Derimod erfare vi af den, at Thorvald (efter Adelbrands Död) reiste fra Norge til Island baade 1289 og 1291, paa hvilken sidste Reise han döde i et Anfald af Raseri. Det af ham og hans Broder opdagede nye Land er formodentlig det nu saakaldte Newfoundland eller Terreneuve, gjenfundet 1497 af Sebastian Cabot, som allerede i 1495 havde udvirket Tilladelse hos Kongen af Danmark for Kjöbmændene i Bristol til at handle paa Island. See herom Antiqvitates Americanæ S. 451—452. Der bemærker Rafn, at Cabot, ved Hjelp af denne engelske Fart til Island, vel kan have faaet Efterretninger derfra om den gamle Opdagelse af *Nýjaland* eller *Nýfundnaland*, som saaledes atter kan have faaet sit ældste europæiske Navn.

[36]) *Düneyjar* have uden Tvivl erholdt Navnet af den megen Dun, som en stor Mængde Havfugle der havde efterladt sig. Tvende Öer i Nærheden af Newfoundland, Baccalao og Penguin, ere især bekjendte for selvsamme Beskaffenhed, og ere da mulig de samme som de her ommeldte. See Rafns Bemærkninger herom paa det sidstanförte Sted.

[37]) Her menes uden Tvivl den ene af Nylands förste Opdagere; see Anm. 35.

[38]) Jfr. de ovenanförte hertil hörende Efterretninger (af Biskop Arnes Saga) II, 788—791.

[39]) I den endnu utrykte Saga om Biskop Laurentius til Holum forekomme Beretninger herom til Aarene 1289 og 1290 i de selvsamme Udtryk. Björn Johnsen opgiver det förste Aarstal som 1288; — begge Steder af Sagaen ere meddeelte, efter den Arnæmagnæanske Membran 180 b, Folio, i Antiqvitates Americanæ S. 459.

[40]) Nogle Exemplarer tillægge: Julenat eller Juleaften, men andre henföre denne Tidsbestemmelse til den Ildebrand i Trondhjem (Nidaros), hvori Erkebiskoppens Pallads opbrændte. Hvor Lande-Rolf döde, bemærkes ikke; dog synes det efter Sammenhængen at være skeet i Norge eller et andet Land end Island. Gebhardi og hans danske Oversætter udlade sig saaledes om Rolfs Bedrifter: „En Mærkværdighed i Kong Eriks Tidsalder er Opdagelsen af en ny americansk nordlig Strandbredde, hvilken en Islænder (?) ved Navn Rolf 1258 (1285?) allerförst opdagede og fra 1289 af indtil sin Död 1295 beboede og sögte at bebygge." (Norges Historie, 2 Bind, omarbeidet og forbedret af Forfatteren, oversat ved Heilmann, Kbhavn 1778, 2 B. S. 61; jfr. Origin. i Allgem. Weltgesch. XXXII, 227).

[41]) Efter *Rímbegla* l. c. synes en vis *Bokki* at have fulgt Thord i Bispeembedet, hvilket denne da, efter at have forestaaet det i 22 Aar, maatte have frasagt sig, men vi have Grund til at tvivle herom, endskjönt Annalerne ikke

melde noget om hans Tilbagereise til Grönland, og vi af Diplomerne see at han 1311 har opholdt sig i Bergen; jfr. næstfölgende Anmærkning. Da Bokki heller ikke er noget bekjendt mandligt Egennavn, men vel et Epithet, der fordum antydede en Mand som baade var stor i Sind og Skind, er det sandsynligt at vi her have et ellers ubekjendt Tilnavn for Biskop Thord, og at de to Ord fölgelig bör læses saaledes: *Þórðr bokki*. Det er i al Fald muligt at en Bokke i Thords lange Fraværelse har forestaaet Bispeembedet paa Grönland som Officialis.

[42]) I Biskop Laurentius's Saga ommeldes ogsaa Biskop Arnes Reise til Grönland.

[43]) Det synes saaledes rimeligst, at Arne blev viet til Biskop som Thords umiddelbare Efterfölger; jfr. Anm. 41.

[44]) Der have vel til forskjellige Tider gaaet usandfærdige Rygter i Norge om Biskop Arnes Dödsfald, — da Th. Thorlacius anförer dette ved 1325, men Björn Johnsen ved 1328, efter nu ubekjendte Kilder. Biskop Arne nævnes i *Rímbegla* l. c. som Bokkes (eller Thord Bokkes) Eftermand. Ved det her ommeldte Aar har Schacht en ellers ubekjendt Efterretning om en vis Thord Egilsöns Reise til Grönland og heldige Tilbagekomst derfra (Thorderus Egilssonius in Groenlandiam navigavit et felicibus auspiciis rediit). Skulde da denne Mand have gjendrevet det falske Rygte om Biskop Arnes Död?

[45]) Formodentlig til Bergen i Norge.

[46]) Dette er, saavidt vi vide, den sidste Ommeldelse af Nordmændenes gamle Reiser til America (hvilket de havde kjendt i henved 450 Aar) kun 144 Aar för Columbus's berömte Gjenopdagelse af den nye Verden. Jfr. Antiqvitates Americanæ S. 453.

[47]) Den her ommeldte Jon Guttormsön var en paa den Tid bekjendt islandsk Hövding af en rig og anseet Slægt, men berygtet for uroligt Sindelag og voldsomme Handlinger. I Norge fik han ikke alene Straffen eftergivet, og erhvervede sig ikke blot den omsögte Benaadning, men

ogsaa Kongens virkelige Naade. Fra 1357 til 1360 deeltog han, med 3 andre, de herefter forekommende Thorstein Eyolfsön og Andreas Gislasön samt Arne Thordsön, i Landets Overbestyrelse, og var tillige Laugmand for Nord- og Vesterlandet; men 1360 kom han i en saa heftig Strid med den sidstnævnte, at et blodigt Slag holdtes mellem dem og deres Tilhængere paa det almindelige Landsthing. Da Jon Guttormsön derefter vilde begive sig paa en Embedsreise, i Öfjorden, havde en Flok af 300 væbnede Mænd der samlet sig imod ham, hvorfor han nödtes til at tage Flugten. Snart samlede han dog igjen Kræfter, ved at forene sig med den i samme Aar fra Norge ankomne nye Hövedsmand over Landet Smid Andressön (*Smiðr Andresson*), som vel i Förstningen hjalp hans Uven, Arne Thordsön, men snart ophidsedes saaledes mod denne af Jon, at Smid 1361 tog Arne til Fange og lod ham offentlig henrette til Straf for et lignende formeentligt Justitsmord, medens han var en af Landets Overbefalingsmænd (see herefter Anm. 72). At han reiste bort med Grönlænderne (uden Tvivl dem, som siges i 1347 at være komne fra Markland til Island) viser, jevnfört med den her ommeldte Dom, at de agtede sig til Norge, hvor de grönlandske Kjöbmænd vel have solgt en Deel af de medbragte americanske Varer. At Rygtet herom ikke udbredtes videre, er rimeligviis blevet foraarsaget af den 1348 allerede i England og flere Lande rasende sorte Död, som kort efter ogsaa kom til Norge, efter et Exemplar af disse Annaler ligesom og efter Holberg og Gebhardi, i det samme Aar, hvilket vi dog i Medhold af de vigtigste Annaler her ikke antage, men i det fölgende. Disse vore Annaler (FI) ommelde dens Rasen i England 1348 med disse Ord: „*Mannfall ógurligt í Englandi, svá at tvö hundruð þúsunda datt niðr*, d. e. „En frygtelig Folkedöd i England, saa at 200,000 styrtede." Efter FHI grasserede Kopperne i samme Aar i Island, og bortrykkede mange Mennesker.

[48]) Nu kaldet Shetland eller Shetlandsöerne, da tilhörende Norge; jfr. Anm. 55.

[49]) Her menes rimeligviis Ægypten, ofte de pestagtige Sygdommes förste Hjemsted. Efter Chinas Historieskrivere opkom denne Pest först der Aar 1334 efter Sprængningen af en Meteorkugle, som faldt ned fra Himmelen samt udbredte en utaalelig Stank og ondartede Dunster, som fortykkede Luften og frembragte giftige Insecter, heed kvælende Taage o. s. v. Som bekjendt opkom den asiatiske Cholerapest i vore Dage ved meget stærk Hede i en af Bengalens usunde sumpige Dale.

[50]) Da residerede Paverne i Avignon i Frankrige.

[51]) Efter vore Annaler begyndte den at rase i England 1348; see Anm. 47.

[52]) Londons Befolkning i ovenmeldte Aar var sikkerlig ulige mindre end i det 18de Aarhundrede, men dog vistnok meget större end den i Nordens störste Stæder.

[53]) Nyere Efterretninger have meget forstörret dette Folketab, saavel her som i Danmark, hvor Pesten först siges at være kommen til Jylland 1350. Dog er det vel muligt, at det i visse, især afsidesliggende, Egne har været uforholdsmæssig stort, f. Ex. i Justedalen i Norge og paa de jydske Heder.

[54]) Da var de Geistliges og ligeledes Kirkernes Antal, især i store Stæder, ulige större end efter Reformationen.

[55]) Baade Örkenöerne (*Orkneyjar*, nu *Orkney*) og Syderöerne (*Suðreyjar*, gl. Engl. *Sodor*) ellers kaldte Hebriderne eller de vestlige Öer (*Western Islands*) hörte da til det norske Rige, men nu til Skotland; jfr. Anm. 48.

[56]) Denne Skildring af den berygtede sorte Pest er saa meget mærkeligere, som den uden Tvivl hidrörer fra Öienvidner, optegnet samtidig med selve Sygdommen. De sydlige Landes Historieskrivere skildre den som inflammatorisk, i Modsætning til den almindelige orientalske Pest, som er den mest dræbende Art af Typhus eller Forraad-

nelsesfeber. Efter Hvidtfeld bortrev den först smaae Börn, siden de mere Voxne, endelig midaldrende Folk og tilsidst de Ældste. I Frankrige kaldtes denne Pest *mort bleu,* i Danmark *den sorte Död*, i Norge *Digerdöden* (den store Pest).

[57]) Skibet Thorlakssuden tilhörte Skalholts Bispestol og pleiede aarlig at seile til Norge med Handelsvarer, for hvilke Biskoppens og Skolens Fornödenheder indkjöbtes. Saaledes er dette Skib kommet til Norge 1347, men kunde ikke seile tilbage förend 1351. Dette Skib (og formodentlig flere efter hinanden af samme Beskaffenhed) er rimeligviis blevet opkaldt efter den hellige Biskop Thorlak; see ovenfor II, 767 o. f. Jfr. Anm. 100.

[58]) Af den Aarsag at intet Skib i 2 hele Aar kom fra Norge, eller overhoved fra Udlandet, til Island, — og da vistnok heller ikke til Grönland af den selvsamme Aarsag. I Forerindringen have vi dog omhandlet det af agtværdige Historikere længe udspredte Foregivende, at den sorte Död havde raset stærkt baade i Island og Grönland, ja endog været en umiddelbar Aarsag til den gamle Grönlandske Colonies Undergang.

[59]) Han kom ikke (og kunde ikke komme) til sin Bispestol förend 1352.

[60]) Biskop til Holum (fra 1343), en Nordmand af Födsel, men forhadt af Islænderne; han opholdt sig 4 Aar i Norge, fra 1347 til 1351; döde i sit Födeland 1356.

[61]) Det er mærkeligt, at Grönland ikke nævnes som en Bestanddeel af dette nye lille Kongerige; — det er dog ikke alene sandsynligt at Grönland har fulgt med de övrige nordiske Bilande, men det bevises endog historisk ved Diplomer, som vi i næste Afdeling komme til at meddele, og som have været Torfæus og hans Efterfölgere (som Gebhardi o. fl.) ubekjendte, hvorfor de ikke have nævnt Grönland blandt de övrige Kong Magnus forbeholdte Skatlande.

[62]) En Fölge af den da endnu i Norge herskende sorte

Död. Islandsfarere og Grönlandsfarere hörte i den Tid til de störste Handelsskibe, og havde sædvanlig en meget större Besætning end saadanne Fartöier i vore Dage. Saaledes finde vi at Islandsfarere med 90 Mand (hvori dog Passagererne ere blevne regnede) forliste i forskjellige Aar af dette samme Aarhundrede.

[63]) See ovenfor under 1343. I Aaret 1351 havde denne Prælat opholdt sig i Nidaros, hvor han den 23de August var med i at udfærdige et Synodale for hele Erkebispedömmet under Navn af Johannes Espiscopus Gardensis. Herom mere i vort grönlandske Diplomatarium.

[64]) Forfatter til det berömte Digt Lilja eller Lilien; et Slags Messiade *in nuce*, udgivet af Finn Johnsen, med to latinske Oversættelser, i hans *Hist. eccles. Island.* II, 398—464; fordansket af Finn Magnusen, med en Udsigt over Fofatterens Levnetslöb, i Liunges Dana 1818.

[65]) Efter den canoniske Ret tilkommer det Paven alene at autorisere eller indsætte Biskopper. Endskjönt Annalerne intet melde derom, er Biskop Jons Modparti uden Tvivl i dette og det næstfölgende Aar blevet foröget og styrket ved Öfjordsmændenes mægtige Anförer, Hövedsmand og Laugmand Thorstein Eyolfsön til Urdum, som allerede fik den förstmeldte Bestilling 1357; see Anm. 47.

[66]) Den samme Mand, som i sidste Vacance havde fungeret som Officialis, og saaledes ad interim forestaaet Bispe-Embedet, — hvortil han da paa ny troede sig at være fremdeles berettiget.

[67]) Eller den 25de November, kort för Kirkeaarets Begyndelse (med den förste Söndag i Advent).

[68]) Enten maa man antage at Biskop Jon havde ved det ovenmeldte Skibbrud mistet sin Bestalling for Bispestolen, men utidig fortiet dette Tilfælde — eller og at dette Document ikke har været i den rette Orden, i det han og, efter det Ovenanförte, ikke synes at være bleven udtrykkelig udnævnt af Paven som Biskop til Holum, men kuu af Erke-

biskoppen, efter Pavens alt for laxe eller ubestemte Bemyndigelse; jfr. Anm. 65. Desuden synes hans Dispensation eller formelige Entledigelse fra det grönlandske Bispedömme, hvortil han dog var bleven indviet, at have aldeles manglet.

69) Præst til Breidebolstad i Hunevatns Syssel, en særdeles lærd og agtværdig Mand, som synes at have haft en betydelig Andeel i visse islandske Annalers Affattelse og mulig selv först har nedskrevet vor hertil hörende Text.

70) Denne Elv var Vesterlandsfjerdingens og tillige Stiftets Grændse.

71) Eller den 14de April, förste Sommerdag efter Nordmændenes Aarsudregning.

72) Om denne Smid Andressen, da Kongens Hövedsmand over Island, see ovenfor Anm. 47. Han var forbittret paa Öfjordsmændene (Biskop Jons Modstandere) for deres fjendtlige Forhold mod hans Ven Jon Guttormsön. Dog reiste han den Gang tilbage uden at udöve Fjendtligheder mod dem; — men efterat Landsthinget var holdt, drog Smid tilligemed Jon og flere af Sönderlandets Hövdinger, samt i alt 34 væbnede Mænd, til Gaarden Grund i Öfjorden, hvis Eier da opholdt sig udenlands; man meente at han havde i Sinde at fange og henrette Öfjordboernes og overhoved Nordlandets mægtigste Hövdinger; men nogle af disse, med Thorstein Eyolfsön i Spidsen, samlede i Hast en stor Flok, og anfaldt Smid med væbnet Haand. Baade han og Jon Guttormsön bleve ombragte; af begge Partier faldt der ialt 14 Mand. Om Thorstein Eyolfsön, see Anm. 47, 73.

73) Om denne Hövding see ovenfor Anm. 47, 72. Det var vistnok nödvendigt for ham og de övrige Öfjordsmænd at söge at retfærdiggjöre deres Oprör imod Kongens Hövedsmand, samt hans og en Laugmands m. fl. Drab.

74) Kongens Lehnsmand paa Helgeland har ikke uden Föie anseet de Öfjordsmænd, som havde deeltaget i de nysommelte Voldsomheder, for Manddrabsmænd og Oprörere. Præsterne have vistnok ikke umiddelbart været medskyldige

heri, og de hörte desuden ikke under Kongens, men den trondhjemske Erkebiskops Jurisdiction.

[75]) Den i sin Tid mægtige Prælat Thorstein Hallsöns Dödsfald i Norge henföres af de troværdigste Annaler til 14de April 1362.

[76]) Det samme Uheld forfulgte det Skib, hvorpaa Biskoppen kom til Landet, som forhen, thi nogen Tid efter led det Skibbrud i Havnen.

[77]) Det er mærkeligt, at Thorstein Eyolfsön var bleven fört som Fange fra Helgeland til Halland. Det ommeldte Bryllup holdtes i Kjöbenhavn i Paaskedagene 1363.

[78]) Benævnelsen „Bonde (*bóndi*)" anbragt efter Mandens Döbenavn, var i den Tid en gjængse Hæderstitel for rige og mægtige Islændere; jfr. ovenfor I, 111—112.

[79]) Jfr. ovenfor under Aaret 1361. Det er characteristisk ved den norske Bestyrelse af Island i det 14de Aarhundrede, at de, som forhen vare forfulgte, fængslede eller dömte som Udaadsmænd, igjen pludselig hævedes til de vigtigste og höieste Embeder i Landet; Forandringer, som atter gave Anledning til voldsomme Reactioner og næsten aldeles forstyrrede den almindelige Ro og Sikkerhed.

[80]) Öfjordsmændenes Modstand var denne Gang saameget stærkere, som deres Hövdinger da vare blevne ophöiede til Landets ypperste Værdigheder.

[81]) Med Undtagelse af Olaf Petersön, som selv var een af Öfjordsmændene, hörte vel de övrige her nævnte Mænd til disses Modstandere. Orm Snorrasön og Thorgeir Egilsön havde været i Smid Andressöns og Jon Guttormsöns Fölge i Slaget paa Grund, hvorefter de der bleve benaadede af Seiervinderne.

[82]) I Slaget ved Enköping den 3die Marts 1365.

[83]) Anförerne for det forhen forfulgte, men ved Hoffet, med Hensyn til Islands Bestyrelse, seirende Parti, have strax betænkt Biskop Jon Skalle ved at udvirke et Kongebrev til hans Fordeel. Dog gjorde dette ikke dets tilsigtede Virk-

ning, da Thorstein Eyolfsön, der havde beholdt sit Laugmandsembede over Vester- og Nordlandet, endnu havde den samme vældige Indflydelse paa Öfjordsboerne. Den gunstige Vending, som Biskop Jons Sag saaledes tog i Norge, da han der blev erkjendt som lovlig Biskop til Holum, har og öiensynlig været Aarsag til, at Grönlands Bispestol nu virkelig ansaaes for at være ledig, og at Alf, som ovenmeldt, i dette samme Aar blev viet til dets Biskop.

[84]) Med dette store Skib skulde rimeligviis Biskop Alf afgaae til Grönland i det næstpaafölgende Foraar. Skibet Bautaluten nævnes ellers som en Islandsfarer. Björn Johnsen anförer Aarstallet 1365.

[85]) Herved menes rimeligviis den nysommeldte tilkommende Grönlandsfarer. Det er da sandsynligt at Skibet er forliist ved eller kort efter Udseilingen, men at Menneskene deraf ere blevne reddede og Biskop Alf vendt tilbage til Norge.

[86]) En Grönlandsfarer er saaledes i dette Aar blevet udrustet paa ny, og kommen til sin Bestemmelse. Naar Alfs Formand, Biskop Arne, döde, vide vi ellers ikke af Annalernes Angivelser; men efter denne maatte det være skeet 1359, og Arne saaledes have forestaaet Bispeembedet i 54 Aar; dette klinger noget besynderligt, men vi vide dog med Sikkerhed, at hans een Gang bestemte Eftermand Jon Eriksön Skalle beklædte Bispeværdigheden i en Tid af 48 Aar.

[87]) Her menes rimeligviis det samme Skib, som havde overfört Biskop Alf til Grönland; hvis ellers ikke denne Annalist har urigtig henfört en ældre Begivenhed af samme Art til dette Aar. Alf er den sidste af Grönlands Biskopper der nævnes i Rímbegla, hvis Fortegnelse over dem saaledes maa være sluttet inden 1378, da han afgik ved Döden, eller i det mindste inden 1383, da Efterretningen om Dödsfaldet först kom til Island.

[88]) Saaledes blev denne Biskop Jons mægtigste Modstanders store Indflydelse paa ny forögæt, og dette har

rimeligviis foranlediget ham til den besluttede Reise til det pavelige Hof.

[89]) Dette er en Feiltagelse af Annalisterne. Paverne paa den Tid residerede i Avignon, hvortil Biskop Jon da uden Tvivl har reist for at udvirke Bekræftelsen i Bispeembedet til Holum.

[90]) Jfr. ovenfor Anm. 69.

[91]) Vi vide ikke med Vished, endskjönt det ikke er urimeligt, at Kong Magnus da igjen har erholdt Indtægterne af Halogeland, Hetland, Færöerne, Island (og Grönland?) til sin Underholdning.

[92]) Saaledes blev det for Fremtiden sat uden for al Tvivl hos alle, at han ikke længer var Grönlændernes men Islændernes Biskop. Hans övrige Historie vedkommer os her egentlig ikke, men for Læsernes Skyld ville vi bemærke at han siden, saavidt vi vide, levede i fuldkommen Enighed med sit Stifts Indvaanere, udrettede adskilligt Nyttigt og döde först i en höi Alder 1491. See ellers hans Levnetsbeskrivelse i Finn Johnsens *Hist eccl. Island.* II, 202—216.

[93]) Saavidt vi vide, haves ingen andre Underretninger om dette formeentlige nye Lands Opkomst og Forsvinden. Det er muligt at det har været af vulkanisk Oprindelse, og siden deelt adskillige saadanne Öers Skjæbne; jfr. ovenfor I, 143—144; II, 660—661.

[94]) Kong Magnus Smek druknede den 1ste December 1374 paa Bommelfjorden i Bahuuslehn.

[95]) See herefter under Aaret 1383, efter hvilket Notat (hvis det ikke er en Skriverfeil) Biskop Alf allerede maatte være död 1377.

[96]) Vi vide aldeles ikke om dette har været Skrælingernes förste eller næstsidste Anfald, men Efterretningen er dog vigtig, da vi vel deraf kunne slutte, at Coloniens Ödelæggere vare Eskimoere, komne norden fra, eller altsaa oprindelig fra America; samt at den af sit Skrift om Grönland bekjendte, men ellers næsten ubekjendte Ivar Baardsön

eller Bere, har sildigere end 1379 forfattet sin Beskrivelse, da han deri omtaler Vesterbygden som aldeles ödelagt af Skrælingerne, mod hvilke han med flere var af Laugmanden udsendt til Hjelp for de betrængte Indvaanere, men tillige som ubeboet, saavel af Hedninger som af Christne. Dog sees det af hans Skrift, at Skrælingerne kort efter maa have taget hele Vesterbygden (hvor Heste, Hornkvæg, Faar og Gjeder vare blevne vilde formedelst Mangel paa Rögt og Huusly) i fuldkommen Besiddelse, hvilket saaledes rimeligviis först er skeet henimod Slutningen af det 14de Aarhundrede, om ikke endog noget sildigere. Jfr. Antiqvitates Americanæ S. 282, 316.

[97]) I de Tiders islandske, samt formodentlig ogsaa norske Sprog antydede Udtrykkene *góðr maðr* (god Mand) om en Afdöd, i Særdeleshed en halv Helgen (*vir beatus*), som endog, naar de Efterlevendes fromme Iver anvendte alt til et sligt Öiemeds Opnaaelse, kunde vente at blive med Tiden optaget i de rette Helgenes Tal.

[98]) *Ólafsbolli* er her vel det samme Skib, som sildigere til 1382 kaldes *Ólafssúð;* hvis denne Gisning er rigtig, maa Feiltagelsen være opkommen af et næsten samtidigt Notat, — rimeligviis fra samme Aar, optegnet i Norge eller Island, i det man, da man ikke i et Aars Tid havde hört noget fra dette Skib, antog det for at være sjunket eller fuldkommen forulykket. Jfr. Anm. 99.

[99]) Olafssuden (forskjellig fra en stor norsk Islandsfarer af samme Navn, som forgik med 90 Mand ved Færö 1361) synes at være ankommen heel og holden til Grönland fra Norge; er vel samme Skib som Olafsbollen (jfr. Anm. 98); om den virkelig er sjunken, maa det være skeet saa nær ved Land, at man har faaet den flot igjen. I al Fald vide vi ikke om Olafssudens Reparation, efter et Skibbrud, har opholdt den og Mandskabet det næste Aar efter Ankomsten, eller og om Isen har hindret Afseilingen fra den grönlandske Havn. Dette skete forhen undertiden, saa at et Skib,

naar dets Förer eller Mandskab forsömte beleilig Udseilingstid, befrygtedes at blive indefrosset til den næstpaafölgende Sommer; see f. Ex. ovenfor II, 716, 719, om en Havn, hvilken Drivisen ellers synes at have spærret sidst i August. Havnen ved det nuværende Julianehaab er endnu af den samme farlige Beskaffenhed. Jfr. 1383, Anm. 100.

[100]) Skibet Thorlakssuden er allerede nævnt ovenfor 1348 som da liggende i Bergen, hvis et andet Skib af samme Navn ikke menes her. See Anm. 57, og ellers, angaaende Biskop Alfs rette Dödsaar, Anm. 95.

[101]) Om Björn Einarson og hans grönlandske Reiser jfr. ovenfor 1, 110 o. f. Mere om ham vil forkomme i næste Afsnit. Sigurd Hvidkold (Hvidhoved eller den hvidhaarede) har været een af de Tiders anseeligste islandske Kjöbmænd. Hans Fornavn skrives af nyere Annalister Sigmund (Sigmundr), og under dette Navn forekommer han kun i Registeret til Espolins Islandske Aarböger (endskjönt han dog 1ste D. S. 119 kaldes Sigurd). Han synes at have været en Nordmand, endskjönt han, i Aaret 1394 var blandt de 90 fuldtvæbnede Mænd, som fulgte hans Ven Björn paa et Tog mod en anden vestfjordsk Hövding Thord Sigmundsön.

[102]) Suhm bemærker (Historie af Danmark XIV, 258) at 1489 (her ogsaa 1487) maa være urigtig anfört som Datum for Henriks Bispevielse, da Diplomer vise at den allerede maa være skeet 1486, eller för, og tillægger disse Ord: „men maaskee han först i dette Aar er kommen til Grönland". Den förstmeldte Bemærkning er ganske rigtig, og vi komme, i det Fölgende, til at meddele et saadant Diplom. Efter vor Mening er Biskop Henriks Udnævnelse bleven foranlediget ved de Efterretninger fra Grönland, som bragtes til Norge med Olafssuden 1383.

[103]) Hvalfjorden (*Hvalfjörðr*) er en smal Bugt, der gaaer temmelig langt ind i Landet, i det nærværende Kjose Syssel. Der er endnu en Havn i Districtet Kjós, kaldet Mariehavn (*Maríuhöfn*), som dog ansees for noget usikker, ligesom og

dens Afbenyttelse til Handel er bleven forbuden i de nyere Tider. Dog dreves enkelte Gange Handel der af de saakaldte Speculanter, henved 1790 og i de næstpaafölgende Aar. Mellem Mariehavn og Hvalfjordsören (*Hvalfjarðareyri*, undertiden sat som Navnet for det ældste Handelsted) ligger en lille Halvö, kaldet *Búðarhöfði* (Bodhovedet), hvor man endnu finder Spor til adskillige Handelsboder, og det er vist at en stor Handel blev dreven der, tildeels af Irlændere og Tydskere, i det 14de og 15de Aarhundrede samt siden af og til af Danske indtil 1680. Jfr. Finn Magnusens Afhandling om de Engelskes Handel i Irland o. s. v. Nordisk Tidskrift for Oldkyndighed 2 Bind S. 129, 144.

[104]) Den unge Kong Olaf döde i August 1387 paa Falsterbo Slot i Skaane, men Dronningen, hans Moder, skjulte i nogen Tid Dödsfaldet for at sikre sig selv Regjeringen, tilligemed Raadigheden over Udnævnelsen af en med hende beslægtet Thronarving. Heraf opstod det Rygte at Dronningen, for selv at komme til at herske, holdt sin Sön fangen paa et hemmeligt Sted. Af ovennævnte Bemærkning see vi at dette Rygte ogsaa har fundet Tiltro i Island. Jfr. Anmærkning 105.

[105]) Af Diplomsamlingen vil det erfares at Biskop Henrik af Grönland var een af dem, som da udfærdigede Dronning Margretes Hyldingsact i Oslo.

[106]) Björn Einarsön og flere, som i sidstafvigte Aar vare komne fra Grönland til Island, seilede da til Bergen, men bleve der satte under Tiltale for ulovlig Handel paa Grönland, til hvilken Dronning Margrete da paastod at Kronen var ene berettiget. See herom nedenfor et Diplom af 1389.

[107]) Af denne Beretnings Stiil indsee vi tydelig at den er blevet nedskreven af en Samtidig. Skatlande kaldtes de Norges Rige da undergivne Bilande: Örkenöerne, Shetlandsöerne, Færöerne, Island og Grönland. Jfr. Anm. 103.

[108]) Den her ommeldte Vigfus Flosesön blev allerede 1381 dömt, som det hedder i Annalerne, for mangfoldige

Forbrydelser, for hvilke han skulde skaffe sig Aflad hos Paven selv. Ikke desmindre gjorde han sig paa ny 1383 skyldig i Voldsgjerninger mod Gisle Andreassön, (hvem vi siden komme til at ommelde), i det denne vilde inddrive en Gjeldsfordring hos ham; thi Vigfus benyttede sig deraf at han var mandstærkere, og tvang Gisle derved til at eftergive sig Gjelden.

109) Denne Grönlænder kjende vi nu ellers ikke.

110) Skibbrud var da overhoved langt almindeligere end nu, ja endog, som det synes, end i de ældre af Sagaerne nogenlunde bekjendte Tider.

111) I det Aar indfaldt Paasken den 6te April.

112) Her har man dog mulig oversat det tydske *Fründe, Freunde* (Venner) ved det næsten ligelydende norske *fröndr, frændr* (Frænder, Slægtninge).

113) Her menes den saakaldte *Jóns messa Hólabiskups hin síðari*, som indfalder den 23de April (den förste derimod den 3die Marts).

114) I Suhms Historie af Danmark XIV, 309 kaldes han Eric, uvist fra hvilken Kilde.

115) Suhm mener l. c. at dette Navn blot betegner Mandens Hjemsted Mechlenborg.

116) Eller i Brödre-Klosteret.

117) Jfr. Annalernes Bemærkninger ved de næstommeldte Aar. Denne Mand nævnes og, med Hensyn til hans Ophold paa Grönland i de Aar, i et af ham selv paa Island udfærdiget Vidnesbyrd af 1424, der vil forekomme i vort grönlandske Diplomatarium.

118) En Variant nævner denne Kone Sigrid; — rimeligviis har hun dog været opkaldt efter sin Bedstemoder Steinun, som havde været gift med den norske Lehnshövding Botolf Andreasson; dennes Fader var den rige Rafn Jonsön paa Glaumbö (Glaumbæ; jfr. ovenfor I, 255—57). Den ældre Steinuns Bryllup siges at have været eet af de störste og prægtigste, som nogensinde er blevet holdt i Island. Den yngre

Steinuns Fader var ogsaa en rig og anseet Mand, men omkom, som det her beröres, i Aaret 1390 ved et ulykkeligt Fjeldskred, der tildækkede hans store Gaard Langelid paa Nordlandet, tilligemed den derværende Kirke, med en uhyre Steendynge, hvorved han selv, hans Kone og 10 andre Mennesker omkom, men meget Gods og Bohave ödelagdes; Bygningerne siges at være sjunkne i Jorden, og en stor Vandflod at være fremkommen med det samme. Rafns Hustru hed Ingeborg (*Íngibjörg*), og var en Datter af den bekjendte Laugmand Thorstein Eyolfsön, see her ovenfor S. 53, 57.

[119]) Navnet Kolgrim er meget sjeldent paa Island, og kunde, efter sin Betydning, vel passe til en Troldkarl; — i vore Dage har man i Grönland ved Ikigeit fundet en Ligsteen med Navnet Hróa*ldr* Kolgrímsson, som her vil blive nærmere omtalt i eet af de fölgende Afsnit; jfr. Antiqvitates Americanæ S. 340—341 og Tab. VIII.

[120]) Denne Gisle var en Sön af den i sin Tid rige og mægtige Andreas Gislesön paa Mörk i Island. Vi have allerede nævnt ham ovenfor (S. 64) som uheldig ved en Gjeldsfordrings Inddrivelse hos Vigfus Flosesön.

[121]) Efter et Diplom, udfærdiget i Öfjorden paa Islands Nordland 1417, synes han dog da endnu at have været i Live.

[122]) Et klart Beviis for den norske Handels Afmagt i de Tider. Adskillige lignende ere og her tilfældigviis anförte i foregaaende Aar af det 14de Aarhundrede.

XXVIII. GRÖNLANDKE OG GRÖNLAND VEDKOMMENDE DIPLOMER.

Ligesom et Par, i den Henseende især aldeles upaalidelige Bearbeidelser af de islandske Annaler anföre alt for gamle Aarstal for Grönlands Opdagelse (808) og Bebyggelse (970), saa haves der ogsaa gamle Udskrifter af adskillige Diplomer, som siges at ommelde Grönland allerede i Aarene 834, 835, 849 og 915 eller 920. Nærværende Værk viser tilstrækkelig disse Angivelsers Ugrund; at de ogsaa beroe paa blotte Interpolationer, haabe vi ved disse Brevskabers Undersögelse at kunne godtgjöre.

1.

Stiftelsesbrevet for Hamborgs Erkebispedömme af Keiser Ludvig den Fromme, er, efter dets Datum, af hans 21de Regjeringsaar, altsaa rimeligviis 834 eller 833; Lambeck og Langebek antage det sidstnævnte Aar, ligesom ogsaa Adam af Bremen udtrykkelig nævner dette Datum, men Münter og Miesegaes derimod snarest 831[1]. I Almindelighed findes Datum 834 anfört ved dets Afskrifter som det rigtige; Lindenbrog og Hvitfeldt[2] tilföie Aarstallet som virkelig hörende til selve Diplomet: „*Anno domini nostri DCCCXXXIV*", men dette Tillæg forekommer ikke i andre efter vor Mening troværdigere Copier. Münter har ikke omhandlet de forskjellige Afskrifters Authentie eller övrige Beskaffenhed, og ikke engang bemærket det for os især mærkelige Sted om Grönlænderne (i hvilken Henseende han indskrænker

[1]) Adam Brem. Hist. eccles. Lib. I. Cap. 17. Langebek, Script. rer. Dan. med. ævi I, 575. Münter Kirchengesch. von Dänem. und Norw. I, 280—281. Miesegaes tydske Oversættelse af Ad. Br. (1825) S. 43, 44. Denne Forfatter antager dog at Stiftelsesbrevet kan være blevet först udfærdiget 834. — [2]) Danmarckis Riges Krönicke, 1 Deel (4) S. 45.

sig til det yngre Diplom, som vi ville omhandle under Nr. 2). Vistnok bör Afskrifterne af dette höist mærkelige Document inddeles i tvende Klasser, nemlig: 1) Den ægte og meer authentiske; hertil höre efter vor Mening især de som findes i *a*) *Philippi Cæsaris Triapostolatus septentrionalis*, 1642, S. 174, hvor Afskriften synes at være tagen efter en Hamborgsk Membran, som nu ikke mere haves, *b*) *Bollandi et Henschenii Acta Sanctorum ad 3 Febr.* p. 404 under Titel: Ludovici Pii Diploma fundationis Archiepiscopatus Hamburgensis et legationis Anscharii ad regiones septentrionales. *c*) *Baluzii Capitularia Reg. Franc.* I, 681. *d*) *Mabillon Acta SS. Benedict. VI*, 121, under Titel: Ludovici pii præceptum de missione S. Anscharii, ejusque ordinatione. *e*) *Liljegren Diplomatarium Svecanum* (1829) I, 3, Nr. 2. *f*) (fuldstændigst) Archiv für Staats- und Kirchengesch. der Herzogth. Schleswigs &c. (1833) I, 132. Efter Indledningen fölger den os mest vedkommende Periode:

„Idcirco sanctæ Dei ecclesiæ filiis præsentibus et futuris, certum esse volumus, qualiter, diuina ordinante gratia, nostris in diebus, aquilonaribus in partibus, in gentibus videlicet Danorum sive Sveonum, magnum cœlestis gratia prædicationis sive acquisitionis patefecit atrium, ita ut multitudo hinc inde ad Christum conversa, mysteria cœlestia ecclesiasticaque subsidia desiderabiliter expeteret. Unde Domino Deo nostro laudes immensas persolventes extollimus, qui nostris temporibus et studiis, sanctam ecclesiam, sponsam videlicet suam, in locis ignotis sinit dilatari atque proficere".

Det övrige Indhold angaaer Hamborgs Ophöielse til Erkebispedömme, med Paaberaabelse af Keiser Carls (den Stores) ældre Bestemmelse, Nordalbingernes Bispedömmes förste Stiftelse m. m. Slutningen lyder saaledes:

„Et ut hæc auctoritas sui vigoris perpetuam obtineat firmitatem, manu propria subter eam firmavimus et annuli nostri impressione signare jussimus.

Signum . [monogram] wici piissimi imperatoris.

Hirminmarus Notarius ad vicem Theodonis recognovi. Data Idus Maji, anno Christo propitio XXI imperii Domini Hludovici, piissimi Augusti, indictione XII, Aquisgrani in palatio regio, in Dei nomine feliciter Amen."

2) Den anden Classe af dette Diploms Afskrifter er oprindelig tagen i Hamborg af en Membran fra Bremen; egentlig en temmelig gammel, men ofte interpoleret Copiebog. Den vigtigste af dem er först udgiven af Lindenbrog, i hans *Scriptores rer. German. Septentr.* (Fabricii Udgave 1706 S. 125) men siden af Staphorst o. fl.; — de findes ellers i Pontanus rer. Dan. hist. T. IV, 97, Pontoppidan Annal. eccl. Dan. I, 34; *Lünig Spicileg. eccles.* I, 114; *Staphorst Hamburgische Kirchengeschichte* I, p. 26. Efter Ordene *in partibus* fölger denne Interpolation:

„in gentibus videlicet Danorum, Sveonum, Norueorum [Noruenorum], Furriæ [Farriæ], Gronlandon [Gronlandorum][1], Islandon [Islandorum], Scridiuindon [urigtig Stridiwindon, Scrikfindorum] et omnium septentrionalium et orientalium nationum." Istedenfor *atrium* staaer *ostium;* for *Christum* — *Christi fidem* — *Signum* o. s. v. mangler. Ligeledes mangle hos Nogle Ordene *Hirminmarus* til *recognovi*[2].

2.

Pave Gregor den 4des Stadfæstelses-Bulle for Oprettelsen af Erkebispedömmet Hamborg, haves nu kun uden Datum, men er sandsynligviis udgiven i eet af Aarene 835, efter Hvitfeldts og fleres, eller 834, efter Pontanus's Mening; Den har undergaaet en lignende Interpolation som det först-

[1]) Her indskyde nogle: Helsinglandorum. — [2]) Om dette og det næstfölgende Diplom m. fl jfr. Mooyer (über Islands und Grönlands Entdeckung) Westphäl. Provinzial-Blätter 1 Bd. 4 H. S. 115 o. fl.

ommeldte Diplom, see derom Asmussen l. c. S. 151 o. f. Den rigtigste Afskrift af Bullen findes formodentlig i Mabillon's Acta SS. Benedict. VI, 122, under Titel: Decretum Gregorii Papæ IV de missione S. Anscharii ejusque ordinatione. Det os vedkommende Sted lyder her saaledes: „Ipsumque filium nostrum, jam dictum Ansgarium, Legatum in omnibus circumquaque gentibus, Sueonum siue Danorum, nec non etiam Slavorum, vel in ceteris ubicunque illis in partibus constitutis divina pietas ostium aperuerit, unacum Ebone, Rhemensi Archiepiscopo, statuentes ante corpus et confessionem sancti Petri, publicam euangelizandi tribuimus auctoritatem".

Derimod indeholde andre Afskrifter hos Lindenbrog, Hvitfeldt[1], Staphorst, Liljegren o. fl. fra den ovenmeldte Bremenske Copiebog fölgende Tillæg (der og forekomme i det efter Staphorsts Værk af Fr. Münter foranstaltede Aftryk l. c. I, 576 o. f.) efter: „gentibus Danorum, Sveonum"... „Nortwehorum [Norweheorum], Farriæ [Furrie], Gronlandan, Halsingalandan[2], Islandon, Scridevindum [Stridivindin], Slavorum, nec non omnium septentrionalium et orientalium nationum, quocunque modo nominatarum delegamus, et posito corpore [andre: capite] et pectore super corpus et confessionem sancti Petri Apostoli sibi suisque successoribus vicem nostram perpetuo retinendam, publicamque tribuimus evangelizandi autoritatem" o. s. v.

Tvende Buller af lignende Indhold haves af 840 Tallet, dog med Undtagelse af de nordligste Landes Navne, nemlig: *a*) een af Sergius den 2den, hos Staphorst I, 38, Liljegren I, 7, Nr. 4, der er dateret hos St. i Margen 847, men i selve Diplomet: *mense Aprili*, *indictione nona*, sva-

[1]) En Notice med Arne Magnussens Haand i det Kgl. Geheime-Archiv lyder saaledes: „Ludovici et Gregorii Diplomatum editionem a Hvitfeldio anno 1603 adornatam et non aliam secutus est Pontanus adeo ut quæ in Pontano diversa appareant, proprii eius cerebri corneationi debeantur." [2]) Nogle Afskrifter udelade dette Ord.

rende til Aarstallet 846. *b*) Af Pave Leo den 4de haves en lignende Bulle, formodentlig udgiven 849, hos Lindenbrog S. 146, Liljegren I, 9, Nr. 5, dateret Mense Martio, indictione XII. I begge forekommer fölgende Sted: „Concedimus igitur, sicut a prædecessore nostro beato Gregorio concessum est, scilicet ut gentes Wimodiorum [Winethorum], Norblingorum, Danorum, Norwenorum, Suevorum [Svenorum], vel quascunque gentes septentrionalium nationum jugo fidei prædicatione tua subdideris ad sedem Hamaburgensem spirituali donatione possideas" o. s. v.

3.

Hermed stemmer Nicolai den 1stes Bulle i Cæsar (Triapostolatus S. 183—184) og hos Lambecius; Liljegren I, 9, Nr. 6, dateret Mense Maio (pridie Cal. Jun.) indictione VI (efter Lambecks Rettelse for XI eller XII), altsaa 858. „Unde nos vestigia tanti pontificis et prædecessoris nostri sequentes Gregorii . . . filium nostrum jam dictum Ansgarium legatum in omnibus circumquaque gentibus Sueonum sive Danorum, necnon etiam Slavorum vel in cæteris ubicunque illis in partibus constitutis" o. s. v. Dermed stemmer det hertil svarende Sted af Vita S. Ansgarii overeens i Cæsars, Lambecks og Bollands Udgaver, hvorimod det lyder saaledes i visse Recensioner af samme Skrift: . . . "gentibus Sueonum, Danorum, Farriæ, Norwehorum, Gronlandon, Islondon, Scridevindum, Slavorum, necnon omnium septentrionalium et orientalium nationum quocunque modo nominatarum delegamus", o.s.v., — men et andet i *Vita Remberti:* „Ut ibidem Archiepiscopalis constitueretur sedes, unde prædicatio verbi Dei finitimis fieret populis Sueonum, Danorum, Norveorum, Farriæ, Gronlandan, Islandan, Scridvindan, Slavorum, necnon omnium septentrionalium et orientalium nationum" (Mabillon Acta SS. Benedict. VI, 472).

Af lignende Indhold, men mindre interpolerede ere: *a*) Pave Adrian den 2dens Stadfæstelsesbrev for Erkebiskop

Rembert (Staphorst I, 67; Liljegren I, 15, Nr. 9) dateret Mense Novembri, indictione V — altsaa 872, efter de nævnte Forfatteres Angivelse; men i denne Maaned (eller endog för) döde denne Pave, saa at IV (eller 871) her vel burde være det rette, hvilket Münter ogsaa antager l. c. I, 326. Den ommeldte Periode begynder saaledes: „Concedimus igitur tibi, sic ut a prædecessoribus nostris, B. Gregorio et Nicolao concessum est, scilicet ut gentes Wimodiorum, Norblingorum, Danorum, Suenorum (o. s. v., som forhen). *b*) i kortere Udtryk, Sergius den 3dies Bulle, Staphorst I, 76, Liljegren I, 18 Nr. 12; disse Forfattere anföre Datum 2 Februar 905; Bullen selv har *quinto nonas Febr.* (altsaa 1 Februar?) *indictione* III, altsaa 900, som maa være feilskrevet for VIII, 905, eller IX, 906.

4.

Staphorst har l. c. I, 278 meddeelt, fra en gammel i Hamborg forvaret Codex, en Skrivelse fra Pave Johannes den 10de af 29de October, og efter hans Mening af Aaret 917, hvormed Paven sender Pallium til Erkebiskop Unno (?) Den begynder saaledes: „Johannes Episcopus etc. dilecto confratri Unni venerabili episcopo Hamburgensis ecclesiæ, tibi tuisque successoribus in perpetuum". Deri forekommer fölgende Sted: „cum illis etiam qui hoc tempore ad Christi fidem conversi sunt, procurante et protegente gratiâ Dei, videlicet Episcopos in omnibus gentibus Sueonum seu Danorum, Noruegiorum, Island, Scrideuinnum, Gronlandon et universarum septentrionalium nationum" o. s. v., og til Slutning dateret IV calend. Novembr. (28 Oct.) per manus Leonis sanctæ Romanæ sedis Cancellarii, anno Domini Johannis papæ primo, Indictione IX. Mooyer anförer dette Pavebrevs Datum som 915 l. c. S. 116, men Liljegren (der her ikke angiver nogen Kilde eller paapeger nogen Interpolation, Diplomat. Svec. I, 21, Nr. 14) som (29 October) 913, da dog Johannes den 10de ikke blev Pave förend sidst i April

914, men Unni ikke Erkebiskop förend 916. Langebek har, i sine diplomatariske Samlinger ved sin Udskrift af Staphorst anfört Datum: „circa 917", men siden overstreget Aarstallet og sat i dets Sted 920. Suhm henförer Bullen til dette Aar, og udlader sig saaledes herom i denne Anledning (Hist. af Danm. II, 521): „Erkebiskop Unni af Hamborg blev först af Pave Johannes den 10de i dette Aar stadfæstet ved en Bulle i sit Embede, som er given den 29de October. Vel sandt, at Bullen henföres i Underskriften til Pave Johannis 1ste Aar, men Langebek viser i en Note til sit Diplomatarium, at der bör læses *septimo* istedenfor *primo*, og det venteligen fordi Indictionen er den 9. Dog kommer det os for, at den snarere er given Aar 919, hvorvel man maa tilstaae, at Tidsregningen af Paverne i det 10 Seculo er temmelig forvirret. Bullen selv er og ved Afskrivere bleven meget fordærvet, da man ikke har Originalen, og dertil maa henföres at Island, Grönland o. s. v. nævnes i den." Jfr. Asmussen l. c. S. 159—161. Vi finde det neppe sandsynligt at Unni ikke har sögt om sin Stadfæstelse som Erkebiskop förend 3 eller 4 Aar efter hans Ansættelse; Staphorst har antaget at det er skeet strax derefter og Confirmationen udgiven i det næstpaafölgende Aar 917, men det var da Pavens ikke 1ste men 4de Regjeringsaar, og Indictionen ikke den 9de men 5te, o. s. v. — Höist paafaldende er det ogsaa, at det anförte Sted *cum illis* o. s. v. ikke stemmer overeens med de ældre og vistnok falske Interpolationer, men derimod temmelig nöie med Udtrykkene i en Bulle af Victor den 2den af 1055, som vi snart komme til at meddele heel og holden. Af denne og flere Grunde have vi fattet den Mening, at den her omhandlede Bulle virkelig tilhörer det samme, nemlig det 11te Aarhundrede, saaledes nemlig at *Unvan* bör læses her isteden for det feilagtig skrevne eller læste *Unni*. Da vilde Erkebiskop *Unvan* menes, som kom til Embedet Aar 1013, men Paven derimod være Johannes den 19de, valgt efter nogle 1024,

efter andre 1025; — i sidste Tilfælde kunde Bullens *anno primo*, *indictionis VIIII* eller *IX* fuldkommen svare til den her omhandlede pavelige Regjerings Chronologie; ligesom disse Data i al Fald afvige mindre fra det Rigtige, end Hypothesen om Johannes den 10de og det 10de Aarhundrede i denne Henseende. Da vilde ogsaa Bullens Bemærkninger om Nordmændenes, Islændernes og Grönlændernes da virkelig skete Omvendelse til Christendommen være fuldkommen rigtige. At enhver ny Pave da og sildigere confirmerede Erkebiskopper og Biskopper i deres Embeder, er almindelig bekjendt. Erkebiskop Unwan afgik först ved Döden i Aaret 1029.

De ovenmeldte, for det 10de Aarhundrede anstödelige Tillæg findes ikke i Pave Agapet den 2dens Stadfæstelsesbrev for Erkebiskop Adaldag af Hamborg (Staphorst I, 290, Liljegren I, 22 Nr. 159) dateret „mense Januario IV nonas Januarii (2 Janr) indictione VI," som svarer til 948, hvortil Suhm ogsaa henförer denne Bulle (Hist. af Danm. III, 42). Staphorst og Liljegren antage derimod 952. Bullens os vedkommende Udtryk ere disse: „cum illis etiam qui nunc tuo tempore, diuina protegente gratiâ, ad Christi conversi sunt fidem, videlicet episcopis Danorum, Norvenorum, Sveonum, necnon omnium septentrionalium partium." Det er vel mueligt at disse Bullens Udtryk virkelig ere ægte; thi i Aaret 932 havde Norge allerede erholdt dets förste christne Konge, Hakon Adelsteensfostre (kaldet den Gode), som regjerede i det förstmeldte Aar og döde först 961; Færöerne og Island havde ogsaa da allerede været beboede i meer end 80 Aar, og det sidstnævnte Land havde virkelig paa den Tid adskillige christne Indbyggere. Jfr. Asmussen l. c. S. 191.

5.

Endnu henimod Midten af det 11te Aarhundrede finde vi ikke Grönland udtrykkelig nævnt i Pavernes ægte og umistænkelige Breve, med mindre det skulde være i et

(der nu kun haves feilagtig afskrevet) af 1024 eller 1025; see ovenfor S. 72-73. Derimod synes det da ellers at indbefattes blandt de unævnte Öer, som laa under (eller ved) Danmark, Sverrig, Norge og Island. Disse Udtryk findes saaledes i Benedict den 9des Stadfæstelsesbrev for Erkebiskop Adalbert, dateret i Marts, indictione III, publiceret fra en Pergamentsbog af Staphorst l. c. I, 393 (Liljegren I, 34, Nr. 19).

„Legationem igitur et Archiepiscopalem potestatem in omnia regna septentrionalia, regna Danorum scilicet, Svenorum, Norvenorum, Hislandicorum et omnium insularum hiis regnis adjacentium, tibi et omnibus successoribus tuis perpetuo tenenda concedimus."

Det ovenmeldte Datum vilde, for denne Pave svare til 1035, men Adalbert blev först Erkebiskop 1043, fölgelig burde her staa indictione XII, altsaa 1044, hvilket Datum de ovennævnte Diplomatikere ogsaa antage.

6.

Det er först i den senere Halvdeel af det 11te Aarhundrede at Grönland udtrykkelig nævnes i noget ægte skrevet Diplom (hvoraf der dog nu kun haves en Copie i den ovenommeldte Hamborger Membran), trykt hos Staphorst I, 410 og Liljegren (efter Samme), I, 37, Nr. 21; da det derved bliver fuldkommen vist at Grönland, fra dets Datum af (29 October 1055) i 80 Aar hörte umiddelbart under Hamborgs Erkebispedömme, bliver dette Brev af Pave Victor af den Vigtighed for dets Historie, at vi her meddele det heelt og holdent efter Staphorsts troværdige Afskrift:

„Victor Episcopus, servus servorum Dei, dilecto confratri nostro Adalberto, venerabili Archiepiscopo Hammaburgensis ecclesiæ, tibi tuisque successoribus in perpetuum. Convenit apostolico modera-

mini pia religione petentibus benevola compassione succurrere et poscentium animis alacri devotione impertiri assensum. Ex hoc enim lucri potissimum præmium apud dominum procul dubio promeremur, dum venerabilia loca oportune ordinata ad meliorem fuerint per nos statum perducta. Igitur quia postulasti a nobis, quatenus Archiepiscopatum Hamburgensem totum in integrum tibi tuisque successoribus confirmaremus, sicut a prædecessoribus nostris Nicolao, Agapito, Benedicto, Leone hujus almæ apostolicæ sedis decretum est, inclinati precibus tuis, et nos auctoritate concedimus apostolica et confirmamus, cum omnibus generaliter ac specialiter ad eundem præfatum Archiepiscopatum pertinentibus, scilicet omnia, quæ tui antecessores suis laboribus adquisierunt, vel etiam quæ ob amorem æternæ patriæ ibi a Christi fidelibus largita sunt, vel adhuc largiuntur, cum illis etiam qui hoc tempore ad Christi fidem conversi sunt, provocante et protegente gratiâ Dei, videlicet Episcopos in omnibus gentibus Sueonum seu Danorum, Norwegorum, Island, Scrideuinum, Gronlandon et universarum septentrionalium nationum, necnon etiam in illis partibus Slavorum, quæ sunt a flumine Pene, usque ad fluvium Egidore. Ita ut sub tua tuorumque successorum Hammaburgensis ecclesiæ Archiepiscoporum maneant potestate, vel quicquid a vobis, divina favente gratia ab errore perfidiæ sive hominum sive locorum ad religionem christianam adquiri potest, tibi tuisque successoribus perpetualiter

tenendum, inviolabiliterque retinendum censemus. Et insuper decernimus nullum Archiepiscopum, vel Coloniensem vel alium quemlibet, in tua diocesi ullam vindicare potestatem. Caput quoque tuum mitra, quod est insigne Romanorum, permittimus insigniri. Quod si quis huic nostræ auctoritatis privilegio contraire, vel in aliquo illud temptaverit temerare, anathema sit. Qui vero observaverit, gratiam et benedictionem consequatur a Domino Jesu Christo. Data IIII Kal. Novembris, per manus Friderici sanctæ Romanæ ecclesiæ cancellarii, anno Domini Victoris II Papæ primo, indictione octava."

Desværre mangle vi nu de uden Tvivl tildeels skriftlige Forhandlinger, som gik for sig i Grönland, Norge og mulig tildeels i Skaane angaaende Grönlands Bispestols Oprettelse i Garde og de dertil daterede Eiendomme og Indkomster. Fortællingen om Einar Sokkesön nævner udtrykkelig forskjellige Breve eller Documenter, hvilke Kong Sigurd Jorsalsfarer i den samme Anledning Aar 1124 sendte, under sin egen Forsegling, til Erkebiskop Adser af Lund, som da af Kongen blev anmodet om at vie Arnold til Biskop over Grönland. See ovenfor II, 676, 680—84, 686.

7.

I Pave Alexander den 2dens Stadfæstelsesbrev for Erkebiskop Liemar af Hamborg (Staphorst 1, 441, Liljegren 1, 39 Nr. 23) findes en Clausul angaaende Nordens Biskopper, der for en Deel er fuldkommen ligelydende med den fra Agapet den 2dens Bulle (af 948 eller 952) ovenfor (S. 73) anförte: cum illis etc. Dog har den heromhandlede fölgende for os mærkværdige Tillæg:

„Legationem quoque et Archiepiscopalem potestatem in omnia regna septentrionalia, Danorum sci-

licet, Suenorum, Noruenorum, Islandicorum et omnium insularum his regnis[1] adjacentium, tibi et omnibus successoribus tuis perpetuo tenenda concedimus."

Denne Bulles Datum er ellers, saaledes som vi have det, urigtigt, med Hensyn til Aarstallet: Data IIII Nonas Februarii, indictione V, — altsaa 1067, endskjönt Liemar ikke blev Erkebiskop förend 1072. Det rette Datum maa vel saaledes, efter hvad de nævnte Diplomatikere o. fl. have antaget, være 1073.

8.

Höist besynderligt er det at det endnu henved 30 Aar efter Pascal den 2dens Oprettelse af Lunds Erkebispedömme (1103 eller 1104), hvis Stiftelsesbrev vi dog besynderlig nok mangle[2] — kunde udgaae en Bulle fra Rom, som den der almindelig tilskrives Innocentius den 2den under Datum af 27 Mai 1133, — hvorved de lundske Erkebiskoppers Værdighed og Myndighed synes at blive fuldkommen ophævet, eller rettere aldeles ignoreret som nogensinde bestaaende, hvorfor Neumann og Münter ogsaa have draget dens Ægthed i Tvivl[3].

Hverken i Hamborgs eller i Bremens Archiv har nogen Original eller authentisk Afskrift af den kunnet opdages.

[1]) Det er mærkeligt at Island i denne og flere Pavelige Buller af samme Tidsrum betragtes som et særskilt Rige eller Stat, (jfr. ovenfor S 74), hvilket det og, som uafhængig Republik, da virkelig var. Sildigere sögte Paverne dog at beröve Landet dets Frihed (see ovenfor S. 48). — [2]) Sulm mener (meget sandsynlig) at det er blevet opbrændt af Kong Erik Menved med Lunds Domkirkes övrige Brevskaber. Hist. af Danm. V, 139. Om Münters Anelse om Originalens Gjenfindelse i det Vatikanske Archiv gaaer i Opfyldelse, maa Fremtiden vise; — et yderst föleligt Savn for Nordens Kirkehistorie vilde afhjelpes ved et saadant Fund. — [3]) Historia Primatus Lundensis, pag. 59—60; Kirchengesch. von Dänem. und Norwegen, 1 Th 2 Abtheil. S. 88.

Foregivne gamle Copier findes dog hos Lindenbrog, Harduin, Cæsar og fra disses Samlinger hos Pontoppidan (Ann. eccl. Dan. I, 355), Staphorst (I, 532) samt efter denne Liljegren (I, 46, Nr. 29). De her for os vigtigste Steder lyde saaledes efter en af Langebek besörget Afskrift:

„Sæpe utique venerabilis frater noster Adalbero, Hammenburgensis Archiepiscopus, in præsentia prædecessorum nostrorum felicis memoriæ Calixti et Honorii ac nostra questus est, Accerum Lundensem et alios episcopos Daciæ, tibi debitam, sicut Metropolitano suo, quemadmodum in antiquis privilegiis Gregorii, Sergii, Leonis, Benedicti, Nicolai, Adriani, Romanorum Pontificum continetur obedientiam derogare: frequenter autem et a prædictis prædecessoribus nostris, Calixto et Honorio, et a nobis eis mandatum est, ut aut ad tuam et Hammenburgensis ecclesiæ redirent obedientiam: aut si quam super hoc se confiderent justitiam habere, ad sedem apostolicam venirent præparati. Ipsi vero apostolicis contemnentes obedire mandatis, nec venerunt, nec responsales miserunt. Quia igitur lucrum nemo de sua contumacia debet obtinere, ex deliberato fratrum nostrorum episcoporum et cardinalium consilio, tam Lundensem quam alios episcopos Daniæ tibi restituimus. Ad formam itaque privilegiorum Gregorii, Sergii, Leonis, Benedicti, Nicolai et Adriani, episcopatus Daciæ, Suediæ, Norvegiæ, Farriæ, Gronlandiæ, Halsingalandiæ, Islandiæ, Scridiuindiæ et Slavorum, carissimi filii nostri, Lotharii regis precibus inclinati tibi et per te Hammenburgensi ecclesiæ, suæ videlicet metropoli,

præsentis scripti pagina confirmamus . . . . Data Romæ, apud montem Aventinum, per manum Almerici, sanctæ Romanæ ecclesiæ Diaconi, Cardinalis et cancellarii, VI Calend. junii, Indictione XI, incarnationis dominicæ anno MCXXXIII, Pontificatus vero domini Innocentii papæ IIdi anno quarto[1]."

Der haves og (tildeels hos de samme Forfattere, især Staphorst) 4 korte Breve, udstædte af samme Pave under samme Datum, 1) til Biskop (sic) Adzer af Lund, om at adlyde Metropolitanen i Hamborg, 2) til en Konge af Sverrig (hvis Navn man i senere Tider ikke har künnet udfinde eller læse), af det Indhold, at alle Sverrigs Biskopper fremdeles skulde adlyde Hamborgs Erkebiskop, 3) Befaling til de svenske Biskopper af samme Indhold — og 4) et til Kong Nicolaus af Danmark, angaaende de Danske Biskopper, i selvsamme Henseende.

Hvor urimelige end disse Documenter ved förste Öiekast, kunne forekomme os, maae vi, med Suhm, dog tage i Betænkning aldeles at forkaste deres Ægthed, naar vi see hen til Keiser Lothars Forbindelser med Innocentz den 2den, hvem han (mod Anaclet) just i det ovenmeldte Aar oplöftede paa den pavelige Throne, og tillige den förstnævntes idelige Cabaler mod Danmark, om hvis Herredömme to Prætendenter da strede, og hvilket han vistnok, i verdslige Anliggender, har sögt at bringe i Afhængighed af det tydske Rige, hvortil Danmarks Henlæggelse i geistlige Sager under Hamborgs eller Bremens Erkebispedömme ret vel kunde passe.

9.

Innocentz den 2dens Bestræbelser for Ophævelsen af Lunds Erkebispedömme havde ingen varige Fölger — men ikke desmindre leed det et særdeles föleligt Tab ved Op-

---

[1]) Saaledes ogsaa hos Staphorst; Lindenbrog har derimod III.

rettelsen af et nyt Erkebispedömme for Norge, Island, Grönland o. s. v. i Nidaros eller Trondhjem efter Foranstaltning af Pave Eugenius den 3die og ved hans Legat, Cardinal Nicolaus Breakspire, Biskop af Albano, en födt Englænder, Aar 1152 eller 1153[1]. Det oprindelige Stiftelsesbrev har haft den samme Skjæbne som det Lundske, men af den Bulle, udstædt 1154, hvorved Paven, nemlig Anastasius den 4de, först har confirmeret samme, have vi endnu Papirsafskrift efter en Copie paa Pergament, verificeret af adskillige Prælater i Nidaros den 26de Juni 1429. Afskriften findes, med Arne Magnussens Haand i de Kjöbenhavns Universitetsbibliothek tilhörende MSS. Bartholiniana T. E. p. 151 af en gammel Membran fra Bergen, som brændte med Universitetsbibliotheket 1728. Denne yderst vigtige Afskrift, der og angaaer Erkestiftets Privilegier udstædte af 6 senere Paver, er trykt i Pontoppidans Annales Eccles. Dan. I, 379 og i Thorkelins Arnæ-Magnæanske Diplomatarium, 2den Deel S. 3—5. Vi gjengive de for os vigtigste Uddrag af Diplomet nöie collationeret med den ovenmeldte Bartholinske Copie.

Universis ad quos præsentes litteræ pervenerint Sweno Decanus, Wlpho Archidiaconus, Ecclesiæ Nidrosiensis, Ingewaldus Prior canonicorum regularium Sancti Augustini in sancta sede apud Nidrosiam et Petrus Prior fratrum Prædicatorum ibidem, salutem

[1]) Det sidstmeldte Aar antages for Stiftelsesaaret af de troværdigste islandske Annaler. Biskop Jon, Byrgers Sön, af Stavanger blev Norges förste Erkebiskop. Cardinal Nicolaus kom til Norge 1152 og reiste derfra i det fölgende Aar, men er vel neppe kommen til Rom förend efter Eugens Död og Anastasius's Valg, först i Juli 1153. Strax efter den sidstnævntes Död besteg Nicolaus selv den pavelige Throne först i December 1154 Indtil sin Död den 1ste Septbr. 1159 var han en stor Patron af Nordmændene, som siden ansaae ham for en Helgen. I det næste Aar derefter döde den af ham först indsatte norske Erkebiskop.

in Domino sempiternam. Noveritis nos litteras infra scriptas felicis recordationis Domini Anastasii Papæ quarti, non cancellatas, non abolitas, nec in aliqua sui parte vitiatas, sub philis serici, brunei coloris, et plumbeo sigillo vidisse et diligenter perlegisse, cum subscriptione ejusdem summi Pontificis Anastasii et Cardinalium; quarum tenor, unacum subscriptionibus, signis tamen eorundem subscribentium illic appositis, hic autem omissis, de verbo ad verbum sequitur, et est talis:

Anastasius Episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri, Johanni Trwdensi[1] Archiepiscopo ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum[2] .... felicis memoriæ Papa Eugenius, antecessor noster, de corrigendis hiis, quæ in regno Norvegiæ correctionem videbantur exposcere, et verbo ibi fidei seminando, juxta sui officii debitum, sollicitus extitit. Et quod per se ipsum universalis ecclesiæ cura obsistente, non potuit, per Legatum suum venerabilem scilicet fratrem nostrum, Nicolaum Albanensem Episcopum, exsecutioni mandavit. Qui ad partes illas accedens, sic ut a suo patre familias acceperat in mandatis, talentum sibi creditum largitus est ad usuram, et tanquam fidelis servus et prudens multiplicatum in fructum studuit reportare. Inter cætera vero, quæ illic ad laudem no-

[1]) Skal vist være Trundensi, eller Trondensi (Trondhjemsk, af det Norske *þrændskr*, *þröndskr*). — [2]) Membranen havde herfor Abbrevationen *ppm*, hvorom det hedder i en med Afskriften samtidig Bemærkning: *extat in membrana.*

minis Dei et ministerii sui commendationem implevit, juxta quod prædictus antecessor noster ei præceperat, pallium fraternitati tuæ indulsit. Et ne de cætero provinciæ Norvegiæ metropolitani possit cura deesse, commissam gubernationi tuæ urbem Thru(n)densem ejusdem provinciæ perpetuam metropolim ordinavit, et ei Asloensem, Hammarcopiensem, Bergenensem, Stavangriensem, insulas Orcades, insulas Guthraie[1], insulas[2] Islandensium et Grenelandiæ episcopatus, tanquam suæ metropoli perpetuis temporibus constituit subjacere, et earum episcopatus sicut metropolitanis suis tibi tuisque successoribus obedire. Ne igitur ad violationem constitutionis istius ulli unquam liceat aspirare, nos eam auctoritate apostolica confirmamus et præsenti privilegio communimus, statuentes, ut Tru(n)densis civitas perpetuis temporibus supradictarum urbium metropolis habeatur, et earum episcopi tam tibi, quam tuis successoribus, sicut metropolitanis obediant, et de manu vestra consecrationis gratiam sortiantur; successores autem tui

---

[1]) Maa vist rettes til *Suthraie*. Her menes nemlig de för saakaldte *Suþreyjar* eller *Suðreyar* (*Suthreyar*), Skotlands vestlige Öer, ellers kaldede Hebriderne eller Hebuderne. Hint gamle Navn er ellers blevet forvandsket til *Sodora* eller *Sodor*, hvorfor Biskoppen af Man indtil de nyeste Tider ogsaa har skrevet sig som Biskop af *Sodor*, som længe har været uforstaaeligt for de fleste Britter. Disse Stifter skiltes fra Trondhjems Erkebispedömme 1266; Örkenöerne derimod ikke förend efter 1461.

[2]) Mon der ikke her skulde mangle Fariæ d. e. Færöerne (som paa denne selvsamme Tid ophöiedes til et Bispedömme)? hvilket (eller noget lignende) Sammenhængen af de 4 næstfölgende Ord synes at udkræve; disse vilde da betyde: Islændernes og Grönlands Bispedömmer. Siden 1106 bestod Island af 2 Stifter.

ad Romanum pontificem tantum recepturi, domum consecrationis accedant; et ei, simili modo[1] et Romanæ ecclesiæ subjecti semper existant. Porro concesso tibi pallio, pontificalis scilicet officii plenitudine[2]" *o s. v.*

„Ego Anastasius catholicæ ecclesiæ Episcopus (*14 Cardinalers og deriblandt Biskoppen af Albano Underskrifter*). Datum Lat. per manum Rolandi, sanctæ Romanæ ecclesiæ presbyteri Cardinalis et Cancellarii. Kal. Decembris[3] Indictione III[4], Incarnationis dominicæ anno MCLIIII, Pontificatus vero Domini Anastasii Papæ IIII anno II.

Nos insuper supradicti Decanus, Archidiaconus et Priores vidimus et alias sex litteras apostolicas, videlicet: Adriani quarti, Clementis tertii, Innocentii tertii, Gregorii noni, Innocentii quarti[5] et Clementis quarti, cum impendentibus plumbeis sigillis, omni prorsus suspicione carentes, sub eodem verborum tenore, eadem per omnia privilegia præfatæ ecclesiæ Nidrosiensi concessa, cum similibus ipsorum summorum Pontificum et cardinalium subscriptionibus et signis eorundem,

---

[1]) Maaskee rettere: *solummodo*, som og forekommer herefter i nyere Pavelige Buller af lignende Indhold. — [2]) Her fölger en nöiagtig Opregnelse af de Höitider o. s v., paa hvilke Pallium skulde bæres — med forskjellige almindelige geistlige Formaninger. — [3]) Suhm antager Dagen for den 30te November. Hist. af Danm. VI, 192. — [4]) Skulde vel snarere hedde II (*secunda*). — [5]) Ved en indlöben Trykfeil ommeldes saaledes Innocentius VI (for IV) i Suhms Hist. af Danm. l. c. Han siger ellers at af disse Privilegier ere kun Anastasii og Innocentii (at sige den 4des) tilbage.

continentes. In quorum omnium fidem et testimonium præmissorum, sigilla nostra præsentibus duximus apponenda. Datum Nidrosiæ VI Calendas Julii anno Domini MCDLXXIX[1]".

10.

Kun faa Aar efter Oprettelsen af det Trondhjemske Erkebispedömme og længe efter Pavernes fornyede Anerkjendelse af det Lundske, sögte Erkebiskop Hartvic paa ny at gjenerhverve det Hamborgsk-Bremiske Erkestifts gamle Herredömme over Nordens Riger og Lande. Först synes han at have henvendt sig til Pave Adrian 4 herom, skjönt denne neppe kunde tænkes saa snart at ville forstyrre sit eget Værk; han udstædte dog den 21de Februar 1158 en Bulle, hvorved Erkestiftet Bremen stadfæstedes i alle dets lovlige og paa canonisk Maade erhvervede Rettigheder og efter dets da bestaaende Grændser i selve Tydskland. Dette var ingenlunde tilstrækkeligt for Erkebiskop Hartvic, der ligeledes henvendte sig til Keiser Frederik den 1ste, da fjendtlig sindet mod Paven, som ogsaa virkelig, under 16de Marts, lod sig forlede til hin uretmæssige Begjerings Opfyldelse. Keiserens Stadfæstelsesbrev for de Hamborgske Erkebiskoppers forældede og tildeels af Paverne ophævede Privilegier findes hos Lindenbrog (*Script. rer Germ.* pag. 158—161, Staphorst l. c. I, 559—60 og derfra hos Liljegren I, 59, Nr. 40). Det os deraf Vedkommende meddele vi her i fölgende Uddrag:

„In nomine sanctæ et individuæ trinitatis Fridericus, divina favente clementia, Romanorum imperator Augustus .... Noverint ... omnium Christi imperiique nostri fidelium, tam præsens ætas quam successura posteritas, qualiter dilectus noster Hart-

[1]) Thorkelin har l. c. (formodentlig ved en Trykfeil) MCDXXIX.

wicus Hammaburgensis Archiepiscopus obtulit Majestati nostræ privilegium Divi et augustissimi Imperatoris Hludovici, primi fundatoris et constructoris Hammaburgensis ecclesiæ, supplicans nobis, ut bona, possessiones, jura, immunitates, terminos, sicut præfatus gloriosissimus Imperator instruxit, nos æternæ stabilitatis vigore prædictæ ecclessiæ confirmaremus. Nos itaque pia facta prædecessoris nostri clarius intuentes et divinæ dexteræ opus per manum Christi sui completum debita affectione cordis amplectentes, quidquid in Hammaburgensi ecclesia statuit statuimus, quod donavit donamus, et nostra imperiali auctoritate confirmamus[1]... Recolimus quoque rem, magna veneratione dignissimam, quod in eodem loco trans Albiam, Hammaburch nuncupato, idem gloriosissimus imperator Hludewicus, proprii vigoris archiepiscopalem et super omnes ecclesias Danorum, Sveonum, Norwegiorum, Farriæ, Gronlandonum, Hallingolandonum, Islandonum, Scredevindonum et omnium septentrionalium partium metropolitanam sedem constituit, et ut in futurum omnibus casibus sæpe dictæ ecclesiæ obviare posset, ne quisquam Episcoporum aliquam sibi trans Albiam vel alicubi in prædicta parochia vindicare debeat potestatem, certo limite eam circumscripsit. Terminos itaque quos Imperator Hludovicus posuit et eos quos Otto Imperator postmodum ex consilio principum præfatæ ecclesiæ designavit, juxta temporum æquam consi-

[1]) Herpaa fölger Stadfæstelsen af Keiser Ludvigs Donationer angaaende Klostrene Rodenach og Turholt.

derationem, immutatos conservamus, et nostra imperiali auctoritate confirmamus, quod sint videlicet termini ejusdem ecclesiæ ab Albia flumine deorsum usque ad mare Oceanum, et sursum per Slavorum provinciam usque ad fluvium Pene et per ejus decursum usque ad mare orientale, et per omnes prædictas septentrionis nationes[1] .... Et ut hæc nostræ confirmationis auctoritas sui vigoris perpetuam obtineat firmitatem, præsentem inde paginam conscribi et sigilli nostri impressione insigniri jussimus adhibitis idoneis testibus, quorum hæc sunt nomina: Arnoldus Maguntinensis Archiepiscopus, Eberhardus Bambergensis Episcopus, Gebehardus Wirceburgensis Episcopus, Albertus Aquensis præpositus, Gerhardus Magdeburgensis præpositus, Fridericus Dux Svevorum, Chonradus Palatinus comes de Rheno, Hludowicus provincialis comes Thuringiæ, Marquardus de Grumbach.

Signum Domini Frederici Romanorum Imperatoris invictissimi. (L. S.)

Ego Reynaldus Cancellarius vice Maguntinensis Archiepiscopi et Archicancellarii recognovi.

Data Frankenwort XVII Cal. Aprilis, Indictione VI. Anno ab incarnatione Domini MCLVIII, regnante Domino Friderico Romanorum Imperatore Augusto, anno regni ejus VIto, Imperii vero III.

Denne Handling af Keiser Frederik, der aabenbar sigtede til at omstyrte den da regjerende Paves egne Stiftelser og Anordninger i Norden, kan kun forklares af de Stridig-

[1]) Resten vedkommer allene Tydskland.

heder, som fandt Sted i Aarene 1157 til 1159 mellem begge ovennævnte höie Personer, som vedvarede til Adrian den 4des Död, der indtraf den 1ste September i det sidstmeldte Aar. I övrigt synes Keiserens ovenmeldte Edict ikke at have haft den mindste Virkning paa de geistlige Statsforholde i de nordiske Riger.

11.

Efter at Erkebiskop Erik af Trondhjem i Aaret 1203 var kommen hjem fra den Landflygtighed, som hans Stridigheder med Kong Sverre havde foraarsaget, nödte den ham paakomne Blindhed ham til at overdrage sit höie Embede til Kannik Thorer Gudmundsön af Oslo, som formelig valgtes dertil, og drog til Rom for at udvirke Pave Innocentz den 3dies Stadfæstelse, der og blev ham til Deel, tilligemed Pallium den 13de Februar 1205. Den af ham saaledes erhvervede Bulle er endnu til i troværdige Afskrifter, af hvilke een er meddeelt af Du Theil, i Værket: „Diplomata, Chartæ Epistolæ et alia Documenta ad res Francicas spectantia" &c. Parisiis 1791, 1 Fol. Tom 2 Part 2 p. 834—836, efter den ovennævnte Paves Copiebog:

„Nidrosiensi Archiepiscopo ejusque successoribus canonice substituendis, in perpetuum, confirmat ei privilegia et concessiones antiquas."

Hele Indledningen er (paa enkelte Skriverfeil eller Trykfeil nær) aldeles overeensstemmende med Anastasius den 4des ovenfor (under Nr. 9) omhandlede Bulle af 1154, saaledes som denne findes trykt i Thorkelins Diplomatarium Arnæ-Magnæanum l. c., — lige indtil fölgende Ord:

„felicis memoriæ Eugenius papa, prædecessor noster, de corrigendis his quæ in regno Norvegiæ correctionem videbantur exposcere (*o. s. v.*) .... non potuit, per legatum suum, Nicolaum, tunc scilicet Albanensem episcopum, qui postea in Romanum pontificem

est assumtus, executioni mandavit. Qui ad partes illas accedens (*o. s. v.*) .... juxta quod prædictus antecessor noster ei præceperat, pallium Johanni, antecessori tuo, indulsit, et ne de cætero provinciæ Norvegiæ metropolitana cura possit deesse, commissam gubernationi suæ urbem Nidrosiarum ejusdem provinciæ perpetuam metropolim ordinavit, et ei Aslocnsem, Amatripiensem, [Hamarcopiensem], Borgensem [Bergensem], Stavangriensem, insulas Orcades, insulas Farciæ, Suthraiæ et Islanden et Grenelandiæ episcopatus, tanquam suæ metropoli perpetuis temporibus constituit subjacere, et earum episcopi (*o. s. v.*) ... aspirare, Nos felicis memoriæ prædicti Eugenii et Alexandri, atque Clementis, prædecessorum nostrorum Romanorum Pontificum vestigiis inhærentes, eandem constitutionem auctoritate apostolica confirmamus et præsentis scripti privilegio communimus, statuentes ut Nidrosiensis civitas (*o. s. v. som ovenfor l. c.*). Datum Romæ, apud sanctum Petrum, per manum Johannis Sanctæ Mariæ in Cosmedin, Diaconi Cardinalis, sanctæ Romanæ ecclesiæ Cancellarii. Id. Februarii Indictione IX, incarnationis dominicæ anno MCCV, Pontificatus vero domini Innocentii Papæ IIItii anno octavo.

Meget interessant havde det været her at kunne meddele den ovenfor S. 47—48 ommeldte, i Aaret 1247 udfærdigede Befaling af den pavelige Cardinal Wilhelm af Sabino til Grönlænderne, om at hylde en Konge i Overeensstemmelse med den guddommelige Lov, men saavel dette Diplom, som andre i den Anledning vexlede Breve m. m. ere, desværre, forlængst sporlöst forsvundne.

12.

Efter Trondhjems Erkebiskop Sigurd Indridesön Sims Död 1252 valgtes i hans Sted Kannik Sörle af Hammer, som strax drog til Rom for at erholde Pavens Confirmation paa Valget. Den gaves ham i en Bulle af 25de Februar 1253 (efter Romernes da brugelige Tidsregning 1152), som endnu er til i det Kongelige Danske Cancellies Archiv, trykt i Thorkelins Magnæanske Diplomatarium II, 41. Det for os Vigtigste lyder saaledes:

(Innocentii IIII privilegia Ecclesiæ Nidrosiensi metropolitanæ, data Perusii.)

„Innocentius Episcopus, s. s. D. venerabili fratri Nidrosensium Archiepiscopo ejusque successoribus canonice substituendis". *Det Paafölgende med Ordene* „felicis memoriæ Eugenius" *o. s. v. er næsten ligelydende med det her foran i Bullen Nr. 11 Anförte, til Ordene:* „Pallium bonæ memoriæ Johanni antecessori tuo, indulsit. Et ne (*o. s. v.*) . . . commissam gubernationis suæ urbem Nidrosiensem ejusdem provinciæ perpetuam metropolim ordinavit et ei Aslohensem, Hamarcipiensem [Hamarscopiensem], Bargensem, Stavangriensem, insulas Orcades, insulas Fareie[1], Sitheraie et Isladensem [Islandensem] et Grenelandiæ Episcopatus, tanquam suæ metropoli (*o. s. v.*) . . . Ne igitur . . . nos felicis recordationis Alexandri et Gregorii, prædecessorum nostrorum, Romanorum pontificum vestigiis inhærentes, eandem constitutionem auctoritate apostolica confirmamus . . . (*iövrigt ligelydende med det ovenfor l. c. anförte*)

[1]) Herved synes vor ovenfor S. 82 i Anm. 2 fremsatte Gisning at bekræftes.

. . . Ego Innocentius catholicæ ecclesiæ Episcopus. (*Derpaa fölge 9 Cardinalers Underskrifter.*) Datum Perusii per manum Guillelmi Magistri scholarum Parmensis, S. Romanæ ecclesiæ vice cancellarii V Cal. Martii, Indictione XI, Incarnationis dominicæ anno MCCLII, pontificatus vero Domini Innocentii IIII Papæ anno decimo."

Kun 8 eller 9 Aar efter Udfærdigelsen af denne Bulle indtraf Grönlændernes frivillige Hylding af Norges Konge, 1261, men de Actstykker, der angaae denne mærkelige Begivenhed, ere forlængst aldeles tabte.

13.

Paul Henri de Mallet, födt i Genf 1730, som fra 1752 af i en Deel Aar var Professor i det franske Sprog ved Kjöbenhavns Universitet, reiste henved 1763 til Rom, og foretog, efter Begjeringer fra Danmark, adskillige Undersögelser vedkommende Grönlands Historie m. m., i det Vaticanske Archiv. Resultaterne deraf bleve först meddeelte paa Latin 1771 i J. H. Schlegels Sammlungen zur dänischen Geschichte 1 B. 1 St. (under Titel: „Excerpta ex archivo Vaticano de pristino statu Gronlandiæ") og henved 1789 (noget feilagtig) i Paul Egedes Efterretninger om Grönland S. 82—91. Det meste heraf er copieret ved Langebek, i en Afskrift, tilhörende det Kongelige Geheime Archiv, som vi have haft til Eftersyn.

Efter Tidsordenen optage vi her den förste af disse Noticer: den er tildeels uddragen af Pave Johannes den 21des Brev af 3die Decbr. 1276, hvorved han tillader Erkebiskoppen af Trondhjem (da Jon eller Johannes den 2den, kaldet den Röde), efter hans Forestilling og Begjering at lade indkræve i Grönland den ved det 2det Lyonske Concilium 1274 paabudne Tiende af Geistligheden eller Kirkerne, som Bidrag til Omkostningerne ved det hellige Lands da

forehavende Gjenerobring, ved dertil udnævnte paalidelige Mænd, da en saadan Reise til, i og fra Grönland neppe vilde kunne tilendebringes i kortere Tid end 5 Aar[1]. Den lyder saaledes:

„Prima, quæ in Pontificii archivi monumentis occurrit hactenus mentio de Episcopale sede Gardensi in Groenlandia, est anni 1276. Cum enim pro expeditione in terram sanctam paranda decretæ fuissent in proximo consilio oecumenico Lugdinensi II an. MCCLXXIV decimæ e beneficiis ecclesiasticis in universo orbe christiano colligendæ, et ad earum exactionem in tota provincia metropolitana Nidrosiensis archiepiscopus ipse designatus fuisset, nec ipse posset (aut vellet) in Groenlandiam navigare facultatem petiit a Johanne XXI, Romano Pontifice, ut id muneris idoneis et fidis viris delegare posset. Ejus precibus annuit Pontifex, ea præcipue ratione commotus (ut ipse ait) „quod Gardensis Diocesis, „quæ de tua et provincia et regno existit, a metro„politana Ecclesia adeo sit remota, quod de ipsa „Ecclesia illuc, propter maris impedimenta, vix in„fra quinquennium ire quis valeat et redire ad Ec„clesiam supradictam". Sic habent literæ Pontificiæ, datæ Viterdo 2° Nonas Decembris (4 Dec.) anno I (scilicet 1276), quæ servantur in Regesto ejusdem Pontificii Cap. 93 et 255.

[1]) Dette synes vel ved förste Öiekast at være overdrevet, men naar man betænker at Erkebiskoppen paa en saadan Reise skulde besöge enhver Kirke i Grönlands Öster- og Vesterbygd, kunde Havisen (*impedimenta maris*) let lægge saadanne Hindringer i Veien for ham, at den ovenmeldte lange Tid maatte medgaae til det hele Tog. Annalerne indeholde (ovenfor) Beviser nok for denne Mulighed.

14—15.

1280. I dette Aar holdtes et Concilium i Bergen af Erkebiskop Jon (den 2den) med disse norske Biskopper: Andreas af Oslo, Jorund af Holum i Island, Erlend af Færö, Arne af Skalholt, Narfe af Bergen, Thorfinn af Hammer. Dette Kirkemöde begyndte strax efter Trinitatis Söndag og vedvarede formodentlig til den 25de Juli (VII. Cal. Aug.), da et Document er blevet udfærdiget af de nævnte Prælater angaaende Kong Eriks Kroning (den 15de Juli) trykt i Thorkelins Diplomata Arnæmagn. II, 92. Dette stemmer fuldkommen overeens med Efterretningen i den islandske Saga om Biskop Arne Thorlaksön (Udgavens S. 42) paa det Tillæg nær, at en Biskop Marcus af Syderöerne (eller Hebriderne, som i Annalerne kaldes Biskop af Man, † 1304) ogsaa har været tilstede ved bemeldte Kroning. — Paa dette Kirkemöde udfærdigedes af samtlige der forsamlede Prælater en ny Kirkeret, for Kongeriget Norge (oversat af Paus i hans Samling af norske Love), men den er rimeligviis hverken bleven bestemt til at gjelde for Island eller Grönland; Island havde da nemlig for 5 Aar siden (1275) faaet sin egen Kirkeret forfattet af Biskop Arne og confirmeret af den ovenmeldte Erkebiskop, som ligetil Reformationen gjaldt der i Landet ja ansees i visse Henseender endnu for gjeldende. — Derimod udfærdigede det ovenmeldte Bergenske Concilium desuden tvende særegne Statuter, bestemte til at gjelde for hele Nidaros Erkebispedömme, altsaa for Island, Færöerne og Grönland forsaavidt det der kunde anvendes. Dette Synodale findes paa gammelt Norsk i forskjellige Codices i den Arnæmagnæanske Haandskriftsamling, især 351 og 354 i Folio samt 238 i 4, og er aftrykt derfra med latinsk Oversættelse af Finn Johnsen i hans Historia ecclesiastica Islandiæ, 1ste Deel o. fl., det förste (hvori Varianten Arne for Narfe af Bergen er urigtig) S. 445—469 og det andet S. 469—471. Da dog intet udtrykkelig

nævnes deri som angaaende Grönland i Særdeleshed, nöies vi her at henvise til sidstmeldte fortrinlige Værk. Jfr. Münter Kirchengesch. 1 Th. 1 Abth. S. 202—203.

16.

Den 2den af Mallet meddeelte Notice om Grönland fra det Vaticanske Archiv hörer formodentlig egentligst til Aaret 1285. Den omhandler en Erkebiskop af Trondhjem, som i sin Tid var Hoved-Indsamler af den under Nr. 12 omhandlede Tiende (af Norge og Grönland) men kom i Uenighed med Kongen, hvorfor han flygtede ud af Riget efter at have deponeret en Deel af det saaledes Indsamlede ved Erkestiftet, men ladet Resten staae hos de underordnede Indsamlere, hvorpaa han kort derefter döde udenlands. Her er Talen om den ovenmeldte Erkebiskop Jon den 2den, som formedelst sine Stridigheder med Kong Erik, kaldet Præstehader, udvandrede 1282 til Skara i Vestgötland, hvor han döde i det næstpaafölgende Aar. Saaledes stode Sagerne (hedder det i den Pavelige Regnskabsbog til 1287) indtil Magister Ugnatio Aretius blev af det apostoliske Sæde bemyndiget til at modtage det af bemeldte Tiende, der var blevet oppebaaret af Erkebiskoppen og hans Indsamlere. Noticen lyder saaledes:

In libro rationum Decimæ prædictæ annotatur, quod in regno Norvegiæ a principio fuit collector Archiepiscopus Nidrosiensis, quamdiu vixit; et quia venit ad discordias cum Rege propter facta Ecclesiæ suæ, regno exiens extra regnum decessit, et de pecunia, quam collegit et colligi fecit, deposuit apud Ecclesiam suam, aliam dimisit penes collectores, et sic stetit negotium dictæ decimæ, donec Magister Ugnatio, plebanus de Castellione, Aretius, fuit Deputatus per sedem apostolicam ad recipiendum quod collectum erat per dictum Archiepiscopum et col-

lectores suos. (Ex libro ration. Decim. Collect. ab anno 1274 ad annum 1287, pag. 19).

Vi formode at Efterretningen om disse Forholde ved Tiende-Indkrævningen i Norge m. m. ankom til den Pavelige Curie 1283 eller 1284, og at den ovennævnte Magister Ugnatio er kommen dertil 1285 med Biskop Andreas af Oslo, som da (efter de Islandske Annaler) kom tilbage fra Rom med Pavelige Breve. Om Udfaldet af denne Sendelse er ellers intet os bekjendt.

17.

1299. Synodalier for hele Erkebispedömmet udgivne i Nidaros „die decollacionis beati Johanni Baptistæ (29 Aug.), anno domini millesimo ducentesimo nonagesimo" af Erkebiskop Jorund, samt Biskopperne Erlend af Færö, Arne (Helgesön, da Electus) til Skalholt, Arne af Stavanger, Eyvind af Oslo og Thorstein af Hammer; see Finni Johannæi Hist. eccl. Island. T. 1. p. 472—474.

18.

1306. Synodalier for samme Erkebispedömme udgivne i Oslo af Erkebiskop Jorund, samt Biskopperne Erlend af Færö, Ketel af Stavanger, Helge af Oslo, Arne af Bergen, Ingjald af Hammer; a. d. millesimo trecentesimo sexto, pridie nonas Julii (6 Juli) l. c. S. 475—76. Jfr. Münters Kirchengesch. 1 Th. 1 Abth. S 203.

19.

1308. I de ovennævnte Bartholinske Haandskrifrer (Tom. E, S. 338) findes en Udskrift af et Pergaments-Haandskrift kaldet *Registrum Bergense*, indeholdende Udkastet til et Brev fra Biskop Arne i Bergen til Biskop Thord paa Grönland, af 22de Juni 1308. Rimeligviis har det Skib, hvor-

med det skulde overbringes med det dertil hörende Sendingsgods, da snart skullet afgaae; denne Afseilingstid synes at indfalde saa sildig i Sommertiden, at Skibsföreren neppe har agtet sig tilbage den samme Sommer, men först i det næste Foraar. Efter Sagaerne pleiede de norske Kjöbmænd og Skippere, som fore paa Island i gamle Dage, som oftest at bære sig ad paa en lignende Maade, og det var blandt dem en almindelig Skik, at Skibsfolkene fordeeltes til Vinterophold blandt Bygdens mere formuende Beboere. — Det samme udfinde vi og af de samme Kilder at have været Skik og Brug i Grönland; see f. Ex. herovenfor I, 238, 246, 402; II, 125, 316, 536 (o. f.), 638, 692. Annalernes Efterninger henpege og tit til den samme almindelige Fremgangsmaade.

Hvor vanskelige og sjeldne gode Skibsleiligheder fra Norge til Grönland have været i de Tider, viser Brevets Indhold, i det Bergens Biskop formoder at Kong Eriks Död, som indtraf i Sommeren 1299, endnu 1308 kunde være ubekjendt i Grönland. Endskjönt Brevets övrige Indhold synes at være ubetydeligt, finde vi det dog i visse Henseender at være interessant, ligesom det og anförer forskjellige historiske Data. Vi meddele det derfor heelt og holdent. En latinsk Oversættelse af dette Brev (med Undtagelse af det Stykke, som handler om Sendingsgodset) findes i den Bartholinske Samling 6te Tome S. 676. Den er uden Tvivl ny, som bedst indsees af fölgende isteden for det manglende Stykke indförte Notice: „Cetera epistolæ agunt de rebus, quas Bergensis Episcopus Gardensi mittit, quarum nomina intelligi non possunt." — Den Part af Brevet, der omhandler Kong Eriks Död, er meddeelt af Finn Johnsen i hans Historia ecclesiastica Islandiæ T. I, S. 401, (hvorom mere her nedenfor i Anmærkningerne). Der tillægges dog dette Brev ved en Hukommelses- eller Skriverfeil Arnes Eftermand i Embedet, Biskop Audfinn.

Wirdulegom herra oc andleghom brödur sinum herra Þorde med gudz miskunn biskupi a Grönalande, sendir A. med samre miskunn biskup i Biorgvin quediu guds oc sina brodorlega ælsku. Tidendi hafa med oss til fallet, bæde stor oc þung a þessom vetrom, hvart þer hafed þau spurt eda æigi um frafall virdulegs herra Eiriks kunungs i Noreghe, er andadezst i Biörgvin tvæim nattom efftir Seliu voku, anno domino M° CC° nonagesimo nono; so andadezst oc Öyvindur biskup i Aslo a fiorda are þar efftir, oc Arne biskup i Stavangre. Oc lidnu eigi fullu einu are þar effter andadezst virduleger herra broder Narfve biskup i Biorgvin, oc Þostæinn biskup i Hamre; sub anno domini M° CCC° quarto, er artiid mins herra Narfva biskups decimo VII° kalendas Novembris. En nu i sumar andadezst virduleger herra Erlendur biskaf Færæigium Idibus Junii. Bidium ver at þer minnizst þessarra hofdingia saler i ydru bönahalde oc minnazst later adra menn bæde lærda oc olærda. Sendu ver til ydar, sosem til vinar oc frenda, mæir minnilega en rika sending: eit skinger oc syrkot oc kaprunn af liosbaam[1] lit, er skingret, syrkot, kaprun fodrat med gram skinnum, oc kyrtil þar til af sama klæde. Bidium ver at þer firer litid þessa sending ei; þviat annan tima skal þar um bætra þægar gud vil. Þa luti flæiri sem ver sendum til klaustranna her[2] skal Olafur bonde ydur

[1]) *Bör sikkerlig læses* ljósblám. [2]) *Maa rimeligviis læses* þar, *der (d. e. i Grönland).*

Höiværdige Herre og sin aandelige Broder Herr Thord, af Guds Naade Biskop paa Grönland, sender A[1] af samme Naade Biskop i Bergen, Guds Hilsen og sin broderlige Kjærlighed. Baade store og tunge Tidender have indtruffet blandt os i disse Vintre (Aar), enten I saa have faaet dem at vide eller ikke, — som den höithædrede Herres Kong Erik af Norges Dödsfald; han döde i Bergen tvende Nætter efter Sællö Helgenes Aften[2] i vor Herres Aar 1299. Ligeledes bortkaldtes Eyvind, Biskop i Oslo, paa det 4de Aar derefter, ligesom ogsaa Arne, Biskop af Stavanger. Ikke et fuldt Aar derefter döde den höiværdige Herre, Broder Narfe, Biskop i Bergen, og Thorstein, Biskop af Hammer 1304[3]. Min Herre Biskop Narfes Aarstid (Anniversaria) indtræffer den 16de October. Men i denne Sommer döde den höiværdige Herre Erlend, Biskop af Færöerne, den 13de Juni[4]. Vi bede at I mindes disse Hövdingers Sjæle i eders Bönner, og lader tillige andre Mænd, saavel lærde som ulærde, mindes dem saaledes.

Vi sende eder, som vor Ven og Frænde, snarere for Erindringens, end for nogen stor Værdis Skyld, en Sending af et Skinger[5] og Syrkot[6] og Kaprun[7] af lyseblaa Farve, (Skingeret, Syrkotet og Kaprunet ere forede med Graaværk), og en Kjortel dertil af samme Klæde. Vi bede at I ikke forsmaaer denne Sending; thi en anden Gang skal den, naar Gud vil, blive forbedret. De flere Ting, som vi sende til Klostrene der[8], skal Olaf Bonde[9] indhæn-

i hendur fa oc skipti effter þvi sem hann segir ydur til, hann skal oc fa ydur af varre haulfu eit fat med vinberium. Bidium ver at þer ritid til var kunnlega um þa luti er ydur taka oc kyrkiu ydra. Göymi ydar gud. Scriptum Bergis X° calend. Julii, Anno Domini M° CCC° VIII°.

ANMÆRKNINGER.

1) Dette A. betyder i Copiebogen *Arni* (Arne), Biskoppens Döbenavn. Han kom vel til Embedet 1304 eller 1305 (efter Brevets Indhold angaaende Formandens Dödsfald). I Hvidtfelds Bispekrönnike kaldes han Arno, og siges at have været bleven valgt (*electus*) 1304. Jfr. Anm. 3, samt ovenfor S. 95. Efter Annalerne döde baade denne Biskop og hans Ven Thord af Grönland 1314, men Audfinn blev viet til Biskop af Bergen. Hvidtfeld anförer ham som *electus* 1312.

2) Paa en Copie af dette Brev (fra Langebeks Tid) i Geheime-Archivet findes anfört: „A. M. corr. V", som vistnok vil sige saameget som at Arne Magnussen har rettet Tallet 2 til 5; uden Tvivl er dette skeet paa Grund af Annalernes Beretninger om Kong Eriks Dödsdag som III Id. Juli, — altsaa 13de Juli, der rigtignok indtræffer som 5te Dag efter *Seljumannamessa* (8de Juli), som dog efter vor Mening maa antages for næste Dag efter *Seljumannavaka* (eller Sællömændenes Vigilie, 7de Juli). Finn Johnsen antager derimod (l. c. T. I. p. 401) nærværende Brevs Efterretning for den rigtige og for saa meget mærkværdigere, som Torfæus ikke nævner Kongens Dödsdag; see ellers ovenfor S. 95.

3) De vigtigste Annaler henföre Biskop Arne af Stavangers Död til 1303, Eyvinds af Oslo, Thorsteins af Hammer og Narfes af Bergen til 1304.

4) Denne Færöiske Biskops Död ommeldes saaledes i en Afskrift i den Bartholinske Samling Tom. E. p. 526, af det

dige eder, og skulle de deles saaledes, som han vil underrette eder om. Han skal og, paa vore Vegne, flye eder et Fad med Viinbær[10]. Vi bede, at I skriver os fortrolig til om de Ting, som vedkomme eder og eders Kirke. Skrevet i Bergen den 22de Juni 1308.

Trondhjemske Capitels Skrivelse til Paven af 12te Mai (quarto Id. Maji) 1309: „Sanctitati vestræ notum facimus quod cum venerabilis Pater piæ memoriæ Erlendus, quondam Farensis Episcopus Anno domini MCCCVIII idibus Junii diem clausisset extremum" o. s. v. Biskop Erlend er rimeligviis död i Bergen, hvor han tit opholdt sig, efter samme Documents Medför.

[5]) Ordet *skinger* er os ellers ubekjendt; det er muelig, ligesom det engelske *cingle*, fordreiet af det latinske *cingulum*, da det vilde betyde et Livbelte, som nok kunde passe til den övrige Dragt, hvortil det hörte.

[6]) Ordet er aabenbare det Franske *surcot*, Engelske *surcoat*, som fordum betydede en kostbar vid Klædning eller Overkjole, brugt af fornemme Folk. Heraf det nyere Franske *surtout*.

[7]) Dette Ord forekommer temmelig hyppig i den Tids norske Documenter, og betyder en vis Hovedbedækning for Mandfolk, lignende en Hætte. Det bruges ogsaa saaledes i Island. Det kommer uden Tvivl af det franske *capron*, som har en lignende eller den selvsamme Betydning.

[8]) Vi have rettet „her" til „der", som rigtigere efter vor Stilemaade. Om end Originalen ikke her synes at være tydelig, er den dog et tilstrækkeligt Beviis for forskjellige Klostres Tilværelse i Grönland i det 14de Aarhundrede.

[9]) Ordet „Bonde" antyder vel hr een anseet Borger (i Bergen).

[10]) Rimeligviis törrede Druer, nu bekjendte her under Navn af Rosiner. I Grönland maatte de stedse erindre om det gamle Vinlands Herligheder; jfr. ovenfor I, 222, 246, 412, 420. Vi haabe her at have tilstrækkeligen forklaret Fleerheden af de Ord, om hvilke Brevets latinske Oversætter i den Bartholinske Samling udtrykker sig saaledes: „Cetera epistolæ agunt de rebus quas Bergensis Episcopus Gardensi mittit, quarum nomina intelligi non possunt".

20.

1311. I de Bartholinske Haandskrifter paa Universitetsbibliotheket Tom. E. pag. 555 o. f. findes forskjellige Afskrifter fra en gammel Bergensk Copiebog paa Pergament, som nu ikke vides at være til, af Actstykker, angaaende den Bergenske Biskop Arnes Klage over Ludvig, eller Lodowicus, „rector ecclesiæ beati Petri de Borghund, Nidrosiensis dyocesis", som uretmæssig havde villet tilliste sig Biskopsembedet paa Færöerne (episcopatum Farensem) mod den Bergenske Kirkes formeentlige, dog kun ved Hævd erhvervede Privilegier, og var, efter det Nidrosiske Capitels ovenfor S. 99 ommeldte Skrivelse til Paven, den 18de August 1309, bleven udnævnt dertil af Erkebiskop Jorund, fra hvis Embedshandling Bergens Biskop havde appelleret til det Pavelige Sæde. I den Henseende er Biskop Thord af Grönland, da han i de to förste Maaneder af 1311 opholdt sig i Bergen, og efter det Ovenanförte var en Ven og Slægtning af Biskop Arne, bleven tilkaldt af 4 Bergenske Kanniker, den sidstnævnte Biskops Commissarier, til at indfinde sig med dem i St. Hans Minoriter-Kloster i Bergen, tilligemed dets Abbed, Custos og Guardian, for at oplæse for ovennævnte Herr Ludvig en i Avignon den 10de September 1310 vidimeret Copie af den ovenommeldte Appellation, dateret i Bergen den 4de Marts 1309 (indrykket i det Trondhjemske Capitels Skrivelse til Paven af 12te Mai s. A.) og at æske hans Erklæring, om ikke sammes Original-Docu-

ment, udfærdiget under Erkebiskop Nicolai af Upsala og flere Prælaters Segl, var blevet ham forkyndt, hvilket han og selv mundtlig tilstod at være skeet i Ekerö (*Eykröy*) den 26de Juli i sidstmeldte Aar, i adskillige Biskoppers Nærværelse, da han den Gang, efter det Nidrosiske (eller Trondhjemske) Capitels Befaling, forlangte at blive viet til Biskop over Færö ved Biskopperne af Stavanger og Hammer (til hvilke Capitlets Begjering desangaaende af 22 April 1309 endnu haves i Afskrifter). Denne begjerede Beskikkelseshandling gik for sig i det fornævnte Kloster i Bergen den 30te Januar 1311, da ogsaa dette derom udfærdigede Document er dateret. Dets Slutning lyder saaledes: „Nos igitur Thordo, Dei gratia, Episcopus Gardensis, Petrus abbas monasterii Sti Johannis Baptistæ Bergis, Sigwardus custos fratrum minorum in regno Norwegiæ et Olaus Gardianus fratrum eorundem domus Bergensis supradicti, præsenti kartæ sigilla nostra apposuimus in testimonium præmissorum."

21.

1311. Biskop Thord af Garde bevidner endvidere i et særskilt Document, udfærdiget i Bergen den 1ste Februar 1311, at han, den 30te Januar næst forhen, var tilstede i St. Hans Minoriter-Kloster i Bergen, tilligemed dets Abbed, Custos og Guardian, da de i sidstanförte Document nævnte 4 Bergenske Kanniker, som udnævnte dertil af Stedets Biskop Arne, oplæste den ovenmeldte Appellations-Gjenpart for Hr. Ludvig, Kirkeherre til Borgund i Nidaros Dioecese, og medbragte ligeledes Betjenten Herbrand, som erklærede at han havde overbragt samme Instrument til Staden Bergen, hvortil han ankom den 26de Januar næstforhen, hvilket han tilböd sig at bekræfte med egen Ed, og Vidnesbyrd af Præsterne Peter og Finn, som til Skibs havde ledsaget ham dertil. Biskoppen (m. fl.) bevidner fremdeles at ovennævnte Ludvig, da han af Kannikerne blev adspurgt, for hvilket Forfalds Skyld han ikke havde mödt i den rette

Tid ved den Pavelige Curie, havde undskyldt sig med et Tilfælde, hvorved han havde brækket Benet, — hvilket Forfald nærværende Diploms Udstædere dog ikke vilde antage for gyldigt, thi skjönt han da haltede noget paa den ene Fod, havde dette ogsaa længe för været Tilfældet, hvorfor det og var bekjendt i Norge, at han, fra den Tid han i Aaret 1309 drog ud med Kongen (Hakon den 5te) paa Toget til Danmark, lige til Attestationens Datum, ikke havde, ved den ovenommeldte Svaghed, været forhindret fra at reise, hverken til Skibs eller til Hest, naar han kun havde villet. Endelig erklærer Biskoppen og Klosterets Custos at titnævnte Ludvig, i deres Nærværelse (paa en anden, her formodentlig feilskrevet Dag) havde tilstaaet at Olav, udvalgt Erkebiskop til Nidaros, havde overdraget ham den Færöiske Kirkes Gods, hvoraf han, med sin Familie, havde tilstrækkeligt Udkomme, — ligesom de og bevidne at han skalter og valter med samme Kirkes (eller Bispestols) Gods, efter eget Tykke; som om han var dets retmæssige Administrator.'

Med Hensyn til de heromhandlede Stridigheder angaaende Bispedömmet paa Færöerne bemærke vi endvidere, at Erkebiskop Jörund, kort efter at have udnævnt Lodovicus til Biskop over Færöerne, faldt i en svær Sygdom, og blev af Kannikerne berövet al Myndighed, indtil han afgik ved Döden 1309. Des sikkrere kunde Bergens misfornöiede Biskop appellere fra sin Overmands Embedshandling, hvilken dog den sidstnævntes udvalgte Eftermand Olav, (formodentlig den samme som Eiliv, der blev virkelig Erkebiskop 1311) anerkjendte og sögte at sætte i Kraft. Den titnævnte Ludvig eller Lodvik er rimeligviis den samme, som i de Islandske Annaler kaldes Lodin, Biskop af Færöerne, og siges at være omkommen 1316 med sit da forliste Skib, hvoraf man maa formode at han da havde vundet sin heromhandlede (som det maa forekomme os fuldkommen retfærdige) Sag ved den Pavelige Domstol.

22.

1320. Erkebiskop Eilif af Nidaros, samt Biskopperne Helge af Oslo, Vilhelm af Örkenöerne, Audfinn af Bergen, Hakon af Stavanger, Hallvard af Hammer og Signar af Færöerne udgave en Anordning om forskjellige aandelige Anliggender, i Bergen, „in Concilio provinciali, anno domini millesimo trecentesimo vicesimo" og befalede at den skulde efterkommes i den hele Provincia (Erkebispedömme). Den norske Original, med latinsk Oversættelse, er indfört i Finn Johnsens Historia ecclesiastica Islandiæ T. 1 S. 477—78. Jfr. Münter Kirchengesch. von Dänem. u. Norw. 1 Th. 1 Abth. S. 301—305.

23.

1322. Efter samme Værk T. 1 S. 452 holdt Erkebiskop Eilif atter et norsk Bispemöde, og udgav der talrige Befalinger om geistlige Anliggender, anförte i det gamle Norske med latinsk Oversættelse fra S. 478 til 496. Jfr. Münter l. c. 1. Th. 1 Abth. S. 205—206.

24.

1325. I dette Aar opkom der en Tvistighed mellem Biskop Audfinn af Bergen og Erkebiskop Eilif, da den förstnævnte klagede over at de Kjöbmænd fra Trondhjems (eller Nidaros) egentlige Bispedömme, som hörte under Erkebiskoppens umiddelbare Bestyrelse, og som i den Sommer kom paa „Knaren" fra Grönland til Bergen, ikke vilde yde dets Biskop og Præster den Tiende, som dem tilkom med Rette. Biskop Audfinn androg dette i et Brev til Erkebiskoppen af 24de Juli 1325, hvilket vi her meddele efter en Afskrift deraf, tagen af det titommeldte gamle „Registrum Bergense", afskrevet ved Arne Magnussen i Bartholins Haandskriftsamling Tom. E, S. 101. En anden Afskrift, formodentlig derefter, fra Arne Magnussens eller Grams Tid, findes i Geheime-Archivet, ligesom og en for os mærkværdig, men meget ældre dansk eller norsk Oversættelse

af Brevet, som (uden Tvivl ved Langebek) er bleven besörget udskrevet i Stockholm af en Copiebog fra Begyndelsen af 1500 Tallet i Antiqvitets-Archivet sammesteds, efter fölgende Vedtegning: „Ex diplomatario chart. negligenter exarato sec. XVI ineunte in Reg. arch. antiqvitt. Holm. 1761." Af den förstmeldte meddele vi her den i samme tilföiede Complettering af Begyndelsesordene, ligesom vi og ville optage nogle af den sidstnævntes mærkeligste Udtryk eller Afvigelser i Varianterne til Originalen; i övrigt er det tydeligt at Oversætteren paa forskjellige Steder (som her ikke behöve at anföres) har misforstaaet sin Original. Kun synes den senere Halvdeel af Erkebiskoppens Brev at være grundet paa en anden Text end den vi nu kjende.

De Decimis mercatorum de Grönland.

Wirduleghom herra sinum etc.[1] sendir A. etc.[2]

Ver þröngiomzt nokkot so til mote[3] varom vilia ydrum herradom kunniet gera um nymæle þau oc undandraatt[4] er þeir kaupmenn af Thröndhæimi sem nu komo[5] i knærrinom af Grönalande, alæita oss og soknarpresta i Biorghvin, i þi at þæir næitta[6] oss reetta tiund luka af kaupöire sinum[7], þeim er þeir hafdu af Grönalande til Berghvinar; hafum ver med allu þolenmöde eftirlæitat vidur þa sem af ydar Erkibiskupsdöme ero, Olaf i Lexo og Æindrida Arnason og adra þeirra kumpana, at þeir lyke oss

[1]) *Her suppleres saaledes som Variant i Geheime-Archivets Afskrift:* Eihfui med guds miskunn, Erchebiscopi i Nidarose *d. e. Eilif, ved Guds Barmhjertighed Erkebiskop i Nidaros.* — [2]) *Isteden for Originalens A. suppleres saaledes ved Geheime-Archivets Afskrift:* Audfinner med samre miskun, biskup i Biorghvin, qvedio guds ok sina *d. e. Audfinn ved samme Barmhjertighed, Biskop i Bergen, Guds og sin Hilsen. Begyndelsen til den gamle Oversættelse lyder saaledes:* Om Grönlandtz tiendt. Sin werdelige Herre

Det maa og bemærkes at dette og tillige det næstfölgende Diplom allerede ere, fra den samme Kilde, med tilhörende ny Oversættelse blevne meddeelte paa Tryk af Lector A. P. Munch i Værket: Samlinger til det norske Folks Historie og Sprog, udgivne af et Samfund, 5te Bind (Christiania 1838, 4to) S. 547—550, blandt flere Diplomer vedkommende Norges Historie under Kong Magnus Eriksöns Regjering — med denne fælles Titel (10 og 11) Breve fra Biskop Audfind til Erkebiskop Eilif og Svar fra denne, betræffende de i Throndhjem hjemmehörende Grönlandsfareres omtvistede Forpligtelse til at svare Tiende i Bergen under deres midlertidige Ophold i denne Stad.

Om de fra Grönland komne Kjöbmænds Tiende.

Til sin hæderværdige Herre (Eilif o. s. v.) sender Audfinn o. s. v. Vi nödes i visse Maader til, imod vor Villie, at gjöre eders Herredömme bekjendt med de nye Paastande og Unddragelser, hvormed de Kjöbmænd af Trondhjem[1], som nu ere komne med Knaren fra Grönland, fornærme os og Sognepræsterne i Bergen, i det de nægte at yde os rigtig Tiende af det Kjöbmandsgods, som de bragte med sig fra Grönland til Bergen. Vi have med al Taalmaadighed forsögt at formaae dem, der ere af eders Erkebispedömme[2], nemlig Olaf i Lexa[3] og Endride Arnesön og andre deres Kompaner, til at yde os

Eilifuer medt Gudtz Naade, Erkebiskop i N. sender Audfind i Bergen Biscop etc. — 3) *Her har den gamle Oversættelse „med" som aldeles forandrer Meningen.* — 4) *Samme udtrykker sig saaledes:* „som nyllige begynt er och underdragitt". — 5) *Samme tillægger her* „i Höst" (*Efteraaret*); *hvis dette var rigtigt, maatte denne Grönlandsfarer allerede være ankommen til Bergen paa den Aarstid* 1324. — 6) *Samme har her* ucele, *som forekommer os uforstaaeligt.* — 7) *Samme* „aff kopoyre sinne".

reetta Grönlands fara tiund, sem adrar skiparar þeirra[1]. Gatom ver en med ængom hætte þa læitt til reetz veghar vm vpplykting fyrsagdrar tiundar, saker sins sambandz og olydni. Viti þer þo vel, gode herra, huorsu tiunder æighu med loghum at græidazst oc skiptazst medal biskupsdömanna, þar sem sann endamerki[2] ero sætt þeirra i millom, þo at Grænlandzfarar æin æda tvæir af þæim hafe sik nylegha vndandreghit at luka tiund sina i Berghvin, æda oss ovitande med löyndri hende[3] brot skotet; hyggium ver vaarn reett i þæirra misgerd i æingu skaddann vera. Enn saker þærss ad fridur og naader[4] ero i hæilaghre kirkiu iamfnan setiande fram firir dæilu og þrættor, gærdom ver þat at sinne efter þeirra bönastad[5] oc brödra vara rade i tiighn oc vyrding vidr ydur oc hæilagha Nidaros kirkiu, at ver letom so mykit af varom reett at sinni, þat sem oss lea loghen opinbærlegha at æigha, lagdum ver under jamfna hond til göymslu i ydarn gard, so at ver hafum æin lykil, Paall bonde annan, oc þeir sealfer Grænlandz fararner hin þridia, þar til er gud gefe oss þat vndirstanda af ydr med ydru brefe, at ver meghem med naadom[6] varom oc vaarrar kyrkiu rette hallda ospilltum, þar sem ver oc varer firermenn, Berghvinar biskupar, hafum jamfnan efftir fornre sidueniu ok kirkiunnar loghom i frealsre æighn veret fyrsagdrar tiundar. Ritat[7] i Berghvin, in vigilia Jacobi, anno domini millesimo CCC° XX° quinto.

---

1) *Samme* „som andre skipare". — 2) *Samme har her blot:*

rigtig Grönlandsfarertiende, ligesom deres övrige Skibsfæller; vi kunde dog ikke paa nogen Maade lede dem paa den rette Vei med Hensyn til fornævnte Tiendes Ydelse, formedelst deres Sammenhold og Ulydighed. I veed dog vel, gode Herre! hvorledes Tiender bör paa lovlig Maade ydes og skiftes mellem Bispedömmerne, da der jo ere satte rette Grændsemærker mellem dem; om end een eller to af Grönlandsfarerne nylig have unddraget sig fra at betale deres Tiende i Bergen eller os uafvidende hemmelig stukket den tilside, ansee vi ikke vor Ret at være i mindste Maade bleven svækket ved deres Misgjerning. Men fordi at Fred og Rolighed stedse i den hellige Kirke bör foretrækkes for Tvist og Trætte, da lempede vi os for denne Gang saaledes efter deres Bönner og vore Brödres Raad, af Höiagtelse og Ærbödighed for eder og den hellige Kirke i Nidaros, at vi nu eftergave saa meget af vor Ret, at vi henlagde det som Loven aabenbar hjemler os Eiendomsret over, under fælleds Opsyn til Forvaring i eders Gaard, saa at vi have een Nögel, Paul Bonde[4] den anden og Grönlandsfarerne selv den tredie, indtil Gud forunder os at erfare af eder, ved eders Brev, at vi i Ro kunne beholde vor og vor Kirkes Ret ubeskaaret, da baade vi og vore Formænd, Bergens Biskopper, altid efter gammel Sædvane og Kirkens Vedtægter have besiddet fri Eiendomsret til bemeldte Tiende. Skrevet i Bergen, St. Jacobs Aften, (24de Juli) 1325.

„einmærckit". — [3]) *Samme:* „medt sledkihedt". — [4]) *Samme (ligesom Munch)* Naade. — [5]) *Samme:* „bönstad". — [6]) *Samme* „medt naadom". — [7]) *Samme* „ritit".

¹) D. e. Thröndelagen.

²) Her menes naturligviis kun Throndhjems Stift eller Dioecese, hvilken Erkebiskoppen forestod som Biskop, hvorfor han der hævede de ham i den Egenskab tilkommende Indtægter.

25.

1325. Herom henholde vi os til vore Indledningsbemærkninger til det næstforegaaende Diplom.

De decimis Grönlandensium mercatorum.

Eilifur med guds miskun Erkebiskup i Nidarose sender Audfinni med samre miskun biskupi i Biörghvin q. g. oc siua vinatto.

Bref ydart kom til vaar, kærande nymæle oc undandraatt þan, sem Grönlandzfarar af Throndhæimi, þeir sem vttan komo at sinni i knærrinum, gærdo ydur oc soknarprestom i Berghvin, oc þo at þer læitador effter med allo þolinmöde, þa kuadozst[1] þer þærs siidur fa ydrar kirkiu rett vm tiund kaupöyriss þærs er þeir hafdu med seer af Grönalande, sem þer forot bæter effter. Ero ydur ændamærki biskupsdömanna, logh oc forn siduenia þar vm iamkunniet sem oss; skal þat gud vita at so gerna vilium ver ydur oc ydar lærdom mönnum sins reettar unna, sem varom halda. Vita aller hinir ællzsto Grönlandz farar oc aller ællimenn her oc annarsstadar i landino, at Þrönder þeir sem af Grönalande hafa komet hafa opævilegha[2](?) loket tiunder

¹) *Originalen har (ved en Skriverfeil)* kuaddzst. — ²) *Munch læser:* opœrilegha *og oversætter: Aar ud og Aar ind. Ordet synes i vor Original at kunne læses paa begge Maader. Geheime-*

[3]) Enten Öen Lexa (fordum Lioxa) nu hörende til Nordmör eller een af de to Lexöer (Store og Lille Lexen) i Hitterdals Præstegjeld, menes her, maa vi overlade til de norske Sagnforskere at undersöge og afgjöre.

[4]) Rimeligviis den Mand, som havde Tilsyn med Erkebiskoppens Gaard i Bergen (P. A. Munchs Anm.).

Om de grönlandske Kjöbmænds Tiende.

Eilif, ved Guds Naade Erkebiskop i Nidaros, sender Audfinn af samme Naade, Biskop i Bergen, Guds og sin Hilsen og sit Venskab. Til os kom eders Brev, klagende over de nye Paastande og Unddragelser, som de Grönlandsfarere fra Trondhjem, der nu sidst ankom paa Knaren, anvende mod eder og Sognepræsterne i Bergen, og endskjönt I med al Taalmodighed forsögte (at overtale dem), siger I, at I desmindre fik den eders Kirke tilkommende Ret til Tienden af de Kjöbmandsvarer, de bragte med sig fra Grönland, som I forlangte den venligere; I kjende Bispedömmernes Grændser, Love og gammel Sædvane i den Henseende ligesaa vel som vi. Gud skal vide, at vi ligesaa gjerne ville unde eder og eders lærde Mænd[1] eders Ret, som beholde vor; det vide alle de ældste Grönlandsfarere og alle gamle Folk her og andetsteds i Landet, at de Thrönder, som kom fra Grönland, stedse(?) have ydet deres

---

Archivets Afskrift har opænlegha, *som maatte oversættes: offentlig, aabenbare, — og synes at være rigtigere end de tvende andre nu ellers ubekjendte Læsemaader. Den gamle Oversættelse gjengiver ogsaa Ordet ved* offuentlig.

[1]) *I Middelalderen kaldtes kun de Geistlige „lærde Mænd".*

sinar varom prestmonnom oc ængom adrum[1] so at ver hafem freetter til; hyggiom ver þa oe þæirra gódz hedan ræerstz oe nærst hafa en æighi annarstadar, oe tiundagærdena en miok i þeirra valde oe sialfræde vera, þar til er þeir hafa koset huar þeir vilia vetersetar gerazst, oe ef þeir aller siglingarmenn, sem i Biorghvin riufa sinn bunka, skulu med banne ædr adrum hirtingum hæilagrar kirkiu her sudr þröngiazst til tiundagærda, þa monu flæiri en ver æinir nöydazst til jamhaarrar akæro sem þer ræisto þessa, oe kan þa at værda at flæiri vilia sinnar kirkio reette ospiltum halda. Þakkum ver ydur þo mykilegha at þer letor hældur tiundena vndir jafnadar hond læggia en medur bradare alaupum varar kirkiu rett oe hæfd vnder ydur gripa. Værde[2] oss þui sidzst af ydur nokkora alæitinga sem ver hyggium þar minzst til skyldad. Radom ver þui at þer Iofet kaupmönnum þar stediazst sem þeir æighi godz oe barnföde oe þeim tiund gera i huærs biskupsdöme sem þeir vilia vistazst æda vera i þan tima er kaupmanna tiund er von at gerazst i hueriom kaupstad i Noreghe. Vilium ver oc skulum med ydur, sem skylda vor er, gærna oll god skipti æigha. In Christo semper valete. Scriptum Nidrosie in Oetavis beati Olai.

---

[1]) *Fra disse Ord af er den gamle Oversættelses Indhold saa aldeles forskjelligt fra Originalen, at vi meddele Resten heel og holden ved Textens og vor Oversættelses Slutning.* — [2]) *Rettere* varde (*P. A Munchs Bemærkning*).

Fra [1] *af, til Textens egentlige Slutning, lyder den gamle Oversættelse saaledes:* „Och wide wy ingen nermer att were then

Tiender til vore Præstemænd og ingen andre, for saavidt som vi have erfaret; vi mene, at de og deres Gods ere udgaaede og vedligeholdte herfra, men ikke fra noget andet Sted, og at de selv for det meste kunne raade over Tiendeydelsen, indtil de have bestemt, hvor de ville opholde sig i Vintertiden, — og dersom alle de Söfarende, som i Bergen (kun) bryde deres Last, skulle med Band eller andre den hellige Kirkes Revselser tvinges til at yde deres Tiender her (der) sydpaa, da ville flere end vi allene nödes til en ligesaa höiröstet Paatale, som den I nu have reist, og det kunde da (let) skee, at flere ville beholde deres Ret uspildt. Dog takke vi eder meget, fordi I hellere lod Tienden henlægge under fælles Forvaring, end med mere overilede Anfald rive vor Kirkes Ret og Hævd til eder. Vi ventede allermindst nogen Fornærmelse af eder, fordi vi troede at den var mindst forskyldt. Derfor raade vi eder at I tillade Kjöbmændene at stædes der hvor de baade have deres Eiendomme og Födested, og at yde deres Tiende i hvilket Bispedömme de ville være eller opholde sig paa den Tid Kjöbmandstiende pleier at ydes i hver Kjöbstad i Norge. Vi ville og skulle, som vor Pligt er, gjerne staae i de bedste Forhold med eder i alle Henseender. In Christo semper valete! Nidaros, Ottende Dagen efter St. Olafs Fest (den 5te — eller 9de? — August, 1325).

thind som windist aff thet godtz herfraa kommer end vore prester, om thet icke bliffuer kjöp andenstedtz. Och tage wy tennom i word wald som kjöppe theris godtz i wore biscopdome att före till Grönlandt at the thervdaff skulle giöre theris thind her i Thrundhiem eller andenstedz i Biscopdome. En their som köpe theris werning i Bierg-

26.

1327. En Anordning om visse kirkelige Anliggender i hele Nidaros (eller Trondhjems) Erkebispedömme, udgiven i Bergen paa et Bispething (*á biskupaþingi*) af Erkebiskop Eilif af Nidaros samt Biskopperne Vilhelm af Örkenöerne, Audfinn af Bergen, Hallvard af Hammer og Erik af Stavanger, Cal. Septbr. (1ste Sept.) anno gracie millesimo trecentesimo vicesimo septimo. I Original og latinsk Oversættelse hos Finn Johnsen, Hist. eccl. Island, T. 1 p. 498—508. Jfr. Münter l. c. 1 Th. 1 Abth. S. 206—207.

27.

1327. Den 3die af Mallet meddeelte Notice om Grönland og den (S. 90, 93) ovenommeldte Tiende m. m. fra det Vaticanske Archiv:

„Anno 1326 die 15 Aug. designatus fuit a Johanne XXII Collector cjusmodi decimæ aliorumque redituum pro terræ sanctæ subsidio in Norvegia, Svecia et Gothia, Bertrandus de Ortolis, Rector Ecclesiæ de Novalibus Electen[1] Diocesis, qui de perceptis rationem reddens hæc in Schedis suis annotavit: „Decima Episcopatus Greuellenden[2] recepta fuit per me Bertrandum de Ortolis, in dentibus de

uin och thet före till Grönlandt, skulle gjörre theris thindt theraff, nar the tilbage kommer aff Grönlandt. Forbiodande ether nogen Trondhiem Grönlandts fare nogen anderledis att besuere enthen medt bandt eller andeth, thui wy willia wor kirkia rett wsplithit halda fraa ny seduanna, och icke etther eller etther lerde mendt theri nogit forkorte y nogrom lut, men wy och wore prestmend wille well om then thindt fordrages effther fordom skick, nar i och etthers oss then tiid bescicke wilde; In Christo" (*o. s. v., som ovenfor*). *Her synes Oversætteren at have fulgt en anden Text end den os nu bekjendte. Skulde den da oprindelig have hört til et andet Brev til Bergens Biskop eller andre Vedkommende af samme Datum?*

Roardo[3], quas decimas recepi Bergis a domino archiepiscopo Nidrosiensi, an. dom. 1327 et 11 die mensis Augusti, videlicet 127 lisponsos[4] ad pondus Norvegiæ, postque 6 die mensis septembris vendidi dictos dentes de consilio domini Archiepiscopi Nidrosiensis et Domini Episcopi Bergensis, Johanni de Pre, mercatori de Flandria, pretio 12 librarum et 14 solidorum Turonen. argenti, de quibus habuit Dominus Rex Norvegiæ medietatem[5]. Item recepi pro denario S. Petri[6] Episcopatus Greuellenden tres lisponsos dentium de Roardo; vendidi dictos dentes et habui pro quolibet lisponti 2 sol. Turon. argenti (Lib. 127 pag. 5 et 8 Collector).

28.

1328. Efter at de Nowgorodske Russer, under Fyrst Jurie, havde fra 1322 af i nogen Tid fört Krig med Kong Magnus Eriksön (kaldet Smek) af Sverrig og Norge, især ved Angreb og Krigstoge mod Finland og Helgeland, klagede Sidstnævnte sin Nöd for Pave Johannes den 22de, der ogsaa bevilgede Kongen Halvdelen af de sexaarige

[1]) Var saa utydeligt at det næppe kunde læses. — [2]) Skal her og siden betyde *Grenelenden*. I Zeniernes Reise kaldes Grönland *Engrevelanden*. — [3]) *roardo* staaer vel for det sædvanligere *rosmaro*, da Talen her er om Rosmhvalens eller Hvalrossets Tænder; jfr. ovenfor S. 48—49, hvoraf det og sees at en Mængde af dem pleiede forhen at udföres fra Grönland som Handelsvare. — [4]) *Lisponsus* og (længere hen) *lispont* skal vel betyde Lispund. — [5]) Den halve Deel af denne overordentlige Tiende var nemlig bleven bevilget Kong Magnus Erikssön til hans Krige mod de vantroende Russer, Kareler o. fl., — hvorom vi ellers henvise til det næstfölgende Diplom-Nummer. — [6]) Den saakaldte Peterspenge, hvilken Paverne og pleiede at indkræve i eller fra Island ved saadanne Indsamlere som den heromtmeldte.

Tiender, som Pave Clemens den 5te havde befalet at skulle indkræves i Sverrig og Norge til Hjelp for Christenhedens Krigsförelse mod de Vantroende og som vare blevne opkrævede af Broder Johannes de Serone, Prior for Prædikebrödrene af Fygiacho og Magister Bernardus (?) de Ortulis, „Rector ecclesiæ de Novalibus Catecens. et Electens. dioeceseos" (see ovenfor S. 112—113). Omendskjönt Russerne da, som bekjendt, vare Christne, erkjendte de dog ikke den romerske Paves Herredömme over Kirken; derfor kalder Paven baade dem og deres Undersaatter eller Medforbundne Karelerne Hedninger og Christi Fjender, i det han bevilger hin betydelige Hjelp „pro expugnandis inimicis Christi, paganis videlicet Rutenis et Carelis". For den bekomne Halvdeel af Tienden, udbetalt af den ovennævnte Pavelige Commissarius, udstædte Kong Magnus sin udförlig specificerede Qvittering, i Oslo, „anno Domini MCCC vigesimo octavo, in crastino assumtionis beate virginis Marie".

Blandt de fra Rigernes forskjellige Stifter indkomne Summer af ovenmeldte overordentlige Tiender ommeldes her den Grönlandske saaledes: „Item de ecclesia et diœcesi Grœnlandensi, cuius summa ascendit ad duodecim libras et quatuordecem solidos grossorum Turonensium". At Tiendesummerne her ere fastsatte efter den Myntberegning, der brugtes i Tours, kom maaskee deraf at Paverne paa den Tid residerede i Avignon, en anden fransk Stad.

Diplomet findes aftrykt i Bringii (Lagerbrings) Monumenta Scanensia; Langebek har tillige besörget en i Geheime-Archivet forvaret Afskrift taget af det efter Peringskölds haandskrevne Svenske Diplomatarium i Stockholm. Om dette af Norges Geistlighed fordrede overordentlige Krigsstyr m. m. kunne vi ellers henvise til Suhms Hist. af Danm. 12 Tome, samt P. A. Munchs Meddelelser i Saml. til det Norske Folks Sprog og Hist. V, 550—555.

29.

1334. En Anordning for hele Trondhjems Erkebispedömme om forskjellige kirkelige Anliggender, udgiven af Erkebiskop Paul i Nidaros, samt Biskopperne Hallvard af Hammer, Salomon af Oslo og Erik af Stavanger, i Nidaros, sub anno Domini millesimo trecentesimo tricesimo quarto, decimo kalendas Octobris (den 22de September). Originalen med latinsk Oversættelse findes hos Finn Johnsen l. c. T. 1. p. 508—511. Jfr. Münter l. c. 1 Th. 1 Abth. S. 207—208.

30.

1336. En anden Anordning, udgiven af samme Erkebiskop og Biskopper, hvorved forskjellige ældre kirkelige Statuter bekræftes; Tönsberg in festo Margarete virginis (20de Juli) sub anno domini (o. s. v.). I Original og Oversættelse l. c. S. 511—518. Jfr. Münter l. c. S. 209—210.

31.

1345. Holdtes i Bergen et Provincial-Concilium in octava nativitatis beatæ Mariæ virginis (15 September) bestaaende af Erkebiskop Paul, Biskopperne Thorstein af Bergen og Guthorm af Stavanger, samt de övrige norske Biskoppers Syndicis, hvori det besluttedes at Rigets Geistlighed skulde söge at afvende Pave Clemens den 6tes Fordring om treaarig Tiende af alle dens Indkomster, men at en vis Sum skulde svares af ethvert Bispedömme i Erkestiftet med Undtagelse af Grönland og Færöerne, til de derpaa medgaaende Omkostningers Afholdelse. Hertil skulde nemlig Erkebiskoppen og Biskoppen af Oslo bidrage hver 6 Mark (sex libras) og Biskoppen af Hammer 3 Mark, men enhver af de övrige Biskopper 4 Mark „— ex parte vero omnium aliorum Episcoporum et Dyocesium Nidrosiensis provinciæ, præter Gardensem et Farensem, pro quolibet quatuor libras". Diplomet findes i de Bartholinske Manuscripter

(8*)

(i Kjöbenhavns Universitetsbibliothek) Tom. VI. pag. 692. Det haves ellers udgivet paa Tryk i Pontoppidans Annal. eccl. Dan II, 169—70. Jfr. Suhms Historie af Danm. XIII, 144—45 og Münter Kirchengesch. 2 Th. 1 Abth. S. 211 (hvor dog Aarstallet 1435, som en blot Trykfeil, maa rettes til 1345).

32.

En Anordning, uden nogen Datering, af Erkebiskop Paul til Nidaros (död 1346), hvori den almindelige christelige Troesbekjendelse foreskrives, de 7 Hovedsynder tillige med Runer og alskens Trolddom, Aager og flere Forbrydelser forbydes o. s. v. I Original og Oversættelse hos Finn Johnsen l. c. S. 518—527. Jfr. Pontoppidans Annal. eccl. T. 2, pag. 169—170 samt Münters Kirchengesch. l. c. S. 207—208.

33.

1347. Kong Magnus Eriksöns (af Norge og Sverrig) og hans Dronning Blancas Testament, udgivet i Lödöse, Söndagen for St. Margarethes Dag, anno domini MCCCXL° septimo. De lovede derved betydelige Foræringer til alle Domkirker i Norge, saavel som og paa Örkenöerne, samt Skalholt og Holum paa Island. Færöerne nævnes ikke. Derimod hedder det om Grönlands Domkirke: „Item (legamus) ecclesie cathedrali in Grönelande centum marcas denariorum in vestibus pro ornatu ecclesie preciosis."

Hundrede Mark i Penge var den Gang en betydelig Sum, hvorfor vistnok kostbare Messeklæder kunde indkjöbes, — men det er vel uvist om Garde Domkirke har nydt noget godt af denne testamentariske Gave formedelst Kong Magnus's mange paafölgende Gjenvordigheder, hvorved han rimeligviis er bleven forarmet. Dette originale Testament skal findes i det Kongl. Svenske Bibliotheks Samling af Pergamentsbreve og er aftrykt derfra i Handlingar rörande Skandinaviens Historia XII Deel Stokholm 1825; derefter er det (med forandret Orthographie) udgivet, med

tilföiet Oversættelse, af P. A. Munch, i Samlinger til det Norske Folks Sprog og Historie, 5 Bind (1838) S. 579—588. Jfr. Suhms Hist. af Danm. XIII, 183—184, hvor Diplomet og er aftrykt S. 807—812 efter en Afskrift i Geheime-Archivets Langebekske Diplomatarium.

34.

1318. Kong Magnus's Anordning, udgiven i Oslo den 16de Februar, hvorved det forbödes alle udenlandske Kjöbmænd at beseile hans Skattelande (Finmarken, Island, Færö, Örkenöer, Grönland) — ommeldes af Suhm[1] l. c. S. 198—199; dog melder han ikke (som ellers oftest), hvorfra denne Efterretning er tagen. Det er sandsynligt at den er identisk med en anden, hvis Slutning saaledes anföres i Edvard Edvardsens haandskrevne Bergens Chronica (i den Arnæ-Magnæanske Samling 888, 4 S. 196) under Titel af Konning Magni Bref givet i Oslo: „Thi forbyde Vi fuldkommeligen alle wdlendiske Kjöbmænd at seigle med deris Kjöbmandschab norden omkring Bergen, nogensted til vore Skatteland. Hvo det giör schal deris Gods optages os tilhænde." See ellers herom J. Chr. Bergs indholdsrige Afhandlinger: Historisk Underretning om Finmarkens Handel (i Saml. til Norges Sprog og Historie III, 266—267) og Ventilationer angaaende den nordlandske Handel (sammesteds V, 624, 625). Ville vi undersöge den förste Aarsag til disse Forbud, saa maa Roden vistnok söges i Hedenold, da Harald Haarfager allerede stræbte at udelukke alle andre, end hans egne Udsendinge, fra den fordeelagtige Handel paa Finmarken, hvorom Egil Skallegrimsöns Sagas 8de til 17de Capitel især kunne eftersees; jfr. Schöning Forsög til Norges gamle Geographie (1751, 4) S. 72 o. f.

[1]) Det maa meget beklages at mange Afskrifter fra det Langebekske Diplomatarium ere forkomne ved at udlaanes til Suhm, Abraham Kall, o. fl., især til Brug ved Udgivelsen af Förstnævntes store Danmarks Historie, hvoriblandt en saadan Afskrift som den berommeldte vel kan have været.

samt Berg l. c. III, 263—264, og V, 617 o. f. Paa sidstnævnte Sted udvikles Hansestædernes norske Privilegiers Historie i det 13de og 14de Aarhundrede meget udförlig, hvortil vi kunne henvise. Vi have heller ikke kunnet finde nogen ældre norsk Anordning, der udtrykkelig indskrænker Hansestædernes Handel i det nordlige Norge, end det af Kong Erik Magnussön den 7de Juli 1294 udgivne Privilegium for Stæderne Lübeck, Bremen, Stralsund, Stettin, Rostock, Wismar, Campen, Wisby og Riga. Dette vigtige Diplom findes trykt paa Latin hos Torfæus (Histor. Norv. IV, 387—389) og Thorkelin (Diplomatar. A. Magn. II, 147—151) o. fl. St. Det er og oversat paa Dansk af Paus S. 182—185. Deri hedder det udtrykkelig, at disse Stæder gives Tilladelse til at handle i og udenfor Riget, med Undtagelse af de Egne som ligge nordenfor Bergen, med mindre nogen af særdeles Naade kunde forundes Tilladelse dertil („res suas venales vendere; alioquin eas ducere poterunt, quocumqve voluerint, extra regnum et infra, non tamen ultra Bergas, versus partes boreales, nisi hoc alicui de speciali gratia concedetur"). Suhm o. fl. mene at denne Indskrænkning blev hævet ved et Privilegium, hvorved Kong Hakon den 5te den 19de Juni 1305 gav Bergens indenlandske Kjöbmænd Tilladelse til at drive Handel baade nord og syd paa i Riget, samt ligeledes til Kongens Skatlande (*til skattlanda vara*), i det han forklarer Originalens klare Udtryk *inlendsker kaupmenn i Bergvin* saaledes: „Herved forstaaes de Hansestædiske, som vare bosatte i Bergen". Dette kunde jeg, for min Deel ikke fatte, især da jeg lagde Mærke til at den samme Konge end senere, nemlig den 26de Juli, udgav nye Privilegier (paa Latin) for Kjöbmændene fra Campen, hvori han gjentog det selvsamme Forbud mod al Handel norden for Bergen, som indeholdtes i Anordningen af 1294 og som af os ere anförte. Hertil kommer den Omstændighed at Frihedsbrevet for Bergens indenlandske Kjöbmænd endnu haves paa Norsk, i en

Copiebog som tilhörer det tydske Cancellie i Kjöbenhavn, rigtig nok blandt Hansestædernes Privilegier, (som ellers ere affattede paa Latin eller Tydsk), men det er let forklarligt, at Hanseaterne i Bergen helst have villet antage at det var givet deres egne Forgjængere der, endskjönt de aldrig ret kunde kaldes indenlandske i Norge. Jfr. Suhms Hist. af Danm. XI, 500—502, 890—895 og Berg l. c. V, 622, hvor det bemærkes at han af Prof. R. Keyser har erholdt den vigtige Oplysning, at Privilegierne for Bergenserne, som man hidindtil har antaget at være fra 1305, maa være fra 1361. Vi have saaledes ingen Anledning til at mene at Hansestæderne fra 1294 af havde nogen Tilladelse af Kongen til at beseile de norden for Bergen liggende norske Lande, förend 1343, da Magnus Eriksön fornyede deres ældste Friheder og tillod dem at handle over alt i Landet samt at opholde sig der saalænge de vilde; dog troe vi ikke at denne Tilladelse har gjeldt Skat- eller Bilandene, som heller ikke nævnes; det selvsamme kan vel gjelde om Hansestædernes norske Privilegier af 1361 og 1376.

Det er troligt at det herommeldte Forbud mod udenlandsk Handel i Skatlandene er ægte, og endvidere at Kong Magnus Eriksön, fra den Tid af at de overlodes ham som Livöre, har forbeholdt sig selv Handelen paa Island (vel ogsaa Grönland) da han adskillige Gange bortforpagtede alle Indkomster af Island i treaarsviis. Ogsaa Annalerne vise, at den islandske Handel forsömtes næsten ganske i Tidslöbet fra 1348 til 1361, da Kongen muelig har fundet det nödvendigt udtrykkelig at tillade Bergens Kjöbmænd Handelen paa de nævnte Skatlande. At Hansestæderne aldrig have haft noget saadant Privilegium i det 14de Aarhundrede, kan man vel slutte deraf at intet Spor findes til at de virkelig have drevet den paa Grönland eller Island i dette hele Tidslöb. Jfr. nedenfor Diplomerne No. 37, 38 og 47.

35.

1351. Anordning (eller Synodale) om forskjellige kirkelige Anliggender, især de Geistliges Forhold, for hele Nidaros Erkebispedömme, paa Latin, udgiven af „Olavus Dei patientia Archiepiscopus Nidrosiensis, Gisbertus Bergensis, Havardus Hamarensis, Johannes Gardensis ejusdem gratia ecclesiarum episcopi, Nidrosiensis ecclesiæ suffraganei" og stilet til „universis Christi fidelibus, per Nidrosiensem provinciam constitutis". — Actum Nidrosiæ decimo Kalendas Septembris (23de August). Hos Finn Johnsen l. c. pag. 530—536 og Suhm H. af D. XIII, 816—823. Jfr. Münter l. c. S. 311.

36.

1351. Dagen for Christi Himmelfartsdag udstædte Jon, Biskop af Garde, tilligemed Abbeden i Hovedöe Kloster samt Capitlet og Cannikerne i Oslo et Vidisse af Pave Innocentius den 6te Bulle, udgiven i Avignon den 6te Januar næst forhen, hvorved Prælaten Gyrder udnævntes til Biskop af Stavanger. Begyndelsen lyder saaledes: „Universis Christi fidelibus presens scriptum cernentibus, frater Johannes, Dei patientia Episcopus Gardensis, frater.... innulphus ejusdem gratia abbas de Hofvudöy, Capitulum et Canonici ecclesiæ Osloensis, salutem" o. s. v. men Slutningen: „Scriptum Osloye in vigilia ascensionis Domini, anno ejusdem MCCC quinquagesimo quarto." Documentet findes i de Bartholinske Manuscripter 6te Tome, S. 824. Jfr. Suhm Hist. af Danm. XIII, 303—304.

37.

1355. Blandt det store Kongelige Bibliotheks Haandskrifter, i den saakaldte gamle Samling Nr. 2432, 4to (indeholdende Miscellanea fra 1500 Tallet), findes, under Navn af Udskrift, en gammel dansk Oversættelse af Kong Magnus Eriksöns Befaling angaaende „Kaarens" (skal vist være *Knarens*) Udrustning til Grönland. Stilen er meget forvirret, og dette maa

enten være foraarsaget af feilagtig Oversættelsesmaade, Udeladelse eller Skrivefeil. Allerede i Aaret 1350 havde den nævnte Konge frasagt sig Regjeringen over Norge og Sverrig, men forbeholdt sig, til sin Underholdning, Indtægterne af Helgeland, Island, Færöerne, Hetland og (som vi heraf erfare) Grönland; see ovenfor S. 18, 55. Annalerne ommelde Knarens Ankomst fra Grönland „med overmaade meget Gods" formodentlig til Norge, 1346. Denne heldige Handelsbegivenhed har muelig været en medvirkende Aarsag til det ovenfor under Nr. 34 omhandlede udtrykkelige Forbud, som udgaves 1348 af Kong Magnus Eriksön mod udenlandske Kjöbmænds Handel paa Norges Skatlande. — Den strax derefter i Norge grasserende sorte Död standsede Kongens og hans norske Undersaatters Handel paa Island. I mange Aar nævnes intet Skib, som ankommet fra Grönland med Undtagelse af den til Island 1347 fordrevne Marklandsfarer. Overhoved synes man ikke siden at have tænkt paa nogen Handelsexpedition til Grönland förend 1355, efter hvad man kan slutte af Kong Magnus's Udtryk i nærværende Brev, om den Fare hvori Grönland var stædt med Hensyn til Christendommens Forfald.

I den ovenmeldte Haandskriftsamlings Nr. 2820, 4to, bemærkes, at dette Brev af Kong Magnus, formodentlig i Original, bevaredes „in choro bibliothecæ Universitatis Hafniensis"; det er da formodentlig tilintetgjort ved den store Ildebrand 1728.

Koning Magni Befalingsbref Powell Knudsson paa Anarm(?) gifvet at seigle til Grönland.

Magnus med Guds Naade Norgis, Suerigis oc Skone Konning sender alle mend som dette Bref see eller höre Guds helse och sind.

Vi ville at I vide at I haffuer taget[1] alle de Mænd som i Kaaren ville fare af alle, hvad heller de ere nævnte eller ei nævnte, mine handgangne

Mænd eller andre Mænds Svenne oc af andre Mænd, der I faae til os at före dermed som[2] Powel Knudssen, som Hövidsmand skal være paa Kaaren[3], fuld Befaling at nævne de Mænd i Kaaren som hannem tykkes bedst tilfalden være baade til Mestermænd oc Svende; bede vi at de anamme denne vor Befaling[4] rett god Villie for Sagen, at vi gjöre det i Hæder til Gud oc for vor Sjels oc Forældres Skyld, som udi Grönland haver[5] Kristendom oc Ophold til denne Dag oc vil end ei lade nederfalle om vore Dage. Vider det i Sandingen, at hvilken som denne vor Befaling bryder skal faae vor sande Ublyhed[6] oc derpaa svare os fulde Brevebrodt[7]. Gjordt i Bergen Mandagen efter Simonis oc Judæ Dag (*28de October*) paa sjette oc XXX vore Rigsherrer[8]. Her Örmer Österniss[9] wor Drottseter udi Norge inseylede.

ANMÆRKNINGER.

[1]) Her burde formodentlig staae: „at I haffuer at tage", eller andre lignende Udtryk.

[2]) Skal vel betyde: „eftersom".

[3]) Her mangler formodentlig: „haver".

[4]) Her maa vel tillægges „med".

[5]) Originalen maa her have tillagt „stiftet" eller noget lignende.

[6]) Er vistnok det samme Ord som „Ublidhed" (Unaade).

[7]) Uden Tvivl i Originalen: *brèfabrot*, d. e. Böder for Kongens skriftlige Befalingers modtvillige Overtrædelse.

[8]) Skal være: (vort) Riges (eller Regjerings) Aar.

[9]) Maa rettes til *Öysteinssön*. I Kong Magnus's og hans Dronnings (S. 116) ovenommeldte Testament kaldes han Ormerus Östinsson eller Östensson, i det han udnævnes som een af dets tilkommende Executorer. Han havde

været tilstede ved Oprettelsen af Kongens og Dronningens Ægteskabspagt, sluttet i Bahus 1343, (see Suhms Hist. af Danm. XIII, 98), ligesom og ved en Forhandling om et Mageskifte af Dronningens svenske Godser mod norske, sammesteds 1353 (l. c. S. 288), hvor han kaldes Orm Öysteinsson. I et norsk Diplom af 1347 skrives Navnet Ormer Æstæinsson, (S. Saml. til det norske Folks Sprog og Hist. V, 585—589), ligesom og i et Mageskiftebrev mellem Norges Konge og Trondhjems Erkebiskop af 4de August 1354 (Suhm l. c. S. 304). De gamle Islandske Annaler melde ved 1350, at Orm Eysteinssön blev udnævnt til Drottsete (Drost) i Norge af Kong Hakon. Efter deres Beretning havde denne Magnat det ulykkelige Endeligt, at han i Aaret 1360 blev halshugget efter Kongernes (Hakons og Magnus's, eller Hakons og Eriks?) Befaling.

38.

1384. Kong Oluf Hakonsön udgav fölgende mærkelige Forordning, der vel sigtede til at forebygge Mangel paa unge og dygtige Arbeidere ved Norges Land- og Agerbrug, ved at holde dem fra Handel og Söfart, men som dog uden Tvivl har bidraget til at grundfæste Hansestædernes Handelsmagt i Rigets Kjöbstæder. En lignende Anordning var tildeels allerede gjort af Kongerne Magnus og Hakon, i Bergen, Fredagen för Gregoriusmesse (12te Marts) 1328; den haves trykt i Suhms Hist. af Danm. XIII, 532. Da Norges Skatlande ikke nævnes i den, meddele vi den ikke her, men bemærke kun, at den udtrykkelig bekræftes og bestemmes yderligere for Skatlandene ved den herfölgende vidtlöftige Rettebod, af hvilken det end videre indlyser, at Regjeringen ogsaa da har sögt at forhöie Afgifter og anden Tynge af Islandsfarerne (vel og tillige af Grönlandsfarerne, skjönt de ikke udtrykkelig nævnes) til det yderste, hvorved intet Hensyn synes at være blevet taget til Islændernes ældgamle Privilegier vedkommende Handelen i Norge. Forordningen

er aftrykt hos Suhm, l. c. XIV, 533—535, efter Langebeks Afskrift fra en i det herværende tydske Cancellies Archiv opbevaret Copiebog, indeholdende Hansestædernes Privilegier (hvoraf ogsaa den ovenommeldte 1328 udgivne er tagen). Formedelst den uden Tvivl vigtige Indflydelse, som den rimeligviis har haft til Indskrænkning og næsten fuldkommen Standsning af Grönlands da allerede ubetydelige og under de haardeste Vilkaar sukkende Handel, der dog i den Tid — (efter et Retsdocument, som vi snart komme til at meddele) — synes at være bleven forbeholdt et Kongeligt, omendskjönt mestendeels ubenyttet Monopol; — optage vi dette vigtige Actstykke heelt og holdent. Da Sproget synes at være meer Dansk end Norsk, (hvilket dog vel tildeels kan tillægges den gamle Afskrivers Opfattelse af Ordene), som og allerede den Gang kunde siges at være i sin Overgangsperiode, tillægge vi ingen heel Oversættelse, men blot nogle méd Tal betegnede Ordforklaringer.

Olauer mett gudz nad Norigis, Dana oc Göta Koningr, sender allom mannom i Bergunar fæhyrdzslu[1] oc i allom Norderlandom, quediu gudz oc sina. Bidiande alt wort Riigis Raadt, baade biscopar oc lerder mend', Riddare oc Sveynar, haffue ther wnderstadet, att almugen her mett edher, baade leiker oc lerder, haffue ther höiglige keert oc kera endt i dag, att ther goder mend som boelhaffn[2] willie wphalde her mett ider, kunnu[3] ey hion[4] eller winnufolck[5] att faa, saker thess at flester wnger mend leggja seg til kaupferda, badi moti logum oc thera skipan[6] oc breffuom er forfader vaar, herra Magnus Konungr oc fader vaar hin kjerista herra Hokan

[1]) *Efter Ordet Skatkammer; her vel rettere Oppebörsels-District.* [2]) *Huusholdning, fast Bopæl* [3]) *rettet for* kunu. [4]) *Tyende.* [5]) *Arbeids- eller Tjenestefolk.* [6]) *Den Anordning.*

konungr, gudt theira saell haffui, giordo mett alra rigisins raade oc samtyche i sua mote, att ingen mader skulu sigla i kaupferder, er mindre godz otte en til fimtan mark forngildra[7] y kaupöyra, uttan huars mands borgan wtlendskra eller indlendskra, oe en tho aff thessi skipan haffuer mindre holdet wærit en som tillbör, tha williom wiir oe alt wort riigis Raad, att adernempder[8] breff se fast oe stadugt hedan i fraa oe stadfestom wiir thau i allom sinom greinom oe articulis, effter thii som the watta[9] sialff om seg, oe wp att landet byggest[10] ey meir i aandii[11] end nu er, bodi oss til seadi oe allom worum godum monnum, oe helder them sem noget gott eiga, oc giernu wiilda oss till tienistæ wara oc ey formega, af[12] tui att boda waare jordar oe adre leggist öydi[13] oc leidangren werder skiöt[14] ingen. Tha hafuom weer oc wort riigis raadt, baadi Biscoper, lerder mend, Riddara oc Sveinar thessa skipan mett a gjort, att engen mand her mett eder huarki i böö[15] eller heradi megu bruka (eller) byggia nokrum[16] kaupskap[17], norder i landet sigla, eller oe til skatlanda[18] waro, uttan their mend, som thet formegu aff theira egni gotzi oe wttan all borgan wtlendskra eller indlendskra, effter thii som ther willie

---

7) *efter gammel Værdie, det vil vel sige i rede Sölv, altsaa henved* 120 *Rigsbankdaler i vore Penge.* 8) *fornævnte.* 9) *vidne, vise.* 10) *skal vel være* leggest, *lægges.* 11) *rimeligviis feilskrevet for* audn, *Öde.* 12) *rettet, for* at. 13) *jfr. ovenfor Anmærkn.* 11. 14) (skjött), *snart.* 15) (bö, bæ) *By (Kjöbstad).* 16) *maa vel hedde* nockurn. 17) *rettet for* kaupskat. 18) *Hetland, Færö, Island, Grönland, Finmarken, muelig ogsaa Helgeland; see ovenfor*

sanna met sin eidt, nema[19] huar som that gerir, willie haffue firigiort skipinn oc en offuan aa suara oss VIII ortoge oc XIII marckom[20] i breffua brott[21]. Fulkomelige forbiodande ollom worom wmbotzmonnum[22], först fæhyrdi[23] worum i Bergwn, siidan thar allom vt i fra nogrom monnom loff thar tiil geffua eller oc nogrom monnæm tola eller stedia[24] skiip at byggy up, fra thessi skipan wari oc samtyckt alra godra manna, eller nogrer mend fara i kaupferdir emod thenna skipan som fore siiger. Uttan helder biodom wiir syslemonnom worom her met eder, i huario sem huer er, at fulfiilgia thessa woro skipan oc vp att tage[25] för them som her emoti gera. Biodom weer Lagmonnum woorum att legga laga orskurd[26] aa the mend som syslomend waare sekio fore them som her emoti gera. Framdelis hafvom weer thett stadfest, att weer takom ther storan skada aff, att thet gotz, som aff Islandi kemmer, werder fyr vpskipat en wer wort seckegiald[27] haffuom, eller oc adra tha luti[28] som oss bör ther aff med logum at haffua. Thii forbiodom weer allom theim mannom som fæhyrdr waar haffuir nokrur grundsemdt aa[29] noget gotz up att skipa, eller i nogra andra mota

---

S. 117, 121. [19]) *uden, undtagen* [20]) *Denne Sum vilde formodentlig (naar Talen her er om talte men ikke veiede Penge) udgjöre henved* 35 *Rigsbankdaler Sölv i vore Penge, — altsaa en for hin Tid betydelig Sum, især for Uformuende.* [21]) *for Kongens skriftlige Befalingers Overtrædelse.* [22]) *Administratorer, Embedsmænd.* [23]) *Skatmester.* [24]) *stæde* (*tilstæde*). [25]) *Lægge Beslag paa.* [26]) *Kjendelse, Dom.* [27]) *En vis Afgift af hver Sæk* (*eller Tönde*) *Gods. Den blev og paa den Tid indfordret af grönlandske Va-*

seg ther vndan luta,[30] för end weer haffuom wort sekkegjald eller oc annat som oss mett logum bör ther aff att haffuæ, vtan huar som thet dierffuest[31] at gera emoti thessare waare skipan, suari sliko fyri som than man er wort godz haffuer mett waldi teget, oc aa offuan suara oss VIII ortoge oc XIII marcker[32]. War thetta breff (giort) i Tunsbergi met raade oc samtyckt thessa godra manna som her neffnast: Herra Niclaes met gudz nade Erchebiscop i Trundhem, Her Jon biscop i Oslo, Herre Jacop, biscop i Bergen, Herra Oluff, biscop i Staffuangre, Herra Sigurder, biscop i Hammer, Herra Ogmunder Findssön, Herra Sigurder Hafftorssön, Hokann Jonssön, Otti Reimer, Erlender Philippussön, Gauti Ericsön, Alffuer Haraldssön oc flere adra wore goda mendt, aa midwikudagin nest effter Bartholomeus messo dag, anno domini MCCCLXXXIV aa tridia aare rigis wort Norigis, wndar waru oc aderneffndar godra manna aff[33] woru rigis rade insiglom.

39.

1386. Ovenfor (S. 62, hvor 1400tallet, paa flere Steder, som Trykfeil maa rettes til 1300) have vi bemærket, at Suhm syntes at have Ret i at anföre, at Biskop Henrik af Grönland er bleven viet i den Egenskab förend Annalerne ommelde, altsaa rimeligviis 1386 eller endog för. Ved nærmere Betragtning af Tidsomstændighederne maa det dog antages, at de Islandske Annaler have Ret deri, at denne Bispevielse er gaaet senere for sig, — naar vi nemlig lægge

---

rer efter hvad vi neden for komme til at oplyse. [28]) *Ting, Ydelser.* [29]) *Mistanke til.* [30]) *unddrage.* [31]) *drister sig til.* [32]) *see ovenfor Anm.* 20. [33]) *rettet for* att

Mærke til den udtrykkelige Beretning af Annalisterne, at Erkebiskop Nicolaus, som blev viet i Avignon 1381 eller 1382, aldeles ikke har foretaget nogen Bispevielse. Han döde först 1386, men Erkebiskop Vinalde, som blev valgt til hans Eftermand, tiltraadte ikke Embedet förend 1387, og har altsaa ikke för kunnet forrette nogen Bispevielse. Den her omhandlede Henrik kan dog fra 1386 eller för have været valgt eller udnævnt som Biskop til Grönland, endskjönt han, efter det Ovenanförte, först sildigere er bleven ordineret dertil; jfr. ovfr. S. 34—36; herom mere i det fölgende. Vi see af dette og de tre næstfölgende Diplomer at han i nysmeldte Aar har opholdt sig i Danmark, hvor han muelig vilde oppebie den norske Erkebiskop Vinaldes Tilbagekomst fra Sydlandene.

I Anledning af dette Diplom bemærke vi, at det har allerede været Arild Hvidtfeld bekjendt. Ved at omhandle Herredagen i Nyborg, i Juni og Juli 1386, beretter han (Danmarks Krönike, 4, 3die Part S. 38—40) at adskillige Prælater vare dertilstede, hvoriblandt (Biskop) „Henrich af Gaard" (Garde) „paa Grönland. Disse gaff mange Kircker och Klostre Afflad, som hjalp til deris Bygning. De befoel ocsaa Böner at holdis for Danmarckis rigis Velfært, Kongens oc Dronningens etc." Jfr. Suhm XIV, 160, 172, der ommeldes Diplomet som et Aflads-Brev paa 10 (skal være 40) Dage for alle dem, der vilde yde noget til Ribe bröstfældige Domkirkes Reparation og tillige bede for disse Biskoppers Kirker, dem selv og den danske Kirkes Bedste. Det förste af disse Diplomer findes i de Bartholinske Haandskrifter VIII, 416 udskrevet af Originalen i Ribe Domcapitel. Det haves trykt i Terpagers Ripæ Cimbricæ S. 86—88 og i Pontoppidans Annal. eccles. Dan. II, 229—230. Det begynder saaledes:

„Universis et singulis Christi fidelibus, ad quos præsentes literæ pervenerint, Magnus miseratione divina Archiepiscopus Lundensis Sveciæque Primas et apostolicæ

sedis Legatus, Nicolaus eadem miseratione Archiepiscopus Nidrosiensis, Johannes Ripensis, frater Jacobus Wibergensis, hveno Burglanensis et frater Henricus Gardensis, Dei Gratia, ecclesiarum Episcopi, salutem et continuam in Domino caritatem." — Slutningen lyder saaledes: „Datum Nyborg, Ottoniensis dioceseos, anno domini MCCCLXXX sexto, feria sexta post festum beati Jacobi Apostoli (25 Julii) nostris sub sigillis."

40.

1386. De samme Prælater, som nævnes i det næstforegaaende Diplom, gave paa samme Rigsdag, den 15de Juli, Aflad til dem, som gudeligen vilde besöge St. Andreæ Kirke i Snodwith (nu Snöde) paa Langeland. S. Pontoppidan l. c. 2 Th. S. 229; Suhm XIV, 172.

41.

1386. De samme Prælater gave paa samme Rigsdag, VII Kal. Aug. — (den 26de Juli) — Aflad til dem som gudelig besögte St. Michels Capel, der tilhörte det saakaldte „Pukhus" (Poghuus, Drengeskole) i Ribe, som da var meget fattigt. Det er trykt i Terpagers Chronicon Ecclesiæ Ripensis, pag. 38.

42.

1386. Den samme Dag og paa samme Sted udgave de samme Prælater et lignende Afladsbrev for Stendorp eller Stendrup (nu rimeligviis Stenstrup) Kirke i Fyen. (Hamsfort Chronolog. rer. Dan. i Langebeks Script. T. I, pag. 315.)

43.

1386. De samme Prælater gave, paa samme Rigsdag, IV Kal. August (den 29de Juli) Aflad til dem, som gudelig besögte Brendorp (nu formodentlig Brenderup) Kirke i Fyen. See Terpager Ripæ Cimbr. S. 86.

44.

De samme udstædte, paa samme Rigsdag, et lignende Afladsbrev for Harby (nu formodentlig Haarby Kirke i Fyen. Pontopp. Annal. E. D. 2 Th. S. 228.

45.

1386. De samme Prælater gave, paa samme Rigsdag, tilligemed Biskop Johan af Slesvig, IV Kal. Augusti — (den 29de Juli) — Aflad for dem som gudelig besögte Lygum Kloster (paa Latin kaldet *Locus Dei*). Hamsfort l. c. hos Langebek, (Scr. r. D. I, 315.

46.

1388. Vi antage det for sandsynligst at Biskop Henrik er, efter Erkebiskop Vinaldes Tilbagekomst til Trondhjem, bleven ordineret 1387, hvortil de da fra Grönland med Björn Einarsen (og flere) erholdte Efterretninger vel kunne have givet ny Impuls. Da der paa een Gang tilfældigviis ikke mindre end 4 Handelsskibe ankom til Norge, have disse vel saaledes udtömt de grönlandske Varebeholdninger, forsaavidt som slige Producters saa kostbare og farefulde Afhentelse kunde antages at ville svare Regning, at man ikke har vovet at udruste nogen Grönlandsfarer i Aaret 1388, da det her næstfölgende Document ogsaa viser at Handelen med hine Varer dreves i Bergen endnu i det næstpaafölgende Aar. Imidlertid var allerede i 1387 ved Kong Olafs Död en vigtig Regjeringsforandring indtruffen i Riget (jfr. ovenfor S. 34, 63). Derved kom hans Moder, Dronning Margrete (Valdemar Atterdags Datter og den norske Kong Hakons Enke) i Besiddelse af Regjeringen over Danmark og Norge. Nærværende Diplom viser at hun i den Egenskab er bleven hyldet i Oslo tidlig i Aaret 1388 (da Kong Olaf siges at være nylig död) af Rigets ypperste Mænd, blandt hvilke her först nævnes Erkebiskop Vinalde, tre egentlig norske Biskopper og Biskop Henrik af Grönland, hvilken sidstnævnte efter Hyldingsbrevets Udtryk og

synes at have repræsenteret Norges Skatlande, især hans eget Stift. Saaledes faaer dette Document en særegen Vigtighed for os. Det haves trykt i Suhms nye Samlinger til den Danske Historie (under Titel: Dronning Margretes Udkaarelse til Dronning i Norge) 3die Bind S. 385—387, efter Klevenfelds Afskrift; det er dog ikke der fuldkommen correct, hvorfor vi meddele det her efter Originalen. Da dette Actstykkes Ordföining og Retskrivning fuldt saa meget ligne den Tids Dansk, som Norsk, tilföie vi ingen sammenhængende Oversættelse men kun enkelte fornödne Ordforklaringer.

Vinalder med gudz naadh Erkibiscup i Nidharos, Öystein af Oslo, Olafer af Stafwangre, Sighurder af Hamræ, Henrik af Gronlandæ med samræ naadh Biskupar, Profasten at Marie kirkiu i Oslo oc rikissens Canceller i Noreghe, Henrik Henriksson; Vlfuer Holmgeirsson, Vlfuer Jonsson, riddara; Hakon Jonsson, Gaute Eiriksson, Jon Marteinsson, Alfuer Haraldsson, Bendikt Niklesson, Ogmund Bolt, Jon Darræ, Hakon Stumpæ, Peter Niklesson, Niclos Gallæ, Finner Gyurdzson, Gudbrander Ellingsson, Þoralder Sighurdsson, Hærleiker Asulfsson, Magnus Stoltekarl, Hakon Top, Jappe Fastalsson, oc Swale Ottason sænda ollom monnom ifuir ændalangan Noregh oc þæs skattlandæn[a] quediu Gudz oc sina.

Vi kænnoms þat openbarligha med þæsso varo opno brefue, at æfter þat at höghboren Förstinna, vaar kæra frw, frw Margareta, med Gudhs naadh Noregs oc Swyia drothneng, oc retter ærfuinge ok förstinna til rikit i Danmark var vaars kæra Herra konung Hakons husfrw, oc vaars kæra herra kon-

ung Olafs modher, sæm nu nyligha dödhe, sæm Gudh bæggias þæirra saal hafue, ok firer hænnæ gunst ok godh vilia þer vi hafuum altiidh af hænnæ befunnit, oc æn vi hopas þat sama till hænnæ naadha; þa hafuum vi allæ fyrnæfndir, Erkibiskup, Biskupar, Profaster, Riddara oc sueinar uppa vara vægna ok uppa ganska rikissens i Noreghe, endrakteligha anamat, wtvalt oc vnfanget mz[1] godhom vilia þa högborna Förstinna frw Margareta drothneng fyrnæfnda, till alla vara fyrnæfnda Erchibiskups, Biskupa, Profastz, Riddara oc Svæina oc ganska Rikissens i Noreghe mæktugha frwa oc rettan hushonda, oc at þænnæ fyrnæfnd Drothneng Margareta skal fulmæktugh væra at firestanda ok raadha Rikit i Noreghe mæktugligha ok valdeligha i allum stykkium ifuir ganska Rikit i Noreghe badhæ land, slot, fæsti ok[2] .... sunnerligha ok nordhaligha ifuer alt Noregh oc þess skatland i alla hænnæ lyfsdagha med gudz hiælp, oc at vi alle firirskrifnir[3] .... rdæilis vm sik skulom hænnæ styrkia oc hiælpa i allum hænnæ Ret, oc ænktj þat hindra þer hon ret till hafuer, ok vi allæ fyrnæfndir Erchibiskup, Biskopa, Profaster, Riddara ok Swæinar uppa vara vægna, oc uppa altz Rikisens vægna i Noreghe hafuum sakt, lofuat oc sworet, þæirri sama fyrnæfnde varræ kæræ frw Drothneng Margareta,

[1]) *forkortet for* medh *eller* meth. — [2]) *Her er Haandskriftet beskadiget; Suhm tillægger efter Klevenfeldts Afskrift* þeghna (*Undersaatter*) badhæ (*baade*). — [3]) *Atter en Lacun; Afskrifterne have:* ok hwar sæ(rdæilis).

holt manskap oc tro þæneste med troskap æ mædhan hon lifuer, oc þæirri fornæfnde varræ kæræ frw Drothneng Margarete i all stykkæ swa at halda sæm her firerskrifuat staar. Framlæidis hafuum vi alle saman samþykt Erchibiskup, Biskopar, Profaster, Riddara oc Swæinar, at æingin varra skal flæirri Hwskarla ok setosweina hafua, en som loghbook oc Hyrdhskra vatta. Item hafuum ver allersaman, Erckibiskop, Biskopar, Profaster, Riddara oc Swæinar samþykt, at sakar naudhzsynar sæm Rikine ligger uppa, bædhæ sunnan oc nordhan, skal almughen ifuer ændalangan Noregh wtgera nu aarlænges fullan almenning[1]. Item hafuum vi aller saman, Erckibiskup, Biskupa, Profaster, Riddara oc Swæinar lofuat sakt oc sworet uppa vara, sva oc uppa ydra vægna holskap oc tronadh allan þæn sæm ver ok þeer æighum rettum Rikissens Hofþyngia at gera; swa hafuer hon ok os ok yder lofuat oc sworet, at hon skal os ok yder logh ok landzens ret at halda i alla sina liifsdagha. Þy bidhium ver ok raadhom yder at þeer gerer adernæfnde vare kæra frw Drothnengenne þæn sama trygdar æidh, ok at hwar syslumader i sinnæ syslu take þæn æidh, ok at þeer seer henne oc henner vmbodz monnom græidir oc godhuilugher, lyghugher[2] oc æfterlatogher, oc later hona ok hænner vmbodzmen væl at komas allu þy sæm þeer æighir rettom Rikissens hofþingia at gera æfter laghom oc gamlæ landzens sidhuenio, ok swa miklo

[1]) *Almindelig Leding.* — [2]) *formodentlig feilskrevet for* lydhugher.

hælder at hon hæfuer bodhet allum syslamonnom[b] oc þæirra vmbodzmonnom at hwar þænera[1] i sinni syslo skula logh oc landzens ret halda ok styrkia. Var þetta bref gort i Oslo a Kyndelmæssodagh a are fra gudz byrd M° CCC° LXXXVIII°, vndir varom incighlum.

Diplomet har haft 24 hængende Segl i Vox, af hvilke 15 ere tilbage, hvoriblandt Biskop Henriks (af Grönland) noget beskadiget paa Kanterne samt ellers med utydelig Omskrift. Klevenfeld har ladet Seglets Figurer aftegne, men erklæret Indskriften for fuldkommen ulæselig, især formedelst den ovenmeldte Beskadigelse. Vi agte at lade en saavidt mueligt nöiagtig Afbildning deraf (og af de flere grönlandske Biskoppers Segl som endnu ere til) fölge med nærværende Bind.

ANMÆRKNINGER.

a) For Norges Skatlande *skattlönd*, (terræ tributariæ, som Ordet pleier at oversættes paa Latin) ansaaes almindeligst Örkenöerne, Hjaltland eller Hetland, (Shetlandsöerne) Færöerne, Island, Grönland og Finmarken, vel endog fra 1350 eller 1355 af Helgeland (forhen Hálogaland eller Hölgaland), uagtet det egentlig var en Provinds af Norge; see herom J. Chr. Bergs Ventilationer om den Nordlandske Handel m. m. i Samlinger til det Norske Folks Sprog og Historie V, 625—629.

b) Sysselmænd; om dette Ords Betydning og Oprindelse samt dets Brug i Grönland see ovenfor I, 118—122. Vor Originals „Ombudsmænd" betegner her ikke andet end Sysselmandens eller Herredshövdingens Befuldmægtigede, hvorimod „Dronningens Ombudsmænd", som nævnes kort foran, vare i en langt höiere Stilling. Om den nærmere Forkla-

[1]) *for det ældre* þeirra, *deres (enhver af dem).*

ring over Ordet kunne vi henvise til det nysciterede Sted. Jfr. nedenfor, i det her næstfölgende Diplom, S. 140.

47.

1389. Dette Actstykke giver vel en ypperlig, men dog kun höist sörgelig, Efterretning om den grönlandske Handel paa den Tid. Allerede Hvitfeld har fundet det saa mærkeligt at han har indrykket en dansk Oversættelse deraf i sin Krönikes 3die Part, 4, S. 81—83. Han ledsager den med fölgende Indledning: „Dette Aar 1389 haffde nogen Skippere oc Kiöbmend understandet dennem at seygle paa Grönland, hvilcket vaar forböden i de Dage, thi Island, Vestpenöer (Vestmanöer), Helgeland, Fereöj, Findmarcken, udi fordumme Dage laa til Kongens oc Dronningens Fadeburd, saa ingen uden Kongerne maatte dennem beseygle, met tilföre eller afföre. Derfaar bleff samme Skipper oc Kiöbmend tilltalde, men fordi de det icke haffde gjort aff Forsæt, men aff nöd, bleff de fridömt. Dommen vaar saa liudendes." Holberg henviser (Danm. Hist. I, 531) til denne Dom med tilföiet Anmærkning af Hvidtfeld, og bemærker, at efter Dronning Margretes Tid fik de andre efterfölgende Konger saa meget at bestille at de ikke kunde faae Tid til at tænke paa det gamle Grönland. Ved Udtrykket „Fadebur", som baade Hvidtfeld og Holberg bruge, gjör J. Chr. Berg i hans Ventilationer over den Nordlandske Handel m. m. (Samlinger til det Norske Folks Sprog og Historie, V, 625) den Bemærkning at det (uagtet *fatabúr* var gammel Norsk i en anden Betydning) snarere burde hedde *fehirdsle* (hvad rigtignok ikke er Dansk), som efter Ordet maatte betyde „Skatkammer", saaledes dog betragtet som Regentens private, eller hörende til hans Appanage. Samme Historiker antager ellers, som det synes med Grund (l. c. S. 626), at Anledningen til det heromhandlede Kongelige Monopol i de saakaldte Skatlande (see ovenfor S. 134) har været den, at da Kong Magnus Erik-

sön aftraadte Regeringen 1355[1] (efter Annalerne 1350; see ovenfor S. 18, 55) til sin Sön Hakon, „forbeholdtes ham til Livöre Halogaland tilligemed Island, Færöerne og Hjaltland;" (jfr. ovenfor l. c.), „men denne Bestemmelse maatte i Særdeleshed lamme deres Handel og Rörelse, da man betragtede det som en Fölge deraf, at ingen uden Kongens Forlov maatte beseile samme og der enten ind- eller udföre Varer. Hvorledes man har kunnet falde paa at gjöre en saa betydelig Indskrænkning i den Frihed, der jo maatte tilkomme disse Landskaber ligesaavel som Rigets övrige Indbyggere, og hvorledes de have kunnet finde sig deri, er ikke let at indsee. Maaskee har man fra först af anseet det som en Fölge af den Forkjöbsret som fra ældgammel Tid tilkom Kongen til alle Varer" (o. s. v.). Denne sidstmeldte Rettighed havde Islands Goder (eller Herredshövdinger) i Republikens Tid tiltaget sig, og de grönlandske have uden Tvivl fulgt deres Exempel; jfr. ovenfor I, 402, II, 314. I det vi henvise til det ovenfor S. 118—119 anförte om den Bergens indenlandske Kjöbmænd 1361 givne Tilladelse til at beseile Norges Skatlande, maae vi tilstaae, at intet udtrykkeligt i Resten af Aarhundredet udgivet Kongebud, hvorved hin Tilladelse skulde være bleven ophævet, er os bekjendt. Hvem de 4 Skibe, som havde tilbragt 2 Aar i Grönland og kom derfra til Norge 1388, egentlig tilhörte, vide vi ikke. Dog er det höist sandsynligt at Islænderne Björn Einarsön og Sigurd Hvitkoll eiede to af disse

---

[1]) See herom Berg l. c. V, 626 jevnfört med Arne Magnussens, Werlauffs og Schönings der citerede Skrifter. Det er vistnok besynderligt at hverken Finn Johnsen, i hans ellers ypperlige Hist. eccl. Island T. 1, S 423—429, eller John Espolin (i hans Islands Arbækur, 1te Deild) ved at omhandle Kong Magnos Eriksöns og hans islandske Lehnshövdingers Levnet og Bedrifter, melde det mindste om Islands og Norges övrige saakaldte Skatlandes Overdragelse til ham ved hans Resignation af Regjeringen over, eller Indtægternes Oppebörsel af selve det egentlige Rige.

Skibe. Dem har man vel ikke anseet for berettigede til at handle paa Grönland, og derfor anlagt det heromhandlede Sögsmaal mod dem. Det er ellers sandsynligt at ethvert Skib, som fra Norge vilde opseile Grönland paa den Tid, skulde have Kongens Pas eller formelige Tilladelse dertil, og at Mangelen af et sligt Hjemmelsbrev har givet Anledning til hin Tiltale overhoved.

Suhm omhandler vort Document paa fölgende Maade (Hist. af Danm. XIV, 257): „Den 17de Mai skrev 2 norske Laugmænd og andre et Brev fra Bergen til Dronning Margrete om den grönlandske Handel, som findes hos Hvidtfeld. Man seer heraf at Hakon Jonssen" (hvem mange ansaae for en retmæssig Thronarving, hvilket han selv fraskrev sig) „var i alting Dronningen til Tieneste. Da det altsaa gjordes vanskeligt at beseile Grönland, saa formindskedes Seiladsen didhen efterhaanden, saa at Farten og Landets Beliggenhed tilsidst glemtes. Blandt Bilagene har jeg ladet dette Brev trykke paa det gamle Sprog. (Dipl. Lang.)". Nyerup, som udgav denne Tome, længe efter Suhms Död, 1828, bemærker hertil S. 554: „Det her omtalte Brev af Dronning Margrete i det gamle Sprog savnes nu i det Langebekske Diplomatarium." Vi have dog været saa heldige at finde ikke allene denne Copie, men ogsaa Originalen, som her meddeles Læserne.

At Arne Magnussen ogsaa har været opmærksom paa dette Actstykke, erfare vi af Suhms nye Samlinger til den Danske Historie (3die Deel S. 111), hvor fölgende anföres af Dr. P. Deichmanns Optegnelser: „(1691) fortalte Arnas Magnæus mig at den sidste Tidende, som vi har faaet fra Grönland, var Aaret 1389, og at den störste Aarsag hvorfor Seglasen derpaa er efterladt, var fordi Seglasen Tid efter Tid blev mere farlig og Isen i större Mængde, hvilket maaskee saa har besat det rette Grönlands Littora at ingen kan komme dertil, til hvis Bekræftning han ydermere sagde, at der i vore Tider er skeet store Forandringer paa

Seglasen, Saisons, Isen der i Island, . . ." o. s. v. „Det er troligt, sagde han fremdeles, at det formedelst Isens daglige Formerelse og Nedrivelse fra Polo, ogsaa saaledes er gaaet med Grönland og de christne Indbyggere enten döde af Hunger, eller været nödt til at bruge det samme Vitæ genus som de Vilde, og saaledes degenereret til deres Natur." (Jfr. Hvidtfeld l. c. S. 83 om Isens Forögelse i de grönlandske Farvande siden 1389). Det er ogsaa rimeligviis tildeels paa nærværende Diplom at Gebhardi har villet grunde fölgende Beretning og overhoved tillagt Begivenheden en altfor stor politisk Indflydelse: „I Aaret 1389 forböd Dronningen, til de norske Indbyggeres Fordeel, alle Fremmede Farten paa Grönland og Island, for sammesteds at fiske eller handle. Dette synes at have bragt Hansestæderne paa det Indfald at opmuntre visse Sörövere, som kaldtes Victualiebrödre" (Vitalianere) „fordi de sögte at forsyne Stockholm" (besat af Kong Albrechts tydske Krigsfolk) „med Levnetsmidler, til at udplyndre og ödelægge den vigtigste norske Handelsstad Bergen i Aaret 1393" (Norges Historie, oversat ved Heilmann, II, 98).

Da vor Originals Sprog meget nærmer sig til den Tids Dansk, oplyse vi kun nogle af de vanskeligere Ord i de tilföiede Anmærkninger.

Besynderligt er det at de tiltalte Mænd ikke nævnes i Domsbrevet. Deres Navne kunne vi tildeels tilföie fra Annalerne nemlig Islænderne Björn Einarsen og Sigurd (eller Sigmund) Hvitkoll, som 1385 fordreves fra Island og Grönland, med 4 Skibe i alt, og kom tilbage til Island 1387. Næste Aar seilede de til Norge, som det ogsaa her siges. See ovenfor S. 34—35, 62—63. Om Hövdingen Björn kaldet Jorsalsfarer, og hans Ophold paa Gunbjörnsskjærene (Danells eller Graahs Öer) m. m. kunne vi henvise til vore Undersögelser derom, ovenfor I, 110—122, 148—149. En kortfattet Udsigt over hans Levnet meddeles og af Finn Johnsen, Hist. eccl. Island. II, 395—397.

Höghborne Förstinne, vare werdulige Fru, Fru Margrete med Gudz naad, Noregs rikis stiorn[1], ok Danmarks retter erfuinge ok þes Förstinna, senda Arnulfuer Gunnarsson, Bergvinar logman, Jon Þorgylsson[2] logman a Halgolandi, Finner Gyrdzson sysloman a Lista, Henrich Vilialmsson[3], Hannes Jonsson hyrdman[4], Harnit Hæmingsson[5], Gunnar Biornsson, Anbiorn Vemundarson[6], Helge Sigurdarson, Eringiisl Eilifsson, Þorsteinn Sveinsson, Ormer Jonsson ok Þormoder Vidarsson[7], radmen i fyrsagdom staad, qvædiu gudes ok sina ödmiuka þiænist[8], kunniktgerande, att a manadagen nestan efter Haluardz messo[9] varom meer[10] a almenneligre stemfno[11] j konongs gardenom i Bergvin Anno Domino M⁰ CCC⁰ LXXX⁰ IX⁰ er erligen man ok vælboren, Hakon Jonsson, talade till þeirra godra manna er komo af Grönlande ok Islande i fyrro somar, ok gaf þeim þessar saker att þeir hafdo siglt till Grönlandz med retto forakt[12], samþykt ok vilja, ok adra þa saak, att þeir hafdo köft ok selt a Gronlande vttan orlof konungsdoomssens; ok þridia þa saak, att þeir hafdo köft krunonne godz a mote loghonum, ok þeir sagdo nei firer alla fyrnemfnda saker meder so grein sæm her efter fylger. Nemfde þa erligen man Erlender Filpusson, fæhyrde[13] i fyrnempdom staad, oss fyrnemda i doom med logmannenum. Var þat vaar domer att styromen ok sveinar skuldo sveria fullan bokar eid[14], hvar fyrer sigh, huad naudsyn þeim till droogh att þeir komo til Grönlandz. Leiddo þeir þa fram tva[15] skilrika men, er a Grönlande

varo fyrer þeim[16], ok suo suoro med fullom bokar eide, at þeir varo a alþinge[17] a Gronlande, er almogen took samhellde, att enger Austmen[18] sem þar varo komfner skylde fa kost[19] att kaupa, uttan þeir kaupto annad Grönlendzskan varningh mæder[20]; hafdo þeir ok þat i eidstaf sinum, att Austmen budo skip til att föra krunonne godz, vilde konungs Umbodzman[21] þat eigi wtfaa, saker þes att þeir hafdo þar engæn bref till. Komom meer þorsdagen nestan þar efter j erckibiskops garden[22] þes sama stadar, herra Erchibiskope fyriverende[23], ok Hakon Jonssyni, er[24] Ellinder Filpusson let sveria fyrnempda Grönlandzfara, er so svoro med fullom bokareide, styromen ok sveinar, at þeer varo i hafve i storom vanda ok vada ok liifshaaska[25], fyrir storum siojaklum[26] ok isom, ok fengo storan skada a þeira skipom er brotnado ofvan sio, ok lofuado sigh til heilagra stada[27] fyr en þeir fengo land j þvilike store naudsyn. Hafdo þeir ok þat i eidstaf sinom, att þeir köfto engkte konungs godz, ok kiændes þat Erlender at han hafdi takid sekkia gield af Grönlendzsko att allo iamfullo sem af Islendzsko godze[28] efter rette rekningh. Ok þy kundom wer enga logliga saker med þeim finna um þetta maal[29]. Ok till sanninda her um settom meer vaar incigli fyre þetta bref, er giort (var) i staad a dæghi ok are sem fyr segher.

Diplomet, som er skrevet paa Pergament, har forhen været forsynet med 13 hængende Segl i Vox, hvoraf kun de 7 nu ere tilbage.

Udenpaa Brevet er senere tegnet:

Vm Gronlandzfare. Huro Hakon Jonsson talethe til noghræ, som vpa Grönland hafthe wæret, oc skylder them therefore, oc huro the orsaghe sik, at the giorthet fore nödh skyld oc ey mz (meth) foreact.

ANMÆRKNINGER.

[1]) Styrerinde, Regentinde (ellers betyder Ordet Styrelse).

[2]) Thorgilssön; Hvidtfeld har Torckildsön (Thorgils er det danske Trogels, Troels).

[3]) Her tilföier Hvidtfeld „Hofmester", hvortil intet Spor findes i Originalen.

[4]) Baade Navn og Bestilling udelades af Hvidtfeld.

[5]) Arfuid Henrichssön, Hv.

[6]) Ambiörn Semundssön, Hv.

[7]) Torder Widaffssön, Hv.

[8]) (for ö. þ.) „ydmygeligen og underdanigst," Hv.

[9]) Stedse den 15de Mai.

[10]) For det ellers almindelige *vèr* (vi).

[11]) Stævnemöde (Sted, Hv.).

[12]) Ordet er meget usædvanligt i denne Betydning. Hvidtfeld oversætter „Forraad" (d. e. Forsæt), hvorved og den rette Mening udtrykkes.

[13]) Efter Ordet Skatmester, Hvidtfeld oversætter „Slaatsherre", som svarende til hans Tids Begreber.

[14]) Lovbogens (Lovens) Eed, „en fuldbogs Eed", Hv.

[15]) tre, Hvidtfeld.

[16]) förend de (kom til Landet); findes ikke hos Hvidtfeld.

[17]) Hvidtfeld oversætter rigtig: „Landsting"; her er det meget mærkeligt, at den grönlandske Benævnelse „Althing" stemmer overeens med den islandske.

[18]) Östmænd (her rimeligviis Nordmænd og Islændere); see ovenfor I, 110—111, 274.

[19]) Levnetsmidler.

[20]) med, tillige.

[21]) „Kongens Ombudsmand" er den da överste Befalingsmand i Grönland; jfr. ovenfor S. 134.

[22]) Biskopsgaarden, Hvidtfeld.

[23]) nærværende.

[24]) da.

[25]) Livsfare.

[26]) Söjökler (svömmende Isbjerge); see ovenfor II, 560. „store Jökler Iis", Hv.

[27]) Lovede at besöge hellige Steder (som Pilegrime); lignende Löfter hafde Gudleif Gudlögsön og hans Staldbrödre aflagt i Havsnöd, da de fordreves af Modvind til Amerika, og saaledes gik det end senere Columbus og hans Mandskab; see ovenfor I, 768, 774. Björn Einarsön synes först at have efterkommet dette Löfte 1405 eller 1406, da han med sin Hustru Solveig drog til Rom og Jerusalem; hun reiste derefter hjem, men han vandrede endvidere til den hellige Jacob i Compostella. Jfr. ovenfor II, 112—114.

[28]) Jfr. ovenfor S. 123, 126.

[29]) Sag.

48.

1408. Nærværende Diplom maa forekomme enhver noget gaadeagtigt, da det er udgivet af Erkebiskop Eskild (eller Askel) af Nidaros og Biskop Bertold af Garde for en Kirke, kaldet *Svartalandh*, i deres Stift; man maatte altsaa nærmest antage, at denne Kirke laa paa Grönland. Derimod synes det at stride, at selve Afladsbrevet er udgivet paa Kirkestedet (*Svartalandh*), men det neppe kan antages at være rimeligt, at Trondhjems Erkebiskop selv skulde have reist til Grönland, — tilligemed den Omstændighed, at en Gaard, forhen kaldet Svartaland, nu Sortland eller Sorteland, ligger i Norges Nordland, det gamle Halogaland, og i Ylfve Syssel, nu i Vesteraalens District, paa en stor Ö, kaldet Langö eller Langenæs, med en Annexkirke til

Hassel; see Jacob Aalls Oversættelse af Norske Kongesagaer 1ste Hefte (Munthes Anm.) S. 24. Imidlertid tör vi ikke ganske modsige Muligheden af at Erkebiskop Eskild (som fungerede fra 1403 til 1429) virkelig kan være kommen til Grönland med eller til denne Biskop Bertold (hvis Navn vi kun ellers kjende af Hvidtfelds Bispekrönike og Lyschanders Grönlands Krönike) som Biskop til Garde i Grönland. Mærkeligt er det i al Fald, at baade Björn Johnsen (i hans haandskrevne Grönlands Annaler) og Finn Johnsen (Hist. eccl. Isl. II, 339) berette, at Erkebiskop Eskild i Aaret 1406 viede en Biskop til Grönland; vel anföres dennes Navn, nemlig Andreas, men dette sidste er vel saaledes tilsat efter feilagtige Beretninger (f. Ex. i de saakaldte Hvidtfeldske Excerpter), som henföre en sildigere Biskop af dette Navn til denne Periode. Herom mere paa sit Sted i det fölgende.

Originalen til nærværende Diplom paa Pergament, hvorved den norske Erkebiskops og den grönlandske Biskops Sigiller have hængt, er bleven skjenket til det Kongelige Museum for nordiske Oldsager, i hvis Besiddelse den nu for Tiden er. Udvendig har den blot denne, som det synes, samtidige Paategning: „*Pro ecclesia Suortvland*". Vel er den mestendeels skrevet med en tydelig Haand, men paa enkelte Steder have dens Abbreviationer været vanskelige nok at dechifrere.

Hvad selve Indholdet angaaer, ligner vel dette Afladsbrev i Hovedsagen andre saadanne, givne visse til Hjælp trængende Kirker, men det afviger dog fra Mængden af dem, ved Opregnelsen af de fleste da i Brug værende Helligdage, paa hvilke samtlige Kirkens Besög ansaaes for fortjenstligt (formodentlig foraarsaget af en ringe Sögning, formedelst dens eensomme Beliggenhed i en lidet beboet og nordlig liggende Egn). Tillige er den tilföiede Betingelse af een eller flere religiöse Omgange omkring Kirkegaarden, med visse christelige Bönner for de der begravede Afdöde, baade synderlig og ellers i slige Documenter sjeldent forekom-

mende. Man erindres herved om den store Kraft, som man tillagde slige Bönners Fremsigelse i det gamle Grönland; see ovenfor II, 514—515.

Dersom Biskop Bertold virkelig selv har været i Grönland 1408, maa han da have udnævnt den i et herefter fölgende Diplom nævnte Endride Andreassön til sin Officialis, hvilken Bestilling denne maaskee allerede havde forestaaet fra 1406 af. Overhoved er det sandsynligt at Bertold, i det saaledes forudsatte Tilfælde, enten i det Aar, 1409 eller 1410 er reist tilbage til Norge, hvor han rimeligviis har resigneret, thi 1411 finde vi en anden Biskop til Garde, der kaldte sig Jacob, som fungerende Officialis eller Vicebiskop i Sjælland.

Vniversis sanctæ matris ecclesiæ filiis, præsentes litteras inspecturis, Eschillus divina miseracione Archiepiscopus Nidrosiensis et Bertoldus eadem gratia episcopus Gardensis, salutem et continuam in domino caritatem. Quoniam vota Christi fidelium ad divini cultus ampliacionem et animarum remedium piis sint exhortationibus ac indulgenciarum favoribus excitanda, Nos igitur de omnipotentis dei misericordia beatorum Petri et Pauli apostolorum auctoritate beatique Olavi Regis et martiris meritis ac precibus confisi, omnibus vere penitentibus et confessis, qui ecclesiam beatorum Michaelis archangeli et Dyonisii de Svartalandh nostre dyocesis in festivitatibus infra scriptis vide licet nativitatis domini circumcisionis et epiphaniæ, resurrectionis, ascensionis et penthecostes, trinitatis cum omnibus diebus dominicis, in omnibus festivitatibus beate Mariæ perpetuæ virginis, in utroque festo sanctæ crucis, nativitatis beati Johannis baptiste, die beatorum Petri

et Pauli apostolorum et in omnibus aliis diebus apostolorum et evangelistarum, in utroque festo beati Olavi Regis et martiris, beati Laurencii, beati Michaelis ejusdem ecclesiæ patroni et sancti Dyonysii, beatorum Nicolai ac Martini episcoporum et confessorum, beatarum Katerine et Margarete virginum et martirum, beate Marie Magdalene, die dedicacionis ipsius ecclesiæ, die omnium sanctorum et in omnibus aliis summis sive duplicibus, de quibus superius nulla fuit mentio facta, causa devocionis visitauerint, vel qui eidem ecclesiæ manus porrexerint adjutrices, seu missis, prædicationibus aut aliis divinis officiis interfuerint, vel cimiterium ipsius ecclesiæ legendo pater noster cum salutatione angelica pro defunctis ibidem quiescentibus, circuierint, quociens et qvumcunque premissa vel aliquid premissorum devote adimpleverint, tociens quemlibet illorum quadraginta dierum indulgenciis de iniunctis sibi penitenciis, in domino misericorditer relaxamus. Datum et actum loco ubi supra, anno domini millesimo quadringentesimo octauo, ipso die decollacionis beati Johannis baptiste, nostris sub sigillis presentibus appositis, in euidens testimonium premissorum.

Originalen har været forsynet med tvende hængende Segl, som nu begge ere borte.

Tre herefter fölgende Diplomer meddele vi efter gamle verificerede Afskrifter i det Kongelige Geheime-Archiv. Originalerne have været sammenheftede, men ikke fulgt paa hinanden i chronologisk Orden. Disse Documenter er hvert

for sig ommeldt i de fortlöbende, paa et Halvark meddeelte Afskrifters Attestation af disses Udfærdiger, Biskop Odd Einarsön til Skalholt, — nemlig:

a) (Vort Nr. 57), Sæmund Oddsöns Erklæring af 1424, hvorved han bevidner: at han selv var nærværende paa Hvalsö i Grönland, da hans Frænke Sigrid Björnsdatter giftede sig med Thorstein Olafsen, med Udstæderens Raad og Samtykke, — efter Indholdet af det vedheftede Brev (vort Nr. 49).

b) (Vort Nr. 49). Den Grönlandske Officialis, Eindride Andreassöns, og Præsten Sira Paul Hallvardsöns Attest om 3 lovlige Lysninger til ovenmeldte Ægteskab, — udstædt i Garde, 1409. Af dette Document har Arne Magnussen forfattet en tydsk Oversættelse, der endnu gjemmes, som Concept, i Geheime-Archivet.

c) (Vort Nr. 52) Brand Haldorsöns og tre andre Mænds Vidnesbyrd, at de vare nærværende paa Hvalsö i Grönland i Efteraaret 1408, ved det ovenmeldte Ægtepars Giftermaal, udstædt i Island 1414.

Den heromhandlede Thorstein Olafsön var rimeligviis en Sön af Olaf Björnsön, som af sin meget rige Fader Björn Brynjulfsön havde erholdt den store Gaard Akre i Skagefjorden paa Islands Nordland, og vor Thorstein har da faaet den samme Gaard, der blev hans faste Bopæl, som sin Fædrenearv. Som ung Mand har han rimeligviis foretaget sig den Reise, hvorpaa han, som vi her see, i Aaret 1408 giftede sig i Grönland, hvor han endnu befandt sig i Foraaret 1409, men har rimeligviis kort derefter vendt tilbage til Island. 1417 nævnes han som Vidne ved Eiendommes Overdragelse til Biskop Arne Olafsön, som da forestod baade Skalholts og Holums Bispedömmer, og som i gamle Slægtregistre siges at have været hans Broder, hvilket vel har været baade Finn Johnsen og Espolin ubekjendt, men er blevet mig skriftlig meddeelt af Hr. Biskop Steingrim Johnsen, som uden Tvivl blandt alle Nulevende maa ansees for Islands kyndigste Genealog. 1420 var han en

af Domsmændene i en vigtig Eiendomssag, anlagt af Biskoppen til Holum Jon Tovesön. Efter Biskop Hans Finsens haandskrevne Optegnelser nævnes vor Thorstein allerede 1421 Laugmand, i gamle Brevskaber. 1423 finde vi, at han som Laugmand over Islands Sönder- og Öster-Amt har bekræftet en Dom paa Landstinget ved Thingvalle. 1427 var han tillige Kongens Lehnshövding over Island, hvilket Embede Biskop Arne forhen havde forestaaet; desuden var han Kongens Ombudsmand eller Foged over forskjellige Sysseler paa Nord- og Vestlandet. Dog vedblev han endnu 1432 at fungere som Laugmand.

Om Thorstein Olafsöns Hustru Sigrid Björnsdatter var födt i Grönland eller Island vide vi ikke; kun see vi at hun var i Slægtskab med Sæmund Oddsön, som i Aaret 1414 opholdt sig der, men om han var födt eller bosat i Island, vide vi heller ikke. Dette Ægtepars Datter Christine blev gift med Islænderen Torfe Aresön, som af Christian den 1ste blev udnævnt til Lehnshövding over Island, samt tillige adlet, og i hans Adelsbrev blev det ham forundt at före i sit Vaabenskjold en hvid Björn i blaat Feldt. Om Anledningen til dette Skjoldmærke blev givet ved hans Kones Faders Navn, vide vi ikke, men vist er det at Hvidbjörnen fordum blev anseet for Grönlands ypperste Frembringelse, og at den endnu fremstilles som Landets Vaaben. Fra Thorstein Olafsön og hans Kone nedstamme adskillige af Islands nu mest bekjendte Slægter, som Finsenerne, Stephensenerne og Thorarensenerne, af hvilke de sidstnævnte nu före det ovenfor beskrevne Vaaben. Ogsaa jeg, Finn Magnusen, er af samme Herkomst og nedstammer saaledes fra den heromhandlede paa Grönland i Aaret 1408 stiftede ægteskabelige Forbindelse, om hvilken det blev mig forbeholdt först i et trykt Skrift at meddele authentiske Efterretninger. Vi skride saaledes til det ovennævnte förste Documents Udgivelse.

49.

1409 er fölgende Attestation udfærdiget paa Garde i Grönland, af Stiftets Officialis og af en anden Præst:

Þess kennunst ek, Sira Eindride Anndresson offissialis a Grǫnlande, og sira Paal Halvardsson, at wit hofum lýst hyuskapar bande millum þeirra Þorsteins Olafss. ogh Sigrijdar Biǫrnz d. í helaghre khirkiu III sunnudaga, mörgum dandemanne ahiǫrande, bade vtlendskum ogh innlendskum, var sa enge þar, at nokkorra menbughe viste þar vpa, ogh at þat mętte ege með gudus lǫgum samanbinda. Ogh þil sannenda hier vmm settu vid okkur innsigle fyr þetta bref, er giort var i Gǫrdum friadaghinn nęsta epter Magnus messu, þa er lidet var fra burð vorz herra Jhu Xri þwhundrut aara ogh IIII hundrut ogh IX ár.

„Þetta bref er lijka skrifad á bokfelle, suo sem þad fyrra, og samslúnged med þuí".

ANMÆRKNINGER.

¹) Dette Navn skrives ellers (efter nyere Brug) Endride eller Indride.

²) Saaledes benævntes fordum den Geistlige, der i Bispestolens Vacance, eller og i Biskoppens Forfald, var bemyndiget til at udföre de til Embedet hörende Forretninger.

³) Denne Bemærkning synes at vise at saavel Indbyggernes som de Fremmedes Antal i den sydlige Deel af den gamle Colonie ikke var ubetydeligt, endnu i Aaret 1408. Skulde vel *indenlandske* her menes om de Mænd, der især maatte kjende Bruden, *udenlandske* derimod om Brudgommens Bekjendtere?.

⁴) Paa den Tid helligholdt man i Norden to Helligdage

Det bevidner jeg Sira Eindrede[1] Andreassön, Officialis[2] paa Grönland og (jeg) Sira Paul Hallvardsön, at vi have lyst til ægteskabelig Forbindelse mellem de (Personer) Thorstein Olafsön og Sigrid Björnsdatter, i den hellige Kirke, paa 3 Söndage, i Paahör af mange Dannemænd, baade indenlandske og udenlandske[3]; der var da ingen tilstede som vidste nogen Hindringer derimod, eller noget saadant, hvorfor denne Forening ikke maatte indgaaes efter Guds Love. Og til Bekræftelse herpaa, satte vi vore Segl paa dette Brev, som blev udstædt i Garde, den næste Fredag efter Magnusmisse[4], da et Tusend Aar, samt fire Hundrede og ni Aar vare forlöbne fra vor Herres Jesu Christi Födsel.

Her fölger Biskop Odd Einarsöns Attestation:

„Dette Brev er ligeledes skrevet paa Pergament, som det forrige[5], og sammenheftet med det[6]."

for Örkenöernes kanoniserede Jarl Magnus (död 1115) under Navn af *Magnúsmessa,* nemlig den 16de April, Helgenens Dödsdag og den 13de December, hans Translations- eller Skrinlæggelses-Fest. Hvilken af disse to Höitidsdage her menes, kunne vi ikke bestemt vide, — dog antage vi det for sandsynligt at den i Foraarstiden indfaldende menes her, da de i Grönland fremmede Mænd, fra Norge eller Island, have lavet sig til Bortreisen, og den nygifte Thorstein Olafsön fölgelig har været betænkt paa at forsyne sig i Tide med lovmæssigt Beviis for den af ham indgaaede ægteskabelige Forbindelses Gyldighed. I dette Tilfælde maa den 19de April være Brevets rette Datum.

5) der i Indledningen er betegnet med *a*, men nu af os, som det her næstfölgende betegnes med Tallet 57.

6) Den hele Bemærkning hörer til Biskop Odd Einarsöns

Attestationer; see ovenfor S. 146. Den endelige, for alle tre sammenheftede Diplomers Afskrifter, fölger nedenfor efter de övriges Meddelelse under Nr. 52 og 57.

Den nysnævnte Grönlandske Officialis er neppe, fra 1409 af, bleven aflöst af nogen virkelig Biskop. Efter Bertolds Död eller Resignation finde vi dog, allerede 1411, en Biskop Jacob indsat i hans Sted, uden at vi vide noget om hans Ophold i Grönland, men derimod i Sjælland. Herom hedder det i Efterretningerne om Biskop Peder Jensen i Roeskilde i Danske Magazin 5te Bind (1751) S. 74. „Paa sin Alderdom har Biskop Peder, som Moden var iblandt de catholske Biskopper, holdet sig en Vice-Bisp eller Vicarium i de geistlige Embedsforretninger. Saaledes havde han i Aaret 1411 een af det Navn Jacob, som skrev sig Biskop af Grönland."

Vi have fundet adskillige Diplomer saaledes udfærdigede af denne Prælat, som meddeles i det fölgende.

50.

1411. I de ovenmeldte Bartholinske Haandskrifter T. VIII S. 108 findes en Afskrift af et Original-Diplom, udstædt den 13de November, hvorved Biskop Jacob, som General-Vicarius for Biskop Peder i Roeskilde, giver Sognefolkene til St. Mikkels Kirke i Slangethorp (nu Slangerup) den af dem önskede Tilladelse til at deres aarlige Kirkevielsesfest maa forflyttes fra St. Briccii Dag (13de November) til den næste Söndag efter Alle Helgenes Höitid. Begyndelsen lyder saaledes: „Universis Christi fidelibus præsentes literas inspecturis, Jacobus Dei gracia et apostolice sedis Episcopus Gardensis, venerabilis pro nunc in Christo patris, domini Petri, Episcopi Roschildensis, in spiritualibus generalis Vicarius, salutem in Domino;" — — og Slutningen: „In cuius rei testimonium sigillum nostrum presentibus est appensum. Datum anno Domini Millesimo CD undecimo, die sancti Briccii confessoris."

51.

1411. I Geheime-Archivets Diplomatarium haves en Udskrift med Langebeks egen Haand fra en Original-Membran, som var bleven laant ham af Biskop Harbo 1749, indeholdende en af den Grönlandske Biskop Jacob paa den ovennævnte Roeskildske Biskops Vegne den 8de December samme Aar udfærdiget Bevilling paa 40 Dages Aflad for dem som gudelig besögte Sognekirken i Kelby (nu kaldet Kielbymagle) paa Möen. Titel-Indledningen er fuldkommen den samme som til Nr. 50. Slutningen lyder saaledes: „In cuius rei testimonium sigillum nostrum presentibus est appensum. Datum anno Domini millesimo CDXI, die conceptionis Virginis gloriose." I selve Documentet nævner Udstæderen i Særdeleshed et i Kirken af ham indviet Alter for den hellige Jomfru („altaris beate virginis dicte ecclesiæ per nos consecrati"), hvorfor Diplomet og uden paa er blevet paategnet saaledes: „Litera consecrationis altaris beate virginis".

Efter at det (S. 146 o. f.) ovennævnte Ægtepar Thorstein Olafsön og Sigrid Björnsdatter vare ankomne fra Grönland til Mandens Fædrenegaard Akre i Island, synes nogen Tvivl eller Indvendinger at være bleven reist mod deres i et fremmed Land indgaaede Ægteskabs Lovlighed. De have da sögt at möde denne Modstand (der muelig har sigtet til at beröve deres Börn Arveretten), ikke allene ved de Grönlandske Geistliges ovenanförte originale Attests Ægthed, hvilken man muelig og har villet drage i Tvivl, men ogsaa ved tvende forskjellige, 1414 samt 1424 erhvervede og herefter fölgende Erklæringer fra 5 eller flere Mænd, som havde været tilstede i Grönland ved det ovennævnte Ægtepars Forlovelse og Giftermaal. De meddeles her (og nedenfor) efter de S. 146 ovenommeldte af Skalholts Biskop bekræftede Afskrifter.

52.

1414. Betegnet med *c* i vore S. 146 herovenfor foruudskikkede Indledningsbemærkninger.

Öllum monnum þeim sem þetta bref sæ æðr hæyra, sænda Brandur Halldorsson, Þorður Jorundsson, Þorbiorn Bárdarson ok Jon Jonsson kuædiu gudz ok sina, kunnugt gerandi þá ær var frá higatburð vars herra Jhu Xri þushundrat, fiogur hundrat ok atta ár, worum wær i hiá, sám ok hæyrðum a í Hvalzæy a Grænlande, sunnudagenn næsta æptir Crossmæssu vm haustid, at Sigridr Biornzdotir giptiz Þorstæinæ Olafssyni met raði ok samþiktt Sęmundar Oddzsonar frenda sijns, suo ok æi sidr voru vær fyr næfnder menn nęr i sama stað ok dagh at aðrnæfndr Þorstæinn Olafsson fæste fyrrgræinda Sigride Biornzdotur sig til æigin konu, að guðz lögum ok hæilagrar kirkiu. Ok til sannæynda hær sættu vær fyrnæfnnðir mænn var insigle fyri þetta bref, gert at Ökrum í Skagafyrde frædagin næsta fyri Hallvarðzmessu, anno domini M° CD° Xiiij°.

ANMÆRKNINGER.

[1]) Denne Brand Haldorsön boede paa Bard i Fliotum, i Skagefjorden, hvilken Gaard han dog ikke fik til Eie förend efter 1417. Han var bekjendt som en formuende Mand. Heraf benyttede den engelske Sörövcr John Selby sig, i det han, 1424, tog ham til Fange og tvang ham til at udlöse sig med 4 Læster Platfisk. 1427 erhvervede han Gaarden Skaale ved en Fledförings Contract. 1432 var han een af Meddomsmændene i en Eiendomssag, angaaende Gaarden Kelduland og ligeledes 1433 i en Sag angaaende

Alle de Mænd, som dette Brev see eller höre, sende Brand Haldorsön[1], Thord Jörundsön, Thorbjörn Bardsön og Jon Jonsön[2] Guds og deres Hilsen, tilkjendegivende, at Tusende fire Hundrede og otte Aar efter vor Herres Jesu Christi Födsel vare vi nærværende, saa og paahörte paa Hvalsö i Grönland[3], den næste Söndag efter Korsmisse om Hösten[4], at Sigrid Björnsdatter giftedes med Thorstein Olafsön, med sin Frænde Sæmund Oddsöns Raad og Samtykke, saa og ei mindre vare vi fornævnte Mænd nærværende paa samme Sted og Dag, da ovennævnte Thorstein Olafsön fæstede den förommeldte Sigrid Björnsdatter til sin Ægtekvinde, efter Guds og den hellige Kirkes Love. Og til Bekræftelse herpaa satte vi förnævnte Mænd vore Segl paa dette Brev, affattet paa Akre[5] i Skagefjorden den næste Fredag, för Hallvardsmisse (15de Mai) i Herrens Aar 1414.

Efter Original-Afskrifterne fölger her deres Verification ved Biskop Odd Einarsön, 1625, hvilken vi meddele ved det sidste af disse sammenheftede Diplomer, efter rigtig chronologisk Orden.

Kirkegodset til Hof paa Höfdaströnd. Han var gift med Ragna Rafnsdatter. Deres Sön var Laugmand Rafn Brandssön; to andre Sönner, Haldor og Eyolf, vare mindre bekjendte. Med dem alle havde Biskoppen til Holum, Olaf Rögnvaldsön, langvarig Trætte og Feide, tildeels foraarsaget af den dem af Biskoppen nægtede Raadighed over Bards Kirkes Eiendele.

[2]) Det er formodentlig denne Jon Jonsön, som havde en vigtig Eiendomstrætte med Arnbjörn Einarsön, om 6 Gaarde i Skagefjorden, paadömt af Laugmand Rafn Gudmundsön 1426.

[3]) Öen og Gaarden Hvalsö (Hvalsey) har saaledes været bekjendt fra den gamle Grönlandske Colonies förste til sidste Tid, da den (og hele Hvalsöfjorden) först blev beboet og taget i Besiddelse af Thorkel Farserk, Erik Rödes Fætter og Ven (see ovenfor I, 180—183; jfr. 191). Ivar Bere nævner Hvalsöfjordens Kirke, til hvilken vidtlöftige Jordeiendomme hörte.

[4]) Den ellers saakaldte Korsets Ophöielse (exaltatio crucis), der stedse indtræffer den 14de September.

[5]) Thorstein Olafsöns Hjem og Fædrenegaard, efter det Ovenanförte; — af den havde hans berömte Datter Benævnelsen *Akra-Kristin.*

53—55.

1417. Biskop Jacob af Grönland (see ovenfor Nr. 50 og 51) har i dette Aar deeltaget i at udfærdige fölgende Vidisser, som endnu haves paa Pergament i det Kongelige Geheime-Archiv:

a) (53) af Kong Valdemar Atterdags Brev, dateret Roeskilde „feria tertia ante diem b. Priscæ virginis" 1341, hvorved han tilstaaer at han holder og haver Kjöbenhavns Slot af Roeskilde Kirke og med dens Bevilling.

Vidisset begynder saaledes:

„Omnibus piis scriptum cernentibus Nos frater Jacobus dei gracia episcopus Gardensis, frater Nicolaus Thome, custos Roskildensis et frater Nicolaus Fynbo, gardianus ibidem, salutem in domino. Constare volumus universis presentibus et futuris, nos sub anno Domini millesimo quadringentesimo decimo septimo, ipso die sancte Agnetis virginis in domo capitulari Roskildensi præsentes fuisse, vidisse, legisse" (o. s. v.) Udstædernes trende Segl i Vox vedhænge. Deraf er Biskop Jacobs Segl noget beskadiget paa den Kant, hvor Omskriften begynder.

b) (54) af Pave Bonifacius den 8des Stadfæstelses-Bulle paa Overdragelsen af Kjöbenhavn m. m. til Roeskilde

Bispestol — udgiven paa Lateranet 7 Id. Mart., i hans Pavedömmes 5te Aar. Vidisset er udgivet af de samme Mænd og under samme Datum som det först nævnte. Den Grönlandske Biskops Segl vedhænger ubeskadiget.

c, (55) — af Dronning Margretes Skjödebrev paa Nebbe Slot til Roeskilde Domkirke, udgivet i Slagelse (Slaulosiæ) 1375, in crastino S. Nicolai Episcopi. Vidisset er udgivet af de samme Geistlige paa samme Sted og Dag, som de to sidstommeldte. De 3 Segl vedhænge ubeskadigede.

56.

1421. Biskop Jacob af Grönland har enten ikke nogensinde tiltraadt dette Bispedömme, eller har maattet forlade det efter nogle Aars Ophold i Landet, thi vi finde at han i ovenmeldte Aar atter har vicarieret for den daværende Biskop af Roeskilde Jens Andersön. I denne Egenskab har han udstædt et Afladsbrev (paa 40 Dage) for St. Laurentii Kirke til Undlöse i Sjælland. Indledningen lyder saaledes: „Universis in Christo fidelibus presentes literas inspecturis, Jacobus, Dei gratia, Episcopus Gardensis, venerabilis nostri in Christo Domini Johannis, eadem gratia Episcopi Roschildensis in pontificalibus Vicarius, salutem in Domino" — Slutningen lyder saaledes: „Datum Unlöse anno Domini MCDXXI, die Sancti Kanuti Martyris, nostro sub secreto."

57.

1424. Det fölgende Document er i chronologisk Orden det tredie og sidste, men efter Sammenheftningen det förste, (a), af de tre herovenfor S. 146 o. f., omhandlede Attestationer om et paa Grönland 1408 stiftet Ægteskab. Da det andet (c, herovenfor Nr. 52) blev udfærdiget, 1414, har Sæmund Oddsön, som ommeldes deri, ikke været tilstede paa Akre, og han har da först efter 10 Aars Forlöb udfærdiget nærværende Erklæring. Man kunde derfor formode at denne Mand, om hvem de Islandske Annaler intet melde, har været en Grönlænder, eller bosiddende i Grön-

land, og at han först, efter at have erfaret Thorstein Olafsöns Forfremmelse til et af Islands fornemste og vigtigste Embeder, har reist til Island, enten i Besög hos Laugmanden og hans Hustru, eller til stadigt Ophold. Muelig har han

---

Egh Semundur Odds son kennest með þessu mijnu brefe, ad egh var ner i Hualzey i Grenlande, sa egh og heyrðe uppá ad Sigrijd Biornzdotter frendkona mijn gifte sig Þorsteine Ólafssyne til eigenqvinnu, með mijnu ráde og samþycke, báde með já og handabande. Sua var egh og ner, að nefndur Þorsteirn Olafsson feste Sigrijðe Biornzdottur sigh til ejgenn kuinnu með guðz logum og heilagrar kirkiu að lysijngum gengnum, sem vottar þad bref sem hier er med fest, í ádr sogdum stad. Og (til) meire sannenda og fullz vittnezburðar hier vm settu Þorgrijmur Solfvason, Brandur Halldórsson, Þordur Jorundarson og Jon Jonsson sijn inzigle med mijnu Inncighle fyri þetta bref, giort á Aukrum í Skaghafyrde, manadagh nesta fyri Mariumesso sijdare, anno domini M⁰CD⁰XXiiij⁰. Voru ver fyrrnefndir menn ner fyrrsagdre gyptiingh og festijngh.

„Þetta fyrrskrifað bref var með II gömlum hangande innsiglum hia Arna Oddssyne radssmanne í Skalhollte, 20 Augusti 1625."

ANMÆRKNINGER.

[1]) See her ovenfor S. 152, jevnfört med vor Indledning til nærværende Diploms Meddelelse.

[2]) Udstædt af Grönlands Officialis Endride Andreassön m. fl. her ovenfor Nr. 49, ellers (S. 146) af os betegnet *b*.

[3]) Denne Mand ommeldes i Annalerne (her ovenfor S. 40—41, jfr. 64—65), hvor det blandt andet meldes, at han

og flygtet fra Grönland formedelst det store Overfald af Skrælingerne eller Eskimoerne, som menes at være gaaet for sig omtrent 1418.

Jeg Sæmund Oddsön tilstaaer med dette Brev, at jeg var nærværende paa Hvalsö i Grönland, saae og hörte derpaa, at Sigrid Björnsdatter, min Frænke, giftede sig med Thorstein Olafsön som hans Ægtekvinde, med mit Raad og Samtykke[1], baade med Jaord og Haandslag. Ligeledes var jeg nærværende da bemeldte Thorstein Olafsön fæstede Sigrid Björnsdatter til sin Ægtehustru, efter Guds og den hellige Kirkes Love, efter skete Tillysninger, bevidnede af det hertil heftede Brev[2], paa det ovenmeldte Sted. Og (til) ydermere Bekræftelse samt fuldt Vidnesbyrd herom, satte Thorgrim Sölvesön[3], Brand Haldorsön, Thord Jörundsön og Jon Jonsön[4], deres Segl, tilligemed mit Segl, for dette Brev, affattet paa Akre i Skagefjorden den næste Mandag for den senere Mariemisse[5], i Herrens Aar 1424. Vi förnævnte Mænd vare nærværende ved ovenmeldte Giftermaal og Fæstelse.

Biskop Odd Einarsöns Attestation:

„Dette ovenskrevne Brev var, med tvende hængende Segl, hos Arne Oddsön, Forvalter paa Skalholt, den 20 August 1625."

---

har opholdt sig i Grönland fra 1406 til 1410. Formodentlig er han kommen hjem til Island fra Norge 1411. Espolin har fundet ham nævnt som tilstedeværende ved et Jordsalg i Skagefjorden 1417.

[4]) Disse tre Mænd havde alle været tilstede ved hint i

1408 indgangne Giftermaal, efter Diplomet 49 (S. 148). Her fattes derimod den dernævnte Thorbjörn Bardsön.

[5]) Vor Fruedag, den 15de August.

Med denne Verificationspaategning af Biskop Odd Einarsön sluttes de sammenhængende Afskrifter af Diplomerne 49, 52 og 57.

„Þesse þriu fyrrskrifud bref eru skrifud a bokfelle med gamla skrift, þó órasurada og aull samanslúngenn og med fiorum gomlum hángande innsiglum allz, enn fimta var brakad, þá vær lasum þau i Skalhollte 20 Augusti anno 1625, huor bref þa voru hiá Arna Oddssyne, sem þa var Skalholltz rádzmadr. Oddur Einarsson

med ejgen hende.

D. e. „Disse tre ovenskrevne Breve, ere skrevne paa Pergament, med en gammel, men dog ikke raderet Skrift, og alle sammenheftede samt i det hele forsynede med fire gamle hængende Segl, men det femte var beskadiget, da vi læste dem i Skalholt den 20de August 1625, hvilke Breve da bleve forvarede hos Arne Oddsön, som da var Skalholts Forvalter. Odd Einarsön, med egen Haand."

Den herommeldte Arne Oddsön var Biskop Odd Einarsöns Sön, og blev Laugmand over Islands Söndre og Östre Deel 1631.

Efter denne Paategning maatte vi, som ingen Originaler eller andre Afskrifter have kunnet finde af disse Breve, formode, at de förstmeldte endnu forvaredes i Skalholts Bispestols Archiv. Vi henvendte os derfor med Forespörgsel herom til Islands nuværende Biskop Hr. Steingrim Johnsen, som uagtet al muelig Eftersögning ikke har kunnet finde dem i Bispearchivet.

Thorstein Olafsön forestod vel ikke Laugmands-Embedet længere end til 1432 og efter dette Aar nævnes han

neppe i nogle nu existerende gamle Brevskaber. Det eller det næstfölgende har da rimeligviis været hans Dödsaar.

58.

1425 udgav Kong Erik af Pommern et Forbud paa Norsk mod den Handel, som Tydske og andre Udenlandske, der ikke vare lovlig gifte (eller bosatte) i Norge, dreve paa Kongens Skatlande. Hvidtfeld nævner det (l. c. 3die Part S. 402) blot som et Forbud mod slige Folks Seilads paa Nordlandene; jeg, Finn Magnusen, har berigtiget denne Angivelse i min Afhandling om de Engelskes Handel og Færd paa Island i det 15de Aarhundrede (Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed II, 118); jfr. Berg Samlinger til det Norske Folks Sprog og Hist. V, 627. Dette mærkelige Forbud, som ogsaa indbefattede Grönland, endskjönt det ikke udtrykkelig nævnes, trykkes her for förste Gang efter en Afskrift af Langebek, i Geheime-Archivet, efter en gammel Copie blandt Hansestædernes Privilegier i det Tydske Cancellies Archiv i Kjöbenhavn.

Eriicker, met guds nad, Norigis, Danmarcks, Suerigis, Wenda konunger, Hertog offuer Pomeren, sender allom monnom them som thetta bref sia eller höyra qvediu guds oc sinæ. För oss oc Raad wort er komet att than wana, er nyliger haffuer byriader weret, so som er om sigling tydiske oc adra wtlenska manna, ther som ey ære laggiifftherr[1] her i Norgio, att their sigla eller siglt haffue tiill Helgelands, Findmarkenna, Islands oc andre waare Skatlanda mota lagom oc skipan waare forældre[2] huad weer williom mett ingio mote lenger liida latha, forthii biodom weer fæbyrde[3] worum i Bergun oc ollom worom adrom wmbotzmonnum[4], hueriom i

[1]) *lovgifte, lovlig gifte, bosatte.* [2]) *Formænds i Regjeringen.*

sinæ wmbode, att sökia them tiill retta, them som tegat[5] sigla oc siglt haffua, oc so them er them före eller förtt haffue. Oc later thessa huerio tueggia eingar stadt wndtfara, för end the haffua giort[6] oss eller worum wmbotzmonnom saa meget, som lagene wtvise. Serdelis biodom weer lagmonnom warum, att ther seigia lag oc rett iffuer them oc allo thii frammare att weer haffuom wort breef ther wppaa gefuit fore wttan allt hindar eller motemæle, so frampt sem ther wilit ey suara wore sanre oblido. Scriptum Agershus, Anno Domini M°CDXXV, crastino beati Joannis ante portam latinam[7], nostro sub secreto presentibus appenso.

Dette Forbud er uden Tvivl (hvilket Berg allerede havde formodet) det selvsamme, som Paus har meddeelt (i Forordninger for Norge S. 184) i oversat Uddrag, men antaget at det var udgivet (i det seneste Aar 1299) af Kong Erik Magnussön, kaldet Præstehader.

59.

1431. Hvidtfeld anförer (l. c. 3die Part, S. 486 o. f.) „Kongens" (Erik af Pommern) „Klagemaal offuer Engelske, at de seygle paa forbudne Steder, Island, Grönland, Ferro, Hetland, Orckenöer, Helgeland, Findmarcken oc hafue beskad de Norske." Saaledes Indholdsangivelsen i Margen; i Texten hedder det herom:

„Aar 1431 den Tid Dr. Willem Spreen oc Her Hans Gremmersby först vaare herinde, da foresatte Kong Erich dennem disse Klager paa de Norske, hans Undersaattis Vegne, at det holdis effter Norgis Rigis gammel Rettighed,

[3]) *Skatmester, Kæmner, Befalingsmand.* [4]) *Befuldmægtigede eller Embedsmand.* [5]) *derhen.* [6]) *ydet.* [7]) *altsaa er Brevets Datum den 7de Mai.*

Frihed, aff arrild oc Mands Minde, hvor imod intet kand siges, hvilcken Norgis Rigis Frihed Kong Erich oc haffuer soret at holde, da hand antog hans Kongelig Krone, at icke de Engelske eller nogen Udlending oc Fremmede, uden Liffs oc Godsis Fortabelse[1] haffuer aldrig veret tilsted, eller maat löbe til Norgis Lande og Insler, som ere Island, Grönland, Ferrö, Hetland, Örckenöer, eller andre Öer Norgis Rige tilhörendis, til at kjöbslaae, uden til Bergen allene, som den almindelig Stappel er aff Kjöbmænd. Dette Forbunt haffue de Engelske freuentlich offuertræd, nu udi 20 Aar oc mere, Kongen, Rigit oc hans Undersaatte sammesteds boendis oc den handterindes Kjöbmand icke uden stor Skade. Oc som mere er, da haffuer de Engelske, offuer dette Hofmod oc Forbunt, fientlig offuerfaldet mange Steder udi Norge met Roff, Brand, Ild. De haffue borttaget mange Skibe, met Fisk oc andet Gods, visse Personer til-

[1]) „Under Livs og Lemmers Fortabelse" hedder det i en Tale, som Kong Eriks Gesandte i England allerede skal have holdt til Kong Henrik den 5te 1413, — endog for Kongeriget Norges, saavelsom andre Landes Indbyggere, som uden særdeles kongelig Tilladelse dreve saadan Handel eller Fiskeri. „Scire dignemini, quod gratinsissimus Dominus noster, Rex Daniæ et Norvegiæ præfatus, habet insulas aliquas, videlicet Islandiam, Ferny, Hietland et alias plures, ad regnum suum Norvegiæ pertinentes, ad quas nulli ab antiquo solebant accedere de terris alienis, ex quibuscunque causis, sive piscandi, sive mercandizandi, sub poena vitæ et membrorum, non magis homines regni Norvegiæ, quam aliarum terrarum, præter specialem licentiam regiæ majestatis. Nec de alio aliquo loco, post obtentam licentiam, exire licebat, quam de civitate Bergensi, nec redire ad eundem locum cessante inevitabili necessitate, ubi eos custuma et alia jura ad regium fiscum exsolvere oportebat, juxta antiquissimam regni Norvegiæ consuetudinem, sine aliqua hominum in contrarium memoria penitus observatum" etc. Aarstallets Rigtighed er oplyst (mod en Trykfeil — 1453) i Seldens *Mare clausum*, som det synes af Gram, i en haandskreven Opsats i det Kongelige Danske Geheime-Archiv.

hörendis; mange haffue drucknet oc omkommet, Skibene tilhörende. Oc alligevel de offte oc i mange Aar haffue giort de Norske stor Skade, saa er det dog mere end som nu optegnet er, naar det bliffuer offuerregnet oc offuerveyet aff dennem som Skaden haffuer fanget; dog er dette Summariumsvis antegnet."

Denne Beregning angaaer kun de udövede Voldsomsomheder paa Finmarken, Helgeland, Island, Hetland og Örkenöer, samt den Skade, som visse Personer i Bergen, der havde Tilladelse til at handle paa Island med 12 Skibe, havde lidt ved Skibsfartens Standsning. Klagen angaaer de sidste 20 Aar, altsaa fra 1411; det er da höist mærkeligt, at just fra dette Aars Begyndelse af standse alle Underretninger i Middelalderens norskislandske Annaler om den Grönlandske Skibsfart (see ovenfor S. 40); i 1412 kom endog slet intet Skib til Island (sammesteds S. 42), — og dog protesterede Kong Eriks Gesandter 1413 i kraftigste Maade mod al fremmed og uprivilegeret Handel paa disse Lande! — Det var da ikke underligt, at kun Sörövere og væbnede Voldsmænd viste sig ved deres forsvarslöse Kyster.

Frugten af de her ommeldte Underhandlinger 1431, som i næste Aar bleve fortsatte i Kallundborg, blev den i Kjöbenhavn paa Juleaften 1432 mellem Kong Erik og Henrik den 6te indgaaede Tractat. Det blev ved den bestemt, at al Skade, som de Engelske havde tilföiet Kong Eriks Undersaatter paa Island, Helgeland, Finmarken og andre Norge tilhörende forbudne Havne og Kyster, skulde erstattes Vedkommende, og, hvad der maaskee for os i Særdeleshed er mærkeligt, at alle de Folk, som i hine 20 Aar med Vold vare blevne bortförte af Island, Finmarken, Helgeland, eller andre Steder i det norske Rige skulde, efter den engelske Konges Foranstaltning, hvor de end maatte findes i hans Lande, faae Betaling for deres Tjeneste, og frit vende tilbage til deres Hjemsteder. Denne Bestemmelse skulde forkyndes over hele England, for at den, inden Aar og Dag,

kunde efterkommes. Fremdeles blev det gamle Forbud mod Handel i Skatlandene saaledes fornyet ved Tractatens 6te Artikel, som her for os er den vigtigste, da den og har gjeldt den ulykkelige, endnu i samme Konges Regjerings Begyndelse vel bestaaende Grönlandske Colonie:

„Ceterum mercatores et alii utriusque partis homines ac subditi, tam per terras quam per mare se mutuo visitare possunt in locis et portubus non prohibitis, suasque mercantias legaliter exercere; ita tamen quod faciant et exhibeant debita uniuscujusque loci ad quem peruenerint, secundum quod ibidem debeat exhiberi. Caveant nihilominus omnes mercatores et alii quicunque homines et subditi Regis Angliæ et Franciæ ne de cætero, sub poena amissionis vitæ et bonorum, visitare præsumant terras Islandiæ, Finmarchiæ, Halghalandiæ, seu alias quascunque terras prohibitas aut portus illegales, in Regnis Daciæ, Sveciæ et Norvegiæ. Similiter caveant homines et subditi Regis Dacie, Sveciæ et Norvegiæ sub poena præmissa terras et portus prohibitos et illegales Regis Angliæ visitare, — nisi hos vel illos evidens maris periculum aut tempestatum impulsus coëgerint, ubi tamen sub poena præcedente minime mercari licebit."

Det samme Forbud fornyedes og indskjerpedes fra engelsk Side af Henrich den 6te den 12te Mai 1444, og ved en ny Tractat imellem ham og Christian den 1ste, sluttet i Kjöbenhavn den 17de Juli 1449, dog blot til Mikkelsdag 1451. Heraf benyttede vist de engelske Kjöbmænd sig, i det de fra den Tid af reve næsten den hele islandske Handel til sig, og dette vedvarede lige til 1490, da denne Handel frigaves paa visse Betingelser. Den engelske Söfart til Polaregnene förte 1477 Columbus til Island, og mulig tillige til Grönlands Kyster. See ellers herom Zahrtmanns og mine Afhandlinger i Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed, 2det Bind.

60.

1433. Mellem 1421 og 1433 maa Grönlands Biskop Jacob paa een eller anden Maade være afgaaet, og en vis Nicolaus i hans Sted bleven udnævnt, uden at vi vide, paa hvilken Maade eller hvorlænge han, enten af Gavn eller Navn, har forestaaet dette Embede. Efter Biskop Nicolaus's Död blev Broder Bartholomæus de Sto Ypolito beskikket i hans Sted til Grönlands Biskop. Dette erfares af fölgende Notice, optegnet ved Mallet fra det Vaticanske Archivs Brevskaber (see ovenfor S. 90 o. f.); jfr. Paul Egedes Efterretninger om Grönland S. 86, hvor det dog ved en Misforstaaelse hedder at Bartholomæus var den sidstafdöde Biskops Broder.

„Anno 1433 Bartholomæus ab Eugenio IV dictus Episcopus Gronelandiæ 8 Cal. Octobris legitur in Libris provisionum Prælatorum (Tom. 65 p. 183). Habentur etiam ipsius Eugenii litteræ, quibus ecclesiæ prædictæ, vacanti per obitum Nicolai Episcopi, præfecit fratrem Bartholomæum de St. Ypolito, Ord. Prædic. et Baccal. in Theol."

Ingen af disse tvende Biskopper synes nogensinde at være kommen til Grönland. Paul Egede forstaaer denne Underretning saaledes, at Bartholomæus er bleven udnævnt til Grönlands Biskop den 22de September 1433, men det forekommer os ikke ligefrem at fölge af Udtrykket *dictus*, skjönt det vistnok kan bruges i en saadan Betydning. At Bartholomæus enten ikke længe har fört Titelen, eller i det mindste snart givet Slip paa sin Bestilling (hvis han ikke imidlertid er afgaaet ved Döden), erfares af det her næstfölgende Diplom.

61.

1440. Her viser sig först en Biskop af Grönland, kaldet Gregorius, ved en særdeles vigtig Leilighed, i det han da var tilstede i Oslo i en stor Forsamling af Rigets bispelige Prælater (hvoriblandt Biskop Gotskalk af Holum i Island), samt dets verdslige Raad og Tjenestemænd (eller

Embedsmænd) — for (anden Gang) at fordre fornöden Hjelp af Kong Erik af Pommern mod fremmede Fjender, Hansestæderne og Hollænderne, som hærgede Norges Kyster. De Forsamlede erklære tillige, at hvis de ikke fik den saaledes forlangte Undsættelse, saae de sig nödte til at see sig om et andet Herskab og at opsige Kong Erik deres Tjeneste, Raad, Mandskab og Hyldest. Med Brevet afsendtes Biskop Jenes (Jöns) af Oslo, Provst Siguard Björnsson af Bergen, Johan Umereysse og Colbjörn Geest, men de bleve paa Overreisen stoppede i Öresund af de Danske, og Brevet kom ikke til dets Bestemmelse. Originalen deraf bevares i det Kongelige Geheime-Archiv og haves trykt ved Jahns Danmarks Historie under Unionskongerne (Kbhavn 1835, 4. S. 518—519). Brevets Begyndelse lyder saaledes: „Ether höygborne Herra Konung Erik nöthes wi thil, swosom ær: Erchebiskop Aslac aff Nydros og Pauesk Sætes Legatus, Jones i Oslo, Pæther i Hamar, Olaff i Bergen, Goscalk i Hola og Gregorius i Grönland meth samme nadhe, Biscopæ, Siguard Jonsson, Drotzste i Norrighe, Siguard Biörnsson Prouast i Bergen, Anders Muus, Prouest at Marie kyrke i Oslo oc Righens Canceler, Olaf Hakonson, Johan Vmereyse (o. s. v.) Righeszens radh i Norighe; Erik Sæmundzson, Thore Karlsson (o. s. v.) Righeszens thiænestemen i Norigh, ath kungöre ether oc formane" o. s. v. Slutningen lyder saaledes: „Scriptum Asloiæ, anno Domini MCD quadragesimo, secunda feria ante festum Bartholomæi apostoli (24 August) nostris sub sigillis presentibus impressis." Originalen er skreven paa Papir og er nu meget skröbelig. Af de 35 i grönt Vox paa selve Diplomet trykte Sigiller, er Voxet nu for det meste borte.

62.

1448. I det alle vore authentiske Efterretninger fra eller om den Grönlandske Colonie, saavidt vi endnu have dem, ophöre med Aaret 1410, er det særdeles heldigt, at det

Vaticanske Archiv i Rom har opbevaret for os en officiel Afskrift af et i denne Henseende særdeles vigtigt Pavebrev udstædt af Nicolaus den 5te den 20de September 1448. Det findes i denne Paves Libro XXIII Registri Bullarum S. 251, c. Professor Mallet sendte en fuldstændig Copie af Bullen 1765 til Statsminister Bernstorff; den blev afskreven ved Langebek, efter hvilken Gjenpart, som nu haves i Geheime-Archivet, nærværende fuldstændige Aftryk retter sig, paa enkelte Skriverfeil nær, som dog for det meste ere rettede efter en anden Udskrift, ogsaa med Langebeks Haand, af Mallets Excerpter (see ovenfor S. 90 o. f.); dog bestaae disse her blot i et Uddrag, som har skullet opfatte Indholdets historiske Data. Dette Uddrag er meddeelt i Schlegels Sammlungen zur Dänischer Geschichte, 1 Bd. 1 St. (Copenh. 1773, 8) S. 174—179, og ligeledes i Biskop Paul Egedes Efterretninger om Grönland fra 1721 til 1788, S. 86—90, hvor de dog ikke haves correcte, især vrimler det sidstmeldte Aftryk (som dog er taget fra en selvstændig Afskrift, men ikke efter Schlegels Skrift) af uheldige Tryk- eller Skriverfeil. Den i dette Skrift indeholdte danske Oversættelse af Uddraget er og meddeelt i Forerindringen til Graahs Undersögelsesreise til Östkysten af Grönland S. 5—6.

Formedelst Hoveddocumentets store historiske Vigtighed forsyne vi det med en dansk Oversættelse, saa nöiagtig, som Originalens knudrede og langtrukne Stiil har kunnet tillade det.

Det har rimeligviis været Paven ubekjendt at en Biskop Gregorius til Garde, (som allerede var udnævnt 1440 eller för) opholdt sig paa den Tid i Norge; men i al Fald synes denne, hverken för eller siden, at være kommen dertil. Herefter nævnes han 1450 i Diplomet 64, hvortil vi forelöbig henvise.

Det vil maaskee forekomme nogle ubegribeligt, at ni Kirkesogne endnu skulde have været tilbage af den gamle Gröulandske Colonie 1448 eller noget för, uden at vi nu

have directe Efteretninger fra den ved Annaler eller Diplomer siden 1410, altsaa i hele 38 Aar af hin Periode. Dog er dette, naar vi ret overveie Sagen, slet ikke underligt. Den store Pest, som ödelagde Island först i det 15de Aarhundrede, standsede for det meste dets literaire Virksomhed. Fra Begyndelsen af samme findes intet i dets Annaler optegnet om Grönland, med Undtagelse af noget blandt det mærkværdigste, som stod i Forbindelse med enkelte Islænderes Reiser til og fra Landet; at alt sligt dog ikke engang er blevet optegnet, erfares tilfældigviis af Diplomerne. Bergens Ödelæggelse af Victualiebrödrene 1393, som nogle Aar derefter blev gjentaget, og Kongernes Forbud mod uprivilegeret Handel paa Island og Grönland, med flere den paalagte Byrder, havde nær standset al Söfart til det förstnævnte Land, og menes ganske at have ödelagt den Grönlandske. Saare meget har gaaet for sig i hin Tid baade i Norge og Island, uden at nu det mindste haves optegnet derom. Vi ere af den Mening, at Communicationen mellem Norge og Grönland, endskjönt den vistnok maa have været uregelmæssig og afbrudt, neppe er bleven ganske tilintetgjort, förend i den senere Halvdeel af det 15de Aarhundrede. Grunden for denne Mening forbeholde vi os at udvikle i en særegen Undersögelse. Det bliver da let forklarligt, at Grönlændernes Klager, efter hele Vestbygdens og maaskee tillige en Deel af Östbygdens Ödelæggelse ved de indtrængte Eskimoer (mulig og tillige europæiske Sörövere efter nogles Mening) — först have kunnet sendes til Norge og siden til Paven, som strax har sögt at raade Bod paa dem, ved at overdrage Islands Biskopper, i Forening med Norges Erkebiskop, at træffe den fornödne Foranstaltning til Kirkers og Geistligheds Oprettelse i Grönland. Det hierarchiske Schisma i Norge og det derved fremkaldte kirkelige Anarchie i Island, maatte, i Forening med de physiske, financielle og flere Vanskeligheder, som i selve Grönland optaarnede sig mod et saa vanskeligt Foretagende,

tilintetgjöre Opfyldelsen af Pavens fromme Önsker, især da han selv synes at have anseet dem for at være af den Art, at de ikke let kunde opfyldes, i det han blot henviser til

---

Nicolaus episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus, Schaoltensi et Olensi episcopis, salutem et apostolicam benedictionem.

Ex injuncto nobis desuper apostolicæ servituti officio, universarum ecclesiarum regimini præsidentes, sic, auctore Domino, pro animarum salute pretioso Salvatoris redemptas commercio nostræ sollicitudinis curam impendimus, ut illas non solum impietatis et errorum procellis sæpius fluctuantes, sed et ærumnis et persecutionum turbinibus involutas, ad statum optimæ tranquillitatis reducere studeamus.

Sane[1] pro parte dilectorum filiorum indigenarum et universitatis habitatorum insulæ Grenolandiæ[2], quæ in ultimis finibus oceani ad septentrionalem plagam regni Norvegiæ in provincia Nidrosiensi dicitur situatâ, [3]lacrymabilis querela nostrum turbavit auditum, amaricavit et mentem, quod in [ipsa insula[4], cujus habitatores et incolæ ab annis fere sexcentis Christi fidem, gloriosi sui præconis Beati Olavi regis prædicatione susceptam, firmam et intemeratam sub Sanctæ[5] Romanæ ecclesiæ et sedis apostolicæ institutis servarunt, ac quod tempore succedente in dicta insula, populis assidua devotione[6] flagrantibus, Sanctorum ædes quam plurimæ et insignis ecclesia[7] cathedralis erectæ fuerunt, in quibus divinus cultus

---

[1]) Her begynder det Malletske Udtog. — [2]) *Grönlandiæ*, hos Schlegel og Egede. — [3]) *longe*, tillægger Udtoget. — [4]) saaledes

det arme udplyndrede Grönlands egne Hjelpemidler, uden at give Haab om den mindste Hjelp af den rige romerske Kirkes Overflod.

Nicolaus Biskop, Guds Tjeneres Tjener, sender ærværdige Brödre, Skalholts og Holums Biskopper, Hilsen og apostolisk Velsignelse.

Som vi ved den apostoliske Tjenestes os ovenfra paalagte Pligt forestaae samtlige Kirkers Styrelse, bære Vi, efter Herrens Bud, omhyggelig Omsorg for at de ved Frelserens dyrebare Mægling forlöste Sjæle, som ikke alene tidt omtumles af Ugudelighedens og Vildfarelsernes Storme, men ogsaa indvikles i Gjenvordigheder og Forfölgelsernes Hvirvelvinde, igjen kunne ledes til den ypperligste Roligheds Tilstand.

I Henseende til Vore elskelige Sönner, de Indfödte og Beboernes Almeenhed paa Öen[1] Grönland, som siges at ligge ved Nordhavets yderste Grændser, norden for Riget Norge, i den Nidarosiske Provinds[2], saa har deres begrædelige Klage rystet vort Öre og foruroliget vort Sind: at (nemlig) bemeldte Öes Indvaanere have bevaret Christi Tro, som de for næsten sex hundrede Aar siden modtoge ved dens Forkynders, den salige Kong Olavs Prædiken[3], fast og uforvandsket, efter den hellige Romerske Kirkes og det Apostoliske Sædes Anordninger, og at i Tidens Löb, da Befolkningen besjeledes af varig og brændende Andagt, ret mange Bygninger opförtes for de Hellige, tilligemed en ypperlig Dom-

Uddraget for *ipsam insulam.* — [5]) *sede*, Uddraget. — [6]) *veneratione*, Uddraget. — [7]) saaledes Uddraget; her *ecclesiæ*.

sedulo agebatur, donec [illo permittente, qui imperserutabili sapientiæ et scientiæ suæ scrutinio persæpe quos diligit temporaliter corrigit, et ad meliorem emendam[1] castigat[2], ex finitimis littoribus Paganorum ante annos triginta classe navali Barbari insurgentes, cunctum habitatorum ibidem populum crudeli invasione aggressi, et ipsam patriam ædesque sacras igne et gladio devastantes, solis in[3] insula[4] novem relictis ecclesiis parochialibus, quæ[5] latissimis[6] dicitur extendi terminis[7], quas propter crepidines montium commode adire non poterant; miserandos utriusque sexus indigenas, illos præcipue, quos ad subeundum perpetuæ onera servitutis aptos videbant et fortes, tanquam ipsorum tyrannidi accommodatos, ad propria vexerunt captivos. Verum quia, sicut eadem querela subjungebat, post temporis successum quam plurimi ex captivitate prædicta redeuntes ad propria, et refectis hinc inde locorum ruinis, divinum cultum possetenus ad instar dispositionis pristinæ ampliare et instaurare desiderent, et quia propter præteritarum calamitatum pressuras fame et inedia laborantibus non suppetebat huc usque facultas Presbyteros nutriendi et Præsulem,[8] toto illo triginta annorum tempore episcopi solatio et sacerdotum ministerio caruerunt, nisi quis per longissimam dierum et locorum distantiam divinorum desiderio officiorum ad illas se

---

[1]) bör formodentlig være *emendationem*. — [2]) Fra [udelades af Uddraget. — [3]) tillægges i Uddraget. — [4]) her tillægger Uddraget *Groenlandia*, derimod mangler det vigtige Ord *novem*. — [5]) *qua*,

kirke, i hvilke Gudsdyrkelsen flittig forrettedes, indtil der, ved Tilladelse af ham, som i sin uudgrandskelige Viisdoms og Kundskabs Fylde ret ofte timeligen irettesætter og til en des fuldstændigere Forbedring revser dem som han elsker, — fra Heduingernes tilgrændsende[4] Kyster, for tredive Aar siden, Barbarerne ankom paa en Skibsflode[5], angreb det der boende Folk ved et grusomt Indfald, og ödelagde saaledes Fædrelandet og de hellige Bygninger med Ild og Sværd, at paa Öen kun bleve tilbage ni[6] Sognekirker, som siges at være længst bortliggende, til hvilke de formedelst steile Fjelde ikke let kunde komme. De ynkværdige Indbyggere af begge Kjön, især dem som de ansaae for stærke og skikkede til at paatage sig bestandige Trældomsbyrder, som vel passende for deres Tyranni, förte de som Fanger til deres eget Land. Men fordi, som den samme Klage tilföier, i Tidens Löb de fleste ere komne tilbage fra det ovenmeldte Fangenskab til deres egne Hjemsteder[7], samt have hist og her udbedret deres Boligers Ruiner, længes de efter at oprette og udvide Gudstjenesten igjen, saavidt muligt, efter den forrige Indretning, og da de formedelst de forhen udstaaede Ulykkers Tryk, samt Hunger og Mangel, ikke hidindtil have haft Raad til at underholde Præster og Biskop[8], have de i hint hele Tidsrum af tredive Aar, savnet Biskoppens Tröst og Præsternes Tjeneste, med mindre nogen, af Læng-

Uddraget hos Schlegel. — [6]) *latissimus*, Udtoget. — [7]) *terminus*, Udtoget. — [8]) *Præsules*, Uddraget.

conferre voluisset ecclesias, quas manus barbarica illæsas prætermisit, [nobis humiliter supplicari fecerunt, quatenus eorum pio et salutari proposito paterna miseratione succurrere, et ipsorum in spiritualibus supplere defectus, nostrumque et apostolicæ sedis in præmissis favorem impartiri benevolum dignaremur. Nos igitur dictorum indigenarum et universitatis habitatorum præfatæ insulæ Grenolandiæ justis et honestis precibus et desideriis inclinati[1], de præmissis [et eorum circumstantiis certam notitiam non[2] habentes, Fraternitati vestræ, quos ex vicinioribus episcopis insulæ præfatæ esse intelleximus, per apostolica scripta committimus et mandamus, quatenus [vos vel alter vestrum diligenti examine auditis et intellectis præmissis, si ea veritate fulciri compereritis, ipsumque populum et indigenas numero et facultatibus adeo sufficienter esse resumptos, quod id pro nunc expedire videbitis, quod ipsi affectare videntur, de sacerdotibus idoneis et exemplari vita præditis ordinandi et providendi, Plebanos et Rectores instituendi, qui parochias et ecclesias resarcitas gubernent, sacramenta ministrent, et si vobis, sive alteri vestrum demum expedire videbitur et oportunum, requisito ad hoc Metropolitani consilio, si loci distantia patiatur, personam utilem et idoneam, nostram et sedis apostolicæ communionem habentem, eis in episcopum ordinare et instituere, ac sibi munus consecrationis in

[1]) fra [udelades af Uddraget, hvorimod der her blot indskydes Ordet *Hoc*. — [2]) fra [*certa notitia nos habentes*, Uddraget.

sel efter Gudstjenesten, har villet begive sig paa mange Dagsreiser over lange Strækninger til de Kirker, hvilke Barbarernes Haand ikke havde beskadiget. De have da ydmygeligen anraabt os om at Vi med faderlig Miskund vilde komme deres fromme og heldbringende Forsæt til Hjelp og afhjelpe deres Trang i aandelige Anliggender, samt at Vi velvilligen vilde værdige dem Vor og det Apostoliske Sædes Gunst i ovenomhandlede Sag. I det Vi ere tilböielige til at bönhöre disse retmæssige og ærbare Begjeringer og Önsker fra den förmeldte Ö Grönlands Indfödte og dets Beboeres Almeenhed, men ikke have fuldstændig Kundskab om det Ovenanförte og dets Omstændigheder, overdrage og paalægge Vi eders Broderskab, som Vi erfare at höre til de i Nabolaget boende Biskopper[9], at I eller een af eder, efter at have nöiagtig hört, forstaaet og undersögt det ovenskrevne, dersom I finder at det grunder sig paa Sandhed, samt at selve Folket og de Indfödte igjen ere blevne saaledes styrkede ved Antal og Ævne, at I ansee det for at kunne komme til Nytte, hvad de nu synes at attraae — da at sörge for, at dertil bekvemme og for sædelig Vandel bekjendte Geistlige ordineres og ansættes, Præster og Sogneherrer beskikkes til at forestaae Menighederne og de gjenopreiste Kirker og betjene Sacramenterne; samt, dersom I eller een af eder, anseer det for gavnligt og betimeligt, med Erkebiskoppens dertil indhentede Raad, hvis Stedets Frastand tillader det, at en nyttig og bekvem Person, som staaer i Forbindelse med os og det hellige Sæde, ordine-

forma ecclesiæ consueta nomine nostro impendere, et administrationem spiritualium et temporalium concedere, recepto ab eodem prius juramento, Nobis et Romanæ ecclesiæ debito et consueto, valeatis, vel alter vestrum valeat.

Super quibus omnibus vestram conscientiam oneramus, plenam et liberam vobis vel alteri vestrum auctoritate apostolica concedimus tenore præsentium facultatem, [1]statutis et consuetudinibus apostolicis et generalium conciliorum ac aliis in contrarium editis quibuscunque[2].

Datum Romæ apud Sanctam Potentianam, anno incarnationis Dominicæ Millesimo quadringentesimo quadragesimo octavo, duodecimo Kalendas Octobris, Pontificatus nostri anno secundo.

Collat. S. Consan.

Ja. de Rizonibus.

ANMÆRKNINGER.

[1]) Paverne synes stedse at have antaget Grönland for en stor Ö, hvilket ogsaa Adam af Bremen m. fl. i sin Tid gjorde. Jfr. ovenfor S. 74, 77.

[2]) Provinds er i den Pavelige Curies Stil det samme som Erkebispedömme.

[3]) Dette beroer paa en stor Feilregning; der var knapt 448 Aar forlöbne fra Christendommens Indförelse i Grönland efter Foranstaltning af Kong Olaf Tryggvesön. — Det er vel muligt at en Læse- eller Skriverfeil kan være indlöbet

---

[1]) Her bör mulig indskydes, som hörende til brugelige Formularer: *non obstantibus.* — [2]) Fra [til Slutningen: *scilicet, requisito ad hoc, Metropolitani consilio, si loci distantia patiatur, personam utilem et idoneam eis in Episcopum ordinare et instituere valeatis.*

res og beskikkes til deres Biskop; at ham tildeles Indvielsens Gave i Kirkens sædvanlige Form og vort Navn, samt at ham forundes de aandelige og timelige Anliggenders Forvaltning, efterat I af ham have modtaget hans skyldige og sædvanlige Eed til Os og den Romerske Kirke, (alt) forsaavidt det er eder eller een af eder muligt.

Med alt dette bebyrde Vi eders Samvittighed, samt forunde af apostolisk Myndighed, efter dette Brevs Indhold, eder, eller den ene af eder, fuld og fri Fuldmagt hertil — (uden Hinder af)[10] de Apostoliske og de almindelige Kirkemöders, samt hvilkesomhelst andre i modsat Retning udgivne Anordninger.

Givet i Rom, hos den hellige Potentiana, Aar efter Guds Byrd et Tusende fire Hundrede förgetyve og otte, den tyvende September[11], i vort Pavedömmes andet Aar.

Confereret: S. Consan.

Ja. de Rizonibus.

her hos een af Afskriverne. Dog maa det bemærkes at mange i Udlandet allerede paa den Tid have antaget at Christendommen i Grönland virkelig var af den anförte Alder, eller endog af en höiere; see ovenfor, S. 68, 69, 70.

4) Ordet betyder egentlig tilgrændsende, men kan og antages for nærliggende.

5) At Skrælingernes eller Eskimoernes Fartöier undertiden dannede hele Krigsfloder (paa deres Viis) erfares ovenfor I, 424—426.

6) Dette lille men særdeles vigtige Ord er blevet udeladt af Bullens hidindtil trykte Uddrag.

7) Heraf slutter Graah (Undersögelsereise S. 7) at engelske Sörövere have begaaet det store Overfald (omtrent 1418), for at forsyne sig med Söfolk og at de, efter Eng-

lands Tractat med Danmark 1433, have bragt de bortranede Mennesker tilbage til Landet. Eggers meente at Overfaldet maatte tilskrives den i Zeniernes Reise omtalte Fyrst Zichmi. Herom maae vi henvise til Zahrtmanns og Bredsdorffs Undersögelser, som herefter ville nærmere blive omhandlede eller meddeelte.

8) Dette Ord maa vel nærmest oversættes ved Biskop, men kan og betyde en anden Prælat, f. Ex. en Officialis. Det er tænkeligt at en saadan har boet i Vesterbygden, som Ivar Baardsön siger at engang har haft en Domkirke og Bispesæde paa et Sted som kaldtes Steensnes eller Strömsnæs (Straumsnes). See Rafns Antiqvit. Americanæ S. 315.

9) Biskopperne af Skalholt og Holum vare vistnok nærmeste Naboer for Biskoppen af Gardé, men de stode ikke i nogen umiddelbar Forbindelse med ham, da al Handel og Skibsfart til Grönland, i den Tid, efter de gjeldende Love, nödvendigviis maatte skee fra Bergen; dets Biskop var altsaa forsaavidt den, der bedst kunde have antaget sig dette Anliggende i Forening med Erkebiskoppen af Trondhjem, — men den sidstnævnte har mulig sögt at trække den endog for ham vanskelige Sag i Langdrag, ved först at henvise til de islandske Biskopper, med det Foregivende at de som Naboer til Grönland, bedst maatte kjende dets Leilighed. Om den da rimeligviis i Norge værende Biskop Gregorius til Garde da af Erkebiskoppen er bleven anseet for altfor gammel, svag eller i andre Maader uskikket til at drage til Grönland, — eller om Talen blot her er om Officialis og Præster for den af Geistligheden aldeles forladte, men af de gamle Indbyggere tildeels besatte Vesterbygd (med Midfjordene) kunne vi nu ikke vide.

10) De hertil svarende Ord have vel manglet i Copiebogen, som hörende til en almindelig Formular ved lignende Expeditioner fra det Pavelige Cancellie.

11) Ikke den 12te October, som det hedder i Paul Egedes Oversættelse af Uddraget.

63.

1449 döde Erkebiskoppen af Trondhjem, Aslak Bolt. Det er uvist om han har modtaget nogen Underretning om den her næstforegaaende Pavelige Skrivelse til Biskopperne af Skalholt og Holum i Island, men den maa dog, efter Bullens Indhold, være bleven tilstillet det Erkebispelige Sædes midlertidige Forstander, Olaf Throndsön, som i hans Sted (rimeligviis efter den canoniske Regel inden tre Maaneder fra Formandens Död) blev valgt til Norges Erkebiskop. Den sidstnævnte har altsaa modtaget hin Pavelige Bulle, og da vel strax sögt for sin Deel at bidrage til de deri indeholdte Befalingers Efterlevelse. Vi formode saaledes at han er Forfatter til en udateret Concept eller Copie til eller af et Pas for et Skib udrustet med hans „familiares", Mandskab og Gods til de nordlige Egne eller Lande („partes boreales"), hvorunder baade Island og Grönland kunde forstaaes, for at fremme hans Forretninger. Titel-Udtrykket *miseratione*[1] synes at vise, at en Erkebiskop, men ingen Biskop, har udfærdiget Documentet, hvoraf en Afskrift havès i Geheime-Archivet, paategnet, som det synes, med Grams Haand, „ex apogr. A. M." (ved hvilke Bogstaver Arne Magnussen sikkerlig menes). Endvidere staaer der med en anden Haand og paa et andet Sted „circa 1440", men da gaves der ingen norsk Erkebiskop af dette Navn. Da var Skalholts Bispestol ledig (ved Gotsvens Död eller

[1]) Dette Udtryk er en Oversættelse af det norsk-islandske *miskun*, hvilket Norges Konger pleiede at anvende i deres Titulatur; Erkebiskopperne skreve sig da ogsaa *Dei miseratione*; Biskopperne derimod længe *permissione* og tilsidst *Dei gratia*. Da Norges Konger (især de danske) havde optaget dette Udtryk i deres Titulatur, fulgte ogsaa de norske Erkebiskopper deres Exempel; Biskopperne, som havde brugt det för, vedbleve siden dermed lige til Reformationen. De danske Konger, Erkebiskopper og Biskopper havde stedse benyttet sig af Formelen *Dei gratia*

Afgang 1448) og derfor syntes Nödvendigheden des mere at udkræve hint Skibs Udsendelse. — Dette er saaledes vor Gisning, men kort derefter foregik store Forandringer i Rigets, Erkebispedömmets og Skalholts Bispestols Bestyrelse. 1448 var Kong Christopher af Bayern afgaaet ved Döden; i hans Sted blev Christian den 1ste hyldet 1449 og kronet 1450 (paa St. Olafs Dag, den 29de Juli, i Trondhjem) til Konge af Norge. Da udvirkede han, ved sin Protest, Olaf Throndsöns Fortrængelse fra Erkebispesædet (endskjönt denne dog vedblev at kalde sig *Electus*) til bedste for sin fortrolige Raadgiver, Tydskeren Marcellus, hvem han allerede havde forskaffet Skalholts Bispedömme, hvilket han forestod i fulde 10 Aar, uden at see Island. Trondhjems Capitel valgte 1450 Marcellus til Erkebiskop, men han blev ikke stadfæstet af Paven, som derimod udnævnte en tydsk Dominikaner, Heinrich Kalteisen, hvem Nordmændene ikke anerkjendte; selv Marcellus mödte megen Modstand i Norge og efter nogle Aars Forlöb kom Olaf Throndsön igjen i fuldkommen Besiddelse af Erkebispedömmet. Om dette Schisma mellem Erkebiskopper har Werlauff skrevet en egen Undersögelse i en af hans Afhandlinger til Christian den 1stes Historie, i Skandinavisk Literatur-Selskabs Skrifter 10de Bind, 1818, hvortil, især S. 14 o. f., vi her ellers kunne henvise. Jfr. vore Bemærkninger om det her næstfölgende Diplom (Nr. 64).

Olavus, miseratione divina etc. universis sanctæ matris ecclesiæ filiis, ad quorum notitiam præsentes literæ pervenerint, salutem cum benedictione divina.

Noveritis nos direxisse familiares nostros N. et N. cum navi, hominibus et eorum bonis ad partes boreales[1], in nostris negotiis faciendis; quare omnibus dominis, amicis et familiaribus nostris in spi-

[1]) rettet for *boriales*.

ritu dilectionis cum instantia supplicamus, quatinus prædictos in favorem et subsidium nostro amore dignemini acceptare, et ab omnibus injuriis et molestiis velitis defensare, prout in consimilibus vices reddere erimus quam[1] parati.

Scriptum etc.

64.

1450. Kort efter af Marcellus i Trondhjem, som nysmeldt, af Kong Christian den 1ste var bleven indsat til Norges Erkebiskop, har han i Bergen holdt et Slags Synode, hvorved den Mærkværdighed forekommer, at kun en Biskop fra det egentlige Norge, men derimod alle de nordlige Skatlandes (Færöes, Skalholts, Holums og Gardes Stifters) Biskopper samt endda en dansk Biskop deeltoge deri. I det mindste have alle disse i Fælledskab udfærdiget et Indulgenzbrev for en Kirke i Stavanger Stift, paa eller i Wormster[2], tilegnet den hellige Kong Olaf, hvorved dem, som gudelig besögte den paa visse Höitidsdage o. s. v., forundtes 40 Dages Aflad. Det kan vel neppe drages i Tvivl at den her forekommende Biskop Gregorius, som allerede nævnt 1440, maa være bleven, i Anledning af den næstforegaaende Pavelige Bulle, stadfæstet i denne Egenskab, hvilket vistnok allerbeleiligst kunde skee i det ovenmeldte Aar, da den udvalgte Erkebiskop, samt begge Islands Biskopper, af Skalholt og Holum, vare samlede i Norge. Hvorvidt Biskop Gregorius's Alder eller Helbred har tilladt ham at reise til Grönland, eller om en saadan Reise, for at efterkomme Pavens

[1]) Maaske rettere *quando* eller noget lignende. — [2]) Denne Kirke kan være een af de mange, som bleve afskaffede ved eller kort efter Reformationen i Norge. Vi kunne ikke paavise Stedet. Kan Navnet være en Fordreielse af Otursnes (Otranes) nu Oddernæs, — eller af Ormstader (Vormstader, — Vorster — Vormster)?. See Munthe hos Aall l. c. S. 39.

Befalinger i nogen Maade er bleven forsögt, vide vi ikke. Det er da muligt at han er afreist dertil, — men i al Fald have vi ikke kunnet finde ham nogetsteds ommeldt i sildigere Diplomer eller historiske Beretninger. 7 Aar derefter finde vi at en anden Biskop var bleven udnævnt i hans Sted.

Diplomet haves i Original paa Pergament i den Arnæ-Magnæanske Samling. Det har været forsynet med 6 hængende Segl i gult Vox, hvoraf de 4 ere bortfaldne. Det 4de har vel tilhört Biskop Gregorius, men kun Halvdelen deraf er tilbage. Det har indeholdt en Figur, som deels lignede en Lilie, deels Omridset af en stor Stjerne.

Afladsbrevets Titelafdeling lyder saaledes:

„Universis Christi fidelibus presentes literas audituris vel visuris, Marcellus Dei gratia, Episcopus Schalotensis, sancte Nidrosiensis ecclesie metropolitanus postulatus per Norvegie, Dacie et Svecie regna ipsorumque metropoles dioces. Apostolice sedis legatus, et Thorlavus Viborgensis, Gunnarus Stavangrensis, Gregorius Gardensis, Hemingus Farensis et Mathias Holensis, eadem gratia, salutem et sinceram in Deo caritatem." — Og Slutningen: „In cujus rei testimonium sigilla nostra presentibus sunt appensa. Datum Bergis, ipso die translationis Sancti Cuthberti Episcopi et confessoris" (4de Sept.) „anno Domini MCDL."

Hvorledes ellers den hernævnte Matthias eller (som han oftest kaldes) Mattheus (rimeligviis egentligst Matthis eller Mats, nu Mads) er bleven udnævnt til Biskop for Holums Stift i Island, vide vi ikke. At han har paaberaabt sig Pavens Breve derfor, vil erfares af det fölgende, og at Marcellus, som postuleret Erkebiskop samt tillige hans Collega for Skalholts Stift har erkjendt ham derfor, see vi af nærværende Diplom. Man mener at denne Mattheus er den samme som den formeentlige danske Præst af dette Navn, der ankom til Island fra England 1430 med Erik af Pommerns Ex-Canzler og afsat Erkebiskop til Upsala, Jon Gerriksön,

som da satte sig i Besiddelse af Skalholts Bispestol, men blev 1433 druknet i Bruaraa af nogle ved ham forhen mishandlede Hövdinger. Vi finde at Gotskalk, som 1442 blev udnævnt til Biskop af Holum, ikke har betalt det Paven derfor tilkommende Gebyhr (119 Lod Sölv) förend fulde 8 Aar derefter. Heraf har mulig Paven taget Anledning til, efter Mattheus's Klage og Insinuation, at udnævne ham til Biskop af Holum. Men omendskjönt Erkebiskop Marcellus först i September 1450 havde erkjendt ham i denne Egenskab, har han kort efter forandret sine Tanker, i det han da, paa Pavens Vegne (uden Tvivl i Kjöbenhavn, i October ellee November) modtog af Biskop Gotskalk det ovenmeldte resterende Gebyhr og udnævnte ham til sin Vicarius for Skalholts Stift samt Islands General-Visitator; tillige har han vistnok skaffet ham Kong Christian den 1stes særdeles gunstige Beskjermelsesbrev, udgivet i Kjöbenhavn, St. Andreæ Dag (den 30te November) 1450. Marcellus vedblev at protegere sin Vicarius, i det han 1453, i et aabent Brev til Islænderne, stadfæstede ham i denne Egenskab, og advarede dem tillige mod at modtage Biskop Mattheus, som vankede omkring i Norge, uden fast Ansættelse,. og sögte at indsnige sig allevegne. Ikke desmindre vidste denne saaledes forfulgte Geistlige igjen at indsnige sig i selve Erkebiskop Marcellus's Gunst, og blev endog af ham 1457 (eller för) beskikket til Vicarius for Skalholts Stift, sandsynligviis med Löfte om Holums Bispedömme, hvorpaa han havde gamle Prætensioner, ved förste Vacance. Samme Aar döde Biskop Gotskalk, og Holums Stifts Præsteskab udvalgte 1458 Olaf Rögnvaldsön i hans Sted. Derimod protesterede Biskop Mattheus, som den der ansaae sig for berettiget til dette Embede. Ved et mellem Prætendenterne, ved Hövdingen Björn Thorleifsöns Mægling paa Akre i Skagefjorden, Torsdagen för Ceciliemesse (den 22de November), indgaaet Forlig, blev Sagen udsat til Erkebiskoppens endelige Afgjörelse. Olaf Rögnvaldsön reiste ud af Landet,

men Mattheus blev tilbage; han har rimeligviis stolet paa sin Principal Marcellus, men da Olaf Rögnvaldsön kom til Norge, havde den ovennævnte Olaf Throndsön sat sig i fuld Besiddelse af Trondhjems Erkebispedömme. Han greb denne Leilighed til at modsætte sig sin Modstander Marcellus og udgav et aabent Brev i Bergen paa Peters og Pauls Dag (29de Junii) 1459, hvorved han forböd Islænderne at vælge Mattheus til noget Bispedömme, da han ikke var bleven kaldet dertil af Kannikerne i Nidaros, samt erklærede ham ovenikjöbet for en Meeneder, Apostat fra sin Ordens Regler og for en excommuniceret Landstryger.

Efter en Underretning, som Finn Johnsen har erholdt af et Fragment af en Regnskabsbog for Kirken paa Teig i Skalholts Stift, skulde Mattheus, som der kaldes Biskop til Holum, være afgaaet ved Döden i Aaret 1458[1]; saaledes havde han naturligviis intet videre kunnet foretage i Island, men hint Fragment synes at være corrumperet ved Skrivefeil, eller og at være blevet feilagtig læst, efter hvad vi her nedenfor udvikle. I al Fald er det vist at

[1]) Visitationem Quartæ australis orsus fuerat, quam morte præventus perficere non potuit, de quo ita loquitur fragmentum Rationarii templi Teigensis in tractu Fljotshlid: „Anno Domini 1458, in generali sua visitatione, nobilis Dominus et spiritualis pater Matthæus Episcopus Holensis et generalis Visitator totius dioeceseos Skalholtensis, Teigi mortuus est" Finni Johannæi Hist. eccl. Isl. II, 480. Espólins Árbækur II, 56. Vildfarelsen maa her uden Tvivl have indsneget sig ved Ordet „mortuus"; mulig burde det skrives eller læses „moratus" (i det Mattheus nemlig har opholdt sig der ved Kirkens Visitatz, hvorved Kirken eller Kirkeværgen vistnok er bleven sat i nogen Bekostning). Det er overhoved ikke sandsynligt at Biskop Mattheus, som neppe förend i December kunde være kommen tilbage til Skalholt, da henimod Thorlaksmesse og Julen (som med stor Pragt pleiede at celebreres der) har begivet sig paa Visitatz i et langt fraliggende District. Biskoppernes Kirkevisitatzer pleiede (og pleie endnu i Island) som oftest at foretages i Sommertiden, af meget naturlige Grunde.

Olaf Rögnvaldsön, uden nogen Modstand af Islænderne, kom i Besiddelse af Holums Bispestol.

65.

1460. Det herfölgende Documents Datum er desværre deels bortrevet fra dets rette Sted, deels aabenbar feilskrevet, som Overskrift, formodentlig af Ukyndighed i de arabiske Taltegns Retskrivning. I den Magnæanske Samling haves to Folianter, heftede i Pap, betegnede Nr. 22 a, b, under Titel af „Varia Adversaria Hvitfeldiana"; om de virkelig ere samlede eller skrevne af Hvidtfeld selv er tvivlsomt; dog er det vel muligt med Hensyn til *a* og en Deel af *b*, som alt er af samme Haand, men i sidstmeldte Tome, findes en Deel Diplomer, skrevne af forskjellige Hænder og een af disse Afskrifter er paategnet: „Ar. Hvitfeld communicabat 1605". Indholdet er meget blandet, men alt vedkommer dog Nordens Historie, mest i det 14de og 15de Aarhundrede. I Tomen 22, b, findes en Copie af nærværende Diplom, skrevet i et blandet Sprog, Dansk og Islandsk, hvis det ikke skal være en Oversættelse af det sidstmeldte. Schöning er bleven opmærksom paa dette ellers ubekjendte Document, og har efterladt sig en Notice derom i Geheime-Archivets Diplomatarium, hvori han bemærker at Brevets rette Datum burde anföres som 1460. Herimod synes det S. 182 anförte Fragment af Teigs Kirkes Regnskabsbog at stride. Naar vi forudsætte, at en Skrivefeil eller urigtig Læsning forandrer dets Hovedindhold, kan Biskop Mattheus virkelig have udfærdiget dette Brev, i Foraaret 1460. De Uroligheder, som Biskop Andreas af Garde (der her förste Gang nævnes og maa vel være bleven udnævnt isteden for Gregorius) efter dette Brevs Indhold skulde have vakt, ved Forsög paa at afsætte Biskop Mattheus fra Skalholts Bispestols Administration, maa have taget sin Begyndelse i Sommeren 1459, da Mattheus, som ovenmeldt, af Erkebiskop Olaf erklæredes for afsat og excommuniceret m. m. Dette

Brev er rimeligviis blevet overbragt ved den for Grönland udnævnte Biskop Andreas, som ikke har villet eller kunnet overtage dette Embede, men som nu, isteden for Mattheus, er bleven udnævnt til Skalholts Domkirkes Administrator. Biskop Mattheus har dog ikke villet vige for sin Eftermand, og forsvaret sin Stilling paa Skalholt til nærværende Brevs Datum, i det han griber til det fortvivlede Middel at true sin Modstander med Band, efter at han allerede havde indstævnet ham for Erkebiskop Olafs Domstol, for hvilken han dog selv neppe kunde vente noget synderligt Held. Ellers er Mattheus's sildigere Skjæbne (hvis han virkelig har levet 1460) os ubekjendt. Som vi erfare af de fölgende Diplomer har Biskop Andreas af Garde, fra 1460 af, et Par Aars Tid, fungeret som Skalholts Domkirkes Administrator, indtil han blev aflöst fra denne Function ved en ny og virkelig Biskop.

Om Biscop Anders aff Grönland A. 1406.

Vij Mattheus med Gudz naade, Biscop a Holum och Umbodzmader[1] helleger Schalholdz kirkiu, gerum godum monnum kunnigt med þessum vorum breff, ad os och godum monnum os nerverende[2] list[3] och saa haffuer lyttist[4] ad hellog Skalholdz kirkiu haffuer mikin och uvinagulegom[5] skada nu fyr langen tima fengit aff then imislogom[6] vmbodum sem nu lange time heffuir iffuer henne veret, och du Biscop Anders aff Gardum aa[7] Gronland först biriede[8]. Thi forbiodum vij ther[9] adurnefnder Biscop

[1]) Ombudsmand eller Administrator. — [2]) Disse gode Mænd nævnes dog, mod Sædvane, ikke, formodentlig af den Aarsag at de frygtede for Erkebiskoppens Vrede og Biskop Andreas's Misgunst. — [3]) d. e. „litst," synes. — [4]) „litist," syntes. — [5]) Et forkvaklet Ord, formodentlig „úvanalegan", usædvanlig stor, eller „úyfirvinnanlegan" (ubodelig). — [6]) forskjellig. — [7]) paa. — [8]) begyndte. — [9]) dig.

Anders, vnder fuld forbud, band och bandzpine ad fremme nokot bischopligt eda prestelig starff[1] forend du heffuer dig rensit eda ret stadit fyri their sakar sem vij haffuom ther fyri steffnt fyre verdulekan fouder[2] ok herre, her Olaff med Gudz naade Erkebiscop i Nidarosi. Hermed forbiudom ver ollum och seerhuerium[3], bede lerdum ok lekum, vnder samme forband[4], band och bandzpine udi theirra Embete ad stande eda ther nokore lydni eda fylgia eda votte til nokors bischoplicks starff eda Embete, thartill sem endulegur veggur[5] ganger a um aull thau malle felli[6], fyri adur neffndur verduge foudur Erikjbiscopen ij Nidrossi er vij höffum ther fyrri steffnet, eda fyrri vor naduga herra konnunginn ef thes med tarff. Ok til Sande herum[7] settum vij vort Indsegli fyrri thetta breff, skreffuit ij Skalaholti den 6 dag epter Mariæ (bodun? [8]) .... dei ..

(*Kun en Deel af Bogstaverne er læselig nederst paa Siden, det övrige er skaaret bort*).

66.

1460. Ved nærværende Diplom erklærer Biskop Andreas af Garde, at han har aflöst en vis Jon Jonsön for uforsynligt Mandslet (eller Manddrab) og har modtaget saa me-

[1]) Forretning. — [2]) „faudur", Fader. — [3]) enhver. — [4]) Forbud. — [5]) et her aldeles uforstaaeligt Ord, ellers betyder det en Kile eller Væg. Muelig bör her læses „vegur", Vei. — [6]) „málaferli", Processer, Retstrætter. — [7]) Bekræftelse herpaa. — [8]) Bebudelse, d. e. den 24de Marts (som og efter den historiske Sammenhæng maa være det rimeligste); Schöning har læst eller oversat Mariæ Besögelse, d. e. 2den Juli, men saalænge har vel den excommunicerede Mattheus neppe kunnet holde sig paa Skalholts Bispestol.

get (i Straffeböder) derfor, som ham vel nöies o. s. v. Dette Document, som findes i den Arnæ-Magnæanske Haandskriftsamling Nr. 22, b, Fol. er ligesaalidet som det næstovenfor anförte för kommet til nogen islandsk Historikers Kundskab, da intet findes antegnet om at Biskop Andreas er kommen til Island eller har fungeret der, förend 1461. — Det er sandsynligt at han allerede da har faaet Mattheus fordrevet fra Skalholt (hvis denne ikke ellers för er afgaaet ved Döden i Aaret 1450), og at Andreas altsaa i hele det fölgende Aar (1461) har bestyret Skalholts Bispestol, hvis Gods dog ellers tildeels, da og i nogen Tid för, synes at være blevet forvaltet af Kongens Lehnsmand Björn Thorleifsön, der og her kan formodes at have staaet i nær Forbindelse med den omhandlede Andreas. Jfr. nedenfor under Nr. 67—70.

It andet breff om Biscop Anders aff Grönland.

Vij Andreas med Gudz naade, Biscop i Gordum paa Gronland oc ombodsmand for hellage Skaleholts kirke, giörre gode mend vitterligt med thette vort obne breff, ad vij haffue afflöst Jone Jonssyni[1] for mandslett som hand wforsiunlig haffner ijfalled, och schrift sat[2] och for seg oppebored saa os vel nöyes. Huorfore vij giöre (hannem) herom quit och karelos paa den hellige Skalholte kirkis vegne for os och alle vore eptherkommere. Och til Sandhed herom sette vij vore Indsigler for thette breff Schreffit paa Aasbersstrand[3], neste dag epther festum St. Bartholom. apostoli[4] aa dni MCDLX.

67—68.

1461. Björn Jonsen paa Skardsaaa har, da han skrev

[1]) burde snarere skrives Jon Jonsson. — [2]) paalagt ham visse Bodsövelser. — [3]) formodentlig Aarskogstrande. — [4]) den 25de Aug.

sine Annaler, kun (i 1ste Deel S. 50) anfört ved dette Aar fölgende Uddrag af den ovenmeldte Biskop Andreas's Aktstykker: „Da lod Biskop Andreas, som förte Titel af Biskop til Garde paa Grönland og Ombudsmand til Skalholt, en Dom afsige ved 12 Præster her paa Island over Præsten Jon Jonsön til Hrune (i Arnæssyssel, kort fra Skalholt), som beskyldtes for at have ulovlig opkastet sig til Officialis paa Skalholt mod Erkebiskoppens Befaling og Biskoppens Forbud; derfor dömtes den Tiltalte fra sit Kald og Embede, samt at have forbrudt sit hele Gods til Kirken og Biskoppen, indtil han havde givet fuldkommen Erstatning. I det samme Aar overdrog Andreas, Biskop til Garde, Junker Thorleif Björnsön (en Sön af Lehnsbövdingen Björn Thorleifsön), Hrune Præstegaard og skjenkede ham alt det Gods som denne Jon havde eiet". Her synes Talen upaatvivlelig at være om to forskjellige Diplomer. Mulig ere disse de samme som de der ommeldes saaledes af Arngrim Johnsen i hans „Specimen Islandiæ" S. 149. „Anno 1461 Andreas cathedræ Gronlandicæ præfuit, qui una gesserat vice Episcopum Scalholtensem in Islandia. In cuius rei fidem testor me tabellas vidisse membraneas, cum sigillis, confectas et datas, in consistorio ecclesiæ Schalholtensis."

69—70.

1462. Endnu i dette Aars förste Halvdeel fungerede Biskop Andreas af Grönland som Skalholts Stifts Administrator. Dog skulde han snart fratræde denne Forvaltning, og han har da været betænkt paa at gjöre sin overilede og uretmæssige Fremgangsmaade ved Hrune Præstekalds Bortgivelse til en Junker (eller ung Adelsmand, der slet ikke hörte til den geistlige Stand) og dets forrige Præsts Eiendeles Confiscation m. m., saavidt muligt, god igjen. Andreas synes nemlig at have formaaet Junkeren til at fratræde Kaldet og aflevere alt dets Tilbehör, samt til at jævne Sagen angaaende den imidlertid ved Döden afgaaede Præst Jon

Jonsöns confiskerede og bortskjenkede Eiendele saaledes, at den Afdödes Broder (formodentlig en gammel Mand) vel erkjendte at Eiendelene vare blevne forbrudte, men forbeholdt sig dog, til Gjengjeld for denne Erklærings Afgivelse, Hjelp og fri Underholdning for sin Livstid af Junker Thorleif Björnsön, som forpligtede sig dertil, og tillige til at udvirke et Beneficium (eller Præstekald) for Contrahentens Sön hos den da forventede retmæssige Biskop til Skalholt.

Herom haves tvende Original-Documenter i den Arnæ-Magnæanske Samling, samt Afskrifter af dem i Geheime-Archivet. Begge ere udfærdigede i Hrune, af Mester (Magister) og Officialis Svend Petersön (som 4 Aar derefter blev Biskop til Skalholt) med forskjellige tiltagne Præster og Legmænd. Det förste er dateret in Octavis Petri et Pauli Apostolorum (den 6te Juli) og angaaer det ovenommeldte formelige Forlig mellem Thorleif Björnssön og Stephan Jonssön, samt dennes Sön, Præsten Thorleif (som fuldkommen samtykkede den af hans Fader indgaaede Contract) angaaende Overdragelsen af Stephans formeentlige Arv efter Præsten Jon Jonsön til Thorleif Björnsön, efter den Adkomst eller Ombud (Bemyndigelse) som Biskop Andreas havde givet ham dertil („eptir þeirre eign ok umbode er biskup Andres hefde honum uth gefit") paa de ovenommeldte Betingelser. Det andet Diplom er dateret „in translacione Sti Thome Cantuariensis, Archiepiscopi et Martiris" (den 7de Juli, — altsaa næste Dag efter). Det angaaer den Forretning, hvorved Junker Thorleif Björnssön afhændede Præstekaldet Hrune med alt Tilbehör, hvoriblandt 6 Kjör og 140 Malkefaar, efter „en saadan Evaluation, som Biskop Andreas, den hellige Skalholts Kirkes Ombudsmand, vel nöiedes med at modtage paa Kaldets Vegne" („i suo ordnum peníngum sem biskupi Andresi, umbodsmanni heilagrar Skálhollts kirkiu, vel ánægde at taka stadarins vegna") o. s. v. Dernæst tilföies i Instrumentet, at dets Udstæder saae og hörte derpaa, at Biskop Andreas med fuldt Haand-

slag gav Junker Thorleif behörig Quittanz for Kaldets Aflevering, for sig selv og for sine Eftermænd, Skalholt Domkirkes Forstandere. I den samme Sommer, og rimeligviis strax efter disse Aktstykkers Udfærdigelse, fik Skalholt endelig en fast og der bosiddende Biskop i Jon Stephansön Krabbe, (der för var bleven valgt til Biskop i Stavanger, men ikke erholdt Pavens Confirmation). Da har uden Tvivl den heromhandlede Grönlandske Biskop fratraadt sine Functioner i Island.

Pontoppidan, som har kjendt Arngrim Jonsens Beretninger om Biskop Andreas, tillægger (i Ann. eccl. Dan. II, 625) om den sidstnævnte: „Wie aus einem alten Briefe erhellt ist Andreas kein guter Mann gewesen, da er mit den Kirchengütern unverantwortlich hausgehalten, und daher vom Drontheimschen Erzbischoff zur Rechnung gefordert."

Hvorvidt Biskop Mattheus's Embedsstilling i Island blev anerkjendt af hans Eftermænd paa Skalholt er os ubekjendt, men at hans Modstander, Biskop Andreas, har nydt denne Lykke, erfares af et ved Finn Johnsen meddeelt Uddrag af et Brev fra den ovenommeldte Biskop Svend Petersön til Biskop Olaf paa Holum, dateret 1471, hvori han omtaler: „Venerandum fratrem Andream, Gardensem in Gronlandia Episcopum, jam dum in vivis, quondam sub Marcello, beatæ Memoriæ, Vicarium Skalholtensem." At denne Prælat senere er kommen til Grönland er ikke rimeligt, men vi gjenfinde ham, 4 Aar efter at det her omhandlede Document var udgivet, i Sverrig og efter andre 10 Aar i Danmark.

71.

1466 var den samme Biskop Andreas i Sverrig, hvor han fungerede som Vicarius for Biskoppen af Linköping. Dette erfares af en Afskrift i det Kongelige Danske Geheime-Archiv, taget af Langebek fra Örnhielms Samling af Diplomer 10de Tome S. 698 (forvaret i Antiqvitets-Archivet i Stockholm); den sidstmeldte Copie grunder sig paa den

originale Membran, Aktstykket angaaer en af ham foretagen Gjenindvielse af Vadstena Klosters Kirkegaard, hvor Blodsudgydelse var skeet ved nogle ufornuftige Mennesker efter Djævelens Indskydelse („per sangvinis effusionem qvorundam insipientium, instigante diabolo") samt til Indvielse (consecratio) af tvende Helgenbilleder, det ene af Jomfru Maria, hængende midt i Kirken „per modum corone, ante crates fratrum", det andet, som dog kun var lille, af den hellige Dorothea, opstillet i Kong Carls Chor. Desuden udloves 40 Dages Aflad til alle ret Bodfærdige, som vilde gaae omkring Kirkegaarden eller böie Knæ for de nyindviede Helgenbilleder, eller antænde Lys for dem o. s. v. Diplomet begynder saaledes:

Nos Andreas Dei et apostolice sedis gracia Episcopus Gardensis, pro nunc ad tempus in pontificalibus exercitiis Vicarius ecclesie Lincopiensis, omnibus et singulis Christi fidelibus notificamus per presentes, quod Anno Domini MCDLXVI in crastino beati Marci evangeliste *(den 26de April)*, constituti fuimus in monasterio Watzstenensi, Lincopensis diocesis *o. s. v.*

72.

1476 holdtes en Forsamling ved Erkebiskoppen af Lund med forskjellige danske, svenske og norske Biskopper, hvoriblandt den ovenommeldte Biskop Andreas af Grönland, i Rotneby i Bleking. Den ommeldes ikke af Münter i hans titciterede Værk. Vi kjende heller ikke noget videre til denne Synodes Forhandlinger, end et Indulgenzbrev lydende paa 40 Dages Aflad for dem som gudelig besögte de hellige tre Kongers Capel i Frue Kirke i Kjöbenhavn. En Afskrift deraf haves i Geheime-Archivets Diplomatarium.

Diplomets Begyndelse lyder saaledes:

Universis et singulis Christi fidelibus presentes

literas audituris seu visuris, Johannes Brostrop miseracione divina Archiepiscopus Lundensis, Suecie primas et apostolice sedis Legatus, Olaus Martini Roskildensis, Johannes Arusiensis, Jacobus Burglanensis, Petrus Ripensis, Johannes Scharensis, Karolus Ottoniensis, Johannes Bergensis et Andreas Gardensis, eadem gracia ecclesiarum Episcopi, eternam in domino salutem. *Dateringen er denne:* Datum in oppido Rotneby anno Domini MCDLXXVI, die decollationis Johannis Baptiste, nostris sub secretis.

De 5 förste hængende Sigiller ere bevarede, de andre derimod ikke.

1484. Vi formode at der gives, i Rostocks Archiv, et originalt Diplom, der viser, at den ovenomhandlede Biskop Andreas, som titulair Biskop af Garde (da rimeligviis afgaaet ved Döden) i dette Aar havde faaet en Efterfölger. Der findes nemlig blandt Langebeks Samling af Sigiller, i det Kongelige Geheime-Archiv, en Tegning af et saadant med denne Overskrift, der tydelig sees at være skreven med hans egen Haand: „Frater Jacobus„ Gadensis Episcopus. Dipl. Rost. 1487." Sigillet har et Vaabenskjold, i hvis Midte man seer en stor Muslingskal, omgiven af 3 Pile med fravendt Spidse i gyldent Feldt; ovenover en Bispehue. Omskriften er denne: „Secretum Jacobi, Epi Gadensis". Det lader til at Signetstikkeren ikke har kunnet rumme Bogstavet *r* i det sidste Ord; i al Fald har han udeladt det, ligesom man paa den Tid tit har gjort ved een af to eller flere paa hinanden fölgende Consonanter, f. Ex. i Rigstad for Ringstad o. s. v. Et Biskopssæde *Gade* eller *Gada* kjender man aldeles ikke.

73.

1514. Det er bekjendt at Kong Christian den 2den strax efter sin Regjeringstiltrædelse, sögte at oplive og udbrede den danske Handel, især mod Norden, i det russiske Rige. — Det lader ogsaa til at han igjen har villet lade opsöge de Norge forhen tilhörende, men da mestendeels glemte Öer i Ishavet, ventelig især Gunbjörnsskjærene og Grönland, mulig ogsaa det gamle Vinland m. m. Desværre have vi dog ikke andre Underretninger derom end den vi kunne slutte os til af Langebeks i Geheime-Archivet beroende Afskrift af en Skrivelse til ovennævnte Konge, fra en höi romersk Prælat, hvori det (blandt andet) meldes at Paven har bevilget det af Kongen omsögte Aflad for dem som seile til Öerne paa den anden Side af Ishavet. Rimeligviis har Kongen forestilt eller lovet Paven at den christelige Religion, efter Omstændighederne, enten skulde gjenindföres eller fra först af forkyndes paa disse Öer, — hvorfor det vilde være tilbörligt, at de Söfolk eller andre, der foretoge vovelige Reiser i en saa priselig Hensigt, opmuntredes ved det Pavelige Aflad. Dette har da vist været en af „de mange Grunde", paa hvilke Paven bevilgede en rigelig Aflad for slige Söfarende. Copien har denne Overskrift: „Litteræ Cardinalis ad Regem Christiernum, super tribus negotiis ecclesiasticis." Brevets förste, os her vedkommende Post lyder saaledes:

„Serenissime et invictissime Domine, Dacie Rex etc., Domine mi observandissime! cum prompto obsequendi desiderio salutem. Nunc quia super tribus petitionibus sereniss. Maiestatis vestræ, contentis in litteris, quas tulit Dominus Joannes Joannis voluntatem Sanctissimi D. N. plenius intellexi, rescribam apertius. Et primo de indulgentiis navigantibus ultra mare glaciale ad insulas concedendis,

idem Smus D. N., propter multas rationes, quas in medium adduxi, acquievit copiosam concedere indulgentiam, quem (quam?) plenius intelligat Serenissima Mtas V.

Den anden Begjering gik ud paa den tilkommende Besættelse af Lunds Erkebispesæde og den tredie vedkom den forlangte Stadfæstelse af „Jus patronatus" og andre Privilegier. Slutningen lyder saaledes:

Romæ XVII Junii MDXIIII.
Sermæ V. Mtis
humilis servitor M. Epis
Prenestinus Car. Senogl.

Inscriptio epistolæ
Sermo et Invictismo Dno
D. Christierno, Daciæ, Sueciæ,
Norvegiæ Regi etc. digno
Dno meo obsermo.

Vi antage det ikke for usandsynligt at Erik Walckendorff, medens han endnu var i stor Gunst hos Kongen, har foranlediget disse Bestræbelser, hvilke han selv, efter at være bleven Erkebiskop i Trondhiem, med Iver sögte at fortsætte, især fra Aaret 1516 af.

74—78.

1521—1537. Vi formode at Christian den Andens og Erkebiskop Erik Walckendorffs Planer til Grönlands Gjenopdagelse og nye Colonisering har foranlediget Biskop Vincentius's Udnævnelse for dette da længe forsömte og næsten aldeles forglemte Land, hvor man dog har troet at den gamle Colonie endnu var ved Magt. Han var af Födsel en Nederlænder og i sin Ungdom Franciskanermunk, men blev dog snart en Verdensmand, hvori han bragte det

saavidt, at han blev Dronning Christines Raadgiver og Sekretair („a consiliis annuli curis"). Naar han er bleven viet til Biskop vides ikke. Hvidtfeld siger (i sin Bispe-Krönike S. 43) at han först var Viebisp „oc förte den Titel for et Skins Skyld at han kaldtes „Episcopus Tulensis" (da man vistnok har oversat Grönland ved „Tule"). Der siger han og, at Vincentius efter Dronning Dorothes (skal vistnok hedde Christines) Fordring (Forbön) blev kaldet til Biskop i Fyen[1], da Biskop Jens Andersen Beldenak i Aaret 1520 blev fordreven fra dette Bispedömme, men at Vincentius igjen, da Dronningen döde, maatte afstaae det til den rette Biskop. Vincentius regnes endog der som den 27de af Fyens Biskopper. Rigtigere siger dog den samme Forfatter (i Christian den 2dens Historie S. 69, ved 1522) at Broder Vincentius forestod Odense Stift, medens Jens Andersen var fangen, eller fraværende i Sverrig. Dette antages ogsaa af Dr. Paludan Müller i sidstnævnte Biskops udförlige Levnetsbeskrivelse (Odense, 1836 S. 34), men det gotgjöres af denne Forfatter at Biskop Beldenak först var fangen fra 1517 til sidst i April 1520; da drog han med Kongen til Sverrig og kom tilbage derfra efter 15 Maaneders Forlöb 1521, men kort efter blev han igjen fængslet og var det, for det meste, til den 16de August 1522. Neppe har Biskop Vincentius fungeret længer ved Odense Bispestol i hans Fraværelse eller Forfald. Hans Beskytterinde Enkedronning Christine (som deels boede i sin egen Gaard i Odense, deels paa det nærliggende Næsbyhoved Slot) var allerede afgaaet ved Döden den 8de September 1521; i Hamsforts Series Episcoporum Ottoniensium (trykt i Langebeks Script. rer. Dan. VII, 239—40) beskyldes vor Biskop Vincentius (der rimeligviis indtil hendes Död har vedblevet at være hendes daglige Omgangsven) for at have lagt

[1]) Dette hedder saaledes hos Hamsfort: Janus Andreæ privatus episcopa, successorem Vincentium Belgam... Reginæ Christinæ intercessu habuit.

Haand paa hendes efterladte Bohave (quod suppellectiti Reginæ defunctæ manum injecisset) uden at have forespurgt sig derom hos Kongen, som derfor skal have ladet ham kaste i Fængsel, der dog ikke synes at have været af lang Varighed.

Tilfældigviis have vi authentiske Noticer om et Par Qvittancer, udgivne til denne Biskop, af Kong Christian den 2den eller paa hans Vegne, fra det saakaldte „Registrum Fyonie" i en gammel Cancellie-Registrant fra hans Tid, som nu forvares i Geheime-Archivet. Den förste, trykt i Suhms Samlinger til den danske Historie 2 B. 2 H. S. 39, lyder saaledes:

„Biskop Vinceneius aff Grönland, [som er Portener[1] paa Biskopsgaarden i Fion fich Quittanciam paa XIC oc en halff r. Gylden som han nu fremsende met en syn swend oe Caneeller, som war i guld, sölff oc penninge, oe Presterne i Fywns styekt vdgaffue vor nadige Herre for en hjelp at löne siit folek met, hans nade hafver i Sveriige i Riigens tiæniste. Dat. Haffnie, die Parasceues (Langfredag) 1520."

Den anden l. c. S. 40:

„Biskop Vineencius ffich qwitantiam paa XVC Gylden som hand haffuer antwordit myn Herris nade paa regenskab aff then Help the Prester oc Kirker giorde wti Fien. Dat. Haffnie die sancti Georgii" (*23de April*) „anno MDXX Relator Hans Dorkneeht."

I dette samme Aar indfaldt Langfredag paa 6te April. Först den 22de i denne Maaned underkastede Biskop Jens Andersen sig en Voldgiftskjendelse af tre Bisper, i hans

[1]) Fra [er udeladt hos Suhm. Det sidste noget utydelige Ord er blevet rettet eller forandret fra et andet, maaske „Vicarius".

Stridigheder med Christian den Anden, og denne Konge stadfæstede Kjendelsen den 25de næstefter. Vi see saaledes at Biskop Vincentius virkelig har forestaaet Odense Stift, da de ovenommeldte Qvittancer ere udgivne, — men Kongen var dog allerede da betænkt paa at indgaae Forlig med den retmæssige Biskop, og derfor kaldtes Vincentius, i den förste Qvittance blot „Portener" paa Biskopsgaarden i Fiun. Dog maa dette Ord vistnok ikke forstaaes efter Nutidens Sprogbrug, men betyder vel derimod omtrent det samme som Castellan eller Slotsforvalter, med hvilket Embede da Bispestolens Indtægters Administration har fulgt. Derfor oppebar Vincentius en Trediedeel af disse, men de övrige to Trediedeele anvendtes til Afbetaling af den Gjeld til de Lybske, hvilken Biskop Jens Andersen beskyldtes for at have uretmæssig paabyrdet Riget (Pontopp. Ann. Eccl. Dan. II, 441).

I den ovenmeldte Cancellieregistrant findes endvidere en Dom afsagt af Kong Christian den 2den i Odense, i en Sag mellem Danmarks Riges Canzler Jörgen Marsvin og Herr Niels Erikssön, Kannik i Aars, angaaende Patronatet til St. Albani Alter i Odense, som tildömtes Canzleren. Dens Begyndelse lyder saaledes:

Wii Christiern etc. gjöre alle vitterligt, at Aar effther Gudz Byrd MDXXI sancti Johannis apostoli et evangeliste dag (*den 27de December*) paa Dronninggaarden i Ottense, nerværende os elskelige verduge Fadher Hr. Vincentius, Biscop i Grönland, Hr. Mogens Gyöe, ridder, vor mand oc Danmarcks rigis Marschall *o. s. v.*

Documentet er trykt hos Suhm l. c. S. 49.

Henved 9 Aar derefter finde vi vor Vincentius i Virksomhed i Sjælland, da Biskop Joachim Rönnow, der selv aldrig havde modtaget bispelig Vielse, udnævnte ham til sin Viebiskop, for at udföre de egentlig kirkelig-biskoppelige

Handlinger. Vincentius maatte i denne Anledning udfærdige en Forskrivning til Rönnow, som findes hos Hvidtfeld (Fridr. 1 Hist. S. 189) og er saaledes lydende:

Wij Vincentius met Guds Naade, Biscop till Grönland, gjöre vitterligt, at vi hafue lofuet oc tilsagt, oc met dette vort obne breff oc egen handskrift loffue og tilsige verdige Herre, Herr Jochim Rönnou, af samme Naade, udvald Bisp til Roskilde Domkirke, vor tro tjeneste at exercere oc giöre; sacros maiores et minores ordines, confirmationes ecclesiarum, altarium et coemiteriorum consecrationes oc alle andre Pastoralia officia, som paa hans Naades vegne offuer alt Stietit gjöris skulle, huor oc naar behoff er, oc derom til sigis. Oc bepliete vi oss derfore met samme dette vort obne breff, paa vor christelige loffue, ære oc redelighet, at ville oc skulle tiene hans naade troligen oc vell og ingen anden, sammeledis icke drage, fare eller giffue oss nogen sted, extra diocœsin, uden vi haffue det med hans Naadis minde, villige oc samtykke. In cuius rei testimonium has literas nostras sigilli nostri impressione fecimus communiri. Datum Roschildiæ, sabbato post dominicam Jubilate (*3die Söndag efter Paaske*) anno domini MDXXX.

Hvidtfeld fortæller, ved samme Aar, at Biskop Rönnow havde tilskrevet Capitlet i Roskilde, om at unde Biskop Vincentius det Kannikedömme, som da var blevet ledigt ved Sjellands Biskops Canzlers Död, hvorpaa det svarede, at de saae gjerne hans „decretum electionis" til det Embede, men det begierte Canonicat kunde han ikke bekomme, da det allerede var optaget o. s. v. Dog lovede de ham et andet „per ordinem", saa snart det blev ledigt. Knudsen

bemærker at saavel dette Biskop Rönnows Brev, som Capitlets Svar, maatte sandsynligst henföres til 1532. See hans Joachim Rönnow, Kh. 1840, S. 71—72.

At vor Vincentius har overlevet Reformationen og da vel kaldt sig Biskop, men dog ikke længer af Garde eller Grönland, erfares af fölgende ved ham udstædte Fuldmagt, afskrevet (for Geheime-Archivets Diplomatarium) af Langebek, med egen Haand, og denne Vedtegning: „Orig. chartac. af Sorö Academies Archiv, 1750." Denne Original er nu uden Tvivl forgaaet i den Ildebrand, som for en Deel Aar tilbage ödelagde Archivet tillige med Academiebygningen.

„Vincentius Kampe, Biscop, giöre vitterligt for alle med detthe vort obne Breff, at vii nu haffue fulmectig giortt thenne Breffuiser: Beynt Koch, Borger i Maribo, at vdtkreffue Huuslege oc henne vp at bære, aff the tre Gaarde, som ligge tiill vaar Prebendæ i vor Frue Kirkæ i Köpinghaffn, till vor Frue Alteræ, som Hr. Könicke, Prouest i Roschilde haffde nest for oss, oc at han maa giiffue Quittanzer paa dett som hand vppebær. Att saa i Sandhett er, vidtne vii mett vort Signett neden for dette vort obne Breff. Giifuidt i Maribo, Odensdagen nest for Sancti Joannis Baptiste Dag, Anno Domini MDXXX septimo."

(Uden paa: Bisp Wincensius).

Heraf maa man formode, at den sidste Biskop for Grönland, der levede i vort Norden, har tilbragt sine sidste Dage paa Lolland.

Om Paven senere har forundt nogen Geistlig en saadan Titel „in partibus infidelium", er os ubekjendt, men curieust er det at læse i den ellers for sin Tid særdeles kyndige Johan Hübners Staats-Zeitungs- und Conversations-Lexicon, Hamb. 1713, S. 633, at Staden Garde i Grönland da havde en Biskop.

ANHANG.

1.

Efter Biskop Vincentius er ingen catholsk Geistlig bleven udnævnt i den Egenskab for Grönland. Ved det Ovenanförte er det blevet fuldkommen oplyst, at han, her i Danmark, har overlevet Reformationen; i denne aandelige Revolutions Storme havde Regeringen andet at tænke paa end Gjenopdagelsen af Polarhavets Lande. Da Reformationen var bleven heldig bragt til Ende, gjenerindrede Christian den 3die sig den forsvundne Colonie; han hævede Forbudet mod Seiladsen paa Grönland, og sendte Skibe ud for at opsöge det, men forgjeves[1]. Frederik den Anden fortsatte Faderens Bestræbelser, vistnok ikke uden Medfölelse for dets haarde Skjæbne, endskjönt han og formodentlig hans fleste (endog islandske) Samtidige vare af den Mening, at dets Befolkning var vedligeholdt, omtrent i de gamle Samfundsforhold, med Undtagelse af den Kongelige Magts og af det overordnede Hierarchies Paavirkning. Ryggtet om Zeniernes Reiser og Foretagender i Grönland, Cabots, Frobishers, Davis's og fleres Opdagelser i de nordiske Farvande maatte vistnok vække vor Regjerings Opmærksomhed, for ei at gaae glip af saadanne Landes Herredömme, der med Rette, fra gammel Tid af, tilhörte den. Frederik den 2den var saaledes alvorlig betænkt paa Grönlands Gjenerhvervelse for den dansk-norske Krone. Af de ved ham i den Henseende foranstaltede trende Opdagelsesreiser har den förste i nyere Tider været ganske ubekjendt, og vi vide heller ikke noget mere derom, end hvad det Document, som vi nu komme til at meddele, indeholder. Det bestaaer i en original Membran, som forvares i det Kongelige Danske Cancellies Archiv, og er egentlig en

[1]) Dette anföres af Graahs Indberetninger til hans Undersögelsesreise S. 8. Hermed stemmer Angivelsen i Lyschanders Grönlands Krönike, som kun stötter sig til Ordene: „Dog vil man sige".

Kongelig Proclamation, skreven paa Islandsk, som de gamle Colonisters Sprog, dog blandet med saa mange nye og tildeels danske Ord og Udtryk, at det vel vilde have faldet deres Efterkommere meget vanskeligt at forstaae, om de end indtil den Tid (hvilket neppe er sandsynligt) havde vedligeholdt Modersmaalet. I övrigt erfare vi deraf, at Proclamationen, udgiven af Kong Frederik den 2den paa Kjöbenhavns Slot, den 12te April 1568, var bestemt til at overbringes til Grönland med Kongens Skibshövidsmand (Capitain) Kristiern Olborg (eller Aalborg)[1], som förte et Skib, lastet med Gods, der skulde deles mellem Landets Indbyggere paa bedste Maade, da Kongen havde erfaret at der fordum var bleven oprettet en Overeenskomst mellem Norges Konge og Grönlænderne, at der fra Norge hvert Aar skulde afsendes to Skibe til Grönland med de for Indbyggerne nödvendige Varer, hvilket dog i lang Tid ikke havde kunnet skee formedelst ondt Veirlig, Tidernes Vanskelighed og andre Forhold; i övrigt opfordres Grönlænderne til at underkaste sig Kongens Herredömme, hvorimod han paa bedste Maade skulde sörge for deres aandelige og legemlige Velfærd. Vi indrykke her det hele aabne Brev (der synes at være nedskrevet efter den förste Islandske Oversætters uigjennemseete Concept) efter Langebeks i Geheime-Archivet forvarede egenhændige Afskrift, da det indeholder hin höist mærkelige Efterretning om Grönlands Forsyningsmaade i den gamle Colonies sidste Tid, uden at den fra nogen anden Kilde har kunnet blive os bekjendt. — At

[1]) I det næstforegaaende Efteraar 1567 havde han, som da förte Orlogsskibet „Björnen," opbragt 2 skotske armerede Pinker, anförte af den berygtede Bothwell (gift med Dronning Marie Stuart, kaldet Hertug af Örkenöerne og Shetland), som med dem havde drevet Söröveri, til Bergen i Norge. I det Forhör, som optoges i den Anledning, og som forvares i Geheime-Archivet, kaldes han Christian Olborriig; i Absalon Pedersöns Dagbog s. A. Hövidsmand paa Kongens Skib David (Suhms Saml. 2 B. 2 H. S. 101, 111).

Jacob Aalborg virkelig er afseilet til Grönland med det i Proclamationen ommeldte Kongelige Skib maa vel antages for sikkert, men han, eller det maa dog være kommet tilbage med uforrettet Sag, — og Proclamationen henlagt i Archivet for mulig at afbenyttes ved et nyt Forsög. Vi bemærke her forelöbig (efter de i Geheime-Archivet bevarede Brevskaber) at Frederik den 2den i Aaret 1579 foranstaltede ikke mindre end 3 Skibes Afsendelse til Grönland, af hvilke eet var kongeligt, anfört af „Schibs-Capitin Jacob Aldaw" men de tvende andre havde Magnus Heinesön, Borger i Bergen, lovet at udruste paa egen Bekostning og Eventyr, mod Löfte om Kongelig Belönning, hvis han var saa heldig at opdage Landet og bringe visse Efterretninger derfra. I övrigt have vi overdraget Bearbeidelsen af de til Grönlands Gjenopdagelse i nyere Tider foretagne Expeditioners og Reisers Historie til Dr. Pingel, som selv af Erfaring kjender Grönland, og fölgelig bedre er i Stand til at udföre et saadant Arbeide.

Vi ansee det ikke for usandsynligt at den islandske Laugmand Orm Sturlesön, som var i stor Gunst hos Frederik den 2den, og i Vinteren 1567—68 opholdt sig i Kjöbenhavn, har givet Kongen nogen Underretning om det gamle Grönland, samt raadt til Expeditionens Foretagelse; han har da mulig tillige först affattet den islandske Oversættelse af Proclamationen.

Wier Fridreck [þan annann[1] med gudzs nade[2] Danmarckis[3], Noregx, [Vendizs og Gottis[4] kongvr, Hertvgi vtti Slezvick, Hollzstinn, Stormarin og Detmerskin, greifi vtti Oldinborg og Delmenhorst, heillsar yder avllum klerckvm, lærdvm mavnnvm og leickmavnum, somuleidis lögmonvm, fovittum og

[1]) skulde være „sá annar". — [2]) rettere „náđ". — [3]) rettere „Danmerkur". — [4]) Skulde hedde „Vinda og Gauta".

biifalningsmönnum og avllum vorum trvlegvm vndergiefnvm þeggnvm[1] og þienvrvm, hvorium epter sinne stiett[2] og biifalningv, sem ather[3] bygia og bva vpp aa vortt land Grænland, ævenliga med gvdi og vori nadi. Kvnigt yder avllum giorandi med ast, ellzskv oc kiærleicka, er vier til ydar hofum eptter Jhesu kristi bodann og vorvm villia, ath sæcker þess ath ader nefnd Grænland fra vorvm fyrsta forfedrvm og framlidnvm[4] kongana tid alla tima hefer leigitt og veret Noregx krvnvna[5] loglig eingn[6] og land, svo og hafa þer siallfer med kienzst vora forfedra og rietta Noregx kononga sina rietta yfervalldzmon[7] vera, og sidan at vier vorum komner till vorar kongligrar rickissins stiornar formerttvm vier i sanleicka ath þar skylldi vera giordvr nockur [sattmalli og skilldagi[8] vppaa begia sidv, ath fra Norie[9] til Grænlandzs skylldi sigla tvo skip hvortt ar [hier fra Norie til Grænlandzs[10], og færa þangat alla goda nyttsamlega vorv sem landinv og allmaga væri til besta, hvatt sodan velgiorningar med allri konglig renttv og riettheitt[11] ath vier hofvm nv feingitt ath vitta att þer[12] hefir veritt forsomat fir sockvm[13] vedrana og timana, svo og annara stora forfalla nv vm tima hefir veritt

[1]) Undersaatter, Vasaller. — [2]) Stand. — [3]) er maaske forkvaklet fra „at þar". — [4]) Skulde maaske være (i Genit), „framlidnra" (eller „framlidinna"). — [5]) rettere „krúnunnar" (Kronens). — [6]) feilskrevet for „eign", Eiendom. — [7]) feilskrevet for „menn". — [8]) Overeenskomst og Betingelse. — [9]) rettere „Noregi". — [10]) fra [burde udgaae. — [11]) det danske „Rettighed". — [12]) det danske „der" — [13]) rettere „sökum".

forsomat, fir margar vorar stornaudsyniar og kongligt embæte, hvar med ath vier aff gudzs forsia villium nv leggia yder alltid ed besta til, svo at vier skullvm nv skoda sama lanzs og þeira sem vpp aa landit bva og þar villia riett gvdzs vpp rietta, og giora þar slicka skickann sem landinv og inbyggirvm skal til nyttsemdar verda og ganzs[1] styrks og goda. Sockvm þess hofvm vier nv til skickat vorum[2] ellskuligan skipshöfudzman Kristern Olborg, som med þetta vortt skip at[3] vpp at sæckia þær hafner i Grænlandi sem at i morg ar hafa verit okvnar[4], og þvi hofum vier honvm biifallat, at han skylldi sama gozsi, er han vpp aa skipit hefir, þer[5] skal han ydar i millum til ennzs besta hallda vpp aa vora veggna, hier med ydar[6] til at bioda, lofa oc til seiia allt, hver[7] einum herra og kongi bier med log, skill og riett sinum vnder giefnum þienorvm at veitta og giora, epter gudis orda skickann sem oss ber att veitta i gvdz riettlætti og riettviise lagana, ollum þeim, er þar villia epterfyllgia og þeira velferd, gangn[8] og biiskermelse[9], og vpp aa þat at han svo mickit bettra kann og epter vorum nadar villia at sliek vor biifallning[10] kvnne med ydar vtt at riettast, og þier villit honum þar til trva epter vori skipan og biifallningv, svo og, med voru fromvstv og vittrvstu manna

[1]) skal være „gagns" (Gavn, Nytte). — [2]) feilskrevet for „vorn"
[3]) er vel urigtig sat istedenfor „a", bör, skal. — [4]) ubekjendt. —
[5]) feilskrevet for „þvi", det — [6]) f. for „ydur", eder. — [7]) f. for „hvert" eller „hvat". — [8]) f. for „gagn", Gavn. — [9]) et nyt dansk Ord. — [10]) ligeledes.

bestv radi, [til trvat[1] og giefit honum þetta vortt oppit bref med sier, hvar fir at vier bidivm ydvr nv alla, i sier hvorivm stad og biifallningv, at hvors er han verdar ydar tilseiiandi vppaa vora veggna at þier sievtt hann styrckiandi vorum[2] fyr greindan skips hofvozman, i slick vor erindi [til trvat[3], oc giefit honum at vitta hvatt ydar og landinv̄ er til enzs besta, og sockvm þess hofvm vier hann nv sentt til ydar, sva at han skal vitta og sia ydartt ed besta. Þvi bidium ver ydar[4] og biodum, at þier skullut honum vera fyllgiandi og svo styrckiandi hvatt han kan ydar til at seiia vora vegna, og nær ver favm sanarliga att vitta vm landzsins navdsyniar, og ydar i svo matta, at þier villit vizsa oss ydra trv og æro eptir þui sem ydar forelldrar hafa giort og þier oss skylldvgar[5] ervtt oss at veitta, villivm vier hier eptir ydvr hialp oc styrck veitta[6], hvatt þier med þurfitt[7] og senda ydar þat sem ydar ma til goda verda. Svo og villium vier ydar hallda og hallda latta i allan matta med gvds log og riettheitt sem at vori nad og [herra konglig[8] Maistat, bier[9] at giora, og hvatt hellzst hlydne þier villitt[10] oss ydar riettum yfirmanni veitta, eptir gudzs skipan, og ydar forfedra[11] hafa giort, skal ydar[12] ecki verda til skada eder augvrs,

---

1) anbetroet. — 2) f. for „vorn". — 3) Skal vel her betyde betroet, befuldmægtiget. — 4) f. for „ydur". — 5) f. for „skylduger". — 6) (for „veita") yde. — 7) behöver. — 8) skulde maaske hedde „herrakóngligri". — 9) f. for „ber", bör. — 10) f. for „viljit". — 11) f. for „forfedrar" (eller rettere „forfedur"). — 12) rettere „ydur".

en fast meir i framtidinne skal ydar[1] koma til anligrar[2] og lichamligrar bettrvnar. Og villivm vier til bioda ydar vora kongliga vernd, nad, ast og kiærleicka, sem einn goder og nadvger herra og konge ber at veitta, med log, skill og riett sinvm vndergiefnvm þeggnvm. Og til sanleicka hier vm, giefitt vppa vortt slott Keypenhafn, þan tolfta dag Aprilis ar M. D. sextier og VIII. Vnder vortt Signett.

Friderich.

(Sigillum ex cera rubra adpendet, sed læsum).

2.

Norges Konge Erik Magnus (ogsaa kaldet Præstehader) sluttede Aar 1297 et vigtigt Forlig mellem Erkebiskop Jörund af Nidaros og Chorbrödrene eller Kannikerne sammesteds, i Anledning af foregaaende langvarige Tvistigheder. I det fölgende Aar blev en saakaldet authentisk Forklaring derover, eller vel rettere en udförligere clausuleret Fornyelse deraf, fört i Pennen og bekræftet af begge Parter med tiltagne Vitterlighedsvidner. Den förste Artikel af denne Convention angaaer Besættelsen af Grönlands Bispedömme m. fl., hvorved det bestemmes at den kunde skee (af Erkebiskoppen) med Kannikernes Raad og Samtykke. Vi meddele da det væsentlig hertil hörende af det omhandlede Aktstykke efter dets Original paa Pergament, i Arne Magnussens Diplomsamling, bekjendtgjort ved Trykken i Thorkelins Diplomatarium Arnæmagnæanum, T. II, p. 193—196.

---

[1]) rettere „ydur". — [2]) f. for „andligrar".

I nafne guds amen. Þat se allum mannum kunnight at þa er lidit uar fra burd vars herra Jhu xpi þushundrat vætra CC vætra XC vætra oc VII vætur, var þessi utskyring gor Jons vaku aftan i Tautru, um sattargærd þa sem virdulighr herra Eiríkr Magnus med guds miskun Noræghs konvngr gerdi millim andlighs fadur oc virduligs herra Jorundar erkebiscops oc korsbrödra í Nidarose, í fyrra sumar, med hvarstueggia þeirra samþyet oc godom vilia, oc onaudgun bæde þa oc nu sem her fylgher. Fyrst at korsbrödur skulo veita herra Erkibiscopi alla virding, lydni oc eftirlæti sua sem skylda þeirra er til oc hæilagrar kyrkiu logh vatta, en han skal vera þeim milldr fader, heill oc goduiliugr, söma þa oc söma lata i allum lutum, scolo korsbröder hafa med erchibiscopi rad oc samþygt í kosningum oc forrædom biscopa til Islandz, Grönalandz, Færöyia oc Suðröyia oc i confirmacionibus annara biscopa i rikinu, abota, abbadisa oc priora um erkibiscopsdömet....

Uar þessi sættargærd gör a þui are oc þeim deghi oc stad sem fyr seghir, nerværandom virdulighom herra Eiríki Magnusi medr guds miskun Noreghs konungi, herra Biarna Erlingssyni i Biarköy, herra Jóni Rögnvalldssyni oc herra Barde kanzeler, oc til sanz vitnisburdar setto þessir herrar sin insigli firer þetta bref, med insiglum herra erchibiscops oc capituli, oc voru gord þriu bref, hefir eitt herra konungrin annat herra erchibiscop, þridia korsbrödr til varigdar.

I Guds Navn Amen. Det være vitterligt for alle Mænd, at da et tusinde tohundrede og halvfemtesindstyve og syv Vintre vare forlöbne fra vor Herre Jesu Christi Födsel, blev denne Forklaring gjort Dagen för Sanct Hanses Vigilie, i Tötra[1], over det Forlig som höiværdige Herre Erik Magnus[2], af Guds Miskund Norges Konge, gjorde mellem aandelig Fader og Höiværdig Herre, Erkebiskop Jorund og Chorbrödrene i Nidaros, i Fjor Sommer, med begge Parters Samtykke og gode Villie, samt uden Tvang, baade da og nu, som her fölger. Först at Chorbrödrene skulle vise Herr Erkebiskoppen al Ærbödighed, Lydighed og Eftergivenhed, som de ere forpligtede til og den hellige Kirkes Love vise, men han skal være dem en mild Fader, oprigtig og velvillig, ære dem og lade dem ære i alle Ting. Chorbrödrene skulle, tillige med Erkebiskoppen, deeltage med Raad og Samtykke i Valg og Beskikkelse af Biskopper for Island, Grönland, Færö og Syderöerne[3], samt i Confirmation af andre Biskopper i Riget, Abbeder, Abbedisser og Priorer i Erkebispedömmet...

Dette Forlig blev giort i det Aar og paa den Dag og Sted som ovenanfört, i Nærværelse af Höiværdige Herre, Erik Magnus, af Guds Miskund Norges Konge, Herr Bjarne Erlingsön til Biarkö, Herr Jon Rögnvaldsön og Herr Baard Canzler, og til sandfærdigt Vidnesbyrd herom satte disse Herrer deres Indsegl for dette Brev, med Herr Erkebiskoppens og Capitlets Indsegl, — og bleve trende Breve affattede; et beholder Herre Kongen, andet Herr Erkebiskoppen, det tredie Chorbrödrene, for Forsigtigheds Skyld[4].

Kongens og Björn Erlingsöns Segl vedhængte i hvidt, men Canzlerens i grönt Vox; — de övrige manglede.

ANMÆRKNINGER.

¹) En Ö i Trondhjemsfjorden, nu kaldet Tutteröen; der var fordum et Munkekloster, hvor denne Forhandling rimeligviis er gaaet for sig.

²) Tilnavnet Magnus skal Kong Erik (ligesom forhen den berömte Sverrer) have antaget 1293.

³) Ellers kaldede Hebrider eller Hebuder, nu „Western Islands". See ovenfor S. 82.

⁴) Denne Forsigtighed hjalp dog kun lidet, thi kort efter angave Kannikerne for Paven, at Erkebiskoppen ikke lod dem tilflyde visse, dem tilkommende Indtægter, og Stridighederne mellem dem vedvarede længe derefter. See herom Middelalderens islandske Annaler S. 172, 180, 196 (jevnförte med Biskop Laurentius's endnu ikke udgivne Saga) og Finn Johnsens Hist. eccl. Isl. T. I, p. 448—451. Disse Stridigheders Fornyelse var dog ikke Kong Eriks Skyld, thi han afgik ved Döden i Aaret 1299. Hans Broder Hertug Hakon arvede Kongedömmet, og nödte snart efter, ved sin Myndighed, Chorbrödrene til at falde til Föie og underkaste sig deres Erkebiskop paa vedbörlig Maade. De Misfornöiede synes da underhaanden at have henvendt sig med deres Klager til Paven, som ogsaa i Aaret 1301 afsatte Erkebiskop Jörund fra hans höie Embede. Han fik det vel snart igjen, men levede siden fredelig til sin Död i Aaret 1309. Een af hans ivrigste Modstandere, Kanniken Audun den Röde, som endog havde bidraget til at forbittre den syge Erkebiskops sidste Dage, blev af Trondhjems Capitel 1313 valgt til Biskop over Holums Stift paa Island, da det saaledes atter sees at have gjort dets Rettigheder til Bilandenes Bispevalg tilstrækkelig gjeldende.

XXIX. MIDDELALDERENS GEOGRAPHISKE OPTEGNELSER

OM GRÖNLAND OG DETS OMGIVELSER.

I) GAMLE KURS-FORSKRIFTER TIL GRÖNLAND.

Disse Optegnelser over den rette Kaas for Seilere til det forhen af skandinaviske Colonister beboede Grönland, kunde vel deles i to Classer, norske (eller islandske) og danske efter det Sprog, hvori de findes optegnede, men dette bliver dog neppe rigtigst, da de sidste kun vise sig som Oversættelse af de förste. De ægte gamle meddele vi her for sig, tilligemed et Tillæg, der vel kan siges at være et Slags Blandingsgods, men dog rimeligviis tildeels er bygget paa gamle norske eller islandske Efterretninger, som nu ikke mere haves.

De ægte Kildeskrifter ere fornemmelig:

1) Kong Olaf Tryggvesöns store Saga forfattet paa Latin ved Gunlaug Munk, tildeels bygget paa Ares og Sæmunds ældre Skrifter, men oversat og foröget paa Islandsk, rimeligviis ved Styrmer Frode; see ovenfor I, 53—57. Vi nævne dette Værk her först, da de ældste Efterretninger om vor Gjenstand fuldstændigst meddeles deri.

2) *Landnáma* oprindelig forfattet af Are Frode, fortsat af Styrmer, Sturla Thordsön og Marcus Thordsön, (see ovenfor I, 12—33). Det herefter fölgende Stykke er uden Tvivl oprindelig skrevet for dette Værks Indledning, da dets væsentlige Indhold gaaer ud paa at vise Islands Beliggenhed i Verden, ved Kursbestemmelse fra 4 af dets vigtigste Pynter til de, efter Forfatterens Formening, nærmest liggende Lande. Her kommer tillige Grönland, som Islands Colonie, i et Slags særegen Be-

tragtning, med Hensyn til dets Handels- og Söfarts-Forbindelse med Norge. Brudstykket af det 1ste Sögubrot i Fornmanna-Sögur 11te Bind S. 110—112 er sikkerlig kun en Udskrift af Landnáma.

3) *Hauksbók*, en Omarbeidelse af Landnáma ved Laugmand Hauk Erlendsön (l. c. I, 34—47). Denne Forfatter opholdt sig tit og længe i Norge, hvorfor han vel havde en noget nöiere Kundskab om Seiladsen fra dets Udhavne m. m. end hans Forgjængere i Landnámas Bearbeidelse, derfor er ogsaa det hertil hörende mere ud-

---

A. a) *Fornmanna Sögur, 1ta B. bls. 234.*
b) *Úr upphafi Landnámu.*

Svâ segja vitrir menn at or Noregi frá Staði sè VII dægra siglíng í vestr til Horns á austanverðu Íslandi. En frá Snæfellsnesi, þar sem skemst er, er[1] til Grænlands IV dægra haf í vestr at sigla. En svâ er sagt, ef siglt er or Björgyn til Hvarfsins á Grænlandi[2], at þá muni siglt vera tylft fyri sunnan Ísland. Frá Reykjanesi á sunnanverðu Íslandi er V dægra haf til Jölduhlaups[3] á Írlandi í suðr, [en frá Lánganesi á norðanverðu Íslandi[4] IV[5] norðr til Svalbarða í Hafsbotn.

---

[1]) *till. L.* [2]) í vestr fullt, *lige mod Vest, till. C, S;* rètt í vestr *(af samme Mening) L.* [3]) Ölduhlaups, *S.* [4]) *fra [udelader L.* [5]) dægra haf, *till. L;* dægra, *S.*

ANMÆRKNINGER.

[1]) Forbjerget Stat eller Stad, det vestligste i Norge, er den yderste Spidse af Statlandet ved Nordfjordens Udlöb sönden for Söndmör.

[2]) Dögn (*dægr*) betyder her et Etmaal eller Tidslöbet af Dag og Nat tilsammen: 24 Timer; see ovenfor I, 162—163, 483.

förligt hos ham; dog synes han at lægge större Vægt paa den nöiagtige Beskrivelse over Kursen til Grönland end det vel kan passe med Noticens oprindelige Bestemmelse.

Disse vore Meddelelser ere tagne af de bedste Codices, om hvilke vi ovenfor, paa flere Steder, have givet udförlig Underretning. Det her tilföiede Variantmærke *L* betyder Landnáma (B), *S* det ovenommeldte *Sögubrót* (af en Membran fra 14de Aarhundrede i den Arnæmagnæanske Samling 1, e, *β*, 4to).

Olaf Tryggvesöns Saga, 112te Capitel, og Indledningen til Landnama.

Saa sige kyndige Mænd, at fra Norge fra Stad[1] er der 7 Dögns[2] Seilads til Horn[3] paa Islands Östkyst, men fra Sneefjeldsnæs, hvor Veien er kortest til Grönland[4], er der, over Havet, 4 Dages Seilads mod Vesten. Man siger og, at naar man farer fra Bergen til Hvarfet[5] paa Grönland, man da maa seile 12 Mile sönden for Island. Fra Reikjanæsset[6] i det sydlige Island er der 5 Dögns Hav til Joldulilaup[7] paa Irland mod Syd, men fra Langenæs[8] i det nordlige Island er der 4 Dögns Seilads Nord paa til Svalbarde[9] i Havbugten[10].

[3]) Et Forbjerg ogsaa kaldes Eystrahorn eller Øster-Horn, Islands sydostligste Spidse. Vester-Horn er derimod den nordvestligste, det yderste Punkt af de saakaldte Hornstrande (*Hornstrandir*).

[4]) Jfr. ovenfor I, 140, 146.

[5]) Rimeligviis enten Statenhuk eller Cap Farvel. See herom de geographiske Undersögelser, hvormed nærværende Værk sluttes.

6) Islands sydligste Spidse, see ellers herovenfor II, 140, 143—44.

7) Efter Petersens Mening er Jöldu- eller Olduhlaup (Bölgernes Brydning) en Oversættelse af *Lough swilly*, Benævnelsen paa en stor Bugt ved Cap Malin, den nordligste Spidse af Irland.

8) Islands nordostligste Spidse.

9) d. e. den kolde eller for Blæst udsatte Kyst, en Deel af det nordostlige Grönland.

10) *Hafsbotn* betyder en Bugt som skjærer sig fra Havet ind i Fastlandet; de gamle Islændere have rimeligviis haft nogen Underretning om den store Bugt, hvortil Sco-

B. *Hauksbók.*

Svâ segja vitrir menn, at or Noregi frá Staði se VII dægra siglíng til Horns á austanverðu Íslandi; en frá Snjófjallsnesi IIII dægra siglíng til Hvarfs á Grænalandi. Af Hernum[1] af Noregi skal sigla jamnan í vestr til Hvarfs á Grænlandi; ok er þá siglt fyri norðan Hjaltland, svâ at því at eins sè þat at allgóð sè sjóvar sýn; en fyri sunnan Færeyjar, svâ at sjór er í miðjum hlíðum; en svâ fyri sunnan Ísland, að þeir hafa af fugl ok hval. Frá Reykjanesi á sunnanverðu Íslandi er III dægra haf til Jolldulaups[2] á Írlandi í suðr, en frá Lánganesi á norðanverðu Íslandi er IIII dægra haf til Svalbarða norðr í Hafsbotn[3]; [en dægrsiglíng er til úbygða á Grænalandi or Kolbeinsey í norðr[4].

1) *Varianter af forskjellige Codices af Landnama, efter deres Betegnelser i den nye nu forberedte Udgave*: Husnum, *E*, *Aa*, *C*, *K* 2; Husum, A, *b*, *d*, *e*; Husunum, *Sk*, *K*. *Rimeligviis burde her læses* Húsum *o. s. v.*, *hvis Bergens Stad meentes ved denne Benævnelse.* 2) Ölduhlaups, *E*, *Af*. 3) Hafsbotna, *Abe*, *K* 1, 2. þessir hafsbotnar eru fyrir austan Greipar á Grænlandi ok eru aldre isa-

resbys Sund danner Indlöbet, men de have antaget Afstanden for nærmere end den virkelig var. Dog synes andre Benævnelser og Efterretninger at vise at de, efter Ares Tid, virkelig have haft större Kundskab om hine fjerne nordöstlige Egne. Man har fordum undertiden kaldt dem *Tröllabotnar*, Troldenes Havbugter, af deres eskimoiske Indbyggere, som man ansaae for Trolde eller Troldenes Afkom; jfr. ovenfor II, 108, 203—207. At vor Forfatter har forestilt sig Svalbarde i visse Maader som beboet, synes at fremlyse deraf, at den her adskilles fra (eller sættes i et Slags Modsætning til) Ubygderne i Grönland.

Af Hauksbogen.

Saa sige kyndige Mænd at fra Norge, fra Stad, er der 7 Dögns Seilads til Horn paa Islands Östkyst, men fra Sneefjeldsnes 4 Dögns Seilads til Hvarf paa Grönland. Af Hernum[1] i Norge skal man seile lige mod Vest til Hvarf paa Grönland; og da seiler man norden for Hetland, dog saaledes at man netop kan det, fordi at man har klar Udsigt over Havet, men sönden for Færöerne, saa at man over Söen kun seer Fjeldenes halve Höide, men saaledes sönden for Island, at dets Söfugle og Hvalfiske lade sig see. Fra Reikenæs paa Islands Sydkyst er der 3 Dögns Hav (Seilads) til Jöldulaup paa Irland mod Sönden, men fra Langenæs paa Islands Nordkyst er der 4 Dögns Hav til Svalbarde nordpaa i Havbugten, men et Dögns Seilads er der til Grönlands Ubygder fra Kolbeinsö[2] mod Norden.

lausir; *d. e. Disse Havbugter ere östen for Greipar paa Grönland og ere aldrig frie for Iis*, Af, Sk. [4]) *Fra* [*mangler, som ovenfor kan sees, i den ældste Bearbeidelse af Landnáma, men det tillægges ligeledes af C*, Af.

ANMÆRKNINGER.

[1]) *Hernar* (ogsaa kaldet *Herdla*, *Hern* og *Herna*) er vistnok den nuværende Herö, tre Mile fra Bergen i Norge, hvorfra Islandsfarere og Grönlandsfarere forhen have pleiet at afgaae.

[2]) Kolbeinsö er en lille ubeboet Öe, kaldet i Sökortene Mevenklint; den ligger 12 Mile nordenfor Grimsö (*Grímsey*), altsaa henved 18 Mile nordenfor Öfjords Syssel i Island.

Som et Slags Corollarier til de nysanförte ældgamle Kursforskrifter, tilföie vi andre islandske, som vel ere nyere, da de, som det synes, tildeels ere byggede paa gamle Efterretninger, som nu ikke mere haves, endskjöndt de mulig for en Deel af Oversætteren ere blevne misforstaaede eller ufuldstændig extraherede. De haves i en Copiebog (i den Arnæmagnæanske Samling 266 Fol.), fört i sin Tid af Gissur Einarsön, den förste evangeliske Biskop over Skalholts Stift fra 1541 til 1548. Disse Notater findes paa forskjellige Steder i Bogen, nemlig A) S. 154: „þetta er rèttur „kos til Grænlands sem vorir for(v)erarar í sínum bókum „hafa uppskrifað: In primis frá Staðzmúla rètt (full)komið „vestr, og svo fær (ferr) þú rètt upp á Vatznes á Grænlandi, og þar er straumur minnstur og þar er hann frí „fyrir öllum svelg og hvalgrindum, því þeir eru upp á „norðursíðu. þá skal hann hafa tvo parta hafs til Yrlands ok „hinn þriðja part til Íslands ... Ef það er svo að veðrið er „klárt og góð sjáfarsýn, kosinn rètt í vestur, svo sèr Snæ„fellsjökul í noraust frá Íslandi og Hvítserk á Grænlandi í „norvest" d. e. „Dette er ret Kaas til Grönland, eftersom vore Forgængere have optegnet i deres Böger" In primis fra Staðzmule (*Staðarmúle*, Stads-Klinten)[1] fuldkommen lige mod Vest, da du styrer lige mod Vatnsnæs[2] i Grön-

---

[1]) Vi erindre ikke at have seet dette uden Tvivl gamle Navn for Forbjergets yderste Pynt saaledes skrevet. — [2]) Er dette vel feilskrevet for Hvarfsnæs? Skulde der have været en Indsö eller særdeles godt Vand som kunde berettige Stedet til et saadant Navn?

land; der er Strömmen mindst og der er man fri for alle Svælg (Malströmme) og Hvalgrinder, thi de ligge paa Nordsiden[1]. Derfra er Seiladsen over Havet dobbelt saa lang til Irland som til Island[2]. Er Veiret klart og Udsigten over Havet god, med Kursen lige mod Vest, seer man [paa Reisen] fra (?) Island Sneefjelds Jökel i Nordost og Hvidserk paa Grönland mod Nordvest"[3]. Den sidstanförte Periode er vistnok noget forvirret eller revet ud af sin Sammenhæng. B) S. 161 o. f. i et meget blandet Sprog, som synes at röbe fremmed (mest nederlandsk) Oprindelse. Dets Kursforskrifter angaae kun (Shetland) Færöerne og Island, men det er mærkeligt, at Herla (uden for Bergen) strax i Begyndelsen nævnes som Udgangspunktet „Af Herlu til Hjaltlands vestvart" o. s. v., hvorved det bekræftes at denne Ö eller Udhavn er den samme som de Gamles Hernar o. s. v., hvilket nogle have antaget for Hæröerne (nu Herrö) udenfor Sundmör, jfr. ofr. S. 212 C) Den af os nysanförte gamle Kursforskrift af Landnama o. s. v. D) Denne korte Notice: „Hafa vitrir menn sagt at suðvestr skal sigla til „Nyálands undir [unden] Krysuvíkur bergi"; d. e. „Kyndige Mænd have sagt at man skal seile i SV. til Nyaland [Newfoundland] fra Krisevigs Klippefjeld". Denne Klint ligger kort östenfor Reikenæs; — Udtrykkene vise at Efterretningen er gammel, og dette er da saa meget mærkeligere som den i Virkeligheden er rigtig, da det allerede (i Antiqvit. Americ. S. 259—60, 262—63, 451—52) er oplyst at Nyaland er identisk med Newfoundland.

De nyere danske Oversættelser af de gamle norske Kursforskrifter skulle, hernedenfor, nærmere omhandles paa vedkommende Steder.

---

[1]) Det er rimeligt at Puisortok (m. fl.) menes her. — [2]) Fra Cap Farvel vilde denne Regning ikke være meget feilagtig. En Reminiscens om Fortidens Fart eller Handel mellem Island og Grönland synes at ligge i denne Notice. — [3]) Hvis Nordvest ikke her er feilskrevet for Sydvest, — maa vel Blaaserk, der ofte er bleven forvexlet med Hvidserk, menes her; jfr. ovenfor I, 176, 186, 204.

2) UDDRAG AF EN GAMMEL KORTFATTET JORDBESKRIVELSE.

I en Kapsel, som findes i den Arnæmagnæanske Haandskriftsamling under Nr. 736 i 4to, finde vi, iblandt forskjellige Membran-Fragmenter, tvende hele, efter Indholdet sammenhængende Blade, der synes at være skrevne mod Slutningen af det 13de Aarhundrede. Den förste Side indeholder en Grundtegning af Jerusalem, og den 2den denne hellige Stads Beskrivelse; de ere udgivne i Werlauffs „Symbolæ ad Geographiam medii ævi, ex monumentis Islandicis (Hafniæ 1821, 4to). Paa den 3die findes den heromhandlede kortfattede Jordbeskrivelse. Den er fremstilt i Steentryk i Rafns Antiquitates Americanæ Tab. VII samt aftrykt med Indledning (S. 278—79) og Anmærkninger S. 283—89 i samme Værk. Paa hine Pergamentsblades 4de Side sees 2de Figurer af Verdenssystemet, af

Fyri norðan Saxland er Danmörk. [Í gegnum Danmörk gengr sjór í Austrveg. Svíþjóð liggr fyrir austan Danmörk, en Noregr fyri norðan[1]. Fyri norðan Noreg er Finnmörk. Þaðan víkr landi til landnorþrs [ok svâ til austrs[2], áðr komi til Bjarmalands. [Þat er scattgilt undir Garða konúng[3]. Frá Bjarmalandi gánga lönd [til óbygða[4] of[5] norðrætt, [allt til þess[6] er Grænland tekr við. [Frá Grænalandi í suðr[7] liggr Helluland, þá Markland; þaðan er eigi lángt til Vínlands, [er sumir menn ætla at gángi af Affríca. England oc Scotland ey ein[8] ero, oc er þó sitt hvort konúngríki. Írland er ey mikil. Ísland er oc ey mikil í norðr frá Írlandi.

[1]) en austr af Noregi er Rúzaland, og norðr þaðan Tartarariki, *men öster for Norge ligger Russernes Land og derfra imod Norden Tartarernes Rige, B.* — [2]) *fra* [*udelades i B.* — [3]) *Li-*

hvilke den förste viser Planeternes Baner, den anden derimod er et Planiglobium, som udmærker sig derved, at det fremstiller den beboede Jord i fire Hoveddele, nemlig: foruden de tre som vare de Gamle bekjendte, den 4de, under Navn af *Synnri bygð* (besynderlig nok i Betydningen ganske svarende til det 18de Aarhundredes *Australien*), men Figuren synes her, efter vore Begreber, ikke alene at antyde denne Verdensdeel, men ogsaa hele Sydamerika. See l. c. S. 279.

Et andet, i visse Henseender noget udförligere Brudstykke af Middelalderens nordiske Geopraphie findes i samme Haandskriftsamling under Nr. 764, a. Heraf meddele vi adskillige Varianter, og betegne dem med B.

Af disse Fragmenter anföre vi her kun det, som angaaer vort Norden, samt Grönland og andre Strækninger af det egentlige Amerika.

Norden for Saxland[1] ligger Danmark. Igjennem Danmark falder Havet ind i Östersöen[2]. Sverrig ligger östen for Danmark, men Norge norden for. Norden for Norge er Finmarken; derfra dreier Landet sig mod Nordost og saa til Östen, inden man kommer til Bjarmeland[3], som er skatskyldigt under Garderiges[4] Konge. Fra Bjarmeland gaae Lande til Ubygderne imod Nord[5], til Grændserne af Grönland. Fra Grönland ligger mod Syd Helluland, dernæst Markland; derfra er ikke langt til Vinland, som nogle troe gaaer ud fra Afrika. England og og Skotland ere een stor Ö, og dog er hvert Land for sig et Kongerige. Irland er en stor Ö. Island

---

geledes. — [4]) *fra* [óbygð, *ubeboede* (*Lande*) *B.* — [5]) *Rettet efter B fra* ab, *som rimeligviis kun er en Skriverfeil, maaskee for* at, (*mod d. e. Nordkanten*). — [6]) *fra* [unz, *indtil B.* — [7]) suðr frá Grænlandi, *B.* — [8]) *rettet* (*fra A*) *for* er.

þessi lönd öll eru í þeim luta heims er Eorópa er kallaðr[1].

ANMÆRKNINGER.

¹) Den nordligste Deel af Tydskland.

²) Nemlig gjennem Öresund, hvis östlige Kyster da tilhörte Danmark.

³) Permien; see ovenfor.

⁴) Det Russiske Rige.

⁵) Her menes vel enten Spitzbergen, Nova Zembla o. s. v. som endog tildeels i de nyeste Tider af Britterne regnes til Grönland eller ogsaa Siberiens nordostligste Kyster som udstrække sig imod det amerikanske Fastland, men ad-

3) UDDRAG AF EN ANDEN UDFÖRLIGERE GEOGRAPHIE FRA MIDDELALDEREN.

En Pergamentsbog haves blandt Arne Magnussens Manuscripter under Nr. 192 i 8vo, formodentlig skrevet mod Slutningen af det 14de Aarhundrede, hvori den ommeldte geographiske Tractat indeholdes. Forsaavidt den angaaer Europa, er den udgiven af Werlauff i hans ovennævnte Skrift. Dertil er i Haandskriftet knyttet en Angivelse af et Slags Reiseroute til det hellige Land (hvortil Pillegrimsreiser i Middelalderen vare meget hyppige), hvor det synes at forudsættes at man saaledes först maatte reise söveis fra Island til Norge og derfra til Aalborg i Jylland, som Udgangspunkt for den store Landreise. Slutningen bemærker at alle disse Optegnelser ere blevne förte i Pennen, som dicterede af den i sin Tid berömte lærde Abbed Nicolaus, see Ant. Americ. S. 279—80, hvor det oplyses at tvende Abbeder af dette Navn levede i Island i det 12te Aarhun-

[1]) *fra* [Ísland er ey ein mikil; hon er norðust í kristni, svá at menn viti; *d. e. Island er en stor Öe; den ligger nordligst i Kristenheden, forsaavidt det er Folk bekjendt, B.*

er ogsaa en stor Ö norden for Irland. Alle disse Lande ere i den Verdensdeel, som kaldes Europa[6].

---

skilles fra dette ved Beringsstrædet, som ikke har været vor Forfatter bekjendt. Havet mellem Grönland og den vestlige Deel af Bjarmeland har han forestilt sig som en stor Bugt.

[6]) Nu regne de fleste Geographer ikke allene Grönland men ogsaa Island til Amerika, fra hvilket Geologerne (formedelst det ved Islands Naturrevolutioner i Jorden begravne Planteriges Lighed med det som endnu vegeterer i Nordamerika o. s. v.) mene at denne store Ö er bleven lösrevet ved en uhyre Oversvömmelse, (og mulig tillige en heel Omvæltning af Kloden) i forhistoriske Tider.

---

drede nemlig a) Nicolaus Sæmundsön, som forestod Thingöre Kloster (hvis Abbed han allerede var bleven 1153 eller 1154) til sin Död 1159 og b) Nicolaus Hallbjörns (eller Bergthors) Sön, den förste Abbed for Munkethveraa Kloster, indsat 1155, döde 1160. Halfdan Einarsen mener (i sin Sciagraph. hist. literar. Island.) S. 134, at den förstnævnte er Forfatter til den heromhandlede Geographie m. m.; det er og oplyst af Werlauff ved Udvikling af forskjellige indvortes Kriterier, at Skriftet maa være forfattet ved Midten af det 12te Aarhundrede, og vi kunne heller ikke andet end antage dette for rigtigt. Den Deel deraf som angaaer Grönland og dets Omgivelser meddele vi her (jfr. Ant. Am. S. 290—93) — endskjöndt Forfatteren, der bedre kjendte de andægtige Pillegrimes Reiseroute, ikke synes at have været vel underrettet om dets Beliggenhed og Omgivelse, eller de til Vinland gjorte Opdagelsesreisers Historie.

Næst Danmerk er Svíðjóð en minni, þar[1] er Eyland, þá er Gottland, þá Helsíngaland, þá Vermaland, þá Kvenlönd II, ok ero þau norðr frá Bjarmalandi. Af Bjarmalandi gánga lönd óbygð of norðrætt, unz viðtekr Grænland. Suðr frá Grænlandi er Helluland, þá er Markland; þá er eigi lángt til Vínlands ens góða, er sumir menn ætla at gángi af Affríka; ok ef svâ er, þá er úthaf innfallanda á milli Vínlands ok Marklands. Þat er sagt ath Þorfiðr karlsefni hjöggi húsasnotrotrè, ok færi síðan ath leita Vínlands ens góða, ok kæmi þar er þeir ætluðu þat land, ok náðu eigi ath kanna ok eingum landskostum. Leifr hinn heppni fann fyrstr Vínland, ok þá fann hann kaupmenn í hafinu illa stadda, ok gaf þeim líf með guðs miskunn; ok hann kom kristni á Grænland, ok óx þar svâ ath þar var biskups stóll settr, þar er í Görðum heitir. Eingland ok Skotland er ein ey, ok er þó sitt hvert konúngsríki. Írland (er) ey mikil. Ísland er ok ey mikil í (norðr frá Írlandi). Þessi lönd ero öll í þeim hluta heims, er Eyrópa heitir.

ANMÆRKNINGER.

1) I Modsætning til det store Sverrig (*Svíþjóð in mikla*), en Benævnelse som i Middelalderen brugtes for Skythien overhoved; see f. Ex. Indledningen til Ynglinga Saga eller Heimskringla.

2) Her formode vi at Originalen er corrumperet paa en eller anden Maade (jfr. Var. 2). Kvenerne boede egentlig omkring den Bothniske Bugt, — men Forfatteren synes at

---

1) *rettet for Originalens* þat.

Nærmest Danmark er det mindre Sverrig[1], der er Öland, saa Gottland (Gulland), saa Helsingeland, saa Vermeland, saa to Kvenlande, som ligge norden for Bjarmeland[2]. Fra Bjarmeland gaae ubeboede Lande imod Norden, indtil Grönland begynder[3]. Sönden for Grönland er Helluland[4]; dernæst ligger Markland; da er der ikke langt til Viinland det Gode, som nogle troe gaaer ud fra Afrika; og hvis det forholder sig saa, maa Udhavet löbe ind imellem Viinland og Markland. Det berettes, at Thorfinn Karlsefne huggede Træ til en Huuspryder[5], og drog siden at opsöge Viinland det Gode, og kom der, hvor de troede det Land var, men naaede ikke at undersöge det, og erholdt ingen af Landets Herligheder[6]. Leif den Heldige opdagede först Viinland, og da traf han nogle Kjöbmænd ilde stædte paa Havet, og frelste ved Guds Miskundhed deres Liv; og han indförte Christendommen paa Grönland[7], og den udbredte sig der, saa at en Bispestol blev oprettet paa det Sted, som hedder Gardar. England og Skotland ere een Ö, og er dog hvert for sig et Kongerige. Irland er en stor Ö. Island er ogsaa en stor Ö norden for Irland. Disse Lande ere alle i den Verdensdeel, som hedder Europa.

---

antage deres Egne (med det svenske Lapmark) for det ene Kvenland, men det norske Finmark (eller Lapmark) for det andet; er dette Tilfældet, strækker Finmarken sig vistnok længere mod Nord end det egentlige Bjarmeland.

3) See det næstforegaaende Stykke med Anm. 5.

4) I det 14de og 15de Aarhundrede antoge Islænderne, at det saakaldte store Helluland udgjorde en Deel af de

til Grönland stödende Ubygder; — egentlig var det vel den nuværende Labradors Kyst (see Ant. Americ. S. 419—20). Saavel dens sydligste Deel som de Gamles mindre (og dem först bekjendte) Helluland (nemlig Newfoundland) laae sydligere end Grönland. Herfra gaaer Forfatteren mod Sönden lige til Höiden af Afrika.

[5]) See ovenfor I, 254, 278—80.

[6]) Meningen af Ordene „naaede ikke" o. s. v. er vel den, at Thorfin (ved Skrællingernes eller Eskimoernes) idelige Overfald hindredes fra ret at undersöge Landet eller sætte sig i fuldkommen Besiddelse af dets Herligheder.

[7]) Jfr. ovenfor I, 206 o. f., 222 o. f., 230, 386—88, II, 221—34.

[8]) See ovenfor II, 670, 672, 676, 680—86.

4) GRIPLÁ.

Den originale Membran, der forhen har været bekjendt under dette Navn, besidde vi desværre ikke. Den er kun bekjendt af Björn Johnsens Grönlands Annaler (jfr. ovenfor I, 79—89), hvor den dog ikke nærmere beskrives. Navnet betyder noget der er grebet eller sammensanket i stor Hast. See Ant. Americ. 280—81, hvor det antages i Overeensstemmelse med Torfæus og Werlauff, at dette Skrift har været meget ældre end Columbus's Opdagelse af America. Verelius har, da han udgav *Hervarar Saga*, kjendt og

Beieraland[1] er við Saxland; hjá Saxlandi er Hollsetuland, þá Danmörk; ígegnum fellr sjór austrvegu; Svíþjóð liggr fyrir austan Danmörk, Noregr fyrir norðan, Finnmörk norðr af Noregi; þá víkr til landnorðrs og austrs, áðr en kemr til Bjarmalands; þat er skattgilt undir Garðaríki. Frá Bjarmalandi liggja óbygðir norðr allt til þess er Grænland kallast. En

[1]) Beiernland, *G.*

excerperet Björn Johnsens Samlinger, hvorfor vi af denne Udgave, her tilföie enkelte ubetydelige Varianter. Vor Text er uddraget af den Arnæmagnæanske Samlings 115 i 8vo.

Björn Johnsen, som uagtet sine store literaire Fortjenester ikke havde nydt nogen videnskabelig Opdragelse, havde den Vane tilfælles med forskjellige af Middelalderens Afskrivere, at han, naar han meddeelte Oldskrifterne hele, eller blotte Uddrag af dem, i sine Samlinger (især Grönlands Annaler) interpolerede dem med sine egne Anmærkninger og Tillæg, saa at disse undertiden blive vanskelige at skjelne fra den gamle ægte Text. Saaledes mene vi at han her har indflettet en Anmærkning i nærværende Stykke, hvorved Griplas Beretning i en vis Henseende modsiges. Ligesom den af denne Aarsag er bleven indklamret i en Parenthese og udmærket ved særegen Tryk i Antiquitates Americanæ (S. 293—94), saa have vi fundet det rigtigst blot at optage den som en nedenfor Texten optaget interpolerende Anmærkning. I övrigt kan det ikke antages for umuligt at dette Stykke er taget af Hauk Erlendsöns egne Optegnelser i den tidtommeldte efter ham selv opkaldte Codex, som fuldstændig har været i Björn Johnsens Besiddelse (eller er saaledes bleven af ham afbenyttet), da den nævnte Laugmand, som bemærket, længe og gjerne opholdt sig i Norge, hvortil han ogsaa ved Embedsforretninger og andre Forholde for en Deel var bunden.

Bayern grændser til Saxen; til Saxen grændser igjen Holsteen, derpaa kommer Danmark; Havet löber igjennem Österlandene. Sverrig ligger östen for Danmark, Norge norden for; Finmarken nord fra Norge; dernæst dreier Landet af mod Nordost og Öst, indtil man kommer til Bjarmeland; dette Land er skatskyldigt under Garderige. Fra Bjarmeland ligge Ubygder lige nord til det Land, som kaldes Grönland. Men

botnar gánga þar fyrir, ok víkr landinu til útsuðrs, eru jöklar ok firðir, eyjar liggja[1] úti fyrir jöklunum; fyrir einn jökulinn geta þeir ekki ransakað, fyrir annan er hálfs mánaðar ferð, fyrir þriðja vikuferð; [er sá næstr bygðinni; þar[2] heitir Hvítserkr; þá víkr landinu til norðrs; en sá eigi vill missa bygðina, stefni hann í útsuðr. Garðar heita biskupsstóll í botninum á Eyríksfirði; þar er kirkja vígð hinum helga Nicholao; XII kirkjur eru á Grænlandi í hinni eystri bygð, IIIIar í vestri bygð.

Nú er at segja, hvat til móts við Grænaland[3] gengr úr þeim botnum, sem fyrr eru nefndir: Furðustrandir heitir land, þar eru frost mikil, svâ [ekki er byggjanda[4], svâ menn viti; suðr frá er[5] Helluland, þat er kallat Skrælíngjaland; þá[6] er skamt til Vínlands hins góða, er sumir menn ætla at gángi af Affríca; milli Vínlands ok Grænlands er Ginnúngagap, þat gengr úr hafi því, er Mare oceanum heitir, þat hverfr um allan heim. [Hæc verbotenus Gripla].

---

[1]) þar, *ibi add. D.* — [2]) þat, *G*; ab [Er sá næstr bygðinni, er, *D.* — [3]) Grænland, *D, G, Verel , l. c.* — [4]) er obyggjanda, *ib.*, Verel. — [5]) *sic E, Verel.; abest in D.* — [6]) þat, *U.*

ANMÆRKNINGER.

[1]) Her fölger i Björn Johnsens Text den rimeligviis ved ham selv affattede Interpolation, som er ommeldt i Indledningen: „en Grænlendíngar sanna þat eigi, ok þikjast annars „vísir hafa vorðit bæði af viðreka þeim, er manna verk eru „á, ok af hreindýrum þeim, er mörk hafa á eyrum eðr „bönd á hornum, svá ok af sauðum þeim, er þángat reka, „er nú er í Noregi mark af, at höfuð hángir í þrándheimi, „annat í Björgvin, finnast þó mörg fleiri"; d. e. „Grönlæn-

der ere Bugter for, og Landet strækker sig imod Sydvest; der ere Jökler og Fjorde; der ligge Öer udenfor Jöklerne; til den ene Jökel kan man ikke undersöge; til den anden er en halv Maaneds Seilads, til den tredie en Uges Seilads; den er nærmest ved Bygden; den kaldes Hvidserk[2]; dernæst dreier Landet imod Nord; men den som ikke vil forfeile Bygden, han stævne i Sydvest[3]. Gardar hedder Bispestolen i Bunden af Eriksfjord; der er en Kirke, indviet til den hellige Nicolaus; 12 Kirker ere paa Grönland i den östre Bygd, 4 i den vestre[4].

Nu maa berettes, hvad der ligger ligeoverfor Grönland udfra de Bugter, som för bleve omtalte: Furdustrande hedder et Land; der er saa stærk Frost, at Landet, saa vidt man veed, ikke er beboeligt[5]; der sönden for er Helleland, det kaldes Skrællingeland[6]; derfra er ikke langt til Viinland det Gode, som nogle formene gaaer ud fra Africa; mellem Viinland og Grönland er Ginnungagap, som flyder fra det Hav, der kaldes Mare oceanum og omgiver hele Jorden[7]. [Hæc verbotenus Gripla].

derne bekræfte det dog ikke, men troe at have bemærket, at det forholder sig anderledes, baade af Drivtömmer, som kjendelig er tilhugget af Mennesker, og ligeledes af Rensdyr, som have Mærker paa Örerne eller Baand paa Hornene, ligeledes af Faar, som drive derhen, hvoraf der nu ere Mærker i Norge, da et Hoved hænger i Trondhjem, et andet i Bergen, og der findes dog mange flere."

[2]) Om Beliggenheden af Isbjerget Hvidserk, der ofte af de Nyere er blevet urigtig sammenblandet med *Blaaserk*,

see ovenfor, i en af de ældste Underretninger hvor det nævnes II, 686, 720. Jfr. den næstfölgende Anmærkning og de der paaberaabte Steder af nærværende Værk.

[3]) Dette maa forstaaes om de Seilere, der kom fra Island, eller bavde sat deres Kaas efter den saakaldte *Eiriksstefna;* jfr. ovenfor, om Erik den Rödes förste Opdagelsesreise I, 176, 186—87, 204.

[4]) Hermed kan en Beretning om det gamle Grönlands Kirker jænnföres, som vi nedenunder komme til at meddele af Flatöbogen.

[5]) Her synes Forfatteren at mene Kysten af Labrador, men sætter derved de Gamles Furdustrandir altfor nordlig; jfr. ovenfor I, 410, 416, 483-84; Ant. Amer, S. 426-28 (og paa flere Steder, efter Registeret).

[6]) Her har mulig været et ulæseligt eller utydeligt Sted

5) BESKRIVELSE OVER GRÖNLAND, AF ET ÆLDGAMMELT HAANDSKRIFT.

Dette „ældgamle Haandskrift" egentlig en „lille Bog" (*kver*) er nu desværre forlængst tabt, uden at man veed hvor det er blevet af. Afskriften af dette Stykke (med den ovenmeldte Titel) findes dog i Björn Johnsens Grönlands Annaler, fra hvilke vi nu meddele samme.

C. *Grænlandiæ vetus chorographia á afgömlu[1] kveri.*

Grænland horfir í útsuðr[2]; syðst[3] er Herjólfsnes, en Hvarfsgnípa næst fyri vestan; [*þángað kom Eyrekr hinn rauði lengst, ok lèzt þá kominn fyri botn Eyreksfjarðar*]. Þar[4] er stjarna[5], er Hafhverf[6] heitir, á austanverðu landi; þá Spalsund; þá Drángey; þá Sölvadalr[7], hann er bygðr aust-

[1]) gömlu, *G.* [2]) litt suðr, (*urigtig*) *D, T.* [3]) *eller* syndst, *E, G;* synst, *D, T;* siðst, *þ.* [4]) þat, *D, T.* [5]) *Ordet ligner noget*

i Membranen, hvilket Björn Johnsen ikke ret har kunnet komme ud af; dog er det muligt at vor Forfatter har i alt for stor Hast her overfaret de ældste Beretninger ved Udarbeidelsen af sit Uddrag.

[7]) I det Arnæmagnæanske Haandskrift [Nr. 770 c paa Papir, fra det 17de Aarhundrede, indeholdes fölgende geographiske Notat: „Fyrir vestan hit mikla haf frá Spania, er sumir kalla Ginnúngagap, þat gengr landa ímilli, þá heitir til norðrs fyrst Vínland hit góða, þarnæst heitir Markland enn til norðrs, þá eru óbygðir, er Skrælíngjar byggja; þá eru enn óbygðir til Grænlands, ok eru þar tvær bygðir, Vestrbygð ok Austrbygð, en síðan eru þá hafsbotnar, jöklafjöll ok óbygðir, er víkr við Hálogaland"; d. e. „Vesten for det store Hav, fra Spanien (af) som nogle kalde Ginnúngagap og som adskiller Landene, nævnes (i Ordenen), mod Norden: först Vinland det Gode; dernæst nævnes Markland, end længere mod Norden ere Ubygder, som kun beboes af Skrællinger (Eskimoer), da strække sig endvidere (virkelige?) Ubygder til Grönland, men der ere to Bygder, Öster-Bygd og Vester-Bygd, men derpaa fölge Havbugter, Jökelfjelde og Ubygder, som strække sig saa langt (mod Östen) at de (tildeels) ligge lige overfor Helgeland" (i Norge).

Grönland vender imod Sydvest; sydligst[1] er Herjulfsnæs, men Hvarfsgnipa nærmest vesten derfor; [*did kom Erik den Röde længst, og sagde da at han var kommen ud for Bunden af Eriksfjord*[2]]. Der er en (Ström, som kaldes[3]) Hafhverf, paa den östlige Side af Landet, dernæst Spalsund, dernæst Drangö, saa Sölvedal, som er den östligste Bygd, derpaa Tofefjord;

---

det uforstaaelige stiama *i E; see ellers Anm.* 2. [6]) Hafhvarf, *þ;* af Huerf, *D;* Hverf, *T.* [7]) Saulvadalr, *þ;* Solvadalr, *D, T.*

ast; þá Tófafjörðr; þá Melrakkanes; þá Herjúlfsfjarðarkirkja; þá [Hellissey ok[1] Hellisseyjarfjörðr; þá Ketilsfjörðr[2], tvær[3] kirkjur; þá Hrakbjarnarey, Lundey, Syllenda af Eyreksfirði; þá Álptafjörðr[4]; Siglufjörðr[5], kirkja; Hrafnsfjörðr; þá gengr Slèttufjörðr[6] af Hrafnsfirði[7]; Hornafjörðr; Ófundinnfjörðr, þar er biskupsstóll, [*þá verðr hann að vera í botni Eyreksfjarðar*]; þá Eyreksfjarðar[8] kirkja; af honum gengr Austkarsfjörðr[9], kirkja[10]; Hafgrímsfjörðr, Hvalseyjarfjörðr, — f. — f. — f.[11] úr Dýrnesi; þá Ísafjörðr; þar af gengr Útibliksfjörðr; þá Strandafjörðr; þá eru Miðfirðir næst bygðir[12]; þá[13] heitir einn[14] Kollufjörðr, annar Dýrafjörðr; þá[15] Þorvalldsfjörðr, Steinsfjörðr[16], Bergþórsfjörðr. Þá er vj daga róðr vj mönnum til vestri[17] bygðar sexæríngi[18]; [þá telr þar upp firði]. Þá er úr hinni vestri bygð til Lýsufjarðar vj daga róðr; [þaðan sex daga róðr[19] til Karlbúða; þá iij daga róðr til Bjarneyjar[20], xij daga róðr umhverfis Bjarney[21], Eisunes, Æðanes fyrir norðan. Svâ er talit at clxxxx[22] bygða sè í eystri bygð, xc í vestri.

---

1) *udel. D, T.* 2) Ketilsfjarðar, *Ketilsfjorden, D, T, G.* 3) II, *D, T.* 4) Klitafjörðr, *urigtig, þ.* 5) Siglufjarðar, *þ, G.* 6) *eller* Slettifjörðr, *E;* Slettifjörðr, *D, þ.* 7) *saaledes T;* Hafursfirði, *E, D;* Haffursfirði, *þ.* 8) Einarsfjarðar, *D, T, G.* 9) Austkarsfjarðar, *þ, G.* 10) *udel. D.* 11) II — f., II. f., II. f. (?), *E, þ; findes ikke i G.* 12) bygðum, *þ.* 13) svâ, *D, T;* sâ, *G.* 14) *udel. D, T;* elin, *þ;* Eki, *urigtig, G.* 15) ok, *þ.* 16) ok, *urigtig, till. G.* 17) vestr, *D.* 18) Vlæringi, *þ.* 19) *fra [udel. þ.* 20) Bjarneya, *D i Margen.* 21) *saaledes rettet;* „—ey" *E;* Ey, *D, T, þ.* 22) 190, *D.*

saa Melrakkenæs, saa Herjulfsfjords-Kirke, saa Hellisö og Hellisöfjord; saa Ketilsfjord (med) to Kirker, saa Hrakbjörnsö, Lundö, Syllenda af Eriksfjord, saa Alptefjord, Siglefjord (med) Kirke, Rafnsfjord; saa gaaer Slettefjord af Rafnsfjord, Hornefjord, Ufundenfjord, der er Bispestolen; [*den maa altsaa være i Bunden af Eriksfjord*]; saa Eriksfjords Kirke; af denne Fjord gaaer Austkarsfjord (med) Kirke, Hafgrimsfjord, Hvalsöfjord, ...f., ...f., ...f. fra Dyrnæs; derpaa Isefjord; derfra gaaer Utibliksfjord[4]; derpaa Strandefjord; derpaa ere Midfjordene nærmest bebyggede; saa nævnes een Kollufjord, en anden Dyrefjord, derpaa Thorvaldsfjord, Steinsfjord, Bergthorsfjord; derpaa er der sex Dages Roning med sex Mænd paa en sexaaret Baad til den vestre Bygd; [nu opregnes Fjordene der[5]]; derpaa er fra den vestre Bygds Begyndelse til Lysefjord sex Dages Roning, derfra sex Dages Roning til Karlsboder, derpaa tre Dages Roning til Bjarnö[6], tolv Dages Roning omkring Bjarnö[7], Eysunæs, Ædanæs der nordfor. Saaledes regnes det, at 190 Bygder (Gaarde) ere i den östre Bygd, 90 i den vestre.

ANMÆRKNINGER.

1) Isteden for „sydligst" holder Arne Magnussen med Theodor Thorlacius, med Hensyn til den Gisning at man her burde læse *austast* eller östligst, paa Grund af Flatöbogens Udtryk: „*Herjúlfsnes er austast*". *E* har ikke desmindre Ordet *synðst*, hvoraf *n* senere er udslettet, saa at *syðst* er blevet tilbage, hvilket man da uden mindste Betænkning kan antage at have staaet saaledes i den gamle Membran, som her var Björn Johnsens Kilde. Betydningen

af disse tvende Ord, *sydst* og *austast*, ere kun tilsyneladende forskjellige i gode Oldskrifter, og vise sikkerlig, at man maa söge Beliggenheden af Herjulfsnæs i den Deel af det ved Skandinaverne beboede Grönland, som strakte sig længst mod Sydost.

²) Udtrykkene *lèzt* (eller *kveðst*) *hann vera kominn fyri botn Eiríksfjarðar*, findes ogsaa i Landnáma, Thorfinn Karlsefnes og Olaf Tryggvesöns Sagaer, og saaledes i adskillige gode Membraner (see ovenfor I, 178, 364, jfr. 188) men i en ganske anden Forbindelse, endskjöndt Hvarfsgnýpa eller (i visse Codices) et lignende Stedsnavn kort för var blevet nævnt. Denne Periodes Beskaffenhed, i sligt Sammenhæng, udviser fuldkommen tydelig at den ikke har staaet i den Membran, som her var bleven benyttet af Björn Johnsen, men maa antages som interpoleret ved ham, skjöndt ingen Kjendetegn dertil ere blevne anbragte i Manuskriptet E. At han, fremfor andre, har lagt Mærke til denne Sætning, og har pönset derover, maa indlyse af fölgende Bemærkning dertil, hvilken han har indskudt i sin Bearbeidelse af Thorfinn Karlsefnes Saga: *Þetta er helzt vandskilið*, dette er vanskeligst at forstaae. Da han nedskrev Navnet *Hvarfsgnýpa*, er hin Læsemaade faldet ham ind, og han har da strax, uden at indlade sig paa Indholdets nærmere Bedömmelse, föiet den til, — mulig dog allerförst som en Randglosse ved sin förste Afskrift.

³) Over dette Sted (*þar er stjarna* o. s. v.) har man sögt at udfinde de forskjelligste Fortolkninger og Gisninger, hvorved tildeels adskillige Berigtigelser eller andre Læsemaader foreslaaes, f. Ex. a) af Arne Magnussen: *stórt bjarg (fjall) er Hvarf heitir*, stort Bjerg (Fjeld) som kaldes Hvarf; b) Torfæus: *strönd er Afhvarf heitir*, Strandbred eller Kyststrækning som kaldes Afhvarf, (fordi den helder nedad fra Bjerget Hvarf); c) Eggers forklarer Ordet *stjarna* ved et Forbjerg som sees langt borte, af Gjerningsordet *stara*, stirre (paa), men *Hafhverf* antager han enten for

en Yderkant af Strandbredden, eller for en blot Fordreielse af Navnet *Hvitserkr*; d) Wormskjold mener at *stjarna* betegner Polarstjernen; — e) Graah antager derimod at dette Ord blot er en Skrivefeil enten af *þarna* (der, just der) eller for *staðr*, Sted, og tillægger Sætningen overhoved denne Mening: „Det er dette Sted, som kaldes *Afhvarf*". Man kan neppe antage andet end at Ordet *stjarna* her er feilskrevet; *þarna* kan ikke have staaet der, men hverken *strönd*, *fjall* eller *staðr* kunne her passe til den rette Mening. Selve Ordet forekommer ogsaa noget usikkert i vort Hoved-Exemplar E, hvorfor man vel maa antage, at Afskriveren ikke ret har kunnet læse det, og at han derfor har sögt, saavidt muligt, at lempe Bogstaverne efter sin Originals Træk. Man maa derfor söge om et Ord, hvis Bogstavers Former, som forekommende i andre gamle Membraner, have kunnet udgjöre et andet, der var rigtig skrevet, men udslettedes næsten ved Tidens Længde, og da i Afskrifterne blev tvunget til at vige for en ubehændig Efterligning. Saaledes kan man tænke paa Ordet *straumr* (Ström). De gamle islandske Membraners Bogstavtræk have i Ordene *straumr* og *stjarna* en stor indbyrdes Lighed; *r* og *i* have undertiden næsten den selvsamme Figur, men *a* har i nogle Oldskrifter (f. Ex. den Arnæmagnæanske Codex 66 i Fol. hvoraf et Facimile er meddeelt i Fornmanna-Sögur 7de Bind) en stor Lighed med Bogstavet *n*; undertiden tilkjendegives *r* som Slutningsbogstavet af visse Ords Nominativ, ved et ubetydeligt Tegn, sat over det næstforegaaende Bogstav, og kan let undgaae Læserens Opmærksomhed. Efter det 4de Bogstav af Ordet fölge 5 smaae Streger, saavel i den korte Stavelse *um* som i de tre Bogstaver *rna*; paa denne Maade kunde hin Feiltagelse lettelig opkomme. Det bliver vel da det rigtigste at gjengive Ordet dets oprindelige Betydning af *straumr*. Den svarer desuden særdeles vel til den i Haandskriftet E forekommende Læsemaade *hafhverf*, da

dette sjeldne Ord sandsynligst betyder en Malström i Havet, foraarsaget af forskjellige sammenstödende Strömme. Endelig synes den at stemme overeens med det vestlige Grönlands Beboeres Beretninger i det 18de Aarhundrede, at der nemlig ved Landets Östkyst var en Malström, farlig ved den voldsomme Brænding og omgivet af flydende Ismasser; den kaldtes *Eisschwelg* af de Tydske, *Iissvælg* af de Danske, og antoges almindelig for at være ubefarelig, saa at man stedse fra den maatte vende tilbage (Cranz Historie von Grönland, I, 346). Af vor Tids Grönlændere kaldes dette farlige Sted *Puisortok*; det blev besögt og beskrevet af Graah. I Virkeligheden er det saa farligt, at det ikke undertiden kan passeres i hele Aar (Undersögelsesreise til Östkysten af Grönland, S. 83 o. fl.). Man siger at et Sund, som nu er bedækket af Iis, forhen har ligget der i Nærheden, samt at store Iismasser her enten reise sig eller udkastes fra selve Havets Bund. Wallö kalder dette Sted en Malström, som sluger store Iisfjelde. Alt dette vilde vel passe til den gamle Benævnelse *Hafhverf*.

Antager man derimod *Afhverf* (Vendested) for den rigtigere Læsemaade, saa maatte man snarest formode at det urigtige *stjarna* var fremkommet af Membranens oprindelige *stjórn á* (i to Ord), da hele Sætningen vilde have lydet saaledes: *þar er stjórn á er Afhverf heitir á austanverðu landi*, ɔ: „Man styrer (eller bör styre, rette sin Kaas) til det Sted, som kaldes *Afhverf* (Vendested) paa den östlige Kyst af Landet". Naar man antager at dette Vendested er det endnu i visse Maader sædvanlige, nemlig Cap Farvel, saa hörer det sikkerlig, naar man kommer fra Sydost eller fra Ost (som fra Island eller Norge) til Landets Östkyst, som man da först faaer i Sigte, men det udgjör dog den sydligste Pynt deraf, og altsaa et nödvendigt Vendested for de Söfarere, der saavidt muligt pleie at fölge Kysten, hvilket vore Forfædre i Almindelighed

gjorde, og, som vi vide, ligeledes her i Særdeleshed, naar de nogenlunde fulgte den saakaldte *Eiríksstefna* (eller Erik den Rödes oprindelige Kaas; see ovenfor I, 452-53). Lige paa Afhverf (hvis Stedet fordum kaldtes saaledes) fölger et Sund, der da kan have været Textens Spalsund; dernæst laa Drangö (o. s. v.). Vor Text synes mest at omhandle det beboede Land, som var temmelig langt bortfjernet fra Östkystens Puisortok, hvorfor man maaskee kan antage det for sandsynligt at Læsemaaden *Afhverf* kunde være den rigtigere.

4) *Utiblik* nærmer sig meget til Eskimoernes *Itiblik*, som betegner en Landtunge. Skulde da virkelig Folk af deres Stamme i hin Tid have boet eller omvanket paa Landet? Allerede i Erik den Rödes Tid vidste Folkesagnet der af deres fordums Vandringer at sige; see ovenfor I, 168-171, jfr. II, 199, 203-207, 209-10.

5) Disse Ord formode vi ere indskudte af Björn Johnsen, men at Membranen her har været saa utydelig, at han ikke har kunnet læse disse Fjordes Navne, hvorfor han og har udeladt dem.

6) Texten har ikke dette Navn i Fleertallet, som Bjarnöer, da dens *Bjarneyiar* blot er genit. sing. af Navnet *Bjarney*. Her tales altsaa kun, som i Codex A af Thorfinn Karlsefnes Saga (see ovenfor I, 408-411) om een Ö, skjöndt Codex B af samme Saga handler om flere Öer (til *Bjarneyja*, til Bjarnöerne, *frá Bjarneyjum* fra o. s. v.). See ellers l. c. S. 483, Anm. 95 og 98.

7) Björn Johnsen har her kun kunnet læse den sidste Stavelse af Navnet, eftersom Haandskriftet E viser, hvor det kun skrives „—ey"; derved er den Skriverfeil opstaaet i de övrige, at Afskriverne udelade den korte Streg og gjöre et heelt nyt Navn af Stavelsen *Ey* (der saaledes begynder med en Majuskel. Vi have beholdt den rette Læsemaade.

6) OM GRÖNLÆNDERNES OPHOLDSSTEDER I NORDLIGERE EGNE.

Ogsaa disse Optegnelser ere uddragne af Björn Johnsens saakaldte Grönlands Annaler. Deres förste Afdeling er, efter hvad han selv bevidner, taget af den ved ham benyttede *Hauksbók*, men det eller de Blade, som indeholdt den, ere nu forlængst bortkomne. Laugmand Hauk, födt 1268, opholdt sig længe i Norge (jfr. ovenfor I, 33-35, 108-110). Den herommeldte Arnald var Hofpræst hos Kong Magnus Hakonsön, kaldet Lovforbedrer, som kom til Regjeringen 1263 og döde 1280. Det bemærkes og at Reisen til Krogsfjord foretoges i det samme Aar, som et grönlandsk Skib forliste ved Hitarnes i Island, navnlig efter Annalerne i 1266; see ovenfor III, 10-11, 48-49. Her forekommer endvidere en kort Opsats om de gamle Grönlænderes Nordfarere (*Norðrsetufólk*), med dertil hörende Underretninger om Greipar og Krogsfjordshede. Her have vi lagt til Grund Haandskriftet af den Arnæmagnæanske Samling 115 i 8vo, jævnfört med 4 andre i 4to, 768, (D), 769 a, b (T, þ) og 769 c (V, der kun er et Brudstykke). Om disse Haandskrifters Beskaffenhed have vi udförlig handlet ovenfor I, 84-85, hvortil vi saaledes henvise. Kun bemærke vi her endvidere, at förstmeldte Haandskrift derved udmærker sig fremfor de övrige, at forskjellige Bemærkninger, der forklare eller oplyse Texten, tilföiede af Björn Johnsen, tilkjendegives i den ved visse Tegn, som ellers bruges for Parentheser, (), eller som „—" for at betegne Ord eller Sætninger, der ikke tilhöre en saaledes afskreven Original. Desuden seer man i dette Haandskrift mange smaae Lacuner, bestemte for Udfyldelse af Ord, hvilke disse Excerpters Samler, ved at afskrive Resten, ikke havde kunnet læse. Björn Johnsens egne Tilsætninger have vi, for at de des tydeligere skulle kunne

skjelnes fra Texten, udmærket ved den saa kaldede Cursivtryk.

I det store Kongelige Bibliothek i Stockholm findes, under Nr. 71 i 4to, et haandskrevet Exemplar af disse „Grönlandske Samlinger", fra hvilket Rigs-Antikvaren Mag. Hildebrand har været saa god at meddele Afskrift af de Steder, som mest vedkomme nærværende Værk; de Varianter, som ere tagne af det, betegnes her ved Bogstavet G. Dette Exemplar er og en Afskrift, som efter en tilföiet Paategning blev fuldfört i Stockholm den 31te Juli 1688 af Gudmund Gudmundsen, — taget af et Papiirshaandskrift tilhörende Greve Magnus Gabriel de la Gardie, som Nr. 21, i 8vo, i hans Samling; nu tilhörer det sidstommeldte Universitets-Bibliotheket i Upsala.

Det kunde ikke lettelig falde nogen ind at mene, at det gamle Grönlands Beboeres, deels for Erhvervs og deels for Opdagelsers Skyld, hyppig foretagne Reiser til end nordligere Egne, vare blevne forherligede af Digterne, dog sees dette at være skeet paa forskjellige Maader; man har i Middelalderen haft et bekjendt Digt herom, kaldet *Norðrsetudrápa* eller Kvad om Opholdet i de nordlige Egne, forfattet af en vis Svend (*Sveinn*), om hvis Levnet eller Levetid vi aldeles intet have kunnet opdage. Han og det ovenmeldte Kvad, som forfattet af ham, nævnes vel kun saaledes paa et Sted i *Skálda*, men der findes dog upaatvivlelig flere Brudstykker af Digtet, betegnede med Sveins Navn, hvilket ingen anden i Edda eller Skálda forekommende Skjald har baaret. Vi uddrage de dertil hörende Steder af Snorra Edda með Skáldu (Rasks Udgave, Stockholm 1818, 8). Versenes Oversættelse og de for den anförte Grunde ere uddragne af Antiqvitates Americanæ S. 267-68.

1, *Side* 126. Hvernig skal kenna vind? Svâ, at kalla hann son Fornjóts, bróður Ægis ok elds, brjót viðar, skaði ok bani eða hundr eða vargr viðar eða segls eða seglreiða. Svâ sagði Sveinn i Norðrsetudrápu:

Tóku fyrst til fjúka
Fornjóts synir ljótir.

2, *Side* 332. Antiphrasis er svâ sem Ironia í einu orði, því at hún dregr nafn af gagnstaðligum lut, sem Sveinn kvað:

Hlès dættr á við blèsu.

Hèr er sjór kallaðr Hlèr, því at hann hlýr allra minnst.

3, *Side* 125. in appellationibus maris: svâ sem kvað Sveinn:

Þá er elreifar ófu
Ægis dættr ok tættu
fals við frost of alnar
fjallgarðs rokur harðar.

4, *Side* 331–332. Allegoria er trópr sá er annat merkir en mælt er; sem Sveinn kvað:

Þar kemr lángs at laungum
lind, vandi mik strindar
leika leyni síka
lævi á, til sævar.

Þat skal svâ skilja, at hann lyktar svâ þí efni, er hann vildi í kvæðinu hafa, sem áin kemr til sæfar. Þat er úeiginlig líking milli árinnar ok kvæðisins.

1, S. 126. Hvorledes skal man omskrive Vindens egentlige Benævnelse? Saaledes at man kalder ham Fornjots Sön, Ægers (Havets) og Ildens Broder, Skovens (eller Træets) Bryders Skade og Bane (Morder), eller Skovens (Træets) eller Seilets eller Takkelasens Hund eller Ulv (Sluger eller Ödelægger). Saaledes udtrykte Svend sig i Nordrsetudrapa.

Först Snee fyge lode
Fornjots stygge Sönner.

2, S. 332. Antiphrasis er, saa at sige, Ironie paa eet Ord, da den udleder Benævnelser af modsatte Ting, som Svend sang:

Hlers Döttre stormed Skibet.

Her kaldes Söen Hlèr (Ly-giver, fordi den giver den mindste Ly).

3, S. 125, blandt Havets Benævnelser, som Svend sang:

Da höie Fjeldes haarde
af Frost opdragne Hvirvler
samled og sönderreve
stormsvangre Havets Döttre[1].

4, S. 331–32. Allegorie er den Trope, som betyder noget andet end hvad der siges, som Svend sang:

Til Svig ved Lege Kvinden
mig allerede vante,
dog Aaen her i Havet,
hvor den sig skjuler, falder[2].

Det skal forstaaes saaledes, at Skjalden bringer de Æmner, hvilke han vilde behandle i Digtet, til Ende, ligesom Aaen falder ud i Söen. Det er en uegentlig Sammenligning mellem Aaen og Kvadet.

ANMÆRKNINGER.

1) Denne Oversættelse er bygget paa fölgende Omskrivning: „þá er harðar falsrokur fjallgarðs, of-alnar við frost, ófu ok tættu el-reifar Ægis dættr".

2) I dette dunkle Vers er fölgende Orden af Ordene lagt til Grund for Oversættelsen: „lind síka strindar vandi mik leika lævi. þar kemr á til lángs sævar at laungum leyni." Efter denne Construction er *síka* gen. plur. af *síkr*, Lax, og *síka strind*, Laxenes Jord, Havet; *síka strindar lind* kan betyde: 1) Skibet, som neppe synes at passe til Sammenhængen. 2) Kvinden, naar man seer hen til Mythen om de förste Menneskers Skabelse af Træer, opdrevne paa Strandbredden. Den samme Mening kommer ud, om man antager *síkr* for Ilden (hvilken Betydning den undertiden synes at have), men *strind* for *strönd*, Aa, Elv; ogsaa da bliver *lind strindar síka*, en Kvinde. Man sætter at den Kvinde, om hvilken Skjalden synger, har været hans Veninde; Ordene, *vandi mik leika lævi*, kunne digterisk udtrykke Sætningen *lèk opt á mik*, hun lokkede (eller bedrog) mig tit. Heraf kan man formode at Digteren, tit bedraget (eller narret) af sin Kjæreste, har paataget sig hin farefulde Reise, for at forjage spildt Kjærligheds

---

Grænlands Annál eitt eptir Hauksbók.

Þessi tíðindi ritaði Halldór prestr af Grænalandi til Arnalds[1] prests grænlenzka[2], er þá var vorðinn hirðprestr Magnúsar konúngs Hákonarsonar, á knerri þeim, er Ólafr biskup fór á til Grænlands. Sumar þat er Arnaldr[3] prestr fór af Grænlandi, ok þeir brutu[4] við Ísland á Hítarnesi[5], fundust trè í hafi út, þau er höggvin höfðu verit með smáöxum eðr[6] þexlum, ok þat eitt, er í stóðu

1) Amallds, *D, G.* 2) sira Halldórs bref til sira Arnalds anno 1266, *Præsten Haldors Brev til Præsten Arnald Aar* 1266, *urig-*

Ærgrelse. Her bemærkes af det fölgende, at Ordet *leynir* (m.) undertiden bruges om et lavtliggende Sted, hvorfor man kan antage det for en Dal, gjennem hvilken en Elv flyder, eller for en dyb Vandledning. Vi kunne dog ikke afholde os fra at foreslaae en anden Omskrivningsmaade. Da vi nemlig betragte Digtets Slutningsformel, maatte vi kunne vente den fuldt saa simpel, som den der saaledes fremsattes af Ulf Uggesön (Skálda l. c. S. 176): *þar kömr á til sævar:* d. e. Nu er Kvadet til Ende. Under denne Forudsætning maatte Ordene omsættes paa fölgende Maade: „Lind síka strindar vandi mik leyni-leika lævi; þar kemr á lángs at laungum til sævar": Kvinden vante mig til lönlige Leges Bedrag; — sildig falder Elven tilsidst ud i Söen, (d. e. Digtet sluttes). Af denne Omskrivning synes det at fölge, at Skjalden, som ikke havde glemt hans gamle Kjærlighed, har tilegnet Kjæresten Digtet, der indeholdt Beskrivelsen over en farlig Söreise. Herved maa bemærkes, angaaende Talemaaden *lángs at laungum*, at *lángs*, er det samme som *lángt* (see Fornmanna Sögur IV, 44, Fóstbrædra Saga, 33 Cap. 2den Strophe) samt at her bör underforstaaes: *stundum*, *málum* eller *tímum*, ɔ: længe efter lange (Tider), ganske i Overeensstemmelse med den danske Talemaade „langt om længe".

En Grönlands Beretning efter Hauks Bog.

Denne Beretning skrev Præsten Haldor fra Grönland til den grönlandske Præst Arnald, som da var bleven Kong Magnus Hakonsöns Hofpræst, paa den Knar, hvorpaa Biskup Olaf reiste til Grönland[1]. Den Sommer, da Præsten Arnald reiste fra Grönland, og de lede Skibbrud ved Island paa Hitarnes[2], fandtes ude i Havet nogle Stykker Tömmer, som havde været hugne med Smaaöxer eller Tengsler, og deriblandt eet, hvori

tig, till. E, þ i Margen. [3]) Amalldr, *D, G.* [4]) skipit, *Skibet, till. U.* [5]) Hjartarnesi, *urigtig, D, T.* [6]) ok, *og, þ.*

tannveggir ok beinveggir. Þat sumar kvomu menn ok úr Norðrsetu[1], þeir eð farit höfðu lengra norðr, en menn höfðu fyrr[2] tíðindi af. Þeir vurðu við öngvar Skrælíngja vistir varir, nema í Króksfjarðarheiði, ok því[3] hyggja menn, at þeir muni þann veg eiga skemst[4] at fara, hvaðan sem þeir koma til. — „*[Hèr má heyra, hversu grandvarliga at Grænlendingar hafa gætt at Skrælingja vistum þann tíð*":] — Síþan skipuðu prestar skip norðr[5], at vita hvat títt[6] væri norðr frá því, er þeir höfðu áðr lengst komit[7]; en þeir sigldu út af Króksfjarðarheiði, svâ at lönd lægði. Síðan kom móti þeim sunnanveðr með myrkri, og vurðu þeir fyrir[8] at halda. En er í rauf ok lýsti, sáu þeir eyjar margar, ok allskonar veiðiskap, bæði sela ok hvala, ok bjarndýra fjölda mikinn. Þeir kvomu allt í hafsbotninn, ok lægði land allt síðan, suðrlandit ok jökla; en jökull var ok[9] þá[10] suðr frá þeim, allt sem þeir máttu sjá; fundu þeir þar nökkrar[11] Skrælíngja vistir fornligar, en eigi máttu þeir á land gánga fyri bjarndýrum. Síðan fóru þeir aptr iij[12] dægr, ok fundu þeir þar nökkrar Skrælíngja vistir, er þeir[13] tóku eyjar nökkrar suðr frá Snæfelli. Síðan fóru þeir suðr á Króksfjarðarheiði einn mikinn dagróðr Jacobsmessudag; þar fraus þá um nætr, en sól skein bæði nætr ok

---

1) *Saal. U, G;* Norðsetu, *E o. fl.* 2) fyrst, *þ.* 3) þat, *det samme, D.* 4) skamst, *G.* 5) norðar, *G.* 6) vitt, *urigtig, þ.* 7) komizt, *T, G.* 8) frá, *derfra, T.* 9) *udel. þ.* 10) svâ, *D, T.* 11) ok, *ogsaa, T.* 12) þrjú, *þ, G.* 13) *udel. T.*

sade Tandkiler og Beenkiler. Denne Sommer kom der ogsaa Folk fra Norderseta, som havde faret længere nordpaa, end man forhen havde Beretning om. De fandt ingen Mærker paa at Skrællinger havde opholdt sig der uden paa Krogsfjordshede; og Folk holde for at det maa være dem den korteste Vei at drage, hvorfra de end komme derhen. [„*Heraf erfarer man, hvor nöie Grönlænderne i den Tid have givet Agt paa Skrællingernes Opholdsteder*"[3].] Derpaa afsendte Præsterne et Skib nordefter, at lade undersöge, hvorledes det stod til nordenfor den længst bortliggende Egn, som de hidtil havde besögt; men de seilede ud af Krogsfjordshede, saa at Kysten kom dem af Syne. Derpaa kom Söndenvind imod dem, forbunden med Mörke, og de maatte lade Skibet gaae for Vinden; men da Uveiret skilte sig, og det igjen blev lyst, saae de mange Öer og alskens Fangst, baade Sæler og Hvaler og en stor Mængde Björne. De kom lige ind i Havbugten, og da kom hele Landet dem af Syne, saavel den sydlige Kyststrækning som Jöklerne; men sönden for dem vare ogsaa Jökler, saa langt som de kunde see. Der fandt de nogle Kjendemærker til at Skrællingerne havde i forrige Tider opholdt sig paa disse Steder; men formedelst Björnene kunde de ikke gaae der i Land. Siden seilede de tilbage i tre Dage, og der fandt de nogle Levninger efter Skrællinger, da de kom til nogle Öer sönden for Sneefjeld. Dernæst seilede de sönderpaa til Krogsfjordshede, en stor Dagsroning, Jacobsmessedag; det frös da der om Nætterne, men

daga, ok var eigi hærri, þá er hún var í suðri, ef[1] maðr lagðist um þveran sexæríng út at borðinu, þá bar skuggann í andlit honum af því borðinu, er nær var sólinni; en um miðnætti var hún svâ há sem heima í bygð, þá er hún er í útnorðri. Síðan fóru þeir heim aptr í Garða.

Um Norðrsetufólk í Grænlandi.

Allir stórbændr í Grænlandi höfðu skip stór, ok skútur bygðar til at senda í Norðrsetu[2] eptir afla með allra handa veiðiskap ok telgðum viðum; ok stundum fóru þeir sjálfir með, [*sem víða verðr í frásögum*[3] *getit, bæði í Skáldhelga sögu, ok* [*svâ í þessum*[4] *Þórdísar þætti*]; þar var einnin mest aflat seltjöru, þvíat selveiðin var þar öll nægri, heldr en heima í bygðum[5]; var brædd selfita borin í húðkeipa, ok uppfest við vind í útihjöllum, þar til þyknaði; var síðan[6] tilbúin, sem vera átti. Höfðu þeir Norðrsetumenn sínar búðir eðr[7] skála bæði í Greypum[8] ok sumir í Króksfjarðarheiði. [Rekaviðir eru[9] þar, en eigi vaxinn viðr; tekr þessi norðrskagi[10] Grænlands helzt við trjám ok öllu hafreki, sem kemr úr Marklands botnum . . . .

Frá siglingum norðr at óbygðum.

Grænlendíngar hljóta jafnan siglíngar at hafa norðr [at óbygðum[11] á landsenda þann[12] norðara eðr skagann bæði til viðar ok afla bragða; þat

[1]) en, (*uden Mening*) *U.* [2]) Norðrsetur, *Opholdstederne i de nordlige Egne, D, T.* [3]) frásögnum, *D.* [4]) *udel. T.* [5]) í heimabygðum, *i Hjemmebygderne, þ.* [6]) sýrt ok, *blandet med Syre og, till. D.* [7]) ok, *og, T.* [8]) Greipum, *T. U.* [9]) Rekaviðr er, *F.* [10]) norðr skægi, *urigtig, þ, D.* [11]) at bygðum, *til Bygderne, D;* að bygðum, *fra Bygderne, T.* [12]) hinn, *till. D, T.*

Solen skinnede baade Nætter og Dage, og var ikke höiere, da den var i Sönder, end at, naar en Mand lagde sig paa tværs i en sexaaret Baad, udstrakt mod Rælingen, saa traf Skyggen af det Bord, som var nærmest mod Solen, i Ansigtet paa ham; men om Midnat var den saa höi som hjemme i Bygden, naar den er i Nordvest. Siden reiste de tilbage hjem til Garde.

Om Beboerne af Grönlands nordlige Egne.

Alle betydelige Bönder i Grönland havde store Skibe og Skuder, byggede til at sende til de nordlige Opholdsteder paa Fangst, forsynede med alskens Fangeredskaber og tilhuggede Tömmerstokke, og stundum droge de selv med, *som omtales mange Steder i Beretningerne, baade i Skald-Helges Saga*[4], *og i denne Fortælling om Thordis*[5]; der pleiede man ogsaa at tilberede Sæltjære[6], thi der var alskens Sælfangst bedre end hjemme i Bygden; smeltet Sælhundefedt blev hældt i Skindbaade, som ophængtes imod Vinden i fritstaaende Törrehuse, indtil det störknede; siden blev det tilberedt, som det skulde være. Disse saakaldte Nordersetamænd havde deres Boder eller Hytter baade i Greipar og nogle i Krogsfjordshede. Der gives Drivtömmer, men ei voxende Træer; denne Grönlands Nordspids optager mest Træer og alt Opdrev af Havet, som kommer fra Marklands Bugter. . . . .

Om Seiladser til de nordlige Ubygder.

Grönlænderne behöve stedse at foretage Seiladser til Ubygderne paa Landets nordligere Kyst eller Odde, baade for at skaffe sig Tömmer og for Fang-

heitir í Greypum ok Króksfjarðarheiði; þat er mikit ok lángt sjóleiði; þetta vottar greiniliga Skáldhelgasaga; þar er umkveðit:

Garpar kvomu í Greypar norðr
Grænlands er[1] þar bryggju sporðr...

Stundum er kölluð Norðrseta þessi vertíð þeirra í Greypum eðr á Króksfjarðarheiði.

1) var, *var, D.*

ANMÆRKNINGER.

[1]) Her menes upaatvivlelig Biskop Olafs anden Reise fra Norge til Grönland i Aaret 1271; förste Gang havde han reist dertil 1247. See ovenfor III, 10, 12.

[2]) Om dette Skibbrud, som af de fleste og paalideligste Annaler henföres til 1266, udtrykker Björn Johnsen sig saaledes: „Merki eru enn til þess, at skip Grænlendínga brotnaði á Hítarnesi; þar heitir nú enn Biskupsboði, því Grænlands biskup átti skipit; þar heitir ok Líkatjörn við sjófarsandinn, sem líkin voru þveigin, þeirra sem druknuðu af knerrinum; hið þriðja merki ekki sízt, at allt til þessa dags rekr þar upp nokkuð af þeim grænlenzku tönnum hvala ok rostúnga, sem þar þá niðr sukku, ok Grænlendíngar flutt höfðu út til sölu, þó furðanligast, at prestrinn síra Nichulás Narfason, sem nú enn býr á þessu Hítarnesi, eigi meir en vel miðaldra maðr, hann segist þær stundum fundið hafa með gömlu málrúnamarki rauðu; er þar af merkjanda, at Grænlands bændr hafa markat, þvíat tennr eru bæði misgóðar ok misstórar; en menn undra mest, at rauðr litr í markinu kann aldrei úrblotna í sjó ok sandi svå lengi; en þeir munu hafa þar viðgjört, þvíat soddan býsn tannanna hafa þeir neðst í skipinu haft, sem fyrir annan botnsþúnga eðr barlest; munu þeir kunnat hafa fleiri lím upp at fundera en seltjöru eina til skipa"; d. e. „Endnu haves forskjellige Mindesmærker om dette Skibbrud paa Hitarnæs; Strandingsstedet kaldes Bispebrændingen, fordi Biskoppen af Grönland var Eier af det forliste Skib.

stens Skyld; det hedder Greypar og Krogsfjordshede; did er en lang og vanskelig Sövei; dette bevidner Skald-Helges Saga tydelig. Derom er kvædet:

Mændene nord til Greypar droge,
Der var Grönlands Brygge-Ende...[7].

Stundum kaldtes denne deres Fisketid i Greypar og paa Krogsfjordshede Norderseta.

En Dam ved den saakaldte Havbred kaldes ogsaa Líkatjörn, fordi Ligene bleve vaskede der. Det tredie Kjendetegn er ikke af mindre Betydenhed, at der nemlig, indtil denne Dag, opdriver paa Stranden en Deel af de grönlandske Hval- og Hvalrostænder, som Grönlænderne havde udfört til Salg, men som saaledes nedsænkedes i Dybet. Forunderligst er dog det, hvad Præsten Herr Nicolaus Narvesön, som nu boer paa Gaarden Hitarnes, en vel midaldrende Mand, bevidner, at han nemlig har fundet slige Tænder med röde Mærker i gamle Maalruner, hvoraf man maa slutte, at de ere blevne paasatte af Grönlands Bönder, fordi Tænderne ere af forskjellig Störrelse og Godhed; derover undres Folk dog mest, at Mærkernes röde Farve ikke er bleven opløst ved at udblödes saalænge i Sövand og Sand. Dette have de vist indrettet saaledes, fordi de have stuvet den uhyre Mængde af Tænder nederst i Skibslasten og benyttet sig af dem som en anden Bundtyngde eller Ballast; sikkerlig have de kunnet lave flere Arter af Lim, end den blotte Sæltjære til Skibe." Jfr. ovenfor III, 10-11, 48-49.

[3]) Det saaledes indcirklede og ved udmærket Tryk betegnede Sted, er tilföiet af Björn Johnsen, som en Indledningsbemærkning til det fölgende Uddrag af Hauksbogen.

[4]) Af denne Saga om Skald-Helge haves nu intet Haandskrift tilbage, hvorimod vi besidde den i Middelalderen affattede poetiske Omskrivning deraf, hvilken vi allerede have meddeelt Læseren herovenfor II, 419-575.

[5]) Udtrykket *denne* er vel henkastet af Björn Johnsen, som i en Art af skriftlig Monolog, da „Fortællingen om Thordis" (hvoraf vi desværre ikke have en Töddel tilbage) rimeligviis har ligget paa hans Skriverbord. Deraf ere vel de nærmestfölgende Efterretninger tagne, da vi ellers ikke kjende nogen Kilde dertil, endskjöndt vi vel kunne formode at de i sig selv ere rigtige.

[6]) See derom herovenfor I, 438-39, 492-93.

[7]) Rettere *bygðar sporðr*, Bygds Ende; see selve Kvadet herovenfor II, 492 o. f. 3die Sangs 42de og 43de Strophe; S. 502-505, 4de Sangs 25-26, 32-33 Strophe; S. 522-26, 5te Sangs 44de, 45de og 46de Strophe, 6te Sangs 4de Strophe (o. f.)

7) EN GAMMEL FORTEGNELSE OVER KIRKERNE I GRÖNLAND.

Foruden den Fortegnelse over Fjordene i Grönland,

Svâ margar eru kirkjur á Grænlandi: Herjólfsnes er austast, ok er þar kirkja í Heriólfsfirði; önnur í Vatzdali í Ketilsfirði, hin iij í Vík, enn í Ketilsfirði; in iiij í Vogum í Siglufirði; hin v undir Höfða í Austfirði; hin vj biskupsstóllinn í Görðum í Einarsfirði; hin vij at Harðsteinabergi; hin viij í Brattahlíð, enn í Eiríksfirði; hin ix undir Sólarfjöllum í Ísafirði (ok) hin x; hin xi í Hvalseyjarfirði; xij á Garðanesi í Miðfjörðum. Þessar eru í vestri bygð: á Sandnesi í Lýsufirði; önnur í Hópi í Agnafirði; þriðja í Ánavík í Rángafirði.

ANMÆRKNINGER.

[1]) Vil her maaskee sige: den samme som for Herjulfsfjordens Bygdelag.

[2]) eller ved, — da den ene Ende af Vatnsdalen rimeligviis har naaet til Ketilsfjord.

der indeholdes i Fortællingen om Erik den Röde (herovenfor I, 206) have vi en anden, der tillige opregner alle Landets, mest ved Hovedfjordene liggende Kirker, og som formodentlig er forfattet i det 12te eller 13de Aarhundrede, da den, i den berömte, ovenfor beskrevne Flatöbog (Col. 850-851) fölger nærmest efter Beretningen om Einar Sokkesön og flere Grönlændere, samt de dertil knyttede Begivenheder i det förstmeldte Tidslöb (meddeelt af os herovenfor II, 669-724). Denne Chorographie maa saaledes for os være af höi Vigtighed, især naar den sammenholdes med den ovenmeldte Fortegnelse over Grönlands Fjorde og Bygder i det 10de Aarh., samt med en anden vistnok meget yngre, udskrevet af en ældgammel Bog ved Björn Johnsen (see ofr. III, 226) og endelig den nyeste herefter fölgende af Ivar Baardsön, som rimeligviis er fra det 14de eller endog den förste Halvdeel af det 15de Aarhundrede.

Saa mange ere Kirkerne paa Grönland: Herjolfsnæs ligger længst mod Öst, og der er Kirken i[1] Herjolfsfjord; den anden i Vatnsdal i[2] Ketilsfjord; den 3die i Vig, ligeledes i Ketilsfjord; den 4de paa Vaage i Siglefjord; den 5te under Höfde i Östfjord; den 6te Bispestolen[3] paa Garde i Einarsfjord; den 7de paa Hardstenebjerg, den 8de i Brattalid, ogsaa i Eriksfjord; den 9de under Solarfjeld i Isefjord (og[4]) den 10de; den 11te i Hvalsöfjord; den 12te paa Gardanæs i Midfjordene[5]. Disse (Kirker) ere i Vesterbygden: paa Sandnes i Lysefjord; den anden paa Hop i Agnefjord, den 3die i Aanevig i Rangefjord.

[3]) Her betyder dette Ord egentligst Domkirken.

[4]) nemlig: i den samme Fjord eller dens Bygdelag.

[5]) Dette Bygdelag nævnes ogsaa herovenfor III, 228.

8) GRÖNLANDS BESKRIVELSE VED IVAR BAARDSÖN.

Denne mærkværdige Beskrivelse er affattet efter en af hin Tids sagkyndigste Mænds, og saa at sige mest vedkommende Embedsmands egne mundtlige eller skriftlige Underretninger, oprindelig skreven paa gammel Norsk; dog haves den ikke mere i Originalen, men kun i forskjellige gamle Oversættelser, af hvilke vi her meddele den mest bekjendte danske. Af den haves 4 forskjellige Exemplarer i den Arnæmagnæanske Haandskriftsamling, under Nr. 777 i 4to, betegnede med de samme Bogstaver, hvormed de her anföres. Af disse synes A, hvilket vi lægge til Grund for nærværende Udgave, mest at nærme sig til Originalen, endskjöndt B er ældre, nemlig fra det 16de Aarhundrede og den ellers mere fölger den gamle danske Retskrivningsmaade; saavel det sidstmeldte som C og D have vi collationeret, ligesom ogsaa tre ældre Udgaver, nemlig Estrups, (udskrevet efter en Codex i Dresdens Kongelige Bibliothek, mærket G, Nr. 52 a) trykt i det Skandinaviske Lit. Selskabs Skrifters 20de Bind, her mærket E; en anden i Nyt Dansk Magazin (M) og den tredie i Peder Claussön Undals Norriges Beskrivelse (N), — af hvilke samtlige Afskrifter vi her anföre de vigtigste afvigende Læsemaader. De oprindelige Navne ere, tildeels ved Fordanskningen, blevne ukjendelige; de rigtige angive vi da blandt Varianterne. Det af os til Grund lagte Haandskrift fölger mest den Orden, i hvilken Fjordene (eller de efter dem opkaldte Bygdelag) anföres i Flatöbogen. Beskrivelsen begynder med en Oversættelse eller saadan ny Bearbeidelse af de gamle Kursforskrifter, hvilke vi herovenfor (III, 209-215) have meddeelt i Grundsproget. Disse have vi jævnfört med end een Oversættelse af samme Art, da den er bleven revideret af Arne Magnussen selv; den findes i hans Haandskriftsamling (bagved Arngrim Johnsens Grænlandia) under Nr. 773,

4to, under Titelen: „Om Grönlands Seiling", formodentlig skreven, efter en ældre Original, i det 17de Aarhundrede; — den betegnes som F. Desuden fortjene ogsaa andre Oversættelser af Ivar Baardsöns Skrift at benyttes. Blandt disse udmærker sig især en Engelsk, indfört i Skriftet: „Purchas his Pilgrimes P. III London 1625 p. 518 sq.: A Treatise of Iver Boty, a Gronlander, translated out of the Norsh Language into High Dutch, in the yeere 1560. And after out of High Dutch into Low Dutch, by William Barentson of Amsterdam, who was chiefe Pilot aforesaid. The same Copie in High Dutch is in the hands of Jodocus Hondius, which I have seene. And this was translated out of Low Dutch by Master William Sybre, Marchant, in the yeere 1608 for the use of me Henrie Hudson. William Barentsons Booke is in the hands of Master Peter Plantius, who lent the same unto me." Da de topographiske Navne paa mange Maader ere blevne feilagtig skrevne i de danske Haandskrifter, og især deres to förste Udgaver, saa kan man ikke undres over at end flere og værre Feil have indsneget sig i en Oversættelse, som var gaaet gjennem trende fremmede Sprog, Tydsk, Hollandsk og Engelsk. Ikke desmindre see vi, at denne sidstmeldte Oversættelse oprindelig er affattet efter et meget-gammelt Original-Exemplar, med adskillige særdeles gode Læsemaader, hvorfor vi og have taget Hensyn til den (mærket som P) i nærværende Collationering. Den som havde udfærdiget den af Udgiveren benyttede Afskrift har bemærket (S. 520), at selve Beretningen var bleven fundet paa Færöerne i en gammel Regnebog, for henved 100 Aar siden. Forskrifterne for Kursen til Grönland findes og, i det islandske Sprog, i Anhanget til den paa Skalholt 1688 trykte Oversættelse af Arngrim Johnsens Grönlandia, og Biskop Theodorus Thorlacius bevidner, at han har fundet den sammesteds paa löse Blade (—*nokkrum blöðum, sem fundust i Skálholti*). Vel synes enkelte Ord deri at röbe en dansk til Grund for Over-

sættelsen liggende Original, men denne har da i al Fald hört til de bedre, hvorfor denne Bearbeidelse (mærket Þ) her ogsaa medtages. Ivars egen Beskrivelse har Torfæus oversat i sin Grœnlandia S. 41 o. f. Foruden den oprindelige danske Oversættelse (formodentlig vort Nr. 777, a) og Claussöns Udgave har han endvidere benyttet et islandsk Exemplar, som dog kun har været oversat fra dansk, og desuden en tydsk Oversættelse, trykt i Nürnberg 1679 af en vis „S. von V., (Ausführliche Beschreibung Grönlands S. 16-18)". Enkelte herfra uddragne Varianter betegnes *þ* og *G*.

Saa sigger vise[a] Mend, som føde ehre udi Grönnland, och sist komne aff Grönnland[1], att norden aff Stad[b] udi Norge er vij Dagge Seyling rett udi Vester thill [Horns[c], som ligger østen[d] paa Island[e].

Item fraa Snefelsnes afl Island, [som er staekist till Grönnland[f], 2 Dage och thou Netters Seyling, rett i Vester att zeylle, och der[g] ligger Gunbjernerschier[h] rett paa Mittveyen emellum Grönland och Island[2]. Thette vaar gammell Seylling; en[i] nu er kommen Is[k] udaff landnorden[l] Botnen[m] saa ner forschreffne Seher, att ingen kan[n] uden Liffs Fare denn gamble Leed[3] seyle, som hereffter hörres.

---

a) viss (*visse*, *paalidelige*) *F.* — *b*) Stadt, *B*, *C*; et Bierg, *till. F.* — *c*) et Bierg, *till. samme.* — *d*) *saal. F*; öfferst, *A o. fl.* — *e*) *fra* [Austrhorns á Islandi, *þ*; the East part of Island, called Hornnesse, *P.* — *f*) s. e. staekit *t. G.*, *B*, *E*, *M*; och til Grönland er staekist Seilats ret i Vester, *N*; er stittst, *þ*; ok er þat kallat, og antager man, *till. þ.* — *g*) *saal. N*; da, *de övr.* — *h*) *Isl.* Gunnbjarnarsker; Gundborgerschier, *smaae Öer*, *F.* — *i*) end, *B. C*, *D*; *Isl.* en; mens, *E.* — *k*) *saal. B*, *C*, *E*, *M*; jschiff, *urigtig*, *A*, *D.* — *l*) *Isl.* landnorðr, *Nordost.* — *m*) Botnum, *E*, *F*; Trollebotnen, *M.* — *n*) till. *E.*

Item fraa Langenes, som ligger nordist[a] paa Island [ved forschreffne Horn[b], ehr ij Dagges och ij Netters Seyling [till Svalbarde i[c] Haffsbotnen[d].

Item de som seyle ville [udaff Bergen rettledes[e] till Grönnland, och komme iche till Island, da schulle de zeylle rett udi Vester, saa lenge de komme synden ved Island till Röchenes[f], och da schulle de vere xij[g] Uger Søes sønder i Haffed aff forschreffne Röchenes, och saa med forschreffne Vesterlede schall hand komme under det höye[h] Land udi Grönland, som heder Hvarf[i]; een Dag tillforn, för mand kand see forschreffne Hvarf, schall hand se ett andet höitt[k] Bergh[l], som heder Hvidserk[m]; en under[n] forschreffne thou Fjelld, som Hvarf[o] heder och Hvidserk, ligger edt Nes, som heder Herrioldtznes[p], och derved [ligger en Haffn, som hedder Sand[q], [almindelig Haffn[r] for [Normænd och Kjöbmænd[s].

Item seyller mand[t] udaff Island, da schall hand thagge [sinn Kaes[u] fraa Snefelsnes, som ligger [een Thølldt Søes[v] vester lenger paa Island end før-

a) *saal. N;* öster *F;* öfferst, *A o. fl.;* norðaustan, *þ.* — b) *saal. E;* Horne, *F;* Horns, *A; fra* [er 18 Uger Sjöes til Österhorn; fra Österhorn, *N.* — c) *udel. E,* — d) Hafbotn, *E.* — e) *Isl.* rèttleiðis. — f) *Isl.* Reykjanes. — g) 6, *E;* 2, *F.* — h) höghe. *F.* — i) heeder et hoegh Bjerghvarff, *F.* — k) hvitt, hvidt, *M, þ.* — l) snjofjall, *þ.* — m) Hvytserk, *F.* — n) *skal vel her have Betydningen af det tydske unter, mellem, E;* midli, *mellem, þ.* o) Hverf, *F.* — p) *Isl.* Herjölfsnes, Herjulfsnes. — q) den Sandhafn, *E;* Sandhöfn, *þ.* — r) *fra* [Almenningshafn, *F.* — s) *the Norway Merchants Ships, P.* — t) hand, *F.* — u) *fra* [sit schoss, *rettet til* schiuss *af Arne Magnussen, som har tegnet derved i Margen:* lege Cours. — v) een Tylt Söes, *B;* tölf vikur sjóar, *þ.*

schreffne Röchenes, och seylle da rett[a] udi Vester [een Dagh[b] och een Natt, [en stevne siden i Sudvest[c], att fly forschreffne Is, som ligger ved Gunbiernerscher[4], och siden een Dag och een Natt rett i Nordvest; och saa kommer hand rettledis under forschreffne höye Land Hvarf i Grönnland, som forschreffne Herrioldtznes och Sandhaffn ligger under.

Item den [østerste Bygd[d], som er udi Grönnland, ligger rett for Østen ved[e] Herrioldztnes, och hedder Skagefjord; det er en stor Bygd[5].

Item langt øster aff Skagefjord [ligger en Fjord, och er iche bygt[f], som hedder[6] Berrefjord[g], och framb i Fjorden ligger ett langt Reff[h] thvertt for Indgangen, saa at ingen store Schiff maa der indkomme, uden daa stoer Ström ehr; och tha nar stoer Ström løber, løbe der utallige Hvalle; i den samme Berrefjord vantter[i] aldrig Fische; udi den samme Fjord er allmindelig Hvaellfischeri, och dog mett Biscopens Loff, thi Fjorden ligger till Dombkierchen. Och udi den Fjord ligger[k] en stoer Høøll[l], enn[m] Hvaells-Høøl, och første Søenn [gaar ud[n], daa løber all Hvallfischen i thend samme Høøll.

---

a) fattes i N. — *b) fra* [et Dog — *skal vel være:* et Dögn. — *c) efter þ:* en siðan stefna i útsuðr; and after Southwest, *P;* gandske lidet ved Sudvest, *A o. fl.;* g. l. Vest Sydvest, *E, M;* ret i Nordvest, *B;* til Synders, *N.* — *d) saal. N;* Österbye, A; Bye *allevegne i* A *o. fl. for* Bygd. — *e) udel. af B.* — *f)* en Bygd, *B;* er en Bygd, E. — *g) Isl.* Berufjörðr; Beare Ford, *P.* — *h)* Land ret, E. — *i) saal.* A, *B, C, D,* E; *Isl.* vantar, *fattes, mangler.* — *k)* er, E. — *l)* Höll, *Dyb*; *Isl.* hylr. — *m)* och heder, *B, E, M, N.* — *n) fra* [beginder at indgange, *B;* derudi indfalder, *N.*

Item øster lenger fraa forschreffne Berrefjord ligger enn Fjord, som hedder[7] Öllumlengri[a]; hand er móó[b] udenfore och megett bredere inden till; hand er saa lang, att ingen ved Ende paa hannem; hand haffver ingen Ström i sig; hand er fulld med smaa Hollme; der ehr noch Fugle och Egh; der er slett Land paa bade Sider, voxitt med grönntt gres, saa langt som nogen Mand der farer[c].

Item øster lenger till Issbergen[d] ligger en Haffn, som hedder Finsbuder[e,8], saa kallit, fordi att i St. Olluffs[f] Thid brød der ett Schiff, som allmindig Røgte ganger end udi[g] Dag udi Grönland, at oppaa[h] det Schib var St. Olluffs Smasvend, och hand druchnede der med de andre, och de som daa efflerleffde, groffve der nedr de Døde, och reste der op store Stenkors[i] paa de Dødes Graffver, och de stande enn udi Dagh.

Item øster lenger till Isbjergen[k] ligger en stor Øe, som hedder Kaarsøøe[l]. Ther er allminnig Jactvedtschaff effter hvide Björne, och da med Bispens Orloff, thi den Øe høerer Dombkierchen till. Da er indted øster lenger, da mand kand see, uden Is och Sne bade till Land og Vand[m].

Item at komme till den Materiem, som föere

---

a) *saal.* *Þ*, Allum lengri, A *og de övr.* — b) *Isl.* mjór, mjó; small, *B*, *C*, *D*, *E*. — c) *rettet*, faar, A; furit haffver, *B*. — d) Isberget, *E*, *B*, — e) *rettet*, Fimbudr, A, *D*; Frindbuder, *B*; Fimbuder, *C*, *E*; *udelades af M*; Fúnkabuðir, *Þ*; Fendebother, *P*. — f) Olufs, *B*. — g) thenne, *till.* *B*. — h) *Isl.* uppá; och paa, *B*. — i) Stene, E, *M*, — k) Isbjerget, E; Isbjergene, *B*. — l) *formodentlig Isl.* Krossey; Korsöe, E *o. fl.*; Raansöe (Raasöe eller Ramsöe), *N*; Ránsey, *Þ*; Corse Hought, *P*. — m) Strand, *B*.

røertt er, om Bygder[a] paa Grönnland, som sagt var om Bygder paa Grönnland, at Skagefjord er [østerst Bygd[b] paa Grönnland østen Herrioldtznes.

Item for Vesten[c] Herrioldtznes ligger Ketilsfjord[d]; och der er fulld bygt; och oppaa høgre Hand, som mand indseigler i Fjorden, ligger ett stort Os[e], som [store Ellffver[f] løbe udi; hos den Os stander en Kierehe[g], som hedder[10] Auroos[h] Kierche, som vigt er till det hellige Kaars; hun eyer alt ud till [Herrioldtznes, Öyer[i], Holmer, Vragh, och allt [ind till[k] Peiters[l] Viigh.

Item ved Peitersvig ligger en stoer Bygd, som hedder[11] Vatnsdal[m]. Ner[n] den Bygd ehr edt stoertt Vand[o], thou Vegger[p] Søes brett, fulltt med Fisch. Peitersvig Kierche eyger al Vatnsdalsbygd.

Item end fraa den Bygd ligger edt stortt Closter, som Canonici Regulares ere udi, som vigt er thill St. Olluff och St. Augustinum. Clostered eyer alt [ind i Bottnen[q] och alt ud paa den anden Side.

Item nest Ketilsfjord[r] ligger Rafnsfjord[s], och

a) *rettet*, Byer, A o. fl. — b) rettet, Österby, A, *B*, *C*, *D*. — c) *Isl.* fyri vestan; vestenfor, *B*. — d) *saal.* E; *isl.* Ketilsfjörðr; Kjedeltsfjord, A; Kedelfjord, *B*. — e) *saal. M*; *Isl.* ós *betyder et dybt Sted i en Elv eller Fjord, især i Nærheden af Udlöbet*; Aas, *B*, E; Aa, *M*; Foss, A. — f) en stor Elff, *M*; a great streame, *P*. — g) a great Church, *P*. — h) *isl.* Árós; Oenostie, *M*; Korskirke, *N*; Krokskirkja, *þ*. — i) *Saal de övr.*; Herjulfs-Öenn, A. — k) *Saal. B*; indtill, A, E. — l) Peitthers, *B*; Peters, E. — m) *rettet efter Flatöbogen*; (*see ovenf. III*, 246); Verdsdall, A *og de övr. urigtig for Vandsdal*; Wartsdale, *P*; Vandsdaðlebygd, *N*; Vandalabygd, *þ*, *G*. — n) Nordenfor, *M*. — o) *Isl.* vatn, Indsö. — p) *Isl.* vikur; Uger, E. — q) Indbotnen i Landet, *B*; ud til Botnen, *E*. — r) Kedeltzfjord, A; Kidelfjord, *B*. — s) *rettet*, *Isl.* Rafnsfjörðr; Ranipnesfjord, A, *B*, E; Rampnesfjord, *C*, *D*; Rampefjord, *M*; Rumpeyjarfjörðr, *þ*.

langt ind udi den Fjord ligger edt Søster-Closter Ordinis Sancti Benedicti; det Closter eger alt ind i Bottnen och ud fraa Vaage Kierche, som (vigt) er till St. Olluff Konningh. Voge Kierche eger alt Land Fjorden udenfore. Ind i Fjorden ere mange Hollme, och Klostered eger alle sammen Heltten med Dombkierchen; udi disse Hollme er meget varmbt Vand, som om Vinteren ehr saa hitt, att ingen [maa komme neer[a], men om Sommeren ehr det vell till Made hett, saa att mand maa der baade udi, och mange fanger der Helseboed, och bliffver karsche och fanger Helseboed aff Sotter.

Item der nest ligger Eynerfjord[b], och emellum hannem och forskreffne Rafnsfjord ligger en stoer Hoffgaard, som høerer Konningen till, och den Gard hedder Foss; och der stander en kostelig Kierche, vigt til Sanctum Nicolaum, som Konningen haffver att forlenne; och der ner ligger en stoer Fischesøe fulld med Fisch, och thaa nar stortt Vand och Regen kommer, och nar det Vand udfallder[c] och mindsches, daa bliffver der utalig meget Fisch liggendis igen paa Sandet[d].

Item da mand indseyler paa venstre[e] Hand ind udi Einerfjord, ligger enn Vig, som hedder Thorvaldsvig, och end lenger[f] i Fjorden ligger paa samme Side edt[g] Nes, som hedder[12] Klining[h], och

a) kan der bade, *M.* — b) *Isl.* Einarsfjörðr. — c) *rettet efter N,* indfalder, *de övrige.* — d) thend thörre Grunndt, *M.* — e) vester, *M.* — f) ind, *till. E.* — g) lidet, *till. B, E, M, N.* — h) Klening, *B*; Kleineng, *C*; Kleining, E; *N saaledes*: Naar man löber ind i Lynesfjord, der ligger et lidet Næs i Fjorden om Bagbord (til Venstre), heder Klining, *N.*

[end lenger[a] ligger enn Vig, som hedder Grauevig[b], [och fraa[13] Grauevig[c] end lenger ligger en stoer Gard, som hedder[14] Daler[d], och høer Dombkierchen till. [Och oppaa høgre Hand, som indzeylles udi Fjorden[e] till Dombkierchen, som stander ind udi Botnen[f], ligger en stoer Schouff, [och hører Dombkierchen till; udi den samme Schouff[g] haffuer Domkiercken alt sitt Femett[h] baade stordt och smaa; Dombkierchen eyer alld Einars Fjord och sammeledes denn store Øee, som ligger udenfore Einarsfjord, och hedder[15] Renøøe[i], saa kaldit, fordi om Høsten løbe der utallige Rendjuer; der er almindelig Vedschaff, och da[k] iche uden Bischopens Orloff. Och paa den Øe ehr (de) bedste Talgesteen[l], som paa Grönnland sees, saa natturlig gode att de gjöre deraff Gryder och Kander, och er saa stadig Steen, att Illden kand den iche fortere, och gjöres der saa store Kander[m] aff een[n] Steen, som x eller xij Tønner ganger udi. Och

a) lenger ind, *B*. — *b*) Graavig, *Eggers*; Granvigh, *E*; Grannevig, *M*; Grantevig, *N*; Granwike, *P*; Grandevig, *B*; Grantvig, *C*; Grenjuvik, *þ*. — *c*) *mangler i B*, *C*, E. — *d*) *saal. N*; Daller, A, E. — *e*) samme Fjord, *B*, E; *fra* [Og om Skifbord (*til Höire*) som indseglis paa Fjorden, *N*. — *f*) *saal. B*, E; Bonnen, A. — *g*) *fra* [der, B. — *h*) Femmett *burde vel snarere skrives* ſienet *eller*. ſenet *af det Islandske* ſenaðr (fenað), *Kvæg*, *Faar*. — *i*) Reignöe, *B*; Rönöe, *C*; Rindsöe, *N*; Rinsey, *þ*. — *k*) doch, *B*, *E* — *l*) *saal. B*, *M*, *N*; Kelljesteen, A, *det bör upaatvivlelig skrives* Telljesteen. *De övrige Haandskrifter have Afændringerne* Thelljesteen, *C*, Tæljesteen *eller* Vegsteen, E, *og* A *paa andre Steder* Thneligesteen; *hvoraf det fremlyser, at det islandske Ord maa have været* tálgusteinn, *Dansk* Vegsteen, *jfr. Fornmanna Sögur* V, 215. — *m*) Kar, *B*, E; or Cisternes, *P*. — *n*) den, E.

daa vester lenger for[a] Landet ligger en Øe, som hedder Langøe, och i den Øe ligger viij store Bundegarde. Dombkierchen eyer alld Øen uden Thienden; Thienden ligger till Hvalsøe Kierche.

Item nest Einarsfjord ligger Hvalsøerfjord[b]; der ligger en Kierche, som hedder Hvalsøefjords[c] Kierche; hun eyer ald Fjorden, och saa alld Rambstadefjord[16][d], som nest ligger. Udi denne Fjord er en stoer Hoffgard, som Konningen hører till, och hedder[17] Thjodhildestad[e].

Item dernest ligger Erichsfjord, och først i Fjorden ligger en Øe, som hedder Eriksøe[f]; hun hører Hallfdellen Dombkierchen till och Hallfdellen[18] Dyurenes[g]-Kierche till; Dyurenes Kierche ehr den största Kierche Sogn, som paa Grönnland ligger, och ligger den samme Kierche paa Vesterhanden[h], som mand indseyller i Erichsfjord. Dyurenes Kierche eyer aldt[i] innd udi Mittfjord; Mittfjord schjuder ud fraa Erichsfjord rett udi Nordvest; och ind lenger udi Erichsfjord ligger[19] Solefjellds[k] Kierche; hun eger ald Mittfjord. Da lenger ind i Fjorden ligger Leyder[l] Kierche[20], hun eger alt ind i Botnen och saa ud paa den anden Side til Burfjelld[m]; och

a) fra, E. — *b*) *Isl.* Hvalseyjarfjörðr; Hvalsöefjord, *B*, E. — *c*) St. Arons, *M.* — *d*) *saal. A, D; mulig rettere* Kambstadefjord, Ramstadfjord, *B*, E; Ramstaðarfjörðr, *þ*; Rammestedfjord, *N*; Romse Ford, *P.* — *e*) Thyodhyllestad, A; Thjodillestad, *B*, E; Hellestad, *N.* — *f*) *saal. rettet efter P:* an high Land called Ericks Hought; Hæriöö, A; Henöe, *B*; Herey (*af* héri, *Hare*), E; Heröe, *M.* — *g*) Djurnæs, *B*, E. — *h*) *den venstre Haand*, E; om Skibsborde, *N.* — *i*) midt, *till.* E. — *k*) Saltfjalls, *þ.* — *l*) *Isl.* Leiðar, *af* leið; Leirdals, *þ.* — *m*) Brofeldts, *B*; Burefjeld, *N*; Burafjall, *þ.*

alldt ud ,fraa Burfjeld høerer Dombkierchen till. Der ligger en stoer Gard, som hedder Brattelede[a], som pleyer[21] Lagmader[b] att i boe.

Nu sigges dereffter at fare till [Øyer. Vester lenger[c] fran Langøe ligger fire Øer, som hedder Lambøer[22], (och Lambøer) Sund, och derfor hedder det Lambøer Sund, (*fordi*) det Sund ligger imellum Lambøø og Langøe. Da ind lenger till Erichsfjord ligger edt andet Sund, som hedder Fossasund[23]. Disse forschreffne Øer høerer Dombkierchen till, och forschreffne Fossasund ligger i Indgangen till Erichsfjord.

Item der[d] nordenfor Erichsfjord ligger thou Vigger, som hedder Ydrevig [och Indrevig[e], thi de ligge saa till.

Item dernest norden ligger Bredefjord, och i den Fjord ligger Mjoefjord[23][f], tha norden lenger[25] Eirarfjord[g], dernest[26] Borgerfjord[h], da Lodmunderfjord, [tha nest och vesterst[i] aff Østrebygden ligger Issefjord[27]. Alle desse Øer[k] ere bøgde.

Item fran Østerbygd och till Vesterbygd er en Tølt Sjøes, och alt ubygt. Og da fram udi Vesterbøgt stander en stoer Kierche, som hedder Stensnes[l]-Kierche; den Kierche var en Stund Dom-

a) Bratlede, *B;* Bratlide, E. — *b*) *rettet;* Ladmader, A. — c) *saal.* E; Öer vester lengere, *de fleste.* — *d*) *mangler i B, C, D,* E. — *e*) *tillagt af de övrige.* — *f*) Moefjord, E. — *g*) *saal.* E; Eynerfjord, A *o. fl,* — *h*) *saal. B, M;* Burgerfjord, A; Bjurgerfjord, E. — *i*) tha nest vesterst, *B;* endelig og vesterværts, F. — *k*) *maaskee rettere* Fjorde, Fjord, *fattes i M; og* Fjordt, *till. N.* — *l*) *saal.* A, *B, C, D;* Stenes, *M;* Heusnæs, *urigtig*, *E;* (*rimelig*

hierche och Bischops-Sedet. Nu haffuer Skrellinge all Vesterbygden ud[a]; daa er der noch Heste, Geder, Nød, Faar, alt villdt och ingen Follch, christenn eller hedenn[28].

Item dette alt, som [forsagt er[b], sagde[c] oss Iffver Bardsen[d] Grönlænder[e], som[f] var Forstander paa Bischobsgarden i Gardum paa Grönnland udi mange Aar, at hand haffde alt dette seett, och hand var en aff dennem, som var udneffender aff Lagmanden[g], at fare till Vesterbygden emod de Skrelinge, att uddriffve de Schrellinge udaff Vesterbygd; och da de komme didt, da funde de ingen Mand, endten christenn eller heden, uden noget villdt Fæ og Faaer, och bespissede sig aff det villtt Fæ, och toge[h] saa meget som Schivene kunde berre, och zeylede saa der med hjemb, och forschreffne Iffver var der med.

Item [da norden lenger fraa Vesterbygde ligger et stortt Fjeld, som hedder Hemelrachs Fjelld[i], och lenger aff end til dette Fjelld maa ingen Mand zeylle, som Liff vill behollde, for de mange Haffsvælge, som der ligge om alt Haffved.

Sandnes, *see ovenfor S.* 246); Strosnes, *N;* Straumsnes, *efter Biskop Thord Thorlacius's Gisning.*

a) inde, *B.* — *b*) forskreffuit staar, *B.* — *c*) fortalt, E; haffver beret, *N.* — *d*) *saal. B*; Baardtszen, *M;* Bort, A, *C, D;* Bere. E, *N;* Bevius *eller* Berius, *Torfæus;* Boty, *P.* — *e*) Grönlendinger, *B.* — *f*) födt vor paa samme Grönnlandt, och banndt, *till. M.* — *g*) Lannditt, *M.* — *h*) *saal.* E; Faaer, *A.* — *i*) Himinraðzfjall, *þ;* Hemeuell Radszfielt, *B;* Hammelrads F., *C;* Himmelradsfjeld, *N;* Hemmerolds. E; Hemel Hatsfeldt, *P; muelig* Himinraki, *Himmelrækker d. e rækkende op til Himlen.*

Item udi Grönland ehr noch Søllſſbjerrig, hvide Björne, haffvendis røde Fleche udi Hovedett, hvide Falche, Hvalstendr, Röstungsvörde[a], allehande Fischekjönn mere end udi nogen andre Land; der er och Malmersten[29] allehande Lyder[b]; ther er Thoeligesten[c], som aldrigh schader Illd, och aff de Stene hugge de Grönlender Potter, Gryder, Schoelle[d] och saa store Kar, att udi edt Kar ma ligge x eller xii Thønner. Der er noch Rendyer[e].

Item udi Grönnland kommer aldrigh store Stormeveder.

Item Sne kommer[f] megen udi Grönland; der er iche saa kalldt som i Island eller Norge[31]. Der vogxer paa höye Fjellden och nedre under de[32] Aalldes[g] Frugt saa store som [nogre Eble[h], och goede att ede; der voxser den beste Hvede som verre maa[33].

a) *fattes i B;* Rosmertænder, E. — b) *af det Isl.* litir, *Farver* (*Enkelt.* litr) *gammel Dansk* Löd; eller Farffue, *till. B.* — c) Talgesteen, *B;* Tælgesteen, E. — d) Keyler, *B;* Kjedeler, E. — e) paa some Öör, *till. B.* — f) ikke, *till,* E. — g) Oldenn, E, *det Islandske* aldin. — h) Æbler. E.

ANMÆRKNINGER.

¹) De ældste islandske Kildeskrifter til disse Efterretninger ere formodentlig de, som ere aftrykte ovenfor S. 210-212, hvortil vi her maae henvise.

²) Her menes sikkerlig blot den beboede Deel af Grönland, især dens östligste eller sydligste Kyst. Om Gunbjörnsskjærene have vi udförlig handlet ovenfor I, 71-149, hvorved vi antage at det er fuldstændig blevet oplyst, at de saakaldte Gunbjörnsskjær, der sildigere fik Navn af Krosseyar udgjöre den hele Øgruppe, som nu i forskjellige Af-

delinger er bekjendt under Navnene Danells Öer og Graahs Öer. Det heranförte bestyrker denne Sætning paa det fuldstændigste, da disse Öer netop, efter de ældste Söfareres Kaas i disse Farvande, virkelig laae midtveis mellem den sydligste Deel af Islands Vesterland og den beboede Deel af Grönland. De sögte nemlig först Landkjending af Gunbjörnsskjær, for derefter nogenlunde at kunne have Östkysten i det mindste af og til i Sigte, indtil de kunde dreie af ved Landets sydligste Spidse, for at söge Sandhavn ved Herjolfsnæs o. s. v.

³) Leed er det Islandske *leið*, Vei, Kours.

⁴) Om den herommeldte Havis handler Kongespeilet; vedkommende Steder deraf ville indrykkes i det fölgende.

⁵) Som bekjendt har ogsaa en Fjord og et derved liggende stort Bygdelag i Island samme Navn. Den nævnes aldeles ikke i de ældre Beskrivelser, og var da muelig den sidst bebyggede Deel af den gamle Colonie, maaskee dog med Undtagelse af den tilsidst dertil regnede Sölvedal og Sölvefjord (see ovenfor I, 180, 190, 206, samt III, 226), hvis nemlig Björn Johnsens Læsemaade paa sidstanförte Sted er den rigtige; til de ældre Oldskrifters Orden af Fjordene eller Bygdelagene passer den ikke, da Sölvedalen i Landnáma og Erik den Rödes Saga nævnes mellem Rafnsfjord og Alptafjord.

⁶) Dersom *Berufjörðr* virkelig har staaet i Originalen, betyder Navnet Hunbjörnes Fjord; — en Fjord (med en Handelshavn) paa Islands Østerland har den samme Benævnelse.

⁷) Navnet betyder: „længere end andre" ɔ: (andre Fjorde).

⁸) Om dette Navn og den historiske Person, hvoraf det rimeligviis er taget, kunne vi henvise til vore Uddrag af Olaf den Helliges Saga, med de dertil föiede Oplysninger ovenfor II, 239.

⁹) Det kunde være rimeligt at der i Originalen har staaet *Kársey* af Navnet *Kár* (eller *Kárr*) — men man

maa dog snarere formode, at Krossey (eller Korsö) var det rette: muelig fordi man der havde opreist et Kors, for at betegne Öen som Domkirkens eller Bispestolens Eiendom. Jfr. det ovenfor (1, 135-149) anförte.

[10]) Det islandske Árós, som udtales *Auroos*, betyder Aaens eller Elvens Udlöb; saaledes kaldtes og fordum Stæderne Aarhus i Jylland og Aros i Sverrig.

[11]) Navnet betyder: Indsöens Dal; som bekjendt har et Bygdelag paa Islands Nordland den selvsamme Benævnelse.

[12]) I Originalen enten *Klining* eller *Kliningr*, rimeligviis det samme som det danske *Klyne* o. s. v., limagtigt Leer eller fed Mosejord.

[13]) De mange Maader, hvorpaa dette Navn skrives i de forskjellige Exemplarer, gjöre dets etymologiske Forklaring höist usikker og vaklende.

[14]) Navnet har ligefrem Betydningen Dal; saaledes kaldes og en stor Gaard i Rangaavalle Syssel i det sydlige Island.

[15]) Af Ordet *reinn* (*hreinn*) en Han-Ren; heraf det ældre og nyere islandske *hreindýr* (Rensdyr).

[16]) Dette Stedsnavn har en meget usædvanlig Form, hvorfor vi formode, at K her er blevet læst (eller feilskrevet) for R. *Kambr* betyder vel egentligt en Kam, men ogsaa den överste takkede eller korsdannede Deel af et Fjeld eller Klippemuur. *Rambstaðir* maatte derimod komme af *ramb*, Raven, Slingren, men *Ramstaðr* af *ramr*, stærk, fast, og dette vilde nok kunne give en Mening for en Gaards Navn.

[17]) Denne Gaard er rimeligviis bleven opkaldt efter Thjodhilde, Erik den Rödes Kone, der bar dette Navn efter at hun havde antaget Christendommen; forhen hed hun Thorhilde; see ovenfor I, 382, 388, 466, 471.

[18]) *Dyurenes* kan oprindelig have været kaldet: 1) *Dýranes* af *Dyre*, (*Dýri*, *Diri*) et Mands Egennavn, ligesom Dyrefjord i Island; 2) *Dýrnes* eller *Dýranes* af et eller

flere (vilde) Dyr; 3) *Diarnes*, det ypperlige (eller kostbare) Næs, af Adjectivet *dýr* (*dýrr, dir*).

[19]) *Sólarfjall* (det af Solen beskinnede Fjeld?) forekommer (ogsaa i Fleertallet), som Navn for eet eller flere Fjelde og en derved liggende anseelig Gaard i Grönlands Österbygd; see ovenfor II, 506, 570, 712, 724, samt III, 246, hvor Stedet regnes til Isefjorden; muelig har det ligget mellem denne Fjord og Eriksfjord, hvorfor det snart er blevet regnet til hint snart til dette Bygdelag.

[20]) Disse Ord have sikkerlig i Originalen været forenede som *leiðar-kirkja*, d. e. Kirken for det saakaldte *leið* eller *leiðar-þing*, der efter de islandske Love pleiede at holdes som en Art af Herredsting (dog for adskillige Herreder paa een Gang), kort efter at Altinget eller Landstinget var blevet sluttet. I Grönland er det vel blevet holdt paa Brattelid som Laugmandens faste Bopæl; „Leyder Kirche" er vel den samme som Kirken i (eller for) Brattelid, som liggende paa dets Grund, nævnt ovenfor III, 246.

[21]) Nemlig Laugmanden (Isl. *lögmaðr*, *lögsögumaðr*, Svensk *lagman*) Landets höieste Embedsmand. See ovenfor II, 433, 435, 441-43, 532, 572.

[22]) Lamme-Öerne, rimeligviis saaledes kaldte af god Græsgang for Lam eller Faar.

[23]) Formodentlig kaldet saaledes af forskjellige Fosse eller Vandfald i dets Nærhed.

[24]) Bredefjordens Navn, forklarer sig selv, *Breiðifjörðr* er endnu en bekjendt Bugt i Island. *Mjóifjörðr* betyder derimod den smalleFjord, jfr. ovenfor III,

[25]) Hvis Navnet er rigtig skrevet, maa Fjorden være blevet saaledes kaldet af *eyri* eller Öre, en ved den liggende flad og bred Landtunge eller Strandbred.

[26]) Af en Borg eller et Fjeld af lignende Skikkelse; to Fjorde i Island bære det samme Navn.

[27]) Skal være Isefjord eller *Ísafjörðr*, saaledes kaldes en bekjendt Bugt i Island og en anden i Danmark.

[28]) Her menes vel faste Beboere eller Jordbrugere, Bönder, — da Skrællingerne eller Eskimoerne kun ere Nomader, som efter Behag snart opholde sig paa eet, snart paa et andet Sted, uden i mindste Maade at dyrke Jorden, da de kun ernære sig ved Jagt eller Fiskeri. Den hele sidste Periode er muelig kun en sildigere Glosse, tagen af Ivars strax nedenfor meddeelte udförligere Efterretning.

[29]) Dette besynderlige Ord skal her betyde Marmor, Isl. *marmari*.

[30]) Talgsteen; see Varianterne. Om de fleste af disse grönlandske Produkter handle de Steder af *Konúngsskuggsjá*, som meddeles af os i det fölgende.

[31]) Saaledes er det vel forekommet Ivar Baardsön i hans kuldskjære Alderdom. Her menes vel og især Östbygden, som ligger sydligere end Island.

[32]) Ordet *aldin* brugtes fordum om alslags Træfrugt; deraf det nydanske *Olden*, hvorunder baade *Agern* og *Bog* (Egens og Bögens Frugter) indbefattes.

[33]) Her er Grönland aabenbare forvexlet med Vinland, der fordum havde den störste Samfærsel med det förstnævnte. See ovenfor I, 222, 270, 272, 420.

9. UDTOG AF KONÚNGS SKUGGSJÓ ANGAAENDE GRÖNLANDS BELIGGENHED OG PHYSISKE MÆRKVÆRDIGHEDER M. M.

Dette mærkelige norske Værk har allerede været længe bekjendt af dets eneste, men brugbare og smukt udstyrede Udgave, Sorö 1768 (LXXVIII og 814 Sider i stor 4to), som har ovenmeldte Hovedtitel, med Tilföining af tvende andre nemlig „Det Kongelige Speil" til den hosfölgende danske, og „Speculum Regale" til den dertil föiede latinske Oversættelse. Som Udgiver staaer Mag. Halfdan Einarsen, Rector ved Holums Skole, paa Titelbladet, men dette maa ikke forstaaes efter Bogstaven; han havde redigeret Texten, efter de bedste Haandskrifter, som da havdes i Island, og

skrevet den latinske Oversættelse, — men den berömte John Erichsen omarbeidede derefter i Kjöbenhavn den hele Redaction, deels efter Hans Finsens Udskrift og Collationering af de her forvarede gamle Codices, deels ved sin egen Fortsættelse af sidstmeldte Arbeide. Ogsaa forfattede Erichsen en ny dansk Oversættelse af Værket, isteden for den af Einarsen skrevne, og tilföiede adskillige archæologiske og literairhistoriske Anmærkninger, samt endelig en vidtlöftig dansk Indledning, som tildeels er affattet med særdeles Hensyn til H. Finsens paa Latin forudskikkede „Dissertatio historica de Speculo regali", forfattet og först udgivet 1766. — Saavel den sidstnævnte islandske Lærde, som den berömte norske, Gerhard Schöning, havde för i Sinde at udgive dette ypperlige gamle Skrift, men det saakaldte, i Island oprettede, usynlige Selskab var kommet dem i Forkjöbet ved at overdrage Halfdan Einarsen det ovenmeldte Arbeide, som fremmedes af ham med stor Iver og Hurtighed, og Lykken föiede dette Foretagende paa en her usædvanlig Maade, i det den islandske Kjöbmand Sören Pens formaaede Erichsen til Værkets Fortsættelse og tildeels nye Bearbeidelse, samt dets Udgivelse i Trykken, hvorimod han selv afholdt de dermed forbundne meget betydelige Omkostninger.

Finsen og Erichsen have med deres bekjendte Lærdom og Omhyggelighed saa nöie undersögt og dröftet det her omhandlede Skrifts Oprindelse, Beskaffenhed og sandsynlige Alder m. m., at vi vel kunne henvise til deres Afhandlinger derom. Vi bemærke kun, at disse Forfattere have været noget uenige om den Tid, hvorpaa det oprindelig er skrevet, da Finsen antog at det var skrevet i Mellemrummet fra 1154 til 1164, men Erichsen derimod, at det ikke var ældre end 1184, og dog snarest skrevet inden 1200, hvorimod Suhm og Eggert Olafsen meente at det först var forfattet i det 13de Aarhundrede. Vi maae tilstaae, at vi helde til Biskop Finsens Mening, — ogsaa med Hen-

syn til dette Udtryk i et af de her meddeelte Stykker af Værket om Grönlænderne: *nú hafa þeir sèr biskup*, „Nu have de en Biskop for sig selv", da det forekommer os at antyde den Omstændighed, at Grönland, da Bogen blev skrevet, först for kort siden havde faaet sin egen Biskop. Bispestolen i Garde blev oprettet og dens förste Biskop Arnald tog den i Besiddelse henved 1125 (see ovenfor II, 676; III, 6, 41), men han kom tilbage derfra til Norge, hvor han ansattes som Biskop i Stavanger 1152. Naar vor Forfatter virkelig har skrevet den her omhandlede Deel af Bogen henimod 1154, maatte han vide at Landets anden Biskop först nylig var taget dertil, og at hans Formand kun ved Forflyttelse havde forladt dets Bispestol, saa at han derved vel kunde være bleven foranlediget til hine Udtryks Anvendelse, endskjönt han muelig ikke har vidst, at Biskop Arnald havde været saa længe i Grönland, som det i Virkeligheden var Tilfældet.

Flere Udtryk, der vedkomme Skriftets Affattelsestid, forekomme i disse Stykker, nemlig de der angaae en Bog om Indiens Undere, som skulde være sendt derfra til den byzantinske Keiser Emanuel (som regjerede fra 1143 til 1180), men siden (rimeligviis i Afskrift) være kommen til Norge, kort förend Kongespeilet blev skrevet. Vi antage den Gisning af Finsen for sandsynlig, at den bekjendte norske Hövding Endride Unge havde medbragt den fra Constantinopel, hvorfra han kom förste Gang tilbage til Norge[1] i Aaret 1150. Han havde været meget længe i Keiserens Krigstjeneste; da han den Sommer kom til Bergen, hvor Kong Inge med sit Hof, samt Rögnvald og Harald Örkenöernes Jarler, opholdt sig, fortalte han meget om Begivenhederne og Tilstanden i hint fjerne Udland, hvorved Jarlen

[1]) Finsen har taget de hertil hörende (m. fl.) Beretninger af Torfæi Historia Norvegica; vi have holdt os til deres nu i Trykken udgivne Kilder, især Heimskringla, Fornmanna-Sögur og Orkneyinga-Saga.

Rögnvald og 4 norske Lehnsmænd eller Hövdinger fik saa megen Lyst til selv at komme der, at de aftalte et Sötog dertil med adskillige Krigsskibe, hvilket först skulde foretages efter to Aars Forlöb, og hvori Endride Unge lovede at deeltage som de övriges Veiviser. Toget kom virkelig i Stand 1152; den sidstnævnte Jarl og Örkenöernes Biskop, Vilhelm, vare blandt dets Anförere; i alt hörte 15 store Skibe dertil. Efter adskillige Krigsbedrifter mod de Vantroende i Spanien, opkom der nogen Uenighed mellem de norske Hövdinger Erling Skakke og Endride Unge, hvorved den sidstnævnte foranledigedes til at skille sig fra Flaaden med 6 Skibe, da han först seilede til Marseille og derfra til Constantinopel, hvor han blev meget vel og hæderlig modtaget af hans forrige Herre, Keiser Emanuel, hos hvem han stod i stor Anseelse. Imidlertid droge de övrige Nordmænd og Örkenöboere omkring i Middelhavet og besögte det hellige Land og Jerusalem, hvorfra de toge til Miklegaard; Misforstaaelsen med deres der höit anseete Landsmand Endride vedvarede, og de begave sig paa Hjemreisen henimod Foraaret 1154. Endride opholdt sig noget længere hos Keiseren, men tog derfra til Norge, hvor han blev ansat ved Kong Eystein Haraldsöns Hof; ved dette opholdt sig og en Islænder, Præsten Einar Skulasön, som i sit berömte Digt Geisle har (blandt andet) besjunget et Mirakel af Olaf den Hellige i Grækenland, som omstændelig var blevet fortalt af „den gavmilde" Endride Unge. Om dette er skeet efter hans förste eller anden Udenlandsreise, vide vi ikke med Sikkerhed, endskjönt det sidste snarere maa formodes; i samme Uvished ere vi og med Hensyn til den fra Constantinopel til Norge bragte Bog, hvis Endride, hvilket vi, efter det ovenanförte, ansee for sandsynligt, er den, der har fört det dertil. Endride blev snart Jarlen Erlings aabenbare Fiende, især 1161, efterat denne havde ladet udraabe sin Sön til Konge i Norge, men Endride erklæret sig for Hakon Herdabreid, hvem han sögte at sætte paa Thronen. Erling

overvandt Hakon 1162, og 1163 skilte han ligeledes Endride ved Livet.

Kongespeilet viser udtrykkelig (Udgavens S. 66-69) at det er skrevet i Norge af en Yngling, som eneste Sön af en fornem (S. 12) og meget rig (S. 14) Mand, der forhen havde staaet i stor Anseelse hos forskjellige Konger (S. 13), og længe havde boet paa Helgeland eller idelig bereist det, især dets nordlige Deel (S. 66, 68, 69), hvilke Steder og vare Sönnen, af egen Erfaring (S. 69, 85) nöie bekjendte. Finsen har antaget at Fader og Sön boede paa selve Helgeland. Derimod mener Erichsen (Indledn. S. LX) at Bogen er skrevet under en noget sydligere Himmelegn, som „længst Nord i Trondhjem". Det maa bemærkes herved, at Kongens Lehnsmænd i Norge i det 12te og 13de Aarhundrede tit opholdt sig udenfor deres Lehn, ved Hoffet eller i Kjöbstæderne, hvor de da gjerne havde deres voxne Sönner hos sig, og paa en saadan Maade kan Bogen tildeels være skrevet i Nidaros, som Norges og tillige Helgelands Hovedstad. Af Udtrykket „her" (S. 85) at slutte, maa et andet Sted af Skriftet være nedskrevet paa Helgeland. Söge vi efter Helgelandske Hövdinger i hin Periode, finde vi neppe flere end to, som her kunne komme i synderlig Betragtning. Den förste af dem er Vidkunn Jonsön, som i sin Ungdom blev bekjendt ved store Heltegjerninger paa Kong Magnus Barfods Krigstog til Irland, hvorfor han stedse siden stod i meget höi Anseelse hos hans Sönner. Han arvede efter sin Fader Hövdingsædet Bjarkö (Bjarkey), hvor han var Kongens Lehnsmand (*lendr maðr*) paa Helgeland. Hans Bolig laa nær ved de i Kongespeilet omtalte Steder Andarnes og Vaage (Vogar). Han var ikke alene en tapper, men ogsaa en særdeles ædel og klog Mand; det var vel ogsaa derfor at Kongesönnen Magnus (siden kaldet den Blinde) blev betroet ham til Opdragelse fra hans spæde Barndom af; — da han, som Mand, blev fordreven fra Kongedömmet, fandt han i Aarene 1138 og 39 Tilflugt hos sin Foster-

fader, som blev en gammel Mand, og har formodentlig levet til henved 1155 eller endog 1160. Han synes at have efterladt sig en Sön Erling, som og boede paa Bjarkö eller eiede den, da det er höist rimeligt, at den Vidkunn Erlingsön, som henved 1181 arvede Gaarden efter sin Fader, har været hans Sön; som Tilhænger af Kong Magnus Erlingsön blev han 1183 overfaldet paa en Reise og skilt ved Livet af Kong Sverres Krigsmænd. Biskop Finsen antager den nysnævnte Erling for Vidkunns Sönnesön, i det han fremsætter den Gisning, at han har været Kongespeilets Forfatter, samt at den Beskedenhed, som fremlyser af den Erklæring i Skriftet, at han helst önskede at være unævnt og ubekjendt, vel passer til den Omstændighed, at han ellers ikke nævnes af Historieskriverne.

Den anden berömte Hövding paa Helgeland i hint Tidsrum var Sigurd Hranesön, den ældre Vidkunns Vaabenbroder paa Magnus Barfods irske Krigstog, og denne Konges Svoger, som gift med hans Halvsöster Skjaldvör. Han boede paa Steig i Helgeland og havde Kongens Oppebörsler af Finmarken samt Handelen derpaa til Forlening af Kong Magnus's Sönner. Nabohövdingen Vidkunn var stedse hans trofaste Ven. Sigurd var ligeledes almindelig agtet, som en udmærket Hædersmand. Naar han döde, vides ikke, men han efterlod sig en Sön, Nicolaus, som i sin Tid var en af Norges rigeste og ypperligste Hövdinger. Han eiede Fædrenegaarden Steig og tillige en Gaard i Nidaros, hvor han tit opholdt sig, ja var endog i Kong Magnus Erlingsöns Tid Stadens höieste Övrighed. Der blev han den 8de September 1176 overfaldet og dræbt af Birkebenerne. Hans Död beklagedes overmaade meget; dersom han har forfattet Kongespeilet og levet som han lærte, med Hensyn til Hoflevnet og Regjeringssager, var det ikke at undres over. Det er saare rimeligt, at han har arvet sin Faders Handel paa Finmarken, hvilken han let kunde udvide til andre Lande; det har

maaskee været hans Ungdomsidræt, og Levereglerne for en Kjöbmand ere da derfor blevne beskrevne saa nöie i Kongespeilet, endskjönt han, rimeligviis af særegne Grunde, ikke har villet beskrive Handelen paa Finmarken, der dreves paa Kongens Vegne, som et af ham forlenet Monopol. At Nicolaus, i en saadan Stilling (eller Forventningen derom) helst sögte at lære de nordlige Nabolande Island og Grönland, samt deres og de omliggende Haves Frembringelser at kjende, var saare naturligt. Hvad Irland angaaer, hvorom Talen ellers mest er i det samme Skrift, saa er det mærkeligt nok at baade Vidkunn og Sigurd maatte have nogen Kundskab derom af egen Erfaring. Vi kunne overhoved neppe feile deri, at antage enten Erling Vidkunnsön eller Nicolaus Sigurdsön (fra Helgeland), dog snarest den sidstnævnte, for Kongespeilets Forfatter.

Udförlige Beskrivelser over de gamle eller mærkelige Codices som haves af Værket, maa forbeholdes dem, som i sin Tid foranstalte en ny og fuldstændig Udgave deraf. Erichsen har inddeelt samtlige Exemplarer i to Hovedklasser, norske og islandske. Vi indsee ikke tilstrækkelig de rette Grunde for denne Inddeling, og have heller ikke saa nöie kunnet undersöge dem, at vi see os i Stand til at have nogen afgjort Mening i den Henseende, dog med enkelte Undtagelser. Vi nævne her kun dem, hvilke vi have anseet for de fortrinligste, hvis Brug har staaet til vor Raadighed, og som indeholde de Stykker der angaae Grönland samt de Have som omgive det og Island. De ere nemlig, saaledes som de her noteres, alle i Cataloget over de Arnæmagnæanske Haandskrifter henförte til Nr. 243 i Folio, endskjönt de fleste (af 17 overhoved, Brudstykker iberegnede deri) ere i Kvartformat.

B i Folio fortjener uden Sammenligning den förste Plads blandt alle Codices af Skriftet, da den formodentlig er skreven i selve Norge, i det 13de eller först i det 14de Aarhundrede. Den er ikke lagt til Grund for Udgaven,

men burde vistnok saa vidt muligt benyttes saaledes ved en ny og fuldstændig Udgave. Den er beskrevet som (a) Nr. 2, i Erichsens Indledning S. XXX-XXXIII, hvor mange af dens sære Ordformer og Retskrivningsmaader findes optegnede. Ikke desmindre er dette Haandskrift skrevet efter et andet, der enten har manglet adskillige Ord, eller disse have været ulæselige for Afskriveren, muelig formedelst Ælde, og da kan det vel være at dets Matrix har været Forfatterens egen Original. Af denne Aarsag sees her adskillige aabne eller uudfyldte Rum, og noget er blevet udkradset, rimeligviis som Skrivefeil, foraarsagede af Vanskelighed ved Urskriftets Læsning. Ellers er denne Codex skrevet med en ypperlig og tydelig Haand, af hvilken nogle Linier sees som Pröver i en kobberstukket Vignet paa Udgavens S. 237; Initialbogstaverne ere smukt tegnede og illuminerede med fine Farver. Denne Codex er i sin Tid af Arild Hvidtfeld bleven foræret til Jonas Jac. Venusinus og har adskillige Marginalier, som uden Tvivl ere skrevne i Norge. De ere i det mindste af tvende Arter; til den förste regne vi nogle Linier, paa forskjellige Blade, conciperede for eller copierede fra samtidige norske Diplomer; i det ene taler *þorstæin Jonsson, lensmadr a Hadalande* i förste Person; begge angaae *Ogmund Lauuransson*, efter hvis Begjering de synes at være blevne udfærdigede, det ene som Tingsvidne, muelig har denne Mand i sin Tid været Bogens Eier; sandsynligviis har han levet midt eller sidst i det 14de eller först i det 15de Aarhundrede[1]. Det andet Slags Marginalier ere vel noget yngre, og angive kun hist og her Textens Hovedindhold i slettere Norsk. Paa enkelte Steder findes endelig latinske eller danske Ord

[1]) Man finder i gamle Diplomer at en rig og anseet Mand, ved Navn þorstein Jonsson boede i Siidre paa Valders (som grændser umiddelbart til Hadeland) i Aarene 1343-1360. See Samlinger for Norges Historie og Sprog III, 181, IV, 574.

indskudte mellem Linierne, som Forklaringer, rimeligviis fra det 16de Aarhundrede.

Denne Codex er desværre defect, da den mangler baade Fortale og Slutning, samt ellers i det mindste 12 Blade, og deriblandt fuldt $\frac{2}{3}$ Dele af den her meddeelte Text. Vi have kun kunnet benytte den fra Udgavens S. 165 L. 12 til Slutningen af den her meddeelte Text S. 213 L. 5. Da den hörer til de faa Böger, som saa höit oppe i Middelalderen ere skrevne paa Norsk og (paa de fleste Steder) rimeligviis fölger den oprindelige Ordföining og Retskrivning, have vi anseet det for vor Pligt, uden at afvige fra den særegne Orthographie, at lægge dette ældste Haandskrift af Værket til Grund for dets os her vedkommende endnu beholdte Stykkers nye Udgivelse, efter John Sivertsens nöiagtige og af os med Originalen collationerede Afskrift.

C bestaaer egentlig af 3 Hovedafdelinger eller særskilte Hefter af forskjellige Exemplarer, nemlig en Codex og tvende gjennemdragne Hefter. Her anföre vi kun det ene af de sidtsmeldte under ovenanförte Bogstaver (Bogen derimod under L) men det andet Hefte vedkommer os derimod aldeles ikke, da det ikke indeholder noget, der vedkommer Grönland. Selv det her omhandlede Hefte bestaaer af forskjelligartede Pergaments Qvartblade, i alt 8 (af hvilke dog eet er löst), men de have i sin Tid i det mindste tilhört 6 forskjellige Codices. Til de her af os meddeelte Stykker höre:

1. Det löse Blad (mærket C) rimeligviis skrevet i det 15de eller 16de Aarhundrede, som indeholder det förste hertil hörende Stykke (Udg. S. 59-61). Dette Blad findes ikke ommeldt af Erichsen.
2. Et Blad med en anden Haand og af en större Format, som indeholder det selvsamme Stykke, mærket E. Det nævnes i Indledningen af Erichsen S. XXXIV (g) som hörende til hans Nr. 8, hvormed han har betegnet det

hele gjennemdragne Hofte. Vi formode, at det er fra det 14de eller 15de Aarhundrede.

3. Det 1ste af 2de sammenhængende Blade (mærket B, mellem hvilke adskillige andre mangle), skrevne med en anden Haand, og i en mindre Format. Derpaa findes noget af vort 2det Stykke (Udgavens S. 74-76, det ommeldte af Erichsen, l. c. S. XXXVI (e) som hörende til hans Nr. 8); de ere rimeligviis fra det 15de Aarhundrede.

D) En Pergamentsbog, skreven i Island, omtrent midt i det 16de Aarhundrede, efter troværdige Mænds Beretning af Præsten Jon Einarsen til Reykholt, Broder til Islands förste evangeliske Biskop Gissur Einarsen. Den ommeldte Udgaves Indledning S. XXXIII som (b) Nr. 3.

E) er af Udgiverne sat iblandt de norske Haandskrifter som d, og betegnet af dem som Nr. 5. Denne Membran (af hvilken en kobberstukken Pröve sees foran Udgavens Dedication) er neppe ældre end fra Begyndelsen af det 15de Aarhundrede. Dens Retskrivning er baade maadelig og vaklende; den adskiller ikke *d* fra *ď*; for *u* bruger den snart denne Charakter, snart derimod *v* eller *w*; i Endelser paa *r* (uden foregaaende Vokal) har den enten *ur* eller det sædvanlige Tegn for Forkortelsen deraf, og *ie* næsten allevegne hvor *è* udtales, saavel i Imperfecter, som Pronomer og Adverber. I övrigt henvise vi herom til Udgavens Indledning, S. XXXIV. Med Hensyn til Indholdet selv er den derimod een af de fuldstændigste og efterretteligste. Vi have derfor lagt den til Grund for de (förste) Stykker af vore Meddelelser, som manglede i den bedste norske Codex, til hvilken Hovedrecension den hörer, nemlig de som haves i den trykte Udgave (a) fra S. 59 L. 11 til S. 61 L. 4; (b) fra S. 74 L. 4 til S. 86 L. 2; (c) fra S. 120 L. 1 til S. 142 L. 14.

De övrige af os ved Collationeringen benyttede Membraner (alle hörende til de Arnæ-Magnæanske Haandskrifter Nr. 243 Fol.) ere disse:

A. En Codex i Folio, er fra det 14de eller 15de Aarhundrede, af Udgiverne betegnet Nr. 1 blandt de islandske, med den Tids Retskrivning, samt ellers af en god Beskaffenhed med Hensyn til selve Indholdet. En Pröve af Skriften sees paa Udgavens Titelblad. Den er for det meste fuldstændig for saavidt de her af os meddeelte Stykker angaaer. Udgiverne ansaae den for Hovedbogen blandt de gamle islandske Afskrifter.

F. En Codex i middelmaadig Qvart (overdraget Arne Magnusen af Biskop Thord Thorlacius's Enke), rimeligviis fra det 15de (om ikke Begyndelsen af det 16de) Aarhundrede. Den mangler Begyndelsen, saavel til selve Skriftet, som til de her (fra Udgavens S. 59-61) meddeelte Stykker m. m. Erichsen har antaget den (betegnet som (b) Nr. 6) for at være skreven efter to forskjellige ældre Haandskrifter, der ellers ere tabte, og derfor med Rette tillagt den nogen Vigtighed; den har ellers mange særegne Ord og Talemaader, som vistnok tildeels ere mærkværdige, hvorfor vi med Flid have optegnet dens Varianter. En kobberstukken Pröve af Skriften sees i Udgaven foran Finsens Dissertation S. XI.

I. En Skindbog i stor Octav, skreven, efter en Slutningspaategning, Aaret 1588, betegnet ved Udgaven som (d) Nr. 9. Den er vistnok meget skjödeslöst skreven, tildeels som et vilkaarligt Udtog; dog synes den at indeholde nogle ikke umærkelige Læsemaader.

K. En Codex i lille Qvart, betegnet i Udgavens Indledning (e) Nr. 10, synes at være fra det 15de Aarhundrede; den vrimler af Skrivefeil, men har dog nogle mærkværdige Læsemaader, her optegnede i Varianterne.

L hörer nu (ligesom ovenfor er anfört) til den Magnæanske Samlings C, ved det at den er indsat i een Mappe med tvende andre særskilte Hefter af Pergamentsblade.

Denne Membran ommeldes af Erichsen i Hovedudgavens Indledning S. XXXIII (c) som Nr. 4, og den er, som han rigtig bemærker, skreven i Island, efter Reformationen. Endskjönt denne Membran er den nyeste af alle de her til Kongespeilet hörende, er den dog paa sine Steder ganske ulæselig, fordi den enten har ligget i Vand, eller paa meget fugtige Steder.

N. Papirsafskrift med denne tilföiede Titel med Arne Magnusens Haand: „Speculum Regale, ex Codice Reseniano „Academiæ Hafniensis" betegnet af Udgiverne med Nr. 13, og henhörende, som *i*, til den norske Classe.

O. Papirsafskrift af enkelte Fragmenter: „Ex Speculo „Regali in Bibliotheca Resenii Caps. VI, Ord. 7 Nr. 16 in „charta antiqua"; af Udgiverne henfört til den islandske Classe som (f) Nr. 14. Det er vist nok at disse tvende sidstmeldte Afskrifter ere tagne af Originaler, der oprindelig have hört til forskjellige Codices, og ödelagdes i Kjöbenhavns store Ildebrand 1728.

Desuden have vi i Varianterne betegnet den trykte Udgaves af Erichsen fra samtlige ham bekjendte Haandskrifter sammensatte Text med Bogstavet G, — og enkelte Steder af den dertil föiede Variantsamling (for saavidt vi ellers ikke have kunnet opdage de afvigende Læsemaaders Kilde) med Bogstavet H. I al Fald vil vor Collationering af de her meddeelte Stykker af Kongespeilet yde Læserne den Fordeel fremfor den ældre Udgave, at de af ovenanförte ved os tilföiede Bogstavmærke ville kunne see, hvorfra enhver Variant især er taget. Det vil og lettelig indsees, at vi overhoved have meddeelt mange flere afvigende Læsemaader, end de der angives eller tilföies i Hovedudgaven.

Disse Stykkers Vigtighed, med Hensyn til Grönlands og de det omgivende Haves Beskrivelse og Naturhistorie, behöve vi ikke at udvikle. Der opregnes saa mange Arter af Hvalfiske og flere Södyr, at selv Naturforskerne, næsten

lige til den nyeste Tid, neppe synes at have kjendt dem alle. Til denne Sags behörige Undersögelser mangle vi de fornödne historiske Kundskaber; dog have vi, til Veiledning for dem, som nærmere ville eller bedre kunne beskjeftige sig hermed, optaget de fleste af Erichsens hertil hörende Bemærkninger, og tilföiet andre nyere af de os bekjendte bedste Forfattere over Grönlands, Islands og Færöernes Naturhistorie. Resten maae vi overlade til kyndige Zoologer, som specielt beskjeftige sig med Hvalfiskenes og Sælhundenes Naturhistorie. At vor Forfatter (eller vel rettere hans faderlige Lærer) nöie har udspurgt Sömænd og Reisende, som selv havde været i Grönland, samt befaret dets og Islands Farvande, er tydeligt nok; ligesom og, at han, ved at berette hvad han saaledes har hört, er gaaet til Værks med megen Nöiagtighed og Sandhedskjærlighed. Selv meget af det, som ligner Fabler, bekræftes eller oplyses af den nyere

Brot or Konúngs Skuggsjó.

A) Bls. 59-61.

Sonr: — Nú gátuð þèr þess: at norðr frá oss [væri sól skjótari[1], þar sem næsta er [ekki sumar, [ok vetrar megin stendr[2] svo hátt[3], at sumar þikir ekki vera nema skuggi einn, ok margir staðir þeir er [bæði liggr snjór ok jökull á[4] öllum sumrum, svo[5] sem um vetr[6], sem [er Ísland eðr Grænland[7]; en ek spyr þat sunnan af löndum, at þar verða öngvar vetrar nauðir, ok sól verðr þar [jafnan heit[8] um vetr sem [hèr með oss á sumrum[9], ok vex þar um vetr allt, þá[10] er sól hefir minna[11] megin,

[1]) vaxi sól skjótara, *Solen voxede hurtigere, A, C1-2, D, I, N, O, L.* 2) er, *A, C, I, K, L, u. O.* 3) hvorki sumar nè vetr, *D.* 4) *u. K*; *fra* [aldregi gengr snjór af eða jökull (ísar), *I, L.* 5) nær, *næsten, I, K, L.* 6) vetrum, *C1-2.* 7) *fra* [á Íslandi eðr enn heldr á Grænlandi, *paa Island eller end snarere paa Grönland, I*; annat hvort

Tids Öienvidner, som ikke have kjendt eller taget noget Hensyn til hans Fortællinger. Hertil regne vi Uhyrerne *Haustramb* og *Margýgur*, til hvilke Biskop Paul Egede selv (med de fleste af en Grönlandsfarers Mandskab) saae, tæt i Nærheden, et höist mærkværdigt Sidestykke, efter hvad vi i Anmærkningerne nærmere skulle oplyse. Forfatterens Efterretninger om det af Europæerne fordum beboede Grönlands Udstrækning, Folkemængde o. s. v. svare vel til andre sandfærdige, saavel ældre som nyere, og det, hvad han melder om de der i det 12te Aarhundrede allerede opdyngede uhyre Iismasser, kan vel tjene til at berolige dem, som befrygte ödelæggende Fölger for Europa af Polarisen, fordi den, efter deres Mening, i de sidste Aarhundreder skulde være betydelig tiltaget, og endvidere bestandig tiltage. — Hvad vi ellers have at bemærke, forbeholde vi os at tilföie i Anmærkningerne.

Brudstykker af Kongespeilet.

A) Side 59-61.

Sönnen: I erindrede nylig, at Solen gaaer hurtigere norden for os, hvor der næsten ingen Sommer er, men Vinterens Magt faaer saaledes Overhaand, at Sommeren kun synes at være en Skygge, og der gives mange Steder, som hver Sommer ere belagte med Snee og Iis, ligesaavel som om Vinteren, saasom paa Island eller Grönland. Derimod hörer jeg fra de sydlige Lande, at de ikke kjende til Vinterens Trængsler, og at Solen der giver en bestandig Varme om Vinteren, ligesom her hos os om Sommeren, samt at alt voxer der om Vinteren, da Solen

Ísland eðr enn heldr Grænland, *C1, K, N, O.* 8) jafnheit, *A, C1, D, I, K, L, N, O.* 9) *fra* [sumur, *I.* 10) *saal. A, C1-2 og de övrige;* þat, *ur. E.* 11) minnst, *I.*

bæði korn ok [allir aðrir jarðar ávextir[1], en um sumrum má jörð eigi þola[2] hita sólar, ok grær[3] hvorki korn nè gras fyri bruna sakir, ok er þeim sumarit til jafnmikillar ánauðar[4] fyri hita sakir, sem oss er vetrinn fyri kulda sakir[5]: [lönd slík[6] sem eru[7] annathvort[8] Púl[9], eðr enn heldr Jórsalaland[10].

B) Bls. 74-86.

Sonr[11]: Meðr því at ek skal í leyfi forvitnast til gamansamligrar ræðu, þá þykjumst ek of-lítils[12] spurt hafa um Írland, Ísland eðr Grænland[13], ok undr þau[14], er þar ero[15], annathvort um [undarliga elda eðr fáheyrð[16] vötn, eðr um kyn fiska ok skrímsl þau, er þar vafra[17] í höfum umhverfis; eðr [um gáng[18] ísa bæði í hafi [ok svo[19] á [þeim löndum[20], eðr þat er Grænlendíngar kalla norðrljós, eðr hafgirðíngar[21] þær sem verða í Grænlands hafi[22].

Faðir: Eigi em ek fúsastr at tala[23] um [undr þau, er hèr[24] ero[25] norðr með oss, ok veldr því lítill hlutr, þvíat þat er siðr [sumra manna margra, ef þeir hafa eigi augum sèð, at tortryggja ok kalla flestallt logit[26], ok þiki mèr þat íllt í [ræðu at færa,

1) allr annarr ávöxtr, *A, C1, D, I, K, L.* 2) bera, *I, K.* 3) gefr, *A, C1, D, I*; getr, *K, L.* 4) nauðar, *A, C1, D, I, K, L, O.* 5) ok eru, *t. G.* 6) *fra* [svo, *K.* 7) er, *A, D, F, L.* 8) *u. I, K.* 9) Púll, *C1*; þíð, *urigtig*, *N.* 10) *fra* [*er udslettet eller ulæsligt i C2.* 11) Um Írland, Island og Grænland, *t. O, som et Capitels Overskrift.* 12) oflítið, *A, C3, D, K.* 13) Grænaland, *her A, H.* 14) *med dette Ord begynder de ulæselige Blade af F*; öll, *t. A, C, D, F, K.* 15) í, *t. A, C, O.* 16) eld eðr undarlig, *A, C, D, K, O*; *u. N*; eld ævarandi ok, *stedse varende Ild og, F.* 17) hvarfla, *D*; vofra, *F, I*; vofa, *N*; vaxa, *K.* 18) ofrgáng, *A, C, D, K, O*; ofurgángs, *G, u. N.* 19) eðr, *A, C, D, F.* 20) *fra* [landi, *F.* 21) hafgierðir, *A*; hafgerðir, *H*;

har mindre Kraft, saavel Korn som andre Jordens Frugter, men at Jorden der om Sommeren ikke kan taale Solens Hede, og giver da hverken Korn eller Græs af sig for Brandens Skyld, saa at Sommeren er dem[1] til ligesaa megen Besvær formedelst Heden, som Vinteren er for os ved dens Kulde, (navnlig i) slige Lande, som enten Apulien eller end snarere Jorsalslandet[2].

B) Side 74-86.

Sönnen: Da jeg, med eders Tilladelse, kan spörge mig for i en fornöielig Samtale, saa forekommer det mig, at jeg endnu alt for lidet har spurgt om Irland[3], Island og Grönland, og de Undere som der gives, saasom om forunderlig Ild og sælsomme Vande, eller om Fiskenes Arter og de Uhyrer, som sværme i Havet der omkring, eller og om Isens Bevægelser[4] saavel i Havet, som paa de Lande, eller det hvad Grönlænderne kalde Nordlys eller de omgjerdende Brændinger, der reise sig i Grönlands Hav[5].

Faderen: Jeg er ikke villigst til at tale om de Under, der gives her nord paa hos os, af den ubetydelige Aarsag at det er somme, ja mange Menneskers Vane at mistænke eller kalde alt det opdigtet, som de ikke have seet med deres egne Öine; det er mig derfor meget ubehageligt at före noget sligt paa

hafgerðar, *C*; hafgjorðar, *O*; *udslettet i F*; hafgerðingar, *K*, *L*. 22) höfum, *Have*, *A*, *C*, *O*. 23) ræða, *F*, *O*. 24) híngat, *D*; þessa hluti, er híngat, *A*, *C*, *O*; þá hl. er hèr, *F*. 25) *fra* [u. þ. er heyrast híngat, *N*. 26) *fra* [margra manna at kalla flest allt logit þat er þeir hafa eigi augum sèt, *A*, *C*, *F*, *I*, *K*, *N*, *O*.

ef[1] ek skal síðan vera kallaðr lýgimaðr[2], þótt ek viti [til sanns[3] at satt sè[. Sumt er þat ek hefi með augum sèð[4], en sumt þat er ek á hvern dag kost at spyrja af þeim er sèð hafa ok [ransakat, ok[5] vita til sanns[6] at satt er, ok vitu vèr þó[7] ólýgna[8] vera. En ek mæli því þessi andyrði, at ein lítil bók, [er komit hefir[9] híngat til lands vors, er[10] kallat er[11] at gjör[12] væri[13] á Indíalandi ok ræðir um Indíalönd[14], ok er svo mælt í bókinni, at send hafi verit Emanueli Grikkja keisara[15]. Nú er þat orð flestra manna, er heyra bókina, at þat megi[16] eigi vera, ok þat sè ekki nema[17] lýgi, er þar segir í þeirri litlu bók; en ef gjörla skal hèr rannsaka í vorum löndum, þá ero ekki hèr þeir hlutir færri heldr[18] en [hinn veg[19] ero ritaðir, er [jafn undarligir muno þikja eðr undarligri[20] í öðrum löndum þeim sem ekki ero slíkir hlutir sènir [eðr dæmi til birt[21]. Nú köllum vèr fyri því þá hluti lýgiliga[22] vera, at þeir ero ekki hèr sènir, ok eigi fyrri[23] heyrðir, [heldr en hèr hafa verit ritaðir í þeirri bók[24]. [Nú hefir sú hin litla bók verit borin víða, at hún hefir[25] jafnan verit tortrygð ok lýgi vænd, ok þiki mèr engi sæmd [hinum hafa í verit[26], þó at víða hafi borin verit,

1) ræður at flytja er, *A, C, F, O.* 2) af, *till. G.* 3) viss, *F; fra* [vist, *G.* 4) sjálfr, *till. G.* 5) *fra* [*u. A, C, D.* 6) víss, *A, D, F, I, O*; vitz, *C.* 7) þá, *A, C, D, F.* 8) sannorða, *F, H.* 9) fyrir skömmu, *for kort siden, t. A, C, D, K, L, O.* 10) *fra* [kom fyrir oss ok hèr í land, ok, *F.* 11) var, *F.* 12) *u. urigt. A.* 13) hefði verit, *F.* 14) Indialands undr, *Landet Indiens Vidundere, A, C, D, F, I, K, O.* 15) konúngi, *A, C, F, I, K, L, O*; kóngi, *G.* 16) *her ophörer Fragm.* C3. 17) utan, *F.* 18) *udel. G, H.* 19) hinzig, *A, O*; hizzig, *K*;

Tale, som jeg siden kunde blive kaldet en Lögner for, endskjönt jeg med Vished veed at det er sandt. Noget af sligt har jeg selv seet[6] og noget deraf har jeg hver Dag Leilighed til at erfare af dem, som selv have seet og prövet det, og vide tilvisse at det er sandt, samt tillige ere os bekjendte som sanddrue Mænd[7]. Men derfor fremkommer jeg nu med denne Indvending, at en lille Bog er kommen hertil Landet, og siges at være forfattet i Indien, samt handler om de indiske Lande; i selve Bogen meldes det at den er bleven sendt til Emanuel Grækernes Keiser[8]; nu — det er dog de fleste Menneskers Dom, som höre Bogen, at det, hvad der fortælles i samme lille Bog, ikke kan være til, men er ikke uden Lögn. Skal der herimod nöie eftersees i vore Lande, saa gives her ikke færre Ting, end de som om hine ere ommeldte, der vilde synes ligesaa forunderlige eller fuldt saa forunderlige i de Lande, hvor man aldrig har seet slige Ting eller för hört noget sige derom, — end de som ere beskrevne i hin Bog. Samme lille Bog er bleven bragt vidt omkring, men allevegne bleven mistænkt og beskyldt for Lögn, og det forekommer mig, at hine ikke have nogen Ære deraf[9], endskjönt den er

---

hinnig, *G*; þar, *D*. 20) *fra* [enn undarligri munu þykja, *D*. 21) *u.* *A*, *D*, *G*; höfð, *F*; *fra* [ok eigi fyrr heyrðir, *I*. 22) leyniliga, *lönlige, urigtig O*. 23) fyrr, *A*, *D*. 24) *fra* [*u. A*. 25) En su litla bók hefir þó víða (allvíða, *L*) verit borin, þó at hún hafi, *A*, *F*, *K*, *L*. 26) er segja hana ljúga, nè þeim er ritaði, *som sige at den lyver eller den Mand, som skrev den, till. G.*

meðr því at æ hefir logit verit kallat þat sem á er ritat[1].

Sonr[2]: Eigi er mèr kunnigt, hversu víðfleyg[3] vor ræða vill gjörast um vora daga eðr eptir, en þó vil ek[4] meðr tilmæli eptirleita þeirri[5] skemtan, at vèr tölum um lengra þá hluti, er vèr ætlum at undarligir muno þikja í öðrum löndum, ok vèr vitum hèr til sanns at ólognir ero, en ekki [tökum vèr mikit af at mistrúa[6] þá bók, er[7] [gjör var á Indíalandi[8], þó at þar sè [mart undarliga[9] í sagt, þvíat margir hlutir ero þeir hèr með oss, er þar mundu undarliga[10] þikja, en oss þikja eigi undarligir, er vor ræða mætti lángt fljúga at hún kæmi þángat, sem þess er engin von[11]. En ef ek skylda yfir einhverjum[12] hlut undarliga láta, þeim [sem þar er mælt[13], þá sýnist mèr þat eigi síst[14], at smáir menn megi[15] temja þá enu sterku flugdreku[16], er þar ero í fjöllum eðr eyðimörkum, svo sem sú bók ræðir um, til þess at þeir megi ríða þeim hvert er þeir vilja, sem hestum, jafngrimt sem mèr er þat sagt ok eitursfullt kvikindi[17], ok [engi náttúra[18] til at[19] maðr megi [í nánd vera[20], en síðr til þján-

1) *fra* [þeim er gjörði, með því at æ hefir verit (æ væri, *I*) logit kallat þat er sagt er af (á er ritað, *F*), þó at víða hafi siðan farit til eyrna gamans ok skemtunar, — *har Forfatteren, ved det at man stedse har udgivet det for Lögn, som der fortælles (eller er optegnet), endskjönt det siden efter længe er blevet bragt omkring til Örenslyst og Tidsfordriv, A, F, I, K, L, N, O;* sakir þeim sem til hlýða, *t. N.* 2) Sonr spyrr, *O.* 3) víðfræg, *D.* 4) enn, *t. A. D.* 5) þessari, *denne, G.* 6) kunnum vèr iðjök (at, *t. F*) tortryggja, *A, D, F, I, K, L, O.* 7) kallat er at, *D.* 8) af Indíalandi kalla komna vera, *A, F, I, K, L, O.* 9) undarligt, *F, G; fra* [margir hlutir undar-

kommen meget omkring, at det, som er skrevet i den, stedse er blevet anseet for Opdigtelse.

Sönnen: Jeg kan vistnok ikke forudsee, hvor vidt vor Samtale kan spredes omkring i eller efter vore Dage, men dog vil jeg endvidere udbede mig den Fornöielse, at vi fortsætte den for at handle noget udförligere, om de Ting, som vi troe ville synes forunderlige i andre Lande, men som vi dog med Vished vide ikke ere opdigtede. Ellers vil jeg ikke nægte den Bog, som er forfattet i Indien, al Tiltro, endskjöndt meget underligt fortælles deri, thi der gives mange Ting her blandt os, som vilde synes forunderlige der, men forekomme os dog ikke saaledes, hvis vor Samtale skulde flyve saa langt at den kom didhen, hvilket man dog aldeles ikke kan vente. Men hvis jeg skulde anstille mig forbauset over nogen af de Ting, som der fortælles, skulde det snarest være over det, at smaae Mænd skulle kunne tæmme de stærke flyvende Drager, som opholde sig der i Bjergegne og Örkener, saaledes som det berettes i Bogen, for at kunne ride paa dem, som Heste, hvorhen de saa ville, saa grumt og forgiftigt som mig er sagt at hint Dyr er, da dets Natur er af den Beskaffenhed, at Mennesket ikke kan opholde sig i dets

---

ligt, *A.* 10) nunu (mundu) undarlegir, *A, D, G, K;* ulíklegir, *urimelige*, *F.* 11) *fra* [*u. A, F.* 12) einumhverjum, *A, D;* einum, *F.* 13) er (þar) segir í bokinni, *som det siges der i Bogen*, *A, F, K, O.* 14) undr, *t. A, D, F, K, O.* 15) megu, *A.* 16) flugdreka, *de övrige.* 17) *fra* [enga náttúru hefir, *F.* 18) *fra* [aunga n. til hafa, *K, L, O.* 19) jafngr. sem mér er þat kv. sagt ok eitrfullt, *D, I, K, L.* 20) *fra* [því í nánd koma, *A, K, L, O.*

ar[1] eðr tamníngar[2].

Faðir: Bæði ero slíkir hlutir ok margir aðrir, þeir er þar í ero mæltir, er undarligir[3] þikja, ok láta margir[4] menn[5] tortryggiliga[6] yfir, ok sýnist mèr [fyri því[7] eigi[8] nauðsyn at jafna þeim hlutum saman, er [þar ero í ritaðir, ok þeim er[9] hèr ero með oss, er jafn undarligir muno þikja þar, sem [oss þikja þessir hlutir, er nú ræddir þú um[10], þvíat þat mætti vera, at temja[11] dýrin eðr önnur kvikindi[12], [þóat þau væri grimm eðr torreyfilig[13] um at væla, þá mun þeim[14] þikja því[15] meiri undr, ef svo er frá sagt[16], um þá menn er þat kunnu, at temja trè ok fjalir til þess, at sá maðr, er [hann er eigi fimari á fæti enn aðrir menn, þá hann hefir ekki annat enn skó sína eina á fótum[17], en jafnskjótt sem hann bindr fjalir undir[18] fætr sèr, annathvort [viij álnir eðr ix lengra[19], þá sigrar hann fugl á flaug[20] eðr mjóhunda á[21] rás, [þeir sem mest kunna at hlaupa[22], eðr renna[23], [er hleypr hálfu meira enn hjörtr[24], þvíat sá er mikill fjöldi manna[25], [at hann kann svo[26] á skíðum[27], at hann stíngr [í einni rensl sinni[28] ix

1) áþjánar, *G*; þjáningar, *I*. 2) Um skyð, *t. O* (*som et Capitels Overskrift*). 3) munu, *t. A*. 4) flestir, *de fleste, F*. 5) undarlega ok, *t. D*. 6) torvelliga, *I*. 7) *fra* [þat, *G* 8) *udel. F*. 9) *fra* [*u. A, I*. 10) þessir þykja her er nú ræddum ver um, *A, F, G, K, L*. 11) mætti, *t. A, D, F, G*. 12) kvikvendi, *A, K*. 13) torþreifilig, *D*; torveldleg, *N*. 14) þat, *till. G*. 15) *udel. G*. 16) *fra* [en þetta mun þykja (meira, *udel. F*; undr, *t. D, F*; torvelligt, *I*), ef svo er frá sagt sem er, *A, D, F, L, O*. 17) eðr bera fætr sina, *eller sine bare Födder, H*; *fra* [þat hefir á fótum sèr, þóat hann sè ekki áðr fimari eðr fljótari enn aðrir menn, meðan hann hefir ekki annað á fótum nema (enn) skúo sina (eina), *A, F, K, L, N, O*; ellegar bera

Nærhed, end sige tvinge eller tæmme det[10].

Faderen: Baade slige Ting og mange andre som fortælles der ere vistnok underlige, saa at mange erklære dem for mistænkelige, hvorfor jeg ikke anseer det nödvendigt at sammenligne de Gjenstande, som beskrives i Bogen, med dem som haves her blandt os, der vilde synes ligesaa forunderlige der (i Landet) som de forekomme os, om hvilke du nu talte, thi det kunde vel være muligt at tæmme (hine) Dyr eller andre levende Skabninger, om de end vare grumme og vanskelige at behandle; dog vilde de Folk vel ansee det for et endnu större Under, hvis man fortalte dem om de Mænd der kunne afrette Træer og Fjæle saaledes, at en Mand, som ikke er raskere til Fods end andre Mennesker, naar han ikke har andet paa Födderne end sine Skoe alene, saasnart han binder Fjæle af 8 eller 9 Alens Længde[11] under sine Födder, kan beseire Fuglen i Flugten eller de Jagthunde, som kunne löbe stærkest, eller Renen[12], der dog er dobbelt saa hurtig som Hjorten; thi der gives[13] en stor Mængde Mennesker, som ere saa færdige i at löbe paa Skier, at en af dem, i eet Löb, kan stikke 9 eller flere Rensdyr

fætr, *eller bare Födder, t. N.* 18) á, *A, D, F.* 19) *fra* [átta eðr niu álnir lángar, 8 *eller* 9 *Alen lange, E*; eðr lengri, *eller længere, till. H*; vij álna lángar eða átta, 7 *eller* 8 *Alen lange, A, D, F, I, K, L, O.* 20) flug, *F, I, K*; í flugi, *G.* 21) at, *A, D, F.* 22) *fra* [*u. A, F, G*; sem mest megu hlaupa, *N.* 23) *saaledes ogsaa G; bör rettes til* reina (*Rensdyr*); hrein, *A, D, O* (*det samme*); hreini, *F*; hreinum, *N*; hiera, *Harer, H; fra næstsidste* [*udel. K, L.* 24) *udel. A, F, G.* 25) hér með oss, *till. G.* 26) *fra* [er svá kann vel, *F.* 27) renna, *löbe, till. F, H.* 28) *fra* [einu rensli (sinn) *F, I, K, L.*

reina með spjóti sínu [eðr fleiri[1]. Nú [munu þessir hlutir þikja ótrúligir ok undarligir[2] á öllum löndum þeim er eigi vitu menn með hverri list eðr vèl[3] slíkt má verða, at fjölin [tóm má vera[4] til svo mikils fljótleika á fjöllum uppi, at ekki vætta[5] má forðast rás þess manns ok skjótleik, er fjalirnar hefir á fótum, [þat sem jörðinni fylgir[6], en [þegar hann lætr fjalir af fótum sèr, þá[7] er hann ekki fimari enn aðrir menn; [en þar sem menn ero eigi slíku vanir, þá mun varla finnast svo fimr maðr[8], at eigi muni af honum taka allan fimleik, þegar[9] slík trè eru bundin við fætr honum. Nú vitum vèr til sanns, ok eigum kost um vetr, þegar snjór er, at sjá gnógt þeirra manna er slíkar listir kunna[10].

Nú gátum vèr fyrir skömmu þeirra hluta, er allmikil[11] undr mun þikja í flestum stöðum[12] öðrum, þvíat þat er í gegn allri náttúru, [er flestöll lönd önnur hafa[13] um dægraskipti, þvíat [sólin skín[14] jafnbjart ok[15] [með jöfnum yl[16] jafnvel[17] um nótt sem um dag, mikin hluta sumars. Þat má[18] ok undarliga[19] þikja[20] hèr í landi, á Mæri, um mýri eina, þá er Bjarkadalsmýri[21] [er kallat[22], at hvat[23] trè sem þar er í kastat, ok liggr þat[24] þar [iij vetr[25],

1) ok þaðan af færri, *og derunder færre, O.* 2) man þessi hlutr þykja tortryggiligr (torveldir, *L*) og undarligr, *A, D, F, I, K, L, O.* 3) vel, *K.* 4) mætti (má) tömd verða, *A, F, G, K.* 5) vietta, *D, F.* 6) *fra* [þær sem jörðu fylgja, *F.* 7) þess á milli, *A.* 8) *E har her, rimeligviis ved en Skrivef., tilf.* eðr menn. 9) *her ophörer dette Fragment i N.* 10) *fra* [ok man þat mikil undr þikja þar sem menn eru ekki slíku vanir (*udel. F*), en oss þykir ekki undarligt þat vera, þvíat vèr erum slíku vanir, *A, F, G, K, L, O.* 11) allmikit, *A, F.*

med sit Spyd[14]. Nu ville disse Ting synes utrolige og underlige i alle de Lande, hvor det er Folk ubekjendt, ved hvilken Kunst eller Snildhed sligt kan skee, at den blotte Fjæl kan udvirke ėn saa stor Hurtighed oppe paa Fjeldene, at intet Væsen, som holder sig til Jorden, kan hytte sig for den Mands Löb og Hurtighed, som har Fjælene paa sine Födder; men saasnart han skiller sig af med dem, er han ikke raskere end andre Folk; — men der, hvor man ikke er vant til sligt, vil der neppe findes saa rask en Mand, at jo al hans Hurtighed betages ham, saasnart saadanne Træer bindes til hans Födder. Dog vide vi dette med Vished og have om Vinteren, saasnart der er Snee, Leilighed til at see en Mængde af de Mennesker som kunne slige Kunster.

Vi omtalte for kort siden visse Gjenstande, som ogsaa ville ansees for höist forunderlige paa de fleste andre Steder, thi det strider imod den Natur, som de fleste andre Lande have, med Hensyn til Dagens og Nattens Afvexlinger, at nemlig Solen[15] skinner ligesaa klart og med lige Varme saavel om Natten som om Dagen, en stor Deel af Sommeren. — Det maa og synes underligt, som findes her i Landet, paa Möre, nemlig en Mose, kaldet Birkedals Myr[16], at hvad Slags Træ som kastes deri, og har ligget der i tre

12) löndum, *A, F.* 13) *fra* [*udel. A, F.* 14) her skin sól, *A, F, G, I, K, L, O.* 15) jafnfagrt, *t. A, D, K.* 16) geislum, *t. I; fra* [*u. F.* 17) *u. A.* 18) man, *A, F.* 19) undarligt, *A, F, K.* 20) litaz, *F.* 21) Björkudalsmýr, *A, F, I, K, L*; Bjorkdalsmýri, *O.* 22) heitir, *A.* 23) hvatki, *G.* 24) *udel. F.* 25) *fra* [þrjár nætr, *tre Nætter (og Dage), I.*

þá verðr þat at steini, ok hafnar [svo trèð[1] sinni náttúru, ok þó at því sè kastat í elld, þá glóar þat[2] sem steinn; áðr brann þat sem trè; ok höfum vèr þá steina sèna marga ok í höndum hafða, er hálft hefir verit trè, þat sem upp hefir staðit[3] ýr mýrinni, en[4] steinn þat er [niðr hefir staðit í mýrina[5]. Nú má þat undarligt kalla, þvíat sú mýri[6] er[7] í þeirri mörku, sem allskyns ærinn[8] viðarvöxtr er, ok sakar þat ekki, meðan þat[9] er[10] í vexti, en þegar[11] þat er höggvit, ok þat tekr [at þorna[12] ok er því[13] kastat í mýrina, þá snýst þat til steins náttúru [ok hafnar três náttúru[14].

Sonr[15]: Þessir hlutir ero mèr allir kunnir, þvíat þeir ero hèr í landi, ok hefi ek alla sèna, en hinir ero mèr [allir ókunnir[16], er annattveggja er[17] á Grænlandi[18] eðr Íslandi eðr Írlandi, þvíat þar hefi ek eigi[19] spurdaga til hafs, eðr í höfum þeim sem þar ero umhverfis[20].

---

1) þá þat trè, *A, F*; trèit, *G*. 2) síðan, *t. A, F, G*. 3) verit, *F, H*. 4) hitt, *t. G*. 5) i mýrinni hefir staðit, *A, K, L, O*. 6) mýr, *G*. 7) stendr, *F*. 8) mikill, *F, O*. 9) trèð (trèit), *F, G*. 10) grænt ok, *t. D, F, I, K, L*. 11) er, *t. A*. 12) hrorna (hrörna), *A, D, K, O*; risna, *L*. 13) þat (því) þá, *A, F*. 14) *fra* [*u. A, D, K, O*. 15) Sonr spyrr, *O*. 16) *fra* [úkunnari, *A, F, K*. 17) eru, *F*; ero, *G*. 18) Grænalandi ok i hafi, *A*. 19) *u. E, A, F, G, I, K, O*. 20) Faðir: þó (so, *G*) at vèr skulum fleira um þessi lönd ræða, þá eru þau með ýmissum (lutum ok, *t. N*) háttum, ok eru (þau, *u. F*) eigi öll með (eptir, *E*) einum hætti, þvíat þau undr er annattveggja (annathvort, *E, N*) eru á Grænalandi eða á Íslandi, þá eru bæði með (af, *F*) ofrgángi frosts (frosta, *E*) ok jökla, [eða elligar, *udel. F, men har i dets Sted:* ok eldinga), (af ofrgángi, *u. E, N*) elds eða bruna, eða með stór(um) fiskum ok mörgum (kymörgum, *E*) öðrum sjóvar (haf) skrímslum, ok er hvorttveggja þat land [svo illt ok snaut(t)

Vintre[17], bliver til Steen, og Træet aflægger saaledes sin Natur, at om det end kastes i Ilden, bliver det der gloende som en Steen, istedenfor at det forhen brændte som Træ; vi have selv seet og haft i Hænder mange saadanne Stene, af hvilke det halve, som havde staaet op af Mosen, var Træ, men den Deel derimod, som stod ned i Mosen, var Steen. Dette maa ogsaa saa meget mere ansees for forunderligt, som denne Mose ligger i en Mark, hvor der er stærk Væxt af allehaande Skov, der ikke har mindste Skade deraf, saa længe som Træet er i Væxt, men naar det er hugget og det begynder at törres samt kastes i Mosen, saa antager det Stenens Natur, men aflægger sin egen.

Sönnen: Disse Ting ere mig alle bekjendte, fordi de findes her i Landet og jeg har seet dem alle, men de ere mig derimod alle ubekjendte, som enten findes paa Grönland, Island eller Irland, thi derom har jeg[18] spurgt, eller i de Have, som ligge der omkring.

(snarpt, *F, I, K; u. E, N*), at þat er náliga óbyggjanda (væri varla byggjanda, *I, F*). En Írland er náliga landa bezt *o. s. v.* ***Faderen: Endskjönt (at) vi nu skulle tale noget mere om disse Lande, da ero de af ulige Beskaffenhed og ikke alle paa samme Maade, thi de Vidundere, som gives enten i Grönland eller Island, bestaae af Frotens samt Iisbjergenes eller Ildens og Jordbrandens Voldsomheder, eller i store Fiske og mangeartede Havuhyrer, men ethvert af disse Lande er saa ondt og fattigt (skarpt, haardt), at det er næsten ubeboeligt (knap beboeligt) af de Aarsager. Men Irland er næsten det bedste af alle Lande, o. s. v.,*** *D, E, F, I, K, N.* — ***Her udelades det som Udgaven har S.*** 86-119, ***hvoraf en Deel berörer Grönland men findes i vor Codex paa et andet Sted.***

C) Bls. 120-142.

[1]Faðir: Í Íslands höfum þiki mèr fátt þat vera[2] er minnínga[3] sè vert eðr umræðu, fyrir utan hvali þá er þar ero í höfum, ok ero þeir [mjök með ymsum hætti eðr[4] vexti, ok verða þeir hvalir er hnýðíngar heita, er með mestum[5] fjölda ero, xx álna lángir, verða þeir ok [sumir svo fjöldinn[6] af þeim smár, at eigi ero lengri en x álna, ok[7] þar á millum hverr eptir sínum vexti. En þessir fiskar[8] hafa hvorki tönn[9] nè tálkn, ok ekki ero þeir [hættir hvorki við skip nè menn[10], heldr forðast þeir veiðimanna fund, ok verða þó [iðuliga reknir á land[11] hundruðum saman, [ok er þat mikil fæðsla mönnum, þar sem þeir verða margir veiddir[12]. Enn þá ero önnur smá hvala kyn, svo sem er hnýsa, [er eigi verðr lengra[13] enn v álna, [eðr leiftr, er eigi verðr lengri enn[14] vii álna.

Þat[15] er enn eitt hvala kyn er menn kalla vognhvali[16], ok verða [eigi lengri enn[17] xii álna, ok ero þeir tenntir eptir sínum vexti, svo mjök[18] sem hundar, ok því líkir [í ágirnd[19] sinni við aðra hvali sem hundar við dýr, þvíat þeir safnast flokkum saman ok renna at stórum hvölum, ok þar sem mikill[20] [hvalr er einn staddr, þá bíta þeir[21] hann ok mæða[22]

1) *Af dette Stykke om Hvalfiskearterne er næsten en heel Side ulæselig i L.* 2) *u. A.* 3) minningar, *A, udel. F.* 4) *fra* [með ýmissum, *A, F.* 5) minstum, *urigtig, I.* 6) *fra* [fjöldi, *G.* 7) hvarſar, *t. G.* 8) *fra* [svo smáir, at sumir verða x álna ok (hvarſar, *udel. F*), þar í (á) millum. Þeir fiskar, *A, F, K.* 9) tenn, *A*; tennr, *F.* 10) *fra* [ólmir, *A, F, I, K*; við skip, *t. F.* 11) *fra* [[veiddir iðuliga ok teknir (reknir) á land (upp), *A, F, G, K,* 12) *fra* [*u. A, F, I.* 13) *fra* [ok verða eigi lengra, *A, F.* 14) *fra* [en

C) Side 120-142.

I Islands Havstrækninger synes mig der kun ere faa Ting, som ere værdige til Erindring eller Omtale uden de Hvalfiske som findes der, og de ere af meget forskjellige Arter eller Störrelse. Saaledes blive de Hvale, som kaldes *Hnidinger*[19], og falde i störst Mængde, tildeels 20 Alen lange; dog ere de fleste af dem saa smaae, at de ei ere længere end 10 Alen; de övrige falde der imellem, hver efter sin Væxt. Men disse Fiske have hverken Tænder eller Barder, og de ere hverken farlige for Skibe eller Folk, men söge tvertimod at undgaae Fiskerne; dog blive de idelig fangede og jagede op paa Landet i hundredeviis, og yde Folk stort Forraad af Födemidler, hvor de blive fangede i Mængde. Der gives ogsaa andre smaae Arter af Hvale, hvoriblandt *Nisen*[20], som bliver ikke længere end 5 Alen, og *Leiftur*[21], hvis Længde ikke overstiger 7 Alen.

End en Art af Hvale kaldes *Vognhvale;* de blive ikke længere end 12 Alen; de ere forsynede med Tænder i Forhold til deres Störrelse, næsten lige som Hunde, og deres Gridskhed mod andre Hvale ligner Hundenes mod Dyrene; thi de samles i hele Flokke og anfalde de store Hvale, og hvor en saadan stor Hval er allene, bide de den og ud-

lengstar (leiptr) verða, *A, F*; eða, *I, K.* 15) þá, *A.* 16) vagnir, *A*; vögnuhvali, *F;* vognuhvali, *K;* vagnhvali, *I.* 17) *fra* [þeir, *A. F, I, K.* 18) *u. A, F, I.* 19) á (i) grimd, *A, C, K.* 20) *udel. F.* 1) *fra* [h. er einnsaman, *F.* 22) meiða, *F, H.*

til þess er hann hefir bana[1]; [kann ok þat vera at hann drepr iðugliga[2] mikinn fjölda af þeim [í stórum höggum[3] í vörn sinni, áðr enn [hann verðr dauðr[4].

Þat er[5] enn tvenn hvala kyn, þau er annat heitir andhvalir [en annat svínhvalir[6], ok verða þeir ekki stærri enn v álna ok xx, þeir sem stæstir[7] verða, ok ero þeir fiskar ekki mönnum ætir, þvíat þat smjör er rennr af þeim hvölum[8] þá mega menn eigi melta [með sèr sjálfum[9], ok ekki annat kvikindi er þess neytir, þvíat þat rennr í gegnum [hann, ok jafnvel í gegnum trèð, ok þó man illa halda, ef nokkura hríð stendr, at horn sè[10]. Þá ero þau enn sum hvala kyn, er lítillar umræðu [er vert[11], er bæði er[12] hrafnhvalir [ok hvítíngar[13], [ok ero þeir fyri því hvítíngar kallaðir, at[14] þeir ero snjóhvítir[15] at lit, en flestöll önnur hvala kyn ero svört, fyrir utan þat at flekkar[16] ero á sumum[17], svo sem [annathvort er[18] á skjaldhvölum eðr á geirhvölum, eðr á barðhvölum[19]. Þessi öll hvala kyn, er nú hefi ek nefnt, þá ero vel æt, ok svo mörg önnur. Þá heitir enn [hvala kyn[20] eitt fiskreki, ok stendr mönnum [náliga mest gagn (af)[21], því hann rekr til lands úr höfum utan bæði síld ok aðra[22] allskyns fiska, [ok hefir þó

1) af, *t. A, G;* því, *t. F.* 2) þat kann ok iðuliga at veita at hann drepr, *A, F, H;* þ. k. o. opt at bera *o. s. v., K.* 3) *fra [u. A, F, K.* 4) *fra* [þeir nái (at) honum, *inden de naae til ham, A, G, I, K;* geta mætt hann, *kunne udmatte ham, F;* eða hann deyr, *t. G.* 5) eru, *A.* 6) *fra [u. A.* 7) kunnu at, *t. A, G, I.* 8) *saaledes A;* sjálfum, *E.* 9) *fra [u. A, F, I, K.* 10) *fra* [hvetvetna, *A, F, I, K.* 11) ero verð, *F, I.* 12) eru, *A.* 13) kallaðir, *A; fra* [eða þeir sem

matte den, indtil den faaer sin Död deraf[22]. Det kan og tit skee at den dræber en stor Mængde af dem i sit Forsvar, förend de skille den af med Livet.

Der gives endnu tvende Hvalearter, af hvilke den ene kaldes *Andhval*[23], men den anden *Sviinhval*[24], og de blive ikke större end paa 25 Alen, og det endda kun de största. De ere ikke spiselige for Mennesker, thi den Fedme, som rinder af dem, kunne hverken Mennesker, eller nogen anden Skabning, som nyder noget deraf, fordöie, thi den gjennemtrænger Kroppen, ja endog selve Træet, og om man end kom det i et Horn, vilde dette neppe kunne holde tæt efter nogen Tids Forlöb. Adskillige Hvalearter fortjene kun kort Omtale, som *Ravnhvale*[25] og *Hvidinge*[26]; de sidstnævnte kaldes saaledes fordi de ere sneehvide af Farve, men de fleste andre Hvalfiskearter ere sorte, med Undtagelse deraf, at paa nogle af dem findes hvide Pletter, som enten paa *Skjoldhvale*[27] eller *Geirhvale*[28] eller *Bardhvale*[29]. Alle disse Hvalearter, som jeg nu har nævnt, ere vel spiselige, og ligeledes mange andre. End en Hvaleart kaldes *Fiskdriver*[30], af hvilken Menneskene næsten have störst Nytte, thi den driver til Landet, ude fra Havene, baade Sild og alle Slags andre Fisk. Tillige har den en temmelig sær-

---

hvítingar eru kallaðir, *eller de som kaldes Hvidinge, F, K.* 14) *fra* [þvíat, *A, F.* 15) hvítir, *I, K.* 16) flekkir, *I.* 17) hvítir af lit, *hvide af Farve, t. G, K.* 18) *fra* [verðr, *A, F, u. K.* 19) hafurhval, *Springhval, Delphin, K.* 20) *u. A.* 21) *fra* [af þeim mest (honum náliga) gagn, *A, F.* 22) *u. A.*

nokkut svo undarliga náttúru, þvíat hann kann at þyrfa[1] mönnum ok skipum ok rekr til þeirra síld ok allskyns fiska[2], svo sem hann sè skipaðr [eðr sendr[3] til þess af guði, ok þat sè hans skyldar embætti, æ meðan fiskimenn gæta með spekt sinnar veiði, en ef þeir verða ósáttir[4] ok berjast svo at blóði verði[5] spillt, þá er sem þessi[6] hvalr[7] viti þat, ok ferr [þá millum[8] lands ok fiska, ok rekr gjörvalla [burt ok út í haf[9] frá þeim, svo sem hann hafði[10] rekit til þeirra; en þessi hvalr er ekki meir[11] vexti enn xxx álna[12], ok er mönnum vel ætr, ef lofat væri at veiða hann, en mönnum er því eigi lofat at [veiða hann[13] [eðr nokkut mein gjöra[14], at hann gjörir mönnum jafnan mikit[15] gagn. Enn er þat ok eitt hvala kyn er barðhvalir[16] heita, ok hafa þeir hvalir tennr ekki stærri enn gjöra má [mjök stór[17] knífs hepti af eðr[18] tafl; ekki ero þeir ólmir [nè grimmir[19] heldr ero þeir hógværir, ok firrast[20] sem [þeir megu[21] fund veiðimanna, ok [nær at[22] vexti sem [þeir er nú rædda ek næsta um[23]. En einn hvalr hefir svo marga[24] tenn[25] í höfði, at hann hefir [nokkra[26] sjötigi[27], af þessu kyni enu sama[28]. Þá heitir enn [eitt hvala kyn, þat er slèttibaka er kallat[29], ok er ekki horn

1) þyrma (þirma), *skaane, G, I, K;* náliga, *t. G, A.* 2) *fra [u. A.* 3) *fra [u. A, F.* 4) missáttir, *F.* 5) verðr, *A, F, G* 6) sjá, *A, F.* 7) fiskhvalr, *I.* 8) í milli, *A, F, K.* 9) í haf út, *A, F, G, K.* 10) aðr, *t. A, F, G, K.* 11) meiri at, *A, F.* 12) eða xl (lx, *F*), þeir sem stæstir eru (verða), *eller* 40 (60) *de som blive de största, t. A, F, G, I, K.* 13) granda honum, *skade den, F, I, K.* 14) *fra [u. A.* 15) *u. A, K.* 16) burhvalir, *A. K;* herhvalir, *F, I.* 17) *fra [u. A,*

egen underlig Natur, thi den kan omhyggelig skaane baade Folk ok Skibe, og driver til dem baade Sild og allehaande Fisk, ligesom den var beskikket eller sendt dertil af Gud, eller som det var et den paalagt Embede, ligesaa længe som Fiskerne passe deres Fangst i Ro. Men hvis de blive uenige og slaaes, saa at de udgyde Blod, da er det som om denne Hval kunde vide det, og da gaaer den mellem Landet og Fiskene og driver dem alle bort fra Fiskerne og ud i Havet, ligesom den forhen havde drevet dem til disse. Denne Hval er ikke större af Væxt end paa 30 Alen, og er vel spiselig, hvis det var Folk tilladt at fange den, men det have de ikke Lov til, eller til at gjöre den nogen Skade, fordi den stedse gjör Menneskene stor Nytte. Der gives nok en Art af Hvale, som kaldes *Bardhvale*[31]; de have ikke större Tænder end saa, at man kan gjöre deraf meget store Knivskafter eller Tavlbrikker[32]. De ere ikke vilde eller grumme, men derimod sagtmodige og skye saavidt de kunne Fiskernes Nærværelse. De ere næsten af samme Störrelse som de, om hvilke jeg sidst talte. Een Hval af denne Art har saa mange Tænder i sit Hoved, at de udgjöre nogle og 70 i Tallet. End en Hvalfiskeart kaldes *Sletbag;* den har intet Horn[33];

F, I, K. 18) *fra* [knifaskepti ok, *F.* 19) *fra* [*u. A, F, I, K.* 20) varast, *A.* 21) mest, *F.* 22) þvi nær, *F.* 23) *fra* [enir fyrri er ver ræddum um, *A.* 24) margar, *A, F, G.* 25) tennr, *F.* 26) nokkorar um, *G, u. L, som her atter bliver nogenlunde læselig.* 27) *fra* [lxx, *F;* vii tigi, *I;* sjö tigi, *K.* 28) *fra* [xl tanna, *A.* 29) *fra* [hvalak. eitt slèttabaka, *A, F, G, K*

á baki, ok [svo miklir nokkut at[1] vexti sem[2] nú gátum vèr um; en [þeir menn hræðast hana mjök sem um sjó fara, þvíat[3] hennar náttúra er sú, at leika við skip mjök. Þat er enn eitt hvala kyn er heitir hafrkitti, ok er þat [með undarligri[4] náttúru, þvíat [þeir hafa[5] í holi sínu netju ok mör, svo sem búfè, ok [verða þeir hvalir ekki stærri en xxx álnir, þeir sem lengstir verða[6].

Þá [ero þau enn hvala kyn, er ólm ero ok grimm við menn, ok leita hvetvetna við at týna mönnum, þar sem þeir mega við koma: heitir annar hrosshvalr[7], en annar[8] rauðkembíngr. Þessir ero fullir af ágirnd ok illsku; alldri verða þeir saddir af manndrápum, þvíat þeir fara um öll höf innan ok leita ef þeir mega[9] skip finna[10]; [þá hlaupa þeir upp, til þess at þeir megi þeim þá skjótara niðr sökkva ok týna með þeim hætti[11]. Þessir fiskar ero mönnum eigi ætir, heldr gagnstaðlegir, [svo sem[12] skipaðir[13] óvinir mannligu kyni, en ekki verða þeir stærri en xxx alnir[14], eðr xl, þeir sem lengstir verða.

Þá er [enn þat hvala kyn er[15] náhvalr er [kallaðr, ok megu menn hann eigi eta fyri sótta sakir[16], þvíat menn fá sótt af[17] ok deyja, ef þeir eta hann; en sá hvalr [er ekki mikill at vexti, ekki verðr hann[18] lengri en xx álna; [að öngu[19] er hann

1) *fra* [því (svo) nær, *F, G.* 2) *fra* [sá er svo í náttúru mikill sem hinn er, *A.* 3) *fra* [*u. A, K;* ok er þat, *F. I.* 4) *fra* [undarligt í sinni, *A, F.* 5) þat hefir, *G.* 6) *fra* [eru þeir hvalir xxx álna langir (þritugir) er stæstir verða, *A, F, K;* ok eru vel ætir, *og ere vel spiselige, t. G.* 7) rosshvalr, *G.* 8) *fra* [er hross-

og er omtrent saa stor af Væxt, som de, hvilke vi have omtalt. De Söfarende frygte den meget, fordi det er dens Natur at more sig ved at tumle med Skibene[34]. Der gives en Art af Hvale, som benævnes *Hafurkitte* (Bukke-Kat?)[35], der er af en underlig Beskaffenhed, da den i sin Bug har baade Talghinde og Talg, ligesom Slagtekvæg; de störste af disse Hvale blive ikke længere end paa 30 Alen.

Endvidere findes der Arter af Hvaler, som ere rasende og grumme mod Mennesker, og söge idelig at ödelægge dem, hvor de kunne faae Leilighed dertil; en saadan kaldes *Horshval*[36], en anden *Rödkæmming*[37]. Disse ere fulde af Gridskhed og Ondskab; de blive aldrig mætte af Manddrab, thi de gjennemstreife alle Have og söge om de kunne træffe Fartöier, og da löbe de op af Vandet, for at de des hastigere skulle kunne sænke og ödelægge dem paa den Maade. Disse Fiske ere ikke spiselige for Mennesker, men meget mere modbydelige[38], som det menneskelige Kjöns beskikkede Fjender. Dog blive de ikke större end paa 30 til 40 Alen, og det endda kun de som blive de længste[39].

En Hvalart kaldes *Lighval* (Narhval), og den maa Mennesker ikke spise, thi ellers blive de syge og döe deraf. Denne Hval er ikke stor af Væxt, thi den bliver ikke længere end paa 20 Alen. Den

hvalr ok, *A, F, I, K.* 9) megi, *A.* 10) til þess at týna (farga, *I*) mönnum, ef á eru, *t. A, F, I, K.* 11) *fra* [*u. A, F, I, K.* 12) *fra* [*udel. F.* 13) *saal. A, F*; skipa, *E.* 14) *u. A*; álna, *F.* 15) *fra* [*u. A, F*; þá er náhvala kyn, *L.* 16) *fra* [eigi er (mönnum) ætr, *A, F.* 17) *u. A, F.* 18) *fra* [verðr eigi, *A, F.* 19) ekki, *A.*

ólmr, heldr forðast hann [veiðimanna fund[1], en hann hefir tenn í höfði, ok [allar smár[2], fyri utan eina[3], ok stendr sú í efra gómi í öndverðu[4] höfði hans; hún er fögur[5] ok vel vaxin, ok svo rètt sem laukr[6]; hún er[7] vii álna löng, sú er lengst kann at verða, ok snúin öll, [svo sem hún sè með tólum gjör; hún[8] stendr rètt fram ur höfði honum, [þá er hann ferr leiðar sinnar; en svo hvöss sem hún er ok rètt, þá[9] verðr honum engin[10] vörn at henni[11], [heldr er hann[12] svo virkr at henni [ok kærr[13], at hann lætr þar ekki [vætta[14] við[15] koma[16]. Eigi veit ek þau fleiri hvala kyn er mönnum sè [eigi æt[17] enn þessi v[18], [sem nú hefi ek upp talt[19]: þá(u) tvenn [sem fyrst nefnda[20] ek, þat er svínhvalr ok andhvalr[21], ok þessi þrenn er síðan nefnda[22] ek, þat var hrosshvalr ok rauðkembíngr ok náhvalr. [Nú ero þau kyn hvala ótöld, er enn ero stærri at vexti, ok ero þau öll mönnum æt, er ek skal nú skíra fyri yðr; sumir ok af þessum ero hættir við líf manna, en sumir ero spakir ok hógværir[23].

Skeljúng kalla menn eitt kyn af þeim[24], ok er sá fiskr mikill vexti ok ólmr við skip; þat er hans[25] náttúra at ljósta skip með [sundfjöðrum sínum[26], elligar [at hann lætr[27] fljótast, ok leggst[28] fyri

1) *fra* [menn, *A*, *F*, *I*, *K*. 2) þó fár, *dog faae*, *I*. 3) tönn mikla, *t*. *A*, *F*, *G*, *K*. 4) *u*. *F*. 5) at áliti, *t*. *A*, *K* 6) *fra* [rètt sem kèrti, *A*, *F*, *G*, *I*, *K*. 7) verðr, *A*. 8) sú, *G*, *fra* [*u*. *F*. 9) *fra* [ok, *A*, *I*, *K*. 10) *u*. *F*, *K*. 11) eða vígi, *t*, *A*, *F*, *G*, *I*, *K*. 12) *fra* [ok, *F*. 13) *u*. *A*, *F*, *I*, *K*. 14) vetta, *F*; *u*. *I*. 15) nær, *A*, *I*, *K*. 16) svâ gætir hann hennar vel; *saa vel bevogter den den*, *t*, *F*, *H*. 17) *fra* [úæt, *F*. 18) *u*. *F*. 19) talit, *G*; *fra* [*u*. *A*. 20) *fra* [er fyrri talda, *A*; en þau nú eru töld ok ek greinda fyrri, *F*. 21) sv.

er paa ingen Maade glubsk, men skyer Fiskernes Nærhed. Den har Tænder i sit Hoved, som alle ere smaae, med Undtagelse af een som staaer i överste Gumme, forrest i dens Hoved. Den er smuk og vel voxen, saa rank som en Lögstængel[40]. Den som bliver allerlængst er 7 Alen lang; ellers er den snoet og seer saaledes ud fra överst til nederst, som om den var dreiet med Værktöi. Den staaer lige ud af Hvalens Hoved, naar den svömmer paa sin Fart; men saa spids og rank den end er, tjener den Hvalen ikke til noget Forsvar, thi den er saa nænsom og öm for Tanden, at den ikke udsætter den for mindste Berörelse[41]. Saavidt jeg veed, ere der ikke flere Arter af Hvale, som ere uspiselige for Mennesker, end disse 5 Arter som jeg nu har opregnet, nemlig de to, som jeg först nævnte, Svinhval og Andhval, samt disse tre som jeg siden har ommeldt, nemlig Roshvalen, Rödkæmmingen og Lighvalen. Dog have vi endnu ikke opregnet alle de Hvalfiskearter, som ere större af Væxt og dog spiselige for Mennesker, efter hvad jeg nu vil forklare eder. Ogsaa nogle af disse ere farlige for Menneskers Liv, men andre ere stille og sagtmodige.

Man kalder en Art af Hvalfiske *Skeljung*[42]; den er stor af Væxt og grum mod Fartöier. Det er dens Egenskab at den slaaer Skibene med sine Finner eller den lader sig flyde paa Vandet og lægger

hvalir ok andhvalir, *A.* 22) síðar talda, *A.* 23) við menn, *t. G*, *fra* [*u. L.* 24) *fra* [nú kalla menn eitt kyn Skeljúng (af þeim), *A*, *F*, *I*, *K.* 25) *Her begynder atter et Fragment i N.* 26) fjöðrum sér, *A.* 27) upp, *t. H.* 28) *fra* [leggst hann, *A*, *F.*

skip þar sem menn sigla; en[1] þó at menn beiti[2] frá honum, þá ferr[3] hann þó jafnan fyri, ok er engi annar kostr enn sigla á hann; en [ef skip sigla á hann, þá[4] kastar hann skipum[5] ok týnir öllu því á er; sá fiskr[6] [verðr lxx[7] álna lángr eðr lxxx[8] [þeir sem stæstir verða, ok ero þeir fiskar vel ætir[9].

Þá er þat enn eitt hvala kyn er norðhvalir heita, ok er sá fiskr[10] lxxx[11] álna lángr eðr níutigi, [þeir sem stæstir verða, ok[12] jafndigr sem hann er lángr; [því at reip þat er dregit er jafnlángt honum, þá tekr þat um hann þar sem hann er digrastr; hann hefir ok svo mikit höfuð, at þat er enn mesti þriðjúngr af honum; en þessi[13] fiskr lifir hreinliga, því at þat [segja menn, at hann hafi öngva fæzlu aðra enn myrkr[14] ok regn[15] þat[16] sem fellr ur lopti[17] ofan á haf, ok þó at hann sè veiddr ok innifli hans opnuð, þá finnst ekki óklárt[18] í hans maga sem annarra fiska, þeirra er [fæzlu hafa, því at hans magi er[19] hreinn ok tómr; ekki má hann vel munn sinn opna[20], því at [tálkn þau er vaxin ero í munni honum[21] rísa um [þveran munn[22] hans[23], þegar hann lýkr honum mjök upp, ok hefir hann iðugliga[24] af því bana, at hann má

1) á, ok sigli, *A.* 2) leiti, *I;* beint burtu, *A.* 3) kemst, *I.* 4) *fra* [þarnæst, *A, F, I.* 5) ef hann má, *dersom han kan, t. I;* ok brýtr, *A, F, L, N.* 6) er vel (mönnum) ætr, *A, F;* hann er lxx ál. l., *A.* 7) lxxx, *K.* 8) lxxxx, *K.* 9) *fra* [*u. A.* 10) mikill, hann er, *A, G, I, K;* vel mikill vexti, svå hann er, *F.* 11) viiix, *I.* 12) *fra* [hann er, *A, F, I, K.* 13) *fra* [(til), ef (þótt) þú mælir (hann) með reipi (sem hann er lángr til, *t. I*); inn mesti (enn) þriðjúngr (hans)

sig for Fartöierne, hvor Folk seile, men om man end dreier af fra den, gaaer den altid for igjen, saa der er ingen anden Udvei, end at seile paa den. Naar Skibene da overseile den, kaster den dem omkuld og ödelægger alt hvad der er paa dem. Denne Fisk bliver 70 til 80 Alen lang, de som blive de störste, og det Slags Fiske ere vel spiselige for Mennesker.

Der gives end en Hvaleart, som kaldes *Nordhvale*[43], og de störste af dem blive 80 til 90 Alen lange; dog er den lige saa tyk som den er lang til; thi naar man trækker et Reb, som har dens Længde, omkring den, slaaer det lige til, hvor den er tykkest. Den har et saa stort Hoved, at det udgjör fuldt en tredie Deel af den hele Krop. Denne Fisk lever reenlig, thi man siger at den ikke har nogen anden Næring end den Taage og Regn[44], som falder af Luften ned paa Havet, og skjönt den fanges og dens Indvolde aabnes, saa findes intet ureent i dens Mave, som i andre Fiske der nyde Föde, thi dens Mave er reen og tom[45]. Den kan ikke vel aabne sin Mund, fordi de Barder der sidde i dens Mund reise sig saaledes at de spærre Munden heelt, naar Hvalen lukker den höit op, men kan ikke lukke den sammen igjen, saa at den ofte faaer sin Död derover, at Munden ikke kan lukkes.

---

er höfuð af honum. *Sá* fiskr, *A, F, I, K.* 14) myrkva, *G.* 15) ok, *till., G.* 16) ok þat eitt, *A, F, I, K.* 17) himni, *I, L.* 18) slíkt, *A, I, K.* 19) *fra* [mat (margt) eta jafnan, ok er hans magi, *A, F, I, K.* 20) eðr i sundr láta, *t. F, I,* 21) *fra* [tálknin, *A;* tálkn, *F, I.* 22) þverar kverkar, *I.* 23) honum, *A, F, I;* ok munn, *t. I.* 24) *u. I.*

ekki munni sínum aptr koma; ekki er hann mjök[1] ólmr við skip; öngvar hefir hann tennr[2], ok er feitr fiskr ok vel[3] ætr.

Þá er [enn eitt[4] hvala kyn, er reyðr [er kallat[5], ok er sá [fiskr allra beztr átu[6]; hann er hógvær fiskr ok ekki hættr við skip, [þó at hann fari nær; en sá fiskr er mikill ok lángr at vexti; svo segja menn, at þann hafi menn mestan veiddan, er hann[7] var xiij[8] tigi álna lángr[9], [þat er xxx álna ok 1[c] tírætt, ok verðr hann opt veiddr af veiðimönnum fyri hógværi sinnar sakir ok spektar, ok er hann betri átum ok betr þefaðr[10] enn nokkur fiskr annar, þeirra sem nú höfum vèr um rætt, ok er hann þó vel feitr talinn[11]; hefir hann[12] ok öngvar tennr[13]. Þat er ok mælt, ef [maðr mætti ná aukníngu[14] fræs hans, [svo at þat vissi til sanns at af honum væri ok ekki af öðrum hvölum[15], þá væri þat öruggast[16] til allra læknínga bæði [við augum[17] ok[18] líkþrá, [ok við riðu[19], ok við höfuðverk ok á mót[20] [öllum sóttum[21] þeim sem menn[22] fá, en þó er[23] annarra hvala auki[24] góðr[25], þó eigi sè svo góðr sem þessi er. Nú hefi ek flestöll hvala kyn [talit fyri þèr[26], er menn veiða.

[Einn fiskr er enn ótaldr[27], er mèr [vex heldr[28],

1) *u. A, F. G, I, K.* 2) tenn, *A.* 3) mönnum, *t. A, F, K.* 4) þat, *A, I.* 5) *fra* [heitir, *A, F, I.* 6) allra fiska beztr átum, *A, F, I, K, L.* 7) *fra* [en menn hafa þann mestan veitt er, *A, F, I, K.* 8) cx, *F. I.* 9) er l. at vexti, *A, F.* 10) þefjaðr, *G.* 11) tálkn, *Gjæller, G.* 12) engi, *ingen, t. nogle, H.* 13) *fra* [sá fiskr er vel feitr; tálkn hefir hann ok enga tenn, *A, F, I, K.* 14) *fra* [menn megu (kunnu) fá af aukning, *A, F, I;* (aukningi, *K.*) 15) *fra* [*u. A, F.* 16) sá óruggastr, *A, F.* 17) til augna, *A, F, I.* 18) móti l.,

Den er ellers ikke meget glubsk mod Skibene. Den har ingen Tænder, samt er en fed og vel spiselig Fisk.

Endvidere er den Art af Hvalfiske, som kaldes *Reidur*[46], og denne er iblandt alle Hvale den bedste til Spisning. Den er en spagfærdig Fisk og ikke farlig for Skibe, endskjönt den gaaer nær til, men denne Fisk er stor og lang af Væxt. Man siger at den störste, som man har fanget, var **13** halve Snese Alen lang, det udgjör **130** Alen, naar ti regnes paa Hundredet[47]. Den fanges tit af Fiskerne, for dens Sagtmodigheds og Spagfærdigheds Skyld; den er og bedre af Smag og Lugt end nogen anden af de Fiske, som vi nu have omtalt, endskjönt den er meget fed. Den har Barder[48], men ingen Tænder. Det siges og at om man kunde naae dens Sæd[49], saa at man vidste til visse at det var af denne, men ikke af andre Hvale, da vilde det blive det kraftigste til alskens Lægedom, baade for Öinene og mod Spedalskhed, samt mod Rystelse og Hovedpine, samt alle de Sygdomme[50] som Mennesker faae. Vel er andre Hvales Sæd[51] ogsaa god, men dog ikke saa god som denne er. Nu har jeg opregnet for dig de fleste Arter af Hvaler, som fanges af Mennesker.

En Fisk er dog endnu ikke ommeldt, som det

A, F; við, *I.* 19) móti inriðu, *A;* ok i riðu, *F.* 20) flestum, *t. I.* 21) öðrum verkjum, *andre Smerter, H.* 22) kunnu, *t. F.* 23) margra, *t. F.* 24) mjök margra, *t. A, G.* 25) til lækningar, *til Lægedom, t. A, F, I.* 26) *fra* [töld, *A;* talt, *F.* 27) *fra* [Nú er sá fiskr einn eptir, *A, F, I, K, L.* 28) *fra* [bitr (býðr, *I;*) mest, *A, F, I, K, L.*

í augu frá at segja [fyri vaxtar hans sakir[1], því at þat mun flestum mönnum ótrúligt þikja; þar [kunna ok fæstir frá honum nokkut at segja gjörla[2], því-at hann er[3] sjaldnast við land [eðr í von[4] við veiðarmenn[5], ok [ætla ek ekki þess kyns fisk margan[6] í höfum; vèr köllum hann optast[7] á vora túngu hafgufu; eigi kann ek skilvísliga frá lengð hans at segja með álna tali, því at þeim sinnum sem hann hefir birzt fyrir mönnum, þá hefir hann landi sýnzt líkari enn fiski; hvorki [spyr ek at hafi veiddr verit nè dauðr fundinn[8], ok þat þiki mèr líkt[9] at þeir [sè eigi fleiri[10] enn ij í höfum[11], ok öngvan[12] ætla ek [þá auka[13] geta[14] sín á milli, því ek ætla þá hina sömu jafnan vera ok eigi mundi öðrum fiskum hlýða[15] at þeir væri svo margir sem aðrir hvalir fyri mikilleika[16] sakir [þeirra, ok svo mikillar[17] atvinno er þeir þurfa[18]. En sú er náttúra sögð þeirra fiska[19], at þegar[20] hann skal eta[21] þá gefr hann ropa mikinn upp úr hálsi sèr, ok fylgir þeim ropa mikil[22] áta, svo at allskyns [fiskar þeir[23] er í nánd [verða staddir[24], þá[25] safnast til, bæði smáir ok stórir, ok [hyggjast at[26] sèr [skuli aflast þar matar[27] ok góðrar[28] atvinno; en þessi

---

1) *fra* [vexti hans, *A*, *F*; *u. I.* 2) *fra* [kunnu ver (kunna) ok fátt (fair) frá at segja, *A*, *F*, *G*; *u. I.* 3) flestum sjaldsenn, *t. I*; því at hann er sjaldan v. l., *A*, *I*, *K.* 4) nánd, *A*; *fra* [*u. I.* 5) veiðimenn, *A*, *F*, *I.* 6) ek ætla ok þesskyns fisk (fiska eigi) ekki allfjölgan (mjög fjölgan), (marga) vera, *A*, *F*, *G*, *I*, *K.* 7) *u. F.* 8) *fra* [hefi ek seð hann veiddan nè dauðan fundit, *I.* 9) líkast, *A*, *K*; líkligast, *F*; líkara, *I.* 10) munu eigi fl. vera, *A*, *F*, *I*, *K.* 11) it mesta í öllum h., *A*, *F*, *I*, *K.* 12) aungvan, *A*, *G*, *K.* 13) þau, *A*; þá aukat, *F.* 14) *u. I.* 15) duga, *I*, *K.* 16) mikileiks, *A*, *F*, *I.*

forekommer mig noget betænkeligt at fortælle om, for dens Störrelses Skyld, thi den vil forekomme de fleste Folk utrolig; vistnok kunne og kun de allerfærreste fortælle noget udförligt om den, thi den sees kun saare sjelden ved Landet eller paa de Steder, hvor Fiskere kunne vente at see den; jeg troer heller ikke at den Fiskeart kan være talrig i Havene; som oftest kalde vi denne Fisk *Hafgufa*[52] i vort Sprog. Jeg kan ikke give nogen paalidelig Underretning om dens Længde efter Alental, thi de Gange, den har ladet sig tilsyne for Folk, har den mere syntes at ligne et Land end en Fisk. Jeg har hverken kunnet opspörge at den er bleven fanget eller funden som död, og derfor forekommer det mig rimeligt at dette Slags Fiske ikke ere flere end to i Havene og jeg troer ikke de kunne avle nogen Yngel med hinanden; jeg tænker at de altid ere de samme, og det vilde ikke være godt for de andre Fiske, hvis de vare saa mange som andre Hvale, da de ere saa store og behöve saa megen Næring. Ellers berettes denne Fiskearts Natur at være denne, at naar den skal æde, giver den en stor Ræben op af sin Hals, hvormed der fölger et stort Forraad af Æde, saa at alle Slags Fiske, baade smaae og store som ere der i Nærheden, samles dertil, i det Haab at de der kunne

17) ok þeirrar miklu, *A, F, I, K.* 18) þurfu, *A, K;* at hafa, *t I, K.* 19) þess fisks, *A, F, I, K;* þess kyns f., *G.* 20) er, *t. A, F.* 21) matast, *A, F, I, K.* 22) gjör mikit ok, *A, F, K;* ylmr mikill ok, *H.* 22) fiskr, *A.* 24) er, *A.* 25) fara þegar (þángat) ok, *t. F, G.* 26) hyggja, *A.* 27) matr, *G; fra* [skulu þar matar afla, *A, F, I.* 28) nógrar, *I, K.*

hinn mikli fiskr lætr standa munn sinn opinn meðan, ok er [þat hlið[1] ekki minna enn sund mikit eðr fjörðr, ok kunna[2] fiskarnir ekki at varast, ok renna þar[3] með fjölda sínum[4]. En þegar[5] kviðr hans er fullr [ok[6] munnr[7], þá lýkr[8] hann saman munn sinn ok hefir þá alla veidda ok [inni byr(g)ða[9], er áðr girntust þángat at leita sèr [til matfánga[10].

[Nú höfum vèr flesta hluti talda [ok sagða[11], þá sem helzt mun þikja undarligir í Íslands höfum[12], ok heldr [þó suma hluti hèr talda, er í öðrum stöðum[13] er meiri gnógt heldr enn þar sem þeir eru[14] nefndir[15].

Sonr: Nú með því, at [vèr höfum[16] getit flestra fiska þeirra er þar hvarfla[17] í höfum, þá sem [nokkurrar minníngar eru[18] verðir í[19] umræðu, þá fýsumst vèr[20] at ræða um þá hluti[21], er á landinu eru[22] helzt minníngar verðir. Hvat ætli þèr um þann mikla eldsgáng[23], er þar er [ofr mikill[24] á því landi, hvort hann mun vera af nokkurri landsins náttúru, eðr kann þat at vera [at hann sè[25] af [andligum hlutum[26]; eða þá[27] hinu ógrligu landskjálfta er þar kunnu at verða[28], eðr þau hin undarligu vötn eðr ísar[29], er þar þekja [öll lönd hit efra[30]?

1) *fra* [sogið, *I.* 2) kunnu, *A, F, G.* 3) í, *t. A, F, I;* þeir inn, *G.* 4) sinn, *A, F.* 5) er, *t. A, F.* 6) eða, *A, F.* 7) *fra* [*u. I.* 8) leggr, *A, F, I, K.* 9) byrgða, *G;* í byrgða, *A, K;* i ser b., *F, K;* i kviði sinum byrgða, *N.* 10) matar, *A, K; fra* [matfengis, *F;* matarfeings, *I.* 11) *u. A, F, I.* 12) hafi, *A, F.* 13) *fra* [þá s. hl. er i ö. höfum, *A, F, G, I.* 14) nú, *t A, F, G, I.* 15) *fra förste* [*u. K.* 16) *fra* [þèr hafit, *G.* 17) vafra, *A;* vofra, *F, I;* vofa, *K, L;* huerfa, *N.* 18) *fra* [nokkut eru (helzt) minni, *A, I, K, L.* 19) ok, *A.* 20) nú, *t. A.* 21) sem áðr ero eigi kunnugir oss, *som för ikke have*

skaffe sig Föde og god Næring. Hin store Fisk lader imidlertid sin Mund staae aaben, og den Aabning er ikke mindre end et Sund eller Fjord, hvorfor Fiskene ikke kunne tage sig i Agt, og löbe derind i al deres Mængde; men naar dens Bug og Mund ere fulde, tillukker den Munden, og da har den fanget og indelukket alle dem, som för higede derhen for at skaffe sig Födemidler[53].

Nu have vi da opregnet og beskrevet de fleste af de Ting, som snarest ville ansees som underlige i det Islandske Hav, og deriblandt nogle, af hvilke der er endnu större Overflödighed i andre Have, end det hvori de her ere nævnte.

Sönnen: Nu eftersom vi have berört de fleste af de Fiske, som sværme omkring der i Havene, og som ere nogen Erindring værdige i Samtale, saa har jeg nok Lyst til at tale om de mest mindeværdige Ting, som gives der paa Landet. Hvad mener I om den stærke Jordbrand, som tager saa stor Overhaand i det Land, om den foraarsages ved en eller anden af dets Egenskaber, eller det kan være at den frembringes ved aandelige Ting; eller om de forfærdelige Jordskjælv, som kunne indtræffe der, eller om dets underlige Vande, eller den megen Iis, som der bedække hele Oplandet?

---

været os bekjendte, t. F. 22) ok þar eru, *t. A, F, K.* 23) ofrgáng elds, *A, F, I, K, L.* 24) *u. A, F, I, K.* 25) *fra* [*u. F, I, K.* 26) annarligri náttúru, *særegen Natur, I.* 27) e. hvat ætli þér um þá ina undarligu landsk., *A, I, K;* h. æ. þ. valda þeim hinum miklu landskjálftum, *F.* 28) *fra* [kann at henda, *F.* 29) ísa, *F, G;* þá ina undarligu ísa, *A.* 30) landit hit efra, *F;* naliga allt h. e., *I;* náliga it efra allt land, *A, K.*

Faðir: Þat þiki mèr vera mega um ísa þá er á Íslandi eru, at þat land gjaldi návistar þeirra(r), er þat liggr nær Grænlandi[1], ok er þess von at þaðan[2] standi mikill[3] kuldi með því at þat er um fram öll lönd ísum þakit.

D) Bls. 165-213.

[4]Sunr: Nú mæð því at vèr [hafum rœtt um þá luti, er undarleger þyckja á Írlande, þá viljum vèr nú rœða um þá luti oc þau unndr, er ero á Grœnalannde eða í Grœnalannz hafi[5].

Faðer: Þat er mælt [um Grœnalannz hof[6], at þar sè skrímsl í, oc [ætla ec þau þó æigi opt[7] [firi augum værða[8]; en firir því kunnu mænn þó frá at sægja at mænn munu seet hafa oc varir við orðit. Sva er sagt um þat skrímsl er mænn[9] kalla hafstramba[10] at þat sè[11] í Grœnalannz hafi; þat skrímsl er mikit væxti oc at hæð, ok hæfir staðet [upprètt or hafino[12]; þat hæfir sva sýunz sæm þat hafi haft mannz[13] hærðar, háls oc hafuð, augu oc munn oc næf oc haku. En upp ífrá [augum ok[14] brúnum þá hæfir værit því lícazt sæm maðr hafi haft á hofðe hvassan[15] hjálm[16]. Axler hæfir þat haft sva sæm maðr, en ængar hænndr ok sva

1) Grænalandi, *N.* 2) af Grænalandi, *A, F, I, K.* 3) mikil grimd ok, *t. F, G.* 4) *Her begynder den norske Codex B.* 5) *fra* [höfum þá gamanræðu í munni, at ræða (gamanr. upphafða, ok rætt, *D, E, F, N;* þat gaman upp hafit at tala, *I)* um undr þau er á Íslandi eru, eða í Íslands hafi (höfum, *D, N*), þá luku (endum, *F*) vèr henni með því (móti, *t. F*) at vèr heyrum (höfum, *E*) minning þeirra hluta er (sem) eru í Grænlands höfum eða því landi sjálfu, *A, D, E, F, I, K, N.* *I E var denne Periode blevet indfört her foran, og dog indfö-*

Faderen: Jeg troer man kan antage om Isen paa Island, at dette Land maa undgjelde det Naboskab, at det ligger i Nærheden af Grönland, da det er at vente at stærk Kulde udgaaer derfra, fordi det, fremfor alle (andre) Lande, er bedækket med Iis.

D) Side 165-213.

... Sönnen: Da vi nu have talt om de Ting, som synes underlige i Island, saa ville vi og nu tale om de Gjenstande og de Undere, som gives i Grönland eller i Grönlands Hav.

Faderen: Man har sagt om Grönlands Have, at Uhyrer findes deri, og jeg troer at de ikke tit komme for Öine; dog kunne Folk vel fortælle derom, fordi man har seet eller formærket sligt. Saaledes berettes der om det Uhyre, der kaldes *Havstramb*[54], at det opholder sig i Grönlands Hav. Dette Udyr er stort af Væxt og Höide og har staaet lige op af Havet; det har seet saaledes ud, som om det havde haft et Menneskes Skuldre, Hals og Hoved, Öine og Mund, samt Næse og Hage; men op efter fra Öinene og Öienbrynene har det mest lignet en Mand, som havde en spids Hjelm paa Hovedet. Skuldre har det haft som et Menneske, men ingen Hænder

---

rer den her paa ny en anden, der stemmer ganske med den ovenfor anförte. 6) haf, *A*; *fra* [í Grænlands sjó, *F.* 7) *fra* [muni sjaldan, *F.* 8) f. augu bera, *A, F*; vera, *I*; hafa vorðit, *K*; sem vera, *G.* 9) *Her begynder atter et læseligt Stykke i L.* 10) hafstramb, *A, D, F, I, L*; hafstranba, *N.* 11) sèt, *A, G*; er sieðzt, *D*; sèð er, *F.* 12) upp ur hafinu rètt, *A, D, F, L.* 13) *u. F, L, K.* 14) andlit ok, *Ansigt og*, *A, G.* 15) upphvassan, *D, F.* 16) eðr kumbl, *t. G.*

hæfir þat sýnnz sæm [þægar hafi þat svængz[1] [frá öxlum ofan[2], oc æ[3] því[4] mjóra er [þat hæfir næðar mæirr værit sèt[5]. En þat hæfir [ængi sèð[6], hværso [hinn næðre ænnder[7] [er skapaðr á því[8], hvart [hælldr er at sporðr hæfir á værit sæm á fiski[9], eða hæfir hvast niðr[10] værit[11] sæm hæll. En lícamr þæss hæfir því lícr værit at ásýn sæm jacull[12]; engi hæfir þat [sva glogt sèð[13], hvart hældr hæfir á værit reistr[14] [sæm á fiski[15], eða húð sæm á manne. Jamnan þægar[16] þætta skrímsl hæfir seet værit, þá hafa mænn oc vitað [vísan storm í hafi æpter[17]. Ðat hafa mænn oc[18] marcat, hværso þat hæfir[19] horft eða fallit síðan á sjó, þá er þat [hæfer steypz[20]; en æf þat hæfir [horft at skipi oc þængat[21] steypz[22], þá hafa menn víst[23] vitat sèr[24] manntjón á því skipi; en æf þat hæfir [horft frá skipi oc þangat stœypz[25], þá hafa mænn værit í góðre vilnan[26], at þeir munnde hallda monnum, þóat þeir hitti í [stóran sæ oc stormá mikla[27]. Ðat hæfir oc ænn sèð[28] værit þar [æitt skríms(l), er [mænn calla margýgi[29]; þæss voxtr hæfir sva sýnnz, sæm þat hafi [qvænmanni líct[30] værit up í[31]frá linndastað, þvíat þat skrímsl[32]

---

1) *fra* [þat hafi sveingzt, *D, L, N;* sveigzt, *A;* sveingz, *F;* sveingi, *I;* sveigzt, *K.* 2) *fra* [niðr frá geirvörtum, *ned fra Brystvorterne, I, L.* 3) verit, *F.* 4) minna ok, *t. A.* 5) *fra* [neðarmeir er, *A;* sem neðra (neðar) er, *F, I, K, L.* 6) eigi sèst, *L, N;* eigi sèð verið, *E.* 7) endi, *G;* hlutr, *L.* 8) *fra* [hefir skapaðr verit, *A, F.* 9) *fra* [þat hefir haft sporð, *A, F, L.* 10) neðan, *A.* 11) *fra tredie* [þat er neðan, hvört þat hefir (haft) sporð, eðr hvast niðr, *I, K.* 12) maðr hafi sèð á jökul, *F.* 13) glögt markat, *D;* á glöggt, *E;* sannliga sèð, *L.* 14) hreistr, *F.* 15) *fra* [*u. A, D, L.* 16) jafnan (allum, *K;* öllum, *I*) sinnum þá er, *A, I, K.* 17) vísa storm:

(Arme), og man har syntes at det strax nedenfor Skuldrene begyndte at svinde, og blev stedse des smallere, som man saae det mere nederlig, men det har ingen seet, hvorledes dets nederste Ende har været skabt, hvad enten det havde en Fiskehale, eller det nedentil har været spidst som en Pæl[55]; dets Legeme har af Udseende lignet et Iisbjerg. Ingen har seet det saa tydelig, at det kunde skjönnes, om det havde Skjæl som en Fisk eller Hud som et Menneske. Altid naar dette Uhyre er blevet seet, have Folk med Sikkerhed ventet en paafölgende Havstorm. Folk have og lagt Mærke dertil, hvorhen det har vendt eller siden faldet paa Söen, naar det pludselig har dukket under; thi naar det har vendt sig mod et Skib og kastet sig ned i den Retning, da har man været forvisset om Tab af Folk paa det Skib; men har det vendt sig fra et Skib og saaledes styrtet sig ned, da have de Söfarende været i godt Haab om at beholde Folkene, skjöndt de kunde træffe store Söstyrtninger og stærke Storme[56]. Der har man og seet et Uhyre, som man kalder *Margige*[57]; det har syntes at have en saadan Dannelse, at det har lignet et Kvindemenneske heelt op fra Beltestedet; thi det Udyr har haft

---

eptir koma (í hafinu), *A, K, L.* 18) mjök, *A, K*; mest, *L.* 19) hafði, *A, K.* 20) steyptist, *A.* 21) þángat, *de övrige.* 22) steypzt at skípi, *A, F, K.* 23) vísa, *A.* 24) *u. F, G.* 25) steypzt frá sk., *A, F.* 26) von, *Haab, F, L*; vilja, *E, N.* 27) lifi, *L.* 28) *fra* [storma, *A, D, E, F, I, K, L.* 29) Margýga, *G*; Margýgur, *K, L*; er kölluð, *L*; *fra* [undrskrýmsl, er margýgur heitir, *F.* 30) *fra* [kvennmanns líking, *F*; kvennmannligt, *E.* 31) *u. F.* 32) *u. F.*

hæfir haft á brjóste sèr stóra spæna sva sæm kona, langar hænndr oc [sítt hárr[1], oc vaxit[2] sva at allum lutum um háls oc um hofuð sæm maðr; hænndr[3] hafa monnum sýnnz myclar[4] á því skrímsli, oc æigi mæð [sunndrslitnum[5] fíngrum[6], hælldr[7] mæð [þvílícri fit sæm[8] tængjaz[9] saman á fitfuglum. Niðr í frá linnda[10]stað hæfir þat skrímsl sýnnz líct fiski, bæðe mæð reistri oc mæð sporðe oc sunndfjaðrum. Þætta skrímsl hæfir sva værit sæm hit fyrra, at sjalldan hæfir þat sýnnz[12] nema [firi stórum stormum[13]. Þætta hæfir værit athæfi þæssa skrímsl(s), at þat hæfir opt kafz[14], oc jamnan sva upp[15] komit, at þat hæfir haft fiska í honndum sèr, oc æf þat hæfir horft at skipi oc leikit sèr við fiska eða castat fiskum at skipino[16], þá hafa mænn værit ræddir um þat, at þeir munndo fá stór[17] manntjón. Þat skrímsl hæfir [oc sýnnz[18] miket oc ræðilect[19] í anndliti, með [hvorsu ænni[20] oc [bræiðum augum[21], mjoc mynnt oc mæð rocnum[22] kinnum. En æf skríms(l) þat etr[23] sjálft fiska, eða [castar á haf[24] frá skipi, þá hafa mænn værit í góðri van[25] um at þeir munnde hallda monnum, þóat þæir [fængi stóra[26] storma. Nú er þat ænn æitt unndr[27] [í Grœnalannz hafe[28], er ec em æigi fróðaztr um mæð

1) síðar, *L.* 2) *u. N.* 3) ok höfuð, *og Hoved, t. F.* 4) ferlega stórar, *gruelig store, F, u. I, K.* 5) sundr skiptum, *A*; s. greindum, *F.* 6) fitjum, *A.* 7) samtengir fingr, *sammenföiede Fingre, t. G.* 8) þá tær, *t. F*; tær, *A, G.* 9) teingjast, *F, L*; tengist, *I*; tennast, *A.* 11) lenda, *N.* 12) sèð verit, *F.* 13) miklir stormar hafa eptir komit, *A, D, F, I, L.* 14) kafat, *E, I, N*; kafs leitat, *A, D, F, K, L.* 15) úr kafi, *H.* 16) skipum, *N*; þeim mönnum er á skipi eru, *A, D, F, I, L* (*her fattes et Stykke i D*). 17) *udel. A, F, L.*

paa sit Bryst store Patter som en Kone, lange Hænder (Arme) og sidt Haar, samt i alle Dele om Hals og Hoved været skabt som et Menneske. Hænderne paa dette Udyr have forekommet Folk store og ikke med adskilte Fingre, men forsynede med en saadan Svömmehinde som den, med hvilken Vandfuglenes Tæer sammenföies. Nedefter fra Beltestedet har dette Uhyre syntes at ligne en Fisk, baade med Hensyn til Skjæl, Hale og Svömmefinner. Med dette Udyr har det og gaaet som med det forrige, at det sjelden har ladet sig see uden kort förend store Storme kom paa. Udyret har da baaret sig saaledes ad, at det ofte har dukket under, og er stedse kommet saaledes op igjen, at det har haft Fiske i sine Hænder; hvis det da har vendt sig mod et Skib og leget med Fiskene eller kastet dem mod Skibet, da have Folk befrygtet, at de skulde faae stort Tab af deres Mandskab. Dette Uhyre har syntes at have et stort og bistert Ansigt, med skarpe Öine og bred Pande, en meget stor Mund og rynkede Kinder[58]. Men dersom Uhyret selv æder Fiskene eller har kastet dem i Söen paa den Side som vendte fra Skibet, have Folk fattet god Forhaabning om, at de skulde beholde Mandskabet, om de end fik stærke Storme. Der gives et Slags Vidunder i det Grönlandske Hav, om hvis

18) verið, *været, F.* 19) reiðuglegt, *vredladent, A, G.* 20) *fra* [hvössum augum, *skarpe Öine, G, I, L.* 21) *fra* [breiðu enni, *bred Pande, G, I, L.* 22) rokknum; hrokknum, *de övrige.* 23) *fra* [hefir etið, *A, F, L.* 24) *fra* [kastað út, *A, F, L.* 25) von, *F, L*; vilnun, *A.* 26) *fra* [bitti i, *I, K, L.* 27) skrímsl, *urigtig, A, F, I, L.* 28) höfum, *A*; *fra* [*u. F.*

hværjum hætti [er þat er[1]; þat kalla menn[2] hafgerðíngar[3]; en þat er því lícazt sæm allr hafstormr, oc báror allar, þær sæm í því[4] hafi ero, samnez saman í þrjá staðe, oc geraz af því þrjár báror; [þær þrjár gerða[5] allt haf[6] sva, at [mænn vitu hværgi[7] lið á væra, oc ero þær stórum fjallum hæ(r)ri, lícar[8] brattum gnípum, oc vitu mænn fá dœmi til at þeir mænn hafi or hafum komez, er þar hafa í værit stadder, þá er þæssi[9] atburðr hæfir orðet; en því manu sagur [væra af gorvar[10] at guð man æ noccora þaðan hafa frjálsat[11], þá sæm þar hafa værit stadder, oc man þeirra rœða síðan dræifz hafa oc flutz manna ímillum, [hvart sæm nú er sva frá sagt sæm þeir hafa hællzt um rœtt, eða er noccot þeirra rœða aukin eða vanat[12], oc munu vèr firi því varliga um þá luti rœða, at vèr hofum fá þá hitta nýliga, er þaðan hafi komiz oc oss [kynni þæssi tíðænnde at[13] sægja. En í því sama hafi þá ero þó morg[14] fleiri unndr, þó at þau mægi æi mæð skrímslum tælja, þvíat þægar er or [sœkir hinum mæsta háleic hafsens[15], þá er sva [mikell gnotr[16] ísa í hafino, at ec vita æigi dœmi til þvílícra annarstaðar[17] í allum heiminom. Þeir ísar ero sumer sva flater, sæm þeir hafa frosit á hafino sjolfu, annat hvart fjugurra [álna þjucker eða fim, oc liggja

1) *fra* [at, *F.* 2) þeir, *F.* 3) hafgerðina, *A;* hafgerðinga, *K;* hafgirðíngar, *E, I, N.* 4) *u. F.* 5) *fra* [er girða, *F, I, K;* þiki, *t. I.* 6) innan, *t. I.* 7) engi veit, *A,* 8) likari, *F.* 9) tiðendi hafi orðit ok, *t. E.* 10) hafa frá gengit, *A, F, I, L.* 11) frelsat, *E, F, N;* frelst, *I, K, L.* 12) vönut, *E, N;* *fra* [*u. A, F, I, K, L.* 13) *fra* [kunni (kunnu) skilvislega (skilrikilega) frá, *A, F, I, K, L.* 14) enn, *F.*

Beskaffenhed jeg ikke veed nogen sikker Besked. Man kalder det *Havgjerdinger*, men det er ligest efter det som om alle Havstorme og alle de Bölger, som ere i det Hav, samledes sammen i tre Rækker, saa at de udgjorde tre (sammenhængende) Brændinger. Disse tre Bölgerækker omgjerde saaledes den hele Havstrækning, at man ikke veed nogen Aabning derpaa, og de blive höiere end store Fjelde, lignende steile Klippetinder, saa man kun kjender faa Exempler paa, at de Folk ere slupne fra Havet, som have været stædte deri, naar denne Begivenhed har indtruffet. Men derfor ere vel Sagn opkomne derom, at Gud idelig har udfriet derfra nogle af dem, som have været stædte deri, og maa deres Udsigende siden været blevet udspredt og bragt omkring blandt Folk, enten det nu berettes, ligesom de have fortalt det, eller deres Udsagn er blevet forögét eller formindsket, og derfor ville vi kun tale varlig herom[59], at vi nylig kun have truffet faa, som have sluppet derfra og kunne fortælle om slige Begivenheder. I det samme Hav er der dog mange flere Undere, skjöndt de ei kunne regnes blandt Uhyrer, thi saasnart man har lagt det meste af det store Hav tilbage, da er der en saa stor Overflödighed af Iis paa Söen, at man ikke kjender til noget sligt paa andre Steder i den hele Verden. Denne Iis er tildeels saa flad, som om den var frossen paa selve Havet[60], af 4 til 5 Alens Tykkelse[61], og den ligger

15) *fra* [kemr mesta hafi, *A*. 16) mikil gnótt, *A*, *F*, *L*, *N*; gnógt, *E*; nógt, *K*. 17) i öðrum stöðum (stað), *A*, *F*, *I*, *K*.

sva langt unndan lannde, at þat værðr annathvart fjugurra[1] daga færð[2] eða fleiri[3], er mænn fara at[4] ísum; en þeir ísar liggja mæirr [í lanndnorðr eða til[5] norðrs firi lanndino, hælldr en til suðrs eða útsuðrs eða væstrs, oc firi því skal um lanndet sigla, hværr er lanndino vil ná, til útsuðr(s) oc[6] væstr(s) til þæss er hann er um kominn[7] alla þæssa[8] van, oc sigla[9] [þaðan oc[10] [til lannzens[11]. En iðulega hæfir mænn þat hænnt, at þeir hafa ofsnæmma[12] lannzens leitað, oc hafa þeir firi því[13] í þæssa ísa komit[14]; [oc sumer þeir er þar hafa í komit, þá hafa týnnz, en sumir hafa[15] oc or komez, oc hofum vèr noccora sèt af þeim oc heyrt þeirra [rœður oc[16] frásagnar[17]. En þat hafa aller til ráðs tækit, þæir sæm í [þæssa ísa voc[18] hafa komit, at þeir hafa tækit smábáta[19] oc drægit á ísa upp mæð sèr[20], oc hafa leitað lannzens, en hafskip oc allr [annarr fjárlutr þá[21] hæfir þar æpter dvalz oc týnz, en sumir hafa oc úti búit síðan[22] á ísum, áðr en þeir hafi lanude náð [fjóra daga eða fim oc sumir ænn lænngr[23]. Ísar þæsser ero[24] unndarleger at náttúro; þeir liggja stundum sva kyrrer sæm van er at[25] mæð sundrslitnum vakum eða stórum fjarðum, en stundum er sva mykel færð þæirra oc ákof, at þeir fara [æigi seinna en[26] þat skip er [gott byrleiðe[27] hæfir oc fara þeir æigi sjalldnarr móti væðri

1) *fra* [*u A, F, I, K.* 2) leið, *F;* ferð, *I;* til lands, *t. A, F.* 3) v, *A, F, I.* 4) á, *E, I.* 5) *fra* [til landnorðrs ok, *F, I, K, L.* 6) eða, *eller, F, I.* 7) komit, *mbr.* 8) isa, *t, A, F, K.* 9) leita, *I, L.* 10) *fra* [*u. L;* siðan, *A, K;* svo, *F, u. E.* 11) þessa lands, *L.* 12) til, *t. F.* 13) þat, *G.* 14) ratað, *I, K, L.* 15) en siðan hafa sum-

saa langt fra Landet, at der ikke er mindre end fire eller flere Dages Reise dertil, naar man farer paa Isen; men denne Iis ligger mere mod Nordost eller mod Norden udenfor Landet, end imod Sönden og Sydvest eller mod Vesten, og derfor bör enhver, som vil naae Landet, seile omkring det mod Sydvest og Vest, indtil han er kommen forbi alle de Steder, hvor Isen er at vente, og da seile lige ind til Landet[62]. Men det har ideligen hændet de Söfarende, at de have sögt Landet for tidlig og ere derfor blevne indsluttede af Isen. Nogle af de saaledes stædte ere omkomne, men nogle ere slupne derfra; af disse have vi seet nogle, og hört deres Tale og Beretninger. Til det Middel have alle de grebet, som ere komne i dette Iisdrev, at de have taget smaae Baade og trukket dem op med sig paa Isen, samt sögt saaledes Landet, men Havskibet og alt andet Gods er blevet der tilbage og forgaaet; nogle have endog, förend de naaede Land, maattet opholde sig 4 til 5 Dage paa Isen, ja andre endnu længere[63]. Denne Iis er af en forunderlig Beskaffenhed; undertiden ligger den saa stille som det vel kan ventes, med adskilte Vaager eller store Fjorde, men til andre Tider er dens Fart saa stærk og heftig, at den ikke kommer langsommere afsted, end et Skib som har god Vind, og den driver ikke sjeldnere

ir, *A.* 16) *fra* [*u. A, I, K.* 17) frásögu, *F; u. I.* 18) *fra* [*u. F;* ísa volkit (volk), *A, I, L.* 19) sína báta, *deres Baade, F.* 20) at hafa með sèr, *t. A.* 21) *fra* [farmrinn, *Ladningen, F.* 22) lengr, *F; u. E.* 23) *fra* [*u. F.* 24) mjög, *t. F.* 25) *u. F.* 26) svá ákaflega sem, *A, F.* 27) byrskreiði, *A;* byrleifi, *N; fra* [góðan byr, *F.*

en firir[1], þægar sæm þeir taca færðina[2]. Ðar ero [ænn ok sumir[3] þeir ísar [í því hafi, er mæð aðrum væxti ero[4], er Grœnlœnndingar kalla falljacla[5]; þæirra voxtr er æptir því sæm hott[6] fjall stanndæ upp or hafino [oc blandaz evvitar[7] við aðra ísa, nema [sèr einum saman hælldr hann[8]. Í því hafi ero [oc hvala kyn morg, þau[9] sæm vèr hofum fyrr um rœtt[. Sva er ok sagt, at þar sè[10] oc oll sæla kyn í því hafi, oc fylgja þæir mjoc ísum þæssum[11], sva sæm þar sè [æcki þrot œrinnar áto[12]. En þæssor[13] ero þau kyn sæla er þar ero: eitt kyn af þeim [er þat er no(rð)sælar[14] hæita[15] oc værða þæir [æcki længri en fjugurra[16] álna langer. Ðá er þat annat sæla kyn er ærensælar[17] heita, oc værða þeir fim álna langer eða vj[18], [þeir er længster værða[19]. Ðá er þat hit þriðja sæla kyn, er flætto[20]-sælar ero kallaðer, oc værða þeir þvílíkir[21] at længð sæm [þeir er áðr rœddum vèr um[22]. Ðá er þat hit fjórða sæla kyn ænn, er gransælar[23] hæita, oc værða þeir sumir vj álna eða vij[, þeir er længster værða[24]. Ðá ero ænn sum smæri þar sæla kyn, oc er þat callat af þeim æitt kyn opnosælar[25], oc ero þeir firir því sva callaðer, at þeir symja[26] æigi á grúfu sæm aðrir

1) undan, *A.* 2) ferðinni, *F, I.* 3) *fra* [ok í höfum, *F, I, L.* 4) *fra* [*u. A, F.* 5) falljökla, *E, I, K, N, L;* falljaka, *A;* falljökul, *F.* 6) hátt, *de övrige.* 7) eigi, *N;* hann eigi, *A;* þeir eyfit, *F;* þeir eigi, *K;* litt, *I.* 8) *fra* [standa (sèr) einir saman, *A, F, I, K, L; fra næstforrige* [*u. E.* 9) *fra* [öll hvalakyn, *A, F, I, K, L.* 10) *fra* [*u. A;* þar ero, *F, I.* 11) er nú höfum vèr um rætt, *t. A, F, I, K.* 12) *fra* [œrinn (jafnan) matr ok áta, *A, F, K.* 13) þessi, *de övrige.* 14) 2 *Bogstaver i Midten raderede, det sidste af dem*

mod Vinden end for den, naar den först kommer ret i Drift[64]. Der gives end et Slags Is i det Hav som er af anden Dannelse og som kaldes Fald-Jökler[65] af Grönlænderne. Den er af en saadan Skikkelse, som om et höit Fjeld stod op af Havet, og den blandes aldrig[66] med anden Is, men holder sig ganske for sig selv. I dette Hav ere der og mange Arter af Hvale, om hvilke vi för have talt. Man siger ligeledes at der i det Hav gives alle Arter af Sælhunde, der gjerne fölge med hin Is, som om der aldrig var Mangel paa overflödig Æde. Disse Arter af Sælhunde opholde sig navnlig der. En af dem kaldes *Nordsæle*[67], og de blive ikke længere end paa 4 Alen. Den anden Sælhundeart kaldes *Orknsæle*[68], de blive 5 Alen lange, eller 6 de som ere de længste. Den tredie Art af Sælhunde kaldes *Flettesæle*[69], og de opnaae en saadan Længde, som vi för have ommældt. Den fjerde Sælhundeart kaldes *Gransæle;* nogle af dem blive 6 og de længste 7 Alen[70]. Fremdeles gives der endnu nogle mindre Sælhundearter, af hvilke een kaldes *Opnesæle,* af den Aarsag, at de ikke svömme paa Bugen som andre Sælhunde,

---

har tydelig været ð. *Maaskee har der staaet* norðrsælr. *Det tilbageblevne kan læses* nosælr, *el.* náselr. *H synes at bemærke begge disse Varianter; E og N have udtrykkelig* náselar. 15) *fra* [heita nordselar, *A, F, L;* norðrselr, *I.* 16) *fra* [fimm álna ok 4, *N.* 17) aurknselar, *A, E;* orknselar, *F, I, K;* örknselar, *N;* orkaselar, *L.* 18) vij, *I.* 19) *fra* [*u. A, F, I, L.* 20) fletti, *A, I;* flettu, *E, F, K, L, N.* 21) likir, *A.* 22) *fra* [hinir, *F, I.* 23) grænselar (*Grönsæle*), *I, L.* 24) *fra* [at lengð, *A, F; u. K, L.* 25) optnu selar, *E, N;* vöðlu selar, *H.* 26) svima, *svömme, E, F, K, L;* sveima, *I;* snúa sér, *vende sig, A.*

sælar, hælldr [symja[1] þeir[2] opner[3] [eða ælligar á lið[4], oc værða þeir ækki stœrri[5] en fjugurra álna. Ða er þat ænn æitt sæla kyn [ænn[6] smæst[7], er skemmingr heiter[8], oc ero þeir æigi længri [at væxti[9] en tvæggja álna, [oc er þat[10] mæð undarlegre náttúro, þvíat sva er frá sagt, at hann færr unnder þá ísa er flater ero, [oc annat hvart ero[11] fjugurra álna þjuckir[12] eða fim, oc blása[13] [í gegnum þá, sva at þeir hafa[14] stórar vaker, þar sæm þeir vilja. Nú er þat enn æitt kyn æptir er Grœnlændingar [kalla í tolu[15] mæð hvalum[16], oc virðiz mèr sva, at þá mægi hælldr[17] tælja mæð sælum[18], er rostongr[19] heiter, oc værða þeir at væxti fjugrtán álna eða fimtán[20], [þeir sæm længster værða[21]. Voxtr þæss fisks er allr sæm sæl(s), bæðe[22] [hár oc hafuð, oc húð[23], oc fitjar aptr, oe sunndreifir[24] framme sva sæm á sæl; [æige er hann oc ætr á fostodogum hælldr en aðrer sælar[25]. En þat brægðr af væxti hans frá aðrum sælum, at hann hæfir tænnr tvær stórar oc langar umfram aðrar smátænnr[26], oc stannda þær í œfra gómi í anndværðu hofðe[27]. Húð hans er góð oe þjuee[28] til reipa, oc rista mænn þaraf stærcar álar[29], sva at [væl draga sæxtigi

1) svima, *A, F, N.* 2) *fra* [*u. I.* 3) optnir, *E, N.* 4) *fra* [*u. A, F, I, K, L.* 5) lengri, *I.* 6) *u. A.* 7) smátt, *lille, F*; *fra* [*u. I.* 8) skemmingar heita, *A, F, L.* 9) *fra* [*u. A, F, I, L.* 10) en þeir eru þó, *A*, ok þó at þeir sè, *F.* 11) þó at þeir sè, *A, I.* 12) *u. I.* 13) blási undir isum ok, *E, K.* 14) *fra* [upp i gegnum, *t. A, F;* allt, i, g., *I, L.* 15) *fra* [telja, *A, I.* 16) *fra* [telja hvala kyn, *F.* 17) eigi siðr, *ikke mindre, F.* 18) en með hvala kyni, *t. A, F, I, K, L.*

men paa Ryggen eller Siden og de blive ikke större end paa 4 Alen[71]. End en Art af Sælhunde gives der, som er den mindste og kaldes *Skemming*, der ikke blive længere af Væxt end 2 Alen. De ere dog af en underlig Natur, thi man siger at de gaae ind under den Iis som er flad, og som enten er 4 eller 5 Alen tyk, og blæse op gjennem den, saa at de have store Vaager, hvorsomhelst de ville[72]. End en Art er tilbage, som af Grönlænderne regnes til Hvale, men det forekommer mig at den snarere maa henföres til Sælhunde- end Hvaleslægten[73]; den kaldes Rostung (Rosmer, Hvalros), og blive de længste af dem 14 til 15 Alen lange[74]. Denne Fisks Skabning er i alt som en Sælhunds, baade paa Haar og Hoved, samt Hud og Baglaller; Lallerne foran ere og som paa en Sælhund. Den maa ikke spises paa Fastedage, ligesaa lidet som andre Sælhunde[75]. Deri er den dog forskjellig i sin Skikkelse fra andre Sæle, at den har tvende store og lange Tænder, foruden andre smaa, og de staae i den överste Gumme foran i Hovedet[76]. Dens Hud er god og tyk til Tougværk, og man skjærer deraf saa stærke Reeb, at 60 Mand eller

19) rostungr, *E, F, I, K.* 20) xij, *I.* 21) *fra* [*u. F, I.* 22) á, *t. G,* 23) at hári ok at huð sinni, *A*; bæði at hári ok huð, *F, K, L.* 24) sundbreifar, *A, E, F, N*; sundfæri, *I.* 25) *fra* [ok er hann vel ætr á föstudögum, *og den kan vel spises paa Fastedage, A; u. I.* 26) sínar tennr, *F, I, K, L.* 27) náliga hálfrar annarrar álnar lángar, þær sem lengstar verða, *de længste af dem blive næsten 1½ Alen lange, A, F, I, K, L.* 28) þykk, *F, L.* 29) ólar, *E, L, N.*

manna æitt reip, eða fleiri, oc geta þó æigi slitit[1]. Þæsse sæla kyn er nú [hafum vèr um rœtt[2], þá ero fiskar kallaðer[3], því at þeir fœðaz í [sjó oc lifa við aðra fiska, oc ero þeir mannum væl ætir[4], [oc þó [æigi sæm hvalar, þvíat hvalar ero æter[5] á fostodagum[6] sæm aðrer fiskar, [en þæsser fiskar ero æigi ætir nema þá er kjot skal eta[7]. En æigi væit ec fleiri luti í Grœnalannz hafe sjolfu, þá er mèr þycki [getu værðe[8] eða frásagnar, nema þat sæm nú hofum vèr[9] rœtt[10].

Sunr: Þæsser luter manu allum þyckja unndarleger, þeim sæm heyra, bæðe um skrimsl þau er tolð hafa værit í hafe því [oc fiska[11]. Sva skilz mèr oc, at þætta haf man væra [stormsamara en hvært annarra[12], oc þycker mèr því þat unndarlect, at þat er þact mæð ísum um vætrum oc sumrum umfram oll[13] annor hof þau sæm[14] ero, oc þyckir mèr unndarlect hví mænn girnaz þangat sva mjoc at fara, er sva mikill lífs háski liggr við, eða hvat[15] [mænn sœkja til þæss lannz[16] þat sæm til [nytsæmða horfir eða gœzku[17]. Sva vil ec oc þæss mæð leyfi spyrja, við hvat sá lýðr lifir, er þat lannd bygger, eða hværso landeno er farit[18], hvart þat er ísum þact sæm hafit, eða er þat þítt,

1) *fra* [eigi fá lv (fimtigi, *I*) manna slitið, *saa at* 60 (50) *Mænd ikke kunne slide den i Stykker, A, F, I K.* 2) hefi ek talt, *jeg nu har opregnet, F, G.* 3) at nafni, *af Navn, t. F, I.* 4) *fra* [í ísum, hvorr við annan, *paa Isen, iblandt hinanden, F.* 5) *fra* [kjötætir en eigi, *A; u. I, L; fra næstsidste* [þá kjöt er ætt, en eigi, *K.* 6) föstutíðum, *Fastetider, K.* 7) *fra* [*u. A, F, L.* 8) verðir, *G.* 9) um, *t. F, G.* 10) *fra* [minningar vert í (eðr) umræðu, *A, L;* u. vert vera, *F.* 11) *u. A, F.* 12) stormsamt mjök, *A, F, K,*

flere maa vel trække paa saadant et Reeb, uden at kunne slide det i Stykker[77]. Disse Sælhundearter, som jeg nu har opregnet, kaldes Fiske, fordi de födes paa Söen og leve af andre Fiske, og de maae vel spises af Mennesker, men dog (kun som Kjöd) og ikke som Hvale, thi Hvale ere spiselige paa Fastedage, ligesom andre Fisk, men disse Fiske (Sælhundene) ere ikke spiselige paa andre Tider end de, da Kjöd maa nydes. Ellers veed jeg ikke at der gives flere Ting i selve Grönlands Hav, som synes mig fortjene at nævnes eller fortælles noget om, end disse, om hvilke vi nu have talt.

Sönnen: Nogle af disse Ting ville forekomme alle Folk, som höre derom, vidunderlige, navnlig især de Uhyrer og flere Fiske i det Hav, som ere blevne opregnede. Saavidt jeg kan forstaae, maa vel dette Hav være meer udsat for Storme end noget andet, og dette forekommer mig besynderligt af den Aarsag, at det er bedækket med Iis baade om Vinter og Sommer, meer end andre Have som ere (i Verden), og det synes mig underligt, at Folk have saa stor Lyst til at fare derhen, hvor man er udsat for overhængende Livsfare, og at man kan söge noget i det Land som kan tjene til Nytte eller Behagelighed. Ogsaa vil jeg, med Tilladelse, spörge, hvoraf det Folk lever som beboer det Land, eller hvorledes dette er beskaffent, om det er bedækket med Iis ligesom Ha-

L. 13) *u. F, Í, K.* 14) i veröldu, *t. A;* veröldinni, *F, I, K, L.* 15) hvort, *A.* 16) *fra* [taka menn þar upp, *F.* 17) nytsemdar hæfi, *A;* horfi, *F, K, L.* 18) varit, *F.*

þó at hafit sè frosit, eða er [nocqvot sáð[1] á lanndino[2], sæm á aðrum lanndum. Sva forvitnar mic oc þat, hvar(t) þèr ætlir[3] at þat se [mægin lannd eða[4] eylannd, eða ero þar dýr noecor á því lannde [eða slíkir luter sæm í aðrum lonndum ero[5].

Faðer: Þar er þú forvitnar[6] um þat, hvat[7] mænn sœkja þingat til lannz þæss eða hví mænn fara þangat í sva mikenn lífs[8] háska, þá drægr þar til þræfolld nátúra mannzens[9]. Einn lutr er kapp oc frægð, þvíat þat er [mannzens nátúra[10] at [fara þangat sæm mykels er háska van, oc gera sec af því frægan. Enn annarr lutr er forvitni, þvíat þat er oc [mannzens nátúra[11] at [forvitna oc sjá[12] þá luti er hanum ero sagðer, oc vita hvart sva er [sæm hanum var sagt[13] eða æige. Hinn þriðe[14] lutr er fjár fong[15], þvíat hværvætna leita mænn æpter fèno, þar sem [þeir spyrja at fèfongen[16] ero, þó at mykell[27] háske sè[18] [annan væg við[19]. En á Grœnalande er sva sæm þú mátt [vano ner[20] vita, at alt þat sæm þangat kœmr af aðrum lonndum, þá er [þar dýrt[21], þvíat þat land liggr sva í fjarska við annur lond[22], at þangat fara sjalldan mænn. En[23] hvætvætna þat sæm [þeir

1) [nnckor sæði, *K.* 2) þvi landi, *F.* 3) *saal. Mbr.* 4) *fra* [*u. F.* 5) þar sem meginland er, *t. A; fra* [sem á öðrum löndum góðum, *I;* eða annar goði, *I* (önnur gæði, *K*) *som i andre gode Lande, eller andre Goder, K, L.* 6) forvitnast, *A* 7) hvort, *A.* 8) *u. F.* 9) landsins, (ur.) *F, I, K.* 10) *overstreget i Mbr. med en senere Haand, som har sat i Margen isteden:* margra manna háttr, *saal. ogsaa E.* 11) *overstr. i Mbr. med samme Haand. I Margen staaer:* manna margra skaplyndi; *fra næstsidste* [*u. F.* 12) *fra næstsidste* [forvitnast um, *A.* 13) *fra* [*u. A, F;* er honum

vet, eller det er frit for Iis, endskjöndt Söen er tilfrossen, eller om der er nogen Kornsæd der i Landet ligesom i andre Lande. Ligeledes er jeg begjerlig efter at vide, hvad I mener, om det er Fastland eller Öland, eller om der ere nogen Dyr paa det Land eller slige Ting, som haves i andre Lande.

Faderen: Da du er begjerlig efter at vide, hvad man söger i det Land, eller hvorfor man drager derhen med saa megen Livsfare, saa bevæges man dertil af Menneskenaturens trefoldige Egenskab. En Deel deraf er Kappelyst og Higen efter Berömmelse, thi mange Menneskers Natur driver dem til at drage derhen, hvor stor Fare kan ventes, for at de kunne gjöre sig berömte derved. Den anden er Videbegjerligheden, thi den Tilböielighed ligger i Menneskets Natur, at efterforske og see de Ting, om hvilke man för havde fortalt ham, for at vide om det forholder sig saaledes dermed, som man havde sagt, eller ikke. Den tredie Ting er Penge-Erhverv; thi efter Rigdommen söge Mennesker allevegne, hvor de opspörge at Fordeel kan ventes, endskjöndt store Farer true paa den anden Side. Men det gaaer saaledes til i Grönland, som du vel kan formode, at alt det, som föres dertil fra andre Lande, er der dyrt, fordi det Land ligger saa langt fra andre Lande at Folk kun sjelden fare derpaa, men enhver Ting, hvormed

eru okunnir sagðir, *K.* 14) annarr, *A*, *K.* 15) fáng, *E*, *N.* 16) févonir, *A*, *F*, *K.* 17) margrahanda, *F.* 18) liggi, *A*, *F*, *I.* 19) *fra* [við á annat borð, *I.* 20) vonum nær, *G*; vonir, *A*, *F*, *u. E.* 21) þat dýrmætt, *det kostbart*, *G.* 22) svâ, *t. F.* 23) enda, *A*, *F.*

skolo lanndino mæð hjálpa[1], þá [værða þeir[2] þat allt at kaupa af aðrum lonndum, bæðe járn[3] oc sva við allan [þænn sæm þeir skolo hús af gera[4]. En þænna fjárlut flytja mænn þaðan móti sínum varníngi: bucca[5] voru[6] oc nauta voro[7] oc sæla húðer, oc reip [þau er fyrr rœddum vèr um, er [mænn rista af fiskum þeim er rostúngr er callaðr, oc svarðreip heita, oc tænnr þeirra[8]. En þar sæm þú rœdder um þat, hvart þar væri noccot sáð eða æcki, þá [ætla ec þat land lítit[9] af því fram flytjaz, en [þó ero[10] þeir mænn[11] þar [er hællzt ero ágetazter [oc[12] ríkazter[13] [kallaðer, at þeir[14] leita við firi fræistni saker at sá[15]; en þat er þó mæstr fjolðe á því lannde, er æigi væit hvat brauð er, oc alldrægi sá [ænn brauð[16]. En er þú leitaðer um mikelleika lannzens, eða hvart þat er eylannd eða mæginlannd, þá ætla ec fá vita mikilleica[17] lannzens[18], en aller geta þæss at þat se mæginlannd, oc áfast við annur[19] mæginlonnd[20], þvíat [þat er ásýnt[21] at[22] þar er fjolðe þeirra dýra, er menn vitu at á mæginlonndum fœðaz[23], en lítt í eylonndum: þar er hèri margr[24] oc vargar, oc [mikill fjolðe[25] reindýra [oc þyckaz mænn

1) *fra* [landinu (er) þarfast í hvivetna, l. má bjarga við, *H;* þeir þurfu nauðsynlegast, *F, I, K.* 2) verðr, *F.* 3) ok tjöru, *og Tjære, t. I, K, L.* 4) *fra* [til húsa uppgerða, *F; til at gjöre Huse af, I, K.* 5) skinn ok, *t. F.* 6) húðir, *I.* 7) húðir, *A, F, L.* 8) *fra* [svörðr er ristinn af rostúngi ok þær tenn er af þeim fiski eru, *A, L; fra næstsidste* [reip af rostúngum, sterkan svörð, ok þær enar vænu tennr er af honum takast, *F.* 9) lítt, *A; fra* [hygg ek þat lítt munu, *troer jeg at der af vil lidet, F.* 10) *fra* [*u. K.* 11) sem, *t. K.* 12) *fra* [eru, *I, K, L.* 13) *fra* [*u. E, N.* 14) *fra* [

de skulle hjelpe Landet, maa de kjöbe fra andre Lande, (saasom) baade Jern og alt det Tömmer, hvoraf de skulle opföre Huse. Derfra förer man ellers, for sine Varer, fölgende Gods: Bukkevarer[78], Oxevarer, Sælskind, og de Reeb, som vi för talte om, hvilke man udskjærer af de Fiske, som kaldes Hvalros, og som kaldes Sværreb, samt deres Tænder. Angaaende det, som du talte om, om man havde der nogen Kornsæd eller ikke, da mener jeg at Landet frembringer kun lidet deraf. Dog ere der de Mænd, der udgives for de ypperligste og mægtigste, som for en Pröves Skyld, forsöge at saae, men den störste Mængde i det Land veed dog ikke, hvad Bröd er, og har endnu aldrig seet Bröd. Men da du spurgte om Landets Störrelse eller om det er et Öland eller Fastland, da troer jeg at kun faa kjende dets Udstrækning, men alle mene dog at det bestaaer af Fastland og at det stöder til andre Lande, thi det sees tydelig at der er en Mængde af de Dyr som næres paa Fastland, men hvoraf kun faa gives paa Ölande. Der ere mange Harer og Ulve og en stor Mængde af Rensdyr; Folk troe og at vide at disse Dyr ikke födes paa Ölande, med mindre man förer dem dertil. Saaledes troer man og at vide det med Vished, at intet Menneske har fört dem til Grönland, men at de selv

u. K. 15) litla akra, (*besaae*) *smaae Agre, t. G.* 16) korn, *A, F, I, K.* 17) meginleika, *af samme Betydning, E.* 18) eðr hvort þat er, *t. F.* 19) stór, *t. F, I.* 20) lönd, *A.* 21) auðsýnt, *let at see, G.* 22) *fra* [*u. A, F, K.* 23) fóðraz, *G.* 24) á þvi landi, *paa dette Land, t. A, F, K.* 25) mikil gnótt, *stor Overflödighed, A, F, I*; m. nógtt, *K.*

vita, at þæssi dýr fœðaz æcki á œylonndum nema mænn flyti í, þat þyckjaz mænn oc víst vita at ængi maðr hæfir flutt þau á Grœnaland, nema þau hafa sjólf runnit af oðrum mæginlondum[1]. Bjorn er þar ok[2] á því lannde, oc er hvítr, oc [ætla mænn at hann fœdez á því lannde, þvíat hann[3] hæfir[4] [alt aðra náttúru[5], en svarter birnir er í skógum ganga; þeir væiða at sèr ross oc[6] naut [oc annat bú[7], oc fœðaz við þat, en hinn hvíti bjorninn, er á Grœnalannde er, þá færr[8] hann mæst [í hafi út á ísum[9], oc væiðer þar at sèr bæðe sæla oc hvala[10], oc lifir[11] við þat; sva er hann oc væl fœrr til sunnz alz sæm sælar eða hvalar. En þar sæm þú spurðer hvart lanndet væri þítt eða æigi, eða væri þat ísum þact sæm hafit, þá skaltu þat víst vita at þat er lítill lutr á[12] lanndino er þítt er, en allt annat þá er ísum þact, oc vito mænn því æigi hvart lanndet[13] er mykit eða lítit, at[14] aller [fjallgarðarner oc allir dalarner[15] ero ísum[16] þacter, sva at hværgi finnr lið[17] á. En þat man þó raunar [væra at væra manu þau lið[18], annat tvæggja í dolum þeim er liggja millum fjallanna eða mæð stronndum, [er dýrin mægo gagnum[19] hitta, þvíat æigi mætti dýrin elligar[20] rænna af aðrum lonndum, [nema þau finni lið á ísum oc

1) *fra* [er menn vita at (*A*); er á meginlandi fæðaz ok litt í eylöndum, nema menn flyti þau (í), en þess er hèr engi von (*men dette kan man her ingenlunde antage*), *F, I, K, L.* 2) margr, *A, F, I, K, L.* 3) *fra* [*u. F.* 4) hefir, *de övrige.* 5) *fra* [náttúru allt annan veg, *F.* 6) ok dýr eðr, *t. L.* 7) bufe, *E, N*; *fra* [*u. A, F, I, E.* 8) ferr, fer, *de övrige.* 9) *fra* [ísa, *L*; með hafi, *I*;

ere löbne dertil fra andre Fastlandsegne[79]. Der gives og Björne i det Land; de ere hvide, og man mener, at de födes der, thi de have en ganske anden Natur end sorte Björne, som gaae i Skovene; de fange sig til Forraad Heste og Oxer og andre Huusdyr, og födes ved sligt, men den hvide Björn, som er paa Grönland, færdes mest ude paa Havet, paa Isen, og fanger der baade Sæle og Hvale, hvorved den lever. Den er og ligesaa færdig i at svömme som Sælhunde eller Hvalfiske[80]. Men da du spurgte, om Landet var frit for Iis eller ikke, eller det var bedækket med Iis ligesom Havet, da skal du vide det for vist, at det er en ringe Deel af Landet, hvor der er bart for Iis, men alt det övrige er bedækket med den, og Folk vide ikke, om Landet er stort eller lidet, fordi alle Fjeldstrækningerne og ligeledes alle Dale ere skjulte af Isen, saa at man ingensteds finder Aabning derpaa. Det er dog vel saaledes i Virkeligheden, at slige Aabninger gives, enten i de Dale som ligge mellem Fjeldene, eller langs med Stranden, som Dyrene kunne hitte igjennem; thi Dyr kunne ikke streife derhen fra andre Lande, med mindre de finde Aabninger paa Isen, og Landet bart for den. Folk have ofte forsögt at gaae op paa Landet, paa de Fjelde som ere de höieste paa forskjellige Steder, for at see sig om, og for at pröve om de fandt no-

út á haf, *F.* 10) hvali, *F.* 11) fæðist, *K.* 12) af, *F*, *K.* 13) *Her begynder D igjen.* 14) til, *t. K*; vist, *med Sikkerhed*, *t. I.* 15) *fra* [fjalldalir, *A*, *F*, *K*, *L.* 16) jöklum, *A*, *F*, *K.* 17) hlið, *F.* 18) *fra* [at hliðit man á vera, *F.* 19) gagnum, *de övrige*; *fra* [þau er dýrin, *A*, *F*, *K.* 20) u. *F.*

lanndet þítt[1]. En opt hafa mænn freistað at gánga upp á [landet á þau fjoll er hæst ero[2] [í ýmisum stoðum[3] at sjáz[4] um, [oc villdu vita[5] æf þeir fynni noccot er þítt[6] væri [á lanndino oc byggjannde[7], oc hafa mænn hværgi [þat funnit[8], nema þar sæm [nú búa mænn[9], oc er þat[10] lítit fram mæð stronndonni sjálfri. Marmari er þar mykill á því lannde, þar sæm bygt er, mæð ímisum [litt, bæðe rauðr oc blár[11] oc grœnfáinn[12]. Fugl[13] er þar [oc mikell oc margr í því lannde, sá er í aðrum lonndum þœtti mykil gœrsimi í væra: hvítir valir[14], oc er hann gnógare[15] þar en á ænngu[16] lannde aðru, oc kunnu lannzmænn [sjálfir þó sèr æcki [af[17] at nýta[18].

Sunr: Þèr gátor[19] þæss oc fyrr í yðarri rœðu, at æcki sáð er á því lannde, oc vil ec nú þæss spyrja, við hvat [þat fólk lifir[20], er á því lannde er, [eða hværso mikit þat fólk er[21], eða hvat matvistum þat hæfir, eða hvart þat hæfir tækit við cristni[22] eða æigi.

Faðer: Fátt[23] er fólk á því lannde, þvíat lítit er þítt [sva at byggjannde er, en þat fólk er[24] cristit, oc kirkjur hafa þeir oc kennimænn. En æf þat lægi nærr aðrum lonndum, þá munnde þat

1) *fra* [*u. A;* n. þ. fynði hlið í jöklunum, *F.* 2) *fra* [há fjöll, *F.* 3) *fra* [*u. E, N.* 4) vita, *F.* 5) *u. F.* 6) byggjandi, *beboeligt*, *F.* 7) *fra* [*u. F.* 8) hitt, *F.* 9) áðr er bygt, *D;* nú e. b., *F, K.* 10) einkum, *især*, *t. F, G, K.* 11) bláfáinn, *A, D, I, K.* 12) grænn, *G; fra* [litum, bæði rauðum ok bláin, *F;* bláfáinn, *t. G.* 13) *saal. rettet efter D, F, I, K, L;* Valr, *E, N.* 14) *fra* [er sá ok margr í landi er í öðrum löndum þykir gersemi í vera; þat eru þeir haukar er valir heita (haukar ok valir, *L*) hvítir at lit, *A, D, G, I, K, L;* með fjöllum í landi er gersemi reiknast í ö. l., þat

gen Deel af Landet, som var fri for Iis og beboelig, men man har ingensteds kunnet opdage sligt, foruden de nu beboede Egne, som kun udstrække sig kort, langs med selve Kysten. Deri Landet, hvor det er beboet, gives megen Marmor af forskjellige Farver, baade röd og blaa og grön[81]. Der er og i dette Land en Mængde af store Fugle, som i andre Lande vilde holdes for en stor Kostbarhed, nemlig hvide Falke, og de gives der i större Overflod end i noget andet Land, endskjöndt Landets Indbyggere ikke forstaae at benytte sig selv af dem[82].

Sönnen: I erindrede og det för i eders Tale, at der ikke gives nogen Kornavl i det Land, og derfor vil jeg nu spörge, hvoraf det Folk lever, som boer i Landet, eller hvor talrigt Folket er, eller hvad Slags Födemidler det har, eller om det har antaget Christendommen eller ikke.

Faderen: Der ere kun faa Folk der i Landet, thi kun lidet af det er saa frit for Iis at det kan beboes, men det Folk er dog kristnet, samt har baade Kirker og Lærere[83]; men dersom det laa i Nærheden af andre Lande, vilde man have kaldt

ero haukar hvítir, *F.* 15) nægari, *F, G.* 16) nokkru, *A.* 17) *fra* [þat eigi, *F; u. K.* 18) *fra* [í nyt at færa, *E.* 19) gátuð, *F. G, K.* 20) lýðrinn, *I.* 21) *fra* [*u. D.* 22) *fra* { mannmargt á landinu er eða hvört þat er kristit, *F.* 23) *Det malede Begyndelsesbogstav i E er þ, hvilket viser, at Begyndelsesbogst. her (og rimeligviis paa flere Steder) er senere tilsat. En nyere Haand har skrevet F deri; i N er ogsaa* þátt *rettet til* fátt. þat fólk er fátt sem á landi er, *A.* 24) *fra* [af því, er menn megi byggja ok er þó þar fólk, *F, K.*

væra callaðr þriðjúngr af[1] [æinum byskups dómi[2], en þó hafa þeir sèr nú byskup, [þvíat æigi lýðer[3] annat, sacar sva mykillar fjarvistar, sæm þeir ero[4] við [aðra mænn[5]. En [þar er þú leitar æpter því, við hvat er þeir lifa á því lande, [mæð því at þeir hafa[6] æcki sáð; [en við fleira[7] lifa mænn en við brauð æitt[8]: sva er sagt, at á Grœnalande ero gros góð, oc ero þar bú góð oc stór, þvíat mænn hafa þar [mart nauta[9] [oc sauða[10], oc er[11] þar smjorgerð[12] mikel[13] oc osta; lifa mænn við þat [mjoc, oc sva við[14] kjot oc við allzconar væiðe, bæðe við reina holld oc hvala[15] oc sæla, oc bjarnar[16] hold, oc fœðaz mænn við þat þar á lannde.

Sunr: Enn þyckir mèr noccot vanspurt[17] væra um þætta lannd: Hvat [ætlit èr[18] at vallde, hví[19] þat land [hafi meiri ísa fjolða[20] en [æcki annarra[21], eða hafit þat sæm þar er um[22], oc þó[23] skilz mèr þat af, at hafit sè bæðe djúpt oc [þó m(j)oc[24] sallt, oc sva iðulega gjálfrsamt, oc hugða ec at þat munnde æigi auðvælliga[25] frjósa, [þvíat hværvætna þar sæm hafit er djúpt oc þó salltr særinn, þá kunnu[26] varla at frjósa[27], en þó allra sítzt þá er rœríng hafsins fylger oc gjálfrljótt[28] værðr[29]. En

1) *u. K.* 2) *fra* [öðru (einu) *E*; hiskupsdæmi, *E, F, N*; þr. biskupsdæmis, *K, L.* 3) má, *A*; annat hlýða, *t. G.* 4) *fra* [sakir fjarvistar annara þjóða, *F.* 5) önnur lönd eða þjóðir, *A*; landið, *F.* 6) *fra* [þó þar se, *A, D*; *fra næstsidste* [*ligeledes, F.* 7) þá eru þau enn fleiri lönd er eigi eru sáð á, ok lifa menn á því landi (þeiru löndum), *A, I, K, L*; þá nærast menn þó á því landi ok fleirum öðrum ok búa, *F.* 8) *u. F.* 9) nauta mat, *A*; n. mart, *D.* 10) ok mikla búnyt, *megen Nytte af Kvæg, t. F.* 11) ero, *F.* 12) smjörgæði, *A, K*; smjörgerðir, *F, I.* 13) miklar, *F.* 14) *fra* [nauta, *K.*

det en tredie Deel af et Bispedömme; dog have de nu en Biskop for sig selv, thi andet kan ikke gaae an, formedelst den store Fraliggenheds Skyld som de ere i fra andre Mennesker. Men du önsker at vide, hvorved Folk leve i det Land, efterdi de ingen Kornavl have, saa lever Mennesket ikke af Bröd allene[84]; man fortæller at der i Grönland gives gode Græsgange; og der ere gode og store Avlsgaarde, thi Folk har der en Mængde af Hornkvæg og Faar, saa at der laves meget af Smör og Ost; deraf leve Menneskene for en stor Deel, samt ogsaa af Kjöd og alle Slags Fangst, som Kjödet af Rensdyr, Hvale, Sælhunde og Björne; herved nære Folk sig der paa Landet.

Sönnen: Endnu synes det mig at der ikke er blevet spurgt nok om dette Land. Hvad mener I om Aarsagerne dertil, at dette Land er meer opfyldt med Iis, end noget andet, og ligeledes Havet, hvoraf det omgives, da jeg dog af det fortalte kan forestille mig, at Havet baade er dybt og meget salt, samt tillige idelig opbrusende, og jeg tænkte at det ikke let vilde fryse til, thi allevegne der hvor Havet er dybt og Sövandet dog salt, da kunne de neppe fryse til, men dog allermindst da, naar Havet tillige er i

15) hvítra bjarna, *hvide Björnes* (hvítbjarnar), *t. F, G.* 16) ok svá við viðbjarnar, *og ligeledes ved Skövbjörnens, t. F;* við bjarnar hold, *K.* 17) vanrætt, *F;* vanfrett, *H.* 18) þer, *G.* 19) *fra* [hvat man valda at, *F, I.* 20) hefir meir (mein) isa, *A, D, F, K;* h. meiri gnótt isa, *I.* 21) hvert annat (land) í veröldu, *A, F, I, K, u. E.* 22) umhverfis, *I, K;* kring landit, *t. F.* 23) enda, *F.* 24) *u. F.* 25) öruggliga, *meget stærk, K.* 26) kann, *G.* 27) *fra* [*u. D, K.* 28) gjálfrsamt, *F;* gjálfrugligt, *N;* gjalfrugt, *H.* 29) *fra* [*u. A, I, K.*

mèr heyriz [sva um þætta haf, er nú rœddum vèr um, oc sva lanndet, þá værðr alldrigin[1] millum [at æigi er ísum þact hvartvæggja lanndet oc hafit[2], nema þat kunni at værða stunndum hèr oc hvar, at lið værðr á ísum[3] [firir rœríng gjálfrsens[4], en æigi [fyrir ylja saker[5]. Nú mæð því at þar er æ jamnan frostet[6] bæðe vætr oc sumar[7], þá vil ec nú [þæss biðja, at þèr skýrit[8], hværsu væðrátta er á því lannde, hvart þar værða noccorer ylir eða fogr sólskin sæm í aðrum londum, eða er[9] þar jamnan [ill væðratta[10] oc firir[11] því sva [mikell gnóttr ísa oc frostz[12], oc [vil ec [at þèr lýsir[13] firir mèr þænna[14] spurníng, [oc sva um þat sæm ek hæfi fyrr mæirr spurt í occarre rœðu, oc[15] um þat er Grœnlænndíngar calla[16] norðrljós; [oc vilde ec nú at þer lœystit þænna spurdaga firir mèr, oc um þat[17], hvat þèr ætlit[18], í hværjum lut heimsens er þetta lannd liggr, hvart þat liggr á [æinni hværri[19] utanværðri heimsins síðu, eða liggr þat noccot inn í lannda klofa sæm annur stór lonnd, mæð því [at þèr sægit[20] at þat er áfast við annor[21] mægin[22] lonnd.

Faðer: Þæssa luti sæm nú hæfir þú spurða, þá má ec þec æigi sannfróðan[23] gœra til fullz,

1) *fra* [hèr verði aldregi (*som dette sidste Ord ellers skrives*) *F*, *I*, *K*. 2) *fra* [hvörki á hafinu nè landinu at eigi sè ísum þakt, *F*, *I*, *K*. 3) sjónum, *D*. 4) *fra* [sakir hræringar hafsins, *A*, *I*, *K*; f. hræring hafsins, *D*, *G* (hræringa, *F*). 5) *fra* [at ísunum, *F*. 6) frosit, *frossent*, *A*, *D*, *F*, *G*, *I*. *K*. 7) hvorttveggja, hafit ok landit, *t*. *A*, *D*, *F*, *G*, *I*, *K*. 8) þessa (þess) spyrja, *A*, *D*, *F*, *K*. 9) eigi, eða (verða þar) nokkur, *t*. *A*, *D*, *F*, *K*. 9) ero, *F*. 10) vond veður, *F*;

Bevægelse og gruelige Brændinger reise sig. Derimod hörer jeg om dette Hav, om hvilket vi nu talte og ligesaa om Landet, at der aldrig bliver nogen Mellemtid, at jo begge Dele, baade Landet og Söen ere bedækkede med Iis, undtagen det undertiden skulde hænde sig hist og her at der blive Aabninger paa Isen, formedelst Brændingens Bevægelse, men ikke for Varmens Skyld. Nu eftersom at der stedse er Frost, baade Vinter og Sommer, da vil jeg bede eder at forklare, hvorledes Veirliget er der i Landet, om der gives nogen Varme eller klart Solskin, ligesom i andre Lande, eller der stedse er slet Veirlig, og derfor saa megen Overflödighed af Frost og Iis; især önsker jeg at I ville löse dette Spörgsmaal for mig og saa om det, som Grönlænderne kalde Nordlys[85]; Forklaringen derover vilde jeg gjerne nu erfare, ligesom og i hvilken Verdensdeel I mener at dette Land ligger, om det ligger paa Verdens yderste Sider, eller om det tildeels indesluttes af dens Lande, ligesom andre store Lande, da I siger at det hænger sammen med andre Fastlandsstrækninger?

Faderen: Om disse Ting, som du nu har spurgt om, kan jeg ikke give dig nogen sikker Forklaring,

óveðrátta, *E;* auri *eller* veðrátta, *L.* 11) er aſ, *A, F, K.* 12) mikil gnótt ſrosts ok jökla, *A, D, F, K.* 13) lýsit, *N;* leysit, *E, I;* leystit, *K.* 14) at þ. leysit ſyri mer þessa, *A, D; fra næstsidste* [biðiandi er ek át þér glósit mér þessa, *F.* 15) *u. A. D.* 16) *fra* [svo ok eigi siðr um, *F.* 17) *fra* [er ſyrr var rætt um ok Grænlendíngar haſa mikit af sagt eða, *hvor om der för blev talt og hvorom Grönlænderne have fortalt meget, eller*, *F.* 18) um, *t. F.* 19) einhverri, *F; u. E.* 20) *fra* [*u. F.* 21) stór, *t. D.* 22) *u. A.* 23) um, *t. A.*

firi því at ec hæfi ængan þann funnit[1] er kannat hafi [allar kringlur[2] heimsens eða hans voxt eða [rannzakat hafe allar heimsens síður eða[3] landa skipan eða þau ænndimorc[4] sæm þar ero í skipat[5]; [oc æf ec hæfðe noccorn þann funnit, er þæssa luti hæfðe seeð [oc rannzakat[6], [þá mætti ec[7] þic nú hèr sannfróðan um gœra, en[8] þat má ec í ljós láta við þec[9], hvat[10] getor[11] manna[12] ero, þeirra sæm hællzt hafa ætlat [æptir lícligleikum[13]. En þeir mænn sæm[14] hællzt hafa ritað um heimsens voxt æptir tilvísan Ysidori eða annarra fróðra manna, þá hafa þat[15] mælt, at í himnum[16] ero þeir[17] mægin vægir sæm úbyggjande[18] er unnder[19]; er[20] æinn sva heitr at æcki má unnder búa firir hita saker oc bruna, oc hvætvætna brænnr er unnder værðr, oc þyckir mèr þat lícazt, at sá man væra mægin rásar vægr[21] sólarinnar, oc ætla ec allan þann væg skipaðan væra mæð logandum geislum hænnar, oc má æi firi því þar unnder búa[22] [ængi sá er væl tæmpraðan bólstað vil hafa[23]. Sva hafa þeir oc mælt um þá tva vægó er [í himni[24] liggja, at þar er[25] úbyggjannde[26] unnder, at [þeir sè sva kallder[27] at firir þá sok se [æigi hœgra unnder þeim at búa[28] fyrir kulða [en hinnug er[29] firir ofrhita[30]

1) hitt, *F.* 2) alla kringlu, *A, D, F, I. K, N.* 3) *fra* [kunni alla, *A, F, I, K.* 4) eyði merki [*öde Strækninger?*) *F.* 5) skiput, *F.* 6) *u. A, D.* 7) *fra* [at ek munda, *G.* 8) *fra næstsidste* [sva um, *F.* 9) þik, *de övrige.* 10) er, *F.* 11) fróðra, *t. F.* 12) ok vitra, *t. F.* 13) með líkindum, *F.* 14) *fra næstforrige* [*u. E.* 15) þeir, sva, *till. F.* 16) heiminum, *A, K, F;* himninum, *I.* 17) þrir, *tre, I, K, L; efter* þeir *sees* tveir *ved en anden Haand at være indskudt i N.* 18) ubyggjanda, *A.* 19) at þeir sè sva

fordi jeg ikke har truffet nogen, som havde undersögt alle Verdens Kredse eller dens Störrelse, eller og udforsket alle Jordens Kanter eller dens Landes Beliggenhed eller de for dem satte Grændser, og dersom jeg havde fundet en slig Mand, som havde seet og undersögt disse Gjenstande, saa kunde jeg nu give dig sandfærdig Underretning herom, — men nu kan jeg blot meddele dig Oplysning om Gisninger, fremsatte af de Mænd, som i deres Meninger mest have nærmet sig til Sandsynligheden. De Forfattere, som udförligst have beskrevet Verdens Dannelse efter Isidors[86] og andre lærde Mænds Anviisning, have sagt, at der paa Himmelen ere tre Hoved-Belter[87], under hvilke der er ubeboeligt; eet er saa varmt, at ingen kan boe derunder for Hede og Brand, da alt hvad der kommer derunder forbrændes. Jeg anseer det for rimeligst at dette Belte er Solens egentlige Bane, og mener at denne Vei maa være omgiven af dens flammende Straaler, hvorfor ingen kan boe derunder, som önsker en vel tempereret Bopæl. De have og sagt saaledes om de (andre) to Belter, som ligge paa Himmelen, at det skal være ubeboeligt derunder for Kuldens Skyld, — ligesom hisset formedelst den altfor stærke Hede, thi der har Kulden trukket saa stor Kraft til sig, at Vandet for-

kaldir, *t. N.* 20) en, *N.* 21) *u. E;* megin vegr rásar, *A, K.* 22) byggja, *F.* 23) *fra* [*u. A, D, F, I, K.* 24) á himnum, *K;* á himne, *E, N, L;* hinn veg, *A;* hinnig, *G.* 25) *fra* [í himnum ero ok, *F.* 26) ubyggjanda, *A, E;* er, *t. F.* 27) *fra* [þar sè sva kallt, *E.* 28) *fra* [úbyggjanda undir þeim, *F.* 29) *fra* [svo sem hitzig, *L;* sem hinum er, *N.* 30) hita, *F.*

saker; þvíat þar hæfir kylrinn[1] sva mikit afl unnder [sec drægit[2], at vatnit hamnar náttúru sinni, þvíat þat snýz í jokul, oc sva[3] oll lonnden þeckjaz mæð [ísum, oc sva[4] hof, æf[5] under þeim væg liggja, oc skilz mer þá þat[6], at fim se vægirnir í himnum[7]: tvæir þeir er[8] byggjannde[9] er unnder, en þrír [hinir, er óbyggjannde er unnder[10]. Nú er þar allt byggjannda unnder þeim vægum, er millum ero kulðans oc brunans, oc er þat líet at því[11] sè lanndaskipti á, at sum sè heitare en sum, [oc liggi þau[12] nærr meirr bruna væginum er heitari ero. En þau lonnd sæm kolld ero, sva sæm lonnd var[13], þá liggja þau þeim væg nærr [meirr er[14] kalldr er oc frost má við koma síno afli [at svala[15], en æpter hugþocca mínum[16] at ætla, þá þyekir mer þat lícazt at hinn heiti vægrinn ligr[17] or austri oc í væstr, mæð bjúgum ríng bræmanda vægar [umkríngðum allum jarðar bollum[18]. En þat er þá lícazt [móti því[19], at þeir hiner kalldu vægirnir liggja á hinum yztum síðum heimsens til norðrs oc suðrs; oc æf ec hæfi þetta ætlat[20] æptir rèttri skipan, þá [er þat æi úlíct[21], at Grœnaland liggi unnder þeim kallda væginum, firi því at þat vitni bæra flæster Grœnalannde, þeir sæm [þar hafa værit[22], at kuldenn hæfir þar fængit [yfrit[23]

---

1) kuldi, *A, E;* ylrinn, *ur., D, F, L.* 2) dregizt, *A, K.* 3) snjó, *Snee, I.* 4) *fra* [*u. F.* 5) þau er, *F.* 6) svo, *F.* 7) heiminum, *A, F, K;* himninum, *D.* 8) vel, *t. G.* 9) byggjanda, *A, F.* 10) sè óbyggjandi, *A, D;* úbyggjandi, *F;* næsta úbyggjandi, *G.* 11) *u. G.* 12) *fra* [at þau liggja, *G.* 13) vor, *F,* 14) sem, *F.* 15) *u. F.*

kaster sin Natur, thi det forvandles til en fast Isklump, og alle de Lande, tilligemed de Have, som ligge under et saadant Belte, bedækkes med Iis. Heraf bliver det mig klart at der gives 5 Belter paa Himmelen, nemlig to, hvorunder Folk kunne boe, samt tre andre, under hvilke det er ubeboeligt. Alt er da beboeligt under de Belter, som ligge mellem Kulden og Branden, og det er rimeligt at der bliver Forskjel paa Landene, fordi nogle ere varmere end andre, og at de, som ere hedere, nærme sig mere til Brandbeltet. De Lande derimod, som ere koldere, saasom vore Lande, nærme sig mere til det Belte, som er koldt, hvor Frosten ret kan anvende sin kjölende Kraft; men efter mit Begreb anseer jeg det for sandsynligt, at det hede Belte strækker sig fra Öst til Vest med den brændende Banes bugtede Ring, omgivende Jordens samtlige Kredse[88]. Det er da derimod rimeligst at de kolde Belter ligge paa Verdens yderste Sider mod Nord og Syd, og dersom jeg har forestilt mig dette efter rigtig Beskaffenhed, saa er det ikke usandsynligt at Grönland ligger under det kolde Belte, thi de fleste, som have været der, afgive det Vidnesbyrd, at Kulden der har faaet en overvættes Magt, ligesom ogsaa baade Land og Hav aabenbar

16) *u. F, L.* 17) liggi, *F, L.* 18) belli, *A, D, F*; *fra* [umkringjandi allan jarðar böll, *omgivende hele Jordkloden*, *G*; umkríngðu öllu jarðarbelti, *H*; *utydelig rettet i N* (*fra denne Læsemaade*), *skal vel være:* um kríng allan jarðarböllinn. 19) þar i mót, *G.* 20) skilit, *forstaaet, F.* 21) *fra* [væri líkligt helldr, *F.* 22) vita, *A, F, K*; þaðan hafa farit, *D.* 23) ærit, *H*; kvit, *I.*

afl[1] sitt[2], oc[3] sva bærr hvævætna[4] vitni [á sèr[5] lanndet oc hafit, [at þar er algangsi orđet frostet[6] oc mægin afl kulđans, þvíat þat er bæđe frosit um vætrum oc sumrum oc hvartvæggja[7] ísum þact. Đat mæla mænn oc víst, at Grœnaland liggi í ytztu síđu heimsens til norđrs, oc ætla ec æcki land út or krínglu heimsens frá Grœnalannde, nema hafet[8] mykla[9], þat er umhværfis rænnr heiminn; oc þat mæla[10] mænn, [þæir sæm fróđer ero[11], at [þat sunnd skerez[12] [í[13] hjá[14] Grœnalannde[15], er hit tóma haf steypiz inn í lannda klofa, oc síđan skiptiz þat mæđ fjarđum[16] oc hafsbotnum allra lannda millum, þar sæm [þat nær[17] at renna inn í krínglu heimsens. En þar er þú spurđer [æptir því[18], hvart [sól skínn[19] á Grœnalannde, eđa [værđe þat noccot sinni at þar sè[20] fogr væđr[21], sæm í ađrum lonndum, þá skalltu þat víst[22] vita, at þar ero[23] fogr sólskin, oc hællдr er þat lannd væđrgott kallat[24]. En þar skiptiz stórum sólargángr[25], þvíat þægar sæm vætr er, þá er þar náliga allt æin nótt, en þægar er sumar er[26], þá er náliga sæm alt sè æinn dagr, oc mæđan er sól gengr[27] hæst, þá hæfir hon œrit[28] afl til [skins oc[29] bjartleics[, en lítit[30] afl til yljar oc hita, en

---

1) *fra* [yſirafl, *H.* 2) *u. K.* 3) þvíat, *F, K.* 4) hvorttveggja, *F;* hvervetna, *G.* 4) *u. F;* um sik, *H.* 5) *fra* [gnógt orðit ſrostit, *E;* gnógt ſrosts, *G;* at þat se gagnsæ orðið, *N, urigtig; Meningen skal vel være at det Hele er belagt med gjennemsigtig Iis; for at faae dette ud, ere nogle fölgende Ord forandrede.* 7) *fra* [þvíat hvarttveggja er (með) *A, D, F, I, K, L.* 8) tóma (ok) it (ſyrir utan, *t. D*) *t. A, F;* tómt, *L.* 9) *u. K.* 10) ſróðir, *t. F, L.* 11) *u. F.* 12) *fra* [þar skerist í sund þat, *F, K,* 13) inn, *G.* 14) inn

vidne derom, at alt omspændes[89] der af Frosten og af Kuldens vældigste Kraft, thi det er frossent baade Vinter og Sommer, og begge Dele (Jord og Sö) ere bedækkede med Iis. Folk sige og for vist, at Grönland ligger paa Verdens yderste Kant mod Norden, og jeg troer ligeledes at der intet Land gives uden for Grönland paa Jordens Kreds[90], ja intet, undtagen det tomme og store Hav, som flyder omkring Verden. Det sige og de Mænd, som ere kyndige, at det Sund gaaer ind ved Grönland, hvorigjennem det tomme Hav falder ind i den Klöft, som adskiller Landene[91], hvorfra det siden fordeles med Fjorde og Havbugter mellem alle Lande, hvor det kan komme til at flyde ind paa Jordens Kreds. Men da du spurgte efter, om Solen skinner i Grönland, eller om det nogensinde hænder sig, at der gives smukt Veir, ligesom i andre Lande, da skal du vide det for vist, at der imellem gives smukt Solskin[92], ja man siger endog at Veirliget snarere er godt[93] i det Land. Men Solens Gang er der meget ulige, thi i Vintertiden er der næsten en bestandig Nat, men Sommertiden derimod en næsten uafbrudt Dag; og medens Solen gaaer höiest, har den overflödig Kraft til Skin og Lysning, men kun liden Styrke til

---

frá, *D.* 15) *fra* [inn í landit, *F.* 16) fjör (*utydelig*) *F;* fjörðum, *G.* 17) náir, *E, F.* 18) *u. F.* 19) skíni, *F.* 20) *fra* [þar yrði nokkur, *F.* 21) *fra* [þar yrði nokkur sólskin, *A, K.* 22) til viss, *A, F;* sanns, *D.* 23) verða, *F.* 24) um hásumars skeið, *ved Midsommers Tid, t. G.* 25) á Grænlandi, *t. F.* 26) kemr, *kommer, F.* 27) sem, *t. F, G.* 28) yfrit, *F, K.* 29) síns, *A, D.* 30) ok urit, *A.*

hæfir hon þó sva mykit af, at[1] þar sæm jorðen er þíð, þá værmir hon sva lanndet, at jorðen[2] gefr af sèr góð gros oc væl ilmannde, oc má fólkit firir því væl byggja lanndet, [þar sæm [þat er þítt[3], en þat er afar lítit[4].

En sá[5] lutr er þú hæfir opt epter spurt[6], hvat væra man þat er Grœnlændíngar calla norðrljós, þá em ec æigi [um þann lut fróðaztr[7], oc hæfi ec þá mænn funnit iðulega[8], er lángar stunnder [hafa á Grœnalande værit, oc þyckjaz þeir þar æi[9] sannfróðer [um væra[10], hvat þat er[11], en þó er sva um þann lut [sæm um[12] flæsta aðra [þá sæm mænn [vitu æigi til sannz[13], at vitrir mænn fœra[14] í [ætlan oc í getor, oc geta slícs um, sæm þæim [þycki þá væra vænligazt oc sannlegazt[15]. En þæsseværðr[16] náttúra [oc skipan[17] á norðrljósi, at þat er æ[18] þæss ljósare[19], er sjolf[20] er nótt myrqvare, oc sýniz þat jamnan um nætr, en alldrigin[21] um daga, oc optazt í niðmyrkrum[22] en sjalldan í túnglskini[23]; en þat er sva tilsýnum[24], sæm maðr sè[25] [mikinn loga lánga leið af myclum ællde[26]. Ðar[27] skýtr af[28] í lopt upp [at sjá[29] hvassum oddum misjamnum at hæð[30] oc mjoc úkyrrum, oc værða ímisir hærre, oc bragðar[31] þetta ljós [alt tilsýnum[32],

1) *fra næstsidste* [yljar ok til mikils hita ok til sins bjartleiks, ok, *Varme og til megen Hede og til sin Klarhed, og,* F. 2) þat, F. 3) *fra* [jörðin er þíð, *F. I, K.* 4) einkum lítið, *A, F, I. K,*; *fra næstforrige* [*u. E.* 5) einn, *t. F, G.* 6) frètt, *F.* 7) sannfróðastr, *A, G*; *fra* [vís um, *sikker derpaa, F,* 8) jafnan, *F.* 9) *fra* [voru á Grænlandi aðr ok þóttust þeir eigi, *F.* 10) at, *F, L.* 11) mundi vera, *F.* 12) ok, *F.* 13) ifa um, *A*; *fra næstsidste* [*u. F.* 14) hafa fært, *A.* 15) þykir líkazt vera at satt sè, *A.* 16) *fra næstsidste* [

Varme og Hede; dog har den saa stor Magt, at hvor Jorden er optöet, varmer den saaledes Landet at Jorden giver af sig gode og vellugtende Urter, saa at Folket af den Aarsag vel kan beboe Landet, hvor Jorden er optöet[94], men den Deel deraf er kun meget lille[95].

Angaaende den Gjenstand, som du tit har spurgt om, hvad det nemlig kan være, som Grönlænderne kalde Nordlys, da har jeg ikke den sikreste Kundskab derom, endskjöndt jeg idelig har truffet de Mænd, som i lang Tid[96] have været i Grönland, thi de have heller ikke villet udgive sig for at vide noget vist derom. Dog gaaer det saaledes med den Sag, som med de fleste andre, hvilke Folk ikke kjende tilfulde, at vise Mænd fatte en vis Mening eller Gisninger derom, og gjætte da saaledes, som det forekommer dem rimeligst og sandsynligst[97]. Men Nordlyset er af den Natur og Beskaffenhed, at det er stedse des lysere, som Natten selv er mörkere, og det sees allene om Natten, men aldrig om Dagen, samt oftest i Bælmörke[98] men sjelden i Maaneskin. Det er saaledes at see til, som om man saae langt fra en stor Lue af heftig Ild. Deraf skyde sig op i Luften, at see til, skarpe Spidser af ulige Höide, og meget ustadige, saa at nu een, nu en anden bliver höiere,

ræðu, ok geta til slíks er sýnist ok líkligast þykir at satt sé, en sú er, *F.* 17) *u*, *F.* 18) *u. F,* 19) ljósara, *de övrige.* 20) *u. F.* 21) aldregi, *de övrige.* 22) niða myrkrum, *F.* 23) túnglsljósi, *F.* 24) tilsýnðum, *G*; (á) at líta í ásýn, *A, D, F, K, L.* 25) sjái, *de övrige.* 26) langan veg til loga mikils, *A, F, K*; elds, *t. F, K.* 27) þat, *F.* 28) *u. F.* 29) *u. F,* 30) hæð, *de övrige.* 31) bragar, *E, N.* 32) til at sjá, *F.*

sva sæm svipannde[1] loge. En mæðan þæsser geislar ero hæster oc bjartazter, þá stænndr þar sva mykit ljós af, [at þeir mænn er úti værða stadder, þá mægo þeir væl[2] fara leiðar sinnar [sva oc at væiðeskap, æf þeir[3] þurfu; sva oc æf mænn sitja í húsum sínum[4], [oc er sker[5] yfir[6], þá er sva ljóst inni at hværr maðr[7] kenner annan sá sæm inni er staddr; en sva er þetta ljós brigðiligt[8], at [þat þyckir stundum [væra docqvare[9], sva sæm þar gjóse upp svartr[10] reykr á millum eða [þjucer mjorqvi[11], oc er þá því lícazt at [ljósit kvæfiz þá[12] í þeim reyc [sæm þat sè búit[13] at[14] slocna, [oc sæm þat kvof[15] tæcr at[16] þynna[17], þá tæcr þat ljós annat sinni at[18] birtaz, [oc þat [kann at værða stunndum[19] at monnum sýniz sva[20], sem þar skjóti af stórum gneistum, sva sæm af sinndrannda járni, því er ný tækit værðr or afli; en þá er nótten liðr oc[21] dagr nálgaz[22], þá tæcr þetta ljós at lægjaz, oc [er þá sæm þat hværfi[23] allt í þann tíma[24] er dagr birtiz. En þeir mænn, er í ætlan[25] eða í umrœðo hafa [slíca luti[26] fœrt, þá ero þeir þrír luter er mænn hafa í getor fœrt[27] at æinnhværr

1) lifandi, *A;* skinandi, *G;* skipandi, *E, N.* 2) *fra* [þessum elds svim ok leiptr at menn megu; *af denne flagrende Ild og Lynen at Folk kunne, F, G.* 3) *fra* [ef úti verða staddir, *F, G;* ok svâ at veiði sinni, ef menn, *F.* 4) inni, *inde, F.* 5) skjár, *G, H;* skýrt, *klart, E; fra* [skíni skiær, *N.* 6) þeim er skjáir eru á (yfir, D) *A, D, G;* þeim er skjár (skjáir) eru fyri: *som der ere Vinduer paa,, F, I, K, L.* 7) *u. F.* 8) brigðult, *A..* 9) döckt, *N;* döckra verða, *A, D, K; fra næstsidste* [stundum er döckvara, *F.* 10) logi eðr, *t. N.* 11) þykkr myrkvi, *A, D, F, K;* mökkvi, *G.* 12) *fra* [ljós vili (taka at, *t. D*) kefjaz (kjæfast) *A, D, F, K, L;*

og dette Lys svæver saaledes at see til som en viftende Flamme[99]. Saa længe disse Straaler ere paa det höieste og klareste, udbrede de en saa stærk Lysning, at de Folk, som ere ude, kunne vel hitte deres Vei og ligeledes gaae paa Jagt, hvis det er fornödent. Om Folk endog sidde i deres Huse, som der ere Vinduer[100] paa, da bliver det saa lyst derinde, at ethvert Menneske, som er der tilstede, kjender det andet. Dog er dette Lys foranderligt, thi stundum synes det dunklere, som om en sort Rög eller tykt Mörke vældede op imellem, og det seer da ud til at Lyset skal kvæles af den Rög, som om det var nær ved at slukkes[101]. Saasnart dette Mulm begynder at fortyndes og svinde, begynder ogsaa hint Lys paa ny at klares, ja det kan undertiden hænde, at Folk synes som om store Gnister udskyder deraf, ligesom af funklende Jern, der nylig er taget af Essen[102]. Naar det glider ud paa Natten og Dagen nærmes, begynder hint Lys at blive lavere, og ligesom forsvinde ganske, paa den Tid som Dagen först lysnes. De Mænd, som have tænkt over slige Gjenstande eller bragt dem paa Tale, holde sig især til tre forskjellige Gisninger, af hvilke de antage at een

ljósit keficzt þá, *G*; sæfist, *I*. 13) við, *t*, *E*. 14) *fra* [ok vili þá, *A*, *D*, *F*, *K*. 15) kóf, *E*; kaf, *D*, *L*; þann myrkva, *A*; *fra* [en þá þat ljós, *men da det Lys*, *F*. 16) kvikna (ok at birtast, *L*) ok kófinu af at hrinda *i* annat sinn, *at tændes* (*og lyse*) *og at bortjage Mulmet, saa at det anden Gang fortyndes*, *F*, *L*. 17) ok af at hrinda, *t*. *A*. 18) skirnaz ok, *t*. *A*, *G*. 19) veitir, *A*. 20) *fra næstsidste* [þá sýnist mönnum, *F*. 21) eða, *eller*, *F*. 22) kemr, *kommer*, *F*. 23) hverfr, *D*. 21) *fra* [hverfr þegar, *A*, *F*, *I*, *K*, *L*. 25) glósun, *F*. 26) þetta, *F*. 27) um þetta mál, *t*. *F*, *K*.

[munde[1] væra af þeim[2]. [Mænn sægja sumir at ælldr kríngi umhværfis hofin oc oll votn þau sæm hit ytra[3] rænna um boll jarðarinnar. En[4] mæð því at Grœnaland liggr á hinni yztu síðu heimsens til norðrs, þá calla þeir þat mæga væra, at þat[5] ljós skíni[6] af þeim ællde er umhværfis er kríngðr[7] hin yztu hofin[8]. Ðætta hafa oc sumer [í rœður[10] fœrt, at í þæn tíma er[11] rás sólarinnar værðr unnder bælli[12] jarðarinnar um nóttena at [noceorer skímar[13] mæge af hænnar geislum bæra up á himinenn, með því at þeir kalla Grœnalannd sva utarlega [liggja at[14] á þæsse heimsens síðu, at bræeco[15] hvelit jarðarinnar [má þar[16] minnka, þat er firir bærr skin sólarinnar. En þeir ero sumer er þætta ætla, oc [þat þycki oc æi úlíeazt væra[17], at ísarner oc frostit drage sva mykit afl unnder see[18], at af þeim [geisli þæssi skimi[19]. Eigi væit ec þá luti fleiri er í getor sè fœrt um þetta mál, en þæssa þrjá luti, [er nú rœddum vèr um oc ængan dœmum vèr sannan af þeim, en þæssi þyeki mèr æi úlíeaztr, er síðarst rœddum vèr um. Eigi væit ee oe fleiri þá luti á Grœnalannde, er mèr þyekja [áminnínga værðir í umrœðo, en þæssa er nú hafum vèr um talat oc hèr ero ritaðer[20] [æptir ætlan hoskra manna[21].

1) sannr, *t. A, G.* 2) *fra* [muni sannr af vera, *F.* 3) eru ok, *t. E, G.* 4) *fra* [*u. A, F, K.* 5) *u. F.* 6) um nóttina, *om Natten, t. G.* 7) jörðina ok, *Jorden og, t. G.* 8) er et ytra renna (skína) um hvel (böll) jardarinnar, *t. A, F, K, L.* 9) þat, *F;* annat, *t. G.* 10) í gátur, *D;* getur, *F; fra* [fyrir satt ok í getur, *A.* 11) sól ok, *Solen og, t. F.* 12) bellti, *A.* 13) nokkurar skímur, *F;* nokkut skím, *A.* 14) *u. D. fra* [*u. A, F.* 15) brettist, *E, N.* 16) man *G* muni, (*K.*) þá, *F.* 17) þetta þikir líklegast, *A.* 18) sik, *de övrige.* 19) skini

eller anden maatte være rigtig. Nogle sige at Havene og alle de Vande, som flyde yderlig om Jordens Klode, omgives rundt omkring af Ild; men da Grönland ligger paa Verdens yderste Side mod Norden, antage de det for vel muligt at hint Lys skinner fra den Ild, som omgiver heelt de yderste Have[103]. Andre have fört det paa Tale, at paa den Tid, da Solens Löb falder under Jordens Klode om Natten, nogle Glimt af dens Straaler kunne (da) svæve op paa Himmelen, fordi de paastaae at Grönland ligger saa yderlig paa denne Verdenskant, at den Runding af Jordkloden, som ellers falder i Veien for Solens Skin, maa være mindre der[104]. Derimod mene nogle, og det synes ikke urimeligst, at Isstrækningerne og Frosten drage saa megen Kraft til sig, at dette Glimt kan udstraale derfra[105]. Jeg kjender ikke flere Meninger, fremsatte som Gisninger om denne Sag, end disse tre som vi nu have talt om; vi kunne ikke bestemt sige om nogen af dem, at den er rigtig; men den sidste, hvorom vi talte, forekommer os dog ikke at være den urimeligste. Jeg veed ikke om der gives flere Gjenstande i Grönland, som ere værdige til at erindres i vor Samtale, end disse om hvilke vi nu have talt og her ere skrevne efter fornuftige Folks Meninger.

þessi geisli, *A, D, F, I, N*; skíni þessir geislar, *K, L*; geisli þetta skin, *E*. *En Papirs-Codex tillægger, rimeligviis som en ny Glosse:* þá þeir berjast sundr ok saman í þeim miklu Dumbshöfum, *naar de slaaes sönder og sammen i de store Dumbshave (Iishave)*, *H*. 20) *fra* [minníngar verðir í (ok, *D*) umræðu, en þessa (þessir, *D*) er nú höfum vèr um rætt, (v. getið, *D*; talt, *F*) *A, D, F, G, K*. 21) *fra* [*u. A, D, F, I, K*.

Sunr: Þeir luter ero hèr aller[1] um rœdder, er mèr þycki unndarlegir væra, oc þó mykell fróðleicr[2], at maðr má[3] fara út or heiminum oc sjá sjálfr þau[4] ænndimærki[5], er guð hæfir skipat[6] mæð svâ myclum torfœrum, sæm nú[7] hafi þèr frá sagt, [en ænn þikki mèr lítit vanspurt um þetta sama mál, æptir því sæm þèr [gátor í hinu fyrra orðe[8]. Đèr sagðut sva, at [þæssum þræm gátum[9], at yðr þótti[10] þat lícazt[11] væra at þetta ljós munnde skína[12] af froste oc jaclum[13], en í fyrra orðe lètur[14] þèr þat fylgja, þá er þèr [sagðut, hværso[15] þetta ljós var[16] tilsýnum[17], at þar skaut[18] upp ændr oc sinnum[19] þoco oc mjorqva[20], lícan[21] svortum reyc í því ljóse, oc þyckir mèr þat unndarlect væra, æf kulðenn er þar sva algangsa[22], at af hanum stænndr[23] þetta ljós[24], líct ællig·um[25] geislum, hvaðan rœycr sá kœmr er stunndum þykkir [skýra oc[26] skyggja firir ljósit, [sva at þat þyckir náliga kvafna[27] við[28], þvíat mèr þickir þat líct[29], at hælldr værðr[30] rœykrinn af ylnum[31] en af frostenu. Đá er ænn sá annarr lutr, er mèr þycker oc unndarlegr væra, er þèr gátor ænn fyrr í yðarri rœðu, at þèr [talðut hælldr Grœnaland væra væðrgott, ennda er þat þó[32]

1) *u. F.* 2) mikil tiðindi, *A, D, F, L*; þó er mesta furða, *dog er det forunderligst, t. G, u. K.* 3) skal, *A, F;* drjúgum, *t. K, L.* 4) tiðindi ok, *t. A, F, K.* 5) endimörk, *A, F, K, N.* 6) skapat, *F.* 7) *u. F.* 8) gátuð, *de övrige;* g. i fyrri ræðu yðvarri, *E; fra næstsidste* [nú um hrið, *F; i* hinu fyrra orði, *N.* 9) getum, *G.* 10) *fra* [af þ. þr. g. þótti yðr, *A, F, K.* 11) likligast, *F.* 12) skíma, *E;* gleo upp, *A;* glyia upp, *I, L;* gljá upp, *D;* brá ok glía, *F;* glea, *u. K.* 13) sjálfum, *t. A, F, G, K;* af jöklinum sjálfum, *D.* 14) letut, *de övrige.* 15) glósuðut um, *F.* 16) *u. F.* 17) tilsýndum, *E;* tilsýnd-

Sönnen: Alle de Ting, som vi her have talt om, forekomme mig forunderlige, og det er vistnok meget lærerigt, at man kan drage ud af Verden[106], og selv see de Grændser, hvilke Gud har udrustet med et saa farefuldt Uföre, som I have berettet. Dog forekommer det mig, at den samme Sag, om hvilken I sidst talte, ikke er bleven noksom udforsket. I sagde nemlig om hine tre Gisninger, at den af dem forekom eder rimeligst, at hint Lys maatte udstraale fra Frost og Isbjerge, men kort för, da I fortalte hvorledes dette saae ud, lagde I det til, at Mulm og Mörke, lignende en sort Rög, af og til skjöd op fra det Lys; og det forekommer mig underligt, hvis Kulden der er saa alvældig, at dette Lys, som ligner Ildens Straaler, udsendes fra den, hvorfra da den Rög kunde komme, som stundum synes at skjule og beskygge Lyset, saa at det næsten synes at kvæles derved, thi jeg ansaae det for rimeligt at Rögen snarere maatte foraarsages af Varmen, end af Frosten. Der er endnu en anden Ting, som forekommer mig underlig, og som I för berörte i eders Tale, at I nemlig omtalte Grönland som nogenlunde veirgodt,

---

ar, *K;* til sýnar, *t. A, D, F.* 18) skyti, *F.* 19) stundum, *A, D;* stund, *F.* 20) myrkva, *A, D, F, K.* 21) líkum, *F.* 22) ágángsa, *N;* algángs, *A;* agangsamr, *E;* mikill, *D;* gagnsær, *F, K, L;* gagnsæll, *I.* 23) gleor, *A;* gljáir, *D, K;* skal glóa, *F;* glýiar, *I, L.* 24) hit mikla, *t. F.* 25) elligum, eldligum, *de övrige.* 26) skía (skýia), *formodentlig rigtigere, G; fra [u. A, D, F, I, K, L;* skýa ok, *E, N.* 27) kafna, *E, N.* 28) *fra [u. A, F.* 29) líkligt, *N.* 30) kiæmi, *F.* 31) *D;* ylmum, *urigt., E.* 32) *fra [* töluðut um Grenland, ok er þat land, *D.*

fullt af joclum oc froste, þá má ec þat varla skilt fá, hværso þat land má vætrgott væra.

Faðer: Þat er þú spurðer um reyc þann, er [stundum sýniz fylgja norðrljóse, oc lètzt þat fylgja, at þèr þótte þat líct[1], at reycrenn [kœme hælldr af[2] yl en kulða[3], [þá sanna ec þat með þèr[4], en þú mátt þat vita, at hvarvætna þar sæm jorðen er þíð unnder joclinum, þá varðvæitir hon æ noccorn værma[5] [í unnderdjúpum sínum[6]. [Sva oc hafit unnder ísunum, þá varðvæitir þat oc noccorn yl í djúpum sínum[7], [en æf jorðen væri án[8] allan værma eða yl, þá væri hon[9] oll í æinum þæla[10] frá ovanværðu oc niðr til hinna næzto[11] grundvalla; sva oc hofin, æf þau hefðe ængan [lut værma[12] í sèr, þá væri þat allt æinn jacull frá ovanværðu oc[13] til grunnz. [Værða munu oc hvartvæggja[14] stórar rivvr[15] á þeim jaclum er á lanndeno liggja[16], eða sva oc[17] vaker á þeim ísum er í hafino liggja. En hvarvætna þar sæm jorð værðr[18] bærr[19], sú er þíð er, [hvart sæm hælldr er at hon bæraz[20] þar sæm ængi liggr jacull yfir hænni, eða bæraz hon unnder gínanda[21] rivvm jakulsens[22], sva oc hafit þar sæm þat bæraz[23] unnder sunndrslitnum vokum íssens[24], þá gefr hvartvæggja þaðan[25] ropa[26] af

1) er ek vil sanna með þèr, *t. A, D.* 2) *fra* [fylgir jafnan meir, *F;* muni heldr koma, af *K.* 3) eðr frosti, *t. F, K.* 4) *fra* [*u. A, D;* vil ek þó þetta s. m. þ., *F.* 5) verma, *L;* varma, *F og de fleste övrige.* 6) *fra* [undir sèr, *under sig, F.* 7) *fra* [*u. A, D, F.* 8) um, *ur., A, G.* 9) *fra* [ella væri jörðin, *F.* 10) þela, *de övrige.* 11) neðstu, *nederste, E, F;* neðuztu, *K;* neðzo, *G.* 12) verma (varma) lukt, *A, F;* verma, *D.* 13) niðr, *t. F.* 14) En

endskjöndt det er fuldt af Isbjerge og Frost, saa at jeg ingenlunde kan forstaae, hvorledes Veirliget kan der være godt.

Faderen: Angaaende det som du spurgte om den Rög, der stundum synes at fölge Nordlyset, og hvad du lagde dertil, at du ansaae det for rimeligt at Rögen snarere kom af Varme end af Frost eller Kulde, da sander jeg det med dig; men du maa vide at hvorsomhelst Jorden er fri for Frost under Jökelen, bevarer den stedse nogen Varme i sine Afgrunde; Havet under Isstrækningerne gjemmer ligeledes nogen Varme i sit Dyb. Men hvis Jorden var uden al Hede eller Varme, saa vilde den staae i en Klagge[107], lige fra det överste og ned til de nederste Grundvolde; ligeledes og Havene, hvis de ikke havde mindste Varme i sig, vilde de kun udgjöre en Isklump lige fra det överste og ned til Bunden. Der vil vistnok gives store Sprækker paa de Isbjerge, der ligge paa Landet, og ligeledes Vaager paa de Isstrækninger som bedække Havet; men hvorsomhelst den Jord, der er fri for Frost, bliver bar, enten den saa blottes der hvor ingen Jökel ligger over den, eller under Isbjergenes gabende Rifter, og ligeledes Havet, hvor det bliver aabent under Isens söndersplittede Vaager, da udaande de begge en töende Pustning fra

nú ætlum vér at verða munu, *A, F, G, K.* 15) rifur, *E, F, K, N*; á hvorutveggja, *t. A, F, K.* 16) eru, *F.* 17) stórar, *t. F, K.* 18) er, *F.* 19) ber, *de övrige.* 20) beraz, berast, *de övrige.* 21) gínandi, *E.* 22) *fra* [*u. A, F, K.* 23) berast, *F, K.* 24) *u. F, K.* 25) þiðran, *A*; þiðan, *D, K.* 26) dropa, *Draabe, L.*

unnderdjúpum símum, oc kann væra at þat dupt[1] samnez saman oc sýniz þat líct rœyki eða mjorqva[2], [oc taki sú þoca firi at draga norðrljóse[3] þeim sinnum er [því þycki líct væra sæm[4] þat kvœfi[5] reycr eða mjorkvi[6]. En þar er þú rœdder um væðrleic lannzens, at þèr þótti þat unndarlect, hví þat lannd var væðrgott kallat, þá vil ec þat sægja þèr, hværso því lannde[7] er farit[8]: Þæim sinnum er þar kann[9] íllviðri at værða, þá [værðr þat[10] þar mæð meiri ákefð, en í flæstum stoðum aðrum, [hvartvæggja um hvassleic væðra oc[11] um ákefð frostz oc snjóa[12], en optazt hallda[13] þar illviðri litla ríð, oc er lángt í millum at þau koma, oc er þá góð væðrátta millum þæss[14], þó at landet sè kallt, [oc værðr[15] því náttúra jaculsens at hann[16] værpr af sèr jamna[17] kalldum gust þeim sæm [elom rinndr[18] brot af hans andliti, oc hælldr hann optazt[19] bæro hofðe[20] yfir sèr. En jamnan gjallda hans þó[21] nálæger grannar, þvíat oll annur lonnd, þau er í nánd hanum[22] liggja, þá taca mikel illviðri af hanum, oc koma þau [oll[23] þá á[24], er hann rinndr af sjálfum sèr mæð kalldum[25] blæstri[26]. Nú æf þèr skilz þetta[27], þá þycki mèr æigi fleiri svor[28] hèr til koma, [en nú hæfir þú heyrt[29] [hèr af þæsso[30].

---

1) kóf, *A*; kaf, *K*. 2) myrkva, *A*. *D*, *F*, *K*. 3) norðrljósit, *A*, *D*, *E*, *K*, *N*. 4) at, *G*. 5) kefie, *E*. 6) myrkvi, *D*; *fra* [þat sýnist reykligt vera, *A*, *I*, *K*; þat þikir likt vera, *G*; *fra næstsidste* [*u*. *F*. 7) *u*. *A*, *D*, *F*. 8) til varit, *F*. 9) kunna, *F*. 10) verða þau, *F*, *K*. 11) *fra* [bæði, *A*, *F*, *K*. 12) hríða, *F*; *fra* [*u*. *D*. 13) haldast, *A*, *F*, *L*. 14) þeirra tíða, *F*; þ. hríða, *K*. 15) veldr, *volder*, *D*, *E*, *G*. 16) *fra* [þvíat jökullinn, *A*, *F*, *I*, *K*. 17) *u*. *A*, *K*. 18) elin hrinda,

deres Afgrunde, og det kan hænde at den Uddunstning samles sammen, saa at den kommer til at see ud som Rög eller Damp, og at denne Taage giver sig til at trække for Nordlyset, naar dette seer saaledes ud, som om det skulde kvæles af Rög eller Mulm.

Da du ellers talte om Landets Veirlig, at du ikke ret kunde fatte hvorfor det Land kunde kaldes veirgodt, da vil jeg sige dig, hvorledes dette Land er beskaffent. De Gange, som Uveir kunne indtræffe der, skeer det med större Strænghed end paa de fleste andre Steder, baade ved Stormenes Voldsomhed og Heftigheden af Frost og Snee, men det onde Veir varer der som oftest kun en kort Tid, og der gives lange Mellemrum, inden det kommer igjen, endskjöndt Landet er koldt. Dette foraarsages af Iisbjergets Natur, da det idelig kaster fra sig en kold Luftning, som driver alle Uveirsskyer bort fra dets Aasyn, og som oftest holder det Luften klar over sit Hoved. Dog maa dets nærmeste Naboer tit undgjelde dette, thi alle andre Lande, som ligge i dets Nærhed, modtage af det stærke Uveir, idet alle de, som det driver fra sig selv med kold Blæst, komme over dem[108]. Dersom du fatter dette, troer jeg ikke at flere Besvarelser behöves herom, end de som du allerede her har hört.

A, F, K; ylnum hrinda, *D*; ielum hrindir, *E;* jafnan, *t. F.* 19) optliga, *F, K.* 20) heiði, *klar Luft, A, D, G, I, K, L.* 21) *u. F.* 22) eru ok, *t. G.* 23) *u. A.* 24) el á þá, *A, F, K, L;* öll a þá, *E.* 26) áblæstri, *I, L.* 27) mál, *t. F.* 28) sagnir, *L.* 29) *fra* [*u. F.* 30) *fra* [*u. A, D, E, F, K, L.*

ANMÆRKNINGER.

[1]) Her underforstaaes naturligviis de sydlige Landes Beboere.

[2]) *Jórsalir*, i gammel Dansk Jorsal, er som bekjendt det oldnordiske Navn for Jerusalem; Jorsalslandet er her altsaa Jödeland eller Palestina.

[3]) I Indledningen have vi gjættet, at enten en Sön af Vidkunn Jonsön eller Sigurd Hranesön havde forfattet Kongespeilet; begge de nævnte Hövdinger paa Helgeland (Islands og Grönlands Naboland) havde selv været i Irland, og maatte tillige tildeels kjende de nordlige Have af egen Erfaring; jfr. Indledningen S. 268-70. At Irland var et vigtigt Land for Handelen i Middelalderen, og tit besögtes i den Henseende af Nordmænd og Islændere, er nu almindelig bekjendt. Jfr. ovenfor I, 154, 166, 740-744.

[4]) I Island og Grönland bevæger Isen sig ogsaa tildeels paa Landet, forsaavidt de saakaldte Jökler bestaae af den; man har og lagt Mærke til lignende Bevægelser af de norske Iisbræer, de schweitserske Gletschere o. s. v. Einarsen og Erichsen have her oversat „umaadelige Ise", uden Tvivl med Hensyn til den i Texten optagne Læsemaade *ofurgángsísa*, hvilken vi ikke saaledes have fundet i noget af de gamle Haandskrifter.

[5]) See ovenfor I, 180-81, 264. Phænomenet omhandles nærmere i det fölgende.

[6]) Dette har muelig Hensyn til Irland, hvorom Sönnen först spurgte, og hvor Faderen havde selv været. Jfr. Anm. 3.

[7]) Dette sigter vel til de andre tvende omspurgte Lande, Island og Grönland. Mænd, som havde været der, kunde Forfatterens Fader vist daglig træffe i saadanne Handelsstæder som Nidaros (nu Trondhjem) eller Bergen, og vi formode at Kongespeilet tildeels er skrevet i den förstnævnte Stad; jfr. ovf. III, 269.

[8]) Nemlig Emanuel Comnenus, som kom til Regjeringen 1143. Om de Grunde, af hvilke man maa formode at

denne Bog er kommen til Norge 1150 (eller senest henved 1155) have vi handlet ovenfor i Indledningen S. 266-67. Jfr. S. 280 Varianten 9 „for kort siden", som er optaget i Hovedudgavens Text; see sammes Indledning S. LX-LXI.

[9]) Nemlig hverken Bogens Forfatter, eller hans Læsere eller Tilhörere; her er noget udeladt i den til Grund lagte Codex, som findes nedenfor i Varianterne fra de andre Haandskrifter, til hvilke vi da her maae henvise. Jfr. Hovedudgavens Side 77.

[10]) Fabelen om flyvende Drager i Bjergene bag ved Indien er meget gammel, og spores allerede i Herodots Beretninger om de Griffe, der bevogtede Guldbjergværkerne norden for Indien, blandt Indoskytherne, der förte et Slags Krig med dem; — disse fordum guldrige Egnes Indbyggere beskriver ogsaa Ptolemæus som smaae af Væxt. At selve Inderne endnu fremfor andre ere berömte for at kunne tæmme de störste og giftigste Slanger, som i Middelalderen ofte forvexledes med Drager, ligesom ogsaa uhyre Dyr, som Elephanter o. s. v., er bekjendt nok. Man kan let tænke sig at de kunne have bragt denne Kunst saa vidt, at de have redet paa de meget store og stærke Boaslanger. Chineserne have ellers fra Arildstid af meget yndet Dragebilleder, opsat dem paa Templer, Palladser og Skibe, anbragt dem paa Faner o. s. v., og paa Fabler om virkelige Drager have de heller ikke haft Mangel.

[11]) Jfr. S. 285 Varianten 19 med Hensyn til den der forskjellig angivne Længde.

[12]) Her maatte en Skrivefeil af Texten, som er rettet ved Varianterne, ogsaa rettes i Oversættelsen.

[13]) Jfr. S. 285 Var. 25, hvor enten Helgeland især eller det nordlige Norge overhoved menes. Endnu bruges Skier der meget og ligeledes i det nordlige Sverrig, Finmarken og Lapmarken. I begge Riger have der længe været oprettede hele Compagnier af militaire Skielöbere.

[14]) De fleste Rensdyr, samt störste Rensdyrs-Jægere og Skielöbere gaves stedso paa Helgeland og i det dertil grændsende Finmarken; — med alt dette maatte, af alle norske Hövdinger, de ovenommeldte Vidkunn og Sigurd i sin Tid være bedst bekjendte.

[15]) *Hèr* (d. e. her) tillægges af de samtlige övrige Codices, saa at det rimeligviis i E er blevet udeglemt ved en Skrivefeil; det maatte vist gjelde om Helgeland, Faderens og Sönnens egentlige Hjemstavn. See ovenfor Anm. 13.

[16]) Erichsen anförer hertil (Udg. S. 84) et Sted af Giraldi topographia Hiberniæ (P. 11 C. 7, Cambdens Udg. S. 718) om en Kilde (*fons*) i Norge, som forvandlede Træ og flere Ting til Steen, — hvorpaa, i Forfatterens Tid (det 12te Aarhundrede) en norsk Biskop havde bragt Kong Gwaldemar (Valdemar den 1ste) af Danmark, en fuldkommen Pröve. Birkedal er en heel Bygd paa Söndmör, i hvis Midte der er en stor Indsö kaldet Birkedals-Vandet. Ström kunde, ved Udarbeidelsen af hans Söndmörs Beskrivelse, ikke opdage nogen Mose eller Kilde i bemeldte Bygd, som da havde den her omhandlede Egenskab. Jfr. Erichsens Bemærkning herved i Indledningen S. LII. At forskjellige varme Kilder i Island ere i Besiddelse deraf, er derimod fuldkommen vist.

[17]) Denne gamle (endnu islandske) Talemaade gjelder her egentlig om Aar.

[18]) Ved en synderlig Trykfeil er Ordet *eigi* indkommet i Texten S. 288, (hvorfor og Varianten 19 var overflödig); det udtrykkes derfor ikke i Oversættelsen.

[19]) „Nogle kalde dem og Höfrunge, men Torfæus adskiller begge, Groenl. p. 87-88, og det passer sig bedre med vor Author. Vistnok höre de til Grindehval hos Debes, *Fær. res.*, p. 156-161; men hos Artedius og Linnæus ere de ikke kjendelige, naar vor Authors Beskrivelse skal fölges. Maaskee höre de til Næbbehvalen og især til den Art med korte Næb uden Tænder og Barder, som Klein

har beskrevet, men han er nu ikke ved Haanden." *Erichsen.* Mohr erfarede, at *Physeter microps* (Linn. Syst. nat. 107), paa Dansk kaldet *Spækhuggeren*, kaldtes af Islænderne *Hnýðingr*. Eggert Olafsen omtaler og „Hnydingen eller Spekhuggeren, en ganske liden Hval, som er den slemme Delphin, der saa meget forfölger og dræber de store tandlöse Hvale. Den er *Delphinus* (*minimus*) *rostro protracto*, 2 og meest 3 Alen lang." (R. g. Isl. I, 544.) Ellers ommelder han en vis *Delphinus* eller *Phocæna* (*corpore coniformi, rostro subacuto*); den har hjemme paa Vestfjordene i Island, omtrent 10 Alen lang, og svömmer i Flokke. Man har meent at den blev blind en Tid af Sommeren, nemlig ved August Maaneds Begyndelse, da den parres; i det mindste bliver den da saa forvirret, at den driver, svömmende for Vinden, i klart Veir lige ind paa Landet. 1744 löb omtrent 100 Stykker levende paa Land, i Bugten mellem Olafsvig og Revet, saa de bleve hugne tildöde. Kjödet smager ikke ilde; ogsaa O. mener at den er Færöernes Grindhval (l. c. I, 360). Af Grindhvalene, ogsaa en Delphinart, blive de största 9 til 10 Alen lange. Blandt dens Kjendetegn nævnes hverken Tænder eller Barder. (Landt Færöernes Beskrivelse S. 241-42); den holder sig i Flokke, fra 100 til 1000, og denne Fangst udgjör en af Færingernes vigtigste Næringsveíe, baade til Födes og Handelsfordeles Erhvervelse. Efter Svaboes endnu kun haandskrevne Færöiske Ordbogs Tillæg er Færingernes *Nujingr* det samme som Islændernes *hnýðíngr*, og betegner den af Mohr ovenanförte Hvalfiskeart. I den meget mangelfulde Ordbog over Islandske Fiskenavne som Olav Olavius meddeelte i Rit hins isl. lærd. lista fèlags, 1ste Bind, oversættes *Hnýðíngr* ved *Delphinus minimus.*

[20]) Nisen (Isl. *hnýsa*, Færöisk *Nuisa*, endnu i Norge Nisa) er det almindelige Marsvin eller Delphin, Tumler, (Delphinus phocæna, Syst. nat. 108). Jfr. Erichsens hertil hörende Anmærkning S. 121. Höist mærkeligt er det,

at selv de eskimoiske Grönlændere kalde Marsvinet eller Delphinen (i flere Arter) *Nisa*, som da vistnok maa give en grundet Formodning om Ordets Herkomst fra de gamle Nordmænd, blandede med de tilsidst over dem seirende Skrællinger. See ellers om den (og flere Delphinarter) Fabricii Fauna Groenlandica S. 46-52.

[21]) Denne Hvalfiskeart og dens Navn ere meget mindre bekjendte. Navnet findes vel (som *Leyptr*) i Björn Haldorsens Islandske Ordbog, men med en meget ubestemt Betydning: *balæna quædam velocissima*, mulig blot med Hensyn til den Bemærkelse af Lyn, Lynglimt, som Ordet ellers i Almindelighed har. Som Navn for en Hvalfisk have vi ikke kunnet finde det hos de Forfattere, som omhandle Islands Naturhistorie. Erichsen bemærker, at den her saaledes benævnte Hval „skal i Island af nogle kaldes *Lyptir*, *Lèttir*, ja vel og *Stökkull*"; alle disse Navne betyde omtrent det samme som „Tumler", „Springer", og overhoved betegne de vistnok en Delphinart; jfr. Mohrs Islandske Naturhistorie S. 17.

[22]) Navnene *Vagn*,- *Vogn*- eller *Vögnuhvalr* lade nu til at være ubekjendte i Island. Den her beskrevne Art kaldes der rimeligviis *Hundfiskr* (Hundfisken) som og, efter Kongespeilets Beskrivelse og dets Forfatters Mening, vel kunde passe til den. Mohr beretter, at Islænderne derved forstaae deels den ellers saakaldte *Delphinus orca* (*Müller Prodr. Zoolog Dan.* 57) samt at den forfölger Hvalfiskene og udmærker sig ved sin Grumhed mod dem, (jfr. Fabr. Fauna Grl. S. 46) — og deels en anden beslægtet Art, af Naturforskerne kaldet *Delphinus Delphis* (Syst. Nat. 108 *Fabr. S.* 48), hvilken Olavius allene tillægger Hundfiskens Benævnelse. De ere oftest i Flokke og springe höit op paa Vandet. Paa Færöerne kaldes de *Qvessingur* (formodentlig af deres skarpe Tænder og disses hyppige Brug mod större Hvale), ligesom de og i Dansk og Tydsk (af samme Aarsag kaldes „Barbere" (Islands Naturhistorie S.

14; Landt l. c. S. 141); jfr. Erichsens hertilhörende Anmærkning, S. 121 (med Hensyn til ældre naturhistoriske Forfatteres Beskrivelse over lignende Arter). Fabricius antager Vognhvalen for *Physeter microps*, som er Sælhundenes heftigste og farligste Forfölger, nu af Grönlænderne kaldet *Ardluk* (Fauna Groenl. S. 44-45).

[23]) Om den bemærker Erichsen (S. 123): „Andhvalen kaldes ellers *Andurhveli*, *Andarnefja*, af Snudens Lighed med et Andenæb; den findes og kaldet *sandæta*, af at æde Sandet, og hörer vist til Næbbehvalene og vel de med langt Næb, af hvilke een beskrives i Pontoppidans N. N. Hist., som jeg dog nu ei haver." Olafsen og Olavius oversætte Islændernes *Andarnefja* med det danske *Nebbehval*, Færingernes *Dögling* og det latinsk-systematiske *balæna minima rostro acutissimo* (R. g. Isl. I, 543; I, 79). Hos den her förstnævnte Forfatter læses (l. c.) fölgende Beretning: „I Island kunne hverken Træ- eller Leerkar holde dens Olie, og Glas, som den er i, bliver ogsaa fugtig udvendig; hvis man tager den ind, trænger den strax igjennem Legemet. Den bruges derfor meget i Island, som et smertestillende og fordeelende Middel, viser og herlige Virkninger ved Hævelser, Bylder og alleslags Inflammationer." Denne Artikel er saa meget mærkværdigere, som den rimeligviis er skrevet af Olafsens Medreisende Bjarne Povelsen, som var en særdeles duelig Læge. Ellers berettes der at denne Hvals Længde er fra 10 til 15 Alen, at den för var meget hyppig paa Nordlandet, og at dens Kjöd bliver spist. Fabricius og Mohr nævne den derimod blot som *Balæna rostrata* (Müllers Prodr. 48). Ogsaa efter Mohrs Beretning er den Olie, der af Kongespeilet omtales som en indvortes Gift for Menneskene, en Lægedom for dem, naar den anvendes til udvortes Brug; det berettedes ham nemlig, at Islænderne pleiede at udskjære de hvide Pletter, som findes under Svömmefinnerne, tilligemed Spækket, „hvoraf udflyder en fiin Olie eller Tran,

som de bruge med god Virkning som et fordelende og smertestillende Middel, ved at smöre den paa Stedet" (Isl. Nat. H. S. 13-14). Eschricht har 1842 beskrevet den nöiagtigst under Navn af Dödlingen eller *Hyperoodon*, tildeels efter Districtschirurg Hollands Tegning og Beskrivelse over en saadan ved Vestmanöerne i Island 1841 fanget Hvalfisk. Dens Ny-Grönlandske Navn er *Tikagulik* (Fabr. Fauna Groenl. S. 90).

[24]) Navnet *Svinhvalr* og tillige den Art som betegnes derved synes nu at være ubekjendt blandt Islænderne. Jfr. Erichsen, l. c. Hvorfor Torfæus (Groenl. S. 90) ommelder dens Olie som mere gjennemtrængende end Andhvalens, er derfor ikke let at begribe. Fabricius antager den for *Delphinus tursio*, som og er meget sjelden i Grönland; den kaldes der *Nesarnak* eller *Nisarnak*. (*Fauna Grl.* S. 49).

[25]) Erichsen bemærker herved: „Denne Hval kaldes ellers af dens sorte Farve *Hrefna*, saa og *Hrafnreidur* i Torfæi Groenlandia p. 90; han synes at regne den til *Balænas*; andre tillægge den Tænder i nederste Kjæve, da den blev et *Catodon* eller en *Physeter*." Olafsen og Olavius ommelde denne Hvalfisk paa Islands Vesterland, som *Balæna media, ventri plicato*. (R. g. Isl. 1, 542; Oek. Reise, I, 79). Fabricius og Mohr have begge de heranförte Islandske Navne for *Balæna boops* (Syst. nat. 106), af hvilken 3 Stykker dreve paa Land i Rutefjorden 1780 (Fauna Grl. S. 26, Isl. Nat. Hist. S. 13). Jfr. nedenfor Anm. 30. Dens nygrönlandske Navn er *Keporkak*,

[26]) „Ventelig den som ellers kaldes *Mjaldur*. Anderson om Strat Davis § 51 p. 217 regner den til Marsvinene og holder den for et med Svinhvalen; deres Störrelse hos Torfæus Groenl. p. 91 No. 9 [*decem aut paulo plus ulnæ*] passer sig vel nok med de förste, men ingenlunde med Svinhvalen. Siden vor Author ingen Kjendetegn sætter, skulde jeg helst gjætte at denne var den bekjendte *Hvidfisk* hos Egede p. 50, Anderson om Strat Davis § 49 p. 215 og Ström p. 298. Efter disses Beskrivelser ligner

den mest *Catodon* 1 hos *Artedius Gen.* p. 78 og Linnæus p. 76." Erichsen. Saavidt vi vide bruges Navnet *Hvítingr* nu i Island ikke om nogen Hvalfiskeart, men derimod *Hvíthvalr* eller *Mjaldur* hos Fabricius og Mohr (l. c. S. 14) den samme som *Delphinus* eller *Balæna albicans* (Müll. Prodr. 50), der meget frygtedes paa Österlandet som skadelig for Fiskerbaadene. Efter Hans Egede löbe de ofte i Flokke tæt under Fartöierne, naar man farer paa Söen (Grönlands Perlustration S. 40); denne deres Vane maa naturlig tit være meget farlig for de let vaklende Baade af islandsk Bygningsmaade; de fölge ogsaa tit Baadene i Grönland, da det hedder hos Fabricius (l. c. S. 50—52): *Non raro cymbas sequuntur*; der kaldes den paa Nygrönlandsk *Kelleluak* eller *Kakortak.*

[27]) „Skal og kaldes Skjoldfiske, Skjoldunge, Skjolde, Torfæus Groenl. p. 93 Nr. 14 synes at regne dem hen til Sletbageslægten; ellers komme og Pletterne overeens med hans *Háhyrníngr* p. 91 Nr. 8. Skjoldhvalene berettes at have Tænder i den nederste Kjæve og höre da til *Catodon Artedii* og *Physeter Linnæi.*" Erichsen. Den ommeldes ikke af de nyere Forfattere over Islands Naturhistorie. Haldorsen gjör *Skjaldhvalr* til det samme som *Skeljúngr, nomen balænæ conchis obsitæ*, oversat af Rask: Navn paa en Hvalfisk besat med Skjæl." Mohr hörte Skeljungen omtale paa Islands Nordland som et Slags Hvalfisk, fra 40 til 50 Alen lang; see Isl. Nat. H. S. 15. Jfr. nedenfor Anm. 42.

[28]) Erichsen bemærker herved: „Kaldes og *Geirreiður*, Torfæus Grönl. p. 93 No. 15 og p. 96 No. 22 regner den til *Balænas.* Jeg skulde snarere antage den enten for Sværdfisken hos Egede, p. 48, og Anderson om Isl. § 67 p. 98, Str. D. § 53 p. 218, eller for Ströms Staurhynning p. 298, Artedii Physeter 1 Gen. p. 74, Linnæi Microps p. 76. Vigfus Johnsen, i hans Dissertatio de Piscatura § 4, p. 5 agter Sværdfisken for et med Vognhva-

lene; vel mueligt at og disse kaldes saaledes i Island." Mohr hörte en Hvalart omtale paa Islands Nordland under Navn af *Geirreiður*, men han saae den ikke selv og kunde derfor ikke henföre den til nogen zoologisk Klasse. Ordet *geir* betyder Spyd, Landse eller Sværd, rimeligviis her udledt fra et opstaaende Been eller Rygfinne, der havde Lighed med et saadant Vaaben. Haldorsen, som længe havde opholdt sig paa Islands Vesterland, hvis Farvande især ere rige paa Hvalfiske, hvilke han da tildeels kjendte af egen Erfaring, beskriver den saaledes usædvanlig nöie: „*Geirhvalr, balænæ genus ventre plicato, dorso tuberose pinniformi, alias Geirreiður, a macula oblonga, albicante in dorso.*"

29) „Skal og kaldes *Barde*; Navnet er draget af Sidefinnernes Störrelse, og deraf kunde den let tages for Andersens Pflockfisch, om Strat Davis § 43 pag. 191; her regnes den til Cachelotterne." De nyere Forfattere omhandle den ikke under de islandske Benævnelser. Hvalen er uden Tvivl forskjellig fra den nu saakaldte *Bardfiskr*, paa Dansk Brygde (*sqvalus maximus*).

30) Erichsen bemærker herved: „Skal og kaldes *síldreki*" (Silddriver eller Sildejager). „Uden Tvivl er det Nordcaperen hos Egede p. 48, og Anderson om Island § 64 p. 90—93, samt om Strat Davis § 40 p. 186; maaskee og Silde-Qvalen hos Ström, S. Beskr. 1ste Deel p, 298; kun at denne regnes til smaae Hvale. Nogle i Island berettes at tillægge dette Navn baade Marsvinene, saa og de störste Hvale, som de kalde *Steipereiður*, ventelig fordi ogsaa disse sees at fölge med Sild og Torsk." I min Ungdom har jeg, Finn Magnusen, hört mange Fortællinger af Islandske Fiskere om den vidunderlige *Steypireiður* (see nedenfor Anm. 46) som en i visse Maader hellig eller fredlyst Hvalfisk, der beskyttede Fiskerne mod de onde Hvales Angreb, drev Fisken til dem o. s. v. Dette Folkesagn tilhörer Sönderlandet. Paa Vesterlandet tilægges de samme

Egenskaber den (S. 360, Anm. 25) ommeldte *Hrafnreiður* eller *Hrefna*, efter Olafsens Reise gjennem Island I, 543: „Den harpuneres ei gjerne, thi Indvaanerne holde den for en venlig Fisk, og troe endog at Skaberen har sat den til at beskytte dem paa deres smaae og svage Baade for de onde Fiske. Det er og besynderligt, at naar der er en Mængde af allehaande Rovhvale i Söen, som gjerne söge Baadene, da svömmer denne Hval bestandig tæt omkring dem, saa at man kan stryge den med Haanden; den skyder sig under Kjölen og Aarerne uden at stöde Baaden, og saaledes beskytter eller holder de andre Hvale fra at röre den, indtil Fiskerne komme til Land." Paa Færöerne er det ogsaa denne *Balæna boops* der kaldes *Silrekji* (svarende til den Isl. *Sildreki*) som endnu hævder denne höie Anskuelse, efter fölgende Beretning af Landt. „Den sees ikke saa sjelden i de Færöiske Farvande. Den ansees for en fredelig Hval og nyder ogsaa sin Fred paa Grund af den Mening, at den skulde drive Silden ind i Fjordene, men jeg tvivler om at Færöerne nogensinde have erfaret denne gode Tjeneste af bemeldte Hval. Jeg vilde derfor önske at Indbyggerne kunde lære at gjöre sig til Mestere af den, og saaledes hellere tage mod den visse end vente paa den uvisse Fordeel." (Beskr. over Færöer. S. 141). Jfr. ovenfor Anm. 25.

[31]) See om dem ovenfor S. 293 samt Anm. 29. Erichsen bemærker her: „Efter det Navn Buurhval, som dem og gives, af det Buur eller Forraadskammer som er i deres Hoved, höre de til Cachelotterne hos Egede, p. 49 og Anderson om Strat Davis § 46—48 pag. 196—97, item 200 —215, dog uvist om til disses 1, 2 eller 3 Art. Hvalens Störrelse hos vor Author og Torfæus Gronl. p. 92 No. 11 passer vel nok til dem alle, see Anderson p. 207, 211, 213; Tændernes derimod passer bedst til den 3die. Men vistnok bliver den Catodon 2, Arted. Gen. p. 79, Syn. p. 108 og Physeter Macrocephalus Linnæi p. 76." Denne

sidste Linnæiske Benævnelse antago ogsaa Fabricius, Olavius og Mohr for den i Island nu saakaldte *Búri* eller *Búrhvalr*. Dens nye Grönlandske Navn er *Kigutelik* eller *Kigutilirksoak* (Fauna Grl. 41—43).

[32]) Erichsen oversætter „Brikker til Bretspil." Einarsens latinske Oversættelse har derimod "*latrunculi scachici*" eller Skakbrikker. Originalens *tafl* eller *tabl* antyder uden Tvivl begge Arter collective. Vist er det at mange ældgamle Skakbrikker, forfærdigede af den i Island saakaldte *Hvaltand* (eller *Hvalrostand*), ere blevne fundne i vort Norden, ved de brittiske Kyster o.s.v. See Annaler for nordisk Oldkyndighed for 1838-1839 S. 138-158.

[33]) Herved menes vel en tildeels stor hornagtig Rygfinne, deels visse Forhöininger eller Knuder paa Ryggen, som nogle andre Hvalfiskearter udmærkes ved.

[34]) Denne Hval kaldes mest *Slèttbakr* af de nyere Islændere. Erichsen bemærker herved: „Anderson om Island § 64 pag. 90 og om Strat Davis § 39 pag. 180, og flere ansee den for *Balæna vulgaris* og eet med Sandhval, som ellers kaldes *Sandlægja*, *Sandæta*; det förste kan vel være nogles Mening i Island, som og bifaldes i V. Jonsens *Dis. de piscatura* § 4 p. 6; det sidste er vist urigtigt, da den egentlige Hval ei holder sig til Strandbredden. Nogle Islændere holde dem og for adskilte; see Torfæi Gronl. p. 92-93 No. 12 og 13. Den hörer vist til de egentlige *Balænas* hos Artedius og Linnæus, men da Navnet *Sletbag* er i det Islandske Sprog et almindeligt Navn „(?)" paa alle Hvale som ere sletryggede, eller i det mindste som ei have den forreste Rygfinne, saa er ei let at sige, hvilken af dem denne er, uden at see den selv." Olavius udgiver Sletbagen for den ellers saakaldte *Balæna Grönlandica*, Mohr for *Balæna Mysticetus* (Syst. Nat. 105) der og paa Færöerne kaldes *Slattubaka*; synderlig nok beskriver Haldorsen den saaledes: *Balæna Groenlandica sive Spitsbergensis vera*, *ventre plano*, *quibus-*

dam Physeter; — Rask kalder den paa Dansk: slet Finhval, Grönlandsk Hval. Nordmændene kalde den endnu *Sletbak*, — og overhoved frygtes den endnu i Norge, Island og paa Færöerne som farlig for Fiskerbaadene.

[35]) Iblandt Varianterne har Erichsen indskudt denne korte Anmærkning: „Skal ellers kaldes *Hafurhval*, *Hafurfisk*, *Katthval*; men her feile de övrige Tegn til at kjende dens Art." De nyere Forfattere over Islands Naturhistorie have heller ikke bidraget til denne dunkle Gjenstands Oplysning. Haldorsen oversætter *Hafrhvalr* ved *Delphinus*, og det er vistnok sandsynligt at *Höfrúngr*, en Islandsk Benævnelse for Marsvinet, (skjöndt den snarest synes at være Diminutiv af *Hafrhvalr*) har den selvsamme Oprindelse.

[36]) Herved bemærker Erichsen: „Horshvalen skal og kaldes af dens Springen *Dettir*, *Sprettfiskur*, *Stökull*, og *Blöðruhvalr*, af en Blære eller Hud som skal hænge den over Öinene. Den berettes at have Tænder i den nederste Gumme." Jfr. Torfæus l. c. p. 94. som uden Tvivl har taget det af Islandske Almuesagn, at dens Indvolde ligne Hestenes, og at den tildeels er lodden; af samme Art er det Sagn som Mohr hörte paa Nordlandet (hvor den kaldtes *Hrosshveli*) at den skulde vrinske som en Hest (Isl. N. Hist. S. 17). Islands ældste Kirkelove (af 1123 og 1275) forböde at spise den.

[37]) Om Rödkæmmingen haves og i Island endeel, rimeligviis ugrundede Almuesagn, f. Ex. at den skal have en röd Manke. Jfr. Torfæus og Mohr, ll. cc. Fiskerne ansee den endnu for særdeles farlig. Den blev ogsaa forbuden at spises i Islands ældste Kirkelove.

[38]) Efter Ordet: modstridende (Menneskets Natur).

[39]) Torfæus angiver l. c. Roshvalens största Længde kun til 22 Alen.

[40]) Jfr. Varianten Kjerte (enten af Vox eller Tælle); i de ældre Oversættelser sættes her: „Tællelys."

[41]) Denne Hvalart er vistnok en af de mest berömte for dens fordum kostbare Horns eller Tands Skyld. Dog er Erichsens hertil hörende Anmærkning usædvanlig kort: „Narhval, som ikke er ædelig for Mennesker. Det danske Navn Narhval er fordreiet; den kaldes ellers af Egede S. 50-53 og Andersen om Strat Davis § 45 p. 191 o. f. samt § 46 p. 197-199 *Monoceros;* af Artedio Gen. p. 78 Syn. p. 108 og Lin. p. 75 *Monodon.*" Fabricius og Mohr kalde den *Monodon Monoceros* (Syst. Nat. 105) og Sidstnævnte bemærker meget rigtig, at dens lange og besynderlige Tand urigtig kaldes Eenhjörnings-Horn (Isl. Nat. Hist. S. 13). Hos Haldorsen findes begge de systematiske Navne, med det Tillæg, at det Islandske er draget af Hvalens blege eller blaaagtige (gustne) Farve; *Náhvalr . . (monoceros marinus) a colore pallido vel lurido ita dictus.* I den sildigere Middelalder og lige til det 17de Aarhundrede antog man, uden for Norden, Narhvalens Tand eller Horn for Hornet af den Eenhjörning, som Bibelen ommelder, der dog kun meget sjelden kunde findes eller erholdes dybt inde i Asien eller Afrika. Man ansaae det (især pulveriseret) for den ypperligste Modgift, og tillagde det adskillige andre Lægedomskræfter, saa at rige Folk betalte det eller Stykker deraf med lige Vægt i Guld o. s. v. Det var derfor i Island et lovmæssigt Regale. Den bekjendte Ophavsmand til Læren om Præadamiterne, Isaac de la Peyrere, var en af de förste Udlændinge, som (under sit Ophold i Kjöbenhavn 1644) kom til Kundskab om dette berömte Eenhjörningshorns sande Oprindelse og Hjemstavn, hvilket han da indberettede til den franske Statssecretair la Mothe le Vayer, blandt flere Efterretninger om Island og Grönland, som senere udgaves i Paris (Relation du Groenland 1647 og 1663 samt Relation d'Islande 1668); för var det dog kommet til den lærde Verdens Kundskab ved Ole Worms og Thomas Bartholins Undersögelser, udgivne af sidstnævnte i hans: Observationes novæ de Unicornu; Patavii, 1645, og i Mu-

sæum Wormianum, Lugduni Batav. 1655, hvor Kongespeilets Efterretninger tildeels ere benyttede. Narhvalens her ommeldte Uspiselighed er vel (ligesom Hestekjödets) blot grundet paa en gammel Fordom, mulig opstaaet af Navnets Betydning. Den berettes og af Arngrim Johnsen 1638 til Worm i Epistolæ Wormianæ I, 329, men berigtigedes fra Island ved Fiskernes Erfaring 1649 (ibid. II, 956). Vist er det ellers, at Islands ældste Kirkelove (fra 1123 af) forböde at spise dens Kjöd (Kristinnrèttr þorláks og Ketils, (1) tillige Graagaasens 1ste Bog 31te Cap., Kristinnr. Árna biskups 32 Cap. efter Thorkelins Udgaver). Eskimoerne betragte dog (efter Fabricius S. 31) dens Kjöd som en Lækkerhed. De nyere Forfattere benægte og at Narhvalen har andre Tænder, end de bekjendte store. Allerede O. Worm oplyste det; see f. Ex. Museum Wormianum S. 280. Herom underrettede og Biskop Thorlak Skulesen sin Ven O. Worm 1649 (Epist. II, 927), og den sidstnævnte var selv saa heldig at see et Narhvalshoved med Tænder 1645 (ib. II, 923). 1673 ankom en stor Mængde af Narhvalens Tænder til Kjöbenhavn; de menes at være blevne anvendte til den kostbare kongelige Throne paa Rosenborg Slot. Dens nygrönlandske Navn er *Tugalik* eller *Kernektak* (m. fl.). Jfr. Hans Egede Grönl. Perlustration S. 42-44; Fabricii Fauna Groenland. S. 29-31.

[42]) Det vil sige: besat med Skjæl eller Skaller (især Muslingskaller). Erichsen oversætter *Skjælling* og tilföier fölfölgende Anmærkning: „Her mangle visse Kjendetegn, dog hörer den vistnok til de egentlige *Balænas*. Torfæus Gronl. p. 95 Nr. 20. tillægger den glat Ryg uden Finne, men da findes den ei hos Artedius og Linnæus. Baade af dens Grumhed og de Skjæl eller *Balanis*, hvoraf den har sit Navn, skulde jeg snarest henföre den til Finnfiskeslægten, og da især til Andersons Jupiter-Fisk, om Strat Davis § 42 p. 187-91, Artedii *Balæna* 3 Gen. p. 77 og Linnæi *Boops* p. 76. Kanskee og de Nordiske have kaldt Skæljung en-

hver Hval, paa hvilken *Balani* findes, og de findes da paa flere end denne; see Anderson § 40 p. 186, Ström p. 298." Jfr. ovf. Anm. 27, samt 25 og 30.

[43]) Erichsen bemærker herved: „Kaldes og *Vatnshvalr* i Torf. Gronl. p. 95 Nr. 21." Den bliver efter Beskrivelsen *Balæna vulgaris* hos Egede p. 44-48, Anderson om Island § 64 p. 90, om Strat Dav. § 39 p. 180-185, og Ström p. 298. Balæna 1 hos Arted. Gen. p. 76; Syn. p. 106-7, Descr. p. 106; Mysticetus hos Linnæus p. 75. Nogle i Island sees at holde den for eet nu med Sletbagen, nu med Burhvalen." Ogsaa Fabricius og Haldorsen have antaget den for den samme som Sletbagen; see ovenfor Anm. 34, Fauna Groenl. 32-34. Paa Nygrönlandsk har den de forskjellige Navne: *Arbek* eller *Arqvek*, *Arbavik*, *Sokalik*.

[44]) Erichsens Text tillægger her et *ok*, hvorfor hans Oversættelse maa lyde: „og det som falder," o. s. v. — men vi have ikke fundet dette Tillæg i nogen af de ved os brugte Membraner.

[45]) Man maatte troe, at dette uhyre Dyr behövede en Mængde Fiske til sin Næring, men dets Svælg er kun 4 Tommer bredt, hvorfor denne Hval kun næres ved det som den kan indsuge; dens bekjendte sædvanligste Næring seer ud som brunt eller hvidt Slim, og findes i Mængde ved Grönlands Kyster; see Hans Egede Grönlands Perlustr. S. 39; Crantz Historie von Grönland 2r Theil S. 135, 144; jfr. Fabricii Fauna Groenlandica S. 33, 34. De Insecter, som Hvalen sluger, findes alle i en saa uhyre Mængde, at nogle Arter af dem farve Havet, paa betydelige Strækninger, efter deres forskjellige Farver, f. E. gulgrönt, brunt eller brunrödt; see Scoresby Voyage to the eastern coast of West-Greenland (1823) S. 351-356.

[46]) Erichsen bemærker herved: „Kaldes og *Steipireiður*, Torf. Gronl. p. 96 Nr. 23, samt *Sjóreiður*, *Reiðarhvalr*. Vist hörer den til de egentlige *Balænas*. Men uvist om de nyere indbefatte den under den egentlige Hval-

fisk (ligesom og Universitetets Afskrift Nr. 16 ei nævner *Reiður* for sig, men henförer til Nordhvalen hvad her siges om den) eller den skal holdes for *Balæna* 2, Artedii Gen. p. 78, Syn. p. 107, Physalus Linnæi p. 75. Kroppens Skabning og Navnet, især af den Art, som kaldes *Mjóareiður* (Smal-Reidur) passer sig vel nok, men Störrelsen er til Hinder; dog den kan ei regnes paa; Hvalene ere nu blevne forfiskede i saa lang en Tid, at dem nu ei gives Fred til at naae den Væxt, som de kunde, og havde i gamle Dage. Ellers er og Ordet *Reiður* i det nordiske Sprog et almindeligt Navn for en heel Slægt af store Hvale, saa at deraf navngives adskillige Arter, som *Geirreiður*, *Hrafnreiður* o. f.; see og Jonsens Dissert. de piscatura § 5." Jfr. ovenfor Anm. 25, 28, 30. *Steipireiður* er Olafsens og Olavii *Balæna maxima, ventre plicato*, Fabricii og Mohrs *Balæna Musculus* (Syst. naturæ 106), af Haldorsen betegnet med begge Navne. Fabricius anförer dens Nygrönlandske Navn som *Kepo·karnak* (l. c. S. 39). Den ansees endnu i Island for den störste af alle Hvalfiske. Det oldnordiske Ord *Reiður* er ellers i nyere Norsk blevet til *Rör* (*Röör*), *Rörhval*, i Færöisk til *Rojur*, men bruges nu mest om *Balæna physalus*, ogsaa af Fabricius (l. c. S. 35) under de Norske og Færöiske Navne, men paa Islandsk kalder han den *Síldreki* (see ovf. S. 362) og *Hnúfubakur* (efter Olafsen, I, 541); paa Nygrönlandsk kaldes den *Tuimbuk* og *Tekkirsok*.

[47]) Ellers regnede man fordum almindeligst efter *hundrað tólfrœðt*, eller 120 paa Hundredet. Med Hensyn til den betydelige Störrelse, som vor Forfatter tillægger denne og flere Hvalfiskearter, anföre vi fölgende mærkelige Beretning af Pontoppidan (hvilken ogsaa vore Tiders Hvalfangere i Strat Davis efter Forlydende skulle bekræfte): „Det er efter alles Tilstaaelse vist, at Hvalfiskens Storhed efterhaanden aftager, og man nu paa en Snees Aar sjelden seer een

saa stor som fordum sædvanligt var, særdeles under Grönland, da 2 à 3 Fisk ofte ei give flere Cordeler Tran, end man fordum ventede sig af een. Dette synes en naturlig fornöden Fölge deraf, at man nuomstunder fanger dem flittigere og giver dem ei Tid at blive fuldvoxne." Norges Naturhistorie, II, 195. Horrebow berettede ellers (1752) at Islænderne i hans Tid undertiden fangede Hvalfisk, der vare 100 til 120 Alen lange; Tilforladel. Efterretn. om Island S. 223.

48) Her antage vi, med Hensyn til de övrige Exemplarers Varianter, at en Skrivefeil har indlistet sig i Texten, nemlig *talin* for *tálkn*; see de afvigende Læsemaader.

49) Snarere efter Ordet: Forögelse af Sæd eller Sæd-Forraad. Erichsen indskyder den korte Anmærkning blandt Varianterne: „Forstaae det bekjendte Sperma Ceti, Hval-„amber eller Hvalrav." Af Henrik Harpestrengs Lægebog (udgivet af Molbech 1826, S. 51, 176) sees, at man fordum i Norden (ligesom Udgiveren rigtig har gjættet), har kaldet dette Lægemiddel *Hvalsauki*, efter dansk Retskrivning i det 13de eller 14de Aarhundrede: *Hvalsöky* eller *Hvalsökæ;* dette Ord synes og at have været Kongespeilets Udgiver bekjendt, men han har (som det nedenfor sees) omskrevet Benævnelsen, for tillige at antyde Gjenstandens formeentlige Beskaffenhed og Oprindelse. I Lægebogen kaldes det ogsaa *Amra* (*Ambra*), hvoraf det danske *Hval-Amber*, Islandsk *Hvalambur;* der tillægges den ogsaa store Lægedomskræfter. Det nu saakaldte Sperma Ceti bestaaer af den Olie, som findes i Cachelottens Hjerne, samt tillige i en stor og utallige mindre Aarer, som gjennemströmme dens hele Krop; Crantz l. c. I, 149-150, H. Egede Grönl. Perl. S. 41. Jfr. Anm. 51.

50) Her menes dog maaskee især Febre; jfr. Varianterne.

51) Her betyder Ordet *auki* öiensynlig Sæd (*sperma*); jfr. Anm. 49.

[52]) Navnet betyder Havdunst, — Damp eller Taage. Hele Sagnet beroer formodentlig paa saadanne Luftsyn, der ligne den saakaldte Fata Morgana. Det gaaer endnu omkring i Island, men Navnet er der forandret til *Lyngbag* (*lýngbakr*), fordi Uhyrets Ryg synes at være overgroet med Lyng. Om den har jeg, Finn Magnusen, i min Barndom hört adskillige eventyrlige Sagn; den nævnes ogsaa i Torfæi Gronlandia antiqva S. 99. Det norske Fiskersagn om *Kraken* svarer ganske hertil; derom handler vidtlöftig Pontoppidans Norske Naturhistorie, II, 340-352. Den kaldes og i Norge *Horven*, *Söhorven* eller Ankertrold; den menes at have en Tykkelse eller Höide af 80 Alen. Den ligner en Samling eller Række af smaae Skjær, naar den viser sig over Vandet, og trækker en stor Mængde Fisk til sig; om dens Overdeel, forsaavidt man har haft Leilighed til atsee den, udtrykker Forfatteren sig saaledes: „at den efter Öiesyn udgjör en Fjerdingveis Omkreds, nogle sige mere, men jeg udvælger for Sikkerhed det mindste." o. s. v. Hans Egede lærte Havguven at kjende af Torfæus's fra Kongespeilet laante Beretning, og bemærker i den Anledning: „Dette (endskjöndt en Fabel og urimelig Historie) kommer overeens med en ligesaa urimelig Relation, som fortælles af Fiskerne udi mit Födeland (Nordlandene), om et stort og forfærdeligt Sömonstrum, som der i Söen skal findes og undertiden lader sig see, og af dennem kaldes *Kraken*, og er uden Tvivl den selvsamme, som Islændernes *Hafgufa*; de beskriver dens Storlighed at befatte nogle Miile udi sig, og helst lader sig see i stille Væir, hvor den da kommer op over den hele Sö" o. s. v. (Grönlands Perlustration S. 48).

[53]) Torfæus lægger adskilligt til denne Beskrivelse i sin Gronlandia antiqva S. 99-100, i det han f. E. udtrykkelig nævner Hvalfiske (*balænæ*) blandt de Södyr, som opsluges af Uhyret, der bruger et heelt Aar til at fordöie sin Föde, hvilken den overhoved kun tager til sig engang om Aaret

(„immensæ voracitatis ventre repleto ipse satur, occluso rostro ingestam tantæ molis saburram condit, quam toto deinde anno digerit, neque enim sæpius quam semel quotannis cibari dicitur," etc. Den hellige Brandan skal engang have overvundet den o. s. v. Er end Kongespeilets Beretning om den saakaldte *Hafgufa* i det Hele ikke sandfærdig, kan dog den sidste Deel let være opkommet ved Uhyrets Forvexling med en stor Hval, som paa en lignende Maade, efter de nyere Beretninger, nedsluger en stor Mængde Fisk. Crantz kalder den Nordkaper, l. c. I, 145. Efter Pontoppidan kaldes den i Norge *Sildeqval*, fordi den „paa en Mundfuld sluger eller indsuer hele Tönder- og Læstertals Sild". N. Nat. Hist. I, 196. Om Islændernes *Sildreki* (jfr. ovenf. S. 362)* fortæller Horrebow, at en saadan Hval, som ved Ebbetiden var löbet paa Strand, blev ombragt af Islænderne, som „fik over 600 Torsk i ham paa eengang, som endnu vare friske og levende", foruden en Mængde smaae Sild og nogle Fugle; Efterretninger om Island, S. 152. Dog kan man, i de norske Fiskeres Beretninger fra Pontoppidans Tid, vel gjenkjende de gamle islandske eller grönlandske Sagn om Havguvens Adfærd, i Fortællingerne om Haarven eller Krakken, dog med nogen Variation (l. c. S. 342): „Af mange Fiskeres i lang Tid samlede Forfaring veed man dette, at Kraken i nogle Maaneder æder, og i andre paafölgende udtömmer igjen sine *excrementa*. Naar denne Excretion skeer, kan Vandets Overdeel farves deraf, og bliver ligesom tyk og mudderagtig. Denne Mudder siges at være Fiskenes Lugt eller Smag, eller begge Dele, saa behagelig, at de fra alle Sider söge tilsammen efter den, og naar de til den Ende opholde sig over Kraken, da aabner den sig for at opsluge sine kjærkomne Gjester, og at forvandle dem til ny Lokkemad for andre af samme Smag." Til dette Slags Fabler hörer ellers det af Olaus Magnus fortalte (rimeligviis oprindelig svenske) Folkesagn om Hvalfiske eller Söuhyrer i Nordens Have, der vare saa store, at

man ansaae deres Ryg for en Ö, paa hvilken man formeentlig kunde gaae i Land, tænde Ild og forrette adskillig Gjerning; undertiden pleiede Skibene og at ankre paa denne usikkre Grund (ligesom Nordmændene fortælle om Ankertrolden o. s. v.): „Elevato dorso suo super undas, a navigantibus nihil aliud creditur esse quam insula. Itaque nautæ ad illum appellunt et super eum ascendunt . . . . . . Arenas aliquando dorso suo tollit, in quibus, ingruente tempestate, nautæ terram se invenisse gaudentes, anchoris demissis, falsa firmitate quiescunt" o. s. v. Hist. gent. Septentr. XX, 25).

54) *Strambr* er et obsolet og höist sjeldent Ord, der rimeligviis er beslægtet med *Strángi*, en lang Bylt m. m., hvoraf det Norske *Strange*, et afhugget Træ, *Strípr*, en spids nögen Klippetind o. fl., samt betegner vel en höi, isoleret, ikke meget bred eller tyk Gjenstand, der især viser sig omgivet af Luft eller Hav. Vore Forfædre synes at have betragtet dette Uhyre som den störste Art af Havmænd, endskjönt de troede sig at kjende andre mindre, som de kaldte *Marbendill* eller *Marmennill* (den lille Havmand), hvorfra endnu det Norske *Marmæle* m. fl. Om dette Slags saakaldte Havmænd (egentlig Södyr, som oventil tildeels ligne et Menneske) har Pontoppidan handlet udförlig i Norges Naturhistorie S. 302-318. Vi ville ikke opholde Læserne med disse eller andre Fortællinger derom, med Undtagelse af en, som netop angaaer det Grönlandske Hav, men som vi her ville meddele fra den mest authentiske Kilde, nemlig Öienvidnet, Biskop Paul Egedes egen Beretning i hans Continuation af de Grönlandske Relationer (1740) S. 6, samt Efterretninger om Grönland, uddragne af en Dagbog (Kbhavn 1788) S. 85, der handler om Forfatterens Reise fra Kjöbenhavn til Grönland, da han var 28 Aar gammel, altsaa i den bedste Alder med Hensyn til physisk Iagttagelsesevne: „1734 den 17de Juni saae vi Statenhuk, og havde Landet bestandig i Sigte indtil 64°. Her lod sig

(den 6te Juli) tilsyne et usædvanligt forfærdeligt Havdyr, der reiste sig saa höit over Vandet, at Hovedet rakte over vores store Mers. Det havde en lang spids Snude og blæste som en Hvalfisk, havde brede, store, nedhængende Laller, og Kroppen syntes at være begroet med Skjæl og var meget runken og ujevn paa Huden. Dens Aande var ei saa stærk som Hvalfiskens, da den anden Gang kom op af Vandet. Förste Gang blev vi den ikke vaer, förend den stod saa godt som over os paa et Pistolskud nær. Hovedet var smalere end Kroppen, som syntes blöd og runken; det var 3 Gange over Vandet, sidste Gang langt borte. Naar det dukkede under, kastede det sig bagover. Siden kom den lange Hale (da den nedentil var skabt som en Orm) op bagefter, meer end et Skibs Længde fra Kroppen. Mod Aftenen fik vi en Storm" [„meget stærk Væir"]. At denne Storm var en af de heftigste, kan man see deraf, at Skipperen lod vor Forfatter staae til Roers, fordi „han selv var med alle sine Folk i Veiret for at bjerge Mersseilene." Et hosfölgende Kobber (til Efterretningerne) oplyser denne Beretning nærmere. Vi troe at kunne slutte os til deraf, at dette Södyr er det samme som de gamle Grönlænderes Havstramb; kun have de, paa hvis Fortællinger Kongespeilets Beretning grunder sig, langt fra ikke seet den saa nær ved som Paul Egede; flere Fortællinger ere og mulig der blevne sammendragne til en almindelig Beskrivelse over Dyret. I lang Frastand ere de store men brede og nedhængende Laller ikke bemærkede; dets opreiste Tryne (eller Snude) kunde saaledes nok ligne en spids Hjelm o. s. v. Sandsynligviis er denne Tilsyneladelse af et saadant Monstrum identisk med den der ommeldes saaledes af Biskop Hans Egede i Grönlands Perlustration S. 48, i det han netop havde meddeelt (paa Dansk) Torfæus's (latinske) Uddrag af Kongespeilet om Havstramben, Margygen og Havguven eller Kraken: „Ingen af dem er i vore Tider kommet os til siune uden allene et forfærdelig stort Havdyr, som 1734

blev seet i Söen udenfor Colonien paa 64° og var af denne Gestalt og Skikkelse. Det var et saa overmaade stort Bæst, saa det ragte sig lige jevnt ved Skibets Mers, der det kom af Vandet, og Kroppen var nok saa tyk omkring som Skibet, og vel 3 a 4 Gange saa lang." Resten stemmer ganske overeens med Paul Egedes Beskrivelse. Vi bemærke, til nærmere Oplysning om Uhyrets Störrelse, at Skibet paa det ommeldte Kobber fremstilles som en stor Tremaster. Samtlige ovenmeldte Beretninger tillægges ellers urigtig, af Pontoppidan l. c., Biskop Hans Egede, hvorimod en ham dertil (især S. 318, hvor Afdelingen om Söormen begynder) i Kobberstik meddeelt Tegning S. 325 tillægges Missionarius Hr. Bing (som rigtignok tilligemed Paul Egede var ombord paa det her omhandlede Skib) og siges at have skrevet til sin Svoger Præsten Sylow til Houg i Bergens Stift, at „Havdyrets Öine syntes rödagtige og derhos ligesom brændende af Ild." Pontoppidans Kobber afviger især deri fra det af Paul Egede meddeelte, at det förstmeldte fremstiller Dyret, nedenfor Halsen, heelt bedækket med store Fiskeskjæl, og tillige deri, at det tydelig sees at udspye en stor Vandström af Munden, hvortil intet Spor sees paa det andet Kobber. Endelig tilföier Pontoppidan med Hensyn til den ham meddeelte Tegning: „Samme Billede erindrer jeg at være mig viist i en större Malning hos Hr. Jacob Severin, som da forestod Grönlands Beseiling under Kongelig Octroy, og havde sat et latinsk Vers derunder, hvis Indhold, saavidt jeg mindes, var dette, at han med Foragt ansaae den Helvedes Drage, der syntes at ville afskrække alle Vedkommende fra det Haab om hine hedenske Grönlænderés Oplysning og Omvendelse. *Mente satis pia quidem.*"

[55]) Just saaledes har hint Uhyres Nederdeel viist sig for Egedes og Bings Öine, efter Tegningernes Medför.

[56]) Det er af os bemærket (Anm. 54) at en stærk Storm

indtraf strax efter Uhyrets Tilsyneladelse for dets sidstommeldte Iagttagere.

[57]) Originalens *Margýgur* betegner egentlig en Hav-Jættinde eller kvindelig Sötrold; af det oldnordiske *Mar* (*marr*) Hav og *Gýgur*, en Jættinde. See Lex. myth. bor. S. 137, 391; Eddalæren og dens Oprindelse, IV, 239-248, 253-256, hvor det blandt andet bemærkes, at de nyere Islændere kalde det samme Væsen *Hafgígja*, som deels er en Afændring af det ældre Ord, og deels bogstavelig oversat, som „Havgigen", maa erindre saavel om Grækers og Romeres Sirener, som de nyere Skandinavers forskjellige musikalske Havmennesker, Vand- eller Sötrolde (til hvilke Nordboerne havde mandlige Sidestykker, endnu bekjendte blandt Norges og Sverrigs Almue som Fossegrim, Nökke m. fl.). De gamle nordiske Kæmpeviser besynge og Ellepigernes ypperlige Sang og Strengeleg o. s. v.

[58]) De ældre og nyere Fortællinger om Havfruerne vilde falde i det uendelige, naar man her skulde samle og sammenligne dem. Enkelte nordiske ville vi dog her bemærke. Lucas Debes fortæller i sin Færöernes Beskrivelse S. 171: „Saa er og seet Anno 1670 udi Færö, Vesten for Qvalbo Eide, af mange der boende Mænd, saavel som Indbyggere fra andre Steder i Suderöe, en Havfrue tæt ved Landet i halvtredie Timestid, staaende lige over Ende indtil Navlen ved Vandet, havende et langt Haar paa Hovedet, som slog ned paa Vandet runden omkring, holdende en Fisk i den höire Haand med Hovedet nedvendt. Det blev mig og fortalt samme Aar, at Fiskerne i Vestmanhavn udi Strömöe have samme Sommer paa deres Fiskeri norden for Færöe seet en Havfrue." Ved et edeligt Tingsvidne optaget i Helsingör af den bekjendte Andreas Bussæus, efter Kongelig Ordre, den 20de September 1723 over tre Færgemænd, angaaende en i Sundet formeentlig seet Havmand, forklarede en af dem, at han ved Kullen, hvor han er födt, havde fra en Baad (da omtrent for 20 Aar siden) seet en

Havfrue med udslagne Haar og store Bryster. (Oluf Bangs Samling af adskillige opbyggelige og nyttige Materier 1ste Bind 4de Stykke S. 528). I vort Aarhundrede vil man og have seet adskillige Havmænd eller Havfruer ved de danske Kyster; see f. Ex. Kjöbenhavns Skilderi (udgivet af S. Soldin) 1817 Nr. 84. Jeg Finn Magnusen tillader mig her at anföre, at jeg har hört en dannet og troværdig dansk Sömand forsikkre, at han og mange af hans Skibskammerater, som stode paa Dækket af hans Fartöi, havde seet en Havfrue, i 2 til 3 Pistolskuds Distance, som i Kikkerten saa ud til at have et smukt Ansigt, af röd og hvid Farve, et deiligt sort Haar, kröllet mod Skuldrene o. s. v. Arme saae han ikke over Vandet. En meget stærk Storm paafulgte kort derefter. Saavidt jeg erindrer angaves dette Syn at være seet etsteds i de tropiske Farvande. En meget ældre hertil hörende Beretning findes saaledes i gamle Islandske Annaler, til Aaret 1305: „Kaupmenn þeir er út lètu í Gautavík í Austfjörðum urðu aptrreka, ok kváðust sèt hafa margýgi ok hafstramb ok mörg skrípi önnur. Þeir lètu þó út síðan litlu fyri veturnætur"; d. e. „De Kjöbmænd, som gik til Söes fra Gautevig i Östfjordene (paa Island), nödtes til at vende tilbage; de foregave at have seet Margygen og Havstramben, samt mange andre Uhyrer; de gik dog til Söes igjen kort för Vinternætterne (tidlig i October)". Disse Kjöbmænd og Söfarere have sandsynligviis været norske. Jfr. Torfæi Hist. Norveg. IV, 416.

[59]) Disse vidunderlig beskrevne *Havgjerdinger* vare vel ikke andet, end de Malströmme, Havsvælg og Issvælg, som findes hist og her ved de Grönlandske Kyster, og som længe, selv af deres eskimoiske Indvaanere, ere blevne skildrede som ubefarlige. Allerede i det 10de Aarhundrede digtede en kristen Mand fra Syderöerne (Hebriderne), som foretog en Reise til Grönland, et Kvad til Christus, og anraabte ham om at bevare sig mod de farlige Havgjerdinger, af hvilke Digtet fik sit Navn, *Hafgerðinga drápa;* see

ovenfor I, 180, 189, 208, 264; jfr. Scoresbyes Beskrivelse over de store Farer, som den stærke og foranderlige Ström, i forskjellige Retninger, ved Grönlands Östkyst, bereder de Söfarende, i Forening med de svömmende Isbjerge og de ved dem fremkommende Brændinger o. s. v. (Voyage p. 263-264), samt Graahs og Vallöes Efterretninger om Puisortok, samt disse Grönlænderes store Frygt for dette Havsvælg (Opdagelsesreise S. 34, 82-83).

[60]) Dette stemmer overeens med de Nyeres Beretninger om de Grönlandske Farvandes flakke Iis eller Isflader, der undertiden danner hele Ismarker (Eisfelder) *Icefields*, som Crantz, Scoresby o. fl. kalde dem. De udgjöre den saakaldte Markiis eller Storiis, i Almindelighed den farligste og mest hindrende Art af Haviis for Skibsfarten. Den bedækkede f. E. i Sommeren 1756 hele Kysten af Strat-Davis fra Statenhuck (paa 60°) til 65 Grader nordlig Bredde. Efter Crantz kan en saadan sammenhængende Ismark undertiden være af 100 Miles Længde, 20-40 Miles Bredde. (Beschr. von Grönland, I, 41-43). 1825 omgav Storisen Grönlands Kyster fra Cap Farvel til 67° Br.

[61]) Uden Hensyn til vor Forfatter udtrykker Crantz sig saaledes: „Die Dicke dieses Eises ist verschieden; gemeiniglich ist es 5 bis 6 Ellen dick."

[62]) Dette höist mærkelige Sted giver en herlig Oplysning om Österbygdens rette Beliggenhed, med Hensyn til den opgivne Cours for dem, som der vilde söge Landet. Det stemmer tildeels overeens med Ivar Beres Beskrivelse, see ovenfor III, 252. Graah bemærker i denne Anledning, at de, der nuomstunder fra Island ville seile til Julianehaab paa Grönland, endnu maatte holde sig denne Kongespeilets Forskrift efterrettelig (Opdagelsesreise S. 186; jfr. 165-168).

[63]) Graah bemærker (l. c. S. 167) ved dette Sted af Kongespeilet: „Netop som det her beskrives, gik det de i Aaret 1777 under Östkysten paa Grönland forliste holland-

ske Hvalfangere, hvoraf sees, at Isen i det 12te eller 13de Aarhundrede, da Kongespeilet formodes at været skrevet, har været af samme Beskaffenhed som i vor Tid." De herommeldte Hvalfangerskibe udgjorde en heel stor Flaade.

[64]) Ogsaa dette bekræftes fuldkommen af nyere Forfattere; saaledes f. Ex.: „Det er utroligt, med hvor stor Fart Isfjeldene kunne skyde sig frem, thi efterdi de stikke meget dybt, saa har Strömmen Magt nok til ofte at före dem lige mod Vinden." Stauning Kort Beskrivelse over Grönland (Viborg, 1775) S. 26. Om Havisens pludselige Ankomst og Forsvinden i Middelalderen, jfr. ovf. III, 716-719.

[65]) Eller Fjeldjökle, Isbjerge (Tydsk Eisberg), der og er gaaet over i det Engelske Sömandssprog som Iceberg); jfr. S. 318 Var. 5. Benævnelsen *Faldjökel* passer og meget godt, forsaavidt som disse Isbjerge tit falde eller styrte sammen o. s. v. Jfr. Crantz, I, 30, 35-36; Graah, S. 83.

[66]) Originalens *evvitar*, (som ikke er optaget i den trykte Udgave) er et höist sjeldent Ord; rimeligviis er det dog det samme som Havamaals *eyvitar*, *eivitar* Str. 94 (jfr. 28), om hvis Betydning Fortolkerne have været uenige; see den ældre Eddas store Udgave III, 81, 109, 219; Dansk Overs. III, 126. Vor Texts övrige mærkeligste hertil svarende Varianter udtrykke den af os og de ældre Oversættere i Hovedsagen antagne Mening: *aldrig* eller *ikke;* muelig burde man lægge til: *saavidt man veed.*

[67]) Ved denne Benævnelse maae vi henvise til S. 318-19, Var. 14-15. Den der anförte betyder ligefrem *Nordsæl; Násælr* maatte derimod (omtrent som *Náhvalr*) oversættes ved Ligsæl, Aadselsæl. Det er, naar andre Kjendetegn end Længden ikke tilföies, meget vanskeligt at henföre de hernævnte Arter til de nyere Naturforskeres Bestemmelser; de fleste af dem findes vel i Island, og ere da formodentlig omhandlede af Olafsen, Mohr eller Thienemann; den sidste har især meddeelt meget udförlige Beskrivelser over Islands Sælhunde (forsaavidt som han selv kunde undersöge dem)

ledsagede af illuminerede Kobbere (Naturhistor. Bemerkungen, gesammelt in Island o. s. v.; ogsaa som 1ste Afdeling af hans Reise im Norden Europas, vorzüglich in Island, Leipzig, 1824, 8vo, S. 20-152). Kun faa af Kongespeilets hertilhörende Benævnelser stemme dog med den nu brugelige islandske; vi kunne da her kun fremsætte faa Antydninger til Textens Oplysning. Navnet *Norðselr* har tildeels samme Betydning som det islandske *Útselr* (Mohr Isl. Nat. Hist. S. 5). Den anden Variation af Navnet: *Náselr* (Liigsæl) kunde passe til det islandske Almuesagn, at den forfölger frugtsommelige Koner. Den islandske Utsels Længde angives af Mohr 4 til 5 Alen. Thienemann kalder den *Phoca scopulicola*, S. 59.

[68]) *Orkn* er en meget gammel Benævnelse for Sælhunde, da *Orkneyjar* eller Örkenöerne menes at have sin Oprindelse derfra, skjöndt Öernes latinske Navn *Orcades* allerede var de gamle Romere bekjendt; — visse Sælhunde kaldes saaledes i Sagaen om Kjæmpen Björn fra Hitardal (i det 11te Aarhundrede) og i Legenderne om den hellige Biskop Thorlak, hvor en saadan Sælhunds Længde angives til 9 Fod; — nu er Ordet for det meste gaaet af Brug i Island. Det er da vistnok vanskeligt at bestemme Arten ved en nyere Benævnelse. De angivne Störrelser passe omtrentlig til Fabricii *Phoca leonina*. Af de nyere Islændere kaldes den *Blöðruselr*, af Grönlands Eskimoer *Neitsersoak*. *Orkn* skrives ogsaa *Örkn*, *Aurkn;* kan dette Ord vel være beslægtet med *Örk* (*Avrk*), en Kiste, Kasse, med Hensyn til denne Sælhunds besynderlige Klap eller Blære, hvilken den undertiden nedskyder over Öinene?

[69]) Denne Benævnelse bruges nu ikke meer i Island; dens Oprindelse er heller ikke let at forklare. Torfæus nævner en Art *Flekkuselr* (den spraglede Sæl), der efter Benævnelsen vel kunde passe til Egedes *spraglede Sæl*, Fabricii *Phoca vitulina*, Thienemanns *Ph. littorea,* men dog

ikke til den Störrelse, til hvis Angivelse vor Forfatter her paa en noget tvetydig Maade synes at holde sig.

[70]) *Granselr* har den selvsamme Betydning som de nyere Islænderes *Kampselr* og Naturforskernes Benævnelse for den: *Phoca barbata*. Den af disse angivne Störrelse kan og nogenlunde passe til den heranförte, da Fabricius bevidner at den tit bliver 5 Al. lang. I Island angives en Art, kaldet *Gramselr*, som overordentlig stor, men her er da vel Talen kun om den störste af den her omhandlede Art; jfr. Olafsen (l. c.) 532, Mohr, S. 5. Dens Eskimoisk-Grönlandske Navn er *Ursuk*.

[71]) Her synes Talen tydelig at være om *Phoca Grœnlandica* (Fabricius S. 11, Thienemann S. 104), da den netop udmærker sig ved tit at svömme paa Ryggen eller Siden. Den angivne Störrelse passer ogsaa temmelig vel.

[72]) *Skemmingr* betyder uden Tvivl den korte, lille, af *skammr*, kort. Efter al Sandsynlighed er den Fabricii *Phoca fœtida*, S. 13-15. Den angives af ham at være den mindste af alle Grönlandske Sælhundearter, som oftest kun 4 Fod eller 2 Alen lang. Hans Beretning om de Vaager, hvorved den pleier at opholde sig, passer temmelig nöie til vor Text, og vi see deraf at kun Meningen om Vaagernes Dannelse, ved Sælhundens Pusten, rimeligviis er feilagtig eller overdreven deri. Den lyder saaledes: „Glacies fixa hujus elementum, in qua foramen habens minus pro halitu subtus piscatur, saturata per foramen aliud majus ascendit".

[73]) Heri ere de nyere Naturforskere enige med vor Forfatter, hvilket Erichsen ogsaa (S. 178) bemærker, i det han anförer Linnée, og tillægger ellers, med Hensyn til denne Afdeling af Texten, fölgende Slutningsanmærkning. „Om disse Arter af Sælhunde anförer Torfæus (Grænl. p. 87 o. s. v.) alene, deels disse, deels nogle nyere Fiskerberetninger, men haver intet tjenligt til kunstmæssig at kjende eller adskille dem. Samme gjelder om Debes (Fær. p.

151), Egede (p. 55) og Anderson om Strat Davis §. 55. Linnæus Syst. Nat. ed. 1758 T. I. p. 38 giver de egentlige europæiske Sælhunde ikkun det almindelige Navn *Phoca vitulina*, hvoraf disses indbyrdes Forskjel ligesaalidet kan bestemmes". Jfr. ofr. Anmærkuing 67, betræffende de nyere og mere instructive Værker, som vi have været saa heldige at kunne benytte. Med Hensyn til de gamle Skandinavers hertilhörende Iagttagelser, er det ikke uinteressant at bemærke, at Kongespeilet her i alt opregner 6 grönlandske Sælhundearter (hvorhos Forfatteren dog tilstaaer at der gives flere) samt at Fabricius (1780) kun kjendte ligesaa mange, hvoraf een endog er höist tvivlsom. Thienemann beskriver just ligesaa mange islandske.

[74]) Hverken Egede, Pontoppidan eller Fabricius nævne dette Södyrs Længde; Crantz (l. c. I, 165) angiver den fra 8 til 9 Alen. Vi maae her, og ved samtlige de foregaaende Maalangivelser for Hvale og Sæle, vel erindre, at den gamle, norske og islandske Alen, efter hvad Paul Vidalin i en særegen, men endnu ikke fuldstændig udgiven Afhandling derom har viist, var $\frac{1}{7}$ kortere end en Hamborger Alen, som i hans Tid (henved 1700) brugtes i Island; dog er denne igjen noget kortere end en Dansk Alen som nu (siden 1785) almindelig bruges der i Landet.

[75]) Dette stemmer, baade med Hensyn til Hvalros og Sælhunde, fuldkommen overeens med Thorlaks og Ketils Islandske Kirkelov l. c, S. 132, ligesom og med Biskop Arne's S. 198.

[76]) Disse Tænder vare i Middelalderen meget kostbare, og mange Kunstsager forarbeidedes da deraf, af hvilke endeel endnu haves i Museerne.

[77]) Slige Reeb (eller Hvalrossens Hud overhoved) hörte og til den gamle Grönlandske Colonies bedste Handelsartikler. De kaldtes i Almindelighed *Svarðreipi* og et heelt Skibs Tougværk eller Takkelage af denne Art *svarðreiði*, af *svörðr*, tyk Hud, især den af Hvalrossen. Jfr. Egil-

sons Ordforklaring til *Fornmanna-Sögur* XII, 442, under *svarðlykkja*, *svörðr*, som endvidere forekommer i en Vise fra det 10de Aarhundrede samme Værks II, 17; Scripta hist. Islandorum, II, 16. Dog er det ellers vist at man i den tidligere Middelalder ogsaa har brugt saadanne Reeb af Oxehuder til Tougværk paa Fartöier, ligesom selve Fartöierne da tildeels beklædtes med Skind, efter Eskimoernes Maade. Af Ordet *svörðr* kommer vel det Danske *Svær* (Fleskesvær). Det kan og bemærkes at det Slags Tougværk endnu bruges i Lande, hvor man har Overflod af Stude, især i Sydamerika, f. Ex. Egnene ved Platafloden, om hvilke D. Pontoppidan siger: „Alt hvad hos os gjöres af Hamp og kaldes Tougværk eller Reeb, er her snoet af Huderemme" Reise til Sydamerika (1841) S. 109.

78) Ved Bukke maa man vel her, ligesom i Danmark og Tydskland, ikke alene antage den sædvanlige Betydning, men ogsaa den af Vædre, og da mene vi at alskens Vare af Bukkes, Geders og Faars Produkter (som Skind, Uld, Talg o. s. v.), maa forstaaes ved dette Ord. Jfr. ofr. S. 259.

80) Det fortjener vel at bemærkes her at intet Rensdyr var til i Island indtil Aaret 1771, da Regjeringen (ligesom og paa ny 1776) besörgede endeel Par overförte dertil fra Nordlandene i Norge. Disse indförte Rensdyr sögte strax deres Næring i Fjeldegnene, i det Indre af Landet, hvor de nu have formeret sig meget betydelig.

80) Vi have ovenfor (II, 637) lovet at meddele, i nærværende Afdeling, en nærmere Underretning om den store Priis, som Middelalderens Fyrster satte paa de grönlandske Björne. Det ældste Exempel derpaa finde vi i Landnamas 3die Bogs 3die Capitel, samt Vatnsdæla (udgivet af Werlauff). Ingemund den Gamle var udvandret fra Norge til Island. Efter sin Velynder, Kong Harald Haarfagers Raad, havde han besluttet sig dertil. Ingemund tilegnede sig, som förste Nybygger, en betydelig Strækning

af Islands Nordland; ved at undersöge dets Beskaffenhed, fandt han i (eller paa) en Indsö en hvid Hunbjörn med to Unger (*Húnar*), hvorfor han kaldte Indsöen *Húnavatn*. Han bemægtigede sig disse sjeldne Dyr, drog med dem (omtrent Aar 880) til Norge, hvor ingen för havde seet hvide Björne, og skjenkede Kongen dem. Til Gjengjeld forærede Harald sin Ven et anseeligt Skib, fuldladet med Tömmerlast. Der kan ikke være nogen Tvivl om, at Hunbjörnen var kommen paa Polarisen fra Grönland til Island, ligesom andre Dyr af denne Art, som ikke have hjemme i sidstmeldte Land, men kun imellem hændelsesviis komme dertil paa den nysommeldte Maade. Saaledes bleve Grönlands Dyr bekjendte og sögte i Norden, længe för end Landet selv blev opdaget. I Harald Haarfagers Tid har man vel antaget dem for islandske af Oprindelse. Henved 1054 har Præsten Isleif, som fra Island foretog en Reise til det sydlige Europa, rimeligviis medbragt fra Island en hvid Björn (*hvítabjörn*), som var kommen fra Grönland og ansaaes for en stor Kostbarhed (*er kominn var af Grænlandi ok var hin mesta gersemi*), hvilken han 1056 skjenkede Keiser Henrik, som til Gjengjeld bidrog til Isleifs Ansættelse som Islands förste Biskop. (See ellers *Húngurvaka* 1778 S. 14.). Omtrent 1064 betalte Kong Svend Ulfsön af Danmark en grönlandsk Hvidbjörn med et veludrustet Handelsskib med fuld Ladning, foruden en betydelig Pengesum og en kostbar Guldring (see ovenfor II, 636-37, jfr. 640-50). Blandt de Foræringer som den Grönlandske Hövding Einar Sokkesön 1123 bragte den norske Konge Sigurd Jorsalsfarer, var en Björn den störste og mest kjærkomne Sjeldenhed (see ofr. II, 684). Björnen spillede saaledes en stor Rolle ved Islands og Grönlands Bispestoles förste Oprettelse. Om den Maade, hvorpaa disse udenlands saa kostbare Dyr rimeligviis ere blevne fangede og tæmmede i Grönland, see ovenfor II, 652. At det i Island, i det 12te Aarhundrede, ingenlunde var usæd-

vanligt at holde tamme Björne (som alle uden Tvivl vare af grönlandsk Oprindelse og rimeligviis vare bestemte til Salg i Udlandet) erfares af adskillige Steder i Landsloven Grágás, skrevet omtrent 1120. Det bemærkes her kun i denne Henseende, at det ikke alene var tilladt at holde og tæmme eller föde hvide Björne, men al Beskadigelse af slige Dyr var forbudt under svær Straf — hvorimod Loven udtrykkelig forböd al Indförsel i Landet af Skovbjörne, ligesaa vel som af Ulve og Ræve (*Vígslóði*, 77de Cap.; Udg. II, 121-122). I Aaret 1274 siges, i Annalerne, 22 Hvidbjörne at være blevne fangede i Island. — Efterat Udförselen af levende Björne fra Island ophörte, ansaaes dog Hvidbjörnens Skind for en saa stor Kostbarhed, at den for saa vidt blev til et Regale, at Kong Frederik den 2den ved en Forordning af 20de Marts 1563 forbeholdt sig eller sin Lehnsmand Forkjöbsret til alle paa Island faldende Björneskind. Frederik den 3die paalagde og Lehnsmanden Henrich Bjelke, den 30te Decbr. 1648, at alle Björnehuder, som kunde bekommes der i Landet, skulde föres Kronen til Indtægt i hans Regnskab. Endnu sidst i det 18de Aarhundrede bragdes de i Island fældede grönlandske Björnes Skind til Landfogden, som betalte dem af Kongens Kasse.

[81]) Jfr. ovenfor S. 260, 264. Marmoret adskilles der fra Talg- eller Veegstenen. Hans Egede siger derimod: „I Circumferencen af Colonien Gothaab, paa 64 og 65 Gr., findes megen *Veiksteen* eller *uægte Marmor* af diverse Couleurer, *blaa*, *grönne og röde*, item gandske hvide og hvide med sorte Spetter udi." (Perlustr. S. 26-27). Crantz fandt dog grovt Marmor af allehaande Farver (l. c. 1 Th. S. 71). „Marmor" er en technisk Benævnelse, som neppe passer for Vegstenen eller nogen anden grönlandsk Steenart, efter vore Dages Talebrug.

[82]) Herved forstaaes vel Falkejagten, som fra umindelige Tider har været brugt i Norden. Hans Egede fandt i Grön-

land Falke saavel graae, som hvidagtige og spraglede (l. c. S. 35). Disse tre Arter beskrives systematisk af Fabricius (Fauna Groenl. S. 55-59). Den hvide eller hvidagtige kaldes af ham *falco islandicus*, endskjöndt de anderledes farvede ogsaa haves paa Island. Fra Arilds Tid have (indtil vore Dage) Falke (især de hvide) været i höi Priis i Island. 1280 erklærede Norges Konge de islandske (der ansees for de bedste) for et Regale, forsaavidt som Lovbogen da tilstod ham den Ret at fange dem paa andres Jord. Længe indbragde Falkefangsten Island mange Penge, da Kongen af Danmark (især i det 17de og 18de Aarhundrede) kjöbte Falkene af visse Jægere, der vare antagne til at fange dem; de afrettedes til Jagt (især efter Fuglevildt o. s. v.); de brugtes saaledes enten ved det danske Hof, eller foræredes til fremmede Potentater. Nu er Falkejagten ganske ophört i Island, formedelst Mangel paa Afsætning. De islandske (og rimeligviis tillige de grönlandske) Falke kunde bruges til Jagten i 12 eller flere Aar, men de norske kun i 2, efter Horrebows Beretning (Efterretn. om Island, S. 148). Den norske Forfatter maatte da ansee de grönlandske Falke „for store Kostbarheder"; jfr. ovf. S. 260.

83) Textens *kennimenn* kan ikke alene betyde Præster, men ogsaa andre Geistlige, som Munke, o. s. v. Dog menes her vel egentlig beskikkede Sognepræster.

84) Her synes noget at være feilskrevet af Texten, som haves rigtigere S. 332, Var. 7.

85) Mærkeligt er det, hvis Middelalderens Nordmænd ikke have kjendt Ordet *norðrljós*, som i Island bruges almindelig om Nordlys, og rimeligviis derfra har udbredt sig til det gamle Grönland. Det svenske *Nordsken* eller *Norrsken* har dog den samme Betydning. Baade *Nordlicht* og *Nordschein* bruges i tydske Skrifter. I Norge kaldes det almindeligst *Værljos* (Veirlys), ogsaa efter Pontoppidan o. fl. *Lysnar*, *Lysningar*, *Lyse*, *Lottetskien* (Luftskin) o. s. v.; samt efter Jessen *Værbragd* (af det gamle Gjerningsord

bragða) eller *Væirbrag* (af det gamle *braga*), som begge bruges om et svævende Skin, der meget vel passer til Nordlysets Bevægelse (og tildeels forekomme hernedenfor). — Dog bemærker Jessen, at Almuen paa sine Steder i Norges Fjeldegne kalder det *Norrljos* (I, 377, 388-89). Forunderligt er det, at Helgelænderen synes at omtale Nordlyset som en for ham (og Sönnen) fremmed eller ubekjendt Gjenstand. Dette Phænomen har da i hans Tid rimeligviis været meget sjeldnere i Norge, end i den nyere, ligesom Pontoppidan bemærkede 1752, at Nordlyset da var langt sædvanligere og almindeligere end i Fædrenes Dage.

[86]) Der gaves i Middelalderen mange bekjendte Forfattere af dette Navn; her menes den lærdeste og mest berömte af dem, Spanieren Isidorus Hispalensis, som döde i Aaret 636.

[87]) Efter Ordet Hovedveie (*Zonæ*).

[88]) Oversat efter samtlige gamle Haandskrifters Ord, dog saaledes, at *böllum* gjengives ved *Kredse* istedenfor *Kloder* eller *Kugler*, som vistnok vilde være meget vanskeligt at forstaae, med mindre man antog at Forfatteren ved Udtrykket *jarðarböllum* (Jordkloden) har sigtet til Jorden, Maanen og Planeterne som saadanne, hvilket man neppe kan ansee for sandsynligt. Derfor have og, som det synes, saavel de nyere islandske Afskrivere som de ældre Udgivere sögt at rette *böllum* som *böll* (eller *belli*, *belti*), hvorved Udgavens Text er kommet til at lyde saaledes, at Oversættelsen maatte blive „omringende Jordens hele Klode." Det er baade muligt og rimeligt at Forfatteren har skrevet: *umkríngðum öllum jarðarböll* (eller *belli*), men vi vove ikke at indrykke det i vor Text mod alle herværende Membraners bestemte Udtryk.

[89]) Mulig ogsaa: gjennemtrænge; Originalens *algángsi* forekommer neppe ellers i nu bekjendt Skrift eller Tale. Nærmest kunde det vel oversættes: allevegne overgaaende eller grasserende.

90) Det er og muligt at *kringla* hos vor Forfatter kan betyde Klode, hvilket Udtryk de ældre Oversættere her og paa flere Steder have foretrukket.

91) Her synes Talen tydelig at være om Amerika og Grönland, samt et Sund, hvorigjennem det store Ocean fra Nordvest mentes at falde ind i det nu saakaldte Lancaster Sund eller Strat Davis. See ellers III, 224, 227; Antiqvit. Americ. S. 296; Lex. Mytholog. vet. Bor. S. 122.

92) Originalens Udtryk i Fleertallet, hvilket Kongespeilets Udgivere have udtrykt ved „smukke Solskin", antyder vistnok en temmelig hyppig eller ikke meget sjelden Indtræffen af sligt Veir der i Landet.

93) „end ondt", maa her underforstaaes. Den ældre Oversættelse har, at Landet „mestendeels kan kaldes veirgodt" — men her har Udgaven det vigtige Tillæg: *um hásumars skeið*, „ved Höisommers Tider." Dette findes aldeles ikke i noget af de af os benyttede Manuscripter. — Dette Tillæg er rimeligviis sildigere tilföiet ved en Afskriver i Island, som har anseet det for rigtigt og nödvendigt. Den oprindelige Mening har dog mulig gjeldt baade Sommer og Vinter, thi vi have hört Folk, som længe have været i Grönland, fortælle, at Veiret der tit var stille og behageligt, med reen og klar Luft, samt at Kulden der forholdsmæssig var mindre fölelig, end her i Landet. Besynderlig nok begynder Hans Egedes Beskrivelse over Luftens Beskaffenhed der med disse Ord: „Grönland er et væirgot Land" ganske i Overeensstemmelse med Kongespeilet (hvilket han dog ikke synes at have kjendt), ligesaavel som det fölgende: „I Disco-Bugten paa 68 Gr. er der den hele Sommer næsten alletider got Væir og klar Solskin." Ogsaa beretter han: „at man i Grönland har Exempel paa, at man der i en heel Fjerdingaar har havt deyligt varmt Solskin hver Dag uden at der faldt en Regndraabe. Om Vinteren falder der ikke saa megen Snee som i Norge." Grönlands Perlustr. S. 28-29; jfr. Crantz l. c. I, 60-61.

[94]) Vel rettere: hvor Jorden om Sommeren pleier at tö op.

[95]) „Det hele Land er oppe til Fjelds med Iis overdækket, som aldrig optöer, saa intet af Landet er bart uden ved Sökanten og inde i Fjordene, hvor fornemmelig er smukt grönt." H. Egede, l. c. S. 24.

[96]) Jfr. ovenfor, Indledningen S. 269-70, 276. I Nidaros og i Bergen gaves der vel, i Forfatterens Tid, den bedste Leilighed til at tale med erfarne Grönlandsfarere eller andre, som længe havde opholdt sig i Grönland.

[97]) Endeel af disse Meninger, af hvilke nogle, om ikke alle, synes at tilhöre nordiske Iagttagere i Middeladeren, anföres i det fölgende og kunne i det Hele ikke siges at være urimeligere end andre, som ere fremsatte af forskjellige Videnskabsmænd, ligetil det 19de Aarhundrede. Den i Texten fölgende Beskrivelse over Nordlyset er ligesaa mærkelig som rigtig; den blev allerede oversat af Peder Claussön i hans Norges Beskrivelse (omtrent 1570); deraf uddrog Peyrere 1646 hans Efterretninger om Nordlyset (Relation du Groenlande Ch. 2), og han blev senere udskrevet af mange nyere Forfattere. Ligeledes oversattes denne Kongespeilets Beretning i tvende Afhandlinger om Nordlyset i den ældste Samling af det danske Videnskabers Selskabs Skrifter af Nordmændene J. F. Ramus (1ste og 3die Deel) og Gerhard Schöning (i 8de Deel); et Uddrag deraf meddeeltes paa Tydsk af C. U. D. Eggers i hans Beschreibung von Island, 1r Th. 1786, (hvori en meget indholdsrig Undersögelse om Nordlyset og den det angaaende Literatur findes S. 247-349). Hans Indledningsord dertil (S. 302) tillade vi os her at meddele: „Dass auch die nordlichen Gegenden einen gegründeten Anspruch haben, diese Scheine nach sich benannt zu wissen, sieht man daraus, dass sie hier schon in den Zeiten des grauen Alterthums häufig bemerkt und besser beschrieben wurden, als man es von diesen sogenannten barbarischen Zeiten jemals hätte erwarten

dürfen. Die Beschreibung nämlich, welche uns der Verfasser des alten Königsspiegels davon am Ende des 12ten Jahrhunderts hinterlassen hat, ist nicht nur an sich schön und wirklich edel, sondern sie ist auch um deswillen doppelt merkwürdig, weil sie einen Beweis ablegt, dass man an den äussersten Grenzen Norwegens über Naturwirkungen ziemlich vernünftig zu einer Zeit dachte, wo, wie wir oben (S. 250) gesehen haben, der grösste Theil Europens in der grössten Unwissenheit in Ansehung dieser Gegenstände versenkt war".

[98]) Kan og oversættes ved Næmörke (i Næ eller ved Maaneskiftet). Hans Egede beretter og, at Nordlyset i Grönland sees hyppigst og klarest ved Nymaane (Perlustr. S. 30).

[99]) Eggert Olafsen beskriver saaledes adskillige Nordlys, som viste sig i Island *a*) den 25de October 1756: Nordlyset gik i store Straaler, som flammende Pyramider, ned til Horizonten, paa alle Kanter, dog med den stærkeste Lysning omvexlende, nu i O nu i V. *b*) 1757, 7de Februar stod Himmelen overalt, fra SO til SV ligesom i Baal og Brand, lige op til Zenith, med en höi purpurröd Farve, hvorimod Resten af Himmelen var jevnt besat med opstaaende, jevnt lysende Flammer. Senere flöi Nordlyset i en Hast til den nordlige Horizont, hvor det spillede med ulige dannede, meget lysende Ildstötter. (Reise g. Island, II, 908-909).

[100]) Originalens *sker* er vistnok (jfr. S. 344 Var. 5, 6) det samme som det Islandske *skjár* (i Fleertallet *skjáir*), et Vindue af ældgammel Indretning, som endnu bruges i den islandske og norske Almues Huse; det beskrives nöiest af Olafsen, l. c. I, 53. I Norge kaldes et saadant Vindue *Skjaa* eller *Sjaa;* der lægges det over *Liuren* (Isl. *ljóri*) överst paa Mönningen (i de saakaldte Rögstuer). Pontopp. N. Naturh. II, 403, Hallagers norske Ordbog S. 101.

[101]) Her menes vel den Art eller Afændring, som og af nyere Naturforskere kaldes „sorte Nordlys". Vist er det

ellers, at Nordlyset ofte, enten heelt eller tildeels, bedækkes med tykke og mörke Skyer, der let kunne have givet Anledning til denne Skildring; see f. Ex. Jessens Norges B. S. 436. Dog maa det bemærkes, at Pater Hell i Finmarken iagttog et Phænomen, der saae ud som Rög og ledsagede Nordlysets Flammer, Eggers S. 280; Præsten Barhow fandt, i de norske Nordlande, at selve Nordlyset undertiden lignede mörk Rög, og dette bekræftes af flere Iagttagere, Jessen S. 393-94.

102) Jfr. ovenfor Anm. 99.

103) Hertil bemærker Eggers, l. c. 305: „Mit dieser Meinung scheint selbst die electrische Erklärung eine entfernte Verwandtschaft zu haben, da man anfieng, den Sitz des Feuers anderswo zu suchen, weil man durch Erfahrungen überzeugt ward, dass es nicht um die Erdkugel seyn könnte. Auch scheint Halleys Gedanke von einer leuchtenden Materie, welche den Raum zwischen dem äusseren und inneren Magnet erfüllte, hiemit eine Aehnlichkeit zu haben." Jfr. Jessen l. c. S. 451.

104) „Dies stimmt gewissermaassen mit dem Hauptbegrif überein, der bei Mairans Theorie zum Grunde liegt, nur dass er ihn weiter durchdachte und ganz anders entwickelte. (Jessen S. 462. Fester om Nordlyset, 1781, § 16, 41)". Eggers S. 305.

105) Ogsaa dette stemmer besynderlig nok med adskillige nyere Naturforskeres Meninger, da f. Ex. Burman, Spidberg, Probesius o. fl. ansaae Nordlysene kun for Solstraaler, der reflecteredes fra de i den övre Luft svævende Iis- og Snee-Partikler. Barhow udledte det ligefrem fra de grönlandske Isbjerges og Polarhavets Isstrækningers og de med Atmosphæren der blandede smaae Ispartiklers lysende Dele; ogsaa Pater Hells Theorie nærmer sig den her yttrede Tanke. See Eggers l. c. 266-67, 279 o. f., 305.

106) Her menes uden Tvivl vor beboede Jord med dens seilbare Have.

[107]) Dette noget usædvanlige danske Ord, ogsaa udtalt *Klage* (hvilket den ældre danske Oversætter har brugt), samt *Klag*, er det gamle (endnu islandske) *klaki* (Svensk *klake*); det Norske *Klak*, betegner overhoved Frost i Jorden. See Vid. Selsk. danske Ordbog, III, 136-137.

[108]) Det er vist, at Island endnu lider meget formedelst Grönlands Naboskab, om ikke ligefrem paa den her beskrevne Maade, saa dog ved de uhyre Ismasser, som næsten aarlig drive dertil fra Grönlands Kyster eller Polarhavet, og som vistnok i forskjellige Henseender yttre en meget skadelig Indflydelse paa Islands Klima og Vegetation. Dette havde vor Forfatters Fader selv anerkjendt i Sam-

X. ET BRUDSTYKKE AF GAMLE HISTORISK - GEOGRAPHISKE OPTEGNELSER.

Under Nr. 1cβ i 4to i den Arnæmagnæanske Samling forvares et Par Pergamentsblade, som tildeels angaae Danmarks ældste Historie, og derfor ere udgivne i Fornmanna-Sögur XI, 402-416, ligesom tidligere i Langebeks S. R. D. II, 25-37; de synes at være skrevne i det 14de Aarhundrede og at være, som P. E. Müller kalder dem (Sagabibl. III, 115-

Eirekr rauðr Þorvaldsson . . . fann Grænland at tilvísan Öndótts kráku, ok til þess at menn væri fúsari til þar at byggja, gaf hann þat nafn landinu, sem síðan hefir haldizt, at þat skyldi heita Grænland. Hans son var Leifr hinn hepni; var hann því svâ kallaðr, at hann barg skipshöfn í miðju hafi. Liggja þessi lönd, Ísland ok Grœnland vestust, svâ at menn viti, at bygð sè, í þessum þriðjúngi heims.

talen med hans Sön angaaende Island (Udgavens S. 142); disse korte Yttringer höre egentlig herhen, hvorfor vi ikke have indrykket dem her som noget særskilt Uddrag, men meddele dem nu efter Codex E. — Det er heller ikke usandsynligt, at hine Isstrækningers Omdriven ud af Ishavet, til sydligere Farvande, kan indvirke skadelig paa fjernere Landes Himmelegn, som f. Ex. i dette Aar, 1841, da store Ismasser dreve langt sydpaa i det Atlantiske Ocean, hvor Heden vel tilsidst har oplöst dem til Dunster, der rimeligviis har bidraget til den stærke og langvarige Regn, som nu (mest med vestlige Vinde) næsten har oversvömmet en stor Deel af Europa.

---

116) et Stykke af en Excerptbog af forskjellige islandske Skrifter. Efter Beretningen om Christendommens Indförelse i Danmark samt om Islands Beliggenhed og de saakaldte Papers Ophold der paa Landet, fölger den bekjendte ældste Kursforskrift til Grönland (see ovenfor III, 209-211), hvormed Noticen i Rimbeglas 3 P. 2 C. § 1 næsten bogstavelig stemmer overeens. Derpaa fölge Uddrag af Beretningerne om Naddodds, Gardars og Flokes Reiser til det da ellers i Norden ubekjendte Island, som knyttes til den fölgende korte Notice om Grönland.

Erik Röd[1] Thorvaldssön ... fandt Grönland efter Öndott Krakas[2] Anviisning, og for at Folk skulde blive villigere til at bebygge det, gav han Landet det Navn, hvilket det siden har beholdt, at det nemlig skulde hedde Grönland. Hans Sön var Leif den Heldige; han blev kaldt saaledes, fordi han reddede et Skibs Mandskab midt paa Havet[3]. Disse Lande, Island og Grönland, ligge vestligst, af dem som man veed ere beboede, i denne Trediedeel af Verden.

ANMÆRKNINGER.

[1]) Eriks Tilnavn udtrykkes her paa en fra den sædvanlige Form noget afvigende Maade. Efter at Floke er nævnt som den der gav Island dets nuværende Navn, tillægges: „Eirekr rauðr Þorvaldsson, þeir voru landnámsmenn fyri sunnan", som er saaledes at forstaae, at Floke og Erik, til forskjellig Tid, vare Landnamsmænd paa Sönderlandet.

[2]) Skal være: Gunnbjörns, Ulf Kraka's Söns.

[3]) Jfr. ovenfor I, 222-25, 386-89; II, 224-26, 232-33.

XI. ADAM AF BREMEN OM GRÖNLAND.

Denne lærde Geistlige blev opdraget i Bremen, hvor han i sin Tid var Matricularius, Kannik og Magister eller Rector ved Domkirkens Skoler. Hans Videbegjerlighed drev ham til at foretage en Reise til Danmark, hvor han blev vel modtagen af Kong Svend Ulfsön (eller Estridsen), som yndede Lærdom og selv vidste god Besked om Nordens Beskaffenhed og Historie, hvorom han meddeelte vor Adam gode Efterretninger, som blandt andet have bidraget til den velfortjente Anseelse, hvori hans Skrifter (fuldendte henved 1075) endnu staae, især som een af den nordiske Kirkehistories vigtigste Kilder. De kunne vel siges at være tvende, som dog mest paa forskjellige Maader findes forenede til eet, nemlig hans Historia ecclesiastica, og Descriptio regionum vel insularum aquilonis, i Almindelighed (efter Lindenbrogs Udgave) kaldet Liber de situ Daniæ et reliquarum, quæ trans Daniam sunt, regionum natura. Disse Skrifters fuldstændige Literatur med Hensyn til Codices, Udgaver, Oversættelser m. m. findes nöiagtig udviklet i Asmussens Commentatio de fontibus Adami Bremensis, Kiliæ 1834, 4to, pag. 3-7; jfr. Suhms Historie af Danmark IV, 487-490 og Rafns Antiquitates Americanæ S. 335-37. Vi bemærke her:

at Anders Sörensen Vedel var den förste, som udgav Kirkehistorien med de gamle Scholier (dog uden hint for os især vigtige Tillæg) 1579, efter en Pergaments-Codex, som fandtes i Sorö Kloster, men senere blev indlemmet i Kjöbenhavns Universitets-Bibliothek, hvor den opbrændte 1728, — og at Statholder Heinrich Rantzau til Bredenberg (eller Breitenburg), som eiede en anden ypperlig Codex, hvori ogsaa Skriftet *de situ Daniæ* fandtes, först foranstaltede det Heles Udgave ved Hamborgeren Erpold Lindenbrog 1595 i hans Samling af Scriptores septentrionales (siden optrykt 1609, 1630 og 1706), efter hvilken sidste, foranstaltet af J. A. Fabricius, vi her meddele Texten. Fra Vedels og Lindenbrogs Hovedudgaver nedstamme alle de sildigere Editioner og Oversættelser (hvilke det her bliver overflödigt at opregne), saa at den Rantzauske Codex, saavidt vi vide, hidtil maa ansees for den eneste udgivne af Adams geographiske Verk, endskjöndt Friederich Lindenbrog (Erpolds Sön) har samlet nogle Varianter dertil af en Codex, som tilhörte Hamborgs Stadsbibliothek, udgivne af Staphorst i hans Hist. ecclesiast. Hamburgensis diplomatica Tom. I, Vol. 1, 1723, — og Arne Magnussen ligeledes har optegnet andre fra et i hans Tid vort Universitet tilhörende godt Haandskrift, udgivne af Lachmann i hans Dissertatio critico-literaria de Cod. Bibl. academ. Hafniensis membranaceo, Kiel 1746, 4to. Dog er det i vore Dage blevet bekjendt, at en ypperlig Codex af begge Adams Værker haves i det Keiserlige Hofbibliothek i Wien, hvor den er bleven besörget afskreven og confereret ved Pertz, til Brug for en ny og fuldstændig Udgave af Adams Skrifter i det af ham udgivne store Verk: Monumenta Germaniæ antiquæ historica. Af den Wienske Codex haves allerede en Pröve, som Facsimile i Rafns Antiqvitt. Americ., ligesom og, i selve Texten, en Udskrift af det hele Sted, som angaaer Vinland.

Vi föie Varianter til vor Text af den (ovenmeldte) Hamborgske og den (forhen) Kjöbenhavnske Codex efter

Friedr. Lindenbrogs og Arne Magnussens ovenmeldte af Staphorst og Lachmann udgivne Optegnelser, ligesom og, forsaavidt Vinland angaaer, af den Wienske Codex efter det i den Henseende paaberaabte Værk.

I det herværende store Kongelige Bibliothek haves en god Pergaments-Codex af Adami Bremensis Historia ecclesiastica, forhen tilhörende Richey i Hamborg og senere Conferenzraad Sevel; men den sidste Halvdeel af Descriptio aquilonis findes der nu desværre ikke. Suhm skrev om den 1790 (l. c. IV, 490): „I den fattes det vigtige Skrift: de situ Daniæ." Det er formodentlig af denne Kilde, at Asmussen bemærker det samme om den (l. c. S. 4): „Caret libello isto de situ Daniæ." Erichsen anförte dog allerede 1786 (i hans Udsigt over den gamle Manuscriptsamling i i det store Kongelige Bibliothek S. 87) Haandskriftets Titel saaledes: „Adami Bremensis Historia Hammaburgensis cum scholiis nonnullis, subjuncto Libello ejusdem de situ Daniæ et regnorum septentrionalium, in fine mutilo." Asmussen synes at paastaae, at denne Codex er den samme som den Rantzauske, der blev udgivet af E. Lindenbrog. Han siger nemlig om denne (l. c. p. 4): „idem, singulari fato Hafniæ, nunc asservatur." Suhm siger kun (l. c.) at den formodentlig var den samme som Rantzau i sin Tid havde eiet. Den maatte da være kommet i hans Eie efter Borgemester Eberhard Möller i Hamborg, som döde 1588. Ved at eftersee selve Haandskriftet have vi fundet at det virkelig indeholder den förste Halvdeel af sidstnævnte Skrift, som afbrydes, ved det at de sidste Blade ere bortkomne, med disse Ord i det 22de (229) Capitel: *episcopos interesse*

A. E DESCRIPTIONE REGIONUM VEL INSULARUM AQVILONIS.

a) Cap. X-XI (CCXVII-XVIII).

Occidentalis oceanus ille videtur, quem Romani Britannicum scribunt, cuius latitudo immensa, terri-

non renuunt. Det fortjener og at bemærkes, at Langebeck (som antog den for at være i det mindste fra det 13de Aarhundrede) har samlet mange i denne Codex forekommende Varianter og optegnet dem som Marginalier til Udgaven af 1706, i det Exemplar af denne, der nu tilhörer Kjöbenhavns Universitets-Bibliothek. Imidlertid hörer denne Codex dog sikkerlig til den samme Hoved-Recension som den Rantzauske.

De gamle Scholier eller Anmærkninger ere tildeels samtidige med Adam selv; andre ere derimod öiensynlig nyere. Commentatorerne ere uenige om deres Forfattere, da nogle mene at han selv har skrevet dem (hvilket dog sikkerlig ikke kan gjelde om dem alle), andre derimod ikke. Suhm mener endog (ikke urimelig) at de skyldes forskjellige Hænder.

Först meddele vi her de os især vedkommende Steder af Adams geographiske Værk. Da han i sin Beskrivelse over Island har berettet, at dets Beboere fulgte samme Skikke og Levnetsmaade som Grönlænderne, at begge Folkeslag paa een Gang antoge Christendommen og anbefaledes til den samme Biskops Omsorg m. m., bliver det nödvendigt her at forudskikke hans korte Beskrivelse over Island og dets Indvaanere. Af hans Kirkehistorie meddele vi og de Steder, som i een eller anden Maade vedkomme Grönland.

De af os vedtegnede Varianter mærke vi saaledes: *F*, de af Fabricius meddelte afvigende Læsemaader; *Sev.* den Sevelske Codex, som nu haves her i det store Kongelige Bibliothek; *Hafn.* den tabte Kjöbenhavnske; *Hamb.* den tabte Hamborgske; *Vindeb.* den Wienske.

A. AF BESKRIVELSEN OVER NORDENS LANDE OG ÖER.

a) 10de (217-218) Cap.

Det store Vesterhav synes at være det samme som det, der i Romernes Skrifter nævnes det Britanniske,

bilis et periculosa, ab occasu complectitur Britanniam, quæ nunc Anglia dicitur; a meridie Fresos[1] tangit cum ea parte Saxoniæ[2], quæ nostræ dioecesi[3] pertinet Hammaburgensi[4]; a solis ortu habet Danos[5] ostium[6]que Baltici maris et Nordmannos qui ultra Daniam consistunt; ab aquilone vero idem oceanus insulas præterlabitur Orchadas, deinde infinitis orbem terræ spaciis ambit, sinistrorsum habens Hiberniam[7], Scotorum patriam, quæ nunc Irland dicitur, dextrorsum vero scopulos Nordmanniæ ulterius autem insulas Island et Gronland: ibi terminatur Oceanus, qui dicitur caligans. Quod autem [dicit eundem sinum[8] longitudinis incompertæ, [hoc nuper[9] apparuit in solertia fortissimorum virorum, Ganund[10] Wolff[11], satrapæ Danorum sive Haroldi, Regis Nordmannorum, qui magno viæ labore, multoque sociorum periculo, quantitatem hujus maris perscrutantes, anticipiti demum jacturâ ventorum ac piratarum fracti victique redierunt.

b) Cap. XXXV (CCXLII).

Post Nordmanniam, quæ est ultima aquilonis provincia nihil habitationis humanæ, nisi terribilem visu et infinitum oceanum, qui totum mundum amplectitur, invenies. Is habet ex adverso Nordmanniæ insulas multas non ignobiles, quæ nunc fere omnes Nordmannorum ditioni subjacent,

1) Frisos, *Hamb.* 2) Saxonum, *samme.* 3) deest, *urigt.*, *S.* 4) In hoc oceano insula est modica Heiligland, de qua supra dictum est; *i dette Hav er en maadelig* (*stor*) *Ö, kaldet Heiligland, som ovenfor er sagt*, *Hamb.* 5) Denos, *Hamb.* 6) hostium, *Sevel.* 7) Hyberniam, *Sev.* 8) *fra* [dicitur idem sinus, *samme Bugt kal-*

hvis umaalelige, forfærdelige og farlige Vidde mod Vesten omfatter Britannien, nu kaldet England; mod Sönden berörer det Friserne, tilligemed den Deel af Saxland, som hörer til vort Hamborgske Stift; mod Östen har det de Danske, Mundingen af det baltiske Hav[1] og Nordmannerne, som boe længere borte end i Danmark. Mod Norden flyder det forbi Örkenöerne, og omgiver derfra Jordens Kreds i uendelig Udstrækning, havende til venstre Hibernien, Skotternes Fædreland, som nu kaldes Irland, men mod höire Nordmanniens Skjærgaard[2]. Endnu længer borte ligge Öerne Island og Grönland, og der ender det Hav, som kaldes det mörke[3]. Hvad han (*Einhard*[4]) siger om denne Havbugt[5], at dens Længde var ubekjendt, er nylig blevet stadfæstet ved de meget tapre Mænds, Ganund Wolfs, de Danskes Jarls[6], og Nordmannernes Konge Haralds Bestræbelser, i det de med megen Besværlighed paa Reisen og stor Fare for deres Staldbrödre have undersögt dette Havs Störrelse, men ere dog blevne nödsagede til at vende tilbage, formedelst Stormenes Voldsomhed og Sörövernes Anfald[7].

b) 35te (242) Capitel.

Paa hin Side af Nordmannien, Nordens yderste Land, finder man intet Spor til menneskelig Beboelse, men kun det af Udseende frygtelige og uendelige Storhav, som omgiver den hele Verden. I det ligge, lige overfor Nordmannien, mange ikke uberömte Öer, som nu næsten alle ere Nordmannernes

des, Hamb. 9) *udel. Hamb;* hoc quondam, *dette* (*viiste sig*) *for nogen Tid siden, Hamb.* 10) Ganur, *Hamb.* 11) Wolf, *Sevel.*

ideoque a nobis non sunt prætereundæ. Quarum primæ[1] sunt Orchades insulæ . . . . .

c) Cap. XXXVI (CCXLIII).

Insula Thyle, quæ per infinitum a cæteris secreta longe[2] sita est in Oceano, vix, ut inquiunt, nota habetur. De qua tam a Romanis[3] scriptoribus quam a Barbaris multa referuntur digna prædicari. Ultima, inquiunt, omnium Thyle, in qua æstivo solstitio, sole cancri signum transeunte, nox nulla, brumali solstitio proinde[4] nullus dies. Hoc quidam senis mensibus fieri arbitrantur. Item Beda scribit in Britannia æstate lucidas noctes haud[5] dubie repromittere[6], ut si[7] in solstitio continui dies habeant[8] senis mensibus, noctesque e diverso ad brumam sole remoto. Quod fieri in insula Thyle Picteas[9] Massiliensis scribit, sex dierum navigatione in Septentrione[10] a Britannia distante[102]. Hæc itaque Thyle nunc Island appellatur, a glacie, quæ oceanum astringit. De qua etiam hoc memorabile ferunt, quod eadem glacies ita nigra et arida videatur, propter antiquitatem, ut incensa ardeat[103]. Est autem insula permaxima[11] ita ut populos intra se multos contineat, qui solo pecorum foetu vivunt,

1) proxumæ, *de nærmeste*, *Hafn.* 2) in medio, *midt i* (*Storhavet*), *Hamb.* 3) Normannis, *normanniske eller norske*, *Hafn.* 4) perinde, *Hamb.* 5) hanc, *Hamb.* 6) declarans, *Hafn.* 7) *udel. Hafn.*, *Hamb.* 8) habeantur, (*rigtigere*) *Hamb.* 9) Pytheas, (*rigtigere*) *Hamb.*, *Hafn.* 10) septeotrionem, (*rigtigere*) *Hamb.* 11) permixta, *Hamb.*

102) *Schol.*) Egredientibus a promontorio Danorum Alaburg narrant iter esse XXX dierum usque in Island, minus autem si ventum habeant secundum.

Rige undergivne, hvilke vi ikke maa forbigaae, da de alle höre til Hamborg Stift. De förste ere de Orcadiske Öer . . . . .

c) 36te (243) Cap.

Öen Thyle, som ligger for sig selv i Oceanet, uendelig langt fra de andre, er, som man siger, neppe bekjendt. Saavel de romerske Forfattere, som Barbarerne fortælle meget om den, som er værdt at bemærke. De sige at Thyle er den allerydersle Ö, hvor der i Sommersolhverv, naar Solen gaaer gjennem Krebsens Tegn, er ingen Nat, men om Vinteren derimod, ved Vintersolhverv, ingen Dag. Dette varer efter deres Mening sex Maaneder. Ogsaa Beda skriver, at de lyse Sommernætter i Britannien uden Tvivl medföre Beviis derfor, at ligesom man da ved Sommersolhvervstid har bestandig Dag i 6 Maaneder, maae Nætterne ved Vintersolhverv blive ligesaa lange[9]. Picteas[10] af Massilien skriver, at dette skeer paa Öen Thyle, som ligger 6 Dages Reise norden for Britannien[102], og det er dette Thyle, som nu kaldes Island[11], af den Is, som der omspænder Oceanet. Den Mærkværdighed fortælle de derom, at denne Is synes at være saa sort og tör, at den, formedelst dens Ælde, brænder, naar man sætter Ild paa den[12]. Denne Ö er overmaade stor, saa at den indbefatter mange Folk[13], der nære

102 Schol.) „*Naar man drager fra de Danskes Forbjerg Alaburg* (*fordum* Ålaborg, *nu Aalborg*) *varer Reisen til Island* 30 *Dage; dog kortere, naar Vinden er god.*" *Dette kan og gjelde om vore Dages Islandsfareres Seilads.*

eorumque vellere teguntur. Nullæ ibi fruges, minima lignorum copia, propterea in subterraneis habitant speluncis, tecto communi [et victu[1] et strato[2] gaudentes cum pecoribus suis. Itaque in simplicitate sanctam vitam peragentes, cum nihil amplius quærant quam natura concedit, læti dicere cum apostolo possunt: habentes victum et vestitum, his contenti simus. Nam et montes suos habent pro oppidis et fontes pro deliciis. Beata, inquam, gens, cujus paupertati nemo invidet, et in hoc beatissima, quod nunc omnes induerint christianitatem. Multa insignia in moribus eorum, præcipue charitas, ex qua procedit, ut inter eos omnia communia[3], tam advenis, quam indigenis[4]. Episcopum suum[5] habent pro Rege, ad cujus[6] nutum respicit omnis populus; quicquid ex Deo, ex scripturis, ex consvetudine aliarum gentium, ille constituit, hoc pro lege habent[104].[7] [De quibus noster Metropolitanus immensas Deo gratias retulit, quod suo tempore convertebantur, licet ante susceptam fidem naturali quadam lege non adeo discordarent a nostra religione. Itaque petentibus illis ordinavit quendam sanctissimum virum[8] Isleph. Qui ab eadem regione missus ad pontificem, aliquandiu apud eum

---

1) *udel. Hamb.* 2) stato, *urigt.*, *Hamb.* 3) sint, *till. Hafn.* 4) *her indrykke Hamb. og Hafn. Scholien* 104 (*jfr. S.* 400 *L.* 22) *i Texten.* 5) *udel. Hamb.* 6) illius, *Hamb.* 7) *Her till. Hamb. Schol.* 103: Civitas eorum maxima Scadholt. Juxta Island est oceanus glaciatus et fervens et caligans; *deres störste Bye er Shalholt. Ved Island er Havet fuldt af Is, kaagende eller dunkelt* (*taaget*); *see ellers Anm.* 12; *jfr. ofr. S.* 400, *Var.* 8) ad eorum partes nomine, *till. Hafn.*

sig af Fædrift og bedække sig med Faareskind[14]. Der voxer ingen Frugt[15] og der haves kun saare lidet af Tömmer[16], hvorfor Indbyggerne maae boe i underjordiske Huler[17], samt have fælles Tag, Næring og Leie med deres Kvæg[18]. De före saaledes et helligt Liv i Enfoldighed, da de ikke stræbe efter mere end det, som Naturen giver; de kunne sige glade med Apostelen: „Naar vi have Klæder og Föde, saa lader os være tilfredse dermed!" thi deres Bjerge tjene dem isteden for Byer og Kilderne for Forlystelser. Jeg anseer det Folk for lykkeligt, hvis Fattigdom ingen misunder, og dog for lyksaligst derved, at det nu overalt har antaget Christendommen. Blandt deres mange fortrinlige Sæder udmærker sig deres kjærlige Sind, hvoraf det kommer at alt hos dem er tilfælles saavel for de Fremmede som de Indfödte[19]. De ansee Landets Biskop som deres Konge, og hele Folket retter sig efter hans Vink. Alt hvad han anordner efter Guds Indskydelse, Skriften eller andre Folks Vedtægter, holde de for Lov[20]. Vor Erkebiskop takkede Gud i höieste Maade derfor, at de bleve omvendte i hans Tid[21], endskjöndt de, förend de antoge Troen, i det de fulgte en vis naturlig Lov, ikke afvege betydelig fra vor Religion[22]. Ogsaa beskikkede han, efter deres Begjering, den udmærket fromme Mand Isleif til Biskop for dem. Han blev fra dette Land sendt til Erkebiskop-

104 *Schol.*) Apud illos non est Rex, nisi tantum lex, et peccare nefas, aut pretium mori. *Den sidstmeldte Phrase tilhörer Horats.*

retentus est cum ingenti prorsus honore, discens interea quibus noviter conversos ad Christum populos salubriter posset informare. Per quem transmisit Archiepiscopus suos apices populo Islanorum et Gronlandorum, venerabiliter eorum salutans ecclesias, pollicens ei propediem se venturum usque ad illos, ut gaudio similiter pleno fruantur. In quibus verbis egregia, quam habuit in legatione sua, voluntas pontificis laudari debet, quoniam et apostolum discimus ad prædicandum verbum Dei velle in Hispaniam proficisci, quod implere non potuit[1]. Hæc[2] de Island et de[3] ultima Thyle veraciter comperi, fabulosa præteriens.

d) Cap. XXXVII (CCXLIV).

Sunt autem plures aliæ in Oceano insulæ, quarum non minima est Gronland, profundius in Oceano sita, contra montes Svediæ vel Riphea juga. Ad quam insulam[4] a litore Nordmannorum ferunt vela pandi, quinque aut septem[5] diebus, quemadmodum ad Island. Homines ibi a salo cærulei, unde et regio illa nomen accepit, qui similem Islanis vitam agunt, excepto quod crudeliores sunt, raptuque piratico remigantibus[6] infesti. [Ad eos etiam sermo est nuper Christianitatem pervolasse[7].

Cap. XXXIX (CCXLVI).

Præterea[8] unam adhuc insulam[9] [recitavit, a mul-

1) *fra* [*udel. Hamb.* 2) pauca, *till. Hamb.* 3) *udel. Hamb.* 4) fortem (forte?), *Hamb.* 5) sex, *Hamb.* 6) navigantibus, *Hafn.* 7) *fra* [*udel. Hamb.* 8) aiunt, *till. Hamb.* 9) regionem, *Egn, Land, Vindeb.; dog senere forandret til* insulam.

pen, som holdt ham hos sig i nogen Tid med store Æresbeviisninger, og lærte ham imidlertid de Midler, ved hvilke han med Held kunde undervise de Folk, som nylig vare omvendte til Christus. Med ham sendte Erkebiskoppen sine Breve til det Islandske og Grönlandske Folk med hæderlige Hilsener til deres Kirker, og lovede at han snart vilde besöge dem, for at de ret hjertelig kunde glæde sig med hinanden[23]. I disse Ord maa man rose den ypperlige Iver, som Erkebiskoppen havde for sin Sendelse, ligesom vi og see, at Apostelen agtede at reise til Spanien for at forkynde Guds Ord, hvilket Forsæt han dog ikke kunde udföre. Dette har jeg sandfærdigen erfaret om Island og det yderste Thyle, men forbigaaer det fabelagtige.

d) 37te (244) Cap.

Der ere ellers mange andre Öer i det store Hav, af hvilke Grönland ikke er den mindste; den ligger dybere ud i Havet, ligefor de Svenske eller Ripheiske Bjerge[24]. Til denne Ö siges der at man kan seile fra Nordmannernes Strandbred i 5 til 7 Dage, ligesom til Island[25]. Menneskene blive der, af det salte Hav, blaagrönne, hvoraf dette Land og har faaet sit Navn[26]. De leve paa samme Maade som Islænderne, undtagen at de ere grusommere og forurolige de Söfarende med röveriske Anfald[27]. Efter hvad man siger skal ogsaa Christendommen nylig være udbredt til dem[28].

e) 39te (246) Cap.

Desuden ommeldte han et Land, der af mange

tis[1] repertam in illo[2] oceano, quæ dicitur Winland[3], eo quod ibi vites sponte nascuntur vinum optimum ferentes[4]. Nam et fruges ibi non seminatas abundare[5] non fabulosa opinione sed certa [Danorum comperimus relatione[6]. Post quam[7] insulam terra nulla invenitur habitabilis in illo oceano, sed omnia quæ ultra sunt glacie intolerabili ac caligine immensa plena sunt. [Cujus rei Marcianus ita meminit: Ultra Thyle, inquiens, navigare[8] unius diei mare concretum est. Tentavit hoc nuper[9] experientissimus Nordmannorum princeps Haroldus[10], qui latitudinem septentrionalis[11] oceani perscrutatus navibus tandem caligantibus ante ora deficientis mundi finibus, inmane[12] abyssi baratrum retroactis vestigiis[13] vix salvus evasit[14].

f) Cap. XL-XLI (CCXLVII-XLVIII).

Item retulit nobis beatæ memoriæ Pontifex Adalbertus, in diebus antecessoris sui quosdam nobiles de Fresia viros, causa pervagandi maris, in boream vela tetendisse, eo quod ab incolis ejus populi dicitur ab ostio Wirrahæ[15] fluminis, directo cursu in aquilonem nullam terram occurrere, præter [illud mare quod Libersee dicitur[16]. Cujus rei novitate pervestiganda, conjurati sodales a litore Fresonum læto celeumate[17] sunt progressi. Deinde relinquentes Daniam, inde[18] Britanniam, pervenerunt ad Orcha-

1) *fra* [*udel. Hamb.* 2) eo, *Vind.* 3) id est terra vini, *det er: Vinens Land, till. Hafn.* 4) gerentes, *Hafn.* 5) habundare, *Vind.* 6) *fra* [comperimus relatione Danorum, *Vind.* 7) ait, *till. Hamb.* 8) navigatione, *Hafn.*, *Hamb.* 9) *udel. Hamb.* 10) Haraldus, *Hamb.* 11) septentrionalem, *Hamb.* 12) inane, *Hamb.* 13) pene, *till. Hafn.*

var opdaget i dette Hav og som kaldes Viinland, fordi Viinranker, som bære en meget god Viin, voxe der af sig selv[29]; og at der desuden voxer Korn i Overflödighed, uden at saaes[30], derom have vi faaet Kundskab, ikke ved fabelagtig Formodning, men ved paalidelig Underretning af Danske[31]. Hinsides denne Ö findes i dette Hav intet beboeligt Land[32], men alt hvad der er længere borte er fuldt af utaalelig Iis og umaadeligt Mörke, hvilket Marcianus ommelder, i det han siger: Naar man seiler een Dag hinsides Thyle, er Havet tilfrossent. Dette forsögte nylig Nordmændenes meget erfarne Fyrste Harald, som med sine Skibe undersögte Nordhavets Bredde, men neppe undkom i Behold fra Afgrundens uhyre Svælg, ved at vende tilbage, da den forsvindende Verdens yderste Grændser formörkedes for hans Öine[33].

f) 40-41de (247-48) Capitel.

Ligeledes fortalte Erkebiskop Adalbert, af salig Ihukommelse, os, at i hans Formands Tid nogle ypperlige Mænd af Frisland foretoge et Sötog for at befare Havet mod Norden, fordi nogle af det Folk foregave, at man ikke kunde finde noget Land i lige Retning nordpaa fra Weserflodens Udlöb, og overhoved intet uden det Hav som kaldes Leversöen[34]. For at udforske denne Synderlighed, gik de forbundne Staldbrödre til Söes fra Frisernes Kyst med glade Raab[35]. I det de derefter tilbagelagde Danmark paa een Side, Britannien paa den anden, kom de til

14) *fra* [*udel. Vindeb.* 15) Viseræ, *Hafn.* 16) *fra* [infinitum oceanum, *det uendelige Storhav, Hamb.* 17) celamnate, *urigtig, Hamb.* 18) in, *urigt., Hamb.*

das. Quibus a læva dimissis, cum Nordmanniam in dextris haberent, longo tractu[1] glacialem Island collegerunt. A quo loco mare sulcantes in ultimum septentrionis axem, postquam retro se omnes, de quibus supra dictum est, insulas viderunt, omnipotenti Deo et [sancto confessori Willehado[2] suam commendantes audaciam et viam, subito collapsi sunt in illam tenebrosam rigentis oceani caliginem, quæ vix oculis penetrari valeret. — Et ecce instabilis oceani euripus, ad initia quædam fontis sui arcana recurrens, infelices nautas jam[3] desperatos, immo de morte sola cogitantes, vehementissimo impetu traxit ad chaos. [Hanc dicunt esse voraginem abyssi[4] illud profundum, in quo[5] fama est omnis[6] maris recursus, qui decrescere videntur, absorberi et denuo removi[7], quod fluctuatio [dici solet[8]. Tunc illis solam Dei misericordiam implorantibus, ut animas eorum susciperet, impetus ille recurrentis[9] pelagi quasdam sociorum naves abripuit, cæteras autem removens [ex cursu longo[10] ab alteris post terga retulit. Ita illi ab instanti periculo, quod oculis viderant, opportuno Dei auxilio liberati toto nisu remorum fluctus adjuvarunt.

At[11] jam periculum caliginis evadentes et provinciam frigoris, ad quandam insulam altissimis in circuitu scopulis ritu oppidi munitam, insperate ap-

1) trajectu, *Hamb.* 2) *fra* [sanctis ipsius, og *hans Hellige, Hamb.* 3) non, *ikke, urigt., Hamb.* 4) *fra* [*udel. Hamb.* 5) quod, *Hafn.*; ut, *till. Hamb.* 6) ingredi et egredi, *Hafn.* 7) revomi, *Hafn.* 8) *fra* [crescens, *Hamb.* 9) recurrens, *Hamb.* 10) *fra* [excursio longe, *Hamb.* 11) et, *Hamb.*

Örkenöerne; disse lode de blive bag ved sig til venstre Haand, men havde Norge paa den höire, indtil de, efter lang Fart, kom til det isdækkede Island. Derfra plöiede de Havet mod Nordens yderste Pol, efter at de havde seet alle de Öer, om hvilke vi have talt, bag ved sig, anbefalende Gud og den hellige Bekjender Willehad[36] deres Dristighed og Veie, omgaves de pludselig af det stivnende Havs mörke Taage, som neppe kan gjennemtrænges med Öinene. Snart trak Storhavets ustadige Svælg, i det det löb tilbage til dets Kilders skjulte Ophav, de ulykkelige, da fortvivlende og kun paa Döden tænkende Söfarende med det heftigste Anfald til Chaos; dette siger man er hint dybe Afgrundens Svælg, hvoraf Rygtet foregiver at alle Havets Strömme, som synes at aftage, opsluges, men tilbagetrænges atter, hvilket man pleier at kalde (Havets) Flod. I det de paakaldte alene Guds Miskundhed om at modtage deres Sjæle, bortrev det tilbagelöbende Havs Voldsomhed nogle af Staldbrödrenes Skibe, men drev de övrige tilbage fra deres lange Löb og kastede dem bag ved de andre. Da de saaledes vare frelste fra den overhængende Fare, som de havde seet for Öinene, ved Guds betimelige Hjælp, understöttede de Bölgerne ved at roe af alle Kræfter[37].

Da de nu vare slupne fra den mörke Taages Farer og Kuldens Rige, kom de uventet til en Ö, der, ligesom en Stad, var befæstet rundt omkring

pulerunt. Quam[1] visendorum gratia locorum aggressi[2] repererunt homines in antris subterraneis meridiano tempore latitantes, præ[3] quorum foribus infinita jacebat copia vasorum aureorum et ejusmodi metallorum, quæ rara mortalibus et preciosa putantur. Itaque sumpta parte gazarum, quam sublevare poterant, læti remiges festine remeant ad mare, cum subito retro se venientes contemplati sunt homines miræ altitudinis, quos nostri Cyclopes appellant, quos antecedebant canes magnitudinem solitam excedentes[4]. Quorum incursu unus de sociis eorum[5] captus est et in momento coram eis laniatus, reliqui vero suscepti ad naves evaserunt[6], gigantibus, ut ferebant, pone[7] in altum vociferando sequentibus. Tali fortuna comitati Fresones [Bremam perveniunt[8], [ubi Alebrando Pontifici ex ordine cuncta narrantes, pio Christo et confessori ejus Willehado reversionis et salutis suæ hostias immolarunt[9].

B. EX HISTORIA ECCLESIÆ HAMMABURGENSIS.

a) Lib. III. Cap. XII (CXXVIII).

Quæ autem foris pro legatione gentium acta sint, consequens sermo breviter declarabit. Metropolitanus (Adalbertus) ergo statim ut ingressus est episcopatum, ad Reges aquilonis pro amicitia legatos misit. Epistolas quoque commonitorias per omnem sparsit Daniam, sive Nordmanniam et Sve-

1) huc, *Hamb.* 2) egressi, *Hamb.* 3) pro, *Hamb.* 4) eorum quadrupedum, *disse firefödde de Dyrs, till. Hamb.* 5) *udel. Hamb.* 6) periculum, *till. Hamb.* 7) pene, *Hamb.* 8) *fra* [repatriaverunt, *kom tilbage til Fædrelandet, Hamb.* 9) *fra* [ex auxilio divino, *med Guds Hjelp, Hamb.*

med meget höie Klipper[38]. For at see disse Egne, gik de i Land og fandt der ved Middagstid Mennesker, som skjulte sig i underjordiske Huler. Foran deres Döre laa en uendelig Mængde af Guldkar, og saadanne Malme, som de Dödelige ansee for sjeldne og kostbare. Da de havde taget saa meget af disse Skatte, som de kunde bære, ilte de glade Söfolk tilbage til Havet; men da saae de pludselig at de forfulgtes af Mennesker af en vidunderlig Höide, hvilke vore Folk kalde Cycloper, og at Hunde, som i Störrelse overgik de sædvanlige, löb foran dem[39]. Ved disses Anfald indhentedes een af de Söfarendes Staldbrödre, som i Öieblikket blev revet ihjel i de andres Paasyn, men de övrige undkom til deres Skibe; dog forfulgte, som de sagde, Jætterne dem med Skraal lige ud i Söen. Ledsagede af sligt Held kom Friserne til Bremen, hvor de fortalte Erkebiskop Alebrand det Hele udförlig, samt offrede til den fromme Christus og hans Bekjender Willehad for deres Frelse og Tilbagekomst[40].

B. AF DEN HAMBORGSKE KIRKES HISTORIE.

a) 3die Bogs 12te (128) Capitel.

Hvad der udenlands er blevet gjort for de hedenske Folks Omvendelse, vil den fölgende Beretning kortelig forklare. Saasnart nemlig som Erkebiskoppen (Adalbert) havde tiltraadt sit Embede[41], sendte han Gesandter til Nordens Konger, for at erhverve deres Venskab. Han sendte ogsaa Paamindelsesbreve til alle Steder i Danmark, Norge og

diam et usque in fines terræ, exhortans Episcopos et Presbyteros, in illis partibus degentes, ut ecclesias Domini nostri Jesu Christi fideliter custodirent, atque ad conversionem paganorum intrepidi accederent.

b) Lib. III Cap. XXVI (CXLII).

Dominus Adalbertus Metropolitanus . . . cum terrenis gravatus negotiis ad spiritualia mox langvescere cogeretur, in sola gentium legatione permansit integer officii et sine querela, et talis, qualem et tempora et mores hominum mallent habere: ita affabilis, ita largus, ita hospitalis, ita jucundus, ita cupidus divinæ pariter ac humanæ gloriæ, ut parvula Brema, ex illius virtute instar Romæ divulgata, ab omnibus terrarum partibus devote peteretur, maxime ab aquilonaribus populis. Inter quos[1] Islani, Gronlani et Orchadum legati venerunt, petentes, ut eis prædicatores dirigeret, quod et fecit. In diebus illis Wall[2] Danorum Episcopus, migravit e seculo. Cujus dioecesim Rex Svein in quatuor distribuens episcopatus, præsentante suam auctoritatem Metropolitano, singulos suis inthronizavit episcopos. [Quo etiam tempore Pontifex noster in Swigiam et Norvegiam[3] et insulas maris ad messem dominicam operarios misit. De quorum ordinatione singulorum abundantius in fine dicetur.

c) Lib. IV Cap. XLII (CCII).

Archiepiscopus itaque in legatione sua talis erat,

1) extremi, *till. Sev., F.* 2) Wal, *Sev., udel. af nogle, F.*
3) *fra* [Tunc pontifex in Svediam et Norvagiam, *andre, F.*

Sverrig, ja lige til Jordens Grændser[42], hvorved han opfordrede de Biskopper og Præster, som opholdt sig i de Lande, til at vogte vor Herres Jesu Christi Kirke med Troskab, og til at skride, uden Frygt, til Hedningernes Omvendelse.

b) 3die Bogs 26de (142) Capitel.

Herr Erkebiskop Adalbert . . . selv naar han, overvældet af verdslige Forretninger, ellers nödtes til at udföre de geistlige med mindre Eftertryk, vedblev dog at fremme Hedningernes Omvendelse med ufortröden Embedsiver, og uden Klage, paa den Maade, som bedst passede til Tiderne og Folkenes Sæder. Han viste sig saa omgjængelig, saa gavmild, saa gjæstfri, saa behagelig, saa begjerlig efter Guds Ære og at vinde Menneskenes Berömmelse, at det lille Bremen, ved hans Dyder, blev ligesaa berömt som Rom, og besögtes med Andagt fra alle Verdens Dele, især af de nordiske Folk. Blandt disse befandt sig Gesandter fra Island, Grönland og Örkenöerne med den Bön, at han vilde sende Prædikere til dem, hvilket han ogsaa gjorde[43]. I de Dage forlod Wall[44], de Danskes Biskop, det Timelige. Hans Stift inddeelte Kong Svend i 4 Bispedömmer, hvortil Erkebiskoppen bemyndigede ham, og beskikkede en Biskop for ethvert af dem. Ved den selvsamme Tid sendte vor Erkebiskop Arbeidere for Herrens Höst til Sverrig, Norge og Havets Öer[45]. Hvorledes enhver af dem blev ordineret, vil berettes udförligen her nedenfor[46].

c) 4de Bogs 42de (102) Capitel.

Erkebiskoppen viste sig saaledes ved hans Mis-

qualem et tempora et mores mallent habere, ita affabilis, ita munificus, ita hospitalis[1] ut parvula Brema ex illius magnitudine instar Romæ divulgata, ab omnibus terrarum partibus peteretur[2], maxime a Septentrionalibus populis. Inter quos extremi venerant Islani, Gronlani, Gothorumque et Orchadum legati, petentes, ut illuc prædicatores dirigeret, quod et statim fecit. Nam et in Daniam, Svediam et Nordwegiam et in insulas maris ordinavit multos Episcopos; de quibus et ipse gaudens dicere solebat: Messis quidem multa, operarii autem pauci; rogate ergo dominum messis ut mittat operarios in messem suam. Quorum speciosa multitudine tandem exhilaratur Pontifex, primus omnium statuit in Dania synodum celebrare, cum suffraganeis suis, quoniam et temporis opportunitatem habuit et regnum illud sufficientibus abundaret episcopis, et quoniam multa corrigi necesse fuerat in novella plantatione, sicut hoc quod episcopi benedictionem vendunt et quod populi decimas dare nolunt, et quod in gula et mulieribus enormiter omnes excedunt. Ad quæ omnia Romani Pontificis[3] fultus auctoritate Regisque Danorum promptissimum sperans auxilium, magnificum prorsus, ut semper solebat, concilium fieri voluit omnium aquilonarium episcoporum. Soli diutius expectabantur transmarini. Ea re hactenus synodus remorata est.

---

1) erga omnes homines, *mod alle Mennesker*, *till. Sev.*, *F.* 2) Catervatim, *i Flokkeviis* (*i store Hobe*), *t. F.* 3) Papæ, *F.*

sions Bestyrelse, som Tiderne og Sæderne krævede det. Han var saa omgjængelig, saa gavmild, saa gjæstfri, at det lille Bremen, ved hans Storhed, blev ligesaa berömt som Rom, og besögtes fra alle Jordens Kanter, især af de nordiske Folk. Saaledes kom de fjerneste Islændere og Grönlændere, samt Gothers og Örkenöboeres Gesandter, for at begjere, at han vilde sende Prædikere til dem, hvilket han og strax gjorde; thi for Danmark, Sverrig og Norge, samt for Havets Öer beskikkede han mange Biskopper, om hvilke han selv pleiede i sin Glæde at sige: Hösten er stor, men Arbeiderne kun faa; beder derfor Höstens Herre at han sender Arbeidere til sin Höst. Ved disses anseelige Mængde blev Erkebiskoppen saa opmuntret, at han foresatte sig at blive den förste, som holdt en höitidelig Synodalforsamling i Danmark, med de ham underordnede Biskopper, i det han fandt Tiden beleilig for sig dertil, og Riget var overflödig forsynet med dygtige Biskopper, ligesom og meget trængte til Rettelse i den nye Plantning, saasom det, at Biskopperne solgte deres Velsignelse, men Folkene vilde ikke yde Tiende, ligesom disse og, i Fylderi og Lösagtighed, langt overgik alle andre. I Hensyn til alt dette haabede han, understöttet af den Romerske Paves Bemyndigelse, den beredvilligste Hjelp af de Danskes Konge og agtede derfor at holde et (som han stedse pleiede) prægtigt Kirkemöde af de nordiske Biskopper; blot de oversöiske[47] ventedes i lang Tid, og af denne Aarsag er Kirkemödet hidindtil blevet udsat.

ANMÆRKNINGER.

1) Egentligst ved „Beltehavet", ellers kaldet Östersöen.

2) Kunde og oversættes: Norges Fjelde.

3) Eller: det dunkle, taagefulde.

4) Einhard eller Eginhard, Carl den Stores berömte Svigersön og Secretair.

5) Dette Sted er noget dunkelt, enten ved Forfatterens Skjödeslöshed eller nyere Afskriveres Feil. Talen synes nemlig her at være om Östersöen, men er det dog snarere om Nordhavet.

6) *Ganund Wolf* er uden Tvivl fordreiet af *Gallizu-Úlfr*, thi saaledes kaldtes undertiden Ulf Jarl i Danmark, af et eller flere berömte Vikingstog, som han havde gjort til Gallicien, altsaa over en meget stor Deel af det heromhandlede ellers saakaldte Atlantiske Hav eller den spanske Sö; see Knytlinga Sagas 75de Cap. (Fornm. S. IX, 302). Saxo kalder ham (l. c. p. 596) Ulf Gallitianus, uden at omtale Oprindelsen til dette Tilnavn.

7) Jevnför herefter Uddraget af 39te (246) Capitel, hvor Nordhavet öiensynlig menes. Om dette Sötog af Harald Haardraade have vi ellers ingen Efterretninger i Sagaerne. Vi vide at denne Konge sendte Skibe til Island; han kan da have sendt andre til Grönland, og en saadan Expedition være blevet gjort til Haralds eget Tog.

8) Nu kaldede *Orkney's* (fordum *Orkneyjar*) paa nyere Dansk Örkenöerne. Vi udelade her Forfatterens Beskrivelse derover og bemærke kun den Synderlighed, at Adam anförer den Beretning af andre, at man paa en Dag (et Dögn) kunde seile fra Trondhjem (*Trondemnis*) til Örkenöerne, og derfra igjen „i lige Frastand" til Skotland eller England.

9) Den berömte brittiske Forfatter Munken Beda, kaldet *Venerabilis* (den Ærværdige), levede fra 673 til 735. De her tilsigtede Steder findes i hans Skrift „de rerum natura" S. 9 og „de temporum ratione" S. 129. Jfr. Anm. 10.

10) Rettere Pytheas, som foretog en Opdagelsesreise i

Norden fra Marseille henved 320—330 för Chr. See især om ham Werlauffs Bidrag til den nordiske Ravhandels Historie (: det Kgl. danske Vid. Selskabs hist. og philosoph. Afhandl. V, 240-259) samt Thue's Undersögelse om Pytheas fra Marseille, i Tidsskriftet Nor, 1ste Hefte, Christiania 1841.

[11]) Vi ville ikke her opregne de næsten utallige Forfattere, som have fremsat forskjellige Gisninger om Thyles eller Thules Beliggenhed efter Grækeres, Romeres o. Fl. Beretninger, da vor Adams Mening her er klar og bestemt. Den hyldedes ligeledes af Islands Sagaskrivere, som og citere Beda; see f. Ex. Landnamas Indledning samt Fornmanna Sögur I, 233; XI, 409-410.

[12]) Denne Fabel er mulig opkommen af misforstaaede Beretninger om vulkaniske Ildsudbrud i det med Is belagte Hav, hvor Isen selv syntes at staae i lys Lue. Jfr. ovenfor I, 143-44; II, 657, 660-61, 663. Af lignende Oprindelse er vel den Beretning, som Cod. Hamb. tilföier (vor Var. 15) og hvilken Suhm har optaget i sin Oversættelse: „Ved Island er Oceanet fuldt af Is, kaagende og dunkelt" (af Rög eller Taage). Suhm oversætter *fervens* (S. 402, Var. 7) ved „skinnende" og tilföier denne da ikke usandsynlige Bemærkning: „Maaskee dette er tildeels gjort af Nordlyset"; Miesegaes gjengiver derimod det samme Ord ved „unruhig". Textens Beretning blev ellers meget længe anseet for troværdig, ja selv i det 16de og 17de Aarhundrede optaget i fremmede Beskrivelser over Island.

[13]) Egentligst efter Ordet: Folkeslag. Det bliver da uvist om Forfatteren herved har meent Beboere af forskjellige Provindser (Landsfjerdinger eller Thinglaug) eller hans Beretning er opstaaet af det Sagn, at Islands Indbyggere nedstammede fra mange forskjellige Folk (som Nordmænd, Svenske, Danske, Skotter, Irlændere o. s. v.).

[14]) Eller Uld, da *vellus* baade kan betyde Faarets Skind og Uld.

[15]) Om Træfrugter eller Korn, eller begge Dele samlede menes her, er vel uvist. Nogen Kornavl havde Landet i Forfatterens Tid, men betydelig var den neppe og mislykkedes formodentlig tit.

[16]) Skoven bestod da vel, ligesom nu, kun af Birketræer, der dog da vistnok faldt större og i större Mængde end nuomstunder.

[17]) Saaledes kalder Forfatteren vel den islandske Almues Jordhuse. Det har aldrig været almindelig Skik i Island at boe i Huler.

[18]) Ogsaa dette er en synderlig Overdrivelse, da Udhusene (eller Staldene) i Almindelighed i Island ere ganske skilte fra Vaaningshusene.

[19]) Stor Gjæstfrihed har vel fra Arildstid hersket i Island, men disse Udtryk ere dog sikkerlig for stærke.

[20]) Islands Biskop Isleif ansaaes vistnok paa den Tid Adam antages at have skrevet (omtrent 1073-75) som den fornemste Mand i Landet, men han havde dog ingenlunde en saa stor Magt eller Indflydelse, som den her beskrevne. Af *Húngurvaka* vide vi, at Biskop Isleif mödte megen Modstand, med Hensyn til hans Anordningers Efterlevelse m. m. Han döde Aar 1080. Det ovenfor af Adam anförte kunde derimod næsten bogstavelig passe paa hans Sön og Efterfölger (fra 1081) Biskop Gissur; thi om ham bruger Húngurvaka disse Udtryk: „var rètt at segja, at hann var bæði konúngr og biskup yfir landinu, meðan hann lifði", d. e. Man kunde i Sandhed sige at han var baade Konge og Biskop over Landet, medens han levede (Cap. 5, S. 44; jfr. Kristni-Saga Kap. 12, S. 110); han udvirkede med Lethed Tienders lovmæssige Indförelse i Island; i de fleste andre nordiske Lande kostede den, som bekjendt, lang Tid og Möie, samt tildeels Blodsudgydelse og indbyrdes Feider. Han döde 1118.

[21]) Suhm bemærker herved, at Christendommen allerede blev indfört i Island i Aaret 1000. Dette er vel rigtigt hvad dens förste lovmæssige Indförelse angaaer i Almindelig-

hed, men meget Hedenskab blev dog tilladt. Aar 1016 indförtes vel en norsk Kirkeret, hvorved de hedenske Misbrug skulde afskaffes, men mange af dem vedvarede dog, da alt Overopsyn fra Kirkens Side manglede, lige til den förste Biskops Embedstid, og han kunde ikke engang ved sin Myndighed afskaffe dem overalt. (See Húngurvaka 5 Cap. S. 16-19). Dog var dette ingenlunde at undres over, da lignende Levninger af Hedenskabet paa den selvsamme Tid ikke vare udryddede i Norge, Danmark, ja endog ikke i selve Bispedömmet Bremen.

[22]) Med Hensyn til den af Nordens bedre Hedninger vedtagne og tildeels i Guddommens Navn forkyndte Sædelære, er dette vel for en stor Deel beviist i Finn Magnusens Eddalære 4de Deel, S. 1-203, tildeels med Hensyn til det foranförte Sted af Adam fra Bremen.

[23]) Efter de islandske Sagaer var den herommeldte Isleif en Sön af Hövdingen Gissur den Hvide, en af Christendommens förste og virksomste Forkyndere i Island, ogsaa dets förste Biskop. Han blev i Aaret 1054 valgt dertil af Landets samtlige Beboere, og Valget blev 1056 bekræftet af Paven, som befalede Erkebiskop Adalbert at vie ham paa Pindsedag og dernæst at udruste ham med alt for en Biskop fornödent, hvilket Erkebiskoppen ogsaa efterkom; (Kristni-Saga, Cap. 12, S. 106, Húngurvaka, Cap. 2, S. 14-17). Om Biskop Isleifs Mission til Grönlænderne melde de derimod intet; men vi have og kun saare faa Efterretninger om denne mærkelige Prælats Embedsförelse. Om Erkebiskop Adalberts længe nærede Forsæt at bereise de nordiske Riger, samt endog at drage til Örkenöerne og Island, for at fremme Christendommens Rodfæstelse og Udbredelse, handler vor Adam temmelig udförlig i Kirkehistoriens 4de Bog 41de Cap., hvor det berettes at Reisen blev opgivet paa Grund af Kong Svend Ulfsöns Bemærkning, at det var bedre at omvende de barbariske (hedenske eller halvheden-

ske) Folk ved Mænd som talte deres eget Sprog, samt nöie kjendte deres Sæder og Skikke (o. s. v.). Messenius beretter at Islændernes Udsendinge til Bremen önskede en Biskop, som kunde deres Tungemaal (Scond. illustr. I, 86).

[24]) Dette kan kun gjelde om Grönlands lange östligere Kyststrækning.

[25]) Dette er öiensynlig urigtigt; mulig er da Meningen den, at man kan, paa en lige lang Tid, seile fra Island til Grönland, som fra Norge til Island.

[26]) Dette hörer uden Tvivl til Fremmedes Gisninger. Den rette Aarsag er af forskjellige Nordboere fortalt her ovenfor I, 178, 204, 362. De fra Norge og Island nedstammende Grönlændere havde sikkerlig den samme Hudfarve som deres Stamfædre; derimod ere de nuværende Grönlændere, af ublandet eskimoisk Herkomst, meget mörkere, af en næsten brunagtig Hudfarve. Crantz beskriver Ansigtets Farve som brun, men Kroppens ellers som mörkegraa; dog udleder han dette fra deres Levnetsmaade. Skulde vor Adam da have faaet nogen Efterretning af Söfarende) om Eskimoer paa Grönlands Östkyst? jfr. Anm. 24.

[27]) Om Sörövere i Grönland i det 11te Aarhundrede, see ovenfor II, 130-137, 215.

[28]) Jfr. ovenfor III, 74-75, 77. Grönland blev allerede, af Navnet, omvendt til Christendommen ved det 11te Aarhundredes Begyndelse; see ovenf. I, 208, 230, 232, 386, 398; II, 222-236.

[29]) Dette berettes og af Sagaerne; see ovf. I, 222, 386, samt Rafns Antiquitates Americanæ, S. 35-37, 118, med de dertil föiede nyere Oplysninger.

[30]) Ligeledes ganske overeensstemmende med de oldnordiske Beretninger paa de nysanförte Steder, med tilhörende Anmærkninger.

[31]) Rimeligviis deriblandt af de Danskes Konge Svend Ulfsön, hvem Adam ellers ofte paaberaaber sig som den paalideligste Hjemmelsmand.

[32]) Man seer lettelig at vor Forfatter her giver Viinland en altfor lang Udstrækning mod Norden; dog er det vel muligt at man fordum (især i Danmark) har givet samtlige da bekjendte beboelige Lande i Amerika Fællesnavnet Viinland, ligesom man i sildigere Tider har kaldet og tildeels endnu kalder Nederlandene Holland, hele Storbritannien England o. s. v. Man veed ellers nu, at Amerikas vilde Viinranker forhen have været vidt udbredte og voxe endnu temmelig höit imod Nord.

[33]) Her menes vistnok Harald den Haardraade (samtidig med Forfatteren) eller nogen af hans Udsendinge. Jfr. ovenfor III, 388-99. Suhm mener (l. c. S. 541) at denne Malström er den bekjendte, som ligger ved Moskö i Norges Nordlande. Efter Adams locale Beskrivelse, jevnfört med flere foregaaende og nedenfor fölgende Steder, kan dette dog neppe være rigtigt. Snarere maa man her tænke paa Grönlands Hav- eller Is-Svælg og de fordum saakaldte *Hafgerðingar*; see ovenfor III, 314.

[34]) Vi betænke os ikke paa denne Oversættelsesmaade, med Hensyn til de ældgamle, længe i Omlöb værende, Beretninger om Farvandene ved Thule, der lignede en Havlunge. Det er vistnok, at naar Söen i nordlige Egne, f. Ex. ved Island, begynder at fryse til, synes den först ligesom at störkne, og ligner derfor en leveragtig Blanding, hvori man dog med Möie kan roe sig frem; deraf mene vi da og at hin Nordhavets Benævnelse i Middelalderen er nærmest udsprungen. Mærkeligt er det ellers, at Schlözer (i hans Anmærkninger til Schönings Afhandl. om Gr. og Rom. Kundskab om de nordiske Lande) anförer den Efterretning af Bougainville, at Norges Indbyggere kaldte Ishavet *Leversöen*. Allgem. Weltgesch. XXXI, 14.

[35]) Suhm har, af Uagtsomhed, oversat *Celeusma* ved: et Skib, i det han har taget feil af visse lignende i Middelalderen brugelige barbarisk-latinske Benævnelser for Skibe.

Ordet hentyder især paa de blandt Söfolkene endnu brugelige Skrig i det de lette Anker o. s. v.

[36]) Willehad, en af Christendommens ældste og ivrigste Forkyndere blandt Nordfriserne, blev Bremens förste Erkebiskop og optoges, efter Döden, i de Helliges Tal.

[37]) Jfr. ovenfor III, 406-407. Nordboernes ældste Mythe antoge et uhyre Svælg, ved Navn *Ginnungagap*, der udgjorde det ældste Chaos, hvilket siden tildeels blev udfyldt med vor Verden, hvilken en Deel af det dog meentes at omgive, og paa en Maade at bryde ind i den fra Nordvest med et saadant Svælg, som det her beskrevne, der og ansaaes for Oceanets Kilde. Senere antog man det for et Slags Indlöb eller Sund, der gik fra det vestlige Ocean ind i Baffinsbugten, som den sildigere kaldtes. Jfr. ovenfor III, 340-41, 388, samt Eddalæren og dens Opr. I, 4, 21-22; II, 123-124, 141.

[38]) Det er os naturligviis umuligt at kunne bestemme denne Öes Beliggenhed efter saa ubestemte Beretninger. Den synes at have været et Tilholdssted for Sörövere, som her havde opdynget de rövede Skatte, og boede i Huler eller saakaldte Jordhuse; jfr. ovenfor II, 66, 187-88. Med Hensyn til de gamle Nordboers mythiske Forestillinger have dog de frisiske Söfarende i Röverne troet at see lysskye Dverge, samt Thurser eller Jætter, der bevogtede uhyre Skatte. Fra denne Synspunkt har jeg, Finn Magnusen, omhandlet dette Sted: „Eddalæren og dens Oprindelse" III, 148-49; jfr. II, 35, 54.

[39]) Antager man Beretningen for historisk, hvilket man i en vis Henseende sikkerligen kan, bliver det uvist om engelske Dogge eller eskimoiske (nu saakaldte grönlandske) Hunde omtales her som overordentlig store.

[40]) Erkebiskop Bezelin, ogsaa kaldet Alebrand, forestod dette Embede fra 1035 til sin Död 1043. Der kan altsaa ikke være nogen Tvivl om den her fortalte Kjendsgjerning: at nogle fornemme og rige Friser foretoge Sötoget med

adskillige Skibe paa Opdagelsesreiser mod Norden — muligen enten for at opsöge det da berömte gode Viinland, eller de i de mythiske Utgarde-Lande formeentlig bevarede store Rigdomme, — at de paa denne Reise kom i store Farer og gjorde Offerlöfter, hvilke de siden opfyldte, efter at være komne tilbage med rigt Bytte. Man kan og tænke sig en tredie Bevæggrund for Toget, den da saa hyppige, men af de Christnes Love (mod andre end Hedninge) forbudne Vikingefærd, paa hvilken de, efter Tilbagekomsten dog have lagt Dölgsmaal, men tildeels benyttet de herskende mythisk-geographiske Begreber til en anden Fortælling om Byttets Tilveiebringelse; jfr. ovenf. III, 398, 416. Werlauff gjætter, ikke usandsynlig, at et Tog til det rige Bjarmaland har været Reisens Maal (om Ravhandelen l. c. S. 198).

41) Nemlig i Aaret 1004.

42) Rimeligviis menes her (blandt andet) baade Island og Grönland. Ved disse Breve ere de nedenfor ommeldte Besög i Bremen af Islændere og Grönlændere rimeligviis blevne foranledigede; jfr. ovenfor S. 404-405.

43) Jfr. ovenfor III, 402-403, samt næstforegaaende Anmærkning.

44) Eller Val, Vale (et ældgammelt nordisk Navn). Hans Bispesæde var i Ribe. Han döde Aar 1065.

45) Efter det ovenanförte maa Grönland være indbefattet i disse Öer. Om det ved denne Leilighed har erholdt en Biskop (af de mange Geistlige, som Adalbert udsendte paa Missionsreiser med denne Titel) kunne vi ikke bestemt sige.

46) Disse Biskopper opregnes af vor Forfatter i Kirkehistoriens 4de Bogs 44de Cap. Blandt dem nævnes Isleph (*Isleif*) for de Islandske Öer (*Island insulas*), jfr. ovenf. III, 402. Efter de Haandskrifter af nærværende Værk som hidindtil ere udgivne nævnes, efter Thorulf, der blev beskikket for Örkenöerne, en anden ved Navn Adalbert, som det synes for de samme Öer, der dog aldrig have udgjort

to Bispedömmer. („Præterea Turolfum quendam posuit ad Orchadas et alium quendam Adalbertum"). Derimod nævnes i Skriftet de situ Daniæ, 35te (242) Capitel, Thorulf som den eneste af Erkebiskop Adalbert for Örkenöerne ordinerede Biskop, da dog Öerne för vare blevne bestyrede af engelske eller skotske Biskopper. Alligevel nævnes Albert (det samme Navn som Adalbert) i det gamle Scholion 99, og en anden (Biskop) Meinard, som Erkebiskoppens Vicarius, udsendte af ham til Norge og Havets Öer („commendavit illis vicem suam tam per Nordmanniam, quam per insulas Oceani"). Var Grönland vel blandt disse? Det har rimeligviis Messenius seet etsteds optegnet. For det förste siger han i Anledning af Svenskeres og Gothers ved Udsendinge fremförte Begjeringer til Erkebiskop Adalbert om at indsætte deres Biskop Adalvard (den ældre, til Skara) igjen i hans Embede, at de understöttedes af Islændernes og Grönlændernes (ligeledes i Bremen tilstedeværende) beskikkede Talere (befuldmægtigede Gesandter) rimeligviis udsendte for at udvirke en Biskops Udnævnelse for ethvert af Landene især (Scondia illustrata I, 86) ved Aaret 1054: „Bremæ Islandorum et Gronlandorum constituti oratores, impense concionatores quoque flagitarunt". Den samme Forfatter (samt Staphorst l. c. I, 410) anföre ved Aaret 1055: at Adalbert da sendte (Biskop) Jon, en födt Skotlænder, til Island, Albert til Grönland og Thurolf til Örkenöerne („Islandis misit Johannem, natione Scotum, Gronlandis Albertum et Orchadensibus Thurolphum"). Det er vel muligt at Mesenius har betjent sig af en bedre eller fuldstændigere Codex af Adams Skrifter, end den vi endnu kjende. Johan, hvem Are Frode og Húngurvaka kalde en Irlænder (ligesom Adam selv kalder Irland Skotternes Fædreland, ofte i Middelalderen ellers nævnt *Scotia*) opholdt sig faa Aar i Island (Schedæ 8de Cap.). Efter Tillægget til Landnama kaldtes han og den Saxiske (rimeligviis fordi han udsendtes fra Saxland og mulig var opdraget der).

Adams Kirkehistorie nævner og (14de Bog 44de Cap.) Biskop Johannes's Sendelse til Island med den Bemærkning, at han var ordineret i Skotland; jfr. samme Bogs 45de Cap., samt Rafns Antiquitates Americanæ, S. 461-62, Finni Johannæi Hist. eccl. Isl. I, 87-89.

[41]) Nemlig de Biskopper som boede paa hin Side af Havet; formodentlig mener han baade Östersöen og Nordhavet. Blandt disse var uden Tvivl Biskoppen af Island; om nogen Biskop da af Erkebiskop Adalbert var bleven udnævnt for, eller skikket til Grönland, er vel uvist, men dog ikke usandsynligt.

XII. SAXO GRAMMATICUS OM GRÖNLAND.

Hvad denne berömte Forfatter, som levede og skrev i Danmark i det 12te Aarhundrede, især i dets sidste Halvdeel, anförer om Grönland er kun ubetydeligt og tillige noget tvetydigt. — Om hans berömte Værk, ***Historia Danorum***, kunne vi henvise til Velschous Indledning til dets nyeste af P. E. Müller forberedte Udgave, Partis prioris Vol. I, Hafn. 1839. Der findes (S. 17-18) i Saxo's egen Fortale (eller Dedication til Erkebiskop Anders Sunesön) fölgende Sted, som synes at angive Grönlands Beliggenhed m. m., men dog mest at angaae dets lige til vore Dage næsten ubekjendte Östkyst:

„Et ut paulo altius Norvagiæ descriptio repli-cetur, sciendum, quod ab ortu Sveciæ Gothiæque contermina aquis utrinque secus oceani vicinantis includitur. Eadem a Septentrione regionem ignoti situs ac nominis intuetur, humani cultus expertem, sed monstrosæ novitatis populis abundantem, quam ab adversis Norvagiæ partibus interflua pelagi se-

paravit immensitas. Quod cum incertæ navigationis existat, perpaucis eam ingredientibus salutarem reditum tribuit". *Paa Dansk:* „For at Norges Beskrivelse kan udvikles noget nöiere, maa man vide at det, som mod Östen grændser til Sverrig og Gothland, ellers omgives af det nærliggende Storhavs Vande. Det har mod Norden et Land af ubekjendt Beliggenhed og Navn, ubeboet af Mennesker, men overflödig besat af forunderlig vanskabte Folkeslag, som ved det umaalelige Hav ere adskilte fra Norge. Da Seiladsen dertil er meget usikker, komme kun saare faa, af dem, som begive sig dertil, uskadte tilbage."

Stephanius antog det for ophöiet over al Tvivl, at Saxo her mener Grönland, som paa den Tid ikke var meget bekjendt. P. E. Müller vilde derimod snarere, at Talen her var om det fabelagtige Jotunheim, fuldt af Jætter, hvilket de gamle Nordboer antoge at ligge mod Norden paa hin Side af det store Hav, og henviser herom til *Gylfaginning*, Rasks Udgave Cap. 45, S. 50, samt Finn Magnusens Eddalære 2den Deel, S. 318 o. f.

Vi antage nu at Sandheden her ligger i Midten, i det Saxo har hört tale om Grönlands Östkyst og dets Trolde, thi saaledes kaldte vore Forfædre undertiden de vilde Eskimoer paa denne selvsamme Kyststrækning (see ovenfor II, 108, 116, 199, 203-207, 209-10), ligesom og mere sligt vil forekomme i det fölgende. Jfr. Eddalæren III, 134 o. f. om *Utgarde* (eller Udgaard), hvoraf Jötunheim var en Deel, som tildeels af Nordboerne, i vor förste historiske Tidsalder, blev antaget at udgjöre de allernordligste Kyststrækninger af vor Klodes egentlige Lande, ved det store Iishav, hvortil da Grönlands Östkyst (som *Tröllabotnar*, Troldbugterne o. s. v.) uden Tvivl meentes at höre.

De nordiske Myther omhandle en Deel af det nordlige Jötunheim under Navn af Geirrödsgaard (*Geirrauðargarðar*) liggende i det yderste Norden paa hin Side af det store (eller mörke) Ocean. Denne *Geruthi sedes* var Saxo bekjendt af Thylensernes (her uden Tvivl Islænderues) Beretninger, til hvilket Land (med flere nærliggende) han lader en dansk Konge, Gorm Haraldssön, drage paa Opdagelses-Reiser, med en ikke ubetydelig Flaade, anfört af en vis Thorkild Adelfar, hvem han og senere udsendte for at opsöge den mægtige Udgaards-Loke (*Ugarthiloc*, *Útgarða-Loki*). Af disse utrolige Eventyr, som tildeels öiensynlig ere tagne af de nordiske Hedningers Sagn og Sange om Gudernes Kampe med Jætterne o. s. v., har Saxo sammensat en udförlig Fortælling i sin 8de Bog (I, 420-433). Ogsaa her ere historisk-geographiske Begreber og Folkesagn blevne blandede med mythiske, hvilket jeg, Finn Magnusen, tildeels har sögt at udvikle i „Eddalæren og dens Oprindelse" III, 136-145, 168-70, hvortil vi saaledes (ved Siden af Saxo selv med P. E. Müllers Anmærkninger l. c.) her nöies med at henvise. Kun bemærke vi, at Mythologien först besatte Udgaard med Jætter og Trolde, som modarbeidede de gode Guder og Menneskenes Held, ved at udsende Vinteren og Ishavets Rædsler fra de nordlige Polaregne o. s. v. Da Skandinaverne, som Agerdyrkere og Hyrder, der allerede havde opnaaet en ikke ubetydelig Grad af Cultur og Civilisation, i hine Lande fandt vilde Mennesker af meget raaere Levnetsmaade og Sæder, saae de i dem hine Jætters og Troldes Afkom, samt gave dem fölgelig de samme Benævnelser som deres formeentlige Stamfædre.

At Saxo, efter visse nyere Forfatteres Mening, skulde have nævnt en Grönlænder i det berömte Braavalleslag (holdt henved 730) beroer paa en öiensynlig Misforstaaelse, da den af ham (I, 380) nævnte *Dahar* (Dagr) *grenski* ikke ved dette Tilnavn antydes at være kommen fra Grönland i

Amerika (om hvis Beboere det aldrig brugtes), men derimod fra Grönland eller *Grœnmörk*, en Egn i det sydlige Norge.

XIII. ORDERICUS VITALIS OM GRÖNLAND M. M.

Denne i England födte, men i Normandiet opdragne og som Geistlig senere ansatte Forfatter, skrev paa Latin en saakaldet *Historia ecclesiastica* i 13 Böger, hvilken han fuldendte 1141. I den 10de Bog af dette Værk, som er udgivet af du Chesne i Paris blandt flere gamle Skrifter om Normannernes Historie, 1619 Fol., ommeldes (S. 767) fölgende Lande som hörende til Norges Rige, i Kong Magnus Barfods, samt först i Sigurd Jorsalafarers og hans tvende Brödres Regjeringstid (1095-1130):

„Orcades insulæ et Finlanda, Islanda quoque et Grenlanda, ultra quam ad septentrionem terra non reperitur, aliæque plures usque in Gollandam (Gotlandam?) Regi Noricorum subjiciuntur, et de toto orbe divitiæ navigio illuc advehuntur"; *d. e.* „Örkenöerne og Finland samt Island og Grönland, nordenfor hvilket intet Land findes, ere undergivne de Norskes Konge, tilligemed andre flere (Lande eller Öer) lige til Golland (Gotland?), og Rigdomme fra alle Verdens Egne föres med Skibe dertil."

Dette er forsaavidt ikke rigtigt, som hverken Island eller Grönland paa den Tid var Norge undergivet, endskjöndt deres Indbyggere nedstammede (for det meste) fra Nordmænd, hvorfor disse tidt have anseet dem som norske Lande, længe förend de underkastede sig Norges Konge. Finland synes her at ommeldes som en Ö, og siges ligeledes udtrykkelig at höre Norge til. Intet heraf kan gjelde om

det rette Finland. Det er derfor at formode at Skrivefeilen *Finlanda* her var indlöbet istedenfor *Vinlanda* (det americanske Vinland) muligviis opkommet ved Forvexlingen af *V* og *F* efter tydsk Udtale. See herom Rafns Antiquitates Americanæ S. 337, 460-61.

At den herskesyge Magnus Barfod, som ved Vaaben underkastede sig de skotske Öer, samt endog gjorde Fordringer paa Irland, som tilsidst kostede ham Livet, ogsaa har anseet sig for Grönlands og flere norske Coloniers retmæssige Herre, er ingenlunde usandsynligt. I det mindste kaldtes han „Grönlands Herre" (*Grænlands drottinn*) af Skjalden Björn den Krumhaandede i et langt til Kongens Ære digtet Kvad (Hkr. store Kbh. Udg. III, 209, Fornm. S. VII, 42). Hvad der mislykkedes Kong Magnus udförte tildeels hans Sön Eystein med Blidhed og Klogskab, i det han saaledes formaaede Jæmteland til igjen at underkaste sig Norge; han erklærede og at han ikke kjendte de Mænd paa Island (og Grönland?) der ikke vilde lade sig bevæge af hans Anmodninger eller Trusler. En saadan Indflydelse kunde let ved Rygtet i fremmede Lande udgives for virkeligt Herredömme. I hans Tid (1112 eller 1113) sendtes Erik til Grönland, rimeligviis som dets Indbyggeres Biskop, og foretog 1121 sin Vinlandsreise. Han kom neppe tilbage, og Nordmanden Arnald ansattes i hans Sted, da en fast Bispestol doteredes og oprettedes i Grönland. For at udvirke dette bragte Grönlænderne Kong Sigurd betydelige Gaver, som af Nordmænd og andre let kunde ansees for Skat af Landet. Jfr. ovenfor II, 680-684.

XIV. UDDRAG AF ISLANDS LOVBOG, KALDET GRÁGÁS.

Den islandske Fristat havde allerede i Hedendommen sin egen Lov, affattet 928, ved Landets förste Laugmand Ulf-

ljot; ved og efter Christendommens Indförelse maatte naturligviis meget forandres deri, og dette gav endelig 1117 Anledning til en ny Lovbogs skriftlige Udarbeidelse ved dertil valgte Commissarier. En udförlig Deel af den, kaldet *Vígslóði* (Drabsafdelingen), især handlende om Straffe for Drab, Legemsbeskadigelser, voldsomt Overfald m. m., vedtoges allerede (foruden mange flere Lovbestemmelser) paa Landstinget 1118. Andre Afdelinger af Loven samtyktes næste Aar, og mulig fremdeles aarlig indtil 1122, da Kirkeloven eller den saakaldte Christenret almindelig vedtoges. Den egentlige *Grágás* eller den verdslige Lov blev udgivet 1829 i to Qvartbind af den Arnæmagnæanske Commission, med latinsk Oversættelse og andet Apparat ved Thord Sveinbjörnson, og en indholdsrig Indledning (Commentatio hist. et critica) ved J. F. W. Schlegel, som tillige har meddeelt det væsentligste deraf i en dansk Afhandling „om den Islandske Lov- og Retsbog kaldet Graagaas" (o. s. v.) i Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed 1ste Bind (1832) S. 109-150, af hvilken vi ved denne Leilighed tillade os at meddele de hertil hörende Uddrag. Det siges saaledes der, blandt andet, (S. 111) om Nytten af Graagaasens Studium: „Denne Nytte er vidtstrakt, thi dette Studium fortjener ingenlunde blot at anbefales fra den Synspunkt, at denne Lovsamling har et stort indbyrdes Værd, formedelst den Lovgivnings-Klogskab, den afgiver saa mange Pröver paa, og den subtile romerske Aand, der hersker heelt igjennem,

---

a) Vígslóði CII Kap.
Um víg á Grönalandi.

Ef maþr verþr veginn á Grönalandi, oc scal þat her enn sökia sem önnor erlendis víg, fyrir þat fram, at eigi er scylt at sannaþarmenn hafi at þar verit hvartki þá ne síþan; at tengþum at eins scal þá vanda. Ef aþilinn er á Grönlandi, oc sættiz hann þar á víg eþr sökir um, oc er þá

eller formedelst det Lys den udbreder over andre gamle nordiske, især de norske Love, men og fordi ved den bedst erholdes Kundskab om den hele islandske Forfatning i Republikens Tid og Landets Forhold til andre Stater, især de nordiske, og til dets grönlandske Colonier" o. s. v. Herom hedder det endvidere (S. 148-49): „I Graagaasen findes de mest afgjörende Lovbestemmelser om Islands Forhold til sin grönlandske Colonie, som paa en uimodsigelig Maade godtgjöre, at der virkelig paa Grönland fandt i hin Periode en borgerlig Orden og Cultur Sted, som fortjener Beundring, og at fölgelig de Skribenters Foregivende, der have villet gjöre alle de Beskrivelser, der findes herom i de gamle islandske Skrifter, til Digt og Tant, er aldeles ugrundet. De Lovsteder, der godtgjöre dette, indeholdes i Vígslóði."

Vi meddele her de Bestemmelser af Lovbogen *Grágás*, der angaae Grönland, efter den ovenommeldte (endnu eneste) Udgave, for hvilken af de to Membraner som endnu ere til, den Arnæmagnæanske, er lagt til Grund, hvorimod Varianter af den Codex, som tilhörer det store Kongelige Bibliothek, ere anförte nedenunder Texten.

---

a) Drabsafdelingens 102 Cap. Udg. II, 142.
Om Manddrab paa Grönland.

Dersom en Mand bliver dræbt paa Grönland, skal den Sag söges som andre Drab der begaaes udenlands, dog med den Undtagelse at det ikke er nödvendigt at Sandemændene[1] have Bopæl der, hverken da eller siden, kun med Hensyn til Forvandtskab bör de vælges forsigtig. Hvis Sagsögeren er paa Grönland og enten indgaaer Forlig i Drabssagen eller forfölger den, maa den ikke fremmes her. Dersom den rette Sagsöger ikke opholder sig der i Landet og en anden Mand forfölger

eigi her sócn til. Nú er eigi aþili út þar, oc sökir annarr maþr þar til fullra laga, oc á aþili þó at sökia um biörg þess mannz her, oc þarf hann eigi at taca þær sakir af öþrom mönnom. En ef annarr maþr sökir út þar enn aþilinn, oc eigi til fullra laga, oc er þá sócn her til.

b) Samastaðar, CIII Kap.

Um þat (er) maþr verþr sekr á Grönalandi.

Ef maþr verþr sekr á Grönalandi, oc er hverr þeirra manna sekr her er þar er sekr. En sva skal her sökia um biörg hans ens sekia mannz, er út þar varþ sekr fullri secþ, sem hann yrþi her sekr á varþíngi, þartil er sagt er til secþar hans á alþíngi. Sva scal maþr veria söc þá her um víg þat, at leiþa fram at domi v vara landa, þá er þat leggi undir þegnscap sinn, at hinn vegni veri eigi fiörvi síno at fyrr, at sá maþr veri þar, eþr þat ella, at siá maþr ætti fe sitt at veria eþr fiör.

c) Arfaþáttr, XIV Kap.

Um felag.

Ef maþr tecr fe á Grænalandi [oc scal hann láta virþa feit, jamt sem austr, oc fara utan á því scipi er fyrst ferr. Slík sócn er þartil en sama, ef hann görr eigi utan fara sem þá at austr tecit se feit][1] oc sva vörn.

1) *Istedenfor det her indcirklede Sted har den Kongelige Codex et blot* usque, *men dette Ord har her ikke andet at betyde, end at Afskriveren (eller en anden Mand, for hvem han skrev) eiede eller kunde faae Adgang til en anden Codex, hvori det indeholdtes, som han her ikke agtede, eller ansaae det for Umagen værd at afskrive.*

Sagen paa en fuldkommen lovlig Maade, kan Eftermaalsmanden dog her tiltale de Mænd, som maatte have ydet den Skyldige Hjælp[2], og han behöver ikke nogen Overdragelse af Sögsmaalet fra andres Side. Men hvis en anden Mand, end den rette Sagsöger, paataler Sagen der, uden i alt at iagttage Lovens Bydende, kan Sögsmaalet fremmes her[3].

b) Sammesteds 103 Cap. Udg. II, 143.

Dömmes nogen skyldig paa Grönland, saa bör hver Mand, som domfældes der, ansees som skyldig her i Landet[4]. Sögsmaal mod dem der have hjulpet den skyldige Mand, som domfældtes der til fuld Fredlöshed, skal udföres saaledes, som om han var bleven dömt skyldig paa Vaarthinget, indtil hans Fordömmelse er bleven forkyndt paa Althinget. En saadan Sag om hint Drab bör forsvares her ved at fremstille for Retten 5 vore Landsmænd, som bevidne ved deres borgerlige Agtelse, at den Dræbte ikke havde været mindre sikker paa sit Liv, fordi den Tiltalte var tilstede der, eller ogsaa paa anden Maade, at denne Mand havde maattet værge sit Gods eller Liv.

c) Arvafdelingens 14 Cap. Udg. 1ste D. S. 211.
Om Fællesskab.

Hvo som modtager (efterladt) Gods paa Grönland, bör lade det vurdere, ligesaa fuldt som österpaa[5], og drage ud af Landet med det förste derfra afgaaende Skib[6]. Begiver han sig ikke ud af Landet, bör den Sag söges og forsvares paa den selvsamme Maade, som om Godset var modtaget österpaa.

ANMÆRKNINGER.

[1]) Schlegel bemærker (l. c. S. 149), at de brugtes ved Beviisförelsen; Sveinbjörnson oversætter Ordet ved *comprobatores;* Schlegel derimod ved *veridici*; See ellers sidstnævnte Commentatio l. c. S. LXXXIII.

[2]) Ikke egentlig ved selve Drabsgjerningen, men med Hensyn til Skjul eller Livets Ophold, for at den Skyldige kunde undgaae Lovens Straf.

[3]) Jfr. Schlegels Uddrag af dette Capitel i Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed I, 149.

[4]) Herved bemærker samme Forfatter (l. c. S. 150): „Anderledes forholdt det sig derimod i det Tilfælde at Manddrabet var begaaet i et andet Land; thi om end den competente Sagssöger der maatte have anlagt Sag, saa kunde dog Sagen oprippes paany paa Island efter Cap. 100 og 101 (Udgavens II, 140-141). Heraf skjönnes baade at islandske Love og Retsnormer vare ogsaa gjeldende paa Grönland, og at Domstolene her vare organiserede paa lignende Maade som i Island, og at Retspleien var paa denne grönlandske Colonie ligesaa betryggende som paa Moderlandet Island — saa at man derfor tillagde de Domme her afsagdes fuld Retsvirkning. Men at alt dette forudsætter en betydelig Grad af Cultur, behöver jeg ei nærmere at oplyse." Vi have paa forskjellige Steder af nærværende Værk ligeledes antaget, at Islands Love i Almindelighed gjeldte og fulgtes paa Grönland, som 1, Ulfljots Lov, grundet for en stor Deel paa Islands ældste hedenske Vedtægter; see ovf. I, 495-96. 2, Den samme Lov, saaledes som den paa Island nödvendigviis var bleven forandret ved og efter Christendommens Indförelse; den maa man især antage er bleven ordnet og indfört ved Islænderen Skjald-Helge, som (mærkelig nok) blev valgt af Grönlænderne, som den lovkyndigste iblandt dem, til deres Laugmand, i den förste Trediedeel af det 11te Aarhundrede, see ovf. II, 433, 435-36, 441-43, 535-36, 572; jfr. 411, 720-21. Om

eller hvorvidt Grönlænderne have vedtaget nogen af Graagaasens nye Bestemmelser, er os ubekjendt, og det kan vel omtvivles, thi 14 Aar efter dens Udgivelse omtales Grönlands Love som afvigende fra de norske; jfr. II, 677-78, 702-703. At Nordmanden Biskop Arnald har stræbt at indföre den norske Kirkeret i Landet, maa vel antages som vist; omtrent fra 1127 af har vel den grönlandske Lovgivning i den Henseende fjernet sig fra den islandske. Vi have og gamle Beretninger derom, at den islandske Lov Jonsbogen, efter Grönlands Overgivelse til Norge, blev indfört der i Landet, hvilke vi nedenfor skulle meddele.

5) Nemlig i de östen for Island liggende Lande, især Norge. See sammesteds 13de Cap. S. 206-211.

6) Efter Schlegels Mening viser dette Lovsted Skibsfartens fulde Gang imellem Island og Grönland (Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed, I, 50).

---

15) UDDRAG AF BJÖRN EINARSÖNS REISEBESKRIVELSE.

Andre Uddrag af dette ellers tabte Værk have vi, forsaavidt de angaae Gunnbjörnsskjærene ved Grönland, meddeelt herovenfor (I, 110-122), med tilföiede Oplysninger om Björn Einarsön, kaldet Jorsalafari, og de af ham foretagne Reiser. Nu kunne vi endvidere, angaaende disse, henvise til Middelalderens Annaler, herovenfor III, 34, 62, 63, samt Diplomsamlingen sammest. S. 135-142. Ved disse Efterretningers og Actstykkers Sammenstilling bliver det klart: at Björn Einarsön (m. fl.), som det her meldes, 1385 fordreves, tilligemed 3 andre Islandsfarere, ialt 4 Skibe, til Grönland, hvorfra de kom tilbage til Island 1387; derfra drog Björn Einarsön (m. fl.) atter til Norge 1388, og der tiltaltes han og hans Reisefæller 1389 for ulovlig Handel og

anden Adfærd paa Grönland, men frikjendtes dog formedelst de Nödstilfælde, som havde tvunget dem til at anlöbe Landet o. s. v.

Om de Haandskrifter af Björn Johnsens Grönlands An-

Þettað fátt eitt með styttsta ágripi er skrifað úr reisubók Bjarnar bónda Einarssonar, er bæði var kendr Vatnsfjarðar-Björn og stundum Björn Jórsalafari.

Vatnsfjarðar-Björn Jórsalafari fór í þriðju Romferð sinni út allt til Jórsala. Í þeirri reisu útvegaði hann margar historíur heilagar með helgum dómum, er hann með sèr út flutti ok heim færði í Vatnsfjörð. Hann hafði margt að segja af sínum reisum ok lífsháskum, sem hann í kom, ok hans húsfrú, þó helzt ok mest í einni þeirri seinustu, þá er hann varð lengst teptr á Grænlandi sakir hafísa. Í þeirri Jórsalaferð misti hann af sèr alla sveina á einni nóttu, en húsfrúin allar þjónustuþernur, sitt í hvörrri nætrgistíngu ok sá, þó leynilega, hvörsu þær voru líflátnar ok á háls skornar. Þau hjónin fundust aftr heilbrigð, þó dáfurðanliga, ok efldust at fylgð ok fè, en í híngaðsiglíngu villtust þau til Grænlands ok vurðu þá kostar þurfi fyri sitt fólk. Fyrst sem hann gekk at sjó, at lítast til veiða, kom hann at einvígi þeirra hvítabjarnar ok rostúngs, sem jafnan vinnast nær sem hittast, ok hafði síðan báða.

Þeir Grænlendíngar veittu Birni bónda Eiríksfjarðar sýslu, meðan hann var þar. Þá fèkk hann um haustið í gjaftoll cxxx pör sauðabóga, með því

naler som vi, saavel forhen som nu, hertil (paa samme Maade) have benyttet, see ovenfor I, 84-85.

Dette lidet, i korteste Uddrag, er udskrevet af Bonden Björn Einarsöns, snart kaldet Vatnsfjords-Björns, snart Björn Jorsalsfarers, Reisebeskrivelse[1].

Vatnsfjords-Björn, kaldet Jorsalsfarer, drog paa sin tredie Romerreise lige ud til Jorsal (Jerusalem). Paa denne Reise erhvervede han mange Helgen-Historier tilligemed Reliqvier, som han förte hjem med sig til Vatnsfjord. Han havde meget at fortælle om sine Reiser og de Livsfarer, hvori han og hans Hustru[2] havde været stædte, dog helst og mest paa en af de sidste[3], da han opholdtes længst i Grönland for Havisens Skyld. Paa denne Jerusalemsreise mistede han ganske alle sine Svende paa en eneste Nat, men Husfruen (Solveig) alle sine Tjenestepiger (hvert Parti i et særegent Natteherberg) og saae, dog hemmelig, hvorledes de bleve ombragte og Halsen blev skaaret over paa dem. Ægteparret blev uskadt og de gjenfandt hinanden paa en vidunderlig Maade[4]; de skaffede sig siden baade Fölge og Gods, men i Hidseilingen[5] fore de vild og kom til Grönland, hvor de kom til at mangle Kost for deres Folk. Först da han gik ned til Söen, for at see sig om efter Fangst, kom han til at see paa en Tvekamp mellem Hvidbjörnen og Hvalrossen, som stedse slaaes til det yderste, naar de mödes[6], og fangede dem siden begge.

Grönlænderne overdroge Eriksfjords Syssel[7] til Björn Bonde, medens han opholdt sig der. I Efter-

þeim á at fylgja. Þat lagðist Birni bónda þarnæst til bjargar fyri fólk sitt, at þar kom sú bezta steypireiður með merkiskoti Ólafs Ísfirðíngs á Íslandi, en síðast svo dugði, at hann hjálpaði tveimr tröllum, úngum systkynum, úr flæðiskeri, þau er honum sóru trúnaðareiða, ok skorti hann eigi afla þaðan af, því þau dugðu til alls veiðiskapar, hvað hann hafa vildi eðr þurfti. Þat þótti skessunni sèr mest veitt, þá er húsfrúin Solveig lofaði henni at hampa ok leika sèr at sveinbarni því er húsfrúin hafði þá nýalið. Hún vildi ok hafa fald eptir húsfrúnni, en skautaði sèr með hvalsgörnum. Þau drápu sik sjálf ok fleygðu sèr í sjó af björgum eptir skipinu, er þeir fengu ei at sigla með bóndanum Birni, sínum elskaða húsbónda, til Íslands.

Þegar Björn Jórsalafari var á Grænlandi, þá var biskupinn í Görðum í Einarsfirði nýandaðr, ok hèlt þá einn gamall prestr biskupsstólinn ok vígði öllum biskupsvígslum.

ANMÆRKNINGER.

¹) Om den gamle Hæderstitel „*bóndi*", samt Björn Einarsöns tvende Tilnavne, see ovenfor I, 112-113.

²) Vi udelade her Navnet *Olöf*, sat ved en Hukommelsesfeil (eller rettere en Forvexling) af Forfatteren, isteden for *Solveig*, som var hendes rette Navn; see ovf. I, 114.

³) Jfr. ovf. I, 111, hvor der ved en Skrive- eller Trykfeil staaer *den* istedenfor *en af de* (sidste Reiser), hvilket vi herved berigtige. Her menes vel Björns anden Reise til Rom o. s. v.

⁴) Dette har rimeligviis tildraget sig i det byzantinske

aaret fik han der, som Gavetold, 130 Par Bedebove med det som bör fölge med dem. Dernæst havde Björn Bonde det Held til at kunne underholde sine Folk, at der opdrev en af de störste Rörhvale, med et Skudmærke, tilhörende Olaf Isfirding i Island[8]. Tilsidst hjalp det Tilfælde ham, at han reddede tvende Trolde, unge Söskende, fra et af Söen i Flodens Tid overskyllet Skjær[9]. De aflagde Troskabsed til ham[10], og fra den Tid manglede han ikke Levnetsmidler, thi de vare dygtige til alskens Fangst, i hvad han saa vilde have eller behövede. Troldpigen ansaae det for den störste Gunst, naar hun fik Lov til at bære og kjæle for det Drengebarn, som Husfruen da havde nylig födt. Hun vilde ogsaa bære et Hovedtöi, der lignede Husfruens, men hun satte det sammen af Hvalfisketarme[11]. Disse Söskende dræbte sig selv og styrtede sig ned fra Klipper i Söen, da de ikke fik Lov til at tage med Björn Bonde, deres elskede Husbond, til Island[12].

Da Björn Jorsalsfarer var i Grönland, var Biskoppen til Garde i Einarsfjorden nylig död; en gammel Præst forestod da Bispestolen og forrettede alle biskoppelige Vielser[13].

Rige, eller en af dets forrige af Tyrkerne erobrede eller da overfaldne Provindser, — i hvilke Lande Krigen den Gang rasede (nemlig henved 1389-90).

5) Dette maa være en Hukommelses- eller Skrivefeil isteden for Udseilingen eller Reisen fra Island.

6) Saaledes siger ogsaa Hans Egede om Hvalrossene: „De ere behjertede Dyr og staae hinanden bi indtil Döden. De ligge altid tilfeldts mod Hvide-Björnen, og med sine store

og stærke Tænder gjöre ham det suurt nok, ja ofte overvinde ham; i det ringeste holde de ud med ham, indtil de ligge begge paa Stedet." (Grönlands Perlustr. S. 46.)

[7]) Om Ordet Syssel eller Sysselmandsbestilling m. m. see ovenfor (i denne samme Anledning) I, 118-122. Da Sysselmanden ikke alene oppebar de offentlige Indtægter, men var tillige Retsbetjent og Dommer, synes dette (m. m.) at vise at den nye islandske Lov (Jonsbogen) da maa have været indfört i Grönland, saa at Grönlænderne med Tillid kunde anbetroe hint vigtige Embede i den islandske Hövdings Hænder; — ligesom de forhen, da den samme republikanske Lov gjeldte i begge Lande, havde overdraget det end vigtigere Laugmands-Embede til Islænderen Helge, (see ovf. III, 434). Den saakaldte *gjaftollr* (Gavetold) oppebæres endnu af Sysselmændene i Island.

[8]) Efter den islandske Lov Jonsbogens Vragsafdeling (*rekabálkr*) skulde enhver Hvalfanger have et paa Althinget tinglyst Mærke paa sin Harpun, som, naar den siden fandtes i en dræbt og paa Stranden opdreven Hval, hjemlede dens Eier det Halve af den hele Hvalfisk, da Strandeieren ordentligviis tilkom den anden Halvdeel deraf. Den, som lagde Skjul paa en saaledes mærket Harpun, straffedes som fredlös Tyv; (l. c. 4de og 5te Cap.). Disse Bestemmelser vare dog grundede paa Graagaasens ældre Lovbud i *Rekaþáttr* (eller *Landabrigðabálkr* 59-67 Cap.). Den her nævnte Olaf boede paa Öen Ædey i Isefjorden i Island; paa hans Vegne oppebar altsaa Björn Einarsön Skyttens Part af den opdrevne Hvalfisk.

[9]) At disse saakaldte Trolde ikke vare andet end Eskimoer eller Skrællinger, forstaaer sig af sig selv. Vi vide at dette Folk allerede havde trængt ind i Grönland 1379; see ovenfor III, 16, 60-61.

[10]) Da Eskimoerne og Europæerne i Middelalderen stedse vare hinandens dödelige Fjender, har Björn Einarsön anseet

det for nödvendigt at modtage disse Eskimoers Forsikringer om ubrödelig Troskab paa en overordentlig Maade.

[11]) Hans Egede beretter, at Grönlænderne i hans Tid undertiden, isteden for Linned, benyttede sig af beredte Sælhundetarme (l. c. S. 72). Efter Fabricius anvendes ogsaa Hvalfiskenes Tarme til Klædningsstykker (Fauna Grœnl. p. 34, jfr. p. 8).

[12]) Rimeligviis har ogsaa Frygten for Mishandling af de europæiske Grönlændere været en anden Hovedaarsag til denne fortvivlelsesfulde Beslutning; jfr. Anm. 10.

[13]) Jfr. ovenfor III, 32, 34, hvoraf det sees at Grönland paa den Tid, efter Alfs Död, ikke havde nogen i selve Landet boende Biskop. Den her ommeldte Præst har da fungeret som Officialis, — og dette blev, i Coloniens sidste Tid, en vedvarende Skik, endskjöndt den næsten aldrig manglede titulære Biskopper, som opholdt sig i et eller andet af de tre nordiske Riger.

XXX. BLANDEDE OPTEGNELSER,

DEELS AF USIKKERT INDHOLD, DEELS AF FREMMEDE SKRIFTER.

1) *Om den brittiske Kong Arthurs foregivne Herredömme over Grönland, i det 6te Aarhundrede m. m.*

Enhver kjender denne i Europas romantiske Literatur höist berömte Konge, om hvis Tilværelse dog mange nyere Literatorer have tvivlet. Adskillige af Middelalderens engelske Historieskrivere have alligevel antaget at mange Beretninger om hans Levnet virkelig vare historiske, og heri understöttes de tildeels af nogle blandt de nyere. Suhm og Schöning have saaledes sat Lid til Efterretningerne om Arthurs foregivne nordiske Erobringer, for saa vidt de an-

gaae en Deel af Danmark og Norge. De lyde ellers saaledes i korteste Begreb:

Britternes Konge Arthur siges sidst i det 5te, i al Fald dog rimeligviis tidlig i det 6te Aarhundrede, at have, efter at have slaaet Saxerne, samt erobret Skotland og Irland, foretaget betydelige Sötog i de nordlige Farvande med et saadant Held, at han derved ikke allene underkastede sig Örkenöerne, men ogsaa Danmark, Gothland og Norge, ja selv Island og dets Konge Malvasius[1], tillige med Grönland og Lapland. Herom handles under et, i Indledningen til de Love, som udgaves af Edvard Confessor, med fölgende Ord:

„Arthur lod sig ikke nöie med Britannien, men underkastede sig ogsaa hele Scansien, nu kaldet Norge, og alle Öer paa hin Side Scansien, navnlig Island og Grönland, som ere afhængige af Norge, Snechorda (?) og Irland, Gulland og Danmark, Samland, Vinland o. s. v. At ogsaa Vinland nævnes her, maa være os höist paafaldende, men her menes uden Tvivl Finland eller Vindland (Vendernes Land[2]). Overdrivelsen af disse Efterretninger behöve vi ikke at udhæve; de vare dog uden Tvivl tildeels grundede paa fabelagtige Folkesagn, og saaledes ikke da först ligefrem opdigtede, men i hin lettroende Tidsalder antagne for gode og gamle; de synes fölgelig, i en fælles Lov for Angelsaxer, Britter, Nordmænd og Danske, at være blevne fremsatte

---

[1]) Schöning Norges Historie I, 347; jfr. 348-52. Jfr. Suhms Hist. I, 333, 337-46.

[2]) Originalens Ord ere disse: „Arthurus, qui fuit quondam inclytissimus Rex Brytonum . . . . non fuit animus ejus contentus regno Brytanniæ; subjugavit igitur sibi strenue Scanciam totam, quæ modo Norveia vocatur, et omnes insulas ultra Scanciam, scilicet Islandiam et Groenlandiam, quæ sunt de appendiciis Norveiæ, Snechordam et Hyberniam et Gutlandiam et Daciam, Semelandiam, Vinlandiam &c. Lambardi Archæonomia (Leges Edv. Confess.) tit de jure et appendiciis coronæ Britannicæ (Cantabrigiæ, 1644, Fol.) p. 148-49.

som Grunde for Englands muelige eller fremtidige Fordringer paa Besiddelsen af Nordens Riger og Lande. Imidlertid havde de i Virkeligheden ikke mere at betyde med Hensyn til Island og Grönland, som ikke vare opdagede i Kong Arthurs Tid, end de Ommeldelser af Konger og Fyrster af Isenlant og Gruenland eller Greneland, som findes hist og her i Tydsklands Nibelungen-Lied og flere gamle Heltedigte, samt vore egne Kjæmpeviser om Konger af Island.

2) *Opdigtede eller forfalskede Efterretninger og Diplomer om Grönland, som kjendt under dette Navn i det 8de og 9de samt först i det 10de Aarhundrede.*

I „den grönlandske Chronica" af Claus Christophersen Lyschander (Kjöbenhavn 1608, 8[1]), anföres Grönlands förste Opdagelse at være skeet fra Island af, mellem Aarene 774 og 787, i hvilket sidste Aar „Erik Ruder den Gamle" der siges at have draget til Grönland og grundet den norsk-islandske Coloni. Disse Angivelser kunne være tagne af ældre Skrifter, som vi nu ikke mere kjende. Muelig skulde en slig opdigtet Chronologie besmykke eller understötte det bremenske og hamborgske Klerkeskabs Interpolationer i de gamle Brevskaber, som vi nu strax komme til at ommelde, og hvilke Krönikens Forfatter har antaget for meget troværdige.

Disse gamle Afskrifter af *a*) Ludvig den Frommes Stiftelsesbrev for Hamborg Erkebispedömme, udgivet i et af Aarene fra 831 til 834; *b*) Pave Gregor den 4des Stadfæstelsesbrev derpaa (af 834 eller 835); *c*) Nicolai den 1stes Bulle af 856 og *d*) en foregiven Skrivelse fra Pave Johan-

[1]) Vi have benyttet denne Originaludgave; Kröniken er bleven udgivet paa ny sammesteds 1726. Af denne Rimkrönike har man en islandsk prosaisk Oversættelse af Jon Olafsen (kaldet Indiafarer), som dog ikke er udgiven i Trykken.

nes den 10de (?) til Erkebiskop Unno (?) fra eet af Aarene 913 til 920 (?) — nævne urigtig, paa forskjellige Maader, Grönland eller Grönlænderne som undergivne den erkebiskoppelige Kirke. Alle disse Brevskaber med flere, men mest ægte, af samme Art, have vi udförlig omhandlet her ovenfor III, 66-73, hvortil vi nu kunne nöies med at henvise.

3) *Usikre Beretninger om Olaf den Helliges Erhvervelse af Herredömmet over Grönland i det 11te Aarhundrede.*

Vi have ovenfor II, 234-39 meddeelt et Uddrag af Odd Munks mærkelige Saga om Kong Olaf Tryggvesön, hvori det berettes, at denne Konge vel havde indfört Christendommen i Norge, Hetland, Örkenöerne, Færöe, Island og Grönland [1], men at den paa mange Steder blot havde bestaaet i Navnet, hvilket og stedse vilde blevet saa, dersom en anden ikke var kommen for at styrke den og un-

[1]) Vi ville her anföre selve Ordene af Egilsons Bearbeidelse af Rekstefja, et Digt fra Midten af det 11te Aarhundrede til Olaf Tryggvesöns Ære, af Stein Herdises Sön (Script. hist. Island. III, 250, jfr. ovf. II, 421-24). Efter at Skjalden, i 10de Strophe, havde bemærket, at den af ham besjungne Konge havde „kristnet" 5 Folk eller Lande, yttrer han sig saaledes i den næstpaafölgende 11te:

Island ela skyndir,
itur lista, vann kristnat,
gullmildr, Grænaveldi
Göndlar þeys, ok Eyiar,

d. e. Den konsterfarne Fremskynder af Gönduls Storme (Kampen), gavmild paa Guld, fik Christendommen indfört i Island, Grönland og paa Öerne (Örkenöerne o. fl.). Udtrykket *vann kristnat* o. s. v. kunde ellers, især med Hensyn til det Foregaaende, let forstaaes, og oversættes saaledes at Kongen „vandt", nemlig overvandt eller erobrede, de her nævnte Lande, efter at de vare blevne christnede. Udsædvanlig er Benævnelsen *Grænaveldi*, da *veldi* ellers mest bruges om et stort Rige; — at Landet, som kaldes saaledes, var meget stort, har da vistnok været almindelig bekjendt.

derkaste sig Folket, nemlig Kong Olaf Haraldsön (o. s. v.). Af disse Udtryk kunde andre sildigere, med Nordens Historie ellers ikke tilstrækkelig bekjendte Forfattere, let slutte, at Grönlænderne ikke allene vare blevne fuldkommen omvendte ved Olaf den Hellige, men og tillige ved ham underkastede Norges Rige. Dette sidste berettes endog udtrykkelig i et andet ellers paalideligt Skrift, nemlig *Færeyínga þáttr*, (udgivet i Færeyínga Saga ved Rafn, 1832, S. 189, her efter Flatöbogen) med fölgende Ord: „Rèttliga hafa fróðir menn svá ritat ok sannliga sagt, at Olafr konúngr hafi skattgilt öll þau lönd er nú liggja undir Noreg, utan Ísland, fyrst Orkneyjar, Hjaltland, Færeyjar ok Grænland," d. e. „Kyndige Mænd have rigtigen skrevet og med Sandhed berettet, at Kong Olaf har gjort alle de Lande, som nu ligge under Norge, Island undtagen; skatskyldige, först Örkenöerne, (dernæst) Hetland, Færöerne og Grönland." Herved har Udgiveren anfört Paralleler af Heimskringla (56 Cap.) og af Olaf den Helliges store Saga (59 Cap.), som vel ikke nævne Grönland udtrykkelig, men derimod Örkenöerne, Hetland og Færöerne, med Hensyn til denne Konges idelige Erkyndigelse om Christendommens Overholdelse der, ved hvilken han fandt store Mangler, „slíkar ræður hafði hann optast í munni ok taldi landsrètt eða lagasetníng" d. e. „Slige Taler havde han idelig i Munden, og udviklede (den dertil hörende) Landsret og Lovgivning". Skjöndt Island ikke nævnes her, er det dog vist at Olaf den Helliges eller hans Biskop Grimkels Kristenret eller Kirkelov indförtes der; det samme er og rimeligviis skeet i Grönland. Men for ret at kunne sörge for denne Lovs Overholdelse, sögte Kongen og at tilvende sig det verdslige Overherredömme over alle de ovennævnte Lande. Vi have alt bemærket, at han 1024 (og senere) udsendte Thoraren Nefjulfsön til Island, for om mueligt at formaae Indbyggerne til at hylde sig som dets Overherre (o. s. v.), men forgjeves, — og at den samme Mand af ham sendtes til

Grönland (rimeligviis tildeels i det samme Ærende), men han maatte, formedelst Modvind og Storme, vende tilbage derfra; see ofr. II, 239 o. fl. Endvidere anföres, som Variant til Færeyínga Saga l. c. den Bemærkning af de nævnte Kildeskrifter: at Kong Olaf allerede havde underkastet sig Örkenöerne og udsendt Budskab til, samt erhvervet mange Venner paa Island, Grönland og Færöerne. (Hann hafði þá undir sik lagt Orkneyjar, sem furr var sagt; hann hafði ok haft orðsendíngar ok gert sèr marga menn at vinum, bæði á Íslandi, á Grænlandi ok í Færeyjum. Hkr. Ó. h. S. 133 Cap.; den store Khavnske Udg. II, 204). Kongens Forsæt, ogsaa at underkaste sig Grönland m. m., antydes der tydelig nok. Disse hans Planer lykkedes tildeels paa Færöerne, men ingenlunde paa Island, og at dette samme kan siges om Grönland, indlyser tilstrækkelig af de temmelig udförlige Brudstykker af dets Historie fra hans Regjeringstid, som ere os bekjendte; thi endnu i Aaret 1027 havde han intet Herredömme over Grönland, hvor hans Hirdmand Thormod svært forfulgtes, og Kongens Venner for det meste havde tabt deres Indflydelse; men allerede i det næste Aar (1028) maatte Kongen selv flygte fra Norge for sine oprörske Undersaatter, som da hyldede Knud den Store; jfr. ovf. II, 279 o. f.

Ikke des mindre har den Beretning (rimeligviis især fra det anförte Sted i Flatöbogen) forplantet sig til visse nyere Skrifter, at Olaf den Hellige virkelig havde underkastet sig Grönland. Saaledes melder navnlig Arngrim Johnsen i sit Specimen Islandiæ historicum (1642) S. 149 at Grönland allerede i Aaret 1023 var blevet skatskyldigt til Norge, men var siden faldet fra dette Rige („Gronlandiæ anno 1023 Norvego tributariæ, ab eoque subinde deficientis" [1]); derfra er det senere gaaet over til flere nyere For-

[1]) I den samme Forfatters hidindtil ikke (i Original) udgivne Gronlandia (3 og 4 Cap) anföres ogsaa omtrent det samme: „Vixerunt autonomi, donec anno 1023 Norvego tributarii fierent, adeo

fattere, (f. Ex. Theodorus Thorlacius's Grönlands Beskrivelse [1]); jfr. Torfæi Gronlandia p. 212. Af disse Skrifter kan det dog ikke være taget, hvad der antydes i Lyschanders Grönlandske Chronica (1608) S. 27-28, at Olaf Tryggvesön allerede havde „Grönland i Vold" men at Grönlænderne ikke vilde betale Skat til de Danske (som efter hans Död underkastede sig en stor Deel af Norge) og „kored Sanct Oluf Digre". Ved at antage og udbrede Christendommen kom Grönlænderne rigtig nok til at underkaste sig visse af begge Olafer udgivne eller indförte Love, men de have dog vistnok ikke (ligesaalidt som Islænderne) erkjendt nogen af disse Konger for deres Overherre i verdslige Sager. Det samme kan og siges om Magnus den Gode, Harald Sigurdsön, kaldet Haardraade, og hans Sönner. Magnus Barfod har vel heller ikke opnaaet noget Herredömme over Grönland, endskjöndt han synes at have prætenderet det, og fremmede Forfattere da regnede det til det norske Rige; see ovenfor III, 428-429. Det er derfor ikke aldeles umærkeligt at Grönlands Chronica anförer (S. 32) om denne Konge, at han paa de samme Sötog, ved hvilke han undertvang Man og de skotske Syderöer (1097 og 98) tillige har tilegnet sig:

„Alle Öer som findes ud i den Strand
Vesten og Norden hen vide fra Land
Everlig til Norriges Krone,
Saa eignet han sammen fra Grönland henom

ut in sequenti Norvegiæ Reges tanquam nova transactione cum Gronlandis opus habuerunt (1261)". I Einar Eyolfsens i Skalholt 1688 trykte islandske Oversættelse (4) S. 13 og 14 tilföies, at det var Kong Olaf Haraldsön, kaldet den Hellige, som paalagde Grönlænderne denne Skat.

[1]) Rimeligviis ogsaa til Schachts (1679) haandskrevne Enarrationes de Groenlandia, hvor det hedder i de annalistiske Optegnelser: „1023, Groenlandia (tempore Olus Sancti) jugum regis Norvegiæ primum subiit".

Til han ned mod Irland kom
De mægtige Öer og mange".

Norges Historieskrivere nævne den meget summariske Maade, paa hvilken Kong Magnus tog en Deel af disse Öer i Besiddelse; Snorre Sturlesön melder nemlig i hans Saga (12te Cap. Hkr. l. c. III, 199) at han lod sine Skibsfolk roe indenfor dem alle, baade beboede og ubeboede, til Beviis for sit Herredömme over dem, og „alle Lande vesten for Skotland"; næsten det samme fortælles i Fornm. S. VII, 47 (Cap. 23). Derimod meldes intet om denne Konges Tog til Grönlands Hav, eller nogen lignende symbolisk Occupation af dette Land, som rigtignok kan siges at ligge vestligere end Skotland. Dog berettes det i Fornm. S. (l. c. 25 Cap. S. 51), at Kongens Flaade i Sommeren 1098, formedelst heftige Storme, havde en meget besværlig Tilbagereise til Norge. Muelig er den da drevet langt mod Vest eller Nordvest, og deraf kan Rygtet let have dannet hans Flaades Fremtrængen til Grönlands Hav og selv til dette fjerne Lands Kyster. Da denne erobresyge Konge atter 1103 drog paa Eventyr til de vestlige Have, for at indtage Irland, fandt han der sin Död i Kampen.

4) *Angaaende et færöisk Kvad om Skjalden Thormods Grönlandsreise.*

Niflungers og Budlungers ældgamle Heltefærd er gjennem mange Aarhundreder vedblevet at mindes af Færingerne i deres Kæmpeviser, de saakaldede *Kvedji*, (islandsk *kvæði*) eller *Ruimur* (Islændernes *rímur*, der forhen pleiede at afsynges, isteden for anden Musik til deres Dands (see ofr. 1, 329, 337, 342, samt Rafns Antiquit. Amer. S. 319). Det er da ikke at undres over, at ogsåa Nordens Hedenolds og förste christne Periodes Kjæmpedaad endnu prises i disse Sange, og dette er f. Ex. Tilfældet med Thormod Kolbrunes Skjald, Olaf den Helliges berömte Hirdmand, om hvis Grönlandsreise m. m. vi have handlet her ovenfor II, 250-419. Dette Digt kaldes nu paa Færöerne

Thormäv (eller *Thorman*[1] *Skålds Kväji* og er meddeelt os af Pastor Schröter i en Afskrift af den i Færöernes Almuesprog særdeles bevandrede Hr. Davidson. Schröter antager Kvadet for meget gammelt[2] og digtet inden den sorte Död, paa en Tid da der skal have været et Slags Mellemhandel mellem Grönland og Færöerne, dog formodentlig mest paa den Maade, at bergenske Kjöbmænd anlöb Færö paa Reiserne til Grönland[3]. I al Fald er Digtets Hovedindhold ægte gammelt, og enten grundet paa samtidige Sagn eller en skreven Saga om Fostbrödrene Thormod og Thorgeir. Vi have allerede (II, 253) bemærket, at Kvadet begynder med en authentisk Beskrivelse over den Maade, hvorpaa deres Fostbroderskab stiftedes, med ægte hedenske Ceremonier: vi ville her indföre dens Begyndelse (med en tilsvarende islandsk Omskrivning).

1. E vajd aina rujmuna	1. Eg veit eina rímuna,
um an tär villjun hojra:	ef enn þèr viljið heyra:
Thorgair og han Thormävur	Þorgeir og hann Þormóður
tair röra saman drojra.	þeir ræra saman drejra.
2. Thorgair og han Thormävur	2. Þorgeir og hann Þormóður
tair rua sär blou uj logva...	þeir rjóða sèr blóð í lófa...

Paa Dansk: 1. Jeg veed (kan) end et rimet Kvad,
hvis I det ville höre:

[1]) Uagtet denne öiensynlige Fordreielse af Mandsegennavnet Thormod, er dette forhen (efter Hr. Schröters Beretning) blevet almindelig brugt paa Færöerne og bruges endnu paa Syderöerne. I Island er det ingenlunde usædvanligt.

[2]) Vi skylde Hr. Davidson fölgende Bemærkning: „Man har det Sagn, at Nordmændene, naar de seilede til Grönland, lagde ind i en af de tvende Havne: Vaa paa Norderö eller Bordö og Vaa eller Vaaaj paa Suderö, som derfor kaldtes Havnene, nemlig *norun i Vaa* og *suur i Vaa*".

[3]) Visse Stropher af Digtet bære Spor af Alliteration eller Bogstavrim, hvilket Schröter bemærker at forhen have været meget gjængse i de færöiske Vers, og endnu ikke ganske af Brug.

Thorgeir og Thormod, hinandens
Blod de sammen röre.
2. Baade Thorgeir og Thormod,
de gnide sig Blod i Love. [1]...

I 3—5 Strophe ommeldes de mange Drab, som Thorgeir begik, tildeels med Thormods Hjælp, og for hvilke han ikke ydede nogen Mandebod; ogsaa Thorgrim Trödli (Thorgrim Trölle fra Grönland) nævnes blandt hans Modstandere, (jfr. ofr. II, 253-54, 286-300, 328-338). 6—9 Str. handle om Thorgeirs Forslag til at pröve Styrke med Thormod, som tog det ilde op og derfor skiltes fra den förstnævnte, samt begav sig til Kong Onle eller Oula (Olaf den Hellige, l. c. S. 254, 302). Den 10 Strophe ommelder Thorgeirs Fald, ombord paa et Skib. Str. 11-17 besynge Kongens Samtale med Thormod om hans forestaaende Reise til Grönland (til Grönlandar), samt med Grönlænderen Skikvur (Sagaens Skuf) fra Stokkanæs (á Stokkanesi) hvem han anmoder om at före Thormod paa sit Skib til Grönland og der at understötte ham paa det bedste, samt fölge ham til Thorkjild (Leifsön) paa Brattaluj (Brattalid) og hans Hustru Sigrid, som begge vare Læger:

Thorkjild buir uj Brattaluj,
i eiga skal hetta fröji,
Sigrid haidur hustru hans

[1]) Dette sidste Ord (Isl. *lófi*) var længe almindelig Dansk og betyder det hule i Haanden; see Videnskabernes Selskabs Ordbog under *Loe, Love.* Det forekommer vel endnu i Norge som *Love,* ja selv i Wales som *Llofi* (af *Llaw,* Haand); dog findes Ordet ligeledes i Mosogothisk som *lofa.* — Hr. Davidson bemærker ellers ved det foranförte Sted: „Efter Sagnet skare Fostbrüdrene sig i Tommelfingrene over begge höire Hænder, lod Blodet löbe i Haanden og mængede det sammen; snoede det saa om Hænderne, og det kaldtes Fostbroderhandsken. I dens Haand, hvor Blodet bedst mængedes, skulde findes störst Troskab. Saaledes vilde Siururs Blod ikke mænges med de andres, og han forraadte dem siden."

og læknir eru teir bæji[1].

— Kongen paalagde ogsaa en vis *Bjadni* (*Bjarni*) at forfærdige en ypperlig Stridsöxe til Thormods Brug[2] (jfr. ellers Sagaens Beretninger her ovenfor II., 306-308, 314-16) om Kongens Samtale med Thormod og Skuf, samt hans Budskab til Thorkel. Str. 18-30 beskrive Seiladsen til Grönland samt Thormods forskjellige Kappestrid og Ordvexling med hans Medreisende, der kaldte sig Gjest (*Gjestur*, egentlig Skjalden Steinar), alt i Overensstemmelse med Sagaen (cfr. II, 308-314). Efter Str. 31 kom de til Havn i *Aeriksfiri* (*Eiriksfirði*, Eriksfjorden) kort fra *Brattaluj*. (Her mangle rimeligviis een eller flere Stropher); Str. 32-34 ommelde Lojins (Avlsforvalteren Lodins) fjendtlige Forhold mod Thormod (l. c. S. 322-324). I Str. 34-36 advarer Gjest de tilstedeværende, at de ikke skulde angribe Thormod, da hans Vrede var farlig; at han var kommen af Siowland[3], og var hans (Gjests) Frænde. Det forekommer

[1]) Heri afviger Sagaen for saavidt fra Kvadet, som den kun omtaler en Sigrid paa Brattalid som Avlsforvalteren Lodins Frille, der dog skulde sörge for Thormods Opvartning, medens han opholdt sig der, og kom til at holde meget af ham (jfr. II, 318-321). Sagaen ommelder desuden en anden Kone i Grönland af Navnet Sigrid, boende paa Hammer (Hamar, som stod Thormod bi i hans Fredlöshedstilstand, l. c. S. 378-82) Hverken Thorkel eller nogen af de to Sigrider nævnes i Sagaen som lægekyndige.

[2]) Her menes vist den Bjarne paa Stokkanæs, som understöttede Thormod paa mange Maader i de Farer, hvori han stædtes i Grönland, og derfor maatte (tilligemed Skuf og Sigrid fra Hammer) flytte ud af Landet (l. c. 316, 322-26, 340-46, 356-58, 374, 396), Thormod dræbte Thorgrim Trolle med en Öxe, og det meldes i Sagaen at hans Ven Bjarne havde forfærdiget den; efter den skjenkede atter Kong Olaf Skjalden et Sværd (m. m), förend han drog til Grönland.

[3]) Skulde her menes *Snjóland* eller Snæland (udtalt *Snjowland*) Islands ældre Navn? — eller ogsaa Sjöland (*Sjóland*), Sjælland end bedre svarende til Udtalen. Da Thormod havde opholdt sig

ikke i Sagaen, og ei heller de her formodentlig Thormod selv tilegnede Udladelser, Str. 37-38, at han var draget fra Sjowland og (eller?) Island for at anfalde Thorgrim med Vaaben. Disse Stropher ere formodentlig udrykkede af deres rette Sammenhæng, og höre vel til en fortrolig Samtale med Skuf eller Bjarne. Efter Str. 39-40 tog Thormod en blaa Kappe over sig, greb *Bjadnasmije* (*Bjarnasmíði*), den af Bjarne forfærdigede Öxe, og fældede med den en Mand ved Navn Loen (Lojin, Lodin?). I Str. 41-42 overlader Thorkjild (rettere efter Sagaen Skuf eller Bjarne) ham den halvtossede Ejil (Egil) som Fölgesvend (see ofr. II, 326-28). Str. 43 indeholder Thormods Raad til Ejil, om at löbe bort fra Thinget saa hurtig som mueligt, saasnart han hörte et stærkt Knald (see l. c. S. 334). Efter Str. 44-45 gik Thormod frem for Thorgrims Stol, spurgte ham, om hvem den Saga handlede, der berömtes saa meget, og klövede i det samme hans Hoved med Bjarnes Öxe, (l. c. S. 336). Str. 46-52 besynge de förste Begivenheder efter „Thorgrim Trödles" Död; Ejil löber bort, med stor Frygt, i det han hörte Knaldet; Thormod satte sig under Thorgrims Skuldre, og opfordrede Folk til at sætte efter Drabsmanden. I en stærk Byge gik den dræbtes Frænder ind i en Thingbod og raadsloge om Forfölgelsen af hans Banemand. Imidlertid vendte Thormod sin Kaabe eller Pelts, som nu var hvid men för mörk; see ofr. II, 336-38. Str. 53-58: Han möder „*Lusa-Oddur*" og bytter Klæder med ham, samt faaer af ham[1] Underretning om Thorgrims Frænder *Folgar* eller *Falgar* (*Falgeir*), *Thowrur* (*Thorir*) og *Thorkjild* (Thorkel). Str. 60-72 handle om Thormods og Falgeirs Kamp, samt den sidstnævntes Död; i Hovedsagen overeensstemmende med

i Danmark, förend han kom til Norge? (Fóstbræðra Saga, Kh. 1822, S 115-122; jfr. ofr. II, 303).

[1]) Efter Sagaen af Hyrden fra Langanæs.

Sagaen (l. c. S. 350-354) men med Udeladelse af Thorkels og Thords Drab. Str. 73-77 handle om Thormods Ophold paa Skjæret (S. 354), sammenblandet med en senere Begivenhed (S. 388-90) og hans Redning derfra ved Skikvur og Bjadne (l. c. S. 356 o. f.). I Stroph. 78-79 afviger Kvadet fra Sagaen, i det hint melder at Thormods Redningsmænd flyttede ham til Thorkjild og Sigrid i Brattalid, der begge vare Læger, samt at Sigrid helbredede ham, og endelig, at Torkjild tog det fortrydelig op at hun gik, derfor, saa sildig i Seng; den sidste halve Strophe har oprindelig ikke hört til denne Sammenhæng, men sigter til Sigrid, Lodins Frille; see ofr. III, 451 samt II, 318-20. Her ophörer Kvadet, men har sikkerlig forhen været meget længere. Pastor Schröter beretter og fölgende: „Om Thormod skulle flere Kvæder have været, men de ere, saavidt jeg veed, nu tabte. Færingerne tillægge ellers denne Skjald et Par af deres Kvad, af hvilke det ene handler om Kong Olaf den Hellige, kaldet ***Trödlin i Hudnalandum***, men det andet om ***Thorben Bekjil***".

Af lignende Art og Ælde, er det i Rafns Antiquitates Americanæ (S. 320-334) meddelte Færöiske Kvad: ***Finnur hin fruji***, som dog er mærkeligt derved at et Krigstog fra Irland til Vujnland eller Viinland (i America), foretaget ved en norsk Prinds, Haldan fra Upland, udförlig besynges deri.

5) *Om en foregiven Opstand af Grönlænderne mod Norges Overherredömme, henved 1271.*

Vi have ikke kunnet opdage nogen andre Beretninger herom, end de der findes i Lyschanders Grönlandske Chronica (see ovenfor III, 447). Derved maae vi dog bemærke at denne vistnok tit meget upaalidelige Forfatter i den förste Deel af samme Rimkrönike sees at have fulgt forskjellige, om end ikke stedse vel valgte, Kildeskrifter, f. Ex. de gamle interpolerede Diplomer angaaende Hamborgs

Erkebispedömme, Adam af Bremens Værker, Saxos Danske Historie, Hvidtfeldts Krönike, de norske Kongesagaer, af hvilke dog det anförte kun sjelden egentlig vedkommer Grönland. Desuden har Lyschander, efter al Sandsynlighed, haft andre gamle Skrifter, Optegnelser og Breve for Öine, som nu ikke ere os fuldkommen bekjendte, og vi kunne derfor ikke afsige nogen ubetinget Fordömmelsesdom over enkelte af hans Efterretninger, hvis rette Kilder muelig ere os ubekjendte, om vi end med Grund kunde tvivle om deres Ægthed eller Sandfærdighed. Til disse hörer især den fölgende, der handler om visse Begivenheder, som skulde have gaaet for sig i den norske Konge Magnus den 6tes (kaldet Lagabæter eller Lovforbedrers) Regjeringstid. Denne Konges Historie blev udförlig beskrevet af Sturla Thordsön, men er nu forlængst tabt paa et Par ubetydelige Brudstykker nær (see Fortalen til Fornm. S. 10de Bind S. V-VI); af dem erfarer man (S. 161) at de (ellers med hinanden besvogrede) Konger: Magnus af Norge og Erik Glipping af Danmark, for en Tid (henved 1273) vare venskabelig sindede mod hinanden. Omtrent paa denne Tid, eller kort för, maae de her fortalte Begivenheder have gaaet for sig, hvis de virkelig tilhöre Historien. Det er mueligt at noget, angaaende dette grönlandske Oprör, har staaet i Magnus Lagabæters tabte Saga, som enten i Original, Oversættelse, eller Uddrag kan være kommet Lyschander for Öine. Hans rimede Fortælling (S. 62-64) lyder saaledes:

Bisp Niels paa Grönland han gick da af [1]
Oc Olaff han fick hans Stict oc Staff
Som Erchebisp Egner did sende;

[1]) Efter Annalerne 1242 (see ovenfor III, 10); Lyschander fortsætter her sin Bisperække fra S. 50-52, uden Aarstal i Margen, paa det urigtige 1264 nær, som maa beroe paa en Skrive- eller Trykfeil. Dette har dog især givet Torfæus Anledning til at antage denne hele Beretning for ugrundet, (*Grönlandia*, S. 248-50).

Paa Reisen kom hand under Island i Haffn,
Udrætte med Bisperne Kirkens gaffn
Som Egner gaff hannem tilkjende.

Bisp Magnus af Skallholdt bleff derved glad,
Saa gjorde oc Brander i Hola sad,
De fauffnede vell hans Komme;
Der alting var ryctet oc han seyled aff,
De soere hinanden gaat Naboskaff
I disse tre Biskopsdomme[1].

Der hand omsider kom hiem til Land[2].
Der börjes Uvilde blandt menige Mand
Som diærffvelig sig opsatte,
Enten de var icke Bispen god,
Eller hand stack i dennem Sind og Mod,
De vild' ey til Norrige skatte.

---

[1]) Olaf blev viet til Grönland som Biskop 1246 og reiste dertil 1247, da det var ham overdraget af Kong Hakon at overtale Grönlænderne til at underkaste sig Norges Overherredömme. 1262 led han, rimeligviis paa Reisen fra Grönland til Norge, Skibbrud i Herdisarvik paa Island. Da var Brand Biskop til Holum og Sigurd (ikke Magnus) til Skalholt. 1264 forlod Olaf Island, men reiste uden Tvivl derfra til Norge, hvor han opholdt sig 1267 og end længere; see næstfölgende Anmærkning; jvfr. ofr. II, 782-86 III, 10, 47-48. Lyschanders Erkebiskop „*Egner*" hed egentlig *Einar*; ikke han, men Erkebiskop Sörle udsendte först Olaf til Grönland; derimod kan han 1261 eller 1262 have foreskrevet den sidstnævnte de her ommeldte Forholdsregler.

[2]) Biskop Olaf kom nemlig ikke igjen til Grönland förend 1271, thi da först tog han, efter Annalernes Udtryk, anden Gang (fra Norge) til Grönland; han havde altsaa været borte fra sit Stift i fulde 9 Aar. Dette maatte vistnok være en grundet Aarsag til Grönlændernes Misfornöielse, især hvis Skatterestanser m. m. da skulde paa een Gang indkræves for et langt Tidsrum, i sin Tid tildeels paabyrdede Landet af den samme Biskop; see ofr. III, 12-13, 48-49 (hvor vi have fremsat den Gisning at Biskop Olaf reiste fra Grönland 1267, men den maae vi nu, paa Grund af det heranförte, frafalde).

De Skibe kom hiem [1] var ledig og tom,
Kong Magnus han vurdet der lidet om,
Paa Grönland vild' han icke stride,
Men lod det sin Svoger Kong Erick forstaa
At vilde hand voffve noget derpaa,
Det kunde hand fuldvel lide.

Kong Erick hand syntes det var icke got
Man [2] gaff baade Danmark oc Norrig spot
Mand skulde saa lade det bliffve;
Kong Magnus haffde hans Frœncke i Seng,
Skulde Grönland bliffve saa slet henvend
Til Börnene vilde det striffve.

Thi giorde hand ud en mechtig Hob Folck
Och fick dennem bode Snœcker oc Holck
Med Vaaben som dertil hörde,
Och lod dem saa seyle som de finge Bör
Om Norrig oc Island til Vester i Nör;
Den Kaaess dem til Grönland förde [3].

Der sœtte de Folcket saa snart for Bord,
Der var ey paa fœrde ret mange Ord
För man lod Fœnnicken flyffve,
Der Grönlœnder saae de blancke Svœrd,
Hörde Trummen oc Lœrmen oc anden slig Fœrd,
Begyndte sig fast at grye.

De meente det var den lœdigste Trold,
Som glimmed i Marcken oc gaff sligt Skrold
Mod hannem kunde de icke stande;
Thi loed de sig sige oc bade om Fred,

[1]) Enten 1271, eller (da Skibene sædvanligviis pleiede at overvintre i Grönland) snarere 1272. Da har Biskop Olaf (hvis det her anförte er sandt) begjert Krigsfolk til Grönlændernes Undertvingelse paa ny, eller og til Skattens Inddrivelse.

[2]) „Men" er vel en Trykfeil for „man."

[3]) Dette maa, efter det nysanförte, være gaaet for sig 1273; jfr. Indledningen, ofr. S. 454.

Den Bisp han giorde oc sit derved,
At Landet gick dennem tilhande.
Saa maatte de sværre oc giöre dem Eed
Oc giffve dem Skatt som före var seed
Der effter til Danmarcks Rige,
Och kiende Kong Erick, Glæpping ved naffn,
For Herre oc Konge, oc ramme hans Gaffn,
Oc hannem ret allderig svige.
Hver Mand han skatter som hand formaa;
De ladde deres Skib oc seyled derfra
Och lode ad Danmarck stande;
Kong Erick sig glædde at det saa gick,
Baade Land oc Skatt aff dennem undfick
Dog Magnus sin Svoger til hande.
Och lod det bliffve som det var för
Under Norriges Rige met andre Öer
Dronning Ingeborgs [1] Börn at nyde;
Och siden sad Grönland stille oc qvær,
Begyndte ret aldrig slig fore oc fær,
Sin Skat lod aarlige yde [2].

6) *Beretninger om den Islandske Lov kaldet Jonsbogens Indförelse i Grönland henved 1280.*

Vi have ovenfor (I, 494-96, 518-20 II, 442-43) sögt at vise at saalænge den Grönlandske Colonie udgjorde en egen lille Fristat, vare Moderlandet Islands Love, fra forskjellige Perioder (naturligviis med visse lokale og af Nödvendighed fremkaldte Undtagelser) gjeldende for den. Da Grönlands frie Forfatning ophörte, maatte de naturligviis forandres, og intet kan være sandsynligere, end at de da for Island gjeldende nye Love, for saavidt de kunde ansees passende

[1]) Denne Dronning, gift med Kong Magnus, var Erik Glippings Söskendebarn.

[2]) Jfr. Torfæi Gronlandia p. 248-250.

ogsaa indförtes i Grönland. Det bekræftes af de ovenfor (I, 118-121 III, 440) meddeelte diplomatiske og historiske Underretninger, hvoraf vi erfare at Grönland i det 14de Aarhundrede, ligesom Island, havde sit Althing og ligeledes var inddeelt i Sysseler. Hertil komme fölgende Efterretninger, der synes at være udsprungne fra ægte Kilder, og da rimeligviis fra Magnus Lagabæters tabte Saga (jfr. ofr. III, 454). Jeg, Finn Magnusen, har i sin Tid udskrevet fölgende Sted af en temmelig gammel Afskrift af visse anonyme Annaler, som paa Islands Österland var blevet taget af en meget ældre Original:

„1280 deyði Magnús konúngr; á sama ári sendi hann Jón lögmann, er kallaðr var gjaldkyli, med lögbók híngað til Íslands; svo segja menn at sú sama bók hafi til Grænlands komit; hún var köllut Jónsbók" ɔ: „1280 döde Kong Magnus; i det samme Aar havde han sendt Jon Laugmand, som blev kaldet Gjeldkyle[1], med en (ny) Lovbog hid til Island. Folk sige at den samme Bog ogsaa er kommet til (blevet indfört i) Grönland. Den blev kaldet Jonsbogen."

Ogsaa Lyschander har i et eller andet gammelt Skrift fundet en Optegnelse af lignende Indhold, hvilken han saaledes meddeler i sin Grönlandske Chronica (l. c. 66):

Da skreff Jon Gelker[2] den Islands Lov
Mellem Præster og Grander, oc anden slig Tov
I Böger oc klare Breve;
Man vil oc sige den Lov bleff sendt
Henoffver til Grönland, der kyndet oc kjendt
Hvor de skulle redelig leffve.

— I Margen anföres 1280 som det Aar, i hvilket denne

[1]) Dette Tilnavn er rimeligviis feilskrevet; see den næstfölgende Anmærkning.

[2]) *Gelker* er rimeligviis det gamle norske *gjaldkeri* (Skatmester eller Renteskriver); jfr. Vid. Selsk. D. Ordbog under Artikelen *Gjeldker, Gelker.*

Lov blev skreven og udgiven for Island, men 1281 som det Aar, i hvilket den oversendtes til Grönland. Lovbogen blev vistnok udarbeidet og fuldendt i Kong Magnus's levende Live, men dog i det ovenanförte Aar, först efter hans Död, sendt til Island af hans Sön Kong Erik den 2den, kaldet, Præstehader.

7) *Notice om Grönlænderes Frafald fra den christelige Tro og Udvandring til America 1347.*

Denne yderst sjeldne Efterretning har jeg, Finn Magnusen, i sin Tid udskrevet i Island af et latinsk Haandskrift, oversat ved Conrector Ketil Jörundsen, (Arne Magnussens Morbroder og förste Lærer, jfr. ofr. II, 19), da Amanuensis hos Originalens Forfatter, Biskop Gisle Oddsön til Skalholt. Skriftet havde denne Titel: „Annalium in Islandia farrago, hinc inde descripta." Efter Slutningen var det fra mange forskjellige, men troværdige Kilder, tildeels hans egne med stor Umage sammendragne eller ham tilhörende Excerpter og Optegnelser „(multis domesticis cartulis variisque rhapsodiis)," hvortil Forfatteren havde haft god Leilighed, da han (som Biskop Odd Einarsens Sön) opdragen paa Skalholt, hvor han og længe i sine yngre Aar var Præst til Domkirken, stedse havde god Adgang til fri og fuldstændig Benyttelse af dens Archiv og Bogsamling, indtil dens Brand i Aaret 1630, som ödelagde saare meget af disse literaire Skatte. Skriftet er sluttet paa Skalholt, den 24 Juli 1637. Selve Noticen lyder saaledes:

"1342 Groenlandiæ incolæ a vera fide et religione christiana sponte sua defecerunt, et repudiatis omnibus honestis moribus et veris virtutibus ad Americæ populos se converterunt; existimant enim quidam Groenlandiam adeo vicinam esse occidentalibus orbis regionibus. Ac inde factum quod Christiani a Groenlandicis navigationibus abstinerent. Ab Islandia versus aquilonem (*Nordaust*) et a Groenlandia si-

militer sita esse creditur regio quæ appellatur Jötnaland, alias Tröllbotnaland, quasi gigantum terra."

ɔ: „Grönlands Indvaanere faldt frivillig fra den sande Tro og de Christnes Religion, efter at have aflagt alle gode Sæder og sande Dyder, og vendte sig til Amerikas Folkefærd; nogle mene og at Grönland ligger meget nær ved Verdens vestlige Lande. Deraf kom det at de Christne begyndte at afholde sig fra den grönlandske Seilads. Man troer at den Egn, som kaldes *Jötnaland* eller *Tröllbotnaland* (som om det var Jætternes Land)[1] ligger mod Nordost fra Island, og ligeledes grændser til Grönland[2]".

Denne Efterretning staaer vel alene, men kan alligevel være öst af en troværdig Kilde; dog maa den sikkerlig ikke forstaaes om alle Grönlændere af europæisk Herkomst, men kun, efter hvad vi formode, om en Deel af dem, rimeligviis da de allernordligste[3], i det vi antage det

---

[1]) Grönlands Chronica S. 21:

Men hvor det nu er med Troldbottersland
Som ligger oc Grönland vide fra hand,
Vi intet om vist kan skrifve;
Det strækker til Öster hen yderst i Nörr
Hvorfra nu aldrig nogen Mand spörr,
Och ingen hen lyster at skifve.

Her er Udgavens *finde* (som en aabenbar Trykfeil) rettes til *skrive*.

[2]) Meningen kan dog muelig være den: at Troldlandet ligeledes laa nordöstlig fra den (sydligste) beboede Deel af Grönland. At Eskimoerne paa Grönlands Kyster ofte kaldtes og ansaaes for Trolde, have vi ovenfor paa sine Steder godtgjort, og mere herom vil forekomme i det fölgende.

[3]) Vi ville troe, at den af os ovenfor (III, 224-25) anförte Interpolation i Gripla og snarere burde gjælde om de nordligste saakaldte Übygder paa Grönlands vestlige Kyst, end om dem paa den östlige. Det falder os nu ind at Arngrim Johnsen, i hans haandskrevne Grönlandia, meddeler et næsten ganske parallelt Sted paa Latin og i noget afvigende Udtryk: „Groenlandiæ continens, quæ sui parte ad boream maxime vergit, coelo, solo, saloque, secundum veteres ple-

for sandsynligt at Skrællingerne, eller Eskimoerne först havde fæstet Fod i den saaledes beliggende Deel af Colonien, maaskee en forholdsmæssig nybygget samt fjern fra Kirker og Præster, hvor fölgelig Christendom og gode Sæder kunde let forfalde (ligesom ogsaa dette har været Tilfældet selv i Islands nordvestlige Deel, kaldet Hornstrandene, hvor mange da forfaldt til hedensk Trolddom o. s. v.). Det kan og tænkes, at Eskimoerne, ved deres förste Indtrængen i Grönland, have afskaaret en Deel af den christelige Befolkning fra den övrige, og at den er saaledes blevet nödt til at blande sig med Hedningerne, samt at antage deres Sæder, og aflægge Christendommen. Dog nævne de os ellers bekjendte, vistnok saare ufuldstændige Annaler Skrællingernes fjendtlige Indfald i Grönland ved Aaret 1379, men da förte de en ordentlig Krig mod Indbyggerne (*herjuðu á Grœnlendínga*), dræbte 18 Mand og bortförte 2 Drenge til Trældom, ligesom og allerede Ivar Bere, rimeligviis nogle Aar derefter, da han skulde uddrive Skrællingerne af Vesterbygden, fandt den fuldkommen ödelagt og

rosque intractabilis inhabitabilisque extitit, quamvis id asserentibus Norvegis ipsi Gronlandi contradicebant, his potissimum argumentis, quod inter alia maris rejectamenta, quæ ab isto tractu appellerent, ligna quædam ab hominibus elaborata deprehendissent, quodque etiam capreas et oves peregrinas in suis pascuis vagabundas errasse comperissent, vel auribus signatas vel cornu, in cuius rei fidem ovium caput, a Gronlandis in Norvegiam allatum, in ædes vel alioqui domo publica olim suspensum legimus, unum Nidrosiæ, Bergis alterum. Existimabant itaque Gronlandi vastissimum illum terræ tractum borealem aliqua sui parte id temporis fuisse habitatum, aut certe ex insulis, eidem tractui adjacentibus, unam pluresve." Arngrim afviger især fra Björn deri, at han beretter at (Coloniens, rimeligviis Vesterbygdens) Grönlændere have i deres Græsgange fundet Faar og Raagjeder (Gjeder eller Rensdyr?), mærkede paa Ören eller Horn med ubekjendte Mærker, samt at Grönlænderne selv havde fört saadanne Faarehoveder til Norge o. s. v. Han tillægger, at Grönlænderne meente at enten en Deel af de nordlige Fastlands-Ubygder eller de ved dem liggende Öer, vare beboede.

blottet for Indvaanere, af hvilke de Christne sandsynligviis tildeels ere bleve bortförte af Eskimoerne og have slaaet sig til deres Sæder og Levemaade. Dog toge Skrællingerne snart derefter hele Vesterbygden i Besiddelse; see ofr. III, 32, 60-61, 259.

Vore Annalers saare mavre og ufuldstændige Efterretninger lade os ellers formode at Tilstanden i Grönland var meget forvirret i Aaret 1342, thi da vidste Erkebiskoppen af Trondhjem ikke rettere, end at dets Biskop Arne var död, uagtet han levede da endnu, og han indviede derfor Jon Eriksön Skalle til Grönlands Biskop, men denne Geistlige tabte snart al Lyst til at begive sig til sin rette Bispestol, men sögte derimod at sætte sig i Besiddelse af Holums Stift paa Island, hvilket og efter megen Modstand tilsidst lykkedes ham, hvorimod Grönland, i det mindste i 19 Aar, ingen Biskop havde (see ofr. III, 14 o. f. 30, 52, 59). Det er da sandsynligt, at Christendommen, ved et saa langvarigt Savn af geistligt Opsyn, maatte forfalde i hele Landet, indtil den, faa Aar efter en ny Biskops Ansættelse, forsvandt fra hele Vesterbygden, tillige med de af Skrællingerne ihjelslaaede, bortförte eller undertvungne Indbyggere.

Med Hensyn til den ommeldte Sammenblanding af de christne Grönlændere med Amerikas Folkeslag 1342 bör maaske bemærkes hvad Annalerne ellers berette, ved 1347, at 18 Grönlændere da havde seilet til Markland paa et Skib, som siden blev forslaaet til Island; see ofr. III, 14, 32. Paa den Tid forböde vistnok Kirkelovene de Christne al venskabelig Samkvem med hedenske Folk, naar det ikke ligefrem sigtede til Christendommens Udbredelse.

Et Par Aar efter at den heromhandlede Hovedbegivenhed skal have indtruffet, er dog den norske Handel, i det mindste paa et Strög af Colonien, igjen for en Tid kommet i Gang. Ligesom vi i Almindelighed maae beklage de endnu i Behold værende gamle Annalers Taushed eller

ufuldstændige Meddelelser om Grönland, saa gjelder dette ikke mindre om den Forsvinden eller Ödelæggelse af andre slige Haandskrifter, som vi tydelig spore at have været til, enten i Island, Norge eller Danmark, endnu i det 17de Aarhundrede. Selv Peder Clausen Undal har haft en saadan gammel Bog for Öine, hvoraf han melder at Thord Egilson, rimeligviis en Nordmand, hvem vi ellers ikke finde nævnt i noget Oldskrift, i Aaret 1344 seilede fra Grönland [1] (see ovenfor III, 52), hvorved vi dog nu maa bemærke at Clausens Efterretning er ældre, end den der fra Schacht (1679) paaberaabte. Det strax paafölgende Tillæg om hans lykkelige Tilbagekomst i samme Aar er besynderligt nok, da slige Reiser fordum vare meget sjeldne; — ved Aaret 1346, berette vore Annaler at Knaren (fra Bergen) kom tilbage igjen fra Grönland med overmaade meget Gods (l. c. S. 14). Vi maae saaledes formode at denne os ellers ubekjendte Mand har været dette Skibs Eier eller Fører. At han först til Norge har bragt Efterretningen om Biskop Alfs Död, er og saare rimeligt, men vist er det i al Fald at Jon Skalle ikke derved lod sig bevæge til at begive sig til sit Grönlandske Biskopssæde,

[1]) Om Kildeskriftet til denne Beretning giver Forfatteren fölgende Underretning i Norriges Beskriffvelse (1632) S. 167: „De" (Islænderne) „hafve i gammel Tid der paa Landet sammenskrefvet atskillige Böger; Först en liden *Cosmographiam* og derhos en *Chronologiam*, om alle Lande oc Riger i Verden, oc hvilcke Konger i de besynderligste Lande regjeret hafve indtil den store Mandedöd Anno 1350, oc besynderlig hvad sig i disse Nordiske Lande tildraget hafver, under hvert deres Dato oc Aarstal flittelig antegnet S. 177: "Dette efterskreffne" (om Grönlandske Begivenheder) „er fundet i den gamle Islandske Bog som under Island er omtalet" samt endelig S. 178: "Anno 1344. Thord Eigilsön seglede til Grönland oc det samme Aar tilbage igjen til Norrig met holden Skiff oc meget Gods" — hvorpaa dette mærkelige Tillæg: "Oc der var meget bortrefvit af denne Bog; ellers hafde der uden Tvifl været mere itegnet om Grönland"

muelig tildeels formedelst Efterretninger om Landets eller Folkets foruroligende Tilstand. Det er ellers meget mærkeligt for os, at Schacht blandt sine Kilder nævner Islandske Annaler paa Pergament, hvilke han har brugt i Kjerteminde, og som ved den Leilighed synes at være tabte, da han döde, som Rector ved den derværende latinske Skole, i Aaret 1700, kun 40 Aar gammel.

8) *Norsk Beretning, henhörende til Feiden mellem de skandinaviske Grönlændere og Skrællingerne eller Eskimoerne 1379.*

Skrællingernes eller Eskimoernes förste (os bekjendte) Anfald paa den gamle Grönlandske Colonie i Aaret 1379 og dets for dennes Befolkning sörgelige Resultater have vi anfört fra Annalerne her ovenfor III, 32, 60-61. Da var Hakon den 6te Norges Konge, og i hans Navn maatte altsaa Colonisterne forsvare Landet mod den indtrængende Fjende. At de i denne Feide have bemægtiget sig tvende af Eskimoernes Skindbaade, erfare vi tilfældigviis af fölgende Beretning i den svenske Erkebiskop Olai Magni i sin Tid berömte Værk *de gentibus septentrionis* (Romæ 1555 Fol.) 2 Bogs 9de Cap. (S. 68). som efter Overskriften egentlig skulde handle om Grönlændernes Skindfartöier, („de scorteis seu coriariis navibus Gruntlandiæ"). Han siger nemlig: „In Gruntlandia reperitur genus piratarum, scorteis navibus utens arbitrariaque navigatione, non tam superne quam inferne forinsecus sentinas negotiatorum terebrando insidians. Vidi ego binas huius modi naviculas coriarias, anno MDV, super occidentalem portam intus in ecclesia cathedrali Asloensi, divo Halvardo dedicata, quasi pro spectaculis muro appensas, quas eiusdem regni rex Haqvinus, bellica classe litora Gruntlandiæ pertransiens, dicebatur acquisiisse, forte navigia sua suffocare meditantes. Incolæ enim eius regionis non exilem spoliorum quæstum sibi comparare solent per has et similes artes insidiosas,

quas furtivo ingenio taciti tabulas navium inferius (ut dictum est) terebrando aquæ ingressum procurant et illico præsentissimam suffocationem." ɔ: „I Grönland findes en Art af Sörövere som benytter sig af Skindfartöier og en vilkaarlig Söfartsmaade, i det de ikke anfalde Kjöbmandsskibenes överste Dele, men efterstræbe dem ved udenfra at gjennembore Skroget, nede ved Kjölen. Jeg har i Aaret 1505 seet et Par af disse smaae Skindfartöier, fæstede til Muren, ligesom til Skue, over den vestlige Indgang til Oslo Domkirke, helligede den salige Hallvard; man fortalte, at Rigets Konge Hakon, idet han med sin Krigsflaade beseilede Farvandene ved Grönlands Kyster, har taget disse Fartöier, hvis Besætning lod til at pönse paa hans Skibes Nedsænkning. Dette Lands Indbyggere pleie nemlig at erhverve et ikke ubetydeligt Bytte ved disse og andre lignende Efterstræbelseskunster, ved hvilke de, med tyvagtig Opfindelsesevne, i Stilhed (som ovenanfört) gjennembore Skibenes Tömmerværk nedentil, for derved at bevirke Vandets Indtrængen og den deraf umiddelbart fölgende Nedsænkning." En Overdrivelse var det sikkerlig at Foreviseren af Oslo Domkirkes Mærkværdigheder foregav: at Kong Hakon selv havde med sin Krigsflaade erobret disse grönlandske Skindfartöier. Paa den heromhandlede Tid havde Kongen sandsynligviis allerede bemægtiget sig Enehandelsretten paa Grönland, og det bliver da rimeligt at eet eller flere af hans Skibe da have været der, samt at deres Besætning, ved at komme den angrebne Colonie til Hjælp, da har bemægtiget sig de ovenmeldte Skindbaade, eller og, i al Fald, fört dem, som et Slags Trophæer, erobrede fra Skrællingerne, hjem til Norge, hvor Kong Hakon eller hans Enke, Dronning Margrete, har ladet dem ophænge paa Oslo Domkirkes Muur, til Ære for den hellige Hallvard, som selv, efter Döden, blev nedsænket i Vandet med en Steen om Halsen, men holdt sig dog længe over Vandet,

svömmende paa Stenen, indtil Liget blev optaget og siden udstillet til de Troendes Tilbedelse. At Kong Hakon den 6te især yndede Staden Oslo er ellers bekjendt, og vi paatvivle ikke at kun han menes ved den heromhandlede Beretning.

Naar Gebhardi beretter at Eskimoerne eller Skrællingerne, i Aaret 1379, aldeles ödelagde Grönlands Vesterbygd, er dette uden Hjemmel af nogen gammel os bekjendt Efterretning, og det samme kan siges om det Tillæg, at Kong Hakon döde inden han fik hint Aars ulykkelige Begivenheder at höre, da det er vel mueligt at de i det selvsamme Aar ere med Grönlandsfarerne blevne bragte til Norge.

9) *Brödrene Nicolaus og Antonius Zeno's Reiser og Eventyrer i Grönland, henved 1390-1394.*

De anföres og omhandles udförlig herefter for sig selv i et af afg. Prof. Bredsdorff efterladt Skrift; jfr. forelöbig Zahrtmanns Undersögelser om de samme Æmner i Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed (Bemærkninger om de Venetianerne Zeni tilskrevne Reiser i Norden), 2det Bind (1833) S. 1-35 og Estrups Bemærkninger om Grönlands Österbygd, i Skand. Lit. Selsk. Skrifter, 20de Bind (1824) S. 252-264, 281-293.

10) *Den Grönlandske Colonies partielle Forstyrrelse af de tilgrændsende Hedninger, omtrent 1418, — og dens fra nogle Aar derefter til henved 1444 paabegyndte og tildeels iværksatte Gjenreisning.*

Disse Efterretningers Originaler ere os fuldkommen ubekjendte, men de Uddrag deraf, som findes i Pave Nicolai den 5te Bulle af 20 Septbr. 1448, have vi ovenfor med-

deelt med de os da bekjendte Oplysninger (III, 165-76), hvortil vi her henvise. Der havde vi dog glemt at bemærke, at Bullen *in extenso* ogsaa haves aftrykt som Bilag til Münters Kirchengeschichte von Dänemark und Norwegen, 1 Th. 1 Abtheil. S. 584-87, men dog ikke ganske correct, samt med Udeladelse af de ved os meddeelte Varianter. Da Meningerne om hin Forstyrrelses Ophavsmænd ere meget forskjellige blandt de nyere Forfattere, tillade vi os her at meddele den lærde Biskop Hans Finsens Bemærkninger herom, som ere blevne os meddeelte af hans Eftermand i Embedet, Biskop Steingrim Johnsen, efter förstnævntes egenhændige Opsats. „Hvad Röverne angaaer, da baade kan man nu ansee den Ting for sand og afgjort, som man tilforn kun har formodet, og ligesaa at disse ubudne Gjæster have været fra det tilgrændsende nordlige America eller det vestlige Grönland, thi de Islandske Haandskrifter tale ofte om de saakaldte Skrællinger som et Folkeslag af utallig Mængde, der kom paa en stor Flaade af Skindbaade, bevæbnet med Pile og Flitsbuer, kort, som de nuværende Grönlændere. Alt dette kommer vel overeens med disse angrændsende Barbarer, der just kom med en Skibsflaade, hvis eneste Styrke maaskee bestod i Mængden." Efter det ovenfor (III, 175, 461-62) anförte, kunne vi ikke andet end ansee denne Mening for meget sandsynlig, endskjöndt det vel kan være mueligt, at Victualiebrödrene og andre Eventyrere ogsaa kunne have bidraget til den Grönlandske Colonies Forstyrrelse og Ödelæggelse i dens sidste Periode (jvfr. l. c. S. 176).

De efter Pavebrevet fra hin Forstyrrelse tilovers blevne 9 Kirker eller Kirkesogne udgjorde forholdsmæssig en endda ikke ringe Deel af det christne Grönland, i hvis Österbygd Flatöbogen kun opregner 12 (cfr. III, 246-47) — endskjöndt det baade er mueligt og sandsynligt at flere Kirker ere blevne opförte der efter hin gamle Fortegnelses

Affattelse. I den heromhandlede Periode var Vesterbygden (med dens 4 Kirker), som ovenmeldt, ödelagt og besat af Eskimoerne. I det Hele var saaledes næsten den halve grönlandske Christenhed udryddet i Aaret 1418. En Deel af de hærgede Sognes Befolkning blev bortfört i Fangenskab af Fjenden, men kom efterhaanden tilbage og sögte at gjenopbygge Ruinerne o. s. v. indtil henved 1444, da Grönlændernes Klage til Paven kan antages at være nedskrevet.

11) *Om Hövedsmanden Björn Thorleifsöns og hans Hustrues Skibbrud ved Grönland og Vinterophold paa Garde, henimod Midten af det 15de Aarhundrede.*

Om Kong Christian den 1stes Lehnshövding eller Hövedsmand over Island, Björn Thorleifsön, have vi anfört adskilligt med Hensyn til hans Administration af Skalholts Bispestol og hans venskabelige Forbindelser med Biskop Andreas af Grönland m. m. herovenfor III, 186-189. Han var gift med Olöf Loptsdatter, i Annalerne skildret som en Heltinde. Underretninger om dem begge ere ellers meddeelte i Finn Magnusens Afhandling om de Engelskes Handel paa Island i det 15de Aarhundrede (Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed, II, 123-126). Her vedkommer os især en besynderlig Efterretning om dette berömte Ægtepar, optegnet af Jon Egilsen, (Præst til Rephole ved Midten af det 16de Aarhundrede), som rimeligviis mest er grundet paa et Almuesagn og lyder saaledes i hans haandskrevne Fortsættelse af *Hüngurvaka* (en Art af islandsk Bispekrönike [1]):

[1]) Den haves i mange Afskrifter i den Arnemagnæanske Haandskriftsamling (Fol. 207, 208, 213, Qvarto 375, 376, 377, 378, 408), Vort ovenstaaende Uddrag er taget af 207 Fol. (skrevet af Asgeir Johnsen, Torfæus's Haandskriver) som eet af de fuldstændigste; ingen vigtige hertil hörende Varianter findes i de övrige Haandskrifter.

„Nu vil ek nokkut segja af þeim. Þau sigldu opt, en svo bar við einu sinni at þau urðu á skipreki hjá Grænlandi, því þau fengu hafvillu; þar drukknaði hvör maðr utan þau tvö. Þarat kom tröllkarl ok kerlíng; hún batt þrjár stikur lèrepts um höfuð á henni, en tvær stikur klæðis um höfuð á honum. Þau höfðu stóra meisa á herðum ok settu hvört fyri sik þarí; hann setti hann í meisinn, en hún hana, ok báru þau svå lengi þartil þau komu at einum túngarði. Þau voru komin til Garða, hvar áðr var biskupsstóll á Grænlandi, ok voru þau svo þar um vetrinn. Um vorit eptir komu þau til Íslands" ɔ: „Nu vil jeg melde noget om dette Ægtepar. De reiste tit ud af Landet (Island), og det hændte sig en Gang, at de lede Skibbrud ved Grönland, thi de havde faret vild paa Havet. Der druknede ethvert Menneske med Undtagelse af de to. En aldrende Hantrold og Huntrold kom dertil Stedet. Hun (Olöf) bandt 3 Alen Lærred om Hovedet paa hende, men 2 Alen Klæde om Hovedet paa ham. Troldene bare store Kasser paa Skuldrene, og satte hver for sig deri. Hantrolden satte Björn i sin Kasse, men Huntrolden Olöf i sin; de bare dem saaledes længe, indtil de kom til et Tungjerde[1], de vare da komne til Garde, hvor Grönlands Bispestol forhen var, og de bleve der Vinteren over. I det næste Foraar ankom de tilbage til Island."

Vi ville ikke udpege de formeentlige Overdrivelser der findes i dette Stykke. Det sande deraf kan have bestaaet deri, at det nævnte Ægtepar er blevet forslaaet med deres Skib til et ubeboet Sted paa Östgrönlands Kyst, har der, af Eskimoer af begge Kjön, faaet nogen Hjælp og Ledsagelse til Garde, som et da endnu af de gamle Colonister beboet Sted, der dog ikke længer var Biskoppens Residents, og at de der have opholdt sig Vinteren over. Vi have des

[1]) Saaledes pleier det Gjerde at kaldes, i Island, som omgiver en Gaards *tún* eller Hjemmemark.

værre ingen Beviser for Sandfærdigheden heraf, men en saadan Begivenhed kan vel have tildraget sig henved 1445-1446, da vi see af den titommeldte pavelige Bulle at ni Kirkesogne endnu vare tilbage i Grönland, samt at ellers de af Eskimoernes Fangenskab udfriede Colonister igjen havde tyet til deres forrige Boliger, o. s. v. At Grönlændernes Klager 1448 vare komne til Pavens Kundskab, viser og tilstrækkelig, at al Fart mellem Grönland og det övrige Norden da ikke var ophört.

12) *De norske Grönlandsfareres Udryddelse af tydske Handelsmænd eller Söfarere, 1484.*

Vi have ovenfor paa adskillige Steder, (som III, 32, 36-39, 43, 65, 117-121, 123-27, 135, 142, 159-65, 169-76) sögt at paapege, anföre eller udvikle de forskjellige successive Aarsager til den gamle Grönlandske Colonies og Handels Forfald, deels foraarsaget ved Skrællingernes eller Eskimoernes Anfald, deels ved den norske Regjerings ukloge Handelsforbud og det den selv forbeholdte Monopol, samt endelig Hanseaternes, Victualiebrödrenes og den fangne svenske Konge Albrechts væbnede Tilhængeres Indtagelse og Udplyndring af Bergen, den grönlandske Handels Hovedsæde, i Aaret 1393. Vore Annalers Grönland vedkommende Efterretninger ophöre med Aaret 1412, Dronning Margretes Dödsaar; da var Norges Handel paa dets Skatlande saa afkræftet, at intet Skib ankom derfra til hele Island. Dog finde vi at Farten mellem Grönland og Norge endnu fandt Sted i Aaret 1418 (cfr. III, 40 jfr, 148 o. f.). Hvorledes det senere er gaaet med den, vide vi ikke, men have dog al Grund til at mene at den i nogen Tid er dreven derpaa fra Bergen. Ikke des mindre er den, efter al Rimelighed, bleven meget forstyrret, om ikke ganske afbrudt, ved Hanseaternes eller Victualiebrödrenes nye Indtagelse og Ödelæggelse af Bergen 1428 eller 1429 (nogle antage endog, at slige Begivenheder have gaaet for sig i begge

disse Aar). Endnu henved 1444 finde vi at Grönlands gamle Colonie ikke var fuldkommen gaaet til Grunde, og at dets christne Indvaanere da forlangte Geistliges Udnævnelse ved Pavens Bistand, saa at Communicationen med Europa, rimeligst især Norge, da ikke var ganske ophört. Den synes og at have vedvaret 1450. Fra den Tid af ophöre alle, os bekjendte Efterretninger, med Undtagelse af en eneste, der angaaer en Begivenhed, som endelig skal have foraarsaget den norsk-grönlandske Handels fuldkomne Ophör.

Vi have fundet den i Peyrere's Relation du Groenland (trykt i Paris 1617) 2 Parts 1 Cap., hvor det berettes at Forfatteren, som i nogen Tid havde opholdt sig i Kjöbenhavn og der samlet Efterretninger om Island og Grönland, var af den berömte Oluf Worm bleven forvisset om[1] at sidstnævnte havde fundet den Underretning i et gammelt dansk Haandskrift, at der omtrent i Aaret 1484, under Kong Hans's Regjering, endnu vare i Bergen i Norge meer end 40 erfarne Mænd i Live, som hvert Aar pleiede at fare paa Grönland, og hjemföre derfra kostelige Varer. Da de i ovenmeldte Aar kom tilbage derfra, forlangte tydske Kjöbmænd, som da vare komne til Bergen, for at tilforhandle sig slige Varer, dem tilkjöbs, men Nordmændene vilde ikke sælge dem. Tydskerne hævnede sig paa den Maade, at de indböde hine norske Söfarende til et Aftensmaaltid, men ombragte dem alle den samme Nat. Formedelst disse Manddrab maatte Farten paa Grönland op-

---

[1]) I Schachts haandskrevne Enarrationes de Groenlandia, Cap. 19, findes fölgende hertil hörende: „Sivertus P. 11 Cap. 1 p. 31 ex. Codice antiquissimo manuscripto vindicat, quod circa annum 1484" (&c.). Herefter skulde man tro at Henrik Sivers selv havde fundet eller læst Haandskriftet, men det Skrift, som her citeres, er sikkerlig ikke andet end den af samme efter Peyrere fra Fransk oversatte Bericht von Grönland, Hamburg 1674, 4. Jfr. ofr. III, 366.

höre, da ingen var tilbage, som kunde finde den rette Kaas derhen.

At denne Efterretning skulde være aldeles opdigtet, er ikke rimeligt, endskjöndt den vel kan være betydelig overdreven. Tiderne vare overhoved meget urolige og forstyrrede. 1482 havde Hansestædernes Deputerede, i en fælles Forsamling, forbudet Hamborgerne al umiddelbar Handel paa Island, da denne kun maatte föres fra deres fælles Contoir i Bergen, og den 1 Februar 1483 lovede Kong Hans i sin Haandfæstning at han ikke vilde tilstede nogen Kjöbmand fra Hansestæderne at seile til Island [1]. Disse Bestemmelser nægtede Hamborgs Raad og rige Kjöbmænd at efterkomme, men udrustede i Foraaret 1483 en Deel Skibe, ladede med Korn, til Island. Dette mishagede imidlertid Stadens Almue, da den fandt Brödet for dyrt; den fordrede at Korns Udskibning til Island, hvilken de ansaae for en Hovedaarsag til Dyrtiden, skulde standses, og da dens Begjering derom afsloges, begyndte der en farlig Opstand, som varede længe og tilsidst kun med Nöd og neppe kunde underkues. I Danmark og Norge var Tilstanden ikke stort bedre. Sönder-Jylland hærgedes af Oversvömmelser og Rigerne overhoved af Pest og Dyrtid. Fremmedes Voldsomheder bleve derfor tit ustraffede. 1484

[1]) Kongen forbandt sig ved samme Haandfæstning til at tilhjælpe at der „skete tilbörlig Bod oc Vandel" for det i Bergen af de Tydske (1455) begaaede Drab paa Biskop Thorlav, Brödrene Oluf og Peder Nielsen, deres Börn o. s. v. (ialt 60 Personer). Dette gruelige Foretagende (hvorved Munkalif Kloster ogsaa afbrændles) foranledigede en meget langvarig Feidetilstand mellem Lybekkerne eller Hansealerne paa den ene Side, og de ovennævnte mægtige Adelsmænds rige Arvinger paa den anden Side. Den vedvarede endnu 1484 og sluttedes först ganske ved et Forlig med Olufs Sön Axel (som havde fört en formelig Kaperkrig med Hansestæderne) i det 16de Aarhundrede. See herom Werlauffs Undersögelse om de Hanseatiske Kjöbmænds Opstand i Bergen 1455 (Afhandling til Christ. 1 Hist., S. 91-120, ogsaa indfört i det Skand. Lit. S. Skr. 10de Bind, for 1818).

vare Oprörene i Hamborg standsede; da var der igjen Overflödighed af Korn og Handelen paa Island dreves snart derfra med fornyet Kraft; dette har da rimeligviis (hvis der er noget sandt i den ovenanförte Efterretning) vækket Lysten til dens Udvidelse til Grönland. Dog vide vi ikke om det var Hamborgere, Lybekkere (som i den Tid laae i Feide med Danmark) eller andre Hanseater, som hin Forbrydelse snarest kunde tillægges. Havet og Kysterne vrimlede ellers paa den Tid ikke alene af Hansestædernes bevæbnede Skibe, men ogsaa af engelske og franske Fribyttere eller Sörövere, som let kunne have haft Deel i saadanne Handlinger som den herommeldte. At Söröverne i denne Periode endog havde deres Tilhold i de Grönlandske Farvande, berettes, som vi nu skulle see, af samtidige Forfattere.

13) *Om Söröveres Ophold ved den Grönlandske Kyst, henved 1494.*

De hertilhörende Efterretninger findes hos Olaus Magnus i hans (III, 464) ovenanförte Værk om Norden, hvor de dog öiensynlig sammenblandes med andre ældre, om Söröverier, drevne af Skrællingerne eller de i Grönland indtrængte Eskimoer, henved 95 Aar för. De som her vedkomme os ere allerede blevne omhandlede af Zahrtmann i hans Beskrivelse over Zeniernes Reiser i Norden (l. c. II, 33), efter at (S. 32) den Gisning var fremsat at Zenierne, hvis de virkelig have befaret Nordens Farvande, have hört til de saakaldte Victualiebrödres af alle Nationers Eventyrere sammensatte Bande,[1] som og, efter hvad andre forhen

[1]) Selv den store Columbus er bleven beskyldt eller mistænkt for at have i sine yngre Aar deeltaget i lignende Foretagender, men han maa i al Fald undskyldes ved de Tiders Tænkemaade, efter hvilken Söröveri, eller saakaldet Fribytteri, som Washington Irving meget rigtig bemærker, næsten ansaaes for fuldkommen lovligt („piracy was almost legitimated"; Life of Columbus I, 18). Hvad vare og i Grunden Spaniernes successive Plyndringer af Sydamerikas Rigdomme og Riger andet?

havde formodet, ved Plyndringer have bidraget til den gamle Grönlandske Colonies Undergang.

Vor Forfatters Ord lyde saaledes (l. c. p. 68 Libr. II, Cap. IX): „Ostendendum erit iter a portu Vestrabord Islandiæ ad marinam excelsamque rupem Huitsark dictam, quæ mediam navigationem continet ad Gruntlandiam, in qua genus piratarum reperitur"[1] . . . . . . Zahrtmann har meget rigtig anfört dette Sted saaledes: „Vi ville nu vise Veien fra Havnen Vestrabord[2] paa Island til den höie Klippe Hvitsark, der ligger i Havet, midt paa Seiladsen til Gruntland (Grönland). Paa denne Klippe findes en Art Sörövere" o. s. v.. Efter at have forbigaaet det her næstfölgende, som angaaer en ældre Tid og et forskjelligt Folkefærd, bemærke vi dette Sted af 10de Capitel: „In litore (Gruntlandiæ) cernuntur habitationes humanæ, quasi eversæ carinæ, et merito, quia ex costis cetarum, velut grandibus lignis, incolæ conficiunt ædes, musco et fruticibus, pro nivibus et imbribus arcendis, solicite contegentes. Orientaliora autem huius terræ (intermedia rupe Hvitsark prædicta) Norwegiam respiciunt, quæ versus insuperabilem arcem Regis Norwegiæ Vardahus continuantur, sed ad septentrionalem plagam et partem occidentalem incognito fine terrarum et aquarum ampliantur." ɔ: „Paa Grönlands Kyst

[1]) Her fölger det ovenfor (III, 464-65) meddeelte Sted om Grönlændernes Læderfartöier, hvilke Forfatteren 1505 havde seet ophængte paa Oslo Domkirkes Muur, og som sagdes at være erobrede af Kong Hakons Krigsskibe, o. s. v.

[2]) Hertil föier Zahrtmann denne interessante Anmærkning: „Forgjæves söger man dette Navn paa alle andre Kaart, endog paa det som findes i den 1567 udgivne Oversættelse af Olaus Magnus. Man finder det ikkun paa Zenoiernes Kaart. Nicolaus Zeno jun. har der ved Navnet *Votrabor* godtgjort, at han virkelig havde benyttet alle tilværende Kilder." Vi kunne og bevidne at hint Steds Navn ikke heller findes paa Originalkaartet ved det berömthandlede Værks anden, i Rom 1555 trykte Udgave; den förste udkom i Venedig 1539, men den have vi ikke kunnet eftersee.

sees menneskelige Boliger, der ligne Skibsskrog med opvendt Kjöl, af den Aarsag, at Indbyggerne opföre deres Huse af Hvalfiskes Ribbeen, og tække dem omhyggelig med Mos og Lyng, for at holde Snee og Regn ude[1]. Dette Lands östligere Kyster vende mod Norge (med den ovenmeldte Klippe Hvidserk midt paa Veien) og fortsættes til henimod Norges Konges uovervindelige Fæstning Vardöhus, men udbrede sig mod Norden og Vesten, med ubekjendte Grændser til Lands og Söes."

I Værkets 11te Capitel fortsætter Forfatteren sine (som det ovenfor er viist) noget forvirrede eller sammenblandede Efterretninger om Söröverier, drevne fra de Grönlandske Farvande, paa fölgende Maade: „Supradicto capite proximo parumper de excelsa rupe Huitsark, medio maris tractu inter Islandiam et Gruntlandiam sita, dictum videtur: nec tædet eam repetere per amplius explanandam. In ea etiam circa annos Domini MCCCCXCIIII duo insigniores piratæ, Pining et Pothorst, ab omni humano consortio, aquilonarium regum severissimo edicto, ob atrocissima latrocinia, quasi in despectum et contemptum omnium regnorum et armatorum, cum complicibus suis piratis proscripti habitabant, multaque crudelia facta in quoscunque, sive prope sive a longe navigantes, committebant: uti et alio tempore Vitelliani plures et insigniores piratæ (sic dicti) magna facinora egerunt et ad ultimum communibus omnium regnorum aquilonarium armis e vivis sunt sublati....

[1]) Alt dette passer formodentlig paa de grönlandske Eskimoers Vaaninger, især de nordligeres, eller overhoved deres, som mangle Træ til det ellers brugelige Tömmerværk, isteden for hvilket de da, efter Fabricii Beretning (saavel til Huse som Telte) bruge Narhvalens Horn. Fauna Groenl. S. 31:" etiam ab incolis boreæ, ligno carentibus, in domibus tentoriisque suis pro ligno habetur." Scoresby fandt Hvalfiskebeen i de paa Jamiesons Land boende Eskimoers Jordhytter, af hvilke Taget var borttaget. (Journal of a Voyage, &c. S. 214).

In huiusce altissimæ rupis supercilio compassus, circulis et lineis plumbeis, satis ampla rotunditate, opera prædictorum Pining et Pothorst, formatus est: quo meta compendiosior latrocinari volentibus data est, ut sciant quorsum opulentiores deprædationes extendi possint." ɔ: „I det næstforegaaende Capitel sees noget lidet anført om den höie Klippe Hvidsærk, som ligger midt i Havet mellem Island og Grönland; dog ville vi her gjentage dette ved at udvikle det nöiere. Paa den boede, henved Aaret 1494, med deres Medskyldige, to berygtede Sörövere, Pining og Pothorst, ligesom til Trods og Foragt for alle Riger og deres Krigsmagt, da de, ved de nordiske Kongers meget strænge Anordning, vare blevne udelukkede fra alt menneskeligt Samkvem og erklærede fredlöse, for deres yderst voldsomme Röverier og mange grusomme Handlinger mod alle Seilere, som de kunde faae fat paa, enten nær eller fjern, ligesom og til andre Tider de saakaldte Victualiebrödre, der overgik hine i Mængde og Ry, udförte store Misgjerninger og bleve tilsidst udryddede af de Levendes Tal ved samtlige nordiske Rigers forenede Vaaben. . . . . Paa hin meget höie Klippes Top have de ovennævnte Pining og Pothorst, af en betydelig Runding, ved Kredse og Linier, dannede af Bly, forfærdiget et Compas; derved er Leiligheden bleven gjort bekvemmere for dem, der ville gaae ud paa Rov, da de saaledes fik Anviisning om, i hvilken Retning de skulde gaae til Söes for at söge betydeligt Bytte."

Ovenfor Capitlet, som har til Titel: „de Pygmæis Grundtlandiæ et rupe Hvitsark," sees et Træsnit, hvorpaa der forestilles et Stykke af Kysten, paa hvilken en Dværg (Skrælling?) giver sig til at kjæmpe mod en dobbelt saa stor Person (Europæer?), begge bevæbnede med Landser. Ude i Söen forestilles en Klippe, hvorpaa et Compas er indgravet, med Overskriften: MONS HVITSARK.

Isbjerget Hvitserk (see ofr. I, 361, 453, II 686, 720

III, 224-226, 251) er her sikkerlig bleven forvexlet med en anden Klippe, Skjær eller Ö paa eller ved Grönlands Kyst, hvilken de her omhandlede Rövere have valgt som et Opholdssted, hvor de ansaae sig sikkrede for fjendtlige Krigsskibes Efterstræbelser. Muelig gave de den selv et for Forfölgerne vildledende Navn. Vor Forfatter synes at pege til dens rette Beliggenhed, i det han nævner Havnen eller Stedet *Vestrabord*, som det Sted paa Island, hvorfra man i lige Linie kunde seile til hin Söröverrede, der laa midt paa Veien mellem Island og Grönland. Dette sagdes ellers med Rette om Gunnbjörnsskjærene med Korsöerne, nu kaldede Danells og Graahs Öer, af hvilke een i den förstnævnte Gruppe fra gammel Tid af bærer Navn af Hvidsolen eller Hvidsaddelen; (see ovenfor I, 148-49 III, 250, 260-261). Danells Öer ligge efter Graahs Kort, hvorpaa de allerede antoges for Gunbjörnsskjærene, ligeoverfor det Forbjerg i Island som kaldes Staalhukken. (Isl. *Stálbjarg* eller *Stálfjall*, den sydligste Deel af Latrabjerg eller Fuglebjerget), men tæt derved ligger Gaarden *Bard*, ved en Vig, der forhen (ligesom det nærliggende Keflevig) kan have været brugt som Havn. Dette Bard hörer til Rödesanden (hvorfra Rolf opsögte Gunbjörnsskjærene), hvis Eier Laugmand Eggert Hanssen (henved 1515-53) paastod Eiendomsret til Korsöerne (Graah's Öer), fordi de laa lige overfor hans Eiendomme (see ovenfor I, 142-143). Dog gives der et andet Bard (med en Bardsvig) noget östligere i den samme Fjerding af Landet, paa dets nordlige Side, hvorfor hint Bard (af hvilket Bardestranden har faaet sit Navn) vel kunde kaldes Vestra Bard eller Vestrabard, hvoraf det hos Olaus Magnus forekommende Vestrabord (ved en ubetydelig Skrive- eller Trykfeil) rimeligviis er bleven dannet, — især da vi ovenfor (paa nysanförte Steder) have viist at nogle i hans Tid, og end för, sammenblandede Bjerget Blaaserk med Hvidserk, og antoge at dette laa paa Landets östlige Kyst, indenfor eller kort fra de nu saakaldede Graahs

Oer (især den störste og vestligste af dem, nemlig Hvidsaddelen). Begge de ommeldte Steder af Navnet Bard findes paa det af Oldskrift-Selskabet i Rafns Antiquitates Americanæ udgivne Kort over det gamle Island; derimod findes Navnet Vestrabord ikke paa det Kort over de nordiske Lande som ledsager Udgaverne af Olaus Magnus; dog er det optaget paa Zeniernes Kort, under Navn af *Votrabor* (jfr. ofr. S. 474) men aflagt paa Islands Nordside, saaledes at det omtrentlig kunde svare til det nu kaldte Vesturhóp, et lidet District i Hunevatns Syssel, — men, naar man lige derfra vilde söge et Sted ved eller paa Grönland, maatte man enten gaae aldeles glip deraf, eller ogsaa stöde paa den sydligste Deel af den ved Scoresby opdagede Liverpools Kyst (östen for Jamiesons Land) mellem den 70de og 71de Grad. Det er ingenlunde rimeligt at Pining og Pothorst have der anlagt deres Söröverrede. Paa Zeniernes Kort forestilles Forholdet ganske anderledes, da man, med samme Kurs, maatte komme fra Votrabor til en lang og smal Ö, liggende udenfor Forbjerget Hian i Öster-Grönland, hvorved efter Estrups Gisning (l. c. XX, 266) Hvidserk kunde menes. Dersom Gunbjörnsskjærene eller Korsöerne saaledes have været Tilflugtssteder for hine Rövere, henved 1494, er det mærkeligt, at den förstnævnte Ögruppe, efter islandske Efterretninger, allerede var berygtet som en Röverrede henved 1385; see ovenfor I, 112, 115-16, 118, 149.

Hvad selve Personerne Pining og Pothorst angaaer, saa har allerede Zahrtmann (l. c. II, 34) viist deres Identitet med Pinninck og Pijckhorst, som „fordum havde tjent Grev Jacob af Oldenborg til Söes" (i hans Feide med Hansestæderne) men i Aaret 1485 af Kong Hans (efter Hvitfeldts Beretning i denne Konges Krönike S. 62) bleve antagne „for at straffe Fribyttere med Fribyttere [1]."

[1]) Hvitfeldt föier fölgende hertil: „Kong Hans lod i lige Maade tilbinde udi Stæderne, at hvem paa sit eget Eventyr vilde tage paa

De hos Olaus Magnus forekommende Beretninger om disse Fribytteres Fredlöshed i de nordiske Riger m. m. maa vel egentlig gjelde om den Tid, da de stode i Grev Jacobs Tjeneste, og bleve anseete som Sörövere, altsaa i Aarene 1482 og 1483, neppe om det af ham anförte Aar 1494, ligesaalidet som om de da næstforegaaende fra 1485 af at regne. Denne vor Mening maa bekræftes af en Optegnelse, som fandtes, tillige med Ivar Baardsöns Beskrivelse over Grönland, i en gammel Regnskabsbog paa Færöerne, og siden efterhaanden blev oversat paa Tydsk, Hollandsk og Engelsk, i hvilket sidste Sprog den blev aftrykt i Purchas Pilgrims Part 3 (London 1625) S. 520. I samme, formodentlig af en Samtidig forfattede, Beretning fortælles, at Punnus (Pining) og Pothorse (Pothorst eller Pijckhorst) boede paa Island i adskillige Aar, gik derfra nogle Gange til Söes og dreve Handel paa Grönland o. s. v. med fölgende Ord:

„Item Punnus and Pothorse have inhabited Island certayne yeeres, and some times have gone to sea, and have had their trade in Groneland. Also Punnus did give

disse Fribyttere, skulde det være dennem frit fore, oc fornefnte Bytte, Roff oc Pris at indföre her udi Riget (thi udi Stæderne bleff det dennem formeent), hvoraf de skulde haffve oc nyde de tre Parter, Kongen den fierde. Disse gjorde Söen paa det sidste saa trang, at de Engelske og Franske ikke torde opdykke; de löb tilmet under Franckerigis, Hollands oc Englands Side, og uförmede dennem der, for hvilcke de ikke tilforn kunde lide Fred hjemme, at omsier der offuer er stor Klage fört for Kongen aff Franckerige oc Engeland, oc giorde voris ud i samme Krig altid större Skade end de finge, saa mange bleffe rig deroffver . . . . . Denne Fribytterkrig varede udi ni Aar." Mod Frankerige varede dog denne Kaperkrig i fulde 13 Aar, nemlig indtil 1498, efter Hvitfeldts egne Beretninger l. c. S. 119: 141, 145-46. Svanning beretter omtrent det samme i „Chronicon Regis Johannis" (1560, 4) om „Pinningus et Pytchehorsius," ypperlige Sömænd og udmærkede Fribyttere, som længe havde tjent Kong Christian den 1ste.

the Islanders their Lawes and caused them to be written, which lawes do continue to this day in Island and are called by the name Punnus Lawes."

Vistnok kjender Islands Historie ingen Punnus, men naar vi vide, at denne Person (her kjendeligst af hans Selskabsbroder Potharse eller Pothorst) er den samme som Hvitfeldts og Svannings Pininck, og at i det mindste een Pining sidst i det 15de Aarhundrede var Lehnshövding over Island, saa er Gaaden nær ved at löses. Her möde dog visse Vanskeligheder i Islands egen, for det 15de Aarhundrede mest dunkle og ufuldstændige Historie. Dens fleste Bearbeidere, endog Espolin selv (i hans Aarbögers 2den Deel, 1823) have kun antaget en Didrik Pining som Bestyrer af det ovenmeldte Embede; det har vistnok ogsaa i Förstningen Finn Johnsen gjort, men han har ved en (uden Tvivl senere tilföiet) Anmærkning erkjendt og godtgjort at de maae have været to (Hist. eccl. T. 2 p. 244-46). Vi ville, i al Korthed, söge at angive Tidsbestemmelsen for disse tvende Navners og Slægtningers Embedsvirksomhed i Island. Den (i det mindste i Landets Forvaltning) ældre Didrik Pining antages at være först kommen til Island 1478, hvor han skal have optraadt som Mægler mellem Biskop Magnus Eyolfsön og Lehnshövdingen Thorleif Björnsön, der synes at have vedblevet i dette Embede, endskjöndt nogle mene, at han i visse Maader har deelt det med Pining, indtil 1482, da den sidstnævnte med Sikkerhed vides at have været ene om Landets verdslige Forvaltning; imidlertid varede dette ikke længe, thi efter at han (formodentlig i samme Sommer) reiste bort, overtog Thorleif Björnsen igjen Lehnshövdingskabet og forvaltede det hele Aaret 1483. I disse Aar gik Greve Jacobs ovenmeldte Fribytterier især for sig, og det er derfor vel mueligt, at denne ældre Pining da kan have deeltaget i dem. Didrik Pining nævnes först atter som Islands Lehnshövding i Aaret 1488; dog synes han neppe det Aar at være

selv kommen til Landet, da han lod Embedet bestyre ved sin Fuldmægtig Henrich Mæding. Muelig er han bleven forhindret derfra ved Sygdoms- eller Dödstilfælde, thi det er sandsynligt, at den Didrik Pining, hvem vi i det næste Aar finde som Islands Lehnshövding, var forskjellig fra ham. Kun een Didrik Pining kan man tilegne de saakaldte Pinings Domme (*Pínings dómar*) eller Anordninger, af hvilke den förste blev udgivet 1449, i Forening med Biskop Magnus samt hele Althinget og Præsteskabet, angaaende forskjellige vigtige Anliggender (Tiende, Peterspenge, Fattigvæsen, Kirkegaarde, samt Geistlighedens og de verdslige Embedsmænds Indtægter). Aldeles vist er det at det var den yngre Pining, som i Aaret 1490 udgav den anden [1] af disse Anordninger, hvorved Regler bestemtes for Engelsmænds og Tydskeres da tilladte Handel i Island (m. m. vedkommende Politie-, Justits- og Skattevæsen). Det er derfor ikke underligt at denne Pining eller Pinningk (ved Trykfeil forandret til Punnus) i et engelsk Skrift siges at have „givet Islænderne Love og ladet dem skrive, hvilke Love" (efter Forfatterens Beretning) „gjelde til denne Dag" (1608?) i Island, og kaldes efter (hans) Navn „Pinnings Love"[1]. Den samme Punnus (Pinninck) drev den (S. 181) ovenmeldte Handel og Seilads paa Grönland; — da han i Aaret 1491 blev entlediget fra Landshövdingsskabet over Island, hvilket Ambrosius Illiqvod da overtog, er det sandsynligt at han har fortsat sin Grönlandsfart til 1494, da Olaus Magnus omtaler ham som Fribytter, eller Söröver, paa Öen Hvidsærk i det Grönlandske Hav. Videre have vi ikke kunnet finde til disse synderlige Beretningers Oplysning.

---

[1]) Disse tvende i Island saakaldte „Pínings dómar" ere aftrykte i Magnus Ketelsens Samling af de for Island udgivne Forordninger 1ste Deel (1775, 4) S. 75-77.

14) *Om de af Erkebiskop Erik Walkendorff (henved 1516) samlede eller meddeelte Efterretninger om Grönland.*

Denne mærkelige Prælat var först Domprovst i Roskilde samt Christian den 2dens Kanzler og höibetroede Ven, som derfor, ved hans Understöttelse, blev valgt til Erkebiskop i Trondhjem [1]. Vi have ovenfor (III, 492-493) fremsat den Formodning at Walkendorff först har bragt Kongen paa de Tanker, at lade Grönland og de i dets Nærhed liggende Öer i Ishavet igjen opsöge, for hvilken Expedition han og i Aaret 1514 erholdt en Afladsbevilgning af Paven. Om denne paatænkte Opdagelsesreise virkelig blev foretaget, vide vi ikke. Derimod er det bekjendt at Erkebiskoppen, efter at han var kommen til Norge, samlede alle de Efterretninger om det gamle Grönland og Coursen dertil, som han kunde overkomme, til Brug ved et saadant Sötog. Om disse hans Bestræbelser hedder det i Lyschanders Grönlandske Krönike (1608) S. 88-99.

„Saa tog hand sig ogsaa alffvorlig for,
Efter Grönland fra Sticted kommen var
Ved sködislöss Act oc Möde,
At seyle der op oc sicte der paa,

[1]) Erik Axelsön Walkendorff, af Fuglebjerg Gaard i Sjælland, Provst i Roskilde, blev allerede 1506 sendt af Prinds Christian til Bergen, for at stille Uroligheder, hvilke Rygtet havde meget forstörret; da er han vel först bleven opmærksom paa de gamle Efterretninger om Stadens forrige Handel paa Grönland, m. m. Finn Johnsen har bemærket at han allerede 1513 eller 1514 maa have tiltraadt Erkebispedömmet, skjöndt Holberg (D. II, H. 18) efter Hvitfeldt (i hans Bispekrönike S. 111) melder, at han först blev valgt dertil 1516. (Jfr. H. eccl. Island. T. 2 p. 343). Torfæus anförer endog (Groenlandia p. 70): Anno MDXII factus est Ericus Valchendorphius Archiepiscopus Nidrosiensis, sub Rege Iohanne. Kilden til denne Efterretning angives der dog ikke.

Oc vendte der ahn hvad hand formaae
Baade Pænding og Guld det röde.
Saa lod hand forfare det Rige omkring
Hos Leege oc Lærde om alle Ting,
Som nogen om Grönland viste,
Oc fandt blandt Bönder oc Seylingsmand
God Kundskab som hannem blev skicked tilhand,
Som man kunde meest udfriste.
Der sad den Bagge bod' gammel oc graa,
Fortalde saa smuct huor det monne gaa,
Hvad Old effter Old den sagde;
Han gjorde Vidskab: hvad Mercke heed[1]
Hvad Compas, Hvad Strig, hvad Leding oc Leed
Mand did under Landet lagde.
Hans Clerker oc Præster sögte om i Vraa,
Hvor de kunde gamle Böger faa,
Dem ledte de gæmmel[2] til Grunde,
Oc fandt derinden bod' Land og Koess
Med Viger oc Havner som ligge derhoess,
Det klariste nogen Mand kunde.
Och som den Herre vaar snild oc klog,
Saa samled hand sammen aff Mund og Bog
Dend Seyllatz oc Land til pricke,
Oc lod det tegne med Flid oc Art,
Paa Korted og Rullen saa konstigt oc klart
At mand sig derefter kund' skicke.
Oc som hand sligt haffde i Giærning oc Gær
Och vilde forsöge den Reyse oc Færd,
Fick Dybech[3] ham andet at vare,

[1]) Vi troe at det her intetsigende Ord „hvad" maa, som en Trykfeil rettes saaledes.

[2]) skal vel være det samme som „gjennem."

[3]) Rettere Dyvecke (Dyveke) og end rettere Sigbrit, thi dennes Datter (for hvis Skyld Erkebiskoppen faldt i Kongens Unaade) var da for nogle Aar siden afgaaet ved Döden.

Maatte römme aff Riget, fra Bispedom
Och drage den lange Væy ud til Rom,
Der bleff han lagdt op paa Baare.

Vi kjende ikke noget för trykt dansk Skrift, hvoraf Lyschander kunde have taget disse Efterretninger om Walkendorffs grönlandske Undersögelser, hvorimod de (i det mindste tildeels) vel kunne være tagne af Tillægene til de gamle, mest af Ivar Baardsen meddeelte Underretninger om Grönland, som allerede af os ere omhandlede og udgivne her ovenfor (III, 248-64). De Tillæg, hvilke vi havde al Grund til at antage for nyere eller senere tilföiede, lode vi ikke aftrykke blandt de gamle Kildeskrifter, men troe derimod her at kunne anvise dem deres rette Plads, som först fremkomne ved Walkendorffs Forskninger, angaaende ældre og nyere, skriftlige eller mundtlige Efterretninger om Grönland og Kursen dertil, især med Hensyn til de der faldende Vare, hvilke han vel især har betragtet som en tilkommende Rigdomskilde for sig eller Erkebispesædet.

Naar Ivar Baardsöns Efterretninger om Grönland ere förte i Pennen, vide vi ikke; rimeligviis er det skeet först i det 15de Aarhundrede, formodentlig efter Foranstaltning af Trondhjems Erkebiskop eller Capitel, som i Forening synes at have forvaltet Bispedömmerne i Grönland og Norges övrige saakaldte Skatlande (see ofr. III, 206). Uden Tvivl vare de först affattede i det gamle norske eller islandske Sprog, men ere formodentlig, saaledes som vi nu have dem, blevne oversatte til Erik Walkendorffs Brug, enten ved ham selv eller andre. Han har især villet benytte dem ved det af ham forehavte Tog til Grönland, hvilket Land han selv (formodentlig især som Erkebiskop af Trondhjem) agtede at tage i Besiddelse for ti Aar, hvortil han udbad sig Kong Christian den 2dens Samtykke, men forgjeves. Expeditionen skal der ikke være blevet noget

af [1], enten formedelst denne Nægtelse, eller og den Unaade hvori Walkendorff var falden hos Kongen, som 1521 foranledigede hans Bortreise fra Norge, hvortil han aldrig kom tiere tilbage, men drog gjennem Nederlandene og Tydskland til Rom, og döde nogen Tid derefter i Landflygtighed [2].

Ivar Baardsöns Beskrivelse over Grönland findes enten for sig selv, uden andre Tillæg end de herovenfor (III, 259-60) meddeelte, der sandsynligviis kun ere et Anhang til hans topographiske Dictater, — eller og med de Tillæg som vi nu komme til at meddele, med Hensyn til hvilke Haandskrifterne kunne inddeles i trende Classer, nemlig:

1) De, som med Undtagelse af de fra gammel Norsk oversatte Distanceangivelse, og Kursforskrifter, mangle alle nyere Tillæg. Hertil höre de Arnæmagnæanske 777 *A* og *C*, 4, ligesom og den i Peder Claussöns Norriges Beskrivelse (1632) S. 172-176 indrykkede, samt den islandske Oversættelse i AM. 4to 779.

2) Afskrifter af Exemplarer, i hvilke Walkendorff ved Originalbeskrivelsens Gjennemlæsning, selv har tilföiet enkelte forelöbige Memoranda eller andre Noticer, vedkommende det af ham paatænkte eller forberedede Tog til Grönland. Til denne Classe regne vi især:

---

[1]) „Disse Anstalter og oprettede Compagnier (?) ginge til Grunde ved denne store Mands Fald" — siger Holberg, D. Hist. II, 138.

[2]) Om det Sted, hvor Erik Walkendorff döde, haves forskjellige Efterretninger. Hvitfeldt, Holberg, den Grönlandske Krönike samt Pontoppidan i sin Kirkihistorie (II, 744) berette at han döde i Rom; derimod antog den sidstmeldte Forfatter, i hans Gesta et Vestigia Danorum extra patriam (II, 414) at Erkebiskoppen, paa sin Tilbagereise fra Rom til Norden, döde og blev begravet i Amsterdam. Dette meldes der efter „Chronicon Skibbyense" som naaer til 1534. Efterseer man dette i Langebeks Scriptores R. D. II, 573, finder man kun fölgende Ord: „Archiepiscopus Norvegiæ transfretavit in Hollandiam ac deinde Romam profectus, migravit ad Dominum".

a) Den Afskrift, som engang var i Justitsraad og Raadmand Pontoppidans Besiddelse, af et ældre Exemplar, rimeligviis (i det mindste hvad Noticerne angaaer) copierede efter Walkendorffs eget Haandskrift. Dette har indeholdt enkelte Bemærkninger, maaskee oprindelig antegnede som Marginalia og tildeels Indholdsangivelser til en gammel Membran. Vi ville meddele de vigtigste af dem her nedenfor[1], tilligemed nogle af selve Skriftet, som det haves trykt i Minerva 1788 (1ste Bind S. 19-31), tagne Varianter, betegnede *Mi.* Retskrivningen viser at Afskriften er taget i Christian den 4des Tid, men den er desværre fuld af Skrive- eller Trykfeil, især i Stedernes

[1]) a) Förend Diurness Kirke og Eriksfjorden först nævnes, er denne Bemærkning indskudt:

„Eriksfjord, *sub* 61 *gradu*, suest paa Landz (Landet)."

Eggers forklarer her (meget rimelig) *suest* ved Sydvest, og antager dette for „meget mærkværdigt, saasom det hos Forfatteren af disse Overskrifter röber en rigtigere Idee om den gamle Österbygds Beliggende, end hidtil hos nogen er fundet" (Om Grönlands Österbygd, Landhusholdn. Skr. 4 Bind S. 264). Han antager Tunnudliarbik for Eriksfjorden, aflagt paa Arctanders af ham meddeelte Kort paa 61°, hvor ogsaa den inderste Deel af Igaliko der sættes, men efter Graahs nyere og bedre Kort over Julianehaabs Districtet, er Tunnudliarbik (med Undtagelse af det for Is utilgjængelige Sermelik) den eneste af Districtets Fjorde som kan siges at ligge paa 61°. Denne originale Notice tilhörer vel Walkendorff selv, men kan ellers i ældre Tider være bleven meddeelt af en Biskop eller Klerk paa Garde, da Gradmaalingen allerede har været bekjendt i Island, paa den Tid Rimbegla og Blanda affattedes, fra det 11te til det 14de Aarhundrede. En islandsk *Vika* svarer og nöiagtig til en geogr. Mil.

b) Sterekeness Kircke „alias Garde, ut dicebantur Episcopi Gardenses."

c) „Gardum Kircke, *sedes episcopalis.*"

d) „Vage Kircke. Thermæ, hic procul dubio mineræ."

e) „Fos, sedes regia, Enerfjord".

Navne. Den synes at være (meget ukritisk) taget af löse Blade, hvis Orden Skriveren ikke har kunnet udfinde, hvorved Sammenhængen paa sine Steder er bleven forstyrret. Efter en latinsk Paategning (ved Slutningen) er Afskriften bleven tilsendt en unævnt Canzler, rimeligviis i Anledning af de ved nysnævnte Konge foranstaltede Grönlandske Opdagelsesreiser.

b) En gammel Afskrift i Folio, tagen af en Bog, skreven i Frederik den 2dens Tid, i sin Tid tilhörende Hans Lindenow, nu indheftet blandt AM. 4to 777, *B*, som i Hovedsagen er overeensstemmende med *Mi*, paa det nær at den ikke udelader visse Ord, at Retskrivningen tildeels er ældre og at mange Stedsnavne, samt adskillige andre Ord, ere rigtigere skrevne, hvorimod den mangler de Marginalier og særegne Noticer, som ere tilföiede i *Mi*. Ved Bladenes Indheftning ere 4 af dem komne til at staae i en forkeert Orden. De derfra tagne Varianter betegnes her med *B*.

Den af Purchas udgivne engelske Oversættelse synes at höre til denne Classe. At det blot er dens paa Færöerne fundne Original, som har ligget til Grund for Walkendorffs Undersögelser, kunne vi ikke antage med Eggers (S. 249).

3) Afskrifter, tagne efter Walkendorffs Bortreise af Riget, med en forudskikket Beretning om hans Forberedelser til det Grönlandske Tog m. m., samt hans Memoranda og Instructioner, som nu haves, i samme Anledning. Det fuldstændigste og nöiagtigste Exemplar af dem er

a) den Magnæanske Haandskriftssamlings 777, D (4), hvortil fölgende Notice (som dog vel egentligst har ledsaget C) synes at höre: „Om Grönland, kjöbt paa Etatsraad Rostgaards Auction i en fasciculo num. Mstorum 604." Skriften ligner dog noget Asgeir Johnsens,

Torfæus's sædvanligste Afskrivers, Haand. Arne Magnussen har confereret denne Afskrift med et ældre Exemplar, og tilföiet enkelte Tillæg heraf, som tildeels vise en ældre Retskrivning (f. Ex. *oc* for *og*, hvilket förste vi derfor have beholdt). Vi have, paa et enkelt angivet Tillæg nær, lagt dette Exemplar til Grund for nærværende Udgave af disse Notater.

b) Hermed stemmer, for det meste (paa adskillige Udeladelser og den nyere Retskrivning nær) den af Estrup i det Skand. Lit. Selskabs Skrifter fra det Kongl. Bibliothek i Dresden meddeelte Afskrift (jfr. ofr. III, 248); see ellers l. c. 20de Bind (1824) S. 243 o. f., hvor det oplyses at denne mærkelige Samling af Efterretninger om det gamle og nye Grönland (*om det Grönlandske Væsen*), nöiagtig undersögt og tildeels afskrevet ved Estrup selv, synes at skyldes „Jacob Rasch, som 1706 blev Rector ved Christiania Skole og havde tilbragt 7 Aar i Admiral Gieddes Huus og der lagt sig efter Navigation. Besjelet af Iver for at gjenfinde det gamle, ofte forgjeves sögte Grönland, var han ikke uvillig til selv at fölge med det Skib, hvilket man Aar 1704 havde i Sinde at lade afgaae til Grönland. . . .” „Isen var dengang til Hinder i at komme efter den gamle Curs fra Island til Grönland, men Rasch meentes at kunne meddele adskillige nyttige Iagttagelser for en ny Seilads til Österbygden. Han havde redigeret til Trykken Torfæi *Vinlandia* og *Grönlandia*, og det rigtigste af de Kaart, som ere tilföiede sidste Værk, skyldes ham[1]. Aar 1722 sendte han Directeurerne for den Grönlandske Handel Kaart og mange Oplysninger om Grönland, hvilke

[1]) „Jeg anmærker dette fordi Torfæi Biograph (Minerva Jan. 1788, pag. 1-5) ikke nævner Rasch blandt hiins andre Medhjelpere” *Estrups Anmærkning*.

han havde indhentet hos Torfæus eller i Worms Haandskrifter." De förste Nummere i hin Samling angaae det nyere Grönland, men Nr. 4 indeholder „Gamle Documenter om Grönlands Beseiling og dets Beskrivelse" o. s. v. nemlig den af Ivar Bere (eller Baardsön) og dens her meddeelte Tillæg, i hvis Varianter den Estrupske (trykte) Afskrift af os betegnes med E. Ellers henvise vi til den lærde Udgivers interessante og höist sandsynlige Fremstilling (l. c. S. 245-47) angaaende disse Raschiske Haandskrifters formodentlige Tilveiebringelse og Oversendelse til det Sachsiske Hof ved (eller for) den (1723) henrettede Amtmand Paul Juel, til Understöttelse af hans statsforræderiske Planer til Norges Erhvervelse for Hertugen af Holstein-Gottorp med den Russiske Keisers Hjelp[1].

c) Det i Ny Danske Magazin 1ste Bind (1794, 4) S. 180-192 aftrykte Stykke „om Grönland. Om Originalen meldes det kun at den var „meget gammel," hvilket man og kan skjönne af Orthographien, som svarer til Christian den Andens Tid. Erik Walkendorff ommeldes her, men hans Memoranda og Instructioner ere ikke fuldstændig meddeelte.

d) En Afskrift i Klevenfelds Samlinger (i Geheime-Archivet), som uden Tvivl nedstammer fra en meget god og gammel (nu ubekiendt) Original. Varianterne betegnes her *Ma.*

Af Torfæi Groenlandia (S. 70-73, 258-260) erfares at han har været i Besiddelse af en Afskrift af de Walchendorffske Tillæg, som synes at have svaret til den udförligste, her af os udgivne. Det er höist sandsynligt at Rasch har haft Leilighed til at afskrive dette Exemplar, endskjöndt den Dresdenske Afskrift ikke er fuldkommen overeens-

[1]) Efter Planen skulde (blandt andet) en russisk Flaade udrustes, for at erobre en Deel af Norge tilligemed Færöerne, Island og Grönland, over hvilket sidste Juel selv skulde udnævnes til Statholder o. s. v.

stemmende (ihvorvel næsten lige saa udförlig) med den her meddeelte Magnæanske, der lyder saaledes:

„[Rett Kaaessen til Grönland som visse [oc frode[a] Mænd sige oc skriffve i[b] Böger, som Biscop[c] Erich Walchendrop[d] Biscop udi Trundhjem wille haffve ladet forfare med hans, eget Skibsfolch [oc bekostet[e], dersom Konning Christian den anden med det nafn [som var Danmarchis Konning[f][1] wille haffve det tilsted oc derfor unt hannem samme Land qvit oc fri udi thi Aar, og der Konningen icke det vilde tilstede bleff dette tilbage[g].

Primo fran Stadtzmullen[h] ret i fuld Wester, der udaff finder hand[i] Hvadsnes[k] i[2] Grönland. Der er mindst Ström oc [mindst Hvalgerinden[l], [men Strömmen oc Hvalgerinden[3] ere[m] norden for dennem oc schall hand da hafve tou delen aff haffved til Irland[n][4] oc Tredingen[o] til Island[p]. Drager hand saa langt Vester oc er det [saa goed Söesiunen[q] og sicted[r] klardt Weder, da sees Sneffels[s] Jöchell i Nordost[t] liggendis paa Island oc Hvidserch[u] et Bjerg, [saa heder, Nordvest[v] liggendis[x] paa Grönland.

[Item er det saa, at mand fanger Storm i Söen [aff Nor-

---

a) udel *E.* — *b*) udi deres, *E.* — *c*) u. *E.* — *d*) Walkendorp, *E.* — *e*) u. *Ma.* — *f*) u *Ma.* — *g*) Denne Indledning (fra förste [ ) udelades af *B*, *Mi.* — *h*) Stadtzmulen, *B*, Stadsmuren (eller Stadzmullen) *E.* Stadzmöllen, *Ma.* Stad in Norway, *Purchas.* Stadt, *Kl.* — *i*) man *E.* (her o. fl. St.), mandt, *Ma.* det höie Næs som kaldis, till. *Kl.* — *k*) Hvatlisness, *Ma.* Hvatzness, *Mi.*, *B.* Swartnesse, *Purchas.* Hvarfnæs, *Kl.* — *l*) Hvalgrinden (her og fl. St.) *E* fra [Haff Svelger, *Ma*; Hafgierdingen, *Kl.* — *m*) *fra* [som er, *E*; m. Strömme oc Hvolleringen (Hvalleringen) ehr, *Mi.*, *B.* Strömmen og Hafgierdingen ere, *Kl.* — *n*) Island, *E.* — *o*) Venndingen, *Ma*; Vendingen *Mi*, Wedingen *B.* — *p*) Grönland *E.* — *q*) godt Söesyn, *E.* god Söesyn *Kl.* gott seilet, *Ma*; guod solesyn, *Mi.* — *r*) u. *E.* sigtig *Kl.*; siige godt oc, *B.* — *s*) tillige Snæfeltzsjokul, *Kl.* — *t*) Nordvest, *E.* — *u*) Hvitserk, *Kl.* — *v*) u. *B.* — *x*) fra [u. *E.*; lennger, *Ma.*

den[a] da scall mand legge vel bie, det beste[b] mand kand oc forvare sig vell at Weiret iche forsetter hannem ned[c] i den Ström, som er Vester under Irland[d] [5].

Item fanger mand Storm paa Reyssen aff Synden, da holde sig sin rette Kaaes, oc dog bliffve [vel bi[e] det beste mand kand, dog iche for meget aff Kaaesen. Saa lenge Hvidserch drager i Nöer, da maa mand drage sig ind under Landet, da med Guds Hjelp finder mand en Haffen som heder Erichsfjorden, hart nær[f] som [Garde Stedt [6][g] ligger[h].

Item naar mand er mitt imellem Grönland oc Island, da seer mand i[i] klart [sigtigt Weder[k] oc höge Fjeld, som heder Sneffelss Jöchell liggendes paa Island, som för er nefnet oc[l] Hvidserch udi Grönland, oc da sigis for vist at der er icke da XXX Uger Söes [til Land, i hvilchen Weg mand vil uddrage til, enten til Grönland eller til Island[m] [7].

Kaaesen fra Island oc til Grönland.

Item er mand sönden for Breedefjord[n] i Island liggendis, da schal hand prise Vester saalænge hand seer Hvidserch i Grönland, oc siden prise Sudvest[o], saalenge fornefnte Hvidserch staaer i Norden[p]; saa maa mand med Guds Hjelp frilige söge Grönland, foruden stor Fare for Iss[q], og med Guds Hjelp finder da Eriksfjorden.

Item er man norden for Breedefjord [som ligger udi

---

a) udel. *E.* — *b*) meste, (o fl. St. *E.* — *c*) ind, *E.*, *Ma.* — *d*) Island, *E.*, *Ma. Torf.* Den hele Artikel (fra förste [ ) u. af *Mi.*, *B.* — *e*) vester, *Ma.* — *f*) Nord, *Ma.* — *g*) Garde, *Kl.*, Gardestedt, *E*, *Mi*, *B*, Gardeste *Ma.* — *h*) som Bispesædet er, till. *Kl.* — *i*) saal. de övrige; Or. *i ett.* — *k*) Sigteværir, *E. Kl.*; sigtet Weder, *B.* — *l*) tillige, till. *Kl*). — *m*) fra [paa hvilken Side man vil segle, *Ma.* — *n*) Brendefjordt, *Ma*; Breydafjorden, *Kl.* — *o*) Sudost, *B.* (urigtig). — *p*) Nord fra ether *Mi. B.* — *q*) oc foruden stor Liffs Fare *t. Ma.*

Island[a], saa schall mand prise Sudvest, saalenge Hvidserch drager i Nör, da med Guds Hjelp maa mand[b] söge Landet, som forskreffvet staar[c].

[Item fornemmer man Iss saa schall mand prise Sönder i Söen, thi mest Issen kommer aff Troldebonnen[d], dog schall mand icke saa meget prise[e] Sönder, at mand kommer for nær om Issland[f], fordi der er [stor Ström[g] som er[h] XX[i] Uger Söes fra Irland[k][8].

[Item Irland[l] ligger Sudoest aff Grönland[m]

[Item Island ligger udi Öster aff Grönland[n].

[Item aff den Iss som henger i Bjergene i Grönland, staar stor Taage [aff ret Frost[o]; saadan Taage staar af den Iss som kommer aff Troldbonen[p].

Disse Ware fall[q] udi[r] Grönland[s].

Sabel[t] Maar[u], Hermelin[9], hvide Falche[v] [Sielspech, noch Hvalspech[x] Rosmertand[y], [Sölfberg noch Guldmalm[10][z], Fisch[æ], [noch[ö] Lax, noch[aa] Elshuder[bb][11] och

a) fra [u. *E.* — b) tryggeligen, till. *E*; rigelige *Mi.* — c) Her staar i *Ma* det latinske Ord *Finis.* — d) Trollebotn, *E*; Trollebotten, *Mi*; Troldbotnen, *Kl.* — e) holde, *Kl.* — f) Freesland, *Purchas* — g) store Stene, *E*, stuor stormb, *Mi*, *B.* — h) ere, *E.* — i) noget utydeligt; synes at skulle være blevet forandret til VX eller XIX; femten B. *Mi.*, 15 *E.*; Torfæus har læst, XX, da han oversætter Tallet ved *viginti.* — k) Island *Mi*, *B*, *E*, *Torf.* Den hele Artikel fra förste [udel. af *Ma.* — l) Island, *E.* m) fra [u. *Ma*, *Mi.* — n) fra [u. *E*, *B*, *Ma*, *Mi.*; fra næstsidste [Freesland lyeth South, Island East from Gronlaod, *Purchas.* — o) fra [i Retfrost, *E*; frost and cold, *Purchas.* — p) Trolleboin, *E.* Fra [u. *B*, *Ma*, *Mi*; Trollebothon, and it is a greath wildernesse, *Purchas.* — q) fallder *B*, *Mi* — r) fra [Vare som komme fra, *E.* — s) fra NB Grönland er it rigt Land paa willde Vare: Hvide Björne, *Ma.* — t) Sabel *E.* — u) Bæver, till. *Kl.* — v) Selskind, till. *Kl.* — x) u *E.* — y) Rosmerhuder oc Reeb deraf, Eenhjörningshorn, till. *Kl.* — z) Guldmoldt (Guldmuld eller Jord, Guldsand) *B*, *Mi.*; fra [Marmorsteen, Christall, *Ma.*; Gold and Silver hills, *Purchas*; tör, till. *Kl.* — æ) fra [Sölvbjerge, Guld, Hvalfiske, *E.*; (fish) dried and salted, *Purchas.* — ö) u. *B*, *Mi.* — aa) u. *B*, *Mi.* — bb) Rintzhuder, till. *Kl.*

allehaande Felwerch[a], Los, Refve, Ulffve[b] oc Felfrasser[c] [12].

Item at ikke forgjelte at tage den Steen med at forfersche Vand med i Söen, om Behoff gjöres, hvilken Steen jeg forschriffver[d] aff Tydskland oc kommer til Bergen i Foraaret[e].

Item at icke forgjette at tage tou Tönder goed fersch sort Jord med, til at slaae udi Balger[f] [13] oc sie aff [salted Söen[g] der igjennem[h], saa mand kan bruge det.

Item naar Gud föyer det at mand kommer under Grönland, da schall mand intet[i] sætte fleere udi Land end II Personer, oc tage merchelig Bescheden aff dennem, hvorledis mand tager [merchet paa dennem[k] [14], om det er uden Fare eller ey, at fare udi Land effter dennem.

Item jeg oc fuldkommeligen forbiuder dennem fornævnte Land söge ville, at de tager [der nogen Mands Ord fore[l], at de[m] giffve sig fleere udi Land end saa mange, at Skibet er alt[n] bemandet oc besörget met Styremand, saa det kan löbe tilbage igjen, oc merche vel Kaasen oc Veyen til Grönland igjen, om de blive grefue eller formorde[o] som i Land vorde[p], thi de schulle, [med Guds Hjelp, faa Undsettning igjen inden Aarss Dag, saa steich, at de schulle [med Guds Hjelp[q] forsvare sig self oc undsette dennem i Grönland blifve[r] [15].

---

a) Feldtwerk, *Mi*; Peltsværk, *E.* — *b*) Velfve, *Mi.*; Vulfve, *B*, hvide og sorte Björne, till *Kl.* — *c*) Fielffse, *B*, *Mi*; Fieldfraser, *E.* Fra [Vadmell, Smör, store Skouffve (?), Hjorte, Renner. Der er mange Slags Vadmell (?), Hualler oc underlig Diur; *Ma*, som ophörer her ganske. *Purchas* nævner ogsaa *Otters* (Oddere). — *d*) jeg forskrev *E*, *B*, *M*, jeg har forskreven *Kl.* — *e*) Her ophörer alt hvad der hörer til Memoranda eller Instruction, med Hensyn til den forehavte Grönlandsreise, i *B*, *Mi.* — *f*) Baller, *E*, *Kl.* — *g*) Saltsöen, *E.* — *h*) saa længe det (Vandet) forfersker sig, t *E*, *Kl.* — *i*) ikke, *E.* — *k*) Mærke af dem, *E.* — *l*) fra [dem Vare, *E.* — *m*) ei, *t. E.* — *n*) altid, *E.* — *o*) formyrdede, *E.*; myrdede, *Kl.* — *p*) blive satte, *E*, *Kl.* — *q*) u. *E.* — *r*) bleve, *E.*

Item formercke[a] mine Klerche, at der er nogen Hövitzmand, eller [Almuen self[b], icke vil hafve eder udi Landet[16], at I da biuder eder til Tjeneste, for[c] Schrifvere [eller Kapelaner[17], om I formerche de ville annamme[d] dennem[e], eller Tienestekarle, saa I först kunde fange Tjeneste oc siden schiche eder efftersom Behoff gjöres.

Item at iche forgjette at tage tou eller trej Sexringe oc[f] Otteringe[18] met paa Schibet, met deris Aarer oc Redskab, oc hænge dennem omkring Forteket[g] der som de tage mindst Rum oc Vind.

Item at tage [Ildjern oc[h] Öxer[i][19] med sig i Land[k] oc gjöre en stor Ild[20], om icke findes bygt, oc gjöre der mange store Vorder[l] eller mange[m] merchelige Gjerninger[21] oc hugge store Kaars op[22] [oc Kaars[n] i Træerne [oc i Stene[o], oc andet saadant".

a) formercke I, *Kl.* — b) fra [*Almue E.* Almue for svahr, *Kl.* — c) hos dem som, *E.* d) Saaledes rigtig *Kl.*; de övrige „hannem", som ikke giver nogen Meniog. — e) fra [udel. *E.* f) eller, *Kl.* — g) Fordækket, *E*, *Kl.* — h) fra [till. *Kl.* rigtig. i) Eisern, *E.* — k) Landet. *E.* [fra [take tynderboxes for fire *Purchas.* — l) Vaarder (Varder) *E.* — m) andre, t. *E.* — n) *u. E.* o) *u. E.*

ANMÆRKNINGER.

[1]) Disse Udtryk ere muelig förte i Pennen, efterat Kong Christian var afsat fra Regjeringen, hvortil de da kunde sigte.

[2]) Rimeligviis *Hvarfsnes* af det titommeldte *Hvarf;* jfr. Varianten af den Klevenfeldske Afskrift.

[3]) Skulde dette ellers ubekjendte Ord være fordreiet af det gamle *Hafgerðing*? (see ofr. I, 180, 189, 208, 264, III, 377) ellers kunde det rettest hede *Hvællering*, *Hvelgering* eller *Hvolgering*, af Gjerningsordet *hvælle*, *hvælge*, *svælge*, sluge i sig (som et *Hvælg* eller Havsvælg), Isl. *svelgja, svolgra.* „*Hvællende* Dyb" forekommer i Grönlands Krönike l. c. S. 101. *Kl.* har her til en nyere Annotation („af *b. B.*

Gr. Antq.") „De gamle have kaldet det *Hafgierdinga(r)*, naar Havet skyder Bölgerne höyt op i Væiret som Bjerge... I Norge kaldes det gemeenligen *Hafgielven.*"

[4]) Saaledes har ogsaa Torfæus læst. Bemærkningen kan i Virkeligheden omtrentlig gjelde om Statenhuks Afstand fra begge Lande, med Hensyn til Beliggenheden af Irlands og Islands vestlige Forbjerge.

[5]) Vi kunne ikke andet end antage at vor Originals Irland her er den ene rigtige Læsemaade; det samme har ogsaa Torfæus (l. c. S. 71) baade læst og antaget.

[6]) Vor Texts (eneste) Læsemaade *Garde Stedt* synes at vidne om at Oversættelsen her nöie har fulgt den oprindelige norsk-grönlandske Originals Udtryk *Garða-staðr*, den samme Form som *Skálholts-staðr*, *Hóla-staðr*, der almindelig bruges om Islands tvende forrige Bispesæder. Hertil har *Kl.* denne rigtige Anmærkning: „Biskopssædet Garde ligger ikke i Eriehsfjorden, men i Botnen af Einarfjorden; dog skal disse Fiorde iehe være meget langt fra hinanden."

[7]) Med Hensyn til den heranförte Beretning, der vistnok nu forekommer enhver Sagkyndig utrolig, maa det erindres, hvad Eggers antager (l. e. S. 254) at Blaasærken her er blevet sammenblandet med Hvidsærken, samt at den saakaldte *fata Morgana* ved en saadan Leilighed har været med i Spillet o. s. v. Netop i hine nordlige Egne er Atmosphærens Refraction af denne Art saa stærk, at Will. Scoresby jun. i et saadant Luftbillede fuldkommen gjenkjendte sin Faders Skib (af dets Reisning og Takkelage) i henved 30 (engelske) Miles Frastand. (Journal of a Voyage etc. S. 190 Pl. V. fig. 2).

[8]) Her synes, i alle Exemplarer, en Forvirring at være indlöbet ved Navnene Island og Irland (som det ellers saa tit skeer ved Skrive- eller Trykfeil), vi formode at Læse-

maaden her er rigtig, samt at Island lige foran bör rettes til Irland, hvilket Sammenhængen tydelig viser.

[9]) Disse tre Dyrearter findes neppe nu i Grönland. Jens Munks Folk skal dog der have fanget en Maar 1619.

[10]) At Grönland frembringer Guld, findes vel her skrevet for förste Gang; denne Beretning, har muelig tildeels forført Efterkommerne. Slig „Guldmuld" eller Guldsand troede de Sömænd, som 1636 fore for et Kjöbenhavnsk Handelsselskab paa Grönland, at finde der i en saa stor Mængde, at de lastede Skibet dermed, men da Sandet undersögtes af Kyndige befandtes det at være uden al Værdi. Forbisher havde dog forhen (1577) med samme Vanheld fört nogle Hundrede Tönder formeentlig Guld- og Sölvertz fra Grönlands Kyster til England.

[11]) Elsdyr har man ikke fundet i det nye Grönland; Elshuder ere her muelig blevne forvexlede med Rensdyrskind

[12]) Losse gives, saavidt det er os bekjendt, ikke der i Landet; — derimod antager Fabricius (Fauna Grl. S. 24) at man der har fundet den saakaldte Spitzbergenske Ulv (*ursus luscus*) samt at Jerven eller Vielfrassen opholder sig i det sydlige Grönland (l. c. S. 21).

[13]) Balger er vistnok det samme som Bælge, endskjöndt Torfæus oversætter Ordet ved *vascula*. Balle er vel et nyere Ord. indfört fra Plattydsk eller Nederlandsk.

[14]) Rimeligviis ved forud aftalte Signaler. Torfæus oversætter: „sedulo observent quo modo excipiantur."

[15]) Torfæus oversætter: „sed etiam captivis liberandis abunde sufficiant".

[16]) Ordene: „iche vil hafve eder udi Landet" oversættes ikke af Torfæus, som indsætter i deres Sted: „ministeriis suis indigeat (rector gentis sive populus)."

[17]) Disse i det Dresdenske Haandskrift udeladte Ord gjengives af Torfæus: „sive capellanorum (ministeriis).

[18]) Store Baade til 6 til 8 Aarer (eller Roerkarle). De bruges ogsaa endnu i Island, kaldede „sexæríngar" og „áttæríngar."

Af denne Artikel seer man ellers at det af Walkendorff for Expeditionen paatænkte Skib har været temmelig stort.

[19]) Dette Ord har og staaet i Torfæus's Original; han lægger det til at Skibsfolkene skulde hugge Skoven med Öxerne, men siden stikke de fældede Træer i Brand, for at tænde store Blus eller Baal („securibus silvas exscindant, deinde urant focosque magnos excitent").

[20]) I ældre Tider pleiede Nordboerne at tage et ubebóet Land i Besiddelse ved Ilds Antændelse, ligesom og ved saadanne Tegn, af hvilke nogle strax efter opregnes.

[21]) Torfæus oversætter dette Ord ved *monumenta*.

[22]) Det vil vel sige: opreiste store Kors, hugne af Træ; vi maae her tænke paa de i Viinland paa Krossanes opreiste Kors (see ovenfor (I, 230, 273; jvfr. 253). Ordene udelades af Torfæus. Naar det foreskrives at Kors skulde hugges i Stene, for derved at bevise at Landet var taget i Besiddelse, kunne vi ikke andet end erindres om de Kors der sees at være hugne i Stene i det gamle Viinland, nu ved Portsmouth og Tiverton paa Rhode Island; see Rafns Antiquitates Americanæ S. 397-99, 401, Tab. XIII, fig. 1, 4, 5, 6.

Erkebiskop Erik Walkendorff har rimeligviis hört eller erfaret flere Efterretninger om eller fra Grönland end de os saaledes bekjendte, og ved ham kunde de da være blevne meddeelte andre Samtidige. Dette har Estrup (l. c. S. 294-300) ved en skarpsindig Deduction sögt at godtgjöre med Hensyn til den udmærkede Mathematiker og Cosmograph Jacob Ziegler som „efter mange Omflakninger" döde i sit Fædreland Bayern 1549. Han har, i et Skrift, kaldet *Scondia*, givet et cosmographisk Omrids af Skandinavien, hvorunder han ikke indbefatter det egentlige Danmark. Saavidt vi vide, er dets Original-Udgave trykt i Strasborg 1536[1]. Forfatteren beskriver kortelig Rigerne

[1]) I et Værk med fölgende Titel: „Terræ sanctæ (quam Palæsti-

Sverrig og Norge, med Færöerne, Hetland, Island og Grönland, samt bestemmer, især for Norge, mange Steders Beliggenhed, (efter Estrups Udtryk) „med en mathematisk Nöiagtighed som maa forundre enhver, der betænker, hvad Geographien var i hans Tid, og hvor lidt, i Særdeleshed det nordlige Skandinavien var traadt ind i denne Videnskabs Kreds." Estrup antager det Sagn for uhjemlet at Ziegler har tilbragt nogen Tid ved det nye Universitet i Upsala, hvorimod han især holder sig til Zieglers egen Beretning, at han i Rom har samlet Materialierne til sin Scondia og der erholdt visse Efterretninger af en gammel (eller ældre) Erkebiskop af Trondhjem („senior Archiepiscopus Nidrosiensis"), om hvilken Estrup godtgjör at han ikke kan have været nogen anden end den landflygtige Erik Walkendorff; ligesom og at Zieglers Beskrivelse over Island har en Stedsbestemmelse der tydelig synes at være indrykket efter Walkendorffs egne Kursforskrifter (angaaende Bjerge paa Grönland og Island der paa een Gang kunne sees af de Söfarende.)[1] Med Estrup have vi al Grund til at antage det for afgjort at Ziegler (i det mindste for en Deel) har erholdt sine Efterretninger om Grönland fra den nævnte Erkebiskops mundtlige eller skriftlige Meddelelser, hvilke han dog tildeels synes at have misforstaaet. Vi ville her gjengive dem med Zieglers egne Ord (edit. cit. S. 479-80):

„Gronlandia interpretatur *virens terra*, sic dicta ob insignem proventum pabuli. Cuius et pecoris quanta sit hic copia, hinc licet spectare, quod sub tempore, quo ad

nam nomioant) Syriæ, Arabiæ, Ægypti et Scandiæ Descriptio pp. Argentorati, 1536. Skriftet findes ligeledes som et Tillæg til „Craotzii Chron. regn aquilon." Francofurti 1575 (da ogsaa særskilt aftrykt, samt 1583, o. fl. St.). Den förstmeldte Udgave af Craotz have vi her benyttet.

[1]) Derved er dog den Feiltagelse indlöbet hos Ziegler, at han har nævnt det i hans Tid mest bekjendte Islandske Bjerg *Heckelfol* (Heklafjeld) isteden for *Snefjeldsjökkel*.

eos navigatur, componunt promercales ingentes strues butyri et casei: unde etiam conjectamus terram non esse asperam montibus. Episcopales ecclesias duas habet, sub ordinatione Nidrosiensis. Uni datus est his proximis annis præsul, suffraganei tantum titulo: quoniam dum metropolis negligentius intendit illic directioni religionis propter locorum distantias et difficiles navigationes, populus fere est relapsus ad gentilitatem, alioqui ingenio mobilis et magicis artibus impense deditus. Feruntur (id quod etiam in Laponia dicemus) magicis carminibus ciere tempestates maris et involvere periculis peregrinas naves, quas sunt prædaturi. Ipsi enim scorteis et subtilibus navigiis utuntur, tutis a quassationibus maris et scopulorum; ad hunc modum laborantes alias adoriuntur. Petrus Martyr Mediolanensis in Hispanicis navigationibus scribit Antoninum quendam Cabotum, solventem a Britannia, navigasse continue versus septentrionem, quoad inciderit in crustas glaciales mense Julio. Inde ergo conversum remigasse continue secundum littus, sese incurvans austrum versus, donec veniret ad situm contra Hispaniam supra Cubam, insulam Cannibalum. Quæ narratio nonnihil causæ dedit mihi ut Gronlandiam ultra Hvitsarch promontorium extenderem ad continentem Laponiæ, supra Wardhus castrum. Et id feci eo libentius, quod et senior Archiepiscopus Nidrosiensis constanter affirmabat, mare illic in anconem curvari. Accessit id quoque quod Lapones consentiunt in iisdem studiis magicis et religionem christianam neque sectantur neque refugiunt: per quæ ego existimavi illam similitudinem utrique genti accidere, quia sese contigerent, per continentem... Fama est (sed inserto hactenus auctore) quod Hispani adnavigent hoc tempore Gronlandiam et quam dicant terram viridem. Argumentum ejus esse ajunt merces quasdam exportatas ab his, et recognitas, quod forent rerum quales apud Gronlandiam reperiuntur. A septentrione pertingit ad terram incognitam sub polo, unde

etiam veniunt in hanc Pigmei prædatores. Quod etiam argumentum fuerit terras subpolares habitari.

Igitur Chersonesi Gronlandiæ descriptio sic se habet.

Lateris orientalis, quod Nordvegiam respicit, Descriptio:

Wardus castrum	70° 30′
Ubi ad septentrionem	71 30′
Extensio prima	71 40′
secunda	72
Hvetsarg promontorium	67
Extensio	61 45′
Inde continuatur litori terræ Bacculaos	60

Ad occidentem et septentrionem terminatur incognito fine terrarum et marium.

Paa Dansk: „Gronlandia maa oversættes ved: det grönne Land, kaldet saaledes af dets udmærkede Græsgange; hvilken Overflod der haves af Foder og Fæ, kan sees deraf, at i den Tid da Skibe komme til Landet, opsætte Indbyggerne store Stabler af Smör og Ost, som de byde tilfals[1]; deraf slutte vi, at Landet[2] ikke er ufrugtbart formedelst dets Bjerge. Det har tvende biskoppelige Kirker[3], til hvilke Erkebiskoppen af Trondhjem ordinerer. I de sidst afvigte Aar har den ene af disse Kirker[4] faaet en

[1]) Om end denne sidste Efterretning er noget overdreven, kan man let gjenkjende det her anförtes Kilde i Kongespeilet (see herovenfor III, 332 jfr. 259) som sikkerlig har været Walkendorff vel bekjendt.

[2]) Nemlig dets beboede Deel.

[3]) See ovenfor III, 256, 258-59 om Landets tvende Domkirker. Var vel den paa Sandnes (Steinsnes eller Strömnes) i Vesterbygden den ældste, fordi Biskop Erik, der drog til Viinland (og muelig flere os ubekjendte, see ofr. III, 6, 7, 42-44) boede der paa Stedet? Sandsynligviis har en Officialis senere boet der, hvorfor den er vedblevet at kaldes en biskoppelig Kirke.

[4]) I Walkendorffs og Zieglers Tid var Vesterbygden med dens samtlige Kirker for længst ödelagt af Eskimoerne.

rig Forstander, som dog kun har Titel af en Biskop[1]. Da Moderkirken kun har et noget forsömmeligt Opsyn med Troessagerne der, formedelst Stedernes Frastand og vanskelige Beseiling, er Folket næsten faldet tilbage til Hedenskabet, samt har ellers et ustadigt Sind og er særdeles hengivet til Trolddomskunster[2]. Man siger (hvilket vi og nedenfor komme til at fortælle om Lapperne) at de fremkalde Uveir paa Havet ved Trolddomskvad og bringe derved fremmede Skibe i Fare, for at de siden kunne udplyndre dem[3]. De bruge ellers lette Skindbaade, sikkre ved Omtumling paa Hav og Skjær; i det de saaledes arbeide sig frem, anfalde de andre Skibe[4]. . . . .

Petrus Martyr af Mailand skriver i sine spanske Söreiser at en vis Antoninus Cabot[5], som gik ud fra Britannien, har seilet uafbrudt mod Norden, indtil han traf nogen Drivis i Juli Maaned; og at han, da han var vendt tilbage, har roet (seilet) uafbrudt langs med Kysten, mod Syd, indtil de kom paa Höiden af Hispanien, forbi Cuba, Menneskeædernes Ö. Denne Fortælling gav mig Anledning til at undersöge Grönland, paa den anden Side af Forbjerget Hvitsarch lige til Laplandets Fastland, forbi Vardehuus Slot, og dette har jeg des villigere gjort, som den ældre Erkebiskop af Nidaros paastod for fuldt og fast, at Havet der böiede sig i en Vinkel[6]. Hertil kommer det at

[1]) Her menes uden Tvivl Vincentius, som blev udnævnt til Grönlands Biskop henved 1521; see ofr. III, 193—99.

[2]) Jfr. ofr. I, 398, 400, 474, II, 366 o. f., 372, 490 o. f. III, 40, 122.

[3]) Jvfr. ofr II, 366 o. f. III.

[4]) See ofr. I. 168—70, 228, 422—24; III, 464-66.

[5]) Han var vel en Broder til den Sebastian eller Johannes Cabot, hvem vi ovenfor (III, 50) have nævnt som förste Opdager (i nyere Tider) af Newfoundland.

[6]) Eller maaskee rettere som en Albue eller krumböiet Arm, der vel, efter Erkebiskoppens Mening, dannedes af Kysten som Havets Omrids. Han kunde da enten mene det hvide Hav, eller og efter löse

Lapperne stemme overeens med Grönlænderne i Trolddomskunsters Dyrkelse, men dog hverken attraae eller skye den christelige Tro. Herved ledes jeg til at troe at denne Lighed mellem begge Folk foraarsages derved at de ved et (sammenhængende) Fastland beröre [grændse til] hinanden.

Efter et endnu usikkert Rygte seile de Spanske i disse Tider til Grönland, hvilket ogsaa de kalde det grönne Land. Man siger det skeer for at udföre Varer derfra, hvilke man og har gjenkjendt for at være af de samme Arter som falde i Grönland[1]. Det grændser mod Norden til et ubekjendt Land under Polen, hvorfra ogsaa de Rövere som kaldes Pygmæer (nemlig Skrællinger)[2] komme til Grönland. Deraf har man Grund til at slutte at Landene under Polerne virkelig ere beboede.

Det forholder sig da saaledes med Grönlands Beskrivelse: Beskrivelse over den östlige Side som vender mod Norge:

Vardöhus Slot[3] . . . . . . 70° 30′ (Bredde)

Rygter, de Kyster saavel af Ruslands Fastland som Öerne Waigats og Novaja Zembla, der östen for det hvide Hav strække sig langt mod Norden. Af Sagnene om visse langt strakte Kyster, hvilke man har anseet for sammenhængende, have vel nogle af de gamle Nordboere dannet sig den Forestilling om Grönlands Sammenhæng med Bjarmeland o. s. v., hvilken Erkebiskop Walkendorff ogsaa, efter deres Skrifter, har fattet. Adskillige ellers fabelagtige Sagaers Beretninger om Dumbshav, der adskilte Finmarkens, Laplands og Ruslands Fastland (m. m.) fra det östlige Grönland (og de Scoresbyske Kyster) vare rigtigere. Vi kunne heller ikke indsee rettere, end at Ziegler selv, i sine Gradmaalingsbestemmelser, har antaget, at der gaves i det mindste eet smalt Sund, tit belagt med fast Is, hvorved Forbindelsen mellem Grönlands og Laplands Continenter tilveiebragtes.

[1]) Jfr. ofr. Anm. 2. Brödrene Caspar og Michael Cortes eller Cortereales siges at have Aar 1500 foretaget forkjellige Reiser til de grönlandske Farvande, samt Stephan Gomez 1525.

[2]) See ofr. I, 170-71, 240 o. f. 276-77, 422 o. f. III, 32, 60-61, 170, 175, 259 264.

[3]) Vardöhuus antages nu at ligge paa 70°, men Nordkap 70° 30′.

Hvor (Kysten vender mod ?) Nord[1]	71° 30′
Förste Udtrækning[2] (længstgaaende Huk mod N.)	71 40′
Anden Udstrækning[3]	72
Forbjerget Hvidsærk[4]	67
Udstrækning	61 45′
Derfra fortsættes til Kysten af Landet Baccallaos[5]	60.

Mod Vest og Nord grændser (Grönland) til ubekjendte yderst liggende Lande og Have".

End en Efterklang af Walkendorffs topographiske Samlinger gjenlyder fra Lyschanders Grönlandske Chronica, som tydelig erfares at have benyttet dem, især efter et saadant Exemplar af det gamle Haandskrift, som det i Minerva trykte, (see ovenfor III, 486-87, 490-93), som oftest med de selvsamme orthographiske Fordreielser, hvor de afvige fra de sædvanlige Navne.

Saaledes nævner Lyschander (S. 37) *Saltfælz*[6] Kirke, *Særckeness* Kirke[7], *Auioss*[8], *Wage*[9] og *Linders*[10] Kirker,

---

[1]) Dette indtræffer fuldkommen, efter Scorsbys Kort, ved Cap Gladstone.

[2]) Her lægger Scoresby den mod Norden yderst liggende Punkt af Murray Island.

[3]) Efter Scoresbys Kort begynder, saa at sige, en ny Udstrækning af Kysten mod Öst norden for det brede Davys Sund, med Cap Simson og Cap Moorsom, paa 72° 8′ (til 10′).

[4]) Om end *Blaasærk* skulde menes her, sættes dens Beliggenhed altfor nordlig; derimod kan denne Angivelse snarere passe paa det Forbjerg eller fremragende Kyststrækning, hvor Graah maatte standse sine Undersögelser.

[5]) Dersom Grönlands sydlige Spidse menes, efter Estrups Sætning l. c. S. 300, træffer denne Bredebestemmelse vidunderlig nöie ind.

[6]) *Min.* Salfjeldz ogsaa Saltfeldz Kirke (oprindelig *Sólarfjalls K.*)

[7]) *Min.* Sterkeness ogsaa Stersnes Kirke; see ofr. III, 258, Var. l.

[8]) Avios eller Auios Kirke, *Min.*

[9]) Saaledes ogsaa *Min.*

[10]) Lynders Kirke, *Min.*

samt endvidere (S. 38-40) andre Steds- Egennavne, som *Erichsfjord, Bredefjord, Skagefjord, Meifjord*[1], *Enevardtzfjord*[2], *Londernader*[3], *Bærgerfjord*[4], *Isefjord*, *Alunbagerfjord*[5], *Lambretsund*[6], *Fossesund*, *Indervig*, *Udervig*[7], *Petersvig*, *Frendbuder*[8] Havn, *Rodtzfjæld*[9], *Harioldtznæs*, *Foss.* Men her forekomme endvidere Navne, der ellers kun findes paa det med Zenoernes Reisebeskrivelse fölgende Kort over Grolanda og Engroveland, hvorved det maa bemærkes at skjöndt *f* paa Kortet formodentlig skal betyde Flod (*flumen* eller *fluvius*), synes de dermed betegnede Vande snarere at ligne Fjorde, i hvilke dog som oftest Floder sees at rinde; derfor kalder vel Lyschander dem og Fjorde, som *Han*(fjord), *Diuer*(fjord) *Auer*(fjord), *Nice*(fjord), *Lande*(fjord), *Boier* (*Poier*fjord), *Fister* (*Friste*fjord), *Fæder* (*Pecer*fjord). Zeniernes *Promontoria* kalder Lyschander Fjelde som *Hitt*fjæld (*Hit*) *Skadi* (*Sadi*), *Hon* (*Hoen*), *Han* (*Hian*), *Giu* (*Ghi*), *Munder*, *Trin*, *Af*, *Diauer*, *Naf.*

15) *Biskop Ögmunds Underretning om formeentlig Beboelse af Herjolfsnæs, som en Levning af den gamle Colonie, i Aaret 1520.*

Denne Prælat var den sidste catholske Biskop til Skalholt; de udförligste Efterretninger om ham ere samlede af den ovenfor (III 468) nævnte Præst Jon Egilsen, deels

[1]) Miefjord, Myefjord, *Min.*

[2]) Evertsfjord, *Min.*

[3]) Lodenuader(fjord), *Min.* oprindelig *Loðmundarfjörðr.*

[4]) Bergefjord, *Min.*

[5]) Alnubegger, ogsaa Allunleggerfjord *Min* (for Allumlengre).

[6]) Lambretsundt ogsaa Lambresund, *Min.* (for Lambeiersund) oprindelig *Lambeyarsund.*

[7]) Vdervig, ogsaa (som de övrige) Ydervig *Min.* (oprindelig *Ytrivík*).

[8]) Frindbuder ogsaa Frindzbuder *Min.* for Findsbuder (oprindelig Finnsbúðir).

[9]) Hemeuell (Rodtzfjell) *Min.;* see ellers de hertil hörende mangfoldige Læsemaader ofr. III, 259 (Var. *i.*).

i hans haandskrevne Fortsættelse af Hungurvaka og deels i andre særskilte Optegnelser, som forvares i den Arnæmagnæanske Haandskriftsamling under Nr. 215 i Folio og 236 i 4to m. fl. Det hertil hörende er og blevet meddeelt af Björn Johnsen af Skardsaa, saavel i visse Exemplarer af hans haandskrevne Grönlandske Annaler, uden tilföiet Aarstal, som i hans almindelige Annaler (Hrappsey 1774, 4to), hvor fölgende Begivenhed i alle Tilfælde henföres til et urigtigt Aar, nemlig 1534; „Biskop Ögmund Paulsen[1] (af Skalholt) seilede ud af Landet for at skaffe Tömmer „(til den afbrændte Domkirke)" og for andre Ærenders Skyld. Paa Tilbageseilingen blev hans Skib, fra (Nærheden af) Island, forslaaet af Storm vesterpaa i Havet, til Grönlands Kyster, samt nordefter langs med Landet; da troede han og nogle flere Mænd at kjende Herjolfsnæs paa Grönland; det var sildig paa Dagen og de kom saa nær til Kysten at de saae Folk ved Faarestier, samt Faar og Lam. Derefter fik de god og bekvem Medbör, saa at de kastede Anker paa Patriksfjorden (paa Islands Vesterland) den næste Morgen, paa den Tid da man der malkede Kjöerne". Ordene „den næste Morgen" maa vel simpelt hen rettes til „om Morgenen," og da kan den övrige Deel af Beretningen være rigtig, med Undtagelse af Aarstallet. Ved nöiere at undersöge Islands Historie i den Periode, bliver det klart at Biskop Ögmund ikke i Aaret 1534 selv reiste ud af Lan-

[1]) „Biskop Ögmundr siglir út eptir viðum og til annara erindagjörða; dreif hann stormr í híngaðsiglíngu frá Íslandi vestr í haf undir Grænland og norðr með landinu; þá þóttiz hann og nockrir menn kenna Herjólfsnes; það var síð dags og voru þeir svo nærri að sáu folk við stekki og lambfé; fengu þaðan góðan byr og hagstæðan, köstuðu atkéri á Patriksfirði morguninn eptir, um mjaltatíma, l. c. I, 114. — I de Grönlandske Annaler (A M. 4, 768) begynder Beretningen saaledes: „Einnig segist að biskup Ögmundr í Skalhollti sigldi fram eit sinn, en í híngaðsiglíngu, (o. s. v.): Det fortælles at Biskop Ögmund til Skalholt engang seilede ud af Landet (o. s. v. som ovenmeldt).

det, men kun sendte sin fortroelige Klerk (siden Biskop) Gissur Einarsen paa det Skalholts Bispestol tilhörende Skib til Trondhjem. Dette har Torfæus ved at meddele ovenmeldte Beretning indseet, og derfor ikke bestemt noget vist Aarstal for den, i det han kun i Almindelighed bemærker at denne Ögmund var Biskop til Skalholt fra 1522 til 1540 (Grœnl. S. 261-262). Det rette Aarstal angives af Finn Johnsen som 1520, da Ögmund Paulsen, valgt til Biskop, begav sig ud af Landet, for at reise til Trondhjem og der at söge Erkebiskop Walkendorffs Confirmation og Indvielse til Bispedömmet. Dette lykkedes ikke, thi han omtumledes længe af Hav og Storme og fordreves til Grönlands Kyster, fra hvilke han ikke slap uden Fare hjem til Island, hvor han maatte tilbringe Vinteren, og först i Sommeren 1521 kunde han fuldbringe sin Reise til Trondhjem, hvorfra Erkebiskoppen da var bortreist[1].

Det er saaledes let forklarligt at de herommeldte Söfarende virkelig kunde være forslaaede af Storm og Sögang til Grönlands sydligste Spidse og derfra endvidere mod Norden til det gamle Herjolfsnæs, — hvorimod Synet af Folk og Faar let kan have bedraget dem. Den korte Tid hvorpaa de derfra skulle have seilet tilbage til Island, er en öiensynlig Fabel. Graah beretter en Omstændighed, der muelig kunde oplyse hint foregivne Syns rette Beskaffenhed: „Just som jeg böiede af om et Næs (paa Grönlands Östkyst)" saa jeg höit oppe paa et Fjeld smaa hvide Skabninger, fuldkommen lignende en Flok græssende Faar. Det var imidlertid kun en Flok i hvide Peltse klædte Grön-

[1]) „Anno 1520 iter Norvegicum ingreditur, sed maris et tempestatum inclementia diu jactatus ad oras Gronlandicas defertur, unde non sine periculo sub hyemem in Islandiam revertitur" (o. s. v.). Hist. eccl. Island T. 2 p. 523-24. Biskop Ögmund reiste fra Trondhjem til Kjöbenhavn og kom derfra tilbage til Island 1522, men reiste siden ikke ud af Landet, indtil han i sin höie Alderdom nödtes dertil 1541, for snart derefter at ende sine Dage i Sorö Kloster; jfr. Espolins Arbækur 3die D. S. 60-61.

lændere, der samlede Rödder og Bær, men saa stærk var Illusionen, at enhver, der ikke var overbeviist om, at Österbygden aldrig har ligget paa Grönlands Östkyst, maatte have troet, her at have fundet Spor af hiin tabte islandske Colonie." (Undersög. Reise til Östk. af Grönl. S. 108-109).

16) *Dithmar Blefkens Efterretninger om Grönlands gamle Colonies Tilværelse eller Levninger i det 16de Aarhundrede.*

De findes som et Anhang til Forfatterens fameuse paa Latin affattede Skrift, kaldet *Islandia*, först udgivet af ham selv i Leiden 1607, (i lille 8) ikke mindre end 44 Aar efter at selve Reisen skulde være foretaget med et Skib fra Hamborg 1563. Det indeholdt adskillige aabenbare Lögne og Fornærmelser mod Islænderne, men erholdt ikke desmindre stort Bifald i Læseverdenen, især som oversat i andre Sprog, hvorfor den lærde og patriotiske Arngrim Johnsen fandt sig opfordret til at besvare hine Beskyldninger i det udförlige Stridsskrift, kaldet *Anatome Blefkeniana*, först udgivet paa Holum i Island 1612, 8, samt paa ny i Hamborg 1613,[1] 4. Deri gjendrives ikke allene mange af Blefkens Efterretninger om Island, men ogsaa andre om Grönland, hvorfor vi her maae tage Hensyn til begge disse Skrifter. Uagtet den sidstmeldte meget alvorlige Gjendrivelse have endda enkelte af vore Dages Lærde antaget hans Udsagn for troværdige. Saaledes optog f. Ex. Professor Odin Wolff et oversat Uddrag af hans Reiseberetninger[2] i sit agtede Tidsskrift Journal for Politik, Natur- og Menneskekundskab, 1ste Bind for 1829, (Januarheftet), i hvilken Anledning Finn Magnusen indgav dertil sine Oplysninger om

[1]) C. U. D. Eggers ommelder end en Udgave, Hamborg 1618, som ikke er kommet os for Öine; Schilder. von Island, Einleit S. 39.

[2]) Dog ikke fra Originalen, men rimeligviis efter den tydske Oversættelse i Hieronymi Megiseri Septentrio Novantiquus oder die newe Nordwelt, Leipzig 1613, 8, S. 12-95.

hine Efterretningers Upaalidelighed, trykte i samme Binds Februar-Hefte S. 173-181, hvorved O. Wolff dog ikke vilde lade sig overbevise, men udgav et Stykke derimod, samme Hefte S. 181-86, i hvis Slutning han udtrykte sig saaledes: „Det er Skade, at hvad Blefken har skrevet om Grönland er blevet kastet saa gandske under Bænken af Islænderne i deres Fortrydelse" — idet Wolff önsker at Historiegranskerne vilde tage Blefkens „faae men maaskee ikke uvigtige Vink om hint undergaaede Land i Overveielse." Nu, da den fortjente Literator forlængst er död, finde vi Leilighed til at opfylde hans Önske.

Vi ville först anföre et kortfattet Uddrag af Blefkens egen Fortælling. I det ovenmeldte Aar (den 10de April) reiste han til Island som Skibspræst for 2de i Hamborg dertil udrustede Handelsskibe, og kom til Haffnefordt, (Havnefjord) den 15de Juni. Blefken kom (uden at melde Aarsagen dertil) til at overvintre i Island, hvor han den 29de November (enten i dette samme eller det næste Aar) dog i en betydelig Afstand, blev Vidne til et flammende Udbrud (forenet med et stort og dundrende Jordskjælv) af Hekla eller Havet i dets Nærhed, „hvorved hele Öen oplystes midt om Natten" (endskjöndt de islandske Annaler aldeles intet melde herom). Vi forbigaae hans eventyrlige Beretninger om Island og Islænderne, ligesom han og selv fortier sine Bedrifter blandt dem, til Foraaret 1564, da han kom til at deeltage i en af Landets danske Hövedsmand[1] eller Lehnshövding, hvem han ikke nævner, foranstaltet Opdagelsesreise til de Grönlandske Farvande. Anledningen dertil angiver han saaledes.

[1]) Saaledes kaldtes paa den Tid Kongens Befalingsmand eller Lenshövding over Island; Blefken udtrykker dette ved *Præfectus regius*, Megiser oversætter „Landvogt" og Wolff efter ham „Landfoged." Fogderne der vare (og ere endnu) Befalingsmanden underordnede. Paa den omhandlede Tid kaldtes undertiden Lehnshövdingernes Fuldmægtige „Fogder."

I Klosteret Helgafiel (Helgafell)[1] paa Island, som var blevet ophævet og Indtægterne inddragne til Kongens Kasse, var en blind Munk blevet tilbage, som var födt i Grönland, var af dunkel Legemsfarve og havde et bredt Ansigt (oriundus ex Gronlandia, obscuro colore et amplo vultu) og förte i Klosteret et kummerligt Liv. Hövedsmanden lod ham bringe til sig, for af ham at erfare noget vist om Grönlands Tilstand. Munken forklarede at han i sine unge Aar var af hans Forældre blevet indespærret i et Kloster paa Grönland („coenobium D. Thomæ" [2]), men at han, da han var 30 Aar gammel[3] blev udtaget af Biskoppen paa Grönland, som var en Indfödt der, reiste med ham til Erkebiskoppen i Nidaros[4] og efterlod Munken, paa Tilbagereisen derfra, i Helgafells Kloster. Dette skete efter hans Angivelse i Aaret 1546[5]. Han fortalte ellers om Grönland, at det, for Modsætningens Skyld, kaldtes saaledes[6], da det sjelden eller aldrig er grönt, og at der var saa koldt, hele Aaret igjennem, med Undtagelse af Juni, Juli og August Maaneder, at Indbyggerne, endskjöndt de klædte og be-

[1]) See om dette Sted her ovenfor I, 544, 566, 578, 590, 602 o. f.; II, 633 jfr. I, 25, 28, 60, 498.

[2]) Om dette Kloster haves de förste Efterretninger rimeligviis i Zenoernes Reise, som indrykkes her nedenfor; forelöbig kunne vi dog henvise desangaaende til Estrup, (l. c. S. 251, 254-57, 281-88, hvor det blandt andet bemærkes at den ellers ubekjendte Efterretning findes hos Pontanus at bemeldte Kloster blev stiftet 1224, — og (i en modsat Retning) Zahrtmann (l. c. S. 14, 17).

[3]) Denne Munk skulde altsaa være födt i Grönland omtrent 1516.

[4]) Da var der ingen Erkebiskop, men kun en Biskop af den lutherske Tro.

[5]) Herved bemærker Wolff (l. c. I, 52). „Altsaa vare der i Midten af det 16de Aarhundrede endnu Bisper og Klostre i hiin (uden at nogen veed af det) efter den Tid forgaaede (Deel af Grönland)." Vistnok meget mærkeligt, hvis det kun var paalideligt!

[6]) Wolff anförer fölgende her: „Forfatteren har tilföiet en lille Tegning over dette Grönland, paa hvilken St. Thomas Klosteret lig-

dækkede sig med Peltsværk, neppe kunde blive varme, hvorfor de havde i Husene Træstykker, ved hvis Omdreining de pleiede at varme Födderne. Ligesom Island har Grönland Overflod af Fiske; der var og Björne og hvide Ræve, samt Pigmæer (Skrællinger[1]) og Enhorn. Naar Solen havde gjennemlöbet (gjennemlöb) Fiskenes Himmeltegn, havde man der ingen Dag. Denne Munk fortalte os mange vidunderlige Ting. I St. Thomæ Kloster (ved et vulkanisk Bjerg, der lignede Hekla)[2], i hvilket han selv havde opholdt sig, sagde han der var en hed og gloende Kilde (o. s. v.; det fölgende derom er i Hovedsagen af samme Indhold, som Zenoernes Beskrivelse derover). Efter at Lehnshövdingen havde talt med Munken, kaldte Blef-

ger ved en nordostlig Odde". Dette Kort er ikke forfattet af Blefken, som ikke meddeler nogen slig Illustration, men en af Megiser foranstaltet Copie af Zenoernes Kort, som dog afviger deri fra sin (forsaavidt rigtigere) Original, at *Engroneland* her forestilles som en tydelig Ö, omgivet paa alle Sider af Oceanet.

[1]) Den danske Oversætter efter Megiser fandt Ordet „Erdmannlein" uoversætteligt, da han ikke kjendte Originalens *Pigmæi*. I Noten gjetter han rigtig paa *Skrællinger*, men ogsaa paa Nisser, Underjordiske eller Dvergfolk. — Jfr. ovenfor i Uddraget af Olaus Magnus S. 476; han anförer desuden noget latterligt Vrövl over Pigmæernes Krig mod Tranerne o. s. v. (oplyst med Træsnit!). Blefken siger ellers at Pigmæernes Land (et andet end Grönland) i hans Tid (*hodie*) kaldtes *Nova Sembla*.

[2]) Herved foranlediges Wolff til fölgende Formodning: „Ved et Udbrud af dette Bjerg eller et deraf foraarsaget Jordskjelv maa vist hint Grönland være forgaaet." Zenoerne satte St. Thomæ Kloster omtrent paa 72° 30′ nordl. Br. i Nordnordost paa Island, omtrent i 52 Miles Afstand fra dets östligste Spidse. Efter denne Kurs kunde man derfra kun naae Spitsbergen eller Nova Zembla, men derimod, med nordvestlig eller nordnordvestlig den af Scoresby opdagede Kyst, som, naar den er nærmest fra Island, ligger omtrentlig i den her angivne Frastand. Det forholdsmæssig frugtbare Jamiesons Land ligger paa 71°, men Sommertiden der svarer dog vel kun til den af Munken angivne.

ken ham til Side, og udfrittede ham om adskilligt, vedkommende Grönland. Munken fortalte ham da at Pigmæerne havde en meget fuldkommen menneskelig Skikkelse, hvorimod de vare bedækkede med Haar lige til de yderste Fingerspidser, og at Mandfolkene havde et saa langt Skjæg, at det naaede dem til Knæerne; ellers havde de ingen menneskelig Forstand eller articuleret Tale; de kunde hvæse ligesom Gjæs („sibilum quendam anserum more præferre"). Abbeden i Klosteret havde taget et Par af dem (en Han og en Hun) til sig og givet dem Föde; de levede ikke længe, men viste sig at være sandseslöse Dyr, som (helst?) levede i bestandig Taage (eller Dunkelhed: „in perpetua caligine"). Derimod vidste Munken intet om deres Krig med Tranerne. Grönland var kun lidet beboet; Indbyggerne havde intet Kvæg, og levede derfor kun af Fisk.

Efter at have hört Munkens Beretninger og sluttet deraf at Veie kunde findes til China gjennem Ishavet og det tatariske Hav, udrustede Hövedsmanden over Island et Skib til en saadan Opdagelsesreise med alle Fornödenheder; Blefken tog ogsaa med, og Hövedsmanden paalagde ham at optegne alle Reisens Mærkværdigheder. Skibets Besætning bestod af 64 Mand, Danske og Islændere. De gik under Seil den 31 Marts 1564, og kom den 20de April til et Forbjerg i Grönland, men fandt ingen Havn eller Ankerplads der, da Havet var meget dybt og en Mængde Iis laa ved Kysten. 24 væbnede Mænd (hvoriblandt Blefken selv) begav sig dog i en Baad, for at söge og undersöge Kysten. Med Möie og Farer naaede de den. Blefken og andre elleve gik i Land; de fandt der en död lille Mand med langt Skjæg, tillige med en lille Baad af flettede Vidier, en Angelkrog af Fiskebeen („ex piscis osse") og en Snor af Skindremmer; til Fartöiet var 4 Blærer heftede som skulde forhindre det fra at synke. Baaden var saaledes ikke af Skind, lig dem som Olaus Magnus beskriver som brugte af de egentlige Grönlændere (nemlig Eskimoerne),

der dreve Söröveri med dem. Liget var af middelmaadig Væxt, dunkel Farve (colore subobscuro) med bredt og aabent Ansigt („lato et patente vultu"), med forunderlige Ar og et violblaat (indtattoveret) Mærke; det var klædt i en Dragt af spraglet Fiskeskind (Sælhundeskind?); det bar etslags malet Krone af Halm, hvori noget var indvævet der lignede 7 smaa Ören. De 7 Mænd, der ogsaa beskrives saaledes af Venetianeren Bembus (i 7de Bog af hans *Historia Veneta*) var da rimeligviis fra Grönland forslaaede ud i det brittiske Hav, hvor de bleve fundne. Blefken og hans Fölge fandt ellers intet mærkværdigt uden en stor Björn, hvilken de nedlagde med Bösseskud. Dens Hud blev siden sendt til Kongen af Danmark. Först efter 3 Dages Forlöb kom de tilbage til Skibet. De seilede derefter, langs med den Grönlandske Kyst, og videre til Pigmæernes Land eller Nova Zembla, hvor de fandt Gjennemfarten stoppet af Is og maatte vende tilbage. Den 16 Juni kom de igjen til Island, hvilket Blefken formedelst en Reise til Hekla, langvarig Sygdom, (efter hvilken han, fra August af, opholdt sig hos Lehnshövdingen), Krigsuenighederne mellem Danmark og Sverrig, o. s. v. ikke kunde forlade förend 1565, da portugisiske Falkefangere, som vare komne til Island, toge ham med sig til Lissabon.

Jeg Finn Magnusen vil ikke her gjentage de mange Grunde som jeg (l. c.) har anfört mod Blefkens hele Reisebeskrivelses Troværdighed, men i Hovedsagen blot henvise dertil og til Arngrim Johnsens Anatome. Dog bemærke vi her af Biskop Gudbrand Thorlaksens vidtlöftige Erklæring, som er aftrykt i sidstnævnte Skrift, at han selv i Juni Maaned 1564 kom fra Kjöbenhavn paa det Kongelige Skib, som aarlig pleiede at gaae til Island, at intet andet Kongen tilhörende Skib da havde overvintret der, at han besögte Lehnshövdingen Paul Stigsön paa Bessested og at de meddeelte hinanden mærkelige Nyheder fra Danmark og Island, men at aldeles intet meldtes om nogen

derfra til Grönland foretagne Reise eller om Dithmar Blefken, hvem Biskoppen heller ikke saae eller hörte til paa Landthinget. Ei heller havde man i Island hört noget om de ovenmeldte portugisiske Falkefangere, der skulde have medtaget Blefken fra Island m. m. Paa den Tid, som Blefken foregav at have opholdt sig hos Lehnshövdingen (fra September 1564 af), var denne et heelt Aar fraværende, men kom tilbage i Juni 1565, i hvilket Aar Blefken foregiver at intet Skib kom fra Danmark til Island. Dette kan her være tilstrækkeligt for at characterisere Paalideligheden af Beskrivelsen over hans Reiser, af hvilken Wolff dog fandt „den til Grönland fremfor alt mærkværdig".

16) *Den saakaldte Jon Grönlænders Beretning om formeentlige Levninger af Grönlands fra de islandske Colonister nedstammende Indbyggere, omtrent fra 1540.*

Denne Beretnings skriftlige Optegnelse skyldes Björn Johnsen; vi anföre den efter eet af de fuldstændigste Exemplarer af hans Grönlands Annaler (A. M. 768), oprindelig skrevet Aar 1623-25. Den lyder saaledes i Originalen.

„Nú í manna minnum vottaði það Jón Grænlendíngr, er lengi var með þýðskum kaupmönnum af Hamborg, að eitt sinn er þá dreif til Grænlands, keyrði skipið undir hamra ok há björg, svo þeir þenktu at steyta mundi. En þar opnaði sig ein gjá í gegnum; sem þeir komu þar inn, var flóinn svo víðr ok breiðr at þeir sáu með aungu móti, hvar endinn mundi á vera, ok stóðu þar um þann flóa eðr fjörð allmargar eyar. Þar náði enginn stormr inn eðr vogsjóar. Þeir köstuðu þar akkerum við eina litla útey óbygða, en forðuðust þær sem bygðar voru; sáu þó at bygt var landið ok svo mart af eyunum. Þeir skutu báti ok gengu upp á þá litlu ey sem þeir láu við. Þar voru naust

manna ok verbúðir nokkrar ok margir grjóthjallar, eins líka sem hèr á landi. Þar fundu þeir einn dauðan mann er lá á grúfu; hann hafði hettu á höfði vel saumaða, en klæði bæði af vaðmáli ok selskinni. Hjá honum lá tálguhnífr boginn ok mjök forbrýndr ok eyddr; þann hníf höfðu þeir með sèr til sýnis. Þessi Jón var kallaðr af því Grænlendíngr at hann dreyfst þrisvar sinnum til Grænlands með siglínga mönnum ok sagði fra mörgu þaðan" etc. Paa Dansk: „Nu i Mands Minde[1] bevidnede Jon Grönlænder, som længe opholdt sig blandt tydske Kjöbmænd (Söfarende) fra Hamborg, at engang da de forsloges til Grönland, drev Skibet med en saadan Fart mod Klinter og höie Klippebjerge, at de troede det maatte stöde an. Men derigjennem aabnede sig en Klöft, saa at de kom ind i en Bugt, der var saa vid (lang) og bred, at de paa ingen Maade kunde see Enden paa den; i denne Bugt eller Fjord vare meget mange Öer. Der kunde ingen Storm eller Sögang trænge ind. De kastede der Anker ved en lille ubeboet Ö, men skyede de beboede. Dog saae de at Landet var bebygget, og ligeledes mange af Öerne. I en af Skibsbaadene gik de i Land paa den lille Ö, ved hvilken de laae; der vare Folks Nöster og Fiskerboder, samt mange Steenhjalde, ganske lignende dem som bruges her i Landet (Island[2]). Der fandt de en död Mand, liggende næsegruus; han havde paa Hovedet en vel syet Hætte; hans övrige Klæder vare deels af Vadmel, deels af Sælskind.

[1]) Björn Johnsen sees at have skrevet dette i Aaret 1625. Gamle Folk, som erindrede og atter fortalte Jon Grönlænders Fortællinger, kunne antages at have været 65 Aar; altsaa födte henved 1560; i en Alder af 20 Aar (henved 1580) kunne de have hört Jon Grönlænder, som selv alderstegen, berette de Begivenheder, der tildroge sig i hans Ungdom, altsaa da for henved 40 Aar siden (circa 1540).

[2]) I saakaldte Nöster (*naust*), parallele Gjerder langs med Fartöiets Sider, pleier man i Island at sætte Fiskerbaade, for at sikre dem mod Stormens Vold; i Hjaldene (*hjallar*), som have store Aabninger paa Siderne, men dog ere under Tag, törres Fiske.

Hos ham laa en böiet Tollekniv, meget forslidt og fortæret af idelig Hvæsning. Denne Kniv tog de med sig som et Erindringstegn. — Denne Jon blev kaldet Grönlænder, fordi han tre Gange fordreves med Söfarende til Grönland, og fortalte meget derfra" o. s. v. Efter den ovenanförte Fortælling om Biskop Ögmunds Seilads föier Björn Johnsen det til: at mange fornuftige Folk i hans Tid vare af den Mening, at de norsk-islandske Colonister endnu ikke vare ganske udryddede af Skrællingerne (eller Eskimoerne), hvilken Mening man især byggede paa Skibe eller Baade opdrevne paa Islands Kyster, som vare oversmurte med Sæltjære, der ingensteds brugtes undtagen i (det gamle) Grönland, saa og af andre Fartöier uden Jernsöm, blot sammenföiede af Vidier, ligesom Asmund Kastanratzes Skib, (efter Annalerne) 1189; see ovenfor I, 438-39, 492-93; II, 754, 762; III, 13, 45[1].

Her troe vi at have fornummet den sidste Efterklang af Fortællingerne om Grönlands gamle Beboelse af Skandinaverne. Hvorvidt denne, eller deres Opdagelser overhoved, have strakt sig, foruden Coloniernes tvende Hovedafdelinger, nemlig Österbygden, (mest i det nærværende Julianehaabs, muelig ogsaa i Frederikshaabs District) og Vesterbygden, hvis sande Beliggenhed Graahs Reiser, Undersögelser og Opmaalinger især have beviist, kunne vi endnu ikke med nogen Sikkerhed eller Fuldstændighed vide. „Frederik den 6tes Kyst", foreviger hans Navn og Daad i hine ved hans Foranstaltning gjenfundne Polaregne. Gid det maatte være Christian den 8de, som med sædvanlig Yndest for Videnskaberne har virksomt bidraget til Udbredelsen af den længe savnede Kundskab derom blandt de sydlige Europæere og forelöbig her blandt os Nordboer[2],

[1]) Af disse Beretninger og Bemærkninger giver Torfæus (sidst i sin Gronlandia, S. 262-64) et latinsk Uddrag.

[2]) See ofr. I, 147. Den levende Interesse, som han i sin Tid viiste for Expeditionens Fremme og Held foranledigede Capt. Graah til at

i Fremtiden forbeholdt, at opfylde den brave Scoresbys Önske, ved et nyt Undersögelsestog at fuldende de af förstnævnte gjorte Opdagelser, ved at fortsætte dem mod Syd, til det Punkt, hvor Graah maatte standse sine!

XXXI. GRÖNLANDS OG DETS NABOLANDES GEOGRAPHISKE FORHOLD,

FREMSTILTE I MIDDELALDERENS FORSÆTLIG OPDIGTEDE SAGAER.

Endskjöndt denne Art af Sagaer i sig selv er uden al historisk Værd, indeholde dog de fleste af dem eet eller andet, som fortjener at lægges Mærke til, med Hensyn til Fortidens Sprog, Sæder, Overtro, Folkesagn m. m. og undertiden tillige til de med Forfatterne Samtidiges Forestillinger om visse Landes og Steders Beliggenhed, Beskaffenhed, Frembringelse, Handel m. m. Af denne Grund have vi gjennemgaaet fölgende Sagaer i de os bekjendte ældste og fuldstændigste Afskrifter, for derfra at uddrage det i dem Forkommende af denne Art, angaaende Grönland og dets Nabolande.

I. „*Saga af Bárði Snæfellsás* (Sneefjeldets Halvgud eller Skytsaand), om hvilken vi i Hovedsagen kunne henvise til P. E. Müllers Saga-Bibliothek I, 359-61. Vistnok er denne Saga kun et Æventyr, formodentlig skrevet i det 15de Aarhundrede, men det lader til at Forfatteren har samlet adskilligt af gamle Folkesagn og Kvad, hvilket han dog egenraadig har behandlet og sammensat til en sammenhængende for en stor Deel vilkaarlig opdigtet Fortælling. Vi kunne her ikke analysere denne Saga nöiere, men

opkalde Prinds Christians Sund efter ham i Nærheden af Christian den 4des Ö, „kaldt saaledes fordi det formodentlig var et Sted deromkring at en af Expeditionerne under denne Konge naaede Östkyten" (Undersögelses Reise, S. 15.)

maae holde os til vort Æmne. Sagaen er trykt i de af Björn Marcussen udglvne *Sögubættir Íslendinga.* (Holum 1756, 4, S. 163-172). Ellers findes denne Saga forenet med en anden om Baards Sön Gest, (som nærmere omhandles her nedenfor), navnlig i et af os benyttet betydeligt Fragment af en Membran i Qvart i den Arnæmagnæanske Samling 489, samt et andet mindre (i Additamenta Nr. 20 i Folio) og endelig i et til den hörende fuldstændigt Papirafskrift i Folio, 158; den mærkværdige Codex, hvori den findes, er omhandlet af os her ovenfor (I, 511).

Efter Udgaven raadte Baards Fader for de Havbugter (*hafsbotnum*), som gaae ud fra Risaland mod Sydost (*er gánga af Risalandi í landsuðr*). Denne Angivelse strider mod den i vor senere Middelalder antagne Sætning, at Risaland egenligst hörte til det nærværende Rusland[1]. Den er heller ikke anfört i Haandskriftet 158, som har i dets Sted: „*norðr um Helluland*", nordlig for Helluland. Det ægte historiske amerikanske *Helluland* omhandles her ovenfor paa forskjellige Steder, og ligeledes i Rafns Antiquit. Americanæ, hvorom vi henvise til de i begge Værkers Registre anförte Citater, men i den sildigere Middelalder dannede man sig i Island andre Forestillinger om dets Beliggenhed, da man nemlig antog det for en Deel af Grönlands Östkyst, eller for et Land, som mod Vesten grændsede dertil. Den trykte Udgave beretter at *Dumbshaf* laa sönden for Kong Dumbs Rige, med mange smaae Lande og Öer (*liggja þar mörg lönd smá og eyar*). Dette udelades i Haandskriftet, men synes at kunne passe til den af Scoresbyerne opdagede Kyststrækning (ellers kaldet *Svalbard*

[1]) See Schönnings Kort over det gamle Europa efter Nordboernes Forestillinger 1679; jfr. Ynglinga-Saga 1ste Cap., Petersens Haandbog i den gamle nordiske Geographi I, 271, samt Finn Magnusens Afhandlinger om Runerne (Vidensk. Selsk. hist. og philos. Afh. 6te Bind S. 277 jfr. 256) Mere herom vil forekomme i det Fölgende.

i Islændernes historiske Skrifter). Kong Dumbs Fædrenestamme var af Risernes store og velskabte Slægt, men hans Moder nedstammede fra Troldene (*tröllakyni*). Paa mange Steder herovenfor er det viist, at Eskimoerne af Nordboerne paa Forfatterens Tid kaldtes Trolde (*tröll*), og de have sikkert fordum, ligesom endnu, beboet denne samme Kyst. Kong Dumb fik sig en Mö til Hustru, som han, efter Udgavens Text, bortförte fra Grönland (der da ikke var fundet af Nordboerne) men efter andre Haandskrifter fra Qvenland (*Kvænlandi*, de finlappiske Kveners Land). Dumbs Undersaatter synes i Sagaen at regnes til Thusserne, en Art af Trolde; i et Oprör af dem blev han dræbt. Forhen var hans Sön Baard bleven fört til Halogaland (Helgeland), hvor han nedsatte sig i Fjorden Skjalfte, i den nordligste Deel af Landet. Derfra drög han nordpaa over Dumbshav, for at hævne sin Faders Död paa Thusserne. Selv maatte han dog for Harald Haarfagers Overmagt flygte til Island; dertil medtog han, blandt andre, Trolde (Eskimoer eller Finlapper), og Folk der vare blevne opdragne norden for Dumbshav, „hvor det var saare vanskeligt at faae Vadmel, men Sælskind brugtes isteden for det Slags Töi eller Linned." Efter Ankomsten til Island (paa Sneefjeldsnæs) foretoge Baard og hans Fölge en stor Ofring i en Klippehule, som derfor siden er bleven kaldet *Tröllakirkja* (Troldenes Kirke); i en anden Grotte, kaldet Sanghulen (*Saunghellir*), pleiede de at holde deres Raadsforsamlinger[1]. Baard havde allerede paa Halogaland været to Gange gift; med den anden Kone og ni Döttre tog han til Island. Den ældste af dem hed Helga. Nogen Tid efter at Baard havde nedsat sig paa Laugarbrekka, hvor hans Döttre, ved Stranden, pleiede at lege med hans Halvbroder Rödfelds Sönner, stödte een af disse Helga ud paa

[1]) Om denne Hules gamle Runeindskrifter (forsaavidt de endnu ikke ere udslettede) see Finn Magnusens Afhandl. om Runerne, l. c. S. 186, 199, 327.

en stor Flage af Havis, som laa ved Stranden; men i det samme förte et Vindstöd fra Landet den ud paa Havet, og den bragte, ved at drive vesterpaa for Blæsten, vor Helga i 7 Dage til Grönland. Da havde Erik den Röde allerede boet en Vinter (eller et Aar) paa Brattalid[1]. Sagaen anförer en Vise i Nordens gamle Folkesanges Versemaal, som udtrykker Helgas Længsel efter hendes Hjemstavn paa Island; muelig er da denne Deel af Sagaen tildeels en Paraphrase af et saadant Digt. Den bekjendte Midfjords-Skegge fra Island, der tit var paa Handelsreiser, var den Gang Erik den Rödes Vintergjæst. Til Gjengjeld dræbte han tre Uvætter (der og efter Haandskriftet 158 vare Trolde — Skrællinger?), hvilke havde gjort Folk megen Skade. Næste Foraar tog han derfra med Helga til Island (dog rimeligviis ikke paa Havisen). Denne Fortællings Urimelighed falder af sig selv i Öinene, uden at trænge til nogen videre Udvikling.

2) *Gest Baardsöns Saga*[2]. Den haves (som ovenmeldt) trykt for sig selv i Björn Marcussens *Söguþættir* (i 4to) 1756, S. 172-181, men derimod i Forening med Baards Saga, i de ovenfor (III, 517) opregnede Haandskrifter, hvorved det dog især maa bemærkes, at den allerstörste Deel af den haves i den Arnæmagnæanske Membran 489, 4to, — og at denne i meget findes at være afvigende fra Udgaven. I Sagabibliotheket omhandles denne Saga kun

[1]) Baard flyttede til Island omtrent paa den Tid, da Harald Haarfager havde indtaget det hele egentlige Norge, altsaa henved 874. Naar den her ommeldte Begivenhed gik for sig henved 889, maatte Helga have været omtrent 14 Aar, og — hun driver paa Isen til Grönland, samt modtages af Erik, der först nedsatte sig paa Brattalid henved 986. Her findes altsaa en historisk Misviisning hos Forfatteren af fulde 100 Aar. En tilstrækkelig Pröve paa Sagaens mange Anachronismer.

[2]) I vore Dage har Gjest Baardsön, en berygtet norsk Forbryder, skrevet sin egen mærkværdige, men ikke opdigtede Saga eller Levnetsbeskrivelse.

meget kort (1 Deel S. 363), og ansees der med Rette som fuldkommen opdigtet. P. E. Müllers Gisning, at den kunde være noget yngre end *Bárðar-Saga*, er ingenlunde usandsynlig; dog kan det være at Forskjellen fra den foregaaende tildeels kommer deraf, at Sagaen er bleven fortsat ved en anden Forfatter. Vi behöve ikke at udvikle nogen af dens mange Anachronismer, thi det Heles Upaalidelighed falder af sig selv i Öinene, ja endog i en höiere Grad end i Heltens Fader Baard Dumbsöns Saga.

Paa eet af sine eventyrligste Tog seilede Gest Baardsön, udsendt af Norges Konge Olaf Tryggvesen (for at opsöge Kong Raknars eller Ragnars Höi i de nordlige Ubygder paa Helluland), forbi Halogaland og Finmarken[1] til Havsbotnene, og landede paa den Kyst som ligger norden for Dumbshav (ellers kaldet Svalbard; see ofr. III, 517). Efter en kort Reise fra Landingsstedet kom Eventyrerne til Grönlands (östlige?) Ubygder, hvor de ved höie Klippebjerge overvintrede i en til det Brug opfört Hytte (*skáli*). De gik derfra næste Foraar, udrustede med Jernsko. Först fulgte de Kysten (*eptir landinu*) mellem Vest og Sydvest (*milli vestrs ok útsuðrs*); derefter gik de tvers over Landet (*um þvert land*). Först traf de paa Isbjerge, siden paa lave Strækninger; over disse gik de i tre Dage, til de atter kom til Havet, hvori der laa en stor Holm, forbundet med Landet med et langt og smalt Rev, som oversvömmedes ved Flodens Tid, men var tört medens Ebben varede. Paa denne Holm stod den kolossalske Höi, hvori Kong Ragnar, efter at have övet megen Udaad, lod sig levende bisætte tilligemed 800 Mand, i et stort Skib, som efter Membranen bar Navnet Ragnarslode[2]; efter Udgaven skulde man troe at Stedet kaldtes saaledes. Man siger — beretter Sagaen — at denne Höi har ligget ved Helluland. Ef-

[1]) De to sidste Ord findes ikke i Udgaven, men tillægges af Membranen.

[2]) Jfr. her nedenfor i Uddraget af Halfdan Eysteinsöns Saga.

ter Forfatterens Anskuelser synes det altsaa at have ligget norden for Grönlands Vesterbygd eller vestlige Ubygder, da dog den förste Forfatter af Baards Saga lægger det norden for Grönlands Östkyst eller nordlige Ubygder.

3) *þáttr af Jökli Búasyni* findes og trykt i Marcussens Qvart-Samling S. 182-87. Den er, fuldt saa meget som de tvende sidstommeldte, en aabenbar Fabel, hvilket P. E. Müller naturligviis ogsaa antog; see Sagabibliotheket I, 356-57. Den er vistnok heller ikke ældre end fra det 15de Aarhundrede. Jökul udgives for en Sön af Islænderen Bue Andridsön, om hvem man har en egen Saga (see sidstnævnte Skrift I, 354-56). Paa sin Udreise fra Island forliste han med Skibets övrige Besætning i Fjorden *Öllum lengri* (see ofr. III, 253) ved Grönlands Ubygder. Kaldtes end denne Landstrækning saaledes, var den dog temmelig stærkt befolket med Jætter (*jötnar*), som collective, naar Hunkjönnet regnedes med, kaldes Trolde (*tröll*). Deres Klæder vare forfærdigede af Skind. Deres Konge hed Skram (*Skrámr*). Han blev ombragt af Jökul med en mod ham venskabeligsindet Troldkvindes Hjelp; hun var forelsket i Skrams Sön Grimner, som derfor skaantes af Jökul og indsattes til Konge over „alle Ubygder" i Faderens Sted.

4) Sagaen eller *þáttr* (Fortælling) om Islænderen *Gunnar Keldugnúpsfífl* og om hans Broder *Helge*, er af den selvsamme Beskaffenhed. See Sagabibliotheket I, 352. Dog synes den at være skrevet i det 14de Aarhundrede. Den haves ikke trykt. Islænderen Gunnar maatte i sin unge Alder, formedelst forskjellige Manddrab, römme ud af Landet paa et Skib, der tilhörte Baard, en fremmed Skibsförer. Næsten en heel Sommer dreve de omkring i taaget og mörkt Veir, saa at de tilsidst vare komne langt fra den rette Kaas. Tilsidst saae de, i klart Veir, at de vare komne nær til et med Jökler (eller Isbjerge) næsten bedækket Land. Dog saae man der store Fjorde og lange Næs eller Forbjerge. I een af disse Fjorde, kaldet Skuggi

(Skygge), valgte de sig en Vinterhavn, og opförte en Hytte, for at kunne opholde sig deri. Föde kom de ikke til at mangle, da Fiske, Sælhunde og Hvale fandtes der i Overflod. Ogsaa hvide Björne fandtes der. Landet var beboet af Trolde, som opholdt sig i Klippehuler. Gunnar dræbte nogle af dem, men blev af andre, som yndede ham, begavet med meget Guld og Sölv. Gunnar forlod siden dette nordlige Polarland, som ikke nævnes, men Fjorden Skugge viser, at Helluland menes her. Forfatteren har vist tænkt sig det som grændsende til Grönland, da han beskrev det og dets Frembringelser, som om han meente det sidstnævnte Land. Det maa endelig bemærkes, at Baard og Gunnar siges at have gaaet til Söes fra det sydostlige Island (Havnen *Skaptárós*), og at de i Förstningen havde god Vind (uden Tvivl til Norge) — men derefter vildledtes de af Taage og Mörke paa den ovenommeldte Maade. Heraf maa man slutte at Forfatteren har tænkt sig sit Helluland (hvilket han dog ikke vil nævne saaledes) som liggende i Nord eller Nordost fra Grönland (jfr. ofr. III, 520).

5) ***Örvar-Odds Saga*** er sidst og fuldstændigst udgivet af Rafn (i forskjellige Recensioner) i Fornaldar Sögur Norðrlanda II, 1829) ledsagede af dansk Oversættelse; om dens övrige Udgaver og Haandskrifter kunne vi henvise til samme Deels Indledning S. IX-XII. At den ikke hörer til de ægte historiske, er tilstrækkelig viist i Sagabibliotheket II, 537-40. Örvarodd seilede, med Fölge, som det synes fra Norge, for at opsöge sin Fjende Ögmund i Helluland, til Grönlandshav; da de kom til Landet (rimeligviis Grönland), satte de Kaasen mod Syd, for at komme vestenfor Landet. Kort derfra stödte de paa Söuhyrerne Hafgufa og Lyngbag (see ofr. III, 302-307, 371-73), som vare udsendte af Troldmanden Ögmund, for at skade Odd, men det lykkedes ikke. Derfra seilede de til Fjorden Skuggi paa Helluland, Ögmunds Opholdsted. I det store, i Örvarodds Navn digtede Kvad besynges denne Begivenhed som ind-

truffen i Hellulands Klippe- eller Lavastræknings Ubygder (*Hellulands hrauns óbygðum*). Her er ellers öiensynlig Talen om et fra Norge (eller Island) vestlig liggende Helluland.

6) Angaaende *Sagaen om Halfdan Brönufostri* (eller Brana's Fostersön) henvise vi til Rafns Udgave af Fornaldar Sögur Norðrlanda III, Indl. S. XIII og P. E. Müllers Sagabibl. II, 636-38, hvoraf det tydelig nok erfares, at den blot kan betragtes som et Eventyr. Dets Helt Halfdan, en dansk Kongesön, drog med 4 Skibe fra Bjarmeland, men foer vild paa Havet formedelst langvarig Taage og stærke Storme, i hvilke 3 af Skibene bleve borte, men med det 4de og största strandede han ved Hellulands Ubygder, besatte med Isbjerge og kun beboede af Trolde, som opholdt sig i Klippehuler og vare Menneskeædere. Paa Kysterne fandtes meget Drivtömmer. (Fornaldar Sögur Norðrlanda, III, 568 o. f.). Her synes snarere det östlige end det vestlige Helluland at menes.

7) *Sagaen om Halfdan Eysteinssön* er af den selvsamme Beskaffenhed; see Fornaldar S. Norðrlanda III. Indl. S. XII-XIII og Sagabibliotheket II, 627-36. Her omtales den i Gest Baardsöns Saga omhandlede Raknar (see. ofr. III, 520), som siges at have været en Sön af Agnar, Konge i Gestrekeland, og en Söstersön af Harek, Bjarmemelands Konge. I sin Ungdom drev han, tilligemed sin Broder Val, Vikingskab fra Bjarmeland paa Dumbshav mod Jætterne, med sit meget store Skib, kaldet Ragnarsslode. Tilsidst erobrede han hele Helluland og udryddede Jætterne. Hans Broder Val dræbte (blandt andre) Jætten Svade, boende i Fjeldet Blesanerg norden for Dumbshav, og bemægtigede sig hans uhyre store Skat, bestaaende af Guld. (Fornaldar S. N. III, 556). Björners Udgave (Kämpedater, Stockholm 1737, Fol.) tilföier (S. 23), efter at have beskrevet den saakaldte Ulfkel Snillings Vikingsfærd med Ran, Drab, Skjænden og Brænden: Disse Voldsomheder

bedrev Ulfkel i Hellulands Ubygder, Grönland det kolde Sverrig (*köldu Svíþjóð*, ɔ: Skythien eller Tartariet) o. s. v., lige til Bjarmeland.

8) *Samson Fagres Saga*, aftrykt i Björners nysnævnte Værk, er en saa aabenbar romantisk Digtning, at P. E. Müller ikke engang har optaget den anderledes, end blot ved at nævne den, i sit Sagabibliothek (III, 483). — I det 13de Capitel (S. 20), som har den Overskrift, „om nordiske Landes Beliggenhed" (*Um Norðrlanda skipan*) er fölgende Stykke indrykket, som enten synes at være taget af et ældre geographisk Skrift, eller og at udtrykke den i Forfatterens Aarhundrede (rimeligviis det 14de eller 15de) i Island vedtagne Mening om Sagen: „Risaland ligger mod Öst og Nord fra Östersöen, og mod Nordost derfra ligger det Land som kaldes Jötunheim, hvor Trolde og Uvætter (skadelige Uhyrer) boe, men derfra, ligetil Grönlands Ubygder, gaaer det Land som kaldes Svalbarde; der ere forskjellige Folk" o. s. v. „Risaland liggr til austrs ok norðrs af Austrveginum ok þaðan til landnorðrs liggr þat land er Jötunheimar heita, ok búa þar tröll ok uvættir, en þaðan til móts við Grænlands óbygðir gengr þat land er Svalbarði heitir; það byggja ymsar þjóðir". Jfr. ofr. III, 216, 220, 222-24.

9) En saakaldet *Þáttr af Halli geit* (kort Fortælling om Hall Geed) har för været til som hörende til Middelalderens islandske Sagaliteratur, men er nu ganske forsvunden, paa det nær, at den ommeldes i Björn Johnsens Grönlandske (i Trykken ikke udgivne) Annaler (AM. 768, A, i 4), efter at han har forudskikket et Slags Indledning, tildeels taget af et andet nu ubekjendt og dog som det synes vigtigt Oldskrift:

„I vorri gömlu maldagabók verðr ok Grænlands getið ok þarum nockuð skrifað nattúrur landsins, svo lángt sem bygðin tekr. Þá er svo að orði komið þegar óbygð tekr til: síðan þá eru jöklar, fjallaauðnir, hafsbotnar, öræfi, allt

austr til Gandvíkur. þáttr nockr er skrifaðr af þeim manni er Hallr hèt; hann var kallaðr Hallr geit. Honum einum luckaðist það að komast landveg á fæti yfir fjöll ok jökla ok öll öræfi ok fyrir alla hafsbotna, til Gandvíkur ok svo í Noreg. Hann leiddi með sèr geit eina ok fæddist við mjólk hennar; hitti hann optast þá dali ok mjó sund, jökla á millum, að geit hans mætti fæðast annathvort við gras eðr skóg. ɔ: „I vor gamle Maaldagebog[1] ommeldes ogsaa Grönland, ligesom det og tildeels beskrives med Hensyn til Landets naturlige Egenskaber og saa langt som Bygden (den beboede Egn) strækker sig. Der hvor Ubygden begynder, udtrykker Forfatteren sig saaledes: Derpaa fölge Jökler (Isbjerge), öde Fjeldegne, Havbugter og Örkener, lige österpaa til Gandvig. En Fortælling haves skrevet om en Mand ved Navn Hall, som blev kaldet Hall Geed. Ham allene lykkedes det at komme landveis frem til Fods over Fjelde og Jökler og alle Örkener, omkring alle Havbugter til Gandvig og derfra til Norge. Han förte med sig en Geed og næredes ved dens Melk; som oftest traf han Dale og smalle Aabninger[2] mellem Jöklerne, saa at hans Geed kunde faae sin Föde enten af Græs eller Skov.

[1]) Det er os ikke klart, hvilket Oldskrift Björn Johnsen her egentlig mener; han giver det sikkerlig en Titel, som det aldrig har baaret. Ordet *máldagi*, som kun meget vanskelig lader sig oversætte saaledes, at det giver et bestemt Begreb, bruges i Almindelighed om Fortegnelser over faste og löse Eiendomme (nu blot dem som tilhöre Kirkerne), men findes og i gamle Skrifter i flere Betydninger; det kan saaledes f. Ex. betyde Bestemmelse af Jordeiendommes Grændser og Udstrækning. I denne Betydning troe vi at Forfatteren her, sigter til den store af ham benyttede Codex, hvilken han kalder *Hauksbók*, som forhen bar indbefattet en udförlig Bearbeidelse af Landnama, og vi erfare heraf, at en Beskrivelse over Grönland, som nu desværre er tabt, ogsaa har hört til Bogens Indhold, af hvilken vi maaskee nu kun have det halve tilbage. See ofr. I, 36, 37, 40, 47, 345-45, 463-64.

[2]) Nærmest maatte man her oversætte Ordet *sund* ved *Sund* i den sædvanligste danske Betydning, men i Islandsk betegner det desuden

Saa urimelig end denne Fortælling maa forekomme os at være, saa har dog enten den eller andre af lignende Indhold forhen været i Gang i Island. Derom overbevises vi af Oldskriftet *Rimbegla* (med *Blanda*, Khavn 1780, 4, S. 466, 4de B. 2det Cap. 10 §.). Efter at have anfört et corrumperet latinsk Vers af Johannes af Pavilla (?), udtrykker Forfatteren sig saaledes: „Dette ville nogle forstaae, som om Digteren mener, at der ligger et Land under Nordstjernen, samt at de Kyster forbyde Havets Ring (eller Kreds) at naae sammen (gaae rundt om Jorden); dermed stemme visse Oldsagn (eller gamle Sagaer) som bevise det, at man kan gaae (eller har gaaet) til Fods, fra Grönland til Norge." „þetta vilja sumir svo skilja at hann kalli land liggja undir leiðarstjörnu ok banni þær strandir at saman komi sjáfar hríngr; viðr þat accorda vissar[1] fornsögur þær, er þat sanna, at fæti megi fara, eðr hafi farit verit, af Grænlandi til Noregs".

10) *Króka-Refs Saga* findes trykt i Björn Marcussens Sagasamling i 8vo (ágjætar Fornmanna-Sögur, Holum 1756, S. 35-68; jfr. ofr. II, 579-80). Den er forsaavidt forskjellig fra de her under Nr. 1-9 omhandlede Sagaer, at den, for en med Nordens gamle Historie mindre fortrolig Læser, ikke just synes at indeholde noget særdeles urimeligt. Dog maa den, ved en nöiere Undersögelse af Sagkyndige, kun befindes at være et Æventyr. Dette synes allerede Arngrim Johnsen at have indseet i det han, i sin haandskrevne *Gronlandia*, undskylder at han meddeler et Uddrag af Sagaen, ved at forudskikke de Ord: at det neppe er værdt at læses (*quamvis hæc vix digna quæ legantur*); den islandske Oversætter Eyjolf Einarsen har dog haft en anden Mening, da han (S. 26) udelader (eller heelt foran-

en lav og jevn Jordstrimmel mellem betydelige, især steile Höider eller Forhöininger, f. Ex. i det sammensatte Ord *húsa-sund*, som endnu bruges almindelig i Island.

[1]) *visar*, hvilket Oversætteren gjengiver ved *eruditæ*, er vistnok kun en Skrive- eller Sætterfeil.

drer, denne Sætning. Torfæus erklærede Sagaen allerede for en Fabel, og dette bekræftedes senere (tildeels) af Finn Johnsen (Hist. eccl. Isl. IV, Præfatio) og P. E. Müller, (Sagabibl. I, 357-59), hvilken Mening vi ogsaa fuldkommen bifalde. Sagaens Forfatter synes dog at have haft nogen Kundskab om Grönland, dets Frembringelser og Handel. Det hertil hörende ville vi derfor her i al Korthed söge at meddele. Foruden den trykte Text have vi især dertil benyttet en Membran af den Arnæmagnæanske Haandskriftsamling Nr. 471 i 4, samt tildeels en god Afskrift af et Membranfragment i det Stockholmske Antiqvitets-Archiv (Nr. 8 i 4to).

Islænderen Ref sögte et Tilflugtssted i Grönland i Kong Harald Haardraades Tid (henimod Midten af det 11te Aarhundrede)[1]. Da de fik Grönland i Sigte, seilede de nordefter langs med Landet, indtil de meget nordlig i Ubygderne kom ind paa en stor Fjord, hvor Jöklerne strakte sig mod Syd og ud paa Söen. Langt inde i Fjorden vare der tvende Forbjerge (Hoveder eller Hukke), hvert paa sin Side af den, som i Nærheden af hinanden gik langt ud i Söen og syntes at lukke Fjorden. Dog gaves der en Gjennemseiling, og en anden meget stor og lang Fjord aabnede sig bagved den. Inderst i Fjorden fandt de en god Havn. Fjeldsider og Skrænter vare der bevoxede med Græs og Skov (Kratskov). Der var nok af Dyr (Rensdyr og Harer?); meget Drivtömmer laa paa Strandbredden, og der var nok at faae af Fisk. De opförte en Hytte til deres Bolig, men næste Vinter seilede de til Bygden, til en Vig eller Fjord; paa hver Side af den stode to Gaarde, kaldede *Hlíð* og *Vík* (Vig)[2]. Efter 8 Aars Ophold paa förstnævnte Sted indvikledes Ref i Drabssager og maatte derfor flygte til de vestlige Ubygder, hvor han, paa sit förste Opholdssted, anlagde en meget kunstig Forskandsning, ***virki***), i hvilket han med sine Sönner opholdt sig i 4 Aar, indtil

[1]) Sagaens forskjellige urimelige Anachronismer ansee vi det ikke for Umagen værdt at anföre eller udvikle.

[2]) jfr. ofr. II, 317.

hans Tilflugtssted opdagedes af Vestbygdens mod ham fjendtlig sindede Hövding Gunnar, som i et Par Aar forfulgte ham der forgjeves, indtil det tilsidst kostede ham selv Livet, men Ref undkom lykkelig derfra til Norge og siden til Danmark, hvor han bosatte sig og blev een af Erkebiskop Absalons Forfædre.

Blandt de store Foræringer, som Hövdingen Gunnar sendte Norges Konge, vare: en hvid Björn, et særdeles kunstigt Skakspil m. m. af Hval- eller Hvalrostand[1], samt et Hvalroshoved (Pandeskal) med alle dets Tænder, kunstig udgraveret og indlagt med Guld (foruden endeel Peltsværk, Sværreeb eller Skindtougværk o. s. v.).

11) En islandsk *Saga af Þorsteini Geirnefjufóstra* haves kun i temmelig nye Afskrifter og er aldrig bleven udgiven, hvilket den heller ikke synes at fortjene, da den fra först til sidst kun viser sig at være en vilkaarlig Opdigtelse. Thorstein var födt i Norge, og udvandrede voxen derfra, for at fölge sin Farbroder til Island i Harald Haarfagers Tid, men kom dog, efter adskillige Aars Vikingstog til Lysufjorden i Grönlands Vesterbygd, paa en Tid da næsten det hele Land var blevet optaget til Beboelse. Erik den Röde i det 10de Aarhundrede og Sokke Thorarenssön (som endnu var rask og rörig i Aaret 1132) nævnes som Samtidige! Dette kan være tilstrækkeligt til at charakterisere Sagaens Troværdighed. Vi undlade derfor at anföre noget af dens udförlige Beretning om Thorsteins Ophold og Eventyrer i Grönland, men nöies med at nedskrive enkelte foregivne Stedsnavne der, som ellers ere os ubekjendte: Söidenæs (*Sauðanes*), en Gaard i Lysefjorden; *Hafnarlón*, en Havn der i Nærheden; Strömfjorden (*Straumfjörðr*) med en Gaard af samme Navn; Leerfjorden (*Leirufjörðr*). *Hóp* i Agnafjorden siges at have været Vesterbygdens Thingsted.

[1]) Om saadanne Skakspil, i Mængde opdrevne af Söen, samt ellers bevarede i vore Dage, see Annaler for nord. Oldkyndighed, II. 138, Tab. I.

XXXII. BRÖDRENE ZENOS REISER
MED INDLEDNING OG ANMÆRKNINGER,
VED J. H. BREDSDORFF.

A. INDLEDNING.

I Midten af det sextende Aarhundrede, da de nordlige Dele af Jordkloden efterhaanden vare blevne mere bekjendte for de sydlige Europæere, da Willoughby og Chancellor nylig havde omseilet Nordcap, og til Söes havde naaet Ruslands nordlige Kyster, da Cartier havde opdaget det Indre af Canada, da den landflygtige Olaus Magnus i Rom havde udgivet sin Historia de gentibus septentrionalibus, udkom i Venedig en liden Bog, som uden at være grundet paa de nys omtalte Opdagelser og Beretninger, indeholdt temmelig udförlige Efterretninger om adskillige nordiske Lande. Bogen, 58 Blade i liden Octav, hedder: Dei commentarii del viaggio in Persia di M. Caterino Zeno il K. et delle guerre fatte nell' Imperio Persiano, dal tempo di Ussumcassano in qua Libri due. Et dello scoprimento dell' isole Frislanda, Eslanda, Engrouelanda, Estotilanda et Icaria, fatto sotto il Polo Artico, da due fratelli Zeni, M. Nicolo il K. e M. Antonio. Libro uno. Con un disegno particolare di tutte le dette parte di Tramontana da lor scoperte. In Venetia. Per Francesco Marcolini. MDLVIII. — Den indeholder, som Titelen udviser, to Skrifter, som ikke videre staae i Forbindelse med hinanden, end at de ere historiske, og angaae Personer, som höre til een og samme Familie. Forfatteren har ikke nævnt sig; men da Dedicationen (til Patriarchen Daniel Barbaro) er fra Forlæggeren Marcolini, har denne af nogle været anseet for Forfatteren; dette er imidlertid ikke rigtigt: den rette Forfatter er ifölge Molettis Vidnesbyrd (i Geographia Cl. Ptolomæi, Venet. 1561) Nicolo Zeno den

yngre, födt 1515, död 1565, Medlem af de ti Mænds Raad i Venedig, Descendent i 5te Led af Antonio Zeno, og i 3die Led af Catarino Zeno. Dette er nödvendigt at vide, for at forstaae nogle Yttringer i Bogen[1], hvilke tillige tjene til Beviis for at Zeno, skjöndt han ingensteds har nævnet sig som Forfatteren, dog ikke lagde Dölgsmaal paa sit Forfatterskab. Det i Titelen nævnte Kort mangler efter Cardinal Zurlas Vidnesbyrd i de fleste Exemplarer, og saaledes og i det, som jeg har for mig, hvilket er fra det store kongelige Bibliothek. Det er kun det sidste af disse to Skrifter, hvilket optager 14 Blade i Bogen, som vedkommer os, og hvoraf her skal leveres en Oversættelse med Anmærkninger.

De Opdagelser, Skriftet indeholder, vare paa den Tid, det blev udgivet, ikke nye, de vare udförte over 150 Aar tidligere, men vare ikke bekjendtgjorte ved Trykken, og vare overhovedet ikke komne til mange andres Kundskab, end Familiens. De skriftlige Beretninger derom vare dog blevne opbevarede, og for en Deel, dog kun lidet, afbenyttede; men i N. Zenos Barndom blev meget deraf ödelagt, og kun nogle Dele bleve i Behold; af disse benyttede N. Zeno sig til Bogens Affattelse.

Dette Skrift har haft en ikke ubetydelig Indflydelse paa Geographien i et Aarhundrede eller derover. Det er herfra og fra det medfölgende Kort, at Forestillingen om Frisland, en stor Ö i det atlantiske Hav, har sin Oprindelse. Man fulgte denne Bogs Autoritet i en Række af Aar, indtil den deels blev glemt, deels blev erkjendt for at være upaalidelig. Laet holdt allerede (1643) dens Beretninger for mistænkelige, men Baudrand synes at være den förste, som i Novum Lexicon geographicum, udkommet 1705 bestemt nægter Frislands Tilværelse; hans Ord ere disse: „Nogle have skrevet, at Frislandia er en meget stor

[1]) f. Ex. „Et Sökort, som jeg endnu finder, at jeg har blandt Husets gamle Sager" er ikke Marcolinis, men Zenos Ord.

Ö i Nordhavet henimod Grönland; men hvad det er for een, af hvem og hvilket Aar den er opdaget, hvem den tilhörer, og hvilke Byer den har, derom ere ikke de enige, som have skrevet derom, og da de Nyere ikke omtale den, og de engelske, nederlandske, danske og franske Söfolk intet melde om den, er det bedre at sige, at der aldrig har været nogen Ö, kaldet Frislandia." Man seer, at Baudrand ikke har kjendt Zenos Bog, han vilde ellers ikke have sagt, at man ikke var enig om, af hvem og hvilket Aar den var opdaget. At Frislandia ikke under dette Navn nævnes af de Nyere, er sandt; men naar man blot antager, at Navnet er forvansket, og at der i Henseende til Störrelsen og Beliggenheden ere indlöbne nogle Feil, saa falder denne Indvending mod Öens Tilværelse bort.

Det viste sig imidlertid ved det nöiere Bekjendtskab med Jordens nordlige Egne, som senere Opdagelser og Undersögelser medförte, at mange af de i Zenos Skrift indeholdte Efterretninger ikke stemte med Virkeligheden. Forskjellige Forfattere, som skjenkede det Opmærksomhed, valgte forskjellige Udveie til at forklare sig dette. Nogle, som Charlevoix[1], Torfæus[2], Suhm[3], v. Hoff[4], Graah[5] og Zahrtmann[6] have antaget den hele Fortælling for en Opdigtelse. Til disse kan man og regne Tiraboschi[7], hvis

---

[1]) Allgem. Hist. der Reisen zu Wasser und zu Lande 14. p. 2.

[2]) Vinlandia præf. p. 17.

[3]) Historie af Danmark, 14 D. p 271.

[4]) Geschichte der durch Ueberlieferungen nachgewiesenen Veränderungen der Erdoberfläche, 1 Th. Gotha 1822, p. 178-202.

[5]) Undersögelsesreise til Östkysten af Grönland, S. 7.

[6]) Bemærkninger over de Venetianerne Zeni tilskrevne Reiser. Nordisk Tidsskr. f. Oldkyndighed, 2 D. p. 1 fölg.

[7]) Storia della litteratura Italiana. T. 5. „Codesta relazione contiene piu cose che hanno una troppo chiara apparenza di favoloso," foruden flere Yttringer.

Yttringer gaae omtrent ud paa det samme. Andre have troet, at Fortællingen var sandfærdig, men at betydelige Naturrevolutioner, hvorved iblandt andet Öen Frisland skulde være sunken, havde foraarsaget Uovereensstemmelsen imellem den og Landenes nuværende Beskaffenhed, saaledes: Delisle, Vankeulen[1], Pingré, Carli[2], Zurla[3], Amorelli[4]. Andre endelig have holdt en Middelvei og antaget, at Beretningen vel i det Hele taget var rigtig, men at der i nogle Henseender, f. Ex. i Navne og Stedernes Beliggenhed ere indlöbne Feil, f. Ex. Terrarossa[5], Buache[6]; J. R. Forster[7], Eggers[8], Malte Brun[9], Estrup[10], Walkenaer[11], Laroquette[12], Humboldt[13].

Som Grunde til at antage hele Reisen for opdigtet, er anfört eller kunde anföres:

1) at en Deel af de Lande, som den vedkommer, ikke ere til. Dette gjelder ikke alene om Frisland, som mest har været omtalt, men ogsaa om Grislanda og Icaria, til hvilke hverken i Navn eller Beliggenhed noget svarer i Virkeligheden, og paa en vis Maade om Neome, hvis Be-

---

1) See Zurla's Dissertazione intorno ai viaggi e scoperte seltentrionali di Nicolo ed Antonio fratelli Zeni. Venezia 1808, p. 82.

2) See Zurla's Dissert. p. 79-82.

3) Dissertazione, p. 48-88.

4) See Biographie universelle, Tom. 52 p. 235.

5) Zurla's Dissert. p. 56.

6) Mémoire sur l'île de Frislande i Histoire de l'Acad. Roy. des sciences de Paris, Année 1784, p. 430.

7) Geschichte der Entdeckungen und Schifffahrten in Norden, Frankfurt an der Oder 1784, p. 217-250.

8) Landhuusholdningsselskabets Skrifter, 4 D. p. 239-320.

9) Annales des Voyages, Tom. 10.

10) Scandinav. Litteraturselsk. Skrifter, 20 B. p. 252 og fölg.

11) S. Biographie univers, Tom. 52 p. 237.

12) Biogr. univers. Tom. 52 p. 229.

13) Examen critique de l'historie de la géographie du nouveau continent. T. II p. 122 flg.

liggenhed omtrent svarer til Öen Foul-Island, men hvis Navn aldeles ikke ligner dennes, og om Estotilanda og Drogeo, som efter Beliggenheden svare til de östlige Dele af Nordamerica; men hvis Navne ere ganske ubekjendte.

2) at Beskaffenheden af de besögte bekjendte Lande ikke svarer til Virkeligheden, hvortil hörer at den af Antonio Zeno besögte Deel af Grönland, som maa være i Nærheden af Cap. Farvel, fremstilles som en skjön Egn med mildt Clima og med et ildsprudende Bjerg, at den nordlige Deel af Grönlands Östkyst er trukken meget for langt östlig, at der ikke tales om den Mærkværdighed, at Solen — norden for Island — i Juli ikke gaaer ned[1], at Islands Österende fremstilles som syv Öer, hvilke tillægges det fælleds Navn le Islande, og hvis særskilte Navne ikke ere nordiske, og Landskabet Caithness som en Ö.

En kyndig Sömand, der selv havde været paa Stederne, vilde ikke — mener man — have givet Stederne en saa urigtig indbyrdes Beliggenhed, eller Landene en saa feilagtig Configuration, som vi finde paa det medfölgende Sökort[2]. Sagen bliver endnu mere mistænkelig derved, at de Egne, hvor de Reisende ikke skulle have været, ere nöiagtigst aftegnede[3].

3) Reisebeskrivelsen indeholder mange Usandsynligheder. Hertil hörer: at en Fyrste paa en Ö i det atlantiske Hav, skulde have talt Latin med de Reisende[4]; at man der skulde have kjendt Magnetnaalen[5]; at en anden Ö i det atlantiske Hav skulde ikke alene have Navn tilfælles med een i Archipelagus; men at ogsaa næsten den samme Mythe fortælles derom[6]; at der höit oppe mod Nord paa Grön-

[1]) Nord. Tidsskr. f. Oldk., 2 B. p. 14.

[2]) Nord. Tidsskr. f. Oldk, 2 B. p. 8-9.

[3]) Sammesteds.

[4]) v. Hoffs Geschichte, p. 192. Tiraboschi ifölge Zurlas Diss. p. 86.

[5]) v. Hoffs Gesch, p. 198.

[6]) v. Hoffs Gesch., p. 194. Nord. Tidsskr. f. Old, 2 B. p. 14.

lands Östkyst skulde have været et Kloster, hvor man ved Hjelp af varme Kilder opvarmede Værelserne, lavede Mad og bagte Bröd, samt dyrkede sydlandske Havevæxter[1]; at man i et Land, som efter Beliggenheden maa höre til America, havde europæisk Cultur, besad Skrift, og gjemte latinske Böger[2], at Venetianere skulde have frelst Zichmnis Skibe imellem Grunde og Klipper i et Hav, hvor de aldrig havde været, og hvor Landets Söfolk ikke kunde redde dem[3]. Selv de anförte Navne give Anstöd[4].

4) at Begivenhederne, om de end i og for sig vare sandsynlige, dog ikke passe til hvad Historien ellers beretter. Frislændernes Fyrste Zichmni skulde have holdt et Slag med Kongen af Norge, en Ting, hvorom Krönikerne intet beretter[5], et Angreb skulde være gjort og en Fæstning anlagt paa Island eller en Ö i Nærheden deraf, Ting, hvorom de islandske Annaler intet berette[6]; ligeledes vide islandske Annaler intet om det mærkelige Thomaskloster paa Grönlands Östkyst. Selv det, at venetianske Forfattere ikke omtale Zenoernes Reiser, förend over hundrede Aar efter at den havde fundet Sted, synes mistænkeligt[7], saavelsom og at Familien i samme Tid ikke havde bekymret sig synderlig om saa vigtige Documenter[8].

5) at Tiden, paa hvilken Reisen skulde have været foretagen, nemlig 1380, ikke passer, fordi det er beviist

---

1) Nord. T. f. O., 2 B. p. 14. Eggers i Landhuusholdningsselskabets Skrifter, 4 B. p. 320. Tiraboschi efter Zurla's Dissert., p. 102.

2) Tiraboschi efter Zurla's Diss, p. 112.

3) Tiraboschi efter Zurla's Diss, p. 86.

4) v. Hoffs Gesch, p. 192. Nord. T. f. Old, 2 B. p. 8, 9, 14.

5) v. Hoffs Gesch, p. 187.

6) Nord. T. f. Old., 2 B. p. 13, 14.

7) Nord. T. f. Old., 2 B. p. 11, 18. v. Hoffs Gesch., p. 188, 193-194.

8) Zahrtmann i Nord. T. f. O, 2 B. p. 23-24. V. Hoffs Gesch. p. 188. Tiraboschi efter v. Hoffs Gesch. p. 189 og Zurla's Diss. p. 34.

at Zenoerne endnu 1388 ikke havde forladt Italien; og at Aarstallet 1390, som anföres af M. Barbaro heller ikke passer, fordi N. Zeno paa den Tid var for gammel, over 60 Aar[1], fordi Norge paa den Tid ingen Konge havde, men stod under Dronning Margrete[2], og fordi Tiden til Reiserne da blev for kort[3]. v. Hoff bringer ogsaa i Erindring, at Forfatteren etsteds lader Juni fölge efter Juli[4].

6) at allerede N. Zeno den yngres Samtidige havde Mistillid til hans Beretninger, navnlig Ramusio og Porcacchi da Castiglione[5].

Til Svar paa disse Bemærkninger kan fölgende anföres:

1. „*Endeel af de i Reisen omtalte Lande ere ikke til.*" Hvad Frislanda angaaer, da kan der næsten ikke være nogen Tvivl tilbage om, at det er Færöerne. Beviserne derfor kunne söges hos Buache, Eggers og Malte Brun. Ogsaa Zahrtmann, som ellers bekjæmper Reisernes Troværdighed, er overbeviist herom[6]. Naar Navnet Ferris Land fik den italienske Form Ferrislanda, med Tonen paa næstsidste Stavelse, kunde det let gaae over til Frislanda[7]. Beliggenheden er paa Kortet vistnok ikke Færöernes, men afviger dog ikke mere derfra, end andre Puncter paa samme Kort afvige fra deres sande Beliggenhed. Hvad Störrelsen angaaer, da kan man formode, at Korttegneren, fordi han havde flere Steder og Navne at angive her, end i andre Grupper, aflagde det forholdsviis for stort. At der udtrykkelig i Reisebeskrivelsen staaer, at Öen er större end Island, maa ei undre os, da det er i den Deel af Skriftet, som Nic. Zeno jun. selv har sat i Stiil. Det kan

1) Zahrtmann i Nord. Tidsskr. for Oldkynd., p. 13, 14.
2) Zahrtmann, p. 13.
3) Zahrtmann, p. 10.
4) Gesch. der Veränderungen, 1 D. p. 194.
5) Zahrtmann, p. 21.
6) Nord. T. f. O., 2 B. p. 7-8.
7) cfr. Nord. T. f. O., 2 B. p. 29.

saaledes være en Anmærkning, som han ikke har taget af den originale Beretning, men nedskrevet i Anledning af Kortet. Iövrigt vise Navnene Andeford (Andefjord) Suderö colfo (Suderö-Fjord) Monaco (Munken) og Aneses (aa Nesi) i deres relative rigtige Beliggenhed, med fl., at Færøerne ere meente. Sorano er upaatvivlelig Suderö, og Porlanda enten Sumbö eller Porkerji[1]. Grislanda har paa Kortet vistnok faaet en aldeles urigtig Plads; efter Beretningen kunde det gjerne være Gorsö under Norge i Nærheden af Molde. Icaria er efter Forster rimeligviis en Deel af Irland[2]. I Navnet Neome maa formodentlig være en betydelig Afskriverfeil, som ikke med Sikkerhed kan rettes. Navnene Estotilanda og Drogeo ere vistnok ikke ellers bekjendte; men da de forhenværende Indbyggere i det östlige Nordamerica ogsaa kun ere lidet bekjendte, kan det nok være muligt, at de have tillagt disse Egne disse Navne. Omtrent hvor Estotilanda ligger, fandtes maaskee en scandinavisk Colonie, og saaledes kan det forklares, at Navnet har en nordisk Form.

2. „*Beskaffenheden af de besögte Egne svarer ikke overalt til Virkeligheden.*" Tiden, da Antonio Zeno besögte de sydlige Egne af Grönland, var i Sommermaanederne, og paa den Tid kan Luften ogsaa der være meget mild; om et ildsprudende Bjerg i denne Egn tales der ikke i Beskrivelsen, men kun om et Bjerg, som udkastede Rög, fordi det i sit Indre havde Ild. Nu findes der paa Öen Ounartok varme Kilder; ved Rögen kan man have forstaaet den af Kilderne opstigende Damp, og til Ilden i det Indre af Bjerget, det er den noget over Havfladen ophöiede Granitmasse, har man vel sluttet sig af de varme Kilder. Feiltagelsen angaaende den nordostlige Deel af Grönland er fælles for Zenoerne og alle andre Geographer indtil Sco-

[1]) Nord. T. f. O., 3 B. p. 199.

[2]) J. R. Forster Geschichte der Entdeckungen und Schifffahrten im Norden, p. 247.

resby. Den Mærkværdighed, at Solen norden for Island i Juli Maaned ikke gaaer ned, maatte for dem, som havde ganske almindelige Kundskaber i mathematisk Geographie, ikke være paafaldende, og saadanne har vel Nicolo Zeno den yngre forudsat hos sine Læsere, og derfor forbigaaet den, om den end maaskee har været omtalt i de Materialier, han havde for sig. At Islands af Fjorde gjennemskaarne Östkyst kan være betragtet som Öer[1], og at Caithness ligeledes paa Kortet fremstilles som en Ö, er nóget, hvortil man finder Sidestykker i alle Tidsalderes geographiske Angivelser. I Oldtiden ansaaes det sydlige Norge (Thule) og Skaane (Scandia) for Öer, paa Korter fra det syttende Aarhundrede, ere Corea og Californien anförte som Öer, og endnu fra det attende Aarhundrede har man Korter, hvorpaa Stevns og Guldborgland ere fremstillede som Öer[2]. Man maa dertil erindre, at Sömændene ikke i det fjortende Aarhundrede havde saadanne Midler i Hænde til at aflægge rigtige Sökorter, som nu, og blandt andet, at omendskjöndt de havde Compasset, vidste de dog neppe, at Misviisningen forandrer sig efter Stederne; de kjendte ikke Strömningerne i Oceanet, og vare neppe saa opmærksomme, som man nu er, paa Refractionens Virkninger. Den Omstændighed, at Norge og Danmark ere rigtigere aflagte, end de övrige Dele, er paafaldende nok, men er ikke noget Beviis for Kortets Uægthed i det Hele. Ruscelli siger: at den Copie, han leverer, med de derpaa anbragte Forbedringer, er kommen fra Nicolo Zeno junior; paa denne findes Havet aabent mellem Grönland og Norge, og Vardöhuus er der anfört, hvilket viser, at Zeno paa denne Copie har gjort Tilsætninger. Man kan da gjerne antage at Nic. Zeno ogsaa har anbragt Tilsætninger paa den förste Copie, som han gjorde efter det gamle Originalkort, han fandt mellem Husets gamle Sager. Disse Tilsæt-

[1]) Estrup i Skandinav. Litteraturselskabs Skrifter, 20 B. p. 285.

[2]) f. Ex. J. B. Homanns Insulæ Danicæ in mari Baltico sitæ.

ninger, hvortil alt synes at höre, hvad der ligger östligere end Holland, ere uden Tvivl optagne efter nyere Korter[1]. Det samme gjelder mueligen og om Bispesæderne paa Island, hvis Navnes Form næsten ganske stemmer med Formen paa det Kort over Scandinavien, med Overskrift Schonlandia nova, som Ruscelli har optaget af en i Tydskland udkommen Ptolomæus. Heraf ere derfor maaskee disse 2 Steder tagne, og anbragte paa Island, som for Resten ganske var copieret efter de ældre Zenoers Kort.

3. „*Reisebeskrivelsen indeholder Usandsynligheder.*" Naar vi erindre, at Latin var det Sprog, hvori Underviisningen skete i Skolerne i den catholske Tid, saa ville vi indsee, at det ikke kunde være saa sjeldent at træffe Personer i Norden, som kunde tale Latin. Meget rigtig bemærker Zurla derfor: „Hvorledes kan det kaldes fabelagtigt, at Zichmni har talt Latin med Venetianerne, naar det latinske Sprog ogsaa paa de Tider og i hine nordiske Egne var det Sprog, som brugtes af de Geistlige, de Lærde og de dannede Mænd, iblandt hvilke man har Grund til at regne baade Zichmni og Zenoerne?"[2] Hvorledes Latin, vistnok i en fordærvet Skikkelse, havde taget Overhaand i Norden just i den Periode, som her tales om, oplyser Petersen i det danske, norske og svenske Sprogs Historie, 1 D. p. 129 (Sammenl. p. 73, 74, 199, 200). Geistlige Möder holdtes f. Ex. i Helsingborg 1394, hvortil der indfandt sig Biskopper fra alle tre Riger; men Latin var det Organ, hvorigjennem Forhandlinger og Befalinger udstædtes. Selv i Kirken var den gamle Röst forstummet, den vigtigste Deel af Gudstjenesten, Messen, holdtes udelukkende paa Latin, ja det er ikke urimeligt, at selve Prædikenerne her som i Sverrig undertiden holdtes i dette Sprog, da Almuen endog lærte latinske Bönneformularer udenad. Ved

[1]) Disse have formodentlig været nederlandske. S. Eggers, Landhuusholdningsselskabets Skrifter, 4 B. p. 312.

[2]) Dissertazione, p 87.

politiske Forhandlinger var ligeledes Latin det egentlige Forretningssprog, hvilket man i Fordrag med tydske Fyrster undertiden ombyttede med deres Modersmaal." Jeg veed nok, at Modersmaalet i Norge, hvortil Færöerne hörte, holdtes noget mere i Ære; men at Latin dog ikke der var ubekjendt, er vist nok. Saaledes er en Bekjendtgjörelse af Biskop Jacob i Bergen af Aar 1399 (i Suhms Historie af Danmark 14 D. p. 663) paa Latin, og et Brev af Erkebiskop Vinald af Aar 1395 (sammesteds p. 359) ligeledes, foruden flere.

Vi vide ikke Zichmnis Födested[1], og kjende ikke hans Grad af Dannelse; men det er at formode, at han, endskjöndt hans Magt var usurperet, var af fornem Herkomst og efter den Tids Leilighed ikke udannet. At der paa Færöerne alt i den catholske Tid har været Leilighed til at blive vel underviist, viser Kong Sverres Exempel (S. Ant. Ann. 3 B. p. 313). At Færingerne kjendte Compasset 1390 er ei usandsynligt, naar vi betænke, at Magneten alt af Harpestreng, i 1ste Halvdeel af det 13de Aarhundrede, kaldes *Sighælsten*, et Navn, som den formodentlig har faaet, fordi den brugtes til at seile efter, ligesom den i Fransk af samme Grund kaldtes marinette, og at Færingerne formedelst Fiskehandelen vare i Forbindelse med mange fremmede Nationer, (Flandern, Bretagne, England, Norge og Danmark forsynede sig ifölge Zeno med Fiske derfra)[2], og ved disse kunde være blevne bekjendte med det allerede Aar 1300 opfundne Compas. (See Zurla dissertazione p. 173).

Hvad der fortælles om Icaria, er vistnok tildeels usandsynligt; men dette er ikke nok til at omstöde Reisebeskri-

[1]) Efter senere tilkomne Oplysninger, som i det Fölgende skulle blive omtalte, kunne vi dog gjöre en rimelig Gisning derom.

[2]) Heri er intet Urimeligt, da Fiskerierne efter Debes og Landt i fordums Dage vare langt betydeligere end siden, saa at Færingerne næsten alene levede deraf.

velsens Sandfærdighed. Det nemlig, der anföres om Landets gamle Historie, om Oprindelsen til dets Navn o. s. v. er först igjennem flere Munde kommet til Zeno; thi det fortælles hans Ledsagere af en Islænder, som igjen maa have hört det af Landets Beboere. Disse havde hört noget om den græske Mythe om Dædalus og Icarus og havde sammenblandet den med deres egne Traditioner.

Da Grönlands Östkyst i de nordlige Dele (mellem 69° og 75°) efter Scoresby's Beretning ikke er saa umild, som længere sydlig, og da der ifölge Mörchs Beretning[1] under 65° findes flere Levninger af europæiske Bygninger, saa er det ikke ganske usandsynligt, at der i denne Egn har ligget et Kloster. At der i Nærheden deraf kan være en Vulkan og varme Kilder, har ikke i og for sig selv noget Usandsynligt, ligesaa lidet som den Maade hvorpaa Munkene skulle have benyttet sig af de varme Kilders Vand. Det eneste, som forekommer urimeligt, er, at man skulde have bagt Bröd deri; dog, man behöver vel just ikke at tænke sig egentligt Bröd, men kun et Slags Meelklumper eller Buddinger, der brugtes isteden for Bröd.

Det, der fortælles om Estotilanda, kunde vistnok synes urimeligt, dersom vi ikke kjendte den nordiske Coloni i Viinland, som i Henseende til Beliggenheden svarer temmelig vel til Estotilanda. Vi kunne næsten ganske gjöre Forsters Ord til vore: „Man seer endog, at dette Estotiland vel ikke kan være noget andet Land, end det ved 1001 opdagede Viinland. I dette Land have unægtelig nogle Nordmænd nedsat sig; de medbragte de den Gang bekjendte Kunster og Haandværker, havde Skibsfart til Grönland, hvorfra de oprindelig vare komne. Deres Sprog har vel forandret sig ved Blanding med Landets Indfödte, og Runerne kunde nok være en Fisker fra Örkenöerne[2] (Fær-

[1]) Borgervennen 1831 Nr. 6. Cfr. Wormskiold i Skand. Litt. Selsk. Skr., 10 Aarg. p 347.

[2]) Forster antog nemlig Frislanda for Örkenöerne.

öerne) ubekjendte. At der fandtes latinske Böger i Kongens eller Overhovedets Samling, er intet Under, og det er bekjendt, at Biskoppen af Grönland, Erik, i Aaret 1121 er dragen lige til Viinland for at omvende sine endnu hedenske Landsmænd i Viinland. Denne Biskop vilde vist ikke over 100 Aar efter Viinlands Opdagelse have reist derhen, naar han ikke med Vished havde vidst, at der endnu vare Efterkommere af hans Landsmænd i Landet. Da nu denne Biskop, saavidt man veed, aldrig er kommen tilbage til Grönland, maa han vel være död i Viinland, og fra ham hidröre vel de latinske Böger. Nordmændene have der indfört Ölbrygning og Agerdyrkning. De forstode vel Skibsfarten og gik til Grönland; men paa den Tid, de nedsatte sig i Viinland, var Compassets Brug endnu ikke bekjendt"[1]. Var der sagt, at Venetianerne vare Frislændernes Veivisere, saa havde det vistnok været urimeligt; men her er kun sagt: „at Flaaden vilde have været forloren, dersom Nicolo, hans Styrmænd, og de venetianske Söfolk ikke havde været, formedelst den ringe Övelse, Zichmnis Folk havde i Sammenligning med vore." Men at lidet övede Söfolk, endog i bekjendte Farvande, kunne have stor Hjelp af meget övede, fornemmelig i Henseende til den rette og tidige Benyttelse af Vind og Ström, behöver intet Beviis. Og de Farvande, som Talen er om, nemlig ved Nordenfjords Öerne, vare maaskee, som Zurla p. 88 bemærker, ligesaavel ubekjendte for Zichmni og hans Folk, der havde hjemme paa Suderö, som for Venetianerne.

v. Hoff, finder at Navnet Frisland, som tillægges ei alene et Land, men tillige en Stad, neppe er et Bynavn[2]. Sandt nok; men da Thorshavn er den eneste Kjöbstad paa Færöerne, kunde den, naar Færöerne kaldtes Frislanda,

[1]) Geschichte der Entdeckungen und Schifffahrten in Norden p. 245. Ifölge de nyeste Undersögelser maa Estotilanda dog nok snarere være Markland, eller en Deel deraf, end Viinland.

[2]) v. Hoffs Gesch. der Veränd. I.

let være bleven nævnet for N. Zeno (oppidum Frislandæ) ligesom den eneste Kjöbsted paa Ærö hedder Æröskjöbing, og Rudkjöbing undertiden kaldes Lavindskjöbing (Langelands Kjöbsted), hvilket kunde forstaaes baade „Frislands Kjöbsted" og „Kjöbstaden Frisland." Navnet Zichmni finder v. Hoff næsten uudtaleligt og paa en latterlig Maade lignende Navnet Zeno[1]; men det er rimeligviis det, især paa de sydlige blandt Færöerne, meget brugelige Navn Simon, som der udtales Sujmin, eller, som det ogsaa forekommer med den bestemte Artikel Sujminin. Den færöiske Bogstavforbindelse uj har været Italienerne fremmed, og de have i deres Forlegenhed udtrykt det ved ich. Det kan og være at Italienerne ofte have hört Navnet *Sigmund*, naar man fortalte dem Landets gamle Begivenheder, og siden forvexlet det med *Simon*. Navnene paa de 7 ved Island angivne Öer, ere efter Zahrtmann aldeles ikke nordiske, men maa være sammensatte af en med de nordiske Sprog aldeles ubekjendt Forfatter, og Korttegnerne skulde efter ham ved Island have viist sig uvidende om alle Bestanddelenes og navnlig Havnenes nordiske Navne[2]. Efter v. Hoff skulde Navnene paa Frisland være en broget Blanding af forskjellige Sprog, og aldeles mangle Eenhed[3]. Naar vi erindre, hvor meget Navne i Almindelighed af Fremmede blive forvanskede, og hvor let der ved Copiering indlöbe Feil, maae vi endda undre os over, at man paa det zeniske Kort kan gjenkjende saa mange Navne, som man kan, og man vil ikke i disse Navne finde noget Mærke paa Opdigtelse. Saaledes finde vi paa Kortet over Scandinavien i Ruscellis Ptolemæus Jylland kaldet Luthia, Sjælland Selano, Kalmar Cannar, Sarpsborg Saltzburg, og paa det ellers meget gode Kort af Meyer over Hertugdömmet Slesvig af 1650 staaer Hanszgaw for Hindsgavl, Ballscho

[1]) lib. cit. p. 192.

[2]) Zahrtmann i Nord. T. f. O., 2 B. p. 14 og 8.

[3]) v. Hoff Geschichte der Veränd. I. p. 192.

for Barlöse, Olewigt for Holevad, Arnöe for Avernaköe, Bregnis fra Bregninge paa Taasinge, Marstrand for Marstal, Strandöe for Strynöe. Om Navnene paa Island og de hosliggende Öer, vil blive handlet i Bemærkningerne om Zenoernes Kort.

4. Det er sandt, at vore Kröniker ikke berette noget om Færöernes Erobring ved en Usurpateur fra Suderö, eller om et Forsög af denne paa at erobre Hetland, men deels maae vi erindre, at de danske og norske Kröniker fra denne Tid ere yderst ufuldstændige[1], deels at det er notorisk, at Danmarks og Norges Söværn paa den Tid var yderst svagt[2], og at Vitalianerne, med hvilke man uden Tvivl har slaaet Zichmni og hans Anhang sammen, og hvortil de, som Zahrtmann meget sindrigt formoder[3], maaskee virkelig hörte, tumlede næsten efter Godtbefindende paa de nordiske Kyster[4], medens Dronning Margrethes Hær gjorde heldig Fremgang til Lands. Debes nævner dog et Sagn om et Slag mellem to Hære af Færingerne, som skulde have staaet paa Öen Kalsö[5]; et lignende Sagn anförer Lyngbye[6] om et Slag paa Kunö; det er da mueligt at eet af disse er det Slag, som omtales af Zeno Fol. 47. Et andet Slag, som Lyngbye nævner ved Gaasedal, maa rimeligviis höre til en ældre Periode, siden der ved dette omtales Brugen af Köller[7]. Dette kunde da maaskee snarere end det paa Kalsö henföres til Inge Baardsens

[1]) Om Færöerne fortælles næsten intet i Suhms Historie af Danmark, 14 D. (fra 1375 til 1400), Bispen af Færöerne nævnes, men som fraværende p. 293, 357.

[2]) Suhms Hist. af Danm., 14 D. p. 300-310.

[3]) Nord. Tidsskr. for Oldk., 2 B.

[4]) De afbrændte og plyndrede Bergen 2 Gange; Suhms Historie af Danmark, p. 309, 341.

[5]) Debes „Færoa reserata", p. 233.

[6]) Antiqvariske Annaler, 3 B. p. 289.

[7]) Antiq. Ann., 3 B. p. 290.

Tid[1]. Ogsaa gives der et udförligt Folkesagn om en Simon fra Porkeri, ogsaa kaldet Sujminin, som paa en höist mærkelig Maade stemmer overeens med Zenoernes Beretning. Man har Viser om forskjellige færöiske Tildragelser, ligefra Sigmund Brestersens Tid til 1707[2]. Mon ikke eet eller andet Sagn, som man har troet at vedkomme Sigmund Brestersen, egentlig angik Simon (Zichmni).

De islandske Annaler ere ved 1390 vistnok temmelig fuldstændige; men de bedste af dem, de flateyske og ligeledes de holensiske, höre op Aar 1394[3], som maaskee er förend den Tid Zichmni skulde have anfaldet Island; dette var nemlig medens baade Nicolo og Antonio var i Norden, altsaa imellem 1391 og 1396[4]. Fra 1394 til 1400 har Suhms Historie af Danmark aldeles ingen islandske Begivenheder. Vare ogsaa Annalerne mere udförlige, saa vilde, formedelst den vanskelige Samkvem mellem Islands Bygder, et Overfald paa nogle Udkanter af Landet, ja selv Anlægget af et Fort paa Österenden, kunne forblive uomtalt i Annalerne, som formodentlig affattedes i ganske andre Egne af Öen.

At Islænderne vare tause om Thomasklosteret, er vistnok besynderligt, men beviser dog neppe dets Ikke-Tilværelse. Mest besynderligt vilde det være, at Kongespeilet ikke omtaler det, dersom dette Skrift ikke var saa gammelt, at det rimeligviis er forfattet för Thomasklosterets Stiftelse. Thi Kongespeilet antages jo at være skrevet i Sverres Tid, altsaa för 1202; men Thomasklosteret var et Dominicaner-Kloster, altsaa yngre end 1204, og vel muligt stiftet 1224, som Pontoppidan beretter[5]. Paa de venetianske Forfatteres

[1]) Debes, l. c.

[2]) Antiq Ann., 3 B. p. 283.

[3]) Suhms Historie af Danmark, 14 D. p 334. Rafns Antiquitates Americanæ p. 257-258.

[4]) Zurla's Dissertazione, p. 45

[5]) Ann. eccl Dan. I. p. 641. Pontoppidan citerer vel Pontani

Taushed lægger Zahrtmann megen Vægt, jeg veed ikke om med Rette. Dersom Zenoernes Reiser havde været betragtede som Opdagelsesreiser, da kunde man have tillagt dem Vigtighed i Stadens Historie. Men man har neppe tænkt paa, at der ved Zenoerne var givet Efterretninger om en ny Verdensdeel. Alle de Lande, Zenoerne omtale, betragtedes som henhörende til Europa[1]. Dettes nordlige Dele vare overhovedet sjelden besögte og lidet kjendte af Venetianerne. Fordi nu altsaa Zenoerne havde besögt eller faaet Underretninger om saadanne Lande, behövede de ikke at omtales som Opdagere, da man vel forudsatte, at hine Lande vare bekjendte for Englænderne, Nederlænderne og de Danske. Der kan saaledes ei være noget forunderligt i Jacopo Zenos Taushed om disse Opdagelser, hvor han siger[2]: „Denne Familie udmærkede sig stedse fortrinlig ved et Afkom, der som Borgere gjorde sig hæderlig bekjendte, og erhvervede sig Berömmelse baade i og udenfor deres Fædreneland, baade i Fred og i Krig, af hvilke mange som Anförere til Lands og Vands have erhvervet Fædrenelandet særdeles vigtige Fordele"[3]. Först efter Americas Opdagelse, da man fandt paa at Estotilanda kunde höre til denne Verdensdeel, begyndte M. Barbaro at omtale disse Reiser, som noget Mærkværdigt. At Familien har viist Ligegyldighed for disse gamle, deres Forfædre vedkommende Papirer, er en Sag, som er altfor lidet usædvanlig til at kunne kaldes usandsynlig. I alt Fald har dog Familien, som det lader, meddeelt Noticer deraf til forskjellige Forfattere, f. Ex. Silvano,

descr. Daniæ p. 758; men her staaer kun en Beretning om Klosteret efter Zeno, og intet Aarstal. 1224 er vel da en Gisning af Pontoppidan.

[1]) See f. Ex. den kortfattede Geographie, som Rafn har udgivet i Antiquitates Americanæ p. 283-289, og Fragmentet p. 290-293.

[2]) I Carlo Zenos Levnet.

[3]) Nord. Tidsk. for Oldk., 2 B. p. 11.

Bordone o. fl. Jeg kan her omtale Zahrtmanns Yttring[1]: „Mig forekommer det som uden Tvivl, at den sidst omhandlede Nicolo Zeno (Antonios og Carlos Broder) hverken har været Rigmanden eller Sömanden, Egenskaber, uden hvilke han ei kunde udföre den ham tilskrevne Reise." Hertil svares: vel skal Pietro Dracone have efterladt sine Börn i stor Trang[2]; men intet forhindrer os i at antage, at Nicolo efter den Tid har samlet Rigdomme, ligesom han gjerne kan have været Sömand, fordi han til en Tid var Gesandt, Syndicus m. m.

5. Det er efter hvad Zurla har anfört (Dissertaz. p. 43) höist rimeligt eller saa at sige nödvendigt, at Reisen har været foretaget 1390, hvorved dog er at mærke, at dette Tal formodentlig kun angaaer Ankomsten til Færöerne (Frislanda) og ikke Afreisen fra Venedig, som maaskee alt har fundet Sted i 1389. Antonio maa efter Zurla være dragen til Færöerne 1391 eller i det seneste 1392[3]. Det er sandt, at Nic. Zeno, som var den ældste af sine Forældres Ægteskab, der var sluttet 1326, maa da have været over 60 Aar, og at slige Foretagender ei vel passe sig for en saa gammel Mand; men Tingen er, fordi den ikke er sandsynlig, dog ikke urimelig. Christian den Fjerde var jo, da han commanderede i Slaget ved Femern, allerede 68 Aar, og Peder Skram commanderede i et Söslag, da han var 72 Aar. Norge havde virkelig allerede 1389 en Konge[4], og Margrete var kun Rigsforstanderske, og endelig synes Tiden fra 1389 til 1392 tilstrækkelig, for at Nicolo kunde reise fra Venedig til Færöerne, hjelpe til ved disse Öers Erobring, og skaffe Underretning derom til sin Broder i Venedig, for at denne kunde berede sig til Reisen

[1]) l. c. p. 13.
[2]) l. c. p. 12.
[3]) Zurlas Dissertazione, p. 45-46.
[4]) Suhms Hist. af Danm., p. 235-237.

og naae Færöerne[1]. Hvad det angaaer, at Juni fölger efter Juli, maa det vel holdes for en Skrive- eller Trykfeil, hvilket man og maatte antage, ifald Reisen var opdigtet.

6. De Grunde, som Capitain Zahrtmann anförer for at Ramusio ei skulde have haft stor Tillid til Zenos Troværdighed, ere ikke stærkere, end at Forfatteren kalder denne Mening en blot Gjetning. Jeg troer derfor, at jeg kan forbigaae disse, naar jeg blot henviser til Stedet, hvor de findes, nemlig i Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed, 2 Bind p. 18-20[2].

Bestemtere er Zahrtmanns Paastand, at Tommaso Porcacchi da Castiglione har anseet Zenoernes Reise for opdigtet. I sit Værk l'isole piu famose del mondo, omtaler han ikke Zenoerne, og anförer heller ikke Frisland eller deres övrige Opdagelser, skjöndt det Kort, som meddeles over Island, er copieret efter det zenoiske[3]. Det er alligevel tænkeligt, at han ikke har holdt Færöerne (eller Frislanda) med Icaria og Neome o. fl. for vigtige nok til at omtale dem; det kan jo og være, at han ikke i det Hele taget har nægtet Reisebeskrivelsen sin Tiltro, men at han har forbigaaet disse Öer, blot fordi han ikke vidste, hvorledes Efterretningen om dem skulde bringes i Harmoni med andre og senere Beretninger. Fra den Tid af, da Zenoernes Reise kom ud (1558) til den, da Porcacchis Skrift udkom (1576) vare nemlig de nordlige Have blevne nöiere undersögte ved Frobisher[4] o. fl. og flittig besögte af Franske, Spaniere, Portugisere og Englændere, som dreve Fiskeri ved Newfoundland[5]. Efter alt dette, kan den Mening, at Reisebe-

[1]) Nord. Tidsskr. f. Oldk., 3 B. p. 198, 199.

[2]) Cfr. Folsoms Recension i North American Review Juli 1838, p. 197 og 203.

[3]) Nord. Tidsskr. f. Oldk., 2 B. p. 21.

[4]) Forsters Geschichte der Entdeckungen, p. 319.

[5]) ibid., p. 339.

skrivelsen skulde være en Opdigtelse, ikke ansees for tilstrækkelig begrundet. Adskillige Omstændigheder gjöre det desuden usandsynligt, at den skulde være opdigtet.

Vilde man antage, hvad Zahrtmann synes at være tilböielig til, at Reiserne vare opdigtede af Nicolo Zeno den yngre[1], da vilde man indvikle sig i uoplöselige Vanskeligheder. For det Förste gjöre de mange fordeelagtige Vidnesbyrd, som man har om Nic. Zeno, saavelsom den Tiltro, hans Samtidige og nærmeste Efterkommere have viist ham, det næsten moralsk umueligt, at han skulde have begaaet et Bedrag. Udgiveren af Bogen, Francesco Marcolini, viser tydelig i sin Dedication til Daniel Barbaro, at han ikke nærede nogen Tvivl om Ægtheden af Reisebeskrivelsen, eller om Sandfærdigheden af de deri indeholdte Beretninger. Den hæderligen bekjendte Udgiver af Ptolomæus, Girolamo Ruscelli, har optaget det zenoiske Kort i sit Værk, og aflægger ved denne Leilighed fölgende fordeelagtige Vidnesbyrd om Nicolo Zeno den yngre: „Denne Tegning er, med de Forbedringer, som man her seer, erholdt af Nicolo Zeno, deres Descendent i lige Linie. Og denne samme Hædersmand har, uagtet sine stadige Sysler med Statens Bestyrelse, forsynet denne Tegning med Meridianer og Paralleler, med alle de Maal, som svare dertil, deels efter Historiens Sammenhæng, deels efter Geographiens Regler og Grunde, da han overalt holdes for at have faa Ligemænd for nærværende Tid i hele Europa, i disse to höilig anseete Fag, Historien og Geographien." Hans Yttringer om Kortets Oprindelse vidne tillige om at han fæster Tro til hvad Zeno har meddeelt. „Tegningen paa dette Kort over de nordlige Egne, er tagen af et Sökort, som var af Nicolo og Antonio Zeno, venetianske Adelsmænd, som i Sandhed fortjene evig Hæder, disse, som paa et dem tilhörende Skib bleve af Stormen forslagne af deres Cours omtrent ved Aaret 1380, lede Skibbrud paa Öen Frisland,

[1]) Nord. Tidsskr. f. Oldk., 2 B. p. 5.

Tab. II.

CARTA DA NAVEGAR DE NICOLO ET ANTONIO ZENI FVRONO IN TRAMONTANA LANO · M·CCC·LXXX.

hvor de af Stedets Behersker ved Navn Zichmni bleve frelste og satte til Anförere over hans Flaade; og fordi de befriede Flaaden fra mange Farer, udnævnte han dem til Anförere for andre nye Flaader, med hvilke do beseilede alle Stederne paa dette Kort, som man kan see i Bogen om de persiske Sager, om Seiladsen til Norden, og om disse Öers Opdagelse, som er trykt for 3 eller 4 Aar siden[1]." Giuseppe Moletti, Professor i Mathematiken i Padua, meddeler ligeledes det zenoiske Kort, og siger uden at yttre mindste Tvivl om Ægtheden af Beretningen: „at de to Reisende, Zenoerne, have beseilet alle de paa dette Kort aflagte Egne, og opdaget hidtil uopdagede Öer, som kan læses i et Skrift, hvilket paa Italiensk er givet i Trykken af deres Barnebarns Barnebarns Barn, den berömmelige Nicolo Zeno." Han tilföier: „Dette Korts Rigtighed bekræftes ogsaa nöiagtig ved nyere Seiladser, som erfares af Breve og Sökorter, der fra forskjellige Steder ere tilstillede ovennævnte Mand[2]." Dette sidste maa være saaledes at forstaae, at nyere Beretninger have bekræftet nogle af Kortets Angivelser, og ikke bestemt modsagt de övrige.

Den yngre Columbus har i sin Faders Levnetsbeskrivelse, som han udgav 1566, troet at berigtige en Vildfarelse af denne, der holdt Island for at være de Gamles Thule, i det han siger: „Sandheden er, at det Thule, hvorom Ptolomæus taler, ligger der hvor han siger; men de Nyere kalde det Frisland". Man seer heraf at han antog Frislands Tilværelse for vis; men da Kundskaben om dette Land alene grundede sig paa det af Nic. Zeno udgivne Skrift, maa man slutte at denne Forfatter ikke har fundet sig foranlediget til at kalde Udgiverens Redelighed i Tvivl. Med samme Tillid siger Geographen Livio Sanuto i sin Geographie, der udkom efter hans Död, 1588: at Antonio og Nicolo Zeno

[1]) La geografia di Cl. Tolomeo Alessandrino. Venet. 1561. Tab. XXXV. Mm.

[2]) S. Zurlas Dissertazione, p. 33, 34.

havde opdaget de Lande nærmest ved Polen, som andre för ikke havde talt om[1].

Francesco Patrizi, som ogsaa endnu hörer til Zenos Samtidige, siger om ham, at han havde udmærket Forstand, stor Veltalenhed og varm Kjærlighed til sit Födeland, at han var en stor Mathematiker, en stor Geograph, og en fremfor alle beundringsværdig Historiker (egli era d'elevatissimo intelletto, di prontissima eloquenza, di ardentissimo amor per la patria, grande matematico, grande cosmografo e sopra tutti gli uomini maraviglioso storico)[2]. Ortelius viser i sit 1570-1598 paa Hollandsk udgivne Theatrum orbis terrarum fuldkommen Tiltro til Zenos Skrift, og meddeler ved Tab. 6 og 71 forskjellige Efterretninger deraf.

At en Mand, der har saa fordeelagtige Vidnesbyrd af sine Samtidige, skulde have begaaet et literairt Bedrageri af denne Beskaffenhed, bliver altid noget usandsynligt. Desuden vilde Zeno, for hvem det just, da han var historisk Forfatter, maatte være vigtigt at ansees for troværdig, vove altfor meget, naar han opdigtede noget om de nordiske Lande, om hvilke Kundskaben just i den Tid Aar for Aar udvidedes, samt om sine Forfædre, som vare ansete Mænd i Staten, og om hvem det saaledes ikke var umueligt, at een og anden endnu efter halvandet Aarhundredes Forlöb kunde vide noget, der kunde gjendrive disse Opdigtelser.

Hertil kommer endnu Usandsynligheden af at N. Zeno, naar han vilde opdigte, skulde have opdigtet paa denne Maade. Det er nemlig vist, at Reisebeskrivelsen, saavelsom

[1]) S. Zurlas Dissertazione, p. 33.

[2]) Dialoghi della Storia VI. S. Zurlas Dissertazione, p. 32. Naar vi erindre Italienernes sædvanlige Maade at udtrykke sig paa, ville vi ikke finde, at dette er en saa overdreven Roes, at den grændser til Ironie, som Zahrtmann siger, p. 20. Ikke heller grunder denne Lovtale sig alene paa Zenos Efterretninger om sine Forfædre, men paa vigtigere historiske Skrifter, af hvilke eet er i Behold: Dell' origine di Venezia et antiquissima memoria de' Barbari. S. Zurlas Dissertazione p. 31-32.

Kortet, indeholder mange vigtige Angivelser, og det tildeels om lidet bekjendte eller næsten ganske ubekjendte Gjenstande. Naar han vilde opdigte en Fortælling, vilde han formodentlig lade sig nöie med at fölge Sandheden i Henseende til bekjendte Sager, der kunde udgjöre en Ramme, hvori Digtet var indfattet. Mon det da ikke var höist usandsynligt, at den, som med temmelig Nöiagtighed anförer Navnene af mange Punkter paa Island, og det i deres rigtige Beliggenhed, skulde forsætlig have fremstillet dette Lands Österende som Öer, at den, som veed at opregne de vigtigste Punkter paa Færöerne, skulde forsætlig afvige fra Sandheden i Henseende til denne Ögruppes Beliggenhed, dens Störrelse, dens eget og dens enkelte Deles Navne, ja selv fremstille den som et sammenhængende Land — at den, som i Henseende til Grönlands Aflægning paa Kortet, har Fortrinnet for næsten alle indtil de allernyeste Tider[1], og som rigtigen omtaler dette Lands Producter, Indretningen af de der brugelige Baade[2] m. m., skulde opdigte meget andet, vedkommende Enkeltheder i Landet. Mon ogsaa en lærd Mand, som maatte antages at kjende den græske Mythologie (noget som Italienerne især have lagt Vind paa) skulde have overfört Mythen om Dædalus og Icarus i en forvansket Form til Skotland og en ubekjendt Ö i det atlantiske Hav? Han var rimeligviis heller ikke i Stand til at kjende de Steder, som anföres paa Kortet, og omtales i Reisebeskrivelsen, med de Hjelpemidler, der var tilgjængelige for ham, med mindre han havde haft de angivne Kilder for sig.

Zahrtmann formoder rigtig nok, at han skulde have erholdt Oplysninger af de landflygtige catholske Geistlige fra Norden, som paa den Tid vare i Italien, f. Ex. Erik Walkendorph, Olaus Magnus og Johannes Magnus; men

[1]) S. Estrup i Skand. Litt. Selsk. Skrifter, 20 B. p. 259. Zahrtmann i Nord. Tidsskr., 2 B. p. 15.

[2]) Estrup, p. 257.

som jeg allerede i min Afhandling om det ældste bekjendte Kort over Grönland[1] har anfört, Walkendorph var allerede död, da Zeno var atten Aar, altsaa paa en Tid, da man neppe kan antage, at han havde begyndt de Forskninger angaaende Norden, hvoraf Resultaterne först 24 Aar efter skulde meddeles Publicum; desuden veed man ikke, at Walkendorph i det Hele var nöie underrettet om Nordens Geographie; men kun, at han i Anledning af en Plan, han havde til Grönlands Beseiling, samlede Efterretninger om Grönland og Seiladsen dertil. Blandt disse var den af Ivar Bardsen forfattede den udförligste. Man skulde da, hvis Zeno havde faaet sine Efterretninger fra Walkendorph, have formodet, at der maatte være stor Lighed mellem de paa det zenoiske Kort anförte Navne og Ivar Bardsens; men dette er ikke Tilfældet, og de Navne, som ligne, ere anbragte saaledes, at de ikke passe til de af Ivar anförte Beliggenheder; f. Ex. ganske nordlig paa Vestkysten finde vi Diuer fiumen, som kan sammenlignes med Dýrafjörðr (hos Björn Jonsen), men dette Navn findes ikke hos Ivar Bardsen; derimod har han Dyrnæs, som ligger ved Eriksfjorden, altsaa omtrent midt i Österbygden. Næstved dette træffe vi Pederf., som kunde sammenlignes med Petersviig, men Petersviig er efter Ivar Bardsen nær ved Herjolfsnæs, altsaa ved den sydlige Ende af Landet. Endeel længere sydlig staaer Han f, som kunde svare til Anavik (i Kirkefortegnelsen i Flatöbogen); men ogsaa dette findes ikke hos Ivar. Endnu sydligere findes Âf og Auor f., hvilke man har sammenlignet med Afhvarf (efter en Læsemaade hos Björn Jonsen), men ogsaa dette Navn findes ikke hos Ivar. Olaus Magnus har i sin Historia gentium septentrionalium kun lidet om Grönland, Island og Færöerne, og hvad han har, træffer kun sjelden sammen med det, der berettes i den zenoiske Reisebeskrivelse. Hans Stedsnavne afvige meget fra Zenoernes, f. Ex. Insula Farensis fra Frislanda,

[1]) Nord. Tidsskr. f. Oldk., 3 B. p. 195-196.

Gothia fra Gocia, Gruntlandia fra Grolanda og Engronelant, Nidrosia fra Trondo. Zahrtmann mener, at Votrabor paa det zenoiske Kort er taget af Vestrabord hos Olaus Magnus. Men dette Vestrabord (portus occidentalis, vestre Havn) er rimeligviis Havnefjord, eller og Höfn i Borgefjord, som er kaldet saaledes i Modsætning mod Thorlakshavn, og hertil kan Votrabor efter Beliggenheden ikke passe; derimod kan det godt være Vatnsfjord i Isefjordssyssel. Endelig vil Zahrtmann have, at Efterretningerne om Thomasklosteret ere et Udvalg af Olai Magni Efterretninger om Islands Vulkaner m. v.; men de didhörende Steder hos Olaus Magnus (l. 2, c. 2-3) have altfor liden Overeensstemmelse med de zenoiske Beretninger, til at denne Mening kan holdes for tilstrækkelig begrundet[1]. Om Johannes Magnus er det ikke bekjendt, at han vidste saa meget om Island, Hetland, Færöerne, Grönland og Markland, at Zeno til sit Skrift kunde have nogen Nytte af hans Bekjendtskab.

At Nic. Zeno ikke har opdigtet Reisen, maae vi fremdeles slutte deraf, at der findes Tegn til at den har været bekjendt for adskillige för hans Tid. Marco Barbaro, som roses for sin Nöiagtighed, og som skrev 22 Aar tidligere end Nic. Zeno, taler om Brödrene Zenos Reiser, saaledes, at han i stor Korthed anmelder Hovedindholdet af disse[2]. Bernardo Silvano og Benedetto Bordoni, have brugt Benævnelsen Engroneland for Grönland. Dette have de rimeligviis optaget af Brödrene Zenos Beskrivelse eller Kort, da man ikke veed andre Kilder, i hvilke denne Form forekommer[3]. Paa Fra Mauros Mappamondo, construeret 1459, findes just paa det Sted, hvor Zenoernes Frisland ligger, en Ö omtrent af samme Störrelse. Formodentlig ved en For-

[1]) Nord. Tidsskr, f. Oldk., 3 B. p. 209.

[2]) See Zurlas Dissertazione, p. 30. Nord. Tidsskr. f. Oldk. 3 B. p. 197.

[3]) Zurlas Diss. p. 99 og Zahrtmann. Nord. Tidssk. for Oldk., 2 B. p. 28.

vexling af Navnene Frisland og Island, har den faaet Navnet Ixilandia; men de Punkter, som anföres derpaa, stemme i Plads og Navn med Punkter hos Zenoerne; her er Nodifordi, Zenoernes Andefort, Gelelvic Zenoernes Godmec; men hvoraf efter Eggers's Conjectur den rette Læsemaade er Goelvec; Bodeal (Bödeal), som formodentlig er Bondendea, snarere end, efter Zurlas Mening[1], Banar. Det forekommer mig da tydeligt, at Mauro har benyttet sig af Zenoernes Kort. Endelig har Bianco et Frisland ved Norge, som neppe kan være noget af de saaledes benævnte Lande ved de nederlandske og danske Kyster, men maa være Zenoernes Frisland[2].

Vilde vi med v. Hoff antage, at en ubekjendt Forfatter i Tiden mellem de Reisende, og Udgiveren havde, hvad Hovedsagen angaaer, opdigtet Beskrivelsen, har Sagen endnu större Vanskeligheder. I det 15de Aarhundrede og Begyndelsen af det 16de, var Communicationen endnu mindre end siden mellem Sydeuropa og Nordeuropa, og det vilde neppe være mueligt at angive nogen Kilde, hvorfra Forfatteren havde öst sine Efterretninger om de nordiske Lande, og om America, der kunde have engang den Rimelighed, som de Nicolo Zeno tænkes at have benyttet. At saadanne alligevel kunne have existeret, er vistnok mueligt, men det kan jo ikke blive andet, end en Gisning.

Endelig er den Hypothese, som Charlevoix[3] og Suhm[4] synes at foretrække, at Brödrene Zeno selv skulde have opdigtet Reisen, ikke heller rimelig; thi der ere saa mange

[1]) Diss., p. 141-142.

[2]) „Priia ancora del lavoro di Fra Mauro ne diede un cenno Andrea Bianco nell' ottava tra le dieci famose sue tavole idrografiche conservate nella Biblioteca Sammarciana, spettanti all' anno 1436, ove rimpetto alla Norvegia evvi distinta in ellittica forma un' isola col nome di Frislanda che al certo èla Frislanda poco prima dagli Zeni ritrovata." Zurlas Dissert., p. 36.

[3]) Allgemeine Historia der Reisen zu Wasser und zu Lande, 14. p. 2.

[4]) Historie af Danmark, 14. p. 271.

Punkter i Reisebeskrivelsen, hvorom de neppe kunde have været vidende, uden at have været paa Stederne selv, at det bliver langt mere rimeligt, at de virkelig have foretaget saa æventyrlige Reiser, end at de skulde have digtet dem. Man maatte ellers antage, at der havde været andre Reisende, der havde skaffet dem Underretning, medens de dog selv maae have været fraværende fra Venedig, fordi Bedrageriet ellers strax vilde ligge for Dagen. Endeel af Efterretningerne grunde sig endog paa Breve fra Antonio Zeno til hans Broder Carlo Zeno, om hvem man ikke kan antage at han vilde bedrage.

Med alt dette kunne vi dog ikke antage Reisebeskrivelsens Beretninger, eller i det mindste Angivelserne paa Kortet, for fuldkommen paalidelige i enhver Henseende. Man kunde ikke engang antage, at Mænd, som ved Ankomsten til de nordiske Lande vare aldeles ukyndige i disses Sprog, skulde undgaae Misforstaaelser, og af de Tiders nautiske Kundskaber kunde man ei vente sig et nogenlunde feilfrit Kort. Vi behöve derfor ikke med Zurla og Pingre at antage en stor Naturrevolution, der skulde have tilintetgjort Frislanda og maaskee flere Lande.

Hvad Frislanda angaaer, var det höist usandsynligt, at et Land, som var underkastet Norge, som stod i Handelsforbindelse med England og Nederlandene, og som var af den Beliggenhed, som det udgaves for, ikke skulde have været omtalt i samtidige engelske, nederlandske og islandske Skrifter og at en Naturrevolution, som tilintetgjorde det, skulde have vakt saa liden Opmærksomhed, at man ikke engang kan gjætte sig til, i hvad Aar den havde fundet Sted. De Efterretninger, som Zurla har om Folk, der för eller efter Zenoerne skulde have seet Frisland, nemlig Adelbrand og Thorvald 1285, Johannes Sciolvus 1476, Columbus 1477, Frobisher 1578, Maldonado 1588, ere meget upaalidelige, hvilket Zahrtmann godt har oplyst.

Da de nysnævnte Islændere troede at have opdaget et

Land, blev af Kong Erik den saakaldte Lande-Rolf udsendt for at söge det, men fandt det ikke. Det Islænderne have seet, har altsaa neppe været Land, men maaskee et Isfjeld, da saadanne af de Söfarende ofte blive antagne for Land[1]. Om Sciolvus berettes der kun af Wytfliet, som selv troede paa Frislands Tilværelse, at han 1476 seilede til hin Side af Norge, Grönland og Frisland, og efter at være trængt ind i Fretum boreale under Polarcirkelen, kom til Laborators Land og Estotilanda. Her omtales altsaa blot den Vei, han tog, uden at der udtrykkelig siges, at han saae Frisland. Det, som Frobisher antog for Frisland, var en Deel af Grönland, hvorimod man igjen antog Labradorkysten for Grönlands Östkyst; og at Maldonados hele Reise er et Digt, er noksom bekjendt og beviist[2].

At det Land, Columbus besögte og holdt for at være det gamle Thyle, var Island, kan efter Zahrtmanns og Finn Magnusens Undersögelser ikke ansees for tvivlsomt[3]. Det er tillige nu oplyst, at han ikke har brugt Benævnelsen Frisland, og at hans Sön, hvor han i Faderens Biographie bruger denne Benævnelse, ikke derved forstaaer det Land, Faderen havde besögt, men et andet, hvis Tilværelse han antog, formodentlig paa Nic. Zenos Autoritet[4].

Öen Bus, om hvilken Vankeulen og flere have antaget, at det skulde være en Levning af Frislanda, skal være bleven opdaget under 57 Graders Brede af nogle blandt Frobishers Ledsagere i Aaret 1578. Det er at formode, at Opdagerne have taget Feil af Egnen, hvorpaa de befandt sig, og at det, de holdt for en Ö, har været en Deel af

---

1) Dette er den af Zahrtmann i Nord. T. f. Oldk. yttrede Mening; rimeligere er det dog, at det har været Newfoundland. See Rafns Antiquitates Americanæ, p. 451.

2) Zahrtmann i Nord. T. f. O., 2 B. p. 24, 25 og 3.

3) Zahrtmann p. 25. Magnusen i Nord. T. f. O., 2 B. p. 127-29.

4) Magnusen i Nord. T. f. O., 2 B. p. 167.

Labrador[1]. Forster holder det for mueligt, at det har været en Deel af Island. Hall troede paa sin Reise med Lindenow igjen at have seet Öen; men dette har formodentlig været et optisk Bedrageri, med mindre ogsaa han har gjort et falsk Bestik.

Naar Zurla finder et Beviis for at Frisland har været til i Ortelius's Vidnesbyrd, hvor han siger: „Frislandia insula hoc nostro tempore denuo innotescere incipit, idque Anglorum auspicio, qui eam novo nomine Angliam Occidentalem vocarunt"[2], da har dette Beviis intet at betyde; thi det er tydeligt, at Ortelius her sigter til det sydlige Grönland, som var gjenfundet af Frobisher, og af ham antaget for Frisland; thi dette Land var det, som han senere kaldte Vest-England. Og ligeledes maa det være dertil at Cluverius sigter, naar han siger, at Frisland tilhörer England, samt at det har sit Navn af Kulden; thi Frobisher havde 1578 taget hint Land i Besiddelse; men noget lignende har ikke været fortalt om Zenoernes Frisland, og ikke heller er det bekjendt, at dette Frisland var usædvanlig koldt. Rimeligviis vedkommer da ogsaa den Notice i Dudleys Arcana del mare, at Compassets Misviisning paa Frisland er 13 Grader östlig, og at Kulden der er strængere end paa Island[3], Frobishers Frisland eller Sydgrönland. Men saa meget mindre kunne vi tiltræde Zurlas Mening, som det kan ansees for en afgjort Sag, at det zenoiske Frisland er Færöerne.

Snarere kunde man da paastaae, at Icaria, som skulde have ligget mere fjernt fra de af Europæerne besögte Farvande, eller Grislanda, som var en ubetydelig Ö, vare forsvundne. Imidlertid, da den Naturbegivenhed, at et Land

[1]) Grönlands historiske Mindesmærker, I. p. 145.

[2]) See Zurlas Dissertazione, p. 50. I den hollandske Udgave af Theatrum orbis terrarum, siger Ortelius, at man næsten ikke veed andet om Frisland, end at Nicolaus Genus leed Skibbrud der 1380.

[3]) See Zurlas Dissertazione, p. 74.

af nogenlunde betydeligt Omfang er forsvundet, uden at Spor deraf ere blevne tilbage, er saa godt som uden Exempel[1], bliver det dog vistnok rimeligere, at Icaria er et ellers bekjendt Land, hvis Beliggenhed ikkun er urigtigen angivet paa Kortet. Ved Grislanda er det, i hvor ubetydeligt det er, ikke rimeligt, at det skulde være blevet uomtalt af Islænderne, dersom det havde ligget saa nær ved Island. Det forekommer mig altsaa rimeligt, at dette ogsaa er paa Kortet betydelig forlagt fra sin Plads.

Det bliver saaledes rigtigst at antage den sidste Mening, at Brödrene Zeno virkelig have besögt de nordiske Lande, og at de redeligen have berettet, hvad de have iagttaget, samt efter bedste Evne udfört deres Kort over de besögte Lande, men at de deels ved Mangel paa Kundskab om Sprogene, deels formedelst mindre tro Hukommelse, have begaaet nogle Feil, som mueligen endog hist og her ere forögede ved Hang til Overdrivelse. Man bör fölgelig benytte deres Beretninger, som man benytter de fleste historiske Kilder, idet man antager for vist, hvad der ogsaa meldes af andre troværdige Forfattere, for sandsynligt, hvad de ene berette, naar det ikke indeholder nogen Urimelighed, og for urigtige de enkelte Ting, som aldeles stride enten mod paalidelige Beretninger eller mod Naturens Love.

Hvorledes de enkelte Poster skulle forklares, hvilke Efterretninger der ere troværdige, og hvilke der bör forkastes, skal jeg efter bedste Skjönnende meddele i Anmærkningerne.

---

[1]) v. Hoffs Geschichte der durch Ueberlieferung nachgewiesenen Veränderungen der Erdoberflaeche, 1 Th. p. 164-204.

B. OM OPDAGELSEN AF ÖERNE FRISLANDA, ESLANDA, ENGROVELAND, ESTOTILANDA OG ICARIA, VED TVENDE BRÖDRE ZENO, NICOLO RIDDER, OG ANTONIO.

EN BOG TILLIGEMED KORT OVER BEMELDTE ÖER.

I det trettende Aarhundrede var Marino Zeno meget navnkundig i Venedig. Formedelst hans store Dyder og hans sjeldne Aandsgaver blev han udnævnt til Podesta i forskjellige Republiker i Italien, i hvis Bestyrelse han forholdt sig saa vel, at hans Navn var elsket og höiagtet, ogsaa af dem, som ikke havde kjendt ham personlig. Iblandt hans andre skjönne Handlinger fortælles i Særdeleshed, at han bilagde nogle store indvortes Uenigheder, opkomne blandt Veronesenerne, om hvilke man havde ventet at de skulde have givet megen Anledning til Krig, hvis ikke hans overordentlige Omhyggelighed og gode Forstand havde forebygget det. Hans Sön var Pietro, som var Fader til Dogen Rinieri. Da denne Doge döde uden at efterlade sig Sönner, indsatte han sin Broder Marcos Sön Andrea til Arving. Denne Andrea blev Capitan Generale og Procuratore, og nöd stor Anseelse, formedelst sine mange udmærkede Egenskaber. Hans Sön var Rinieri, en berömt Senator, og flere Gange Consigliero. Han var Fader til Pietro, som var Anförer over de Christnes samlede Magt imod Tyrkerne, og som blev kaldet Dragone, fordi han i sit Skjold förte en Drage istedenfor en Manfrone(?), som han för havde haft. Denne var Fader til Carlo den Ældre, en meget berömt Procuratore og Overanförer imod Genueserne i de farlige Krige, som förtes, da næsten alle de store Fyrster i Europa bestrede vor Frihed og vort Herredömme, i hvilke han ved sin Tapperhed befriede sit Fædreneland, som Furius Camillus Rom, fra en overhængende Fare for at blive til Bytte for dets Fjender. Derfor fik han Tilnavnet Leone, og bar en Löve afbildet i sit Skjold til evig Erindring om hans herlige Bedrifter. Hans Brödre vare

Ridderen Nicolo og Antonio, Faderen til Dragone; denne havde en Sön Caterino, denne een ved Navn Pietro, hans Sön var en anden Caterino, som döde i Fjor; denne var Fader til Nicolo, som lever endnu.

Da den förstnævnte Ridder Nicolo var en Mand af höit Mod, fik han efter den ovennævnte genuesiske Krig ved Chioggia, som gav vore Forfædre saa meget at bestille, overordentlig Lyst til at see Verden, og reise udenlands, og at gjöre sig bekjendt med Menneskenes forskjellige Skikke og Sprog, for at han ved given Leilighed siden kunde desto bedre gjöre sit Fædreneland Tjenester og erhverve sig Navnkundighed og Hæder. Da han nu havde bygget og udrustet et Skib af sine egne store Rigdomme, drog han bort, udenfor vore Farvande. Efterat være gaaet igjennem Strædet ved Gibraltar, seilede han nogle Dage om i Oceanet, altid imod Nord, i den Hensigt at see England og Flandern. I dette Hav blev han overfalden af en stor Storm og i mange Dage dreven afsted af Bölgerne, uden at vide hvor han var. Endelig opdagede han Land, men da han ikke længere kunde holde Stand ved denne rasende Storm, led han Skibbrud paa Öen Frislanda, men reddede Mandskabet og en stor Deel af Ladningen, og dette var Aar 1380[1].

Öboerne samlede sig der hevæbnede, og angrebe i stor Mængde Nicolo og hans Folk. Disse vare udmattede af det foregaaende Uveir, og de vidste ikke, i hvilken Deel af Verden de vare, og fölgelig vare de ikke skikkede til at gjöre et lidet Anfald, end sige til at forsvare sig tappert, som Faren udfordrede det imod saadanne Fjender, og de havde i enhver Henseende været i störste Knibe, dersom deres gode Lykke ikke havde föiet det saa, at der tilfældigviis i Nærheden var en Fyrste med bevæbnet Mandskab. Da denne fik at vide, at der nylig var strandet et

[1]) Læsemaaden er formodentlig urigtig. I Originalen staaer ottanta (80); men maaskee der skal læses novanta (90) eller ottanta nove (89).

Skib, skyndte han sig derhid efter Rygtet og efter de Skrig, som der udstödtes imod vore stakkels Söfolk. Da han havde viist de Indfödte bort, talte han Latin, og spurgte, hvad for Folk de vare, og hvorfra de kom. Da han nu havde faaet at vide, at de kom fra Italien, og at de havde hjemme i samme Land, blev han meget glad. Han lovede dem alle, at de ikke skulde lide noget Ondt, og han sagde dem, at de vare komne paa et Sted, hvor de skulde blive fuldkommen vel behandlede, og sete med Glæde, og tog dem alle i sin Tjeneste. Han var en fornem Herre, og besad nogle Öer ved Navn Porlanda, nær ved Frislanda paa den sydlige Kant, de rigeste og bedst befolkede i disse Egne, og hans Navn var Zichmni, og foruden de omtalte smaae Öer beherskede han paa Fastlandet Hertugdömmet Sorano, som ligger udad mod Skotland til. Over disse nordiske Egne har jeg besluttet at tage en Copie af Sökortet, som jeg finder at jeg endnu har iblandt Husets gamle Sager. Omendskjöndt dette Kort er raaddent og mange Aar gammelt, lykkedes Copien mig meget godt. Naar de, som fornöie sig ved disse Ting, have det for Öinene, kan det tjene, som et Lys, for at give dem et Begreb om det, som uden dette ikke godt kunde forstaaes.

Som jeg har sagt, var Zichmni krigersk og tapper, og især meget udmærket i Sövæsenet, og da han Aaret i Forveien havde vundet Seier over Kongen af Norge, der var Herre over Öen, og da han var en Mand, der önskede ved sine Vaaben at blive endnu meget mere berömt, end han var, havde han med sine Folk gjort Landgang for at erobre og indtage Landet Frislanda, som er en meget större Ö end Irland. Da han nu saae, at Nicolo var en forstandig Mand, og meget övet i Sövæsenet og Krigsvæsenet, saa overdrog han ham at gaae ombord paa Flaaden med alle sine, han paalagde Anföreren at hædre ham, og i alle Sager at benytte sig af hans Raad, fordi han kjendte og vid-

ste af sig selv meget formedelst lang Övelse i Seilads og i Vaaben.

Denne Zichmnis Flaade var paa tretten Fartöier, hvoriblandt to Roebaade, ti Seilbaade og eet Skib. Med denne droge de mod Vesten, og bemægtigede sig med liden Anstrængelse Ledovo og Ilofe og nogle andre Smaaöer. De vendte sig ind i en Bugt, kaldet Sudero, hvor de i Havnen til Pladsen Sanestol toge nogle Baade, ladede med salt Fisk. Da de der traf Zichmni, som med Landfolkene var kommen at erobre hele Landet, opholdt de sig der en kort Tid. Derpaa gik de under Seil, altid mod Vester, og kom til Forbjerget paa den anden Side af Bugten. De vendte sig paa ny, og fandt nogle Öer og Lande, som alle af dem bleve underkastede Zichmnis Magt. Dette Hav, som de befoer, var saa fuldt af Grunde og Klipper, at dersom ikke Nicolo, hans Styrmand, og de venetianske Söfolk havde været, da vilde den hele Flaade, efter alle deres Dom, som vare derpaa, have været ödelagt, formedelst den ringe Övelse, Zichmnis Folk havde i Sammenligning med vore, som vare saa at sige födte, opvoxede og blevne gamle i denne Haandtering. Da nu Flaaden havde udrettet det, jeg har sagt, vilde Anföreren med Nicolos Raad, at man skulde gaae i Land ved en Plads, som hedder Bondendon, for at erfare Fremgangen af Zichmnis Krigstog. Her erfarede han med stor Glæde, at han havde holdt et stort Slag og oprevet den fjendtlige Hær. I Anledning af denne Seier sendte hele Öen ham Gesandter, for at overgive den til ham, og reiste hans Faner paa alle Byer og Borge. Derfor besluttede han at forblive paa dette Sted indtil Zichmnis Ankomst, da det blev sagt for vist, at han snart skulde være der. Ved hans Ankomst viste der sig store Tegn paa Glæde baade for Seieren til Lands og for den til Söes. Derfor bleve Venetianerne saa höilig ærede og prisede, at man ikke hörte tale om andet, end om dem og om Nicolos Tapperhed. Fyrsten, som af sig selv höilig yndede tappre

Folk, og dem især, som holdt sig vel i Sövæsenet, lod Nicolo komme til sig, og da han havde anbefalet ham med mange hæderlige Ord, og rost hans store Raskhed og Forstand, om hvilke to Ting han sagde at han erkjendte det for en meget stor og udmærket Velgjerning, at han havde frelst Flaaden, og, uden nogen Besværlighed for ham, havde erobret saa store Steder, gjorde han ham til Ridder, og da han havde hædret alle hans Folk, og begavet dem med meget rige Foræringer, drog han bort fra dette Sted, og drog paa Triumpherendes Viis i Anledning af den vundne Seier til Frislanda, Öens Hovedstad, liggende sydlig paa den östlige Kyst, inde i en Bugt, af hvilke denne Ö danner mange. I denne fanges der Fisk i saa stor Mængde, at mange Skibe lades dermed, og Flandern, Bretagne, England, Skotland, Norge og Danmark forsynes derfra, og deraf erhverve de store Rigdomme. I et Brev til sin Broder Antonio skriver Nicolo disse Efterretninger, og beder ham, om han med nogle Skibe vil reise til ham. Han, som ikke var mindre begjerlig efter at see Verden, og gjöre Bekjendtskab med forskjellige Nationer, og derved at gjöre sig berömt, kjöbte derfor et Skib, og begav sig paa den samme Vei. Efter en lang Reise og forskjellige udstandne Farer naaede han endelig sund og frisk til Nicolo, som modtog ham med störste Glæde, baade fordi han var hans Broder, og fordi han var en tapper Broder. Antonio nedsatte sig i Frislanda, og boede der 14 Aar, fire Aar med Nicolo og ti ene.

De kom i saa stor Yndest og Naade hos den derværende Fyrste, at han for at vise Nicolo sin Gunst, og fordi han anerkjendte hans Dygtighed, gjorde ham til Anförer for sin Flaade. Med store Krigsudrustninger droge de til Erobringen af Estlanda, som ligger nærved Kysten mellem Frislanda og Norge. Her gjorde de megen Skade, men da Kongen af Norge kom med en stor Flaade imod dem,

for at tilbagedrive dette Anfald, gik de under Seil i en saa frygtelig Storm, at de, drevne ind paa nogle Grunde, forliste en stor Deel af deres Skibe, dog reddede det Overblevne sig paa Grislanda, en stor, men ubeboet Ö. Kongen af Norges Krigsflaade, som blev anfalden af den samme Storm, led Skibbrud, og tabte alt i disse Have. Da Zichmni havde faaet Underretning derom ved eet af Fjendernes Skibe, som var löbet ind til Grislanda, og da han allerede havde istandsat sin Flaade, og saae sig i de nordlige Egne nærved de islandske Öer (Islande), tænkte han paa at angribe Island der ligesaavel som de övrige stod under Kongen af Norge; men han fandt Landet saa vel befæstet og forsynet med Forsvar, at han blev dreven tilbage, fordi han havde en liden Flaade, og denne lille Flaade endog i meget slet Stand, i Henseende til Vaaben og Folk. Derfor forlod han dette Foretagende, uden at have udrettet noget, og angreb i de samme Farvande de övrige Öer, som kaldes Islande, hvilke er 7, nemlig Talas, Broas, Iscant, Trans, Mimant, Dambere og Bres; og da han havde bemægtiget sig alt dette, byggede han en lille Fæstning i Bres, i hvilken han efterlod Nicolo med nogle Skibe og Folk, og andre Forsvarsmidler. Da han nu syntes at have udrettet nok med den lille Deel af Flaaden, han havde beholdt tilbage, vendte han i god Behold tilbage til Frislanda.

Nicolo, som var bleven tilbage i Bres, foretog sig paa ny at drage bort og opdage Lande. Derfor udrustede han tre ikke ret store Skibe, og gik i Julii Maaned under Seil imod Norden, og landede i Engroueland; der fandt han et Kloster for Munke af Prædikernes Orden, og en Kirke indviet til St. Thomas, nær ved et Bjerg, der spruder Ild, ligesom Vesuv og Ætna, og der er en Kilde med varmt Vand, ved hvilken man varmer Klosterets Kirke og Munkenes Kamre; det er i Kjökkenet saa kogende, at de uden at gjöre anden Ild, benytte sig deraf til deres Fornödenheder, da de sætte Brödet i Kobberpander uden Vand, og det bages li-

gesom i en vel varmet Ovn. Og der ere smaae om Vinteren bedækkede Haver, som idet de vandes med dette Vand, beskyttes mod Sneen og Kulden, som i disse Egne er meget stræng, fordi de ligge meget nær ved Polen. Derved fremkomme der Blomster og Frugter og Urter af forskjellige Slags, ikke anderledes, end det skeer i de tempererede Lande, hver til sin Aarstid. Formedelst disse usædvanlige Virkninger holde de raae og vilde Folk paa disse Steder disse Munke for Guder, og bringe dem Höns, Kjöd og andre Sager, og holde dem, som Herrer, i störste Anseelse og Ære. Paa den anförte Maade gjöre disse Munke altsaa deres Bolig tempereret, naar der er megen Is og Snee, og kunne i et Öieblik opvarme og afkjöle et Værelse ved at lade Vandet stige til visse Höider, og ved at aabne Vinduerne og lade Aarstidernes Kulde trænge derigjennem. Til Klosterets Bygninger betjene de sig ikke af andet Material end af det samme, som Ilden bringer dem; thi de tage de gloende Stene, der ligesom Glöder fare ud af Mundingen paa Bjergets Arnested, naar de ere allerhedest, og gyde Vand paa dem, derved briste de, og danne Bitumen, eller en meget hvid og bindende Kalk, som, naar den gjemmes, aldrig nogensinde fordærves. Og Glöderne selv tjene, naar de ere slukte, istedenfor Stene til at danne Murene og Hvælvingerne, da de, naar de ere afkjölede, ikke mere kunne revne eller brydes, dersom de ikke sönderbrydes med Jern. Og de Hvælvinger, som bygges deraf, ere saa lette, at de ikke behöve anden Stötte, og beholde stedse deres Skjönhed og pyntelige Udseende. Formedelst disse store Fordele have disse gode Fædre bygget saa mange Boliger, at det er forunderligt at see dem. De fleste af Tagene, som der ere, gjöres paa den Maade, at de, naar Muren ere opfört til sin Höide, lade den lidt efter lidt gaae frem over Hvælvingen, til den i Midten danner et passende Regnfang; men for Regn frygter man ikke meget i disse Egne; thi da det er yderst koldt ved Polen,

saa smelter Sneen ikke, förend ni Maaneder af Aaret ere forbi, thi saa længe varer Vinteren hos dem. De leve af Vildt og Fiske; thi der, hvor det lunkede Vand flyder ud i Havet er en meget rummelig og stor Havn, som formedelst Vandet, der syder, aldrig fryser om Vinteren. Derfor er der et saadant Tillöb af Söfugle og Fiske, at de deraf fange en saa at sige uendelig Mængde, hvorved de bestride Udgifterne til et stort Nabofolk, som de holde stadigen sysselsat, deels med at slæbe Materialier til at opföre Bygningerne af, deels med at fange Fugle og Fiske, og at gjöre mangfoldige andre Ting, som behöves i Klosteret. Disses Huse ligge rundt om Bjerget, og ere ganske runde og fem og tyve Fod brede, og oventil blive de saa snævre, at der blot bliver en Aabning, hvorigjennem Luften trænger ind, og som giver Stedet Lys. Jorden er nedenunder saa varm, at man ikke i Huset föler noget til Kulde. Der komme mange Skibe sammen om Sommeren fra de nærliggende Öer, fra Forbjerget ovenfor Norge og fra Trondon[1], og de bringe til Munkene alle Slags Ting, som de kan önske, og indtuske derfor Fisk, som de törre i Luften og Kulden, og Skind af forskjellige Slags Dyr. Derfor erholde de Træ til at brænde, fortræffeligt Træarbeide og Korn og Töi til at klæde sig i. Deraf fölger, at næsten alle Nabofolkene, for at tilbytte sig disse to Ting, önske at afsætte deres Vare, og hine faae uden Besværlighed og Bekostning hvad de ville. I dette Kloster samles Munke fra Norge, Sverrig og andre Lande, men de fleste ere fra de islandske Öer. Og der ere altid mange Skibe i denne Havn, som ikke kunne komme bort, fordi Havet er tilfrosset, og som oppebie den nye Aarstid, som optöer det. Fiskernes Baade ere dannede som de Skytter, Væverne bruge ved deres Arbeide, og efter at have taget Skindene af Fiskene, danne de dem af nogle Been af de samme Fiske, hvoraf de ere tagne, og naar de ere sammensyede og desuden forsynede

[1]) i Texten *Treadon.*

med et dobbelt Lag, blive de saa gode og sikkre, at det er beundringsværdigt at see. I Stormveir binde de sig fast deri, og lade sig bære af Bölgerne uden nogen Frygt for at lide Skibbrud eller at drukne; og dersom de stöde paa Grund, ere de sikkre mod mange Stöd. Og de have en Sæk i Bunden, som de holde bunden paa Midten, og naar der kommer Vand ind i Baaden, tage de fat paa den ene Halvdeel, og ved at lukke den oventil med to sammensluttende Stykker Træ, og ved at lösne Bindselet neden til, jage de Vandet ud, og saa ofte det indtræffer, at de maa gjöre dette, skeer det uden nogen Uleilighed eller Fare.

Endvidere, da Vandet i Klosteret er svovlet, ledes det ind i de fornemste Munkes Værelser igiennem visse Rör af Kobber, Tin eller Steen, saa varmt at det ligesom en Badestue fortræffelig opvarmer Stuen uden at der trænger nogen slem Lugt ind. Foruden dette lede de noget andet rindende Vand langs en Muur under Jorden, saaledes at det ikke fryser, lige til Midten af Gaarden, hvor det falder i et stort Kobberkar, som staaer midt i en sydende Kilde. Da de saaledes opvarme Vandet til at drikke, og til at vande Haverne med, have de af Bjerget saa store Bekvemmeligheder, som man kan önske sig. Og disse gode Fædre bære frem for alt Omsorg for at dyrke Haverne vel, og for at bygge skjönne og behagelige og fornemmelig bekvemme Bygninger. Heller ikke fattes dem til denne Sag opfindsomme og flittige Folk, fordi de betale godt og give store Foræringer, og imod dem, som bringe Frugter og Frö, ere de uendelig gavmilde og rundhaandede til at betale. Derfor er der en meget stor Sammenkomst af Arbeidsfolk og Mestere, fordí der paa dette Sted er saa god Fortjeneste og let at leve. De fleste af dem tale Latin, især Forstanderne og de Fornemmere i Klosteret. Alt dette veed man om Engroueland, om hvilket Nicolo beskriver alle de nys omtalte Ting, og især den af ham opdagede Kyst, som man kan see paa den Tegning, jeg har gjort.

Og tilsidst, da han ikke var vant til den stærke Kulde, blev han syg, og kort derefter, da han var kommen tilbage til Frislanda, döde han.

Antonio arvede hans Rigdomme og hans Ærespost, og endskjöndt han forsögte mange Midler, og bad og bönfaldt meget, blev det ham dog ikke tilladt at reise hjem, fordi Zichmni, som en Mand af Aand og Tapperhed, havde sat sig fast i Hovedet at blive Herre over Havet. Derfor, da han benyttede sig af Antonio, vilde han, at han med nogle Skibe skulde seile mod Vesten, fordi der paa denne Side vare, ved nogle af hans Fiskere, opdagede meget rige og stærkt befolkede Öer. Denne Opdagelse fortæller Antonio i eet af sine Breve til sin Broder Carl, nöiagtig saaledes, som fölger, dog saaledes at nogle gammeldags Udtryk og Stilen ere forandrede, imedens Materien er bleven uforandret.

For sex og tyve Aar siden afreiste fire Fiskerbaade, som, da de bleve overfaldne af en stor Storm, flakkede i mange Dage om paa Havet, som uden Redning, indtil de endelig, da Veiret blev roligere, opdagede en Ö, liggende i Vesten, ved Navn Estotilanda, over tusinde (italienske) Mile borte fra Frislanda; paa denne strandede een af Baadene, og sex Mennesker, som vare derpaa, bleve tagne til Fanger, og förte til en meget smuk og folkerig Stad, hvor Kongen, som regjerede der, lod komme mange Tolke, men ikke fandt nogen, der forstod disse Fiskeres Sprog, undtagen en Latiner, som ligeledes tilfældigviis var landet paa samme Ö. Denne spurgte dem paa Kongens Vegne, hvem de vare, og hvorfra de kom. Han samlede det alt, og fortalte det til Kongen. Da han havde erfaret alt dette, vilde han, at de skulde nedsætte sig i Landet. De adlöde hans Befaling, fordi det ikke kunde være anderledes, og bleve i fem Aar paa Öen, og lærte Sproget. Een af dem i Særdeleshed var i forskjellige af Öens Dele, og fortæller, at den er meget rig og har Overflödighed paa alle Verdens Herligheder, og at den er lidet mindre end Island, men

mere frugtbar, da den i Midten har et meget höit Bjerg, hvoraf der udspringer fire Floder, som vande den. Indbyggerne ere opfindsomme, og have de samme Kunster, som vi, og man troer, at de i fordums Dage have haft Samkvem med vore Folk; thi han siger at have seet latinske Böger i Kongens Bogsamling, som de nu ikke forstaae. De have særskilte Bogstaver, og de opgrave alle Slags Metaller, og have især Overflödighed af Guld, og deres meste Handel gaaer til Grönland, hvorfra de faae Pelsværk og Svovl og Beg. Og han fortæller, at der i Sönden er et stort Land, som er meget riigt paa Guld og vel befolket. De saae Korn og tilberede Öl, hvilket er et Slags Drik, som de nordiske Folk bruge, ligesom vi Viin. De have Skove af uhyre Störrelse, og de bygge med Muurværk, og der ere mange Stæder og Borge. De bygge Skibe og seile, men de have ikke Magneten, og kunne ikke ved Compasset kjende Nord. Derfor bleve disse Fiskere höitagtede, saa at Kongen udsendte dem med tolv Skibe mod Sönden til det Land, som de kalde Drogio; men paa Reisen fik de saa stor en Storm, at de holdt deres Undergang for vis. Alligevel, da de havde undgaaet en grusom Död, kom de til at lide en endnu langt grusommere, fordi den störste Deel bleve opædte af disse grumme Folk; thi de nære sig af Menneskekjöd, som de holde for en meget velsmagende Spise. Men da denne Fisker tilligemed sine Ledsagere viste dem Maaden at fange Fiske med Garn, frelste han Livet. Da han fiskede hver Dag, deels i Havet og deels i de ferske Vande, fangede han mange Fiske og forærede dem til de Fornemmere. Derved erhvervede han sig saa megen Yndest, at han blev agtet og elsket og meget æret af enhver. Da Rygtet om ham udbredte sig hos Nabofolkene, fik en nærboende Herre saa stor Lyst til at have ham hos sig, og at see hvorledes han udövede sin beundringsværdige Kunst i at fange Fiskene, at han begyndte Krig mod den anden Herre, hos hvilken han op-

holdt sig. Da hin omsider fik Overmagten, fordi han var mægtigere og bedre bevæbnet, blev Fiskeren tilligemed de andre overgivet til ham, og i tretten Aar, i hvilke han stadig var i disse Egne, siger han at han paa denne Maade blev overgivet til fem og tyve Herrer, da altid den ene förte Krig med den anden, og det ene og alene for at have ham hos sig, og saaledes flakkede han omkring uden længe at have fast Bopæl paa eet Sted, saa at han gjennemvandrede og lærte at kjende næsten alle disse Egne. Og han siger, at Landet er meget stort og saa at sige en ny Verden, men Folket er vildt og berövet alle Bekvemmeligheder; thi de gaae nögne, endskjöndt de lide en grusom Kulde, og de forstaae ikke at bedække sig med de Dyrs Skind, som de fange paa Jagten; de have intet Slags Metal, de leve af Vildt, og de bære Landser af tilspidset Træ, og Buer, hvis Strenge ere af Dyreskind. Det er meget grumme Folk, de bekrige hinanden paa Liv og Död, og æde hinanden; de have Overhoveder og bestemte Love, som ere meget forskjellige fra hinanden; men jo længere man kommer mod Sydvest, desmere Dannelse finder man, formedelst den tempererede Luft der er, saaledes at der ere Stæder og Afgudstempler; der offre de Mennesker, og æde dem siden. I denne Egn kjender og bruger man ogsaa Guld og Sölv. Da denne Fisker i saa mange Aar havde været i hine Lande, tænkte han paa, om muligt, at vende tilbage til sit Fædreneland; men da hans Kammerater opgave Haabet om at see ham igjen, önskede de ham en lykkelig Reise, lode ham drage bort og bleve selv tilbage. Efterat han havde sagt dem Farvel, flygtede han igjennem Skovene ad Drogio til. Nabokongen saae ham med Glæde, og tog venlig imod ham; thi han kjendte ham og levede i stort Fjendskab med den anden. Saaledes gik han fra een til den anden af dem, hos hvilke han för havde været, og efter lang Tid og mange Besværligheder og Anstrængelser, kom han tilsidst til Drogio, hvor han boede i tre

hele Aar. Endelig fik han til god Lykke at vide af Indbyggerne, at der til Kysten vare komne nogle Skibe. Nu fik han godt Haab om at han skulde gjöre sine Sager godt, gik til Stranden, og da han havde spurgt, fra hvilket Land de vare, erfoer han til sin store Glæde, at de vare fra Estotilanda. Da han bad dem om at tage ham ombord, blev han med Fornöielse modtagen af dem, fordi han forstod Landets Sprog, og da der ikke vare andre, der forstode det, brugte de ham som Tolk. Derfor gjorde han siden Reisen med dem, saaledes at han blev meget rig. Nu byggede og udrustede han et Skib paa egen Bekostning, og vendte derfra tilbage til Frislanda, hvor han bragte Landets Herre Efterretningen om Opdagelsen af dette meget rige Land, og til Bekræftelse paa dette tjene hans Skibsfolk, og mange nye Ting, som bevise, at det er sandt, hvad han har fortalt. Af denne Aarsag har dette Lands Herre besluttet at lade mig drage med en Flaade til disse Egne, og der ere saa mange, der önske at komme med, formedelst Sagens Nyhed, at jeg tænker, vi uden Opoffrelser fra det Offentlige, skulle blive meget stærke.

Dette indeholdes i det Brev, jeg ovenfor har anfört, og jeg har meddeelt dets Indhold her, for at man kan forstaae en anden Reise, som Antonio gjorde. Han reiste nemlig med mange Folk og mange Skibe, dog uden at være Anförer, som han fra först af havde tænkt, fordi Zichmni vilde personlig være med, og jeg har et Brev angaaende dette Foretagende, som lyder saaledes:

Vort store Forehavende at drage til Estotilanda blev begyndt under uheldige Varsler; thi netop tre Dage för vor Afreise döde Fiskeren, som skulde have været vor Veiviser; alligevel nölede Herren ikke med at bringe den paatænkte Reise til Udförelse, da han istedenfor den afdöde Fisker tog til Veivisere nogle Söfolk, som havde fulgt ham paa hans Tilbagereise. Saaledes begave vi os paa Reisen mod Vesten, og opdagede nogle Öer, som vare underka-

kastede Frislanda, og efter at være komne forbi nogle Grunde, standsede vi ved Ledovo, hvor vi opholdt os i syv Dage, for at udhvile os og forsyne Flaaden med Fornödenheder. Da vi vare afreiste derfra, kom vi den förste Juli til Öen Ilofe, og da Vinden var uafbrudt gunstig, seilede vi videre. Da vi nu vare komne ud paa det dybe Hav, anfaldt der os kort efter en saa heftig Storm, at den hele otte Dage holdt os i stadigt Arbeide, og kastede os omkring, uden at vi vidste, hvor vi vare, saa at vi mistede en stor Deel af vore Skibe. Tilsidst blev dog Veiret roligt, de adspredte Skibe samlede sig, vi seilede med god Vind, og tilsidst opdagede vi Land i Vesten. Derfor styrede vi vor Kaas til den Side, og kom til en rolig og sikker Havn. Her saae vi en næsten uendelig Mængde Mennesker under Vaaben, og rede til at angribe, som vare löbne til Kysten for at forsvare Öen.

Da Zichmni havde ladet sine Folk gjöre Fredstegn, udsendte Öboerne ti Mennesker, som kunde tale ti forskjellige Sprog; men ingen af dem blev forstaaet uden Een, som var fra Island. Da denne var bleven fremstillet for vor Fyrste, og udspurgt af ham, hvad Öen hed, og hvilke Folk der beboede den, og hvem der beherskede den, sagde han, at Öen hed Icaria, og at alle de Konger, som havde regjeret der, havde heddet Icarus, efter den förste Konge, der, som de sagde, havde været en Sön af Dædalus, Konge i Skotland. Da denne havde bemægtiget sig denne Ö, efterlod han til Konge sin Sön, tilligemed de Love, som Öboerne endnu bruge; efterat han havde gjort dette, vilde han seile videre frem; men ved en stor Storm, som reiste sig, druknede han, derfor kalde de nu — i Anledning af hans Död — Havet det icariske og Öens Konge Icarus; og fordi de fandt sig fornöiede med den Forfatning, Gud havde givet dem, og de ikke vilde forandre deres Skikke, modtoge de ingen Fremmede, og derfor bade de vor Fyrste, at han ikke vilde bryde disse Love, som

de havde haft fra denne Konges lykkelige Tid, og som de hidtil havde iagttaget; thi han vilde ikke kunne det uden sin uundgaaelige Ödelæggelse, da de alle vare beredte paa för at lade deres Liv end i nogen Henseende at give Slip paa disse Love; ikke desto mindre, for at det ikke skulde lade, som om de ganske undsloge sig for Omgang med andre Mennesker, sagde de ham tilsidst, at de gjerne vilde modtage een af Vore og gjöre ham til een af de Fornemste blandt dem, og det alene for at lære mit Sprog, og faae Underretning om vore Sæder, ligesom de allerede havde optaget hine andre ti fra ti forskjellige Lande, som vare komne til Öen. Hertil svarede vor Fyrste intet; men han lod efterspörge, hvor der var en god Havn; derpaa gav han Tegn til at gaae under Seil; han seilede udenom Öen, og löb for fulde Seil med hele Flaaden ind i en Havn, som var viist ham paa Östsiden. Her gik Skibsfolkene i Land, for at hente Træ og Vand, og dette skete med saa stor Iilfærdighed, som mueligt, fordi de altid vare bange for at blive angrebne af Öboerne, og Frygten var ikke ugrundet; thi de, som boede rundtomkring, gjorde Tegn til de andre ved Ild og Rög, og grebe selv hurtig til Vaaben. Da de andre nu kom til, saa gik de ned til Kysten imod os med Vaaben og Pile, saa at mange bleve dræbte og saarede, og det hjalp intet, at man gjorde Fredstegn; thi de bleve bestandig mere og mere opbragte, ret som om de strede for deres hele Velfærd. Af denne Aarsag blev det nödvendigt, at gaae under Seil, og i en lang Afstand at drage med en Omvei rundt om Öen, hvor vi stedse bleve fulgte af en uhyre Mængde bevæbnede Folk. Da vi saaledes omseilede Öens nordlige Forbjerg, fandt vi meget store Grunde, ved hvilke vi i ti Dage i Træk vare i stor Fare for at sætte vor hele Flaade til; men til vor gode Lykke var det altid skjönt Veir. Da vi nu foer fremad imod det östlige Forbjerg[1], saae vi bestandig Öboerne paa

[1]) at capo di Leuante. Maaskee der bör læses: at capo di Ponente, til det vestlige Forbjerg.

Toppene af Bjergene og paa Kysterne fölge med os; ved at skrige og i lang Afstand at skyde paa os med Pile, viste de bestandig det samme fjendtlige Sind imod os. Derfor tænkte vi paa at indeslutte os i en sikker Havn, og at komme til at tale endnu engang med Islænderen; men vort Forehavende lykkedes ikke, fordi det næsten dyriske Folk bestandig var under Vaaben, med den Hensigt at angribe os, om vi havde forsögt Landgang. Da nu Zichmni saae, at han ikke kunde udrette noget, og at Flaaden kunde komme til at mangle Levnetsmidler, dersom han blev haardnakket i sit Forsæt, lettede han Anker med god Vind, og seilede i sex Dage mod Vesten; men da Vinden vendte sig til Sydvest, og Havet derved blev oprört, löb Flaaden i fire Dage for Vinden. Da vi endelig opdagede Land, nærmede vi os dertil med ikke liden Frygt, fordi Vandet var opsvulmet, og fordi vi ikke kjendte det opdagede Land; ikke desto mindre hjalp Gud os, saa at Vinden faldt af, og det blev Havblik. Nu gik nogle Personer i Land i Joller; snart derefter vendte de tilbage og fortalte os til vor största Fornöielse, at de havde fundet en fortræffelig Egn, og en endnu bedre Havn. Da vi fik dette at vide, bugserede vi Skibene og Baadene ind, og gik i Land. Da vi vare löbne ind i en god Havn, saae vi i Afstand et stort Bjerg, som udkastede Rög; dette opvakte det Haab hos os, at der paa Öen skulde findes Folk; og omendskjöndt det var temmelig langt borte, nölede Zichmni dog ikke med at udsende hundrede gode Soldater, som skulde undersöge Landet, og berette, hvilke Folk der beboede det. Imidlertid forsynede Flaaden sig med Vand og Træ, og vi fangede mange Fiske og Söfugle, og der fandtes saa mange Fugleæg, at det halvforhungrede Mandskab spiste sig mæt. Imedens vi opholdt os her, begyndte August[1] Maaned, paa hvilken Tid Luften paa Öen var tempereret og usigelig blid; imidlertid da vi ingen saae, begyndte vi at formode,

[1]) i Texten Giugno, Juni.

at et saa skjönt Land var ubeboet, og vi gave Havnen og Næsset, som löb ud i Havet, Navn af Trin og Capo di Trin. De hundrede Soldater, som vare udsendte, kom tilbage efter otte Dage, og fortalte at de havde været omkring paa hele Öen, og ved Bjerget, og at hin Rög fremkom deraf, at der i dets Inderste var stærk Ild, og at der var en Kilde, af hvilken der fremkom en vis Materie ligesom Beg, der löb ud i Havet, og at der rundt omkring boede mange halvvilde Folk af liden Væxt og meget frygtsomme, thi saasnart som de saae os, flygtede de til Hulerne, og at der var en stor Flod og en god sikker Havn. Da Zichmni saaledes havde faaet Underretning, da han saae, at Stedet havde sund og reen Luft, og endnu bedre Jordbund og Floder, og saa mange andre Eiendommeligheder, kom han paa den Tanke at besætte det med Folk, og at bygge en Stad der; men hans Folk som nu vare trætte af en Reise, som var saa fuld af Besværligheder, begyndte at gjöre Oprör, og at sige at de vilde reise hjem, fordi Vinteren var nær, og fordi de, naar denne först var begyndt, ikke mere kunde reise bort, för Sommeren kom. Af denne Aarsag beholdt han alene Rofartöierne og de Folk, som vilde blive, og sendte alle de andre tilbage tilligemed Skibene, og vilde, at jeg, skjöndt mod min Villie, skulde være deres Anförer. Jeg reiste da, siden det ikke kunde være anderledes, og uden at see Land seilede jeg tyve samfulde Dage imod Östen; derpaa vendte jeg mig imod Sönden, og opdagede nu Land efter 5 Dages Forlöb, jeg fandt da at jeg var kommen til Öen Neome, og da jeg kjendte Landet, sluttede jeg at jeg var kommen forbi Island[1]. Derfor tog jeg Forfriskninger hos Öboerne, som vare under Zichmnis Herredömme, og derpaa seilede jeg for god Vind i tre Dage til Frislanda, hvor Folket, som troede at have mistet sin Fyrste under en saa lang Fra-

[1]) Islanda: bör formodentlig rettes til Frislanda.

værelse paa Reisen, modtog os med Tegn paa den största Glæde.

Senere end dette Brev finder jeg intet; men jeg gjör den Slutning af Begyndelsen til et andet Brev, som jeg skal meddele nedenfor, at Zichmni anlagde en Colonie i Havnen af den Ö, som han nylig havde opdaget, og at han, efterat have undersögt Landet nöiere, opdagede det Hele tilligemed Floderne paa begge Sider af Engroueland; thi jeg seer det stykkeviis beskrevet paa Sökortet. Imidlertid er Fortællingen tabt.

Denne Begyndelse af et Brev lyder saaledes: Hvad angaaer de Sager, som I spörge mig om, angaaende Menneskenes Skikke, om Dyrene og om Nabolandene, da har jeg om dette forfattet en særskilt Bog, som jeg, om Gud vil, skal tage med mig; i denne har jeg beskrevet Landet, de uhyre Fiske, Sæderne, Lovene af Frislanda, Island, Estland, Kongeriget Norge, Estotilanda og Drogio, og endelig vor Broders, Ridder Nicolos Liv, tilligemed den af ham gjorte Opdagelse, og det som angaaer Grolanda. Ogsaa har jeg beskrevet Zichmnis Liv og Foretagender, en Fyrste, som visselig fortjener en udödelig Erindring, saa meget som nogen anden i Verden, formedelst hans Tapperhed og Godhed. Her læses ogsaa om Engrouelands Opdagelse paa begge Sider og om den af ham opbyggede Stad. Dog, jeg vil ikke sige andet i dette Brev, da jeg haaber snart at være hos eder, og ved mundtlig Samtale at tilfredsstille eders Nysgjerrighed i Henseende til mange andre Ting.

Alle disse Breve bleve skrevne af Antonio til hans Broder Carlo, og det gjör mig ondt, at Bogen og mange andre Skrifter om samme Gjenstand, ere elendigen blevne ödelagte; thi da de i min Barndom vare komne mig i Hænder, og jeg ikke vidste hvad det var, rev jeg dem i Stykker, som Börn pleie at gjöre, og ödelagde dem allesammen, hvilket jeg nu ikke uden största Bedrövelse kan tænke paa.

For at imidlertid en saa mærkelig Efterretning, som jeg har kunnet have om bemeldte Materie, ikke skal gaae tabt, har jeg bragt ovenstaaende Fortælling i Orden, paa det at den nærværende Tidsalder kan have nogen Fornöielse deraf: en Tidsalder, som formedelst de mange Opdagelser af nye Lande, der have fundet Sted i hine Egne, hvor man mindst tænkte paa at der vare nogle, mere ene nogen af de foregaaende er begjerlig efter nye Fortællinger, og efter Kundskab om de Opdagelser af ubekjendte Lande, som ere gjorte ved vore Forfædres store Mod og store Anstrængelser.

C. ANMÆRKNINGER.

Podesta, Borgermester, den der staaer i Spidsen for en Stads Regjering.

Capitan Generale, Anförer for hele Krigsmagten.

Procuratore, en höi Övrighedspost i Venedig.

Consigliero synes her at betegne een af Senatorerne, som var udvalgt til at være Dogen behjelpelig med Raad.

Da næsten alle de store Fyrster i Europa bestrede vor Frihed og vort Herredömme. Her tales om den Tid, da Julius den Anden, Ludvig den Tolvte, Ferdinand den Catholske og Maximilian af Österrig havde sluttet den cambrayske Ligue imod Venedig, altsaa 1508.

Öen Frislanda. Uagtet de forskjellige Meninger, som man har anfört om Betydningen af Navnet Frislanda, forekommer det mig overflödigt at bevise, at det betegner Færöerne, hvilken Mening kan ansees for tilstrækkelig beviist af Buache, Eggers og Malte Brun, især da en Hovedgrund for samme er anfört i Indledningen, og da nogle Omstændigheder til Bestyrkelse derfor skulle blive anförte i de fölgende Anmærkninger. Jeg skal her blot anföre, hvad Buache har gjort opmærksom paa, at Frislandas Beliggenhed vel

ikke efter Kortet, men efter Beretningen, aldeles svarer til Færöernes. Om Sorano nemlig, en Deel af Frislanda siges: at det ligger lige ud for Skotland (*dalla landa verso Scozia*), hvorved tilkjendegives en Nærhed mellem disse to Lande, som ikke passer til den Afstand, der paa Kortet er imellem Skotland og Frisland, nemlig omtrent 70 danske eller 280 italienske Mile; dernæst siges, at Estland (ɔ: Hetland) ligger mellem Frisland og Norge, som ogsaa aldeles passer til Færöerne. Hertil passer det ogsaa, naar der anföres, at Estotilanda, som maa være en Deel af America, er over tusinde italienske Mile fra Frislanda, og at Reisen fra det sydlige Grönland derhen medtog over tyve Dage. Efter Kortet skulde Estotiland kun være omtrent 55 danske eller 220 italienske Mile fra Frislanda og Forbjerget Trin i Grönland omtrent 100 danske Mile fra Frisland, en Vei der sædvanlig bekvemt kan tilbagelægges paa mindre end 8 Dage. Men skjöndt Kortet ved disse Afstande syntes at kunne tjene til Beviis for at Frisland ikke er Færöerne, saa tjener dog ogsaa dette til Stadfæstelse derpaa, i det saa mangfoldige Navne i deres indbyrdes rigtige Beliggenhed svare til Benævnelserne paa Færöerne. Vi kunne ved denne Leilighed omtale Walkenaers Hypothese om de Lande, Zenoerne skulde have opdaget. Frisland, Porland og Sorano skulde være den nordostlige Deel af Irland, Grevskaberne Antrim og Downe, og de nærliggende Öer, Ruthlin og maaskee Man. Navnet Frisland skulde være en fordærvet Form af Eris-Land ɔ: Irland. Ledovo er Lewis, Ilofe Uist. Sudero Colfo er Galway-Bugten, Sanestol Mundingen af Shannon, Bondendon Halvöen Mont Brandon i Kerry. Byen Frislanda skulde være enten Down Patrick eller Belfast, Estlanda den Deel af Skotland, som ligger norden for Murray-Bugten. Grislanda er den betydeligste af Shetlandsöerne. Islanda forklarer han som vi, men le Islande ere Færöerne. Engroneland er den sydlige Deel af Island. Estotiland er atter den nordlige Deel af Skotland, altsaa det

samme som Estlanda. Drogio er Egnen ved Drogheda i Irland. De ubenævnte Egne, hvor den frislandske Fisker fandt vilde Folk, skulde være Dele af Skotland, Icaria Öen Sky, Trin Öen Mull, som ved sin yderste Vestkant har tre smaae Öer ved Navn Troshinish. Endelig er Neome Islay."

Foruden det, at Beliggenheden af de her anförte Steder ikke svarer til de i Reisebeskrivelsen opgivne Retninger, og at ikkun faa af Navnene have synderlig Overeensstemmelse med Zenoernes, maae vi endnu erindre, at ingen Deel af Irland ved Slutningen af det 14de Aarhundrede stod under Norge, at Öen Mainland er langt fra at være ubeboet, at Beskrivelsen over Beboerne i Engroneland ingenlunde passer til Islænderne, og at Beboerne i Drogio og de tilgrændsende Lande endnu mindre ligne Irlænderne og Skotterne.

Og dette var Aar 1380. Zurla har (i Dissertazione p. 42. S. nærværende Værk p. 546) viist, at Nic. Zeno endnu den 26de November 1388 var i Italien. I Muratoris Rerum Italicarum Scriptores T. 22 col. 779 fortælles nemlig, at Nic. Zeno var den förste af de tre Raadsherrer (Sindaci), som 1388 den 26de November bleve udnævnte til at tage Staden Treviso og dens District i Besiddelse for Herren af Padua. Da nu tillige M. Barbaro beretter, at Brödrene Zenos Opdagelse fandt Sted 1390[1], saa er det rimeligst, at Læsemaaden her er urigtig, og at der i den oprindelige Beretning har staaet enten nonanta eller ottanta nove.

En Fyrste med bevæbnet Mandskab. At her ikke er at forstaae en i Norden almindelig anerkjendt og ret-

[1]) Det er en Vildfarelse, naar jeg i min Afhandling om det ældste Kort over Grönland nævner Van der Aa og Ortelius som Autoriteter for denne Beretning; thi de sige ikke at Frisland, men at Estotiland blev opdaget 1390.

mæssig Fyrste, er saa meget vissere, som Færöerne hörte til det norske Rige, hvilket og siges i Skriftet selv. Men han har benyttet sig af den slette Tilstand, hvori Danmarks og Norges Flaade befandt sig, og af den Omstændighed, at Landmagten var sysselsat i Sverrig, til ei alene at gjöre sig uafhængig, men endog til at gjöre Erobringer.

Da han nu havde faaet at vide, at de kom fra Italien, og at de havde hjemme i samme Land, blev han meget glad. Det er vistnok ikke usandsynligt, at det kunde være Zichmni behageligt at see Folk fra Italien, fra det Land, hvor hele Christenhedens Overhoved havde sit Sæde; men man kan og antage, at han blot har sagt dette for at smigre Zeno og hans Ledsagere og derved desto lettere bevæge dem til at tage Tjeneste hos ham.

Han var en fornem Herre og besad nogle Öer ved Navn Porlanda nærved Frislanda paa den sydlige Kant, de rigeste og bedst befolkede i disse Egne, og hans Navn var Zichmni, og foruden de omtalte Öer beherskede han paa Fastlandet Hertugdömmet Sorano, som ligger udad mod Skotland til. I disse Angivelser ere öiensynligen nogle Urigtigheder, uden Tvivl foranledigede derved, at Færingerne kun ufuldkomment kunde gjöre sig forstaaelige for Italienerne i det latinske Sprog. Maaskee ogsaa N. Zeno den yngre har misforstaaet nogle Udtryk i N. Zeno den ældres Breve, som vi ikke længere besidde.

Porlanda er vel snarest Porkeri, Hertugdömmet Sorano — eller som det paa Kortet kaldes, Sorand — maaskee Sorland ɔ: Suderö-Land, er uden Tvivl Suderö eller Suderö Syssel. Zichmni er öiensynlig Navnet *Sigmund.* Men Porkeri er et Böigdelag, ikke Öer og Suderö er en særskilt Ö, ikke landfast med de övrige Færöer. Rigtigt er det imidlertid, at Suderö vender udad mod Skotland, og rigtigt er det ogsaa, at Porkeri er omtrent den rigeste og bedst befolkede Deel af Færöerne. Efter Landt er Sandö og især Suderö de frugtbareste Öer, da det paa den sidst-

nævnte Ö ikke er saa sjeldent at indhöste 16 til 20 Fold; ogsaa forholder den dyrkede Jord sig der til den udyrkede, som 1 til 36, medens Forholdet paa Sandö er som 1 til 40, og i intet af de övrige Præstegjeld er gunstigere end 1 til 50[1]. Men om Porkeri i Særdeleshed siger Landt: „denne Böigds Beboere udmærke sig, som de flittigste og vindskibeligste Agerdyrkere i Landet, hvor til ogsaa dette Steds Frugtbarhed er meget opmuntrende."

Sandheden, som indeholdes i dette Sted, er vel altsaa, at Sigmund, en Mand af fornem Familie, maaskee nedstammende fra Landets gamle Hövdinger, enten havde været retmæssig Eier af Suderö[2], eller selv havde tiltaget sig Magten derover, og havde haft sin Boepæl i Porkeri. Saaledes skrev jeg i Sommeren 1838. Strax efterat jeg havde leveret Manuscriptet fra mig, fik jeg nogle vigtige Oplysninger fra Pastor emeritus Schröter i Thorshavn, hvorved Hypothesen i Hovedsagen bekræftes, skjöndt den i enkelte Biomstændigheder svækkes.

Nær ved Porkeri vises Grundvolden af en stor Bygning. Disse Rudera kaldes *Bues Toftir*. En Kone fortalte Hr. Schröter, at en Ætling af Sigmund (Brestersön), ved Navn Bui, skal der have haft sin Borg. Bui havde flere Sönner, af hvilke een hed Simon, som i det Færöiske udtales *Suimin*, og han blev, efter Ordets bestemte Form kaldet *Suiminn* til en Udmærkelse istedenfor Tilnavn. *Denne Mand var en kjek Sömand og færdedes meget paa Havet.* Der var den Gang urolige Tider, og Norges Konger kunde ikke forsvare de fraliggende Lande; dog paalagde de Færingerne haarde Afgifter. Den daværende Konge skal have heddet Magnus den Ringe[3]. Simon *paatog sig at være Landeværn* og erholdt til Provision en Oxe i hver Havn, han anlöb. Han indkrævede og modtog alle

[1]) Landts Beskrivelse over Færöerne p. 295. [2]) I det mindste Halvparten af Suderö skal fordum have tilhört een Eier. [3]) Dette maa vel være Magnus Smek.

kongelige Indkomster og *aftvang de Modvillige dem.* Fordi *han var ene raadig paa Færöerne*, kaldte han sin Sön Ajnivald (Enevold), saasom han haabede, at denne skulde faae Myndigheden efter ham. Paa sine Sötog *havde han mange Fremmede med sig* og lönnede dem af Kongens Intrader. Han döde af en Smitsot, som bortrev den störste Deel af Færingerne[1], og da Sönnen Enevold siden blev indkaldt at möde for Kongen, forlode de Fremmede Landet. Enevold maatte gjöre Rede for Anvendelsen af de kongelige Intrader, som Faderen havde inddraget, endog betale de Oxer, som Faderen havde erholdt.

Da Pastor Schröter spurgte Konen, om hun ikke tog Feil af Navnet, og om det ikke var Sigmund, svarede hun, at Folk havde anseet Navnet Sigmund som et Ulykkesnavn for Færö, og derfor havde ingen opkaldt Sigmunderne; thi den förste Sigmund (Brestersön) havde bragt Landet under Norges Konger og paafört Færingerne höie Skatter, den anden Sigmund (Leifsön) havde bragt dem Bisperne paa Halsen, der endnu haardere havde trykket dem, saa at derved var opkommet Opröor og en Bisp dræbt.

Det synes temmelig afgjort, at Zichmni maa være den her nævnte Simon, som, skjöndt han allerede i Magnus Smeks Tid havde nogen Autoritet, dog förft efter 1390 har begyndt sine mærkeligste Foretagender.

Da han Aaret i Forveien havde vundet Seier over Kongen af Norge, der var Herre over Öen. Det er rimeligt, at Dronning Margrete, som Formynderske for Erik af Pommern, har forsögt at standse Simons egenmægtige Fremfærd; men med altfor ringe Magt, og derfor forgjeves.

For at erobre og indtage Landet Frislanda. Her seer det ud, som om Frislanda var forskjelligt fra Sorano, endskjöndt dette efter den övrige Text, samt Kortet, er en Deel af Frislanda, som er en meget större Ö end Island.

[1]) Da den sorte Död kom til Færöerne omtrent 1400, bekræfter ogsaa denne Omstændighed den antagne Tidsregning.

Heri er tvende Urigtigheder, nemlig deels at Landet er *een* Ö, deels at det er större end Island.

Til det förste har uden Tvivl det sædvanlige Udtryk *Færö* givet Anledning, og heraf kommer det vel ogsaa, at Olaus Magnus og Jacob Ziegler bruge Udtrykket Insula Farensis, det andet er, som jeg foran har anmærket, en Fölge af Kortets Unöiagtighed.

Denne Zichmnis Flaade var paa tretten Fartöier, hvoriblandt to Roebaade, elleve Seilsbaade og eet Skib. Efter den Beskaffenhed, de nuværende færöiske Baade have, skulde man ikke finde det rimeligt, at Zichmni kunde udruste en saadan Flaade; men vi maae betænke, deels at Færingerne indtil Frederik den Andens Tid förte activ Handel, hvorfor de ogsaa vare forsynede med betydeligere Fartöier, end de nu have[1], deels at Zichmni formodentlig har slaaet sig sammen med Victualiebrödrene.

Ledovo og Ilofe. Ledovo (paa Kortet Ledevo) er efter Eggers's Mening Kvalbö i den nordligste Deel af Suderö; men deels ligner Navnet ikke synderlig, deels passer Beliggenheden ikke ret vel dertil. Det kunde da maaskee snarere være Sörvaag paa Vaagö. Dersom vi antage, at der i det oprindelige Manuscript har staaet Sedovo eller Sedevo, passer Navnet endog ret godt. Forsters og Walkenaers Mening, at det skulde være Öen Lewis ved Skotland, kan, naar vi holde Frislanda for at være Færöerne, ikke bifaldes. Ilofe holder Eggers for at være feilskrevet for Scofe, og det kunde da betegne Skuöe, men efter den Beliggenhed, som saavel i Texten, som paa Kortet er angivet, maa det nok være Myggenæs. Hvorledes Navnet Ilofe er fremkommet, bliver da rigtignok ikke forklaret. Efter Forster skulde det være Islay, een af de hebridiske Öer, og efter Walkenaer Uist (North Uist) en anden af disse; men Beliggenheden passer ikke dertil.

[1]) See Debes Færoa reserata p. 276, Landts Beskrivelse om Færöerne p. 411.

En Bugt kaldet Sudero. Herved forstaaes upaatvivlelig Suderö-Fjord mellem Suderö og Skuö.

Havnen til Pladsen Sanestol. Sanestol maa være Sands og Havnen Sandsbugt, hvor der er Ankergrund[1].

Forbjerget paa den anden Side af Bugten. Maaskee *Salthoved.*

og fandt nogle Öer og Lande, som alle af dem bleve underkastede Zichmnis Magt. Hestö, Kolter, samt forskjellige Dele af Vaagö og Strömö.

Dette Hav, som de befoer, var saa fuldt af Grunde og Klipper. For Strömöens Nordvesthuk og for Vaagös Nord- eller Nordvest-Ende ligge en Deel blinde Skjær, nogle nærmere, andre længere fra Landet, dog ingen over ½ Miil fra Landet. „For Myggenæs-Holms vestre Ende ere og nogle blinde Grunde, dog alle nær Landet." „Imellem Myggenæs og Gaasholmen er og en blind Grund eller Bove (Skjær med spidse Toppe); men et Skib kan sikkert gaae imellem Boven og Holmen, da man kan gaae Holmen temmelig nær uden Fare, (Landts Beskrivelse over Færöerne p. 143). „Vesten for Sandö dog sydlig paa den vestre Side ligefor Saltvig, og for næsten hele Vestersiden af Skuö ligge og blinde Grunde, dog ingen over 3 Kabbeltougs Længder fra Landet.„ (S. B. p. 144).

Bondendon formodentlig *Funding*, ved en Forvexling af Læbebogstaverne B og F. Paa Kortet staaer *Bondendea.* Hvilken Læsemaade der er den rigtigste, vil være vanskeligt at afgjöre. Den sidste understöttes imidlertid af Fra Mauros Mappamondo, hvor der staaer *Bodeal.* Maaskee det oprindelige er *Bondendeal* ɔ: Fundingdal.

gjorde han ham til Ridder. Heraf kan man slutte, at Zichmni har været Ridder, da kun den, som selv var Ridder, kunde tildele Ridderslaget.

Frislanda, Öens Hovedstad liggende sydlig paa den östlige Kyst inde i en Bugt. Dette passer godt til Thors-

[1]) Landts Beskrivelse over Færöerne p. 119.

havn. Men da Kirkebö var Bispens Sæde, da her efter Debes's Sigende[1] fordum skulle have været mange store Steenhuse, og da dette Sted fordum undertiden er blevet kaldt ligesom Landet[2], kunde man og antage at dette var Frislanda. Imidlertid forekommer det mig ikke rimeligt at Kirkebö er meent, da det ikke ligger i en Bugt.

I denne fanges der Fisk i saa stor Mængde, at mange Skibe lades dermed. Nu leverer Færö ikke megen Fisk til Udförsel, men i fordums Dage var det anderledes. Fiskeriet, siger Landt p. 385, er nu langt fra ikke, hvad det forhen har været; thi da udgjorde Fisken en vigtig Nærings- og Handelsartikel; men nu er den ligesom ganske forsvunden fra de færöiske Kyster (Landts Beskr. over Færöerne p. 385). „I forrige Tider hafver her været saa ofverflödig Fiskeri at Indbyggerne derved alleniste sig hafver kundet ernære, men nu er det saaledes formindsket, at mand somme Aaringer icke kand fiske til Legemets Nödtörftighed." (Debes's Fær. res. p. 149). Endnu i vore Tider ere Vandene ved Thorshavn iblandt de fiskerige. (Landt p. 390).

Bretagne „la Bretagna." Da England og Skotland særskilt nævnes, maa man vel antage, at herved forstaaes lille Britanien eller den franske Provinds Bretagne.

naaede han endelig frisk og sund til Nicolo. Dette maa efter Zurlas Beregning være skeet 1391 eller i det seneste 1392[3].

Estlanda. Saavel Navnet, som Beliggenheden viser, at det er Hetland.

Kongen af Norge kom med en stor Flaade. Dette kan ikke være saaledes at forstaae, at Kongen selv (den unge Erik af Pommern) var ombord, men at en Flaade

[1]) Fær. res. pag. 290.

[2]) Est in ea civitas episcopalis dicta et ipsa Farensis. Jac. Zieglers Schondia i Krantzii Chronica pag. 481.

[3]) Zurlas Diss. p. 45.

löb ud efter kongelig Ordre. Naar Flaaden kaldes stor, maa der være nogen Overdrivelse eller Unöiagtighed. Maaskee den her omtalte Flaade var de tre store Krigsskibe, som Sven Stalefote i Dronning Margretes Navn havde hyret i England Aar 1393[1]. Om disse Skibe fortælles intet senere, saa at det nok kan være rigtigt, at de, som Zenoerne fortælle, ere blevne ödelagte af Storm.

Grislanda. Forster, som mest holder sig til Navnenes Lighed, holder det for at være Grimsey, norden for Island, som dog synes at være for langt borte fra Hetland til at kunne passe. Eggers, som mere retter sig efter Beliggenheden paa Kortet, holder det for at være Vestmanöerne; men det synes ikke rimeligt, at begge Flaaderne skulde træffe sammen paa et saa langt borte liggende Sted. Rigtigere er det maaskee at holde det for Gorsöe ved Romsdalen, som rigtig nok er beboet, men hvortil de övrige Omstændigheder ret godt passe.

men han fandt Landet saa velbefæstet etc. Uagtet de islandske Annalers Magerhed i den Periode, som her omtales, forekommer der dog noget i disse, der kan bringes i Forbindelse med den her omtalte Begivenhed. I Finn Johnsens Harmonia Annalium tales nemlig ved 1394 om en temmelig betydelig Skjærmydsel i Hvalfjord mellem Indbyggerne og fremmede Skibsfolk.

De islandske Öer (Islande). Forster holder *le Islande* for at være Hetland, og sammenligner Talos med Zeal, Broas med the Buras, Iscant med Unst, Trans med Tronda, Mimant med Mainland, Damberc med Hamer og Bres med Brassa. Men da Estlanda temmelig bestemt er Hetland og le Islande nævnes som forskjellige derfra, og som liggende i Nabolauget af Island, bliver Eggers's og Estrups[2] Mening rimeligere, at der ved le Islande forstaaes Islands af Fjorde gjennemskaarne östlige Deel. *Talas* er uden

[1]) Suhms Hist. af Danmark 14 D. p. 310.

[2]) Skand. Litt. Selsk. Skifter 20 Bind p. 285.

Tvivl dannet efter det islandske Dalr. Det betegner efter Eggers's Mening en Deel af Mulesyssel, hvori adskillige benævnte Dale (Sunnudalr, Hofsdalr, Vestradalr, Bustadalr) findes. Dalesyssel kan man ikke tænke paa, da det ligger paa en anden Kant af Landet. *Broas*, paa Kortet *Brons*, er efter samme Forfatter Berunes i den sydlige Deel af Mulesyssel. Dog kunde det maaskee ligesaa snart være Bjarnanes, som ligger noget sydligere. *Iscant*, maaskee feilskrevet for *Iscaut*, er Skoptá; *Trans* maaskee istedenfor Traus, Torfajökull; Mimant, paa Ruscellis Copie af Kortet *Minant*, og maaskee oprindelig Miuant, er Navnet Myvatn, og skal vel betegne Myvatnssveit. *Damberc*, paa Kortet Dambert, skulde være Breidamerksjökull, og *Bres* Egnen om Bersastad. Bres maa dog rimeligviis have ligget nærmere ved Kysten end Bersastadr, da det ikke er rimeligt, at Zichmni uden Modstand skulde være trængt saa langt ind i Landet, og der have haft Ro til at anlægge en Fæstning. Det kan derfor maaskee snarere være eet af de mange Steder paa Östkanten af Island, hvis Navne begynder med *Br*, efter Beliggenheden kunde man maaskee holde det for at være Brimnes eller og Brekka ved Dalatángi.

Engroueland. Herved forstaaes Grönland. I Texten forekommer bestandig den nysanförte Form, men paa Kortet staaer Engronelant, som er nærmere ved det Oprindelige, og som derfor vel og har staaet i det originale Manuscript. Ogsaa har Benedetto Bordono i sit Isdario (1534) brugt Formen Engronelant[1]. Den Egn, hvor Nicolo er landet, maa nödvendigviis være paa Östkysten, og det paa dennes nordlige Deel. Men selv hertil kunde man ikke komme ved at reise fra Island imod Nord[2]. I Henseende til Orienteringen er altsaa indlöben en Feil, hvortil Compassets Misviisning kan have givet Anledning. Feilen er

[1]) Zurlas Dissertazione p. 99.

[2]) Nord. Tidsskr. f. Oldk. 2. p. 14.

desuden ikke saa stor i disse Egne, som den paa de sædvanlige voxende Sökorter maa forekomme os.

Og der ere smaae Haver, bedækkede om Vinteren. Der forekommer mig ikke at være nogen Grund til at forandre Læsemaaden di verno til di verde (med Grönt[1]). I et saa koldt Clima kunde det nok være nödvendigt at bedække Haverne om Vinteren, for at de toaarige og fleeraarige Væxter ikke skulde fryse bort.

bringe dem Höns. Her er at forstaae Ryper, som Forster rigtig har anmærket.

Bitumen, eller en hvid og bindende Kalk. Her er altsaa et naturligt Kalkbrænderi, hvorpaa jeg ellers ikke kjender noget Exempel. Imidlertid har Sagen ikke noget Utroligt. Denne Notice forekommer mig just at indeholde en Bekræftelse paa Fortællingens Troværdighed; thi det var ei sandsynligt, at man skulde opdigte et Phænomen, som var ubekjendt, og paa hvis Mulighed maaskee ingen den Gang havde tænkt.

Og Glöderne selv tjene, naar de ere slukte, istedenfor Stene til at danne Murene og Hvælvingerne. Glöderne, som maa skjelnes fra de foran nævnte gloende Stene, ere vulcanske Slakker, hvortil Beskrivelsen ganske passer.

saalænge varer Vinteren hos dem. Scoresby fandt, at flere Mærker allerede den 23de August under 69° Brede forkyndte den nærforestaaende Vinter. Altsaa kan man nok antage, at Vinteren der varer 9 Maaneder.

et stort Nabofolk. Herved forstaaes uden Tvivl Grönlænderne, hvilket især er tydeligt af den fölgende Beskrivelse over deres Baade.

ere ganske runde. Grönlændernes Huse ere rigtignok aflang-firekantede, men nogle Folk af samme Folkestamme, boende ved Hudsons Bay, opföre af Snee runde og næsten halvkugleformige Vinterhytter.

Forbjerget ovenfor Norge. Herved kan forstaaes Nord-

[1]) Skand. Litt. Selsk. Skr. 20. p. 282.

cap, eller da dette maaskee ikke var Zenoerne bekjendt, Langenæs, hvilket er sat istedenfor den omliggende Egn.

Trondon, Trondhjem I Texten staaer egentlig Treadon, men det er rettet til Trondon i Overeensstemmelse med Kortet.

Fisk, som de törre i Luften og Kulden, og Skind af forskjellige Slags Dyr. Det er ikke usandsynligt, at der hist og her paa Östkysten af Grönland forekommer Mængde af Fiske; at der findes Pelsdyr, som hvide og blaae Ræve, Isbjörne, Sælhunde, er bekjendt af Graahs Reise.

Derfor erholde de Træ til at brænde etc. Netop disse Artikler indföres endnu til Grönland. Naar man ikke vil nöies med grönlandske Skindklæder, maa man have Töiet til sine Klæder fra Europa.

Fiskernes Baade ere dannede som de Skytter, Væverne betjene sig af. Den her givne Beskrivelse passer ganske til Grönlændernes Kajakker.

Og de have en Sæk i Bunden. Det Ord, som jeg har oversat ved *Sæk*, er manica, som egentlig betyder et Ærme: Estrup oversætter det ved *Læderslange*[1]. Stedet er noget utydeligt, og jeg kunde være tilböielig til at antage, at Talen er om den Blære eller egentlig Skindpose, som Grönlænderne binde ved dens Kastespyd, for at udmatte de saarede Dyr, men om hvis Bestemmelse Fortælleren havde fattet en urigtig Forestilling, maaskee blot formedelst Ukyndighed i Sproget.

Estotilanda, en temmelig herskende Mening er det, at dette Land skal være Labrador eller Nybritannien[2]. Forster mener, som forhen er anfört, at det er Islændernes Viinland, hvilket han holder for Newfoundland; men Labrador og Newfoundland ere altfor kolde, öde og ufrugtbare Lande til nogenlunde at passe til Beskrivelsen over

[1]) Skand. Litt. Selsk. Skrift. p. 286.

[2]) See Zurlas Dissertazione p. 113-115.

Estotilanda; om Labrador eller Newfoundland vilde man neppe sige, at Landet var rigt og havde störste Overflödighed af alle Jordens Goder[1]. Vi have da kun to Landstrækninger at vælge imellem, nemlig Nyskotland og Nyengland.

Nyengland, som efter Rafns Undersögelser maa være det gamle Viinland[2], passer til Beskrivelsen over Estotilanda, forsaavidt som det har Overflödighed paa alle Slags Producter, og er rigt paa Skov, og i Betragtning af at det i Middelalderen har haft en europæisk Colonie, og der altsaa let endnu i det fjortende Aarhundrede kan have været Spor af europæisk Cultur og latinske Böger; men Nyengland kunde man ikke let falde paa at kalde en Ö, og det ligger noget for langt sydlig til at kunne siges at ligge vesten for Frislanda, og til at have jevnlig Communication med Grönland. Nyskotland, de Gamles Markland[3] er ogsaa et frugtbart Land og staaer deri kun lidet eller slet ikke tilbage for Nyengland; her findes Metaller[4], og man er uden Tvivl tidlig bleven opmærksom derpaa, som man maa slutte af Navnet paa en By: les Mines, og paa en Fjord: Bace des mines. Da Nyskotland er en Halvö, kunde det være rimeligt, at man faldt paa at holde det for en Ö, og det er virkelig noget mindre end Island, som der siges om Estotilanda; det kunde ogsaa snarere end Nyengland siges at ligge vesten for Frislanda. Om Nyskotland, det gamle Markland, veed man vel ikke udtrykkelig,

[1]) See Rafns Antiquitates Americanæ p. 419-422.

[2]) Antiq. Americanæ p. 424-426.

[3]) Antiq. Americanæ p. 422-424.

[4]) Mellem Weymouth og Clements begynder det store Leie af Magnetjernsteen (9 Fod mægtigt), som naaer til Falmouth ved Avon. Ved Nictau viser Jernmalmleiet sig igjen 6½ Fod mægtigt. I Pictaus District, sydostlig for New Glasgow, er et Leie af Rödjernsteen, 18 Fod mægtigt. Ved Carriboo-Floden, ved Tony-, Öst- og Vest-Floden forekomme Kobberertser. (S. Karstens Archiv für Mineralogie etc. II B. 2 H. p. 483, 484, 488).

at der var en nordisk Colonie; imidlertid er det ikke usandsynligt, at der har været en saadan, da vi vide, at det var opdaget af Nordmænd, og at der endnu 1347 var Fart mellem Grönland og Markland[1]. Hermed stemmer det fortræffelig overeens, hvad der siges hos Zenoerne, at deres meste Handel er med Grönland (*Engroueland*). Navnet Estotiland, som man har forklaret Öst-Udeland (Landet öster ude), kunde ret passende været givet Nyskotland med Hensyn til Nyengland eller Viinland, for hvilket det laae östlig og udad mod Havet. Det forekommer mig saaledes mest rimeligt, at Estotilanda er Nyskotland eller de Gamles Markland.

En Latiner. Herved maa vel være at forstaae enten en Mand fra eet af de Lande, hvis Sprog ligne Latin, en Portugiser, Spanier eller Italiener, eller og blot Een, som kunde tale Latin. Hvorledes en saadan kunde være kommen til Estotilanda, er ikke let at forklare; men umueligt var det ikke. Vi maae imidlertid erindre, at denne Omstændighed hörer til Fiskernes Efterretninger og er altsaa kommen til os paa tredie Haand.

Deres meste Handel gaaer til Engroueland, hvorfra de faae Pelsværk, Svovl og Beg (Tjære). Det kunde synes besynderligt, at man förte Pelsværk til Acadien, hvor der ikke er Mangel paa Pelsdyr; men det er dog ikke usandsynligt, at man fra Grönland har dertil bragt Skind af saadanne Dyr, som ikke fandtes der, f. Ex. af Sælhunde, hvide Björne og Fjeldræve. Svovl forekommer vel i Grönland, dog tvivler jeg om at det findes i den Mængde, at det kunde udföres, ja det er mig ikke engang bekjendt, at man har benyttet sig deraf; men det er ikke usandsynligt, at man har bragt islandsk Svovl fra Grönland til Markland. Man vil maaskee finde det aldeles urimeligt, at der skulde kunne udföres Beg eller Tjære fra Grönland, hvor der næsten ikke findes Træer, især da der i Kongespeilet

[1]) Rafns Antiquitates Americanæ p. 264, 265.

udtrykkelig siges, at al den Tjære, de bruge, tilföres udenlands fra; men man maa erindre, at man dog der lavede Sæltjære eller Tjære af Sælhundetran[1].

Og han fortæller, at der i Sönden er et stort Land, som er rigt paa Guld og velbefolket. Her menes maaskee det samme Land, der siden omtales, under Navn af Drogio.

De saae Korn og tilberede Öl etc. Endskjöndt man kunde falde paa at sætte dette i Forbindelse med det næstforegaaende Punctnm, viser dog det Fölgende, at Forfatteren her gaaer tilbage til Estotilanda.

De have Skove af uhyre Störrelse. Det passer godt til Nyskotland, hvor der ere store Skove[2].

til dette Land, som de kalde Drogio. Efter Beliggenheden paa Kortet kan dette være Florida, hvortil og den Omstændighed, at Beboerne ere Menneskeædere[3], passer. Zurla er ogsaa af denne Mening (Dissertazione p. 117).

Da Rygtet om ham udbredte sig hos Nabofolkene etc. I disse Beretninger er formodentlig noget Praleri af den færöiske Fisker, hvis Beretninger vel i det Hele ere mindre paalidelige, end Nic. og Ant. Zenos.

Folket er vildt og berövet alle Bekvemmeligheder etc. Hvad her berettes, passer godt til de oprindelige Beboere af de forenede Stater[4].

Jo længere man kommer mod Sydvest, desmere Dannelse finder man. En lignende Anmærkning findes i Allgem. Hist. der Reisen zu Wasser und zu Lande, 16 Bd. p. 570. „Vildheden hos de americanske Indianere synes at tiltage mere og mere, jo længere man gaaer imod Nord."

[1]) See Rafns Antiquitates Americanæ p. 274, 275.

[2]) Allgem. Historie der Reisen zu Wasser und zu Lande 14 Bd. p. 83. Antiquitates Americanæ p. 424.

[3]) Allgem. Hist. der Reisen 14 Bd. p. 19.

[4]) Zurlas Dissert. p. 117. Allgem. Hist. der Reisen 16. p. 569-81.

Saaledes at der ere Stæder og Afgudstempler etc. Denne Beskrivelse passer saa udmærket til Mexicanerne, at man neppe kan tvivle om at disse ere meente. I Landskabet Mexico fandtes som bekjendt betydelige Stæder, f. Ex. Mexico, Tezcuco, Chalco, Cholula, Tlascala og flere. Acasta og Herrera anföre i Hovedstaden Mexico otte Templer[1], og saadanne vare overalt i Landet. Alle Krigsfanger bleve höitidelig offrede til Guddommen; Slagtofferets Hjerte og Hoved vare de Dele, som vare Guderne helligede; den Kriger, som havde bemægtiget sig Fangen, tog Kroppen med sig, for at spise den i et Gjestebud med sine Venner[2]. I Mexico findes som bekjendt meget Sölv og en ikke ubetydelig Mængde Guld. De gamle Mexicanere vidste ogsaa at benytte sig af disse Metaller[3].

Vi opdagede nogle Öer, som vare underkastede Frisland. Da Reisen sandsynligviis tog sin Begyndelse fra Thorshavn, og gik (saavidt muelig) vestlig, altsaa sönden om Strömö, saa menes her formodentlig: Hestö og Kolter.

Efter at være komne forbi nogle Grunde. Her forstaaes maaskee den Bove (Klippe), som er imellem Myggenæs og Gaasholmen[4], samt de Grunde, som findes ved Indlöbet til Sörvaagsfjord[5].

Da vi nu vare komne ud paa det dybe Hav. Udtrykket *il piu cupo pelago* oversættes af Forster „det sorte vilde Hav;" men Zurla tager *cupo* i Betydningen mörk eller dunkel, og antager, at Udtrykket er foranlediget ved de Taager, som staae over Bankerne ved Newfoundland. Men der er i det Foregaaende ikke noget Tegn til at man

[1]) Allgem. Hist. der Reisen p. 577.

[2]) Robertsons History of America, 7 Bog. Ceremonierne beskrives i Allgem. Hist. der Reis. 13 Bd. p. 578, 579 (eft. Herrera).

[3]) Allgem. Hist. der Reis. 13 Bd. p. 573, 574.

[4]) Landts Beskr. over Færöerne p. 143.

[5]) Landts Beskr. over Færöerne p. 115.

i Forveien havde seilet saa længe, at man kunde være kommen dertil. Jeg troer derfor at man ved *cupo* maa forstaae dyb. Dog kunne vi og forklare *cupo* ved *sort*, men da maae vi med Forster henföre det til Havet selv, og erindre, at jo dybere Havet er, desto mörkere er dets Udseende.

og tilsidst opdagede vi Land i Vesten. Dette Land, som siden benævnes Icaria, er det höist vanskeligt at sige noget sikkert om. Da Flaaden i otte Dage var kastet omkring af Stormen, saa at man ikke vidste, hvor man var, kunde Antonio Zeno heller ikke med Sikkerhed anvise dette Land Plads paa Sökortet. Af det, der i Texten anföres om Farten derfra til Grönland, kunne vi imidlertid slutte, at det er lagt paa et urigtigt Sted. Ligeledes kunne vi af de samme Grunde slutte, at det ikke er Newfoundland. Derimod har Forsters Mening, at det er en Deel af Irland, meget for sig. Imidlertid forekommer Formodningen, at det skulde være Landskabet Kerry, som grunder sig paa Ligheden mellem Navnene Icaria og Kerry, mig ikke rimelig, fordi man ikke kan komme til Söes dertil fra Öst. Sandsynligere er det, at Talen er om den nordvestlige Deel af Landskabet Mayo[1]. Vi maae da antage, at Flaaden ved Stormen er dreven ind i den store Bugt mellem Mayo og Donegal, dog saa nær ved Cap Benvee, at man först fik Öie paa dette[2]. Man saae saaledes Land i Vest og kom ved at seile i denne Retning snart til en sikker Havn, formodentlig til Broad Haven, som ligger strax vesten for Cap Benvee. Det er ikke usandsynligt, at der i denne Afkrog af Landet, hvor der næsten ingen Stæder er, kan under Richard den Andens svage Regjering have været en Stammehövding, der var saa godt som uafhængig, og kunde betragtes som et Slags Konge, især i en Egn, hvor der end-

[1]) Ogsaa her forekomme Navne, der ligne Icaria, f. Ex. Carawall.

[2]) Ifölge Meddelelser fra Stedet selv er Cap Benvee 826 Fod höit, og kan sees i en Afstand af over 35 engelske Mile.

nu i vore Dage leve Familier, som udlede deres Herkomst fra Landets gamle Smaakonger, og hvor man endnu foreviser disse Kongers Residentser[1].

ti Mennesker, som kunde tale ti forskjellige Sprog. Da der i Storbritannien alene tales fem Sprog (Engelsk, Skotsk, Gaelisk, Walisk og Cornwallisk), kan man ikke finde det besynderligt, at der i Mayo kunde være samlede ti Mennesker, som talte ti forskjellige Sprog, af hvilke de Reisende kun forstode eet.

som var fra Island. Denne Omstændighed taler for Hypothesen, at Icaria var en Deel af Mayo; thi dette er een af de Dele af Irland, som ere nærmest Island.

at Öen hed Icaria etc. Hvad der af disse Beretninger er sandt, og hvad falskt, er vanskeligt at afgjöre. Nogle Traditioner om deres Kongestammes Oprindelse fra Skotland have Indbyggerne af Landskabet maaskee haft; men disse ere paa en besynderlig Maade sammenblandede med bekjendte græske Myther. Eet og andet af hvad Islænderen meddeelte vore Reisende kan og reentud være Opdigtelse.

at de gjerne vilde modtage een af vore, d. e. een af de Italienere, som Antonio Zeno havde med sig; thi det var Antonios Sprog, de vilde lære. At holde een af Færingerne tilbage, bröde de sig vel ikke om, fordi deres Sprog næsten ikke er forskjelligt fra Islandsk.

han seilede udenom Öen. Da Landet, som her om-

[1]) At the opposite side of the island (Clare Island) are the ruins of an old castle, formerly the residence of the far famed queen Granuele, the ancestor of the family O'Malley (Second account of a mineralogical excursion to the counties of Donegal, Mayo and Galway by Sir C. L. Giesecke, Dubl. 1828 p. 9).

In coming up the bay it (Binghams Castle) presents itself beautifully, and affords an interesting recollection of older times, when the resident was the king of his estates and ruled as a sovereign over his boodsmeo (Id. lib. p. 12).

tales, ikke er en Ö, men et Næs, kan Talen ikke være om en egentlig Omseiling, som just heller ikke nödvendigviis ligger i Ordet circondando. Den Havn paa Östsiden, som var Zichmni anviist, har maaskee været een af de Vige, som löbe ind fra Fjorden ved Killala.

Öens nordlige Forbjerg. Formodentlig det foromtalte Cap Benvee. Det maa synes besynderligt, at de to Gange ere komne forbi dette Forbjerg uden at möde de her omtalte Grunde. Det synes, som om disse Grunde maatte ligge i nogen Afstand fra Landet, og at man da havde undgaaet dem de 2 förste Gange, da man löb langs med Kysten, hvorimod man den sidste Gang holdt sig fra Kysten. Ifölge indhentede Oplysninger ligge nogle Klipper, kaldede the Staggs of Broad Haven, omtrent $1\frac{1}{2}$ engelsk Miil nordlig for Benvee-Head. Disse ere rimeligviis meente.

Det östlige Forbjerg. Saaledes staaer der i Texten; men ifölge Contexten maae vi formodentlig antage en Feil her; thi da de vare dragne fra en Havn paa Östsiden forbi det nordlige Forbjerg, maatte de komme tilbage til den vestlige Side af Landet. Den Havn, hvori de tænkte at löbe ind, bliver saa formodentlig den samme som den, hvorved de strax i Begyndelsen havde været, nemlig Broad Haven, og Forbjerget at söge i Nærheden af denne. Imidlertid er det dog mueligt, at Læsemaaden er rigtig; og da antage vi, at de, som forhen anfört, först ere komne til *Broad Haven*, at Havnen paa Östsiden er Fjorden ved Balliglass, at det nordlige Forbjerg er Cap Downpatrick, som vel ikke er det nordligste Forbjerg paa Kysten, men dog vender imod Nord, og at det östlige Forbjerg er Cap Relakin, ved hvilket der ogsaa er et Indlöb til en Havn. Men herved möde fölgende Vanskeligheder. Det hedder, at de efter at være komne til det sidste Forbjerg, seilede mod Vesten, hvilket fra Cap Relakin ikke egentlig lod sig gjöre; de havde der i Sinde at söge at faae Islænderen i Tale; dette medförer da rimeligviis, at de vare i Nærheden

af det Sted, hvor de först havde truffet ham; endelig finde vi de nysomtalte Klipper (Staggs of Broad-Haven) ved Cap Benvee; men lignende Klipper eller Grunde forekomme ikke ved Cap Downpatrick, saa at dette ikke passer saa godt til Beskrivelsen over det nordlige Forbjerg, som hint. Jeg foretrækker derfor at forandre Læsemaaden, som oven anfört.

lettede han Anker ved god Vind o. s. fr. Julianehaabs District ligger henved halvfjerde Hundrede Mile i Vestnordvest for Mayo. Man kunde saaledes ved med god Vind at seile först i Vest i sex Dage, og derpaa i Nordvest i fire Dage, nok komme dertil.

At de havde fundet en fortræffelig Egn og en endnu bedre Havn. Den Egn, som her omtales, er upaatvivlelig Egnen ved Fjordene Agluitsok og Ounartok. Her er om Sommeren mild Luft; i Nærheden af Lichtenau er en antagelig Havn[1], en god Skibshavn skal efter Dr. Pingels Meddelelse være mellem Ounartok- og Sermelik-Fjordene indenfor Öen Imnarsutelik; i Agluitsok-Fjorden har paa flere Steder været god Skov efter Landets Leilighed, men den er nu udryddet af de mähriske Brödre. Fiskeriet efter Lodder, som i Mai og Juni gaae ind i Fjorden, er det bedste i hele Sydgrönland, ogsaa er der en Laxelv; eet og maaskee flere Fuglefjelde forekomme der; paa Öen Ounartok ere varme Kilder; de i Agluitsok udlöbende Elve synes at være ret betydelige; endelig findes baade i Ounartok og Agluitsok temmelig store Sletter med god Jord.

Da vi vare löbne ind i en god Havn. Efter de anförte Omstændigheder synes denne Havn at have været i Nærheden af Lichtenau.

et stort Bjerg, som udkastede Rög. I Indledningen har jeg bemærket, at her tales om Öen Ounartok, som dog nok ikke kan sees fra Lichtenau; men man kan an-

[1]) S. Samleren.

tage, at de Reisende paa een af deres Udflugter have faaet Öie paa denne Ö.

August Maaned. I Originalen staaer Juni Maaned, som ikke kan være rigtigt, da Ankomsten til Ilofe i Forveien siges at have fundet Sted den förste Juli. En Berigtigelse maa Texten da undergaae, i det vi enten paa dette Sted læse August istedenfor Juni, eller og antage, at Ordene Luglio og Giugno ere forbyttede. Det Förste bliver maaskee det Rigtigste, eftersom der kort efter siges, at Vinteren var nær.

omkring paa hele Öen. Ved Öen forstaaes uden Tvivl ikke Öen Ounartok, til hvis Undersögelse der ikke udfordredes saa lang Tid; men snarere Landet mellem Fjorden Agluitsok og Ounartok, og maaskee tillige paa Östsiden af Ounartok.

Neome. Synes at være Öen Foul.

at jeg var kommen forbi Island. Det synes besynderligt, at Brevskriveren her ikke anmærker, at han var kommen forbi Frislanda (Færöerne), hvilket han maatte have bragt i Erfaring, og hvilket var værdt at anmærke, fordi det viste, at han havde forfeilet sin Vei. At han efter tyve Dages Seilads fra Grönland var kommen forbi Island, var ganske i sin Orden, og fortjente ikke at anmærkes som noget besynderligt; desuden havde han, naar han ikke allerede vidste, at han var kommen forbi Island, ingen Grund til at vende sig imod Sönden; thi dersom han tog denne Retning for tidlig, kom han ikke til Færöerne, men midt ud i det atlantiske Hav.

D. EFTERRETNINGER
OM NICOLO OG ANTONIO ZENO.
EFTER ZURLA[1].

Den Bog, som Nicolo Zeno den yngre har meddeelt om hans to Forfædres, Nicolo og Antonio Zenos Reiser og Opdagelser, begynder med at give os nogen Underretning om hans anseelige Familie fra det trettende til det sextende Aarhundrede, desuden forudskikkes en Stamtavle over de Personer i Familien, som i denne Tid have udmærket sig. Saa meget desto snarere kunde man lade sig bevæge til at omtale denne Slægts store Anseelse, deels ved dens fjerne Oprindelse, deels ved dens senere Glands iblandt den mest udmærkede venetianske Adel. Men dette er ikke vor Hensigt. Vi indskrænke os til at anmærke, at, foruden ikke faa andre Forfattere af venetianske Slægtregistre og Kröniker, Giacomo Zebarella taler vidtlöftig om denne Familie i sit Værk trykt i Padua 1616 under Titel: Trasea Peto, ovvero origine della Serenissima Famiglia Zeno (Thrasea Pætus, eller den höianseelige Familie Zenos Herkomst), og omendskjöndt mange Paastande af denne Forfatter, som har beskrevet flere venetianske og paduanske Familiers Oprindelse, ikke bifaldes af Kritikerne, synes man dog i det mindste at burde underskrive det, som Marco Barbaro har efterladt, skrevet i sine Discendenze Patrizie, i Manuscript T. 7 pag. 178. „Familien Zeno er af saa stor Ælde, at det er höist mærkværdigt og næsten utroligt; thi efter at have seet de ældste Kröniker, Historier og Mindeskrifter i Venedig, Padua, Marca Trivigiana og Rom, har jeg deraf uddraget den mest grundede Formodning, at dens Udspring er fra Fanniernes höianseelige consulariske og keiserlige Familie, som hörer til de ældgamle romerske Adelsslægter." Desuden kan man om denne Familie see, hvad der findes i Begyndelsen af Carlo Zenos, den Ældres, Liv,

[1]) Dissertazione p. 38-45.

skrevet af Jacopo, hans Brodersön, Biskop til Feltre og Belluno, og af Muratori indfört i hans 19de Bind af Scriptores rerum Italicarum, og til ny Hæder for denne Familie var det at önske at man maatte see trykt Elogi degli Uomini illustri della Famiglia Zeno (Lovtaler over de berömte Mænd af Familien Zeno), skrevne af Pietro Zeno i Begyndelsen af det 17de Aarhundrede, hvilke som Manuscript eies af den venetianske Patricier Teodoro Correr, en yderst ivrig og utrættelig Samler af fædrelandske Mindeskrifter. Hvad os angaaer, behöve vi blot at holde os til Nicolo og Antonio Zeno, værdige Brödre til den ovennævnte Carlo den ældre, og som synes paa en Maade at have været hans Medbeilere ved at udmærke sig udenfor Fædrelandet og ved nye dristige Seiladser, ligesom han udmærkede sig ved sin Tapperhed hjemme og ved Fædrenestadens Forsvar. Deres Forældre vare Pietro med Tilnavn Dragone og Agnese Dandolo. Deres Fader gjorde sig berömt ved sin langvarige Bestyrelse af Staden Padua, som den Tid var underkastet Carrareserne, og endnu mere som Överstcommanderende i de christne Fyrsters Forbund, som 1312 blev stiftet af Clemens den Sjette mod Tyrkerne, af hvilke han Aaret efter, i det 43 Aar af hans Liv, blev myrdet tilligemed den pavelige Legat, ved et pludseligt Overfald, medens de tilligemed hele Hæren bivaanede Gudstjenesten. Det vilde have været meget önskeligt, at Krönikerne havde med samme Nöiagtighed og Sikkerhed tilkjendegivet de forskjellige Hoved-Epocher i Pietros tre anförte Sönners Liv og Tidsregning. Om Carl veed vi dog saa meget, at han blev födt 1334, og at hans hele Liv, som endtes 1418, var opfyldt med mange Slags Hæder, erhvervet ved hans udmærkede Flid i Videnskaberne og Yndest for de Lærde og ved de betydelige Tjenester, han ydede Fædrenelandet, paa hvilke han satte Kronen ved med stor Berömmelse at befrie det fra Faren i Krigen med Genueserne 1380 og 1381, som udförligere sees i hans Levnetslöb og den der-

til föiede Liigtale af Leonardo Giustiniano, som nylig, tilligemed adskillige andre over venetianske Patriciere, er oversat af den kundskabsrige Adelsmand Girolamo Ascanio Molin. Men hvad Nicolo og Antonio angaaer, kunne vi kun tilnærmelsesviis angive Tidspunkterne for deres Födsel, deres Reiser og deres Död.

Da man i Stammetræet finder, at Pietro giftede sig med Agnese 1326, og der siges i Carlos Levnet, at han neppe kjendte sin Moder, og at hun efterlod sig ti Sönner, maa man slutte, at Afstanden mellem hans Brödres Födsel ikke har været stor[1]. I Skriftet Vite de' Duchi di Venezia af Marin Sanuto den Yngre, saaledes kaldet for at skjelnes fra den ældre, som ogsaa kaldes Torsello, — som af Muratori er indfört i den 22 Tome af Rerum Italicarum Scriptores, er vor Nicolos Navn med Nedstammelsen fra Pietro Zeno Dragone, eller ligefrem Dragone hans Fader, og det for ikke at forvexle ham med andre af samme Navn og Tilnavn, som levede paa den Tid, da det viser sig af et Manuscript med Titel il Campidoglio Veneto af Vicentineren Girolamo Capellari, som findes i St. Marcus-Bibliotheket, at der vare tvende andre af Navnet Nicolo Zeno i Aaret 1379. Vor Nicolo kaldes der da S. Canzian, fordi han boede i det saaledes benævnte Sogn, ligesom hans Broder Antonio kaldtes da S. Fantin og Carlo da S. Grisostomo.

Af disse anförte forskjellige Bopæle seer man at de tre Brödre have adskilt sig, ligesom de og have stiftet tre særskilte Slægtlinier. Carlos Linie uddöde 1653 med en

[1]) Under den Forudsætning, at Nicolo var den ældste af Brödrene, har Zahrtmann antaget, at han var födt omtrent 1328. Men denne Forudsætning udledes vist blot deraf, at han nævnes först i Stamtavlen. Men da han her kun nævnes med Antonio og Carlo, fölger kun at han var den ældste af disse tre. Det kan da være, at hans Födselsaar ikke var tidligere end 1331. Tilnavnet il Grande beviser intet, da det ogsaa tillægges Carlo.

Vettore, Sön af Carlo, Nicolos Linie med Marco di Giambatista, som döde 1756. Antonios Stamme, som siden blev kaldt dai Crocicchieri og dai Gesuiti, vedvarer endnu i den udmærkede Adelsmand Antonio Zeno, som for nærværende Tid ogsaa repræsenterer Nicolos uddöde Linie, og til hvis Humanitet og Artighed jeg skylder ikke faa Oplysninger uddragne af hans Archiv. I Sanutos nys anförte Levnetsbeskrivelser finder jeg, at vor Nicolo med Tilnavn il Grande var iblandt Dogen Marco Cornaros 41 Vælgere 1365; og det synes at være den samme, som kort derefter anföres, som een af de tolv Talere, der af det venetianske Senat bleve udsendte med fem Galeier til Marseille, for at före Paven med hans hele Hof til Rom. Med större Bestemthed anföres i samme 22 Tome col. 747 vor Nicolo iblandt de 41, som udvalgte Dogen Michele Morosini i Juni 1382, da han der kaldes Ser Nicolo Zeno quondam Ser Dragone (ɔ: Pietro Zeno med Tilnavn Dragone) som nylig er anfört, og col. 714 siges: „den förste October samme Aar 1382 blev Nicolo Zeno quondam Ser Dragone udnævnt til Gesandt i Ferrara," og strax derefter tilföies, at den samme var een af de tre Deputerede til Grændserne med Herren af Padua. Siden læser man col. 779 med samme Vedtegning, at han var den ene af de tre Raadsherrer, som 1388 den 26de November bleve udvalgte for paa Herren af Paduas Vegne at tage Staden Treviso og dens Territorium i Besiddelse. Efter denne Tidspunkt findes Nicolo Zenos, Ser Dragones Söns, Navn ikke iblandt de Levende. Og heraf have vi gyldig Grund til at slutte, at han er dragen langt bort fra sin Fædrenestad og har udfört den Reise til de nordlige Egne, som vi handle om.

Deraf fölger det sikkert, at Nicolo har foretaget denne Reise, ikke 1380, som Bogen og Sökortet, hvilke udkom fra Marcolinis Bogtrykkeri 1558, anföre, men efter 1388 og maaskee 1390, og Forvexlingen mellem 1380 og 1390

er ikke forunderlig i en Udgave, som rimeligviis er gjort uden Forfatterens Tilsyn, ligesom han heller ikke gjennemsaae sit andet Værk „om Staden Venedigs Oprindelse," som i samme Aar blev udgivet, ligeledes af Marcolini, og hvorom man kan see Foscarini pag. 276. Denne Forvexling af Aar bevises ogsaa af det, som den samme Nicolo den Yngre skriver, at Nicolo, den Reisende, forlod Venedig efter den chioggianske Krig med Genueserne, som endtes ved Fredsslutningen den 24de August 1381. Ogsaa kort Tid derefter opstode nye Forandringer og Farer for et Brud mellem de to medbeilende Republiker, saa at man kan antage, at Nicolo hverken saalænge den nysnævnte med stor Forbittrelse förte Krig varede, eller kort derefter, har forladt sit Fædreneland, til hvis Tjeneste hans udödelige Broder Carl med saa megen Tapperhed opoffrede sig. Hertil kommer at — som den flittige Marco Barbaro giver tilkjende i sit forhen citerede Manuscript Discendenze Patrizie, saavelsom Marcantonio Sabellico i sin Storia della Repubblica di Venezia — Nicolo[1] var Anförer for en Galei imod Genueserne Aar 1379; det samme anmærkes af Andrea Gataro i hans Storia Padovano i Tom. XVII af Muratoris Rerum Italicarum scriptores, og af Andrea Redusio i hans Chronicon Tarvisinum i den nylig anförte Samling, og det er meget naturligt, at Nicolo i denne store Fare udviklede til Fædrenelandets Tjeneste og Forsvar disse Sömands- og Kriger-Talenter, som han med saa stor Hæder lagde for Dagen paa sin fölgende Reise, og i sine Foretagender under den udenlandske Fyrste i Frislanda. Nicolo den Yngre taler netop om hans ved foregaaende Övelse udviklede Tapperhed, idet han siger, at han selv kjendte og vidste meget ved lang Övelse i Seilads og Vaaben. Ikke alene med sin Arm fremböd han sig til Fædrenelandets

[1]) Dersom denne Nicolo, Sömanden, havde været forskjellig fra Nic. Zeno di S. Canzian, vilde disse Forfattere dog rimeligviis have givet det tilkjende.

Frelse, men ogsaa med en stor Deel af sine Rigdomme, som han besad i saa stor Overflödighed, at han fik Tilnavnet den Rige. Jeg læser virkelig i et Udtog af den store eller trevisanske Krönike et Manuscript, som Dogen Foscarini fordum besad: Nicolo Zeno qu. Dragon[1] con Zustignan Orsatto, Zorzi Fantin, Zane Moro, Zorzi Giacomo fu uno de' piu ricchi per gl'imprestidi per la guerra di Chiozza[2], ɔ: Nicolo Zeno, den afdöde Dragones Sön, var tilligemed Giustiniano Orsatto, Georgio Fantin, Giane Moro og Georgio Giacomo een af de Rigeste, som skaffede Laan tilveie til den chioggianske Krig, og dette var 1381. Derfor er det man med fuldkommen Sikkerhed kan afgjöre, at Tiden, da han begav sig fra Venedig paa sin höist mærkværdige Reise mod Norden var efter 1388 og maaskee 1390, som ogsaa fölger af Familien Zenos Stamtavle, indfört i de forhen nævnte Discendenze Patrizie. Idet der her tales om Antonio Zeno, angives, som andensteds sees, Tidspunktet for de omtalte to Brödres Opdagelser at være 1390[3], og dette svarer til Nicolos förste Reise og hans Opdagelser, hvorom han, og siden Antonio, have skrevet.

Da vi saaledes for förste Gang have med Nöiagtighed undersögt Tiden til Nicolos Afreise, bliver det let at udlede hans Dödsaar, eftersom den yngre Nicolo fortæller os, at, ifölge denne Reisendes Beretninger og smigrende Indbydelser, hans Broder drog over til ham og levede med ham i Frislanda i 4 Aar, efter hvilke Nicolo döde. Naar vi forudsætte, hvad der er ganske rimeligt, at Antonio ikke har opsat at begive sig derhen, efter de af Broderen er-

[1]) Af dette Udtryk, synes mig, fölger uimodsigelig, at det netop var vor Nicolo som var riig, hvilket Zahrtmann ikke vil antage.

[2]) ɔ: Chioggia.

[3]) Vi kunne dette uagtet gjerne antage at Nicolos Afreise fra Venedig har fundet Sted 1389, maaskee endog i Begyndelsen af Aaret, hvorved der kan blive en Tid af over 3 eller henimod 4 Aar fra hans Afreise til Antonios Ankomst til Færöerne.

holdte Underretninger, siden han kappedes med ham ogsaa i Lysten til at reise, som den unge Nicolo har skrevet, saa kan man fastsætte, at han er reist Aaret efter, d. e. i Aaret 1391, eller i det seneste 1392, da vi ansætte en Tid af eet eller to[1] Aar til at erholde Underretningen fra saa bortfjernede Egne, omendskjöndt der ikke var nogen vanskelig Handelsforbindelse formedelst de mellemliggende Punkter i Flandern og England, som besögtes af Venetianerne. Fölgelig maa Nicolos Död, med hvem Antonio levede i Frislanda i 4 Aar, være indtruffen omtrent 1395. I det mindste vide vi med Vished, at Nicolo var död 1398, thi hvor hans Söns Tommasos Giftermaal med en Datter af Ser Omobono di Bugni fra Cremona, som fandt Sted i dette Aar, er indfört i Slægtregisterne og andre Papirer, skrives Tommaso quondam Nicolo, ɔ: Tommaso en Sön af den afdöde Nicolo.

Disse Epocher faae nyt Lys af Undersögelsen om dem, som vedkomme den anden Broder Antonio. Denne giftede sig 1384 og havde 3 Sönner. Derfor kan man ikke fastsætte hans Afreise fra Familien til nogen anden Tid end den ovenfor anförte, nemlig omtrent 1391 eller 1392. Desuden hvor hans Söns, Dragones Ægteskab med Anna Morosini i Aaret 1406 omtales, siges der Dragon Zeno quondam ser Antonio quondam Ser Piero detto Dragon ɔ: Dragon-Zeno, Sön af den afdöde Ser Antonio, som var en Sön af den aföde Ser Piero kaldet Dragone. Fölgelig var Antonio ikke i Live 1406, og da han var i Frislanda i 14 Aar, 4 med Nicolo og 10 alene, er det nödvendigt at sætte hans Tilbagekomst omtrent til 1405[2]. Saaledes stemme alle Tidspunkter paa en mærkværdig Maade sammen; derfra 1405, saa har hans Ophold der varet hele 14 Aar; er han kommen der 1392 og reist tilbage 1405, kan Op-

[1]) Efter nys anförte Note kunne vi sætte en Tid af 3 Aar eller noget derover.

[2]) Er han kommen til Frislanda 1391 og afreist.

holdet endnu udgjöre næsten 11 Aar, men det er ogsaa mueligt, at han först er kommen hjem 1406, da hans Hjemkomst og Död og hans Söns Giftermaal kunne have fundet Sted i Löbet af eet Aar.

E. OM ZENOERNES KORT.

Dette Kort indeholder Grönland, Dele af Estotilanda og Drogio, Island, Grislanda, Frislanda, Neome, Podalida, Hetland, Dele af Skotland og Syderöerne, Norge, en Deel af Sverrig, og næsten hele Danmark.

Originalen til dette Kort havde Nicolo Zeno den yngre fundet mellem sit Huses gamle Papirer. Om Forfatteren dertil veed man intet med Vished. Paa den Copie, der er meddeelt af Nic. Zeno tilligemed hans Bog, staaer denne Overskrift: Carta da navegar de Nicolo et Antonio Zeni furono in Tramantana lano: MCCCLXXX. Da denne Paaskrift ikke findes paa den Copie, som meddeles i Ruscellis Ptolemæus, har den formodentlig ikke staaet paa Originalen, men er tilföiet af Nic. Zeno den yngre. Den viser, at han holdt Kortet for at være forfattet af bemeldte Nic. og Ant. Zeno; det samme siger ogsaa Ruscelli i den til Kortet hörende Text. Ogsaa den Slutning, som den yngre Zeno gjör, at Zichmni[1] maa have besögt begge Sider af Grönland, siden han finder dem udförlig aftegnede paa Kortet, viser, at han antager, at det hidrörer fra hine Reisende[2].

---

[1]) Ved en Uagtsomhedsfeil. har jeg i min Afhandling om det ældste bekjendte Kort over Grönland sat Antonio Zeno istedenfor Zichmni.

[2]) Walckenaer har uden at anföre nogen Grund paastaaet, at Kortet var af Nic. Zeno den yngre og udarbeidet efter Reisebeskrivelsen. Herimod strider desuden de ovenanförte Spor af at Kortet har været benyttet af Bianco og Fra Mauro. See Nord. Tidsskrift for Oldkyndighed 3. p. 194-95.

Er dette nu end ikke andet end en Formodning, saa er den dog rimelig. Kortet kan ikke være udarbeidet blot efter Reisebeskrivelsen, fordi det indeholder mange Punkter, som slet ikke omtales i denne. Man kjender heller ikke noget Kort eller nogen Beskrivelse, hvoraf en Venetianer efter Nic. og Ant. Zenos Död kunde have taget det. Det bliver altsaa sandsynligt, at Kortet er tegnet af disse tvende Brödre selv eller under deres Opsigt. Til den Formodning, at dette Originalkort er af to Forfattere, har man nogen Anledning i de Forskjelligheder, som vise sig mellem Kortets forskjellige Dele. I Grönland og Estotilanda, om hvilke Antonio har givet Underretning, ere der anbragte Bjerge og Floder, — Floder, i Almindelighed, hvor der i Grönland ere smalle Fjorde, og Navnene, skjöndt de ogsaa bære Præg af nordisk Oprindelse, ere korte, sædvanlig kun af een eller to Stavelser, mod et tilföiet latinsk eller italiensk Appellativ i Forkortning. Man kunde da antage, at Tegneren ikke har villet meddele den sidste Deel af Sammensætningerne i Originalsproget, hvor den kunde oversættes, f. Ex. naar han siger, Sadi (Sādi, Sandi) promontor: istedenfor Sandnes. Disse Dele af Kortet kunde man maaskee antage at Antonio havde udarbeidet. I de Lande, som Nicolo har besögt, som Frislanda, Hetland og Island, ere ingen Bjerge, og næsten ingen Floder tegnede. Navnene ere længere, thi den sidste Deel af Sammensætningen er sædvanlig ikke oversat, men meddeelt i Originalsproget, f. Ex. Andafort ɔ: Andefjord. Dog gives der Undtagelser, som Honos f. paa Island, og nogle Fjorde og Forbjerge, hvorved Ordet Fjord er oversat ved colfo og Forbjerg ved capo (forkortet til C). Man kunde formode, at Nicolo havde tegnet disse Lande.

Men, som jeg alt i Indledningen har anmærket, den yngre Zeno har ikke meddeelt Kortet i uforandret Skikkelse. Foruden de Dele, som ligge östen for Hetland samt Bispesæderne paa Island, kan han mueligen endnu have

tilföiet enkelte Punkter efter andre Korter[1] eller specielle Meddelelser, og deriblandt kunde da og Votrabor være, dersom man endelig vil have, at det skal udledes af Vestrabord.

I sin Bearbeidelse har den yngre Nic. Zeno udgivet et Træsnit tilligemed Reisebeskrivelsen; men desuden har han meddeelt en anden Aftegning til Girolamo Ruscelli, som har leveret den i Kobberstik, 6½ Tomme höi, 9½ Tomme bred, i sin italienske Udgave af Ptolemæus; den förste har jeg ikke seet, men den Copie i Kobberstik, der findes i Zurlas Dissertazione, 11 Tommer höi, 13 Tommer bred, har jeg antaget for tro. Disse tvende Udgaver stemme ikke fuldkommen overeens, og skjöndt den store synes at være correctere end den lille, har jeg dog ikke vovet at give den ubetinget Fortrinnet, og hvor jeg bemærker nogen Afvigelse, skal jeg tilkjendegive den.

Paa begge Copier findes Meridianer og Paralleler, som

[1]) Jeg finder ingen tydelige Tegn til at det Kort paa Kjöbenhavns Universitetsbibliothek, som Zahrtmann tildeels antager for Kilden til det zeniske Kort, skulde være ældre end dette. For denne Forudsætning anförer Zahrtmann tvende Grunde, nemlig: 1) at Zeno har Elesté, hvor det andet Kort har Hestlefl, og Olensis, hvor dette har Hollesis; her skulde Zeno som Italiener have bortkastet det ham stödende H. Men Hestle bliver ved Bortkastelsen af H jo ikke til Elest'e, men til Estle. Rimeligere er det at Hestle er kommet af Elest'e eller rettere EJest'e, idet man af det utydelige EJ har gjort et H og af det ovenfor satte r et l. Ligeledes bliver jo Hollesis ved Bortkastelsen af H ikke til Olensis, men til Ollesis. 2) at det var utænkeligt, at man havde foretrukket Bordones Contour til at sætte Zenos Navne ved. Men hos en saa unöiagtig og ukyndig Korttegner, som Forfatteren til det anförte Kort er, kan jeg ikke finde det urimeligt. Han anförer undertiden eet Land paa to Steder, f. Ex. Anholt, Lolland, Falster; han lader den Elv, som löber forbi Upsala, falde ud i en Sö, der staaer i Forbindelse med Christiania Fjord, han henlægger Trondhjem paa Sydkysten af Norge, Ösel sönden for Gulland, Island vesten for Grönland o. s. fl.

ere tilföiede af Nic. Zeno, paa den lille een Meridian ved hver 5te Grad, paa den store dobbelt saa mange, men paa begge een Parallel ved hver Grad. Disse Linier ere anbragte saaledes, at den förste Meridian gaaer igjennem Talas og Brons (Dele af Island); den 55° vestlig Længde falder i den vestligste Deel af Grönland, og den 40° ö. L. i Sjælland; den 60de Grad nordlig Brede falder i det nordlige Skotland, samt imellem Öerne Romö og Sylt, den 65de Grad n. B. falder i Midten af Hetland og i det sydlige Norge, den 70de Grad lidt nordligere end Holum og Trondhjem, og den 75de Grad i den nordlige Deel af Grönland. Dog er det kun paa den lille Copie, at baade Længde og Bredegrader ere betegnede med Tal, paa den store finder det kun Sted ved Bredegraderne.

Jeg skal nu særskilt gjennemgaae alle de Lande, som findes paa Kortet.

Grönland er oventil afskaaret ved Kortets Kant. Den vestlige Kyst löber i Sydsydvest og Nordnordost; den östlige löber först i Sydvest og Nordost, derefter i Vest og Öst. Paa Zurlas Copie er denne Kyst ved en anden Kyst forbunden med Norge, hvorimod den paa Ruscellis tilsidst böier sig mod Nord, til den möder Kortets nordlige Kant. En Rad af Prikker betegner dog Retningen, hvori Kysten, som efter den anden Copie skulde forbinde Grönland og Norge, antoges at gaae.

Med Undtagelse af den nordostlige Deel er Grönland temmelig rigtig aflagt. Navnet ENGRONELANT, som staaer paa den sydvestlige Deel af Landet, og GROLANDIA, som sees paa den nordostlige, ere begge, som Estrup rigtig bemærker[1], Benævnelser paa eet og samme Land, og udledes af det nordiske Grönland. Paa Ruscellis Copie staaer endnu længere östlig GRONELAND, som er en tredie Form af samme Benævnelse. Af Navnene paa Grönlands Kyster

[1]) Scand. Litteraturselsk. Skr. 20 B. p. 261.

ere der kun faa, som svare til bekjendte Benævnelser paa grönlandske Steder, men dog temmelig mange, som lade sig udlede af det nordiske Sprog. Dette kan vel med mest Sandsynlighed forklares deraf, at Zichmni og hans Fölge have givet dem disse Navne[1].

Neum promontor: kan være det islandske *á nefum*, en ikke upassende Benævnelse for et Forbjerg.

Nha promontor veed jeg ikke at forklare.

Sadi prom. I Originalen kan have staaet *Sādi*, som læses *Sandi.* Saaledes kan Navnet være *Sandnes*, som er Navnet paa en Kirke hos Björn Jonsen. Dennes Beliggenhed antager Rafn (Antiquitates Americanæ pag. 441) at have været ved Issortok, og saaledes maa Punktet være lagt for langt nordlig; men en saa ringe Feiltagelse kan man neppe tage i Betragtning.

Diuer fiumen[2] kan være Benævnelsen *Dýrafjörðr*, som hos Björn Jonsen bruges om et Sted i Österbygden; men Beliggenheden svarer ikke dertil.

Peder (hos Ruscelli *Feder*) *f.* kunde betegne *Petrsfjörðr* eller *Petrsvík.* Det sidste Navn forekommer i Ketilsfjord i Österbygden, og altsaa for langt borte for at kunne passe til dette Sted.

Hit prom. kan jeg ikke forklare.

EJest're (hos Ruscelli *Fiste*, en Læsemaade, der dog formodentlig nedstammer fra den förste) antager jeg at være urigtig afskrevet istedenfor *P. Vestre* ɔ: *Pagus Vestre*, hvorved man har villet udtrykke *hin vestri bygð*, hvilken Benævnelse — som jeg har udviklet i Afhandlingen om det ældste Kort over Grönland — i indskrænket Betydning har betegnet Baals Revier[3].

Iiauor (hos Ruscelli rimeligere *Diauer*) *prom.* hörer til de uforklarlige Benævnelser.

---

[1]) Estrup i Scand. Litteraturselsk. Skr. 20 Bind p. 261.

[2]) En Blanding af en latinsk og en italiensk Form.

[3]) Nord. Tidsskr. f. Oldkynd. 3 Bind p. 202-203.

Han f. kan betegne *Anavik*, som er Navn paa en Kirke — formodentlig ogsaa paa en Viig — i Rángafjörð, rimeligviis den nuværende Fiskefjord.

Hoen pmontor. kan betegne *Hornanes*, som kunde være en passende Benævnelse for Forbjerget Desolation[1], formedelst de derværende steile Klippespidser.

Nice f. kan maaskee være urigtig læst for *Irice f.*, og da kan det være *Eriksfjord*, som man antager for at være Tunnudliarbik.

Af pmontor. kan ikke med nogen stor Sandsynlighed forklares. *Hvarf*, som efter Graahs Mening er Sermesok, kan ret godt passe i Henseende til Beliggenheden, men Navnet afviger temmelig meget.

Auor (hos Ruseelli *Auer*) *f.* kunde være *Aurriða-fjörðr*, eller efter den norske Form Ourefjord (Örtefjord), en passende Benævnelse for adskillige af Grönlands Fjorde, hvori der ere mange Laxörter. Efter Beliggenheden passer det til Fjorden Igaliko, hvor et Sted af Grönlænderne kaldes Ekalluit (ɔ: Laxörter). Igaliko skulde efter Eggers's Mening være Einarsfjorden.

Trin prom. (saaledes hos Ruseelli og i Texten; paa Zurlas Copie staaer *Tiin*, som uden Tvivl er urigtigt) er en Benævnelse, som er givet Stedet af Ziehmni og hans Selskab. Det kan udledes af det islandske *trýni* eller af vort *Tryne*, og saaledes være en passende Benævnelse for et Forbjerg. Det er og mueligt, at Færingerne her have

---

[1]) Dette Forbjerg antager jeg at ligge indenfor Österbygdens Grændser, hvilken jeg efter de Grunde, som ere anförte i Nordisk Tidssk. f. Oldk. 3 Bind p. 202, mener at have strakt sig omtrent til Narksalik eller — maaskee nöiagtigere — til Tiksaliknæsset. Dog er det en Feiltagelse, naar jeg har sagt, at Thorhallesen skulde have berettet at Ruinerne begynde 3 Mile sönden for Frederikshaab; den er foranlediget ved en Trykfeil i Jonges Geographie, hvor der staaer 3 istedenfor 30.

opnævnt et Sted i Skaaleviig Sogn, som hedder *Tröin*. Efter hvad jeg forhen har sagt i Anmærkningerne, maa det uden Tvivl være eet af de to Forbjerge, som ligge ved Mundingen af Agluitsok.

Paa Östkysten bemærkes först Navnet *Han f.* (som mangler hos Ruscelli), hvilket maaskee her skal betegne det islandske *Andafjörðr*. Navnet staaer imellem to Floder, uden at man kan vide, til hvilken af dem det hörer. Efter Beliggenheden svare disse Floder til Fjordene Auarket og Aneretok. Især til den förste kunde Navnet *Andafiörðr* være passende, fordi der i denne findes en stor Mængde Söfugle.

Derefter fölger *Munder pmontor.* som efter Beliggenheden nogenlunde svarer til Cap Bille. Navnet seer i sin Form nordisk ud; men vi vide dog ikke, at et lignende har været tillagt noget grönlandsk Forbjerg. Det samme gjelder om *Lande f.*, som efter Beliggenheden svarer til Heinesens Fjord. Derpaa fölger *Ghi* (hos Ruscelli *giu*) *prom.*, som kan være Asiouit, men hvis Navn neppe lader sig forklare. Derefter fölger *Hian promontor*, som maaskee kunde være Kotesermio. Navnet kan udledes af *járn* ɔ: Jern, og være foranlediget af Forbjergets guulbrune Farve, hvoraf man maaskee har sluttet, at det indeholdt Jern. Navnet *Naf f.* kunde maaskee sammenlignes med det islandske *nafli* (Navle). Om *Chápin* eller *Chāpin*, (hos Ruscelli *Chan*) veed jeg ikke at fremsætte nogen rimelig Formodning. *Boier f.* kunde maaskee udledes af *Berefjord* eller efter en anden Læsemaade *Berrefjord*, hvortil den tilsvarende islandske Form vel maa være enten *Berufjörðr* eller *Bjargafjörðr*. Denne Berefjord var efter Ivar Bardsen ikke bebygget og laae langt östligere end Skagefjord. Skuldé Graahs Mening, at Berefjord er at söge i Nærheden af Prinds Christians Sund, eller Eggers's, at det er Itiblirksoak, være rigtig, passer Beliggenheden ikke til Boier f. Imidlertid er det ligesaa rimeligt at söge den

paa Östkysten, da den laae udenfor den beboede Deel af Grönland; dog maa jeg tilstaae, at det, efter hvad Ivar Bardsen beretter, maae være rimeligt at söge den meget sydligere end der, hvor Navnet Boier f. staaer, f. Ex. mellem den 60de og 62de Grad. Östen for Boier f. er Forbjerget *Ther promont.*, om hvilket jeg ikke veed at give nogen tilfredsstillende Forklaring.

Længere östlig sees paa Kortet en liden Flod, tæt derved en Vulcan og ved denne en Bygning med Taarn, hvorved staaer Navnet *S. Tomas Zenobivm* (ɔ: cœnobium; hos Ruscelli staaer *S. Thomas Zenobius*). Dette Kloster maa altsaa have ligget langt nordlig paa Grönlands Östkyst; ligesom den paa Kortet angivne Beliggenhed gjör det usandsynligt, saaledes gjöre de Efterforskninger, som Graah har anstillet, det næsten umueligt, at det kan have ligget sydligere end den 65° n. Br. Der kunde da ikkun være Spörgsmaal, om det har ligget paa den af Scoresby besögte Kyst mellem 75° og 69°, eller paa den endnu ubekjendte Kyst mellem 69° og 65°. Da Scoresby ikke melder om nogen Omstændighed, hverken Ruiner, Vulcaner eller varme Kilder, der kunde lade formode, at han har været ved Thomasklosterets Sted, bliver det sidste rimeligere. Her findes efter Mörchs Beretning, i Borgervennen 1831 Nr. 6, adskillige oldeuropæiske Ruiner ved Igloluarsoit mellem 65° og 66°, om hvis Oprindelse intet vides. Disse kunne da med Rimelighed antages at være af Thomasklosteret.

Istedenfor *Estotilanda*, findes paa Kortet *Estotiland*, som formodenlig er den oprindelige Form. Der findes to Tegn paa Stæder, uden vedföiede Navne. Den, som tegnede Kortet, har vel ikke kjendt Landet, uden af Fiskerens i Beretningen anförte Angivelser. Han har da vel ikkun villet tilkjendegive, at der i dette Land ere Stæder, uden at gjöre Fordring paa at have betegnet disses virkelige Beliggenhed.

Ved *Drogio* er intet andet at mærke, end at Navnet er

udtrykt *Drogeo*, som i Henseende til Udtalen kun giver en ubetydelig Forskjel.

Om Beliggenheden af *Icaria* har Ant. Zeno vel ikke været enig med sig selv. Enten saa Hypothesen, at det er en Deel af Irland er rigtig eller ikke, er det indlysende, at det er lagt for nær ved Grönland[1].

Island, der er benævnt ligesom i Texten *Islanda*, er fremstillet som en stor Ö tilligemed syv mindre ved den nordostlige Ende. Ved disse mindre Öer findes ikke anfört den fælles Benævnelse, *le Islande*, som forekommer i Texten.

De her anbragte Navne kunne temmelig vel henföres til bekjendte Steder. Kun Navnene paa Bispesæderne have latinsk Form; de övrige ere, som det vil vise sig, umiddelbart at udlede af de nordiske.

Længst imod Nord sees Tegnet for en By med Navnet *Noder*[2]. Eggers forklarer det ved Möðruvalla klaustr, hvilket har nogen Rimelighed.

Hauis (hos Ruscelli *Hauos*, ogsaa ved et Bytegn, maa være *Hofsós*). *Olensis*, ligeledes ved et Bytegn, er, uagtet den urigtige Beliggenhed, upaatvivlelig Bispesædet *Hólar*. Dette er eet af de Steder, som maaskee ere tilföiede af Nic. Zeno junior.

Cenefol maaskee oprindelig *Conefel*, er efter Eggers's Mening, hvorimod jeg intet veed at indvende, *Spákonufell*.

Honosf, ved Tegnet paa en Flod, er efter Eggers *Húnaós*, ɔ: Mundingen af Hunavatnsá. Det Navn, som egentlig tilkom Udlöbet, maa altsaa her være tillagt Aaen. *Votrabor* er af Eggers urigtig læst *Vokabor* og forklaret ved Vestrhópshólar. Zahrtmann mener derimod, at det er det af Olaus Magnus anförte *Vestrabord*, som ogsaa findes paa

[1]) See foran pag. 536, 539-540.

[2]) Man kan antage, at det er urigtig afskrevet for Moder. Da Initialbogstaverne i det 14de og 15de Aarhundrede skrives meget forskjellig, kunde en Forvexling af disse især let finde Sted.

Ortelius's Korter Tab. 71 og 6, netop hvor Zenos Vetrabor staaer. Ifölge dette maatte da min i Indledninden fremsatte Hypothese, at *Vestrabord*[1] var enten Havnefjord eller Höfn i Borgefjord, være urigtig, og det maatte være et Sted imellem Hunaos og Arnarfjord, f. Ex. Höfn ved Cap de Nord. Imidlertid vover jeg dog til Læsernes Dom at henstille fölgende Betragtninger. Paa Ortelius's Korter findes Ostrabord anlagt paa den Kant af Landet, hvor Thorlakshavn ligger. Hypothesen, at det er denne, som man har kaldet Ostrabord, maa da synes rimelig. Men da er det ikke antageligt, at Vestrabord skal söges saa langt i Nord og i en saa lang Afstand fra hin, at det blev vanskeligt at bemærke, om den laae östligere eller vestligere. Skulde man da ikke kunne bifalde den Mening, at Vestrabord virkelig har været enten Havnefjord eller Höfn i Borgefjord, men at Ortelius, som ikke nöie kjendte dets Beliggenhed, har henlagt det der, hvor han paa Zenos Kort fandt det lignende Navn Votrabor? Ogsaa er det rimeligere, at Havnefjord eller Höfn i Borgefjord var Udgangspunkt for Reiserne til Grönland, hvilket Vestrabord efter Olaus Magnus skulde være, end at et Sted i Isefjordssyssel var det. Min i Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed yttrede Mening, at Votrabor ikke er Vestrabord, men Vatnsfjörðr i Isefjords Syssel, kan derfor maaskee endnu være antagelig. *Jouel* (hos Ruscelli maaskee rigtigere *Joucl*) er sikkert Ordet *jökull*. Ifölge Beliggenheden mellem Vatnsfjörd og Arnarfjörd, er det rimeligt, at Glámajökull er meent.

Tuhos (hos Ruscelli *Tulios*) veed Eggers ikke at forklare. I Mangel af noget bedre vilde jeg gjætte paa *Tjaldanes* ved Arnarfjörd. Naar man ikke saa nöie tog Hensyn paa Beliggenheden, kunde man holde det for at være det navnkundige *Thorsnes*. *Anaford* er efter Eggers's velgrundede Mening *Arnarfjörðr*.

[1]) *Bord* eller *bort* er det latinske *portus*, og *Vestrabord* betegner saaledes den vestre Havn ligesom *Ostrabord* den östre Havn.

Rok forbindes af Eggers med *Ochos* og forklares ved Reykjarvík. Jeg mener at Rok alene betegner Reykjarvík, eller maaskee, da der ikke er noget Bytegn, *Reykjanes*, som i nogle Afskrifter af Ivar Bardsens Chorographier kaldes Röchenes. *Ochos* synes da at betegne *Öxará*, det mærkelige Sted, ved hvilket Altinget holdtes.

Flogascer er af Eggers rimelig forklaret ved *Geirfuglasker*, eller, som det hos Olafsen I p. 226 hedder, *Fugleskjær*.

Scalodin, ved et Bytegn inde i Landet, er upaatvivlelig *Skalholt*. Stedet hörer formodentlig til dem, som den yngre Nic. Zeno har tilföiet.

Slelocth, ved et Bytegn, forklares af Eggers ved Selvogr. Det synes dog snarere at kunne være kommet af *Steinsholt*, som er et Sted i Rángarvalla Syssel, og det kan da oprindeligviis være skrevet Stesolth. Dog er det ikke utænkeligt, at Kortets Forfatter har meent Skalholt, og at Nic. Zeno, som ei forstod dette, har tilföiet Scalodin paa et andet Sted. *Valen*, ved et Bytegn, er efter Eggers Rángarvellir; men da der findes flere lignende Navne i samme Egn, kan det endnu være noget tvivlsomt, hvilket Sted der er meent. *Aisel* (hos Ruscelli *Aisol*), maaskee oprindelig *Aifol*, forklares af Eggers heldig ved *Eyjafjöll*.

„*dos*", ved et Bytegn, skal efter Eggers forbindes med det ovenfor staaende *Mane;* istedenfor *dos* skulde læses *clos*, og det Hele skulde betegne *Munkaþverá klaustr* i Öfjordssyssel. Endskjöndt i Ruscellis Copie *Mane* har et Punctum ved sig, og *dos* er skrevet med et stort *D*, holder jeg dog Eggers's Mening for den rimeligste, der nu kan fremsættes.

De syv Öer, som i Texten benævnes *le Islande*, ere betegnede hver med sit Navn, hvilke Navne med faa Forandringer ogsaa forekomme i Texten. Om disse see Anmærkningerne pag. 586-87.

Længde vest for Kjøbenhavn

FRISLAND
(FÆRÖ)

Bondendea
Andeford
Cabaria (Svartaa)
C. houet (Mulen)
Porti (Vestmanhavn)
Banar
Ilofe
Ledeuo (Sörvaag)
Campa
Mauco
Nadin
Rane
Logosti
Pighu
Rifu (Ridevig)
Doff Nis (Tofte og Näs)
Rouea (Höwig)
Frisland (Thorshavn)
Spirige (Sne aa vuig)
C. Deria (Treöair)
Sanestol (Sands)
Godmec (Skaalevig)
Sudero colfo (Suderö fjord)
SORAND
Porlanda (Porkeri)
Vena (Beinisvere)
Monaco (Munken)

FÆRÖERNE

forsaavidt

BRÖDRENE ZENO

kjendte dem;

ved

J. H. Bredsdorff.

3 danske Miil

Længde vest for Paris

Grislanda[1] skulde efter min Mening være *Gorsö* under Norge, men af Kortets Forfatter være henlagt her, mellem Hetland og Island, fordi man var kommen dertil fra Hetland og derfra foer til Island.

Frisland, i Texten *Frislanda*, er Færöerne, hvilke ere tegnede som et sammenhængende Land, endskjöndt nogle enkelte Öer ere betegnede som saadanne.

Dvilo, en eenlig Ö, norden for Frisland, blev af Buache antagen for Norderö; Navnet sammenlignede han med *Thule*. Efter Eggers er det *Fuglö*, den nordostligste af Færöerne. Næsten ligesaa rimeligt er det at antage det for *Mule* paa Bordö.

Forali, hvilket Navn staaer mellem *Dvilo* og Hovedlandet, betegner efter Eggers's rimelige Mening *Haraldsund* ved Kunö. *Alanco*, ved et Bytegn, er efter Eggers Blankskaale paa Kalsö.

Dolfor er efter Eggers's Mening, for hvilken jeg ikke veed at sætte noget bedre, Kalsö. *Aqua* er efter Eggers *à Gjögv* paa Österö; men det maa vel forblive noget tvivlsomt, især da man sædvanlig ikke siger *à Gjögv*, men *vi Gjögv*.

De tre sidste Navne mangle paa Ruscellis Kort.

Andeford, ved et Bytegn, forklarer Eggers med Föie ved *Andefjord*.

C. (Capo) Vidil, ved en lille Ö, forklares af Eggers ved Kjedlingen, en Klippe ved Österö. Det kan ligesaa snart være Böigdelaget *Eide*, da man formodentlig har sagt *vi* (ved) *Aji*. Dette Navn mangler paa Ruscellis Copie.

Spagia forklares af Eggers ved *Saxen;* men rimeligere af Buache ved *Stakken*, en höi Klippe nær ved Strömös Nordende.

Cabaria (hos Ruscelli *Cabaru*), ved et Bymærke, skulde efter Eggers være Forbjerget *Bearin* og *Ca* skulde staae

[1]) Paa Kortet staaer *Grislada*, hvor Stregen over *a* synes at være glemt.

istedenfor *Capo*; men Forklaringen forekommer mig meget tvivlsom, blandt andet for Beliggenhedens Skyld. Maaskee det kunde læses *Savarta* og være Gaarden *Svartaa* i Tjörneviig Sogn.

C: bouet har vel oprindelig været skrevet *C. houet*, og der er vel ingen Tvivl om at det er det danske Ord *Hoved*, men om man derved har forstaaet et Forbjerg paa Myggenæs (som Eggers mener) eller et andet Sted, kan vel·vanskelig afgjöres.

Colfo Nordero (har Ruscelli *Colfo Norda*) maa paa Dansk hedde enten *Norderöfjord* eller *Nordre Fjord*. Det er mig ikke bekjendt, at nogen Fjord ved Færö har baaret eet af disse Navne; men man kunde tænke paa den Fjord eller det Sund, som löber mellem Österö og Norderöerne eller og paa Vestmanhavns Fjord. Eggers har paa sin Copie *Golfo Bracio*, og forklarer det ved Bugten mellem Vaagö, Strömö og Sandö.

Bondendea, ved et Bytegn, (i Texten *Bondendon*), skulde efter Eggers være Benævnelsen *Bø handan á*, som menes at have været brugt om et Sted ved Kirkebö; men jeg troer snarere, at man har villet betegne det temmelig betydelige Sted *Funding* paa Österö, som har en Havn. Stedet er da lagt paa en urigtig Plads.

Porti ɔ: (Havne) skulde efter Eggers være *Thorshavn*, som dog ligger paa den modsatte Side af Landet. Rimeligere er det *Vestmanhavn*, som er den bedste Havn paa Færöerne[1], og som derfor nok kunde kaldes Havnen i Særdeleshed. Da den har flere Vige, kunde man nok falde paa at benævne den som flere Havne. *Banar*, som efter Eggers skulde være *Sköpunnarviig*, er vel snarere *Bearin*, hvortil det efter Beliggenheden svarer, og hvormed Navnet bedre stemmer overeens. *C: Deria* er efter Eggers *Trollhoved*, hvortil Beliggenheden passer; men Navnet ikke;

[1]) Landts Beskrivelse over Færöerne p. 105. Sommerfeldts Geographie 6 Opl. p. 54.

Treair hedder en Plads i Böigden Sands, hvis Navn nogenlunde ligner.

Sanestol ved et Bytegn, er Böigden *Sands* paa Sandö, „som Laugmanden eller Præsten mueligen har kaldet Sands-Stol, nemlig Laug- eller Præste-Stol." (Eggers).

Sudero colfo er upaatvivlelig *Suderöfjord.*

Ilofe og *Ledevo*, der ere betegnede, som særskilte Öer, ere, efter det jeg forhen har anfört i Anmærkningerne, rimeligviis Myggenæs og Sörvaag.

Vena skulde efter Eggers være *Fåmian* (Famjin). Mig forekommer det rimeligere, at det er *Beinisvere*, af hvilket Navn enten den förste eller den sidste Halvdeel er beholdt.

C. cunala kan, som Eggers antager, idet han forandrer Læsemaaden til *C. ainala*, være *Öxlinfjeldet* i Böigden Famöjen. Uden at forandre Læsemaaden kan man forklare det ved *Qvönnafjeld.*

Ocibar, ved et Bytegn, forklarer Eggers ganske rimeligt ved *å Gjögvarå* (som man vel og siger istedenfor *vi Gjögvarå*, der staaer hos Landt) et Sted i Vaag Sogn paa Suderö.

Navnet *Porlanda* staaer ved nogle Öer sönden for Frisland. Efter hvad der er sagt i Anmærkningerne pag. 580-81 kan man holde det for *Porkeri.*

Monaco ved den sydligste Ö, betegner efter de fleste Fortolkeres höistrimelige Mening *Sumbö-Munk.*

Anefes ɔ: *å Nesi;* er neppe Böigden *Næs*, som skal være anlagt efter Reformationen, men snarere en Plads, kaldet *å Nesi* i Qvalbö Sogn.

Sorand (ligeledes hos Ruscelli, men i Texten *Sorani*) er uden Tvivl *Suderöens* Navn. Ved dette staaer et Bytegn, hvorved man da uden Tvivl har villet betegne een af Öens vigtigste Böigder, f. Ex. *Qvalbö* eller *Frodbö.*

Spirige, som af Eggers forklares ved Porkeri Næs, kan henföres enten til en Odde eller til een af de nærlig-

gende Öer. Beliggenheden af Næsset svarer til *Mjóvanæs* og af Öerne til *lille Dimon.* Navnet kunde derimod snarest sammenlignes med *Sur á vuig*, en Viig paa Sydenden af Naalsö.

Streme, ved en særskilt Ö, betegner efter Eggers Store Dimon, hvormed Navnet rigtig nok har nogen Lighed. Imidlertid er dette Navn, som Zahrtmann har erindret, endnu mere liigt med *Strömö*, og saa liigt, at man maa holde det for det samme. Det maa være ved en Misforstaaelse, at Zenoerne have tillagt en liden afsides liggende Ö (Naalsö) det Navn, som tilkom den störste Ö. Dog kan det ogsaa være, at det blot er Copiisterne, som have anbragt Navnet for langt nede, da det egentlig skulde have staaet umiddelbart under Doffnis, hvor det nok kunde betegne den midterste Deel af Frisland, altsaa Öen Strömö.

Godmec, ved et Bytegn, læses af Eggers: *Goeluec*, rimeligere efter Skrifttegnene *Goeluiec* eller *Goeliuec*. Det er uden Tvivl *Skaaleviig* paa Sandö.

Doffnis (hos Ruscelli mindre godt *Doffais*, hvilket Eggers ogsaa har), ved et Bytegn, er efter Eggers Böjgdelaget *Tofte* paa Österö. Maaskee det kunde læses i to Ord, *Doff nis*, og saaledes betegne *Tofte* og den derved liggende Præstegaard *Næs*. Det kunde og være *Toftenæs* i Laarviig Sogn; men det ligger for langt nordlig.

Frislād eller *Frisland*, ved et Bytegn, er efter hvad jeg forhen har anmærket, *Thorshavn*. Efter Eggers skulde det være et ellers ikke bekjendt Sted, som skulde være kaldt efter Friserne. *Rouea* kunde maaskee læses *Houea* og betegne *Höiviig* norden for Thorshavn. Eggers har læst *Rodea* og deri fundet Bordöens Navn. *Rifu*, som Eggers ikke veed at forklare, bliver vel *Rideviig* paa Österö.

Pigiu (hos Ruscelli *Piglu*, som Buache ogsaa har læst), ved en liden Ö, kunde betyde *Fuglefjord* paa Österö. Buache vil, at det skal være *Fuglö*, og dersom denne Ö

ikke er betegnet ved *Duilo*, kan hans Formodning nok bifaldes.

J bini (maaskee *Isbini*), hos Ruscelli *S bini*, ved en Ö, maa vel være *Sviinö*.

Dersom man istedenfor *Rane* vilde med Eggers læse *Cane* eller *Kane*, kunde hans Forklaring, *Qvannesund*, nok antages; i manglende Fald maatte det nok være, som Buache mener, *Arnefjord* paa Bordö. *Vadin*, som Eggers ikke omtaler, kan være *Vâji* paa Bordö.

Logostlos kunde efter Eggers læses *Episcopos* og betegne Klippen *Biskoppen*; Buache vil gjöre det til *Goste;* men af dette Navn veed jeg intet Sted paa Færöerne. Maaskee han da har meent *Tofte* paa Bordö. Jeg kan ikke have nogen bestemt Mening om dette Navn; dog kan det være enten *Skaaletofte* eller *Skaalebotn*, men det er da meget forvansket.

Over Navnet *Campa* har Eggers ingen Forklaring: mest ligner det *Lamba*, et Sted paa Österö.

Neome er efter Eggers's rimelige Formodning *Foul-Island*, skjöndt Anledningen til hint Navn er ubekjendt.

Podalida, maaskee *Pōdalīda* ɔ: *Pondalinda* er uden Tvivl Navnet *Pentland*[1], hvormed man betegner Sundet mellem Örkenöerne og Skotland. Her betyder det rimeligviis Örkenöerne selv, hvormed det i Beliggenhed og Form stemmer overeens. Eggers's Forklaring, hvorefter *Podalida* skulde være skrevet istedenfor *Godahlida* og betegne *Fairhill* eller *Fairisland*, er mere tvungen.

Estland (i Texten *Eslanda* eller *Estlanda*) er upaatvivlelig, *Hetland* eller *Shetland.*

Incafort veed jeg intet at sige om, hvis det ikke skulde være *Thingvall*. *Sonueral* kunde maaskee være *Sandnes*.

Incaford synes ikke at være andet end det nylig anförte Navn gjentaget.

---

[1]) See Zahrtmann i Nord. Tidsk. f. Oldk. 2 B. p. 7.

Onlefort, ved et Bytegn, er efter Eggers *Olnafirth*, en Viig i St. Magnus Bay.

Olofort, ved en Ö, er maaskee kun en Gjentagelse af det Foregaaende. Zahrtmann holder det for at være *Onzefirth*.

Eledere kunde maaskee være *Lerwick* paa Mainland. Zahrtmann, som har læst *Cledere*, forklarer det ved *Queendal*.

Sumbercouit, (hos Ruscelli *S. Umbercouit*), ved et Bytegn, er upaatvivlelig *Sumburgh head*.

S. Magnus, ved et Bytegn, er *St. Magnus-Bugten*, som dog ligger paa den modsatte Side af Landet, den vestlige.

Scaluogi, ved en Ö, er *Scallway*, Hovedstaden paa Mainland, som ligeledes urigtig er lagt paa den östlige Side.

Bristund, ved en Ö, er *Brassa-Sound* mellem Mainland og Öen *Brassa* (*Bressay*).

Itlant, ved en Ö, er rimeligviis Öen Fetlar.

Lonibies (hos Ruscelli bedre *Lombies*), ved en Ö, er Forbjerget Lambanes paa Unst.

Ploch, (som mangler hos Ruscelli) er vel *Cloup* eller *Gloup*, en Viig paa Öen *Yell*.

De nordvest for Estland mellem dette og Grislanda angivne Grunde, skulle formodentlig være dem, paa hvilke Zichmnis Flaade skal være strandet efter Angrebet paa Estland.

Scocia er naturligviis *Skotland*; *Tev* ved en Ö vesten for Skotland, skal maaskee betegne *Tirey*, een af Hebriderne; *Ara* er upaatvivlelig *Arran*, og *Lopapia Pabbay* mellem Lewis og Sky.

De paa den skandinaviske Halvö anbragte Navne *Norvegia*, *Svecia* og *Gocia* behöve ingen Forklaring. Navnet *Dania* gaaer ind paa samme Halvö, hvilket er et Tegn

paa at dens sydlige Deel, da Kortet blev tegnet, regnedes til Danmark.

Norden for Norge staaer paa Copien hos Zurla *Mare et terre incognite;* hos Ruscelli mangle disse Ord, og den norske Kyst er forlænget imod Östen i en næsten lige Linie, istedenfor at den i Virkeligheden danner en stor Bue, og næsten ved Kortets Rand staaer ved en Ö *Guardus insula*, d. e. *Vardöhuus*. Udenfor denne Deel af Kysten sees, overeensstemmende med Virkeligheden, en Række af Öer.

I den Deel af Norge, som er eensdan paa Zurlas og Ruscellis Copier, staaer först *Trons*, som vel er en Afkortning istedenfor *Tronnæs* eller *Trondanes*, som det kaldes hos Olaus Magnus, et Sted paa Hindöen. Dette forekommer mig rimeligere end Eggers's Mening, hvorefter det skulde være *Tromsen*. For det övrige kunne vi nok holde os til Eggers's Forklaring.

Langares (hos Ruscelli *Langa*) er Langenæs Sogn i Vesteraalen.

Engal, ved et Bytegn, er *Helgeland*.

Trondo, ogsaa ved et Bytegn, er *Trondhjem*.

Druten (Ruscelli har mindre rigtig *Diuten*), ved et Bytegn, er det sidste Ord af *t'leid van Druten* (*Drunten*); altsaa betegner det *Trondhjems Leed*.

Sropel (hos Ruscelli bedre *Stopel*), ved et Bytegn, er *Stoppelöerne*.

Scare (hos Ruscelli *Score*) læses af Eggers *Scorv* og forklares ved *Skorpö* i Bugten norden for Stat.

Biue (hos Ruscelli *Bruc*), ligefor det forrige inde i Landet ved en Fjord, er maaskee *Breesund*.

Stat, ved et Bytegn, er det bekjendte Forbjerg af dette Navn.

Stefont (hos Ruscelli *Stesoni*) er enten *Stavenæs* eller *Steensund* i Mundingen af Sognefjorden. (Det sidste er upaatvivlelig det rigtigste).

Pergen (hos Ruscelli bedre *Bergen*) ved et Bytegn, er den bekjendte By.

Scutenes (hos Ruscelli *Seuienes*) er *Skudesnæs*, den sydligste Pynt af Karmöen.

Scutc (som mangler hos Ruscelli) læses af Eggers *Scirc* og forklares ved *Skaare* Sogn eller ved *Storöen.*

Gasendel (hos Ruscelli *Gasendeb*), ved et Bytegn, er *Gjæsdal* Sogn.

Escesct (hos Ruscelli *Esceset*), paa et nederlandsk Kort fra 1562 *Ekesont*, er *Egersund.*

Raceueit er Resvaag paa Hitteröen. *Tlant*, paa Kortet fra 1562 *t'Lant nallest* ɔ: t'Lant van List, paa senere t'Lant Lister, — er *Listerland.*

Geranes er istedenfor *Der neus*, det Navn, som paa fremmede Korter bruges for *Lindesnæs.*

Mærkeligt nok er det, at paa hele Halvöen ingen Bjerge ere anförte uden nærved den sydlige Ende: det der tegnede Fjeld maa vel være Kullen.

Danmark er rigtigere aflagt, end paa de fleste Korter fra det 16de Aarhundrede. Ogsaa Anholt og Læsö findes derpaa, dog uden Navne.

Navnene forklarer Eggers rimeligen saaledes:

Bomienbergē (for Ruscelli Bonuembergen) er Bovbjerg.

Munit er Landstrimmelen udenfor Ringkjöbings Fjord. Navnet er taget af det danske *Mindet.*

Uthoc er *Vesterhorn* eller *Vesterhoe*, et ældre Navn paa Byen Hoe. (Herimod kan dog indvendes, at Hoe formodentlig ikke har været kaldt Vester Hoe, men i Modsætning til Sönder Hoe paa Fanö, Nörre Hoe. Skulde *Uthoc* ikke snarere være Ordet *Udhuk*, og betegne Blaavands Huk?)

Fanu er *Fanö*, *Manu Mandö*, *Ruin* (hos Ruscelli *Ruit*) *Römö*, *Salt Sylt*, *Amere Amrom* og *Fuy För.*

XXXIII. OM DE VIGTIGSTE REISER, SOM I NYERE TIDER ERE FORETAGNE FRA DANMARK OG NORGE, FOR IGJEN AT OPSÖGE DET TABTE GRÖNLAND OG AT UNDERSÖGE DET GJENFUNDNE.

Af C. Pingel.

Det var henimod Slutningen af den christelige Tidsregnings förste Aartusinde, at endnu hedenske Nordboer fra Island opdagede Grönland (982) og kort derefter (986 og 1000) de andre Öer og Kystlande af Nordamerika, hvilke Opdagerne gave Navn af Helleland, Markland og Viinland det Gode. Vore nordiske Forfædre tilkommer saaledes unægtelig Æren for hele fire Aarhundreder, förend Genueseren Columbus förte Spanierne over Atlanterhavet og med dem opdagede den saakaldte Nye Verden, at have löftet en Flig af det tætte Slör, der i Almindelighed, skjönt aldeles uden Föie, antages eller dog endnu for ikke ret længe siden antoges at have hvilet over hele det udstrakte transatlantiske Continent, lige indtil Udgangen af det femtende Aarhundrede. Denne Amerikas tidligere Opdagelse ved de, over Öerne i det nordlige Atlantiske Hav stedse videre og videre imod Vesten fremtrængende, gamle Skandinaver kan paa en Maade betragtes som Hedendommens sidste Bedrift her i vort Norden; thi netop i Aaret 1000 efter Christi Födsel, det Aar i hvilket Leif Eriksen foretog sin bekjendte Opdagelsesreise til Helleland, Markland og Viinland, blev Christendommen, som fra Tydskland og Engelland allerede tidligere havde fundet Veien til Danmark, Sverrig og Norge, og i de tre nordiske Riger for en stor Deel alt havde fortrængt Asernes Dyrkelse, ved Lov antagen paa Islands Althing. Endnu samme Aar blev den nye Lære forplantet

til Grönland, der strax efter dets Opdagelse ved den landflygtige Erik den Röde var begyndt at bebygges, fornemmeligen ved Indvandringer fra det nærliggende Island.

Efter Are Frodes Vidnesbyrd fandt allerde de förste Islændere, som med Erik den Röde droge over til Grönland, baade öster og vester paa Landet umiskjendelige Spor af, at Eskimoer eller Skrælinger, som de gamle Nordboer kaldte disse omflakkende Beboere af Amerikas arktiske Kyster, för dem vare indvandrede i dette Polarland. Paa flere Steder forefandt de Steenredskaber, Levninger af Skindbaade og forladte Boliger; men Skrælingerne selv synes de ikke ved deres förste Nedsættelse i Grönland at have truffet paa. I det Mindste kom de her langtfra ikke saa tidlig i fjendtlig Beröring med dem, som ovre i Viinland, hvor allerede 1004 Thorvald Eriksen i en Træfning med Skrælingerne blev dödelig saaret. I Grönland derimod synes det at have varet meget længere, ja maaskee Aarhundreder, inden det kom til noget alvorligt Sammenstöd imellem de tvende Folkefærd, der fra Öst og Vest mödtes i dette Land, og begge, skjönt ethvert af dem paa sin Viis, toge det i Besiddelse. Disse fredelige Forhold i Grönland have vist, især i Begyndelsen, ikke været uden Indflydelse paa Landets Bebyggelse ved de indvandrende Nordboer; og vi finde derfor ogsaa, at Grönlands skandinavisk-christelige Befolkning, allerede efter ikke fulde halvandet hundrede Aars Forlöb fra Landets förste Opdagelse af, var voxet saaledes i Antal, og at den derværende skandinaviske Colonie i det Hele var i en saa blomstrende Tilstand, at Landet kunde erholde sin egen Bispestol, der Aar 1126 blev oprettet i Garde. I borgerlig og politisk Henseende udviklede der sig i Grönland en fri republikansk Forfatning, som næsten i Eet og Alt synes at have taget den islandske Forfatning til sit Forbillede, men dog, paa Grund af den ringere Folkemængde og flere andre Forhold, var indrettet efter en betydeligen mindre Maalestok, end paa Island. Overhovedet

vedblev Grönland at staae i en temmelig nöie og inderlig, skjönt aldeles uafhængig, Forbindelse med dette sit nærmeste Moderland, indtil de begge i den anden Halvdeel af det trettende Aarhundrede tabte deres politiske Selvstændighed og maatte anerkjende Norges Overherredömme. I Aaret 1262 lykkedes det nemlig omsider Hakon Hakonsen med Tilnavnet den Gamle, den mægtigste af alle Norges Konger, at underkaste sig det af Factioner sönderslidte og af langvarige indvortes Kampe udmattede Island. Grönlands Indbyggere havde alt Aaret i Forveien (1261) og det, som det synes, uden nogen alvorlig Modstand fra deres Side, maattet bekvemme sig til for Fremtiden at svare den norske Konge Skat og at betale ham Böder af ethvert, indenfor Landets Grændser begaaet, Manddrab. Island og Grönland vedbleve fremdeles at dele Skjæbne med hinanden, idet begge disse Lande nu indlemmedes imellem de saakaldte norske Skatlande. Til disse henregnedes paa den Tid Syderöerne, Örkenöerne, Hetland og Færöerne, samt Finmarken. Foreningen med Norge kunde dog ikke andet end fjerne Grönland fra det nærliggende Island, da Grönlands Beseiling, paa Grund af de aldeles forandrede Forhold, efterhaanden drog sig fra Island over til Norge og navnligen til Bergen. Samtlige norske Skatlande vare nemlig henlagte til Kongens og Dronningens Fadebuur eller hörte, som vi nu vilde kalde det, til Civillisten: de turde, som en Fölge heraf, ikke beseiles af nogen Uvedkommende. Vi feile neppe, naar vi antage, at den i en senere Tid skjærpede Overholdelse af dette Forbud har været af uberegnelige Fölger for Grönland, og af flere medvirkende Aarsager har bidraget allermeest til, at den allerede i tidligere Tider ingenlunde livlige Samfærdsel imellem hiint fjerne, af et farefuldt Iishav omgivne, Polarland og det övrige Norden, fra nu af hyppigere og hyppigere afbrödes, indtil den omsider i Löbet af det femtende Aarhundrede ganske og aldeles ophörte.

I lang Tid hörtes og spurgtes der nu Intet fra Grönland. Desuagtet kunde et Land som dette, i hvilket et, paa ingen Maade uvirksomt, borgerligt og kirkeligt Liv igjennem fulde fire Aarhundreder havde bevæget sig, ikke letteligen tabes ganske af Sigte. Dette gjaldt i Begyndelsen dog især om Norge, der allermindst kunde glemme sit fordums Skatland og dets mange Herligheder. Senere tildrog det tabte Grönland sig ogsaa her i Danmark mere og mere Opmærksomhed, baade hos Lærde og hos Læge. Alligevel varede det, saavidt vi nu vide, lige indtil henimod Slutningen af det sextende Aarhundrede, inden der iværksattes noget virkeligt Forsög paa at gjenopdage Grönland. Men nu begynder der med de gjentagne, under Frederik den Andens Regjering udrustede, Expeditioner en Række af Opdagelses- og Undersögelses-Reiser til Grönland, som med længere eller kortere Afbrydelser ere blevne fortsatte indtil i vore Dage, og, som vi for vist haabe, endnu ikke ere at betragte som sluttede. Det er Hensigten med de her fölgende Blade, at give en kortfattet og sammentrængt, men muligst fuldstændig, Udsigt over samtlige, eller dog alle de vigtigere, Opdagelses- og Undersögelses-Reiser, som saaledes i nyere Tider ere blevne foretagne fra Danmark og Norge, for igjen at opsöge det tabte Grönland og nærmere at undersöge det gjenfundne.

Vi troe at burde aabne denne Udsigt med korteligen at omtale de, her tillands hidindtil kun lidet ændsede og uden al Tvivl ogsaa aldeles utilforladelige, Efterretninger, som adskillige fremmede Forfattere meddele om en foregiven Opdagelsesreise under Kong Christiern den Förstes Regjering. Denne Konge skal nemlig have udrustet en Expedition i en af de norske Havne og have betroet Anförselen af samme til en polsk Pilot ved Navn Johannes Scolvus eller Scolnus[1], der ogsaa, efterat have passeret

[1]) I Navnet Scolnus har den lærde polske Flygtning Joachim Lelewel troet at gjenkjende det polske Familienavn *Szkólny*. Lelewel

Norge, Grönland og Frisland, i Aaret 1476 skal have opdaget Strædet Anian (hvorved der i dette Tilfælde formodentligen menes Hudsonsstrædet) tilligemed Labradorkysten. Den ældste, men saare ufuldstændige, Efterretning om denne apokryphiske Opdagelsesreise er uden Tvivl den, som findes hos den spanske Forfatter Francisco Lopez de Gomara, hvis Historia de las Indias ifölge Humboldt's Vidnesbyrd (Examen critique de l'Histoire de la Géographie du Nouveau Continent. T. II. Paris 1837. S. 153—54) allerede i Aaret 1553 er udkommen i Saragossa. I Slutningen af dette Værks 37te Capitel, som overskrives De la Tierra de Labrador, (Historiadores Primitivos de las Indias Occidentales. T. II. Madrid 1749. Folio S. 30) hedder det nemlig: Tambien han ido allà Hombres de la Noruega con el Piloto Juan Scolvo, i Ingleses con Sebastian Gaboto. Oversat paa Dansk lyder det af den gamle spanske Forfatter her anförte Sted omtrent saaledes: Normænd ere ligeledes gaaede derhen (til Labrador) med Piloten Johannes Scol-

omtaler denne sin formeentlige Landsmand i dansk Tjeneste paa fölgende Maade i sit Skrift om Geographiens Historie. „Georg Horn (in seinem Werke Ulyssea Lugd. Batav. 1671. 12. S. 335) führt an, dass ein Pole Johann Scolnus (*Szkólny*) unter der Regierung des Königs Christians von Dänemark 1476 die Meerenge Anjan und das Land Laboratoris (Labrador) entdeckt habe. So wäre also dieser Johann Scolnus der dritte Europäer, welcher vor Kolumbus Amerika entdeckte, nämlich 100 Jahre nach den Brüdern Zeni, und gegen 16 Jahre vor Kolumbus;" jvfr. Joachim Lelewel's Kleinere Schriften geographisch-historischen Inhalts. Aus dem Polnischen übersetzt von Karl Nau. Leipzig 1836. S. 71. Hos Horn lyder det af Lelewel ovenfor anförte Sted saaledes: Joh. Scolnus Polonus auspiciis Christiani I Regis Daniæ fretum Anian et Terram Laboratoris detexit A. 1476. Lelewel har aabenbart ikke kjendt Nogen af de ældre Forfattere, som omtale hans Landsmand, og som alle uden Undtagelse benævne ham Scolvus, imedens Scolnus först forekommer hos Georg Horn og endnu sildigere Forfattere, og maaskee blot er opstaaet ved en Skriv- eller Trykfeil.

vus, og Engellændere med Sebastian Cabot. Den næste og en Deel udförligere Efterretning om Expeditionen af 1476 meddeler Cornelius Wytfliet i hans Skrift Descriptionis Ptolemæicæ augmentum. Lovanii 1598. Folio S. 188. I denne Bogs Slutningscapitel, som förer Overskriften Terra Laboratoris et Estotilandia, omtaler han först Zeniernes foregivne Opdagelser i Norden og tilföier derpaa Fölgende: Secùndum detectæ hujus regionis decus tulit Johannes Scolvus Polonus, qui anno reparatæ salutis MCCCCLXXVI octoginta et sex annis a prima ejus lustratione navigans ultra Norvegiam, Groenlandiam, Frislandiamque, Boreale hoc fretum ingressus sub ipso Arctico circulo, ad Laboratoris hanc terram Estotilandiamque delatus est. Dette Sted hos Wytfliet har Pontanus Ord til andet optaget i et Afsnit af hans Chorographica regni Daniæ tractusque ejus universi borealis Descriptio, til hvilket han ligeledes hos Wytfliet synes at have laant Overskriften De terra Laboratoris et Estotilandia; jvfr. Rerum Danicarum Historia. Auctore Joh. Isacio Pontano. Amstelodami 1631, Folio S. 763. Da nu Pontanus, saavidt vi have kunnet bringe i Erfaring, er den Eneste iblandt vore ældre Forfattere, som omtaler den polske Söfarende og hans formeentlige Opdagelser i de nordlige Have, men han har öst de af ham derom meddeelte Efterretninger af en fremmed Kilde, hvilken han selv udtrykkeligen nævner, saa maa det være os tilladt indtil Videre at betvivle en Begivenhed, om hvilken der ikke findes et eneste Ord hos nogen Anden af vore egne ældre Historikere. Skulde imidlertid en saadan Reise virkeligen have fundet Sted under Christiern den Förstes Regjering, saa har den sikkerligen snarere havt til Öiemed atter at opsöge det tabte Grönland, end været udrustet for at gjöre nye Opdagelser.

Efter Christiern den Förstes Död gave Underhandlinger og Krigsforetagender i Sverrig, Uroligheder i Norge og Nederlaget i Ditmarsken hans Eftermand Kong Hans Andet

og Nærmere at tænke paa, end det fjerne fraliggende Grönland. Men neppe var han död og hans Sön, den ulykkelige Christiern den Anden, kommen til Regjeringen, för der for Alvor synes baade at være blevet tænkt og arbeidet paa Grönlands fornyede Beseiling. Det var formodentligen nærmest med Hensyn hertil, at Kongen allerede Aaret efter sin Tronbestigelse ansögte den pavelige Curie om Indulgentser for de Söfolk, som skulde udsendes paa Togt i Iishavet. Geheime-Archivet bevarer en Afskrift af et Brev, dateret Rom 17 Juni 1514, i hvilket en derværende höi Prælat, maaskee endog en Cardinal, som havde Adgang til den hellige Fader selv, iblandt Andet meddeler Kongen fölgende Underretning: Et primo de indulgentiis navigantibus ultra mare glaciale ad insulas concedendis, idem S^mus^ D. N., propter multas rationes, quas in medium adduxi, acquievit copiosam concedere indulgentiam, quem (quam?) plenius intelligat Serenissima M^tas^ V. Dog synes det mindre at have været Kongen selv, men snarere den bekjendte Erkebisp Erik Walchendorf, hvem Gjenopdagelsen af Grönland i Særdeleshed har ligget paa Hjertet. Walchendorf havde tidligere, medens Kong Christiern som Prinds og Statholder i Norge opholdt sig i dette Rige, været hans Cantsler og Fortrolige, og det var formodentligen meest skeet ved Kongens Indflydelse, at han var bleven kaaret til Erkebisp i Trondhjem. Da nu Grönland i geistlig Henseende havde ligget under Erkestiftet, saa ansaae den nye Erkebisp sig rimeligviis af den Grund end mere forpligtet til at anvende Alt, for igjen at bringe det tabte Grönland ind under den norske Krone og derved tillige under Trondhjems Erkebispestol. Han begyndte med overalt at samle de Efterretninger om det gamle norske Skatland og dets Herligheder, som endnu vare tilovers, og navnligen baade de ældre og nyere Coursforskrifter fra Island og Bergen til Grönland. Derved har han uden Tvivl reddet Adskilligt, som nu er kommet til os, og som uden ham vilde have

været tabt. Den af Walchendorf længe og omhyggeligen forberedede Expedition, som af et Sted i hans, endnu i Behold værende, Udkast til en Instrux, synes at have skullet afgaae fra Bergen, gik imidlertid overstyr, da den just var nær ved at bringes til Udförelse. Walchendorf forlangte nemlig af Kongen, at han, saafremt det lykkedes ham at gjenfinde Grönland, som Lön for sine Anstrængelser og Erstatning for de derpaa anvendte Bekostninger, i ti Aar maatte nyde Landet kvit og frit. Men uheldigviis havde Walchendorf, som Erkebiskop og som Ven af Kongens Svoger, Keiser Carl den Femte, prövet paa at fortrænge Dyveke fra den Plads i Kongens Hjerte, hvilken han selv tidligere skal have havt Deel i at tilvende hende. Derved paadrog han sig Kongens Unaade og den mægtige Sigbrits dödelige Fjendskab. Erkebiskoppen troede dog, at det vilde lykkes ham personligen at retfærdiggjöre sig hos Kongen, og begav sig derfor tilsöes paa Reisen til Kjöbenhavn; men underveis blev han af Storme forslaaet ind i Zuydersöen. I Amsterdam traf han tilfældigviis sammen med Kong Christiern, der nu var i den Grad forbittret paa sin fordums Yndling, at han af Stadens Magistrat forlangte ham anholdt og udleveret. Men Walchendorf skjöd sig ind under Paven, som en Erkebiskops rette Dommer, drog först til Utrecht og derfra til Rom, hvor han döde i Landflygtighed. Med Erik Walchendorf's Unaade og derpaa fölgende Död faldt hans Planer til Grönlands Gjenopdagelse naturligviis bort af sig selv, og alle de af ham i dette Öiemed trufne Foranstaltninger og Forberedelser gik tabte, med Undtagelse dog af de, af ham selv og hans Geistlige samlede, Efterretninger om det gamle Grönland især i dets sidste Dage, hvilke han uden Tvivl derved for en stor Deel har reddet fra Undergang.

Dog bleff den Kundskab ey slæt lagdt need,
Kandskee vel mangen der om end veed,
Huem ellers der paa vildde jle.

hedder det (Den Grönlandske Chronica, Kbhvn. 1608. 8. Fol. K. 6) i den Anledning hos den gamle Lyschander, som tilföier, at nogle Normænd, efterat FREDERIK DEN FÖRSTE havde sat sig fast paa sin forjagede Brodersöns Trone, og Fred og Rolighed vare vendte tilbage i Rigerne, havde optaget Walchendorf's Plan og havt i Sinde paa egen Haand at opsöge det gamle Grönland; men at det rimeligviis er blevet ved det blotte Forsæt, da Christiern den Anden netop kort derefter gjorde sit uheldige Forsög paa at gjenvinde sin tabte Krone og landede i Norge, hvorved dette Riges Indbyggere fik Andet at tage vare.

Derr met bleff Grönland stille oc quær,
Derr fick ingen stunder at pröffue dend Fær,
For Rjgens oc Huærmands Sage.

Under CHRISTIAN DEN TREDIE blev, som bekjendt, Reformationen indfört i Danmark og Norge, paa Færöerne og Island. Men der synes ikke, ved samme eller nogen anden Leilighed under denne Konges Regjering, at være blevet tænkt paa Grönland. Vel har man, endog i den senere Tid, seet paastaaet, at Christian den Tredie ikke blot skal have hævet Forbuddet imod Grönlands Beseiling af Uberettigede, men tillige selv, skjönt forgjæves, have udsendt Skibe, for at opsöge Landet. Men disse Angivelser stötte sig, saavidt vi have kunnet erfare, ene og alene paa Lyschander, som endda kun uvis og tvivlende yttrer sig herom. Efterat han nemlig (Den Grönlandske Chronica. Folio L. 1) har berört, hvad der ved Kong Christian den Tredies Tronbestigelse skete, for at sikkre Norges Ret til de tvende, til Skotland pantsatte, norske Skatlande, nemlig Hetland og Örkenöerne, tilföier han:

Men Grönland, der laa saa langt aff leed,
Forsömdis oc gjordis slæt intet ved,
Och Tjden oc Aaren mon skrjde.

Fire Stropher efter denne hedder det (l. c. Folio L. 2) videre saaledes:

Dog vil mand sige: Hand ridde der hæn,
Skjbe oc Folck, som komme igæn,
Och kundde ey Landdet findde.
Och gaff de Bagger for Norden Skær,
Frj Forloff oc Pass, og Freedig Fær,
Om de kundde noget vindde.
Men Effnen vaar ringe, oc Skjbene smaa,
Thi maatte de lade den Kaass bestaa,
De vore der til for ringge.

Det var, som vi alt ovenfor have antydet, under Kong Frederik den Andens Regjering, at de förste Expeditioner, om hvilke nogen sikker og tilforladelig Kundskab er kommen til os, bleve udrustede og virkeligen ere afgaaede, for igjen at opsöge det tabte Grönland. Men disse Foretagender have indtil i den allerseneste Tid ikkun saare ufuldstændigen været bekjendte, ja tildeels ganske ubekjendte. Paa Grund heraf troe vi i denne vor Fremstilling at burde optage nogle herhen hörende, men hidindtil utrykte, Actstykker, tilligemed en, ligeledes utrykt, samtidig Beretning om en af disse Reiser, nemlig den i Aaret 1579 foretagne.

Allerede 1568, altsaa endnu inden den blodige nordiske Syvaarskrig var tilende, havde Frederik den Anden alvorligen havt i Sinde paa Ny at lade Grönland beseile. Kongen stod nemlig, som uden Tvivl de Allerfleste af hans Samtidige, i den Formening, at den gamle skandinaviske Colonie, til Trods for den langvarige Afbrydelse af alt Samkvem med det övrige Norden og den civiliserede Verden overhovedet, endnu var ved Magt og blot behövede at opsöges, for at det tabte Skatland atter kunde vende tilbage under Norges Krone. I den Anledning udstedte han en Proclamation til Landets Indbyggere, hvoraf den paa et daarligt Islandsk forfattede eller oversatte Original gjemmes i det Kongelige danske Cancellies Archiv. Af dette Document erfare vi, at Kongens Skibshövedsmand Kristern Olborg (Christiern Aalborg) i Foraaret 1568 virkeligen har

staaet i Begreb med at afseile til Grönland, deels for at overbringe Indbyggerne den Kongelige Proclamation, deels for at tilföre dem visse Nödvendighedsvarer, hvortil Kongen ansaae sig forpligtet ifölge en ældre, os for Resten aldeles ubekjendt, Overeenskomst om Landets aarlige Forsyning. Vi have ingen videre Efterretninger om denne Reise, enten den er gaaet for sig eller ikke; men vi ere tilböielige til at antage det Sidste. I Övrigt henvise vi til Proclamationen selv, der, efter en Langebeksk Afskrift i Geheime-Archivet, findes aftrykt i nærværende Bind af Grönlands Historiske Mindesmærker S. 201-5.

Frederik den Anden tabte imidlertid ikke det fjerne Grönland af Sigte. Da Ludvig Munk[1] i Aaret 1576 havde indberettet, at en Russe fra Malmis, som aarligen pleiede at beseile Grönland, Aaret i Forveien havde tilbudt nogle Borgere fra Trondhjem, imod en passende Belönning at ville give dem Underretning om Landet, samt före et af deres Skibe derhen, afgik der fra Kongen fölgende Skrivelse til Ludvig Munk, hvilken vi her ville meddele efter den originale Cancellie-Registrant (Norske Tegnelser fra 1572-88. Folio 91) og ledsage med nogle faa oplysende Anmærkninger.

Tiill Lüduig Munck, om thend Rydtze,
som besöger Grönlandt: Vt seqtr.
Frederich

Wiid effther som thu giffuer tiill kjende, Nogre Thrundhiems borgere forledene Sommer vdj Wardöenn att werre komenn vdj handell med enn Rydtzske Styrremand[2] ved

[1]) Denne Ludvig Munk til Nörlund i Himmersyssel i Nörrejylland var i sex Aars Tid (indtil 1582) Hövedsmand paa Agershuus og havde tillige Prædicat af Norges Statholder; jvfr. Samlinger til det Norske Folks Sprog og Historie. Udgivne af et Samfund. 1 Bd. Christiania 1833, S. 210.

[2]) Ved Styrmand maa her sandsynligviis efter russisk Talebrug forstaaes Föreren af et af de smaae Skibe, som gaae ud paa Fangst i

Naffn Paulus Nichetz boendis vdj Mallues[1], som Aarligen om Bartholomej thiide pleyer att segle paa Grönlandt[2] huilchenn haffuer tiill böditt, Ther som hand maa bliffue belöndtt for hans vmage, att wiille vnderstaa sig at giörre thenum vnderuissning om landitt, Oc före ett theris Skiibe ther hedenn, huor fore thu er begerrendis att wiide om wy nogenn omkostning ther wiille lade paa gaa, for^{ne} land att opsöge, giffuendis ther hoss tiill kiende, Att ther schall findis borgere tiill Thrundhiem som schulle wiille lade

Iishavet; jvfr. Viermalige Reise durch das nördliche Eismeer, auf der Brigg Nowaja Semlja in den Jahren 1821 bis 1824 ausgeführt von Kapitain-Lieutenant Friedrich Lütke. Aus dem Russischen übersetzt von A. Erman (Kabinets-Bibliothek der neuesten Reisen. Herausgegeben von H Berghaus. 2 Bd.). Berlin 1835. S. 3, hvor Oversætteren har tilföiet fölgende Anmærkning: Der alt Slavonische Ausdruck *Kórmtschschik* (von *Kormá*, das Hintertheil eines Schiffes) bezeichnet in der Volksprache einen Steuermann, namentlich aber und von jeher die Anführer der kleinen Handels- und Jagdschiffe auf dem Eismeere.

[1]) Mallues er feilskrevet for Mallmis eller Malmis, Finnernes (Lappernes) Navn paa Russernes Kola, en Kredstad i det nuværende Gouvernement Archangelsk og den nordligste Stad i det europæiske Rusland. Det var hos Bojaren i Malmis, at Fogeden over det norske Finmarken forhen aarligen maatte fornye sin Konges Fordringer paa nogle Landstrækninger, som fordum havde ligget under Norge, men efterhaanden vare tagne i Besiddelse af Russerne.

[2]) Det Grönland, som denne Russe vilde paatage sig at före Normændene over til, har upaatvivleligen været Spitsbergen, hvilket Land Russerne baade i ældre og nyere Tider, i Særdeleshed fra Archangel, Kola og Mesen, have beseilet under Navn af *Grúmant*. Af Kongebrevet til L. Munk synes der at fremgaae, at Russerne endog have kjendt Spitsbergen tidligere end Hollænderne, som först 1596 under Anförsel af Jakob v. Heemskerk, W. Barentz og Jon Corneliz Ryp, have opdaget dette Polarland. Iblandt Hvalfangere og Robbeslagere hedder Spitsbergen, som tidligere antoges for at være landfast med Grönland, endnu den Dag i Dag Grönland, hvorimod det virkelige Grönland iblandt dem förer Navn af Strat-Davis.

frachte theris Skiibe thiid hedenn som thin schriffuelsse wedere formelder, Tha wiille wij tiig her med naadigst iche forholde, Att huad omkostning vdj saa maade kand paa gaa, Att for[ne] land kand opsögis, wiille wij gerne staa oc bekoste, Bedendis tiig oc wiille Att thu lader handle med for[ne] Rysche Styrremand, Att hand vdj saa maade wiill lade sig bruge, Sammeledis att thu handler med Nogle aff Thrundhiems borgere, Att the lade theris Skiibe löbe ther paa, Saa at Samme Reygsze nu tiill kommendis höst kunde gange for sig, Ther med —.

Actum Frederichsborg thend XI Martij Aar Mdlxxvj.

Om Udfaldet af disse Underhandlinger og af det hele Forehavende overhoved savne vi enhver Underretning. At Normænd alt i Efteraaret 1576 virkeligen skulle have besögt Spitsbergen, er ikkun lidet sandsynligt; det synes tvertimod at have varet til henimod Slutningen af det forrige Aarhundrede, inden Normændene först begyndte, saaledes som Russerne, at tage ud paa Fangst til de i Iishavet nordenfor Finmarken beliggende Polaröer.

Tre Aar derefter udrustedes den, saavidt vi vide, förste Expedition, der under Kong Frederik den Andens Regjering og i den nyere Tid overhovedet herfra er afgaaet til Grönland. Anförselen betroedes til en Engellænder, som paastod at vide Besked om Grönland og rimeligviis paa Grund heraf er bleven antaget i dansk Tjeneste. Hans Navn findes meget forskjelligen skrevet: Jacob Allday, Alday, Aldai, Aldaw og Aldax. Det er ikke ganske usandsynligt, at denne engelske Skibshövedsmand, som i sit Födeland formodentligen har heddet James Allday, i Fald han virkeligen allerede, inden han kom herind til Danmark, har havt nogen Kundskab om Grönland, kan have erhvervet sig denne under Martin Frobisher. Thi netop i de tre nærmest foregaaende Aar (1576-78) havde den engelske Dronning Elisabeth udsendt Frobisher, den sidste Gang endog med ikke færre end 15 Skibe, oprindeligen for at

söge efter en nordvestlig Gjennemfart fra det Atlantiske ind i det Stille Hav, men paa de tvende senere Reiser fornemmeligen for at tage nogle formeentlige Guldminer i Besiddelse og i Nærheden af disse at anlægge de fornödne Colonier. Paa enhver af disse tre Reiser saae Frobisher den sydligste Deel af Grönland; men han antog det iisomflydte Klippeland for at være Zeniernes Frisland og gav det Navn af Ny-Engelland. Ved en besynderlig Feiltagelse have Geographerne imidlerlid henlangt det af Frobisher allerede paa hans förste Reise opdagede Indlöb til Hudsonsbugten eller det saakaldte Frobisher's Strait til Sydgrönland, hvor det i langsommelig Tid vedblev at holde sig i de hollandske og andre Sökort. Hans Egede var uden Tvivl den Förste, som berigtigede denne Vildfarelse, efterat han i Aaret 1723 paa en Reise langs med Grönlands sydvestlige Kyst forgjæves havde sögt efter Frobisher's Stræde, for igjennem dette, som den nærmeste Vei, at komme om paa Östkysten af Landet; jvfr. Omstændelig og udförlig Relation om den grönlandske Missions Begyndelse og Fortsættelse. Af Hans Egede. Kbhavn. 1738. 4. S. 123 o. flg., og senere i Det gamle Grönlands nye Perlustration. Af H. Egede. Kbhavn. 1741. 4. S. 3. Paa det for sin Tid fortjenstlige Kort over Grönland, der ledsager det sidst anförte Skrift af den ærværdige Forfatter, er derfor ogsaa Frobisher's Stræde udeladt. Det var saaledes temmelig let for Landraad de la Roche Gallichon, hvem man har villet tillægge Æren for hos os först offentligen at have gjort opmærksom paa denne Vildfarelse, i hans Sendschreiben an den Herrn Verfasser des Politischen Journals, betreffend die Wiederfindung des alten Grönland. Kopenhagen 1787. S. 77, at benægte det her omtalte Strædes Tilværelse i Grönland; i Særdeleshed efterat P. de Löwenörn allerede Aaret i Forveien i det herværende Videnskabernes Selskab havde oplæst sin Afhandling om en mærkelig Feiltagelse i Henseende til Frobisher-Stræde, at det ikke kan have været i Grönland.

(Indfört i Ny Samling af det Kongelige Danske Videnskabernes Selskabs Skrifter. Tredie Deel. Kbhavn. 1788. S. 220-34). Frobisher's Stræde blev af Löwenörn henlagt i det egentlige Hudsonsstræde, men et Par Aar senere af den berömte engelske Hydrograph Dalrymple (A Memoir of a Map of the Lands around the North-Pole. By Alex. Dalrymple. London 1789. 4.) efterviist i et nordligere Indlöb til Hudsonsbugten, nemlig det af John Davis 1587 opdagede Lumley's Inlet.

Om den i Aaret 1579 herfra til Grönland udsendte Expedition, indeholdes adskillige Oplysninger i en Skrivelse, som i samme Anledning afgik fra Kong Frederik den Anden til Christopher Walchendorf[1]. Vi meddele den her efter den originale Registrant (Sjællandske Tegnelser Nr. XIV. 1578-81. Folio 199 b) i det danske Cancellies Archiv.

Christoffer Valkendorff fik breff om gröneland
Att schulle lade beseigle ut sequitur.

Wor synderlig gunst tillforn, Wiider att thenne breffuisser vor Skijbshöffuidtzmand Jacob Alday schall wiide nogen beskeed och leilighed om gröneland, Huorforre wij haffue tilforordnitt hanum wdi the(n) Helligthrefolldighedtz naffn att schulle söge effter samme Land om thett staar till att finde, Thj bede wij ether oc begiere, Athj nu strax wille lade wdruste thuende worre skiibe the som sterke och well beseglede erre, et paa xxx thet Anditt paa xvj lester, Oc thenum med god fetallj Skiödt Krud och lod som hörer till saadan en lang Reigsze, Oc synderligen mett gott dueligt Söefarne folch som wiide Kaaszen ad Iszland lader forsörge, Men ther som wij icke siellff wiide Raad till saadanne Skiibe Athj tha tilhandler oss wdj Kiöpnehaffn eller andenstedtz the ther till kunne werre thienlig, effther som ether best siönnes Beflijthendis ether paa Att han wdj thz seniste kand werre ferdige Jnden iij Wgger for Aarsens

[1]) Den navnkundige Christopher Walchendorf til Glorup var til den Tid Rigsraad og alt tidligere Rigets Rentemester.

leilighed schylld. Ther &. Actum Croneborg thend j Maij. Aar Mdlxxix.

I Löbet af Mai eller Juni Maaned 1579 maa Allday være afseilet her fra Kjöbenhavn, da han i Begyndelsen af Juli er löben ind til Bergen. Med Ankomsten til denne Stad begynder en ret mærkelig Dagbog, der paa Reisen over til Grönland og tilbage til Danmark er bleven fört ombord i det Skib, hvorpaa Allday selv befandt sig. Vi meddele denne Dagbog, hvis Forfatter ikke har navngivet sig, efter et Haandskrift (5 Quartblade) fra Slutningen af det sextende eller Begyndelsen af det syttende Aarhundrede, som opbevares paa Universitetets Bibliotheket iblandt Arna-Magnæana under Nr. 770c i Quart. Det er formodentligen den samme Afskrift, som i sin Tid har været eiet af Stephanius, og som af ham i et Brev til O. Worm, dateret Sorö Palmesöndag 1636, (Olai Wormii et ad eum doctorum virorum epistolæ. Havniæ 1751. S. 171) omtales paa fölgende Maade: „Adjunxi heic unà Ephemerides itineris Grönlandici ab Anglo quodam jussu Serenissimi Regis Friderici II τυ μακαριτυ suscepti; cujus mentionem nuper Herloviæ injeci. Meminit quidem, ut video, in Chronico suo Lyschander[1]: sed non ita diarii in modum digessit. Ubi pagellis istis, aut verius Sibillæ foliis, te nonnihil oblectaveris, velim remittas." Dette er maaskee dog ikke skeet; thi i saa Fald vilde dette Haandskrift vel have deelt Skjæbne med Stephanius's övrige Haandskrifter og trykte Böger, som efter hans Död af hans Enke bleve solgte til Sverrig. Efter en egenhændig Optegnelse af Arne Magnussen, er han kommen i Besiddelse af dette Haandskrift ved paa Auctionen over Fr. Rostgaard's Bibliothek at kjöbe en Fascikel, som ifölge Katalogen indeholdt flere haandskrevne

[1]) Heri har Stephanius imidlertid taget feil: Lyschander omtaler i sin Grönlandske Chronica kun een Reise til Grönland i Kong Frederik den Andens Regjeringstid, nemlig den to Aar senere af Mogens Heinesen foretagne.

Smaastykker om Island og Grönland. Saavidt om denne Dagbog, der nu for förste Gang fremtræder paa Prent.

„Item then 9 Dag Julij komme wij till Bergen wdi Norge med Beggie pincker, oc siden hagde lang forhandeling med Borgemester oc Borgerne om en Anden pincke at bekomme, thi Slotzherren paa Bergenhusz Hans Lijndenoue[1] war icke hiemme.

Item then 14 Dag Julij bleff en anden Pincke kiöbbt aff tydskerne ij for^ne Bergen for 12 Hundre Daler.

Item then 26 Dag Julij seiglede wij wd fra Bergen oc komme then Dag icke vden en Weigsiöes[2], oc anden Dag till thet Haffnn, Buckenn[3], oc sotte ther for modbyrdt skyldt.

Item then 29 Dag Julij, löb wij aff Haffn fra Bucken udt adt siöen.

Item then 4 dag Augusti, kom wij östen omkring Feröö oc siden lagde Kaaszit Noruest till Norden.

Item then 7 Dag Augusti wid 7 slett effter middagen kom wij Noruest till Norden omkring Langenis[4] paa Jsland.

Item then 9 Dag Augusti war regen, oc thaage men effther at gudtz tieniste var forhandelett, bleff der klar sijgtig wæier, oc tha saae wij mögit Jsz for osz liggendis, som var tyckt, langt oc bredt, oc ther effter lagde wij Sudost fra samme Jsz, oc ginge saa then ganske Dag oc Natt sudost, oc anden Dagen till middag, förend wij kunde vndflye samme Jsz, men then Natt som wij wegede fra Jszen,

[1]) Hans Lindenov, der senere blev Landsdommer i Jylland, var, ifölge en haandskreven Anmærkning af Arne Magnussen, i Aarene 1578-85 Slotsherre paa Bergenhuus.

[2]) Weigsiöes eller Ugersöes, som del sædvanligere findes skrevet, er det islandske *vika sjóar* og betyder Sömiil.

[3]) Paa den vestlige Side af Öen Bukken er der under Gaarden Trosne en meget tryg Havn paa 12 til 14 Favnes Dybde; jvfr. Löwenörns Beskrivelse over den norske Kyst. Kbhavn. 1816. 4. S. 34.

[4]) Langanes er, som bekjendt, det nordöstlige Forbjerg af Island, hvilket strækker sig flere Mile ud i Havet.

ginge osz an, saa stor en ström, at hun satte osz 15 weigsiöes ind til Jsland egen, siden ginge wij Noruest an, ind til then 12 Dag Augusti vid 2 slett effther Middage, och tha komme wij agther til miere Jsz, som vaar 3 suare stöcker, oc huer part, saa stor oc höye som nogen kongelige slot, oc ther stod paa huer part af samme forne Jsz, it saare höye oc stor Jsze spier, mögit höyre ind nogen kircke spier, vdi nogen kongelig kiöbsted, men huis andet Jsz som wij saae ther hosz hagde ingen ende paa bredhed og langhed, oc ginge saa egen til bage med it stille Synden.

Item then 16 Dag Augusti om Morgene(n) ved 4 slet, kom wij agter til it mögitt Stor Jsz som it stor Herre slot, oc streckede sig lange wijtt oc brett Heden i Haffuet, saa wi kunde icke sie ende der paa, oc ther wi komme nogit ner til samme Jsz, Tha saae wij thuert fra osz offuer paa den Anden side, oc saa Jsz liggendis lang tyckt, bredt, Men Mitth emellom beggie parther war obne wand icke mögit bredt Huilcke obne vand wij mothe Endelige fölge, thi vinden var osz paa rygen, saa wi kunde ingenlunde vnduige forne Jsz oc thet samme Jsz bleff varagtige til midage, Men adt Midagen bleff vi then quitt, eller hagde wij ther bleffuit med begge skiffue, oc strax Middagen bleff it mögit stor storm saa wij kunde icke före vden woris skonfarsiigel, oc samme tid finge wij it land vdi sijgt huort heden wij sotte woris kaasz effther vindens leylighed, oc komme samme Dag adt affthenenn til thet landt, oc thet land var Jsland, oc vnder samme forne land ginge wij then Nat oc anden Dag. Saa oc anden effterkommendis Natt for storm oc guds væiier skyld, saa adt wij paa then anden Dag matte nödis til, adt ind giffue osz vdi Jszland, oc sette vden for en bye ved naffn kiercke wade[1].

[1]) Her menes formodentligen Kirkjuvogr, som ligger paa Islands Sönderland, i Guldbringe Syssel og noget nordenfor Reykjanes, den sydvestligste Pynt af Island.

Item then 19 Dag Augusti oplöffthe wij woris Anckere vdi Jsland, oc effther at wij komme vdi siöen bleff it mögit stor storm, saa wij motte nödis til at offuergiffue en Jacht som wij hagde fördt med osz fra Bergen vdi Norge.

Ithem then 26 Dag Augusti ved 6 slett om Morgenen, finge wij Grönland wdi sijgt oc ginge wij vestnoruest paa lang landen samme tid, oc var vinden norden oc var wij x wiegsiöes then tid fra landen, oc strax der effther bleff it sterck vind, med regen oc sne oc bleff waragtige ind til affthenen, oc ther for ginge wij til oc fra then Dag oc Natt, oc sagde voris Capitin adt thed var halff anden hundre weigsiöes emellom Jsland og Grönland.

Item then 27 Dag Augusti var klar sijgtig væiier oc tha var wij XII wiegsiöes vdi Haffuit och tha besögthe wij landen, Men ther wij komme 4 wiegsiöes ner til landen, var ther mögit Jsz ret indt til landen, siden g(i)nge wij then ganske Dag suduest an, oc kunde dog ingen steds klar land sije for Jsz, Men vndtagen then Jsz som laa ij landi(n)gen, kom osz emod mange store stöcker Jsz som store kircker.

Item then 28 Dag Augusti ginge wij vdi lige Made vnder Grönland, oc kunnde icke heller nogenstedtz sic landitt at vere frij for Jsz. Men huisz land som wij sade vdi for^ne^ Dage, war idell store oc höye stiennklipper, som the klippe vdi Norge oc Jsland, og var for^ne^ klippe spidske till det ouerste som andre höye torne, oc emellom samme klippe, oc offuen paa thennem var ganske mögit sne liggendis.

Item den 29 Augusti, emod affthen, saae wij en stor oc offuermadige höy stienklippe, som skiöd sig wd aff landen, vdi Haffuit med it Aadde, till huilken wij lagde an, oc komme paa it halffue weigsiöes ner for^ne^ klippe, thj wij saae en wiig hosz samme klippe, men der wij komme saa ner till klippen som sagt er, var ther oc saa mögit

Jsz liggendjs i Landingen, oc ther for matthe ligge vd adt siöen igien, oc vilde vores Capitinn hafft lagt an den Dag, vester an paa Landen, thi Jszen formindskedis io mere oc mere, oc landen bleff oc saa laugre ind til forne, Men strax effther adt wij hagde lagt vd adt siöen, begynthis en ganske stor storm saa wij maatte driffue for tackel oc touff then Natt, for en Norost wind, Denne storm bleff oc saa waragthige then efftherkommendis Dag som var then 30 Dag Augusti, oc vdi samme store storm kom then anden pincke fra osz, oc komme icke mere til osz paa samme reyse.

Item den 31 Augusti bleff then samme storm waragtige oc Siöen ginge saa stor at hun fulthe skiben fuld med wand, og slo fortecken paa skiben Synder och wdslog osz Enn mand ij siöen.

Item then 1 Dag Septembris bleff det Nogit stille, oc tha vilde voris Capitinn agther Hafft lagt till landen men wi vare daa saa langt bort dröffuit vdi siöen aff samme storm at wij kunnde icke hafft kund lange landen igien ij tho Dage, Her til med begynthis Dagen at bliffue stackede, oc Natten lang oc mörck saa adt om wij ind hafft agter besögt Landen, da skulde, siöen hafft bringit osz saa vijtt vd om Natten, adt wij skulle icke haffue kund langet landen i gien om Dagen.

Item then 2 Dag Septembris bleff agther Norost vind, saa wij motthe gange mögit langt bort adt siöen, mere end it halffue hundre weygsiöes, saa wij var, som Capitinn sagde xxx wiegsiöes ner it land, som kaldis Frijsland oc siden ginge wij til oc fra vdi siöen vdi 12 Dage, oc disemellem bar vinden osz bort adt siöen.

Item then 20 Dag Septembris om Natthen ved 1 slet, kom wij for en östen vind, norden vnder Hettland, oc ther lod wij woris Anckere gaa till thij vinden kom osz imod, oc bleff ther liggendis ind til Dagen, oc thid var then förste land, som wij finge wdi sijgtt efftherat wij ginge fra Grönland.

Item then 21 Dag Septembris Aarlige om Morgennen blæste osz nogit vind, saa wij römmede fra samme Land, oc saatthe saa voris kaasz adt Blommesund[1] i forscreffne Hettland, thij wij hagde inthet fersk wand ij skibenn, ey baglast oc folcket var Meesten part siuge, somme aff skiörbug, oc somme aff andet siugdom, men ij then Haffnn kunde wij icke ind komme, thi winden var osz imod, oc der for motthe om affthen sette paa 60 fauen dybt.

Item then 22 Dag Septembris ginge wij till oc fra, ind ij en Haffn, som heder Jelssund[2], huor wij indtog fersk vand oc baglast.

Item then 27 Dag Septembris ther prædicken oc gudz tieniste var forhandelit, ginge wij til siegels aff Belssund[3], Men ther wij komme vden for for^ne sund, ginge vinden osz emod, oc ther for motte lade voris anckere gaa till, vdi en vijg, som heder koppersaadis wijg[4], oc bleff der om Natten liggendis, men anden Dag, som var then 28 Dag Septembris oc S. Michaelis affthen ved 9 slet for middage, kom en offuermadige östen storm paa osz, saa wij motte lade 4 anckere gaa i grund, Dog dröff skiben for thennem alle, men ret for osz laa it Öland som bönder kallede Tröldhusz[5], huilcken Öland wij kunde ingenlunde

[1]) Blommesund er uden Tvivl Blomel, Blumel eller Blue-Mull Sound imellem Unst og Yell, de to nordligste af Shetlandsöerne.

[2]) Jelssund er det brede Yell Sound imellem Öen Yell og Northmavine eller den nordligere Deel af Mainland.

[3]) Haandskriftet har tydeligen Belssund, som imidlertid neppe er Andet end en Skrivfeil for Jelssund.

[4]) Beliggenheden af denne Viig see vi os ikke i Stand til at angive. Det Samme er Tilfældet med den Havn, hvori Allday laa fra den 29de September til den 14de October.

[5]) Hibbert omtaler (A Description of the Shetland Islands. By Samuel Hibbert. Edinburgh 1822. 4. S. 444) et Trolhouland; men dette ligger paa Mainland i Nærheden af Bigsetter Voe, og kan fölgeligen ikke være det Öland, hvorpaa vore Söfarende vare saa nær ved at strande.

vndflye, thi bode den store storm, saa oc en mägit stor ström var ret bag paa osz, oc dröff saa heden, ret emod for^ne^ öland, indtil 6 slet for affthenen, oc da nödis wij til oc hugge woris mast for borde, thy wij var da paa 4 fauen langs ner for^ne^ öland oc var ther liggendis paa samme öland mange store stiene ret trint omkring, men ther masten var afhuget hörthe anckren[1] op, oc skibbet bleff liggendis stille, saa ske den euig leffuendis gud, loff prijs tacksigelsze fra al euighed till euigtid, thi hagde gud icke hiolpet osz vdi samme storm oc yderste liiffs fare, som wij var saa bestanndig vdi, tha hagde (hagde) skiben bleffuit ther samme tid, oc icke it leffuendis Menniske kommit til landen, oc bleff samme storm varagthige oc forögthis io miere oc miere ind till Midnatt, men alle mand som siden med osz thalede, sagde adt thij kunde aldrig komme ihou, saadant en forferdelige storm, som det var den Dag, oc thi beklagede thennem, at samme storm forderffuede Deris Husze oc korn paa marcken.

Item anden Dag der effter, som var then 29 Dag Septembris ginge wij ther fra, till en Haffn, som heder Sumsaadbrat, oc der insotte wij igen, then afhuggit mast oc giorde ferdig Huis der breckede vdi skiben, oc siden effter adt aldtingst ferdige oc klar war giort, toffuede wi ther for modbyrdt skyld vdi 8 Dage.

Item 14 Dag Octobris ginge wi till siegels fra Sumsaabratt, oc bleff det osz til kiende giffuit den Dag, förind wij ginge til siegels aff for^ne^ Haffuen, at den fribytter vid naffuen Capitinn Klerck, som adt S. Hans Dag Mijtsommer, var vdi Feröö oc Jsland, roffuede oc tog fra thi fattige folck thieris godtz oc pendinge, oc giorde thennem saa stor skade, var kommit vnder landit oc vilde ther ligge vinther leye.

Item den 21 Dag Octobris komme wij igen til kiöpenhaffuen med den store pincke.

[1]) Hvis der her virkeligen skal læses „anckren", saa maa der i Haandskriftet efter „op" være udeladt Noget, maaskee „at driffue".

Item then 14 Dag Novembris komme den anden pincke til kiöpenhaffuen, oc var kommit ind vdi Norge, effter at hun kom fra osz vnder Grönland.

For huilcke Herrens naffn være loffuet ij al Euighed. Amen. —"

Efterat begge de större Skibe, som havde været anvendte til denne Expedition, saaledes lykkeligen vare hjemkomne, har Allday forestillet Christopher Walchendorf og denne igjen Kongen, at Grunden til at han ikke havde været i Stand til at opseile Landet, uagtet han havde faaet det i Sigte, laa deri, at han det foregaaende Foraar altfor seent var bleven færdig til at tiltræde Reisen. Da denne Grund paa en Tid, da man endnu ikke kjendte Noget til Isens Gang langs med Östkysten af Grönland, fandtes antagelig, og Allday var villig til det kommende Aar at gjöre et nyt Forsög paa at gjenopdage Landet, modtog Rentemesteren endnu i Löbet af November 1579 tvende Breve fra Kongen, hvilke vi her skulle meddele efter den originale Registrant i det danske Cancellies Archiv. Det förste Brev er temmelig kort og lyder (Sjællandske Tegnelser. Nr. XIV. 1578-81. Folio 269b) saaledes:

Christoffer Walckendorff fick breff Jacob Alday anrörendis. Vt seq^u.

Wor synderlige gunst tillforn, Wiider att som J wnderdanigst giffuer tillckiende Att thend Engelske wed naffn Jacob Allday, som war afferdigett att opsöge Grönland, schall were egienkomen, och han berether att haffue weritt wnder Landitt och siett thett, och dog for Isz icke haffuer kund kommitt paa landit, Oc samme Engelske seg endnu forthröste(r) Att ther som hand nogitt thilig paa aaritt motte bliffue afferdigett, mener Hand seg nest gudtz hielp att will komme ther paa landitt, Tha bede wij ether och begiere Athj strax emod foraaritt lader tillflye thuo schibe huor med for^ne Engelske thett allerförste muligt er paa foraaritt kand afferdiges paa Nye att giöre sin flijd samme

Land att opsöge, och Athj forschaffer och bestiller wdj forraad ald huesz nottorfft paa forne skiibe och til forne Reigsze behoff giörris, och althingist med samme thierris afferdninge lader ether were befalitt ——. Actum Skanderborg ij Nouembris Aar Mdlxxix.

Kongens anden Skrivelse er en Deel udförligere og indeholder Adskilligt om den da nylig tilendebragte Reise. Den findes i Sjællandske Tegnelser. Nr. XIV. Folio 276-77 og lyder der saaledes:

Christoffer Walckendorff fick breff Jacob Allday och thend Grönlandische Handel anrörendis. Vt seqtur.

Wor synderlig gunst tillforn, Wiider effter som wor Capitin Osz Ellskelige Jacob Allday som war forordnede till thend Grönlandiske Reigsze forleden Sommer haffuer werrit foraarsagitt till Bergen at kiöbe en anden pincke for XIIct daler wdi steditt for thend Hanum war medgiffuen, huilcken wij kiöbte aff Richardus Wedderborn, och Borgerne till Bergen haffue Anamitt wdi bethalning forne pincke hanum war medgiffuitt for saa mögitt then haffuer osz Kosted, och wij formercke thenum endnu en Summa pendinge at tillstaa for forne Pincke huor om the wed thieris fulldmechtige hosz osz haffuer laditt anhollde, Tha bede wij ether och begierre Athj nu strax lader thenum fornöige huesz thenum wdi saa maade tillstaar, eller giörre thend forordning med ethers schriffuelsze hosz Lensmanden paa Bergenhusz Att hand thenom forne Rest wden wiidere forhalinge fornöier Saa att Borgerne icke schulle therforre Manis af thenum paa bröggen, hosz huilcke the haffue loffuit for forne pincke, Sammeledis effther som wij haffue tillsagdt skibsfolckitt som inde ware paa the Grönlandiske Skiibe med forne Jacob Allday dobbelltt besollding Naar the egien komme, Effther som thenum aff osz wdi forne Jacob Alldais bestillinge er forschreffuen Tha bede wij ether och begierre Athj paa wore Wegne strax med thett förste fornöiger forne skibsfollck som war paa Reigszen med forne Jacob Allday til

Grönland, hues thet icke allerede skeed er, dobbelltt besolldninge, epther som thenum loffuitt er, och ingen forhindring ther paa giörer thenum wdj nogre Maade, paa thett Att the eller andre som wij paa foraarit egien agte att bruge paa samme Reigsze, kunde bliffue thesz willigere, Thisligeste effther som for^ne^ Jacob Allday haffuer hyritt oc leid en wed naff(n) Hans Toniszen[1] med seg paa skibenne thill Bergen paa for^ne^ Reigsze for en Styrmand oc Seilleggere, och tillsagdt hanom fire daller om Monithen, huilcken schal haffue thiendt hanum fire Monither till skibs, och en monidt som for^ne^ Jacob Allday hanum siiden the erre egien komen paa sin egen omkostning haffuer holditt, Tha bede wij ether och wille Athj sa(a)dantt lader hanum gott bliffue, oc paa wore wegne fornöiger for^ne^ femb Monithers besolding hanum tilstaar for huer Monidt fire daler, Oc som for^ne^ Jacob Allday ydermere lader giffue tilkiende om thend Capiten wed naffn Dauid Jenszen som var med hanum paa for^ne^ Reigsze Att hanum Endnu Rester hans besolldinge for samme Reigsze, och att hand schall werre god for en Capitin Thj bede wij ether og begiere attj paa wore wegne fornöiger for^ne^ Dauid Jenszen Saadanne besolldinge J kunde thencke hand paa samme Reigsze haffuer forthiendt och handler med hanum att hand frembdelis bliffuer wdi wor thienneste for en skibs Capitin Forenendis Ether med hanom om en themmelig besolldning Siiden wille wij giffue hanum wortt breff ther paa, Wij bede ether ochsaa och wille athj bestiller Att for^ne^ Jacob Alday paa foraaritt maa egien bekomme med seg paa Reigszen til Grönland the tho pincker, som hand Senisten haffde med Seg, och forschaffer att hand bekommer med Seg alld hues Deell hand Notorffteligen behöffuer. Sammeledis bede wij ether och begiere Athj bestiller hoss byggemesteren paa Holmen, Att Hand giör en bod paa en xviij eller xx Aarer effther thend stör-

[1]) Muligen have vi i denne Hans Tonissen eller Tönnessen Forfatteren til den paa Reisen förte og af os ovenfor meddeelte Dagbog.

ste pinckes leilighed som kand Jndtagis wdi Skibitt naar mand Segler, Och schall samme baad werre skilld ad wdi thuo parther, Saa mand kand sette thend enne wdi thend anden Effter som forne Jacob Allday ther om Haffuer thalld med Mester Tömermanden paa Holmen At hand thend kand bekomme med seg paa foraaritt. Ther —. Actum Haffuerballegaardt xxx Nouembr. Aar Mdlxxix.

Da vi ikke have været i Stand til at komme paa Spor af nogensomhelst Efterretning om en saadan, i Aaret 1580 foretagen, Opdagelsesreise til Grönland, maa vi formode, at der ikke er blevet Noget af hele dette Foretagende, uagtet det öiensynligen har ligget Kongen meget paa Hjerte.

Derimod er det fuldkommen sikkert, at den i de Dage berömte Söhane, Mogens eller Magnus Heinesen, i det derpaa fölgende Aar 1581[1] fra Bergen, som det synes, er afgaaet med tvende ham selv tilhörende Skibe, for at opsöge Grönland. Denne Mogens Heinesen var födt paa Færöerne, hvor hans Fader Heine Hauffregster var Sognepræst paa Österö; men begge hans Forældre vare Norske, og Faderen drog omsider tilbage til Norge, hvor han fik et andet Præstekald. Dette har givet Anledning til at Nogle have anseet hans navnkundige Sön for en födt Normand. Mogens Heinesen synes tidligen at have lagt sig efter Sömandskab. Han foer först som Kjöbmand fra Bergen til

[1]) At denne Reise ikke kan være gaaet for sig för 1581, sees tydeligen af to den vedkommende Documenter, hvilke vi strax i det Fölgende skulle meddele, for förste Gang aftrykte. Lucas Debes (Færnæ et Færna. reserata. Det er: Færöernis oc færöiske Indbyggeris Beskrifvelse. Kbhafn 1673. S. 22 3) henförer Heinesens grönlandske Reise til Aaret 1577; hvorimod Torfæus (Gronlandia antiqua. Havniæ 1706. S. 29 af Fortalen) antager, at den er gaaet for sig i Aaret 1578. Hans Egede (Det gamle Grönlands nye Perlustration. Kbhavn. 1741. 4. S. 14), David Cranz (Historie von Grönland. 1 Th. Barby 1765. 8. S 352) og W. A. Graah (Undersögelses-Reise til Östkysten af Grönland. Kbhavn 1832. 4. S. 8) have fulgt denne urigtige Angivelse af Torfæus.

Færöerne. Derpaa gik han i hollandsk Tjeneste og udmærkede sig her saaledes ved Mod og Manddom, at han af Kong Frederik den Anden blev hjemkaldt for at krydse imod Fribyttere og Sörövere, som i den Tid gjorde megen Skade under Kysterne af Norge, Island og Færöerne. Hans Bedrifter i disse Farvande falde i det Æventyrlige, ja ikke sjelden i det Utrolige; de ere efter de blandt Færingerne opbevarede Sagn först optegnede af Lucas Debes (Færoæ et Færoa reserata. S. 213—28) og senere igjen fortalte af hans Biograph P. T. Wandall (De paa Jægerspriis ved Mindestene hædrede Fortjente Mænds Levnets-Beskrivelser. Kbhavn 1783. 4. S. 411—20). Mogens Heinesen havde en Tid lang fæstet sin Bopæl i Bergen, og det er maaskee Jakob Allday's Ophold i Bergens Havn paa Udreisen til Grönland i Foraaret 1579, som nærmest har givet Anledning til at Heinesen, efterat Allday's Forsög ikke havde fört til det forönskede Maal, har tilbudt Frederik den Anden sin Tjeneste til Grönlands Gjenopdagelse. Kongen, hos hvem Heinesen skal have staaet i stor Yndest, modtog hans Tilbud og udstædte i Anledning heraf et Beskjermelsesbrev for ham, hvilket vi her meddele efter den originale Concept i Geheime-Archivet.

"Giöre alle wittherligtt att wij aff wor synderlig gunst och naade haffue thagitt och anamitt Och met thette wort obne breff thage oc anamme thenne Breffuisser osz elskelige Mogens Heineszen Borger wdj wor Kiöbsted Bergen, hannum hans thinnde folk gotz, Rörindes och wrörindes, ihuad som heldst thett er eller neffnis kand, Jnthet undertaget, vdinden vor Kongelige hegn wern fred och beskiermelse Besynderlige att wille for offueruold och wrett beskytte, forsuare och handthaffue til alle Rettæ. Och thersom nogen haffuer att beschylde eller i nogen maade att tilthalle The schulle thet giöre med loug och Rett for hans tilbörlige Dommere och Jcke anderledes [Och Jcke anderledes Dog saa att hand och theremod schall were forplichtt

seg tilbörligen att forholde, Och seg mod nogen Jcke forgribe men hende och giöre huer mandt loug og Rett][1] Forbiudendes alle ehuo the heldst ere eller were kunde Serdelis wore fogither Embitzmend och alle andre for^ne Mogens Heineszen her mod paa person, thiunde, folck, gotz Rörindes eller wrörindes effther som for^nit staar at hindre eller i nogen maade att offuerfalde och wforrette wnder wor heffn och wrede. Giffuit Skander(borg) 17 Febr. A° 81."

Dagen derpaa udfærdigedes det egentlige Söbrev, hvilket vi her ligeledes meddele efter den originale Concept i Geheime-Archivet, men i Et og Andet rettet efter Copien i den originale Registrant (Norske Tegnelser. 1572—88. Folio 215 b) i det danske Cancellies Archiv.

Mogens Heineszenn Borger ij Bergenn fick sit söbreff der hand skulle opsöge Grönland vt sequitur.

Vij Frederich thenn Anden — Giöre alle witterliig att epthersom Grönland med ald Billighed och rett hörer vnder wort Rige Norge och Norgis Krone, och thet nu vdj Mange aar Jcke haffuer werit besögt enthen aff osz eller en part andre fremfarne Konninger vdj Danmarck och Norge, Och paa thet samme Land, Maa egen komme under sinn rette öffuerighed, och undersottene ther paa Landitt med Nödtörfftige tillföringe aff huis the behöffue kunde forsörges, Teszligeste paa thet Menige almuge ther paa Landit Gud Alsommegtigste till loff och ehre kunde bringes till then Christelige thro och fange then rette Religion och gudtz Thienneste. Tha haffue wij nu hanndelet med thenne breffuisser osz Elskelige Mogens Heineszen Borger vdj vor kiöbsted Bergen, Saa hand haffuer loffuit och tillsagt Med thuende hans Skiibe paa sinn egenn omkostninge och Ewentyr nu vdj neste tillkommendis sommer. At schulle med alffuorliigste flid og Vinskibeliighed giöre sit bedste for^ne wortt Land Grönland att opsöge, och om hues haffner ther

[1]) De her i Aftrykket indklamrede Linier ere igjen overstregede i Original-Conceplen.

vnder Landit findis att kunde fange wisze Kundskaff, att wij siden fremdelis kunde giöre ther widere till. Och thersom gud Almechtigste wille giffue hannom lycke til at hand kunde finde samme land, och ij saa maade fli osz ther om wisze Kundskaff, wille wij hannom for slig hans throschaff flid och wmage naadigst betencke, at hand ther fore schall haffue osz vnderdanigst at betacke. Thi bede wij kerligen alle vore kiere wenner, naaboer och foruanthe och strengeligen biude alle wore fogeder, Embitzmend, Borgemester, Raadmend och alle andre wore vndersotte som hannd paa samme Reisze med skib folck och godtz hender fore att komme, At ij forder och fremmer thennom till thed bedste, oc thersom the aff storm eller wuedder Ingtrengis vdj nogen ethers haffnner eller strömme, Atj tha wille vndsette thennom med ancker thuog folck fethalle och huis anden dell the behoff hffaue och ether om tillsigendis worder. Thet wille wij med forbemelte wore kiere naaboer och foruanthe vdi lige och större maade forskylde och bekiende och aff wor egen vndersothe thz saa alffuorlig hafft haffue. Actum Skanndelborg then 18 Februrij Aar Mdlxxxj.

I Marginen af Original-Concepten er der af en forskjellig, men dog samtidig, Haand tilföiet Fölgende:

Gick ther thou breffue vd j samme menning paa pergament. Actum Skanderborg thend 18 Februarij Aar mdlxxxj.

I Mangel af en anden samtidig Beretning om denne Reise, dens Hændelser og Udfald, see vi os nödte til at tyo til Lyschander[1] og at nöies med hvad han (Den Grönlandske Chronica. Folio O 3—4 og P 1) har rimet om Mogens Heinesen og hans Reise til Grönland.

Oc da hand[2] haffde saa stilled paa Reed,

[1]) Claus Christophersen Lyschander, der döde 1623 som Kongelig Historiograph, var, efter Angivelsen i Nyerup's og Kraft's dansk-norske Literaturlexikon, födt omtrent 1557 i Skaane. Fölgelig har han, da Mogens Heinesen foretog sin Reise til Grönland, været i en Alder af 24 Aar eller saa omtrent.

[2]) Kong Frederik den Anden.

Att Landdet stod vell, oc haffde god Fred,
Saa tenckte hand Grönland at gæste.
Hand fick en Bagge, og Norsker Mand,
Vell dreffuen til Söes, oc fremmede Land,
Magnus Heigningszön loed sig kaldde.
Hand vaar sig fredig oc frisk i Moed,
Een dapffer Hane oc Styris Mand goed,
Hand loed sig det vell befalde.
Hand haffde da seyled saa manggen Dag,
I Væster oc Söndder met megen wmag,
Fra Franckrig til Iszlands Sjde.
Nu wildde hand gierne sin Herre til mag,
Paa Grönland forfare dend Kaaesz oc Sag,
Som inggen Mand monne da vjde.
Hand fick hannem Folck met Rystning oc skjff,
Sielff motte hand vacte sin Skantzse oc Ljff
Och derr sit Euentyer standde.
Hand giorde sig færdig, vaar lystig oc fro,
Och loed saa hen vd at Söen staa,
Huor Gud vildde lade ham Landde.
Hand stæffned at Iszland, som gammel var seed,
Ham tyckte den vaar den gænniste leed,
Dend vildde hand först forsöge.
Och sætte der om hen Nordden til Væst,
Och brugte sin Vind, som hand kundde bæst,
Til hand kundde Huidsærk[1] öye.
Derr mötte ham Taage, Wuær oc Mörck,
Derr varr i Söen, som vilddeste Örck,
De kundde slet inggenstæds Strandde.

[1]) Hvidsærk var Benævnelsen paa en Jökel i det gamle Grönland, der af tre saadanne laa Bygden nærmest, naar man kom fra Island. Heinesen synes at have sögt Hvidsærk i Vest eller Nordvest af Island, hvor vi ogsaa ovre paa Grönlands Östkyst finde denne Jökel afsat i et Kort over de nordlige Lande, hvilket Heinesen rimeligviis har kjendt, nemlig Sigurd Stephensen's fra Aaret 1570.

Suærcken hun dreeff, och Böllen dend bröd,
Och leed der offuer stoer Fare oc Nöd,
Met meget ham gick til haande.
Dog sætte hand fræm vildde voffued der paa,
Landdet at naa eller unddergaa,
Som Lycken da lysted at giffue.
Dend Isz hand dreeff som Klipper oc Land,
Hand haled oc fired loed fare fra hand,
Vaar tjdt vdi haarddeste knjbe.
Fick Landdet omsier i syne oc sict,
Det voxte ham længger meer vanskeligt,
Till Grunden sig ind at tuingge.
Isz haffde betaget baad' Næsz oc Skær,
Man kundde ey komme de Klipper nær,
For Böllen oc driffuendde Vande.
Thi seyled' de sig saa vjde hæn om,
Och sögte om Hauffn oc leylig rom,
Mand kundde sig ind ledsage.
Mæn lengger mand kom heǹ Öster paa leed,
Jo skarppere strömmede Söen dær need.
Och giorde dem megen wmage.
De komme oc paa saa unddcrligt Vand,
Huor Seylstenen huiled i dybeste Baand,
Saa litt kundde Skibben skrjde.
Dær til gaff huær dag bod' kuld oc knaaeg,
Met mörck oc Vind, oc stinckkende Taaeg,
Mand kunddet ey længge ljde.
Och voxte saa huer Dag banggere Kaar,
Och Tjden hun lacked flux vd paa Aar,
Dær vaar ey lang Stundder at bjde.
Thi acted de flittig baade Land oc meed,
Huor meget at Solen vaar skreden need,
Och Lædinggen op monne stje.
Med andden sljg Sager oc Merckketegn,
Dæm kundde ledsage til samme Egn,

Om de dend tjre skuld' friste.
De saae sin Effne, oc lagde der fraa,
Och lode tilbage adt Söen staa,
Dend Kaaesz de fuldeuæl viste.
Leedsagede sig saa hiem til Land,
Met hulddet Skjb oc heelbrede Mand,
Loed Konggen alld Leylighed vjde.
Det vaar hannem kiært oc tæckeligt,
Att Landdet var kommen i syne och Sict,
Mand kom der vell til med Tjde.
Men Lycken hun Danmarck ey blider' vaar,
Dend Herre kort effter lagdis paa Baar[1],
Saa manggen til Sorrig oc Qujde.
Dend Höffuitzmand sætte til Liff oc hallsz[2],

[1]) Kong Frederik den Anden döde dog ikke strax efter Heinesen's Hjemkomst fra Reisen til Grönland, men först Skjærtorsdag 4 April 1588.

[2]) Heinesen synes ganske kort efter Frederik den Andens Död at have seet sig nödt til at söge fremmed Tjeneste. Denne fandt han hos Hertugen af Parma, daværende spansk Regent over Nederlandene. Dog har dette maaske blot bestaaet deri, at han hos Hertugen forskaffede sig et spanskt Caperbrev, for at kunne krydse imod Engellænderne, som paa samme Tid vare i Krig med Spanien. Heinesen opbragte en, i London hjemhörende, Koffardimand til Bergen, hvor han solgte baade Skib og Ladning. Paa Dronningen af Engellands Besværing herover blev Heinesen sat fangen paa Kjöbenhavns Slot, anklaget som Söröver og dömt fra Livet. Denne, som det siden viste sig, overilede Dom lod En af de fire Formyndere, som i Kong Christian den Fjerdes Mindreaarighed forestode Regjeringen, nemlig den os fra Allday's Reise bekjendte Christopher Walchendorf, strax exequere, uden först at indhente sine Medformynderes Samtykke. Heinesen blev 8 Februar 1589 halshugget paa Slotspladsen; han döde uforfærdet, som han havde levet, og blev i Stilbed begravet paa Nicolai Kirkegaard. Men Aaret derpaa krævede Hans Lindenov, hvem vi nu gjenfinde som Landsdommer i Jylland, paa Herredagen i Kolding den mægtige Regjeringsraad til Ansvar for Heinesens Henrettelse. Og, efterat det var blevet oplyst, at Heinesen havde handlet efter Hertugen af Parmas udtrykkellge Befaling, og at det af ham i

Saa vaar der ey mangge anddre til Vallsz,
Sljg Reyse lysted at rjde.

Af denne Lyschander's rimede Beretning see vi, at Mogens Heinesen, ligesom hans Forgænger Jakob Allday, er gaaet norden om Island og derpaa har sat Cours vester efter, for saaledes at komme til det gamle Grönland, som det nærmeste vesten for Island beliggende, Land. Dette maatte ogsaa ansees for den rette og korteste Vei, inden John Davis 1585, paa hans förste Reise for at söge efter en nordlig Gjenvei til China og Indien, havde opdaget det, vore nordiske Forfædre i hele sin Udstrækning bekjendte, meget uegentlig saakaldte Stræde, der bærer hans Navn. Efter mange Farer og Besværligheder fik Heinesen omsider Östkysten af Grönland i Sigte; dog synes han ikke at være kommen Landet saa nær, som Allday to Aar i Forveien. Den svære Driviis, som hidindtil har afviist ethvert Forsög paa ude fra Söen af at nærme sig Grönlands Östkyst, enten paa Breden af Island eller endnu sydligere, spærrede ogsaa Heinesen Adgangen til Landet. Han kæmpede forgjæves

Bergen solgte Skib tilforn var blevet priisdömt i Ostende, faldt Sagen saaledes ud ved Herredagen, at Heinesen's Lig skulde opgraves, for ærligen og christeligen igjen at stedes til Hvile, at den ham overgaaede Dom skulde udslettes af Kjöbenhavns Raadstues Dombog og ikke komme ham selv i hans Grav, hans Enke Sophia Gyntelberg eller deres fælleds Börn til Skade paa gode Navn og Rygte, og at endeligen Walchendorf skulde betale den uskyldig Henrettedes Efterladte en for den Tid meget betydelig Sum, nemlig 3000 Rigsdaler. Lindenov lod Heinesen's Lig höitideligen före over til Jylland, hvor han eiede Örslev Kloster i Nærheden af Viborg, og begrave i Örslev Kirke; her satte han selv ham et latinskt Epitaphium, som kan læses hos Debes (Færoæ & Færoa reserata. S. 225—26) og i Erik Pontoppidan's Marmora Danica T. II. Hafniæ 1741. Folio. S. 218—19. Walchendorf skal bitterligen have fortrudt sin Overilelse og i den Anledning have givet store Almisser til de Fattige; han udbetalte ikke blot rundeligen den Erstatningssum, som Herredagen havde idömt ham, til Heinesen's Efterladte, men var ogsaa, medens han levede, Enkens Forsvar og en sand Fader for Börnene.

med Iis og Taage, Storm og Ström, indtil den gunstige Aarstid var forlöben, og Dagenes Korthed nödte ham til med uforrettet Sag at vende tilbage. Om Reisens enkelte Begivenheder finde vi saa godt som Intet i Lyschander's Grönlandske Chronica, der er den eneste samtidige Kilde; dog er een Hændelse, som noget særdeles Mærkeligt, omtalt i fölgende Strophe:

De komme oc paa saa undderligt Vand,
Huor Seylstenen huiled i dybeste Baand,
Saa litt kundde Skibben skrjde.

Det Sande heraf er formodentligen, at den stærke sydvestlige Ström under Grönlands Östkyst en eller anden Gang har standset eller i det Ringeste hemmet Skibenes Fart, uagtet Vinden var föielig. Dette Særsyn har enten Heinesen eller Krönikens Forfatter sögt at forklare af sin Tids Begreber om Jordens Physik; men Stedet hos Lyschander berettiger os neppe til at antage, at den dristige Sömand, som

vildde voffued der paa,
Landdet at naa eller unddergaa,

derover skulde være bleven saa betaget af Frygt, at han er vendt tilbage og ved sin Hjemkomst har foregivet, at nogle i Havets Dyb skjulte Magnetklipper havde hindret ham fra at naae Landet. Det er heller ikke Nogen af vore egne Forfattere, men en Fremmed[1], som saaledes har misforstaaet og overhovedet paa flere Maader udvidet Lyschander's Beretning herom. Peyrere omtaler i hans, förste Gang i Aaret 1647 anonymt i Paris udgivne, Relation du Groenland S. 132—34 Heinesen's grönlandske Reise paa fölgende Maade. "Le Roy Frederic II, succeda à la pensée de son pere Christian III. Il enuoya vn nommé Mognus Heigning-

[1]) Isaac de la Peyrere, en lærd Franskmand, der i Aaret 1644 kom til Danmark med den franske Ambassadeur Caspar Coignet de la Thuillerie, tilbragte et Par Aar her i Norden og siden udgav Relation du Groenland. Paris 1647. 8. og ligeledes en Relation de l'Islande. Paris 1663. 8.

sen, à la découuerte du Groenland. Et si la chose est telle que le Chroniqueur[1] l'a escrite, il y a vn secret inconnu, & vne cause cachée, qui s'oppose visiblement au dessein que l'on a pour la connoissance de cette terre. Mognus Heigningsen, apres beaucoup d'erreurs, & de mauuaises rencontres, descouurit le Groenland, mais ne le peut approcher; parceque d'abord qu'il eut veu la terre, son Nauire s'arresta tout court; de quoy il fut extrémement estonné, & auec raison; car c'estoit en pleine mer, dedans vn grand fonds d'eau, il n'y auoit point de glace, & le vent estoit frais. Ne pouuant aduancer, il fut contraint de reculer, & de retourner en Danemarc; où il fit le rapport de ce qui luy estoit arriué, & dit au Roy qu'il y auoit de l'Aymant au fonds de cette mer, qui auoit arresté son vaisseau. S'il auoit sçeu l'Histoire de la Remore, peut-estre qu'il l'auroit alleguée aussi à propos que celle de l'Aymant."

Vi have troet her at burde optage den franske Forfatters originale Fertælling om Heinesen's Reise til Grönland, da den uden videre Undersögelse er bleven fulgt af, Torfæus (Gronlandia antiqua S. 29 af Fortalen) og endnu omstændeligere af Holberg (for förste Gang i hans Dannemarks og Norges Beskrivelse. Kbhavn. 1729. 4. S. 577-78.), hvilken sidste vore senere Forfattere ere vedblevne troligen at udskrive. Peyrere's Bemærkning, at Heinesen, hvis han havde kjendt den gamle Fabel om Fisken Remora, med ligesaa megen Föie havde kunnet anföre denne som Historien om Magneten, har i Övrigt Torfæus paa det anförte Sted (a pisce, qui Remora appellatur, moratum eum alii conjiciunt) forstaaet saaledes, som om den franske Forfatter virkeligen havde fundet dette antageligt. Derved har

[1]) Lyschander, hvis Krönike Peyrere udtrykkeligen (Relation du Groenland. S. 9—10) nævner som den fornemste Kilde, hvoraf han har öst sine nyere Efterretninger.

Torfæus givet Anledning til at denne Oldtidens fabelagtige Fisk er kommen til at spille en Rolle i nogle sildigere Forfatteres Beretninger om Mogens Heinesen's mislykkede Forsög paa at gjenopdage det gamle Grönland.

Et Par Aars Tid derefter tilböd Oliver Brunell i Antwerpen sig i Forening med Arndt (eller Arent) Meier i Bergen at ville paa egen Bekostning gjöre et nyt Forsög paa at gjenfinde det tabte Grönland, hvis Gjenforening med den norske Krone vedblev at ligge Frederik den Anden særdeles paa Hjerte. For det Tilfælde, at Foretagendet skulde lykkes dem, betingede de sig Erstatning af alle derpaa anvendte Omkostninger og udelukkende Ret til for Fremtiden at beseile Landet. Brunell forlangte endvidere for sit Vedkommende Kongelig Tilladelse til at nedsætte sig i Bergen og i sex Aar efter sin Ankomst til denne Stad at nyde fuldstændig Skattefrihed. Ogsaa dette blev ham tilstaaet. I Norske Register for Aarene 1572-88 (Original-Registranten i det danske Cancellies Archiv) findes Folio 393b. og 94 fölgende, for ham i denne Anledning udfærdigede, Kongelige Bevilling.

Oliuer Brunell fick Kongl. Mattsz Breff att maa boesette seg wdj Bergen och ther att Niude frihed paa Sex Aars thid. Som efftherfölger.

Wij Frederich. — Giöre alle witterligt Att effther Osz Elskelige Oliuer Brunell Borger till Andorff haffuer vnderdanigst laditt giffue Osz tilkiende, Att hand er benegen och tilsindtz Att begiffue Seg ind wdj wortt Rige Norge, Och seg boesette wdj wor Kiöbsted Bergen Ther som thett maa skie med wor Naadigste wilge och tilladelsze, Och hand maa niude nogen Forskonszell och frihed for andre Att hand thesz bedre kunde komme till handell och Nering, Tilbiudendis ther hosz vnderdanigst Att wille lade seg brugge for Osz wortt land Grönland Om huilchitt hannem skall were nogen leilighed witterligt, Att opsöge og beseigle, Och till ald anden willig och plichtig thienniste, Som en

thro Vnderdan bör at giöre sin Öffrighed Tha haffue wij for sa(a)dane hans vnderdanige willige Thiennistes tilbud, och aff wor synderlig gunst och naade, vndt beuilgitt och tilladt, Och nu med thette wortt obnne Breff vnde beuilge ock tillade, for[ne] Oliuer Brunell maa seg boesette wdj wor Kiöbsted Bergen Och paa thett hand sammestedtz kand thesz bedre komme till Nering och biering haffue wij Naadigst beuilgitt hannom att maa och skulle were och bliffue frij och forskonitt for Skatt hold[1] Och slij anden Kongelig eller Borgelig och byes thynge, Vdj sex Sambfulde Aar effther hand thid Ankommenthis och Seg ther nederladendis worder. Thj forbiude Wij —.

Actum Nyegaard thend förste Martij Aar Mdlxxxiij.

Under samme Datum udgik der endvidere for begge Deeltagerne i det grönlandske Forehavende en saakaldet Bestilling, der (Norske Register 1575-88 Folio 392) lyder saaledes:

Oliuer Brunell Borger wdj Andorff och Arntt Meir
Borgere wdj Bergen finge bestillinge att opsöge
Grönland. Som efftherfölger.

Wij Frederich. — Giöre alle witterligt Att effther som Grönland aff rette hörer och ligger vnder wortt Rige Norge, och Norgis Kronne, Och thett nu wdj saa mange Aar, icke haffuer weritt besögt, Enthen af Osz eller en partt andre fremfarnne Konninger wdj Danmarck och Norge, Och Osz Elskelige Oliuer Brunell Borger till Andorff haffuer vnderdanigst laditt giffue Osz tilkiende, Att hannem skulle were nogen leilighed, Om Samme wortt land witterligt, och tilböditt Att hand med sin Madskab[2] och med-

[1]) Maaskee blot en Skrivfeil for „thold".

[2]) Dette usædvanlige Udtryk bruges her i Betydningen af en Compagnon eller Medinteressent. Det kommer af eller er i det Mindste beslægtet med det hollandske *Maatschappy*, som betyder et Samfund, Interessentskab, Compagnie.

redere, Osz Elskelig Arntt Meir Borgere wdj wor kiöbsted Bergen wille giöre sin flid och bedste, paa Egen omkostninge, och Ewenthyr samme wortt land Grönland att opsöge, ther som wij theris thienniste wille Naadigst bethencke, Tha haffue wij Naadigst slig theris wnderdanigst tilbod, opthagen och handlitt med thennem att the haffue loffuit och tilsagt paa egen omkostninge thennom att wdruste och giöre thend Reysze, och theris yderste flid forne wortt Land Grönland att opsöge, Och haffue wij ther emod beuilgitt loffuitt och tilsagdt Och med thette wortt obnne Breff Beuilge loffue och tilsige, Att ther som Gud giffuer Lycke ther till Att the samme wortt Land kunde finde, Och forskaffe Osz Sandru och wisse beskied Om haffnernne ther vnder liggenthis och anden leilighed, Tha wille Wij thennom egen giffue huesz Skiellig omkostning the ther paa anuendendis och giörendis worder, Saa och vnde och giffue thennom Seerdelis och Synderlig benaading och Preuilegie paa samme land, ther effther att beseigle och besöge, frem for wore Eignne Vndersotte eller andre, Dog Osz Sielff frijtt forebeholditt Om wij bleffue tilsindtz med nogenn wore Eignne Skibe Samme wortt land att lade beseigle Och wille till med theris thro flittig thienniste med Ald·Kongelig gunst och Naade emod thennem forskildc och bekiende. Actum Nyegaard thend 1 Martij Aar Mdlxxxiij.

Endelig blev der endnu under samme Datum for Brunell og Meier udfærdiget et Pas, for hvilket det, af os ovenfor efter Original-Concepten og Cancellie-Registranten meddeelte, saakaldte Söbrev for Mogens Heinesen aabenbart har ligget til Grund. Desuagtet troe vi dog her at burde optage dette Söpas af Norske Register for Aarene 1572-88, hvor det findes indfört Folio 392 b. og 93, mindre paa Grund af at det i Et og Andet afviger fra Heinesen's Söbrev, end fordi vi see os i Stand til at meddele det correctere, end det var Tilfældet med hiint.

Forne Oliuer Brunnell och Arntt Meir finge Kongl. Mattsz Pasz att[1]

Wij Frederich. — Giöre alle witterligt, Att effther som Grönland aff rette hörer vnder wortt Rige Norge og Norgis Kronne, Och thett nu wdj mange Aar icke haffuer weritt besögt enthen aff Osz eller en part andre fremfarnne Konninger wdj Danmarck ock Norge, Och paa thett samme Land maa egen komme wnder sin rette Öffrighed Och Vndersotternne ther paa Landitt med nottorfftige tilföringe aff huisz the behöffue kunde forsörgis offuer aldt paa thet att menige Almue ther paa Landitt Gud Almechtigste till Loff och Ehre, kunde föris till thend rette thro, och Gudtz bekiendelsze, och fange wnderuiszning om thend rene Religion och Gudtz thienniste. Tha haffue wij nu handlitt med Osz Elskelige Oliuer Brunnell og Arntt Meir, Saa the vnderdanigst haffue beuilgitt och tilsagt med theris Skibe wdj tilkommendis Sommer med alffuorlig Flid och windskibelighed att giöre theris bedste forne wortt land Grönland att opsöge, och beseigle och om huisz haffner ther vnder Landitt finthis och anden leilighed att forskaffe Osz wisze Kundskab Att wij Siden fremdelis kunde giöre wiidere ther till. Thj bede Wij kierligen Alle wore kiere Wenner Naboer och foruanthe Och Strengeligen biude, Alle wore Fougether Embitzmend Borgemestere Raadmend och ock alle andre wore wndersotte Som forne Oliver Brunnell och Arntt Meier med theris Skibe paa samme Reyse hender fore att komme, Attj fordre och fremme thennom till thett bedste, Och ther som the aff storm eller wueder, indthrengis wdj nogen Ethers haffner eller Strömme Athj tha wille wndsette thennom med Ancker thoug Folck Fethallie Och huisz anden deell the behoff haffue, och Ether om' tilsigendis worder. Thett wille wij med forbemte wore kiere wenner Naboer och Foruantte wdj lige och stör(r)e maade forskilde

[1]) Her er i Registranten ladet Plads aaben for to Linier i Overskriften, som senere dog ikke ere blevne udfyldte.

och bekiende. Och aff wore eignne wndersotte thett saa alffuorligen hafflt haffue. Actum Niegaard then j Martij Aar Mdlxxxiij.

Om Brunell og hans Medinteressent, efter af den danske Regjering saaledes at have erholdt alle de af dem ansögte Tilsagn og Begunstigelser, virkeligen have gjort noget Forsög paa at gjenfinde det tabte Grönland, derom savnes nu enhversomhelst Efterretning.

Vi troe ikke at burde slutte nærværende Beretning om de til Grönlands Gjenopdagelse sigtende Foranstaltninger, som have fundet Sted i Kong Frederik den Andens Regjeringstid, eller rettere denne vor Samling af de hidindtil ubekjendte Materialier til Kundskab om disse tilhobe mislykkede Bestræbelser, uden her endnu at meddele et ligeledes ubekjendt Actstykke, der, endskjönt det er udateret, forekommer os upaatvivleligen at være fra Frederik den Andens Tid. Det er en skriftlig Erklæring af Adelsmændene Peder Hvitfeldt[1] og den os allerede tidligere bekjendte Christopher Walchendorf, hvilken muligen har skullet tjene som et Slags Program ved Indbydelsen til under deres Auspicier at stifte et grönlandskt Interessentskab. I den Samling af lutter Grönlandica med faa Undtagelser, som bevares iblandt de Arna-Magnæanske Haandskrifter under Nr. 770 c. i Quart, og hvoraf vi have fremdraget den ovenfor meddeelte Dagbog over Jakob Allday's grönlandske Reise, befinder der sig den, som det synes, originale Concept til denne Erklæring, paa et Ark i Folio. Den har hverken Datum eller

[1]) Formodentligen Peder Hvitfeldt til Skibbelundgaard, Sön af Otto Hvitfeldt til Ourebygaard, gift med Anna Urne, som medbragte ham Engestofte, hvortil han ogsaa undertiden skrives, og död omtrent 1610. Dette er uden Tvivl igjen den samme Peder Hvitfeldt, som i Frederik den Andens Tid eiede en af de daværende adelige Gaarde her i Kjöbenhavn, og efter hvem en af Hovedstadens Gader endnu den Dag i Dag förer Navn af Pederhvitfeldtsstræde.

Underskrift, men har været sammenlagt i Form af et Brev, og lyder, som fölger.

„Jtem haffuer Kongl. Mattz. wnth och tilladt att Jeg Peder Huitffeldt mett Chrestoffer Walkendorpt maaghe opsöge Grönlandt som haffuer werett itt skattlandt tiill Norgis Kronne: oc vdj langsom(m)eliige tiid haffuer werett bortte saa Jngen mand thett nu vedt paa wor egenn effuentyr och vnkost: Och att wij begge forneffnde Peder och Chrestoffer maaghe tiill os thage tiill att bekoste samme reygze oc segladz mett: Huilcke wij selff viille: Er thett saa der som gud almectigeste giffuer Naade att wij samme Grönlandt finde kunde: eller nogenn anden effentyr wdj frem(m)ede lande: Tha skulle forbeneffnde Peder och Chrestoffer mett theris med redere haffue bruge oc besegle sam(m)e lande: thönom tiill theriis egett gaffn och beste dog Konningen siin skatt och Herlighedt aff for[ne] Grönlandt som the vdaff arildz tiidt Norgis Kronne mett rette pliictuge ærre: Och giffuer gud löcken att wij bekomme samme grönland eller nogenn andre lande ther som nogenn nytthe oc profitt wore att bekomme Tha skulle forbeneffnde Peder och Chrestoffer mett theriis met redere bruge sam(m)e lande J meden thj eller nogen theriis met Redere Leffue: Och kongl. mattz. eller hans epther kom(m)ende konninger icke att tiilstede nogre andre sam(m)e Segladz att bruge eller bruge lade emodt theriis wilge och samtycke, Och ey wdj nogenn maade oss att aff threnge frann samme lande och segladz naar wij haffuer giortt wnkosten och staaett farliigheden och effentyrett men thönum att bruge som fforre siiger."

Hvorvidt dette Forehavende af de tvende Adelsmænd har havt nogen Fremgang og virkeligen er kommet til Udförelse, derom see vi os ikke i Stand til at meddele vore Læsere nogensomhelst Underretning. Saa meget tör vi alligevel antage for afgjort, at det ligesaa lidet, som alle de andre lignende Foretagender i denne Konges Regjeringstid,

har fört til det forönskede Maal, det gamle Grönlands Gjenopdagelse.

Inden vi gaae over til det följende Aarhundrede, i Begyndelsen af hvilket Kong Christian den Fjerde (1605-7) udsendte tre Expeditioner efter hinanden, for omsider at gjenfinde det under hans Forgænger forgjæves sögte Grönland, troe vi korteligen at burde omtale de vigtige Opdagelser af Engellænderen John Davis, som endnu falde i Slutningen af det sextende Aarhundrede. Disse bidroge nemlig meget til at berigtige de i den Tid herskende vrange Forestillinger om Grönlands egentlige Beliggenhed og kunde derfor ikke blive uden betydelig Indflydelse paa de följende danske Opdagelsesreiser til dette Polarland; dette gjælder navnlig om de to förste Expeditioner under Kong Christian den Fjerde. Syv Aar efter den sidste af Frobisher's trende Reiser, hvilke vi i det Foregaaende leilighedsviis have berört, udrustede nogle formuende Kjöbmænd i London to Skibe, The Sunshine af 50 og The Moonshine af 30 Tons Drægtighed, ene og alene i den Hensigt at söge en gjennere Vei norden om Amerika til China og Indien. De betroede Anförselen over disse tvende smaae Skibe til John Davis, som den 7de Juni 1585 med dem gik under Seil fra Dartmouth. Efter 6 Ugers Seilads befandt han sig den 19de Juli omringet af Iis, i Mundingen af det meget uegentligen saakaldte Stræde, der bærer hans Navn. Den följende Dag fik han Sydvestkysten af Grönland i Sigte. Den af ham opdagede Kyststrækning (formodentlig Öen Nunarsoit i den nordligere Deel af Julianehaabs District og denne Öes nærmeste Omgivelser) forekom ham saa vild, öde og overhovedet af et saa afskrækkende Udseende, at han kaldte denne Deel af Sydgrönland Land of Desolation. Formedelst Isen, som omgav hele denne Kyst, kunde han ingensteds lande, uagtet han stod sönder paa langs med Landet indtil paa 60° N. Br. Her, altsaa omtrent paa Höiden af Nennortalik og Friedrichsthal, vendte Davis om igjen og

fulgte nu Kysten, först i nordvestlig og senere i næsten nordlig Retning. Paa 64° 15′ N. Br. var Kysten fri for Iis og Landet bestod her for största Delen af mangfoldige Öer, imellem hvilke der fandtes gode seilbare Löb og Sunde. I et af disse sidste gik Davis til Ankers og gav det Navn Gilbert's Sound. Det maa uden Tvivl söges i den Deel af Godthaabs District, som indbefattes under den endnu gængse hollandske Benævnelse af Baals Revier. Efterat have ligget her i nogle Dage og drevet Tuskhandel med de Indfödte, der beskrives som overmaade godmodige og fredelige, gik Davis den 1ste August med en föielig Vind atter under Seil, for at forfölge det egentlige Maal for sin Reise. Den 6te i samme Maaned opdagede han paa den modsatte Side af Strædet Land paa 66° 40′ N. Br. og ankrede her under et höit Kystfjeld, hvilket han gav Navn af Mount-Raleigh. Ikke langt sönden for dette opdagede han den 11te August det nordlige Indlöb i Hudsonsbugten, der senere har faaet Navn af Cumberland Strait. Han trængte omtrent 60 engelske Sömile (Leagues) ind i dette Stræde; men da nödte den allerede fremrykkede Aarstid ham til for dette Aar at opgive sine Undersögelser og at vende tilbage til Engelland. Her fandt man sig i den Grad tilfredsstillet ved Udfaldet af denne förste Reise, at Kjöbmænd i Exeter og andre engelske Stæder forenede sig med dem i London, for at sætte Davis i Stand til det paafölgende Aar at fortsætte sine Opdagelser. Da han den 7de Mai 1586 löb ud fra Dartmouth, havde han, foruden de to mindre Skibe fra det foregaaende Aar, et stort Skib The Mermaid af 120 Tons Drægtighed og desuden The North-Star, en Pinasse paa 10 Tons, under sin Commando. Men Udfaldet af denne Reise kom ingenlunde til at svare til de store Forventninger. Den 15de Juni fik han den sydligste Deel af Grönland i Sigte; men paa Grund af heftige Storme naaede han först den 29de samme Maaned den Deel af Grönlands Vestkyst, han Aaret i Forveien havde besögt

under 64⁰ N. Br. Grönlænderne viste sig ikke fra en saa fordelagtig Side, som ved deres förste Bekjendtskab; især vare de i höi Grad tyvagtige. Han forfulgte Vestkysten af Grönland indtil 66⁰ 33′ N. Br., hvor Besætningen af The Mermaid nægtede at fölge ham videre mod Nord. Da han omtrent paa Höiden af Cap Farvel havde afsendt The Sunshine og Pinassen under Richard Pope for at söge en Gjennemfart imellem Östkysten af Grönland og Island, havde han nu kun The Moonshine tilbage. Med dette lille Fartöi stod han vester efter langs med den sammenhængende Iis, der havde standset hans videre Fremtrængen imod Nord. Paa den anden Side af Strædet fik han Land i Sigte paa 66⁰ 19′ N. Br. og fulgte nu denne Kyst sönder paa indtil 54⁰ N. Br. Den gode Aarstid var imidlertid forlöben, og Storm og Uveir nödte Davis til at vende tilbage til Engelland, hvor han ankom i Slutningen af October. Af de tvende Skibe, som Davis havde sendt östen om Grönland, kom The Sunshine med uforrettet Sag igjen tilbage til Engelland; men fra Pinassen, som i en frygtelig Storm paa Hjemreisen var bleven skilt fra det större Skib, hörtes der aldrig Noget. Efter dette mindre heldige Udfald af den anden Reise, havde Davis store Vanskeligheder ved at faae en ny Expedition udrustet. Omsider lykkedes det ham dog, da han lovede ved det rige Fiskeri under Grönlands Kyster at ville stoppe de medgaaende Omkostninger. Den 19de Mai 1587 gik han med The Sunshine, The Elizabeth og en anden Pinasse i den forlistes Sted atter under Seil fra Dartmouth. I Midten af Juni Maaned vare de i Baals Revier, hvor de to större Skibe bleve tilbage for at fiske. Med Pinassen derimod gik Davis selv langs med Vestkysten af Grönland, for at gjöre nye Opdagelser. Den 24de Juni var han paa 67⁰ 40′ N. Br., hvor han saae en Mængde Hvaler. Han gav denne nordligere Kyststrækning af Grönland Navn af London Coast og naaede den 28de samme Maaned det nordligste Punkt, som han overhovedet kom

til, nemlig Hope Sanderson paa 72° 12′ N. Br. Da Vinden var gaaet nordlig, stod han nu atter vester ud i Strædet; men, efter omtrent 40 Sömiles Seilads i aabent Vande, traf han paa Isen, som vedblev at lægge ham uovervindelige Hindringer i Veien. Omsider fik han den 19de Juli Mount Raleigh i Sigte og befandt sig den fölgende Midnat i Mundingen af det Indlöb i Hudsonsbugten (Cumberland Strait), hvilket han paa sin förste Reise havde opdaget. Efterat have anvendt et Par Dage paa Undersögelsen af dette Stræde, hvilket han dog ikke seilede til Ende, kom han til det sydligere Indlöb i Hudsonsbugten, hvilket han gav Navn af Lumley's Inlet, da han i det ikke kunde gjenkjende det af Frobisher tidligere opdagede Stræde. Endeligen fandt Davis endnu paa denne Reise det store sydlige Indlöb, igjennem hvilket Hudson senere trængte ind i den, efter ham benævnede, meget uegentligen saakaldte Bugt, og som derfor med Rette förer Navn af Hudsonsstræde[1]; men, da hans Provisioner vare stærkt medgaaede, ilede han over til Grönland, for atter at forsyne sig og derpaa at fortsætte sine i höi Grad lovende Undersögelser. Med inderlig Harme erfarede Davis imidlertid ved sin Ankomst i Baals Revier, at begge de större Skibe, som han sikkert regnede paa at forefinde der, allerede vare afseilede til Engelland. Der blev nu Intet tilbage for ham uden i sit lille Fartöi og med ringe Forraad ligeledes at tiltræde Hjemreisen til Engelland, hvilket han ogsaa i Midten af September lykkeligen naaede. Efter disse trende Opdagelsesreiser i Norden, hvis Resultater med Hensyn til Kundskaben om Grönlands sande Beliggenhed vare alt for vigtige til at de i nærværende Udsigt over de danske Reiser til dette Land kunde forbigaaes,

[1]) Davis er dog ikke den förste, som har været inde i Hudsonsstræde. Den lærde unavngivne Forfatter af A Memoir of Sebastian Cabot; with a Review of the History of Maritime Discovery. Second Ed. London 1832, har S. 297-98 viist, at allerede Frobisher paa hans tredie Reise i Aaret 1578 virkeligen har været i dette Stræde.

gjorde John Davis baade i hollandsk og i engelsk Tjeneste, flere Reiser til Ostindien. Paa en af disse blev han af japanske Sörövere, hvis Jonke man havde taget, dræbt den 29de December 1605, altsaa netop i Slutningen af det Aar, i hvilket Kong Christian den Fjerde udsendte den förste Expedition til Grönlands Gjenopdagelse.

I denne Anledning havde Kongen taget flere Fremmede i sin Tjeneste og iblandt Andre indkaldt en, med hine nordlige Farvande vel bekjendt, Sömand ved Navn James Hall fra Engelland. Denne gjorde alle tre Reiser (1605-7) med i Egenskab af Principal Pilot eller Pilot Major, som han selv kalder sig i sine paa disse Reiser förte Dagböger. Af disse har den bekjendte engelske Samling af ældre Reisebeskrivelser, Purchas his Pilgrimes kaldet, meddeelt den förste og den anden i temmelig udförlige Udtog (3 Bd. London 1625. Folio S. 814-27). Vi ville her fornemmeligen fölge disse, endskjönt de ikke ere skrevne uden en vis Animositet imod de Danske, som vare uenige med Hall i at söge Grönland i en saa betydelig Afstand fra Island. Den samtidige Lyschander, hvis Grönlandske Chronica udkom 1608, deler heri aabenbart sine Landsmænds Mening, idet han l. c. Folio P. 4 saaledes omtaler James Hall:

Hand haffde förr seyled dend samme Kaaesz,
Til Frjszland oc andden Land ligger der hoesz,
Hen undder America Sjde.
Och gaff fast ahn (som mangen vell meen)
Langt Öster der fra vor Grönlands Green,
Som stræcker der vd saa vjde.
Mæn huor der om er, haffuer inggen Mand frist,
Och kand der ey sige fra noget vist,
Men det veed Baggen til pricke:
Det er icke nær dend Kaaesz eller Strjg,
Som Fordum paa Grönland stræckede Sjg,
Det meer vdi Nörr monne ligge.

Expeditionen, som i Foraaret 1605 afgik herfra til

Grönland, bestod af tre Skibe, nemlig Trost[1], Löven[2] og en Jagt[3] (Pinasse). Trost var Admiral, som det i den daværende Talebrug hed, fordi dette Skib förtes af John Cunningham[4], som var Chef for Expeditionen og havde Hall

[1]) Trost var efter J. Hall's Angivelse af 30-40 (engelske) Læsters Drægtighed. Det var 1609 og 10 med i Östersöen under Rigs-Admiralen Mogens Ulfeld, var senere 1634 ved Prinds Christians Formæling et af de Skibe paa Kjöbenhavns Rhed, som beundredes af alle Fremmede, men noget efter 1650 forekommer det i Durell's Relation som et gammelt og fordærvet Skib paa 16 Kanoner; jvfr. Garde's Efterretninger om den danske og norske Sömagt. 1 Bd. Kbhavn 1832. S. 86, 87, 136 og 148.

[2]) Löven eller rettere Röde Löffue var omtrent af samme Drægtighed som Trost og var ligeledes 1609 og 10 under Mogens Ulfeld i Östersöen (Garde's Efterretninger. 1 Bd. S. 86 og 87).

[3]) Jagten var ligeledes, efter Hall's Angivelse, 12 Læster eller saa omtrent drægtig og förte Navn af Katten. Det er uden Tvivl den samme, som under Navn af Grönlandske Kat forekommer iblandt de Skibe, med hvilke Admiral Godske Lindenov den 3die August 1610 under Bornholm stödte til Flaaden under Rigs-Admiralen Mogens Ulfeld (Garde's Efterretninger. 1 Bd. S. 88).

[4]) John Cunningham var en vidt bereist skotsk Adelsmand, som i Danmark og Norge sædvanligviis kaldtes Hans Koning, Köning eller König og skrev sig til Gjerdrup (i det vestlige Sjælland). Efter i flere Aar at have tjent som Kongelig Skibshövedsmand, fik han 1619 Vardöhuus Lehn eller med andre Ord Öst- og Vest-Finmarken i Forlehning. Dette Lehn beholdt han i hele 32 Aar, indtil han omsider 1651 i en höi Alder blev aflöst af Jörgen Friis, en Sön af Cantsler Christian Friis; jvfr. Samlinger til det Norske Folks Sprog og Historie. 3 Bd. Christiania 1835. S. 157. Baade James Hall (Purchas his Pilgrimes. The third Part. London 1625. Folio S. 814) og Slange (Christian den Fjerdes Historie. Kbhavn 1749. Folio. S. 217) berette udtrykkeligen, at Cunningham var Overanföreren af den i Aaret 1605 til Grönland udrustede Expedition; hvorimod Holberg (Dannemarks Riges Historie. Anden Ed. Tomus 2. Kbhavn 1753. 4. S. 601) uden Tvivl feilagtigen antager, at Godske Lindenov allerede har været Överstbefalende paa den förste af de tre grönlandske Reiser.

ombord hos sig. Löven förtes af Godske Lindenov[1] og Jagten af en Engellænder ved Navn John Knight[2]. Den 2den Mai 1605 seilede de tre Skibe fra Kjöbenhavn og kom samme Dag paa Helsingörs Rhed, hvor de ankrede, for at indtage Vand[3]. Dette skete den 3die, paa hvilken Dag Capitainerne, Lieutenanterne, J. Hall og de övrige Styrmænd, for desto bedre at holde Fölgeskab med hinanden, opsatte og underskreve nogle Artikler, som dog senere ikke bleve overholdte. Den 6te kom de i Havn i Flekkeröen, hvor de atter indtoge Vand og Brændsel. Den 8de forlode de Flekkeröen, kom samme Aften under Lindesnæs og fik den 13de Faire-Isle, imellem Skotland og Hetland, og den fölgende Dag to af de vestligste af Örkenöerne i Sigte. Efter en heldig Seilads over det Atlantiske Hav fik man allerede den 30te Mai fra Trost, som i Taage og Tykning var bleven skilt fra Löven og Katten, paa 59° 50′ N. Br. det Sydligste af Grönland i Sigte, hvilket man til Ære for Kongen gav Navn af Cap Christian. Hele Kysten her i Nærheden viste sig imidlertid saaledes omgiven af Iis, at det var aldeles umuligt for noget Skib at nærme

[1]) Godske Lindenov er et Navn, som i Begyndelsen af det syttende Aarhundrede oftere forekommer i den danske Marines Annaler. Han nævnes 1608 som Chef paa Holmen („Holmens Admiral") og var 1612 Næsteommanderende (Under-Admiral) paa den store Flaade, som Rigs-Admiralen Mogens Ulfeld samme Aar commanderede i Östersöen (Garde's Efterretninger. 1 Bd. S. 90).

[2]) John Knight blev Aaret derpaa af det Moskovitiske og det Ostindiske Handels-Compagnie i Engelland udsendt for at opdage Nordvestpassagen. Men under Labradorkysten blev hans lille Fartöi, Hopewell af ikkun 40 Tons Drægtighed, ilde tilredt af Isen og han selv formodentligen dræbt af de Indfödte, da han med tre Andre, hvoriblandt en Broder af ham, paa en Ö vovede sig höiere op i Landet og aldrig mere kom tilbage.

[3]) Dette stemmer ikke ganske overeens med Beretningen i en, hidindtil utrykt og ubekjendt, dansk Dagbog over denne Reise, hvilken vi i det Fölgende skulle meddele.

sig den. Hall ansaae det for nödvendigt atter at staae ud tilsöes, for saaledes at gaae klar af Isen. Han tvivlede nemlig ikke om, at han jo i Nordvest for Cap Desolation vilde træffe Kysten fri for Iis. Paa Grund heraf seilede han hele den fölgende Nat i Vestsydvest. Den 31te om Morgenen tidlig fik han Löven i Sigte; men Jagten var ikke at öine. Capitainen, Lieutenanten og Styrmanden paa Löven kom nu ombord i Trost, hvor Hall paa deres Forlangende tilstillede dem et Sökort over disse Kyster, dog först efterat de, ifölge hans Forsikkring, höitideligen havde lovet ikke at ville forlade ham, saalænge Vind og Veir tillode dem at blive sammen. Dette holdt de dog ikke længere end til den 11te Juni, da Löven, efterat have lösnet et Skud, gik fra Trost og Katten. Dette skete, som Hall paastaaer, af Frygt for Isen og efterat de Commanderende paa Löven forgjæves havde opfordret Skipperen og Mandskabet paa Trost til at fölge deres Exempel. Lyschander derimod angiver, at Grunden til at de Danske paa Löven vægrede sig for at fölge Hall længere laa deri, at de antoge, at han styrede en feil Cours til Grönland.

De actede vell aff mærcke oc meed,
At Grönland laa paa en langt andden Leed,
End hand monne styre oc stæffne.
Thi toge de sælff til Hiærte oc Sind,
Och vendde der' Skib hæn under dend Vind,
Som Herren Gvd gaff dem Effne.
Och lode it aff deris Stycker gaa,
At Enggelsken skuldde dær af forstaa,
De lysted ey længger at fölge.
De drack hannem til paa skeide oc skill,
Hand maatt' dem fölg' eller fare væl,
De villed ey for hannem dölge.
De haffde en Dansker Styris Mand[1] god,

[1]) Hall nævner ham Peter Kielsen (Kilsen) fra Kjöbenhavn, men er langt fra at give ham noget godt Skudsmaal. Efterat have for-

Vaar frisk oc snild i Mund oc Mod,
Dend Kaaesz vildde hand vell friste.
Forsöge men mand dennem trode vell,
Dend Danske Mand duer oc noget sell,
Naar de dend fræmmed maa miste.
De sætte ræt offner som dem syntes bæst,
Att Grönland laa dem leyligst oc næst,
Om det vaar ellers at findde[1].

Men under Landet traf de Iis og Taage, og ingen Havn var at finde. Lindenov's Lieutenant[2], som med Skibsbaaden var gaaet fra Borde, sögte forgjæves og forvildede sig endog i flere Dage fra Löven. Efterat have döiet meget Ondt, opdagede han omsider en fortrinlig Havn, i hvilken Skibet lykkeligen kom til Ankers. I tre Dage laae de her og tuskhandlede med Grönlænderne. Disse bragte de Danske en stor Mængde Sælskind, foruden Ræve- og Hvidbjörneskind, samt nogle af de i den Tid saa höit skattede Eenhjörningshorn (Narhvalstænder). Alt dette gave de villigen hen for Hægter, Naale og andet ubetydeligt

talt, hvorledes Cunningham igjen havde sat Mod i Mandskabet paa Trost, der den 10de Juni var blevet aldeles forsagt ved i tyk Luft at möde nogle mægtige Iisfjelde, tilföier han: yet nothing would perswade those fearfull persons in the Lion, especially the Steerman, who had rather long before this time haue returned home, then to haue proceeded on the action, as before the said Steerman had done when he was imploied eight yeeres before in the said action or disconerie. Dette Sidste i det Mindste forholder sig neppe saaledes; thi det er ikke bekjendt, at der i de sidste Aar af det sextende Aarhundrede har fundet nogen saadan Expedition Sted, i hvilken Peter Kielsen havde kunnet deeltage.

[1]) Den Grönlandske Chronica. Kbhavn. 1608. Folio Q 2.

[2]) Karsten Manteufel eller Mandiuffel (Mandiuel), som han i Danmark blev kaldet, var kommen herind fra Saxen og havde först tjent Kong Christian den Fjerde som Page. I Aaret 1608 var han Skibshövedsmand under Godske Lindenov, da denne med to Orlogsskibe skulde til Östersöen. (Garde's Efterretninger. 1 Bd. S. 84).

Jernfang. De viste sig meget tilböielige til Tyveri og stjal Alt, hvad de kunde brække löst paa Skibet; tilsidst gave de sig endog i Færd med Anker og Toug. Den fjerde Dag lettede Lindenov Anker, for at begive sig paa Hjemreisen, men bemægtigede sig först to af de Indfödte, som vare omborde. De Ulykkelige, der saaledes saae sig berövede deres Frihed, bleve herover saa rasende, at man maatte binde dem. Deres Landsmænd vilde komme dem til Hjælp og angrebe det bortgaaende Skib med deres Buer og Slynger; men et Kanonskud drev dem paa Flugten. Den syttende Dag, efterat Lindenov havde forladt Grönland, var han alt i Sundet og kom den 28de Juli[1] om Aftenen til Ankers paa Kjöbenhavns Rhed. Hans Ankomst vakte her almindelig Glæde, og Kongen kom selv tilligemed Dronningen ombord, for at tage de fra Grönland hjembragte Indbyggere og Producter i Öiesyn. Hvor det har været i Grönland, at Lindenov kom til Landet, er vanskeligt at angive, da vi Intet have tilbage om hans Reise uden Lyschander's rimede Beretning. Der er imidlertid neppe nogen Grund til at antage, at han er landet paa Östkysten. Snarere har han været inde under Sydvestkysten af Grönland, hvilket ogsaa synes at stemme overeens med en samtidig Angivelse i en haandskreven Beretning om de i Aaret 1605 af Lindenov og Hall med Vold bortförte Grönlændere. Denne skulle vi meddele i det Fölgende.

Endnu den samme Dag, paa hvilken Löven forlod Trost og Katten, altsaa den 11te Juni, klarede de to sidstnævnte Skibe Isen fra sig og satte nu deres Cours lige over ad Grönland. Den 12te om Morgenen tidlig fik de Landet i

[1]) Dette Datum, som findes hos Slange (Christian den Fjerdes Historie. Kbhavn. 1749. S. 217) er formodentlig det rette, da det falder sammen med Lyschander's Angivelse om at Lindenov kom tilbage til Kjöbenhavn paa St. Olufs Aften. En anden Samtidig, hvis korte Beretning vil blive indrykket i det Fölgende, ansætter derimod Lindenov's Hjemkomst til den 27de Juli.

Sigte. Det var höit og bjergigt; paa Toppen af Fjeldene laa der endnu overalt Sne, men Kysten var aldeles fri for Iis. Da de nærmede sig Landet, saae de et höit Fjeld rage frem over alle de övrige, hvilket Hall gav Navn af Mount Cunningham[1]. Kysten selv, der laa imellem to Forbjerge, af hvilke de efter den regjerende Dronning kaldte det sydligere Dronning Annas Cap og det nordligere efter Enkedronningen Dronning Sophias Cap, strakte sig saa temmelig i Nord og Syd. Efterat have seilet imellem nogle Öer, kom de paa Sydsiden af Mount Cunningham ind i en Fjord med höie og steile Fjelde paa begge sine Bredder, hvilken de gave Navn af Kong Christians Fjord[2]. Denne havde saa overordentlig dybt Vande, at de maatte seile 6 til 7 engelske Sömile[3] op i den, inden Skibene omsider paa 16 Favnes Dybde kunde finde Ankergrund. Hall og Cunningham gik strax i Land og traf, paa deres Vandring langs med Bredden, noget længere oppe i Fjorden paa flere Grönlændere, som her stode paa Sildefangst[4]. De viste sig i Förstningen meget frygtsomme og flygtede fra deres Skindtelte; men de lode sig dog snart berolige og kom ombord, for at tuskhandle med de Danske. Den 13de observerede

[1]) Dette Cunningham's Fjeld er sikkerligen Kjerlinghætten (paa Grönlandsk Nesanrsak), et meget höit og i betydelig Afstand kjendeligt Fjeld i Nærheden af Colonien Holsteinsborg.

[2]) I denne Fjord kunne vi neppe miskjende Amertlok Fjorden, paa Nordsiden af hvilken Kjerlinghætten hæver sig op imod Skyerne.

[3]) Amertlok Fjorden, som ved to Sunde staaer i Forbindelse med den sydligere Ikertok Fjord, antages i Almindelighed for at gaae 8 Mile ind i Landet.

[4]) Den gröndlandske Sild (Angmaksak) er ikke den virkelige Sild, men Lodden (Salmo arcticus *O. Fabr.* og Mallotus arcticus *Cuvier*). Den indfinder sig paa en vis Tid af Sommeren i en ganske utrolig Mængde i flere af Grönlands Fjorde, hvor den da öses op af de Indfödte, törres i Solen og gjemmes til Vinterforraad. Angmarsetterne i Amertlok Fjorden udgives netop for at være usædvanlig store og velsmagende.

Hall Breden, hvilken han fandt at være 66° 25′ for Skibenes Ankerplads og 66° 30′ for Mundingen af Fjorden. Den 14de og 15de laae de Danske stille og handlede med Grönlænderne, som især bragte dem Sælskind og Hvalbarder, Hvalrostænder og Eenhjörninghorn, og derfor med Glæde modtoge gamle Söm og andre Ubetydeligheder af Jern i Bytte. Den 16de gik Hall ombord i Jagten, for med den at undersöge Kysten nordenfor Kong Christians Fjord; men neppe havde han lettet med en föielig Ostsydost, förend det faldt ind med Stille. Derpaa begyndte det at blæse saa haardt af Vestnordvest, at Hall igjen maatte gaae til Ankers ikke langt fra Trost. Efter Middag benyttede Trost Vestenvinden for at gaae höiere op i Fjorden, hvor det större Skib efter Aftale i 20 Dage skulde oppebie Hall's Tilbagekomst med Jagten. Medens denne for Modvinds Skyld den 17de og 18de maatte blive liggende, begyndte Indbyggerne at vise en saa fjendtlig Adfærd, at de ombord i Jagten værende Danske saae sig foranledigede til at gjöre Brug af deres overlægne Skudvaaben. Den 19de forlod Jagten sin Ankerplads, men kom den Dag ikke længere end til en Havn paa Sydsiden af Mount Cunningham, hvilken Hall paa Grund af dens Fortrinlighed gav Navn af Danmarks Havn. Den 20de gik Hall med Jagten ud af Danmarks Havn og blev imellem Öerne og det formeentlige Fastland omringet og forfulgt af en Mængde Indfödte i deres smaae Skindbaade; de viste et meget fjendtligt Sindelag og tilföiede hans engelske Oppasser et alvorligt Saar. Om Aftenen bragte en frisk Östenvind ham lykkeligen ud tilsöes.

Hall undersögte nu Landet nordenfor Kong Christians Fjord og indtil 69° N. Br. Paa hele denne Kyststrækning fandt han en Mængde Sunde, Bugter og Revierer, hvilke han tildeels gav Navne. Men Purchas har saa godt som aldeles udeladt denne Deel af Hall's Dagbog, der vel ogsaa paa hans Tid vilde have havt mindre Interesse for engelske, end nutildags for danske Læsere. Det er derfor at be-

tragte som et Held, at det Manglende i Udtoget hos Purchas nogenlunde lader sig udfylde ved Hjælp af en samtidig dansk Beretning, til hvilken vi her kunne henvise, da den vil blive aftrykt i det Fölgende. Hall vilde have udstrakt sine Undersögelser af Grönlands Vestkyst længere imod Nord, hvis ikke Besætningen paa Jagten havde gjort ham alvorlige Forestillinger herimod og forsikkret ham om at Mandskabet paa Trost, saafremt Katten ikke i betimelig Tid stödte til dem, upaatvivleligen vilde gjöre Oprör og tiltræde Hjemreisen, uden at oppebie Jagtens Tilbagekomst. Han tilföier, at dette ogsaa virkeligen vilde have fundet Sted, og at Trost allerede inden otte Dage efter hans Afreise vilde have forladt Grönland, dersom ikke Cunningham paa det Alvorligste havde sat sig derimod og baade med det Onde og med det Gode havde vidst at forhindre Skibets Afgang fra Landet. Hall troede at maatte give efter og paa 69° N. Br. vende om igjen. Den 7de Juli indtraf han atter i Kong Christians Fjord, hvor han efter Aftale ventede at forefinde Trost. Men i Stedet for Trost opdagede han en Varde, opreist til Tegn paa at Skibet var gaaet ud af denne Fjord. Den 10de fandt han ved Hjælp af et Par andre Varder Trost liggende for Anker i et Sund, der fik Navn af Trost's Sund. Den 11te forlode begge de danske Skibe Grönland; men forinden havde Cunningham bemægtiget sig fire af de Indfödte. Disse viste sig saa ustyrlige ombord, at den skotske Capitain selv sköd den ene af dem ihjel, for dermed at sætte Skræk i de övrige. Hjemreisen var heldig, men frembyder ikke det mindste Mærkelige. Den 10de August om Morgenen tidlig ankom Trost paa Kjöbenhavns Rhed, og samme Dags Aften Katten, som underveis den 23de Juli i Regn og Taage var bleven skilt fra Trost.

Her forekommer det os at være det passende Sted til at indrykke en, hidindtil utrykt og ubenyttet, dansk Beretning om denne Reise. Den er, som det synes umiddel-

bart efter Reisens Tilendebringelse, nedskreven efter en ombord i Katten fört Dagbog. Originalen af denne Reiseberetning findes i et Quartbind, indeholdende adskillige haandskrevne Stykker om Grönland fra Slutningen af det sextende og Begyndelsen af det syttende Aarhundrede, som nu under Signaturen K 29 bevares i det Kongelige Bibliothek i Stokholm[1]. Det har tidligere hört til det daværende Antiquitets-Collegiums Samlinger og antages i sin Tid af Kong Carl X Gustav at være bortfört fra Sjælland, maaskee fra Akademie-Bibliotheket i Sorö[2]. Den Afskrift, hvorefter vi her lade denne Beretning om Reisen til Grönland i Aaret 1605 aftrykke, er 1839 besörget af daværende Bibliothek-Amanuensis Mag. O. H. Cavallius og senere 1841 omhyggeligen confereret med Originalen af Hr. Jon Sigurdsson. Originalen udgjör sex Quartblade, af hvilke det förste er Titelblad. Titelen selv lyder saaledes: Sanndferdigh Berettningh om thenn Groenlanndez reise som Konng. May. 3 Skiff giorde Anno 1605. Under Titelen findes Navnet Alexannder Leyell skrevet med samme Haand, som hele Beretningen, dog med Undtagelse af et Par senere Anmærkninger. Det er derfor ikke ganske usandsynligt, at denne Leyell er den os for Resten aldeles ubekjendte Forfatter. Vi gaae nu over til at meddele selve Beretninningen, der har bibeholdt Formen af en Skibs-Journal.

> Thenn 2 May Seglede 3 aff Kong. May. Skiff fraa Kiöbennhaffen att opsöge Grönnlannd Anno 1605. Der aff war Troust Admerall och hannom fulde thenn Röde löffue och Kattenn, och Kattenn förde med sigh disse sanndferdigh kunndskaff.

[1]) Om de forskjellige mindre Haandskrifter, hvoriblandt nogle spanske, der ere sammenbundne i dette Quartbind, har Justitsraad Molbech (Historisk Tidsskrift. 4 Bd. Kbhavn. 1843. S. 147) givet en dog kun ufuldstændig Underretning.

[2]) Tre Stykker i denne Samling angaae Sorö: Chronica Monasterii Sorensis, Genealogia Domini Absalonis et ejusdem Epitaphium og Catalagus Patrum Abbatum Sorensium ab anno 1162.

May:

(2). Sammedagh komme the till Chronneborrigh och ginnge der fraa till segls om afftenen Klockenn vaar 10 mz sudoust winnd, och theris Kaas nordwest ahnn

4. indtill then (4) om afftenenn bleff winden westenn, da kappedt[1] the om nattenn emellom Skauwenn och Marstranndt.

5. Om morgenen wed 4 slet, winnden syndenn deris Kaas west till synder ahnn.

6. Winnden oust nordt oust, theris Kaas synnder ahnn, med megen taage och Regen och kom den dagh ij

8. fleckeröö och laa ther stille till thenn 8 om afftenenn ved 4 slet, ginge the till segls mz oust nordt oust och komme vnder nessidt[2] om afftenenn.

9. Waar thz stille nordt oust, och theris Kaas nordt west till westen ann.

10. Windenn östen till nordt, theris Kaas west till nordt.

11. Winndenn nordenn, theris Kaass westen till nordenn.

12. Stille weer formiddagh, och komme vnnder hetland, men efftermiddagh winden westen theris Kaas nordenn till westenn.

13. Winden nordtwest, deris Kaas nordt nordt oust 4 glas, siden theris Kaas westen till sönnden, och seglede feröö[3] forbj, umb affthenenn wid 6 slet, sidenn winnden nordtoust theris Kaas west till sönnders.

14. Sammeledis till om natten wid 4 slett kom the vnnder Örckenöö 3 mill fraa Landitt.

---

[1]) At kappe bruges her og siden endnu een Gang under 16de Mai i Betydningen af at krydse.

[2]) Næsset er Lindesnæs, den sydligste Pynt af Norge.

[3]) Dette Feröö er ikke Færöerne, men Fair-Isle eller Fair-Hill, en liden, omtrent midt imellem Hetland og Örkenöerne beliggende, bjergig Ö, som henregnes til Shetlandsgruppen. Af Hall's Dagbog (Purchas his Pilgrimes. III. S. 814) fremgaaer dette tydeligen, da de den 13de Mai næsten paa samme Tid fik Fair-Isle og Sumburgh-Head eller den sydligste Pynt af Shetland (Mainland) i Sigte.

May:

15. Windenn nordoust for middagh, theris Kaas westenn till nordt, men effter middagh winden west sud west, theris Kaas west nordtwest.
16. Winndenn westenn till nordt, och kapped the for middagh, och efftermiddagh mz nordtwest, theris Kaas west till synden an.
17. Sammeledis formiddagh, och effter midagh westen storm, theris Kaas sönnder ann.
18. Winnden west sud west, theris Kaass nordt till östers an.
19. Pintzdagh winndenn sudwest, theris Kaass nordtwest til westenn.

20-21. Sammeledis.

22-24. Eine dörstanndenn[1] nordtoust, theris Kaas west sud west ahnn.

25. Die winndt nordtoust, theris Kaas west sud west till midagh, men effter middagh Kaasen wester ann.

26-27. Enn dörstannden nordt oust mz oust nordt oust deris Kaas wester ahnn.

28. Winndenn nordenn, theris Kaass west nordt west, fickh the mod afftenn en storm.

29-31. Sammeledis saa the kunne ingen segll förre, och emod afften, theris Kaas nordtwest ahnn, da skildis thenn Röde löffue fraa Admeralen och Kattenn ij en stor taage.

Junij:

1-2. Enn stille sudwest, theris Kaas nordt till wester, da finge the see 2 store iis berge, och kom vdj megen iis, tha kom löffuenn till thennom igienn.

3. En stille nordenn, theris Kaas wester ann.

[1]) Dette Udtryk, der endnu ikke skal være ganske gaaet af Brug iblandt danske Söfarende, er, som saa mange andre af vore Sömandsudtryk, laant af det hollandske Sprog. Det betyder, naar det bruges om Vinden, at denne er stadig og vedholdende.

Junij:

4. En dörstannden oust sud oust, theris Kaas nordt till wester ann, och komme den natt ij megenn iis.
5. Winndenn östen, theris Kaas nordt till westers siuntis en stor mörck banck, huilcken the mentte att werre landit, och flux ville Captein Paa Admeralen med thenn fornemste styremand lade sette sig ij lannd mz Katten[1].
6. En dörstannden west sud west, theris Kaas nordt till westers.
7. Vinden nordt west forrmiddagh, theris Kaas nordt till östers, och efftermiddagh winndenn nordenn, theris Kaas west nordt west, och waar vdj megenn iis.
8. Stille nordenn, theres Kaas west nort-west, och saa the megen iis.
9. Winnden synndt syed west, theris Kaas nordt thill westers, och saa the megen iis.
10. Winndenn syndenn, theris Kaas som till fornn vdj megenn iis.
11. Windenn synden, theris Kaas öster vdj megen iis och taage, om morgenen wid 6 slet lagde then Röde löffue öffuer, gick fraa the anndré och sköd et stöcke aff.
12. Winnden sydwest till sönnden, theris Kaas sydoust, och kom Admeralen och Kattenn ij Grönnland samme Dagh om midags tiid, och seglede ind adt ett Reueer vdj lanndit, samme afften kom 6 baade mz Grönlenninger och kiöffte och solde mz thennom.

13-16. Laa the stille vden röchte lenger op ij landit och

---

[1]) Efter Hall's Beretning (Purchas his Pilgrimes. III. S. 816) var han og Cunningham en Timestid ombord i Jagten, inden de opdagede, at det formeentlige Land var en lavtstaaende tyk Taage. Da den senere trak over Skibene, var den Ene af Mandskabet ikke i Stand til at see den Anden.

Junij:

kaltte samme Reueer Danmarcks haffn[1]. ij samme Reue(e)r kom Admeralen Paa ett grund att staa, saa the arbedit flitteligh för the finge hannom vskadt ther aff.

17. Kom ett halfft hundridt Leerbaade[2] mz Grönlenninger, och berustidt mz flisbuer och slönger och wilde Krii med thennom, dog hollte de sig bagh Klipper saa ingen kunne giörre thennom skade.

18. Sterckede the sigh och komme dubbelt saa monnge, och sette an med macht, da bleff ehnn skutt, sidenn skiultte the anndre sigh bagh Klipper som tilfornn.

19. Löb the vdj en annen haffn som the kaltte Konngens hafn[3], der bleff Admeralen till thenn 5 Julij, men Katten löb vdj middeler tiid och söchte anndre haffner.

20. Löb Katten der vd och kom 130 Leerbaade[3] mz Grönlenninger till hannom, och lode sig mercke att wille wenligen handle mz dennom, aff lutter skelmerij, de roode hos thennom 2 vgesöös dogh tortte de ey rörre sigh för en aff thennom kaste 2 röde skaaller vdj therris Espinngh[4], da bad Styrremanndenn att hans drenng skulle henntte thennom, som han stigh ned effter thennom skiödt samme Grönnlen-

---

[1]) Dette stemmer ikke ganske med Hall's Beretning (Purchas his Pilgrimes. III. S. 817 og 19), ifölge hvilken Revieret eller Fjorden fik Navn af Kong Christians Fjord, men derimod en Havn paa Sydsiden af Mount Cunningham, altsaa i Mundingen af Fjorden, blev kaldt Danmarks Havn.

[2]) Skindbaade til een Person eller saakaldte Kajakker.

[3]) Efter Hall's Dagbog gjælder dette kun om Trost og skete alt den 16de, hvorimod Katten den 19de kom ind i Danmarks Havn og derfra den paafölgende Dag ud tilsöes.

[4]) Skibsbaaden, som formodentligen slæbte efter Jagten.

Junij:

ningh hannom egennom baade tiucke Laarene mz en straale[1], och straxt roude the allesammens theris Kaas.

21. Winndenn ost nordt oust, theris Kaas nordt till österS, och Kom vdj enn haffn, som the Kaltte Capteinn Könninggims haffn.

22. Winndenn sudwest, theris Kaas sudoust, Kom the vdj ehnn haffn som the kaltte Kattuigh der laa the till thenn 24 Junj.

24. Winndenn west sud west, theris Kaas sudoust till östen, Kom the vdj en stor fior som the Kaltte Pusteruich, och laa ther stille 2 dage.

26. Winnden sammeledis med megenn taage kom de vdj en fior som de kaltte Romsöe fior der kaste de en vlydigh Sönn paa Landit att gaa Kremmergang om hand kunde bierre liffuedt beneffndt hindrich hermansen[2].

27. Kom the vdj en haffn, och Kaltte then Baahus hafn.

28. Winndenn sud sud west, Kom the vdj ehnn haffn, som the Kallede Arenntsunnd, och laa ther till thenn 3 Julij, och thenn 2 Julij kom 5 Grönlenninger till thennom, huilcke styrremanndenn forærede huer en fiske Krogh paa dhz the skulle komme till thennom

---

[1]) Denne Hall's Dreng eller Oppasser, som saaledes blev saaret af en Kastepiil, hed William Huntries og var fra Yorkshire. Han synes at være bleven her i Danmark, da Purchas (III S. 827) i en Anmærkning bag efter Udtoget af Hall's Dagbog paa hans anden Reise nævner ham og tilföier, at han af Kongen af Danmark havde 30 Pund aarlig for hans Duelighed i Sömandskab (Skill in Navigation).

[2]) „hans fader boor i Helsingör heder hærman roch". Dette er i Marginen antegnet af en anden temmelig utydelig Haand, den samme af hvilken der til Slutning findes en Anmærkning om de i nærværende Dagbog manglende Angivelser af Booden, undertegnet Wyllm hendricks ij Egebech.

igien, men the och mange andre Roude alle nord paa menn ingenn kom igienn.

Julij:

4. En stille nordenn for middagh, och effter middagh sudwest storm och Regnn, kom vdj en haffn, som the kalledt mussell haffen och laa ther 2 dage, der funde the vdj ett bierrigh, Kosteligh malm, som the förde mz sigh hiem[1].
6. Winnden sammeledis, theris Kaas nordt nordt west och kom vdj en fior som the kalledt Rommelss fior, och samme dagh vdj ehn annen fior som the kalledt Skaubo fior, och ther reiste the 3 warder.
7. En stille sudoust, till 9 slet siden nordwest da komme the vdj Konngenns haffn igienn.
8. Med nordwest söchte the effter Admeralen.
9. Enn stille nordenn, kom the forbi Danmarcks haffen, och kom vdj ett sunud, som the Kalledt Kocksunnd.
10. Winndenn nordenn till westenn, therris Kaas west sud west, the funde the 2 waarer Paa ehnn Klippe, och ther laa Admeralen vdj en haffn, som the kalledt Troust hafn.
11. En dörstanden nordt oust, theris Kaas sud sud west, ind till afften, da lod Admeralen sette en Vlydigh Sönn paa ehnn öö som bode ingenn folck opaa, och samme Personn hed Simon Raffnn.
12. En dörstand nordenn, theris Kaas sud sud west och waar vdj megen iis.
13. Sammeledis till middagh, siden theris Kaas oust sud oust.

14-15. Sam(m)eledis till middagh, sidenn en stille sud oust.

16. Eine dörstannden nordt west, theris Kaas oust sud

[1]) Lysehander beretter (Den Grönlandske Chronica. Folio S. 2), at man her hjemme udbragte 36 Lod reent Sölv af Centneret af denne foregivne Sölvmalm.

Julij:

oust, och waare blanndt mannge store iis berge natt och dagh.

17. Winden west till nordt, theris Kaas som till fornn vdj megenn iis.
18. En östen storm mz megen regn, theris Kaas sud sud oust, vdj megen iis.
19. Winndenn östenn mz regn och taage, theris Kaas som tilfornne, till middagh, och effter middagh windenn nordt-oust, theris Kaas oust sud oust.
20. Sammeledis som tilfornne formiddagh.
21. Winndenn synnden, theris Kaas östenn.
21. Winnden syd oust till östen, theris Kaas oust nordt oust.
23. Winnden sud oust mz megenn regn och taage theris Kaas nordt till österS och tha skildis Katten fraa Admeralen Och fundis inthid för ennd thenn 10 Augustj, om afftenenn wid 9 slett vdj Kiöbenhaffnn, och tha waar löffuenn lenge werredt hiemme, Gud werre Loffuedt.

Her ender Dagbogen. Men til Slutning er der endnu med den samme uövede Haand, af hvilken der findes en, ovenfor meddeelt, Anmærkning til den 26de Juni, tilföiet Fölgende:

„höyden paa linen ær icke optegnett. paa denne facit om det ær met wilgie eller aff forsömmelse. weedt ieg icke. mens Sturemanden hagde burt det at optegne."

Wyllm hendricks ij Egebeck.

Paa Grund af denne Mangel er det umuligt nærmere at angive Beliggenheden af de i denne Beretning forekommende og navngivne Havne, Sunde og Fjorde. Dette er selv med den Tids unöiagtige Bredeangivelser et ofte saare vanskeligt, ja undertiden aldeles frugteslöst, Foretagende.

De tre Grönlændere, som Hall og Cunningham bragte

med sig til Danmark, udmærkede sig i flere Henseender til deres Fordeel fremfor de tvende andre, samme Aar med Lindenov hjemkomne. De vedbleve tilligemed disse at tildrage sig almindelig Opmærksomhed. I det Quartbind (K 29) af det Kongelige Bibliotheks Manuscriptsamling i Stokholm, hvoraf vi have meddeelt Beretningen om den 1605 foretagne grönlandske Reise, findes der paa tre Blade en samtidig Beskrivelse over disse fem Grönlændere, de förste af dette Folkefærd, som bleve sete her i Kjöbenhavn. Vi troe at burde meddele den, som et Supplement til Reiseberetningen, efter en af Hr. Jon Sigurdsson 1841 i Stokholm tagen Afskrift.

De Grönlandher gestalt, szom komme fra Grönlandh. De ere szma, och Tycke folck, szorte och haffuer föddher och hendher szaa got szom trindhe, och er en karl szaa sterck, szom andre fire, och dheris Mad er Talge, och raadt Kiöd, och raat Bergefisk, och dhe dhricker Tran och Wand, och dheris skiorter er aff Rensdhiurs Blerer, och dhe haffuer spiudhe aff Huasze Been, 3 alne lange, och deris kniffue aff Been, ellers haffuer dhe ingen verge, dheris Boedhe er aff szelskind, 5 allne lange, och 1 alne bred, och spitze thill endhenn[1], och en huole dher mit vdj, szaa en karll kand trenge szig nedher, och kand en karll roe szaa fast med szamme Boed, szom thi aff kongens Boeszmend med dheris, och haffuer dhe enn Rinszdhiurs Blere, Bundhen ved Baadhen, naar dhet er storm, och Baadhen slaes om, szaa holder szamme Blere dhennem op, at dhe kand icke dhruckne; Then thid kongens folck kom for landhit, kaste dhe dheres ancker, och Grönlendherne kom vd thil dhennem, och kiöbte med dhennem aff dheris Ware, szom dhe haffdhe, och gaff dhennem igien aff dheris, Baadhe spiudhe och stöffle szaa megit szom 2 eller 3 dhaler, for 1 szöm, szom dhe szaa kiöbte med dhennem, dhrog dher nogen aff Grön-

[1]) Vor Afskrift har her „midhenn"; men dette er aabenbart en Skrivfeil enten i Originalen eller i Afskriften.

lenndherne, vd thil dheris ancker, och skar dhet i thu parter[1], szönden aff ancker touffuet: dher kongens folch fornam, at dhe wille giörre skelmerie, lod dhe tho eller 3 stöcker gaa aff offuer dheris Hoffuit, dha bleff dhe forskrecked, och dhrog i landhe,, szom Ont haffdhe werit effter dhennem, szaa Bleff dhe stille paa landhit i 2 dhage, szaa kom dhe atter vd at kiöbe med dhennem aff szamme ware, dha gik 10 aff kongens Boszmend i enn Esping, och thog ware paa 2 aff dhe Grönlendher, och thog dhennem med Boed och alt, och kaste dhennem i skibet, och kongens folck haffdhe enn szmuck wind, och gick strax thil sziels, men Grönlenderne reff och sled anckerne i skibet, szom nogenn wildhe Biörner, och en aff dhennem löb thil, och thog fat paa et slagszuerd, med hans haand, och skar hans haand syndher, thi hand viste icke huad dhet war, och dhe maatte Bindhe dhennem wed Masten, Och dher dhe andre Grönlenndher szaa, at dhe szaa haffdhe tagit dhisze 2 indhen skibsbordhe, komme dhe omkringh dhennem med 300 Boedhe, och sködhe med dheris flitzbuer, szaa Pilene flöie omkring dheris örne, szaa lod kongens folck 5 eller 6 styeher gaa aff offuer dhennem, szaa Bleff dhe forferdhede, och foor thill Land, och raapte och skreg, szom grumme Troldhe, och kongens folck haffdhe goed wind, och kom thil kiöbenhaffn dhenn 27 Julii[2].

Men dhe andhre 2 skibe kom sziden for Grönland,

---

[1]) Dette maa dog neppe forstaaes, som om Grönlænderne havde mægtet at sönderskjære Skibets Anker, men blot at de gjorde Forsög derpaa. Hos Lyschander (Den Grönlandske Chronica. Folio R. 1) hedder det i samme Anledning:

De snapped aff Baadden oc Skibbet i döll,
Huad de kundde der löss giöre.
Och gaff sig omsier til Ancker oc Tow,
Och filed oc gnaffuit der fast oppaa,
De vildde det slæt hænföre.

[2]) Dette skete först Dagen efter, den 28de Juli; se ovenfor.

och ware 60 uger szöes lenger oppe i landhit, enn dhet förste[1], och dhe finge 3 Grönlendher fangne, med stor liffs fare, och slog manghe ihiell aff thennem, förend dhe dennem fick, och finge dhe och god wind, och löbe hiem, Capetein gaff dhennem blaa kledher, och lod dhennem afföre dheris, och hand lerdhe dhennem at springhe om i skibet, naar han nicked at dhennem, och dher dhe komme thill kiöbenhaffn, dhenn 10de Augusti, och szatte for byenn, löb dhe Grönlendher op i Merszen, och thog Merszeglit ind szaa sznart szom nogen aff kongens (folck) dhe ware nogit fornumstiges(re), och menniskeligere, end dhe andhre 2, thi dhe beed folch, szom andhre Hundhe, och huad lusz szom dhe finge paa dhennem, aad dhe op, men dhe 3 dher kom szist hiem, dher dhe kom i Slotzporten, spranck dhe om szatte neffuerne i szidhenn, Hoffuerit paa dheris wiisz och ware gladhe dher wed, dher menis dhennem sznarer at skulle lere sprogit, end dhe andhre.

Det i det Hele taget heldige Udfald af denne Kong

[1]) Ved Hjælp af denne samtidige Angivelse sættes vi i Stand til nogenlunde at bestemme hvor det var, at Lindenov samme Aar kom til Landet. Det er nemlig udenfor al Tvivl, at „de andhre 2 skibe", Trost og Katten i Forening, have været inde i en Fjord tæt sönden for det nuværende Holsteinsborg. Denne Colonie ligger efter Graah (Undersögelses-Reise til Östkysten af Grönland. Kbhavn. 1832. S. 200) paa 66° 50′ N. Br., efter John Ross (Anden Opdagelsesreise til de nordlige Polaregne. Oversat af K. Kjær. Kbhavn. 1837, S. 54) paa 66° 58′, men efter en senere og uden Tvivl paalideligere Observation af James Clark Ross paa 66° 56′ 32″ N. Br. Men nu falde de ældre nordiske Sömile (Ugersöes) efter Beregning af H. P. v. Eggers (Priisskrift om Grönlands Österbygds sande Beliggenhed. Kbhavn. 1793. S. 17) paa det Nærmeste sammen med vore geographiske Mile. Fölgeligen maa Godske Lindenov have været inde i Fiskenæssets nuværende Distrikt, hvor Logen af samme Navn, efter Graah's Angivelse i den nylig anförte Tabel over Brede og Længde af forskjellige Punkter paa Grönlands Kyster, er anlagt paa 63° 24′ N. Br.

Christian den Fjerdes förste Expedition til Grönland og de, i Særdeleshed af de tvende sidste Skibe hjembragte, værdifulde Producter, hvoriblandt den foregivne Sölvmalm imidlertid synes at have spillet Hovedrollen, opmuntrede Kongen til Aaret derpaa at udruste en ny Expedition efter en större Maalestok. For at dække de hermed forbundne betydelige Omkostninger, blev der ved Skattebreve af 1 April 1606 paabudt Indbyggerne i begge Riger at udrede et vist Bidrag til Grönlands Beseiling. Expeditionen bestod dette Aar af ikke færre end fem Skibe, hvis Drægtighed i engelske Tons og Bemanding vi her ville anföre efter en omstændelig Angivelse i Purchas his Pilgrimes. III. S. 826. Trost var ifölge denne 60 Tons drægtig og havde 48 Mands Besætning; Löven, 70 Tons drægtig, havde ligeledes 48 Mands Besætning; Örnen af 100 Tons Drægtighed havde 50 Mands Besætning, og det skotske Skib The Gilliflowre, som i danske Skrifter og Documenter fra den Tid forekommer under Navn af Gillebert, Gillebrand, Angeli Brand og Angliæ Brand, var af 40 Tons Drægtighed og havde en Besætning af 16 Mand; Jagten endeligen eller Pinassen, Katten kaldet, var 20 Tons drægtig og förte 12 Mand. Godske Lindenov, der paa denne Reise var Höistcommanderende og havde James Hall som Flaadens Pilot Major ombord hos sig, var tillige Chef paa Trost, John Cunningham paa Löven, en Normand ved Navn Hans Brun paa Örnen, en Dansk eller rettere nok en Holstener ved Navn Carsten Richardsen paa The Gilliflowre, og Anders Nolk fra Bergen, hvem Purchas urigtigen benævner Noll, var Skipper paa Katten. De tre Grönlændere, som Hall og Cunningham Aaret i Forveien havde bragt herned til Danmark, gik med Expeditionen, for at tjene som Tolke. Den 27de[1] Mai 1606 afseilede de fem Skibe fra Kjöbenhavn og

[1]) Holberg (Dannemarks Riges Historie. Anden Ed. Tomus II. Kbhavn. 1753. S. 602) lader Expeditionen allerede den 8de Mai afgaae fra Kjöbenhavn.

ankrede den fölgende Dag paa Helsingörs Rhed, for at indtage deres Vandforraad. Her lettede de igjen den 29de Mai og kom den sidste Dag af Maaneden ind i Flekkeröens Havn, hvor de paa Ny forsynede sig med Vand og tillige med Brændsel. Den 2den Juni forlode de Norge og, efter en langvarig Seilads over Nordsöen og det nordlige Atlantiske Hav, fik de den 13de Juli[1] paa 58° 30′ N. Br. Amerika for förste Gang og den 19de s. M. paa omtrent 64° N. Br. anden Gang i Sigte. Dagen efter, den 20de Juli satte de Coursen over imod Grönland, hvilket Land de ogsaa fik i Sigte den 25de eller 26de Juli. Den 27de löb Trost og Örnen, som den 24de i Taage og Tykning vare blevne skilte fra Löven og The Gilliflowre, ind i Cunningham's Fjord, hvor den foregivne Sölvmine var bleven opdaget Aaret tilforn. Det var nemlig udtrykkeligen blevet Hall paalagt af Kongen at hjembringe af den derværende Sölvmalm. Neppe vare derfor Trost og Örnen komne til Ankers i Mundingen af Cunningham's Fjord, förend Lindenov, Hans Brun og Hall forföiede sig i Land og undersögte Stedet, hvor Malmen skulde være funden. Det blev besluttet at tage saa meget deraf, som man kunde, ombord i Skibene. Af de Indfödte tilbyttede de Danske sig en Deel Barder, Sælskind og Sælskindsklæder for gammelt Jern og Knive; men Indhandlingen af Landets Producter var dog betydeligen ringere end i det foregaaende Aar. Imidlertid bleve alle Fjorde og Bugter i Omegnen nöie undersögte. Den 9de August om Formiddagen landsatte man en Mand, der Aaret i Forveien havde været i Lindenov's Tjeneste, senere havde forseet sig og derfor nu skulde blive tilbage i Grönland; men han blev strax reven i Stykker af Grön-

[1]) Efter det temmelig skjödeslöse Udtog, som Purchas har meddeelt af Hall's Dagbog over denne Reise, skulde dette allerede have fundet Sted den 10de Juli (Purchas his Pilgrimes. III. S. 822). Men vi have anseet det for sikkrere heri at fölge en original dansk Journal eller Rapport, der vil blive aftrykt i det Fölgende.

lænderne, som paa denne Maade formodentligen hævnede deres, den foregaaende Sommer dræbte eller som Fanger bortförte, Landsmænd. Desuagtet bemægtigede man sig om Eftermiddagen atter fem af de Indfödte tilligemed deres Baade, og den fölgende Dag lettede man Anker, for at gaae fra Landet; men Modvind og en overordentlig höi Sö nödte de Danske til at söge ind til Landet igjen. Den 12te August kom de med en föielig Vind ud tilsöes, traf den 22de sammen med Löven, der ligesaa lidet som The Gilliflowre for Isens Skyld synes at være kommen ind til Landet, og de naaede omsider den 3die October lykkeligen Helsingör og Dagen derpaa Kjöbenhavn.

Vi skulle nu meddele en hidindtil utrykt Dagbog over denne Reise, som er fört ombord i Örnen af Chefen selv, altsaa den norske Capitain Hans Brun, og synes at have været bestemt til at indgives som et Slags Rapport. Den er skreven med en meget uövet Haand; baade Sproget og Retskrivningen er i höi Grad ucorrect. Originalen udgjör tre Quartblade i det danske Haandskrift, som under Signaturen K 29 opbevares paa det Kongelige Bibliothek i Stokholm, og som allerede i det Foregaaende af os er blevet omtalt. Afskriften, der her aftrykkes, er 1839 besörget af Bibliothek-Amanuensis Cavallius og 1841 confereret med Originalen af Hr. Jon Sigurdsson. Dagbogen selv har hverken Titel eller Overskrift, men begynder strax saaledes:

Maj

Thend 27 segled vij fra Kiöbenhaffn
den 28 segled vij for hellsingör
den 29 segled uj fra hellsingör
den 31 segled vij vdi fleckerö

Junj

Then 2 segled vij fra fleckerö
then 4 döde min grönlender[1]

[1]) En anden Grönlænder döde ved Midnat imellem den 10de og 11te Juni ombord i Trost. Hvad der blev af den Tredie, som formodentligen har været paa Löven, kunne vi ikke sige.

den 10 segled vij mellom Hittland och færö[1]
den (1)3[2] kom löffuen om Natten fra trost gillebrand och pincken[3] Anden dag vij thillsamen igien

Julij

den j finge vij den förste Iss att sæe
den fierde om natten vdj en stor storm bleff pincken borthe fra oss
den 8 döde min pötteker[4]
den 13 finge vij Amerinn Att sæe
den 16 sa vij mange Vnderlige Regenbuer pa himelen
den 20 kom Örnen och gillebrand fra trost och löffue formedelst stoer læge[5] och mögen forskreckelig Iss dog gud hialp os tillsamen Jgien same afthen
den̄ 21 bleff örnen skillt fra trost löffue och gillebrand Vdi en stor mörck taage
den 22 komme vij thillsammen igen
den 24 vdi en stor tage bleff löffuen och gillebrand skillt fra trost och örnen
den 26 finge vij grönland at sæe
den 27 kome vij Vdi en god Haffn bade trost och (Och) örnen, och förend Vij finge woris Ancker Vdi bunnd kom grönlenderne Om borde med oss
same dag ginge Vij vdi land adt bese dem
den 31 döde en aff min bodzmend.

Augustj

Den j bleff hand begraffuen vdi grönlandsk Jord same dag toge vij den siste litz ind
den 2 drog amaraell samt nogle aff vores folck vdi en anden haffn der att forfare landsens leglighed

[1]) Her menes ikke Færöerne, men Fair-Isle eller Fair-Hill; jvfr. Udtoget af Hall's Dagbog hos Purchas III. S. 822.

[2]) Det forreste af disse to Tal er utydelig skrevet.

[3]) Ved Pinken forstaaes i denne Beretning bestandig Jagten.

[4]) Bödker (det tydske Bötticher).

[5]) I det originale Haandskrift staaer der her enten „lage" eller „læge". I ethvert Tilfælde skal derved upaatvivleligen forstaaes Taage.

den 3 kom Vi Igien same dag drog Mester hall sampt Philips lutenantt[1] hæn Vdi en anden haffn at forfare landsens legglighed

den 4 kom Vi Vdi gien same dag drog Amaral och Jeg hen vdi en anden haffn att forstaa landsens legglighed och saa vij same tid Enn grönlands baad sa stor att 20 karle kunde side der vdi[2] der hos andett verckelig[3] tingest som brugis paa dett landz Ortt och funde vij derhoes to tiellther

den 6 mod affthen lagde vij Vd med Örnen och trost aff den haffn och kom same affthen ij en anden haffn[4]

same natt dreff trost fra os Vell en mill Vegs op i haffnen bade for touff och Ancker

den 7 letted vij voris ancker Igien Och segled op ij haffnen der som trost laa

den 9 drog amaral och ieg med Nogle Aff vore folck op ij haffnen der att forfare landsens leglighed som Vij och saa saa bade om deris husse[5] och huor ledis de begraffue huer andre och kome same dag till skibitt Igien

same dag toge Vij fem grönlender med geualtt Vdi örnen

den 10 riped[6] vij voris ancker och ginge thill segels och

---

[1]) Philip de Fos eller Philippus de Fosz var Pilot eller Styrmand paa Örnen.

[2]) En grönlandsk Umiak eller saakaldet Konebaad.

[3]) Dagbogens Forfatter har her uden Tvivl villet skrive mærkelig.

[4]) Denne Fjord eller Bugt, hvori Trost den paafölgende Nat var saa nær ved at forlise, gav J. Hall, efter den i en foregaaende Anmærkning omtalte Philip de Fos, Navn af Fos Bai (Purchas his Pilgrimes. III. S. 824).

[5]) Efter Udtoget af Hall's Dagbog (Purchas III. S. 825) gik begge Capitainerne denne Dags Morgen i deres Baade op i Fjorden (Fos Bai), hvor de traf et betydeligt Antal grönlandske Vinterhuse og Begravelser. Husene vare tildeels byggede af Hvalbeen, da de Indfödte i Mangel af Tömmer havde betjent sig af Hvalernes Ribbeen.

[6]) At ripe eller rippe Anker betyder i det ældre danske Sömandssprog at lette Anker; jvfr. Videnskabernes Selskabs Danske Ordbog under Ordet Rippe.

der vij kome vderst ved Kliperne kom vinden oss tuert under öine sa uij matte for arsages till bage och lade staa ind i haffnen igien men trost kom aff söen same dag
den 12 hialp gud oss med en god vind saa dett förste dett vaar dog[1] riped vij voris Ancker och kom vd aff haffnen och lode siden staa att söen
Same dag finge vij den förste Iss att sehæ
den 13 segled vij grönland aff sictt
den 16 spraank en aff min grönlender offuer borde
den 26 kom gillebrand och örnen tillsamen Den same dag saa vij Igien grönland
den 03[2] om natten vdi en stor storm bleff vij skillt ved gillebrand
den 16[3] döde min kock ved naffn Niells
den 24 7ber om morgen saa vij to eller træ Om flate Eyland som kalles Rona[4]
den 26 saa vij om morgen tillig fule[5] och strags der effther den synder Ende aff hittland[6] same dag segled vij mit Imellom Hittland Och færö[7] och mod natten segled vij ditt aff sictt
den 27 döde en aff mine bodzmend ved naffn Anders Jonssen
den 29 finge vij norge at sæe sam (t) vaare vden for ingren sex mill norden for Lindesness
den 03 saa vij först Iyttland

[1]) Dog er feilskrevet for Dag.

[2]) Saaledes skrives den 30te ogsaa ved Slutningen af den fölgende Maaned.

[3]) September. Maaneds-Overskriften er udeglemt.

[4]) Rona og Bara, to höie Klipper, som i Nord for Hebriderne (Syderöerne) stige op af Havet.

[5]) Foula, den vestligste Ö i Shetlandsgruppen.

[6]) Sumburgh-Head, det bekjendte sydlige Forbjerg af Mainland.

[7]) Umiskjendeligen den lille eenlige Klippeö Fair-Isle eller Fair-Hill, beliggende omtrent midtveis imellem Shetland og Orkney. Den regnes med til Shetlandsöerne.

October
den förste finge vij först norge att sæe Igien
den anden finge vij skane at sæe
same natt satte vij for Hellsingör
den fierde segled vij fra Hellsingör
Och same dag satte vij for kiöbenhaffn

Da Indhandlingen i dette Aar havde været betydeligen ringere end Aaret i Forveien, saa vare de hjembragte grönlandske Producter naturligviis langt fra at kunne stoppe de til Expeditonens Udrustning medgaaede Omkostninger. Tillige har man uden Tvivl, ved en omhyggeligere Undersögelse af den foregivne Sölvmalm fra Grönland, seet sig aldeles skuffet i det Haab at have fundet en Sölvmine i dette Land; i det Mindste er der her i Danmark ikke mere Tale om en saadan. Overhovedet svarede den Deel af Grönlands Vestkyst, som man i Aarene 1605 og 6 havde opseilet, ikkun lidet til de Forestillinger, man nærede og endnu langt ned i Tiden vedblev at nære om det gamle Grönlands Herligheder. Intet Under altsaa, at man fuldt og fast troede paa at i det Mindste Österbygden maatte være at söge paa den, nærmest overfor Island liggende, östlige Kyst af Landet. For igjen at opdage denne vigtigere Deel af det tabte gamle Grönland, blev der i Aaret 1607 udrustet en ny Expedition, bestaaende af Skibene Trost og Barken[1]. Iblandt Mandskabet befandt der sig baade Islændere og Normænd, hvilke skulde tjene som Tolke, naar man traf paa Descendenter

[1]) Trost kjende vi fra de to foregaaende Expeditioner. I en Fortegnelse over de Krigsskibe, som ved Kong Christian den Fjerdes Kroning i August 1596 laae tiltaklede og udrustede her i Havnen, forekommer Barken som et Skib paa 18 Kanoner; jvfr. Aug. Erici Beskrivelse over Christian den Fjerdes Salving og Kroning. Oversat af A. B. Dallin. Kbhavn. 1598. 4. Folio O 1; og Garde's Efterretninger om den danske og norske Sömagt. 1 Bd. Kbhavn. 1832. S. 74—75, hvor denne Liste over Flaaden findes aftrykt.

af de gamle Colonister, hvorom man ikke synes at have tvivlet. Anförselen blev betroet til Carsten Richardsen, som Aaret i Forveien havde fört The Gilliflowre og tidligere i fremmed Krigstjeneste havde udmærket sig i Polen og Ungarn. Han fik James Hall med sig som Pilot eller Styrmand. Purchas anförer i hans Pilgrimes III S. 827, at han, foruden J. Hall's Dagböger over de to foregaaende Reiser, ogsaa havde hans Dagbog over denne tredie Reise for sig, tilligemed de til samme Dagbog hörende Landtoninger, tegnede af Josias Hubert fra Hull, der formodentligen har ledsaget ham paa denne Reise. Af Dagbogens Indhold meddeler han imidlertid Intet, uden at den danske Besætning, for, som Purchas formoder, ikke at unde den engelske Styrmand Æren for Landets Opdagelse, efterat man havde faaet dette i Sigte, gjorde Oprör og derved nödte Skibene til at vende tilbage til Island. Derfor har Purchas, som han selv yttrer, troet at burde udelade det Hele. Med Hensyn til Reisen i Aaret 1607 see vi os derfor indskrænkede til de sparsomme Efterretninger, som Lyschander, hvis Grönlandske Chronica udkom Aaret derpaa, har meddeelt om denne Reise. Expeditionen afgik den 13de Mai 1607 fra Kjöbenhavns Rhed og löb efter Sædvane underveis ind i Flekkerö. Da de nærmede sig Grönland, satte de ikke saaledes, som begge de to foregaaende Aar, Coursen ad det Aar 1585 opdagede eller rettere gjenopdagede Davidsstræde; men de styrede, som de troede, den gamle Cours til Östkysten af Landet. Den 8de Juni fik de for förste Gang, men i betydelig Afstand, Grönlands Fjelde i Sigte; de befandt sig da, efter Lyschander's Angivelse, paa 59° N. Br. I bestandig Kamp med den svære Driviis, som langs med denne Deel af Grönlands Östkyst næsten hele Aaret igjennem sætter stærkt sönder paa, trængte de med Möie frem til 63° N. Br. og naaede den Höide, paa hvilken de meente, at Frobisher's Stræde maatte være at söge. Det synes næsten, at den geographiske Vildfarelse, hvorved

dette Stræde i langsommelig Tid er blevet henlagt til Sydgrönland i Stedet for til et af Indlöbene i Hudsonsbugten, har sin förste Oprindelse fra denne Reise. I Lyschander's Grönlandske Chronica hedder det nemlig Folio Y 1:

Mand vildde vell sige det vaar dend Stæd,
Huor Forbiszer oc hans Sællskab mæd,
Vaar för kommen ind i Hawne.
Det vaar saa bister oc Bitzig en Oert,
Thi lagde de hæn oc sætte foert,
Oc næffned dænd aff hans Nawne.

Efterat Juni Maaned var hengaaet under frugteslöse Bestræbelser, besluttede de den 1ste Juli ("Vor Frue Aften henddis Biærggang vaar") at vove et Forsög paa med Magt at trænge sig frem igjennem Isen og ind til Landet. De befandt sig da paa imellem 63° og 64° N. Br. Men dette Forsög bragte dem i den öiensynligste Livsfare; med Nöd og neppe kom de atter ud til Söes og seilede nu modlöse hjem til Danmark. Endnu i Juli Maaned[1] kom de til Kjöbenhavn, traf Kongen, som just laa for sin Reise til Norge, og berettede ham Udfaldet af deres Foretagende.

Med denne Reise i Aaret 1607 ophöre Christian den Fjerdes Forsög paa at gjenopdage det gamle Grönland og atter at bringe dette tabte Skatland ind under Norges Krone. Hvad de Grönlændere angaaer, som i Aarene 1605 og 6 med Magt vare bortförte fra deres Fædreland og nu vare blevne tilbage i Danmark, saa lod Kongen sörge for dem paa bedste Maade. Men den ene af dem döde af Hjemvee efter den anden. Een af dem omkom paa et af deres gjentagne Forsög paa at flygte bort i deres smaa Skindbaade og i disse skröbelige Fartöier at naae deres fjerne Födeland. Omsider vare kun to endnu ilive. Den ene af disse döde af overdrevne Anstrængelser i Kolding, hvor man baade Sommer og Vinter brugte ham til Perlefangsten.

[1]) "Litt för Sancte Ibs dags Tjde" hedder det hos Lyschander. St. Ibs Dag (Jacobus Apostolus) falder paa den 25de Juli.

Hans Död gik den eneste Tiloversblevne saaledes til Hjerte, at denne ikke mere lod sig tröste. Han gjorde endnu et fortvivlet Forsög paa at flygte bort i sin Kajak, men blev greben og bragt til Kjöbenhavn, hvor han kort derefter döde af Sorg og Græmmelse.

James Hall har formodentligen, da han i Aaret 1612 paa hans fjerde Reise til Grönland blev dræbt af En af de Indfödte, med sit Liv maattet böde for den Andeel, han tidligere havde havt i de Danskes Voldsomheder imod Grönlænderne. Han var i dette Aar af et i London sammentraadt Interessentskab bleven udsendt med to Skibe, The Patience og The Hearts-ease, i den foregivne Hensigt at forsöge paa at opdage den nordvestlige Gjennemfart, men i Virkeligheden, som det synes, snarere for at söge efter Skatte i Grönland. Lykkeligen ankommen til Landet, löb han med begge Skibene ind i en Fjord, som efter Alderman Cockin, uden Tvivl En af Hoveddeeltagerne i dette Foretagende, fik Navn af Cockin's Sound[1]. Her blev det vedtaget, at Hall skulde træde over i det mindre Skib The Hearts-ease og med dette forsöge at komme længere Nord paa. Vind og Veir hindrede ham imidlertid fra, hvad det var hans Hensigt, at naae den Fjord, i hvilken de Danske paa deres förste Expedition til Grönland troede at have fundet Sölvmalm. Han blev nödt til at tye ind i Ramel's Fjord, omtrent 12 engelske Sömile (Leagues) sönden for Cunningham's Fjord, og der at gaae til Ankers. Uheldigviis var det just i denne Fjord, at de Danske faa Aar i

[1]) Denne Fjord skal ifölge en Angivelse, som findes i den senere saa navnkundige William Baffin's Beretning om denne ulykkelige Reise (Purchas his. Pilgrimes. III. S. 832) have ligget paa 65° 20′ N. Br. Men nu er Colonien Ny-Sukkertoppen efter Graah (Undersögelses-Reise til Östkysten af Grönland. S. 201) nelop anlagt paa samme Brede. Fölgeligen maa Cockin's Sound være at söge i Nærheden af denne Colonie, maaskee i den lidet sydligere beliggende Iserlok Fjord.

Forveien med Magt havde bortfört fem Grönlændere, af hvilke Ingen nogensinde kom tilbage. Den 22de Juli indfandt omtrent 40 af de Indfödte sig og handlede en Tid lang fredeligen med Engellænderne, indtil En af Grönlænderne, som formodentligen har gjenkjendt Hall, pludseligen nærmede sig ham og saarede ham dödeligen med en af sine Kastepile. Hall opgav Aanden den fölgende Dags Morgen og blev endnu samme Dag, efter sit eget udtrykkelige Forlangende, begravet paa en af Udöerne der i Nærheden. Dagen efter Hall's Död lykkedes det omsider hans Ledsagere paa Sydsiden af Cunningham's Fjordens Munding at gjenfinde det Sted, hvor de Danske tidligere havde skjerpet. Men ved en nærmere Undersögelse af Sagkyndige viste det sig, at den formeentlige Sölvmalm ikke var Andet end en aldeles værdilös Glimmer, der her formodentligen, som det saa ofte er Tilfældet, i Glands og Farve har havt Noget tilfælleds med Sölvet. Da Ingen af de Indfödte, efter Drabet paa Hall, havde ladet sig see, for at handle med Engellænderne, vendte Expeditionen med i alle Henseender uforrettet Sag tilbage til Engelland, hvor begge Skibene den 17de September ankom paa Hulls Rhed.

For at udvide Danmarks Handel til fremmede Verdensdele, havde Kong Christian den Fjerde alt i Aaret 1616 sögt at bringe et dansk-ostindiskt Handels-Compagnie i Stand; men forgjeves, som det synes. Aaret derpaa indfandt en hollandsk Avanturier, ved Navn Marchelis de Boshouwer, sig her i Danmark. Han lod sig kalde Prinds af Migomme, paastod at beklæde flere af de höieste Embeder i Keiseren af Ceilons Tjeneste og sluttede i dennes Navn en forelöbig Tractat med den danske Regjering, der skulde sikkre dens Undersaatter betydelige Handelsfordele paa Ceilon. Compagniet kom nu i Stand, og det udsendte, i Forening med Kongen som det synes, i Aaret 1618 en anselig Flaade til Ceilon, under Anförsel af Ove Giedde. Prindsen af Migomme, som fulgte med Flaaden, döde enten under-

veis eller strax efter Ankomsten til Ceilon, hvor Portugiserne allerede tidligere havde sat sig fast, og hvor Hollænderne nu af alle Kræfter sögte at fortrænge dem. Under disse Omstændigheder vilde det ikke lykkes for Ove Giedde at bringe en Handelstractat med den saakaldte Keiser til endelig Afslutning. Derimod var han saa heldig for sin Regjering ganske uventet at erhverve de nuværende danske Besiddelser paa Coromandelkysten.

Ved denne ostindiske Expedition blev Christian den Fjerdes Opmærksomhed henledet paa de Fordele, som, i det Tilfælde at man fik fast Fod i Ostindien, for hans nordligt beliggende Riger vilde flyde af Opdagelsen af en kortere Sövei norden om Amerika til China og Indien. Og, uden at oppebie Udfaldet af den under Ove Giedde udsendte Expedition, der först i Midten af Mai 1620 efter en 22 Maaneders besværlig Reise ankom til Ceilon, udruster Kongen i Foraaret 1619 tvende Skibe, for at forsöge paa at finde den, allerede da saa ofte forgjeves sögte, nordvestlige Gjennemfart. Det er den eneste Expedition, som i dette Öiemed nogensinde er afgaaet fra Danmark; men den hörer, netop paa Grund heraf, egentlig ikke hjemme i nærværende Fremstilling af de danske Opdagelses- og Undersögelses-Reiser til Grönland, endskjönt den paa Udreisen virkeligen kom dette Land temmelig nær, og man endog, men uden mindste Föie, har antaget, at den har været inde i Grönland og der havt Communication med de Indfödte. Desuagtet troe vi ikke her aldeles at burde forbigaae denne Reise med Taushed, men heller ikke at burde indlade os paa alle dens interessante Enkeltheder, og det saa meget mindre, som disse temmelig udförligen ere fortalte i Anföreren Jens Munk's egen Beretning om denne hans Reise. Den udkom endnu i Forfatterens levende Live under Titel af: "Navigatio Septentrionalis. Det er Relation eller Beskriffuelse om Seiglads oc Reyse paa denne Nord-

vestiske Passagie, som nu kaldes Nova Dania, igiennem Fretum Christian at opsöge." Kbhaffn 1624. 4to. En nyere Udgave, foröget med Forfatterens Levnetslöb, udkom i Kbhavn. 1723 i 8vo. Jens Munk's hele Liv var i höi Grad bevæget. Födt 1579 paa en Gaard Barby i det sydlige Norge, synes han meget tidligen at have mistet sin Fader Erik Nielsen Munk, der med Berömmelse havde tjent i den nordiske Syvaarskrig og 1580 var bleven adlet af Kong Frederik den Anden; thi 1586 drog han med sin Moder til Frederiksstad og, efter to Aars Skolegang der, blev han sendt til en Faster i Aalborg, hos hvem han opholdt sig i tre Aars Tid. Kort derpaa gik han i en ung Alder tilsöes. Over Engelland og Portugal kom han til Brasilien, hvor han forblev i nogle Aar og deeltog i et Par Sötræfninger. I Aaret 1598 vendte han tilbage til Europa og begav sig over Holland til Kjöbenhavn. Herfra foer han i adskillige Aar til Koffardis og gjorde iblandt andre Reiser i Aarene 1609 og 10 to til Nowaja Semlja. Da Krigen 1611 bröd ud imellem Danmark og Sverrig, tog Christian den Fjerde den erfarne Sömand i sin Tjeneste som Söcapitain. Han blev i de to Aar, denne Krig varede, brugt ved mangfoldige Leiligheder, baade tillands og tilvands. Endnu samme Aar (1613), som Freden sluttedes i Knæröd, blev Munk sendt til Spanien med det store danske Gesandtskab under Rigs-Cantsleren Jakob Ulfeld, og Aaret derpaa (1614) maatte han före to russiske Gesandter tilligemed deres talrige Fölge norden om Norge til Archangel. De to fölgende Aar krydsede han imod Fribyttere i de færöiske, islandske og nordlandske Farvande, 1617 hentede han fra Biscaia de förste Hvalfangere herind til Danmark, og 1618 skulde han have været med Expeditionen til Ostindien under Ove Giedde; men, formedelst Uenighed med Vedkommende, frabad han sig det og fik ogsaa Tilladelse til at blive hjemme. Derimod erholdt han Aaret derpaa Commandoen over de tvende

Skibe, Eenhjörningen[1] og Lamprenen[2], med hvilke Kongen havde besluttet at lade gjöre et Forsög paa Opdagelsen af den nordvestlige Gjennemfart.

Den 9de Mai 1619 afseilede Jens Munk med sine to Skibe fra Kjöbenhavn; men han maatte blive liggende i Sundet indtil den 16de s. M., da Vinden först blev föielig. Den 25de Mai, da de vare under Lister Land i Norge, blev Jagten læk for dem, og de maatte löbe ind i Karmsund, for at faae Lækken opsögt og stoppet. Den 2den Juni passeredes Hetland, og den 4de Færöerne. Derefter satte de deres Cours Vest og Vesten til Nord, indtil de, som Munk i sin Dagbog udtrykker sig, kom Grönland om Borde. De seilede nu saaledes vesterlig hen til den 20de Juni, da de forfaldt nogle Mile nordenfor det söndre Cap af Grönland, dog vel 15 eller 16 Mile fra Landet. Dette maa have været under Östkysten, da Munk beretter, at der her mödte dem megen Iis, saa de maatte lægge Öster ad Söen igjen. Det holdt ved med Storm og Uveir indtil den 30te Juni, da de fik det söndre Cap af Grönland i Sigte, "som de Engelske kalde Cap Farvel, og ligger paa 60 Grad 30 Minutter uden Trift"[3].

[1]) Eenhjörningen förte en Besætning af 48 Mand. Dette Skib havde 1610 hört til den Flaade, som under Rigs-Admiralen Mogens Ulfeld var ude i Östersöen og blev da commanderet af den, os fra den anden grönlandske Expedition i Aaret 1606 bekjendte, norske Capitain Hans Brun; jvfr. Garde's Efterretninger om den danske og norske Sömagt. 1 Bd. S. 87. Eenhjörningen blev, som vi skulle see, 1620 af Jens Munk forladt i Hudsonsbugten.

[2]) Jagten Lamprenen havde 16 Mands Besætning. Dette mindre Skib gik ligeledes, men senere, tabt under J. Munk's Commando. Da han nemlig 1626 laa med sex Skibe paa Veserströmmen, for at afskjære de Keiserlige Tilförselen, blev Lamprenen borte med Folk og Alt; jvfr. Navigatio Septentrionalis. Kbhavn. 1723. 8. Tillægget (Biographien) S. 24.

[3]) Med Hensyn til Bestemmelsen af, hvor Engellændernes Cap Farvel egentligen har ligget, er dette Sted af Munk's Dagbog ikke uvigtigt. Han tilföier (Navigatio Septentrionalis. Octavudgaven S. 11)

Her gik de frie af Isen og satte nu deres Cours Vesten til Nord over Davisstrædet, hvilket Munk omdöbte til Fretum Regis. Den 8de Juli, da deres Middags-Observation gav dem 62° 30′ N. Br., fik de Landet paa den amerikanske Side af Strædet i Sigte; men Isen laa langs med Kysten og spærrede dem Adgangen. Den fölgende Dag lod imidlertid Munk staae ind imellem Isen udi en stor Bugt, hvor Styrmændene, iblandt hvilke der befandt sig en Engellænder, efter den Höide, de havde, meente at det rette Indlöb til det af Davis 1587 opdagede Lumley's Inlet eller til det af Hudson 1610 opdagede og efter ham benævnte Stræde maatte være at söge. Men efter en langvarig Undersögelse viste det sig, at de havde taget feil, og at de vare for nordligt. De fandt her megen Iis for sig; den kom ud af tre store Fjorde, hvilke de gave Navn af Isefjordene. For at finde det rette Indlöb til Hudsonsbugten, löb de nu Syd paa langs med Landet, indtil de naaede det af dem saakaldte Munkenæs, som efter Munk's Angivelse ligger paa den nordlige Side af Mundingen til det af ham til Fretum Christian omdöbte Hudsonsstræde. Den 11te Juli, da det om Middagen var klart Veir og Solskin, fik de den rette Höide af Munkenæs, nemlig 61° 20′[1]. Den 12te sendte Munk nogle af sine Folk i Land ved Munkenæs, for at hente ferskt Vand, hvilket de ogsaa bragte ombord om Aftenen. Men Skibene bleve denne og de næstpaafölgende Dage stedede i den

fölgende Beskrivelse over det af ham sete Cap Farvel: „Og er det syndre Cap af Grönland et höyt Land, og meget hackelige og ujeffend med höye skarpe Fielde, dog kunde saadanne höye Fielde icke have deris rette Aftegnelse og visse Kiendelse, for den mangfoldige Iis der ligger paa dennem, som gjör samme Lande gandske u-kiendelig." Denne Skildring passer ikke ilde paa de Danskes Cap Farvel, der, som bekjendt, er det höie sydlige Forbjerg af Öen Sermersok og ligger omtrent paa 60° 10′ N. Br.

[1]) Hvis denne Angivelse af Breden ellers er nogenlunde paalidelig, saa er Munkenæs sandsynligviis det paa Sydsiden af Resolution Island og lige overfor Cape Chidleigh beliggende Hatton's Headland.

störste Nöd og Fare, idet de indesluttedes af Isen og med denne dreve frem og tilbage. Den 15de Juli slap de i Dagningen lykkelig og vel ud af Isen, hvorpaa de forsigtigen seilede langs med den nordligere Kyst af Strædet. Den 17de fandt de omsider en god Havn, i hvilken de gik til Ankers. Den fölgende Dag bemærkede de Danske nogle Indfödte i Nærheden af Havnen. De forærede dem Knive og allehaande Jernfang, hvorfor de igjen modtoge Gaver af Fuglevildt og Sælspæk. Det var fredelige og godmodige Eskimoer, som alle, saasnart de iblandt Munk's Folk havde faaet Öie paa En, der havde sort Haar og bruun Ansigtsfarve, ilede med at omfavne ham, i den Tanke at han var deres Landsmand. Samme Aften gik Skibene igjen under Seil; men allerede den 19de Juli traf de paa saa uigjennemtrængelige Iismasser, at Munk troede atter at burde söge den Havn, han Dagen forud havde forladt. De Indfödte vare imidlertid bortdragne. Den 21de Juli mod Aften lod han Alt gjöre klart til at afseile; men forinden opsatte han Kong Christian den Fjerdes Vaaben og Navneciffer paa Landet. Den for alle Vinde trygge Havn kaldte han Renssund, fordi Mandskabet havde skudt adskillige Rensdyr der i Nærheden. Den 23de Juli om Morgenen tidlig, da det dagedes, befandt begge Skibene sig paa alle Sider omringede af Isen. Længere op paa Dagen reiste der sig en stærk Storm, der gjorde deres Stilling endnu misligere. Efterat Skibene i flere Dage vare drevne om i Isen, dog uden at tage nogen Skade af Betydenhed, slap de den 30te med Springet over nogle Klipper, som med Lavvande vare aldeles törre, og ind i en lille Bugt, hvor de laae nogenlunde sikkrede imod Isen. Den 1ste August skikkede Munk Flere af sine Folk i Land, for om muligen at faae nogle Rensdyr til Forfriskning for det aldeles udmattede Mandskab. De Udsendte saae adskillige af disse Dyr, men kunde ikke komme dem paa Skud. Derimod fik de her efterhaanden ikke saa faa Harer. Dette gav Anledning til at denne

Bugt fik Navn af Haresund. Den skal, efter Munk's Angivelse, ligge henved 50 Mile inde i Hudsonsstrædet, paa 62° 20′ N. Br. og, ligesom Renssund, paa den nordre Side af Strædet. Man traf ikke paa Nogen af de Indfödte, men vel Spor af at de her havde teltet. Inden de Danske forlode Haresund, opsatte de ogsaa paa dette Sted deres Konges Vaaben og Navneciffer; og de reiste desuden nogle höie Varder. Den 9de August afseilede de med en Nordvestvind og styrede i Vestsydvest; men det er her ikke Stedet til at fölge Jens Munk paa hans möisommelige og farefulde Seilads over Hudsonsbugten. I Overeensstemmelse med Maalet for hans Reise trængte han i vestnordvestlig Retning frem til 63° 20′ N. Br., hvor Eenhjörningen den 7de og Lamprenen den 9de September löb op i et Revier, som under Navn af Munkens Vinterhavn[1] har opnaaet en sörgelig Berömthed. Munk lod de Syge strax bringe i Land, hvor der til deres Vederkvægelse fandtes en heel Deel Multebær, Tyttebær og andre Bær, og hvor der dagligen for deres Skyld blev vedligeholdt et dygtigt Baal. Den 13de September udsendtes begge Understyrmændene med Sluppen og Skibsbaaden, for i forskjellige Retninger at söge efter en bekvemmere Havn til Vinterleie. Men der fandtes ingen saadan i Omegnen. Da Vinteren imidlertid stundede til, blev der den 18de Septbr.

[1]) Munkens Vinterhavn eller Jens Munkens Bai, som han selv (Navigatio Septentrionalis. Octavudgaven. S. 63) benævner den, maa upaatvivleligen söges paa de vestlige Kyster af Hudsonsbugten. Her troede J. R. Forster (Geschichte der Entdeckungen und Schiffahrten im Norden. Frkft. a. d. O. 1784. S. 538) at gjenkjende den i Churchill River; men to senere Forfattere, nemlig John Barrow (A Chronological History of Voyages into the Arctic Regions. By J. Barrow. London 1818. S. 231) og Hugh Murray (Narrative of Discovery and Adventure in the Polar Seas and Regions. By J. Leslie, R. Jameson and H. Murray. Third Ed. Edinburgh 1832. S. 248) have sandsynligviis med större Föie henlagt de Danskes Vinterhavn en Deel nordligere i det saakaldte Chesterfield (eller Bowden's) Inlet.

holdt Skibsraad og i dette besluttet at blive, hvor man var, og der, saa godt som muligt, at sörge for Skibenes Sikkerhed. I denne Hensigt löb man den paafölgende Dag med Skibet og Jagten saa langt op i Revieret, som man kunde, og lagde der Skibet i et Slags Dokke, som man indrettede ved Hjælp af Brokar, medens Jagten, som det synes, blev sat op paa Land. Med disse Arbeider hengik September Maaned. I Begyndelsen af October blev der uddeelt Vinterklæder til Mandskabet, og paa det överste Dæk (Overlöbet) af Skibet blev der indrettet tvende Ildsteder af et saadant Omfang, at 20 Mand kunde sidde omkring ethvert af dem. Fra den 10de October fik Enhver af Mandskabet sin Ranzon Viin og desuden af Öl saa meget, som han lystede. Paa samme Tid forordnede Munk, hvorledes der skulde forholdes med Vagttjeneste, Vedhentning, Kulbrænding o. s. v. Efter den 22de October, da det faste Iislæg begyndte, gik Mandskabet dagligen paa Jagt. Nogle stillede Fælder op i Skoven, Andre byggede Huse til at ligge for Glug i, som det i Norge kaldes, atter Andre gik paa Skytteri i Marken, hvor der, saa længe Sneen ikke laa alt for dyb, fandtes Harer, Ryper og andre Fugle i Overflödighed. Saaledes forlöb Vinteren ret taaleligen indtil Julen, uagtet der af og til indtraadte temmelig stræng Kulde. De Danske saae Intet til Landets Indbyggere, hverken nu eller senere. Dog have rimeligviis nogle Indfödte tilbragt Vinteren i Nærheden af dem; thi den 14de om Natten skjöd En af Mandskabet, som havde Vagt ved Skibet, en stor sort Hund, der var klöftet i det ene Öre og omkring Snuden bar Mærker af smalle Liner eller Remme, altsaa formodentligen har været en Slædehund. I Julen var Veirliget temmelig mildt; og Hellligdagene tilbragtes paa nordisk Viis i Gammen og Glæde, da den störste Deel af Mandskabet endnu var ved god Helbred.

Nytaarsdag 1620 indtraadte der en forfærdelig stræng Frost med Nordvestvind og klart Solskin. Kulden vedva-

rede en Deel af Maaneden og frembragte Sygelighed iblandt Mandskabet. Sædvanligviis bleve de Syge angrebne af Blodgang, som i en tre Ugers Tid gjorde Ende paa deres Liv. Den 21de Januar laae tretten Mennesker syge. Af disse döde en Styrmand den 23de og blev begravet den 25de Januar. For at bevise ham den sidste Ære, lod Munk lösne et Par Falkonetter ved hans Begravelse, men Jernet var da saa skjört af Kulden, at Tappen sprang af begge Falkonetterne, da de affyredes, og nær havde lemlæstet Constablen. Den 17de Februar vare allerede 40 af Mandskabet bortrykkede, og den 20de s. M. döde Skibspræsten. Sygdommen tog efterhaanden saadan Overhaand, at de Döde kun med den störste Besværlighed kunde bringes i Jorden. Den 21de Marts saae En af Folkene fra en höi Klippe aabent Vande udenfor Gabet, den 12te April regnede det for förste Gang i syv Maaneder og den 25de i samme Maaned begyndte Graagæssene at indfinde sig; men Frosten vedvarede, og med den Sygdom[1] og Dödelighed. Pintsedag den 4de var Munk selv fjerde ilive. Da han Intet saae for sig uden den visse Död, saa opsatte han et lidet Skrift, hvori han bad de christne Mennesker, som muligen maatte komme til denne Afkrog af Verden, om at stede hans eget og de övrige ubegravede[2] Liig til Jorden, og at tilstille hans Herre og Konge den af ham förte Dagbog. Men Munk skulde ikke döe i Hudsonsbugten. Den 8de Juni kunde han ikke længere holde ud i Kahytten for Stank af de i Forraadnelse gaaede Liig, som laae omkring i Skibet; med usigelig Anstrængelse kröb han ud af Köien

[1]) Under 28de Mai beskriver Munk denne dræbende Sygdom tydeligen som en i höi Grad udviklet Skjörbug: det yderlig afkræftede Legeme blev overalt bruunt og blaat; alle Lemmer og Ledemode krympede sig sammen; Tænderne sadde saa löse i Munden, at den Syge var aldeles ude af Stand til at tygge.

[2]) Fra Midten af Mai Maaned havde man ikke mægtet at faae de efterhaanden Bortdödes Liig jordede, ja end ikke kastede over Borde.

og op paa Dækket, hvor han om Natten behjalp sig med de Dödes Klæder. Her blev han den fölgende Dag bemærket af To af Mandskabet, der tidligere vare gaaede i Land og ikke havde havt Kræfter nok til at komme ombord igjen. Da de nu saae, at deres Capitain endnu var ilive, begave de sig paa Isen ud imod Skibet og hjalp ham selv og nogle Klæder, han tilkastede dem, fra Skibet og op i Land. Her havde disse tre Mennesker en Tid lang deres Tilhold under en Busk. Om Dagen antændte de en Ild og kröbe omkring paa Jorden, hvor de oprykkede selv det mindste Grönt, som spirede frem, og sugede Saften af Hjerteroden. Derved bedredes deres Tilstand lidt efter lidt, medens Seillæggeren[1], der var den sidste levende Sjæl ombord i Skibet, döde. Den 18de Juni gik Isen omsider bort fra Skibet. Samme Dag vare de saa heldige at faae et Flyndergarn ud af Jagten, hvormed de nu kunde fange Örreder. Af disse nöde de dog i Förstningen ikkun Suppen og til denne lidt Viin, som de hentede i Jagten. Deres Kræfter toge imidlertid dagligen til, især efterat de havde faaet en Bösse i Land og med den kunde skyde Fugle. De begyndte nu for Alvor at tænke paa Hjemreisen. Den 26de Juni gik de i Værk med at bringe Jagten, som af Vinterfloden var bleven sat höit op paa Land, ned paa Siden af Eenhjörningen. Et besværligt Arbeide for tre Menneskers endnu langt fra ikke fuldkomment tilbagevundne Kræfter! Det lykkedes dem omsider. Fra det större Skib, som de saae sig nödte til at lade blive, hvor det var, bragte de efterhaanden Proviant og andre Nödtörftigheder over i Jagten, med hvilken de endeligen den 16de Juli begave sig paa Hjemveien til Danmark. Efter under uafladelige Farer og Möisommeligheder at have kæmpet sig frem over Hudsonsbugten og igjennem Hudsonsstrædet, fik de den 18de August henimod Aften Munkenæs i Sigte og kom derefter ud i Davisstrædet. Den 14de September forfaldt de under

[1]) Seillægger er den ældre danske Benævnelse paa en Seilmager.

Örkenöerne, og den 20de s. M. saae de Norge. Med en flyvende Storm og uden Landkjending kom de Dagen derpaa ind i en af de norske Fjorde paa Vestkysten. Herfra lod Munk sig den fölgende Morgen i en Baad roe op til Fogeden i Sundfjord, og den 25de September 1620 ankom han til Bergen, hvorfra han, efter först at have draget Omsorg for de to Mand, som vare blevne tilbage med Jagten, strax skrev herned til Danmark, for at meddele sine Foresatte Efterretning om Expeditionens uheldige Udfald og sin egen vidunderlige Frelse.

Jens Munk levede endnu i otte Aar efter hans Hjemkomst fra denne mislykkede Opdagelsesreise. Regjeringen vedblev at bruge ham i sin Tjeneste. Saaledes blev han 1623 som Admiral udcommanderet med fire Skibe til de nordlandske Farvande, for der at tage vare paa Russernes Foretagender. I Aaret 1626 var han, ligeledes som Admiral, ude med sex Skibe, for at spærre Veseren for de Keiserlige. Dette Togt var hans sidste. Jens Munk endte sit urolige Liv den 3die Juni 1628. Anledningen til hans Död fortæller Is. de la Peyrere, som i sin Relation du Groenland. Paris 1647. S. 229—69 har en vidtlöftig Beretning om Munk's Reise til Hudsonsbugten, paa fölgende Maade. Ifölge hans Sigende (Relation du Groenland. S. 269—71) skal Munk nemlig, flere Aar efter hans förste uheldige Reise, have faaet i Sinde at gjöre et nyt Forsög paa at opdage den nordvestlige Gjennemfart. Et saadant Foretagende oversteg imidlertid Munk's egne Kræfter; men det lykkedes ham at bringe et Compagnie af Adelsmænd og ansete Borgere i Stand, som i dette Öiemed udrustede tvende Skibe under Munk's Commando. I en Afskedsaudients, som Munk kort forinden sin Afreise havde hos Kongen, kom denne til at omtale Reisen 1619 og gjorde ham i Anledning af samme nogle, i saa Tilfælde vistnok ufortjente, Bebreidelser. Munk svarede Kongen ubetænksomt, hvorpaa denne i sin Iilsindighed slog eller stödte til

ham med en Stok, han havde i Haanden. Det var mere, end den behjertede Sömand kunde bære: han gik hjem, lagde sig tilsengs og vilde hverken spise eller drikke. Efter ti Dages Forlöb döde han af Sult og Græmmelse. Denne Fortælling om Munk's Endeligt har Holberg (Dannemarks Riges Historie. Anden Ed. Tomus II. S. 668) og flere andre Forfattere[1] optaget efter Is. de la Peyrere. Vi ville til Ære for Kong Christian den Fjerde hellere antage, at denne hele Fortælling ikke er Andet end et uhjemlet Sagn, da den for förste Gang forekommer hos en temmelig upaalidelig, endskjönt samtidig, fremmed Forfatter, og da der iblandt de mange Bevillinger, Privilegier og Söpasser, som i denne Konges Regjeringstid ere blevne udstedte i Anledning af private Expeditioner til hine nordlige Egne, ikke findes noget, som falder sammen med J. Munk's Dödsaar eller engang hörer hen til de nærmest foregaaende Aar.

Af disse Foretagender, som for största Delen havde Hvalfangsten til Formaal og i Almindelighed vare bestemte til Spitsbergen, er der kun et eneste, hvilket vi ifölge vor Plan ikke kunne ganske forbigaae med Taushed. I Begyndelsen af 1636 dannede der sig her i Kjöbenhavn et saakaldet Grönlandskt Compagnie, som under 18de Februar s. A. fik sine Privilegier, og i hvilket der siden indtraadte adskillige Standspersoner, iblandt Andre ogsaa Rigets Cantsler Christian Friis til Kragerup. Endnu samme Foraar udrustede det tvende Skibe til Davisstrædet, for at drive

[1]) I et nu temmelig sjeldent Skrift, betitlet: „Drie Voyagien gedaen na Groenlandt, om te ondersoecken of men door de Naeuwte Hudsons soude konnen Seylen; om alsoo een Doorvaert na Oost-Indien te vinden", og udkommet i 4to i Amsterdam uden Angivelse af Trykkeaaret, findes endogsaa dette Optrin S. 10 afbildet i et Træsnit. Munk, iført Hjelm og Harnisk, slaaer for Kongen, som med Kronen paa Hovedet sidder under en Tronhimmel og holder en opløftet scepterdannet Stok eller Stav i Haanden.

Handel med de Indfödte paa Grönlands Vestkyst. Men, imedens man laa her og af Grönlænderne tilbyttede sig Skind og andre af Landets Frembringelser, blev uheldigviis En af Mandskabet et skinnende Sand vaer paa Stranden. Han begav sig derhen og fandt, at Sandet ikke blot var skinnende, men tillige — tungt som Guld. Nu troede man naturligviis her i Grönland at have opdaget et nordligt Eldorado, tænkte ene og alene paa at indtage en Ladning af det kostbare Sand og skyndte sig dermed tilbage til Danmark. Dog glemte de Danske heller ikke denne Gang at bemægtige sig og at binde et Par af de stakkels Grönlændere, der just vare ombord, da Skibene gik under Seil. De bleve först löste, efterat man var ude i rum Sö; men de betænkte sig desuagtet intet Öieblik, sprang overborde, for at svömme tilbage til Grönland, og ere formodentligen druknede. Saasnart Skibene vare komne til Ankers udenfor Kjöbenhavn, blev Noget af det glimrende Sand bragt i Land og prövet af Guldsmedene; men Ingen af disse formaaede at udbringe det mindste Guldkorn deraf. Efter Rigs-Cantslerens Befaling maatte vedkommende Skipper styrte sin formeentlig kostbare Ladning ud i Sundet; og han skal herover have græmmet sig saaledes, at han kort derefter döde. Imidlertid fortælles der, at en i sin Konst dueligere Guldsmed, som senere kom til Byen, skal have udskilt virkeligt Guld af en lille Pröve af dette Sand, der tilfældigviis var bleven opbevaret. Der er vel ingen Tvivl om, at dette formeentlige Guldsand ikke har været Andet, end det, metalglindsende og temmelig vægtige, magnetiske Jernsand, som forekommer paa flere Steder af Grönlands Vestkyst, og det undertiden i saadan Mængde, at man kan indtage hele Skibsladninger deraf.

I Kong Frederik den Tredies Regjeringstid er der, saavidt vi vide, ikke fra det Offentliges Side gjort et eneste Forsög paa at gjenvinde det tabte Grönland. Derimod udrustede en formuende Privatmand, General-Toldforvalter Hen-

rik Möller, som dertil for sig selv og sine Medinteressenter havde erhvervet et Kongeligt Frihedsbrev, i Aarene 1652—54 tre forskjellige Opdagelses-, Hvalfanger- og Handels-Expeditioner til Grönland, under Commando af en Udlænding ved Navn David Danell[1]. Af Dennes Dagböger har en vis Christian Lund, dog egentligen kun for de to förste Reisers Vedkommende, forfattet en for Frederik den Tredie bestemt Indberetning, hvoraf Originalen bevares i det store Kongelige Bibliotheks gamle Manuskriptsamling, under Nr. 2880 iblandt Quarterne. I Aaret 1787 udkom der af denne Indberetning et, af den daværende Bibliothekar Conferentsraad J. Erichsen besörget, temmelig udförligt Udtog, under fölgende Titel: Udtog af Christian Lunds Indberetning til Kong Friderich den Tredie, angaaende de i Aarene 1652 og 1653 under General-Toldforvalter i Danmark, siden Rentemester, Henrik Möllers Bestyrelse foranstaltede Sötoge til Grönland. Videre oplyst med nogle Anmærkninger og Documenter ved John Erichsen. Kbhavn. 1787. 8. (Med 1 af den originale Indberetnings 2 Kort).

Af Danell's tre Reiser er den förste i Særdeleshed mærkelig. Med to Skibe, St. Peder og St. Jakob, afseilede han den 8de Mai 1652 fra Kjöbenhavn. Den 16de passeredes den nordligste Pynt af Hetland[2]. Derefter gik de norden om Island og befandt sig den 25de Mai to Mile nordenfor Grimsö, hvor de saae en Mængde Finhvaler, men ikke kunde faae sat fast i nogen af dem, paa Grund af

---

[1]) Formodentligen en Nederlænder, hvis Navn findes skrevet meget forskjelligen. Saaledes kaldes han af Garde (Efterretninger om den danske og norske Sömagt. 1 Bd. S. 158) og Flere David Danell, medens Torfæus i Fortalen til sin Gronlandia Antiqua S. 36 benævner ham David de Nelle, og Andre atter anderledes. Han blev siden Commandeur i Söetaten samt Assessor i Admiralitetet, og döde 1661; jvfr. Tidsskrift for den norske Personalhistorie, udgivet af Bernt Moe. 1 Hefte. Christiania 1840. S. 1.

[2]) Lambaness paa Öen Unst.

deres hurtige Löb. Den fölgende Dag vare de udenfor Nordhukken af Island, omtrent i fire Miles Afstand fra Landet. De saae denne Dag mange engelske Doggere, som laae og fiskede imellem Husevig og Langenæs. Derpaa seilede de vestlig om Island. Den 29de Mai var deres Brede om Middagen 64° 19′, og de gissede sig paa samme Tid 50 Mile fra Reykianæs. Den foregaaende Nat vare to smaae Landfugle og en Ugle komne ombord til dem, uden at de havde seet Land. Deraf sluttede de, at de i denne Nat havde passeret de Gamles Gunbjörnskjær, der skulde ligge omtrent midtveis i Farvandet imellem Island og Grönlands Österbygd. Efter den 1ste Juni at have seet de förste Dykkere og Terner, fik de den 2den Östkysten af Grönland for förste Gang i Sigte. De meente da at være syv Mile fra Landet og udenfor de Gamles Herjolfsnæs; men Drivisen hindrede dem fra at nærme sig Kysten. Den 3die Juni krydsede de i Taage langs med Landet. Om Middagen var deres Brede 64° 50′. De peilede en Ö, som de kaldte Hvidsadlen, i N. O. til N. tre Mile fra dem; men, da de for Isens Skyld ikke kunde komme vester paa, vendte de under Hvidsadlen[1], som ligger en halv Miil östenfor en anden Ö, hvilken de gave Navn af Mastelöst Skib. Den 4de Juni var det först Snefog og Taage, saa de en Tid lang Intet kunde see af Landet; men om Eftermiddagen maa det have klaret af, da de nu, som det i Indberetningen hedder, satte tvert an paa Landet i N. N. O. til N. og saae det höie faste Land N. fra dem i 10 Miles Afstand. De kom ind imellem nogle Öer, beliggende fire til fem Mile fra Fastlandet, hvilket sidste saae ud som klar Iis, naar

[1]) Paa Capitain Graah's Kort over Grönland er Hvidsadlen (ikke Hvidsolen, som denne Ö benævnes af J. Erichsen) aflagt paa 64° 59′ N. Br., som et temmelig stort Öland under Östkysten; jvfr. hans Undersögelses-Reise til Östkysten af Grönland. Kbhävn. 1832. S. 102 og 200.

Solen skinnede[1]. Drivisen laa fire Mile ud fra Kysten, og det var umuligt at trænge sig ind imellem den og Landet. De Danske maatte derfor staae ud tilsöes igjen, og de kom i stor Fare, da Söen rundt omkring dem blev ligesom opfyldt med Driviis. Den 5te Juni var deres Middagshöide 64° 50′. Den 6te gjorde de, da Veiret var gunstigt, deres Bedste for at besigtige de Öer, som laae omtrent tre Mile östenfor dem. De vare fem i Tallet[2] og næsten ganske overklædte med Iis, undtagen een, som var af et sortagtigt Udseende, meget höi og af en Miils Omfang. For Isens Skyld kunde de dog ikke komme dem nærmere end paa en Fjerdingvei omtrent. De saae Intet til Sökanten eller den egentlige Kyst af Fastlandet, hvilken her paa 65° Br. strækker sig öster og vester med Snefjeldsjökelen ovre paa Islands Vestkyst. Isen, som laa indtil otte Mile söndenfor Öerne, spærrede dem Adgangen til Landet og nödte dem til igjen at staae öster ud til Öerne, hvor de traf aabent Vande. Efterat de saaledes i sex Dage med stor Livsfare havde holdt ud imellem Isen og i den Tid hverken seet Fisk, Fugl eller Sæl, hvoraf de sluttede sig til Öernes fuldkomne Ufrugtbarhed, kom de omsider samme Dags Eftermiddag ud i rum Sö, hvor de endnu i 12 Miles Afstand saae de höie Fjelde paa Landet. Den 7de Juni var deres Brede om Middagen 64° 31′, og de gissede sig 15 Mile fra den Deel af det faste Land, udenfor hvilken de först

[1]) Det har formodentligen været en udstrakt og lige ned til Söen gaaende Iisblink, som de her have havt for sig.

[2]) Fra Öen Vendom, som blev Graah's nordligste Teltplads paa hans Reise langs med Sydöstkysten af Grönland, saae denne Reisende i Slutningen af Juli eller Begyndelsen af August 1829, i O. N. O. og en Afstand af 10 til 12 Mile, to eller maaske tre Öer, hvilke han antog at höre til den af Danell i Aaret 1652 opdagede Ögruppe, endskjönt de ligge Fastlandet en Deel nærmere, end de efter Danell's Angivelse skulde gjöre. I Graah's Kort findes de, under Navn af Danell's Öer, aflagte paa omtrent 65° 30′ N. Br.; jvfr. Graah's Undersögelses-Reise til Östkysten af Grönland. S. 103 og 200.

havde været. Den 8de vare de efter deres Gisning 15 Mile östenfor Herjolfsnæs. Efterat de derpaa havde seilet en temmelig Strækning langs med Isen, befandt de sig den 9de Juni sex Mile fra Landet og seilede nu dette an i V. S. V. Men, hedder det endvidere i Indberetningen, der de vilde söge Havn, laa Isen to Mile bred i Havnen og for Landet. De satte nu Sluppen úd, for at gjöre et Forsög paa at gaae over Isen; men denne begyndte at bryde, som det hedder, og Forsöget havde nær bragt dem alle i Fordærvelse. Den 10de Juni var deres Brede om Middagen 63°10′. Alt som de kom længere imod Syd, viste Landet sig jævnere og bedre; men det vedblev alligevel at være bedækket med Iis. Samme Aften maatte de uden om en stor Iisodde, hvilken de i Taage neppe vilde have undgaaet, da den ifölge Indberetningen strakte sig hele 10 Mile ud i Söen. Den 11te Juni var deres Middagshöide 62° 20′, og den 12te 62°. Denne Dag saae de et klövet Bjerg tre til fire Mile vestenfor dem og Landet der i Nærheden gjennemskaaret af Vige og Fjorde. Men, da de forsögte paa at seile ind til Kysten, kunde de for Isens Skyld ikke komme den nærmere end paa fire Mile. De maatte igjen ud tilsöes og fortsatte nu deres Seilads sönder paa. Den 13de Juni var deres Middagshöide 60° 23′, og de havde efter deres Gisning siden den foregaaende Dag seilet 32 Mile. Da de nu vare komne i Nærheden af Grönlands Sydhuk, og de formedelst Isen havde opgivet deres tidligere Haab om at kunne lande paa Östkysten, besluttede de at gaae ind i Davisstrædet. I Mundingen af Strædet maatte de döie meget af Iis, Taage og heftige Storme. Efter flere Dages Forlöb saae de omsider den 20de Juni om Eftermiddagen Landet for förste Gang igjen, og det i Nærheden af Cap Confort[1], som efter deres Gisning laa 15 Mile östen for dem.

[1]) Engellændernes Cap Confort eller Comfort antages i Almindelighed for at være et höit, i betydelig Afstand kjendeligt, Kystfjeld imellem Colonien Frederikshaab og Forsöget Arksut, hvilket de Ind-

Den 22de Juni om Middagen gissede de sig paa 63° Br. Her kom omtrent 30 Grönlændere ombord til dem og bragte foruden Sæl-, Ræve- og Hundeskind, ogsaa Noget af det i den Tid saa höit skattede Eenhorn (Narhvalstænder) med sig. De bortbyttede disse deres Lands Frembringelser villigen imod Knive, Syle, Fiskekroge og Synaale. Længere op paa Dagen kom endnu Flere af de Indfödte, som havde været ude at fiske, til de danske Skibe og falböde deres Fangst. Den 25de Juni löb Skibene tre Mile op i en Fjord, uden dog at finde nogen god Ankergrund. Da Grönlænderne, som her indfandt sig for at handle, vare fattige og Intet havde at sælge uden nogle blakkede Ræve- og Sælskind, löb de Danske igjen ud af Fjorden, der fik Navn af Möller's Fjord og ligger paa 65° 22′ N. Br.[1]. Den 2den Juli nærmede de sig atter Landet og traf der sammen med Jagten, som i flere Dage havde været skilt fra dem. De saae et höit Fjeld paa omtrent 66° 30′ N. Br., og löb i Nærheden af dette ind i en Fjord, hvor de om Bagbord traf en god Havn for begge Skibene og förste Gang, efterat de havde forladt Helsingör, gik til Ankers. Grönlænderne kom ud til dem med Fisk, hvoriblandt der fandtes meget velsmagende Örreder. Her fik de ogsaa de bedste og bedst tilberedte Sælkind; men af det saa meget sögte Eenhorn faldt der her ikke saa meget, som sydligere paa 63° Br. Fjorden gave de Navn af Möllers Havn[2]. Den 6te Juli blev Jagten afsendt, for at söge efter Fiskebanker imellem Cap

födte kalde Kingiktorsoak, men de Danske have givet Navn af Tinden eller Tindingen.

[1]) Altsaa i Nærheden af den nuværende Colonie Ny-Sukkertoppen, som angives at ligge paa 65° 20′ N. Br.

[2]) Da Danell's Angivelser af Breden i Almindelighed, f. Ex. ved Baals Revier, synes at være for lave, saa turde Möllers Havn med et Slags Rimelighed være at söge i Amertlok Fjorden. Her er der et höit iöinefaldende Fjeld (Kjærlinghætten) i Nærheden, og paa Nordsiden af Fjorden, altsaa om Bagbord for de Indseilende, findes der virkelig een eller flere Skibshavne.

Farvel og Island eller og at opdage ubekjendte Öer. I Havnefjord skulde den derefter oppebie det större Skib, som den 8de i samme Maaned forlod Möllers Havn, for at gaae sönder paa og handle med de Indfödte. Den 10de Juni om Middagen, da de vare paa 65° 35′, kom der en Mængde Grönlændere ombord til dem og bragte, foruden Sælskind og Sælspæk, en Deel friske Helleflyndere med sig til Forhandling. Efter de mange Fruentimmere, som her kom ud til Skibet, fik en Fjord, der laa paa omtrent 65° 36′ Br., Navn af Kvindefjord[1], medens et höit Fjeld söndenfor Fjorden blev kaldt Fiskers Bjerg, fordi Grönlænderne en halv Miilsvei udenfor dette Fjeld fangede en Mængde Torsk og Helleflyndere. Om Aftenen kom de til den samme Fjord (Möllers Fjord), i hvilken de tidligere havde været inde, men hverken fundet nogen god Ankergrund eller gjort synderlig Handel. De Fleste, som her havde Noget at sælge, kom sönder fra to, tæt ved hinanden beliggende, Fjorde med et fælleds Indlöb, paa omtrent 64° 50′. Den Bugt, hvori de to Nabofjorde munde, fik af de Danske Navn af Tvillingsbai[2]. De löb dog ikke ind i Bugten, da der indtraadte Vindstille om Natten, og de desuden agtede at besöge baade Baals Revier og den Fjord paa 63°, hvori de först havde handlet med de Indfödte. Den 11de Juli, da de vare fire til fem Mile nordenfor Baals Revier, indfandt der sig fra hele Omegnen henimod 100 Grönlændere, som iblandt Andet solgte dem en Deel Eenhorn. De gik derfor ikke ind i Baals Revier, men vedbleve at staae sönder paa indtil den 20de Juli, da de om Middagen befandt

[1]) Efter den angivne Brede vilde denne Fjord være at söge i Nærheden af Gamle Sukkertoppen, som skal have ligget paa 65° 38′ N. Br.

[2]) Ved disse to nærliggende Fjorde menes formodentligen den store og den lille Napparsok Fjord, hvilke paa Grund af deres Nærhed have været ansete for een Fjord og af de Danske ogsaa have faaet Navn af Tofjorden. Napparsok Fjordene ligge i den sydligere Deel af Sukkertoppens District.

sig paa 58° 55′ N. Br. Uagtet der nu laa betydeligen mere Iis omkring Cap Farvel, end da de i Juni Maaned passerede det, og de, som vi have seet, paa Udreisen stedse forgjeves havde sögt at nærme sig Grönlands Östkyst, besluttede de dog paa Veien til Island endnu at vove et Forsög. Og, hvis vi ellers tör stole paa Lund's Indberetning, saa har det denne Gang været nær ved at lykkes dem. Vi ville for de tre Dage, den 22de, 23de og 24de Juli, her anföre Indberetningens egne Ord. „Dend 22 Julius war deris Middagshöigde 60 grader 15 minuter, och i afftenn saae de Östergrönland, som ligger paa 61 grader 30 minuter, och war well 16 miil N. V. fraa dem, och Lod tilsiune som Klochetorne paa tuennde steder. Den 23 seilte worris folch till afften Klochen 5 foerennd de Komb wnnder Landet, och forfalt for eenn fior som gich ind imellem tuennde Höige Bierge, och samme fiord ligger omtrennd paa 61 grader och Lidet N. for siufntes noch Eenn fiord imellemb Höige Bierge, wngefehr 2 eller 3 miill fraa huer anndre, menns det wahr dog ingenn fior, menns alleenne Eenn Wieg eller Bugt som ichonn Löber ½ miill innd, och i gaar wahr Iszen fraa Lanndet, och fioren Reen, och huis iche nattenn hafde Kommet saa Hastig paa willet de hafue seiglet iund i fioren. Den 24 forfalt de 1 miill N. for samme fiord, som de war hoes i afftes." De holdt sig de fölgende Dage endnu bestandig under Kysten og forsögte den 27de Juli paa 61° 30′ at gjöre Landgang; men forgjeves. Den 30te om Aftenen passerede de paa 63° Br. tre Mile fra Landet, kom siden paa en Miil nær ind til Kysten og saae her den faste Iis ligge en halv Miil, men paa 63½° Br. hele sex Mile, ud fra Landet. Den 31te Juli troede de at see de Gamles Herjolfsnæs, i Nærheden af hvilket Isen laa en Miil bred ud fra Land, medens Söen udenfor var ligesom opfyldt med Driviis. Den 1ste August nödte en stærk Taage dem til at holde ud tilsöes. Den 5te vare de under Island, og den fölgende Dag kom de ind i Holmens Havn,

hvor de fik Underretning om, at Jagten allerede for 14 Dage siden havde forladt Havnefjord. Herfra sendte de Bud til Skalholt efter Biskop Brynjulf Svendsen, som af gamle Böger og Skrifter skulde vide god Besked om Grönland, og som ogsaa reiste ned til dem, da begge Biskopper i Island havde faaet en Kongelig Befaling af 3die Mai s. A. om at meddele H. Möller eller hans Fuldmægtige al den Underretning om Grönland, som de formaaede. Den 23de August gik Skibet under Seil fra Island og kom i Midten af Septbr. til Helsingör, hvor de spurgte, at St. Peder alt otte Dage för dem var hjemkommen.

Den anden grönlandske Reise tiltraadte Danell den 16de April 1653. Han gjorde denne Reise med det större Skib St. Jakob alene, om hvilket vi ved denne Leilighed erfare, at det har været af 70 Læsters Drægtighed og havt 24 Mands Besætning. Den 24de April fik de Norge i Sigte, og den fölgende Dag peilede de Lindesnæs i O. N. O., 8 Mile fra dem. Det næste Land, som de derefter fik at see, var Jan Mayen's Eiland, hvilket de allerede den 4de Mai om Eftermiddagen peilede i O. N. O., 15 Mile fra dem. Efter den 6te s. M. at have været oppe paa 73° N. Br., formodentligen for at söge at træffe Hvaler, styrede de igjen Syd paa ned imod Island. Her löb de den 18de Mai ind i Reykefjord, hvor de bleve liggende i 18 samfulde Dage. Den 6te Juni forlode de omsider Island, og den 13de s. M., da deres gissede Brede om Middagen havde været 64°, skimtede de noget Blaat i Horizonten, hvilket de antoge for at være et Forbjerg paa Grönlands Östkyst. Den 19de Juli troede de paa 64° N. Br. at see Herjolfsnæs. Isen strakte sig her fem eller sex Mile ud fra Kysten. De seilede nu i sydvestlig Retning langs med Landet; men formedelst Iis kunde de intetsteds nærme sig det, end sige lande. Den 30te Juni, da deres Middagshöide var 58° 10′, harpunerede de en Hval, men forliste den, endskjönt tre Slupper havde fast i Fisken. Den 1ste

Juli lode de staae ind ad Davisstrædet til. Den 10de s. M., da de vare fire Mile fra Land og efter Gisning lige vester for Baals Revier, opdagede de en fiskerig Grund, paa hvilken de, medens Skibet drev i Stille, fangede en 50 Stykker Torsk. Om Middagen forfaldt de i Taage paa 64° 15′. Da de om Eftermiddagen befandt sig paa 64° 08′, kom der omtrent 80 Grönlændere ombord til dem. De medbragte allehaande Varer, men dog ikke saa meget Eenhorn, som Aaret i Forveien. Medens de Danske i de tre fölgende Dage seilede Nord paa langs med Landet og dreve Handel med de Indfödte, viste disse dem paa flere Steder Fiskebanker under Landet. Den 11de Juli löb de ind i Danmarks Fjord[1], hvor de gik til Ankers tre Mile oppe i Fjorden og paa dennes sydlige Side. Det foregaaende Aar havde de ligget i Möllers Havn, som er bag en Ö tæt indenfor Fjordens Munding, men paa dens nordlige Side. Den 15de Juli omringedes Skibet af ikke mindre end 50 Baade med Indfödte, som alle vilde handle. De bragte Eenhorn og Sælskind, tilligemed noget friskt Rensdyrkjöd. Samme Dag blev der af Sluppen bortstjaalet et Par Baadshager, som Tyven slap lykkelig og vel af Sted med, uagtet der blev skudt efter ham. Den 16de Juli begyndte Grönlænderne igjen med at ville stjæle Aarer af Sluppen, og En af dem var allerede kommen en 80 Skridt bort fra Skibet med en saadan; men han blev dog truffen af en Kugle, som man sendte efter ham, og döde paa Stedet. Alle de andre Grönlændere toge nu strax Flugten og kom ikke mere igjen den Dag. Den 17de Juli lettede de Danske Anker, for at gaae ud af Fjorden; men de naaede ikke længere end til Möllers Havn, hvor de paa Ny ankrede. Der kom Grönlænderne ombord til dem og handlede, som tilforn. Dette fortsattes den fölgende Dag, indtil de Danske gik tilseils fra Möllers Havn. De kom dog endnu ikke ud af Fjorden,

[1]) Dette Navn synes denne Fjord, i det Mindste efter Lund's Indberetning, ikke at have havt Aaret i Forveien.

da det kort efter faldt ind med Stille. Som en Fölge heraf, dreve de den hele Nat paa Fjorden, hvor de fiskede en Deel Torsk og Helleflyndere. Den 19de Juli kom de tilsöes og vilde nu have seilet Nord paa langs med Kysten indtil 70° N. Br.; men de naaede ikke længere end til paa 68°, hvor Modvind nödte dem til at vende om og staae Syd efter. Den 26de Juli om Aftenen passerede de Baals Revier og stak derfra i S. V. ud tilsöes, hvor de traf en Fiskebanke, paa hvilken de fangede halvanden Læst Fisk. Den 27de begyndte de i Morgenstunden at fiske og havde inden Solens Nedgang igjen fanget halvanden Læst; men nu maatte de af Mangel paa Salt höre op dermed. Den 5te August, da de vare i Mundingen af Strædet, blev alt det i Aar indhandlede Eenhorn veiet, og det fandtes da i det Hele at belöbe sig til 343 Pund. Men hverken Fiskeriet eller Indhandlingen forslog til at stoppe Omkostningerne. Da Isen aldeles spærrede Adgangen til Östkysten, besluttede Danell nu at gaae til Island, for der at forsöge sin Lykke med Hvalfangsten. Den 6te August var det stille den hele Dag. Der blev derfor gjort Jagt efter Hvaler; men hvad man her saae af disse Dyr vare meget skye og vanskelige at komme nær. Dog bleve tvende af dem harpunerede; men de slede sig begge lös igjen. Det var saakaldte Nordkapere og ingen egentlige Hvaler. Disse haabede man derimod at skulle træffe under Island, et Haab, som imidlertid aldeles glippede. Efter at have været inde paa et Par Steder i Island, seilede de den 5te Septbr. fra Bessested og kom den 30te Septbr 1653 til Kjöbenhavn.

Den 16de Marts 1654 tiltraadte Danell med to Skibe sin tredie og sidste Reise til Grönland. Han gik denne Gang den sædvanlige Vei sönden om Island og seilede siden i N. V., indtil han fik Grönland i Sigte. Derpaa löb han ind i Davisstrædet, der i Lund's Indberetning ved denne Leilighed benævnes „Fretum Daniæ paa den vestre Side af Grönland". Her vare de Danske en Miilsvei inde i Baals

Revier; men, da de formedelst Iis ikke kunde naae den rette Ankergrund i Havnen, sögte de igjen ud til den Aaret i Forveien opdagede Fiskebanke udenfor bemeldte Revier, hvor de traf en Mængde Fisk, „och saae de sammestedts Eenn Hauffrue med Wdslagenn Haar och meget Deiligh[1].“ Paa Udreisen tilbragte de fem Uger, og under selve Grönland tre Uger. Dette er Alt, hvad Indberetningen til Kong Frederik den Tredie indeholder om denne Reise.

[1]) Dette er, saavidt vi vide, det eneste Exempel paa at danske Söfarende under de grönlandske Kyster have troet at see noget af de fabelagtige Væsener, hvormed Indbildningskraften i hine Tider var saa tilböielig til at befolke de eeosomme höinordiske Farvande. En omstændelig Beskrivelse over en Havfrue, som den 15de Juni 1608 skal have ladet sig tilsyne paa Henrik Hudson's i dette Aar til Opdagelsen af en nordöstlig Gjennemfart foretagne Reise, har denne berömte engelske Söfarende meddeelt i sin Beretning om denne Reise. Den lyder i Purchas his Pilgrimes. III. S. 575 saaledes: „This morning one of our companie looking ouer boord saw a Mermaid, and calling up some of the companie to see her, one more came up, and by that time shee was come close tn the ships side, looking earnestly on the men: a little after, a Sea came and ouerturned her: from the Nauill upward, her backe and breasts were like a womans, (as they say that saw her) her body as big as one of us; her skin wery white; and lnng haire hanging downe behind, of colour blacke: in her going downe they saw her tayle, which was like the tayle of a Porposse, and speckled like a Macrell. Their names that saw her, were Thomas Hilles and Robert Rayner.“ At Troen paa Havmænd og Havfruer her i Danmark har holdt sig til ind i det foregaaende Aarhundrede, see vi deraf, at den som Forfatter ikke ubekjendte Andreas Bussæus i Aaret 1723, som Borgemester i Helsingör, ifölge Kongelig Befaling har maattet optage et Forhör over tre helsingörske Færgemænd, der foregave samme Aar at have seet en Havmand imellem Hveen og Sjælland. Dette Forhör, hvilket Bussæus indsendte, ledsaget af sine egne lærde Bemærkninger, findes tilligemed disse aftrykt i O. Bang's Samling af adskillige nyttige og opbyggelige Materier, saa vel gamle som nye. Fjerde Stykke. Kbhavn. s. a. S. 528-36.

Af andre Kilder erfare vi, at vore Landsmænd heller ikke denne Gang ere afseilede fra Grönland, uden med Magt at bortföre nogle Indfödte. Den samtidige Ad. Olearius fortæller Sagen paa fölgende Maade. Da de Danske stode i Begreb med at lette Anker, befandt der sig endnu en Deel Grönlændere og Grönlænderinder ombord hos dem, enten for at handle eller blot for at tilfredsstille deres Nysgjerrighed. Sex af disse bleve lokkede ned i Rummet, Dækslugerne derpaa lukkede og Seilene heisede. En Dreng sled sig imidlertid lös fra dem og slap ud igjennem et af Hullerne til Ankertougene. En gammel Kjærling satte de Danske selv i Frihed. De övrige Fire, som aldrig mere fik deres Födeland at see, vare en ældre Mand, som kaldte sig Ihiob, en gift Kone ved Navn Kunelik, der i Grönland efterlod sig to Börn, Ihiob's Datter ved Navn Kabelau og en endnu ikke voxen Pige, som hed Sigokou[1]. Velbeholdne kom de alle til Bergen; men paa Nedreisen til Kjöbenhavn döde Ihiob. Da Kongen, paa Grund af den i Danmark grasserende Pest, havde forladt Hovedstaden og med Hoffet taget sit Ophold i Flensborg, bleve de tre Grönlænderinder, strax efter Ankomsten til Kjöbenhavn, förte over til Flensborg. Herfra gjorde de et kort Besög paa Gottorp, hvor Hertug Frederik den Tredie önskede at see disse Vilde. Under deres Ophold paa Gottorp tilbragte de tilligemed en tydsk Chirurg, der havde været med paa Reisen til Grönland og lært Noget af det vanskelige Sprog, flere Dage i Olearius's Huus. De Efterretninger, som Olearius herved fik Leilighed til at forskaffe sig om Grönlændernes Legemsbeskaffenhed, Levemaade, Skikke o. s. v., har han samlet

[1]) De tre Grönlænderinders Navne ere her gjengivne saaledes, som de, uden Tvivl rigtigst, findes i Det gamle Grönlands nye Perlustration. Af H. Egede. Kbhavn. 1741. S. 18. Endnu i Egede's Tid, altsaa en 70 Aar efter Danell's sidste Reise, kunde Nogle af Grönlænderne i Baals Revier mindes denne Tildragelse og navngive deres bortförte Landsmændinder.

og meddeelt i et eget Capitel (3die Bogs 4de Cap.) af hans bekjendte og oftere oplagte Moschowitische und Persianische Reisebeschreibung, hvoraf den förste Udgave allerede udkom 1656, altsaa to Aar efter Danell's Hjemkomst fra den sidste Reise til Grönland. Olearius leverede her iblandt Andet ogsaa det förste grönlandske Vocabularium, indeholdende 100 Ord, der vare blevne ham meddeelt af Chirurgen Reinhold Horn. Et næsten tredobbelt Antal (Vocabula Grönlandica collecta a Casparo Bartholino J. U. D.) bekjendtgjorde Thomas Bartholin noget senere i hans Acta medica et philosophica Hafniensia. Vol. II. Hafniæ 1675 S. 71-77. Denne fuldstændigere og omhyggeligere grönlandske Ordsamling skyldes hans Broder Casper Bartholin til Kornerup, Svigersön af Rentemester Henrik Möller, i hvis Huus Grönlænderinderne efter deres Hjemkomst fra Flensborg levede og döde, den ene efter den anden.

I Anledning af Danell's tre Reiser til Grönland troe vi endnu at burde bemærke, at den Indberetning til Kongen, som Christian Lund forfattede efter de, desværre nu aldeles forsvundne, originale Dagböger, er dateret den 28de Marts 1664 og formodentligen har været den nærmeste Aarsag til, at der under 16de Juli s. A. (Forordninger og aabne Breve, som til Island ere udgivne. 3 Deel. Kbhvn. 1787. 4. S. 117) afgik en Kongelig Befaling til Biskop Erik Bredal i Trondhjem, om at indsende til Cancelliet „alle hviss Breffve och Documenter som findess i Trundhiembske Capitell, Grönland Grinland[1], Mordland[2] og Issland anrörendiss." Dette er ogsaa Alt, hvad der i Kong Frederik den Tredies Tid fra Regjeringens Side er gjort for Grönland.

Men neppe havde hans Efterfölger, Kong Christian den Femte, besteget Tronen, för han 1670 affærdigede en Sö-Capitain ved Navn Otto Axelsen, for igjen at opsöge det gamle Grönland. Axelsen kom samme Aar lykkeligen til-

[1]) Grinland er sandsynligviis en Skrivfeil for Viinland.

[2]) Mordland er uden Tvivl ligeledes en Skrivfeil for Nordland.

bage; men der er aldrig blevet Noget bekjendt om denne hans förste Reise. Aaret derpaa blev han atter udsendt til Grönland; men paa denne Reise blev han borte med Alle. Torfæus, som 1671 ventede paa hans Tilbagekomst til Island, for at fölge med ham ned til Danmark, omtaler de Rygter, som i Anledning af hans Forsvinden vare i Omlöb paa Island, med en paafaldende Tilbageholdenhed, endskjönt han tilföier, at de stemmede overeens med de senere fra Holland modtagne Efterretninger (Gronlandia Antiqua. S. 37 af Fortalen). Dette har rimeligviis bevæget Arne Magnussen til at spörge Torfæus om Sammenhængen og at nedskrive Dennes mundtlige Svar paa en lös Seddel, der tilligemed flere mindre Stykker om Grönland opbevares iblandt Arna Magnæana under Nr. 770 c i Quart. Den let forstaaelige islandske Original lyder saaledes.

„Anno 1671 sendti Christianus V Otta Axelson skipherra ut, at uppsækia Grænland, hvar hann hafde vered áred til forna. Under Islandi kom Otte i ferd vid einn Hollendara, og drap af honum nockra menn. Hollendarenn flude, og liet á Islandi á sier heyra, ad hann Otta betala skylldi. Þess á mille for Otte til Grænlandz, enn sá Hollendske til Hollandz. Til Otta hefr alldri spurst; seigia Islendsker ad sami Hollendare hafi med stærra skip samsumars under Island aptur komid, og under Garde á sudurnesium Otta mætt, hann attaqverad og i senk skotid."

„Relatio Þormodar Torfasonar."

Vi tilstaae, at vi af flere Grunde kun finde denne Beretning lidet trolig. Sandsynligere forekommer det os, at Otto Axelsen har forsögt paa igjennem Isen at trænge ind til Östkysten af Grönland og der har fundet den samme Skjebne, som den franske Marine-Officeer Jules de Blosseville med den af ham förte Orlogsbrig i vore Dage.

Et Par Aar derefter lod Commerceraad Georg Tormöhlen, en paa den Tid anseet Kjöbmand i Bergen, sig ved de ham tilbudne udstrakte Privilegier bevæge til, for

egen Regning at udruste en Expedition til Grönland, der, som det synes, ikke blot skulde beseile, men tillige gjöre et Forsög paa at colonisere Landet. I denne Anledning tog han en hollandsk Styrmand, Jan de Brouers fra Rotterdam, der ikke færre end femten Gange havde faret paa Strat-Davis, i sin Tjeneste. Det Skib, som Tormöhlen (i Aaret 1673 eller 74) fra Bergen udsendte til Grönland, havde iblandt Andet Træhuse ombord, der vare indrettede til at opsættes i Landet, og i hvilke en Deel af Mandskabet skulde overvintre. Men uheldigviis blev Skibet af en Kaper opbragt til Dynkerken, hvor den hollandske Styrmand afgik ved Döden, inden det ad Underhandlingernes langsomme Vei lykkedes for Storcantsleren Griffenfeldt at udvirke Skibets og Ladningens Frigivelse. Derved gik det hele Foretagende i Staa og blev omsider aldeles opgivet.

Vi gaae nu over til det attende Aarhundrede og til Kong Frederik den Fjerdes Regjeringstid, i hvilken det, efter saa mange frugteslöse Forsög, endeligen lykkedes vore Landsmænd at faae Fodfæste i Grönland og derved igjen at forene dette gamle norske Skatland med det dansk-norske Monarchie. Denne Gjenerhvervelse af det forlængst tabte, men aldrig aldeles glemte, Grönland bevirkedes imidlertid ikke ved nogen, fra Statens eller Regjeringens Side udgaaet, Foranstaltning; men den skyldes ene og alene en norsk Geistligs Nidkjærhed for paa Ny at tænde Evangeliets Lys i de fjerne, mörke Egne, hvor det en Gang i fordums Dage havde skinnet. Det er altfor bekjendt, til at vi her behövede at gjentage, hvorledes den ærværdige Hans Egede, i sin Tid Præst i Nordlandene, igjennem en Række af Aar maatte kæmpe imod indre Anfægtelser og ydre Forhindringer, inden han omsider saae sig ved Maalet af sine ivrigste Önsker, at komme over til Grönland og der at arbeide paa vankundige Hedningers Omvendelse til Christendommen. I Begyndelsen af Aaret 1721 bragte han med Möie og Opoffrelse et lidet grönlandskt Compagnie i Stand i Bergen,

hvor han havde taget Ophold, efter at have resigneret sit Kald i Vaagen. Hele Compagniets Grundcapital belöb sig ikkun til imellem 8 og 10,000 Rigsdaler, for hvilke der blev kjöbt et Skib, Haabet kaldet, som skulde overvintre i Grönland, og desuden fragtet tvende, af hvilke det ene var bestemt til at gaae ud paa Hvalfangst, det andet derimod skulde bringe Efterretning om Egede's og hans Ledsageres lykkelige Ankomst til Landet. Egede indskibede sig med Kone og Börn paa Haabet, og den 3die Mai 1721 afgik han, med en Galioth i Fölge, fra Bergen.´ Den til Hvalfangsten udrustede Hukkert var allerede tidligere afseilet; men den blev under Statenhuk saaledes tilredt af en Styrtesö, at den maatte vende om og næsten som et Vrag kom ind paa Bergens Leed. Den 3die Juli kom de to andre Skibe, efterat have været nær ved at forlise i Drivisen, paa den nordre Side af Indlöbet til Baals Revier, lykkeligen i Havn ved Öen Imeriksok, lidt udenfor Kangek. Paa Haabets Ö, saa kaldet efter Skibets Navn, fandt de Danske baade en sikker Vinterhavn og en bekvem Byggeplads. Her oprettede de forelöbigen en lille Loge, der senere fik Navn af Godthaab og blev flyttet ind paa Fastlandet. Det ligger udenfor Grændserne af denne Fremstilling, at ville skildre Egede's femtenaarige Virksomhed, som Missionair i Grönland. Vi kunne saa meget mere undlade dette, som vi i saa Henseende kunne henvise til et eget udförligt Skrift af denne Grönlændernes Apostel, nemlig: Omstændelig og udförlig Relation, angaaende den Grönlandske Missions Begyndelse og Fortsættelse. Af Hans Egede. Kbhavn. 1738. 4. (408 Sider foruden Tilegnelse og Fortale). Ifölge vor Plan skulle vi her ikkun korteligen omtale Egede's Fortjenester af det vidtlöftige, til hans Tid endnu saa godt som aldeles ubekjendte, Grönlands Undersögelse, fornemmelig i geographisk Henseende. Efter i de to förste Aar efter hans Ankomst til Landet flittigen at have undersögt hele Omegnen af Baals Revier, modtog han, ved Skibenes An-

komst i Sommeren 1723, baade fra Missions-Collegiet og fra Compagniets Directeurer Underretning om, at det var Kongens Villie og Forlangende, at man paa alle mulige Maader skulde söge fra Colonien at trænge frem til Österbygden og til den Ende snarest muligen udsende nogle hertil skikkede Folk og Fartöier. Uagtet Aarstiden allerede var temmelig fremrykket, besluttede Egede dog uden lang Betænkning selv at paatage sig en saadan Undersögelsesreise. Da han, og sandsynligviis alle hans Samtidige med ham, stod i den Formening, at de Gamles Österbygd laa eller havde ligget omme paa Östkysten af Landet, troede han, at det saakaldte Frobisher's Stræde, der paa hans Tid fandtes i ethvert Kort over Grönland og omtrent paa 62° N. Br. gjennemskar Landet, lettest og hurtigst vilde före ham lige til Österbygden. Den 9de August afreiste Egede selv tiende med to Slupper fra Colonien, og den 15de s. M. befandt han sig der, hvor det vestlige Indlöb til Frobisher's Strædet ifölge Sökortene skulde være at söge. Han blev bestyrket i sin Tro paa dette Strædes Tilværelse, da han paa den angivne Höide ikke blot traf en Mængde Driviis liggende inde under Kysten, men tillige saae en, ligeledes med Iis opfyldt, Bugt eller Revier strække sig betydeligen langt ind i Landet[1]. Det forekom ham nemlig ikke usandsynligt, at al denne Iis igjennem det ovenfor nævnte Stræde kom drivende omme fra Östkysten. Men af de medfölgende Grönlændere erfarede han, at det iisopfyldte Revier ikke var Andet end en, dem meget vel bekjendt, dybt indgaaende Fjord, ved hvilken de hyppigen opholdt sig om Sommeren, for at jage efter Rensdyr[2]. De

[1]) Formodentligen den dybe Isefjord Sermeliarsuk, henimod 12 Mile sönden for Colonien Frederikshaab.

[2]) Vi have allerede i det Föregaaende havt Leilighed til at gjöre opmærksom paa, hvorledes Hans Egede uden Tvivl er den Förste, som har berigtiget denne geographiske Vildfarelse. Frobisher's Stræde er ogsaa udeladt i det originale Kort over Grönland, der ledsager hans

underrettede ham tillige om, at Drivisen virkeligen kom omme fra Östkysten, dog ikke igjennem noget Stræde, men sönden fra omkring Hukken af Landet, og at den, især med Paalandsvind, tilstuvede alle Vige og Fjorde langs med den sydligere Deel af Vestkysten. Saaledes skuffet i sin Forventning om her tvers igjennem Landet at finde en Gjenvei til Östkysten, fortsatte Egede alligevel Reisen Syd paa, indtil han naaede Öen Nennortalik[1]. Det var Egede's Hensigt fremdeles at fölge Kysten og paa denne Maade at komme om paa den anden Side af Hukken; men hans medhavende Mandskab fandt det ikke raadeligt at gaae videre, deels paa Grund af den fremrykkede Aarstid, de korte Dage og det stormende Veirlig, deels fordi man ikke til en saadan Reise var tilstrækkeligen forsynet med Levnetsmidler. Egede maatte give efter og den 26de August tiltræde Tilbagereisen. Paa denne besögte han Kirkeruinen i Kakortokfjorden. Tidligere var han allerede bleven opmærksom paa de nordiske Ruiner i Nærheden af Colonien, hvilken han lykkeligen naaede den 13de September 1723. Endnu samme Aar drog Egede i Novbr. Maaned med to Hvalfangerslupper, det behörige Mandskab og Fleet fra Colonien Nord paa til Pissukbik-Öerne, for selv at forsöge, om der ved Hvalfangst ikke her lod sig udrette Noget til Compagniets Bedste. Men det viste sig snart, at de Hvaler, som de herboende Grönlændere af og til fangede, ikke hörte til de egentlige Bardehvaler, men til de saakaldte Finfiske; og selv af disse vilde det ikke lykkes de Danske

bekjendte og paa adskillige fremmede Sprog oversatte Skrift, Det gamle Grönlands nye Perlustration. Kbhavn 1741. 4.

[1]) Af det, ved Biskop O. Fabricius besörgede, Udtog af en Dagbog, holden i Aarene 1751-53 af Handelsbetjent Peder Olsen, paa en Reise til Östkysten af Grönland, sees der (Ugeskriftet Samleren. 1 Bd. Kbhavn 1787. S. 229-30), at det sydligste Punkt, som Egede paa denne Reise er kommen til, har været Öen Nennortalik, hvor der i Slutningen af det forrige Aarhundrede paa 60° 08′ N. Br. blev grundet et, under Colonien Julianehaab hörende, Handelsanlæg.

at faae nogen harpuneret. Derimod fik Egede, medens han opholdt sig paa Pissukbik-Öerne, af En af de Indfödte den kjærkomne Underretning, at de egentlige Hvaler i Vintermaanederne indfandt sig ved den otte Dagsreiser nordligere beliggende Ö Nepisene[1], og der fangedes af Grönlænderne ved Hjælp af deres ufuldkomne Fangeredskaber. Dette bevægede Egede til midt i den strængeste Vinter, i Februar 1724, med to behörigen udrustede Hvalfangerslupper at forlade Godthaab, for at gaae til Nepisene og der at forsöge Hvalfangsten, endskjönt der hjemme ved Colonien herskede Sygdom iblandt Mandskabet, og de Fleste af Raadet vare imod et saadant Foretagende. Den 22de Februar begav han sig paa Veien til Nepisene; men alle Anstrængelser uagtet lykkedes det ham ikke denne Gang at naae Maalet for sin Reise. Da hans medhavende Mandskab og Sluppen hörte til et Hvalfangerskib, der laa i Vinterleie ved Colonien, men var bestemt til om Foraaret at gaae op til Diskobugten, maatte Egede den 16de Marts bekvemme sig til at begive sig paa Hjemveien til Colonien, hvor han ogsaa lykkeligen ankom den 21de Marts, efterat have tilbragt fire Uger paa denne möisommelige og farefulde Vinterreise. De Efterretninger, som Egede underveis havde forskaffet sig om Nepisene, den der om Vinteren drevne Hvalfangst og Hollændernes betydelige Indhandling i Omegnen, gave imidlertid Anledning til at de Danske 1724 oprettede en Loge paa Nepisene. Denne blev dog allerede Aaret derpaa forladt og kort derefter afbrændt af Hollænderne.

Hidindtil var Handelen i Grönland bleven drevet af det, i Aaret 1721 fornemmelig ved Egede's Bestræbelser grundlagde og af Regjeringen paa 25 Aar octroierede, grönlandske Compagnie i Bergen. Men den af Interessenterne oprindeligen sammenskudte Capital var, som vi have seet,

[1]) Nepisene i det nuværende Holsteinsborgs District ligger imellem to Fjorde, Amertlok og Ikertok, i hvilke Hvalerne gaae op om Vinteren, navnligen i Maanederne Decbr. — Marts.

aldeles utilstrækkelig til at bringe et Foretagende af saadant et Omfang i Gang, og i Grönland vedblev baade Fangst og Indhandling i en Række af Aar at være altfor ubetydelig, til at Omkostningerne derved paa nogen Maade kunde dækkes. Regjeringen havde derfor maattet gribe Compagniet under Armene, först 1721 ved at bevilge et Lotterie[1] til Fordeel for samme, og senere, da dette ikke havde havt nogen synderlig Fremgang, ved 1725 at paabyde en Afgift over begge Riger, der som en Gave een Gang for alle skulde indbetales til Compagniet. Men det fölgende Aar (1726) var særdeles uheldigt for Compagniet; thi af to Skibe, som det i dette Aar udsendte til Grönland, forliste det ene med Mand og Muus i Isen, og det andet maatte, paa Grund af dets sildige Ankomst til Landet, blive der liggende Vinteren over. Begge Skibenes Udeblivelse gjorde Interessenterne i Bergen saa miströstige, at de uden Videre oplöste Compagniet og aldeles trak sig tilbage fra et saa lidet lönnende Foretagende.

Regjeringen saae sig nu nödt til selv at overtage Handelen paa Grönland, hvis den ikke vilde, at Missionen skulde nedlægges og Colonien opgives. I de syv fölgende Aar (1727-33) blev Landet beseilet for Statens Regning, först fra Bergen og siden fra Kjöbenhavn. Med de to i det förste Aar (1727) fra Bergen udsendte Skibe kom en Kongelig Commissarius over til Grönland, der i Landet selv skulde undersöge, hvorledes Handelen paa den fordelagtigste Maade lod sig indrette. Han synes hurtig at være bleven færdig med sine Undersögelser og endnu samme Höst at være hjemgaaet. I Kjöbenhavn blev der imidlertid i Anledning af Grönland nedsat en Commission, bestaaende af Over-Secretairen for det danske Cancellie, Over-Krigs-

[1]) Dette Middel synes i den Tid ikke at have været noget Usædvanligt, da der to Aar i Forveien under 7de Juli 1721 var udgaaet en Placat om et Lotterie i Kjöbenhavn til Digernes Reparation i Slesvig, Oldenborg og de omliggende Lande.

Secretairen og Medlemmerne af Admiralitetet. Ifölge denne Commissions Indstilling besluttedes der i Foraaret 1728, at Colonisationen af Grönland skulde betydeligen udvides og et Fort der i Landet anlægges. Grönland fik endog, for förste og sidste Gang, en Gouverneur i Major Claus Enevold Paars, der tilligemed en Capitain, som skulde være Commandant paa Fortet, en Lieutenant, adskillige Underofficerer, Fyrværkere, Constabler og 25 Menige, som skulde udgjöre Fortets Besætning, indskibede sig paa det Kongelige armerede Skib Morianen, med 41 Mands Besætning og under Commando af Capitain Mühlenpfort; 12 Stykker Skyts udsendtes, for at tjene til at armere Fortet. Second-Lieutenant Richardt förte Galiothen West-Vlieland med 20 Mands Besætning over til Grönland, hvor den skulde overvintre. Desuden fragtedes to Skibe, af hvilke det ene iblandt Andet havde Heste ombord, paa hvilke Gouverneuren og hans Fölge skulde forsöge at ride tvers over Iisblinken og saaledes komme tillands til Österbygden. Men af elleve Heste döde fem paa Overreisen, og de övrige omkom efterhaanden af Vanrögt i Grönland, inden der blev Noget af dette Opdagelsesridt. De Fleste af Soldaterne, som ved denne Leilighed gik over til Grönland, vare gifte og förte deres Koner og Börn med sig derover. Men hermed troede man endnu ikke at have gjort nok. For at skaffe den europæiske Befolkning i Grönland en yderligere Tilvæxt, udtog man ti Mandfolk af Slaveriet og ligesaa mange Fruentimmere af Börnehuset, hvilke efter Lodtrækning bleve ægteviede og derpaa udsendte til Grönland som Colonister. De lösladte Forbryderes og de hvervede Soldaters Opförsel i Grönland var ikke blot i höi Grad forargelig for de Indfödte; men den imellem dem herskende Misfornöielse med deres nye Opholdssted truede endog med at udbryde i Mytteri og Oprör, saa at Medlemmerne af Raadet og Coloniens övrige Betjente for deres egen Sikkerheds Skyld maatte skiftes til at holde Vagt om Natten.

Det var derfor en Lykke, at de Allerfleste af disse ryggeslöse og farlige Mennesker i Löbet af den fölgende Vinter bleve bortrykkede af Sygdomme, der vel tildeels vare fremkaldte ved den seent ud paa Efteraaret stedfundne Flytning af Modercolonien fra Haabets Ö over til Næsset Nouk paa Fastlandet, hvor Colonien Godthaab siden har staaet. Efter i en vaad Sommer at have camperet under Telte, maatte de Nyankomne, da Vinteren nærmede sig, enten flytte ind i de neppe færdige, raae og fugtige Boliger eller tage til Takke med Leiligheden ombord i et af de fragtede Skibe, hvilket Raadet i den Anledning lod ligge i Vinterleie ved den nye Colonie. I Alt döde i denne Vinter 40 af de ved Godthaab værende Europæere. Tidlig om Foraaret 1729 reiste Gouverneuren, tilligemed Lieutenant Richardt, Assistenten og fem Mand, ind i Amaralik Fjorden og togē derfra op til Iisblinken, hvor han formodentligen har fundet tilstrækkelig Grund til at tröste sig over at Hestene vare kreperede, paa hvilke han og hans Fölge skulde have redet over til Österbygden. Den 3die Juni gik Lieutenant Richardt med Galiothen fra Colonien og gjorde paa Hjemreisen et Forsög paa at löbe ind under Östkysten, hvilket ikke lykkedes. Kort forinden vare Gouverneuren, Commandanten og en Deel af det overblevne Mandskab med et fra Fædrelandet usædvanlig tidligen indtruffet Skib afseilede til Öen Nepisene, hvor der i dette Aar paa Ny blev oprettet en Loge eller Colonie og ved Siden af denne, som det synes, et Slags Fort, hvori Militairet for Fremtiden skulde ligge i Garnison. Ved denne Leilighed blev Godthaab saaledes blottet for Mandskab, at de ved denne Colonie forefaldende Handelstogter med Nöd og neppe kunde udföres. Af Mangel paa Befordring maatte Egede herefter indskrænke sin Virksomhed som Missionair til de nærmest omkring Colonien boende Grönlændere. I Aaret 1730 blev Grönland atter beseilet af Skibet Morianen; men det kom först den 4de Septbr. paa Havn ved Godthaab, hvor Capi-

tain-Lieutenant C. F. Mohrsen, som förte Skibet, besluttede at overvintre, uden efter sin Bestemmelse at löbe Nord paa til Nepisene. Morianen overbragte denne Gang en Deel Tömmer til Landet, af hvilket der paa nogle af de Steder, hvor de gamle Nordboer i sin Tid havde boet og bygget, skulde opföres Træhuse for sex islandske Familier, som Regjeringen havde i Sinde Aaret derpaa at lade bosætte sig i Grönlands Fjorde.

Men ved Kong Frederik den Fjerdes Död, som indtraf i Octbr. Maaned d. A., gik saavel denne som hans övrige Planer med Hensyn til Grönlands Opkomst aldeles overstyr. Den 19de Juni 1731 löb Skibet Charitas, fört af Lieutenant A. Gerner, ind til Nepisene, hvor Egede netop paa den Tid befandt sig, og bekræftede Efterretningen om Kongens Död, hvilken Hollænderne allerede havde bragt til Landet. I Stedet for de bebudede islandske Nybyggere overbragte Charitas Kong Christian den Sjettes Befaling, at alle i Grönland værende Europæere skulde indskibe sig paa Morianen og Charitas, da begge Colonier paa Grund af de store Omkostninger ufortövet skulde nedlægges. Det blev dog overladt til Egede's frie Valg, om han ved denne Leilighed vilde hjemgaae, eller han foretrak at blive tilbage i Landet med saa mange af Mandskabet, som dertil maatte være villige. I dette Tilfælde skulde han erholde et Aars Proviant, hvis Skibene til Hjemreisen kunde undvære saa meget; men derhos skulde det udtrykkeligen betydes ham, at han fra Regjeringens Side ikke kunde vente nogensomhelst yderligere Hjælp eller Understöttelse. Egede bestemte sig til at blive. Derimod hjemgik de to andre Præster, begge Kjöbmændene, Gouverneuren og Commandanten; ligeledes det hele Mandskab, dog med Undtagelse af 8 eller 10 Matroser, som lode sig overtale til at blive hos Egede. Nepisene blev nu atter forladt af de Danske. De derværende Bygninger bleve samme Aar og Aaret derpaa, ligesom förste

Gang, i Bund og Grund nedbrændte af Hollænderne[1]. Godthaab havde neppe havt en bedre Skjebne at vente, hvis Egede ikke var bleven tilbage, men havde forladt Landet med de Andre. Nu derimod blev Handelen ved denne Colonie fortsat ved Hjælp af hans yngre Sön Niels Egede[2], der hidintil som Katechet havde gaaet sin Fader til Haande ved Missionen. Uagtet det Uheld indtraf om Efteraaret, at Colonien i stormende Veir fik sine to större Handelsfartöier sönderslaaede, var Indhandlingen af Landets Producter dog i dette Aar större, end i noget af de foregaaende. Derfor kunde det Skib, som Kongen, bevæget af Egede's Bönner og Forestillinger, i Foraaret 1732 lod udgaae til Grönland med Provisioner og andre Fornödenheder, ogsaa ved sin Afreise fra Landet indtage en ret taalelig Retourladning. Med samme Skib var der til Godthaab ankommen en Mand ved Navn Mathis Jochimsen, som skulde undersöge Grönland i mineralogisk Henseende og tillige gjöre et nyt For-

---

[1]) Et værdigt Sidestykke til denne Hollændernes Adfærd i Begyndelsen af det forrige Aarhundrede have vi oplevet, da engelske Hvalfangere fra Hull i Sommeren 1818 plyndrede og derpaa afbrændte det danske Handels-Etablissement ved Norsoak (Engellændernes Four Island Point) i Nordgrönland.

[2]) Födt i Nordlandene 1710, gik han 1721 med sin Fader og övrige Familie over til Grönland, hvor han, ligesom hans to Aar ældre Broder Paul, ved Omgang med sine grönlandske Jævnaldrende snart tilegnede sig det vanskelige Sprog. Han blev 1734 virkelig Kjöbmand ved Godthaab, fulgte 1736 med Faderen ned til Danmark, men vendte 1738 tilbage til Grönland, hvor han tilbragte det Meste af sin Levetid. Af Hvalfangstens Indretning i Grönland har han, ligesom hans Sön Jörgen Frederik Egede, havt store Fortjenester. Paa Grund heraf blev han i Aaret 1764 udnævnt til Capitain af Infanteriet. Han döde 1782 i Kjöbenhavn, og er Forfatter af Tredie Continuation af Relationerne, betræffende den Grönlandske Missions Tilstand og Beskaffenhed. Kbhavn. (1744). 4. Grönlænderne og de Danske i Grönland vide endnu at fortælle om Niels Egede's Mod, Aandsnærværelse og uhyre Legemskræfter.

sög paa at opdage Österbygden. Imod Slutningen af April Maaned 1733 begav han sig ogsaa selv tiende med to europæiske Fartöier paa Veien til Östkysten; men han kom ikke en Gang saa langt Syd paa, som Egede ti Aar tidligere i 1723 var kommen. Imidlertid bildte han sig ind paa denne Reise at have gjenfundet Frobisher's Stræde, men opfyldt med Iis og derfor aldeles ufremkommeligt. Endnu samme Aar reiste han med en Sön og en Broder, som havde ledsaget ham over til Grönland, uden der at have udrettet Noget, tilbage til Danmark[1]. Med Skibet, der ganske uformodet allerede den 20de Mai 1733 havnede ved Godthaab, havde Egede den Glæde at modtage en Kongelig Skrivelse[2], hvori han underrettedes om, at der for Fremtiden var bevilget 2000 Rigsdaler aarlig til Missionens Underholdning, samt at Handelen herefter vilde blive fortsat med större Kraft, end hidindtil. I Slutningen af Rescriptet anbefaledes der ham endeligen tre mæhriske Brödre, Tömmermænd af Profession, der allerede i Aar fulgte over med Skibet, for ved Siden af den danske Mission at grundlægge en fra denne i flere Henseender heel forskjellig, og der især i Begyndelsen voldte den værdige Egede en Deel Bryderier og Fortrædeligheder. Med det samme Skib kom ogsaa en döbt Grönlænder ved Navn Carl tilbage til Landet. Han var nu den eneste Overblevne af sex Grönlændere og Grönlænderinder, som to Aar i Forveien vare reiste ned til Danmark og der for största Delen vare bortdöde af Börnekopper. Carl bragte denne forhen

[1]) I Minerva for 1788. III. S. 18-78 findes en, af daværende Justitsraad C. Pontoppidan meddeelt og med fire Bilag angaaende Grönland forsynet, Skrivelse fra bemeldte Jochimsen til Geheimeraad Löwenörn, der synes at have været hans Velynder og formodentligen har foranlediget hans Sendelse til Grönland.

[2]) Dette Rescript til „Præsten paa Grönland Hr. Eggede", dateret Frederiksborg den 4de April 1733, er efter Originalen aftrykt i J. Möller's Mnemosyne. 3 Bd. Kbhavn. 1832. S. CCCI-II i Anhanget.

ukjendte Sygdom over til Grönland, hvor den anrettede skrækkelige Ödelæggelser iblandt de Indfödte, og overalt udbredte Jammer og Fortvivlelse. I denne Trængselstid bleve Egede og hans fortræffelige Hustru ikke trætte af aarle og silde, Nat og Dag, at pleie de Syge og antage sig de Forladte, af at hjælpe, lindre, tröste, hvor de kunde. Deres Naboer af den evangeliske Brödre-Menighed fulgte troligen det af dem givne Exempel. Den egentlige Epidemie kan antages at have varet fra Slutningen af August 1733 til ind i Juni 1734, og maaskee endnu længere. Saavidt man har kunnet erfare, udbredte den sig en Snees Mile norden og ligesaa langt sönden for Colonien. Uagtet de Omboende strax havde begyndt at flygte, saasnart Epidemien yttrede sig ved Godthaab, belöb Antallet af de indenfor en Omkreds af fire Mile Bortrykkede sig dog alt i Januar Maaned til 500. I hele Baals Revier gik ikkun Otte af de Indfödte Sygdommen igjennem, og samtlige Dödsfald anslog Egede til imellem to og tre Tusinde[1].

Med den grönlandske Handel, der, som vi ovenfor have seet, först (1721-26) var bleven drevet af et octroieret Compagnie i Bergen, og derefter en Tid lang (1727-33) fortsat for Kongelig Regning, foregik der i Aaret 1734 en Forandring, idet denne Handel ved Octroi af 15de Marts d. A. blev overdraget til den bekjendte Jakob Severin, En af Hovedstadens driftigste og rigeste Kjöbmænd. Aaret i Forveien havde han til et Forsög udsendt et Skib til Diskobugten, hvor dette havde gjort ret god Handel med de Indfödte. Nu overtog han Landets Beseiling og Missionens Underholdning, imod af Statskassen at erholde et Tilskud af 5000 Rigsdaler aarligen. Severin's Octroi, der oprindeligen kun löd paa sex Aar, fornyedes Tid efter anden, saa at den grönlandske Handel forblev i hans Hænder

[1]) Ingen af de Koppe-Epidemier, der senere have hjemsögt Grönland og tildeels ere blevne Grönlænderne paaförte af fremmede Hvalfangere, have været i den Grad ödelæggende, som hiin förste.

indtil 1750, da den overdroges til det saakaldte Almindelige Handels-Compagnie. Uagtet Severin skal have staaet sig godt ved den grönlandske Handel, synes denne Grönlands Patron, som han almindeligviis blev kaldet, ikke at have anvendt Noget af sit Overskud paa at fortsætte eller at udvide de under ugunstigere Omstændigheder begyndte og af og til fornyede Undersögelser af Landet. Dog ere enkelte Dele af Grönland formodentligen i hans Tid blevne nærmere bekjendte ved de af ham anlagte nye Handels-Etablissementer. Som saadanne kunne vi her nævne Christianshaab (1734), Jakobshavn (1741) og Frederikshaab (1742). Med et af de i Aaret 1734 af Severin udsendte Skibe kom Egede's ældre Sön, den af Grönland og af vor Kundskab om Grönland saa vel fortjente Paul Egede[1] atter over til Landet. Derimod hjemsendte den gamle Egede, der fölte sig svækket paa Sjæl og Legeme, og der desuden troede snarere i Danmark end i Grönland at kunne udrette Noget for den grönlandske Mission, samme Aar sin Ansögning om Tilladelse til Aaret derpaa at maatte repatriere.

[1]) Han var födt 1708 i Nordlandene, altsaa tretten Aar gammel, da han 1721 med sin Fader og övrige Familie drog over til Grönland. Her forblev han til 1728, da han for sine Studeringers Skyld maatte reise ned til Danmark. Efter henved sex Aars Ophold i Kjöbenhavn, gik han 1734 anden Gang over til Grönland, hvor han nu tilbragte sex Aar som Missionair, först ved Godthaab og siden ved Christianshaab. Han hjemgik 1740 og blev det fölgende Aar beskikket til Præst ved Vartov. I Aaret 1761 blev han udnævnt til Professor og 1779 til Biskop over den grönlandske Mission. Han döde 1789. Af hans Skrifter, som alle angaae Grönland og Grönlænderne, ville vi her nævne de to for os vigtigste og interessanteste: Continuation af Relationerne, betreffende den grönlandske Missions Tilstand og Beskaffenhed. Kbhavn. (1740). 4. og Efterretninger om Grönland. Kbhavn. (1788). 8. Han er desuden Forfatter til den förste grönlandske Ordbog (Dictionarium Grönlandicum Danico-Latinum. Hafniæ. 1750. 8.) og Grammatik (Grammatica Grönlandico-Danico-Latina. Hafniæ 1760. 8.).

Denne modtog han den fölgende Sommer ved Skibenes Ankomst til Landet, tilligemed et Kongelig Tilsagn om at der vilde blive sörget for ham i Fremtiden; men hans syge og sengeliggende Hustrues Tilstand nödte ham til at blive endnu et Aar i Landet. I de sidste Dage af Aaret 1735 gik hun ind til den evige Hvile. Efterat Hans Egede havde tilbragt 15 samfulde Aar i Grönland og der virket med en sjelden Iver og Retsindighed, indskibede han sig den 9de August 1736 med sin yngre Sön Niels, sine tvende Döttre og sin trofaste Ægtefælles jordiske Levninger, hvilke han ikke vilde lade blive tilbage i Grönland, og ankom den 24de Septbr. lykkeligen til Kjöbenhavn. Ved et, ifölge hans Forslag kort efter hans Hjemkomst oprettet, grönlandskt Seminarium, blev han selv med en ringe Lön ansat som Lærer i det grönlandske Sprog. Desuagtet vilde han ikke ombytte denne Stilling, i hvilken han kunde vedblive at arbeide for Grönland og den af ham der grundlagte Mission, enten med Stiftprovstiet i Christiania eller med Bispestolen i Trondhjem, der bleve ham tilbudte. Han döde 1758 i Stubbekjöbing paa Falster.

Med Aaret 1750 indtræder den fjerde Periode i Grönlands Handels- og Colonisations-Historie. I dette Aar

[1]) Hans Liv og Virksomhed er udförligen beskrevet af J. J. Lund (Biskop Hans Egede's Levnet. Kbhavn. 1778. 4.), af P. T. Wandall (Hans Egede med Giertrud Rasch, i Fortiente Mænds Levnets-Beskrivelser. 2 Bd. Kbhavn. 1794. 4. S. 173-248) og senest af N. M. Petersen (Hans Egede's Levnet. Kbhavn 1839. 12.), til hvilke vi her kunne henvise. Han er Forfatter til Kort Beretning om den Grönlandske Missions Beskaffenhed. Kbhavn 1737. 4., Omstændelig og udförlig Relation, angaaende den Grönlandske Missions Begyndelse og Fortsættelse. Kbhavn. 1738. 4. og Det gamle Grönlands nye Perlustration eller Naturel-Historie. Kbhavn. 1741. 4., af hvilket sidstnævnte Skrift en förste Udgave allerede 1729 var udkommen, men imod Forfatterens Vidende og Villie. Den förste paa Grönlandsk trykte Bog (Elementa fidei Christianæ. Grönlandice. Hafniæ 1742. 8.) er ligeledes af H. Egede.

overtog nemlig det 1747 oprettede Almindelige Handels-Compagnie Landets Beseiling og Missionens Underholdning, först paa de samme Vilkaar, som havde været J. Severin tilstaaede, og senere endog paa endnu fordelagtigere. Men i Aaret 1774 var dette, i sin Tid paa mange Maader begunstigede, Handelsselskab i en saadan Forfatning, at Regjeringen fandt sig foranlediget til at ophæve det og med en betydelig Sum at udlöse Interessenterne. Siden den Tid har Handelen paa Grönland uden Afbrydelse været fört for Statskassens Regning, under Navn af den Kongelige grönlandske Handel.

I det Almindelige Handels-Compagnies Tid ere fölgende, tildeels endnu bestaaende, Handels-Etablissementer i Grönland blevne anlagte: Logerne Claushavn (1752) og Fiskenæsset (1754), Colonierne Sukkertoppen (1755), Ritenbenk (s. A.), Sydbai[1] (1756), Norsoak[2] (1758), Holsteinsborg (1759), Egedesminde (s. A.) og Upernivik (1771), samt Logen Godhavn (1773). Men ikke nok med denne betydelige Udvidelse paa Vestkysten af Landet; ogsaa til Östkysten henvendte man en Tid lang sin Opmærksomhed. I Aaret 1751 blev Peder Olsen Wallöe, der i det Mindste fra 1739 af havde været i Grönland, der som En af den Tids saakaldte Frihandlere havde færdedes meget i Landet og nu opholdt sig ved Godthaab, af Directionen for det Almindelige Handels-Compagnie i Forening med Missions-Collegiet opfordret til at bereise de den Gang endnu ubekjendte sydlige Strækninger af Vestkysten og derpaa omkring Sydhukken af Landet at gjöre et Forsög paa at trænge frem til Österbygden, der antoges at ligge eller at have ligget omme

[1]) Denne Colonie blev senere nedlagt eller rettere forenet med det nuværende Holsteinsborg.

[2]) Colonien blev faa Aar derefter flyttet fra Norsoak til Öen Umanak, hvor den har hævet sig til den betydeligste Colonie i hele det nordre Handels-Inspectorat. Norsoak er derimod sjunken ned til et blot Udliggersted.

paa Östkysten. Uagtet han alene langs Vestkysten havde en Vei af henved 100 Mile at tilbagelægge, og han underveis kun vilde træffe et eneste af Europæere beboet Sted, nemlig Frederikshaab, uagtet Sydlændingerne paa den Tid som Mordere vare almindelig frygtede af deres nordligere boende Landsmænd, og Östlændingerne endog udraabte for Menneskeædere, besluttede Wallöe sig dog, efter et Par Dages Betænkningstid, til at paatage sig denne, efter al Udseende langvarige, besværlige og farefulde, Undersögelsesreise. Handels-Directionen havde givet Ordre til, at Wallöe fra Colonierne Godthaab og Frederikshaab skulde forsynes med de fornödne Fartöier og Folk; men han nöiedes med en ham selv tilhörende Konebaad, To af Mandskabet ved Godthaab, der fandtes villige til at gaae med, og to som Roersker antagne Grönlænderinder. Hans Fölge blev imidlertid, forinden Afreisen fra Godthaab, forögèt med endnu tvende Grönlænderinder, som agtede sig sönder paa til deres derboende Slægtninger. Selv syvende begav Wallöe sig den 6te August 1751 paa Reisen og ankom den 13de s. M. til Frederikshaab. Her kunde han, da der netop laa Skib paa Havnen, ikke blive expederet af Stedets Kjöbmand[1] för den 26de August, da han atter tiltraadte Reisen. Den 9de Septbr. var Wallöe og hans Ledsagere udenfor Mundingen af Tunnudliarbik Fjorden, hvilken han bereiste og nöie undersögte fra den 10de til den 30te Septbr. I denne mærkelige Fjord fandt han mangfoldige Mindesmærker fra Landets ældre skandinaviske Bebyggelse, hvoriblandt Ruinerne af to christelige Kirker. Men uagtet de mange Herligheder, som Tunnudliarbik Fjorden unægteligen fremböd, troede Wallöe dog ikke at burde vælge den til at overvintre i, da det langvarige Iislæg let i Foraaret kunde forsinke hans Afreise til Östkysten. Han besluttede derfor

[1]) Lars Dalager, som Aaret derpaa udgav Grönlandske Relationer, indeholdende Grönlændernes Liv og Levnet, deres Skikke og Vedtægter, samt Temperament og Superstitioner. Kbhavn. (1752). 4.

at drage længere sönder paa; men den 2den Octbr. nödte en heftig Nordenvind ham til at lægge op ved et Næs i Nærheden af Igalikko Fjorden. Her stode netop nogle Indfödte i Begreb med at indrette sig et Vinterhuus, og de tilböde Wallöe at gjöre det Samme for ham. Deres Tilbud blev dog ikke modtaget, da Stedet ikke laa paa Solsiden, hvor den bedste Jagt pleier at falde. Den fölgende Dag kom Wallöe et Par Mile op i Fjorden og traf her en vakker Bugt paa Solsiden, hvori han og hans Ledsagere bleve enige om at overvintre. En Laxeelv löb ud i Bugten, og Omegnen syntes meget lovende for Jagten. I Nærheden fandtes der baade Steen og Jordtörv til at bygge med, og paa Stranden laa der et Stykke Drivtömmer, som kunde anvendes til Tagværk, opdrevet. Allerede den næste Dag begyndte vore Reisende af Steen og Törv at opföre sig et Huus, der ikkun ved et lidet Ildsted adskilte sig fra de sædvanlige grönlandske Vinterhuse. I en Ugestid var Bygningsarbeidet tilendebragt, saa at de den 13de Octbr. kunde flytte ind i deres Vinterbolig, i Alt fem Mennesker; thi de to medreisende Grönlænderinder havde alt tidligere forladt dem. Stedet selv fik Navn af Förste Vinter[1], efterdi der paa denne Reise forestod dem flere end een saadan. Denne gik ret taaleligen, da de vare særdeles heldige med Jagten og stedse havde Vildt til Livets nödtörftige Ophold. Voldsomme Kastevinde söndersloge Wallöe's Konebaad, saa at han for en Flint maatte kjöbe sig en anden, hvilken han skulde modtage til Foraaret. Med de omboende Grönlændere levede Wallöe i den bedste Forstaaelse: de besögte ham ideligen, især for at faae Medicamenter, af hvilke de imidlertid forlangte vel meget, saasom at ufrugtbare Kvinder skulde blive frugtsommelige, en Pige omdannes til en

[1]) Wallöe's Förste Vinter er det nuværende Julianehaab, hvor man i flere Aar efter Coloniens Anlæggelse (1775 eller 76) bevarede Wallöes Vinterhytte til Erindring om de förste Danske, som paa dette Sted havde overvintret.

Dreng og deslige. Af nogle Indfödte, som i deres Kajakker vare komne paa Besög fra Cap Farvel, erfarede Wallöe i Vinterens Löb, at der om Efteraaret var ankommen en Deel Östlændinger, for at overvintre paa Vestkysten. De kaldte dem Innuktoromarsut eller Menneskeædere, fordi de skulde have den slemme Vane at æde deres egne Landsmænd, og raadede Wallöe til for deres Skyld endeligen at opgive sin forehavende Reise til Östkysten. Efter et Vinterophold af sex Maaneder og sex Dage bröd Wallöe op 19de April 1752 og kom to Dage derefter i en leiet Baad ind i Agluitsok Fjorden, hvor han modtog den tidligere kjöbte Baad. Da Vestenvinden satte Drivisen stærkt ind imod Land, besluttede Wallöe her at oppebie Sydlændingerne, som i denne Fjord pleiede at öse Lodder, og at fölges med dem, naar de reiste tilbage til deres Hjem. Den 29de April indtraf de to förste Baade med Sydlændinger, og den 1ste Mai havde Wallöe Besög af To af de foregivne Menneskeædere. De havde hjemme paa et Sted paa Östkysten, som de kaldte Ikkermione (formodentligen Ikkermiut), hvorfra de havde været to Sommere og een Vinter underveis, inden de naaede Hukken af Landet. De forsikkrede Wallöe, at hele Östkysten var bedækket af Iis, med Undtagelse af nogle smaae Næs og Öer, paa hvilke den sparsomme Befolkning boede. Der fandtes slet ingen Landdyr uden enkelte Ryper og Björne; kun et eneste Sted fangedes der Lodder og disse maatte törres paa Telteskind, som udbredtes over Isen. Derimod gaves der efter deres Sigende Klapmydser og adskillige andre Sælhundearter, af hvilke Indbyggerne fornemmeligen levede. De havde ingensteds paa Östkysten seet Folk, som lignede Europæerne, ei heller andre Bygninger, end de blandt Grönlænderne sædvanlige. Forresten nægtede de stadigen at være Cannibaler. Efterat der den 19de Mai endnu var ankommet 30 Baade med Sydlændinger, reiste Wallöe den 20de i Selskab med omtrent 400 Indfödte ind til de saakaldte Sildepladse

i Agluitsok Fjorden[1]. Medens de Indfödte opholdt sig her for at öse Lodder og törre dem til Vinterforraad, bereiste Wallöe det Indre af denne mærkelige Fjord og undersögte de herværende Ruiner af gamle nordiske Bygninger, hvoriblandt en umiskjendelig Kirkeruin. Fra det Indre af Sioralik, den östligste af Agluitsok Fjordens tre Arme, trængte Wallöe over Land op til Iisblinken, der her laa i omtrent fire Miles Afstand fra Fjordbunden. Uagtet han besteg adskillige temmelig höie Fjelde i Nærheden, kunde han dog ikke öine Landet paa hiin Side af Iisblinken. Efterat Grönlændernes saakaldte Sildefiskeri var tilende i Agluitsok, drog Wallöe, i Fölgeskab med Sydlændingerne, den 21de Juni ud af denne Fjord og fortsatte med dem Reisen Syd efter. Endnu samme Dag kom han til Ounartok Fjorden, hvor han traf nordiske Ruiner, ligesom i Agluitsok, og besögte de, alt i Oldtiden bekjendte, varme Kilder paa den i Fjordmundingen beliggende Ö af samme Navn. Derefter drog han indenom den store Ö Sermersok, hvis höie, af det aabne Hav beskyllede, sydlige Forbjerg (Kangek) er de Danskes Cap Farvel, og forbi nogle mindre Öer, af hvilke han nævner Nennortalik, fordi det var her, at H. Egede 1723 endte sin bekjendte Sydreise. Den 30te Juni passerede han Iggak eller Ikigeit[2], hvor det Sund, som ved Öen Alluk eller rettere ved Næsset Igalalak förer om paa

[1]) Lodden eller den saakaldte grönlandske Sild (Mallotus arcticus) öses endnu hvert Foraar inde i Agluitsok Fjorden, og det i en næsten utrolig Mængde. Det er det störste Fiskeri af denne Art i hele Grönland og drager i Maanederne Mai og Juni næsten alle Sydlændinger, lige fra Öen Alluk omme paa Östkysten og til Igalikko Fjorden tæt östen for Julianehaab, ind i Agluitsok.

[2]) Ikigeit er et Næs, som ligger paa den vestlige Side af Narksamiut Fjordens Munding, og paa hvilket man i vore Dage har opdaget Ruiner af en gammel nordisk Kirke. Lige overfor Ikigeit og paa den östlige Side af Fjordmundingen ligger Friedrichsthal, den sydligste af Brödre-Unitetets fire Missioner og tillige det sydligste af samtlige europæiske Etablissementer i Grönland overhovedet.

Östkysten, efter hans Mening allerede skulde tage sin Begyndelse. Dog gik Wallöe denne Gang ikke igjennem Sundet Ikarisarsoak, som det hedder, fordi hans grönlandske Ledsagere frygtede den stærke Ström og desuden formodede Iis i samme; men han tog Veien imellem de sydligere liggende större og mindre Öer, en Vei, som ingen Europæer för eller efter ham har prövet. Den 6te Juli passerede han om Formiddagen forbi Nordsiden af den Ö, paa hvis sydlige Ende det bekjendte Statenhuk efter hans Angivelse skulde ligge, og om Aftenen opslog han for förste Gang sit Telt omme paa Östkysten. Paa Teltpladsen, som ifölge ham bærer Navn af Ullemeneme og maa söges paa Östsiden af en af Öerne söndenfor Grönlands Fastland, traf han en Deel Grönlændere staaende i fem Telte. Den fölgende Dag blev Wallöe og hans Ledsagere aldeles indesluttede af Drivisen, der i samfulde 16 Dage hindrede dem fra at forlade Ullemeneme. Den 15de Juli stödte imidlertid de fire Östlændinger, som havde overvintret paa Vestkysten, her igjen til dem, saa de bleve fem Baade i Fölge. Under det langvarige Ophold ved Ullemeneme, samlede Wallöe en Deel nye og endnu værdifulde Efterretninger om Östkysten og dens sparsomme Befolkning. Den 23de Juli slap han omsider bort fra Ullemeneme; men, efter megen Anstrængelse og Fare i Isen, kom han, tilligemed To af de Indfödte, dog ikke længere end en halv Miilsvei til nogle nögne Udhavsöer ved Navn Kippingajæk. De fire Östlændinger havde været heldigere og i Tide benyttet en Aabning i Isen til at komme videre. Paa Kippingajæk maatte Wallöe og hans Ledsagere forblive indtil den 31te Juli. Den 1ste August kom de til en Ö, Kikertarsoak kaldet, hvor de forefandt fire grönlandske Vinterhuse. Den 2den naaede de, efterat have passeret det östlige Indlöb til Sundet Ikarisarsoak, omsider Öen Alluk. Paa denne Ö samles mod Efteraaret en heel Deel af Omegnens Grönlændere, for at jage efter Klapmydser (Phoca cristata L.),

hvoraf der paa denne Aarstid pleier at indfinde sig en Mængde. Ved denne Leilighed afholdes der et Slags Marked imellem Östlændinger og Vestlændinger, hvilket har bidraget til Alluk's Navnkundighed. Allerede den 3die August forlod Wallöe og hans Fölge Alluk. De kom samme Dag over tvende Bugter og forbi Kangerdlurksoeitsiak, den sydligste af Östkystens Fjorde. I Nærheden af denne Fjord boede to Grönlændere med deres Koner og Börn. Disse Mennesker vare de eneste Beboere imellem Alluk og Öen Nenese, hvilken sidste Wallöe naaede endnu samme Dag henad Aften. Den 4de August blev Skindbaaden törret, og Wallöe observerede Stedets Brede, som han fandt at være 60° 56′[1]. Ved Öen selv var der enkelte Aabninger i Isen; men denne laa derimod saa tæt pakket omkring det nærmest foran dem liggende Udhavsnæs (Kangek[2]), at der ikke var mindste Udsigt til at det saa snart kunde passeres. Da nu desuden de to Europæere fra Godthaab, af Frygt for at komme til at overvintre paa Östkysten, vægrede sig ved at fölge Wallöe længere, nödtes han til

[1]) En nyere Reisende (Undersögelses-Reise til Östkysten af Grönland. Af W. A. Graah. Kbhavn. 1832. S. 71) vil ikke indrömme, at Wallöe virkeligen er trængt saa langt frem paa Östkysten. Han antager nemlig, at Wallöe's Nenese er Halvöen Nenneetsuk, som efter ham ligger paa 60° 28′ N. Br., og paa hvilken han selv i Foraaret 1829 maatte tilbringe over tre Uger. Heri gjör han sin Forgænger dog maakee Uret. Wallöe nævner ikke blot i sin Dagbog Nenese udtrykkeligen som en Ö; men i et senere Skrift omtaler han Nenese paa en Maade, der forekommer os at udelukke enhver Tvivl i saa Henseende. „Denne Öes Navn var Nenese, og den laae noget mod Sönder, uden for dette benævnte, formedelst Iis undergangne, Land (Grönlands iisklædte Östkyst) og var til alle Sider omgivet af Driv-Iis" hedder det i En kort Efterretning om en Recognoscerings Reise til Syderdelen af Grönland og Österböygden, hvoraf Wallöe's egenhændige Original bevares i det store Kongelige Bibliotheks nye Manuscriptsamling under Nr. 1976 d iblandt Quarterne.

[2]) Ifölge Wallöe's Bredeangivelse maaskee Cap Discord.

den 8de August at tiltræde Tilbagereisen til Colonierne. Samme Dags Aften kom han med sit Fölge til Kangerdlurksoeitsiak, hvor de overnattede i Nærheden af de to eenlige Familier. Den fölgende Dag lagde de ikke langt fra Öen Alluk op til et Næs, der af de mange derværende grönlandske Begravelser fik Navn af Gravenæs. Her maatte de, indesluttede af Isen, forblive indtil den 14de, da de efter megen Möie og Anstrængelse naaede de fire grönlandske Vinterhuse paa Kikertarsoak. Den 19de August befandt Wallöe sig udenfor det östlige Indlöb til Ikarisarsoak, hvilket Sund nu for förste Gang passeredes af en Europæer; den 31te naaede han Iggak eller Ikigeit, hvor Ikarisarsoak Sundet efter hans Regning först ophörer. Den 15de Septbr. kom han atter til Agluitsok Fjorden, hvor han besluttede at overvintre paa et Næs, Itiblik kaldet. Efter her selv femte at have tilbragt næsten sex Maaneder i et lidet grönlandskt Vinterhuus, og i den Tid oftere at have lidt Hunger og Kulde, bröd han op derfra den 14de April 1753; men först den 25de Juni naaede han den daværende sydligste Colonie, nemlig Frederikshaab. Her sluttede han sin mærkværdige Dagbog[1], og gjorde i Övrigt

[1]) Et originalt Exemplar af denne Dagbog bevares i det Kongelige Sökort-Archiv, som tillige er i Besiddelse af en Deel af Wallöe's ældre grönlandske Dagböger. Af den förstnævnte besad Biskop O. Fabricius i sin Tid en Afskrift, hvilken han benyttede til det af ham 1787 i förste Bind af Ugeskriftet Samleren indrykkede „Udtog af en Daghog, holden i Aarene 1751-53 af Handelsbetjent Peder Olsen paa en Reise i Grönland, som han foretog sig til at undersöge de sydligste Egne af Landet, indtil 15 Mile Östen for Statenhuk." Et i Aaret 1820 af Admiral Löwenörn besörget „Fuldstændig Uddrag af Handels-Assistent P. O. Wallöe's egenhændige Beretning om hans Ophold og Reiser i Grönland fra 1739-53. Anden Deel fra 1751-53." findes i det store Kongelige Bibliotheks nye Manuscriptsamling, under Nr. 1970 iblandt Quarterne. Sammesteds bevares (Nr. 1976 d iblandt Quarterne) et egenhændigt Haandskrift af Wallöe, der förer Titel af „En kort Efterretning om en Recognosceerings-Reise til Sy-

Rede og Rigtighed for Stedets Kjöbmand. Fra Frederikshaab agtede Wallöe endnu samme Aar at hjemgaae, for her i Fædrelandet at faae sine Anliggender saaledes ordnede, at han under nogenlunde taalelige Vilkaar kunde tilbringe sin övrige Levetid i Grönland. Dette hans beskedne Önske skulde ikke gaae i Opfyldelse. Han blev i Danmark, hvor han först nedsatte sig som Kjöbmand i Rönne paa Bornholm[1]. Siden kom han til Kjöbenhavn, hvor han levede i trange Kaar og saa aldeles ubekjendt, at O. Fabricius, da han 1787 först fremdrog hans mærkelige Dagbog af dens ufortjente Skjul, var uvis om Forfatteren endnu levede eller ikke. Under Trykningen af hans Dagbog erfarede Fabricius imidlertid, at Wallöe befandt sig her i Kjöbenhavn, og det i kummerlige Omstændigheder. I nogle Slutningsord gjorde han opmærksom paa hans Fortjenester og anbefalede den trængende Olding til Regjeringens Understöttelse. En saadan blev ham dog ikke til Deel. I August Maaned s. A. forskaffede Biskop P. Egede, der var Præst ved Vartovs Hospital, ham en Plads i denne Stiftelse, hvor han i Foraaret 1793 döde, 77 Aar gammel. Lönnet med Utak af sin Samtid, bevarede Wallöe indtil sine sidste Levedage et usvækket Helbred og en under alle Tilskikkelser uforstyrret Sindsrolighed. Löwenörn, som havde kjendt ham, og af hvis Optegnelser vi have öst disse Efterretninger, giver ham det hæderlige Skudsmaal, at han altid har været

derdelen af Grönland og Österböygden, tilligemed paa hvad Maade man synes bedst dette Sidste, nemlig Österböygd, kunde findes og opdages igien." Dette hidindtil saa godt som aldeles ubekjendte Haandskrift har Forf. formodentligen i Aaret 1785, da Löwenörn's Expedition til Östkysten af Grönland forberededes, overrakt eller ladet overrække den daværende Kronprinds; det er for ikke længe siden fra den afdöde Konges Haandbibliothek blevet afgivet til det store Kongelige Bibliothek.

[1]) Wallöe synes at have været födt paa denne Ö; de To af Mandskabet ved Godthaab, som fulgte ham til Östkysten, og som begge vare Bornholmere, kalder han sine Landsmænd.

agtet som en i höi Grad retskaffen, redelig og sandhedskjærlig Mand. Og denne Mand, der har Krav paa at betragtes som den förste og egentlige Opdager af Grönlands Östkyst, ham lod man lide Nöd paa sine gamle Dage og döe — som Lem i Vartov!

Uagtet Wallöe havde bragt de gunstigste Efterretninger tilbage fra den stærkt befolkede sydligste Deel af Grönlands Vestkyst, eller det nuværende Julianehaabs District, uagtet han her havde indhandlet et saadant Parti af Skindvare[1], at Fortjenesten paa dette sandsynligviis fuldstændigen har dækket Omkostningerne ved hele hans Undersögelsesreise, traf det Almindelige Handels-Compagnie dog ingen Foranstaltninger til at grunde Handels-Etablissementer i denne Deel af Landet. Dette skete först, efterat Regjeringen havde udlöst Compagniet og i Aaret 1774 selv havde overtaget den grönlandske Handel. Aaret derpaa blev der nemlig paa 60° 43′ Brede anlagt en saakaldt Colonie, der fik Navn af Julianehaab og det fölgende Aar (1776) blev forsynet med en egen Missionair. De Evangeliske Brödre vare dog komne den danske Mission i Forkjöbet og havde allerede 1774 endnu sydligere, nemlig i Agluitsok Fjorden paa 60° 31′ Brede, oprettet en Mission, som de gave Navn af Lichtenau. Nu vare de europæiske Etablissementer paa Vestkysten rykkede Östkysten betydeligen nærmere; men der skete dog intet Forsög paa at træde i Wallöe's Fodspor, för i vore Dage, efterat man i Anlægget Nennortalik paa 60° 08′ og Missionen Friedrichsthal paa 60° 00′ Brede havde faaet endnu nærmere Udgangspunkter for en Undersögelsesreise til Östkysten. Derimod blev der i Aarene 1786 og 87 ved en herfra udrustet Expedition gjort gjentagne Forsög paa, fra Islands Vestkyst at trænge igjennem Iisdrevet ind til den lige overfor liggende Östkyst af Grönland. Anledningen til denne Expedition var fölgende. Opdagelsen af Österbygden, som

[1]) Af Ræveskind alene fik Wallöe henved 1000 Stykker.

antoges endnu at være ved Magt omme paa Östkysten af Landet, havde stedse ligget Egederne paa Hjerte. Efter i henved 50 Aar forgjeves at have arbeidet til dette Maal, besluttede den bedagede P. Egede i Aaret 1785 for Fuldt og Fast aldrig mere at nævne Österbygden. Men Dagen derpaa möder han Kronprindsen, til hvem alle nationale Forhaabninger den Gang knyttede sig, i Frederiksbergs Slotshave; og nu er det ude med hans faste Forsæt. Han söger og faaer en Audients, indgiver et Forslag, som vinder Bifald, og ved en Kongelig Resolution af 29de Decbr. 1785 bestemmes der 12,000 Rigsdaler af Fonden ad usus publicos til et nyt Forsög paa at gjenopdage Grönlands tabte Österbygd.

Til Chef for denne Expedition, som i det kommende Foraar skulde afgaae fra Kjöbenhavn, udnævntes daværende General-Adjutant og Capitain-Lieutenant Poul de Löwenörn. Et forhenværende Hvalfangerskib, Grev Ernst Schimmelmann paa 123 Commerceelæster, blev fragtet, forsynet med en ny Iishud og armeret med 12 Stykker sexpundige Metalkanoner. Desuden overlod Directionen for den, da endnu forenede, islandske og grönlandske Handel en den tilhörende Jagt, Den nye Pröve paa 30 Læster, til Expeditionen. Ifölge Bestemmelsen skulde det större Skib i ethvert Tilfælde endnu samme Aar vende tilbage, Jagten derimod, hvis Expeditionens Öiemed ikke opnaaedes den förste Sommer, overvintre i Island, for i det fölgende Aar at gjöre et nyt Forsög. Paa Grund af den langvarige Vinter og Iis i Sundet, kom Löwenörn ikke för den 2den Mai 1786 til at afseile fra Kjöbenhavn. Den 15de s. M. passerede han Reykianes, den sydvestligste Pynt af Island, og löb Dagen derpaa ind i Reykiavik's eller Holmens Havn, som den kaldes. Her forefandt han Jagten, der allerede i Midten af April var afgaaet fra Kjöbenhavn, nu laa her paa Havnen og udlossede sin til Island indtagne Ladning af Provisioner. Efterat dette var tilendebragt, afsendte Löwenörn

den under Premier-Lieutenant C. F. Grove, der var Expeditionens Næstcommanderende, for at opsöge en, 1783 i Nærheden af Island fremkommen og atter forsvunden, vulkansk Ö. Imidlertid lossede det större Skib sin Last, der fornemmeligen bestod af Bygningstömmer, og indtog de Forfriskninger, som Landet frembyder. Den 27de Juni fandt Löwenörn omsider Leiligheden gunstig og löb nu, ledsaget af Jagten, ud af Havnen, for at forfölge det egentlige Maal for Expeditionen. Efter flere Gange at være bleven skuffet af et tilsyneladende Land, der stedse oplöste sig i Iis og Taage, fik man den 3die Juli kort för Middag, paa imellem 65° og 66° N. Br., virkeligen Land i Sigte. Det var höie ubevægelige Fjelde paa Grönlands Östkyst, der ikke lode sig forvexle med Iisfjeldene; og de vedbleve at sees hele den Dags Eftermiddag og den næste Morgen. Men allerede den 3die havde Drivisen efter Middag begyndt alvorligen at forurolige Löwenörn. I de paafölgende Dage fjernede han sig efterhaanden fra Grönlands iisomgivne Östkyst og nærmede sig nu atter til Island. Den 8de besluttede han at löbe ind i en af de nordvestlige Havne paa Island, for der at afvente en mulig indtrædende Forandring med Isen. Af flere Grunde bestemte Löwenörn sig for Dyrefjords Havn; men han forfeilede denne og löb den 10de ind i Önundarfjorden, hvor han traf Jagten, som Dagen i Forveien var bleven skilt fra ham. Begge Skibene kom dog endnu samme Dag til Ankers i Dyrefjorden. Her blev Löwenörn liggende til den 23de Juli, da han om Aftenen löb ud af Fjorden, for at gjöre et sidste Forsög paa at nærme sig Grönlands Östkyst. Men allerede den fölgende Dag mödte han Drivisen og kom snart til den Overbeviisning, at ethvert Haab om at gjöre nogen Opdagelse nu var ude for dette Aar. Han vendte derfor tilbage igjen til Island og ankrede den 31te Juli i Havnefjord, hvilken han ansaae for at være den bedste Vinterhavn for Jagten. Den 1ste August fik Second-Lieutenant Christian Thestrup Egede,

en Sön af Biskop P. Egede, Ordre til at overtage Commandoen paa Jagten, hvilken Expeditionens Næstcommanderende nu forlod, for atter at træde over paa Fregatten. Derimod blev Second-Lieutenant C. A. Rothe, en Slægtning af Egede, efter sit eget Önske Næstcommanderende paa Jagten. Foruden de to Sö-Officerer udgjorde to Styrmænd og syv Matroser dens Besætning. Ifölge den af Löwenörn givne Instrux eller Ordre skulde Egede söge at komme i Land paa den östre Side af Grönland; men hvor, naar og hvorledes blev aldeles overladt til hans Conduite, dog at han i det Seneste i Efteraaret 1787 skulde vende tilbage til Danmark. Efterat Löwenörn havde forsynet Jagten med Proviant for 16 Maaneder, Armatur, Munition o. s. v., forlod han den 8de August Island med det större Skib og ankom den 5te Septbr. 1786 til Kjöbenhavn, hvor der fra Publicums Side ikke just ventede General-Adjutanten den venligste Modtagelse[1].

[1]) Det har uden Tvivl været for at möde de ugunstige og tildeels nærgaaende Domme over Löwenörn og hans hele Adfærd under Expeditionen 1786, at En af hans Venner, som dog ikke har nævnet sig, kort efter hans Hjemkomst fra Island i Ugeskriftet Samleren. 1 Bd. S. 39-46 lod indrykke en saakaldt Underretning om Löwenörn's Expedition til Grönlands östre Bügds Opdagelse. Uagtet der i Slutningen af denne bebudedes en Beretning, som inden föie Tid kunde ventes fra General-Adjutantens egen Haand, forblev hiin korte Underretning dog i langsommelig Tid at være det Eneste, der kom til Publicums Kundskab om Löwenörn's grönlandske Expedition. Först i Aaret 1811 fandt Löwenörn Leilighed til at redigere en Beretning om sin, i Aaret 1786 foretagne, Reise. Den udgjör to Quartbind, af hvilke det andet blot indeholder Bilag, og blev som Manuscript af Forfatteren indsendt til det store Kongelige Bibliothek, i hvis nye Manuscriptsamling den nu forefindes i to Exemplarer (Nr. 1975 og 1976 iblandt Quarterne). Tolv Aar senere bekjendtgjorde Löwenörn i Annales maritimes et coloniales. Par M. Bajot. Année 1823. II Partie. Tome I. (S. 7-51) et, med et Kort forsynet, Udtog af denne Beretning, under Titel af: Extrait de la Relation d'un Voyage fait

Den 8de August 1786, altsaa den samme Dag, paa hvilken Löwenörn om Morgenen var afseilet fra Havnefjord, for med Fregatten at vende tilbage til Danmark, löb Egede om Aftenen med sin Jagt[1] ligeledes ud af Havnefjord, for endnu i Aar at gjöre sit förste, men alvorlige, Forsög paa igjen at opdage Grönlands Österbygd. Han satte först Coursen Nord paa til 66° Brede, men saae intet Land. Derimod traf han her den svære uigjennemtrængelige Driviis, der nödte ham til at vende og staae Syd efter. Den 16de August fik han her förste Gang Östkysten af Grönland i Sigte. Veiret var klart og ingen Iis at see; men det lyste stærkt op i Horizonten, hvoraf Egede sluttede, at der dog maatte ligge Iis inde under Kysten. Middags Observationen gav 65° 24′ 17″ Brede og 33° 10′ Længde V. f. Paris. I en gisset Afstand af syv Mile og paa en Strækning af henved 20 Mile tog Egede nu Toning og Peilinger af Landet, der her strakte sig i det retvisende N. N. O. og S. S. V.; Strömmen satte S. V. efter. Ombord i Jagten blev der gjort klar til Landgang; men det gik, som Egede havde ventet og forudseet. Isen laa svær og bred udenfor Landet, dog ikke tæt op til Kysten; men imellem denne og Drivisen saaes der noget aabent Vande. Egede seilede bestandig langs med Randen af Isen, for, om muligt, at opdage en Aabning, igjennem hvilken han kunde trænge ind til Kysten; men det lykke-

par ordre de Sa Majesté Danoise, pendant l'année 1786, pour la découverte de la côte orientale du Groenland. Par M. de Löwenörn. Traduit, en 1822, par l'auteur lui-même. Af dette franske Udtog af hans Reisebeskrivelse gives der enkelte Separataftryk. Derimod er der paa Dansk aldrig fra Löwenörn's egen Haand udkommet Noget om hans gröndlandske Reise.

[1]) Da man ikke uden den öiensynligste Livsfare med et eneste lidet Skib kunde vove sig ind i Isen, havde Egede forlangt et andet Fartöi til at ledsage sig, men forgjeves, uagtet der fandtes flere saadanne Fartöier i Island. Först Aaret derpaa fik han ifölge sit Forlangende en Hukkert opsendt fra Kjöbenhavn.

des ham ikke. Landet selv var meget höit og Fjeldene höiere, end Egede havde seet dem enten i Norge eller paa Island. De vare næsten overalt bedækkede med Iis og Sne; dog blev han ved Hjælp af Kikkert paa enkelte Steder et iis- og snefrit Underland vaer. Da Egede indsaae Umuligheden af her at komme Kysten nærmere, besluttede han at holde S. V. af, for at söge Landet sydligere. Den 20de August fik han atter Grönlands Östkyst i Sigte. Om Middagen var hans gissede Brede 64° 58′ 53″, Længden 34° 34′. I en ringe Afstand fra Land (ikkun 2½ Miil efter Gisning) tog Egede her Landtoning af en Strækning paa henved 20 Mile og peilede en mærkelig dyb og bred, men af Iisfjelde aldeles opfyldt, Fjord. Med Kikkert kunde Egede ikke blot tydeligen see Rifter i Klipperne; men han troede endog at kunne skjelne et Slags Mos eller Lyng paa de Steder, hvor Isen eller Sneen var borttöet. Höiere oppe forekom Landet ham at være friere for Iis og Sne, end dette var Tilfælde nede mod Kysten. Udenfor denne saaes, ligesom tidligere, först en Strimmel aabent Vande, men længere ude den tæt sammenpakkede Driviis, der af Strömmen blev sat stærkt Sönder efter. Endskjönt Egede hele Dagen vedblev at seile tæt ved Iiskanten, kunde han dog ingensteds finde saa megen Aabning, at selv den mindste Jolle havde kunnet slippe igjennem. De fölgende Dage var Egede adskillige Gange nær ved at blive indesluttet af Isen, og den 25de August reiste der sig, medens han seilede inde imellem Isen, en Storm af Östen, der imod Aften tiltog saaledes, at Jagten ikke kunde före Seil, men maatte ligge bi for Takkel og Tov. Denne Storm var imidlertid kun en Forlöber for en Række af Storme, der i en fire Ugers Tid afköste hinanden og flere end een Gang bragte Jagten og dens modige Besætning paa Randen af den visse Undergang. I Særdeleshed var dette Tilfældet den 29de August, da der atter blæste en flyvende Storm af Östen. Om Dagen havde Jagten, der laa bi for Takkel og Tov,

og der tog den ene svære Styrtning over sig efter den anden, mistet Storseilet, som var flöiet bort i det samme Öieblik, man vilde bjerge det. Men imod Midnat kastede en Styrtesö Jagten paa Siden, og det varede et Par Minutter, inden den formaaede at reise sig igjen. Nathuset, Lönværkerne tilligemed Alt, hvad der fandtes löst paa Dækket, var gaaet over Borde; Lasten og Sværtovene vare forskudte til Styrbord Side. De fastgjorte Seil vare blæste fra, og En af Mandskabet blev ved en Sö skyllet over Borde; men lykkeligviis fik han fat i en Ende Tov og blev, skjönt ikke uden megen Anstrængelse, bjerget. Den fölgende Dag vare baade Egede og Rothe selv nær ved at gaae over Borde; Jagten kunde ikke taale Seil og gik aldrig over Stag; Stormen af Östen vedvarede, og Söen bröd over Skibet, som om det havde været et Skjær. I denne kritiske Forfatning var der Intet tilbage, uden jo för jo hellere at söge Havn i Island. Men först den 18de Septbr. kunde Jagten omsider komme til Ankers i Holmens Havn. Efter her at have rettet Skibet, som, uagtet al den megen Lempning i Söen, dog vedblev at krænge til Styrbord, löb Egede den 22de s. M. ud af Holmens Havn, for at söge Havnefjord, hvor han agtede at overvintre. Dagen derpaa var han i en stærk Storm af Vesten endnu en Gang nær ved at forlise. Den 27de Septbr. 1786 bragte Egede dog sin Jagt lykkeligen til Ankers i Havnefjords Havn, hvor han og hans Mandskab forbleve Vinteren over[1].

[1]) Endnu samme Efteraar udkom der i Trykken et af de tvende Sö-Officerers Fædre, Paul Egede og Tyge Rothe, besörget Udtog af de Breve, disse Hædersmænd havde modtaget fra deres kjække Sönner. Dette Udtog (1 Ark i 8) blev iblandt Andet omdeelt med Octoberheftet af Minerva og fremkaldte fra Löwenörn's Side en saakaldet Promemoria, der findes indrykket i Minerva 1786, IV. S. 784—89. Udtoget er senere, som en literair Sjeldenhed, blevet optrykt i N. C. Öst's Samlinger til Kundskab om Grönland. Kbhavn 1830. S. 55-63, hvor Skrivelsen fra Löwenörn ligeledes er at læse S. 65-72.

Allerede den 6te Marts 1787 blev Commandoen atter heiset paa Jagten, og denne i stræng Kulde halet ud af Havnen; men paa Grund af vedholdende Modvind kunde Egede ikke för den 1ste April slippe ud af Havnefjorden. Den 10de s. M., da hans Middagsobservation havde givet ham 64° 41′ 04″ N. Br. og 37° 10′ Længde V. f. Paris, fik han Isen at see paa begge Sider af sig og tillige forud. Den 12te stödte Jagten paa nogle Iisskodser og fik derved en Læk, som i de paafölgende Dage saaledes tiltog, at Pomperne uafladelig maatte holdes i Gang. Under disse Omstændigheder besluttede Egede at söge til Dyrefjord, for der at kjölhale. Den 21de April fik han Island i Sigte, og den 23de lod han Ankeret falde ved Dyrefjords Handelssted. Den 2den Mai var Jagten kjölhalet, Spigerhullerne, igjennem hvilke Vandet var trængt ind, tilproppede og Skibet overalt forseet under Vandet. Dagen derpaa löb Hvidfisken, en fra Kjöbenhavn ifölge Egede's Requisition opsendt Hukkert, ind paa Havnen og lagde sig under hans Commando. Rothe forblev ombord paa Jagten, hvorimod Egede nu traadte over paa Hukkerten. Den 8de Mai löb begge Skibene ud af Havnen; men neppe vare Egede og Rothe den fölgende Dag vel ude af Fjorden, förend de allerede saae Isen, der i dette Foraar næsten opfyldte hele Farvandet imellem Island og Grönland, ligge tæt op til Cap Nord og strække sig saa langt baade i Vester og i Sönder, som man med Kikkerter kunde öine. De krydsede langs med Isen og imellem Isen og Landet indtil den 17de Mai, da de omsider förste Gang i dette Aar fik Östkysten af Grönland i Sigte. Om Middagen, da deres observerede Brede var 65° 15′ 58″ og deres Længde 34° 47′, havde Egede troet at skimte Land i N. O. Han gav derfor Ordre til Rothe at löbe forud med Jagten og at recognoscere i denne Retning. Om Eftermiddagen gjorde Rothe Signal, at han virkeligen saae Land i Nord. Egede lod nu holde indad efter Landet og kom derved med begge Skibene ind i en

8 til 10 Mile dyb Iisbugt. Henimod Midnat befandt han sig tæt under Isen, uden dog formedelst Taagen at kunne faae Toning af Landet. Han stod derfor igjen ud efter, for at afvente större Klarhed i Luften. Den 18de om Morgenen vendte han med klar Luft atter indad imod det Dagen forud sete Land, seilede langs med Kanten af den sammenhængende Driviis og tog i 6 til 8 Miles Afstand Toning af Landet, som her (paa 65° 54′ 18″ N. Br. og 36° 51′ V. f. Paris) strakte sig i N. N. O. og S. S. V. retvisende. Denne Deel af Grönlands Östkyst var overmaade höi og biergfuld. Landet forekom Egede her at være endnu mere overklædt med Iis og Sne end det, han Aaret i Forveien havde seet paa en sydligere Brede. Isen, som var i Drift Nord fra, satte imidlertid stærkt ind paa Skibene og gjorde Udlöbet af Iisbugten bestandig smallere og smallere. Med forcerede Seil slap dog begge Skibene lykkeligen ud af Bugten; men neppe vare de om Aftenen komne i flot Vande, för uigjennemtrængelige Iismasser aldeles lukkede Udlöbet af Bugten. Da Skibene trængte til nogen, skjönt ikke betydelig, Reparation, löb Egede den 28de Mai ind i Havnefjord, hvor Postjagten netop laa seilfærdig og medtog hans Rapporter til Kjöbenhavn. I Löbet af Sommeren gjorde Egede endnu, fra Havnefjord, Dyrefjord og Patrixfjord, tre Forsög paa at trænge over til Grönlands Östkyst, men stedse forgjeves. Iis og Taage, Storm og Uveir gjorde alle hans og Rothe's Anstrængelser frugteslöse: de fik ikke mere Grönland at see. Under det sidste af disse mislykkede Forsög bleve Skibene en Nat i Midten af September Maaned skilte fra hinanden, uagtet Egede, for at holde dem samlede, paa Hukkerten havde ladet affyre Kanonskud og Raketter stige i Luften. Först den 29de Septbr. kom Hukkerten og den 1ste Octbr. Jagten til Ankers i Havnefjord, hvis Havn Egede for dette Tilfælde havde bestemt til Skibenes Samlingsplads. Hermed var Expeditionen til Ende. Egede traadte igjen over paa Jagten. Den 8de Octbr. af-

seilede Hukkerten, fört af den samme Skipper, som i Foraaret havde bragt den over til Island, ifölge sin Bestemmelse til Altona. Dagen derpaa lettede Egede, for at gaae til Kjöbenhavn. Men Storm og Uveir vedblev at forfölge ham paa Hjemreisen, saa at han med sin ilde tilredte Jagt maatte tye ind til Norge og bekvemme sig til at overvintre i Egvaag paa Hitteröen. Den 2den April 1788 gik han omsider under Seil fra Egvaag og kom alt den 6te s. M. henimod Midnat til Ankers paa Kjöbenhavns Rhed[1].

Det uheldige Udfald af de i Aarene 1786 og 87 til Östkysten af Grönland udsendte Expeditioner synes omsider her i Danmark at have vakt Tvivl, om ogsaa de Gamles Österbygd var at söge paa den Deel af Grönlands Östkyst, der vender imod Island. Det danske Landhuusholdnings-Selskab gjorde Beliggenheden af Grönlands Österbygd til Gjenstand for et Priisspörgsmaal, for hvis Besvarelse det i Aaret 1792 tilkjendte daværende Cancellisecretair H. P. v. Eggers sin tredie Guldmedaille[2]. Omfattende Undersögelser, i hvilke Thorkelin og O. Fabricius skulle have havt en ikke ubetydelig Andeel, ledede Eggers til at antage, at Grönlands Österbygd ingenlunde har ligget paa Östkysten

[1]) Aaret derefter udgav Egede sin, med et Kort, en Prospect og Landtoninger forsynede „Reisebeskrivelse til Öster-Grönlands Opdagelse." Kbhavn. 1789. 8. Den oplevede i Aaret 1796 et nyt Oplag. I Slaget den 2den April 1801 kæmpede Egede og Rothe, hver paa sin Skytpram, hæderligen ved hinandens Side. Aaret derpaa fik Egede sin Afsked af Etaten og döde 1804. Rothe derimod steg efterhaanden op til de höieste Poster i den danske Marine og döde for ikke mange Aar tilbage som Admiral.

[2]) Det kronede Priisskrift „Om Grönlands Österbygds sande Beliggenhed" blev, tilligemed de til samme hörende Kort, indrykket i Selskabets Skrifter. 4 Bd. Kbhavn. 1794. S. 239-320, men existerer desuden i en Deel Separataftryk, som före Aarstallet 1793. Omtrent samtidigen udkom der en tydsk Oversættelse, eller rettere maaskee Originalen, under Titel af: Ueber die wahre Lage des alten Ostgrönlands, durch H. P. v. Eggers. Mit zwey Karten. Kiel 1794. 8.

af Landet, men derimod paa den sydligste Deel af Vestkysten, eller med andre Ord i det nuværende Julianehaabs District. Dette Resultat, der paa den Tid for de Fleste nok har været ligesaa uventet som nedslaaende, svækkede kjendeligen den tidligere livlige Interesse for Grönland, hvilket nu paa længere Tid ligesom tabes af Syne.

Den Förste, som vi i vort Aarhundrede træffe i Grönland, sysselsat med dette vidtlöftige Polarlands Undersögelse, er en fremmed Reisende, den tydske Bjergraad K. L. Giesecke[1]. I det förste Aar (1806) af hans syvaarige Ophold i Grönland trængte han, endskjönt man synes at have villet nægte det, virkeligen fra de sydligste Etablissementer paa Vestkysten frem til Öen Alluk omme paa Östkysten. Den næste Sommer (Juli 1807) gik han, ligeledes i en grönlandsk Konebaad, ud fra Upernivik, den nordligste af de danske saakaldte Colonier, og trængte nu længere frem imod Nord, end det er bekjendt, at nogen Dansk för eller efter ham har gjort. Paa omtrent 75° N. Br. naaede han nemlig Nulluk, efter hans Angivelse ikkun en Fjerdingvei fra den store nordlige, for ufremkommelig ansete, Iisblink (Puirsortok) der uden Tvivl udgjör den sydligste Grændse af de saakaldte arktiske Höilande. I de paafölgende Aar

[1]) Karl Ludwig Giesecke, död 1833 i Dublin som Sir Charles Giesecke, havde i sin Ungdom været en bekjendt Skuespiller i Wien, men var senere bleven Mineralog og reisende Mineraliehandler. Da han som saadan i Begyndelsen af dette Aarhundrede agtede sig til vort Norden, vidste han i Berlin at forskaffe sig Titel af Kongelig preussisk Bjergraad. Efter et Besög paa Færöerne, hvorom dog Intet er blevet bekjendt, reiste han i Aaret 1806 med den danske Regjerings Understöttelse og ganske særdeles Begunstigelser over til Grönland, hvor hans Ophold, paa Grund af den imidlertid imellem Danmark og Engelland udbrudte Sökrig, forlængede sig indtil 1813. Giesecke's Hovedarbeide over Grönland er Artiklen Greenland (22 Quartsider) i den af D. Browster udgivne Edinburgh Enclyclopædia. Det Meste og det Betydeligste af Giesecke's grönlandske Samlinger er gaaet til Engelland eller ogsaa til Tydskland.

kom Giesecke derimod ikke udenfor den Strækning af Grönlands Vestkyst, som allerede i hans Tid indtoges af de derværende danske Handels-Etablissementer[1].

Samme Aar (1813), som Giesecke fra Nordgrönland vendte tilbage til Europa, for der at höste den ham ventende Lön for sine syvaarige Savn og Anstrængelser, hjemgik den danske Naturforsker M. Wormskiold fra Sydgrönland, hvoraf han i dette og det foregaaende Aar havde bereist en ikke ubetydelig Strækning, fornemmelig i botanisk Henseende. Efter sin Hjemkomst forelagde han det skandinaviske Litteraturselskab en udförlig Afhandling, betitlet Gammelt og Nyt om Grönlands, Viinlands og nogle flere af Forfædrene kjendte Landes formeentlige Beliggende, og indrykket i Selskabets Skrifter for 1814 S. 298-403. I denne sögte han med megen Lærdom og Skarpsindighed i Særdeleshed at gjendrive den af H. P. v. Eggers i hans Priisskrift opstillede Mening, at Grönlands Österbygd skulde have ligget paa Vestkysten. Med Walchendorf, Torfæus og overhovedet de Fleste af de Ældre antog Wormskiold, at Österbygden maatte söges paa Östkysten af Landet, medens alle de Fjorde paa Vestkysten, som endnu bevare Levninger af deres fordums Bebyggelse ved de i Landet indvandrede Skandinaver, efter ham vilde blive at henföre til de Gamles Vesterbygd. Wormskiold's Undersögelser vakte ikke ringe Opmærksomhed baade i og udenfor Danmark, og hans Mening om Österbygdens Beliggenhed fortrængte en Tid lang temmelig almindeligen den af Eggers forfægtede.

I Efteraaret 1817 berettede engelske Hvalfangere og

[1]) Om Giesecke's Reiser og Foretagender i de to förste Aar af hans Ophold i Grönland findes nogle Efterretninger i et, i Dagen af 20de Februar 1808 meddeelt, Brev fra ham selv, der her dog ikke nævnes, men blot kaldes en i Grönland reisende Videnskabsmand. Brevet selv er dateret Godhavn paa Disko den 6te August 1807 og har formodentligen været til hans Velynder, den nu afdöde Etatsraad J. G L. Manthey til Falkensteen.

navnligen Scoresby den Yngre ved deres Hjemkomst fra det nordlige Iishav, at overordentlig store Masser af Drivisen imellem Spitsbergen og Östkysten af Grönland i dette og de nærmest foregaaende Aar vare bortdrevne og forsvundne[1]. Disse Efterretninger gave Anledning til, at man i Engelland paa Ny optog de siden 1773, paa Grund af de næsten uafbrudte Sökrige, opgivne Forsög paa at finde en nordvestlig Gjennemfart fra det Atlantiske ind i det Stille Hav. Ligesom man i Engelland temmelig almindeligen antog, at det gunstige Öieblik til Opdagelsen af den igjennem Aarhundreder forgjeves sögte Nordvestpassage nu var kommet, saaledes synes man samtidigen her i Danmark at have haabet, at den, i Drivisen östen for Grönland saa uventet indtraadte, betydelige Forandring omsider vilde aabne Adgangen til dette Lands ukjendte Östkyst, hvor man nu atter med Wormskiold var tilböielig til at henlægge Österbygden. Det var imidlertid, hvis vi ellers ikke ere feil underrettede, fornemmelig Hans Majestæt vor nuregjerende Konges varme Interesse for dette, man turde vel sige, nationale Anliggende, der foranledigede, at en Commission, bestaaende af nuværende Conferentsraad H. C. Örsted, afdöde Admiral Löwenörn og den ligeledes afdöde

[1]) I et Brev til Sir Joseph Banks tilskrev Scoresby i Begyndelsen af October 1817 ham iblandt Andet Fölgende: I found on my last voyage about 2000 square leagues of the surface of the Greenland Sea, included between the parallels of 74° and 80° N, perfectly void of ice, which is usually covered with it. Now, all this ice has disappeared within the last two years, and there is little doubt but it has been drifted to the southward into warmer climates, and there dissolved." (Jvfr. The Edinburgh new Philosophical Journal. Vol. XX, S. 97). At denne Scoresby's Formodning om Isens Oplösning i varmere Klimater ikkun for en ringe Deel var grundet, maatte den Kongelige grönlandske Handel til sin store Skade erfare, idet to af de fem Skibe, hvormed Landet den Gang beseiledes, dette Aar bleve borte i Isen, der söoden om Cap Farvel var dreven ind i Davisstrædet og næsten ganske opfyldte dette.

Bjergraad Giesecke, blev nedsat, for at tage Sagen under nærmere Overveielse. Denne Commission er formodentligen, ligesom det en Tid lang var Tilfældet med den senere grönlandske Commission, der foreslog og forberedede den bekjendte Expedition under Capitain Graah, bleven holdt hemmelig: i det Mindste er der, saavidt vi vide, aldrig blevet Noget bekjendt om dens Forhandlinger, som fandt Sted i Löbet af Vinteren 1817—18. Vist er det, at de ikke have fört til noget endeligt Resultat. Meningerne skulle have været meget deelte i Commissionen, idet Löwenörn imodsatte sig ethvert saadant Foretagende, som aldeles overflödigt, medens den med Forholdene i Landet bekjendte Giesecke ansaae en Kystfart med grönlandske Konebaade for snarest at ville före til Maalet. Aaret derpaa (1819) vendte Wormskiold, der med det russiske Opdagelsesskib Rurik havde gjort Reisen igjennem Sydhavet, tilbage fra sit toaarige Ophold paa Kamschatka. Det er os bekjendt, at han efter sin Hjemkomst til Danmark önskede at see en Expedition bragt i Stand til Östkysten af Grönland, og at han under visse Betingelser ikke var uvillig til selv at gaae med en saadan. Han gjorde imidlertid kun nogle forelöbige Skridt i den Henseende og trak sig snart tilbage, efterat have erfaret, at iblandt Andet Tidsomstændighederne ikke vare et Foretagende af den Natur gunstige.

Imidlertid var den Række af engelske Opdagelsesreiser, hvilke vi fornemmeligen skylde, at vi nu kjende de arktiske Kyster af det amerikanske Continent i deres fulde Udstrækning, i Foraaret 1818 bleven aabnet med Afsendelsen af to fortræffelig udrustede Expeditioner, hvoraf den ene under John Ross igjennem Davisstrædet skulde söge at opdage Nordvestpassagen, den anden under David Buchan skulde trænge frem imellem Grönlands Östkyst og Spitsbergen, hvis den, hvad man antog for muligt, omkring Nordpolen traf et iisfrit Hav, gaae igjennem dette og saaledes paa den allernærmeste Vei söge at naae Beringsstræ-

det. Men, da disse og de fölgende engelske Opdagelsesreiser til de nordligste Egne af den nye Verden ligge udenfor Grændserne af nærværende Fremstilling, ville vi her indskrænke os til korteligen at berette om et Möde paa Isen, som Capitain Ross i Sommeren 1818 havde med nogle Beboere af de ubekjendte nordligere Strækninger af Grönlands Vestkyst, hvis Undersögelse paa en neppe forsvarlig Maade fra dansk Side er bleven forsömt[1].

Den 9de August, da begge de til Expeditionen hörende Skibe paa henimod 76° N.Br. befandt sig tæt udenfor Isen, som her laa fast op til Kysten, bemærkede Engellænderne nogle Indfödte, der i deres Hundeslæder vare komne ud paa Isen og syntes at ville nærme sig Skibene, men vare overmaade frygtsomme. Dog lykkedes det den fölgende Dag, ved Hjælp af en indfödt Grönlænder[2], der fulgte med Expeditionen som Tolk, ikke blot paa Isen at bringe en Sammenkomst i Stand med Nogle af dem, men endog at formaae disse til at komme ombord i Skibet Isabella. Ved denne förste Sammenkomst med de Indfödte og deres gjentagne Besög, medens Skibene laae udenfor denne Deel af Grönlands Vestkyst, erfarede Engellænderne, at de hörte til en Eskimostamme, der afsondret, som det synes, fra hele den övrige Verden beboer de nordöstligste

[1]) Allerede i Jakob Severio's Tid havde Paul Egede (Efterretoinger om Gröoland. S. 71) foreslaaet, at lade et Skib löbe op under Nord, for at faae Vished, om Gröolaod var en Ö eller landfast med Amerika, og tilbudet sig selv at gaae med Skibet. Egede fik to Gaoge efter hinanden et höfligt Afslag. Nu er, som bekjendt, Grönlands Iosularitet sat udenfor al Tvivl; men Danmark har ikke bidraget det Ringeste til dette geographiske Problems Lösning.

[2]) Zachæus, hvem Ross kalder John Sacheuse, var födt i Nordgrönland, hvis vi ikke feile, ved Jakobshavn. Paa Gruod af eo ulykkelig Kjærlighed eller rettere af Krænkelse over et Afslag af eo Pige, han vilde ægte, forlod han 1816 hemmeligen sit Födeland og kom med en skotsk Hvalfaoger til Leith. I Begyndelsen af Aaret 1819 blev han i Edioborg bortrykket af en Typhus.

Kyststrækninger af Baffinsbugten. De havde aldrig i deres Liv seet Skibe og antoge derfor Isabella og Alexander for levende Væsner, komme enten fra Solen eller fra Maanen; Seilene ansaae de for Vinger. Selv havde de, saavidt Engellænderne kunde bringe i Erfaring, ingen af de ellers blandt Eskimoerne brugelige Skindbaade; hvilket dog næsten lyder utroligt. Derimod færdedes de med overordentlig Hurtighed paa Slæder, der lignede Grönlændernes og ligesom disses blevne trukne af Hunde. Hvad der i höi Grad forbausede Engellænderne, var at finde disse aldeles isolerede Vilde i Besiddelse af Jernredskaber. Engellænderne troede först, at Jernet muligen med Skibsvrag kunde været drevet ind paa deres Kyster; men ved nærmere Efterspörgsel erfarede de, at det Jern[1], som de Indfödte benyttede til deres Redskaber og Jagtvaaben, fandtes i betydelige Masser paa et Fjeld i Nærheden af Kysten. Dette Jernfjeld, som Ross kalder Sowallick[2] Point, ligger i Fölge hans Angivelse paa 76° 10′ N. Br. Expeditionens grönlandske Tolk forsikkrede Engellænderne, at de Eskimoer, som de havde truffet i denne Afkrog af Verden, erkjendte et Slags Overhoved eller Konge, som i Petovak[3], hvor han residerede, skulde beboe et stort paladsagtigt Steenhuus, og til hvem hans Undersaatter afgave en vis Andeel af deres Fangst og Erhverv; men hele denne Fortæliing klinger altfor fabelagtig, til at vi kunne antage den for Andet

[1]) Sandsynligheden for at det maatte være Meteorjern blev efter Hjemkomsten til Engelland bekræftet af den bekjendte Dr. Wollaston, der fandt at det indeholdt flere Procent Nikkel.

[2]) Rigtigere Savilik af Savik, Jern.

[3]) Da denne arktiske Residents ifölge de Indfödtes Udsigende skulde ligge i Nærheden af en betydelig Ö, som ikke letteligen kunde være nogen anden end Wolstenholme Island, og Ross i de fölgende Dage tydeligen erkjendte nogle grönlandske Vinterhytter nordenfor Cap Dudley Diggs, antog han og hans Medreisende disse for at være det omtalte Petovak.

end en Misforstaaelse fra Tolkens Side, eller maaskee endog for en ligefrem Opdigtelse. Ross, der ikke fandt Leilighed til at gjengjælde disse Eskimoer deres Besög og endnu mindre til at gjöre deres Konge sin Opvartning, gav hele den bjergige Kyststrækning, som denne Stamme beboer, Navn af de Arktiske Höilande (Arctic Highlands)[1].

Disse Engellændernes Undersögelser af de, hidindtil ubekjendte, nordligere Strækninger af Grönlands Vestkyst synes imidlertid ikke her i Danmark, hvor man til den Tid fornemmeligen havde Opmærksomheden henvendt paa Landets Östkyst, at have vakt nær den Opsigt, som de fire Aar senere af W. Scoresby den Yngre paa den modsatte nordöstlige Kyst gjorte Opdagelser. Da alle de fra Danmark til Gjenopdagelsen af Österbygden udsendte Expeditioner havde sögt denne lige overfor Islands Vestkyst, saa havde ingen af dem paa nogen betydelig nordligere Brede nærmet sig Östkysten af Grönland. Af fremmede Söfarende havde den berömte Hudson, da han i Aaret 1607 paa sin förste Opdagelsesreise forsögte at trænge frem tværs over

---

[1]) Det faldt ikke Ross ind, i sin Souverains Navn at tage nogen Deel af Grönlands Vestkyst i Besiddelse, endskjönt der landedes paa enkelte Punkter. Derimod undlod han ikke at gjöre dette ovre paa den anden Side af Baffinsbugten, hvor han i Possession Bay höitideligen og med alle de brugelige Formaliteter tog Landet i Besiddelse. Vi troe her at burde bemærke dette, da Engellænderne senere, paa Grund af Ross's Undersögelser i Aaret 1818, synes at ville tilegne sig de nordligste Strækninger af Grönlands Vestkyst. Saaledes finde vi paa et, af det engelske Selskab for Udbredelsen af nyttig Kundskab for faa Aar siden udgivet og sandsynligviis i en Mangfoldighed af Exemplarer over hele det brittiske Rige udbredt, Kort over det brittiske Nordamerika og Vestindien, at Kysterne af Grönland ere illuminerede som danske fra Ardincaple Inlet, eller fra imellem 75° og 76° N. Br. omme paa Östkysten, og til Dunira Bay omtrent paa samme Brede af Vestkysten, imedens Melville's Monument og de endnu nordligere Strækninger af Grönlands Vestkyst ere illuminerede som hörende til de engelske Besiddelser i Nordamerika.

Nordpolen, to Gange faaet den nordöstlige Kyst af Grönland i Sigte, men begge Gange ikkun tilfældigviis. Den 13de Juni vare hans Skibe blevne indhyllede i en tyk og overordentlig kold Taage. Da denne den paafölgende Morgen lettede, opdagedes der paa en ikke nærmere angiven Brede et med Sne bedækt Forbjerg og bag ved dette et höit Fjeld, der havde Lighed med en Fæstning og fik Navn af Mount of God's Mercy. Luften blev nu mild, og det regnede. For at klare Kysten, styrede Hudson östlig; men, efter igjen i nogen Tid at have været indhyllet i Taage, saae han paa 73° Brede atter Land; det var höit og steilt, men aldeles snefrit. Denne Deel af Kysten gav Hudson Navn af Hold-with-Hope. I den anden Halvdeel af det syttende Aarhundrede synes hollandske Hvalfangere ikke sjelden at være komne ind under Nordöstkysten af Grönland. Paa et ældre Kort over Grönland i en, i sin Tid meget anseet, Samling af hollandske Sökort (De groote nieuwe Zee-Atlas door Gerard van Keulen) finde vi den hele Kyststrækning fra 70° til henimod 80° N. Br. aflagt under Navn af Nieu-Groenland, og paa denne Strækning atter t- Land van Broer Ruys (med den udenfor samme liggende Ö Bontekoe) opgedaen Anno 1655, Baey van Gale Hamkes opgedaen Anno 1654, t- Land van Edam opgedaen Anno 1655 og endeligen nordligst (paa henved 79° N. Br.) t- Land van Lambert opgedaen Anno 1670. Desuagtet maatte denne Deel af Grönlands Östkyst, som hele Östkysten overhovedet, uden Tvivl endnu betragtes som et ubekjendt Land, da W. Scoresby den Yngre, en videnskabelig dannet Hvalfanger-Commandeur og nu Medlem af den engelske Geistlighed i Exeter, i Sommeren 1822 paa en Hvalfangst-Expedition imellem Spitsbergen og Grönland fandt Leilighed til at undersöge en ikke ubetydelig Strækning af det sidstnævnte Lands Nordöstkyst. Den 27de Marts 1822 var Scoresby med det fortrinlige Hvalfangerskib Baffin, der nu skulde gjöre sin tredie Reise til Iishavet, löben ud fra

Liverpool. Den 25de April befandt han sig paa 75° 05′ N. Br. og, da der allerede paa denne Brede kunde ventes Hvaler, lod han Slupper, Liner, Harpuner, kort Alt, hvad der udfordres til Fangsten, gjöre klar, for at kunne begynde denne. Scoresby vedblev at staae Nord efter indtil den 28de April, da han om Morgenen paa 80° 30′ N. Br. blev standset af uigjennemtrængelige Iismasser. Efter i flere Uger paa disse höie nordlige Breder, hvor Hvalfangerne indtil Aaret 1818 pleiede at gjöre den rigeligste Fangst, ikkun at have seet faa og fanget en eneste Fisk, besluttede Scoresby at forsöge de sydligere Breder af Iishavet, hvor enkelte Hvalfangere, og iblandt disse han selv, i de nærmest foregaaende Aar havde fanget heldigen og ved denne Leilighed vare komne i Sigte af Grönlands Östkyst eller The West-Land, som denne Kyst i Modsætning til Spitsbergen i deres Sprog sædvanligviis hedder. Den 23de Mai var Baffin om Middagen paa 75° 43′ N. Br. Da Scoresby ansaae denne Parallel for den passende til atter at söge Hvaler paa, lod han staae ind i Isen, som her omgiver Östkysten af Grönland. Han bedrog sig ikke: inde imellem Isen bleve flere Hvaler sete og to af dem fangede. Den 8de Juni, da det efter et Snefog klarede af om Eftermiddagen, fik Scoresby paa 74° 06′ N. Br. for förste Gang i dette Aar Östkysten af Grönland i Sigte. Men alle Anstrængelser uagtet vilde det ikke lykkes ham at komme Landet nærmere end paa 10 Sömile (Leagues); uigjennemtrængelige Iismasser spærrede ham Adgangen. Heldigviis var Veiret i flere Dage særdeles smukt og Luften klar, saa at den höie bjergige Kyst vedblev at være synlig i et Omfang af henved 90 engelske Mile. Det nordligste Punkt af denne Kyststrækning blev anseet for den nordöstlige Pynt af Gale Hamkes's Bai, hvormed Breden (75°) stemmede. Det sydligst (paa 73° 30′ Br.) sete höie Land antoges derimod for at være Hudson's Hold-with-Hope. Af Kysten sönden for dette Punkt fik Scoresby senere (den 18de Juni)

en mindre Strækning at see, men i en betydelig större Afstand. Da han imidlertid i Nærheden af Land ikke havde truffet Spor af Hvaler, stod han i östlig Retning atter ud efter. I kort Tid fangedes der nu een större og to mindre Hvaler, foruden tre Narhvaler. Men, efter derpaa i en tre Ugers Tid saa godt som slet ikke at have seet Hvaler, besluttede Scoresby sig den 19de Juli til paa Ny at söge ind under Kysten, i det Haab denne Gang maaskee at være heldigere. Det lykkedes ham endnu samme Dag at trænge igjennem en ikke ubetydelig Deel af Drivisen og at nærme sig Landet paa 71° 02′ N. Br., hvor en lille Bugt eller Fjord fik Navn af Masclet Bai. Den 24de Juli havde Scoresby omsider den Glæde for förste Gang at betræde Grönlands Östkyst. Paa 70° 30′ N. Br. landede han uden Vanskelighed paa et Klippenæs, hvilket han gav Navn af Cap Lister. Da Landet her havde tabt sin bjergige Charakter, vandrede Scoresby langs med den lave Strandbred en tre til fire engelske Mile frem i vestlig Retning og steg derpaa ned igjen i Nærheden af Cap Swainson, hvor han traf paa en grönlandsk Teltplads med umiskjendelige Spor af, at de Indfödte kort i Forveien havde havt Ophold paa dette Sted. Iblandt adskillige Stykker forarbeidet Træ og Been, som de her havde efterladt sig, tildrog især Beenspidsen af en Bue- eller maaskee snarere af en Kastepiil sig Scoresby's Opmærksomhed; den var nemlig ikke alene særdeles vel gjort, men tillige forsynet med en lille Jernod. Natten derpaa var den atmosphæriske Refraction, som en Fölge af den indtraadte Varme, saa betydelig, at Scoresby, efter igjen at være kommen ombord, ikke blot tydeligen kunde see det omvendte Billede af et Skib, der selv var aldeles under Horizonten, svæve over Midten af en, allerede den 23de af ham bemærket, rummelig Bugt eller Fjord, men at han endog var i Stand til i dette Billede at gjenkjende sin Faders Skib The Fame, uagtet dette paa samme Tid befandt sig henved 30 engelske Mile borte. Den 25de om Mor-

genen var Scoresby, ledsaget af tre Hvalfangerskibe, der om Natten havde sluttet sig til Baffin, i Mundingen af bemeldte Fjord, der senere viste sig at være et betydeligt Sund eller Stræde. Op ad Dagen fik han det Skib, hvis Billede han alt om Natten var bleven vaer, virkeligen i Sigte og erfarede nu af sin Fader, som i to eller tre Dage havde krydset i Sundet, at han i dette havde seet to Hvaler. Den fölgende Nat fik Scoresby selv her ligeledes to Hvaler at see, hvilket opmuntrede ham til endnu at forblive et Par Dages Tid i dette mærkelige Sund, hvis Undersögelse udgjör den egentlige Kjerne af hans Opdagelser paa Östkysten af Grönland. Sundet selv gav Scoresby efter sin Fader Navn af Scoresby's Sund, fordi han antog det for afgjort, at hans Fader var dets oprindelige Opdager eller dog i ethvert Tilfælde den förste Europæer, som var trængt ind i det[1].

[1]) Heri har Scoresby dog rimeligviis taget feil. Wormskiold besad nemlig i sin Tid (Det skandinaviske Litteraturselskabs. Skrifter for 1814. S. 383-84) et haandskrevet Kort af Volkert Bohn, der 1788 var Raadmand i Boldixum paa Osterlandföhr, ifölge hvilket denne i Juni og Juli 1761 var kommen langs med en betydelig Strækning af Grönlands Östkyst og her paa 70° 40′ N. Br. af den stærke indadgaaende Ström var bleven draget ind i en Fjord, som han antog den for, af en meget betydelig Vidde og saa dyb, at der end ikke med klar Luft fra Bramsalingen kunde öines Ende paa den. Det paaberaabte Kort, hvilket Wormskiold havde faaet af Löwenörn, er formodentligen forgaaet ved den Brand, som for et Par Aar siden i Jylland tilintetgjorde alle den Förstnævntes videnskabelige Samlinger; men vi kunne neppe betvivle, at jo vor frisiske Landsmand, i en ung Alder og sandsynligviis med en hollandsk Hvalfanger, hele 61 Aar för Scoresby og dennes Fader har været inde i det saakaldte Scoresby's Sund. Den af sin Födeö höitfortjente Volkert Bohn döde 1825, 82 Aar gammel, efter som Hvalfanger i Alt at have gjort 45 Reiser til det nordlige Iishav. — Ved denne Leilighed troe vi endnu at burde bemærke, at nogle Östlændinger, hos hvilke den bekjendte Kjöbmand J. C. Mörch ved Julianehaab i sin Tid indsamlede Efterretninger om Östkysten, fortalte ham, at der betydeligen nordligere end Omevik var endnu et beboet Vintersted, hvilket de kaldte Pik-

Indlöbet til Scoresby's Sund begynder efter den yngre Scoresby's Mening paa den nordlige Side allerede ved Cap Hodgson, der efter ham ligger paa 70° 32′ N. Br., altsaa lidt nordligere end Cap Lister, hvor han först landede, medens det imod Syd begrændses af Cap Brewster paa 70° 11′ N. Br. Afstanden imellem disse to Forhjerge anslaaer Scoresby til 24 engelske Mile, men imellem Cap Brewster og Cap Tobin, som ligge næsten under den samme Meridian, er Sundets Brede ikkun 14 Mile. Indenfor de to sidstnævnte Forbjerge udvider det sig imidlertid atter. Fra Cap Tobin paa Nordsiden, hvor Landet sænker sig ned imod Sundet, strækker Kysten sig i V. N. V. til Cap Hope. Her böier den af og löber nu, som en lav regelmæssig Strandbred, imod Nord, i en med den ydre östlige Kyst næsten parallel Retning. Syd- og Östsiden af Landet, der saaledes har Udseendet af at være en Halvö, men dog vel snarere er en Ö, gav Scoresby Navn af Liverpool Kysten. Paa Vestsiden beskylles det af Hurry's Inlet, der skiller det fra Jameson's Land. Faderen Scoresby havde sine Baade 30 til 40 engelske Mile oppe i denne Arm af Sundet, men uden at finde Ende paa den. Östkysten af Jameson's Land, som i det Hele strækker sig i Nord og Syd, löber nedenfor Cap Stewart med en lav og flad Strandbred i S. V. indtil Cap Hooker, hvorfra den dreier sig i V. N. V. og N., saa at Jameson's Land efter al Sandsynlighed ligeledes bliver en Ö eller en Halvö. Fra Cap Brewster saaes den sydlige Kyst af Scoresby's Sund at strække sig omtrent 50 engelske Mile i V. og V. N. V., hvor det fjerneste Punkt fik Navn af Cap Stevenson. Imellem Sydkysten og Jameson's Land er Sundet ikkun 14 engelske Mile bredt, og smallest under Meridianen af Cap Hooker. Vesten for dette Cap udvider Sundet sig igjen betydeligen, men deles her af en fremspringende Landstrækning. der blev kaldet Milne's

kiukbik, og at der nordenfor dette gik en stor Strömfjord ind i Landet, der saaledes muligviis kan være Scoresby's Sundet.

Land, i tvende Arme, hvoraf den sydligere er at betragte som en Fortsættelse af Sundet eg löber lige i Vest, uden at der fra Toppen af Baffin lod sig opdage Ende paa den. Den anden Arm, der fik Navn af Hall's Inlet, trænger sig ind imellem Jameson's Land og Milne's Land. Scoresby's Fader undersögte denne Arm i en Strækning af henved 30 engelske Mile, fra Cap Hooker at regne, men fandt heller ikke Ende paa den: over en uoverskuelig Mængde af Iis var der imod Nordvest ikke Land at öine. Allerede den 25de Juli var den yngre Scoresby om Eftermiddagen landet paa Nordsiden af Sundet ved Cap Hope, hvor Egnen aldeles lignede den omkring Cap Lister, og hvor han ligeledes traf Spor af de Indfödtes Sommerophold. Den fölgende Morgen landede han i Nærheden af Cap Stewart paa Jameson's Land, der viste en heel anden Charakter end det, Scoresby hidtil havde seet af Grönlands Östkyst, og bedækkes af en, sandsynligviis yngre, Steenkulformation. Foruden mange andre Spor af Beboelse traf Scoresby her ikke langt fra den flade Strandbred 10 af de sædvanlige, men nu paa Grund af Aarstiden forladte, grönlandske Vinterhytter. I Nærheden af disse voxede Græsset en Fod höit; overhovedet var Vegetationen paa Jameson's Land af en ualmindelig Frodighed. Paafaldende var i denne Henseende Modsætningen til den höie, bjergige og for en stor Deel iisklædte Sydkyst af Sundet. Her fandt Scoresby ikke Leilighed til selv at lande; men han sendte Nogle af Mandskabet i Land i Nærheden af Cap Brewster, hvor de klavrede over en Iisblink og bestege et meget steilt, omtrent 1500 Fod höit, Fjeld, hvis Top ragede frem af Isen. Efterat have forladt dette mærkelige Sund, undersögte Scoresby i de paafölgende Dage Kysten söndenfor Cap Brewster indtil Cap Barclay paa 69° 13′ N. Br., dog uden at lande. Hans Fader og en anden Hvalfanger vedbleve at holde Fölgeskab med ham. Men, da de den 30te Juli, uden at have truffet paa Hvaler, befandt sig to Bredegrader söndenfor

den sydligste Parallel, paa hvilken Scoresby nogensinde med Held havde drevet Hvalfangsten, besluttede de efter fælleds Overlæg at vende om igjen og at söge Nord paa. For at undgaae en Række af Iisfjelde udenfor Cap Brewster, styrede de först östlig og derpaa nordlig; men de vare her ikke heldigere, end tilforn. Da de i flere Dage i en temmelig betydelig Afstand fra Land forgjeves havde sögt efter Hvaler, bleve de den 9de August enige om at gjöre et sidste Forsög inde under Östkysten af Grönland. Efter en kort Hvile gik de endnu samme Dag under Seil og styrede vestlig igjennem Aabningerne i Drivisen. Ved Nattens Frembrud havde de tilbagelagt en Vei af omtrent 50 engelske Mile og gjorde nu fast ved en af de store Iisflader. Den fölgende Dags Eftermiddag opdagede de Land og kort derefter, da det klarede af, en Aabning i Isen, der strakte sig lige ind imod Strandbredden. I det Haab, her snarest at kunne træffe Hvaler, bestemte Scoresby og hans tvende Ledsagere sig til for det Förste at forblive, hvor de vare, og Skibene bleve bragte i Sikkerhed ved Randen af den, udenfor Kysten liggende, saakaldte Landiis. Det Land, som laa lige for dem i N. V. t. V., havde Udseendet af en Ö og fik Navn af Traill's Eiland. Midten af det syntes at ligge paa 72° 12′ N. Br., eller saa omtrent. Söndenfor Traill's Eiland aabnede der sig et meget bredt Sund, der blev opkaldt efter den berömte engelske Chemiker Davy, medens en anden Aabning paa Nordsiden af Öen fik Navn af Mountnorris Inlet. Scoresby landede ved Cap Moorsom paa den bjergige og nögne Östkyst af Traill's Eiland, uden at træffe Spor af Landets Indbyggere. Derimod stödte hans Fader imellem Cap Moorsom og Cap Simpson, det sydöstligste Forbjerg af Öen, paa Levningerne af ikke færre end 50 Sommerboliger[1]. Den 12te August om Morgenen blev, uagtet det regnede og stormede, et Antal fuldstændigen

[1]) Formodentligen grönlandske Teltmure (Karmæt), som de paa Vestkysten kaldes.

udrustede Hvalfangerslupper afsendt fra de tre Skibe i Forening, for nærmere at undersöge saavel Davy's Sund som Mountnorris Inlet, men tillige for her at lede efter Hvaler. Det var nær ved, at dette Foretagende havde faaet et meget uheldigt Udfald; thi op ad Dagen tog ikke blot Regnen til og Stormen blev stærkere, men til al Ulykke brast Iismarken, ved hvilken Skibene havde gjort fast, saa at disse kom i Fare og bleve skilte fra Slupperne. Dog löb Alt heldigen af, uden for saa vidt, at Scoresby derved blev forhindret fra, ifölge Aftale med sin Fader, paa denne Dag, der var Kongen af Engellands Födselsdag, höitideligen at tage Landet i Besiddelse. Dette skete heller ikke senere, da han ikke oftere fandt Leilighed til at lande. Derimod var han nu desto heldigere med Hvalfangsten, endskjönt Fangetiden gik stærkt til Ende. Den 15de August bleve nemlig fem store Hvaler harpunerede, af hvilke to forlistes, men de tre andre bleve bjergede. Derved fik Baffin med Eet en ligesaa god Ladning, som de Skibe, der i denne Sommer havde fanget heldigst. Scoresby vedblev af og til at see Östkysten af Grönland indtil den 27de August, da en tyk Taage havde indfundet sig om Natten, og han for bestandig tabte Landet af Sigte. Han tiltraadte nu Hjemreisen og naaede Engelland i Midten af September Maaned.

Scoresby's Undersögelse af Grönlands Östkyst, som omfatter den betydelige Strækning fra Cap Barclay paa 69° 13′ O. Br. indtil det paa omtrent 75° Brede beliggende Gale Hamkes's Land, blev det fölgende Aar af En af hans Landsmænd fortsat et Stykke længere imod Nord. Capitain Clavering, hvem Admiralitetet havde overdraget at bringe den daværende Capitain Sabine over til adskillige Stationer i det nordlige Iishav, fik den 5te August 1823 Östkysten af Grönland i Sigte. Efter her af have landsat Sabine og dennes videnskabelige Apparat paa et Par Öer, hvilke han gav Navn af „Pendulum Islands", undersögte han den nordenfor liggende Kyststrækning, hvilken var den förste, Sco-

resby Aaret i Forveien havde faaet i Sigte. Den Fjord eller det Sund, som Scoresby havde givet Navn af Walter Scott's Inlet, antog Clavering for at være den af Gale Hamkes opdagede Bai. Andre nordligere Aabninger i Kystlandet gav han Navn af Foster's Bai, Ardincaple Inlet og Roseneath Inlet. Han saae det höie og steile Kystland at strække sig i denne Retning op til den 76de Grad N. Br.

Samme Aar udgav Scoresby den udförlige Beretning om sine Undersögelser og Opdagelser paa Grönlands Östkyst[1], et Skrift, der i sin Nyhed neppe nogetsteds har vakt en saa almindelig Opmærksomhed, som her i Danmark. Ikke blot, at det var lykkedes ham, uden at stöde paa uovervindelige Vanskeligheder, gjentagne Gange at nærme sig, ja endog at lande paa en Deel af den for utilgængelig ansete Kyst! Men den, fra Barndommen med Iishavet fortrolige, Sömand havde endnu til Slutning udtalt det som sin fuldkomne Overbeviisning, at han, hvis der havde været ham forundt en tre eller fire Ugers Tid til en saadan Undersögelse, sandsynligviis vilde have været i Stand til at löbe ned langs med den sydöstlige Kyst af Landet, lige indtil Cap Farvel, og underveis at besöge alle de Steder, hvor de gamle Colonier havde staaet. I den Omstændighed, at Scoresby kun ved et Tilfælde var bleven afholdt fra, i sin Souverains Navn at tage den af ham opdagede Kyststrækning i Besiddelse, maatte den danske Regjering finde en yderligere Opfordring til at gjöre noget Alvorligt, for omsider at see i det Mindste den Deel af Östkysten, der grændser nærmest til de danske Handels-Etablissementer paa Vestkysten, undersögt og med det Samme Spörgsmaalet om Österbygdens virkelige Beliggenhed paa en afgjörende Maade besvaret. I et af de paafölgende Aar blev

[1]) Journal of a voyage to the northern whale-fishery; including researches and discoveries on the eastern coast of West Greenland, made in the summer 1822, in the ship Baffin of Liverpool. By William Scoresby Junior, Commander. Edinburgh 1823. 8.

der i den Anledning nedsat en Commission, bestaaende af den nuværende Finants-Minister Grev A. W. Moltke, Etatsraaderne J. W. Hornemann og Gede, samt Commandeur-Capitain Zahrtmann. I al Stilhed forberedede denne Commission en Expedition, der i to af de i Landet brugelige större Skindbaade eller saakaldte Konebaade, med en Besætning af Indfödte og ledsagede af to Kajakker, fra et af de sydligste europæiske Etablissementer paa Vestkysten skulde afgaae til Östkysten og der söge at trænge frem til det sydligste af Scoresby sete Punkt, nemlig Cap Barclay, af ham angivet at ligge paa 69° 13′ Brede.

Tidlig i Foraaret 1828 indskibede nuværende Capitain W. A. Graah, hvem Anförselen af denne Expedition var bleven anbetroet, sig tilligemed Dr. I. Vahl, der som Naturforsker skulde ledsage Expeditionen, paa Hvalfisken, en den Kongelige grönlandske Handel tilhörende Brig, og ankom den 28de Mai til Frederikshaab i Sydgrönland. Herfra begave de sig den 5te Juni i en leiet Konebaad paa Veien til den sydligste Colonie Julianehaab, hvilken de naaede den 16de Juni. Ved Julianehaab skulde de to större for Expeditionen bestemte Skindbaade bygges og udredes, Roersker, Styrere og Kajakmænd antages, kort Alt forberedes saaledes, at Expeditionen i det fölgende Foraar med förste gunstige Leilighed kunde afgaae til Östkysten. Under Opholdet ved denne Colonie ankom der den 3die Juli Konebaade fra Lichtenau og Friedrichsthal, de to sydligste af Brödre-Unitetets Missioner i Grönland. Med Missionair A. de Fries var en hedensk Östlænding, for at handle ved Colonien, fulgt med fra Friedrichsthal i sin Kajak. Det var en höi og kraftfuld Mand i sin bedste Alder, som kaldte sig Ernenek, og oprindeligen havde hjemme nordenfor Östkystens berygtede Iisblink Puïrsortok, men nu havde tilbragt den sidste Vinter noget östenfor Friedrichsthal. Capitain Graah indsaae strax, hvilke uberegnelige Fordele Expeditionen kunde love sig af denne Östlænding, hvis han var at formaae til

at slutte sig til den og at ledsage den paa Reisen om paa Östkysten. Ernenek vilde imidlertid ikke indlade sig paa noget Forslag i saa Henseende, inden han derom havde raadfört sig med sin Familie, der var bleven tilbage ved det under Colonien Julianehaab hörende Handels-Anlæg Nennortalik paa en Ö af samme Navn. Da Ernenek allerede Dagen derpaa agtede sig til Nennortalik, besluttede Graah, for ikke at tabe ham af Sigte, tilligemed Vahl at fölges med ham til Anlægget. Her traf de Ernenek's Svigermoder og begge hans Hustruer, hvilke Graah ved Hjælp af nogle Foræringer snart vidste saaledes at vinde for sin Plan, at de Intet havde imod at overvintre ved Nennortalik og derpaa i det kommende Foraar at afgaae med Expeditionen til Östkysten. Efter endnu at have besögt Friedrichsthal, ankom Graah og Vahl den 15de Juli igjen til Julianehaab, hvor Bygningen af de tvende Konebaade imidlertid var rykket frem under de indfödte Baadebyggeres Hænder. Den Tid, som Forberedelserne til Expeditionen nu levnede Capitain Graah, anvendte han til Udflugter i Julianehaabs nærmeste Omegn. Paa en saadan blev den mærkelige lille Kirkeruin i Kakortokfjorden nöie undersögt, aftegnet og udgravet. De to Konebaade vare alt i August fuldkomment færdige og afgik endnu i denne Maaned med alt deres Tilbehör til Bestemmelsesstedet Nennortalik. Den 14de October afreiste Graah og Vahl ligeledes fra Julianehaab, for at tage deres Vinterophold ved Anlægget, hvorfra Expeditionen saa tidligen, som muligt, i det fölgende Foraar skulde tiltræde Reisen til Östkysten. Her traf de Ernenek, som havde holdt Ord og faa Dage i Forveien havde indfundet sig med sin Familie. Da det lille europæiske Vaaningshuus ved Nennortalik's daværende, men senere flyttede, Handels-Anlæg var for indskrænket til, foruden dets sædvanlige Beboere, at kunne rumme de Nyankomne, flyttede disse, tilligemed Ernenek og dennes Familie, ind i et, for dem indrettet, sædvanligt grönlandskt Vinterhuus. Dog,

inden Graah slog sig til Ro i denne Jordhytte, hvor Opholdet skulde give ham en Forsmag paa hvad der den næste Vinter ventede ham omme paa Östkysten, gjorde han endnu en Udflugt, for ved eget Öiesyn at lære Farvandet östenfor Friedrichsthal at kjende. Selv ikke det grönlandske Sprog tilstrækkeligen mægtig, formaaede han Missionairen de Fries ved Friedrichsthal til at gjöre sig Selskab. Paa denne Udflugt kom han ind i det 8 til 9 Mile lange, men paa det Bredeste ikkun en halv Miil brede, Sund, igjennem hvilket Wallöe 1752 var vendt tilbage fra Östkysten, og hvilket vi med denne dets förste Opdager ville lade beholde sit grönlandske Navn Ikarisarsoak. Dog naaede Graah ikke denne Gang Östenden af Sundet, men kom ikke længere end til Ujararsoït, en Landingsplads paa Nordsiden af Ikarisarsoak, hvor han besteg et höit Fjeld og herfra havde en viid Udsigt over det iisklædte Hav, som omgiver Östkysten af Grönland. Efter en besværlig Tilbagereise naaede Graah den 2den November igjen Nennortalik, hvor han forefandt Ernenek's Svigerfader Sidlit og dennes tre Koner, som imidlertid her vare ankomne. Sidlit tilböd Graah sin Tjeneste, og, efter nogle Vanskeligheder, bekvemmede ogsaa denne Östlænding sig til at slutte sig til Expeditionen og at ledsage den om paa Östkysten.

Efter en i det Hele taget meget mild Vinter afgik Expeditionen allerede den 25de Marts 1829 fra Nennortalik. Den bestod ved Afreisen af Capitain Graah, Dr. Vahl og to andre Danske, fem Grönlændere og ti Grönlænderinder. Expeditionens egne Baade havde ikke kunnet indtage mere end knapt et Aars Proviant for de fire Europæere alene. For Baadenes grönlandske Besætning havdes der i en Transportbaad, som for det Förste skulde fölge med Expeditionen, ikkun tre til fire Ugers Provisioner; men man havde gjort Regning paa, at der af og til vilde kunne indhandles nogle grönlandske Levnetsmidler hos Beboerne af Östkysten, og at Fangsten af de medfölgende Grönlæn-

dere undertiden ligeledes vilde bringe Noget tilveie. Foruden Transportbaaden, der, som sagt, ikke hörte med til Expeditionen, ledsagedes denne endnu af nogle Kajakmænd, deels antagne til at bugsere, deels saadanne, som i en Dags Tid eller et Par ville gjöre de Bortdragende Selskab. Efter ved det sydligste europæiske Etablissement paa Vestkysten, nemlig Brödre-Missionen Friedrichsthal, at have sagt den civiliserede Verden Farvel, sögte Expeditionen paa den nærmeste Vei igjennem Ikarisarsoak Sundet at komme om paa Östkysten. Den 31te Marts naaede den Ujararsoït, hvor Graah i Efteraaret havde været nödt til at vende om. Den 1ste April kom den til Kikertak, en liden fordum beboet Ö, ikke langt indenfor den östlige Munding af Ikarisarsoak; men ved Östenden af Sundet laa Storisen saa tæt pakket, at der ikke var mindste Udsigt til for det Förste at komme videre. I 25 samfulde Dage maatte Expeditionen her blive liggende i fuldkommen Uvirksomhed. Efter herfra at have sendt Transportbaaden tilbage, ved hvilken Leilighed tillige to af de til Reisen antagne Kajakmænd forlode Expeditionen, slap denne omsider den 26de April fra Kikertak og forbi Igalalik, Östpynten af Fastlandet ved Sundets Munding. Om Aftenen landede vore Reisende paa Öen Alluk, hvor, som bekjendt, Östlændinger og Vestlændinger aarligen pleie at samles til et Slags Marked. I Begyndelsen af Mai Maaned naaede Expeditionen Halvöen Nenneetsuk, hvilken Graah ansaae for at være hans Forgænger P. O. Wallöe's Nenese. Her maatte Expeditionen atter blive liggende indtil den 25de Mai, da den omsider slap bort fra dette Sted og kort efter Midnat naaede Ikarisiaitsiak, et smalt Sund imellem to lave Öer. Paa en af disse opsloge vore Landsmænd deres Telt, og den fölgende Dag traf de her sammen med et Par östgrönlandske Familier, der ligeledes teltede her i Nærheden. Efter derpaa af Drivisen at have været indesluttede i hele 17 Dage

paa et Næs, som Graah kalder Serketnoua[1], kom de den 20de Juni om Aftenen ind i en ubenævnt Bugt imellem tvende Forbjerge, af hvilke Graah gav det sydligere Navn af Cap Daniel Rantzau og det nordligere af Cap Cort Adelaer. Her begyndte det at see temmelig misligt ud for Expeditionen, navnligen med Hensyn til dens fremtidige Subsistents, da man nu havde passeret et Par af de efter Sigende allerbedste Fangesteder paa Östkysten, uden hos Beboerne at have kunnet faae det Ringeste af grönlandske Levnetsmidler tilkjöbs, og da Ingen af de til Expeditionen hörende Grönlændere, den flinke Ernenek ene undtagen, underveis havde fanget Noget af Betydenhed, hvorfor ogsaa de europæiske Provisioner allerede vare stærkt medtagne. Man vidste desuden, at Flere af de i Expeditionen deeltagende Indfödte vare saare uvillige til at ledsage denne længere end til den bekjendte, som yderst farlig og ufremkommelig udraabte, Iisblink, til hvilken man nu neppe havde en Dagsreise tilbage. Under disse Omstændigheder troede Expeditionens Anförer at burde höre sine europæiske Medreisendes Mening, forinden man gik videre. Raadslagningen endte lykkeligviis med den, vistnok eneste fornuftige, Beslutning: ufortövet at skilles ad. Som en Fölge heraf, skulde de tre Europæere med den ene Konebaad og en Deel af de Indfödte, fra denne Teltplads, hvis Brede fandtes at være 61° 47′, vende tilbage til Vestkysten. Den modige Graah beholdt derimod den anden Konebaad og saa meget af Provianten, som denne kunde lade, til Reisens Fortsættelse. Af de Indfödte bleve Ernenek og hans Familie, to aldrende Nennortalikinder og en ung udöbt Östlænding, der kaldte sig Ningeoak, hos Graah. Lykken fulgte den raske Beslutning. Den 27de Juni passerede Graah uden noget Uheld den, især paa Vestkysten, ilde berygtede

[1]) Ved de, af Capitain Graah anförte, grönlandske Stedsnavne paa Östkysten have vi troet at burde fölge den af ham for disse antagne Skrivemaade.

Iisblink, Puïrsortok kaldet. Paa hiin Side af Iisblinken traf han tre östgrönlandske Familier, der agtede sig ned til Markedet paa Alluk. Overhovedet fandt Graah, at denne Deel af Östkysten var hyppigere og stærkere befolket, end man skulde have ventet[1]. Den 10de Juli naaede han Kemisak, en lille lav Ö paa 63° 36′ 50″ N. Br., hvor han traf otte Telte og i disse henimod 100 Mennesker. Da han her indesluttet af Isen, under et nödtvungent Ophold af tre Dage, iblandt Andet erkyndigede sig om Farvandets Beskaffenhed nærmest nordenfor, erfarede han, at Isen der i Almindelighed ligger tæt pakket langs med Kysten, som paa en betydelig Strækning ingen Landingsplads frembyder. Man fortalte ham ved denne Leilighed, at fem Baade fra Omevik (eller Aluik), det næste og efter Graah's Angivelse eneste beboede Sted nordenfor Kemisak[2], Aaret i Forveien paa Reisen til den sidstnævnte Ö, vare forliste i Isen. Da Rygtet herom ogsaa var kommet Ernenek's Koner for Ören, begyndte den Ene af disse strax at gjöre Iudvendinger imod at reise videre. Derimod fandt Graah tre af Öens unge Piger villige til at gaae med som Roersker, og han kunde saaledes lade Ernenek's Koner med alle deres Börn og meget Gods blive tilbage paa Kemisak, hvorved der ikke blot vandtes Plads i Baaden, men der tillige, hvad der for Öieblikket var det Vigtigste, sparedes en Deel Proviant; thi Enhver af de nyantagne Roersker maatte medbringe et Bundt törret Sælhundekjöd. Den 14de Juli tog Graah

[1]) Grunden til, at den sydligste Deel af Östkysten forholdsviis er mindre stærkt befolket, maa uden Tvivl söges i de Tid efter anden derfra stedfundne Udvandringer til Vestkysten, hvor Östlændingerne dog sjelden kunne trives, men sædvanligviis döe bort inden faa Aars Forlöb.

[2]) Scoresby fandt, som vi i det Foregaaende have seet, utallige Spor af at Östkysten er stærkt befolket paa en endnu nordligere Brede, og Clavering traf paa Sydsiden af Walter Scott's Inlet endog sammen med nogle der teltende Indfödte.

Afsked fra sine Venner paa Kemisak. Med den störste Anstrængelse maatte han og hans Fölge imellem utallige Iisfjelde og en saadan Mængde af Kalviis, at der som oftest ikke var aabent Vande til at see, bane sig Vei til en ikke synderlig höi, men brat Huk af Landet, der fik Navn af Cap Mösting. Nordenfor dette, paa 63° 40′ N. Br. beliggende, Forbjerg forefandt han igjen den sædvanlige Driviis, men af ganske overordentlige Dimensioner. Enkelte Skodser, som de kaldes, havde saaledes en Længde og en Brede af en Fjerdingvei og vare dertil over 30 Fod tykke. Efter paa omtrent 64° 10′ N. Br. at have passeret en mægtig Iisblink, der fik Navn af Colberger Heide, naaede Graah efter 34 Timers uafbrudt Roning omsider Aluik, en ganske lille Ö paa 64° 18′ 50″ N. Br. Han fandt Aluik endnu stærkere befolket end Kemisak, da hiin Ö talte omtrent 130 Beboere, de saakaldte Omevikker. Iblandt disse vare de i Grönland gængse europæiske Artikler endnu temmelig ubekjendte, med Undtagelse dog af Jern og Tobak. Den 16de forlod Graah Öen Aluik, uden at det var lykkedes ham at formaae Nogen af Öboerne til at fölge med sig Nord efter. Den 18de henimod Middag landede han paa et nögent Næs under et höit Forbjerg, hvilket sidste ligger paa 64° 30′ N. Br. og fik Navn af Cap Löwenörn. Tæt söndenfor dette Forbjerg saae han to betydelige Iisblinke, der iblandt de Indfödte hedde Puïrsortut og skulle være af samme Beskaffenhed, som den bekjendte sydligere Iisblink af dette Navn. Den 22de Juli kom Graah til en Ö, der blev opkaldt efter afdöde Admiral Sneedorff, og paa hvilken han traf flere gamle grönlandske Vinterhuse og Begravelser. Öen selv ligger paa 64° 57′ 56″ N. Br. Den fölgende Dag tilbragte han i Regn og Taage paa en anden, to til tre Mile östenfor Sneedorff's Ö beliggende, större Ö, der rimeligviis bliver den samme, som Danell havde seet den 3die Juni 1652 og givet Navn af Hvidsadlen. Fra denne roede Graah den 24de Juli först over til den i N. O. liggende Örsted's Ö,

passerede derpaa imellem Vahl's og Hornemann's Öer og lagde om Aftenen op paa en, nordenfor den sidstnævnte beliggende, lille Ö, der blev hans nordligste Teltplads og paa Grund heraf fik Navn af Vendom. Ethvert af Graah's Forsög paa at trænge videre frem imod Nord strandede nemlig paa de, nordenfor Vendom liggende, uigjennemtrængelige Iismasser. Den 30te Juli reiste der sig mod Aften en frygtelig Storm af N. O., som dog ikke viste nogen kjendelig Virkning paa den, langs med Kysten liggende, faste Iis; men derimod drev en Deel store Iisfjelde bort i O. og N. O., saa at Graah i en Afstand af 10 til 12 Mile fik Öie paa to eller tre Öer, hvilke han ansaae for de af Danell i Aaret 1652 opdagede og derfor gav Navn af Danell's Öer. For ikke at ligge aldeles uvirksom paa Vendom, gjorde han den 3die August et Skridt tilbage, i den Hensigt at undersöge Kystlandet indenfor Sneedorff's Ö og Hvidsadlen. Paa Ole Römer's Ö, beliggende paa 64° 58′ N. Br. i den saakaldte Kjöge Bugt, fandt han tre grönlandske Vinterhuse og tydelige Spor af, at Öen endnu Aaret tilforn havde været beboet. Den 8de August indtraf Graah igjen paa Vendom, hvor der imidlertid ikke var foregaaet nogen Forandring med Isen. Danell's Öer saaes nu grandt baade fra Vendom og fra et Par andre Öer, omtrent en Miil i N. O. for denne. Da Graah indsaae, at han snart vilde blive nödsaget til at vende tilbage, for at tage sit Vinterophold i en sydligere Egn, gik han den 18de August ud til en af de sidstnævnte tvende Öer, hvor han paa det höieste Punkt opreiste en Steenvarde, plantede det danske Flag og höitideligen tog Landet, under Navn af Kong Frederik den Sjettes Kyst, i Besiddelse. Öen selv fik Navn af Dannebrogsöen, og dens sydvestlige Pynt, hvoraf Breden fandtes at være 65° 15′ 36″, kaldte Graah Holm's Næs, til Erindring om Najadens tappre Chef. Den 21de August gik han atter ud til Dannebrogsöen, hvorfra han endnu samme Dag tiltraadte Tilbagereisen. Den 24de naaede han igjen

Aluik og den 27de om Morgenen Öen Kikertarsoak. Her traf han ikkun to Familier hjemme, da alle de övrige Beboere vare dragne op til Ekallumiut. For ogsaa at have besögt et Sted, hvilket han oftere havde hört omtale som et Östkystens Paradiis, og tillige der, om muligt, at indhandle nogle Levnetsmidler til Vinterforraad, afreiste Graah den fölgende Morgen med de to eneste tilbageblevne Familier fra Kikertarsoak. De overnattede paa en Ö lidt inde i Sundet, der förer op til Ekallumiut. Her stödte endnu otte Konebaade og en Mængde Kajakker til dem. Efterat de den næste Dag havde tilbagelagt fem Mile af dette i N. V. löbende Sund, böiede det af imod Vesten. Nu viste der sig paa den betydelige Ö, som begrændser Sundet imod S. V., to store Iisblinke. Lidt vestenfor disse igjen gaaer der en smuk lille Viig i nordlig Retning op i Fastlandet. Her er det af Östlændingerne prisede Ekallumiut, hvor Graah og hans Fölge sloge Telt midt imellem 30 Grönlændertelte og nu forbleve i tre Dage. En rummelig Dal udbreder sig i Bunden af Vigen. Dalen gjennemströmmes af en Elv, der har sit Udspring af Snebræen. Omkring Elven voxede Græsset tæt og smukt, og Blomster, tildeels duftende Blomster, smykkede Engen. Men 2-300 Skridt fra Söen reiste der sig höie, bratte Fjelde, paa hvis snekrandsede Toppe Skyerne syntes at hvile. Steen- og Iisskred vare her i Egnen almindelige. De omboende Östlændinger forsamle sig nogle Dage i den skjönneste Aarstid, og naar der Intet er for dem paa Söen at bestille, her ved Ekallumiut, for at fange Örreder i Elven, hvor de findes i Mængde, for at indsamle Kvanner og Krækkebær til Forfriskning om Vinteren og imidlertid at overgive sig til Glæde og Lystighed. Den 3die September forlod Graah det yndige Ekallumiut, og tillige med ham alle Grönlænderne, der nu adspredte sig, for at flytte ind i deres Vinterboliger. Selv reiste han, da han ved Ekallumiut ikkun havde faaet Löfter, Syd paa, for at indhandle Levnetsmidler, men over-

drog Ernenek og dennes Familie imidlertid for dem og sig at indrette et ledigt staaende Vinterhuus ved Nukarbik, paa Sydsiden af en temmelig stor Ö, imellem Cap Juel og Cap Moltke. Dette Graah's Vinterkvarteer paa Östkysten ligger, efter et Medium af hans Observationer, paa 63° 21′ 38″ N. Br. og 40° 50′ V. f. Greenwich.

Den 1ste October ankom Graah fra sin Sydreise til Nukarbik, hvor han havde ventet at finde det for ham og hans Fölge bestemte Huus færdigt til at taglægges; men Ernenek var med sin egen og tre andre Familier flyttet ind i det andet af de derværende Vinterhuse, og havde overladt det til Graah, hans Kajakmand og de to Nennortalikinder at komme under Tag, som de bedst kunde. De begyndte strax den fölgende Morgen at bygge; men Arbeidet gik kun langsomt fra Haanden, da Jorden allerede var frossen og Marken bedækket med Sne. Den 18de maatte de imidlertid flytte ind i Huset, uagtet dette ikke var nær færdigt; thi for Sne og Kulde kunde de ikke længere holde det ud under Telt. Graah, der alt ved Ekallumiut havde havt et Feberanfald, tilbragte den största Deel af Vinteren syg og i en lidende Tilstand. Med Levnetsmidlerne saae det i Begyndelsen farligt ud. Endskjönt Graah allerede den 1ste October betydeligen havde nedsat den daglige Ranzon, var Beholdningen dog ikke tilstrækkelig til mere end 13 eller 14 Uger i det Höieste. Han lod derfor bekjendtgjöre i Omegnen, at han rundeligen vilde betale alle de Levnetsmidler, som bragtes ham, med europæiske Handelsartikler. Men det var kun Lidet, han paa denne Maade erholdt; thi af Erfaring veed man her, hvad det er at lide Hunger. Han selv og hans Fölge vilde derfor uden Tvivl ogsaa have været udsatte for den yderste Mangel, hvis ikke Flere af de Omboende, bevægede dertil af Ernenek's og Nennortalikindernes Fortællinger om Vestkystens Herligheder, havde besluttet at udvandre og at fölge med Expeditionen, naar denne vendte tilbage til Vestkysten. For nu at vinde Graah's

og hans Medreisendes Venskab, forsömte de ikke, naar de havde fanget en Sælhund, at bringe dem nogle Smaastykker af Kjödet til Foræring. Dog ophörte denne Hjælp alt i Januar Maaned, da Isen og Veirliget hindrede Fangerne i deres Erhverv. I Löbet af Februar indfandt Hungersnöden sig i hele Omegnen, men især ved Nukarbik, hvis Beboere, paa en eneste Familie nær, nu forlode Stedet og over Isen tyede til deres sydligere boende Slægtninger, for hos disse kummerligen at friste Livets Ophold.

Da Foraaret 1830 nærmede sig, vare alle de medbragte Provisioner fortærede, med Undtagelse af et lidet Forraad af Bröd. Graah afskedigede nu sin Kajakmand Ningeoak og den Ene af Nennortalikinderne, hvilke han forskaffede Leilighed til at komme hjem. I de Afskedigedes Sted tog han nogle Östlændinger, tildeels gode Fangere, som agtede at nedsætte sig ved Nennortalik, i sin Tjeneste. Den 5te April forlod han Nukarbik, og den 14de ankom han til Ikatamiut paa 63° 37′ N. Br., hvor han traf de Fleste af sine Bekjendte fra Kikertarsoak og Kemisak, der her havde deres Vinterboliger. Den 20de om Morgenen saaes der aabent Vande under Cap Mösting, og Graah bröd op fra Ikatamiut, skjönt de Indfödte vare uvillige til at fortsætte Reisen. Under Cap Mösting laa Isen saaledes skruet op til Kysten, at de maatte ansee det for en Lykke, paa en lille Klippe tæt under Land at finde Plads til at opsætte Baaden. Her grovo de sig Huler i Sneen og fandt i disse lunere og tryggere Boliger, end de paa denne Aarstid vilde have fundet under Teltene. Fra denne lille Klippeö, der fik Navn af Tvillingöen, fordi den Ene af Ernenek's Koner her nedkom med Tvillinger, gjorde Graah i Löbet af Mai og Juni ikke færre end 18 Forsög paa at trænge fremad, men alle lige forgjeves. Paa Efterretninger om et Tyveri, begaaet ved Nukarbik, hvor Graah havde efterladt en Deel Proviant og Handelsvarer, vendte han tilbage til dette Sted, hvilket han den 5te Juli atter forlod, for endnu en Gang

at forsöge paa at trænge frem imod Nord. Den fölgende Dag födte Ernenek's anden Kone ham en Sön. Med den nye Passageer fortsatte de ufortövet Reisen og naaede Dagen efter Öen Taterat, hvis Brede fandtes at være 63° 50′. Her stödte to Familier til dem; det var Omevikker, som vilde til deres Hjemstavn, Öen Aluik. I Selskab med disse naaede Graah den 12te Juli henimod Midnat den östligste Huk af Iisblinken Colberger Heide og glædede sig allerede til med den opgaaende Sol at hilse sine Venner paa Aluik; men det var anderledes bestemt. Nordenfor Colberger Heide laa Drivisen sammenfrossen i en eneste Masse, og aabent Vande var ingensteds at opdage. Altfor trætte og udmattede til uden Hvile at kunne vende tilbage til Næsset Allikajek söndenfor Colberger Heide, besluttede Graah og hans Ledsagere at lægge op paa et af de smaae Skjær tæt udenfor Iisblinken, og her först at udhvile sig, inden de begave sig paa Tilbageveien til Allikajek. Men den fölgende Morgen var Skjæret, hvorpaa de befandt sig, saaledes omringet af Drivisen, at de hverken kunde komme frem eller tilbage. De maatte tilbringe samfulde 15 Dage paa dette nögne Skjær, bestandig truede af Iisblinken, der kalvede flere hundrede Gange i Dögnet, og fra hvilken der löd ligesom en uafbrudt Torden. Ikke sjelden slog Söen, efter en saadan Kalvning, op over Skjæret, og een Gang blev endog Baaden og Graah's Telt skyllet flere Favne bort. Tilsidst begyndte hans og hans Ledsageres Stilling ogsaa fra en anden Side at blive yderst hetænkelig: det ringe, ved Ikatamiut indhandlede, Forraad af Levnetsmidler var fortæret; i lang Tid havde ingen Sælhunde ladet sig see; Söfuglene vare ligeledes saa godt som forsvundne, og i Nærheden af Skjæret fandtes der hverken Ulker eller Tang eller Muslinger. Under disse Omstændigheder maatte Graah opgive enhver Tanke om at trænge videre frem imod Nord, især da Aarstiden allerede var saa langt fremrykket, at han ikke kunde gjöre sig Haab om at naae et nordligere Punkt end Danne-

brogsöen, inden han maatte vende om igjen, for endnu i Tide at kunne naae Colonierne paa Vestkysten. Den 25de Juli slap Omevikkerne i deres smaae, lette Baade[1] lykkelig igjennem nogle smalle Aabninger, som nordenfor Skjæret havde dannet sig i Isen. Den 28de forlode ogsaa Graah og hans Ledsagere dette deres farlige Opholdssted, for over Isen at arbeide sig frem imod Sönder, hvor der i halvanden Miils Afstand saaes aabent Vande. Forsöget lykkedes, men först efter fem Dages uafbrudte Anstrængelser. I al den Tid havde de Intet nydt uden nogle smaae, af Haierne opkastede Stykker, Hvalspæk, i de to sidste Dage Intet uden Iis og Sne. Den 2den August naaede de omsider et aabent Farvand, i hvilket flere Sælhunde lode sig see og Ernenek's Sön til Alles Glæde strax efter fangede en lille spraglet Sæl, der paa Stedet blev fortæret raa med Hud og Haar. Om Aftenen kom de til en lille Ö, Kikertarsoarak kaldet, hvor en större Sælhund blev fanget, og hvor de hvilede indtil den 4de, da Tilbagereisen fortsattes. Den 17de August mistede Graah, ved Afreisen fra Öen Anarnitsok, paa en besynderlig Maade En af sine stadigste Roersker, en ung forældrelös Pige fra Kemisak, som underveis havde fundet en Frier. Af en alvorligere Natur var det Optrin, som den 27de ved Kasingertok forefaldt imellem Graah og Ernenek: ikkun vor Landsmands Rolighed og Kulde i det afgjörende Öieblik frelste ham fra at faae Östlændingens alt dragne Kniv i Brystet. Den 29de August naaede Graah, der i nogen Tid havde skrantet og nu var bleven alvorlig syg, i en næsten bevidstlös Tilstand Landet i Nærheden af Cap Bille. Den 31te passeredes Puïrsortok uden nogen Van-

[1]) Allerede Wallöe havde (Ugeskriftet Samleren. 1 Bd. S. 249) bemærket, at Östlændingerne betjene sig af ganske smaae Baade. Vestlændingernes Konebaade have som oftest en Længde af 22-24 Fod og en Brede af 5-6 Fod. De to for Expeditionen byggede vare derimod fra Stævn til Stævn 38½ Fod og havde, hvor de vare bredest, en Brede af rigeligen 7 Fod.

skelighed. Söndenfor Iisblinken fandtes der allevegne Blaabær og Krækkebær i Overflödighed. Graah og hans Reiseselskab levede nu i henved sex Uger for största Delen af disse Landets Frugter, og han tilskriver alene Nydelsen af Krækkebærrene, at han ikke fandt sin Grav paa Östkysten, hvilket alle Grönlænderne ikke blot troede, men endog uforbeholdent yttrede for ham selv. Under bestandige Savn, Möisommeligheder og Farer nærmede han sig efterhaanden igjen Vestkysten. Baade ved Nenneetsuk og ved Alluk ventede han forgjeves at forefinde den Baad med Provisioner, som han udtrykkeligen havde forlangt afsendt fra Colonien; men, som en Fölge af en imidlertid indtraadt Forandring i dennes Bestyrelse, udeblev den saa længselfuldt forventede Hjælp. Den 8de October ankom han om Aftenen endeligen i Sundet Ikarisarsoak, hvorfra han strax afærdigede et Par Kajakker til Friedrichsthal. Foruden Breve fra Fædrelandet sendte Missionens Forstander ham noget Bröd og Viin, der i hans afkræftede Tilstand kom ham vel tilpas. Den 15de October naaede han Nahah, hvorfra han Dagen efter over Land begav sig til det nærliggende Friedrichsthal. Hos de herværende mæhriske Brödre nöd han den hjerteligste Gjæstfrihed og den omhyggeligste Pleie indtil den 19de, da han afreiste til Nennortalik. Herfra afsendte han en Baad med nogle Provisioner til Ikigeit lige overfor Friedrichsthal, hvor Ernenek og hele hans Reiseselskab laae syge. Et af hans Börn og En af Östlændingerne, som havde ledsaget Expeditionen, vare allerede döde; den Ene af Ernenek's to Koner og hans ældste Sön, en udmærket flink Dreng, der alt havde begyndt at fange, döde kort efter[1]. Graah tilbragte Vinteren ved Julianehaab og fortsatte Aaret derpaa, saasnart han nogenlunde havde gjenvundet sit Helbred, den i Aaret 1828 begyndte Op-

[1]) Ernenek selv forblev paa Vestkysten og nedsatte sig ved Nennortalik, hvor denne brave Östlænding under Navn af Jeremias blev optaget i den danske Menighed og senere skal være död.

maaling af Colonierne Julianehaabs og Frederikshaabs Districter. Den 11te August 1831 afseilede han fra Grönland og ankom den 13de September i Sundet, hvorfra han over Land begav sig til Kjöbenhavn[1].

Ikke fuldt to Aar efter Graah's Hjemkomst fra Grönland udsendte den franske Regjering Orlogsbriggen La Lilloise, commanderet af Jules de Blosseville, til Island. Hensigten med denne Expedition var ikke blot, som det kaldes, at beskytte de franske Fiskerier under Kysterne af Island[2], men tillige at give Blosseville, der regnedes iblandt de meest udmærkede yngre Officerer i den franske Marine, Leilighed tit at anstille hydrographiske Undersögelser langs med Östkysten af Grönland. Den 14de Juli 1833 afseilede Blosseville fra Dynkerken, og efter fire Dages Seilads var han allerede paa Östkysten af Island, hvor han indtog Vand i Nordfjorden. Tre Dage, efterat han var löben ud af denne Fjord, befandt han sig inde i Drivisen. Den 29de Juli opdagede han en Deel af Grönlands Östkyst, fra 68° 34′ til 68° 55′ N. Br., paa hvilken han anbragte en Mængde franske Navne. Isen hindrede ham fra at lande eller at nærme sig Kysten. Dagen derpaa nödte Uveir ham til at vende tilbage til Island, for at reparere. Da han, efter fuldendt Reparation, stod i Begreb med at löbe ud af Vopnafjord, for igjen at söge over til Östkysten af Grönland,

---

1) I Slutningen af det paafölgende Aar udkom Graah's interessante Beretning om hans Reise til Östkysten og andre Foretagender i Grönland, under Titel af: Undersögelses-Reise til Östkysten af Grönland. Efter Kongelig Befaling udfört i Aarene 1828-31 af W. A. Graah, Capitain-Lieutenant i Sö-Etaten. Kbhavn. 1832. 4. (Med 1 Kort og 8 illuminerede Kobbertavler).

2) Allerede 1767 havde den franske Regjering i dette Öiemed udsendt Kerguélen Trémarec, den bekjendte Forfatter af Relation d'un voyage dans la mer du Nord, aux côtes d'Islande, du Groenland, de Ferro, de Schettland, des Orcades et de Norwége, fait en 1767 et 1768. Par M. de Kerguélen Tremarec. Paris 1771. 4.

skrev han den 5te August herfra, og den fölgende Dag under Nordöstkysten af Island, til en i Frankerig værende Broder. Siden den Tid har man Intet hört eller spurgt fra La Lilloise. Den Kyststrækning, som blev seet af den sporlöst forsvundne Blosseville, ender med en fremspringende Pynt, hvilken han har givet Navn af Pic Bréanté, og slutter sig nærmest, skjönt ikke umiddelbart, til den, af Scoresby i Sommeren 1822 undersögte og lettere tilgængelige, nordligere Deel af Grönlands Östkyst.

Fra dansk Side er der hidindtil Intet skeet, for at udvide de af Capitain Graah paa Sydöstkysten gjorte Opdagelser. Det synes næsten, som om Interessen for Östkysten af Grönland her i Danmark igjen har tabt sig, efterat Graah kom hjem, uden paa den af ham bereiste Kyststrækning at have truffet selv det ubetydeligste Spor af fordums Bebyggelse. Derimod har denne Omstændighed ledet Opmærksomheden hen paa de talrige nordiske Mindesmærker, som endnu ere i Behold paa Vestkysten. De herved fremkaldte Undersögelser ligge imidlertid udenfor Grændserne af nærværende Fremstilling. I denne troe vi derimod endnu til Slutning at burde optage og korteligen omtale tvende Reiser til ubekjendte Egne af Grönland, der i forskjellig Hensigt udgik fra Vestkysten, men havde det tilfælleds med hinanden, at der til dem begge anvendtes et andet, iblandt de Indfödte brugeligt, Befordringsmiddel end de sædvanlige Konebaade, nemlig grönlandske Slæder, trukne af Hunde.

Nærmest for at undersöge Beskaffenheden af de umaadelige Iis- og Snemasser, som, under Navn af Iisblinken *par excellence*, udbrede sig over det Indre af Grönland, besluttede Kjöbmand O. V. Kielsen i Aaret 1830, da han ved Colonien Holsteinsborg fungerede som Hvalfanger-Assistent, ved Hjælp af grönlandske Hunde og grönlandskt Kjöretöi at gjöre en Vinterreise op til Iisblinken. Da denne netop indenfor den Kyststrækning, der udgjör Holsteinsborgs District, fjerner sig ganske usædvanlig langt bort fra

Kysten og trækker sig dybt ind i Landet, kom han paa denne Reise igjennem betydelige Strækninger af Landets Indre, som ingen Europæer, saavidt vi vide, för ham har betraadt, og som derfor vare os aldeles ubekjendte. Den 1ste Marts 1830 afreiste Kielsen fra Colonien. Han ledsagedes af tre Grönlændere, der som Kudske vare fordeelte paa ligesaa mange Slæder; disse vare i Alt forspændte med 20 Hunde. Samme Dags Aften naaede han Öen Auadlek i Bunden af Amertlok Fjorden, hvor han tog Natteherberge hos Grönlænderne. Den fölgende Dag maatte han, da et Par af Hundene havde faaet Ondt i Benene, og en Slæde var gaaet itu, forblive paa Auadlek. Den 3die fortsattes Reisen. Paa den glatte Fjordiis gik det med utrolig Hurtighed, skjönt to af Hundene haltede. Efterat de fire Reisende vare komne noget op i Landet, saae de hele Flokke af Rensdyr. Tre af disse Dyr bleve anskudte; men intet af dem faldt. Hundene fik i Aften det sidste, fra Colonien medbragte, Foder. Der overnattedes i en rummelig Fjeldklöft. Landet havde det samme vilde og nögne Udseende, som ude ved Kysten; men der laa mindre Sne. Den 4de om Morgenen lykkedes det at skyde et Rensdyr, hvoraf den störste Deel strax blev givet til Priis for de sultne Hunde. Denne Dag kjörtes der for det Meste over frosne Indsöer og opad tillagte Elve. Landets Udseende forandrede sig betydeligen: Fjeldene bleve lavere og i Dalene saaes der paa flere Steder Leergrund. Sneen tog mere og mere af, alt som de Reisende kom höiere op i Landet, og Föret blev derved slettere. De udmattede Hunde fik intet Foder i Aften. Der overnattedes paa en næsten snefri Plet, hvor et betydeligt Vidiekrat tilböd vore Reisende Brændsel i Overflödighed. Den 5te maatte de af Mangel paa Foder blive, hvor de vare. Efter Frokosten sendte Kielsen To af Grönlænderne ud med deres Rifler, imedens han selv besteg et Fjeld i Nærheden, hvorfra han kunde oversee en Deel af Iisblinken. Inden Middag vendte de to Grönlæn-

dere tomhændede tilbage fra Jagten. Först henimod Aften var den tredie Grönlænder saa heldig at skyde to Rensdyr, hvorved baade Mennesker og Dyr fik et rigeligt Aftensmaaltid. Den 6te naaede Kielsén omsider Maalet for sin Reise. Efterat være brudt op tidlig om Morgenen, kom han og hans Ledsagere i Löbét af Formiddagen til en vidtlöftig Slette, som mindede om enkelte Egne i Sjælland. Fra denne saae de tydeligen den lavere liggende Iisblink i nogen Afstand at udbrede sig nedenfor deres Födder. Reisen fortsattes og gik först over flere betydelige Indsöer. Derpaa kjörte de raskt nedad nogle Elve og Bakker, kom atter over en temmelig stor Indsö og befandt sig nu Kl. 2 om Eftermiddagen ved Foden af Iisblinken. Kielsen besteg den alene og tilbragte en tre Timers Tid oven paa den. Da han havde forsynet sig med Iissporer, vandrede han temmelig trygt omkring paa den, endskjönt Overfladen paa de fleste Steder var speilglat, men derhos ujævn, som Havets i en stormende Bölgegang. Isen havde adskillige dybe Revner, men dog ingen længere eller bredere, end at de lode sig omgaae eller overspringe. Uagtet det var blikstille, medens Kielsen befandt sig ovenpaa Iisblinken, saae han dog, hvorledes den fineste Sne bestandigen viftede hen over den. Inden han igjen steg ned af Iisblinken, havde En af Grönlænderne skudt et Rensdyr, med hvis Kjöd Hundene bleve fodrede. Da der i Nærheden af Iisblinken intet Brændsel fandtes, og Grönlænderne desuden vare utaalmodige efter at tiltræde Tilbagereisen, lod Kielsen vende om og lagde endnu samme Dag en 6-8 Mile tilbage. Den 7de Marts löb Hundene dobbelt villigen, da de nu mærkede, at det virkeligen gik hjemad. Det varede ikke længe, förend de Reisende havde naaet Ryggen af Landet, og dette atter begyndte at sænke sig. Om Natten lösnede adskillige Klippestykker sig i det steile, skjöre Fjeld, under hvilket man havde leiret sig, og styrtede ned midt imellem Hundene. Den ene Grönlænder fik ved denne Leilighed

et föleligt Slag over Skulderen, og for Kielsen blev et af Tvertræerne i hans Slæde slaaet over. Den 8de saae de en Mængde Rensdyr, hvilket betydeligen lettede Kjörselen for de Hjemvendende, da Hundene, medens der kjörtes over de frosne Indsöer, efter Sædvane sögte at indhente Rensdyrene. Et af disse blev skudt og for störste Delen fortæret af Hundene. Da vore Reisende henimod Aften vare saa nær ved Udstedet Auadlek, at de kunde raabe til de derværende Grönlændere, gjorde de den ubehagelige Opdagelse, at Strömmen imidlertid havde bortskaaret Isen langs med Landet. De maatte nu, efter en anstrængende Dagsreise, paa hvilken de havde været nödte til at spænde et Par af Hundene fra Slæderne og lade dem blive liggende, tage til Takke med et elendigt Sovested under et steilt Fjeld, hvor de grove sig et Hul ind i Sneen. Den fölgende Morgen bröde de op herfra, saasnart det dagedes. Da Veien, ligesom den förste Dag paa Udreisen, gik over höie Fjelde og igjennem dyb Sne, sank de af Reisen stærkt medtagne Hundes Kræfter denne Dag kjendeligen. Det blev derfor næsten Aften, inden Kielsen og hans tre indfödte Ledsagere den 9de Marts 1830 igjen naaede Colonien[1].

I Foraaret 1843 afgik en lignende, af Hundeslæder bestaaende, Expedition fra den nordligste Colonie Upernivik, for over Vinterisen og det endnu snebedækkede Land at trænge ind i de saakaldte Arktiske Höilande. Vi nævne dette Foretagende her ene og alene for Fuldstændighedens Skyld; thi det mislykkedes ganske og aldeles, uden at give noget Resultat i nogensomhelst Henseende.

[1]) Kjöbmand O. V. Kielsen's, i Form af en Dagbog nedskrevne, Beretning om denne hans Vinterreise til Iisblinken ved Holsteinsborg er indrykket i Dansk Ugeskrift. 1 Bd. Kbhavn. 1832. S. 114-129. Den af vor Kundskab om det Indre af Grönland fortjente Forfatter er for Tiden, efter et mangeaarigt Ophold i Landet, Bestyrer af Logen Fiskenæsset i Sydgrönlands Handels-Inspectorat.

XXXIV. ANTIQUARISK CHORO GRAPHIE AF GRÖNLAND.

EN KORTFATTET UDSIGT OVER DE DER HIDTIL FOREFUNDNE MINDESMÆRKER OM DE GAMLE ISLÆNDERE OG NORDMÆND.

En saare vigtig Kilde til Kundskab om Nordboernes[1] Nedsættelse og stadige Ophold i Grönland, ere de talrige Ruiner af deres Boliger, Forraadshuse, ja selv af deres Kirker, som endnu træffes i mange af Grönlands Fjorde. De skriftlige Efterretninger oplyse vel, hvorledes Nordboerne i Slutningen af det 10de Aarhundrede grundede Colonier, som bestode i henved fem hundrede Aar, men de ere dog ikke tilstrækkelige til at give en klar Forestilling om, i hvilke Fjorde og i hvilke Dele af Fjordene de fornemmelig havde opslaaet deres Boliger. I denne Henseende maae de skriftlige Efterretninger fuldstændiggjöres ved Undersögelser af Ruinerne, saavelsom af de baade i og udenfor dem opgravede nordiske Oldsager. Det er desuden af megen Vigtigtighed at lære Ruinernes Beliggenhed og Omgivelser at kjende, for tilfulde at kunne forklare det mærkværdige Phænomen, at et betydeligt Antal Nordboere gjennem Aarhundreder have levet og ernæret sig i Egne, der nu i over tre hundrede Aar i egentlig Forstand have været saagodtsom aldeles öde og ubebyggede af Europæere. Saasnart derfor Opmærksomheden atter blev henvendt paa Grönland og dets Bebyggelse, var det en Selvfölge, at man, for at finde beboelige Steder, strax sögte at opdage Levningerne efter den ældre nordiske Befolkning. Allerede Hans Egede meddeelte[2] Efterretning om adskillige nordiske Ruiner deels

[1]) For at kunne indbefatte Islændere og Nordmænd under een fælles Benævnelse, og derved undgaae de idelige Gjentagelser af begge Navne, er der overalt i denne Udsigt brugt Ordet Nordboere med det tilsvarende Adjectiv nordiske.

[2]) Omstændelig og udförlig Relation angaaende den grönlandske

i Godthaabs, deels i Julianehaabs District, hvilke sidste han havde truffet paa sin Sydreise i Aaret 1723. Men disse Iagttagelser indskrænke sig dog til ganske enkelte Fjorde. Af större Omfang og Betydenhed vare de Undersögelser, som i Aarene 1751-53 foretoges af Handelsbetjent Peder Olsen Wallöe i Julianehaabs District. De omfatte nemlig en Mængde Ruiner i de vigtigste Fjorde lige fra Tunnudluarbik til Tessiursak eller Tessermiut-Fjorden, som han antog for den sydligste Egn, hvor de Norske fordum havde bosat sig[1]. Senere beskrev E. Thorhallesen Mindesmærkerne i Godthaabs District i det saakaldte Baalsrevier, og til hans Skrift föiedes en Indberetning af A. Olsen om Ruinerne i Fjordene nærmest ved Julianehaab[2]. Langt udförligere og fuldstændigere Underretninger om Ruinerne i Julianehaabs District gav A. Arctander, som tilligemed Kjöbmand A. Bruhn ialt bereiste elleve af de minderigeste Fjorde. I den sydligste af disse, Illoamiut, forefandt han endnu Ruiner fra de gamle Nordboere[3]. Imidlertid tilstod allerede Eggers ved Udgivelsen af Arctanders Beretninger, at uagtet disse overgik Alt, hvad der hidtil var blevet bekjendt om de Gamles Levninger i Grönland, vare de dog ingenlunde tilstrækkelig fuldstændige. Hele Strækninger, især Öer, ere ikke alene ikke eftersete, men Undersögelsen selv havde kun strakt sig til de af Grönlænderne opgivne Steder og

Missions Begyndelse og Fortsættelse af Hans Egede. Kbhavn 1738. 4. S. 68-69, 80, 90-92, 101, 106, 107, 113 og 116.

¹) Hans Dagbog med Anmærkninger af O. Fabricius er trykt i Ugeskriftet „Samleren", 1 Bd. Khavn. Nr. 7 o. ff.

²) Efterretning om Rudera eller Levninger af de gamle Nordmænds og Islænderes Bygninger paa Grönlands Vester-Side, tilligemed et Anhang om deres Undergang sammesteds. Kbh. 1776. 8vo.

³) Udskrift af en Dagbog, holden i Grönland af Aaron Arctander paa en Recognoscerings Reise i Julianæhaabs District i Aarene 1777-1779. Med et Kort. Meddeelt til Ugeskr. „Samleren" 6te B. S. 1105-1242, af H. P. v. Eggers.

heller ikke bestaaet i synderlig Andet, end Levningernes Optælling og Opmaaling. Der fremsattes derfor ogsaa det Önske, at der jo för jo heller, og inden Levningerne af Grönlænderne endnu vare blevne plyndrede, maatte foretages en nöiere Randsagelse, hvortil Missionærerne syntes at være bedst skikkede, naar de bleve tilbörlig instruerede[1]. Alligevel hengik en meget lang Tid, i hvilken Kundskaben om de oldnordiske Mindesmærker i Grönland saagodtsom slet ingen Udvidelse erholdt. Först ved W. A. Graahs Undersögelsesreise til Östkysten af Grönland i Aarene 1828-29 henledes atter Opmærksomheden paa de endnu tilbagestaaende Minder, om hvilke saavel han som Naturforskeren Dr. Pingel hjembragte adskillige mærkelige Efterretninger[2]. Siden 1831 har Oldskrift-Selskabet truffet Foranstaltninger til Ruinernes nöiere Undersögelse, Aftegninger og Beskrivelse i Grönlands forskjellige Districter. Ved velvillig Understöttelse af en Deel af de Danske, der ere bosatte i Landet selv, erholdt Selskabet Tid efter anden værdifulde Oplysninger, hvoraf Uddrag ved Dr. Pingel tildeels ere blevne meddeelte i Selskabets Tidsskrifter[3]. Rigtignok ere adskillige Fjorde endnu enten slet ikke, eller kun lidet fuldstændigt undersögte; men dette gjælder dog især om Fjorde, der formedelst naturlige Aarsager, som Iis og deslige, ere vanskelige at tilgaae, og som af den Grund i Reglen vistnok heller ikke have været synderlig bebyggede i Fortiden. Da det saaledes nok tör antages, at de allerede vundne Iagttagelser kunne give en, i det mindste i Hovedsagen, rigtig Anviisning paa de Steder, hvor de nordiske Colonier i sin Tid vare anlagte, skulle vi her i en kortfattet Oversigt om-

[1]) Eggers l. c. S. 1104.

[2]) C. Pingel: Om nogle mindre bekjendte Ruiner paa Grönlands Vestkyst, Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed, I, 94-108.

[3]) Jfr. Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed II, 313-343; III, 211-224. Annaler for Nordisk Oldkyndighed 1836-1837, 122-141; 1838-1839, 217-253; 1842-1843, 326-347.

handle alle de i Grönland hidtil opdagede Ruiner og andre Mindesmærker, som hidröre fra de gamle Nordboere.

Paa Östkysten af Grönland eller Öst for Cap Farvel er der hidtil ingensinde opdaget saadanne Levninger. Vel haves enkelte Beretninger fra indfödte Östlændinger om, at der skal findes Ruiner ved Tingmiàrmiut (i Egnen af Puirsortok), Iterdlamiut, Umanak, Najàrmiut og Igloluarsoït, ja, det siges endog at en Steen med en Indskrift er at see i en Varde paa en Ö ved Navn Idloarsut, i Egnen af Tingmiarmiut, omtrent under 63° N. B. Men ligesom andre Östlændinger benægte nogensinde paa Östkysten at have truffet oldnordiske Ruiner, saaledes opdagede Graah heller ikke en eneste Levning fra Nordboernes Tid, uagtet han dog undersögte Kysten til omtrent 64° N. B. og var nogle Mile inde i adskillige Fjorde under 63 og 64° N. B.[1] Selv om derfor de nævnte Ruiner og Indskriftstenen virkelig skulde være tilstede, hvilket endnu er höist tvivlsomt og kun lidet sandsynligt, maatte de vistnok betragtes som enkeltstaaende Undtagelser, der ikke ville være i Stand til at begrunde den Paastand, at den efter Oldskrifterne temmelig stærkt befolkede Österbygd i Grönland er den samme som Grönlands golde Östkyst, i Særdeleshed da den sydvestlige langt bedre Strækning af Landet, det nuværende Julianehaabs District, netop frembyder en saadan Mængde Mindesmærker om Nordboernes Ophold der, at dens Identitet med de Gamles Österbygd næsten ikke lader nogen Tvivl tilbage.

I Julianehaabs District og i de övrige Districter i Grönland er Kysten furet af dybe Fjorde, der skjære sig flere Mile ind i Landet. Ruinerne vise (jævnför Kortet over Julianehaabs District Tab. XI og de derpaa afsatte Ruinmærker), at de nordiske Colonister i Fortiden sædvanlig have bosat

[1]) Beretning af Valentin Müller: Annal. for Nord. Oldkynd. 1838-39 S. 220-24; 1842-43 S. 326-27. Graah: Undersögelsesreise S. 162-63.

sig i det Indre af Fjordene, sjeldnere ved Havkysten og endnu sjeldnere paa Öerne udenfor Kysten eller Udhavsöerne. Ikkun paa Nennortalik, Sermersok, Akkia eller Matthæus's Land og Irsarut eller Hollænderöen har man truffet enkelte Rudera af Boliger, iblandt hvilke de paa Sermersok ere de talrigste. De ligge paa Sydöstsiden af Öen ved et forladt Udsted, Ikariak kaldet, og danne ni tildeels store Hobe af sammensjunkne og overgroede Muurlevninger. Forbi Ruinerne löber en Elv og paa den modsatte Bred er der mellem Klipperne en temmelig anselig Slette, som meest bestaaer af Eng og Mose, og som har en Udstrækning af henved en halv Fjerdingvei. Omkring paa Fjeldene sees desuden flere Varder eller Steenhobe, som menes at være reiste af Nordboerne[1]. Ruinerne paa Nennortalik, Akkia og Irsarut ere kun af ringe Betydenhed[2].

I Districtet Julianehaabs Fjorde kunne Ruiner paavises lige ned til den sidste Fjord vest for Cap Farvel: Illoa eller Illoamiut (ɔ: de inderst Boende), der altsaa er den sidste Fjord paa Grönlands Vestkyst. Ikke langt fra Fjordens Munding paa den vestlige Side er en Bugt Kangerdluk, af omtrent en halv Miils Længde, med nogle Spor af Ruiner. Ved disse sees nu en ujævn med höit Græs bevoxet Plads, der dog ikke er större, end at Kyndige have yttret den Mening, at de Nordboere, som i Fortiden have opholdt sig her, neppe kunne have levet af Fædrift, men snarere af at fange Fjordsæle. Alligevel er det nok muligt,

[1]) Ellers træffes ofte i Sydgrönland paa Havkysten og i Löbene mellem Öerne andre Steenvarder, som vistnok med Rette udgives for at være reiste af Hollænderne, der endnu i forrige Aarhundrede dreve en betydelig Handel paa Grönland. De oldnordiske Steenvarder ligge hyppigere inde i Landet og ved Fjordene, end ude ved Havet. (C. Pingel: Nordisk Tidsskr. for Oldkynd. I, 97-98.)

[2]) Arctander: „Samleren" 6 Bd. S. 1183. Graah: Undersögelsesreise S. 37, 39, 42. Beretning af J. Aröe: Annal. for Nord. Oldk. 1836-37, S. 123-26. Utrykt Beretn. af Pastor J. F. Jörgensen.

at Egnen omkring Ruinerne har været bedre skikket til Græsgange, medens Iisblinken, der paa dette Sted Aar for Aar udbreder sig videre, ikke endnu var skredet saa betydeligt nedad mod Kysten[1]. Længst inde i Fjorden ere ret smukke Sletter med fiint Blade- og Straagræs og desuden noget Vidiekratskov tæt ved en temmelig anselig Elv, som er rig paa Laxörreder. Et Par Hunstomter vidne ogsaa om, at Nordboerne have nedsat sig her. Mellem fire Höie ved Elven synes der at have været et Steengjerde, der muligen er blevet brugt af Nordboerne til at forhindre deres Kreaturer fra at fordærve den Mark, af hvilken der skulde tages Hö til Vinterföde[2].

Sydvest for Illoamiut ved Udlöbet af Fjorden NARKSAMIUT (ɔ: Markboere), der hvor nu Missionen Friedrichsthal er anlagt, saaes tidligere nogle nordiske Ruiner. Stedets gamle Navn var Narksak. Underlandet her er ikke ubetydeligt; gjennem Markerne, som ere temmelig vidtlöftige, om just ikke stærkt græsgroede, löber èn fiskerig Elv ud i Havet[3]. Langt inde i Fjorden ligge ogsaa Ruiner saavel ved Indlöbet til, som i Bunden af en Bugt Amitsuarsuk, der har en vestlig Retning; men disse Ruiner ere lidet mærkelige i Sammenligning med de talrige Minder ved Ikigeit paa den vestlige Side af Fjordmundingen ligeoverfor Friedrichsthal. Blandt Ruinerne her fortjene i Særdeleshed Levningerne af en Kirke og en derværende Kirkegaard noget nærmere Omtale. Kirken, som synes at have ligget i Öst og Vest, har været 24 Alen lang og 15 Alen bred med Indgang paa Sydsiden. Den er heelt omgivet af en Kirkegaard, af hvis Steen-Indhegning endnu kjendelige Spor ere tilbage. Kirkegaardsmuren eller Steengjerdet er i Længden paa Nord-, Vest- og Östsiden omtrent halvtredsindstyve

[1]) Beretning af Valentin Müller i Annaler for Nord. Oldk. 1838-1839, S. 24-225.

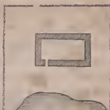
[2]) Arctander: „Samleren" 6te Bd. S. 1164-65.

[3]) ibid. S. 1169-70.

RUINER
VED
IKIGEIT

Alen; derimod paa Sydsiden er det efterhaanden heelt bortskyllet af Havet. Ved en af disse Bortskyllinger blottedes nogle Menneskebeen og Stykker af Liigkister, hvilket gav Anledning til, at Kirkegaarden blev omgravet og nöie undersögt. Man fandt da en Deel Brudstykker af Træ-Liigkister med deri liggende Skeletter, Stumper af Liigklædninger, et Par Trækors, adskillige Gravstene, smaa Stykker forarbeidet Vegsteen, Klokkemalm m. m. Alle Liigkisterne syntes, ligesom Trækorsene, at have været forfærdigede af den saakaldte hvide Fyr, der baade er det almindeligste og störste Drivtömmer, som findes paa Grönlands Kyster. Liigklædningerne vare af en Slags rödbruunt Vadmel eller grovt uldent Töi, af firskaftet Vævning. De forefundne Gravstene vise utvivlsomt hen paa europæisk Oprindelse. Tre af dem, som sees afbildede Tab. X Fig. 1-3, ere vel alene betegnede med Kors, men forskjellige mindre Stykker fremvise bestemte Levninger af Indskrifter med den i den ældre Middelalder brugelige latinske Majuskelskrift, (see Tavle X Fig. 4-8). Paa et af Stykkerne (Fig. 8) staaer tydelig ALPE, efter al Sandsynlighed hörende til den sædvanlige Slutning paa islandske Gravskrifter: HJÁLPE GUÐ SÁL HANS eller HENNAR. En næsten fuldstændig Liigsteen med Indskrift opdagedes for endeel Aar siden i et grönlandsk Huus ved Ikigeit, hvor den var anbragt over Indgangen, og hvorhen den vistnok i sin Tid var fört fra den ommeldte Kirkegaard. Paa Stenen, som er af en Slags Granit og omtrent 1¾ Alen lang, er indhugget et Kors i en oval Indfatning neden under en Kredsfigur (see Tavle IX Fig. 1). Paa begge Sider af Korsets længste Arm læses fölgende Indskrift: HER:HVILIR:HRO/.. KOLGRIMS:S.. Da der efter O i Ordet Hro synes at have fulgt et A, tör man vel antage, at Navnet enten har været Hróar eller Hróaldr, og hele Indskriften bliver da: „Her hviler Hroar (Hroaldr) Kolgrims Sön". Uden om den ovale Indfatning sees desuden Tegn til en anden Indskrift, af hvilken

nu kun Ordet IDUS er kjendeligt. Til Indskriften har man brugt samme Slags Bogstaver, som de der findes paa de andre ved Ikigeit opgravede Indskriftstene. Baade af Kirkeruinen og de nærmest liggende Ruiner er en Grundtegning vedföiet paa Tavle IV. Endnu træffes nogle Ruiner mellem Ikigeit og den ¾ Miil nord for liggende Bugt Makkak eller Leerbugten[1]. Til en Ruin, som ligger paa en omtrent 30 Fod höi Klippe i Nærheden af Stranden, fórer en Gangsti, som efter al Rimelighed er anlagt af Nordboerne.

Den 9 Mile lange TESSERMIUT, eller som den af de Danske ogsaa kaldes NENNORTALIK Fjord, bærer flere Spor af en fordums Bebyggelse. I en Strækning af tre Mile fra Mundingen begrændses Fjorden af höie, steile Fjelde til Bugten Tessiursak, som paa Sydsiden skjærer ¾ Miil ind i Landet. Inderst i Bugten ved en Elv er en lille Slette, begroet med graat Mos og enkelte Vidiebuske, og paa denne Slette sees tæt ovenfor Söen nogle ubetydelige og forstyrrede Ruiner, der i sin Tid neppe have udgjort meer end et Par Huse. Ved Ruinerne er opreist et Gjerde, der er omtrent 50 Skridt langt og i en Halvkreds strækker sig ned til Havet. Det synes dog ikke at have været nogen Indhegning. Paa samme Bakke som Ruinerne træffes ogsaa smaa, ganske lave Steenmure, som ere opförte af store Steen og som danne fiirkantede Rum af 1 til 2 Alen i Fiirkant. Længere ind i Fjorden skraane de steile Fjelde efterhaanden jævnere nedad mod Bredderne, hvorved Underlandet bliver större; det er derhos ret smukt bevoxet. Paa Fjordens östlige Bred ved Nougarsuk, paa en temmelig stor, sumpig Slette, som er overgroet med Blaabærlyng og Enebærkrat, ligge nogle Ruiner, der nu ere uformelige Steenhobe. Ikke langt fra Nougarsuk har den saakaldte Storelv (Kórksoak) sit Udlöb i Fjorden. Elven er Aflöbet

[1]) Beretninger af de Fries i Nord. Tidskr. for Oldkynd. I, 222-223, II, 212-214 og af O. Kielsen i Annaler for Nord. Oldk. 1842-1843, S. 330-338.

RUINER
I
TESSERMIUT FJORDEN.
KINGOA.
KUANNITSÆT
TESSERMIUTAK

af 1¼ Miil lang Indsö, hvis Afstand fra Fjorden ikkun er 1000 Skridt. Ved den sydvestlige Side af Elven findes nogle Huustomter, der ere byggede af store fladagtige Steen, hvilke, som sædvanligt, kun ere lagte paa hinanden uden at der er Spor til Leer eller andet Forbindingsmiddel. Fra en Huustomt ved Elvens Munding har der kjendelig gaaet en omtrent 20 Skridt lang Steenbro ned til Vandet, saa endog store Baade kunde lægge lige til den. Paa Sydvestsiden af Indsöen gives der vel i det Hele taget flere jævne Sletter, end paa Nordsiden, men Sletterne ere meget forbrændte og fortörrede, og fremvise derfor ingen Levninger af Huse, ikkun i en Bugt Angiartarbik er et Mindesmærke om Nordboerne, nemlig et Steengjerde af 60 til 70 Skridts Længde, der fra en lille Klippe löber ned til Havet. Sydost for Indsöen sees næsten alene Klipper og mosbegroede Stene med lidt Birkekrat; först i Öst ved Enden af Indsöen (Kingoá) faaer Egnen et bedre Udseende. Omkring to Elve, der i en Afstand af omtrent et Par tusind Skridt löbe ud i Indsöen, voxer endeel Krat; især paa Nordsiden af den nordligste Elv er Vidiekrattet saa tæt, at man neppe kan trænge sig igjennem det. Paa Sydsiden af samme Elv, omtrent ¼ Miil fra Söbredden, ligger en eenlig Ruin paa en med Birkekrat overgroet Bakke. Den bestaaer af meget store og mindre Klippesteen og har en meget uregelmæssig firkantet Form (jfr. Kortet Tab. V), hvorved dog maa erindres, at den i to Rum afdeelte Tilbygning hidrörer fra de Grönlændere, som under Opholdet her, for at fange Lax-Örreder i den fiskerige Elv, have dannet sig Sovesteder ved Ruinen. Noget Nord for denne vise Brolevninger paa begge Sider af Elven, at der vistnok her har været Overgang til de Bygninger, hvis Rudera træffes henved 1000 Skridt höiere oppe paa en lille mos- og lyngbegroet Slette. Veien til dem gaaer gjennem en Klippedal, hvor der er en temmelig god Birkeskov; enkelte Træer ere endog af 6 til 7 Alens Höide. I alle Ruinerne, som ere tolv til sexten i

Antal, har man ladet anstille Eftergravninger, uden dog at erhverve nogetsomhelst mærkeligt Udbytte. Ligeledes paa Nordsiden af Elven, men nærmere ved Söbredden, findes en Levning af et Huus, der har været bygget op til et stort fladt Klippestykke, som skulde danne den ene Endemuur, og lige ved Söbredden ligger endelig en lille, nu næsten sammenfalden Varde, som har kunnet være seet paa den anden Side af Söen. Foruden nogle mindre betydelige Hunstomter ved Niakornårsuk paa bakkede, men temmelig store samt med graat Mos og Bærlyng bevoxede Marker, og, som det siges, tillige ved Koromiut kan Tessermiut Fjordens Östkyst endnu opvise ret mærkelige Ruiner ved Kuannirsæt og Tessermiutiak (jfr. Tavle V). Til de förste kommer man fra Fjordbredden ved at gaae 30 til 40 Skridt over en jævn Bakke. Det er ganske kjendeligt at baade Bakken og den hosliggende Slette have været ryddede i Fortiden; de aldeles forfaldne Ruiner bedække hele Sletten, et Rum af 60 Alen i Qvadrat. Vesten for en lille Bæk ere ogsaa Levninger af et Par Huse, som i den ene Ende have haft mindre Afdelinger. Ved Tessermiutiak er en ikke ringe, viid Dal, som overalt er bevoxet med Birketræer, saa gode som disse falde i Grönland. Dalen er ogsaa riig paa Vidier, der strække sig noget op ad de omgivende Fjelde. Et Par tusinde Skridt fra Fjorden er en Indsö, som har givet Stedet Navn af Tessermiutiak (ɔ: de som boe ved det middelmaadig store, ferske Vand) og som har sit Aflöb til Fjorden gjennem en Elv. Tæt ved Elvens nordre Bred, omtrent 100 Skridt fra dens Munding, sees en uregelmæssig langagtig Fiirkant, hvis længste Mure ere 38 og 42½ Alen; de to korteste ere 23 og 25½ Alen. I denne Indhegning, som indeslutter et steenfrit Rum, har man troet at finde et Havegjerde. Omtrent 300 Skridt i N. O. herfra og ligesaa langt fra Havet, formoder man endog at have truffet Spor af en lille Kirkebygning. Ruinen indtager en Strækning af 70 Alen i Længden og 30 i Breden.

I dens östlige Ende er et Rum, 24 Alen i Qvadrat, hvor der sees to, tolv Alen lange parallele Mure, som bestaae af store svære Stene. Hvis denne Bygning virkelig skulde have været en Kirke, hvilket i al Fald trænger til nærmere Stadfæstelse, vilde man vel indvende, at Levninger af Menighedens Boliger savnedes, men deels gives der en Mængde lignende eenligtliggende Kirker i Norge og paa Island (ja selv i Grönland har der været en tilsvarende ved Kakortok), deels ligger Kuannirsæt saa nær ved, at Beboerne godt kunne have gaaet derfra til Kirke, især da Veien, för den blev overgroet med Krat, har været let at passere. Paa hele den vestlige Bred af Tessermiut Fjorden er der hidtil ikkun omtrent paa Midten ved Akpeitsivik truffet fire forstyrrede Huustomter. De ligge paa en Slette, som nu fordetmeste er begroet med Vidiekrat. En lille Laxelv er i Nærheden. Paa et höit Fjeld skal der være opreist tre Varder, som muligen ere fra Nordboernes Tid[1].

Sermelik Fjorden synes ikke at have været synderlig bebygget i Fortiden. Næsten ude ved dens Munding findes ved Kanikitsok en sumpig, lavtliggende Plads, der er henved 300 Alen lang og ligesom oversaaet med Ruiner. Blandt disse, som ere Levninger af 16 til 18 Huse, udmærker sig en cirkelrund, af næsten 50 Alens Omkreds. Lignende ere trufne i Kakortok, Igalikko og paa flere Steder, hvor der har været Kirkebygninger i Nærheden. Inde i Fjorden, en god halv Miil fra den faste Iisblink, som bedækker Fjordens Bund, og som her beskylles af Havet, siges der at være enkelte Ruiner, paa en udstrakt græsrig Slette, hvorigjennem to Elve strömme, og hvorfra der er Overgang til Tessermiutfjorden. Forresten er der ikke opdaget andre Ruiner i Fjorden; hele den vestlige Bred er begrændset af steile Fjelde, saa man kun paa enkelte Steder kan lægge til

[1]) Arctander: „Samleren" 6 B. S. 1172-1182. Beretninger af I. Aröe i Nord. Tidsskrift for Oldkyndh. II, 314-318 og III, 214-221, og en utrykt Skrivelse fra Botanikeren Dr. Vahl til Dr. Pingel.

Land. Derimod ude i Mundingen ligeoverfor Kaúikitsok ved Iglorsoït ligger en heel Samling Ruiner af 8 til 10 forskjellige Bygninger paa en tildeels græsbevoxet Slette, som næsten er en Fjerdingvei lang[1].

Noget Vesten for Iglorsoït mellem Sermelik og OUNARTOK Fjorden er der en lille Bugt indenfor Öen Imnarsutilik. Paa den vestlige Side af Bugten, som kaldes Kornæk, findes paa en Skraaning ikke langt fra Strandbredden to store Ruiner. De gamle Beboere af dette Sted have over Land haft en bekvem Forbindelse ikke alene med Augnek ved Ounartok Fjordens Munding[2], hvor der sees stærkt ödelagte Ruiner, men ogsaa med det Inderste af Fjorden eller med Sakkamiut, hvor der ligeledes ligge Ruiner paa begge Sider af en Elv. Markerne omkring de sidstnævnte Huustomter ere tildeels „bevoxede med Græs og det endog af den bedste Slags;" den sorte Muldjord her er feed og dyb nok til at bære Græs. Af samme gode Beskaffenhed ere ogsaa Markerne ved et Sted kaldet Narksarksoak paa den nordvestre Fjordbred; det er derfor intet Under her at træffe Levningerne af sex Huse. Paa en Ö i Fjordens Munding ere tre varme Kilder, som vistnok have givet baade Öen og Fjorden Navn (Ounartok ɔ: det Kogende). Ved den mellemste af Kilderne saaes forhen en Ruin, 8 Alen lang, men ikke fuldt saa bred, som antoges for i sin Tid at have været et Badehuus. Den er nu ganske forsvunden[3].

[1]) Beretning af O. Kielsen i Annaler for Nord. Oldkyndk. 1842-1843, S. 338-340.

[2]) Ifölge en utrykt Beretning af I. C. Mörch, skal der umiddelbart ved Sydsiden af Ounartok være en liden Fjord eller lang Bugt, Kunnarmiut, med meget kjendelige, skjönt forfaldne Ruiner. Næsten paa Toppen af et hosstaaende Fjeld, skal der tillige findes en mærkelig Steenlægning i Form af et Kors, 72 Fod i Længde og 24 Fod i Brede. Denne Bugt som ikke er afsat paa Kortet, maa vel rettest henlægges i Nærheden af Augnek.

[3]) Arctander: „Samleren" 6te B. S. 1184-1190. Beretning af Val. Müller i Annaler for Nord. Oldk. 1838-1839, S. 227-229 og af O. Kielsen i Annalerne for 1842-1843, S. 338-340.

Ounartok Fjordens Munding adskilles fra Aglyitsok Fjordens ved et Næs Akkuliærosek, eller som det ogsaa kaldes Nicolaisnæsset. Drager man fra dette videro ind i Agluitsok langs med den östlige Fjordbred, træffes, efter en halv Miils Vei, i Bugten Kangerdluluk talrige, mosbegroede Ruiner, der danne uformelige Steen- og Jorddynger. Noget længere borte er en större Bugt, Iglorsoak, hvor man seer enkelte svage Spor af en fordums Bebyggelse, og hvor der for omtrent 50 Aar siden endnu var nogen Græsgang. Baade fra Kangerdluluk og Iglorsoak har der været bekvem Overgang til Narksarksoak og Sakkamiut i Ounartok Fjorden. En halv Miil nordost for Iglorsoak, paa en derværende betydelig græsbegroet Slette, samles hvert Foraar næsten alle Grönlænderne fra den sydostlige Deel af Julianehaabs District, da der i Mai og Juni Maaneder her falder den störste Sildefangst i Sydgrönland. Fangsten udbredes paa Sletten og törres til Vinterforraad. Upaatvivlelig have Nordboerne i sin Tid ogsaa taget Deel i denne fordeelagtige Fangst. Længst imod Nord afsætter Agluitsok Fjorden tre Arme. Strax ved Indlöbet til den östligste Arm, Sioralik, sees en Steenmuur, af omtrent 26 Alens Længde og 9 Alens Brede; den er ikke omgivet af nogen Slette, men alene af Stene og Klipper, og har saaledes ikke været nogen Indhegning for Kreaturer og deslige. Inderst i Bugten er Underlandet af anseelig Udstrækning. Det gjennemstrømmes af en betydelig Laxelv og er, paa endeel græsbevoxede Pletter nær, ganske overgroet med Vidiekrat. Naar Sletten var ryddet, antages det dog, at et ikke ringe Antal Kvæg vilde kunne holdes her. I Nærheden af Elven og omtrent 4-500 Skridt i N. V. fra Strandbredden, findes Levninger af en vidtlöftig Muur eller et Steengjerde, hvis Omfang anslaaes til henved 140 Alen, og indenfor denne Muur er igjen en anden, som indeslutter et mindre Rum. Fremtidige Eftergravninger ville vise, om der her i sin Tid skulde have staaet en Kirke; idetmindste traf man allerede Menne-

skebeen ved at optage nogle Stene paa Pladsen indenfor Ydermuren. Ikke langt fra ligger en tilsvarende, men noget mindre Indhegning og nær ved denne en Huustomt. Mellem Sioralik og den mellemste Fjordarm Amitsoarsuk strækker sig en 100 Fod höi Bjergryg, som alligevel ikke er vanskeligere at passere, end at man i en Timestid kan gaae fra Sioralik til Amitsoarsuk. Omgivelserne paa det sidstnævnte Sted ere ret smukke. Temmelig nær ved Havet er en Indsö, som har sit Udlöb gjennem en stor Elv, der danner et 200 Fod höit Vandfald. Ved Indsöens Bredder er eller var forhen en temmelig stor Birkeskov, med Træer af to til tre Favnes Længde og en halv Alens Tykkelse ved Roden. Paa en lille, græsbevoxet Slette sees nogle sammensjunkne Ruiner, der i Frastand ligne en gammel Forskandsning. Fra dem er der over Land en halv Dags Reise til Igalikko Fjorden. Den vestlige Arm af Agluitsok Fjorden kaldes Kaglumiut. En halv Miil fra Fjordbredden ved den vestre Side af en Elv findes fem Huustomter, af hvilke de fire alene bestaae af sammenlagte Stene uden Spor til Leer eller Törv; den femte har været opfört af Törv[1] og Stene. Ingen egentlige Græsmarker omgive disse Huse; maaskee have de gamle Indbyggere her haft Enge, hvilke dog nu ere tilgroede med Krat. I Nærheden ere to store, fiskerige Söer. To Mile længere mod Nord i Dalen ere adskillige smukke græsrige Sletter. Paa en lille Forhöining, som baade selv var bevoxet med Græs og omgivet af store Græsmarker, ligger en Huusmuur, bygget af store flade Stene, der med megen Kunst ere lagte paa hinanden. Mellem Stenene træffes hist og her fiint Sand. Længden af Huset er udentil 21 Alen og Breden 9 Alen. Strax ved ligge Levninger af to store og tre mindre Bygninger, der have været opförte af Stene og Törv. Efter

[1]) Ved Törv menes baade her og i det fölgende den afskrællede överste Jordskorpe, altsaa Törv omtrent af samme Art, som vore Skudtörv eller Fladtörv.

det forskjellige Materiale at dömme, skulde man næsten troe, at den förste Bygning, som desuden udmærker sig ved nogle meget store Hjörnestene, havde været Vaaningshuset og de andre Udhusene til en större Gaard. Langs med den nordvestlige Side af Agluitsok Fjorden træffes adskillige mindre betydelige Ruiner, nemlig ved Nepisæt, paa en steenrig og kun lidet græsbegroet Slette, hvor der synes at have ligget sex Huse, i en Bugt, Kangerdluluk, i Nærheden af Lichtenau, og endelig yderst i Fjorden ved Sargvartorsoak ɔ: hvor stærk Ström gaaer. Her ere store Sletter, begroede med Mos og Vidielyng[1].

I Torsukatek Fjorden træffes paa den östlige Side 3 til 400 Skridt fra Fjordbredden nogle Huustomter og ikke langt fra dem et rundt Gjerde, hvis Omkreds er 200 Skridt, og som stöder op til et Fjeld, der danner en Deel af det. I Midten af denne Kreds skal der have ligget et lidet Huus og i det nordlige Hjörne en rund Bygning, 27 Skridt i Diameter. Torsukatek Fjorden afsætter i nordostlig Retning en 2½ Miil lang Bugt Akkudlek ɔ: den Mellemste. Inderst i Bugten sees otte Huustomter, i ikke lang Afstand fra hinanden, og ved dem to Steengjerder, af hvilke det störste er 120 Skridt i Omkreds. Græspletterne her ere ubetydelige; en stor fiskerig Elv löber forbi Ruinerne. Paa den nordvestlige Side af Torsukatek ved Itiblieitsiak er der en kort og let Overgang til Kangerdluarsuk Fjorden. I denne har man dog ikke hidindtil stödt paa Ruiner; derimod findes adskillige saadanne længere mod Vesten, i Nærheden af Indlöbet til Igalikko Fjorden, ved Ekalluàrsoït. De aldeles sammensjunkne Ruiner, som synes at hidröre fra flere sammenhængende Bygninger, ligge ikke paa Kysten selv, men ere adskilte fra denne ved et lille Fjeld. De have nu tilsammentagne en Længde af 50 Alen og en

[1]) P. O. Vallöe: „Samleren" 1 Bd. S. 204-206. Arclander: 6te Bd. S. 1190-1201 og 1239-1240. Beretn. af Valentin Müller: Annaler for Nord. Oldkyndh. 1838-1839, S. 229-232.

Brede af 30 Alen. Höiere oppe i Landet ere flere Levninger af Bygninger. Ruinerne ligge som sædvanlig ved en fiskerig Elv; de ere tillige omgivne af Sletter, der ere velbevoxede med Græs. Ved Eftergravninger hist og her fandt man en Mængde Kul, hvoraf man med Grund har formodet, at Bygningerne i sin Tid ere ödelagte ved Ild. Lignende Erfaringer ere gjorte paa andre Steder, t. E. ved det nuværende Friedrichsthal. Ikke langt fra Ekalluàrsoït eller, som det ogsaa kaldes, Iglorsoït, ved Tessilik skal der endnu findes et Par meget forstyrrede Ruiner[1].

Vi nærme os nu de Egne i Grönland, som aabenbart have været Midtpunkterne for den oldnordiske Bebyggelse. Igalikko er en af Grönlands minderigeste Fjorde. Et Par Mile fra dens Munding danner den paa den östlige Side en Bugt, Ekalluït ɔ: Laxörreder. Rimeligviis har Bugten faaet Navn deraf, at den optager en stor Elv, som er riig paa Laxörreder. Omtrent 300 Skridt i N. O. for Bugten ligge nogle Huustomter paa en anseelig smuk Slette, der om Sommeren nok kunde give endeel Hö. Iövrigt ere Markerne ved Bugten ikke overalt begroede med Græs, men kun med fortörret Mos. Den nord for liggende Kyst har heller ikke i en Strækning af tre Mile enten betydelige eller græsrige Sletter; de eneste Mindesmærker, man hidtil har fundet her, ere derfor ogsaa et Par Ruiner ved et lille Næs, Attekerdluk kaldet. Fortsættes Reisen ind ad den sydligste af de to Arme, som Fjorden tilsidst deles i, möder man imidlertid ved Kaksiàrsuk et stort og smukt Underland med gode Græsmarker paa begge Sider af en Elv. Strax Sydvest for Elven, og i en Afstand fra Strandbredden af 200 Skridt, ligge Levningerne saavel af syv til otte Huse, som navnlig af en Kirkebygning. Den har været opfört af udsögte flade, deels graae, deels blaae Stene, som i de

[1]) Arelander: „Samleren" 6te Bd. S. 1238-1240. Beretning af Pastor Jörgensen i Annaler for Nord. Oldk. 1838-1839, S. 233-234. Utrykt Beretn. af samme i Oldskrift-Selskabets historiske Archiv.

RUINER
I
IGALIKKO.
100 90 80 70 60 50 40 30 20 10 0
100
200
300
400
500 Alen

tilbagestaaende Mure, der ere mellem 1 og 1½ Alen höie, med kjendelig Omhu og Nöiagtighed ere lagte ovenpaa hinanden. Indvendig maalt er Ruinen 21 Alen lang og 7 Alen bred, udvendig derimod 26 Alen lang og 11 Alen bred. Murene ere indtil 3¾ Alen tykke. Kirken har paa alle Sider været omgivet af en Muur eller en Indhegning af Stene, hvis Længde belöber sig til 60 Alen og Brede 51 Alen; en 4 Alen bred Port har i Vest fört ind til Kirkegaarden. Ved at udgrave denne fandtes i en Dybde af 3 til 4 Alen en Mængde Liig i Kister med Stykker af Liigklædninger, Söm o. dsl. Gravene vare ofte dækkede med store flade Stene, paa hvilke der dog ikke saaes nogen Indskrift. Man opdagede desuden tre, tildeels beskadigede og sönderbrudte Kværnstene. Nogle hundrede Skridt S. O. for Kirken gaaer en Indhegning af Törv og Stene fra en Höi eller Bakke lige ned til Söen. Den er formodentlig i sin Tid reist for at afholde Kvæget fra at komme paa Hjemjorden. Sydvest for Kirken, i en Afstand af 6 til 800 Skridt, træffes en Huustomt, og idetmindste to Huse have kjendelig ligget paa den nordostlige Side af Elven paa en lille, men græsrig Slette. Sommer-Fædriften vilde her være meget god, endog til mange Kreaturer. Noget oppe blandt Fjeldene er en ikke ringe Birkeskov, og overalt i Dalene ere smaa Lunde af Birketræer[1].

Paa den nordostlige Bred af denne samme Fjordarm findes vel endnu nogle Ruiner ved Innukoeksak og Iterdlek, men disse fortjene ingen videre Omtale[2]. Den anden og

[1]) Fra Kaksiårsuk til Ekalluït strækker sig en Indsö, 3 til 4 Mile lang og henved 1 Miil bred. Ifölge Grönlændernes Udsagn skal der være Ruiner baade paa de ved dens Bredder liggende Sletter og paa adskillige af Öerne i den.

[2]) Med Hensyn til, at en Ruin i denne Fjordarm siges (i Nord. Tidskr. for Oldk. III, 222) at staae paa een af de bevægelige Sandbakker, som Sydost-Vinden jævnlig sammenhober og forandrer i Egnen nærmest omkring Ruinen, maa det dog bemærkes, at denne Meddelelse senere er tilbagekaldt af Dr. Vahl i en Skrivelse

nordligste Fjordarm skjærer i nordvestlig Retning ind i Landet. Öst for den ved Irbsumiut eller Irvsumiut og ved Usuk ligge et Par Levninger af Huse, der dog neppe have tjent til andet end til Fiskerhytter eller til Opbevaring af det i Omegnen indsamlede Hö. Længst inde i Bugten ved Tessingertasak sees nær ved en Elv to tæt sammenstödende Huse eller maaskee rettere eet Huus i to Afdelinger; Huset har i saa Fald været 34 Alen langt og 15 Alen bredt. Idet vi herfra fölge Fjordarmens vestlige Bred, træffe vi först endeel Huustomter ved Illiartarberak og Angmarsarbik og komme dernæst til det Sted, der har givet sit Navn til hele Fjorden. Igalikko betyder „et forladt Kogested" og henviser aabenbart paa de talrige europæiske Ruiner, som findes der. Ingensteds i Grönland sees saa betydelige Ruiner, som ved Igalikko; Reisende sammenligne dem med Ruiner af en heel Stad. Ligesom ved Kaksiársuk i den sydlige Fjordarm, saaledes har man ogsaa her opdaget Levningerne af en Kirke. Den har kjendelig været en Korskirke (jfr. Grundtegningerne Tavle VI), men det er vel muligt, at de Dele, der danne Korsets Arme, ere senere Tilbygninger. Dens hele Længde er omtrent 44 Alen og dens störste Brede 24 Alen. Den har været opfört af en Art röd Sandsteen, der forekommer i det Indre af Tunnudluarbik og Igalikko Fjordene og som afgiver et fortrinligt og let tilgjængeligt Bygningsmaterial, da den sædvanlig falder i temmelig regelmæssige Qvadrer. Ved den östre Ende af Kirken, tæt op til Muren og lidet sönden for den sydligste Arm af Korset, fandtes for endeel Aar siden en Runesteen[1], som er afbildet Tab. IX Fig. 2. Det nederste Stykke af Stenen er afbrudt, men der mangler alligevel neppe noget i Indskriften. I den nuværende Tilstand er den i Længde

til Dr. Pingel. Den lille Höi, hvorpaa Huset har været bygget, bestaaer nemlig af fast, grusholdig Jord.

[1]) Udförligere beskreven tilligemed den foran S. 801 omtalte Ikigeitsteen af C. C. Rafn i Antiquitates Americanæ p. 340-344; jfr. Afbildningerne Tab. VIII.

1 Alen 15 Tommer, og i Brede 11 Tommer; den er tynd, fladagtig og af en röd Sandsteen. Indskriften lyder paa godt Islandsk: VIGDÍS:M:D:HVÍLIR:HÈR:GLEÐÈ:GUÞ:SÁL HE(N)NAR: Ved M:D: betegnes, hvis Datter Vigdís var. Indskriften er altsaa paa Dansk: „Vigdis M's Datter hviler her; Gud glæde hendes Sjæl". Saavel paa det Sted, hvor denne Runesteen laa, som overalt paa Kirkegaarden og i Kirken selv, ere Eftergravninger anstillede. I Kirken fandt man, foruden en Mængde Kul, som syntes at vise, at Kirken var ödelagt af Ild, et Par forarbeidede Stykker Vegsteen, der muligen har hört til eet eller andet Sted af Kirkens architektoniske Ornamenter, adskillige ubetydelige Jernstumper, en Kværnsteen og et lille Stykke Klokkemalm. Klokkemalm er ofte fundet i Igalikko, og de fra denne Fjord hidsendte Fragmenter ere tildeels af saa usædvanlige Dimensioner, at denne Omstændighed uden Tvivl har givet Anledning til det Sagn blandt Grönlænderne, at de gamle Nordboere eller „Kablunakkerne" i Igalikko skulle have haft en saa stor Kirkeklokke, at man i flere Miles Afstand, f. E. i Kakortok, kunde höre, naar der ringedes sammen til Gudstjeneste i Igalikko. Under den Plads i Kirken, hvor Höialteret uden al Tvivl har staaet, traf man tillige, i en Dybde af 3 Alen, et Skelet, der var nedlagt i en Sammensætning af 4 store, flade Stene. Paa Kirkegaarden afdækkedes en anseelig Deel Grave. Omtrent 3 Alen dybt laae hele Rækker af Liig tæt ved Siden af hinanden, saa man næsten maatte antage, at Kirkegaarden har været opfyldt med Döde. Ved Ligene saaes Levninger af Klædningsstykker, der dog fordetmeste hensmuldrede ved Berörelsen. Paa flere Steder forekom ogsaa Stykker af Liigkister, paa hvilke Bræderne fordetmeste vare sammenföiede med Træpinde, kun i enkelte Grave sporedes Jernsöm. Kirkegaarden har overalt været omgivet af en Muur, der nu er ödelagt, uagtet den, især paa Nordsiden, har bestaaet af svære Sandsteensblokke. Dens Afstand fra Kirken er mellem 12 og 22 Alen.

Vestsydvest for Kirken ligger en stor Ruin 43 Fod lang og 21 Fod bred, hvis ene Side udgjör en Deel af Kirkegaardsmuren (jfr. Tab. VI). Murene, der ere opförte af store röde Sandsteen og Leer, ere endnu 3½ Alen höie; deres Tykkelse 2¾ Alen. I Sydvest har der været to Indgange; den nordligste, som er henved 2¹ Alen höi, er dækket med en 3 Alen lang Steen. I Nærheden af denne Ruin og rundt om paa Sletten findes en Mængde andre, som tildeels udmærke sig ved deres lange og smale Form. En Ruin, sydsydost for den ovenfor nævnte, er saaledes 69 Alen lang og 11 Alen bred, og den paa Kortet længst mod Vest afsatte, der maaskee i sin Tid har udgjort to sammenstödende Bygninger, ere ialt 100 Alen lang og 12 Alen bred. Öst for Kirken, i en Afstand af nogle hundrede Skridt, sees en Rundbygning, 34 Skridt i Omkreds og sydvest for denne blandt andre Ruiner, Levningerne af et Huus, hvis Opförelse har været forbunden med betydeligt Arbeide. Rigtignok dannes den ene Væg af en lodret Klippe, men det er forövrigt bygget af saa store röde Sandsteen, at ikke faa af disse ere 3 Alen lange og næsten ligesaa tykke. I Nærheden er en Kilde, indsluttet af to fladagtige, graae Stene og dækket af en 3 Alen lang röd Steen.

Et Stykke i Nordvest til Vest fra den betydeligste af Ruinerne, V. for Kirken, sees paa begge Sider af en lille Elv nogle store Gjerder eller Indhegninger af Törv og Stene, i hvilke man formodentlig om Sommeren har indesluttet det Ungkvæg, som ikke kunde drives til Fjelds med det voxne, for at græsses. Længere mod N. V. til V. ligger mellem endeel Huustomter en Ruin ovenpaa en ganske flad, höi Klippe. Tæt N. V. for disse Ruiner gaaer en Muur af Törv og Stene fra Fjeldet af lige ned til Söen, i en Strækning af 980 Skridt. Da der paa den nordre Side af denne Muur saagodtsom intet Græs findes, men vel paa den söndre, synes man ved Muren at have villet frede Hjemjorden eller Sommerhösletten, at Kreaturerne ikke skulde tilföie

den Skade[1]. Næsten ¾ Miil fra Igalikko N. V. for Kirken paa et Sted, som kaldes Kaglumiut og som grændser nær til Tunnudluarbik Fjorden, findes endnu adskillige, rigtignok mindre betydelige Huustomter.

Igalikko maatte ganske naturligt blive stærk bebygget i Oldtiden, da det er en af de skjönneste og græsrigeste Pladser i hele Grönland. Det er ogsaa hidtil det eneste Sted i Grönland, hvor adskillige Familier for Öieblikket paa oldnordisk Viis leve af Fædrift. Igalikko er egentlig Navnet paa den store Slette, der mod Nord og Öst begrændses af Fjeldene Kaglut, Idlerirsæt og Nuïariak, paa hvilke flere store Steenvarder ere opförte, samt af Sletten Illiartarberak, og hvis största Længde fra Nord til Syd er lidet over $\frac{1}{12}$ Miil, medens dens störste Brede fra Nordost til Vest er noget over $\frac{1}{7}$ Miil. Mod Syd stöder den til Fjorden, paa hvis modsatte Side de altid sneedækkede Tablorutit Fjelde kneise. Den Deel af Fjorden, der ligger Igalikko nærmest, er sjelden længe tilfrossen om Vinteren paa Grund af de voldsomme sydlige Storme, som stundum rase her. Disse bevirke ogsaa, at Sneen ikke bliver længe liggende, men gaaer tidlig om Foraaret bort af Jorden, saa Kvæget undertiden gaaer ude næsten til Juul og i Almin-

[1]) Det fortjener altid Opmærksomhed, at Botanikeren Dr. Vahl ikke har fundet den spiselige vildtvoxende Vikke (Vicia cracca Lin.) andre Steder i Grönland, end i Igalikko, hvor den kun voxede deels udenfor, deels indenfor et af de ovennævnte Steengjerder, „hvormed et Stykke Jord har været indhegnet og som vistnok har været en for Kreaturerne fredet Plads, ligesom de saakaldte Tune i Island." Da den er brugelig som Foderurt, antager Dr. Vahl, at den har været dyrket paa dette Sted og at den har vedligeholdt sig der siden Nordboernes Udryddelse. Den siges vel endnu at voxe ved Foden af Akkuliærosersoak i Agluitsok Fjorden (jfr. Annaler for Nord. Oldk. 1838-1839, S. 231), men den synes her at være forvexlet med Lathyrus maritimus Bigelow (Pisum maritimum Lin.), der voxer ved alle Fjordbredder i Julianehaabs District. (Utrykt Skrivelse fra Dr. Vahl til Dr. Pingel).

delighed kun holdes inde til Slutningen af Marts eller Begyndelsen af April, ja hyppig endog kortere. Om Sommeren voxer Syrer, Kvanner og Bær i Overflod. Af Vildt gives der Ryper, Harer og Ræve i Mængde. Ligeledes er Fjorden riig paa Sælhunde, Ulker, Lodder m. m.; i Smaasöerne paa den saakaldte Itiblirsoak findes endeel Smaalax. Hertil kommer endelig den Fordeel, at Igalikkos Beboere kunne benytte baade Fiskeriet og Græsgangen i Igalikko og i Tunnudluarbik Fjorden. Til denne er der nemlig kun omtrent ½ Miil; Veien er desuden saa jævn, at man godt vilde kunne kjöre derover.

Et Bösseskud fra Landingsstedet ved Igalikko, ligger ude i Fjorden en lille Holm eller et Skjær, som i Springtiderne næsten heelt overskylles af Havet. Paa den nordlige Ende er en Ruin 24 Alen lang og 13 Alen bred. Murenes Höide var endnu paa enkelte Steder 4 Alen. Et Par Kabellængder Sydvest for denne Holm, ligger en anden græsbevoxet Holm med to Ruiner, der stöde tæt op til hinanden. Efter al Sandsynlighed have disse Huse nærmest været anlagte for Fiskeriets Skyld[1].

Naar man fra Igalikko vender sig mod Syd og fölger Fjordens vestlige Bred, træffes adskillige Ruiner. En Fjerdingvei fra Igalikko ved Kaglut ɔ: Fjelddalen, forekomme allerede Huustomter og Ruiner af en lille, 7 Alen lang og 5 Alen bred Bygning, der formodentlig i sin Tid har været et Forraadshuus eller, som Grönlænderne mene, en Slag-Fælde (Björnefælde). Ved Nulluk og Naïæt sees atter Huustomter, men da der hverken gives Underland eller Græs-

[1]) Annaler: „Samleren 6te Bd. S. 1208-1230. C. Pingel i Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed I, 97-100, jfr. ssteds. S. 221-222; III, 222-223. Beretning af I. Vahl, II, 318-319. Beretn. af Esmann. Beretn. af J. Mathiesen i Annaler for Nord. Oldkyndh. 1836-1837, S. 126-128 og flere vidtlöftige, tildeels utrykte Beretn. af Pastor J. F. Jörgensen i Selskabets Archiv. Jfr de enkelte Uddrag i Annaler for Nord. Oldk. 1838-1839, S. 234-236 og 1842-1843, S. 340-342.

Tab. VIII

KAKORTOK

KAKORTOK

Tab. VII.

gange omkring dem, have de sikkert enten kun været Gjemmesteder for det Hö, der maaskee er indsamlet hist og her paa Fjeldene, eller ogsaa have de muligen været beboede af Fiskere. Derimod Syd for Naiæt ved Sirksardluktok ɔ: den slemme Strandbred, vil man finde et anseeligt og forhen vistnok græsbevoxet Underland ved at gaae over en höi Bakke eller et lavt Fjeld, som begrændser det mod Sösiden. Forresten er det ogsaa paa de andre Sider omgivet af en Fjeldstrækning, i hvilken især 3 Fjelde ved deres Störrelse tildrage sig Opmærksomhed. Denne Slette eller rettere Dal gjennemströmmes af en betydelig Elv, Kórksoak ɔ: Storelven, som, efter at have optaget en mindre Elv, falder ud i Fjorden lige ved Landingsstedet. Langs med Elven, temmelig nær ved den, ligge en heel Deel Ruiner. I Dalen har man talt over 14 Ruiner og mange skulle dog være tilintetgjorte. En omtrent tilsvarende Samling af Huustomter ligger et Par Mile sydligere ved Mursartok eller Iglorsoït ɔ: de store Huse. Et af Husene har været 32 Alen langt og 8 Alen bredt, og synes at have haft 3 Afdelinger; i et andet Huus har en flad Klippe dannet Gulvet. Ved Gravning i Tomterne findes ogsaa her en Mængde Kul. Omgivelserne ere usædvanlig smukke. Det betydelige Underland, som er bevoxet med frodigt Græs, omkrandses af græs- og skovbegroede Fjelde, fra hvilke en lille Elv bugter sig ned gjennem Sletten. Ved Kaneitsut og Ikinek, ligesom ogsaa yderst i Fjorden ved Uperniviarsuk, forekomme smaae, tildeels græsbevoxede Sletter, paa hvilke sees Spor af Ruiner, tre til fire paa hvert Sted[1].

Vesten for Uperniviarsuk begynder KAKORTOK Fjorden, der stundum betragtes som en Arm af Igalikko Fjorden. Paa den nordostlige Side, omtrent en Miil fra Mundingen, træffes i en med Vidiekrat bevoxet Dal, en Huusmuur, som ene har været opreist af flade, graa Stene, uden Spor

[1]) Arctander: „Samleren" 6te B. S. 1218-1231. Utrykt Beretning af Pastor J. F. Jörgensen i Selskabets historiske Archiv.

til Forbindingsmiddel. Inderst i Fjorden ved Tessiursak, en halv Miil længere borte, er en lille Græsmark med nogle Huustomter, og udenfor dem i Fjorden har der paa et Skjær eller en Holm ligeledes været et Huus. Igjennem Tessiursak Dalen, som vandes af en fiskerig Elv og som har smukke Græssletter, kan man temmelig let komme baade til Sirksardluktok i Igalikko Fjorden og til Tunnudluarbik Fjorden.

En halv Miils Vei Vest for Tessiursak findes den mærkværdige vel bevarede Kirkeruin, som er afbildet Tab. VIII, og hvoraf tillige en Grundtegning i Forbindelse med de omliggende Huustomter er meddeelt paa Tab. VII. Den har ikke haft nogen betydelig Störrelse; udvendig maalt er den 25 Alen 16 Tommer lang og indvendig 20 Alen 22 Tommer lang, udvendig 12 Alen 13 Tommer bred og indvendig 8 Alen 5 Tommer bred. Den ligger omtrent i Retningen Öst til Vest. Af Murene var endnu for endeel Aar siden den östre over 9 Alen, og den vestre 8 Alen höi. Murene bestaae af Stene, der med stor Omhu ere sammenföiede, ja paa nogle Steder ere de kjendelig tilhuggede. Imidlertid har man yderst sparsomt og kun i det Indre af Kirken anvendt virkelig Kalk. Paa Hovedfacaden, som er i Syd og vender mod Söen, har der været 4 Vinduer og 2 Dörre, men den nordre Muur har neppe haft mere end 2 Vinduer. Hovedingangen var sikkert i den vestre Endemuur; oven over den er et stort Vindue, hvortil et modsvarende kunstig hvælvet Vindue er anbragt i den östre Endemuur. Inden i Kirken i den nordre og söndre Muur, sees smaa Nicher eller Fordybninger, rimeligviis bestemte til Helgenbilleder og deslige. I en Steen i Muren ere 24 eller 26 parallele Streger tydelig indridsede, uden at der dog kan spores nogen Indskrift.

Som en af Aarsagerne til, at denne Kirkeruin er saa vel bevaret fremfor de andre Ruiner i Grönland, har man tænkt sig, at Kirken maatte være en af de yngste Byg-

ninger, som Nordboerne have opfört her; muligen er den ikke engang nogensinde bleven fuldfærdig. Flere Gange, og allerede i forrige Aarhundrede, er Kirkens Indre blevet ryddet, uden at man dog har fundet noget, der fortjener videre Omtale. Ligesaalidet erholdtes synderligt Udbytte af Kirkegaardens Omgravning. Man stödte kun paa stærkt fortærede Menneskebeen og faa Stykker uldent Töi, som hensmuldrede ved Berörelsen. Selv disse enkelte Grave har man villet ansee for ældre, end Kirkebygningen. I en Afstand fra denne af 11 til 14 Alen har Kirkegaarden været indhegnet af et Steengjerde, som endnu er kjendeligt. Omtrent 92 Alen N. V. for Kirken ligge Tomterne af et Huus, som sædvanlig antages for den gamle Præstebolig, og som næst efter Kirken er det bedst bevarede der paa Stedet. Ved at udgrave det fandtes en Mængde Vegsteensstykker, der öiensynlig ere Brudstykker af Kar, som senere have været anvendte til Synkestene i Fiskegarn. Enkelte af dem ere betegnede med Kors. Blandt de övrige omliggende Ruiner maa endnu udhæves en cirkelrund Bygning, 22-24 Skridt i Gjennemsnit, af den Art, som man, uvist om med Rette, har antaget for Klokketaarne, da de gjerne træffes i Nærheden af Kirker. Dens Afstand fra Kirken er 2 til 300 Skridt; Murene, som ere opförte af utilhuggede Stene, ere endnu 1 til 2½ Alen höie. Kakortok Kirken ligger paa en Slette, hvis Længde skal belöbe sig til 1000 Skridt og hvis Brede er henved 300 Skridt. Sletten begrændses mod Nord af lodretstaaende, omtrent 40 Fod höie Klipper, bag hvilke der hæve sig Fjelde af 3 til 4000 Fods Höide. Forresten udmærker Sletten sig aldeles ikke ved Overflod af Græs, tvertimod er den bevoxet med Vidier og Lyng; maaskee have dog Markerne i ældre Tid været rigere paa Græs. Heller ikke synes Fjordens nordvestlige og vestlige Bred at have haft andet Underland, end smaa Græssletter; man har derfor ogsaa kun et Par Steder fundet ubetydelige Ruiner, nemlig Vest for Næsset Noukkarsok og Kakortok,

i Bugten Iterdlarsoak og nær ved Colonien Julianehaab[1]. Ellers træffes ogsaa nogle Ruiner ved Kársoak paa Östsiden af Öen Akpaitsivik, som ligger i Kakortok Fjordens Munding. Ifölge et endnu levende Sagn hos Grönlænderne, skal Öen have faaet Navn af Akpaitsivik ɔ: Löbestedet, fordi deres Forfædre her maatte flygte for Kablunakkerne (Nordboerne). Det siges nemlig, at disse levede længe i Kakortok Fjorden, efterat deres Landsmænd vare udryddede i det övrige Grönland, og at de især skulle have haft Tilhold i Kakortok Kirken[2]. Men da en Grönlænder engang dræbte en Nordbo, overfaldt Nordboerne til Gjengjeld en heel Deel Grönlændere, som boede paa Vestsiden af Akpaitsivik, og myrdede Kvinder, Börn og alle dem, der ikke vare saa heldige at undslippe ved Flugt. Striden var altsaa for Alvor begyndt. De flygtede Grönlændere begave sig til Narksak, imellem Tunnudluarbik og Sermelik Fjordene, hvor de en heel Vinter forberedede Hævnen. Mændene tildannede Buer og Pile, medens Fruentimmerne forarbeidede ganske hvide Sælhundeskind til Overtræk for Baadene. Om Foraaret roede de til Kakortok Fjorden, og da de havde naaet dens Munding, lode de Baadene drive for Vinden ind ad Fjorden. Nordboerne antoge de med hvide Skind overtrukne Baade for Isstykker og anede ingen Fare. Men om Natten samlede Grönlænderne en Mængde Lyng og Ener sammen om Nordboernes Huse og tændte Ild deri. Alle Nordboerne brændte inde, med Undtagelse af deres Hövding „Ungertok" eller „Ongartok", som var lige udmærket ved Styrke og Behændighed, og som sprang ud af et Vindue med sin Sön, en lille Dreng, under Armen. Senere flakkede Un-

[1]) I Fjorden udenfor Julianehaab er opfisket en Synke- eller Sænkesteen af Vegsteen, hvorpaa er indridset en Fisk Den sees afbildet Tab. X Fig. 11; men det er forövrigt noget tvivlsomt, om den er af gammel nordisk Oprindelse.

[2]) Denne Deel af Sagnet er vistnok opstaaet deraf, at Kirkeruinen er saa usædvanlig vel bevaret.

gertok om under mange Farer — eengang maatte han endog, for at redde sit Liv, kaste Sönnen i en Indsö — indtil han endelig blev dræbt langt sydpaa. Om denne Begivenhed skulle Grönlænderne endog have haft en gammel Folkesang, der nu paa et enkelt Vers nær, er gaaet i Forglemmelse. Iövrigt fortælles et noget lignende Sagn om Igalikkoboernes Undergang[1]. Deres Hövding siges at have heddet „Olave" eller „Olavik". Han skal have været meget riig, fornemmelig paa Kvæg. Tillige skal han have været saa stærk, at han kunde bære en Hvalros paa Ryggen eller en fuldvoxen Svartside (Phoca Grönlandica) under hver Arm. Nogle Grönlændere ville vide, at Fjorden er kaldet Kakortok ɔ: hvid, fordi Kirken i gamle Dage skinnede saa hvid, at den saaes i temmelig lang Frastand. Andre derimod mene, at Fjordens lyse Bund maaskee snarere har givet Anledning til Navnet[2].

En god Miil Vest for Julianehaab, gaaer en lille Bugt ind i Landet, i hvilken idetmindste een, aldeles sammenstyrtet, Ruin ligger paa Bredden af en Elv. Ikke langt fra dette Sted, som Grönlænderne efter en Klippehule (Karosuak) i Nærheden benævne Karosuarmiut (ɔ: de der beboe den lille Klippehule), træffes en meget stor Ruinhob ved Singitsok. Husene her synes at være ödelagte ved Ild; thi ved anstillede Eftergravninger fandtes ikke alene Kul,

[1]) Hvorledes dette Sagn imidlertid tildeels maa være opstaaet ved Misforstaaelser af Europæerne, oplyses af Pastor Jörgensen i Annaler for Nord. Oldk. 1838-1839, S. 242.

[2]) A. Olsen i Thorhallesens Efterretning om Rudera, S. 46-49. Aretander i Samleren, 6te Bd. S. 1123, 1231-1237. C. Pingel i Nord. Tidsk. for Oldk. I, 100-101. Graah ssteds. S. 151-156 og Reise til Östkysten, S. 42-46, hvor tillige flere Afbildninger af Kirken findes, ligesom i Rafns Antiquitates Americanæ Tab. IX, jfr. S. 344-347. J. Mathiesen i Annaler for Nord. Oldkyndigh. 1836-1837, S. 128-129 og 131-133. J. F. Jörgensen i Annalerne for 1838-1839, S. 237-243 og 1842-1843, S. 342-343, og utrykte Beretninger af samme i Selskabets historiske Archiv.

men selv Stenene vare i den Grad forbrændte, at de smuldrede bort. Ved Mundingen af KANGERDLUARSUK Fjorden under Fjeldet Nunarsoeitsiak sees nogle ubetydelige Huustomter ved Nunarsoeitsiak Igloko (ɔ: Husene ved N.). Et af Husene er i sin Tid undersögt, dog uden at give det mindste Udbytte. Vest for Ruinerne, mellem Fjeldene, er der Spor af et Steengjerde, 30 Alen i Fiirkant. I Fjorden forekommer ikkun saare lidet Underland og fölgelig ogsaa kun faa Ruiner. Hidtil kjendes ikke andre, end tre Huustomter ved Siaglit, paa den nordvestre Side af Fjorden, omtrent en halv Miil fra dennes Bund. Den omgivende Slette er af ringe Betydenhed[1].

Ligesom Igalikko, saaledes har ogsaa TUNNUDLUARBIK Fjorden været en af de i Fortiden stærkest bebyggede Fjorde i Grönland. Dette gjælder dog især om den nordvestlige Side, da den sydostlige neppe har haft synderlig Befolkning. Heelt ude fra Fjordmundingen ere Bredderne i en temmelig lang Strækning hverken beboelige eller tilgængelige; de ere saa bratte, at man endog kun vanskelig kan lægge til Land med Konebaad. Först i Nærheden af Bugten Poruk, der selv i Almindelighed er ubefarlig formedelst Is, forekomme adskillige svage Spor af gamle nordiske Huse, nemlig ved Kaglumiut, ¾ Miil Vest for Igalikko, ved Iglorsoararsuk og Akkilliarusæk. Nord for den sidstnævnte Plads findes en for Grönland stor Slette, som gjennemströmmes af den störste Elv i Tunnudluarbik Fjorden. Længere mod Nord træffes atter Huustomter ved Kiektok. Dette Sted har nu lidet eller intet Græs; Underlandet er bevoxet med Vidier og Lyng. Stedet har selv i ældre Tid vist hört til de ringere; muligen have Husene ikke engang været andet end Hö- og Fiskerhytter. Ved Iterdlek og Kornok forekomme vel Ruiner i noget större Antal, men hvis Græs-

[1]) C. Pingel i Nord. Tidsskr. for Oldk. I, 101 og Annaler for Nord. Oldk. 1836-1837 S. 130. J. Mathiesen ssteds. S. 129-130. Arctander: „Samleren" 6te B. S. 1240-1242.

pletterne ikke tidligere have været meget större og frodigere, end de nu ere, kunne disse neppe have givet noget stort Udbytte.

Tessiursak derimod, som ligger midtveis imellem Kornok og Fjordens Bund eller Kingoá, er af bedre Beskaffenhed. Det er taalelig godt forsynet med Kratskov af Birk og Vidie, og har Græsmarker, som i ældre Tid maae have været ret gode. Adskillige Ruiner træffes ogsaa her, deels paa begge Sider af to Elve, deels oppe paa et Fjeld og endelig tæt ved Stranden. Ruinerne ere dog for störste Delen ganske ubetydelige. Forhen vil man ogsaa have fundet Huustomter i det Inderste af Fjorden ved Kingoá, men de synes nu at være forsvundne. Imidlertid lade Omgivelserne formode en gammel Bebyggelse. Landet er temmelig græsrigt, har en forholdsviis god Birkeskov, i hvilken der findes Træer med Stammer af Tykkelse som et Laar, desuden en Deel Vidiekrat og har i det Hele et meget smukt Udseende. Fra de höie Fjelde inde i Tunnudluarbik styrter en bred, fiskerig Elv sig ud i Fjorden. Elven löber i saa stærk Fart, at det vilde være et voveligt Arbeide at sætte over den. Tidlig om Foraaret skal den overskylle næsten hele Sletten, og dens Löb er da endnu voldsommere. Utokarmiut er Navnet paa en ret anseelig Slette N. V. for Kingoá. Den synes ei at være meget græsrig, men er mest bevoxet med Lyng og Mos; dog findes der enkelte Steder ret godt Græs, Kvanner og en Mængde Syrer. Fjeldene der omkring ere meget steenrige og have saaledes neppe afgivet Græsgange. Som sædvanlig er der ogsaa en Elv, ved hvilken nogle, men aldeles forfaldne, nordiske Rudera findes.

Paa den nordvestlige Side af Fjorden ligge nærmest Syd for Utokarmiut i en ikke ringe Dal Ruiner ved Kordluktok. Et Par af dem ere af besynderlig uregelmæssige Former, og indeholde flere Afdelinger. I den ene har man endog villet see en Kirkeruin, hvilket dog turde være lidet sandsynligt,

især da der ikke er fundet Spor til nogensomhelst Kirkegaard. Blandt de andre Huustomter have adskillige haft en Længde af omtrent 35 Skridt. Fra Fjeldene Vest for Kordluktok sees Sermelik Fjorden, og Afstanden er ikke större end at de gamle Beboere af Kordluktok og den nærmeste Egn i Sermelik kunne, især om Vinteren, paa et Par Timer have gjort Besögsreiser til hinanden. Underlandet ved Kordluktok er ret smukt, men Græsset temmelig henvisnet, hvilket vistnok er en Fölge af, at det aldrig bliver slaaet, hvorved det nye Græs kvæles af det gamle; Kvanner voxe her i Mængde. En Elv, som er rig paa Lax, af hvilke nogle ere 1 Alen lange, har ufeilbarlig givet Stedet Navnet Kordluktok (ↄ: den betydelig slemme Elv); selv kaldes den ogsaa saaledes. Den styrter i brusende Fart ned fra de i Nord liggende höie Fjelde og deler sig ved sit Udlöb i flere smaae Elve. Ved denne Elv er Kordluktok adskilt fra Umiæksæt, hvor Nordboerne i sin Tid have haft Boliger. Underlandet har upaatvivlelig forhen været frugtbart, imidlertid er dog den vestligste Deel steenrig. Fjeldene vilde endnu kunne afgive gode Græsgange. Paa Sletten, hvor der foruden Græs voxer en Deel Kvanner og Vidier, ligge over 20 Ruiner. Tre af disse ere byggede op til en Klippeblok, der altsaa danner den ene Sidevæg i Husene. Vest for dem synes at have staaet en stor Bygning, af en næsten cirkelrund Form og henved 70 Skridt i Omkreds. Den skal ikke være uliig de runde Bygninger, som ovenfor ere beskrevne ved Igalikko o. fl. St. Paa Sletten træffes ogsaa enkelte store Indhegninger, ligesom i Igalikko. Opgangen fra Söen til Umiæksæt er meget vanskelig, da man maa klattre over löse Stene; tillands kan man derimod let komme til Umiæksæt fra Kaksiårsuk, da det mellemliggende Land er fladt. Maaskee have ogsaa disse to Steder paa Grund af deres Nærhed i Fortiden været forenede under eet Navn, men Kaksiårsuk har dog aabenbart været det betydeligste. Kaksiårsuk er nemlig en af de skjönneste,

om ikke den skjönneste Plads i hele Grönland. Den har en betydelig Længde fra Öst til Vest og bestaaer af smaa Bakker, der danne yndige, græsrige Dale. Græs voxer overalt i saadan Mængde, at et ikke lille Antal Kreaturer vilde kunne overfödes her. At ogsaa Nordboerne gjerne have boet paa dette Sted, sees af de ved Elven liggende, talrige Ruiner, der nok ere Levninger af 20 til 30 oldnordiske Huse; desuden har der omtrent 150 Skridt fra Landingsstedet staaet en Kirke, hvis Omrids endnu ere kjendelige. Dens Længde fra Öst til Vest er 24 Alen og dens Brede 13 Alen. Den har tildeels været opfört af tilhuggede Stene og er omringet af en Muur, hvis Afstand fra Bygningen er mellem 10 og 16 Alen. Kirkegaarden, som indesluttedes af denne Muur, har man ladet udgrave, hvorved der ikke alene fandtes Menneskebeen, men ogsaa Liigklæder.

Omtrent ½ Miil Syd for Kaksiârsuk udbreder der sig atter en smuk, frodig Græsslette, som nu er stærkt overvoxet af Kratskov. Oppe paa Fjeldene gives ogsaa gode Græsgange, som ere tilstrækkelige til at give mange Kreaturer Sommerföde. Stedet, som kaldes Nougarsuk (ɔ: en Odde), synes at have været bebygget med to Gaarde, mellem hvilke en lille Elv dannede Grændsen. Ruinerne af de formeentlige Vaaningshuse ere noget större end de andre og have tillige været afdeelte i to, omtrent ligestore Værelser[1]. Ogsaa ved Irvsumiut og Sidlisit (Kaglumiut?) ere tilsvarende frugtbare Sletter og gode Græsgange; paa det förstnævnte Sted har der neppe været mere end een, men paa den sidstnævnte Plads to eller tre Gaarde. Ved Mussæktok ligger endnu en enkelt Huustomt, men Syd derfor begrændses Fjordbredden af de höie Maagefjelde (Naiarsoït). Saasnart disse ophöre, træffes en anseelig Slette ved Epiutak. Den Deel af Jorden, der ikke er til-

[1]) Nordvest for Nougarsuk og Kaksiârsuk siges der at være nogle Ruiner ved Sarpik; de ere hidtil ikke nærmere undersögte.

groet af Vidiekrat, bærer meget tykt og höit Græs, og ovenpaa Fjeldet; i Dalene og Lierne, voxer ligeledes overalt det fine Bladgræs, der holdes for et ypperligt Foder til Kreaturer. Foruden 3 Ruiner, der ligge omtrent 200 Skridt fra Fjorden, og af hvilke den störste muligen har været et Vaaningshuus, findes der endnu to Huustomter længere mod Nord og Nordvest. Den ene af dem er anlagt paa en Klippe og har haft en Længde af 7 til 8 og en Brede af 5 til 6 Skridt. Indgangen og Vinduet have vendt ud til Söen. Da der har været saa god Udsigt hertil, turde Bygningen maaskee have været et Slags Udkigsted enten for Fiskeriets eller for mulige Overfalds Skyld. Enkelte, paa lignende Steder beliggende Bygninger ved Sirksardluktok og Kaksiårsuk (i Igalikkofjorden) samt ved Kakortok, synes at være opförte i samme Öiemed. Ifölge Grönlændernes Udsagn, skal der endnu inde i Landet findes adskillige Ruiner og laxerige Indsöer mellem Epiutak og Irvsumiut.

Længere mod Sydvest ligger Korugungoak eller Tunnuarmiut ved en Bugt med et smalt Indlöb, som vilde kunne blive en fortræffelig Skibshavn. Det antages endog, at 100 Skibe paa eengang kunde ankre i Havnen. Underlandet er ikke af synderlig Betydenhed; de græsbevoxede Sletter ere baade smaa og temmelig maadelige. Inderst i Bugten forekomme nogle faa Huustomter, blandt hvilke een, som har været meget net opbygget, staaer med Mure af en Mands Höide over Jorden. Afstanden fra Tunnuarmiut til Epiutak er tilsöes henved ½ Miil, men om Vinteren, naar den ferske Sö, som er imellem Stederne, tillægges, er Veien over Land neppe ¼ Miil. En Laxeelv löber fra denne Sö ned til Havet; ogsaa i Söen selv skulle Laxene undertiden gaae op. Ved Sivesokæt og Ivingoït træffes enkelte Levninger af europæiske Huse, som vistnok kun have været Fiskerhytter eller Höhuse. Alleryderst i Fjordmundingen, eller maaskee rettere mellem Tunnudluarbik og Sermelik Fjordene, og Vesten for det temmelig bratte For-

bjerg Nougarsuk, ligger Narksak ɔ: jævn Mark. Omgivelserne svare ogsaa til Navnet. Jordbunden er just ikke af den bedste Art, men Sletterne og Græsmarkerne höre til de störste i Grönland.

Paa begge Sider af en Elv sees endeel Huustomter, nogle af 30 til 40 Alens Længde; een Ruinhob er 84 Al. lang og 32 Al. bred. I denne sidste har man opgravet flere smukke, flade Stene. Sydvest herfor er en Kilde, hvor Vandet fremvælder i Sandet; den har forhen været indhegnet. I en Bygning nær ved Landingsstedet, 35 Alen lang fra Öst til Vest og omtrent 9 Alen bred, træffes Grave, som ere opmurede af Stene, der slutte tæt til hinanden. Disse Grave, som tillige dækkes af store, flade Stene, indeslutte Skeletter og udgives almindelig af Grönlænderne for de gamle Kablunakkers Gravsteder. Man har derfor troet, at den nysnævnte Bygning kunde have været en Kirke; men det maa dog bemærkes, at tilsvarende Grave ere opdagede saavel i en anden nærliggende Bygning, som ogsaa ved Tunnuarmiut. Det er overhovedet tvivlsomt, om ikke Gravene ere af grönlandsk Oprindelse.

Tunnudluarbik Fjordens Bredder udmærke sig ikke alene ved rige Græsgange, som vilde kunne föde en stor Mængde Köer og Faar, men ogsaa ved Overflod af Brænde. Fjorden selv frembyder talrige Lax, Ulke, Torsk og Saraudlikker; af Sælhunde gives der ligeledes mange, især om Efteraaret og Foraaret. Ved Narksak og Noungmiut ere bekjendte Fiskebanker, hvor Rödfisk (Perca Norvegica), Kaleraglikken (Hippoglossus pingvis) og Netarnakken (Hippoglossus vulgaris) fiskes i betydelig Mængde. Af Fuglevildt forekomme Ryper, Vildænder og en stor Deel Maager og Tatterater, de sidste især paa det saakaldte Maagefjeld. Af Landvildt er der Harer og, som det berettes, inde i Landet tillige Rensdyr. Isen ligger temmelig længe i Fjorden, som ogsaa fryser meget tidlig til[1].

[1]) A. Olsen i Thorhallesens Efterretning om Rudera, S. 49-52.

Ligeoverfor Narksak og ud for Sermelik Fjordens Munding, ligger en lang Ö, Tuktotòk, som har noget Græs og Brændsel, men iövrigt er sumpig og ujævn. Paa dens östlige Kyst i Nærheden af et Par Elve har der forhen staaet en halvsnees Huse. Af Sermelik Fjorden synes den sydostlige Kyst i en lang Strækning ikke at have været bebygget af Nordboerne. Ved Isarok, hvorfra der er Overgang til Kaksiàrsuk i Tunnudluarbik Fjorden, ere de förste Ruiner forefundne. Landet mellem Isarok og Kaksiàrsuk beskrives som overmaade smukt. Allerede fra det förste Fjeld bag Kaksiàrsuk sees Sermelik Fjorden, og Veien hertil gaaer nu bestandig nedad over höiere og lavere Bakker. I forskjellige Retninger gjennemskjæres Bjergene af Smaasöer, hvorfra Elve til begge Fjorde have deres Udspring. Hist og her voxer Vidiekrat i 1 til 2 Alens Höide, og til langt ud paa Aaret prange Bakkerne med en i Grönland sjelden yppig Vegetation. I Baggrunden danne höie, med evig Is og Snee bedækkede Bjerge ligesom et Hegn om dette frugtbare Land. Egnen omkring Isarok er ogsaa meget græsrig, har godt Brændsel og skal i det Hele höre til de skjönneste Steder i Julianehaabs District. Blandt Huustomterne, der ere omtrent ti i Antal, men som ere spredte i 6 til 7 Klynger, med et Mellemrum af 100 og 200 Skridt, mene Grönlænderne at kunne paavise Levningerne af en Kirkebygning. Huset har idetmindste haft en Længde af 44 Alen fra Öst til Vest og en Brede af 17 Alen, og det har desuden været opfört af smukke, röde Stene. Uagtet Eftergravninger anstilledes i Ruinen, fandtes dog Intet uden nogle ret nette firkantede Stene med indhuggede Zirater. Af andre nordiske Mindesmærker sees ved Isarok, foruden adskillige Varder, en stor Indhegning,

P. O. Vallöe, „Samleren" 1 Bd. S. 170-174. Arctander, „Samleren" 6te Bd. S. 1123-1159. O. Kielsen i Nord. Tidssk. for Oldk. II, 320-324, men især utrykte Beretninger af J. F. Jörgensen. Jfr. dog Annaler for Nord. Oldk. 1842-1843, S. 343-344.

som paa den nordlige og vestlige Side er fast Klippemuur og iövrigt bestaaer af et vel bevaret Steengjerde, der mod Öst er 128 og mod Syd 106 Fod langt. Et Par lignende Indhegninger træffes længere mod Nord ved Tingimiut, ikke langt fra en Elv og omtrent ¾ Miils Vei inde i Landet. Henved en halv Miil fra dem igjen findes en halvsnees Ruiner, der fordetmeste ligge enkeltviis, i en Afstand af 50 Skridt fra hinanden. Ikkun i et Par Tilfælde kunne baade Vaaningshuse og Udhuse paavises samlede. Af to Huustomter, som ligge tæt ved hinanden, har saaledes den ene kjendelig været en Staldbygning; 5 store Stene, der endnu staae paa deres Pladser, have dannet 5 Allukker eller Baase for Kreaturer. Nord for denne Bygning löber en Elv. Egnen ved Tingimiut, som Grönlænderne i Skjönhed ville ligne med Igalikko, har i det Hele vistnok været meget skikket til Kvægavl. Dette gjælder ogsaa om de nordfor beliggende Steder Kakkaitsiak og Tessiursårsuk, hvis Skjönhed meget berömmes. At de have været stærkt beboede, vise de mange Ruiner, som endnu ere synlige. Kakkaitsiak har, foruden nogle Varder, omtrent tolv Ruiner, blandt hvilke to Staldbygninger med Levninger af Baase, og Tessiursårsuk har henved tyve Ruiner. Paa den sydlige Side af Sermelik Fjorden forekomme endnu ½ Miil fra Tessiursårsuk, ved Kangerdluak nogle Huustomter, men disse ere hidtil ikke nöiero undersögte. Et Par Smaaöer eller Holme i Fjorden Vest for Tingimiut frembyde ogsaa Tomterne af tre til fire Bygninger.

Det Inderste af Sermelik Fjorden bedækkes af en stor Isblink, og foruden denne skulle to mindre findes henimod Midten af Fjordens nordvestlige Side. Syd for dem træffes en Række Ruiner, som fortsætte sig heelt ned i Ikersoak eller Bredefjord, og som give et nyt Beviis paa, at de gamle Nordboere fornemmelig have anlagt deres Huse mod Syd, eller paa den nordlige Side af Fjordene.

Ekalluït eller Ekalluarsoït, som er nærmest ved den syd-

ligste Isblink, har allerede et ret smukt Udseende, om det endog ikke er saa græsrigt, som de ovenomtalte Egne paa den modsatte Side af Fjorden. Ovenpaa den sydvestlige Pynt af Landet var opreist en Varde, der nu er omstyrtet. Henved 300 Skridt fra Landingsstedet begynde Ruinerne at vise sig og udbrede sig dernæst i et Antal af mere end 20 over hele Landet. Omtrent 100 Skridt Nord for en stor Elv sees blandt flere 4 Ruiner, byggede sammen i Eet; den förste er 18, den anden og tredie 14 og den fjerde 8 Alen lang, medens Breden er mellem 7 og 8 Alen. Karmæt, Sydvest for Ekalluït har ikkun fire til fem ubetydelige Huustomter. Det er sumpigt og har vel noget Enekrat, men lidet Græs. Kakse synes at være bedre forsynet med Græs og Krat, ligesom ogsaa at være et fladere Land,. men det har dog ikke synderlig flere Huustomter. Derimod træffes henved 15 Ruiner ved Kangerdluarsuk, uagtet det ikke er saa rigt paa Græs; det har en Deel Birke- og Enekrat og Overflod af fiint Leer og Sand. Ved Narksarksoak, som ikke mangler Græs, forekomme de yderste Ruiner i Sermelik Fjorden, med mindre man vil ansee Ikersoak eller Bredefjorden, der nu tager sin Begyndelse, for at udgjöre en Deel af Sermelik. Dette turde maaskee være det retteste, da Ikersoak for sig alene nærmest er et bredt Sund og ikke nogen Fjord. I den Bugt, som skjærer sig ind Syd for Narksarksoak, findes mod Vesten enkelte Ruiner ved Tunno, en temmelig sumpig, med lidet Græs og Enekrat bevoxet Plads. Af samme Beskaffenhed er Landet ved Kangerdluak og Nulluk, som hver især have en halvsnees Ruiner, der ere anlagte nær ved Elve. Omtrent det dobbelte Antal Ruiner træffes endelig ved Kopitarmiut, hvor fire smaa Elve falde ud i Fjorden. Stedet har Overflödighed af Græs, saavelsom af Birke og Enekrat.

Ruinerne i Kopitarmiut ere de sidste betydeligere, man bestemt veed at paavise i Julianehaabs District. Rigtignok fortælle Grönlænderne, at ikke faa Levninger af europæiske

Huse skulle findes i de to Fjorde, Immartinek og Sermitsialik, som Vest for Ikersoak gaae op i Landet. Men uagtet man i sin Tid har modtaget Löfte om disse tvende ubekjendte Fjordes Undersögelse, er man dog ikke istand til at meddele nogen Efterretning om dem, enten i antiquarisk eller nogensomhelst anden Henseende. Det synes, at de Indfödte kun yderst sjelden besöge disse Isefjorde, og at maaskee aldrig nogen Europæer er trængt ind i dem, efterat Landet paany er blevet coloniseret.

Medens Julianehaabs District udmærker sig ved en overordentlig Mængde oldnordiske Mindesmærker, danner det nærmest norden forliggende Frederikshaabs District en stærk Modsætning dertil. Fjordene her ere rigtignok langtfra saa bereiste, som Julianehaabs Fjorde, men allerede Landets Beskaffenhed synes at have været mindre gunstig for en videre udbredt Bebyggelse. Fra Ikersoak eller Bredefjorden gaaer saaledes Isen i en betydelig Strækning opad mod Arksut Fjorden, enten lige til eller dog meget nær til Kysten. Omtrent ½ Miil Syd for Arksut er der, ifölge Grönlændernes Udsagn, en temmelig lang og grundet Fjord, Ika, paa hvis Nordside nogle ubetydelige Ruiner siges at ligge. Sikre nordiske Ruiner forekomme tæt ved Sydsiden af Arksut Fjordens Munding. En smal Landstrimmel danner paa dette Sted en lille Bugt med en Dal, der kaldes Utokamiut (ɔ: de gamle Beboere), og som indesluttes paa tre Sider af höie Fjelde; ikkun mod Syd aabner Dalen sig. Ved en lille Elv sees Tomterne af flere Huse, der have staaet nær ved hinanden. Dalen er overhovedet ikke meget stor og Vegetationen heller ikke stærk, saa dens gamle Beboere rimeligviis fordetmeste have ernæret sig af Fiskeri. Paa den modsatte Side af Fjordmundingen strax Vest for Forsöget Arksut, er en trang Dal, hvor nogle lignende forfaldne Huustomter træffes. Ved at rydde op i Ruinerne har man fundet enkelte Stykker forarbeidet Vegsteen. I

Nærheden var der forhen en Kratskov. Bagved Dalen hæver sig det majestætiske, skyhöie Kunnak Fjeld. Ved Foden af dette, længere mod Östen paa Fjordens Nordside, findes to Bugter, som kun ere adskilte ved et Næs, og i dem to Dale, mellem hvilke en maadelig Fjeldstrækning danner Grændsen. Begge Dalene gjennemströmmes af Elve, men uagtet den vestligste Dal baade er störst og rigest paa Græs, synes dog kun den östligste at have været bebygget med et Par Huse; ikke langt fra Ruinerne af disse er tillige en med Stene udlagt Fiirkant, 10 til 12 Alen i Qvadrat, maaskee Grunden til en ufuldendt Bygning. Foruden et Par Ruiner ved en Elv, skal der endnu paa Fjordens Nordside, omtrent tre Mile inde, være en Huustomt ved Iglorsoït eller Iglorsoak (ɔ: det store Huus). Den ligger paa en Landtunge nær ved en Samling af Rönnetræer, Ener, Elle- og Birketræer; de sidste skulle undertiden naae en i Grönland temmelig anseelig Höide.

I Kvannit Fjorden, Nord for Arksut, er Kysten fordetmeste overalt steil og ujævn. I hele Fjorden gives derfor ogsaa kun een eneste Dal med 5 til 6 Ruiner. Denne Dal, som ligger paa Nordsiden af Fjorden, har vel ikke stor Rigdom paa Græs og Riiskrat, men udmærker sig ikke destomindre ved sin usædvanlige Skjönhed. Den er omgivet af höie, steile Fjelde, der tildeels ere bedækkede med smaa Isblinke; fra en större Isblink i Baggrunden nedrinder en Elv, og ligeoverfor i Sydvest hæver sig det vældige Gunnak Fjeld. I de næste Fjorde Tikselik og Narksalik eller Sermelik, er der ikke hidtil opdaget Levninger fra de gamle Nordboere. I Narksalik, fortæller et grönlandsk Sagn, efterlode Grönlænderne i sin Tid Koner og Börn, da de droge Sönder paa, for at overfalde de Christne i det nuværende Julianehaabs District. Stedet hedder derfor paa Grönlandsk: „Ventestedet". Med Undtagelse af en enkelt, tvivlsom Ruin, som forhen skal være seet inderst i en lille

Fjord Sydost for Colonien Frederikshaab, har dette District, saavidt man hidtil veed, ikke flere Ruiner at opvise[1].

Fiskenæssets District kan neppe have været mere bebygget af Nordboere i Fortiden, end Frederikshaabs District. Det indeholder nemlig kun to Fjorde af nogen Betydenhed og i disse alene tre Steder med nordiske Ruiner. Mellem 2 og 2½ Mile ind i Aglomersæt Fjorden udbreder der sig paa den sydlige Side, ved en lille Bugt, en ret smuk Slette af saa god Beskaffenhed, at der nok vilde kunne holdes Geder og Faar paa den. Omkring paa Sletten ligge Levninger af adskillige Huse; Ruinernes Mure bestaae, mærkeligt nok, tildeels mest af Leer, og kun af faa Stene. Indenfor Murene findes overalt Trækul. Paa et lavt Fjeld, der adskiller Sletten fra den nysnævnte Bugt, sees nogle Grave, der muligen turde hidröre fra de gamle Nordboere, da de ere större end Grönlændernes sædvanlige Grave. Ogsaa Levninger af en Varde vises paa en Höi der i Nærheden. Grönlænderne omtale endnu nogle enkelte Ruiner ved Ekalluït, en Miils Vei oppe i Fjorden; men deres Beretnings Sandhed er hidtil ikke bleven prövet af nogen Europæer[2].

Saagodtsom alle de ovenfor beskrevne Ruiner i Sydgrönland ere i den Grad blandede mellem hinanden og desuden som oftest i den Grad forstyrrede, at man ikke uden med den största Usikkerhed vil kunne afgjöre, hvilke der tilsammentagne have udgjort en Gaard og hvilke alene enkeltliggende Huse. Dobbelt interessant er det derfor i Fiskefjorden at træffe fire Ruiner, som efter al Sandsynlighed ere Levninger af en enkelt Gaard. Paa en Slette eller i en Fjelddal paa Nordsiden af Fjorden sees nemlig Tomterne af 4 Huse, blandt hvilke det nordlige kjendelig har

1) C. Pingel i Nord. Tidsskr. for Oldkynd. I, 101-102. Beretning af Engholm ssteds. II, 324-329.

2) Beretning af J. P. Lund i Nord. Tidsskr. for Oldkyndighed II, 329-331, og C. Pingel ssteds I, 102-103.

været et Vaaningshuus, 30 Alen langt og 8½ Alen bredt. Indgangen har i Syd fört til en stor Stue, som optager Husets östlige Ende, medens den vestlige er afdeelt i to mindre Værelser: Fra Storstuen har der tillige gaaet en Dör til en lille Udbygning mod Nord, som synes at være senere opfört. Öst og Vest for dette Vaaningshuus, der har været bygget af temmelig store, men uregelmæssige Stene, med Mure af 1¼ til 1½ Alens Tykkelse, ligge Ruinerne af to smaae, næsten fiirkantede Huse, indvendig omtrent 4 Alen lange og 3 Alen brede, som vistnok have været benyttede til Forraadshuse. Et större Huus, henved 20 Alen langt, har ligget Syd for Vaaningshuset, men i modsat Retning, fra Syd til Nord; det synes at have tjent som Stald for Kvæget. Uagtet det nemlig neppe er tvivlsomt, at de gamle Beboere af denne Fjelddal især have ernæret sig af Kvægavl, er Sletten dog saa gold og sandet, at kun nogle Faar eller Geder der vilde kunne finde tilstrækkelig Græsning. Men höiere oppe til Fjelds, fornemmelig i de mod Syd vendende Klöfter af Fjeldene paa Dalens Nordside, voxer Græsset frodigere tilligemed Angelica, Cochleare og andre Urter, som ogsaa kunde bruges til Föde for Kvæget. Baade Fjeldene og Sletten have tildeels været bedækkede af Kratskov. Iövrigt have Beboerne af dette Sted vistnok paa flere Maader indsamlet Næringsmidler. Saaledes have de upaatvivlelig drevet Fiskeri i nogle Indsöer i Nærheden og i to Elve, der fra dem tildeels gjennemströmme Sletten. Rensdyr vise sig af og til paa Fjeldene ved Ruinerne, saa Jagten maaskee heller ikke har været ubetydelig. Vigtigere har dog Fiskeriet og Jagten ude paa Fjorden været. I Fjorden falder en overordentlig stor Mængde Torsk, saakaldte grönlandske Sild (Mallotus arcticus) og andre Fisk, hvorefter Fjorden ogsaa har faaet Navn af Fiskefjorden. Paa Vinterisen, som gjerne bliver liggende længe i Fjorden, samler der sig desuden en heel Deel Sælhunde, og endelig har der paa et Fuglefjeld ved Fjorden, hvor den lille Maage

(Larus tridactylus) bygger i uhyre stort Antal, været fortrinlig Leilighed til Indsamling af Æg.

Af nordiske Oldsager har man i Fiskefjorden fundet en ganske lille, nogenlunde firkantet Slibe- eller Hvæssesteen af röd Jaspis, med et Öie i den ene Ende, og altsaa bestemt til at bæres hængende, maaskee ved Siden af en Kniv, ligesom Skik og Brug forhen var paa Færöerne. I Fjorden er ogsaa opgravet noget Klokkemalm, hvoraf man har villet slutte sig til, at der her skulde have været anlagt en Kirke. Men det er vitterligt, at lignende Stykker Klokkemalm træffes spredte over hele Sydgrönland[1], selv paa Steder, hvor ellers ingen nordiske Ruiner forefindes, f. Ex. i Narksalik Fjorden. Til saadanne Egne ere de sikkert bragte af Grönlænderne, som efterhaanden have omgravet de fleste, eller vel rettere alle nordiske Ruiner, for i dem at finde Söm og andre Jernstykker. Det er ogsaa aabenbart især af denne Grund, at de i nyere Tid, navnlig af Oldskrift-Selskabet foranstaltede Udgravninger af nordiske Ruiner have givet saa lidet Udbytte af Oldsager[2].

Næst efter Julianehaabs District har Godthaabs District kjendelig været stærkest befolket af de gamle Nordboere, hvorom de mange Ruiner i Baals-Revier, eller Amaraglik Fjorden og Godthaabs Fjorden, ere talende Vidner (jævnför Kortet over Ruinerne i Godthaabs District Tab. XII). Den 8 Mile lange Amaraglik Fjord er fra Mundingen af i en temmelig betydelig Strækning begrændset af meget höie sorte Fjelde, der ikke alene gaae steilt ned ad mod Fjor-

[1]) Et Stykke, som det synes af Knebelen til en Klokke, er fundet i Arksut Fjorden, og et Stykke af et Kar, hvorpaa sees et ophöiet Kors, er fundet paa en Ö i Nærheden af Colonien Frederikshaab.

[2]) P. O. Vallöe i „Samleren" I Bd. S. 101. Cranz Historie om Grönland I Th. S. 13. Beretn. af J. N. Möller i Nord. Tidsskr. for Oldk. I, 103 og i Annaler for Nord. Oldk. 1836-1837 S. 133-139. Jfr. Annalerne for 1838-1839 S. 252-253.

den, men endog paa flere Steder helde ud over den. Et Par Mile inde paa Sydsiden træffes vel i Bugten Itiblik Levninger af et gammelt Huus, men da det kun er omgivet af lidet Græs og smaat Krat, har det maaskee neppe tjent til stadig Beboelse. Snarere turde det være brugt som Tilholdsted for Beboerne af Fjordens Indre, naar de dreve Fiskeri i Havet og samlede Drivtömmer, Æg og Ederduun paa Öerne. Ved Ruinerne er en god Laxeelv, og Multebær samt Kræke- og Blaabær voxe der i Overflödighed. Fra Itiblik er Overgang til Ekalluït eller Præstefjorden. Ligeledes paa Sydsiden af Fjorden, men adskillige Mile længere inde, træffes Ruiner ved en stor Bugt, benævnt Ekalluït (ɔ: Laxörreder). Underlandet her er smukt og fladt. Huustomterne ligge deels mod Sönden paa et sumpigt og slet Sted, mellem to Elve, deels mod Öst ved en god Laxeelv, der har givet Bugten Navn. En Mark ved Siden af har kjendelig forhen været dyrket; paa Sletten findes gode græsbegroede Enge, Kratskov voxer i Nærheden, hvortil kommer, at Stedet er den bedste Sildeplads i Amaraglik.

Længst inde deler Fjorden sig i to Arme. Ved den sydligste, som skjærer temmelig dybt ind i Landet, ligge et Par store Huustomter; forbi den ene af disse löber der en stor Laxeelv. Denne Elv siges at være Aflöbet af en Sö oppe i Landet, der nu er tildækket af Isblinken. Da Elven stundum, idetmindste forhen, skal have fört store Tömmerstokke med sig, mene Grönlænderne, at Nordboerne have boet höiere oppe, hvor nu Isen skjuler Landet, og at de der have haft en stor Bygning, hvilket naturligviis er overmaade usikkert. Ved den nordlige Arm frembyder der sig en lille langagtig Slette med en smal, sandig Strandbred. En Elv begrændser i Nord Sletten, som hist og her er bevoxet med Grupper af Pilebuske og enkelte Dvergbirke. Idetmindste et Stykke af Sletten synes tidligere at have været dyrket. De störste Levninger af en Bygning træffes ved Fjordbredden og saa tæt op til den, at Vandet under-

tiden næsten aldeles bedækker dem. Ved Jordens Bortskylling er der blottet en Deel Menneskebeen, som efter Grönlændernes Paastand, ere Been af de gamle Kablunakker. At der har været en Kirkegaard her, kan man med en temmelig Grad af Sandsynlighed antage. Omtrent midt paa Sletten sees Tomterne af en enkelt stor Bygning eller af tre forskjellige, med hinanden forenede Huse. Fra Sletten förer en Gangsti gjennem en ret smuk Dal op til en Indsö, hvorfra en Elv löber mod Nord. Over Elven har der af Nordboerne været lagt en Bro af store flade Stene med en smal Aabning i Midten til Vandets Udlöb, men den er nu forstyrret af Isen. Paa den anden Side af denne Bro, Nord for Söen ligge, foruden Tomterne af 2 adskilte Huse, Ruinerne af 5 Huse, der have været byggede i eet paa samme Maade som Bönderne endnu bygge ved Sökanten i Island (see Afbildningen hos Thorhallesen S. 31); for disse Huses Skyld er altsaa Broen nærmest bleven opfört; den har dog ogsaa kunnet være til Nytte ved Laxefangsten. En nyere Reisende har truffet et Par store Huse N. for Söen, men det er uvist, om de ere forskjellige fra de nys omtalte.

Nordsiden af Amaraglikfjorden har ikkun haft faa Beboere i Fortiden. Enkelte höist ubetydelige Ruiner forekomme ved Niakorsæt, Nunangiæt og Ikerasek; men Underlandet paa disse Steder er saa ringe, at Indbyggerne vistnok mest maa have levet af Fiskeri. Noget större Græsmarker omgive enkelte, forresten ogsaa ubetydelige, Ruiner nederst i den Bugt, som Fjorden afsætter Öst for Ikerasek. Iövrigt skal Fjordens Nordside, som vender imod Solen, yde et ret smukt Skue. Dalene og Bjergsiderne ere bevoxede med Krat og alleslags Urter, Rosmarin, Timian og desl., medens de paa den modsatte Fjordbred ere kun overgroede med Mos[1].

[1]) Thorhallesen: Efterretning om Rudera eller Levninger af de gamle Nordmænds og Islænderes Bygninger paa Grönlands Vesterside. Kbhavn. 1776 S. 31-40. Beretn. af H. P. C. Möller i Annaler for Nord. Oldk. 1842-1843 S. 344-347.

Fra Amaraglikfjorden kan man paa flere Steder over Land komme til GODTHAABSFJORDEN, saaledes t. E. fra Bugten Nulluk, Öst for Ikerasek, til Korok i Godthaabsfjorden, hvor adskillige Ruiner skulle forefindes, og fra Bunden af Amaraglikfjorden forbi de ovenomtalte Ruiner over til nogle andre Ruiner i Bunden af Kappiselikfjorden, der er den sydligste af de tre Arme, som Godthaabsfjorden tilsidst deler sig i. Ved Kappiselik ere gode Græsmarker, men ringe Kratskov. Den Mark, som nærmest omgiver Ruinerne har tydelig været gjödet og dyrket. Tæt ved Stranden synes de gamle Beboere at have opfört en Bygning, for deri at törre Fisk, af hvilke der her falder en temmelig betydelig Mængde. Fra Kappiselik Fjorden er der igjen Overgang til Ruiner i en Bugt ved Nunartorsoak i Ujararsoak Fjorden, den mellemste af Godthaabs-Fjordenes Arme. Inderst i Ujararsoak Fjorden træffes Ruiner ved Naviangoæt og Nord derfor ved Ujararsoak. Blandt Ruinerne paa det sidstnævnte Sted findes Levninger af en Kirkebygning, der udvendig har været henved 10 Alen i Fiirkant; Murene, som ere byggede af flade Stene, ere endnu henved 4 Alen höie og 1 Alen brede. Over Indgangen er lagt en 3 Alen lang Steen. Strax östen for sees en Indhegning, 48 Alen lang og 36 Alen bred, som udentvivl har været Kirkegaarden. Flere Huustomter ligge paa Sletten, som nu er overgroet med Lyng og Krat, men som forhen har været gjödet og dyrket. En Laxeelv, der flyder Syd for disse Ruiner, er paa begge Sider godt bevoxet med Kratskov og Græs. At Jagt, især efter Rensdyr, vistnok har været en vigtig Erhvervskilde for de gamle Beboere af Ujararsoak, fremgaaer deraf, at de höit tilfjelds, et Par Dagreiser i ostnordostlig Retning fra Ujararsoak, synes at have haft Hytter til at overnatte i, medens de om Sommeren opholdt sig der, for at jage efter Rensdyr. Disse Hytter, hvoraf man endnu seer et betydeligt Antal, skjöndt meer og mindre ruinerede, ere deels rundagtige, deels fiirkantede og alle opförte af

lutter Stene, uden mellemliggende Jord eller Törv. I de fleste Hytter ere Murene ikkun byggede af middelmaadig store Stene, der ere omhyggelig lagte paa hinanden; i de övrige derimod bestaae de af store, flade Stene, der ere reiste paa Kant og saa tæt sammenstillede, at der kun paa enkelte Steder behövedes mindre Stene til at udfylde Mellemrummene. Murene ere omtrent kun 1½ Alen höie og paa det tykkeste ¾ Alen. De störste Hytter ere indvendig henved 2½ til 3 Alen lange og 2½ Alen brede. Over den Aabning i Muren, der har tjent som Indgang, ligger altid en stor flad Steen; undertiden er der til Aabningen i Muren föiet en lille Gang af 1½ Alens Længde. Hytterne have nu intet Tag, men det er rimeligt at de tildækkedes med Skind, naar de bleve benyttede til Natteleie. Stedet, hvorpaa Hytterne staae, kaldes af Grönlænderne, med Hensyn til de herværende Levninger fra de gamle Kablunakker, Kablunaitsiak. Det er et Fjeldstykke, som er omtrent 3000 Fod over Havets Overflade, men dog kun lidet ophöiet over det egentlige Fjeldplateau, der har en temmelig betydelig Udstrækning, og paa flere Steder altid er bedækket med Sneepletter, hvorfor ogsaa dets Vegetation er yderst sparsom. Isærdeleshed den Strækning af Plateauet, der ligger nærmest ved den store Isbræ, som aldeles bedækker det Indre af Landet og som ikkun er ½ Miil borte fra Hytterne, er næsten ganske opfyldt med Grus fra de derværende forvittrede Fjeldstykker; ikkun paa enkelte Steder, hvor det gjennemsivende Sneevand giver nogen Væde, træffes flere eller færre Væxter. Paa tre Sider omgives Plateauet af to store Söer, af hvilke den ene, der tildeels hele Aaret er bedækket med Iis, stöder op til Isbræen, hvorfra större og mindre Stykker udkalve. I ingen af Söerne skal der, efter Grönlændernes Sigende, findes Fisk. Landjorden er i disse Höider heller ikke rig paa levende Væsener; thi kun om Sommeren söge Rensdyrene saa höit op, mod Vinteren derimod forlade de atter disse Steder

og söge ned i Fjelddalene og til de lavere Fjelde ved Kysterne. Det er ogsaa alene for Rensdyrenes Skyld, at Grönlænderne om Sommeren drage did; paa disse Jagter benytte de da gjerne de gamle Hytter til Natteleie, hvorfor de have tættet Væggene med Mos.

Det vil heraf lettelig sees, at disse Hytter umulig kunne have været brugte som Vinterhuse af tidligere derboende Grönlændere[1]. Allerede Stedets Beliggenhed gjör det utroligt, at Mennesker og mindst Grönlændere, der formedelst deres Erhverv maae boe ved de ydre Kyster, skulde, saa nær ved Polarcirkelen, have faste Boliger i en saadan Höide over Havfladen (3000 Fod) og i en saadan Örken. Hytterne ere desuden saa smaa, at selv de störste af dem ikke kunne rumme flere end 5 til 6 Mennesker i liggende Stilling; ingen vilde være istand til at staae opreist i dem, uden at deres Skinddække maatte aftages. I adskillige af de mindre Hytter kunde kun 2 til 3 Mennesker faae Plads. Endelig afvige Hytterne fuldkommen ved deres særegne Bygning fra de grönlandske Huse og Sovesteder, som over hele Landet saavel paa Vest- som paa Östkysten, aldrig ere opförte af Stene, men bestandig af Stene, blandede med Jordtörv, eller hvor ikkun faa Stene haves f. Ex. ved Umanak, alene af Jordtörv. Enkelte Steder, hvor der forhen har været drevet Hvalfangst og hvor der endnu fanges Narhvaler og Hvidfisk, bruges istedenfor Stene Ryghvirvlerne af disse Dyr, ja af Hvidfiskene benyttes ogsaa stundum de noget sönderslagne Cranier paa den Maade. Hvad der endnu taler for, at Folk af en anden Nation, end den grönlandske, maa have besögt dette Sted, er, at der i Nærheden ligger en stor Hob Klippestykker og blandt dem noget Vegsteen, af hvilket der ved Hjælp af Jernredskaber, Meisler eller deslige kjendelig er udhugget store Stykker. Grönlænderne have neppe foretaget disse Udhugninger. Fra deres Jagtpartier i det Indre af Landet medbringe de enten lidet eller slet intet af de

[1]) S. Nilsson: Skandinaviska Nordens Urinvånare, 3 Kapit. S. 8-9.

dræbte Dyrs Kjöd, da i Almindelighed Skindene alene give dem nok at bære paa. Det er derfor ikke rimeligt, at de skulde saa langtfra have baaret Vegstenen, som de betydelig lettere vide at forskaffe sig ved Kysterne.

Naar undtages enkelte uvisse Ruiner, som efter Grönlændernes Beretning skulle findes ved Irisartok, kjendes der endnu kun paa eet Sted i Fjorden nogle overgroede Ruiner, nemlig ved Iglorsoït. De ligge ikke ret langt inde i en Bugt, i hvilken en betydelig Elv har sit Udlöb, paa en temmelig stor, hist og her med Græs og Vidiekrat vel bevoxen, Landtunge. I en mindre Bugt, Öst for denne, sees en stor Steenfælde, som af Grönlænderne tilskrives de gamle Nordboere. Den er indvendig 2½ Alen lang, 1 Alen bred og 1½ Alen höi og altsaa langt större, end de sædvanlige grönlandske Rævefælder af Steen. Ligesom i disse bestaaer Dören af en stor Steen. Tre lignende Steenfælder skulle endnu findes i samme Fjordarm[1].

Af Oldsager er der i Godthaabs District opgravet adskillige Stykker forarbeidet Vegsteen og navnlig endeel af de saakaldte Synkestene til at sænke Fiskesnörer og Garn med. Paa et af Stykkerne, som er afbildet Tab. X Fig. 9 er skarpt og tydeligt indhugget en Figur, der ligner Runen ᛘ (punkteret) og blandt de övrige udmærke sig en i Midten gjennemboret Skive[2] og en Steen i Form af de saakaldte Steendopper (Tab. X Fig. 10), som ikke sjelden findes i vore Gravhöie. Kun er Hullet i den grönlandske Dop noget mere udvidet forneden, end i de her fundne. Det maa heller ikke lades uberört, at der ifölge fleres Udsagn, skal findes en mærkelig særegen Fortidslevning inde

[1]) Hans Egede Omstændelig og udförlig Relation S. 92-93. Thorhallesen Efterretning om Rudera S. 25-31. C. Pingel Tritngenia 1829, 93-95. Beretning af Dr. J. Vahl i Nordisk Tidskrift for Oldkyndighed II, 331-334 og en utrykt Skrivelse fra samme til Dr. Pingel.

[2]) Lignende i Danmark fundne er afbildede og omtalte: Nord. Tidskr. for Oldk. I, 436 og Tab. IV Fig. 52.

i Kappiselik Fjorden, nemlig en stor rund Vegsteenskjedel, ¾ Alen i Diameter med to Hanke, der staaer nedsjunken i Jorden indtil Randen. Klippen, hvoraf den er udhugget og hvorfra den skal være rullet et Stykke ned, vises endnu. Ved Nedrullingen har den formodentlig slaaet den store Revne, som sees i den og som vel har bevirket, at den aldrig er bleven fuldført[1].

I hele Sukkertoppens District har man hidtil ikke kunnet paavise en eneste sikker Levning fra de gamle Nordboere. Kun et ustadfæstet Rygte beretter om Ruiner inde i Isertok Fjorden, noget Syd for Colonien Ny-Sukkertoppen. Derimod længere mod Nord i Holsteinborgs District synes der idetmindste forhen at have ligget virkelige, nordiske Ruiner i Bunden af den nordligste og længste Arm af Ikkertok Fjorden, hvor der siges at være en stor Slette ved en Elv. Forskjellige Oldsager skulle i sin Tid være opgravede af Ruinerne[2]. Höiere oppe mod Nord har man hidtil ingensinde truffet Spor af, at de gamle Nordboere der have haft faste Bopæle. Imidlertid gives der dog i Grönlands nordligere Egne et Par Mindesmærker, som tyde hen paa, at Nordboerne til enkelte Tider kunne have opholdt sig her, vel især deleshed for Jagtens og Fiskeriets Skyld. Det ene af disse Mindesmærker er dog af noget uvis Oprindelse. Det er en Steenfælde, som staaer nær Havkysten i en lille Bugt ved Enden af Waigattet, der adskiller Disko Eyland fra det faste Land, ikke langt fra Forsöget Norsoak. Den er reist af store graaligsorte prismatiske Basaltstene, som forekomme der i Nærheden. Indvendig er den endnu 3 Alen höi og med en mod Östen tilbygget Indgang 4 Alen lang; Fælden selv er 1½ Alen bred, medens Indgangen ikkun er halv saa bred. Den udvendige Længde af hele Fælden er 6½ Alen og Breden 5 Alen. Paa Grund af disse

[1]) Beretning af H. P. C. Möller i Annaler for Nord. Oldkynd. 1828-1839. S. 251-252.

[2]) Beretn. af Dr. J. Vahl: Nord. Tidskr. for Oldk. II, 334-335.

betydelige Dimensioner maa den sidste antages for at være indrettet til en Fælde for större Dyr, f. E. Isbjörne, som undertiden om Vinteren komme ned paa disse Höider, idetmindste kan den ikke forvexles med de langt mindre Steenfælder, hvori Grönlænderne fange Fjeldræven. Den synes i det Hele at være af altfor colossal Bygning til at være opfört af Grönlænderne; derimod ligner den meget de övrige Steenfælder i Grönland, som af de Indfödte henföres til de gamle Nordboere[1].

Af utvivlsom nordisk Oprindelse er derimod en lille Runesteen, der, mærkeligt nok, er fundet paa Kingiktórsoak, under 72° 55′ n. Brede, omtrent 4 Mile NV for det nordligste danske Etablissementet Upernivik. Stenen er afbildet i naturlig Störelse paa Tab. IX Fig. 3; den er af en sortegrön Farve og har fölgende Indskrift, som med et skarpt Instrument er indridset paa den glatte Flade:

ELLÍNGR·SIGVAÞS: SON:R · OK · BJANNE: TÓRTARSON: OK ENRIDI·OSSON: LAUGARDAG·INN:FYRIR·GAGNDAG HLÓDU · VARDA TE · OK RUDDU (v. RITU) MCXXXV(?)

ɔ: Erling Sigvatssön og Bjarne Thordarsön og Endride Oddsön opförte de(nne eller disse Varde(r) Löverdagen efter Gagndag (den 25 April) og ryddede (Pladsen) eller indridsede (Indskriften) 1135. Den förste Læsemaade „ryddede" (Pladsen) er vistnok ikke sandsynlig, da man neppe tör troe, at de Gamle opholdt sig der saa længe, at de skulde have ryddet Pladsen; desuden vilde det vistnok kun medföre liden eller ingen Fordeel at rydde en Plads i en saa öde og saa höit mod Norden liggende Egn. Hensigten med Indskriften synes saaledes at have været den, at bringe Erindringen om et eventyrligt Tog og sammes Deeltagere til Efterverdenen[2].

---

1) jfr. C. Pingel: Nord. Tidsk. for Oldk. I, 106-107 jfr. II, 335-341 og Beretn. af Dr. Vahl i Annaler for Nord. Oldk. 1838-1839 S. 243-246 med Bemærkninger af C. Pingel, ssteds S. 246-248.

2) Runestenen, som i 1824 hidbragtes af Capit. Graah, er beskreven

De oldnordiske Mindesmærker i Grönland vise altsaa, at Nordboerne i Fortiden især deleshed have bebygget Julianehaabs District og der igjen mest Igalikko, Kakortok, Tunnudluarbik og Sermelik Fjordene, men at de kun i ringe Antal have nedsat sig i Frederikshaab og Fiskenæssets Districter; hvorimod de atter synes at have været temmelig talrige i Godthaabs District, i Amaraglik og Godthaabs Fjordene. Nord herfor have de enten kun ganske enkeltviis eller slet ikke haft faste Bopæle. Ruinernes Beliggenhed og Omgivelser oplyse endvidere, at de gamle Nordboere vel i nogle Tilfælde maae have levet af Jagt og Fiskeri, men at de dog i Regelen tillige have drevet Kvægavl, ja paa sine Steder, f. E. i Igalikko, mulig endog haft nogen, skjöndt naturligviis ubetydelig, Kornavl.

Den ovenfor S. 812-15 indrykkede Skildring af de, med Rette berömte, nordiske Ruiner i den nordre Arm af Igalikko Fjorden indeholder adskillige Angivelser af disse Ruiners Beliggenhed, som ere mindre nöiagtige og derfor trænge til Berigtigelse. Dette er tildeels en Fölge af, at der til Udarbeidelsen af denne Beskrivelse har været benyttet Indberetninger, som opgive Ruinernes Beliggenhed efter Compasset, uden at tage Hensyn til den i Grönland meget betydelige Misviisning. Igalikkos Korskirke har, ligesom den smukke lille Kirke i Kakortok og sandsynligviis alle de af de gamle Nordboer i Grönland opförte Kirkebygninger, været orienteret; Choret har vendt ud imod Fjordarmen, der i nordlig eller nordnordvestlig Retning gaaer op i Landet[1]. Levningerne af de tildeels meget lange og smalle Bygninger, som nærmest have omgivet Korskirken,

og forklaret af R. Rask og Finn Magnusen i Antiqvariske Annaler IV, 309-342; jfr. Afbildningen II Tab. II Fig. 1; og af C. C. Rafn i Antiquitates Americanæ p. 347-355; jfr. Afbildningen Tab. VIII, ligeledes Pingel i Nord. Tidskr. for Oldk. I, 108.

[1]) jfr. Grundtegningen af Igalikkoruinerne paa Tavle VI.

vise, at disse ligeledes have ligget i det retvisende Vest og Öst. Dette gjælder ikke blot om den mindre Bygning med de tvende Indgange paa Sydsiden, der har stödt umiddelbart op til den sydlige Kirkegaardsmuur ved dennes östlige Ende, men ogsaa om den 69 Alen lange og 12 Alen brede Bygning, der ligger lige östen for Kirken, og om den endnu betydeligere, 100 Alen lange, men ligeledes ikkun 12 Alen brede, Bygning, som vi træffe noget sönden for Kirken. Lige i Nord for denne, men i en betydeligere Afstand, ligge Levningerne af den gaadefulde Rundbygning, der her, ligesom i Kakortok, optræder i en utvivlsom Forbindelse med den fordums Kirke.

XXXV. UDSIGT OVER GRÖNLANDS GAMLE GEOGRAPHIE.

Oldskrifterne indeholde vigtige Bidrag til dette Polarlands physiske Beskrivelse og ikke ubetydelige til Kundskaben om Folkets sociale Tilstand og Forfatning i Oldtiden. I disse Henseender maa vi nöies med at henvise til det bagved tilföiede Sagregister og her indskrænke os til et Forsög paa at angive de i de gamle Beretninger ommeldte vigtigste Steders rimelige Beliggenhed[1].

ÖSTKYSTEN. „Fra Bjarmeland ligge der," hedder det (III, 216, 222, 224) „ubeboede Lande (*gánga lönd óbygð, liggja óbygðir*) nordefter, indtil Grönland begynder". De Gamle forestillede sig det som et sammenhængende Land, hvorind der gik store Bugter (*botnar gánga þar fyrir*). „Landet strækker sig mod Sydvest (*víkr landinu til útsuðrs*), hedder det dernæst; der ere store Jökler og Fjorde, og

[1]) Det bemærkes at Forfatteren har udarbeidet denne Udsigt, uden at have forud læst Eggers's Afhandling i Landhuusholdnings-Selskabets Skrifter 4de Bind, og er efter senere at have gjennemgaaet denne, ikke foranlediget til at foretage nogen Forandring.

udenfor Jöklerne ligge der Öer." Især udmærkede sig tre Jökler; til den ene var Seiladsen fra Island, hvor Beskrivelsens Forfatter opholdt sig, altfor besværlig, og den var derfor ikke undersögt; til den anden var der en halv Maaneds Reise, til den tredie en Uges Reise. Den anden Jökel maa rimeligviis have ligget paa Spitsbergen, der i Oldtiden, ligesom i Hvalfangersproget nutildags, regnedes at höre til Grönland. Distancen er vistnok ikke fuldt saa stor, (henved 200 Miil), som en halv Maaneds Reise angiver, naar Dagseiladsen (*dægr*) regnes til 27 Miil; dog turde vel en Reise i disse Farvande ofte have dengang ligesom nu været underkastet Hindringer og Ophold, og Dagseiladsen derfor ansættes til en noget kortere Distance.

Svalbarði í Hafsbotn, den kolde Kyst i Havbugten, som ifölge Annalerne opdagedes 1194, er uden Tvivl den i 1761 af Volkert Bohn fra Österland Föhr beseilede og senere af Scoresby gjenopdagede Kyststrækning, af denne benævnt Liverpool Coast, indenfor hvilken der synes at ligge en stor Bugt, hvortil Scoresby's Sund fører. Afstanden af 4 Dögns Seilads fra Langenæs paa Islands nordostlige Kyst passer heel vel. I en kortere, dog vistnok urigtigen til een Dagseilads angiven, Distance fra Kolbeinsey, altsaa S. for Svalbarde, laae der Ubygder. (III, 8, 212).

Gunnbjarnarsker (I, 202-203), de af Ulf Krakas Sön Gunnbjörn opdagede Öer, som laae i Nordvest fra Borgarfjorden paa Island, blive rimeligviis de af Danell 1652 besögte og af Graah 1830 gjenseete Öer nær ved den grönlandske Kyst paa 65° 20′ n. Br. (jfr. I, 71-134).

Krosseyjar (efter Ivar Bardsön i Eentallet Krossey) hörte til den grönlandske Bispestols östligste Besiddelser, og besögtes mest for Hvidbjörnejagtens Skyld. Efter Björn Jonssons Optegnelser kaldtes disse Öer saaledes, fordi de allerstörste fire af dem skulle ligge i Korsform og dernæst de mindre rundt omkring dem. Muligen menes der en af de Grupper, hvortil Hvidsadlen og Dannebrogsöen höre, hvis

ikke disse Öer dog snarere have været beliggende endnu nordligere, efter Angivelsen vesterpaa i Havet ligefor Latrabjerget eller skraas over for Patrixfjordens og Tálknafjordens Munding, altsaa ved den i vore Dage endnu ubesögte Kyststrækning. De gamle Grönlændere havde muligen deres Norðrsetur, Sommeropholdssteder for Jagtens og Fiskeriets Skyld, ikke udelukkende nordvestefter, men ogsaa i gode og nogenlunde isfri Aaringer paa Landets Östkyst (I, 135-149).

Finnsbúðir, saa kaldte efter Finn, rimeligviis Kong Röriks Smaasvend Finn den Lille, som i St. Olafs Tid her forliste, laae östenfor Jöklerne paa Grönland (*fyrir austan jökla á Grænlandi*, II, 662, III, 8, 253); altsaa östen for Hvidsærk, Puisortok og Blaasærk, men dog nærmere Bygden end Krosseyjar, altsaa vestenfor og i Nærheden af disse.

Berufjörðr (af *bera*, en Hunbjörn) laa langt östenfor Skagefjord, den östligste Bygd, (III, 252-253), maatte altsaa vel söges paa Östkysten ligesom den end længere östen derfor beliggende Fjord Öllum-lengri, som er smal i Mundingen men meget bredere indenfor og saa lang at ingen kjendte dens Udstrækning. Da det Indre af Östkystens Fjorde endnu ikke er undersögt, vil man ikke kunne fremsætte nogen rimelig Gisning om disse Fjorde, hvis Beliglighed paa Östkysten ogsaa i det Hele taget er tvivlsom, da Domkirkens Rettighed over dem og Krossey synes at maatte lede til at söge dem nærmere Bygden. Imidlertid har man vesten for Cap Farvel hidtil ikke kunnet anvise Berufjord nogen Plads, og Illoamiut passer ikke ganske til Öllumlengri, eftersom den ikke har nogen smal Munding, i hvorvel Graahs Gisning (S. 51) er meget rimelig, at den Isblink, som dækker dens nærværende Bund, har i Oldtiden ikke været paa dette Sted, men har först dannet sig i de senere Aarhundreder, og at Fjorden tidligere kan have været betydelig længere, maaskee endogsaa dannet et ligetil Östkysten gaaende Sund.

Bláserkr. Erik den Röde (III, 210) seilede ud fra

Snefjeldsjökel den nærmeste Vei over til Kysten (EIRÍKS-STEFNA), som var en Seilads af 4 Dögn[1] (*en fra Snæfellsnesi, þar sem skemst er, er til Grænlands IV dœgra haf í vestr at sigla*); han kom til det Sted, som han kaldte MIÐJÖKUL (den midterste Jökel); den hedder nu Blaasærk (I, 204). 1¼ Miil i NV fra Öen Aluik, hvis Brede fandtes at være 64° 18′ 50″ saae Graah „et höit rundtoppet Fjeld, der udmærker sig fremfor alt det övrige Land heromkring som aldeles snefrit." Muligen kan dette Fjeld, hvorved der ligger en stor Isblink, være meent; dog maaskee snarere, som nærmere ved hine Öer beliggende, det Fjeld, som af Danell benævntes Cabo de Kong Frederik III, hvilket Graah saae i NV for Hvidsadlen og beskriver som „et mærkeligt rundtoppet og snefrit Fjeld." Det berettes om Gunnbjörn, ligesom om Björn Einarssön senere, at han, midtveis i Farvandet, saae begge Fjeldene paa een Gang, Snefjeldsjökel paa Island og Blaasærk paa Grönland, mellem hvilke Distancen dog er omtrent 100 Mile. Da disse Jökler ere af betydelig Höide, er det vel muligt, ligesom Capt. Parry mener at have seet Cap Farvel paa en Afstand af 40 Leagues.

HAFHVERF (III, 226). En Ström, som kaldtes Hafhverf (Malström) laa, nær Sydspidsen, paa den östlige Side af Landet (*á austanverðu landi*), upaatvivlelig Puisortok, vistnok det Sted, hvorom Vallöe beretter, at videre end hertil drister ingen sig at gaae formedelst „en Malström, som svælger store Isfjelde." Graah, som passerede Isblinken i en Afstand af 100 til 400 Favne, kalder den „den störste han havde seet, henved en Fjerdedeel Miil lang, og reisende sig lodret omtrent 100 Favne, hvorefter den, under en Vinkel af vel 30 til 40 Grader, vedbliver at hæve sig til en betydelig Höide og endelig falder sammen med Bræen, som beklæder alt det Övre af Fastlandet. Fuld af store Revner og Sprækker, foraarsagede ved de hyppige

[1]) Den danske Meddeler af Ivar Bardsöns Beretning har feilagtig oversat IV dægr ved Dage og Nætter istedenfor ved Dögn.

Kalvninger, og forneden af Söens og Strömmens idelige Paavirkning til en ikke ringe Dybde udhulet eller undermineret, er den saare skröbelig, og som saadan farlig at komme nær; men i en anden Henseende er den det endnu mere, da Isen udenfor denne Blink, selv i en betydelig Afstand tilsös, siges jevnligen at hæve sig eller skyde op fra Grunden, og det i saadan Mængde, at mangt et Aar ingen vover sig forbi den".

Seleyrar (Selore, af *sel* og *eyrar*), en allerede i Landnamstiden bekjendt, rimeligviis som bekvem for Sælhundefangst saaledes benævnt Plads, der vel maa söges sönden for Puisortok, men paa Östkysten, eftersom det berettes at Thorgils Orrabeinsfostre, efterat være tagen derfra, först kom til en Gaard, der beboedes af en fra Bygden fredlös Mand ved Navn Rolf, og senere drog omkring Landets Sydspidse (*suðr fyrir land*) og da omsider naaede Bygden (II, 125).

At det var til Grönlands Östkyst Thorgils Orrabeinsfostre blev forslaaet, fremlyser af Sagaen, hvis Beretning (II, 97-125) om hans fleeraarige Ophold der og besværlige Reiser, inden han omsider naaede Bygden, gjör det klart at denne Kyststrækning allerede saa nær ved Landnamstiden har, formedelst de svære Isblinke og Havisen som omgjerdede Landet, i visse Aaringer været yderst vanskelig at befare.

Paa sin mærkværdige Opdagelsesreise i 1829 og 1830 fandt Graah paa hele denne Kyst, som han undersögte indtil 65° 14′ n. Br. intetsomhelst Spor af fordums Bebyggelse af Europæere. Vel besögte han kun det Indre af enkelte Fjorde, men han forsömte ingen rimelig Leilighed, hvor han, navnligen ved Fjordmundingerne, traf Eskimoer, der idelig færdes ogsaa til det Indre, til at udspörge dem, men disse havde ingensteds seet europæiske Ruiner og vidste intet at berette, som kunde hentyde paa en ældre Beboelse af et cultiveret Folk.

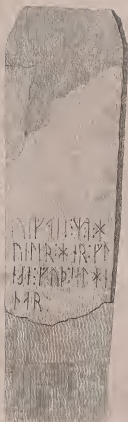
Spalsund nævnes i den gamle Chorographie som nærmest ved Hafhverf beliggende (III, 226), og kan det saaledes neppe være tvivlsomt at herved er meent Ikarisarsoak eller Prinds Christians Sund, hvorigjennem der er Fart fra Östkysten til Vestkysten.

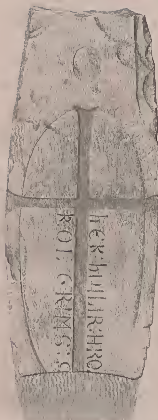
Hvítserkr. Til den tredie af de ovennævnte store Jökler, som hed Hvidsærk, var der fra Island en Uges Seilads i Sydvest *(í útsuðr)*; den laa nærmest ved Bygden, og fra den af fik Kysten en anden Retning og dreiede mod Nord *(þá víkr landinu til norðrs*, III, 224). Det maa da være Grönlands sydligste, 145 Miil i SV for Sneefjeldsjökel, beliggende Forbjerg, af Eskimoerne benævnt Umanårsurksoak, i hollandske Sökort Statenhuk og nu sædvanlig af de Söfarende Cap. Farvel. En Uges Seilads giver her kun omtrent 21 Miil i Dögnet. I Fortællingen om Grönlænderne siges her at være Ubygder, og Seiladsen i de derværende store Fjorde, hvor de gamle Grönlændere dog ofte drog hen for Fangstens Skyld, beskrives som farlig.

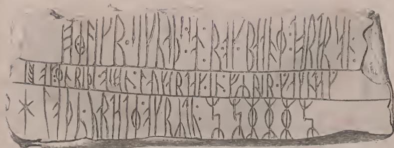
ÖSTREBYGDEN.

Den beboede Deel af Grönland vendte mod Sydvest *(Grænland horfir í útsuðr*, III, 226) og laa altsaa paa den i sydostlig Retning strygende Kyst. Den udgjorde to ved en mellemliggende ubeboet Strækning adskilte Districter, som efter deres indbyrdes Beliggenhed til hinanden benævntes Östrebygden og Vestrebygden, det östligere og vestligere beboede Landskab, af hvilke Östrebygden var den vigtigste Bygd baade som den folkerigeste og som den hvor Landstinget holdtes og Bispedömmets Hovedsæde var beliggende. Den indeholdt 190 enkelte Bygder (beboede Steder eller Gaarde), medens Vestrebygden ikkun indeholdt 90 saadanne.

Eystribygd (Östrebygden) modtog, ligesom rimeligviis ogsaa Vestrebygden, allerede i Landnamstiden den naturlige Inddeling, som Landets Besiddelsestagen af de forskjellige Colonister begrundede; enhver indtog sin Fjord eller Dal, eftersom han fandt den skikket til Bebyggelse for sig og sine, og naturligviis udvalgte Anföreren og hans

Fuld Sterrelse

mægtigste Venner sig de navnlig for Fædrift frugtbareste Strækninger. De vigtigste bebyggede Fjorde nævnes i Ordenen fra Syd nordefter i 4 Kildeskrifter, nemlig i Erik den Rödes Saga, hvor Landets Besiddelsestagen i Aaret 986 anföres (I, 206), i Flatöbogen ved Opregningen af Kirkerne (III, 246), i den af Björn Jonssön opbevarede gamle Chorographie (III, 226-228) og i Ivar Bardsöns Beskrivelse fra det 14de Aarhundrede (III, 252-259), der giver den omstændeligste Underretning, men kun i Oversættelse og vistnok ikke uden Forvanskning er kommen til os. Da disse Skrifter hidröre fra saa forskjellige Tidsaldere, kan man ikke undre sig over at træffe nogen Uoverensstemmelse, dog mest kun i Opregningen af de mindre betydelige Steder, af hvis Navne upaatvivlelig nogle ere i Tidens Löb blevne forandrede. Hovedfjordene sees at have været disse: Herjulfsfjord, Ketilsfjord, Rafnsfjord, Einarsfjord, Hvalsöfjord, Eriksfjord, Isefjord. Forinden vi gaae over til at omtale de betydeligste af de beboede Fjorde, maa vi nævne to Puncter, som ere vigtige for Bestemmelsen af Bygdens Beliggenhed.

Herjúlfsnes, hvor i det förste Landnamsaar Herjulf Bardsön nedsatte sig, og efter ham Sönnen Bjarne boede, var ifölge den gamle Chorographie det sydligste Punct af Bygden (*syðst er Herjúlfsnes*) og ifölge Flatöbogen tillige det östligste (*Herjúlfsnes er austast*), kan altsaa ikke have ligget paa Östkysten, men maa söges vestenfor Hvidsærk, og antages at være det ved Mundingen af Fjorden Narksamiut beliggende Næs Ikigeit. Udtrykket *undir einhverju nesi* (I, 214) viser at det ikke var noget udmærket Forbjerg. Ligeoverfor Igikeit, ½ Miil S. for Friedrichsthal er der ifölge Graah en lille Vig med Sandbund og sandig Strandbred, som for mindre Skibe vel kan tjene som Havn og rimelig har været de Gamles Sandhöfn.

Hvarf, Vendestedet, eller *Hvarfsgnýpa* (af *gnýpa*, en Pynt) laa nærmest vestenfor Herjulfsnæs (*syðst er Herj-*

ulfsnes, en Hvarfsgnýpa næst fyrir vestan), og antages med Graah at være Kangek, det sydligste Forbjerg paa Öen Sermersok. Erik den Röde seilede vester om Hvarf (*vestr um Hvarf*, I, 361), da han sögte den Egn, hvor han senere nedsatte sig. I Ivar Bardsöns Coursforskrift for Seiladsen fra Bergen (III, 251) hedder det, at hvo der vil seile fra Bergen lige til Grönland, skal seile 12 Sömile (*vikur sjóar*) sönden for Reykjanæs og vil da komme under det höie Land i Grönland, som hedder Hvarf, og en Dag för man kan see Hvarf, vil man see et andet höit Fjeld, som hedder Hvidsærk, og mellem disse to Fjelde, Hvarf og Hvidsærk, ligger Herjulfsnæs. Ifölge Graah „kan Cap. Farvel i klart Veir sees paa en Snees Mile, under særdeles gunstige Omstændigheder noget længere; det er netop saa langt, som en Dagseilads hos de Gamle efter al Rimelighed maa ansættes. Hvad enten altsaa Skibet kom fra Island eller fra Bergen, efterat have sögt Kjending af Island, saa maatte man i Almindelighed see Cap Farvel Dagen för man saae Sermersok."

Herjúlfsfjörðr, som Herjulf Bardsön tog i Besiddelse, bliver altsaa Narksamiut. I denne Fjord, som allerede faa Aar efter ved Thorbjörn Vifilsöns Ankomst dertil havde en mere udstrakt Bebyggelse, var den östligste Kirke beliggende. At denne var anlagt paa selve Næsset, hvor ogsaa Kirkeruinen forefandtes og flere Ligstene opdagedes, sees af Biskop Gudmund Arasöns Saga (II, 752), som beretter at Einar Thorgeirsöns Lig, der fandtes paa et Isbjerg i Ubygderne en Dagreise fra Bygden blev begravet paa Herjulfsnæs (*ok hvílir hann á Herjólfsnesi*); saadanne Lig förtes nemlig altid til Kirkerne, for der at jordes. Denne Fjord maa senere være kaldt Skagafjörðr (af *skagi*, en lang Odde), under hvilken Benævnelse, som Bygd eller District betragtet, dog vel snarere den östen derfor liggende Illoamiut, hvor ogsaa Rudera af oldnordiske Bygninger ere forefundne, eller endeel af dette Fjordsystem, tillige har været indbe-

fattet. Den ikke meget befolkede Narksamiut kan ikke ene have udgjort nogen „stor Bygd", og intet vestenfor Herjulfsnæs hörte til Skagefjord. Den Torsukaleklöbet östlig begrændsede Ö Sedlevik danner en mærkelig Skage, der muligen har givet Fjorden Navn. Det her paa Kortet anförte Navn Utokarmiut betyder de gamle Beboere og synes at vidne om, at ogsaa dette Sted har i Oldtiden været beboet af Nordboer. I denne Egn maatte Drángey (af *drángr*, en paa Landet eller over Vandet enkelt spidsopgaaende Klippe), Sölvadalr, bebygget af Landnamsmanden Sölve, som siges at være det östligst bebyggede Sted, Tofadalr (af Mandsnavnet *Tofi*), og Melrakkanes (af *melrakki*, en Ræv) være beliggende, (III, 226-228).

Hellisey og Helliseyjarfjörðr, som i den gamle Chorographie nævnes nærmest Herjulfsfjord, maa være: Öen en af de vesten derfor liggende Öer, som maa have en mærkelig Hule, og Fjorden den der indgaaende mindre Fjord.

Ketilsfjörðr, saa-kaldt efter Landnamsmanden Ketil, bliver Tessermiut, som passer meget vel til Ivar Bardsöns Beskrivelse. Paa höire Haand ligger en Os eller Elvmunding, Udlöbet for Storelven (Originalen har vist haft Stórelfr), der ogsaa nu af Eskimoerne kaldes Storelven (Kórksoak). Der ved Elvens Udlöb har da Árós Kirke (ved Aaens Munding) ligget, maaskee den aldeles forstyrrede Ruin, hvorfra en Stenebro har gaaet ned til Vandet. Til denne Kirke henhörte alt nd til Herjulfsnæs og alt ind til Petersvig. Ved Petrsvík laa en stor Bygd, som hed Vatnsdalr efter en derværende stor Indsö (*vatn*). Dette passer vel til Tessermintiak, hvor der er en lille Vig og en ikke ringe viid *Dal*, som nu er overalt bevoxet med Birketræer. Et Par tusinde Skridt fra Fjorden ligger en *Indsö*, der, ligesom i Oldtiden, har givet Stedet Navn; Tessermiutiak betyder nemlig de som boe ved den middelmaadig store Indsö. Blandt de flere derværende Ruiner formoder Aröe (III, 804-805), at have truffet en Kirkebygning, som efter Be-

skrivelsen bliver höist rimeligt, og maa den altsaa være Petersvig Kirke, hvortil hele Vatnsdals Bygd hörte, eller som Flatöbogen nævner den Kirken i Vatnsdalen. Indenfor denne Bygd laa et til St. Olaf og St. Augustin indviet Kloster, hvor der vare Canonici regulares, og som eiede alt inde i Bugten og alt ud paa den anden Side.

Eiríkshólmar, Holmene ved Hvarfsgnýpa, hvor Erik den Röde opholdt sig om Vinteren 984 för Landets Bebyggelse, maa være Nennortalik og hosliggende mindre Öer.

Rafnsfjörðr, som Landnamsmanden Rafn bebyggede i det förste Landnamsaar 986, er den Fjord, eller rettere det Fjordsystem, hvis Munding begrændses mod S. eller SO af Tuapait og mod N. eller NV af Næsset ved Bugten Sarkvartorsoak, det Næs hvor nu Sydpröven er anlagt, i hvilken Munding Sermersoks sydlige Forbjerg, som almindelig kaldtes Hvarf, var et fremragende Punct, der efter Nybyggeren og Fjorden stundum benævntes Rafnsgnýpa. Slèttufjörðr (af *slètta*, en Slette), der betragtedes som en Arm af Rafnsfjorden (*þá gengr Slèttufjörðr af Rafnsfirði*, III, 228) maa da være Sermelik, der i Oldtiden ikke var meget bebygget, men hvor der dog findes Ruiner nær Mundingen ved Iglorsoit *paa en stor Slette* af ½ Fjerdingvei i Længde og 100 til 200 Alen i Brede, saavelsom langt inde i Fjorden ved Ipartut *paa en udstrakt græsrig Slette*, hvorigjennem to Elve strömme. Den egentlige Rafnsfjord, Ounartok, hvor der efter Ivar Bardsön skal findes Holme med varme Kilder, hvis Vand var om Vinteren saa hedt, at ingen kunde komme det nær, men om Sommeren var det til Maade hedt, saa at man kunde bade deri, og mange Syge derved gjenvandt deres Helbred. Paa Öen Ounartoks nordostlige Side ere tre varme Kilder, som have givet Öen og Fjorden dens eskimoiske Navn, da Ounartok betyder det Kogende. Ved den mellemste af disse Kilder var der forhen en 8 Al. lang og ikke fuldt saa bred Ruin, som antoges for i sin Tid at have været et Badehuus. Ifölge Graah

(S. 39) udsige ogsaa de nærværende Grönlændere at Vandet om Vinteren er meget hedere end om Sommeren. Den ene af Kilderne, nærmest Havet er aldeles ubetydelig, Vandets Temperatur var, da Graah i Juli 1828 besögte dette Sted, i denne 26°; den anden, som ligger faa Skridt derfra, er omtrent 24 Al. i Omkreds, og holdt 27° Varme; den tredie havde en Omkreds af 34-36 Al.; deri var Temperaturen forskjellig fra 32-33½° R. Dybden i disse Damme er intetsteds over een Fod, og Grunden bestaaer af en blöd, blaagraa Leer, hvorigjemmem det varme Vand paa forskjellige Steder bobler frem. De tvende förste have Grönlænderne omgjerdet med Steen og benytte dem til Badesteder. Vandet fra disse Kilder afsætter Kisel- eller Kalkjord, ligesom Geyser og Strokkr paa Island. Det Benedictiner Sösterkloster, som eiede alt inde i Bugten, maa have ligget ved Sakkamiut og den til St. Olaf indviede Vaage Kirke (af *vogr*, en Vig), som eiede alt Land udenfor Fjorden, saaledes altsaa Sermersok og Nennortalik og desuden til Halvt med Domkirken de længere inde liggende Holme, maa söges blandt Ruinerne af 16-18 Bygninger ved det ved en *Vig* (*vogr*) beliggende Kanikitsok, paa en temmelig lav, tildeels sumpig Plads *under en mod Öst liggende Bakke*, blandt hvilke Ruiner de end synlige Levninger af en Rundbygning af 50 Alens Omkreds, der, ligesom de lignende ved Igalikko og Kakortok, maa antages for et Baptisterium, lade formode, at der ogsaa her har ligget en Kirke. Rimeligviis har Löbet östenfor Sermersok været benævnt Austfjörðr, og har Flotöbogens 5te Kirke *undir Höfða i Austfirði* været den samme, som af Ivar Bardsön benævnes Vaage Kirke. Paa selve Bakken (*höfði*) fandt Hr. Kielsen tvende smaa Bygninger, der endnu havde Mure af 2 til 3 Fods Höide.

Siglufjörðr (af *sigla*, Mast eller Mast lignende Klippe), som i Landnamsaaret bebyggedes af Thorbjörn Glora, men som ikke nævnes særskilt af Ivar Bardsön, da den rimeligviis regnedes som hörende til Rafnsfjord, maatte være Agluit-

sok. Erik den Röde drog den tredie Sommer fra Eriksöerne nordop til Snjófjall (et snedækket Fjeld paa Akuliærosæk eller der i Nærheden) og ind i Rafnsfjord, og da han havde naaet dens Inderste, troede han at være kommen længere ind i Landet, end da han var i Bunden af Eriksfjord (I, 362). Her var en Kirke, som i Flatöbogen siges at ligge i Vogar (*í Vogum*). Fjorden deler sig inderst i tre Arme eller Vige (*vogar*), og mellem to af disse, Sioralik og Amitsoarksuk, ligge, som det synes, utvivlsomme Levninger af en Kirke. Omkring en Muur, som indeslutter et mindre Rum, er et vidtlöftigt Steengjerde, hvis Omfang anslaaes til henved 140 Alen, og blot ved at optage nogle Stene paa Pladsen indenfor. Ydermuren traf Müller allerede Menneskebeen. Denne Kirke maa være den samme, som af Ivar Bardsön siges at ligge ved den Kongen tilhörende Hofgaard Foss (af *fors*, et Vandfald), at være indviet til St. Nicolaus og underlagt Kongens umiddelbare Forlening. I Nærheden laa der en stor Fiskesö, hvorfra Vandet havde Udlöb i Fjorden. Efter den nyere Beskrivelse er temmelig nær derved en ogsaa paa Kortet angiven betydelig Indsö, som har sit Udlöb gjennem en stor Elv, der danner et 200 Fod höit *Vandfald* (*fors*). Paa en lille græsbevoxet Slette sees her nogle sammensunkne Ruiner, der i Frastand ligne en gammel Forskandsning, rimeligviis Levninger af den gamle Kongsgaard.

Einarsfjörðr, som i Landnamsaaret toges i Besiddelse af Einar, der gav den sit Navn, bliver da Igalikko Fjorden med dens östlige Fjordarm. Ifölge Ivar Bardsön laa der ved Indseilingen i denne Fjord paa venstre Haand en Vig, der bar Navnet Thorvalsvig, som altsaa maa være den lille Bugt imellem Uperniviarsuk og Ikinek (ɔ: det afbrændte), paa kvilke begge Steder Ruiner af gamle Bygninger ere forefundne. Længere ind laa et Næs, der hed Klining (limagtigt Leer?), som bliver det nær ved Ikinek beliggende Næs Kukkilik (Pighaa, Squalus spinax). En god Fjer-

dingvei fra dette Næs ligger en lille Bugt Kaneitsut (ɔ: Ulke, Cottus scorpius), hvis tilgrændsende ubetydelige Marker, ifölge Pastor Jörgensen, gjennemströmmes af to Elve. Ved de förste 3 Huustomter, der falde i Öinene, strax naar man nærmer sig Stedet, danne to smaa Skjær en maadelig Baadshavn; en bedre findes imidlertid höiere oppe i Bugten, naar denne er fri for Is. Her sáaes enduu 4 Huustomter. Grauevig maa have været her eller maaskee Bugten ved Mursartók, som ogsaa benævnes Iglorsoït ɔ: de store Huse, hvor der findes endnu betydeligere Ruiner. End længere inde i Fjorden laa den Domkirken tilhörende Gaard Dalr, og er det sikkert Ruinerne af denne man træffer ved Sirksardluktok i en *Dal*, der imod Norden, Östen og Vesten er omgiven af en betydelig Fjeldstrækning og mod Fjordbreden af et lavere Fjeld. Baade Arctander og Jörgensen have beskrevet Stedet saavelsom Ruinerne. En betydelig Elv fra Vest, der vel er ¼ Miil lang og med Rette bærer Navn af Kórksoak ɔ: Storelven, forener sig med en mindre der kommer fra Fjeldene mod Nord og falder i Söen mod Syd ved selve Landingsstedet. I denne Elv ere Laxörreder. Strax oppe paa det lave Fjeld findes en 9 Al. lang og 8 Al. bred Bygning med Indgang vendt mod Fjorden, maaskee en Nöst. Omtrent Nord herfra, i en Afstand af 370 Skridt, findes en anden Bygning, afdeelt i tre Afdelinger, 24 Al. lang og 6 Al. bred, Murene endnu 1½ Al. höie og ligesaa brede; og i det Hele findes i denne Omgivelse 14 bestemte Levninger af Huse, hvorhos Grönlænderne berette at der have ligget end flere Bygninger langs med Elven, af hvilke der endnu tildeels findes Spor.

Gardar. Paa höire Haand, naar man seilede ind i Fjorden til Domkirken, som laa inderst i Bugten, var der en denne tilhörende stor Skov, hvori alt Domkirkens Kvæg græssede, baade stort og smaat. Gardar blev anlagt i Erik den Rödes Tid, og der boede först dennes Slægfreddatter Freydis med sin Mand Thorvard; det blev snart Landets almin-

delige Thingsted allerede i Begyndelsen af det 11te Aarhundrede (*Garðaþing*). Da Landet i 1126 fik sin egen Biskop, blev Bispestolen anlagt her og den til den hellige Nicolaus indviede Domkirke formodentlig da opfört. Denne Kirke har, ligesom Bispestolen, staaet i over 300 Aar, thi af 1409 har man et paa Garde af Stiftets Officialis Sira Endride Andresson og Sira Paul Halvardsson udfærdiget Document og i et af Pave Nicolaus V 1448 udstædt Brev nævnes endnu Domkirken (*insignis ecclesia cathedralis*). Fjorden kaldes i den gamle Chorographie Ófundinn-fjörðr, den Ufundne, formodentlig fordi Erik den Röde ikke har paa sine Undersögelsesreiser i Aarene 983-985 opdaget den. Ruiner af Gardar og Domkirken træffe vi ved Kaksiårsuk i Bunden af den östlige Fjordarm. Fra Ekalluit nordostefter op imod Kaksiårsuk er der noget fra Kysten en stor Indsö, 3 til 4 Mile lang og paa nogle Steder over en Miil bred, ved hvis tilgrændsende Sletter, ligesom paa Öer i samme, der ifölge Pastor Jörgensens Beretning efter Grönlændernes Sigende findes talrige oldnordiske Ruiner, der ligesom have dannet en heel By, hvilket stadfæstes ved en i sin Tid fra Kaglumiut i Agluitsok Fjorden af Aaron Arctander vestefter foretagen Undersögelsesreise, thi netop i denne samme Egn fandt han Levninger af en saadan Bygd. Pastor Jörgensen bemærker her: „Kaksiårksuk er en skjön græsrig Plads, omgiven paa de tre Sider af lave Fjelde, paa den fjerde af Söen, og har en betydelig og rig Laxeelv. Ligeledes fortjener det Omtale at her er en for Grönland betydelig Skov hinsides Fjeldet ned mod den store Indsö, der kommer fra Ekalluits græsrige Sletter. Fjorden, der stöder op til Kaksiårsuk, er rig paa Sælhunde, især spraglede, hvorfor Grönlænderne fra Sardluk som oftest en Tid hver Sommer opholde sig i Nærheden, nemlig ved Iterdlek." Kirkeruinen ligger vel 200 Skridt fra det sædvanlige Landingssted. Jörgensen angiver dens Længde udvendig maalt til 26 Al. og Breden til 11 Al. Indvendig maalt er Ruinens

Længde derimod kun 21 Alen og Breden 7 Alen. Murens Tykkelse er, ifölge hans Angivelse, omtrent $2\frac{1}{4}$ Al. og Höiden regnet fra Grundstenen paa den nordlige Side 4 Al. paa den östlige 3, sydlige $2\frac{1}{2}$ og vestlige $1\frac{1}{2}$ Al. Det Kirken omgivende omtrent $1\frac{3}{4}$ Al. tykke og paa sine Steder endnu 2 Al. höie Kirkegaardsgjerde var opfört i en Afstand fra Kirken paa den nordlige Side af 10, paa den östlige af $4\frac{1}{2}$, paa den sydlige af 17 og paa den vestlige af 6 Al. Indgangen saaes tydelig i Vest og var henved 4 Al. bred. Omtrent 15 Al. fra Kirken imod Nord fandtes en Ruin 15 Al. l. og 7 Al. br., til hvilken en anden stödte 10 Al. l. og $6\frac{1}{2}$ Al. br. og kort nord for disse atter en Ruin $15\frac{1}{2}$ Al. l. og. $7\frac{1}{2}$ Al. br., hvis Mures Tykkelse er $1\frac{1}{4}$ Al. Strax vesten for Kirken laa tvende Ruiner, den ene 16 Al. l. og 9 Al. br., den anden 10 Al. l. og $8\frac{1}{2}$ Al. br., og 300 Skridt NV for Kirken en halvrund Bygning, hvis Bagmuur dannes af en brat Fjeldside eller Klippevæg. Beregnet i Fiirkant vilde denne Bygning formodentlig have været 11 Al. l. og 8 Al. bred. 15 Al. Öst for Kirken ligger en Bygning 30 Al. l. og $9\frac{1}{2}$ Al. br. og et temmeligt Stykke Vei SV for Kirken atter en Bygning 17 Al. l. og 6 Al. br., hvis Indgang er mod Syd. Den er bygget saaledes at en brat Klippe udgjör dens ene Sidemuur. Endelig udmaaltes endnu den af Arctander omtalte vel conserverede Bygning, der ligger 600 Skridt Nord for Kirken paa et steilt Fjeld tæt ved Söen, og som maaskee har tjent til Udkigssted; den er $11\frac{1}{2}$ Al. lang og $6\frac{1}{2}$ Al. bred, Murenes Tykkelse $1\frac{3}{4}$ Al. Höiden nu 3 til $2\frac{1}{2}$ Alen. Indgangen af 2 Alens Höide og Brede er paa den sydlige Side. I den vestlige Muur findes en Fordybning 1 Al. bred og $\frac{3}{4}$ Al. höi og Murens halve Tykkelse dyb; i den östlige Muur tvende lignende, den Gulvet nærmest $\frac{3}{4}$ Al. höi og 1 Al. bred, den anden $\frac{3}{4}$ Al. höi og ligesaa bred, begges Dybde som den förstomtaltes. Tvende lignende Fordybninger findes endnu paa Sydsiden tæt ved Indgangen, den ene $\frac{1}{2}$ Al. höi og $\frac{3}{4}$ Al. bred, den anden $\frac{1}{2}$ Al.

höi og ½ Al. bred, Dybden som de forrige. Ruinens Afstand fra Söen er 55 Alen. Omtrent 50 Skridt sydlig for denne Ruin er en Kilde, hvoraf iskoldt Vand fremsprudler. Dens Afstand fra Foden af Fjeldet, hvorpaa nysomtalte Bygning ligger, er 10 Alen. Blandt de her ñævnte Ruiner maa man söge Bispegaarden og Munkenes Boliger, men da omstændeligere, af Grundtegninger oplyste Beskrivelser endnu savnes, vil det være vanskeligt at bestemme de enkelte Bygningers Anvendelse. Muligen har den halvrunde Bygning været et Baptisterium ligesom Rundbygningerne ved de andre Kirker.

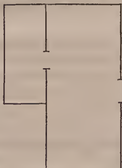
I Fóstbræðra Saga nævnes forskjellige Gaarde som beliggende i Einarsfjord og ligeledes i Fortællingen om Einar Sokkason. enkelte Steder.

Eið, en Landtunge, saaledes nævnes Stedet hvor Bispesædet Gardar laa, og hvor man under Stridighederne mellem de norske Kjöbmænd og Grönlænderne i Anledning af den i Grönlands Ubygder forliste Arnbjörns Efterladenskab havde efter Össurs Drab bestemt et Stevnemöde for at indgaae et endeligt Forlig. Fra en herværende Lönvig tæt ved Gardar kunde man höre at det ringede til Höimesse paa Bispestolen. *Eid* betyder en Eide (isthmus) eller smal Landstimmel med Vand paa begge Sider, der forbinder to Landstrækninger. Efter de af Pastor Jörgensen meddeelte Oplysninger er denne Benævnelse passende for Stedet, eftersom der fra Kysten ikke er langt over de lave Fjelde til den ovennævnte store Indsö, der strækker sig ned til Ekalluit (II, 706-708).

Skjálgsbúðir, Boder eller Træhuse anlagte for Handelens Skyld af en Mand, rimeligviis en Kjöbmand, ved Navn Skjalg, laa paa den anden Side af Fjorden overfor Gardar, eftersom Kolbein fra Stevnemödet der drog over Einarsfjord til denne Havn (*fóru yfir Einarsfjörð til Skjálgsbúða*), maatte altsaa söges i Nærheden af Naiæt eller lidt længere nordefter, hvor der maatte findes en for Handels-

fartöier bekvem Havn, en som nær ved de betydeligste Bygder særdeles skikket Handelsplads.

Löngunes (af *lánga*, Gadus molva, Lange, et Slags Torsk), hvor den mægtige Hövding, Einarsfjordens Gode, Thorgrim Einarsön Trolle, Landnamsmanden Einars Sön, boede, maa söges i Egnen af Nulluk, der efter Pastor Jörgensens Beskrivelse er et skaldet Næs, hvor der hverken findes Underland eller Græsgange, ja neppe mere jevn Plads end netop, hvor Ruiner af tre Bygninger ligge, der antages i sin Tid at have tjent som Fiskerhytter." Maaskee have de Bygninger, hvoraf findes Ruiner ved Kaglut ɔ: Fjelddalene lidet nordligere vel 3 til 400 Skridt fra Söen, hört til samme Eiendom. Her fandtes en Bygning, 20 Al. lang og 9 Al. bred, Murene $2\frac{1}{2}$ Al. tykke og end 2 Al. höie, Indgangen paa den östlige Side. Til den vestlige Muur stöder en mindre Bygning, 11 Al. lang og 5 Al. bred, Murene $1\frac{1}{2}$ Al. tykke og staae end tilbage til en Höide af $1\frac{1}{2}$ Al. Fra den större Bygning synes der at være en Indgang til den mindre, som hosföiede Grundtegning udviser. 420 Skridt herfra mod Öst fandtes atter en liden Huustomt, 7 Al. lang fra N. til S. og 5 Al. bred fra Ö. til V., formodentlig et Forraadshuus eller som Grönlænderne yttrede en Rævefælde. Pastor Jörgensen bemærker, „at Havet ved Nulluk er fiskerigt og at flere Torskearter fanges der." Ifölge Fabricii Fauna Groenl. S. 149 fanges Langen, som paa Grönlandsk kaldes ivirksoak, i den nærliggende Fjord Tunnudluarbik.

Vík (en Vig), Thorgrims Gaard, er vel at söge paa Fjordens nordlige Kyst ved Iterdlek, hvilket Navn betyder en af en höi Fjeldstrækning omgiven lille Bugt.

Lánganes (det lange Næs), hvor Thorgrim Einarsöns Söster Thorun boede, laa paa den anden Side af Fjorden,

eftersom Thormod, efterat have bemægtiget sig Thoruns Fartöi, vilde have Skibet over Fjorden til Vik (*vildi hafa skipit yfir fjörðinn til Víkar*). Her var i Begyndelsen af det 12te Aarhundrede en Kirke, formodentlig for den store vestefter beliggende Bygd. Det berettes nemlig i Fortællingen om Einar Sokkasön, at Folk samledes til Kirkemesse og Gilde paa Langenæs, mange Mennesker besögte Gudstjenesten og Biskoppen holdt Kirkemessen, som Skik var paa den Dag Kirkens Indvielse havde fundet Sted, og at Össur da blev dræbt af Einar og med Biskoppens Tilladelse, uagtet han ansaaes at have forbrudt sig i mod Bispestolen, jordet ved denne Kirke, ved hvilken ingen Præst boede (*heimilisprestr*), hvoraf det sees at det var en Annexkirke.

Hamar, rimeligviis saaledes benævnt af et en Hammer uden Skaft lignende Fjeld, har ligget i Nærheden af Langenæs og vel paa den samme Side af Fjorden. Uden Specialkort eller nöiere Beskrivelse vil man ikke kunne bestemme disse Gaardes Beliggenhed, af hvilke muligen de ved Attekerdluk og Ekalluït forefundne Rudera ere Levninger. Pastor Jörgensen bemærkede paa denne Kyststrækning et langt fremspringende Næs.

Domkirken eiede hele Einarsfjord og ligeledes den udenfor Fjorden liggende store Ö, som kaldtes Renö, fordi der om Hösten löb utallige Rener, hvorefter der, dog ikke uden Biskoppens Tilladelse, var almindelig Jagt. Det bliver vel da den störste af de saa kaldte Storöer. Nu ere Rensdyrene i Julianeshaabs District for det meste udryddede, men i forrige Tider gaves de ogsaa i denne Egn (Graah S. 48). Paa Öen fandtes ogsaa Vegsteen, men Vegsteensbrudet maa forlængst være udtömt, da baade de gamle Beboere og senere Eskimoerne i en saa lang Aarrække have benyttet denne Steen til deres vigtigste Kar[1].

[1]) Pastor Jörgensen bemærker: „I Julianeshaabs District skal der forhen have været mange Rensdyr. Ligeledes findes her endnu Vegsteen (ukusiksak) deels ved Nurarsoït, deels ved Allangomiut eller

Hvalseyjarfjörðr, hvilken, tilligemed den störste Deel af Landet mellem Eriksfjord og Einarsfjord, Erik den Rödes Fætter Thorkel Farserk tog i Besiddelse, fra hvem en i Grönland anseet Slægt, Hvalsöfirdingerne, nedstammede, laa næst efter Einarsfjord, bliver altsaa Kakortok og Hvalsey Akpaitsivik, hvilket Navn Grönlænderne udlede af akpápok, löbe, og ville at Öen er kaldet saa, fordi deres Forfædre, tvungne af Nordboerne, maatte flygte derfra. Den angivne Distance af Hvalsö fra Fastlandet af en god Halvmiilsvei (*laung hálfvika* I, 180-182) passer. Paa Öens östlige Side ved Karsoak findes, omtrent 300 Skridt fra Söen, en nordisk Ruin, der er 22 Al. lang og 20 Al. bred. Den nordlige Side har en fast Klippemuur, dog har der tidligere ogsaa her været opfört en Steenmuur, men som nu er nedfalden. Murene ere 1½ Al. tykke og staae end til en Höide af 1 til 2½ Al. Indgangen har været paa den vestlige Side. 51 Skridt vesten herfor findes en anden mindre Bygning, men saa forfalden at Störrelsen ei kan bestemmes. Derimod ligger 40 Skridt östlig for förstnævnte Ruin en tredie 14¾ Al. lang og 6 Al. bred, Murens Tykkelse 1¾ Al. I den östlige Side af denne Ruin, hvis Mure end stode til en Höide af 1¾ til 1 Al., er et Aflukke paa 5½ Al. ved en Muur, der er 2¼ Al. tyk og 1¾ Al. höi, alt efter de af Assistent Kauffeldt foretagne Opmaalinger. Disse Bygninger have en særegen Interesse, da det upaatvivlelig er i en af dém at Thorstein Olafsöns og hans Frænke Sigrid Björnsdatters Bryllup holdtes i Aaret 1408 (III, 146). I Fjorden findes flere Ruiner fra den gamle Bebyggelsestid og den bedst vedligeholdte Kirkeruin, af hvilken og de den omgivende Bygninger en Grundtegning er meddeelt Tab. VII og et

Skibshavnen ved det saa kaldte Mathiesens Næs 2 Mile fra Colonien, deels paa Kuaksuarsuk, et Fjeld paa den sydlige Side af Overbærerstedet Itibliârsuk, deels ved Nepisæt i Lichtenaus District og endelig paa Tuapait östenfor Anlægget Nennortalik.

Prospect af Kirkebygningen, Tab. VIII (jfr. III, 818-819), som altsaa er Levningerne af den Kirke, der i Flatöbogen er den 11te i Ordenen og formodentlig en af de yngste. Til denne Kirke hörte hele Hvalsöfjord og ligeledes den nærmest derved liggende Kambstadafjörðr (af *Kambr*, en Kam, den överste takkede Deel af et Fjeld), i hvilken Fjord, nu Kangerdluarsuk, der laa en Kongen tilhörende Hofgaard, som hed Thjodhildestad og formodentlig har været opkaldt efter Erik den Rödes Kone Thjodhilde. Det er muligen af denne Gaard Arctander fandt Levninger ved Siaglit. I NO af en ikke betydelig jevn Mark bemærkede han (Samleren VI, 1241) tre Huustomter, hvis Störrelse han ikke var i Stand sil at angive; strax ovenfor disse ere tre smaa færske Söer, paa hvis östre Side han traf, omtrent $\frac{3}{4}$ Miil fra Fjordens Inderste, en Huusmuur af $13\frac{1}{2}$ Alens Længde og $6\frac{1}{4}$ Alens Brede udentil, opfört af ordinaire Graasteen, hvorimellem fandtes hverken Leer eller Törv; Murens Tykkelse $1\frac{1}{2}$ Al. og stod den endnu $3\frac{3}{4}$ Al. höi oven Jorden.

Eiríksfjörðr. Det er at antage at hele Coloniseringens Hovedanförer har for sig og sine udvalgt den paa de vigtigste Næringskilder rigeste Egn og derhos en anseelig Landstrækning. Dette skjönnes ogsaa ved at sammenholde de gamle Beretninger med Beskrivelsen af Landet i vore Tider. Vi maa her vel mærke os Betydningen af Ordet Fjord; som vistnok oprindelig var den geographiske af den sig dybt ind i Landet skjærende Bugt og det samme nærmest omgivende Landskab, men snart gik over til at betegne hele Nybyggerens Landnam. Ligesom Benævnelsen Rafnsfjord ikke var indskrænket til Fjorden Ounartok, men tillige omfattede de nærmest liggende Fjorde Sermelik (Slèttufjörðr) og vel tillige Agluitsok (Siglufjörðr), saaledes har Eriksfjord foruden Tunnudluarbik tillige indbefattet saavel en större Strækning NV efter som navnligen det til Tunnudluarbik grændsende, for Kvægdrift saa særdeles skikkede

Landskab omkring den nordre Arm af Igalikko. „Först i Fjorden," bemærker Ivar Bardsön, „ligger en Ö, som hedder Eriksö, hvoraf Hælften hörer Domkirken til og Hælften Dyrnæs Kirke. Dyrnæs Kirke er det störste Kirke-Sogn i Grönland, og ligger denne Kirke paa Vesterhaanden, naar man seiler ind i Eriksfjord. Den eier alt ind i Midfjord, som skyder ud fra Eriksfjord lige i NV." Det vil ikke være let at afgjöre, hvilken af de mange Öer udenfor Tunnudluarbik (*fyrir mynni Eiríkfjarðar*) det var Erik först beboede og gav sit Navn. Paa Irsarut og paa Tuktotôk ere oldnordiske Ruiner fundne. Foran Mundingen af den egentlige indre Fjord ligger Iglotalik, men ogsaa det udenfor denne Ö værende Fjordparti er bleven regnet med til Eriksfjord.

Dyrnes bliver Nougarsuk og Dyrnæs Kirke at söge blandt Ruinerne ved det tæt vesten for dette Næs beliggende Narksak, d. e. jevn Mark, hvis Græsmarker höre til de störste i Grönland. Strax ved Landingsstedet, i en Afstand af 50 Al. fra Söen, traf Pastor Jörgensen her en stor Bygning, 35 Al. l. fra Ö. til V. og 9¼ Al. br. fra S. til N., Murenes Tykkelse 2⅓ Al., deres Höide paa den östlige Side endnu 1½ Al. I denne Bygning fandtes Begravelser, som af samtlige Grönlændere tilskrives de gamle Kablunakker (Europæere). Den bedst vedligeholdte var paa alle Sider opfört eller rettere opmuret af temmelig store Stene, lagte saaledes paa hinanden at de godt passede sammen. Gulvet bestaaer af smaa röde Fliser. Gravens Længde er 2¾ Al., Breden, hvor Hovedet laa, 1 Al. 6 T. og hvor Benene laa 1 Al., dens Dybde 1½ Al. I den fandtes et heelt Skelet af et Menneske, der vendte Hovedet mod Öst og Benene mod Vest. Craniets nöiagtige Undersögelse afgav det Resultat at det var af en Europæer og ikke af en Eskimo. Hele Graven dækkedes af store flade Stene, af hvilke en var 2¼ Al. l. og 1¼ Al. bred. Östen for nysnævnte Ruin, i en Afstand af 23 Skridt, fandtes en anden, 32½ Al. l. og

9½ Al. br., som synes at have haft 3 Afdelinger; ogsaa i denne Bygning fandtes et Gravsted som det nylig beskrevne. 300 Skridt ONO fra denne Ruin ligger paa et lille Fjeld en tredie Ruin, 9 Al. l. og 6 Al. br., Murene 1½ Al. tykke og nu 2½ Al. höie, Indgangen paa den sydlige Side. SV for denne, i en Afstand af 93 Skridt, ligger en Ruin, hvis Störrelse vanskelig kan bestemmes; den har formodentlig været over 40 Al. lang; östen for denne, i en Afstand af 127 Skridt, atter en Ruin, 35 Al. l. og 6 Al. br., deelt i 4 Afdelinger. Mod Öst til SO for denne i en Afstand af 22 Skridt findes en heel Samling Rudera, hvor ved Eftergravning fandtes mange skjönne flade Stene, 2½ Al. lange og 1½ Al. brede, men uden Indskrifter; hele denne Samlings Længde var henved 84 Al., Breden 32 Al. SV for denne Ruinsamling ligger en skjön Kilde, hvor Vandet fremvælder fra Bunden af op imellem Sandet; den har af de gamle Beboere været indhegnet. I en Afstand af 44 Skridt mod Syd fra sidstnævnte Samling fandtes atter en Ruin, 37 Al. l., 8 Al. br., deelt i 4 Afdelinger. I et Fjeld i Nærheden af Narksak fandt Assistent Motzfeldt ifölge Graah (S. 188) Bjergkrystal, der, som bekjendt, er meget haard, og er derfor rimeligviis den i Flatöbogen nævnte 7de Kirke ved Harðsteinaberg i Eriksfjord den samme, som Ivar Bardsöns paa Dyrnæs.

„Længere ind i Eriksfjord", beretter Ivar nu videre, „ligger Solefjelds Kirke", hvortil hele den midterste Deel af Fjorden hörer, thi saaledes maa det jo være at forstaae. Dette bliver da den Kirke, hvis Ruiner ere forefundne i den skjönne Egn ved Kaksiårsuk (III, 825). Graah formener at Illimausak, et höit frit staaende Fjeld, der stedse beskinnes af Solen, naar den ellers er synlig, kunde være de Gamles Sólarfjall. Saavidt af Kortet skjönnes, ligger dette Fjeld dog noget for sydlig til her at passe. Hvor Navnet anföres i Oldsproget, er det derhos bestandig Fleertal; Forne saavelsom Hall (II, 506, 712) boede *at Sólar-*

fjöllum, en ved denne Fjeldstrækning beliggende Gaard i Eriksfjord. Flatöbogens 9de Kirke laa ligeledes *undir Sólarfjöllum í Ísafirði*, ligesom ogsaa den 10de *undir Sólarfjöllum*, men som vistnok bliver Ivar Bardsöns Solefjelds Kirke i Eriksfjord. Fjeldene ved Kaksiårsuk og ved Isarok i Sermelik (ɔ: Isefjord, ogsaa Flatöbogens ÍSAFJÖRÐR) maa være kaldte Sólarfjöll. Egnen mellem disse Steder beskrives (III, 825, 828) som „en af de skjönneste, om ikke den skjönneste i hele Grönland, bestaaende af smaa Bakker, der danne yndige græsrige Dale; oppe paa Fjeldene gives ogsaa gode Græsgange, som ere tilstrækkelige til at give mange Kreaturer Sommerföde". „I forskjellige Retninger gjennemskjæres Bjergene af Smaasöer, hvorfra Elve til begge Fjorde have deres Udspring. Hist og her voxer Vidiekrat i 1 til 2 Alens Höide, og til langt ud paa Aaret prange Bakkerne med en i Grönland sjelden yppig Vegetation. I Baggrunden danne höie, med evig Is og Snee bedækkede Bjerge ligesom et Hegn om dette frugtbare Land." Saaledes er den nyere Beskrivelse af Egnen fra Kaksiårsuk til Isarok, og maa de ved disse Steder beliggende Kirkeruiner være Levninger af Flatöbogens 9de og 10de Kirke, og har mulig Isefjord, ligesom det ovenfor nævnte Midfjord, været regnet til Eriksfjords District.

„Endnu længere ind i Fjorden ligger Leidar-Kirke, som eier alt inde i Bugten og ligeledes paa den anden Side til Burfjeld og alt ud fra Burfjeld hörer Domkirken til. Der ligger en stor Gaard, som hedder Brattahlid, hvori Laugmanden pleier at boe."

BÚRFJALL, saa kaldet rimeligviis formedelst dets Lighed med en Kaskelot (*búri*, *búrhvalr*, Physeter macrocephalus) bliver det Fjeld, der af Eskimoerne nu, ogsaa formedelst dets Dannelse, benævnes Nulluk (nates), hvilket Fjeld altsaa udgjorde Grændseskjellet imellem Eriks og Einars Landnam og mellem Eriksfjordens og Einarsfjordens Thing-

laug. Hvad der laa sönden for dette Fjeld henhörte til Einarsfjord og Garde Domkirke.

Tæt norden for Fjeldet ligger den græsrige Slette Igalikko (ɔ: det forladte Kogested) ved Igalikko Fjordens nordre Arm, der ogsaa benævntes Eriksfjord, fordi dens omgivende Kystland altsaa, som nordenfor Burfjeld beliggende, henhörte til Eriksfjords District. Selve Igalikko ligger neppe ½ Miil fra Tunnudluarbik Fjorden, saa at Stedets gamle Beboere kunde benytte Fiskeriet og Græsgangene baade i Igalikko og i Tunnudluarbik. Paa denne for Kvægdrift fortrinlig skikkede Slette findes saa talrige Ruiner af Bygninger fra den gamle Beboelses Tid, at Reisende sammenligne dem med Levninger af en heel Stad. I disse Ruiner, af hvilke en Grundplan er meddeelt Tab. VI (jfr. III, 812-816) gjenfinde vi Bygden eller Byen Brattahlíð, hvori Flatöbogens 8de Kirke, *í Brattahlíð*, var beliggende, den samme som den af Ivar Bardsön ovennævnte *Leiðarkirkja*, Hovedkirken i Herredet (*leið*) eller Eriksfjordens District, hvis Ruin udviser at det har været en Korskirke af en i Forhold til Landets andre Kirker betydelig Störrelse, da dens Længde er 44 Al. og Brede 24 Al. Det maa være den samme Kirke, som i den gamle Chorographie nævnes som liggende nær ved AUSTKARSFJÖRÐR, der var en Arm af Eriksfjord og altsaa maa være Poruk. Bygden har faaet sit Navn af Gaarden

BRATTAHLÍÐ, saaledes benævnt, fordi den var bygget op til en brat (*brattr*, steil) Li eller Klippeside (*hlíð*). Denne Gaard opförtes af Erik den Röde, som der opslog sin Bopæl i Aaret 986, beboedes siden i det 11te Aarhundredes Begyndelse af hans berömte Sön Leif den Heldige og af hans Sönnesön Thorkel, end senere af Laugmændene Skjald-Helge i det samme Aarhundredes Midte og Sokke Thorersön i det 12te Aarhundredes förste Hælfte, og forblev, ifölge Ivar Bardsöns Beretning, lige til Coloniens sidste Tider Laugmændenes Bolig. Her paa denne Gaard stod i Aaret 1007 det navnkundige Ægtepar Thorfinn Karlsefnes

og Gudrid Thorbjörnsdatters Bryllup og besluttedes deres mærkværdige Opdagelsesreise til det da opdagede langt sydligere Land i America. Levningerne af denne Gaard, der saaledes har faaet en verdenshistorisk Betydning, findes blandt Ruinerne i Igalikko, 162 Al. sönden for Landingstedet og 423 Al. NNO for Kirken, mellem hvilken og selve Gaarden der er en lille Klippe. Hosföiede Grundtegning giver et Begreb om dens Beskaffenhed. Den har været udentil maalt 26 Al. lang og 10½ Al. bred, Murene ere 2¼ Al. tykke og stode end til en Höide af 4 Al., da Arctander i Aaret 1779 undersögte Bygningen, der er opfört af store röde Stene, formodentlig og Leer, skjönt deraf intet saaes. *„En Klippe, der er lige op og ned, udgjör Husets ene Side eller Væg."* Dörens Höide var 2¾ Al. og Breden 2 Al. 4 T. Med utroligt Arbeide har dette Huus været opfört, da ikke faa Stene i samme fandtes at være 3 Al. lange og næsten

ligesaa brede og tykke, (Samleren VI, 1208-1209). Pastor Jörgensen, som efter Oldskrift-Selskabets Foranstaltning i Aarene 1837 og 1838 foretog en nöiagtigere Undersögelse af disse Ruiner i Forening med Assistent Jensen, som udkastede Grundplanen, bemærker ved denne Bygning, „at en Klippe dannede dens söndre Side, og at i denne var udhuggen en Afsats sandsynligviis for at befæste Taget, der, for at anföre Grönlændernes Relation, skal have været fladt som paa deres Huse. Indgangen har været paa den vestre Side. Murenes Höide var endnu næsten overalt 3 Al. 20 T., deres Tykkelse 2 Al. 6 T. At dette Huus, som

Arctander bemærker, maa være opfört med utroligt Arbeide, da mange Stene ere tre Al. lange og næsten ligesaa tykke og brede, er ingen Tvivl underkastet." Klippen er ikke höi, kun ½ til 1 Al. höiere end den höieste Deel af Murene. Den er temmelig jevn paa Overfladen og skraaer jevnt nedad imod Fjorden. Grundplanen udviser at i det Hele 17 Bygninger ere opmaalte, hvorhos bemærkedes at der vare end flere som vare nedfaldne, saa at deres Grundplan ikke kunde optages. 225 Al. sönden for Klippebygningen ligger Ruinen af en Bygning, som var 30 Al. l. og 11 Al. br., og ikke langt derfra, dog nærmere, nemlig i en Afstand af 32 Al. fra den sydligste af de Ö. for Kirken beliggende to lange Bygninger, er en Kilde med rindende Vand, paa hvis Sider ere satte to fladagtige graa Stene ikke mere end 20 T. fra hinanden, og ovenpaa disse var igjen lagt en röd Steen, hvis Længde var 3 Al. 5 T., Brede og Tykkelse 1 Al. En af de nærmest ved denne Kilde liggende Bygninger har uden Tvivl været det i Flóamanna Saga (II, 128) omtalte Badehuus, som har bestaaet af den egentlige Badestue og en Forstue (*framhús*), maaskee den ene SV for Kirken beliggende, der efter Pastor Jörgensens Beretning synes at være deelt i to eller tre Afdelinger.

Þormóðshellir, Thormods Hule, en Klippehule lige ved Strandbreden i Nærheden af Brattahlid. Over og under denne Hule vare Klipperne meget steile og vanskelige at bestige og foran Hulens Dör var en stor Plet Jord begroet med Græs, men förlige Mænd kunde kun med Nöd og neppe springe fra Klintens Spidse ned paa Græspletten. Tæt ved det Grændseskjel mellem de to Thinglaug, som Burfjeld (Nulluk) dannede, altsaa en halv Miils Vei eller lidet derover fra Brattahlid, maa Gaarden Löngunæs have ligget. Det bliver saaledes let forklarligt, hvad der berettes i Fóstbræðra Saga (II, 362-364), at Thordis roede langt ud paa Natten, nemlig efterat have udsovet, altsaa nær ved Morgenstunden, fra Löngunæs paa en Skude med en Besæt-

ning af 15 Mand, og kom dog saa tidlig til Brattahlid, at hun spiste Davre hos Thorkel. Ligeledes kan man forstaae Fortællingen (II, 352) om at Thormod Kolbrunesskjald, efterat have tæt ved Thordis's Nöst paa Löngunæs dræbt hendes Sön Thorkel, forfulgt af Thord og Falgeir, undflyede og löb ligetil han kom til den ovenomtalte efter ham opkaldte Hule ved Brattahlid. Da Thormod kom til Klinten ved Strandbreden over Hulen, sprang han fra dens Spidse ned paa Græspletten foran Hulens Dör. Thord sprang efter ham og blev dræbt, men Falgeir sprang ogsaa ned paa Græspletten og hug til Thormod. Thormod og Falgeir fattede i hinanden og faldt begge ned fra Klipperne ud i Söen, hvor Falgeir druknede, upaatvivlelig i den Vig, som senere kaldtes Falgeirsvík og omtales som liggende i Eriksfjord, men Thormod svömmede til et derværende Skjær, hvor han kröb op paa Stenene. Dette Skjær laa i en saa lang Afstand fra Landet, at han, saaret og udmattet som han var, ikke havde Haab om at frelses, da Skuf og Bjarne, i det de nærmede sig Hulen, bemærkede ham i Skjæret og kom ham til Hjelp. Omtrent et Bösseskud fra Land ligger her et Skjær, og to Kabellængder i Öst fra dette en Holm (III, 816), og foruden dem sees ifölge Jörgensens Beretning ved udfaldende Vande tre smaa Skjær. I Nærheden af de förstnævnte Skjær er tæt norden for Igalikko en lille Bugt, der upaatvivlelig er de Gamles Falgeirsvig.

Ofte omtales i de gamle Beretninger Skibes Ankomst til Eriksfjord og Brattahlid; at den almindelige Fart did har været gjennem Igalikko Fjorden kan skjönnes af Beretningen (II, 504), om at Skjald-Helge kom til Eriksfjord og styrede til Falgeirsvig, hvor der altsaa ved Eriksfjord, ifölge denne Vigs ovenfor paaviste Beliggenhed, ikke kan forstaaes andet end den nordre Arm af Igalikko Fjorden.

Stokkanes. Thorbjörn Vifilssön, der efter Erik den Rödes Indbydelse var dragen til Grönland, opförte her paa den Landstrækning, Erik havde overdraget ham, en ansee-

lig Gaard. Den laa i Eriksfjord lige over for eller paa den modsatte Side af Brattahlid (*þat var á Eiriksfirði öðrum megum en Brattahlíð var*, II, 314), ligesom det ogsaa siges om Thormods Hule ved Brattahlid, at den laa paa den anden Side af Fjorden ligeoverfor Stokkanæs (*sá hellir er á sæfarhömrunum öðrumegin fjarðarins en Stokkanes*, II, 346), hvor Thormods Venner Skuf og Bjarne den Gang boede. „Ligeoverfor Igalikko paa hin Side Fjorden, under de derværende höie Fjelde, ligger en lille Odde, Usuk (det mandlige Lem) kaldet. Her findes en ubetydelig Ruin, der formodentlig kun har tjent til Hö- eller Brændehuus." Saaledes beretter Pastor Jörgensen, som i 1838 undersögte dette Sted. Stedets eskimoiske Benævnelse har formodentlig selv samme Anledning som den, der bestemte Nordboerne til at kalde det Stokkanes (af *stokkr*, en Stok). Den nu forefundne ubetydelige Ruin har upaatvivlelig hört til den Bygning, hvor Thorbjörns Datter, den navnkundige Gudrid, tilbragde flere af sine Ungdomsaar, indtil hun blev gift og flyttede til Brattahlid. Naar det hedder om Thormod (II, 374), at han, medens han opholdt sig paa Stokkanæs, en Dag sagde at han havde et Ærende nordpaa i Fjorden, hvorefter han tog en Baad og med Fill-Egil drog ind ad Einarsfjord, maa man vel mærke sig at de Gamle ofte henlagde deres Nord mod Öst, ligesom Knytlinga Saga, som bekjendt, beretter at Skåne laa norden for Sjælland. Efterat Thormod var forsvunden, roede Fill-Egil ud af Einarsfjord tilbage til Stokkanæs (II, 376). Man sammenholde hermed den tidligere Beretning (II, 346), om at Skuf og Bjarne, da Thormod havde paa Garde-Thing dræbt Thorgrim Einarsön, förte Thormod til Hulen ved Brattahlid og droge derefter tilbage til Thinget, og man vil skjönne at de to Fjorde have været beliggendo ganske tæt ved hinanden tilsös og overbevises om, at Sagaskriverens her nævnte Eriksfjord maa være Igalikkos nordre Arm.

GAMLA BYGÐ, den Gaard hvor Gamle og Grima boede,

laa i Bunden eller ved den inderste Ende af Eriksfjord tæt op til Isbjergene (*í Eiríksfjarðar botni upp undir jöklunum*). I det inderste af Igalikko Fjordens nordre Arm, ved Tessingertasak, vel en god Fjerdingvei fra Kirken, traf Pastor Jörgensen (III, 812) to Ruiner eller maaskee rettere et Huus i to Afdelinger. Ved at omtale denne Opdagelse, taler han intet om herværende Jökler, men i sin Beskrivelse over Tunnudluarbik Fjorden bemærker han ved at omtale Poruk, den Arm af samme, hvis Bund stöder tæt sammen med Bunden af Igalikkos nordre Arm, saa at der imellem dem er ikkun et ubetydeligt Stykke Land, at her findes en mægtig Isblink, ved hvilken altsaa de beskrevne Ruiner ligge.

Lángey og Lambeyjar. Af de af Ivar Bardsön som Domkirken tilhörende nævnte Öer maatte vel Langö være Akkia, af Nordboerne saaledes kaldt formedelst dens langstrakte Form, og de fire Lamböer (af *lamb*, et Lam) blive de vesten derfor beliggende Partlæt Öer, ogsaa 4 i Tal, og har Lambeyjarsund adskilt hin Ö fra denne Ögruppe. Fossasund, saaledes vist benævnt formedelst derværende Vandfald eller stærke Strömninger, hvilket Sund förte ind til (*laa í Indgangen til*) Eriksfjord (Tunnudluarbik), maatte rimeligst være Sundet mellem Kingiktok og Fastlandet, eftersom Nardlunek eller Skovfjorden vel er betragtet som hörende til selve Eriksfjord.

Yttrivík og Innrivík. Det hedder nu videre: „Der nordenfor Eriksfjord ligge to Vige, som hedde Ydrevig og Indrevig, thi de ligge saa til." Stedsadverbiet „der" betegner at det var i Nærheden af Fossasund; og man vil her paa Kortet finde norden for Fjorden paa Öen Tuktotôk to saadanne Vige, hvis Beliggenhed ganske svarer til Beskrivelsen.

Dernæst laa Breiðifjörðr (Bredefjord), og i den Fjord laa Mjóifjörðr (Smallefjord); den förstnævnte bliver Ikersoak, der ogsaa i vore Dage kaldes Bredefjord, og den an-

den Flatöbogens Isefjord, mulig den samme Fjord, der i Landnamstiden bebyggedes af Arnlaug.

Den efter Landnamsmanden Hafgrim opkaldte HAFGRÍMSFJÖRÐR er maaskee Kangerdluarsuk, der senere i Ivar Bardsöns Tid er benævnt Kambstadáfjord, og det til samme Mands Landnam hörende VATNAHVERFI (af *vatn*, en Indsö, og *hverfi*, en af Höider omgiven Landstrækning), bliver rimelig den skjönne Egn norden for Tunnudluarbik, der udmærker sig ved mange laxerige Indsöer, og er omgiven af „höie Fjelde".

Den gamle Chorographies MIÐFIRÐIR, som vel noget senere ere blevne bebyggede (*næst bygðir*), kunde være de i Östrebygdens Midte beliggende fem mindre Fjorde, der ovenfor ikke ere ommeldte; af dem hed en KOLLUFJÖRÐR, (af *kolla*, et Kar uden Haandgreb, eller et Faar), Kangerdluarsuk, DÝRAFJÖRÐR indenfor Sárdlok, ÞÓRVALDSFJÖRÐR, Torsukatek og Akkudlek, STEINSFJÖRÐR og BERGÞÓRSFJÖRÐR de to mindre Fjorde imellem Kênalik og Kingiktok eller Tindingen. Ved det Næs, som skiller Torsukatek-Löbet fra det Inderstè af Fjorden Akkudlek, ligger her blandt flere Ruiner en Rundbygning, som gjör det rimeligt at her ogsaa maa have staaet en Kirke, hvortil den som Baptisterium har henhört, og maatte det da være Flatöbogens 12te Kirke *á Garðanesi í Miðfjörðum.*

Efter Bredefjord nævner Ivar Bardsön endnu fire Fjorde, af hvilke

EYRARFJÖRÐR (af *eyri*, en Öre, flad og bred Landtunge eller Strandbred) maatte vel blive Immartinek; og BORGARGJÖRÐR, (af *borg*, et en Borg lignende Fjeld), Sermitsialik, i hvilke begge Fjorde der efter Grönlændernes Sigende skulle være oldnordiske Ruiner.

LOÐMUNÐARFJÖRÐR (af Mandsnavnet *Loðmundr*) bliver den Fjord, hvis sydlig liggende Munding begrændses af den store Ö Nunarsoït, hvortil to ved flere Havne udmærkede Löb före.

Isafjörðr, den samme som den gamle Chorographies, men forskjellig fra Flatöbogens Isefjord, som var Östrebygdens vestligste Fjord, bliver den store Bugt, hvori Sennerut og flere Öer ligge. En Arm deraf hed Útibliksfjörðr (*þaraf gengr Útibliksfjörðr*), den Deel nemlig, der ligger sönden for den paa Kortet unavngivne Ö, grændsende til Itiblieitsiak eller *Itiblik*, som Peter Olsen Vallöe, der besögte dette Sted i September 1751, bemærker at være saaledes kaldt, „fordi der er en kort Slette eller Nakke imellem Bjergene, et Bösseskud bredt, til hvilken Havet stöder baade norden og sönden for", altsaa hvad man sædvanlig kalder et Overbærersted, fordi Baadene bæres derover for at forkorte Veien. Det er mærkeligt at det oldnordiske Navn saaledes har en eskimoisk Oprindelse, hvilket udviser de Gamles hyppigere Samfærsel i denne Egn med Skrælingerne. At selve den större Bugt svarer til det, Navn som Nordboerne have tillagt den, skjönnes af nyere Reisendes Beretninger. Vallöe omtaler her (Samleren I, 119) en Isblink som gaaer ned til Kysten; Arctander, som var her den 13de Juli 1777, anmelder (l. c. VI, 1112), at Bugten ved Kasse paa Öen Senneruts nordostlige Kyst „stuvede aldeles til med Is", ligesom det smalle Sund mellem Öen og Fastlandet laa fuldt med Is; og Graah bemærker (S. 29): „Om Bugten imellem Sennerut og Itiblieitsiak-Tangen, som danner Grændsen imellem Julianeshaabs og Frederikshaabs Districter, er Fastlandet næsten allevegne beklædt med Isbræ, der nogle Steder strækker sig ned til Havet". Af denne Bestemmelse af Isefjordens Beliggenhed skjönnes det, at Östrebygden har haft selv samme Grændse mod NV som nærværende Julianeshaabs District. Fjordene paa begge Sider af denne Itiblik have neppe i Oldtiden haft nogen fast Bebyggelse. Umiddelbar efterat have nævnt de to sidst anförte Fjorde, tilföier Ivar Bardsön: „alle disse Öer ere bebyggede", nemlig de nærmest forannævnte Langö og Lamböer, og maa deraf vel kunne sluttes, at ikke ogsaa alle Fjordene, navnligen

ikke de sidstnævnte, ihvorvel hörende til Östrebygden, have været bebyggede, da her ellers vilde have været tilföiet: Fjorde. Paa flere Forespörgsler til de Eskimoer, som opholde sig i denne Egn, have de ovenmeldte Reisende ikke modtaget nogen Meddelelse om her forefundne oldeuropæiske Ruiner. Derimod skulle, som för omtmeldt, efter Grönlændernes Sigende saadanne findes i Immartinek og Sermitsialik, og Navnet paa en Ö udenfor den förstnævnte af disse to Fjorde, som Arctander besögte (l. c. S. 1117), Igloluarsoït, d. e. de store Bygninger, synes at hentyde paa at ogsaa denne har i ældre Tid været beboet af Nordboer.

VESTREBYGDEN.

Man maa beundre den Foretagelsesaand, hvormed Erik den Röde var udrustet, og den Forretningsdygtighed, der saa tilfredstillende prövedes ved heldig Udförelse af det Hverv, han havde overtaget. I de tre Aar, han anvendte til sin forelöbige Opdagelsesreise, indskrænkede han ikke sin Virksomhed til at beseile Östkysten og undersöge de vigtigste Fjorde i Landets sydvestlige Deel, men han drog allerede da længere nordvesteftér, opdagede ogsaa denne Kyststrækning og tillagde paa samme mange Steder Navne (*gaf þar víða örnefni*, 1, 362). Allerede umiddelbar efter Landnamstiden beseiledes Kysten langt nordligere, end den gamle Bygd nogensinde har strakt sig.

Vestribygd, den vestligere liggende beboede Kyststrækning, var ikke af den Betydenhed som Östrebygden, hvor Bispesædet var og Landsthinget holdtes; her vare ikke flere end 90 Bygder eller Gaarde, og for den for en stor Deel adspredte Befolkning ikkun 4 Kirker. Allerede i det 14de Aarhundredes Midte vare Nordboerne vegne herfra for indtrængende eskimoiske Skarer, og det er saa meget mindre at undres over at der nu kun findes yderst faa Levninger af den tidligere Bebyggelse. I den förste Periode havde Vestrebygden ikke den Udstrækning sydefter som senere. I den gamle Chorographie angives dens Afstand

fra Östrebygden til „6 Dages Roning med sex Mand paa en sexaaret Baad". Graah bemærker (S. 173-174), at han med fem Roersker og leilighedsviis Hjelp af Styrer og Kajakroer har, i en let lastet Konebaad, ingensinde reist over 8½ danske Miil i een Dag, og anslaaer derfor en Dagsroning til 7 Mile, hvilket Antagende synes at have god Rimelighed for sig. Vestrebygdens Begyndelse i den Tid blev da at ansætte til Aglomersæt. Senere er ogsaa et sydligere Kystparti blevet bebygget, og Ivar Bardsön beretter at der fra Östrebygden til Vestrebygden var en Tylt Sös (*xii vikur sjóar*), tolv Sömile, alt ubeboet, der, Lodmundarfjord og Isefjord medregnede som Ubygder, bliver Kyststrækningen fra Sermitsialik til Ika eller Arksut, hvor sikre Ruiner af oldnordiske Bygninger ere forefundne (III, 831-832). Ipaalidelige Efterretninger ere efterfölgende Steder navngivne:

Steinsnes (af Mandsnavnet *Steinn*), hvor ifölge Ivar Bardsön en stor Kirke var beliggende, der i nogen Tid var Domkirke og Bispesæde, maatte vel söges i Aglomersæt eller i Fiskefjorden, hvor Peter Olsen Vallöe bemærker (Samleren I, 101), at der findes Ruiner af Kirker, hvilke dog senere Reisende i disse Fjorde ikke have seet, med mindre de maatte söges blandt de af Missionairen J. P. Lund beskrevne, der ligge paa den östlige Side af Aglomersæt-Fjorden 2 til 2½ Miil fra dens Munding. Paa en Slette af et meget indbydende Udseende, tæt ved en lille Bugt, i et Par hundrede Skridts Afstand fra Stranden, findes her Ruiner af flere Bygninger, blandt hvilke en har været 26 Al. lang og 7 Al. bred, Murene henimod 2½ Al. tykke og end 1 Al. höie; i den östre Muur tvende Indgange endnu kjendelige. Paa et lavt Fjeld paa Kysten, som udgjör Bugtens nordre Grændse, findes 4 Grave, som Grönlænderne tilskrive de gamle Nordboer, hvilket er sandsynligt, da de ere opförte med stor Omhyggelighed og betydelig större end Grönlændernes Grave, eftersom tvende af dem have et Omfang af 16 Skridt. Af det i Fiskefjorden fundne Klokkemalm

lader sig ikke slutte at en Kirke har staaet her, da det kan være fört did af Eskimoerne; imidlertid gjör denne Fjords mange Herligheder det sandsynligt at den i Oldtiden kan have haft en noget större Befolkning, men man har hidtil ikke her opdaget nogen Ruin, der rimelig kan være Levning af en Kirke.

RÁNGIFJÖRÐR, hvor Flatöbogens tredie Kirke *í Ánavík* var beliggende, bliver vel Amaraglik Fjorden, som kan være saaledes benævnt formedelst dens i skraa Retning udgaaende Fjordarme. Ved den nordlige Vig længst inde i Fjorden paa en lille Slette, der danner en langagtig Fiirkant, ligge flere Ruiner, som H. P. C. Möller har undersögt og beskrevet, deriblandt en ikke langt fra den der udlöbende Elv og lige i Strandbreden, som ved Höivande ganske bedækkes af Vandet, ved udfaldende Vande derimod strax tiltrækker sig Opmærksomheden ved sin Masse af store flade Stene, der synes at have dannet en langagtig Fiirkant i Öst og Vest; imidlertid er det overmaade vanskeligt, om ikke umuligt, at angive denne Ruins egentlige Störrelse, da Stenene ligge sammenhobede i to Bunker, og man kun paa den ene Side, nemlig mod Nord, tydelig kan see at de have dannet en Muur; desuden ligger den vestlige Ende inde under Grönsværet, der hæver sig brat omtrent en Alen over Strandbreden, og hvortil Vandet ved Höivande naaer op. Ved Jordens Udskylling ere adskillige Menneskebeen komne tilsyne, som nu deels ligge spredte omkring ved Stranden og deels endnu med den ene Ende stikke ind i Jorden. Disse Been paastaae Grönlænderne at være af her jordede Kablunakker, hvilket har megen Sandsynlighed for sig, ligesom at Murene ere Levninger af en Kirke, hvortil saavel de gamle Bygder i Amaraglik, af hvilke Thorhallesen fandt 8 kjendelige Rudera og Grönlænderne omtalte for ham end flere, have hört, som ogsaa de ved Indsöerne norden for Stedet og ved Kappiselik beliggende, hvorfra en af store

flade Heller opfört Stenebro förte did, som Thorhallesen kalder et af de skjönneste Oldtidsminder i denne Egn.

Agnafjördr (af *agn*, Fiskefangst) bliver rimeligviis Baals Revier og dens midterste Fjordarm Ujararsoak. Her laa Flatöbogens anden Kirke *í Hóp*, hvilket Navn betyder en lille indsluttet Vig af en Fjord, hvori en Elv falder. Hertil svarer Beliggenheden af Ujararsoak, Fjordbundens nordligste Arm, hvor der blandt flere Ruiner paa en skjön tildeels med Vidiekrat bevoxet Slette ere fundne Levninger af en Kirkebygning, der udvendig har været henved 10 Al. i Fiirkant, hvis af flade Stene byggede Mure paa nogle Steder endnu ere 4 Alen höie og 1½ Al. brede. Dr. Pingel, som i 1829 besögte Stedet, bemærker at denne Bygning er fuldkommen orienteret og dens Indgang paa Sydsiden af 1¼ Alens Brede. SSO findes i nogen Afstand ubetydelige Levninger af en anden Bygning, 18 Al. l. og 15 Al. br., som har haft flere smaa Bygninger paa Sydsiden og synes at have været en Gaard med dens Udhuse. SSV for Kirken omtrent i samme Afstand findes ubetydelige Levninger af en omtrent 45 Al. l. og ikke fuldt 30 Al. br. Muur eller maaskee kun et Steendige, som efter Thorhallesens Formodning har omgivet en Kirkegaard. I Midten af samme synes der at have staaet en Bygning af omtrent 20 Alens Længde og 10 Alens Brede; denne har haft flere Afdelinger. Et Gravsted findes i skraa Retning i det sydöstre Hjörne af den ydre Muur, omtrent 4 Al. langt og 2 Al. bredt, altsaa meget större end Grönlændernes Grave i Almindelighed, og tillige altfor omhyggeligen opfört til at det oprindeligen kan have været deres Arbeide. Ved den söndre Side af disse Ruiner flyder ifölge Thorhallesen en Laxelv langs en Dal, der paa begge Sider er bevoxet med Krat og Græs, saa her synes at have været et nærsomt Sted for Kreaturer om Sommeren. Med höit Vande bliver denne Bugt 1 til 2 Mile længere, thi Vandet stiger gjennnem et smalt Sund meget længer op. Höist rimelig har Vandets Tilbagevigen ved

Lavvande fra denne Fjordseng givet Anledning til Stedets ovenanförte Benævnelse (af at *hopa*, vige tilbage, jfr. Antiquitates Americanæ S. 432-433). Dets eskimoiske Navn Ujararsoak ɔ: den store Steen har den herværende gamle Steenbygning foranlediget. Til hvad Sagaen om Thorstein Geirnefjafostre beretter (III, 528), at Hóp var Vestrebygdens Thinglaug, tör man formedelst denne Sagas Utroværdighed i det Hele ligesaalidt fæste nogen Tiltro som til at de i denne Saga anförte Stedsnavne skulde være paalidelige.

Himinraki, det mod Himlen rækkende Fjeld, norden for hvilket Havet formedelst mange Havsvælge var farligt at beseile, maatte vel være Hjortetakken, et ved Godthaab liggende Fjeld, der efter Thorhallesens Beretning sees over 25 Mile borte og noget nær er det höieste Fjeld i Strat-Davis. I Ivar Bardsöns Tid beseiledes de nordligere Kyster ikke længere saaledes som tidligere, og har man dengang anseet Seiladsen til disse for at være udsat for mange Farer.

Lýsufjörðr, (af *lýsa*, et Slags Torsk, Gadus merluccius, paa Norsk *lysing*, Ström 1, 295; paa Grönlandsk akulliakitsok, ifölge Fabricii Fauna Grönlandica, S. 148, som beretter at den findes i de sydligere dybe Fjorde). Her havde allerede Thorstein Eriksön en Gaard (*þorsteinn átti bú i Vestrbygð á bæ þeim er hèt i Lýsufirði*, 1, 392), og her döde han efter sit mislykkede Forsög paa at foretage en Opdagelsesreise til det af hans Broder Leif först besögte Viinland. Her laa Flatöbogens förstnævnte Kirke i Vestrebygden paa Sandnes, *á Sandnesi.* Lysufjord laa 6 Dagsroninger, altsaa ifölge ovenanförte Bestemmelse omtrent 42 Mile, fra Vestrebygdens sydligste Grændse i den Tid, da den gamle Chorographie forfattedes, altsaa fra Aglomersæt, og bliver rimeligviis Isertok i Sukkertoppens District. Hr. Vahl hörte Grönlænderne fortælle om oldnordiske Ruiner inde i denne Fjord, men om disse haves ingen videre Efterretning, ligesaalidt som om de Rudera, der have ligget i det Inderste af Ikkertok Fjorden i Holsteinsborgs District,

i hvilke der ifölge Glahns Beretning skulle være fundne europæiske Oldsager. Længere imod Nord ere ingen Levninger af faste Bopæle fra den gamle Bebyggelsestid forefundne; imidlertid have de gamle Nordboer jevnlig færdedes ogsaa i disse Egne og der haft deres

NORDRSETUR

eller nordligo Opholdsteder (*setur*) for Jagtens og Fiskeriets Skyld. Næsten hver Sommer droge Grönlands Storbönder did op og ændsede ikke at i disse Farvande, som Skjalden Sveinn synger i Norðrsetu-Drápa, de höie Fjeldes haarde af Frost opsvulmede Hvirvler samlede og splittede Ægirs stormsvangre Döttre (Bölgerne). De havde til denne Fart særegne dertil byggede store Skibe og Skuder, forsynede med alle Slags Fangeredskaber og droge did, deels for at samle Drivtömmer, men fornemmelig paa Sælhundefangst, som gaves der bedre end hjemme i Bygden. De pleiede ogsaa der at tilberede Sæltjære; det smeltede Sælhundefedt blev heldt i Skindbaade, som ophængtes imod Vinden i fritstaaende Törrehuse, indtil det störknede og tilberedtes siden til Forbrug (III, 243-245). Enkelte Steder ere navngivne, nemlig:

Greipar var en af de tvende Hovedstationer, hvor Norðrsetumændene havde deres Boder eller Hytter (*búðir eða skálar*); *greip* saavelsom Fleertallet *greipar* betyder Mellemrummet mellem Fingrene, dernæst ogsaa Bjergklöfter. Til dette Navn maa en særegen tilsvarende Beskaffenhed ved Stedet have givet Anledning. Man kunde tænke paa flere eller snarere fem mærkelige tæt ved hverandre liggende Fjelde med Klöfter imellem, men end rimeligere kan Kystens Configuration have foranlediget Navnet. Greipar laa norden for Grönlands egentlige Bygder, men den Stedet i Skáldhelga-Rímur tillagde Benævnelse *bygðar sporðr*, Bygdens Ende, antyder at Stedet laa nær ved sammes Grændse. Tæt norden for 67° n. Br. og sönden for Disco finde vi en Kyststrækning med en til hint Navn sva-

rende Configuration, hvor nemlig de 4 smalle Fjorde Ekallurksoït, Iglntalik, Atanerme og Anleitsivik gjennemskjære og dele Kysten i 5 lange og smalle Landtunger.

Karlsbúðir (af *búðir*, Træhuse, Boder), mulig först anlagte af Thorfinn Karlsefne, der i den ene Oldbog oftere benævnes Karl, da han paa sin Reise til Viinland besögte denne Deel af Kysten (I, 408), laa 6 Dagsroninger, altsaa omtrent 42 Mile, nordligere end Lysufjord, maatte altsaa söges norden for gamle Egedesminde.

Bjarney (af *björn*, en Björn), som allerede besögtes i Aaret 1007 af Thorfinn Karlsefne paa hans americanske Reise, laa 3 Dagsroninger eller 21 Mile norden for Karlsbúðir, hvilket svarer til Beliggenheden af Disco Eyland, hvor der ifölge Wormskjold (l. c. S. 359) opholde sig med den saakaldte Vestis's Ankomst fra America en stor Deel hvide Björne, saa det ei skal være ualmindeligt at see flere paa een Gang; hvorimod det paa hele den sydligere Deel af Grönlands Vestkyst er en stor Sjeldenhed at see nogen, dog med Undtagelse af Julianehaabs District, hvor Storisen næsten hvert Aar förer nogle med sig. Navnet er saaledes meget passende. En Codex nævner Bjarneyjar i Fleertal, saa at de hosliggende Öer maa have været medregnede under denne Benævnelse, der dog ikke har været almindelig, om end Læsemaaden kunde antages for rigtig. Norden for Bjarney anföres endnu to Steder, nemlig:

Eysunes (af *eysa*, Kul) kan neppe være Halvöen Nórsoak, skjönt ikke langt fra Forsöget af samme Navn en Steenfælde af betydelig Störrelse fra de gamle Nordboers Tid findes (jfr. III, 812), eftersom ingen Kul ere fundne paa denne Halvö, men snarere Uperniviksnæsset i Umanaks Fjord, hvor der brydes Steenkul (see Collins Efterretninger i Skand. Lit. Selskabs Skr. 1809 S. 175, 206 og Pingel, Nord. Tidsskr. f. Oldk. 1 B. S. 107).

Æðanes (af *æðr*, Ederfugl, Anas mollissima) maatte vel være Næsset Cap. Cranstown, hvor Ederfuglene, som i

Mængde opholde sig i disse nordlige Egne, formodentlig have deres Tilholdssted paa Kysten. Ifölge den gamle Chorographie var der 12 Dages Roning omkring Bjarney og de norden derfor liggende Eysunæs og Ædanæs (*úmhverfis Bjarney, Eysunes, Æðanes fyrir norðan*). Naar man reiser ud fra Godhavn den lige Vei til Cap Cranstown, derfra over Uperniviksnæsset tilbage og igjennem Waigattet til den Havn, hvorfra man gik ud, saa vil denne Reise udgjöre noget over 80 Mile og altsaa ganske svare til den gamle Angivelse. At Nordboerne have besögt endnu nordligere Egne paa denne Kyst, derom vidner den paa Öen Kingiktórsoak paa 72° 55′ n. Br. henved 4 Mile norden for det nordligste Etablissement Upernivik fundne mærkværdige Runesteen (jfr. III, 813), som var indstukken i en der opfört Varde.

Nordrskagi Grænlands edr landsendi hinn nordari. *Skagi* bemærker en fremragende Pynt eller et sig langt udstrækkende större Næs. Grönlands nordlige Egne ere for lidet undersögte til at man endnu kan vove at yttre nogen Formodning om Anledningen til disse Benævnelser, der iövrigt vel blive at sætte i nærmest Forbindelse med det Sted, som vi nu skulle til at omtale som et af Grönlændernes Norðrsetur, ihvorvel det ikke kan siges at have udgjort en Deel af selve dette Land.

Króksfjardarheidi nævnes som den anden af Norðrsetumændenes tvende Hovedstationer. Did op, for fra dette alt bekjendte Sted at gjöre videre Opdagelser, foretoge nogle Præster fra Gardar i Aaret 1266 en Undersögelsesreise. Af Beretningen (III, 238-245) sees at selve denne Egn tidligere pleiede at besöges og at de gamle Grönlændere der, ligesom i Greipar, havde Boder eller Skaaler for Jagt og Fiskeri. Derhos er det öiensynligt at det maa have været en meget betydelig Fjord, i og tildeels gjennem hvilken var en vidtlöftig Seilads af mange Dage. Navnet synes at hen-

tyde paa at Fjorden har en mærkelig Krumning (*krókr*) og at den er omgiven af öde Höilande (*heiði*). Det var ud af denne Fjord, eller af de samme begrændsende Höilande, ind i et indenfor liggende Hav hine Præster seilede, for at gjöre Opdagelser længere mod Nord, end deres Landsmænd hidtil vare komne, og paa hvilken Opdagelsesreise de saae mange Öer, Sæler, Hvale og en Mængde Björne, samt omsider kom dybt ind i den indre Havbugt (*allt í hafsbotninn*), hvor de bemærkede et mod Sönden beliggende Fastland (*suðrland*) og Jökler. De traf der nogle Kjendemærker paa at Skrælinger havde i ældre Tider opholdt sig der, men de kunde ikke gaae i Land for Björnene. Derpaa seilede de tilbage i 3 Dögn, og traf da igjen Spor af Skrælingers Ophold paa nogle Öer sönden for *Snæfell* (Sneefjeld), et tidligere bekjendt Fjeld. Siden seilede de sönderpaa langs med Króksfjarðarheiði en stor Dagsroning Jacobsmessedag; det frös da der om Nætterne, men Solen skinnede baade Nætter og Dage, og var ikke höiere, da den var i Sönder, end at, naar en Mand lagde sig tværs i en sexaaret Baad, udstrakt mod Rælingen, saa traf Skyggen af det Bord, som var nærmest mod Solen, i Ansigtet paa ham, men om Midnat var den saa höi som hjemme i Bygden, naar den er höiest i Nordvest. Siden seilede de tilbage hjem til Gardar. Af den förstnævnte af de to paa Jacobsmessedag angivne Observationer kan intet sikkert Resultat udledes, da man ikke med nogen Bestemthed kan vide Baadens Dybde eller egentlig Dybden af den liggende Mands Leie, samt Bordets Höide i Forhold dertil, for deraf at udfinde den Vinkel, som Bordet har dannet med Mandens Ansigt, hvilken Vinkel efter Angivelsen skal svare til Solens Middagshöide paa Jacobus eller den 25de Juli. Antager man den efter Rimelighed at have været henimod 33°, maa Stedet have ligget omtrent paa 75° n. Br. Det har ingen Sandsynlighed for sig at Vinklen kan have været större og at altsaa Stedet kan have ligget sydligere. Et sikrere Resultat giver imidler-

tid den anden Observation. For den 25de Juli var i det 13de Aarhundrede

Solens Declination = + 17° 51′

Ecliptikens Skraahed = 23° 32′

Solhöiden paa den længste Dag i NV er i den paa 60° 55 n. Br. beliggende Bygd = 3° 40′ og denne lig den nordre Solhöide paa Jacobus og Parallelen 75° 46′. Paa den Baffinsbugten mod Öst begrændsende Kyststrækning er ingen saadan betydelig Fjord bekjendt. Sir John Ross's Undersögelsesreise synes at have godtgjort at der heller ingen seilbar Gjennemfart er i denne Retning. Man vises derfor over til den modsatte Kyst, og neppe vil man her kunne tage feil af, hvilken Fjord der betegnes med disse characteristiske Kjendemærker, men kan med al Sandsynlighed antage, hvad Observationerne ogsaa henvise til, at de Gamles Króksfjörðr er Sir James Lancaster's Sund og Barrow-Strædet tilligemed Prinds Regents Inlet, i vore Dage igjen bereiste og geographisk nöiere bestemte af V. E. Parry, Sir John Ross, James C. Ross og flere britiske Sömænd paa deres ikke mindre dristige og farefulde Expeditioner. De Strædet begrændsende Kyster svare, ifölge Parry's Beskrivelse, godt til Benævnelsen *heiði;* paa den nordre ligge Cunningham Mountains og paa den sydlige Byam Martin Mountains, höie og öde Fjeldstrækninger (in some parts table land), tildeels bedækkede med evig Snee.

Betræffende de i Oldskrifterne navngivne Steder i de övrige americanske Lande udenfor Grönland henviser Forf. til sine Undersögelser desangaaende i Antiquitates Americanæ (jfr. Afh. om Americas Opdagelse i det 10de Aarhundrede i Annaler f. nord. Oldk. 1840-1841, S. 3-37), hvis Resultater ere fölgende: at Helluland it mikla (af *hella*, en flad Klippe) er Kyststrækningen norden for Hudsons Stræde samt Labradorkysten; Litla Helluland, som laa SV for Herjulfsnæs i en Afstand af 4 Dögnseiladser (*dægr*)

i rygende Storm (én saadan anslaaet til 10 Mile længere end den sædvanlige paa 27 Mile, altsaa 148 Mile) bliver Newfoundland; MARKLAND (af *mörk*, Skov) SV derfor i en Afstand af 3 Dögnseiladser (80 til 90 Mile) Nova Scotia, og VÍNLAND, som laa 2 Dögnseiladser (54 Mile) i sydvestlig Retning fra Markland, Massachusetts og Rhode-Island; KROSSANES Gurnet Point; KJALARNES Englændernes Cap Cod og Indianernes Nauset, og de derpaa liggende FURDUSTRANDIR (besynderlige Strande) Nauset Beach, Chatham Beach og Monomoy Beach; STRAUMSEY Martha's Vineyard, og STRAUMFJÖRDR Buzzards Bay. HÓP, Vigen eller Indsöen, gjennem hvilken en Flod löb og hvorved Leifsbúðir vare beliggende, Mount-Hope-Bay.

ÍRLAND IT MIKLA, Storirland, ogsaa benævnt HVÍTRAMANNALAND, de hvide Mænds Land, rimeligviis de sydligere Egne af de forenede Stater sönden for Chesapeak-Bay, nemlig Nord- og Syd-Carolina, Georgien og Florida. Efter et af Shawaneserne bevaret Sagn har Florida fordum været beboet af et hvidt Folk, der var i Besiddelse af Jernredskaber, formodentlig Udvandrende fra Irland, eftersom ogsaa Beboernes Sprog berettes at have lignet det Irske.

XXXVI. FORTSAT ANHANG TIL DE GRÖNLAND ANGAAENDE DIPLOMER.

3.

1341. Paa dette mærkværdige Document er Prof P. A. Munch i Christiania först bleven opmærksom. Original-Membranen, som (efter en gammel Notice) har tilhört Kjöbenhavns Universitet og end för Domkirken i Bergen, vides ikke nu at være til, men en Udskrift af den, med Arne

Magnussens Haand findes i de för af os tit nævnte Bartholinske Haandskrifter, Tomen Litr. E. S. 479. Det er af stor Vigtighed for Grönlands Historie, da det egentlig er et Pas til Grönland, udstædt af Biskop Hakon i Bergen for Ivar Bardsön, Præst af hans Stift, som skulde foretage denne Reise i hans og hans Kirkes Ærender. Her have vi altsaa en authentisk Underretning om Forfatteren til Grönlands ovenfor III, 248-260 og forhen af Rafn i Antiquitates Americanæ meddeelte höist vigtige Beskrivelse. Derved bekræftes den för yttrede Mening, at dens Original har været skreven paa gammel Norsk, ligesom og den Gisning at Ivar havde levet og virket i det 14de Aarhundrede. Vi maa nu antage at Ivar Bardsön er kommen til Grönland i Efteraaret 1341, men i næste Aar 1342 vil en Efterretning, anført og dröftet af os ovenfor (III, 459-462), at en stor Deel af Grönlænderne faldt fra den christne Tro og begav sig til Hedningerne i America. De herved opstaaede Uroligheder kunde da have forhindret Ivar Bardsöns Tilbagereise; i al Fald var Biskop Arne da saa gammel og saa svag (III, 14), at det er sandsynligt at han 1342 eller 43 har overdraget Præsten Ivar Bardsön Bispestolens og dens Eiendommes Forvaltning, som overhoved först 1368 igjen overtoges af en Biskop (III, 30). Hermed stemmer vistnok den gamle samtidige Underretning (III, 259), at Ivar Bardsön havde været Forstander for Bispegaarden i Grönland i mange Aar, samt at han var en af dem, som var bleven udnævnt af Laugmanden til at uddrive Skrælingerne af Vestrebygden, men da de kom did, fandt de ingen Mænd, hverken Christne eller Hedninger (o. s. v.); see ovenfor III, 259. jfr. 32, 60, 61. Da den her sidst anförte Anmærkning blev skreven, kjendte vi ikke den ovenomhandlede Notice om Aaret 1342. Sætte vi at Præsten Ivar Bardsön, da han reiste til Grönland, var 25 Aar gammel, maatte han 1379, hvis han da levede, have været 63 Aar gammel.

Universis Christi fidelibus, præsens scriptum cernentibus. Haquinus Dei gratia Episcopus Bergensis, salutem in salutis auctore Jesu Christo. Exhibitorem præsentium Iuarum Barderi, nostræ dyocesis sacerdotem, Universitati vestræ recommendamus in Domino diligendæ: affectu quo possumus corditer rogantes, quatinus illum (quem in nostris et Ecclesiæ nostræ negotiis ad Grönlandiam, per mare non minus tempestuosissimum quam longissimum, destinamus) in eundo, morando et redeundo favorabiliter et benigne pertractetis, consilium et auxilium eidem impendentes, cum vos duxerit requirendos, non sinentes eum in rebus vel personâ â quoquam indebitè molestari: Immo, si et quando opus fuerit, circa ejus liberationem liberaliter et efficaciter intendatis. Quod apud promotores suos grata volumus et debemus vicissitudine promereri. In cujus rei testimonium sigillum nostrum præsentibus est appensum, Datum Bergis, sexto Idus Augusti, Anno domini ϖ. ccc. xl°. primo.

I Begyndelsen af denne Codex, som ellers heelt igjennem er skrevet af Arne Magnussen, staaer med en anden (Bartholins) Haand: „Ex ms. membraneo in folio, Bibliothecæ Academiæ Hafniensis, quod manuscriptum olim pertinuit ad Ecclesiam Bergensem".

4.

1366. Originalen til dette Diplom findes i en gammel Pergaments-Codex, indeholdende Breve om Klosteret Munklifs Eiendele m. m., (Kjöbenhavns Universitets-Bibliotheks Haandskriftsamling Nr. 28 i 4to). Den udgives nu af Prof. P. A. Munch i Christiania. Man kan slutte deraf at Hr. Alf, förend han blev viet til Biskop over Grönland, har

Samtlige Christi Troende, som see nærværende Skrivelse, hilser Hakon, Biskop af Bergen, i Salighedens Ophav Jesus Christus. Foreviseren heraf, Ivar Bardsön, Præst af vort Stift, anbefale vi eders i Herren elskelige Samfund, og bede saa inderlig og hjertelig, som det er os muligt, at I, da vi sende ham i vore og vor Kirkes Ærender til Grönland, over et ikke mindre stormfuldt end vidtudstrakt Hav, ville paa hans Henreise, under hans Ophold og paa hans Tilbagereise, behandle ham med Yndest og Velvillie, samt yde ham Raad og Hjelp, naar han anmoder eder derom, og at I ikke tillade at nogen uforskyldt fornærmer ham paa Person eller Gods, men derimod, hvis eller naar det skulde behöves, bestræber eder ædelmodig og virksomt for hans Befrielse, — hvilket vi, med taknemmelig Gjengjeld mod hans Velyndere ville og bör forskylde. Til Vidnesbyrd herom hænges vort Segl ved nærværende Brev. Givet i Bergen, den 8de August, Aar efter Herrens Byrd 1341.

---

boet paa Nordnæs, en af det gamle Bergens Forstæder ved St. Michaels Kirke og i Nærheden af Klosteret Munkelif (af Benedictinernes Orden). — Efter nogle Annaler blev Alf Biskop 1365, efter andre 1366. I sidstmeldte Aar blev et stort Handelskib udrustet fra Bergen til Grönland, men forliste i Nærheden af Staden 1367; med det har Biskop Alf rimeligviis villet afreise til sit Stift; 1368 vide vi at han virkelig kom til Grönland; see ovenfor III, 28-31, 59. I al Fald er det klart at Biskop Alf har udfærdiget det her fölgende Brev da han har været i Begreb med at forlade Norge for bestandig.

Ollum monnum þeim sem þetta bref sea ædhir høyra sendir brodhir Alfuir medh gudz nadh biscopp i Grønlande Q. gudz ok sina, kunnukt gerande at wer vitom medh rettom sannindom uarom oc eidh þen sem wer sworedh hafuom heilagre kirkiu oc herra Olafue medh gudz nadh erchibiscope i Nidaross firir erlighom herrom, herra Gisbrikte medh gudz nadh, biscope i Biorgwin, herra Oghmunde Findzsone drotzsæta i Noreghe, oc herra Þorsteine profasta at postola kirkiu: at þau tuft er liggir om kirkiuna j Norduæse vttan at kirkiugardenom, eghir gudh, sancte Mikiall oc klaustrit at Munklifui. En þau hws er þer standa hafwm wer uppbygt af varom eignom pæningom medh þerre hielpp er wer fengom af klaustrino. Þy medh radhe oc samþykte för nempdra herra gerdhom wer þessa skipan a i erkebiscops gardhenom i Biorgwin at þau adhirnempd hws skal Tidhekir Nicholassun var systursun hafwa swa lenge sem han uil, en sidhan falli undir klaustrit. Oc til sanninda her om settom wer uart incigle fire þetta bref er gort nar i Biorgwin Olafs uoku aftan fyrre; anno domini M° CCC° LX° sexto.

5.

1407. Efter en lös Copi eller snarere en Art af nyere Oversættelse i Arne Magnussens Brevsamling, skreven henimod Aar 1600.

Wij Bertholdus med Guds Naade Biscop ij Grönnlanndt. Hilsse alle di, som dite breff höre eller see, kierligen med war Herre. Dit skall alle viterligt vere, At da wi visceterede i Lille Herdall,

Alle Mænd, som dette Brev see eller höre, sender Broder Alf, af Guds Naade, Biskop i Grönland, Guds og sin Hilsen, vitterligt gjörende at vi vide ved vore rette Beviisligheder og ved den Ed, som vi have svoret til den hellige Kirke og Herr Olaf af Guds Naade Erkebiskop i Nidaros, for ærlige Herrer, Herr Gisbrikt af Guds Naade Biskop i Bergen, Herr Ogmund Findzson Drost i Norge og Herr Thorstein, Provst til Apostlernes Kirke, at de Tomter, som ligge omkring Kirken paa Nordnæs, udenfra til Kirkegaarden, eier Gud, Sanct Michael og Klosteret paa Munklif. Men de Huse, som der staae, have vi opbygget for vore egne Penge, med den Hjelp som vi fik dertil af Klosteret. Thi gjorde vi, med ovennævnte Herrers Raad og Samtykke, den Bestemmelse i Erkebispegaarden i Bergen, at Tidheker Nicholasson, vor Söstersön, skal have de ovennævnte Huse, saalænge som han vil, men derefter skulle de tilfalde Klosteret. Og til Bevis herfor satte vi vort Segl for dette Brev, som blev affattet i Bergen, den förste Olafsmesses Aften[1] Anno Domini 1366.

---

paa erligh herriss veigne, Her Eschild med guds Naade, Erchebischop i Nidros Anno Domini m. c. d. septimo, Söndagen epter stij Martenns dagh. Wiide wi Kiercken der sammesteds, Och schippede dieris Kierckemis dagh, Epter Sogenemendenis bönn och

---

[1]) P. A. Munch antager at *Ólafsvoku* her betyder den förste Olafsmesse (Olsmisse) og at Datum altsaa bör omskrives til Aftenen eller Dagen för: den 28de Juli.

villie, dagen epter Stj Martenns dagh[1], och vatom[2] wi aff Guds Naade, och s. peders och s. paffuels Apostels, Alle *Retschippede dem*[3], Som *di*[4] kiereke med gudlige Art soekie, *Alle*[5] til Skrifft, eller bögningh hielpe, xl dage Afflad, dem till Afflössen, aff dieris sönder. In euius rei testemonium Secretum nostrum est appensum *Domino*[6] die & loco prenominatis.

Bagpaa med samme Haand: Copia aff et Pergamenntz breff liggendis i lille Herdals Kiercke i Herdallern.

6.

1420. I Geheimearchivets store Diplomatarium findes en Afskrift, med Grams egen Haand, af et paa Latin affattet Afladsbrev paa 40 Dage for de Pilegrime og andre som paa visse Festdage med Andagt besögte den hellige Konge og Martyr Olafs Altar i Apostelen St. Pauls Kirke i Saxkjöbing i Odense Stift, udstædt i Nidaros af Erkebiskop Eskild og Biskop Berthold, den 25de April 1420. Begyndelsen lyder saaledes:

„Universis Christi fidelibus præsentes litteras inspecturis Eskillus, Dei et Apostolicæ sedis gratia, Archiepiscopus Nidrosiensis, ac Bertoldus, eadem gratia, Episcopus Gardenis, Salutem ac sinceram in Domino caritatem". I övrigt stemmer dette Afladsbrev i Formen mestendeels overeens med det S. 144-45 for Svartaland Kirke, paa de deri ommeldte Omgange om Kirkegaarden nær. Slutningen lyder saaledes: „In cuius rei testimonium Sigilla nostra præsentibus sunt appensa". Gram har dog desværre maattet bemærke paa sin Afskrift: „sigilla des(unt)". Datum udtrykkes saaledes: „Nidrosiæ, ipso die Sancti Marci MCDXX".

[1]) Hvert Aars 12te November. [2]) uden Tvivl Originalens: veitom (yde, bevilge). [3]) *retskriftede mænd*, A. Magn. egenhændige Rettelse i Margen. [4]) *den*, sammes egenh. Rettelse over Linien. [5]) *eller*, sammes egenh. Rettelse i Margen. [6]) *anno*, ligeledes.

Heraf maa man slutte at Biskop Berthold har resigneret eller frasagt sig sin Function mellem Aarene 1408 og 1411 (see ovenfor III, 149-150), da Jacob Teppe dertil var udnævnt i hans Sted, men at han dog har forbeholdt sig sin biskoppelige Titel og Værdighed indtil 1420. Hvor længe han siden har levet have, vi ikke kunnet udfinde.

7.

1442. Efter en Afskrift paa et löst Halvark i Arne Magnussens Brevsamling, skrevet med en temmelig gammel Haand.

Thess bekænnes jac Magnus Jonsson Timbermann mz thesso mino opno breffue, ath jach haffuer wpbarit aff hederlighom Manne Hre Swen Ericksson Dechen j Trondem, ald then Arbeidzlön som mick skild waar for mit Arbeide, som jach haffuer hafft vppa Trondeness kkio[1], fra then första tydh, som jach mick thz Arbejdhe och gierning fortoock, til thenne dagh; i [fisk Ören[2]; [Raff och Ræcklingh[3], swa at mick wel att nöghe til takke. Huorfor giffuer jach Hræ Dæchenen forsc j alle Matte frij oc Akærelösen[4], och alle hans efterkommende Sokneprestc aa Trondenese adnepdo[5], for mick oc alle mine Eruingie, om alt Sidhr mejr tiltaall eller Manilsse for forsagde Lönn. Bethiendes odmiuklighe wyrdeligh Herre oc Andeligh fader, Biscop Gregorius aff Grönlande, och beschedelighe Dandemann Lamp Jonsson, Radhmand j Bergen, och Karl Hel-

[1]) Denne af Grundmuur opförte Kirke var fordum en af de smukkeste ikke allene i Nordlandene, men og i hele Norge. Forhen laa derved et Munkekloster. [2]) fra [Man bör vel her læse: Fiskeöre, d. e. Fiskevarer. [3]) fra [törrede Dele af store og fede Helleflyndre. [4]) ankelös (angerlös). [5]) her har vel staaet: abrnefndu (ovennævnte).

gessonn, Lagrettemann aa Helgelande, trykkia sin Inc. mz mine for thette breff, huilcke som Nær ware, thenn tijdh jac thenne fornepde Lönn wpbar, mangom audrom godhom Mannom Nerwerandom. Scrtt in Öyafjord[1], Anno Dn̄i ꝏcdxlŋdo ıx die Mensis Julii[2].

TILLÆGSBEMÆRKNINGER.

Til Side 150, 151, 154, 155 (Nr. 50, 51, 53-55, 56). Af Petri Olai Optegnelser til Minoriternes Historie i Danmark (Langeb. Script. V, 517) erfare vi at den her omhandlede grönlandske Biskop Jakob ellers ogsaa kaldtes Teppe, samt at han var af Minoriternes Orden. Det tillægges at han var Vicarius for Biskop Johannes af Roskilde, samt 1413 og 1420 Biskop Peters Suffraganeus.

Til Side 193-198 (Nr. 74-78). Efter Celsii Hist. Gust. I, var Biskop Vincentius i nogen Tid Vicebiskop for Erkebiskop Johannes Magnus af Upsala. I Geheimearchivet bevares et Pergaments-Brev, dateret St. Olai Dag (29 Juli) 1533; hvori Biskop Vincentius's Procurator i Kjöbenhavn, Jep Peersen, Prior Vicariorum, paa hans Vegne bortleiede en til „Altare compassionis beate Mariæ virginis" i Frue Kirke hörende Gaard i „Skoboderne, sönden ud mod Algaden, paa det Hjörne west wtt met Strandbadstuestrædet i Vorfrue Sogn til Svend Olsen, Bager og Borger, paa hans, hans Hustrues, Börns og Arvingers Levetid." I Skriftet: Det danske Selskabs Begyndelse og Tilvæxt S. 257 anföres blandt Originaler et Papirs-Document, tilhörende Selskabet (1718). „Kirstine van Nordhem, Borgerske i Nestved, „Qvittanz, given M. Hans Laurenssön, Kannik i Roskilde, for gjort „Regnskab efter hendes kjære Frændes, Biskop Vincentii, Död." Aarstallet var afrevet. See ellers Vedel Simonsens Bidrag til Odense Byes Historie, II, 137, 139-140.

---

[1]) Rimeligviis en Gaard ved en Fjord af samme Navn paa den store Ö ved Senniens vestlige Kyst, i Nordlandene. [2]) Tegninger af Seglene ere vedföiede; det Biskop Gregorius tilhörende viser sig her at være det samme, som vi have ladet afbilde efter de beskadigede Aftryk i Vox, Tab. I, Fig. 4. Tegningerne af de 3 övrige Segl fremvise Bomærker i Binderuner.

IACOBI·DEI·GR

WE

OM DE GRÖNLANDSKE BISKOPPERS SEGL.

Disse Aftryk eller Tegninger af dem ere stukne i Kobber paa Afbildningerne Tab. I.

Fig. 1. Biskop Henriks Segl 1388. Efter en Tegning i den Klevenfeldske Samling af aftegnede Sigiller, sammenlignet med et utydeligt Aftryk i Geheimearchivet. Under Biskoppens Brystbillede, omgivet af gothiske Gavlzirater, sees sandsynligviis hans Familievaaben. Omskriften er afslidt. Under vort Diplom Nr. 46; see ovenfor III, 131.

Fig. 2. Efter en Tegning i samme Samling, Afdelingen Grönland. Af Omskriften, i gothiske Majuskler, ere disse Ord kun synlige: IAGOBI·DEI·GR. Seglet fremstiller en Biskop, siddende paa en ved begge Sider med Dyrefigurer udsmykket Stol, med en Bispestav i den venstre Haand, i det han oplöfter den höire til Velsignelse. Klevenfeld har vistnok antaget Originalen for en grönlandsk Biskop Jacobs Segl, og maa vel have haft Grunde derfor; jfr. Fig. 3, 5.

Fig. 3. Efter 3 originale Aftryk i Geheimearchivet. En under en gothisk Thronhimmel, med Söiler ved Siderne, siddende Biskop, med den til Velsignelse oprakte höire Haand og denne tydelige Omskrift i gothiske Minuskler: s. iacobi de. gra. epi. garden. Nedenunder sees et Vaabenskjold med en Biskops Brystbillede, som er anbragt i en skraa Stilling. Seglet har tilhört Biskop Jacob (kaldet Teppe) 1117. See vore Diplomers Nr. 53-55, III, 151, 155.

Fig. 4. Efter Originalen i Arne Magnussens Diplomsamling, Biskop Gregorius's Segl 1450. Et Vaabenskjold med Bjelker, der er anbragt i det gothiske Ornament som kaldes Trekompas. Omskriften, hvortil der findes Spor, er nu ikke læselig. See vore Diplomers Nr. 61, III, 180, samt Anhanget Nr. 7 (1112) III, 891.

Fig. 5. Efter en Tegning i Langebeks Samling af aftegnede Sigiller, fra et Diplom, udgivet eller forvaret i Rostock 1187; see ovenfor III, 191 (hvor 1181, i 14de Linie, er en Trykfeil). Vaabenskjoldet er der beskrevet. I Omskriften: SECRETV̄·IACOBI·EPI·GADENSIS· have vi gjættet at det sidste Ord maatte læses GARDENSIS (ligesom man i lignende Indskrifter finder Rigsted for Ringsted o. s. v.). Efter vor Begjering er Originalen blevet forgjeves eftersögt i de rostockske Archiver.

Fig. 6. Efter en Tegning i samme Samling. Originalen udstædt af Biskop Vincentius, var af 1537; jfr. III, 198, Diplom Nr. 78. W. E. skal betyde: Wincentius Episcopus.

FORTEGNELSE OVER GRÖNLANDS BISKOPPER.

Med Angivelse af de Aar, i hvilke de vides eller formodes at være blevne viede, eller ved hvilket de först eller sidst nævnes o. s. v. Deres övrige Begivenheder m. m. ommeldes i den almindelige chronologiske Udsigt over Landets Historie til Reformationstiden.

Vielses- eller Beskikkelsesaar.		Fratrædelses- eller Dödsaar.
1055	Albert eller Adalbert, viet i Hamborg	—
1112	drog Erik Gnupsson til Grönland[1]; derfra til Vinland.	1121.
1124	Arnald[2], viet i Lund; entlediget	1150.
1150	Jon[3], döde	1187.
1187	Jon Arnason[4], viet i Nidaros; döde	1209.
1212	Helge (*Helgi*) Ögmundsson; döde	1230.
1234	Nicolaus; döde	1239.
1246	Olaf; döde	1280.
1288	Thord[5] (Þórðr), döde	1314.

[1]) I en Arnæ-Magnæansk Membran, 415 i 4., staaer en kortfattet Fortegnelse over Biskopperne i Norge og Skatlandene (*Biskupa registr i Noregi ok skattlöndum*). Der nævnes *Eiríkr* som den förste Biskop i Grönland. En anden lignende Fortegnelse over samme Lands Biskopper i Rímbegla (S. 320) begynder saaledes: *þessir hafa biskupar verit á Grænlandi, í Görðum: Eiríkr,* o. s. v. Dette er vel det eneste Sted i Oldskrifterne, hvor vi finde det berettet, at denne Biskop Erik har boet paa Garde. Nogle kalde ham *Upsi*; see III, 6.

[2]) I ovenmeldte Membran og i Rímbegla kaldes han *Haraldr*, uden Tvivl urigtig, — hvis han ikke selv har villet forandre sit oprindelid hedenske Navn til det mere christelige eller præstelige *Arnaldr*. Saaledes kaldtes en Biskop Sigurd (i Norge og Sverrig, i det 11te Aarhundrede) ogsaa *Jón* eller Johannes. — De fortsætte ellers Listen saaledes: *Jón. Jón. Hælghi. Nicholas. Ólafr. þórðr.*

[3]) Jón den 1ste kaldes af Nogle *Knútr*, som (hvis det ikke er det bekjendte Mands-Egennavn) betyder Knude; af andre *Kútr* (Kutting, en lille Tykkert) og af end andre (som i Rímbegla): *krari, knari, kvari,* af ubekjendt Betydning. *Kavttr* (Kat) i Flatöbogen er vel en Læse- eller Skrivefeil for *Knútr* (ligesom *kótr* for *kútr?* i Arngrim Johnsens Specimen Islandiæ historicum, S. 148).

[4]) Han kaldes af nogle *smyrill* (Spurvhög); af andre *Sverrisföstri* (Sverres Fostersön). Flatöbogen nævner (col. 850) to Biskopper Erik og Harald mellem de tvende Joner. Er dette rigtigt, have de rimeligviis været Officiales eller saakaldte Viebisper, i den senere Periode af Jon den 1stes ikke mindre end 37aarige Embedstid.

[5]) Rímbegla's trykte Text nævner, efter Thord, en ellers aldeles ubekjendt Biskop, *Bokki*; dette er vel egentlig et blot Tilnavn, i sin Tid givet Biskop Thord. Ved det har man ellers pleiet at betegne en stor og stormodig Mand. — Rímbegla tillægger her de to Biskop-

1314 Arne (*Árni*); var i Live 1343, döde henved . . . . 1349.
1343 Jon Eiriksson, kalldet *Skalli*; kom neppe til Grönland; blev ansat som Biskop for Holum Stift i Island . . 1357.
1365 Alf (*Álfr*); döde . . . . 1378.
1385 Henrik; nævnes sidst med Vished . . . . 1391.
1408 nævnes först Biskop Bertold af Garde (da i Norge), og sidst — formodentlig som entlediget . . . . 1420.
(1408 og 1409 fungerede Sira Eindride Andreasson som Officialis i Grönland.)
1411 nævnes först Biskop Jacob Teppe af Grönland (i Danmark); sidst . . . . 1421.
1422 (omtrent) sees en Nicolaus (den 2den) at være bleven udnævnt til Grönlands Biskop; han döde formodentlig omtr. 1432.
1433 udnævntes Bartholomæus de St. Ypolito, om hvem man her intet videre veed.
1440 nævnes först Biskop Gregorius, og sidst . . . . . 1450.
1460 nævnes först Biskop Andreas af Grönland, sidst . . 1476.
1487 synes en Jacob (den 2den) at have kaldt sig Biskop af Garde.
1520 nævnes först Vincentius Petri Kampe som Biskop for Grönland; senere 1533, 1535, döde i Maribo Kloster . . 1537;
og saaledes ophörer Landets (virkelige eller titulaire) Biskoppers Række med Reformationen i de nordiske Riger.

Lyschanders Grönlandske Krönike er, med Hensyn til Grönlands Biskopper, mestendeels urigtig, med Undtagelse af dens Begyndelse, og som det synes tillige af dens Ende, der endog lader til at indeholde mærkværdige, af nu tabte Kildeskrifter uddragne Efterretninger. Han nævner Erik som Landets förste ved sit Ophold der bekjendte Biskop og anförer ved Aar 1121:

Och Erik paa Grönland lagdo Haand oppaa
Plantet paa Vinland baade Folk og Tro. —

Dette har nogen Grund i bekjendte Oldskrifter; men naar han lægger til om Troen:

som er der end ved lige;

saa kjende vi ikke de Grunde eller Skrifter, hvorpaa han har bygget denne Efterretning. Ved 1152 omtaler Lyschander (som det synes) en anden grönlandsk Biskop af samme Navn, der rimeligviis er den samme Erik, som Flatöbogen (l. c.) ommelder mellem de tvende

per Arne og Alf, med Udeladelse af Jon Skalle. — End et grönlandsk Bisperegister findes i Membranen 309 Folio i Arne Magnussens Samling; det er trykt i Langebeks Scriptores VI, 620, og lyder saaledes: *Á Grænlandi: Eirikr. Arnaldr. Jón. Jón. Hælghi. Nicholas. Ólafuer. þórði. Arne. Alfuer.* Hermed stemmer ogsaa den latinske Fortegnelse i Hvidtfelds Bispekrönike (1653) S. 114. Der anföres endvidere efter *Alpho*: (1325) *Bertholdus, Gregorius, Andreas, Johannes* eller *Jonas, Henricus, Andreas* (1406). „Desunt nonnulli". Arngrim Johnsen nævner (l. c.) Henrik og Andreas (1460) som de sidste ham bekjendte.

Joner. Var da denne Erik Jon Knuts Vie- eller Vice-Biskop i Vesterbygden eller Landets nordlige Egne og den ovennævnte Harald hans Efterfölger? Grönlands övrige almindeligst bekjendte Biskopper nævnes vel, men ommeldes utydelig og tildeels ved aldeles urigtige Aarstal. Mærkeligst forekommer os Krönikens Slutning, for hvis Rigtighed selv i chronologist Henseende skriftlige Efterretninger paaberaabes. Der meldes nemlig, at, efterat Eskild var valgt til Erkebiskop 1402, udrustede han et Skib til Grönland („den Seiladz igjen at pröve"):

„Og efter det var saa lang Tid forleed
Siden Henrich did kom oc ingen han veed
om han var endnu i Live,
da gav han Anders bispelig Ret,
om Henrich var hendöd eller afsæt,
i hans Sted at komme og blive;
men lefde den Herre og var ved Magt,
at være Electus og give paa Agt
Guds hellige Ord og Kirke,
og raade sin Præster til Enighed,
og holde hart ved god gammel Sed
og Gud over alle Ting dyrke,
handhæve og styrke (som der var sæt)
Landsens Bedste og Kongens Ret,
at ingen Mand skulde dem svegte.
Og naar der ej aarlig kom Skib eller Bud,
at Kongens Ridsel[1] dog lagdes ud,
som hver han burde og megte.
Og dermed gav de ham strax i Hand
Snekke og Gods og Styresmand,
som fuldt vel Kaasen vidste.
De seilede hen, sidst saae man dem,
om de der blev eller vel kom frem,
det kan slet ingen udfriste.
Han er den sidste baade Bisp og Mand
til Grönland sendtes fra Norriges Land,
der Klerke og lærde Mænd skreve:
Et Tusind aff Guds Söns Naades Aar 1406
fire Hundred og Sex, som skrevet staaer
i Norske Böger og Breve."

Ved denne Efterretnings Sammenligning med andre af os meddelte, forekommer det os nu at være höist sandsynligt, at denne Andreas er den samme, som vi finde ommeldt 1408 og 1409 i Diplomer under Benævnelse af Endride Andreassön (Andreæ) med Titel af Officialis paa Grönland. 1406 ommelde Annalerne netop at et Skib er gaaet fra Norge til Grönland (mulig först bestemt til Island). Annalerne nævne dog blot de derpaa værende Islændere, som dem

[1]) Af det gamle Ord *reiðsla*, Ydelse, Afgift; i gammel Dansk *Redzle*, endnu brugeligt som *Redsel* om visse Ydelser til Præsterne paa Landet.

mest vedkommende. Bertold nævnes dog allerede som Grönlands Biskop 1407. Det lader til at han hverken da eller i de to næste Aar er kommen til sit Stift, men at hin Andreæ eller Andreas (oversat af Endride?) har været hans Officialis der, — og 1410 ommelde Annalerne allersidst et Skibs Ankomst fra Grönland til Norge; denne sidstmeldte Efterretning har ikke været Lyschander bekjendt. De to Andreas (1406 og 1461) ommeldes af Torfæus som Grönlands sidste i historiske Efterretninger navngivne Biskopper, den sidste dog kun som forekommende i islandske Diplomer og nyere Annaler. Berthold, Gregorius og Arnius (?) ommelder han som indskudte af Hvidtfeld mellem Jon (den 3die) og Arne. See Torfæus's Chronologie i Grœnlandia antiqua mellem 1343 og 1347 (pag. 252).

CHRONOLOGISK UDSIGT

OVER

GRÖNLANDS ÆLDRE OG NYERE HISTORIE.

863 (omtrentlig) Gardar Svafarsson, bosat i Sjælland, opdagede Island[1], hvilket han da gav Navn af Gardarsholm, I, 88–90, 97–103.

865 (omtr.) Nordmanden Naddodd, bosat paa Færöerne, kom til Gardarsholm og kaldte det Sneeland, I, 93–97.

870 (omtr.) Vikingen Floke, Vilgerdes Sön, bosat paa Færöerne, undersögte Sneelands Kyster, og gav det Navn af Island, I, 101.

875 Ingolf, Örns Sön, bosatte sig först af alle Nordmænd i Island, I, 103.

877 (omtr.), eller endog noget för, opdagede Gunnbjörn Ulfsson (fra Norge) Gunbjörnsskjær og saae förste Gang Grönlands bjergfulde Kyst, I, 71–77, 88, 103.

970 (omtr.) Snæbjörn og Styrbjörn opsögte paa ny (fra Island) Gunbjörnsskjær og overvintrede der. (Nu ansat saaledes ved nöiere Overveielse af Tungu-Odds Levetid og Begivenheder.) I, 74–77, 104–107.

983 (omtr.) Are Marsson afreiste fra Island og forsloges af Storm til America, I, 150–169.

— Erik Röde (födt i Norge, men da for længst bosat i Island)[2] foretog sin Opdagelsesreise fra Island til Grönland, I, 176, 202–204, 360.

984 Fortsatte han samme Reise, I, 176–178, 202–204, 360–363.

985 Drog Erik Röde tilbage fra Grönland til Island, I, 178, 204, 362.

---

[1]) Om de (forsaavidt) upaalidelige eller forfalskede Pave- og Keiser-Buller, i hvilke Grönland urigtig nævnes ved Aarene 831, 835, 840, 858, 872, 906, 919 o. s. v. see ovenfor III, 66–74.

[2]) See ellers den nyeste og fuldstændigste Udgave af Landnáma i Íslendínga Sögur (1843) I, 27–28, 228, 244, 246.

[3]) Are Frode kalder ham en bredefjordsk, altsaa islandsk Mand.

986 Anlagde han den förste Colonie i Grönland ved udvandrede Islændere, I, 168-173, 178-191, 204-207, 362; III, 6.
— Fordreves Islænderen Bjarne Herjulfsson paa Seiladsen fra Island til Grönland, og forsloges til forskjellige nordamericanske Landes Kyster, I, 180, 194, 208-215.
987 (omtr.) Islænderen Helge Vesteinsson flyttede fra Norge til Grönland, II, 584, 604.
988-992 (omtr.) reiste Bjarne Herjulfsson til Norge og opholdt sig til næste Sommer ved Erik Jarls Hof, I, 214, 266-267.
998 Thorgils Orrabeinsfostre og hans Fölge droge fra Island og forliste paa Grönlands Östkyst, II, 32, 88-97.
999 Björn Asbrandsson, kaldet Breidvikingernes Kæmpe, fordreves af Storme, fra Islands Kyst, til et americansk Land, hvor han blev de Indfödtes Hövding, I, 766-768 o. f.
— Opholdt Thorgils Orrabeinsfostre sig paa Grönlands Östkyst, hvor hans Hustru Thorey myrdedes, II, 32, 98-108.
— Grönlænderen Leif Erikson (födt i Island) drog fra Grönland til Norge, og antog der, tilligemed sit Skibsmandskab, den christelige Tro, I, 206-209, 384-386; II, 222-224, 230.
1000 Thorgils Orrabeinsfostre drager vester paa til Seleyre i Öst-Grönland, hvor han overvintrede, II, 32, 108-124.
— Norges Konge Olaf Tryggvesön overdrog Leif Erikson at forestaae Christendommens Indförelse i Grönland, hvilket Hverv han siden udförte, I, 386-389, 471-472; II, 224, 230-234.
— Leif gjenopdager de först af Bjarne Herjulfsson fundne, samt flere americanske Lande, I, 214-222, 386.
— Snorre Thorbrandsson og hans Broder, Thorvald Kimbe, udvandrede fra Island til Grönland, I, 402, 716, 737-738.
1001 Fortsatte Thorgils Orrabeinsfostre sin Reise vesterpaa i Öst-Grönland og overvintrede hos den forviste Rolf, II, 32, 108-122.
— Leif Erikson fortsatte sine Opdagelser i America og vendte tilbage til Grönland, I, 222.
— Den af Leif reddede Nordmand Thorer og hans Hustru Gudrid komme til Grönland, I, 224; II, 584-585, 604.
1002 Thorvald Erikson foretager en ny Opdagelsesreise fra Grönland til America, I, 224-226.
— Thorgils Orrabeinsfostre ankommer til Grönlands Östrebygd og overvintrer i Eriksfjord, II, 32, 124.
1003 Den fredlöse Rolf udfries af sin Landflygtighed og vender tilbage til det beboede Grönland, II, 132, 138.
— Thorgils udrydder Sörövere i Grönlands Vestrebygd og begiver sig paa Tilbagereisen til Island, II, 132-138.
— Thorvald Erikson drager mod Sönden, paa Opdagelser, fra Leifsbuder i Viinland, samt dertil tilbage om Efteraaret, I, 226.
1004 Drog han mod Norden i samme Hensigt, men ombragtes paa dette Tog af de Indfödte, I, 226-230.
1005 Vendte Thorvald Eriksons Skibsmandskab tilbage til Grönland, I, 230.
— Thorstein Erikson drager ud fra Grönlands Östrebygd, for at

opsöge Viinland, men forslaaes af Storm til Vestrebygden, hvor han kort efter døde af Sygdom, I, 230-236, 388, 400.
1006 Thorsteins Enke Gudrid vender tilbage til Eriksfjorden og gifter sig kort derefter paa ny med Thorfinn Karlsefne, som da var ankommen fra Island, I, 238, 400, 406.
1007 Thorfinn og hans Hustru Gudrid drage fra Grönland til Viinland, I, 238-240, 406 o. f.
1008 Deres Ophold og Opdagelser fortsættes; Snorre Thorfinssons Födsel; Handel med Skrælingerne, I, 240-242, 414-422.
1009 Thorfinn og hans Fölge overfaldes af Skrælingerne; Strid med dem. Thorbrand Snorrasons Fald, I, 242-244, 424-434.
1010 Fortsættelse af Opdagelsesreiserne, I, 430-434.
1011 Thorfinn og Gudrid (med deres treaarige Sön Snorre) reise tilbage til Grönland, I, 246, 346.
— Islænderne Helge og Finnboge kom fra Norge til Grönland og overvintrede der, I, 246.
1012 De sidstnævnte Brödre foretoge et Tog til Viinland i Fællesskab med Freydis Eriksdatter, I, 246.
1013 Freydis Eriksdatter vender tilbage til Grönland, I, 248.
— Thorfinn og Gudrid seile fra Grönland til Norge, I, 252.
1014 Toge de fra Norge til Island, I, 254, 440.
1017 Skjald-Helge fordreves af Storme fra Norge til Grönland, og tog sit Ophold paa Sólarfjöll, II, 502-506.
1018 Han bosatte sig paa Hörnes og faldt der i en svær Sygdom, II, 510-520.
1019 Han giftede sig med Enken Thorun paa Herjulfsnes og foretog et Tog til Greipar, for at udrydde Udaadsmænd, II, 520-530.
1020 Kong Olaf Haraldsson sendte Thoraren Nefjulfsson fra Norge til Grönland, for at overbringe den blinde Kong Rörik til Olafs Ven, Hövdingen Leif Erikson i Eriksfjord[1], II, 239, 242-246.
— Thorkatla, Skjald-Helges förste Kjæreste, kom fra Norge til Grönland, II, 534 o. f.
1021 (omtr.) döde Leif Erikson. Hans Hövdingdömme arvedes af Sönnen, Thorkel Leifsson, der snart erhvervede sig den norske Konges Yndest, II, 314.
— Thorkatla reiste tilbage fra Grönland til Island, II, 550.

---

[1]) Vi have ovenfor (II, 239, jfr. Antiquit. Americanæ S. 307-308) gjættet at Finn Litle, Kong Röriks, og da tillige i visse Maader Kong Olafs Smaasvend, ved at drage til Grönland for at besöge sin nærmeste og förstnævnte Herre der, er forlist ved de efter ham opkaldte Finsboder; derhos beretter dog et nyt af os senere fundet Uddrag af den atter for det meste tabte *Tosta þáttr* (II, 653 o. f., 662), at Lig-Lodin, efter Kong Olaf den Helliges Budskab eller Befaling, bragte Finn Fegins og hans Skibsfolks Lig fra Finsboder östen for Jöklerne paa Grönland, til Norge, samt at den sidstnævnte var en Sön af Ketil Kalf af Ringunes og Gunnild, Kong Olafs Söster. Heri maa Forfatteren have taget feil, da Ketil först i Efteraaret 1025 blev gift med Gunnild og deres Sön Finn altsaa i det höieste har været 4 Aar gammel, da Kong Olaf döde; jfr. ovenfor III, 253, 261.

1022 Har Einarsfjordens Hövding, Thorgrim Trolle, sandsynligviis draget fra Grönland til Norge, Danmark, England eller Irland, hvor han da har tilforhandlet sig prægtige Klæder og andre Kostbarheder, II, 290–292.
1023 Paa Hjemreisen anlöb Thorgrim Trolle Raunshavn i Island, hvor han ombragte Islænderen Thorgeir Havarsson, bemægtigede sig hans Skib og bortförte det til Grönland, II, 286–300.
— Thorgeirs Fostbroder, Thormod Kolbrúnarskáld, reiste samme Aar fra Island til Norge med det Forsæt at hævne hans Död, II, 302.
— Skuf fra Stokkanes i Grönland ankom med et Handelsskib til Nidaros i Norge, hvor han overvintrede, II, 304.
1024 Han afreiste igjen fra Norge til Grönland, samt medtog Islænderne Thormod og Gest (Helgu-Steinar) som Reisende; den förstnævnte anbefaledes af Kongen til Hövdingen Thorkel Leifsson, som og modtog ham til Ophold hos sig paa Brattahlid, II, 308, 314–16.
1025 Synes Pave Johannes den 19de at have henlagt Grönlands Kirke under Erkebiskop Unwan af Hamborg, III, 72–73.
— Thormod ombragte Avlsforvalteren Lodin paa Brattahlid og flyttede derfra til Stokkanes, II, 322–326.
— Han udförte sin Hævn paa Thorgrim Trolle, II, 326–339.
— Han ombragte Brödrene Thorkel, Thord og Falgeir af Löngunes og bragtes, svært saaret, til det Inderste af Eriksfjorden, II, 348–356.
— Thordis og Bödvar efterstræbe ham forgjeves, II, 362–374.
1026 Thormod flyttede igjen til Stokkanes, II, 374.
1027 ombragte han Ljot; forfulgtes forgjeves paa ny; forlod Grönland i Selskab med Skuf, Bjarne, Sigrid af Hammer og hendes Sön Sigurd; de kom lykkelig til Norge, II, 374–396.
— Thormod og Skuf gik i Olaf den Helliges Krigstjeneste, II, 396.
— Bjarne fra Stokkanes seilede fra Norge til Danmark, solgte der sit Skib, drog derfra til Rom (og döde paa denne Pilegrimsreise), II, 396.
— Sigrid og Sigurd kjöbte Gaard i Norge og bosatte sig der, II, 396.
— Gudleif Gudlaugsson af Island blev paa Udreisen fra Island forslaaet af Storme til Americas Kyster og reddedes, med sit Mandskab, fra de Indfödtes Forfölgelser ved deres da alderstegne Hövding, Björn Asbrandsson fra Island, II, 768–778.
1030 (omtr. eller noget sildigere) Skjald-Helge vælges til Grönlands Laugmand, II, 532.
1034 Katla (eller Thorkatla den yngre), Helges Datter, kommer til Grönland, II, 552.
— Grönland henlægges af Paven under Adalbert af Bremens Erkebispedömme, III, 73–74.
1040 (omtr.) Nogle rige Nord-Friser foretage et Sötog paa Opdagelser i det fjerne Norden, III, 406–410, 421–423.
1044 Erkebiskop Adalbert sender christelige Hyrdebreve til Jordens nordligste Egne, III, 411–413, 423.
1047 Thrond Oplænder flytter fra Norge til Grönland, II, 628–629.

1054 Udsendinge fra Island og Grönland kom til Bremen i kirkelige Anliggender, især for at anholde om Prædikere (Biskopper og Præster), III, 413, 415, 423.
1055 Erkebiskop Adalbert sender Albert (eller Adalbert) som Biskop til Grönland, III, 413, 415, 423-25.
— Pave Victor stadfæster Erkebiskop Adalbert i hans kirkelige Herredömme over Grönland, III, 74-76.
1056 Erkebiskop Adalbert vier Isleif Gissursson til Biskop over Island og medgiver ham Hyrdebreve til dets og Grönlands Menigheder, III, 404, 419.
1061 Islænderen Audun tog mod Nordmanden Thorer af Möre paa en Handelsreise fra Norge til Grönland, II, 635-638.
1062 De reiste derfra tilbage til Norge, II, 640.
1066 Lig-Lodin kom fra Grönland til Norge og havde paa Reisen seet Ildsudbrud i Havet, II, 656, 664.
1073 Pave Alexander den 2den stadfæster den hamborgske Erkebiskop Liemars kirkelige Herredömme over Nordhavets Öer, III, 76-77.
1104 Pave Paschalis den 2den opretter Lunds Erkebispedömme over det skandinaviske Nordens samtlige Riger og Lande, III, 77.
1112 Biskop Erik, kaldet Upse, reiste (fra Island eller et af de nordiske Riger) til Grönland, III, 1-2, 6, 42, 44.
1119 Adskillige Lovbestemmelser, vedkommende Grönland, fastsættes i den da vedtagne Islandske Lov, III, 429-435.
1121 Biskop Erik Upse drog (fra Grönland) til Viinland, III, 1-2, 6, 42, 44.
1123 Grönlænderne (som formodentlig af en eller anden Aarsag ikke ventede Biskop Eriks Tilbagekomst) besluttede, paa et almindeligt Thing, at en fast Bispestol skulde oprettes i Grönland, og udsendte i den Anledning Einar Sokkason til Norge, III, 676, 680.
1124 Præsten Arnald viedes höitidelig af Erkebiskop Adzer i Lund til Grönlands Biskop, II, 682-684; III, 6, 44, 76.
1125 Biskop Arnald og Einar Sokkason afseilede fra Norge, men maatte overvintre i Island, II, 684.
— Nordmanden Arnbjörn drog med 2 Handelsskibe fra Norge til Island, men forliste ved Grönlands Ubygder, II, 684, 686.
1126 Biskop Arnald og den grönlandske Hövding Einar reiste til Islands Althing og kort derefter fra Landet til Grönland, II, 6, 684.
1129 Nordmanden Arnbjörns og hans Staldbrödres Liig, Skibe og Gods findes af Sigurd Njalsson i Nærheden af Hvidserk, og Biskop Arnald tilkjender sig selv eller Garde Domkirke Arnbjörns Skib, II, 686-692.
1130 Efterretninger herom spörges i Norge, II, 692.
1131 Nordmændene Össur, Ketil Kalfsson og Kolbein Thorljotsson droge til Grönland fra Norge; ligesom ogsaa Islænderen Hermund med sin Broder Thorgils, samt overvintre der i Östre- og Vestrebygden, II, 676, 692.
1132 Össur kræver Arnbjörns efterladte Skib af Biskop Arnald som sin retmæssige Arv, men faaer Afslag, og indstævner derfor

Sagen til Vaarthinget paa Garde, hvorfra den blev afviist. Össur fordærvede Skibet af Hevngjerrighed, II, 677, 694-696.
1132 Til Hevn herfor anstiftede Biskop Arnald Össurs Drap, som udförtes af Einar Sokkason ved en Kirkemèsse paa Langenes i Grönland, II, 677, 696-702.
— Ny Rettergang i denne Drabssag, paa Grönlændernes Sommer- eller Landsthing ved Garde, som dog atter forstyrres ved Vold, II, 704-706.
— Et Möde, for at pröve Forlig, berammedes paa Eide, i Nærheden af Garde, men holdtes forgjeves, II, 706.
— Möder holdtes, men forgjeves, og udartede til en hidsig Kamp mellem Grönlænderne og Nordmændene, hvori Einar Sokkason og flere faldt, II, 706-710.
— Hall af Solarfjelde stifter endeligt Forlig mellem de stridende Parter i disse vidtlöftige Drabssager, hvorefter de norske og islandske Kjöbmænd afseilede fra Grönland, II, 712-718.
— En af dem, Kolbein Thorljotsson, skjenkede Kong Harald Gille en Hvidbjörn, II, 718.
1133 Hermund Kodransson og hans Skibsfolk afseilede fra Norge til Island, II, 718.
— Pave Innocentz den 2den sögte (efter Keiser Lothars Anstiftelse) igjen at underkaste de hamborgske eller bremenske Erkebiskopper Lunds Erkestift, med Indbegreb af Grönlands Bispedömme, III, 77-79.
1150 Arnald entlediges som Grönlands Biskop, men Jon Knut (eller Kut) viedes i hans Sted til Embedet, III, 6, 672.
1152 Arnald beskikkedes som det da oprettede Hammer Bispedömmes förste Biskop, III, 6, 673.
1153 Erkebispedömmet i Nidaros stiftes af Pave Eugenius den 3die for Norge, med Grönland o. s. v., III, 79-81.
1158 Keiser Frederik den 1ste stadfæstede de hamborgske Erkebiskoppers Herredömme over Norge, Grönland m. m., III, 61, 87.
1185 En Grönlandsfarer forliste ved Island[1], II, 758; III, 6, 44.
1186 Biskop Jon Knut af Grönland synes at have været paa Islands Althing paa hans Reise til Norge, III, 6, 44.
1187 Den nysnævnte Biskop döde, formodentlig i Norge, III, 6, 45, 47; jfr. II, 760.
1188 Præsten Jon, kaldet Sverresfostre eller Smirill, viedes til Grönlands Biskop, II, 761; III, 6, 45.
1189 Paa Reisen dertil overvintrede han i Islands Östfjorde, II, 763-763, 765.
— I Foraaret besögte han Biskop Paul paa Skalholt, II, 764-767; III, 8, 46.
— Præsten Ingemund Einarsson fra Island med mange andre islandske og norske Mænd, forliste med Skibet Stangbolleu (eller

[1]) Det maa bemærkes herved, at fölgende Sætning er udeglemt i Oversættelsen af et Uddrag af Sturlunga, her ovenfor II, 759: „Denne Vinter forliste en Grönlandsfarer." Dette Skib har rimeligviis skullet overbringe Biskop Jon Knut til Norge (jfr. næste Aar).

Stangfolen) bestemt til Island, ved Grönlands Ubygder, II, 8; III, 754–757.
1189 Asmund Kastanraste kom paa et Skib uden Jernsöm med 13 Mands Besætning fra Finsboder og Korsöerne til Bredefjorden paa Island, II, 754; III, 845–846.
1190 Han afseilede tilbage, men blev borte med Skibet og mange islandske Mænd, formodentlig paa Reisen til Norge, II, 762–763; III, 8.
— Biskop Jon Sverresfostre afseilede igjen fra Island, II, 764; jfr. III, 8.
1194 Svalbard (Scoresbyes Östgrönland) angives at være blevet opdaget eller gjenopdaget, III, 8, 46.
1197 Hermund Kodransson döde, II, 674–675; III, 8.
1202 Biskop Jon den 2den (kaldet Sverresfostre) kom anden Gang til Island, II, 764; III, 8.
1203 Var han endnu der i Landet, og afreiste formodentlig derfra, II, 764; III, 8.
1205 Pave Innocents den 3die stadfæstede Thorer Gudmundsson som Erkebiskop over Norge, Grönland m. m., III, 87–88.
1209 döde Biskop Jon den 2den, III, 8, 47.
— Jon den Riges og Ketil den Stammendes Skibe fordreves til Grönland; Horfargreppen og Tjottegreppen forliste, III, 8, 47.
1212 Helge, Ögmund Rafakolls Sön, kom til Grönland som dets Biskop, II, 756–788; III, 10, 47.
— Ketil den Stammende kom tilbage fra Grönland, III, 10.
1216 En forhenværende stor Grönlandsfarer ankom til Vestmannöerne i Island, II, 780–782.
1230 döde Biskop Helge af Grönland, III, 10.
1234 blev Nicolaus viet til Grönlands Biskop, III, 10, 47.
1239 Biskop Nicolaus af Grönland döde, III, 10.
1246 Olaf blev viet til Grönlands Biskop, II, 777; III, 10.
1247 Biskop Olaf reiste (fra Norge) til Grönland, III, 10.
— Det blev ham overdraget af Kong Hakon Hakonsson (den Gamle) at bringe Grönlænderne til at give sig under Norges Krone, II, 774, 777; III, 47–48.
1253 Pave Innocents den 4de stadfæstede Kannik Sörle af Hammer som Erkebiskop over Norge, Grönland m. m., III, 89–90.
1257 Odd af Sjoltum, Paul Magnusson og Knarar-Leif reiste fra Norge til Grönland (hvor de medvirkede til dets Underkastelse under Norges Krone), II, 778.
1261 Kom de tilbage til Norge og meldte Kong Hakon Hakonsson Grönlændernes Hylding med den deraf fölgende nye Lovgivning, II, 776–779.
1262 Forliste Biskop Olaf af Grönland med sit eget Skib ved Herdisarvig i Island, II, 782–783; III, 10.
1263 Opholdt han sig i sidstmeldte Land, III, 10.
1264 Reiste Biskop Olaf af Grönland fra Island, II, 784–785; III, 10.
1265 En Grönlandsfarer forliste med 40 Mand (som alle druknede), III, 10.

1266 En Grönlandsfarer led Skibbrud paa Hitarnes i Island; 12 Mænd forgik, III, 10, 48–49.
— Præsterne i Grönland udrustede et Fartöi paa Opdagelsesreiser til Norden, saa langt som mueligt, for at opdage Skrælingernes (eller Eskimoernes) Hjemsteder, III, 238–244.
1267 Biskop Olaf af Grönland assisterede ved den Höitidelighed paa Skjertorsdag i Nidaros (nu Trondhjem), da Norges Erkebiskop, Hakon, modtog det ham af Paven sendte Pallium, III, 10–12, 49.
1271 Biskop Olaf reiste anden Gang (fra Norge) til Grönland, III, 12.
1276 Pave Johannes den 21de fritager Erkebiskoppen af Nidaros for at reise til Grönland, III, 90–91.
1280 Biskop Olaf af Grönland afgik ved Döden, II, 788; III, 12, 453–457.
— En Forsamling af Throndhjems Erkebispedömmes Biskopper holdtes i Bergen, III, 92.
1281 Den islandske Lov Jonsbogen siges at være ligeledes bleven indfört i Grönland, III, 457–459.
1285 Adelbrand og Thorvald, Helges Sönner, fandt det saakaldte nye Land (Newfoundland)i Vester fra Island, III, 13, 50.
— Dunöerne (*Dúneyjar*) opdagedes, III, 13, 51.
— Bemyndigedes Magister Ugnatio Aretius til at oppebære den grönlandske og norske Korstogstiende, III, 93–94.
1286 Adelbrand Helgason döde, III, 13, 50, 51.
1288 Thord blev viet i Nidaros til Biskop for Grönland, II, 788–790; III, 12.
1289 Biskop Thord reiste til Grönland, III, 12.
— Kong Erik af Norge udsendte Rolf til Island, for derfra at seile til det nye Land, III, 94.
1290 Rolf reiste omkring i Island og opfordrede Folk til Deeltagelse i Toget til det nye Land, III, 12, 51.
1295 Den saakaldte Landa-Rolf döde, III, 12, 51.
1297 Forlig mellem Erkebiskoppen og Kanniken i Nidaros, angaaende Besættelsen af Grönlands Bispedömme m. m., III, 205–208.
1299 Forsamling af Norges Erkebispedömmes Biskopper i Nidaros, III, 94.
1306 En anden saadan Forsamling i Oslo, III, 94.
1308 Biskop Arne af Bergen tilskrev Biskop Thord i Grönland og sendte ham forskjellige Foræringer, III, 94–100.
1309 Biskop Thord reiste fra Grönland, III, 12, 51–52.
1310 Biskop Thord kom fra Grönland til Norge, III, 14.
1311 Biskop Thord af Grönland var tilstede ved forskjellige Documenters Forkyndelse m. m. for Ludvig, som da var udnævnt til Biskop for Færöerne, III, 100–102.
1314 Biskop Thord af Grönland döde, III, 14.
— Arne blev i hans Sted viet til Grönlands Biskop, III, 14, 52.
1315 Biskop Arne reiste (fra Norge) til Grönland, III, 14, 52.
1320 Forsamling af Norges Erkebispedömmes Biskopper i Bergen, III, 103.
1322 Et andet norsk Bispemöde (formodentlig i Nidaros), III, 103.
1325 Biskop Audfinn af Bergen klagede for Erkebiskoppen over de

Kjöbmænd fra Throndhjems Bispedömme, som i den Sommer vare komne fra Grönland til Bergen og ikke der vilde yde Tiende til Biskop og Præster, III, 103-108.

1325 Erkebiskop Eilif af Nidaros antog Biskop Audfinns Klage for ugrundet og paastod at Tienden (af grönlandske Varer) skulde ydes der, hvor Yderen havde sit rette Hjem, III, 108-111.

1327 Et Bispething holdtes i Bergen for hele Erkebispedömmet, III, 112.

— Bertrand de Ortolis, som af Paven var beskikket til at oppebære den ovenommeldte Korstogstiende i de nordiske Riger, oppebar i Bergen den fra Grönland indkomne Deel deraf, III, 112-113.

1328 Bertrand de Ortolis udbetalte, efter Pavens Bevilling, til Kong Magnus af Sverrig og Norge, Halvparten af samme Tiende, af hvilken det fra Grönland indkomne udtrykkelig anföres, III, 113-114.

1334 Almindeligt Bispemöde for Throndhjems Erkebispedömme i Nidaros, III, 115.

1336 Et andet saadant holdtes i Tönsberg, III, 115.

1341 Sendte Biskop Hakon af Bergen Præsten Ivar Baardsson til Grönland, i sine og hans Stifts Ærende, III, 886-888.

1342 Siges (endeel af) Grönlands Indvaanere at være faldne fra den christelige Tro og at have vendt sig til Americas Folkefærd[1], III, 459-461.

1343 Jon Erikson (kaldet Skalle) blev indviet til Biskop for Grönland, III, 14, 52.

1344 Thord Egilsson seilede (fra Norge) til Grönland og det samme Aar tilbage igjen med holdent Skib og meget Gods, III, 52, 463.

1345 Et almindeligt norsk Bispemöde i Bergen, hvorved Grönland fritoges for at svare den da af Paven paabudne overordentlige Tiende, III, 115-116.

1346 Den saakaldte „Knar" kom fra Grönland med en kostbar Ladning, III, 14, 52.

1347 Et grönlandsk Skik, med 18 Mands Besætning, kom fra Markland, til Strömfjord i Island, III, 14, 52.

— Kong Magnus og Dronning Blanca testamenterede 100 Mark i Penge til kostelige Prydelser for Garde Domkirke i Grönland, III, 116-118.

1348 Grönlænderne (som sidst kom fra Markland) reiste fra Island (til Norge), III, 14, 52-53.

— Kong Magnus (af Sverrig og Norge) forböd alle udenlandske Kjöbmænd at beseile hans Skatlande (Island, Grönland o. s. v.[2]), III, 117-119.

1349 Den store Pest rasede i Norge, især i Bergen (den islandske

---

[1]) I Texten III, 459 er i L. 9, 1347 en Trykfeil. 1342 burde og tilföies S. 460 först i 3die Linie; jfr. 1347.

[2]) Foranledigedes vel dette Forbud af de nye Efterretninger, som over Island da kom fra Amerika? — Nordboernes Fart derpaa standsede da sandsynligviis ved den sorte Döds Ödelæggelse.

og grönlandske Handels Hovedsæde) samt paa Syderöerne, Örkenöerne, Hetland og Færöerne, III, 14–18, 51–55.
1349 döde Biskop Arne af Grönland; dette maa fölge af Bemærkningen, III, 30.
— Biskop Jon Skalle af Grönland bivaanede en Bispevielse i Bergen, III, 18.
1350 Kong Magnus Erikson (Smek) frasagde sig Regjeringen over Norges Rige med Undtagelse af Helgeland, Færöerne, Island og Grönland, III, 18, 55.
1351 Almindeligt Möde af Norges Biskopper (hvoriblandt Jon af Garde) i Nidaros, III, 120.
1354 Biskop Jon af Garde udstædte i Oslo et Vidisse af en Pavebulle, III, 120.
1355 Kong Magnus Erikson befalede at „Knaren" skulde udrustes til et Grönlandstog, for at vedligeholde Christendommen der, m. m., III, 120–123.
1357 Grönlands Biskop Jon Erikson Skalle reiste til Rom, for at söge om Holums Bispedömme paa Island, III, 18–20.
1358 Han reiste til Island, men foreviste ikke Pavens Bulle, hvorfor Islænderne kun vilde erkjende ham for Grönlands Biskop, III, 22–30, 56–60.
1365 Alf blev viet til Biskop for Grönland, III, 28.
1366 opholdt han sig i Bergen og udfærdigede der et Brev angaaende Kirkens Grunde og Huse paa Nordnes, III, 888–890.
— Erkebiskop Vinald udfærdigede forgjeves strænge Befalinger til Islænderne om Biskop Jons Anerkjendelse, III, 30.
— „Knaren" blev udrustet til Grönland, III, 30, 59.
1367 „Knaren" forgik norden for Bergen, III, 30, 59.
1368 Biskop Alf kom (fra Norge) til Grönland, III, 30, 59.
1369 (?) Grönlands-Knaren forliste ved den norske Kyst, III, 30, 59.
— Jon Erikson Skalle, forhen Grönlands Biskop, indsattes atter og formelig af Paven i Holums Bispedömme, III, 30, 59–60.
1371 Paa Grund deraf anerkjendte Islænderne ham endelig som Biskop til Holum, III, 32, 60.
1372 Man troede at see, fra Islands Nordland, et nylig opkommet Land i Nordvest fra Grimsö (som ligger i Havet), III, 32, 60.
1374 Kong Magnus Erikson döde (hvorved Island og Grönland igjen kom under dets sædvanlige norske Regjering), III, 32.
1378 Biskop Alf döde i Grönland, III, 32–60.
1379 Skrælingerne (eller Eskimoerne) gjorde fjendtlige Anfald paa Grönlænderne, dræbte 18 Mænd, men bortförte 2 Drenge til Trældom, III, 33, 60–61.
— (?) Kong Hakon Magnusson udsendte mod Eskimoerne et eller flere Krigsskibe, som erobrede tvende af deres Skindbaade, III, 464–466.
1381 Olafssuden fordreves til Grönland, III, 32, 34, 61.
1382 Skibet Thorlakssuden fordreves fra Island til Grönland og forliste der, III, 34, 62.
1383 Olafssuden kom tilbage fra Grönland til Norge med det Mandskab af Thorlakssuden, som var blevet reddet, III, 34.

1384 Kong Olaf Hakonsson af Norge udgav en Anordning, hvorved Skibsfart og Handel i det Hele indskrænkedes, III, 123–127.

1385 4 Islandsfarere (tildeels anförte af Björn Einarsson og Sigmund Hvidkoll) fordreves til Grönland, III, 31, 62, 435–441; jfr. II, 110–122.

— Henrik blev viet til Biskop for Grönland, III, 31, 62, 127.

1386 Biskop Henrik af Garde deeltager i et dansk Kirkemöde (eller Herredag) i Nyborg, hvor der udstædtes i det mindste 7 almindelige Afladsbreve til Fordeel for forskjellige danske Kirker, Klostre og Skoler, III, 127–130.

1387 De 4 Islandsfarere, som havde tilbragt de 2 sidste Aar i Grönland, kom tilbage til Island; paa dem befandt sig blandt andre de ovennævnte tvende Mænd, III, 34, 62–63.

1388 Biskop Henrik af Grönland deeltager i Dronning Margretes Valg og Hylding som Kongeriget Norges og dets Skatlandes Regentinde, III, 130–134.

— Reiste Björn Einarsson (med de övrige fra Grönland ankomne Skibe) fra Island til Norge, III, 34, 63, 139.

1389 Mandskabet paa de ovenommeldte fra Grönland og Island til Norge ankomne Skibe sattes under Tiltale i Bergen for ulovlig Handel paa Grönland, men frikjendtes af den i Sagen nedsatte Ret, III, 135–142.

1391 Biskop Henrik af Grönland aflöste Islænderen Vigfus Flosason, III, 36, 63–64.

1392 Paul Grönlænder döde i Norge, III, 36.

1393 Bergen overfaldtes og plyndredes af Kong Albrechts tydske Tilhængere, III, 36–38.

1406 Islænderne Thorstein Helmingsson, Snorre Torfason og Thorgrim Sölvason med flere fordreves paa et Skib fra Norge til Grönland, hvor de opholdt sig de 4 næste Aar, III, 40, 64.

1407 En vis Kolgrim blev i Grönland sagsögt, dömt og brændt efter Dom, for at have lokket den nysnævnte Thorgrim Sölvasons i Island födte Kone, Steinunn Rafnsdatter med den sorte Kunst; hun blev sindssvag og döde der kort efter, III, 40, 64–65.

1407 Biskop Bertold af Grönland vicarierede for Erkebiskop Askel af Trondhjem, III, 890–892.

1408 Erkebiskop Askel af Norge og Biskop Bertold af Garde udstæde et almindeligt Afladsbrev til Fordeel for Kirken paa Svartaland i deres Stift, III, 142–145.

— Thorstein Olafsson giftedes med Sigrid Björnsdatter paa Hvalsö i Grönland, III, 152, 156–158.

1409 Sira Eindride Andreasson, Officialis paa Grönland og (Præsten) Paul Hallvardsson udstædte i Garde, paa Pergament, deres Attest derom, at de paa 3 Söndage havde lyst til Ægteskab mellem Thorstein Olafsson og Sigrid Björnsdatter, i den hellige Kirke, i mange udenlandske og indenlandske Dannemænds Paahör, III, 146, 148–150.

1410 Thorstein Helmingsson, Thorgrim Sölvason og Snorre Torfason med deres Skibsfolk, forlode igjen Grönland (efter 4 Aars Ophold der) og seilede til Norge, III, 40.

1410 giftedes Snorre Torfasons Kone i Island med Gisle Andreasson, III, 40, 65.

1411 Snorre Torfason seilede fra Norge til Island, led Skibbrud der, men modtoges af sin forrige, og da atter med ham forenede Kone, III, 40, 65.

— Biskop Jacob af Grönland fungerede som General-Vicarius for Biskop Peder i Roeskilde, og udgav i den Egenskab forskjellige Diplomer, III, 150-151.

1413 Sendte Kong Erik (af Pommern) Gesandter til England, for at klage over forbuden Handel og Fiskeri paa Norges Skatlande, III, 161.

1414 Brand Haldorsson, Thord Jorundsson, Thorbjörn Bardsson og Jon Jonsson udfærdigede paa Akre i Island deres Vidnesbyrd, paa Pergament, at de havde været nærværende, Aar 1408, paa Hvalsö i Grönland, da Thorstein Olafsson der giftedes med Sigrid Björnsdatter, med hendes Frændes Sæmund Oddssons Raad og Samtykke, III, 146, 152-154.

1417 Biskop Jacob af Grönland udstædte i Danmark forskjellige endnu bevarede Vidisser af vigtige Konge- og Pavebreve, angaaende Roeskildes Bispestols Besiddelse af Kjöbenhavn m. m. og et Skjöde paa Nebbeslot til Roeskilde Domkirke, III, 154-155.

1418 Blev Grönland overfaldet og hærget af en fjendtlig Flaade, dets hellige Bygninger og Menigheder ödelagte, paa 9 Sognekirker nær, og en stor Mængde af Indbyggerne bortförte til Trældom, III, 165-167, 171.

1420 Var Biskop Berthold af Garde (Episcopus Gardensis) i Nidaros (Staden Throndhjem) og udfærdigede der tilligemed Erkebiskop Eskill, et Afladsbrev for St. Olafs Alter (m. v.) i Saxkjöbing Kirke i Danmark, III, 892-893.

1421 Vicarierede Biskop Jacob af Garde for Biskop Jens Andersön af Roeskilde, og udfærdigede et almindeligt Afladsbrev for Undlöse Kirke, III, 155.

1422 (omtrentlig) er en vis Nicolaus bleven udnævnt til Biskop for Grönland, III, 164.

1424 Sæmund Oddsson udfærdigede, paa Akre i Island, et Vidnesbyrd paa Pergament, at han var tilstede paa Hvalsö i Grönland, da hans Frænke Sigrid Björnsdatter, med hans Raad og Samtykke, giftede sig med Thorstein Olafsson. Med ham bekræftede Thorgrim Sölvason, Brand Haldorsson, Thord Jörundsson og Jon Jonsson dette Vidnesbyrd, III, 146, 156-159.

1425 Udgav Kong Erik (af Pommern) et strængt Forbud mod Fremmedes Handel og Skibsfart paa Norges Skatlande, III, 159-160.

1431 Klagede den samme Konge over de Engelskes forbudne Handel og Skibsfart paa Island, Grönland o. s. v. fra 1411 af, III, 160-162.

1432 Sluttedes en Tractat mellem Kong Erik (af Danmark og Norge) og Kong Henrik den 6te i samme Anledning om Skadeserstatning for de af Engelsmændene Helgelands og Norges Skatlandes Indvaanere i de sidste 20 Aar tilföiede Tab, og de med Vold fra disse Egne bortförte Menneskers uhindrede Tilbage-

venden til Hjemmet inden Aar og Dag o. s. v., hvorhos Handel og Skibsfart paa hine Lande fremdeles skulde være lukket for Engelsmændene, uden i Nödstilfælde o. s. v., III, 162–164.

1432 Synes den ovennævnte Biskop Nicolaus af Grönland at være afgaaet ved Döden, III, 164.

1433 Udnævnte Pave Eugenius den 4de Broder Bartholomæus de St. Ypolito til Biskop for Grönland, III, 164.

1440 Gregorius, Biskop af Grönland, var tilstede i en stor Forsamling i Oslo af Norges Biskopper og verdslige Raad, som klagede til Kong Erik af Pommern over Hanseaternes og Hollændernes Hærgen af Rigets Kyster og forlangte Hjelp til at fordrive dem, da de ellers vilde see sig nödte til at opsige Kongen deres Tjeneste og Hyldelst, III, 164–165.

1442 Samme satte sit Segl under et Qvittansbrev, udfærdiget i Öyafjord (rimeligviis i Norges Nordlande), III, 893–894.

1444 Forbudet mod engelsk Handel paa Norges Skatlande indskjærpedes paa ny af Henrik den 6te, III, 163.

1445 Synes den islandske Hövding Björn Thorleifsson og hans Hustru Olöf at have forlist ved Grönland. Har da dette Ægtepar vendt tilbage derfra, efterat have opholdt sig Vinteren over paa det forrige Bispesæde Garde?

1446 Omtrent paa denne Tid synes Grönlændernes Klager til Paven over deres Kirkers og Menigheders Ödelæggelse, med Beretning om manges Tilbagekomst af Fangenskabet, med Begjering om Biskops og Præsters Ansættelse i Landet, at være komne til Norge, Island eller England, hvorfra de maa være blevne sendte til Paven, III, 169–173.

1448 Pave Nicolaus den 5te kundgjorde denne höist mærkelige Klage og Beretning for Biskopperne til Skalholt og Holum paa Island, med tilföiet Befaling om at sörge for Christendommens Gjenoprettelse i Grönland ved hæderlige Geistliges Udnævnelse og Ordination dertil, samt at foranledige en Biskops Ansættelse der, hvis Erkebiskoppen maatte finde det tjenligt o. s. v., III, 165–176.

1449 (omtrentlig) udgav Olaf Throndsson, valgt til Norges Erkebiskop, et latinsk Pas for et ham tilhörende Skib med hans „*familiares*" til de nordlige Lande (rimeligviis Island og Grönland) — sandsynligviis i Anledning af den nysommeldte Pavelige Foranstaltning om Geistliges Ansættelse i Grönland, m. m., III, 177–179.

— Sluttedes en ny Tractat mellem Kongerne Christian den 1ste og Henrik den 6te, hvorved Forbudet mod engelsk Handel i den förstnævnte Konges for den lukkede Lande forlængedes til 1451, III, 163.

1450 Deeltog Biskop Gregorius af Garde (i Grönland) i et Bispemöde i Bergen, hvor et Aíladsbrev udfærdigedes til Bedste for Wormster Kirke i Stavanger Stift, III, 179–180.

1451 Ophörte (som det synes) tractatmæssig Forbudet mod den engelske Handel paa Norges Skatlande eller Colonierne, III, 163.

1460 (eller noget för) opkastede Biskop Andreas af Grönland sig

til Skalholts Domkirkes Officialis eller Administrator, rimeligviis med Erkebiskoppens Bemyndigelse, og udfærdigede i denne Anledning et Diplom, III, 183, 185–186.

1460 Den af Norges Erkebiskop excommunicerede Mattheus (eller Matthias), der kaldte sig Biskop af Holum og Skalholts Damkirkes Administrator, forböd forgjeves Biskop Andreas af Garde paa Grönland at befatte sig med biskoppelige eller præstelige Forretninger paa Island o. s. v., III, 183–185.

1461 Biskop Andreas af Grönland vedblev at fungere som Skalholts Stifts Administrator, afsatte Præsten Jon Jonsson til Hrune, men overdrog Junker Thorleif Björnsson hans Gods og Præstegaard, III, 186–187.

1462 Vedblev han den samme Function, men forligtes med Præsten Jon Jonssons Arvinger, angaaende dennes efterladte Gods, og modtog igjen paa Embeds Vegne Præstekaldet Hrune af Junker Thorleif Björnsson, III, 187–189.

1466 Vicarierede den samme Biskop Andreas af Garde for Biskoppen af Linköping i Sverrig, og gjenindviede Vadstena Klosters vanhelligede Kirkegaard, m. m., III, 189–190.

1476 Bivaanede han et skandinavisk Bispemöde i Rotneby i Bleking og udgav et Indulgensbrev for de Hellige tre Kongers Kapel i Frue Kirke i Kjöbenhavn, III, 190–191.

— Johannes Scolvus's Opdagelse af Strædet Anion og Labradorkysten, III, 628–630.

1482–83 Synes Pining o. fl. at have drevet Fribytteri (og senere Handel) ved Grönlands Kyster, III, 478–481.

1484 Siges de tiloversblevne, med den grönlandske Handel og Skibsfart bekjendte norske Mænd at være blevne myrdede i Bergen af fremmede Söfolk eller Kjöbmænd, III, 470–473.

1487 Formodes en vis Jacob at have (i sit Segl) fört Titel af Biskop til Garde, III, 151.

1494 Foregives Sörövere eller Kapere at have opholdt sig ved den grönlandske Kyst, III, 473–479; (jfr. 478–481).

1514 Udvirkede Kong Christian den 2den Paveligt Aflad for Mandskabet paa de Skibe, som han agtede at sende til Ishavet, III, 192–193.

1516 Erik Walchendorff's Forberedelser til det tabte Grönlands Gjenopdagelse, III, 482–497.

1520 Blev Biskop Ogmund Paulsson af Skalholt paa Udreisen fra Island fordreven til Grönlands Kyster, og troede der at see Gaarden Herjulfsnes, samt Folk og Faar paa Landet, III, 504–507.

— (omtrentlig) blev Nederlænderen Vincentius Kampe udnævnt til Biskop for Grönland (Episcopus Thulensis), men opholdt sig i Fyen, III, 193–195.

1521 Var han tilstede i Odense ved en Doms Afsigelse af Christian den 2den, III, 196.

1530 Vicarierede han for Biskop Joachim Rönnow af Roeskilde, III, 197.

1532 Sögte han forgjeves om et Kannikdömme i Roeskilde, III, 197–198.

1537 opholdt han sig i Marlbo, men oppebar Indtægterne af et Præbende, tilhörende Frue Kirke i Kjöbenhavn, III, 198.

1540 (omtrentlig), troede den saakaldte Jon Grönlænder at finde Spor til den islandske Colonie i Grönland, III, 513-516.

1544 foregives, men formodentlig urigtig, en Munk fra St. Thomæ Kloster i Grönland at være bleven indsat i Helgafells Kloster i Island, III, 509.

1564 foregives, men rimeligviis ligesaa urigtig, et Opdagelsestog at være foretaget fra Island til Grönland, III, 511-513.

1568 Christiern Aalborg's forehavende Reise til Grönland, III, 634-35.

1576 Paatænkt Reise fra Trondhjem til det for Grönland ansete Spitsbergen, III, 635-37.

1576-78 Martin Frobisher's Reiser for at opsöge en nordvestlig Gjennemfart fra det Atlantiske ind i det Stille Hav, III, 638.

1579 Jakob Allday's mislykkede Forsög paa at opseile Grönlands Östkyst, III, 637-650.

1581 Magnus Heinesen's ligeledes mislykkede Reise til Östkysten af Grönland, III, 650-660.

1583 Oliver Brunell's og Arent Meier's forehavende Reise til Grönland, III, 660-664.

1585-87 John Davis opdager det efter ham benævnte Stræde og betydelige Strækninger af Grönlands Vestkyst, III, 666-670.

1605 John Cunningham's, James Hall's, Godske Lindenov's og John Knight's Reise til Vestkysten af Grönland, III, 670-89.

1606 Godske Lindenov's og James Hall's anden Reise did, III, 690.

1607 Carsten Richardsen's og James Hall's mislykkede Reise til Östkysten, III, 697-98.

1612 James Hall foretager fra England en fjerde Reise til Grönland, hvor han dræbes af de Indfödte, III, 699.

1619-20 Jens Munk's Reise for at opsöge Nordvestpassagen og hans Overvintring i Hudsonsbugten, III, 701-11.

1636 Et i Kjöbenhavn oprettet grönlandskt Compagnies Expedition til Vestkysten af dette Land, III, 711-12.

1652-54 David Danell's tre Reiser til Grönland, III, 713-25.

1670-71 Otto Axelsen's tvende grönlandske Reiser, III, 725-26.

1673 Georg Tormöhlen's mislykkede Forsög paa at beseile og at colonisere Grönland, III, 726-27.

1721 Hans Egede bringer et lidet grönlandskt Compagnie i Stand i Bergen, gaaer samme Aar selv over til Grönland, anlægger Godthaab og grunder her den förste danske Mission i Landet, III, 727-31.

1727 Efter det Bergenske Compagnies Oplösning i Aaret 1726 overtages Handelen og Missionen af Regjeringen, og fortsættes for dens Regning indtil 1733, III, 732-37.

1733 Saakaldte mæhriske Brödre begive sig til Grönland, anlægge Neu-Herrnhut og grunde her den förste af Brödre-Unitetets Missioner i dette Land, III, 737.

1734 Ved Octroi overdrager Regjeringen Grönlands Beseiling og den derværende danske Missions Underholdning til Jakob Severin.

1734 Paul Egede vendor, som ordineret Missionair, fra Kjöbenhavn tilbage til Grönland, III, 738.
1736 Hans Egede forlader Grönland, for i Danmark at virke for den af ham grundlagte Mission, III, 740.
1750 Den grönlandske Handel gaaer fra J. Severin's Hænder over til det Almindelige Handels-Compagnie, der paatager sig Landets Beseiling og Missionens Underholdning, III, 741.
1751-53 Peder Olsen Vallöe bereiser den ubekjendte sydligere Deel af Vestkysten og trænger derfra om paa Östkysen, III, 742-50.
1774 Regjeringen udlöser det Almindelige Handels-Compagnie og overtager selv den grönlandske Handel, III, 750.
1785-87 Paul de Löwenörn's, Christian Th. Egede's og C. A. Rothe's gjentagne Forsög paa at trænge ind til Östkysten, III, 751-59.
1806-13 K. L. Giesecke's Reiser og Ophold i Grönland, III, 760.
1818 John Ross's Opdagelse af de saakaldte Arktiske Höilande, III, 763-66.
1822 William Scoresby den Yngre's Opdagelser og Undersögelser paa Grönlands Nordostkyst, III, 766-75.
1829-30 W. A. Graah's Opdagelser og Undersögelser paa Sydostkysten, III, 776-90.
1830 O. V. Kielsen's Reise fra Holsteinsborg op i det Indre af Landet, III, 791-94.

HISTORISK NAVNEREGISTER.

Anm. De udmærkede Navne tilhöre Mænd, der i Oldtiden vare bosiddende eller have opholdt sig i Grönland eller de sydligere liggende americanske Lande.

GEOGRAPHISK REGISTER.

Anm. Stedsnavne i Grönland og de sydligere liggende americanske Lande ere trykte med udmærket Skrift.

ANTIQUARISK SAGREGISTER.

Rettelser. 1 B. S. 472 L. 2 Eriksfjord l. Einarsfjord. 2 B. S. 353 L. 11-12 löb Thorgeir l. sprang Thormod. 3 B. S. 62 L. 21 1489, 1487 l. 1389, 1387; L. 26 1486 l. 1386. S. 85 L. 19 Hallingolandonum l. Halsingolandonum. 139, 15 Domino l. Domini. 140, 23 *efter* Grönlendzko *indskydes* godze. 193, 25 1521 l. 1520. 267, 33 det l. den. 280, 22 horin l. borin. 360, 5 Dödlingen l. Döglingen. 362, 17 efter " indskydes: Erichsen. 459, 10 1317 l. 1312.

KORT
over
JULIANEHAABS DISTRICT
eller
DE GAMLES ÖSTERBYGD
efter W. A. Graah's Opmaaling
med Rettelser og Tillæg af
I. Aröe, I. F. Gram, J. F. Jörgensen, O. Kielsen,
I. P. Lund, V. Müller og flere.
1844.
Ruin
Kirkeruin
Mileskale svarende til Kaartets Middelbrede.
Mile
48°
47°
46°
45°
44°
61°
60°
Sennerut
Nunarsoit
Cap Thorvaldsen
Thorstein Islander
Torsukatek
Tuktotök
Ikersoak eller Bredefjord
Sermilik Fjord
Tunnudliarbik Fjord
Igalikko Fjord
Kakortok Fjord
Julianehaab
Akkiä
Kangek
Lichtenau
Nennortalik
Sermersók
Friedrichsthal
Kangarsoak
Umanársuk soak
Cap Christian
Cap Farvel
Prinds Christians Sund eller Ikarisarsoak
Isblink

KORT
over den Deel af Godthaabs District,
som antages fornemmelig at have udgjort
DE GAMLES VESTERBYGD,
udkastet af
H. P. C. Möller.
1840
Ruin Kirkeruin
Overgangssteder
NORDLANDET
Baals Revier
Haabets Ö
Godthaab
Bjørneöen
Storöen
Sermeitsiak
(Sadlen)
Kuksukfjorden
Ujararsoakfjorden
Kappiselikfjorden
Amaralikfjorden
Nunartorsoak
Sermersoak eller Isblinken
Kitsiksut
(Koekoerne)
Seliksut
Kangârsuk
Kangerdluak
Tessersoak
Kuksuk
Niakorneitsiak
Kaniorsoit
Kannisungoæt
Epiutak
Sartlok
Kingiktok
Kamutsieit
Laxebugten
Kaneitsut
Narksârsuk
Maagefjeld
Nougârsuk
Nunataktok
Tuapeit
Imnajuartok
Illuliatik
Nougarsungoak
Iglorsoit
Ujararsoak
Pannersievik
Naviangoæt
Kornok
Karosuk
Nepisat sundet
Imeriksok
Kangek
Forkeerte Sund
Rensöen
Ny Herrnhut
(Nourtlek)
Ukusiksak
(Store Malenefjeld)
Hundeöen
Ravneöen
Ræveöen
Hamborgsund
Jakobsholmen
Rypeöen
Storöen
Kangerdlnarsungoak
(Kobbefjorden)
Kingiktorsoak
(Hjortetakken)
Pissiksarbik
Nisik
Maagefjeld
Korok
Kappiselik
Nougarsuk
Karosulik
Nuluk
Ikerasek
Nunangiæt
Nouk
Itiblik
Ekalluit
Niakorsæt
Kingoâ
Ekalluit
Ekalluit
(Præstefjorden)
Killingarsuk
Kariæt
Maalestok paa 5 danske Miil
1 2 3 4 5
52
51
50
64

